

Br. 31 **Biblioteka SVEDOČANSTVA**

**VUKOVARSKA
TRAGEDIJA 1991**

U mreži propagandnih laži
i oružane moći JNA

Knjiga II

Uredila i priredila: Sonja Biserko

**Beograd
2007.**

Bibliotheca SVEDOČANSTVA Br. 31

VUKOVARSKA TRAGEDIJA 1991

U mreži propagandnih laži i oružane moći JNA

Knjiga II

IZDAVAČ:

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

ZA IZDAVAČA:

Sonja Biserko

UREDILA I PRIREDILA:

Sonja Biserko

KORICE:

Ivan Hrašovec

PRELOM:

Nebojša Tasić

ŠTAMPA:

"Zagorac", Beograd 2007.

TIRAŽ: 750

ISBN - 86-7208-140-4 (niz)

ISBN – 86-7208-142-8 (knjiga II)

Ova knjiga je štampana zahvaljujući pomoći
Savezne Republike Nemačke
u okviru Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope

Stabilitätspakt für Südosteuropa
Gefördert durch Deutschland
Stability Pact for South Eastern Europe
Sponsored by Germany

Sadržaj:

ULOGA JNA U RATU U HRVATSKOJ

- Analiza dokumenata u posedu Tužilaštva 815
 - Ekspertski izveštaj tima za vojne analize 815
 - Izveštaj general majora (u penziji) Andrewa Pringlea u vezi s predmetom *Vukovar* 1113
 - Izjava Marka Crawforda Wheelera 1158
- Suđenje Slobodanu Miloševiću – ispitivanje svedoka 1180
 - Svedok Dobrila Gajić-Glišić 1180
 - Borisav Jović o etničkom čišćenju 1198
- Intervju sa Veselinom Šljivančaninom: "Zašto sam srušio Vukovar" ... 1200
- "Dnevnik dobrovoljca: Doživljaji vojnika Čanka" (Nenad Čanak) 1205

PRED HAŠKIM TRIBUNALOM

- Izmenjena optužnica protiv Slobodana Miloševića za Hrvatsku 1221
- Uvodna reč Tužilaštva Haškog tribunala za deo optužnice protiv Slobodana Miloševića koji se odnosi na Hrvatsku 1249
- Agencija SENSE o suđenju "Vukovarskoj trojci" 1257
- Izricanje presude "Vukovarskoj trojci" 1447

SVEDOČENJA PRED HAŠKIM TRIBUNALOM I NA SUĐENJU
U BEOGRADU ZA "OVČARU"

• Lovas: na minskom polju (svedok C-1204)	1463
• Svedoci o ulozi JNA u Hrvatskoj	1479
- Svedok Aleksandar Vasiljević	1479
- Svedok Vesna Bosanac	1535
- Svedok Vojislav Šešelj	1547
• "Javnost i svedoci" (Miloš Vasić)	1561
• Transkript audio zapisa sa glavnog pretresa od 13.09.2005 (svedok Karlović Vilim)	1566
• Proces u Beogradu (svedok Jovan Dulović)	1575
• Transkript audio zapisa sa glavnog pretresa od 01.09.2005 (svedok Božo Latinović)	1586
• "Sudska overa zločina" (Tanja Tagirov)	1609
• Nove presude i optužnice u sudu za ratne zločine (TANJUG)	1617
• Reakcije na hašku presudu "Vukovarskoj trojci"	1619

ULOGA JNA U RATU U HRVATSKOJ

ANALIZA DOKUMENATA U POSEDU TUŽILAŠTVA

Ekspertski izveštaj tima za vojne analize
za predmet IT-95-13

Operativna grupa Jug Oružanih snaga SFRJ
i dejstva u Slavoniji, Baranji
i zapadnom Sremu (SBZS)

Pregled

- Cilj ove studije je analiza uloge Operativne grupe Jug Oružanih snaga SFRJ (Gardijske motorizovane brigade i dodatne jedinice) tokom dejstava u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu u cilju zauzimanja Vukovara, i nakon tih operacija (od septembra do 24. novembra 1991).

- Dva su bitna aspekta ove analize. Prvo, u izveštaju se istražuje struktura oružanih snaga SFRJ, doktrina komande i kontrole (nad oružanim snagama i unutar njih), disciplina i ostali važni aspekti. Drugo, u izveštaju se analizira na koji način je Operativna grupa Jug oružanih snaga SFRJ u jesen 1991. izvodila operacije u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu (i Vukovaru), uključujući odnose između Gardijske motorizovane brigade i drugih oružanih grupa koje su dejstvovala na vukovarskom području pre, za vreme i posle evakuacije vukovarske bolnice.

- Da bi postigla svoj cilj na najefikasniji način, studija je podeljena na dve velike celine. Svaka celina se sastoji od više delova. Da bi se olakšalo čitanje, svaki deo počinje sažetim prikazom. Skraćenice su navedene i objašnjene posebno u Glosaru.

- Prva celina nosi naslov "Struktura, komanda i kontrola i disciplina u oružanim snagama SFRJ". Ova celina počinje kratkim pregledom zakonske regulative i doktrine u okviru kojih su delovale oružane snage SFRJ. Govori se i o glavnim elementima doktrine komande i kontrole, operativnoj i vojno-teritorijalnoj organizaciji JNA i TO-a (uključujući gmtbr), operativnih grupa i drugih struktura osnovanih *ad hoc*, kao i o planiranju i izvođenju vojnih operacija na nivou brigada, i propisima oružanih snaga SFRJ u vezi s primenom vojnih zakona i ratnog prava. Prva celina je tako organizovana da daje podatke neophodne da bi se razumeli delovi druge celine i da bi se ti delovi stavili u kontekst.

- Druga celina ovog izveštaja nosi naslov "Operativna grupa Jug Oružanih snaga SFRJ i dejstva u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu". Započinje poređenjem legislative i doktrine o kojima se govori u prvom delu izveštaja, sa stvarnom situacijom na terenu za vreme sukoba u Hrvatskoj, međutim, bez namere da se detaljno prikažu operacije oružanih snaga SFRJ u Hrvatskoj. Polazeći od tog poređenja, u drugoj celini istražuje se evolucija zadataka i uloge oružanih snaga SFRJ za vreme sukoba u Hrvatskoj sa namerom da se pokaže da su dejstva u cilju osvajanja Vukovara bila sastavni deo celokupnih operacija JNA u Hrvatskoj u leto i jesen 1991. godine. Nadalje, u drugoj celini podrobnije se opisuje organizacija komande i kontrole uvedena sa namerom da se odgovori na posebne okolnosti i uslove koje je nametnuo sukob u Hrvatskoj, na primer, angažovanjem dobrovoljaca/pripadnika paravojnih formacija.

- U TREĆEM delu druge celine objašnjava se strateška važnost Vukovara u sklopu borbenih dejstava JNA u Hrvatskoj u leto i jesen 1991. godine. Nakon toga sledi detaljna razrada i analiza borbenih dejstava Gardijske motorizovane brigade (Operativne grupe Jug) sa ciljem zauzimanja Vukovara, izvođenih pre, za vreme i posle evakuacije vukovarske bolnice, uključujući odnose između pripadnika gmtbr i ostalih snaga (između ostalog, dobrovoljaca i pripadnika paravojnih formacija) na tom području za vreme gorepomenutih borbenih dejstava.

- Ova analiza se zasniva na proučavanju dokumenata koje poseduje Tužilaštvo, izuzimajući izjave svedoka i osumnjičenih, te svedočenja pred sudom. Dokumentarni izvori obuhvataju zakone SFRJ, propise i pravila službe JNA, publikacije koje su izdali SSNO, JNA i publikacije iz javnih izvora, te druge dokumente koji se odnose na vojne operacije. Treći deo druge celine uglavnom se bavi naredbama i izveštajima SSNO, 1. vojne oblasti, gmtbr-a i Operativne grupe Jug, uključujući i Ratni dnevnik gmtbr. U vreme

pisanja ovog izveštaja nismo imali na raspolaganju niz dokumenata koje smatramo relevantnim za pripremu ove studije i koje, iz tog razloga, poslednjih meseci i godina tražimo od Srbije i Crne Gore.

Reynaud THEUNENS,
obaveštajni (vojni) analitičar
Tužilaštvo

Sažeti prikaz

1. Oružane snage SFRJ sastojale su se od JNA i Teritorijalne odbrane (TO). TO je obuhvatala sve oružane formacije koje nisu bile deo JNA ili policije. JNA je bila savezni organ, dok je TO organizovana na republičkom nivou (ili na nivou autonomnih pokrajina). U drugoj polovini osamdesetih godina, preduzete su mere da se poveća savezna kontrola nad TO. Prema "Zakonu o opštenarodnoj odbrani" iz 1982. dozvoljeno je, pod dobro definisanim uslovima, popunjavati oružane snage SFRJ dobrovoljcima (tj. licima koja nisu obavezna vršiti vojnu službu, a koja su primljena u oružane snage).

2. Najviši organ komande i kontrole nad oružanim snagama SFRJ bilo je Predsedništvo SFRJ. Po objavi jednog od tri stanja (ratno stanje, neposredna ratna opasnost, vanredno stanje), Predsedništvo SFRJ postaje Vrhovna komanda, kojoj pomaže Štab Vrhovne komande (u kom su savezni sekretar za narodnu odbranu, njegov Sekretarijat, načelnik Generalštaba i Generalštab oružanih snaga SFRJ).

3. JNA se sastojala od Generalštaba (koji je 1988. godine preimenovan u Generalštab oružanih snaga SFRJ) i tri vida oružanih snaga: Kopnene vojske (kopnenih snaga), Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane i Ratne mornarice. Kopnene snage sastojale su se od rodova (pešadija, oklopne jedinice, artiljerija, itd.) i službi (npr. tehnička, intendantska, sanitetska, veterinarska, saobraćajna, građevinska, pravna itd.) organizovanih u tri vojne oblasti, koje su se sastojale od odeljenja, vodova, četa, bataljona, pukova, brigada, divizija i korpusa.

4. U oružanim snagama SFRJ postojao je zaseban organ za pitanja bezbednosti (uključujući i protivobaveštajnu službu): Uprava bezbednosti (UB). Organi bezbednosti (OB) su, između ostalog zadataka, učestvovali u otkrivanju i sprečavanju teških krivičnih dela povezanih sa oružanim snagama, uključujući kršenja zakona i običaja ratovanja. Oficiri za bezbednost

u jedinicama, komandama i ustanovama potčinjeni su svojim operativnim komandantima, u rukovodnom smislu vezani su za Upravu bezbednosti. Oficiri za bezbednost nemaju nikakvu *de jure* komandnu odgovornost, ali vrše "stručno rukovođenje" i daju stručne savete jedinicama vojne policije (VP). Između ostalog, zadaci vojne policije JNA bili su lišavanje slobode i sprovođenje ratnih zarobljenika i njihova zaštita.

5. Pešadijske i motorizovane brigade su više kombinovane taktičke jedinice. Motorizovana brigada namenjena je za borbena dejstva na ravnom terenu i na manevarskom području, a sastoji se od motorizovanih bataljona. Bataljon je osnovna združena taktička jedinica pešadije i sastoji se od komande, četa i jedinica za vatrenu podršku, protivoklopnu borbu, protivavionsku odbranu, veze i logističku podršku.

6. Gardijska motorizovana brigada (gmtbr) je bila neposredno potčinjena saveznom sekretaru za narodnu odbranu (SSNO), preko šefa njegovog kabineta. Zbog specifičnog zadatka zaštite Vrhovne komande SFRJ, gmtbr se smatra elitnom jedinicom. Za razliku od redovnih pešadijskih ili motorizovanih brigada JNA, koje obično imaju po jednu četu vojne policije, gmtbr ima dva bataljona vojne policije, uključujući i jednu anti-terorističku četu.

7. Komanda brigade je organizacijski organ za rukovođenje i komandovanje brigadom. Komandant brigade ima isključivo pravo da komanduje svim jedinicama brigade i pridodatim jedinicama. On snosi punu odgovornost za rad komande brigade i potčinjenih komandi. Komandantu brigade pomaže štab, čijim radom upravlja načelnik štaba (NŠ). Osim toga, postoji niz organa (za politički rad, bezbednost i logistiku) kojima rukovode pomoćnici komandanta, koji su neposredno odgovorni komandantu brigade. Pomoćnik komandanta za bezbednost odgovoran je za kontraobaveštajnu delatnost i pružanje stručnih saveta komandantu brigade za korišćenje jedinice/jedinica vojne policije u brigadi.

8. Štab brigade je dužan da u svakom trenutku tokom operacija komandantu pruži detaljne informacije o situaciji i aktivnostima njegovih jedinica. Komandant u svakom trenutku mora znati stanje u svojim potčinjenim jedinicama, dva nivoa niže. Akti komandovanja (zapovesti, naređenja, instrukcije i direktive) sadrže zadatke upućene podređenima. Dokumenta o izveštavanju i obaveštavanju koriste se za informisanje nadređenih i podređenih. Ratna knjiga/dnevnik vodi se svaki dan celo trajanje rata. Sastoji se od hronološkog pregleda svih značajnih događaja, kratkog sadržaja svih naređenja komandanata, najvažnijih zapovesti, informacija iz

izveštaja podređenih, primljenih i poslatih obaveštenja i drugih važnih aktivnosti i događaja u bataljonu /kao u originalu/.

9. Jedinstvena komanda, jednostarešinstvo nad i u sklopu sastavnih elemenata oružanih snaga SFRJ (JNA i TO) i obaveza sprovođenja odluka u delo smatraju se osnovnim principima uspešnog izvođenja vojnih operacija.

10. Za vreme operacija mogu se osnivati operativne grupe (OG), taktičke grupe (TG), jurišni odredi (JOD) i jurišne grupe radi lakšeg rukovođenja i komandovanja. To su privremene formacije, koje se obrazuju za potrebe izvođenja konkretnih operacija u konkretnom vremenu, a sastoje se od jedinica svih vojnih snaga (JNA, TO) angažovanih za određenu operaciju.

11. Vojna borbena dejstva dele se na napad i odbranu. Napad je osnovni oblik (ofenzivnog) borbenog dejstva u kom brigada dejstvuje po svim elementima neprijateljskog borbenog poretka, kombinacijom vatre i pokreta. Osnovni cilj napada je razbijanje, uništavanje ili zarobljavanje neprijateljskih snaga i osvajanje ili zauzimanje nekog područja ili objekta. Cilj napada je, kad god je to moguće, opkoliti, izolovati i, na kraju, zauzeti gradove i naselja u sadejstvu sa jedinicama TO-a pod jedinstvenom komandom.

12. Velika borbena dejstva izuzetno su složena i zahtevaju detaljno planiranje i uzimanje u obzir faktora koji na svakom sledećem višem nivou komandnog lanca postaju sve kompleksniji. Priprema borbenih dejstava uključuje niz aktivnosti kao što su obuka, reorganizacija, podizanje morala i odmor za predstojeća dejstva; prikupljanje podataka i procenu rasporeda, mogućnosti i verovatnog načina dejstava neprijatelja; procena borbene spremnosti i povećanje situacione i borbene spremnosti vlastitih snaga i sredstava; izviđanje; itd. Tokom priprema, komanda brigade će neprekidno pratiti situaciju, predviđati događaje i blagovremeno preduzimati delotvorne mere za pripremu borbenih dejstava.

13. Stalna i trajna logistička podrška je neophodna za izvršavanje kontinuiranih (borbenih) dejstava. Komanda brigade je odgovorna za logističku podršku nižih i pridatih jedinica JNA i TO.

14. Propisi oružanih snaga SFRJ, koji su proisticali iz vojnih zakona i odredbi ratnog prava i o krivičnom gonjenju za povrede tih zakona i propisa, eksplicitno upućuju na mnoge međunarodne sporazume o humanitarnom pravu koje je SFRJ ratifikovala. Između ostalog, pominje se Haška konvencija iz 1899. i 1907, Ženevske konvencije iz 1949. i Dopunski protokoli uz Ženevske konvencije iz 1977. godine. Pored toga, u SFRJ-u su postojali zakoni po kojim je obrazovan sistem vojnih tužilaštava i vojnih sudova.

15. Osmo poglavlje *Propisa o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ* iz 1988. sadrži opsežan i detaljan pregled propisa koji se odnose na osnovna prava ratnih zarobljenika i obaveznog postupanja prema njima. U tim propisima ogledaju se odredbe Treće ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o postupanju sa ratnim zarobljenicima.

16. Svaki starešina u oružanim snagama SFRJ dužan je prijaviti povrede ratnog prava. Komandanti su odgovorni za postupke svojih potčinjenih i mogu biti pozvani na odgovornost zbog propusta da spreče ili kazne za krivična dela izvršena pod njihovom komandom ili s kojima su upoznati, ali i za one o kojima su zbog svog službenog položaja ili funkcije mogli da znaju ili je trebalo da znaju.

17. Vojna policija i organi bezbednosti imaju poseban zadatak da vrše istrage o krivičnim delima, uključujući kršenja zakona i običaja ratovanja. Nadalje, od njih se traži da preduzimaju potrebne mere pronalaženja izvršilaca, obezbede tragove krivičnih dela i druge mere ako postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično delo. Organi bezbednosti i vojna policija su ovlašćeni da liše slobode lica za koja se sumnja da su počinila krivična dela iz nadležnosti vojnih sudova. Organi bezbednosti su ovlašćeni da koriste fizičku silu, što uključuje i upotrebu vatrenog oružja, protiv lica koja odbiju privođenje ili da bi se odbranili od napada na sebe ili lica koje obezbeđuju.

18. Zadatak oružanih snaga SFRJ bio je da štiti nezavisnost, suverenitet, teritorijalni integritet i društveni poredak utvrđen Ustavom SFRJ. Od kraja leta 1991. godine nadalje, nakon povlačenja JNA iz Slovenije, kao posledica promena koje su se desile u Predsedništvu SFRJ (= Vrhovnoj komandi), u Hrvatskoj se situacija razvijala tako da su ciljevi oružanih snaga SFRJ, gledano iz vojne perspektive, postajali sve manje jasni. Naređenja i uputstva onog što je preostalo kao Vrhovna komanda i Štab Vrhovne komande pokazuju da je, bar *de facto*, JNA prestajala da bude "armija SFRJ" i da je, bar u Hrvatskoj, umesto toga postepeno prerastala u uglavnom srpsku snagu, koja je služila srpskim ciljevima. Stoga se ustavna dužnost "zaštite teritorijalnog integriteta" svela na učvršćivanje srpske/srbijanske kontrole nad delovima hrvatske teritorije. Ovaj pomak u ciljevima JNA u Hrvatskoj pozdravili su nacionalistički političari u Srbiji, među kojima i Vojislav Šešelj, predsednik Srpske radikalne stranke (SRS). Šešelj je pozvao na ujedinjenje svih zemalja koje se smatraju srpskim, istočno od linije Karlobag-Ogulin-Karlovac-Virovitica.

19. Počev već od januara 1991, pre izbijanja sukoba u Hrvatskoj, policija i teritorijalna odbrana Republike Hrvatske postepeno se podelila na hrvatske i

(mesne) srpske strukture. U područjima gde su Srbi bili većina ili značajna manjina, lokalni Srbi su preuzeli postojeće strukture (pošto su nesrbi otišli ili ih se poticalo da odu, ili nisu više priznavali SFRJ i prestali su da sarađuju sa JNA) ili formirali sopstvenu policiju i jedinice i štabove TO koji nisu bili odgovorni republičkim organima u Hrvatskoj, već su ostali lojalni onome što je ostalo od SFRJ, i Srbiji. Isto se dogodilo u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu (SBZS).

20. Tokom sukoba u Hrvatskoj, nacionalne političke stranke u Srbiji, među kojima i Srpska radikalna stranka (SRS), organizovale su regrutaciju, obuku i upućivanje dobrovoljaca u zone sukoba u Hrvatskoj ili čak osnivale sopstvene dobrovoljačke/paravojne formacije. Takve dobrovoljačke/paravojne formacije nisu bile predviđene zakonima SFRJ ni Srbije. Dobrovoljci iz Srpske radikalne stranke (SRS) preuzeli su naziv rojalističkog pokreta otpora iz Drugog svetskog rata i nazvali se četnicima, a zvali su ih i "Šešeljevci". U isto vreme postojale su i druge grupe, kao što su "Arkanovi tigrovi", koji su održavali tesne veze sa Ministarstvom unutrašnjih poslova (MUP) i Ministarstvom odbrane (MOD) Republike Srbije (MUP) /kao u originalu/. Da bi se *de facto* stanje koje je postojalo na terenu regularisalo, menjano je zakonodavstvo, Srbija i SFRJ donele uredbe i uputstva za upis i prijem dobrovoljaca u TO Republike Srbije i JNA. U decembru 1991. godine, (krnje) Predsedništvo SFRJ donelo je naredbu o angažovanju dobrovoljaca u oružanim snagama SFRJ.

21. Za vreme sukoba u Hrvatskoj, JNA je formirala operativne i taktičke grupe (OG i TG) da bi ponovo uspostavila i/ili održala ujedinjenu i jedinstvenu komandu i kontrolu nad JNA, mesnim srpskim TO-om, srbijanskim TO-om i dobrovoljcima/paravojskom.

22. Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srem smešteni su u zoni odgovornosti 1. vojne oblasti, kojom je komandovao general-potpukovnik Života Panić. Dana 29. septembra 1991. gmbtr, pod komandom pukovnika Mileta Mrkšića, (pre)potčinjena je 1. vojnoj oblasti i upućena u Vukovar. Major Veselin Šljivančanin je bio pomoćnik komandanta za bezbednost u gmtbr. Kapetan Miroslav Radić je bio komandir čete 1. motorizovanog bataljona gmtbr.

23. Po dolasku na vukovarsko ratište, gmtbr se uključio u Operativnu grupu Jug, kojom je komandovao pukovnik Baja Bojat. Osam dana kasnije, pukovnik Mile Mrkšić preuzeo je komandu Operativne grupe Jug. Gardijska motorizovana brigada je osnovna jedinica Operativne grupe Jug čija uloga je bila da izvršava veći deo operacija u cilju osvajanja Vukovara. Položaji 1.

proleterske gardijske motorizovane divizije (pgmd) nalazili su se južno od Operativne grupe Jug i divizija je bila zadužena za južni deo istočne Slavonije i zapadnog Srema. Dvanaesti novosadski korpus je bio severno od Operativne grupe Jug i pokrivao je Baranju i najseverniji deo istočne Slavonije, uključujući i severni deo Vukovara.

24. Ratni dnevnik gmtbr i redovni protok naređenja podređenim jedinicama i izveštaja 1. vojnoj oblasti i SSNO ukazuju na to da je sve vreme tokom dejstava u cilju zauzimanja Vukovara, pa tako i pre, tokom i posle evakuacije vukovarske bolnice, funkcionisao komandni lanac i sistem obaveštavanja između OG Jug (gmtbr) i njenih pretpostavljenih i potčinjenih komandi i jedinica.

25. Za vreme operacija u Vukovaru, gmtbr (OG Jug) bio je ojačan pripadnicima drugih jedinica, među kojima i jedinica JNA, TO-a iz Srbije i mesnog srpskog TO-a (uključujući dobrovoljce i pripadnike paravojnih formacija), i dobrovoljcima, a svima je komandovao pukovnik Mile Mrkšić putem podređenih komandanata. Izdavana su naređenja da se odstrane paravojne grupe/odredi dobrovoljaca koji odbijaju da se potčine JNA.

26. U oktobru 1991. pukovnik Mile Mrkšić, pukovnik OG Jug, uveo je jurišne odrede (JOD). Major Borivoje Tešić je bio komandant 1. jurišnog odreda. Prvi jurišni odred sastojao se od tri jurišne grupe, a trećom je komandovao kapetan Miroslav Radić. (Mesni srpski) odredi TO-a u Vukovaru - "Petrova Gora", "Leva Supoderica", kojima je komandovao Milan Lančuzanin zvani Kameni, i "Vukovar", kojim je komandovao Miroljub Vujović – bili su potčinjeni 1. jurišnom odred, a preko Ratnog štaba SRS usko povezani sa SRS.

27. Za sve vreme trajanja operacija u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu, stizale su dojave o navodnom učešću dobrovoljaca/pripadnika paravojnih formacija i pripadnika JNA, u delima koja su kršenje zakona i običaja ratovanja. Dana 18. novembra 1991, neposredno posle pada Vukovara, general-potpukovnik Života Panić izričito je naredio pukovniku Mrkšiću da se pridržava svih aspekata Ženevskih konvencija koji se odnose na ratne zarobljenike i da u potpunosti kontroliše situaciju u svojoj zoni odgovornosti. Panić je nedvosmisleno upozorio Mrkšića na opasnost od odmazde pripadnika mesnih srpskih jedinica TO-a.

28. Dana 18. novembra 1991. u Zagrebu je potpisan sporazum o evakuaciji vukovarske bolnice. Prema tom sporazumu, JNA je trebalo da bolesne i ranjene iz bolnice preda hrvatskim vlastima. U sporazumu o evakuaciji nigde se nije pomenulo da JNA treba da evakuisane preda nekim

drugim vlastima ili organu. Istog dana je general pukovnik Života Panić naredio pukovniku Miletu Mrkšiću da zauzme bolnicu u Vukovaru. Evakuacija vukovarske bolnice nije bila jedina akcija evakuacije koju je OG Jug izvela tokom svog učešća u operacijama zauzimanja Vukovara. U oktobru i novembru 1991. MKCK, PMEZ i druge organizacije evakuisale su ranjene i bolesne iz Vukovara u Hrvatsku. Dana 18. novembra 1991. velik broj pripadnika hrvatskih snaga predao se pripadnicima gmtbr na Mitnici.

29. U Ratnom dnevniku se ne pominje sporazum o evakuaciji potpisan u Zagrebu 18. novembra 1991. Gmtbr ne pominje nikakva konkretna naređenja 1. vojne oblasti ili OG Jug o sprovođenju sporazuma o evakuaciji. Među beleškama unesenim u Ratni dnevnik gmtbr i redovnim borbenim izveštajima OG Jug nema razlike između raznih drugih evakuacija izvršenih 20. i 21. novembra 1991. Stoga, u borbenim izveštajima OG Jug (i gmtbr), pa tako ni u izveštajima 1. vojne oblasti, nema nikakvih posebnih napomena u vezi s evakuacijom bolnice.

30. Prema Ratnom dnevniku 80. mtbr, bezbednost u logoru "zarobljenih pripadnika ZNG-a" na Ovčari preuzeli su 20. novembra 1991. u 22:35 časova pripadnici vukovarskog TO-a. U Ratnom dnevniku gmtbr i redovnim borbenim izveštajima OG Jug 1. vojnoj oblasti i SSNO-u ne pominje se činjenica da je OG Jug 20. novembra 1991. izvršio primopredaju evakuisanih iz vukovarske bolnice pripadnicima lokalnog TO-a na Ovčari. Nema nikakvih naznaka o tome da je naređenje o primopredaji koju je izvršila OG Jug došlo od 1. vojne oblasti i/ili SSNO ili sa bilo kog drugog komandnog nivoa.

31. Prva beleška u Ratnom dnevniku gmtbr posle pada Vukovara koja se odnosi na prepotčinjavanje (mesne srpske) TO unesena je 21. novembra u 02:00 časa. Nakon te beleške sledi strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 464-1, *Regulisanje pitanja pretpočinjavanja i vraćanja u matični sastav – naređenje* – od 21. novembra 1991. u 06:00 časova, jutro posle ubistava na Ovčari, koje je potpisao načelnik štaba gmtbr, potpukovnik Miodrag Panić. Prema naređenju OG Jug br. 464-1, "Petrova Gora", "Leva Supoderica", "TO Vukovar" i drugi mesni srpski odredi TO-a, uključujući njihove komandante, Milana Lančuzanina, Stanka Vujanovića i Miroljuba Vujovića, ostaju potčinjeni OG Jug (tj. pukovniku Miletu Mrkšiću) do posle ubistava na Ovčari.

32. Dana 22. novembra 1991. pukovnik Mile Mrkšić obavestio je 1. vojnu oblast i SSNO da su rešena sva pitanja u vezi sa (pre)potčinjavanjem dobrovoljačkih jedinica i da gmtbr upravo predaje ovlašćenja 80. mtbr. Prema izveštavanju 1. vojne oblasti, 80. mtbr je preuzela komandu nad vukovarskim sektorom 23. novembra 1991. godine.

33. Predajom ovlašćenja Gardijske motorizovane brigade 80. motorizovanoj brigadi, potpukovnik Milorad Vojnović, komandant 80. mtbr, postaje "komandant mesta" Vukovara. Tokom operacija na vukovarskom području, general potpukovnik Života Panić i pukovnik Mile Mrkšić izdali su naređenja o osnivanju "mesnih komandi JNA" u opštinama koje je zauzela JNA i snage pod njenom komandom. U tim naređenjima ne pominje se saradnja sa civilnim organima, nego se upozorava da treba da se spreči mešanje (neodređenih) "mesnih organa vlasti". Krajem novembra i početkom decembra 1991. SSNO je donelo daljnja uputstva o regulisanju zadataka "komandi mesta" i njihove saradnje sa mesnim (civilnim) organima.

34. Dana 27. novembra 1991. predstavnici Saveznog izvršnog veća (SIV) SFRJ, JNA, Republike Srbije i Republike Hrvatske potpisali su *Memorandum o saglasnosti*, pod pokroviteljstvom Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (MKCK) kojim su se službeno obavezale da će primenjivati sve četiri Ženevske konvencije. U informisanju potčinjenih jedinica koje je usledelo SSNO ističe "potrebu da starešine neposredno angažovane na ovim poslovima ponovo pažljivo prouče odredbe Ženevskih konvencija i Uputstvo o primeni pravila ratnog prava u oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i obezbede njihovu doslednu i potpunu primenu."

35. Pukovnik Mile Mrkšić, major Veselin Šljivančanin, kao i ostale starešine gmtbr posle pada Vukovara unapređeni su u više činove.

36. U decembru 2003. Tužilaštvo za ratne zločine podiglo je pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu optužnicu protiv Stanka Vujanovića, Miroljuba Vujovića i još šestorice drugih za učešće u ratnom zločinu izvršenom nad ratnim zarobljenicima. Dana 24. maja 2004. otpužnica je proširena optužbama protiv Milana Lančuzanina, Slobodana Katića i još devet lica. Optužnica se odnosi na ubistvo 200 ljudi na Ovčari posle pada Vukovara, u noći sa 20. na 21. novembar 1991.

Deo I: Činjenični kontekst

PRVI deo: Oružane snage SFRJ

Kratki pregled

a. U ovom delu naveden je relevantan zakonodavni okvir na osnovu koga su definisane oružane snage SFRJ, njeni sastavni delovi i zadaci.

b. Godine 1968. SFRJ je usvojila "opštenarodnu odbranu"¹ kao svoju vojnu doktrinu. Opštenarodna odbrana znači odbranu zemlje ili vođenje rata korišćenjem svih ljudskih i materijalnih dobara i snaga društva u borbi protiv agresora.

c. Oružane snage SFRJ sastojale su se od Jugoslovenske narodne armije (JNA) i (republičke) Teritorijalne odbrane (TO). TO je uključivala sve naoružane sastave koji nisu pripadali ni JNA ni policiji.

d. *Zakon o opštenarodnoj odbrani* iz 1982. godine dozvoljava, pod tačno definisanim okolnostima, popunu Oružanih snaga SFRJ dobrovoljcima (tj. licima koja se primaju u oružane snage, a nisu vojni obveznici).² U pogledu prava i dužnosti dobrovoljci se izjednačuju sa vojnim licima, odnosno vojnim obveznicima.

e. Zadatak Oružanih snaga SFRJ bio je da štite nezavisnost, suverenitet, celokupnosti teritorije i Ustavom utvrđeno društveno uređenje SFRJ.

Opšte činjenice

Opštenarodna odbrana

(1) Odbrana Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) zakonski je regulisana. Tokom većeg dela kasnijeg perioda postojanja Jugoslavije osnovne zakonske odredbe kojima su se regulisala vojna pitanja bile su sadržane u *Zakonu o opštenarodnoj odbrani SFRJ (Zakon o ONO)* proglašenom 1982.³ Izvesne osnovne odredbe navedene su u Ustavu SFRJ iz 1974.⁴ na koji se *Zakon o ONO* često pozivao. *Zakonom o službi u oružanim snagama* iz 1985. uređuje se vojna služba u Oružanim snagama SFRJ.⁵

¹ ONO: opštenarodna odbrana.

² Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani*, Beograd, 1982, član 119.

³ Dokazni predmet 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani*, Beograd, 1982.

⁴ Dokazni predmet br. 471, ERN engleskog teksta 0046-0834-0046-1076, Ustav SFRJ iz 1974. objavljena na engleskom u *Constitutions of the Countries of the World / "Ustavi zemalja sveta"*, Blaustein i Flanz, 1974.

⁵ Dokazni predmet 95, ERN teksta na b/h/s-u 0036-4339-0036-4395; engleski prevod L003-7316-L003-7360, *Zakon o službi u oružanim snagama*, Beograd, 1985.

(2) Vojna doktrina "opštenarodne odbrane"⁶ SFRJ proglašena je 1969. službenom vojnom doktrinom.⁷ Opštenarodna odbrana znači odbranu zemlje ili vođenje rata korišćenjem svih ljudskih i materijalnih sredstava i snaga društva u borbi protiv agresora.⁸ "Opštenarodna odbrana" uključivala je razne oblike borbe i otpora; osim oružanih snaga (koje su glavni nosilac i oslonac borbe), u njoj učestvuje celokupno stanovništvo, uključujući sve one koji su sposobni za borbu i pružanje otpora, kao i svi ekonomski i ostali društveni potencijali.⁹

(3) Doktrina opštenarodne odbrane kodifikovana je u članu 240. Ustava SFRJ iz 1974.

Član 240. Ustava SFRJ, 1974.

Oružane snage Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije štite nezavisnost, suverenitet, teritorijalnu celokupnost i ovim ustavom utvrđeno društveno uređenje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

Oružane snage Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije čine jedinstvenu celinu i sastoje se od Jugoslovenske narodne armije, kao zajedničke oružane sile svih naroda i narodnosti i svih radnih ljudi i građana, i od teritorijalne odbrane kao najšireg oblika organizovanog oružanog opštenarodnog otpora utvrđene ovim Ustavom.

Svaki građanin koji sa oružjem ili na drugi način učestvuje u otporu protiv napadača pripadnik je oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.¹⁰

Poslednji stav je naročito značajan jer je iz njega jasna implikacija komandne odgovornosti u vezi sa korišćenjem naoružanih građana (uključujući dobrovoljačke formacije).

⁶ U originalu na engleskom "all people's defence".

⁷ Dokazni predmet br. 398, ERN engleskog teksta 0343-4653-0343-5304, Priručnik za područje Jugoslavije, 1973, na str. 536.

⁸ Dokazni predmet br. 472; ERN teksta na b/h/s-u 0068-1276-0068-1276; engleski prevod 0081-6252-0081-6335, Pravni priručnik za komandire, 1976.

⁹ Dokazni predmet br. 472; ERN teksta na b/h/s-u 0068-1276-0068-1276; engleski prevod 0081-6252-0081-6335, Pravni priručnik za komandire, 1976.

¹⁰ Dokazni predmet br. 470, ERN engleskog teksta 0046-0834-0046-1076, Ustav SFRJ iz 1974. na engleskom objavljen u *Constitutions of the Countries of the World /"Ustavi zemalja sveta"/*, Blaustein i Flanz, 1974, član 240.

Oružane snage SFRJ

(1) Na osnovu člana 91. *Zakona o ONO* iz 1982. (u kojem se citira drugi stav člana 240 Ustava SFRJ iz 1974), oružane snage SFRJ sastoje se od dva elementa:

- Jugoslovenska narodna armija (JNA) i
- Teritorijalna odbrana (TO).

Član 91. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Oružane snage čine jedinstvenu celinu i sastoje se od Jugoslovenske narodne armije i teritorijalne odbrane.

Pripadnik oružanih snaga je i svaki građanin koji sa oružjem ili na drugi način učestvuje u otporu protiv neprijatelja.¹¹

(2) U Priručniku Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu *Strategija oružane borbe* iz 1983. detaljnije se govori o dvema komponentama Oružanih snaga SFRJ:

Oružane snage SFRJ sastoje se od Jugoslovenske narodne armije i Teritorijalne odbrane. Jugoslovenska narodna armija je zajednička oružana sila svih naroda i narodnosti i svih radnih ljudi i građana Jugoslavije. Teritorijalna odbrana je najširi oblik organizovanja ranih ljudi i građana za oružanu borbu i određene zadatke društvene samozaštite i najširi oblik organizovanog oružanog opštenarodnog otpora.¹²

Jugoslovenska narodna armija (JNA)

(1) Kao komponenta opštenarodne odbrane, JNA je bila jezgro jugoslovenskih oružanih snaga.¹³ JNA je bila značajna i moćna savezna ustanova. Kao jedna od najznačajnijih saveznih ustanova u SFRJ, JNA je bila ujedinjujući elemenat u jugoslovenskom federalnom sistemu u kom su živeli

¹¹ Dokazni predmet 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani, Beograd, 1982, član 91.

¹² Dokazni predmet br. 401; ERN teksta na b/h/s-u 0115-9746-0116-0096; engleski prevod L007-1841-L0007-1889, priručnik SSNO-a *Strategija oružane borbe*, Beograd, 1983, glava IV.

¹³ Dokazni predmet br. 401; ERN teksta na b/h/s-u 0115-9746-0116-0096; engleski prevod L007-1841-L0007-1889, priručnik SSNO-a *Strategija oružane borbe*, Beograd, 1983, glava IV.

pripadnici različitih nacionalnosti, zaštitnik i simbol ideje "bratstva i jedinstva" i "grupa najlojalnija jugoslovenskoj državi".¹⁴

(2) U članu 99. *Zakona o ONO* iz 1982. JNA je definisana na sledeći način:

Član 99. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Jugoslovenska narodna armija je zajednička oružana sila svih naroda i narodnosti Jugoslavije i svih radnih ljudi i građana.

Jugoslovenska narodna armija organizuje se u mirnodopske i ratne jedinice i ustanove.¹⁵

(3) U članu 101 *Zakona o ONO* govori se o strukturi JNA. JNA se sastojala od vidova (kopnena vojska, ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana i ratna mornarica), rodova (vojska: pešadija, oklopne jedinice, artiljerija) i službi (intendantska, inženjerijska itd.)

Član 101. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Jugoslovenska narodna armija sastoji se od vidova, rodova i službi.

Vidovi su: kopnena vojska, ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana i ratna mornarica.

Vidovi se sastoje od rodova i službi.

Rodovi se dele na vrste i specijalnosti, a službe – na grane i specijalnosti.¹⁶

Teritorijalna odbrana (TO)

(1) Osim JNA, u sklopu koncepcije "opštenarodne odbrane" Tito je 1968. naredio osnivanje snaga Teritorijalne odbrane (TO).¹⁷

¹⁴ Dokazni predmet 474, ERN engleskog teksta 0063-4242-0063-4295, Bradford Studies on Yugoslavia nr. 13, *The Yugoslav People's Army: The Political Dimension*, Marko Milivojević, 1988.

¹⁵ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani – ONO*, Beograd, 1982, član 99.

¹⁶ Dokazni predmet 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani – ONO*, Beograd, 1982, član 101.

(2) Koncepcija teritorijalne odbrane bila je da veliki broj muškog stanovništva prođe vojnu obuku i bude osposobljen za učešće u odbrani SFRJ kroz lokalno organizovane velikim delom nezavisne jedinice.

(3) Iako je JNA savezna ustanova, TO organizuju, finansiraju i opremaju konstitutivne republike SFRJ (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora i Makedonija) i autonomne pokrajine (Kosovo i Vojvodina).¹⁸

(4) *Zakon o opštenarodnoj odbrani* iz 1982. sadržavao je niz odredbi o snagama TO-a i njihovoj komandnoj strukturi. Osnovna struktura TO-a izložena je u pasusima 3 i 4 člana 102. Između ostalog, ovaj član određuje da TO obuhvata sve naoružane sasteve koji nisu deo JNA ili policije.

Član 102. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Teritorijalna odbrana je najširi oblik organizovanog oružanog opštenarodnog otpora.

Teritorijalna odbrana se organizuje u osnovnoj i drugoj organizaciji udruženog rada, mesnoj zajednici, opštini, autonomnoj pokrajini, republici i drugoj društveno-političkoj zajednici.

Teritorijalna odbrana obuhvata sve naoružane sastave koji nisu deo Jugoslovenske narodne armije i milicije.

Teritorijalna odbrana se sastoji od jedinica, ustanova i štabova i drugih oblika organizovanja radnih ljudi i građana za opštenarodni oružani otpor.

Jedinice i ustanove teritorijalne odbrane i drugi oblici organizovanja radnih ljudi i građana za opštenarodni oružani opor organizuju se i pripremaju u miru, a aktiviraju u ratu, u slučaju neposredne ratne opasnosti ili u drugim vanrednim prilikama, kao i za vreme izvođenja vežbi i izvršavanja drugih zadataka u miru predviđenih ovim zakonom.

Za potrebe obučavanja pripadnika teritorijalne odbrane i za vršenje drugih zadataka i poslova u vezi sa pripremanjem teritorijalne odbrane, mogu se za vreme mira obrazovati ustanove teritorijalne odbrane.

Jedinice veze koje obrazuju društveno-političke zajednice za potrebe rukovođenja u tim zajednicama u ratu, u slučaju neposredne ratne opasnosti

¹⁷ Dokazni predmet br. 398, ERN engleskog teksta 0343-4653-0343-5304, Priručnik za područje Jugoslavije, Foreign Area Studies, American University, 1973, na str. 536.

¹⁸ Dokazni predmet br. 398, ERN engleskog teksta 0343-4653-0343-5304, Priručnik za područje Jugoslavije, Foreign Area Studies, American University, 1973, na str. 536.

ili u drugim vanrednim prilikama, organizuju se i pripremaju prema odredbama ovog zakona koje se odnose na teritorijalnu odbranu.¹⁹

(5) Član 103 *Zakona o ONO* iz 1982. u glavnim crtama navodi pravni okvir u sklopu koga je dejtstvovao TO.

Član 103. (Zakon o opštenarodnoj odbrani, 1982)

Teritorijalna odbrana se organizuje i priprema u okviru jedinstvenog sistema opštenarodne odbrane, u skladu sa ustavom, zakonom, osnovama organizacije i osnovama planova razvoja oružanih snaga i planom njihove upotrebe, sistemom rukovođenja i komandovanja oružanim snagama, jedinstvenim osnovama naoružavanja, opremanja i obučavanja oružanih snaga i odlukama i planovima društveno-političkih zajednica.²⁰

Dobrovoljci

(1) U članu 119. *Zakona o ONO* iz 1982. govori se o "*dobrovoljcima*". Prema tom članu "pod dobrovoljcima, u smislu ovog člana, podrazumevaju se lica koja nemaju vojnu obavezu, i na svoj zahtjev su primljena i stupila u oružane snage".²¹

(2) U članu 119. takođe se definišu okolnosti pod kojima se angažuju dobrovoljci kao i njihove dužnosti i mesto u vojnoj hijerarhiji. U stavu 5. kaže se sledeće: "U pogledu prava i dužnosti dobrovoljci se izjednačuju sa vojnim licima, odnosno vojnim obveznicima."

Član 119. (Zakon o opštenarodnoj odbrani, 1982.)

U ratu, u slučaju neposredne ratne opasnosti ili u drugim vanrednim prilikama, kao i za potrebe vojnih vežbi i proveravanja mobilizacijske spremnosti i obuke, jedinice, ustanove i štabovi oružanih snaga popunjavaju se ljudstvom stalnog i rezervnog sastava oružanih snaga, materijalnim sredstvima iz ratne rezerve i materijalnim sredstvima iz popisa.

¹⁹ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani – ONO*, Beograd, 1982, član 102.

²⁰ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani – ONO*, Beograd, 1982, član 103.

²¹ Odnosno, u JNA ili TO.

U ratu, u slučaju neposredne ratne opasnosti ili u drugim vanrednim prilikama oružane snage mogu se popunjavati i dobrovoljcima.

Pod dobrovoljcima, u smislu ovog člana, podrazumevaju se lica koja nemaju vojnu obavezu, i na svoj zahtev su primljena i stupila u oružane snage.

Za vreme mira mogu se, radi obučavanja, dobrovoljno uključivati na vojne vežbe i druge oblike obuke jedinica, ustanova i štabova teritorijalne odbrane i lica koja nisu vojni obveznici.

Lica iz st. 2. i 4. ovog člana u pogledu prava i dužnosti izjednačuju se sa vojnim licima, odnosno vojnim obveznicima.²²

(3) Dobrovoljci su bili važan element popune redova JNA, naročito tokom sukoba u Hrvatskoj kada se JNA suočavala sa sve slabijim odzivom na mobilizaciju i sve većim brojem dezertera. Član 119 *Zakona o ONO* iz 1982. odnosi se, međutim, na dobrovoljce-pojedince, tj. ljude koji se, uprkos tome što nemaju vojnu obavezu, samostalno priključuju (postojećim) jedinicama oružanih snaga SFRJ (JNA i TO). Pravna regulativa na snazi pre sukoba u Hrvatskoj nije davala političkim strankama mogućnost da osnivaju dobrovoljačke/paravojne formacije van okvira Oružanih snaga SFRJ (koje se sastoje od JNA i TO), niti je bilo predviđeno da bi političke stranke mogle imati bilo kakvu ulogu u popuni i/ili upućivanju dobrovoljaca. O daljnjim aktima i naredbama koje su tokom sukoba u Hrvatskoj donele vlasti SFRJ i Srbije biće više govora u drugoj celini ovog izveštaja, u Drugom delu.

Policija

Iako nije bila komponenta Oružanih snaga SFRJ, policija se mogla koristiti za izvođenje vojnih zadataka. Član 104 *Zakona o ONO* nalaže da u ratu, neposrednoj ratnoj opasnosti ili drugim izvanrednim okolnostima "milicija može biti upotrebljena i za izvršavanje borbenih zadataka oružanih snaga u skladu sa zakonom". Stoga se za vreme dok policija izvršava vojne zadatke za oružane snage, "potčinjava se nadležnom starešini koji rukovodi borbenim dejstvom". U ovom kontekstu, pojam "policija" odnosi se na savezne i republičke policijske snage. Potčinjavanje vojnom starešini znači da je on

²² Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani – ONO*, Beograd, 1982, član 119.

preuzimao odgovornost za način na koji te potčinjene policijske snage izvode dejstva.²³

Član 104. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

U ratu, za vreme neposredne ratne opasnosti i u drugim vanrednim prilikama, milicija može biti upotrebljena i za izvršavanje borbenih zadataka oružanih snaga u skladu sa zakonom.

Za vreme za koje izvršava borbene zadatke oružanih snaga milicija se potčinjava nadležnom starešini koji rukovodi borbenim dejstvom.

Rezervni sastav milicije popunjava se vojnim obveznicima.

Zadatak Oružanih snaga SFRJ

a. Član 92. Zakona o opštenarodnoj odbrani iz 1982. (Zakon o ONO) definiše zadatke oružanih snaga.

Član 92. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Oružane snage štite nezavisnost, suverenitet, teritorijalnu celokupnost i Ustavom SFRJ utvrđeno društveno uređenje. Oružane snage mogu, pod uslovima predviđenim saveznim zakonom, izvršavati i određene zadatke društvene samozaštite.²⁴

b. Priručnik SSNO-a iz 1983. *Strategija oružane borbe* detaljnije govori o zadacima Oružanih snaga SFRJ i naglašava njihovu ulogu u očuvanju interesa "svih naroda i narodnosti" u SFRJ.

Oružane snage SFRJ, zajedno sa drugim snagama opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, štite interese svih naroda i narodnosti i svih radnih ljudi i građana socijalističke samoupravne i nesvrstane Jugoslavije i izraz su njihove spremnosti i odlučnosti da se uspešno odbrane od svake agresije. Oružane snage SFRJ imaju narodni, socijalistički, revolucionaran i odbrambeni karakter i isključivo su namijenjene za odbranu zemlje i

²³ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani – ONO, Beograd, 1982, član 104.

²⁴ Dokazni predmet 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani – ONO, Beograd, 1982, član 92.

obezbjeđenje mirne izgradnje socijalističkog samoupravnog društva i nesvrstane spoljne politike.²⁵

DRUGI deo: Rukovođenje i komandovanje Oružanim snagama SFRJ

Kratki pregled

a. U ovom delu govori se o zakonodavstvu i doktrini, kojima je bila regulisana politička vlast i (vojno) komandovanje i kontrola nad Oružanim snagama SFRJ i unutar njih.

b. Predsedništvo SFRJ je bilo najviši organ rukovođenja i komandovanja oružanim snagama. Posle proglašenja jednog od tri stanja (ratnog stanja, stanja neposredne ratne opasnosti i vanrednog stanja) Predsedništvo SFRJ postaje Vrhovna komanda, a u radu mu pomaže Štab Vrhovne komande (koji čine savezni sekretar za narodnu odbranu i njegov Sekretarijat, načelnik Generalštaba i Generalštab JNA²⁶).

Opšte činjenice

a. Prema Ustavu SFRJ iz 1974.²⁷ glavni organi državne vlasti bili su:

- Savezna skupština
- Savezno izvršno veće
- Predsednik Republike (posle Titove smrti kolektivno Predsedništvo SFRJ)

b. Savezna skupština je imala dva veća: Savezno veće i Veće republika. Savezno veće se sastojalo od 220 delegata iz samoupravnih organizacija, mesnih zajednica i društveno-političkih organizacija u

²⁵ Dokazni predmet br. 479; ERN teksta na b/h/s-u 0115-9746-0116-0096; engleski prevod L007-1841-L0007-1889, priručnik SSNO-a *Strategija oružane borbe*, Beograd, 1983, glava IV.

²⁶ Naslov "*načelnik Gereralštaba JNA*" promenjen je 1988. u "*načelnik Generalštaba Oružanih snaga SFRJ*".

²⁷ Dokazni predmet br. 470, ERN engleskog teksta 0046-0834-0046-1076, Ustav SFRJ iz 1974. na engleskom objavljen u izdanju *Constitutions of the Countries of the World /"Ustavi zemalja sveta"/*, Blaustein i Flanz, 1974.

republikama i autonomnim pokrajinama. Veće republika i pokrajina se sastojalo od delegacija republičkih i pokrajinskih skupština.²⁸

c. Savezno izvršno veće imalo je ulogu vlade ili kabineta, sa predsednikom na čelu pet potpredsednika i dvadeset tri člana. Predsednik Predsedništva je Saveznoj skupštini predlagao kandidata za funkciju predsednika Saveznog izvršnog veća. Savezna skupština je potvrđivala nominaciju tog kandidata, koji je morao da bude član Skupštine, i nominovala kandidate za druge funkcije u Veću.²⁹

d. Ustavom iz 1974. Tito je postao doživotni predsednik Republike.³⁰ Kada je 4. maja 1980. Tito umro, deo Ustava koji se odnosi na predsednika Republike (članovi od 333. do 345) automatski je zamenjen odredbama o kolektivnom Predsedništvu države.³¹ Taj organ je imao osam članova – po jednog predstavnika (koji nije predsednik svoje republike) svake od šest republika (Slovenije, Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Makedonije) i dve autonomne pokrajine (Kosova i Vojvodine).³²

Rukovođenje i komandovanje Oružanim snagama SFRJ

Uvod

(1) U članu 96. *Zakona o ONO* iz 1982. u opštim crtama se opisuje postupak *rukovođenja i komandovanja oružanim snagama*.

Član 96. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Nadležni organi federacije rukovode i komanduju oružanim snagama, utvrđuju osnove organizacije oružanih snaga, sistem rukovođenja i komandovanja oružanim snagama, osnove planova razvoja i plan upotrebe oružanih snaga i obezbeđuju jedinstvo njihovog dejstva i, u skladu s tim, organizuju i pripremaju Jugoslovensku narodnu armiju.

²⁸ Dokazni predmet br. 398; ERN engleskog teksta 0343-4653-0343-5305, Priručnik za područje Jugoslavije, 1973.

²⁹ Dokazni predmet br. 398, ERN engleskog teksta 0343-4653-0343-5304, Priručnik za područje Jugoslavije, 1973.

³⁰ Dokazni predmet br. 470, ERN engleskog teksta 0046-0834-0046-1076, Ustav SFRJ iz 1974. na engleskom objavljeno u izdanju *Constitutions of the Countries of the World* ("Ustavi zemalja sveta"/), Blaustein i Flanz, 1974, član 335.

³¹ Dalje u tekstu "Predsedništvo SFRJ".

³² Dokazni predmet br. 398; ERN engleskog teksta 0343-4653-0343-5305, Priručnik za područje Jugoslavije, 1973.

U skladu sa osnovama planova iz stava 1. ovog člana, propise o načinu i postupku izrade planova razvoja i plana upotrebe oružanih snaga donosi savezni sekretar za narodnu odbranu.

Nadležni organi u republikama i autonomnim pokrajinama, u skladu sa osnovama planova razvoja i planom upotrebe oružanih snaga, organizuju i pripremaju teritorijalnu odbranu, rukovode njome i obezbeđuju jedinstvo njene organizacije, priprema i dejstva.³³

(2) U *Uputstvu za rad komandi i štabova (nacrt)* iz 1983. definisana su tri nivoa rukovođenja i komandovanja oružanim snagama:

- *Strategijski nivo* rukovođenja i komandovanja čini Predsedništvo SFRJ sa delom SSNO-a i Generalštabom – Vrhovna komanda.
- *Operativni nivo* rukovođenja i komandovanja sačinjavaju komande armija, odnosno republički i pokrajinski štabovi teritorijalne odbrane, komande korpusa i druge operativno-strategijske komande kada se formiraju.
- *Taktički nivo* rukovođenja i komandovanja sačinjavaju komande taktičkih jedinica, zaključno sa komandom divizije, i štabovi teritorijalne odbrane, zaključno sa zonskim štabom teritorijalne odbrane.³⁴

Predsedništvo SFRJ

(1) Predsedništvo SFRJ je bilo kolektivni organ, sastavljen od predstavnika svih republika i autonomnih pokrajina i predsednika Saveza komunista Jugoslavije po službenoj dužnosti,³⁵ u kom su svi članovi ravnopravni, a u praksi se formalno postupalo na osnovu konsezus. Među članovima Predsedništva biraju se na jednogodišnji mandat predsednik i

³³ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani – ONO, Beograd, 1982, član 96.

³⁴ Dokazni predmet br. 383, ERN teksta na b/h/s-u K023-9361-K023-9576, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, glava I, par. 19.

³⁵ Član 321. Ustava SFRJ iz 1974.

potpredsednik Presedništva, koji imaju određena ustavna i zakonska ovlašćenja.³⁶

(2) U drugom stavu člana 328. Ustava SFRJ iz 1974. uloga predsednika Predsedništva SFRJ definisana je na sledeći način: "Predsednik Predsedništva SFRJ, u ime Predsedništva SFRJ, ostvaruje komandovanje oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, u skladu sa ovim ustavom i saveznim zakonom." U stavu 4 kaže se sledeće: "Predsednik Predsedništva SFRJ, u ime Predsedništva vrši, za vreme ratnog stanja, neposredne ratne opasnosti i u drugim sličnim vanrednim prilikama kad Predsedništvo SFRJ nije u mogućnosti da se sastane, određena prava i dužnosti za čije vršenje ga Predsedništvo SFRJ ovlasti." Članom 328 se, nadalje, reguliše postupak u slučaju odsutnosti predsednika Predsedništva SFRJ i prestanka njegove dužnosti.

Član 328. Ustava, 1974.

Predsednik Predsedništva SFRJ, u ime Predsedništva SFRJ,

- 1) predstavlja Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju,
- 2) predstavlja Predsedništvo SFRJ,
- 3) saziva i predsedava sednicama Predsedništva SFRJ,
- 4) potpisuje akte koje Predsedništvo SFRJ donosi,
- 5) stara se o sprovođenju akata i zaključaka Predsedništva SFRJ,
- 6) izdaje isprave o ratifikaciji međunarodnih ugovora i
- 7) prima akreditivna /i opozivna/ pisma stranih diplomatskih

predstavnik akreditovanih kod Predsedništva SFRJ.

Predsednik Predsedništva SFRJ, u ime Predsedništva SFRJ, ostvaruje komandovanje oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, u skladu sa ovim ustavom i saveznim zakonom.

Predsednik Predsedništva SFRJ je predsednik Saveta za narodnu odbranu.

Predsednik Predsedništva SFRJ, u ime Predsedništva SFRJ, vrši, za vreme ratnog stanja, neposredne ratne opasnosti i u drugim sličnim vanrednim prilikama kad Predsedništvo SFRJ nije u mogućnosti da se sastane, određena prava i dužnosti za čije vršenje ga Predsedništvo SFRJ ovlasti.

³⁶ Vidi članove 327, 328. i 330. Ustava SFRJ iz 1974.

Potpredsednik Predsedništva SFRJ zamenjuje predsednika u slučaju njegove odsutnosti ili duže sprečenosti i može ga zastupati u vršenju poslova koje mu poveri predsednik.

Prestankom funkcije Predsednika Republike, Predsedništvo SFRJ vrši sva prava i dužnosti koje ima prema ovom ustavu, a potpredsednik Predsedništva SFRJ postaje predsednik Predsedništva SFRJ do isteka mandata za koji je izabran za potpredsednika.³⁷

(3) U članu 107. *Zakona o ONO* iz 1982. navodi se da predsednik Predsedništva, pored poslova predviđenih Ustavom SFRJ i saveznim zakonom, kao i poslova koje vrši na osnovu ovlašćenja Predsedništva SFRJ, predstavlja i komanduje oružanim snagama u skladu s Ustavom SFRJ, saveznim zakonom i odlukama Predsedništva; potpisuje akte Predsedništva SFRJ koji se odnose na oružane snage i nadgleda njihovo sprovođenje.³⁸

(4) Član 313. Ustava SFRJ iz 1974. određuje da je Predsedništvo SFRJ "najviši organ rukovođenja i komandovanja oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u ratu i miru".

Član 313. Ustava SFRJ, 1974.

Predsedništvo SFRJ predstavlja Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju u zemlji i inostranstvu i vrši druga ovim ustavom utvrđena prava i dužnosti.

Predsedništvo SFRJ, u okviru svojih prava i dužnosti, a radi ostvarivanja ravnopravnosti naroda i narodnosti, stara se o usklađivanju zajedničkih interesa republika, odnosno autonomnih pokrajina, u skladu sa njihovom odgovornošću u ostvarivanju prava i dužnosti federacije.

Predsedništvo SFRJ je najviši organ rukovođenja i komandovanja oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u ratu i miru.

Predsedništvo SFRJ razmatra stanje u oblasti spoljne politike i zaštite ovim ustavom utvrđenog poretka (državne bezbednosti) i zauzima stavove

³⁷ Dokazni predmet br. 470, ERN engleskog teksta 0046-0834-0046-1076, Ustav SFRJ iz 1974. na engleskom objavljeno u izdanju *Constitutions of the Countries of the World* ("Ustavi zemalja sveta"/, Blaustein i Flanz, 1974, član 328.

³⁸ Dokazni predmet 387, ERN teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102, eng. L003-7316-L003-7360, Zakon o opštenarodnoj odbrani, 1982. godina, čl. 107.

radi davanja inicijative za preduzimanje mera i usklađivanje delatnosti nadležnih organa u sprovođenju utvrđene politike u tim oblastima.³⁹

U vršenju poslova iz stava 1. ovog člana, Predsedništvo SFRJ može donositi smernice, direktive, pravila, odluke, naredbe i druge akte.⁴⁰

(5) O tome da je Predsedništvo SFRJ najviši organ rukovođenja i komandovanja govori i član 106. *Zakona o ONO* iz 1982.

U skladu sa tim, Predsedništvo SFRJ:

- utvrđuje plan upotrebe oružanih snaga za slučaj rata;
- naređuje upotrebu oružanih snaga u miru;
- utvrđuje vojnoteritorijalnu podelu zemlje;
- razvija strategiju oružane borbe (osnovna pravila i druge akte koje se odnose na strategiju oružane borbe, mobilizaciju i upotrebu oružanih snaga);
- utvrđuje sistem rukovođenja i komandovanja oružanim snagama u skladu sa načelima navedenim u Ustavu i prati sprovođenje utvrđene politike rukovođenja i komandovanja oružanim snagama; i
- utvrđuje organizaciju i određuje formaciju JNA

(6) U članu 316. Ustava SFRJ iz 1974. navode se odgovornosti Predsedništva u odnosu na organizaciju i strukturu Oružanih snaga. Prvi pasus tog člana reguliše vojne pripreme, mobilizaciju, utvrđivanje postojanja neposredne ratne opasnosti i proglašenje ratnog stanja.

Član 316. Ustava SFRJ, 1974.

Predsedništvo SFRJ, u ostvarivanju opštenarodne odbrane:

- 1) utvrđuje osnove planova i pripremnih mera za odbranu zemlje
- 2) daje smernice za preduzimanje mera priprema i mobilisanja izvora i snaga zemlje za odbranu i za usklađivanje planova i mera društveno-političkih zajednica, organizacija udruženog rada i drugih samoupravnih organizacija i zajednica
- 3) utvrđuje postojanje neposredne ratne opasnosti, naređuje opštu i delimičnu mobilizaciju i, ako Skupština Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije nije u mogućnosti da se sastane, proglašava ratno stanje.

³⁹ Dokazni predmet br. K1093, ERN engleskog teksta 0046-0834-0046-1076, Ustav SFRJ iz 1974. na engleskom objavljeno u izdanju *Constitutions of the Countries of the World* ("Ustavi zemalja sveta") od Blausteina i Flanza, 1974, član 313.

⁴⁰ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani, Beograd, 1982, član 106.

Predsedništvo SFRJ utvrđuje plan upotrebe oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije za slučaj rata i naređuje upotrebu oružanih snaga u miru.

Predsedništvo SFRJ može određene poslove rukovođenja i komandovanja oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) preneti na saveznog sekretara za narodnu odbranu (SSNO). Savezni sekretar za narodnu odbranu odgovara Predsedništvu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije za poslove koji su na njega preneseni.

Radi praćenja sprovođenja utvrđene politike rukovođenja i komandovanja oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Predsedništvo SFRJ može uputiti svoje delegate kod Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu i kod drugih viših komandi oružanih snaga SFRJ. Prema odredbama trećeg stava člana 316. Ustava SFRJ iz 1974. Predsedništvo može određene poslove rukovođenja i komandovanja preneti na saveznog sekretara za narodnu odbranu, a savezni sekretar za narodnu odbranu "odgovara Predsedništvu SFRJ za sve poslove koju su na njega preneseni". Ta odredba je potvrđena i članom 108. *Zakona o ONO* iz 1982. godine.

Član 108. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Predsedništvo SFRJ može određene poslove rukovođenja i komandovanja oružanim snagama preneti na saveznog sekretara za narodnu odbranu.

Savezni sekretar za narodnu odbranu odgovara Predsedništvu SFRJ za poslove koje na njega prenese Predsedništvo SFRJ.

Za izvršavanje akata Predsedništva SFRJ iz člana 106. stav 2. ovog zakona i za izvršavanje poslova rukovođenja i komandovanja oružanim snagama koje na njega prenese Predsedništvo SFRJ, savezni sekretar za narodnu odbranu može donositi pravila, naređenja, uputstva i druge akte.⁴¹

(7) Osim toga, u članu 97. *Zakona ONO* definišu se konkretne odgovornosti Predsedništva SFRJ prema TO-u. Prema tom članu, Predsedništvo SFRJ

- koordiniše pripreme planova JNA i TO
- osniva zajedničku komandu za JNA i TO; i
- dodeljuje jedinice JNA jedinicama TO i obratno.

⁴¹ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani, Beograd, 1982, član 108.

Član 97. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Odlukom Predsedništva SFRJ mogu se za određena područja obrazovati jedinstvene komande za jedinice i ustanove Jugoslovenske narodne armije i teritorijalne odbrane.

Odlukom Predsedništva SFRJ pojedine jedinice i ustanove Jugoslovenske narodne armije mogu biti preimenovane u jedinice, odnosno ustanove teritorijalne odbrane i ući u sastav teritorijalne odbrane, a pojedine jedinice i ustanove teritorijalne odbrane – u jedinice, odnosno ustanove Jugoslovenske narodne armije i ući u sastav Jugoslovenske narodne armije, ako to posebni uslovi zahtevaju.⁴²

Savezno izvršno veće (SIV)⁴³

Članom 347. Ustava SFRJ iz 1974. i članom 77. *Zakona o ONO* utvrđena su ovlašćenja i odgovornosti Saveznog izvršnog veća (SIV-a). U stavu 7 člana 347. kaže se da se Savezno izvršno veće "stara, u okviru prava i dužnosti utvrđenih ovim ustavom i saveznim zakonom, o izvršavanju politike odbrane zemlje i o sprovođenju priprema za odbranu".⁴⁴

Savezni sekretar/Sekretarijat za narodnu⁴⁵ odbranu (SSNO)⁴⁶

(1) Saveznim sekretarijatom za narodnu odbranu rukovodi savezni sekretar za narodnu odbranu. Savezni sekretar za narodnu odbranu je član SIV-a, a dužnost mu je da svakodnevno organizuje i nadgleda oružane snage SFRJ.

(2) U članovima od 79. do 88. člana *Zakona o ONO* iz 1982. navode se ovlašćenja saveznog sekretara i Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu

⁴² Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani, Beograd, 1982, član 97.

⁴³ U engleskom originalu engleskog teksta: Federal Executive Council.

⁴⁴ Dokazni predmet br. 470, ERN engleskog teksta 0046-0834-0046-1076, Ustav SFRJ iz 1974. na engleskom objavljeno u izdanju *Constitutions of the Countries of the World* ("Ustavi zemalja sveta"/), Blaustein i Flanz, 1974, član 347.

⁴⁵ U nekim izjavama na engleskom za narodnu odbranu se osim "people's defence" koristi i izraz "national".

⁴⁶ Skaraćenica SSNO (Savezni sekretarijat za narodnu odbranu) koristi se u ovom dokumentu i za sekretara.

(SSNO). U članu 79. opisana je organizacija i priprema za opštenarodnu odbranu, kao i njeno sprovođenje, a u stavu 4. navodi se da je Savezni sekretarijat zadužen za "ostvarivanje sistema rukovođenja i komandovanja oružanim snagama".⁴⁷ U članu 80. govori se o ulozi SSNO-a u organizovanju i pripremi JNA za ostvarivanje svojih zadataka. U prvom pasusu SSNO se ovlašćuje da nadgleda "usklađivanje odgovarajućih planova teritorijalne odbrane sa planovima JNA".⁴⁸ Član 87. je značajan jer se u njemu govori o ovlastima SSNO-a nad organima odbrane i republičkim organima.⁴⁹

(3) Član 108. *Zakona o ONO* ovlašćuje saveznog sekretara za narodnu odbranu da izdaje pravila, naređenja, uputstva i "druge akte". Na taj način on je mogao stvarno izvršavati zadatke rukovođenja i komandovanja koje je na njega prenelo Predsedništvo SFRJ kao što je navedeno u članu 108. Odredbe tog člana takođe omogućuju sprovođenje akata Predsedništva SFRJ iz člana 106. *Zakona o ONO* iz 1982.

Član 108. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Predsedništvo SFRJ može određene poslove rukovođenja i komandovanja oružanim snagama preneti na saveznog sekretara za narodnu odbranu.

Savezni sekretar za narodnu odbranu odgovara Predsedništvu SFRJ za poslove koje na njega prenese Predsedništvo SFRJ.

Za izvršavanje akata Predsedništva SFRJ iz člana 106. stav 2. ovog zakona i za izvršavanje poslova rukovođenja i komandovanja oružanim snagama koje ne njega prenese Predsedništvo SFRJ, savezni sekretar za narodnu odbranu može donositi pravila, naređenja, uputstva i druge akte.⁵⁰

⁴⁷ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani, Beograd, 1982, član 79.

⁴⁸ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani, Beograd, 1982, član 80.

⁴⁹ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani, Beograd, 1982, član 87.

⁵⁰ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani, Beograd, 1982, član 108.

(4) Uloga saveznog sekretara za narodnu odbranu u komandnom lancu oružanih snaga objašnjena je u članu 110. *Zakona o ONO* iz 1982. U njemu se takođe navodi da rukovođenje i komandovanje JNA vrše starešine jedinica i ustanova JNA u skladu sa saveznim zakonom.

Član 110. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Rukovođenje i komandovanje oružanim snagama ostvaruje savezni sekretar za narodnu odbranu u skladu sa ovlašćenjima koje na njega, na osnovu Ustava SFRJ, prenese Predsedništvo SFRJ i u skladu sa saveznim zakonom.

Saveznog sekretara za narodnu odbranu u slučaju njegove odsutnosti ili sprečenosti u poslovima iz stava 1. ovog člana zamenjuje načelnik Generalštaba.

Rukovođenje i komandovanje u Jugoslovenskoj narodnoj armiji ostvaruju starešine jedinica i ustanova Jugoslovenske narodne armije, u skladu sa saveznim zakonom.⁵¹

Generalštab Oružanih snaga SFRJ⁵²

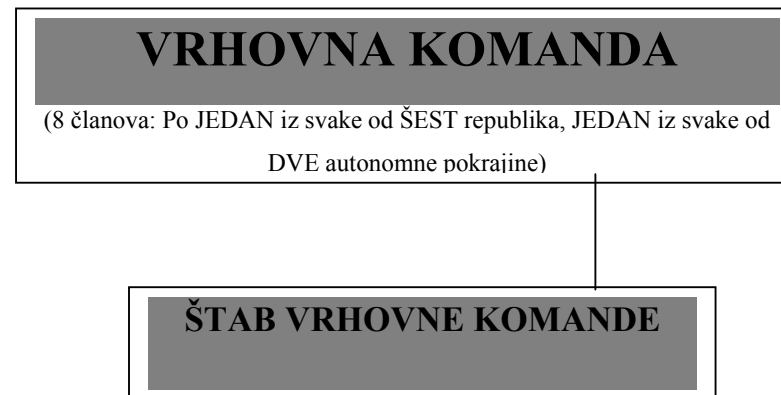
Generalštab Oružanih snaga SFRJ je u sastavu Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu i izvršava štapske i druge stručne poslove u oblasti organizacije i priprema Oružanih snaga SFRJ u sklopu prava i dužnosti Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu predviđenih saveznim zakonima i dokumentima Predsedništva SFRJ.⁵³

⁵¹ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani, Beograd, 1982, član 110.

⁵² Vidi takođe odeljak g. (8) u ovom delu.

⁵³ Dokazni predmet br. 379, ERN broj teksta na b/h/s-u K035-9828-K035-9828; engleski prevod 0306-4783-0306-4783; Naredba Predsedništva SFRJ br. 26, 13. oktobar 1987.

Vrhovna komanda – Štab Vrhovne komande

(1) Iako se u Ustavu SFRJ iz 1974. ne pominje *Vrhovna komanda* kao zaseban organ,⁵⁴ taj organ se pominje u najmanje dva propisa JNA. Prema nacrtu *Uputstva za rad komandi – štabova JNA iz 1983*,⁵⁵ "strategijski nivo rukovođenja i komandovanja čini Predsedništvo SFRJ sa delom SSNO-a i Generalštabom – Vrhovna komanda." Sem toga, u priručniku *Strategija oružane borbe*⁵⁶ iz 1983. kaže se:

Funkciju najvišeg organa rukovođenja i komandovanja oružanim snagama SFRJ u ratu Predsedništvo SFRJ obavlja u svojstvu Vrhovne komande oružanih snaga SFRJ. Štapske poslove Vrhovne komande u ratu obavlja Savezni sekretarijat za narodnu odbranu.

Predsedništvu SFRJ, kao najvišem organu rukovođenja i komandovanja, neposredno su potčinjeni savezni sekretar za narodnu odbranu, komandanti armija, Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, Ratne mornarice i obalske odbrane, samostalnih korpusa i Teritorijalne odbrane socijalističkih republika i socijalističkih autonomnih

⁵⁴ U skladu sa članom 342. Ustava SFRJ iz 1974. predsednik SFRJ je bio *vrhovni komandant oružanih snaga* dok je Tito bio živ. Član 313. kaže da je najviši organ rukovođenja i komandovanja oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u ratu i miru Predsedništvo SFRJ.

⁵⁵ Dokazni predmet br. 383, ERN teksta na b/h/s-u K023-9361-K023-9576, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, glava I, par.18.

⁵⁶ Dokazni predmet br. 479; ERN teksta na b/h/s-u 0055-1062-0055-1221; priručnik JNA *Strategija oružane borbe*, (na slovenačkom), 1983.

pokrajina, kao i komandanti privremenih strategijskih grupacija kada se ove obrazuju.⁵⁷

(2) Štab Vrhovne komande pominje se i u priručniku *Teritorijalna odbrana*⁵⁸ iz 1985. U tom priručniku se kaže: "Štabne poslove Vrhovne komande u ratu obavlja SSNO u svojstvu štaba Vrhovne komande oružanih snaga SFRJ. Predsjedništvu SFRJ, kao najvišem organu rukovođenja i komandovanja neposredno su potčinjeni komandanti Teritorijalne obrane socijalističkih republika i socijalističkih autonomnih pokrajina (član 4. Ustava SFRJ i Zakonu o opštenarodnoj obrani Socijalističke Republike Srbije)".⁵⁹

(3) U Izmenama i dopunama *Zakona o opštenarodnoj odbrani* koji je donesen 1991. godine, član 79. *Zakona o opštenarodnoj odbrani* iz 1982. dopunjen je sledećom rečenicom u kojoj se navode ovlašćenja SSNO-a: "Kada vrši ove poslove – Savezni sekretarijat za narodnu odbranu postupa kao Štab vrhovne komande oružanih snaga."⁶⁰

(4) Gorenavedeni članovi i propisi mogu se sažeti na sledeći način:

- U mirnodopsko vreme savezni sekretar za narodnu odbranu (i njegov Sekretarijat) i načelnik Generalštaba JNA (uz pomoć Generalštaba) imaju savetodavnu ulogu u Predsjedništvu SFRJ.

- U slučaju jednog od tri stanja – *rata, neposredne ratne opasnosti, vanrednog stanja* – Predsedništvo SFRJ postaje *Vrhovna komanda* i postupa kao državna komanda. U tim uslovima SSNO (sekretar i Sekretarijat) i Generalštab (uključujući i načelnika Generalštaba) čine *Štab Vrhovne komande*, a savezni sekretar je načelnik Štaba Vrhovne komande.

(5) U Ustavu iz 1974. nema odredbi o učešću predsednika šest konstitutivnih republika SFRJ u komandovanju snagama JNA. Predsednici republika nisu bili članovi Vrhovne komande i nisu imali nikakve zakonske nadležnosti nad snagama JNA. Međutim, imali su pravo da utiču na

⁵⁷ Dokazni predmet br. B9720; ERN teksta na b/h/s-u 0055-1062-0055-1221; priručnik JNA *Strategija oružane borbe*, (na slovenačkom), 1983, na stranici označenoj ERN brojem 0055-1128.

⁵⁸ Dokazni predmet br. 480, ERN teksta na b/h/s-u 0046-9953-0047-0194, priručnik JNA *Teritorijalna odbrana*, 1985.

⁵⁹ Dokazni predmet br. 480, ERN teksta na b/h/s-u 0046-9953-0047-0194, priručnik JNA *Teritorijalna odbrana*, 1985, str. 147.

⁶⁰ Dokazni predmet br. 481, ERN teksta na b/h/s-u 0046-1971-0046-2267, engleski prevod 0085-8931-0085-8942, *Uredba o proglašenju Zakona o izmenama i dopunama Zakona o opštenarodnoj odbrani*, 17. maja 1991, član 26.

donošenje odluka putem predstavnika svojih republika (to se odnosi i na predsednike autonomnih pokrajina) u Predsedništvu SFRJ.

TREĆI deo: Oružane snage Republike Srbije

Kratki pregled

f. U ovom delu opisuje se zakonodavni okvir kojim su bila regulisana pitanja odbrane u Republici Srbiji.

g. Prema Ustavu iz 1990. i Zakonu o odbrani Republike Srbije iz 1991, predsednik Republike komanduje oružanim snagama Republike u ratu i miru. Dok se ne formiraju takve oružane snage, oružana snaga je TO.

h. U Zakonu o odbrani Republike Srbije iz 1991. navodi se da samo ovlašćeni državni organi mogu da organizuju, popunjavaju, naoružavaju, opremaju i obučavaju oružane snage.

Oružane snage Republike Srbije

Uvod

U skladu sa članom 118. Zakona o odbrani Republike Srbije iz 1991. samo državni organi mogu da formiraju oružane snage.

Član 118. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

Oružane snage, u skladu sa zakonom, organizuju, popunjavaju, naoružavaju, opremaju i osposobljavaju samo nadležni državni organi.

Svako lice koje postupi protiv odredbe stava 1. ovog člana, kazniće se zatvorom u trajanju do 60 dana.

Odgovorno lice u pravnom licu koje postupi protiv odredbe stava 1. ovog člana, kazniće se novčanom kaznom u iznosu od 1.000 dinara do 10.000 dinara.⁶¹

Član 118. Zakona o odbrani Republike Srbije iz 1991. podrazumeva da se "Šešeljevci" i druge srpske/srbijanske dobrovoljačke/paravojne formacije o kojima se govori u drugoj celini ovog izveštaja mogu formirati (i popunjavati)

⁶¹ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 118.

i postojati uz ovlašćenje i dozvolu srpskih vlasti uopšte, a posebno srpskog Ministarstva za unutrašnje poslove.

Teritorijalna odbrana (TO) Republike Srbije

(1) Članovi 31. i 32. Zakona o odbrani Republike Srbije iz 1991. sadrže i zajedničke odredbe za TO Republike Srbije. Član 31. ističe da je TO Republike Srbije deo jedinstvenih oružanih snaga SFRJ.

Član 31. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

Teritorijalna odbrana u Republici Srbiji, kao deo jedinstvenih oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, štiti nezavisnost, suverenitet, teritorijalnu celokupnost i ustavom utvrđeno društveno uređenje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Republike Srbije.

Teritorijalna odbrana u Republici Srbiji, kao namenski deo oružanih snaga, organizuje se na nivou Republike, autonomne pokrajine i opštine.

Organizovanje, pripremanje, razvoj, opremanje i rukovođenje teritorijalnom odbranom u Republici Srbiji u okviru jedinstvenog sistema odbrane, ostvaruje se u skladu sa Ustavom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Ustavom Republike Srbije, saveznim zakonom, ovim zakonom, organizacijom i planovima razvoja oružanih snaga i planom njihove upotrebe, sistemom rukovođenja i komandovanja oružanih snaga, jedinstvenim osnovama naoružanja, opremanja i obučavanja oružanih snaga i planovima razvoja teritorijalne odbrane Republike.⁶²

Član 32. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

Komandant teritorijalne odbrane Republike Srbije, komandanti teritorijalne odbrane autonomnih pokrajina, operativnih zona i opština, u skladu sa planovima razvoja i planom upotrebe oružanih snaga, u okviru prava i dužnosti utvrđenih zakonom, organizuju i pripremaju teritorijalnu odbranu, rukovode njome i obezbeđuju jedinstvo njene organizacije, pripreme i dejstva.⁶³

⁶² Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 31.

⁶³ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 32.

(2) O rukovođenju i komandovanju TO-om Republike Srbije govori se u članovima od 34. do 36. U tim članovima navode se odgovornosti komandanta TO-a i opisuje njegova uloga u komandovanju, rukovođenju i organizovanju TO-a. Komandant republičkog TO-a bio je odgovoran predsedniku Republike za obuku, borbenu pripravnost i opremu TO-a.

Član 34. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

Rukovođenje i komandovanje u teritorijalnoj odbrani ostvaruju komandanti teritorijalne odbrane i starešine štabova, jedinica i ustanova teritorijalne odbrane u skladu sa saveznim i ovim zakonom i ovlašćenjima koja se na njih prenesu.

Komandanti teritorijalne odbrane i starešine štabova, jedinica i ustanova teritorijalne odbrane odgovaraju pretpostavljenim starešinama za svoj rad, borbenu gotovost, upotrebu jedinica i ustanova i za rukovođenje i komandovanje, u skladu sa sistemom i načelima rukovođenja i komandovanja oružanim snagama.

Komandant teritorijalne odbrane autonomne pokrajine odgovoran je za svoj rad, borbenu gotovost, upotrebu jedinica i ustanova i za rukovođenje i komandovanje komandantu teritorijalne odbrane Republike Srbije.⁶⁴

Član 35. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

Za svoj rad, borbenu gotovost i upotrebu i rukovođenje i komandovanje teritorijalnom odbranom, komandant teritorijalne odbrane koji rukovodi jedinstvenom komandom za jedinice Jugoslovenske narodne armije i jedinice teritorijalne odbrane u izvršavanju zajedničkog borbenog zadatka, odgovoran je i pretpostavljenom komandantu teritorijalne odbrane.⁶⁵

Član 36. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

Komandant teritorijalne odbrane Republike Srbije, u slučaju neposredne ratne opasnosti, u ratu i u drugim vanrednim prilikama, izdaje naređenja komandantima teritorijalne odbrane za upotrebu teritorijalne odbrane, mobilizaciju snaga i materijalnih sredstava teritorijalne odbrane i

⁶⁴ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 34.

⁶⁵ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 35.

nalaže preduzimanje drugih mera za uspešno vođenje opštenarodnog otpora na teritoriji Republike.

Mobilizaciju određenih jedinica, štabova i ustanova teritorijalne odbrane radi proveravanja mobilizacijske spremnosti i borbene gotovosti teritorijalne odbrane, odnosno radi obuke jedinica i štabova teritorijalne odbrane, kao i radi učešća u zaštiti od elementarnih ili drugih većih nepogoda u miru, naređuje komandant teritorijalne odbrane Republike Srbije.⁶⁶

(3) Što se tiče popune TO-a, član 39. Zakona o odbrani Republike Srbije iz 1991. kaže da se u ratu, u slučaju neposredne ratne opasnosti i za vreme vanrednog stanja teritorijalna odbrana može popunjavati i dobrovoljcima.

Član 39. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

U ratu, u slučaju neposredne ratne opasnosti i za vreme vanrednog stanja, teritorijalna odbrana može se popunjavati i dobrovoljcima.

Ministarstvo odbrane vrši upis dobrovoljaca iz stava 1. ovog člana.⁶⁷

(4) Član 40. navodi daljnje informacije o dužnostima komandanta TO-a Republike Srbije.

Član 40.

Komandant teritorijalne odbrane Republike Srbije:

1) propisuje i utvrđuje formaciju štabova, jedinica i ustanova teritorijalne odbrane u miru i ratu;

2) donosi propise i druga akta o organizaciji, pripremanju, razvoju, upotrebi, rukovođenju i komandovanju teritorijalnom odbranom.

Dužnosti predsednika Republike Srbije, ministra odbrane i ministra unutrašnjih poslova

Predsednik Republike

(1) U članu 83 Ustava Republike Srbije iz 1990. opisane su konkretne dužnosti predsednika Republike. Stav 5 člana 83. kaže se da predsednik

⁶⁶ Zakon o odbrani Republike Srbije, član 36. /kao u originalu/

⁶⁷ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, Uredba o proglašenju Zakona o odbrani, 18. juli 1991, član 39.

komanduje "oružanim snagama" u miru i ratu. Te "oružane snage" u Ustavu iz 1990. nisu definisane. U tom ustavu teritorijalna odbrana se ne pominje.

Član 83. Ustava Republike Srbije, 1990.

Predsednik Republike:

1. predlaže Narodnoj skupštini kandidata za predsednika Vlade, pošto sasluša mišljenje predstavnika većine u Narodnoj skupštini;

2. predlaže Narodnoj skupštini kandidate za predsednika i sudije Ustavnog suda;

3. ukazom proglašava zakone;

4. obavlja poslove iz oblasti odnosa Republike Srbije sa drugim državama i međunarodnim organizacijama, u skladu sa zakonom;

5. rukovodi oružanim snagama u miru i ratu i narodnim otporom u ratu; naređuje opštu i delimičnu mobilizaciju; organizuje pripreme za odbranu u skladu sa zakonom;

6. kad Narodna skupština nije u mogućnosti da se sastane, po pribavljenom mišljenju predsednika Vlade, utvrđuje postojanje neposredne ratne opasnosti ili proglašava ratno stanje;

7. po svojoj inicijativi ili na predlog Vlade, za vreme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti, donosi akte o pitanjima iz nadležnosti Narodne skupštine, s tim što je dužan da ih podnese na potvrdu Narodnoj skupštini čim ona bude u mogućnosti da se sastane. Aktima donetim za vreme ratnog stanja mogu se ograničiti pojedine slobode i prava čoveka i građanina i izmeniti organizacija, sastav i ovlašćenja Vlade i ministarstava, sudova i javnih tužilaštava;

8. na predlog Vlade, kada su na delu teritorije Republike Srbije ugroženi bezbednost Republike Srbije, slobode i prava čoveka i građanina ili rad državnih organa, proglašava vanredno stanje i donosi akte za preduzimanje mera koje takve okolnosti iziskuju, u skladu s Ustavom i zakonom;

9. daje pomilovanja;

10. dodeljuje odlikovanja i priznanja utvrđena zakonom;

11. obrazuje stručne i druge službe za obavljanje poslova iz svoje nadležnosti;

12. obavlja i druge poslove u skladu s Ustavom.⁶⁸

⁶⁸ Dokazni predmet br. 483; ERN teksta na b/h/s-u 0046-1139-0046-1222, Ustav Republike Srbije, na engleskom objavio Blaustein, 28. septembar 1990, član 83.

(2) Članovima 5. i 6. Zakona o odbrani Republike Srbije iz 1991, koji je stupio na snagu 3. avgusta 1991, regulišu se ovlašćenja predsednika u vezi s oružanim snagama Republike, potvrđujući odredbe člana 83. Ustava Republike Srbije iz 1990.

Član 5. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

Organizacija oružanih snaga Republike Srbije, u skladu sa Ustavom Republike Srbije, uređuje se posebnim zakonom.

Predsednik Republike u organizovanju priprema za odbranu:

- rukovodi oružanim snagama u miru i ratu, uključujući i ovlašćenja u rešavanju organizacijskih i personalnih pitanja u teritorijalnoj odbrani;
- donosi plan odbrane Republike Srbije i druge akte kojim utvđuje mere za organizovanje i sprovođenje priprema za odbranu;
- naređuje sprovođenje mera pripravnosti i drugih potrebnih mera;
- utvđuje osnove za organizaciju i brojni sastav milicije u slučaju neposredne ratne opasnosti i u ratu;
- može da naredi upotrebu milicije u ratu, za vreme neposredne ratne opasnosti i vanrednog stanja, radi zaštite prava i dužnosti Republike i njenih građana utvrđenih Ustavom.⁶⁹

Član 6. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

Predsednik Republike u organizovanju priprema za odbranu:

1. rukovodi oružanim snagama u miru i ratu, uključujući i ovlašćenja u rešavanju organizacijskih i personalnih pitanja u teritorijalnoj odbrani;
2. donosi plan odbrane Republike Srbije i druge akte kojim utvđuje mere za organizovanje i sprovođenje priprema za odbranu;
3. naređuje sprovođenje mera pripravnosti i drugih potrebnih mera;
4. utvđuje osnove za organizaciju i brojni sastav milicije u slučaju neposredne ratne opasnosti i u ratu;

⁶⁹ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 5.

5. može da naredi upotrebu milicije u ratu, za vreme neposredne ratne opasnosti i vanrednog stanja, radi zaštite prava i dužnosti Republike i njenih građana utvrđenih Ustavom.⁷⁰

U skladu sa stavom 1. člana 5. ovog zakona, u slučaju ugroženosti interesa Republike, dok se posebnim zakonom ne uredi organizacija "oružanih snaga" Republike, u tom svojstvu će se angažovati teritorijalna odbrana. Međutim, članovima 113. i 115. Zakona o opštenarodnoj odbrani iz 1982. utvrđeno je da teritorijalnom odbranom komanduje Predsedništvo SFRJ. Članom 4. Zakona o odbrani iz 1991. utvđuje se da je odbrana Republike Srbije jedna od funkcija teritorijalne odbrane.

Član 4. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

Republika Srbija, preko republičkih organa, u oblasti odbrane: organizuje i obezbeđuje pripreme za odbranu; rukovodi narodnim otporom u ratu; planira pripreme za odbranu i donosi plan odbrane Republike; organizuje i rukovodi oružanim snagama; organizuje i priprema teritorijalnu odbranu; civilnu zaštitu, osmatranje i obaveštavanje i veze rukovođenja, organizuje i izvršava mobilizaciju državnih organa, preduzeća i drugih organizacija; obezbeđuje ostvarivanje prava i obaveza građana; organizuje i obezbeđuje pripreme državnih organa, preduzeća i drugih organizacija u ratu; organizuje obučavanje za odbranu; vrši i druga prava i dužnosti od značaja za odbranu Republike.⁷¹

(3) U određenim uslovima predsednik Republike Srbije ima zakonsku nadležnost nad policijom i ostalim osobljem MUP-a. Član 17. Zakona o unutrašnjim poslovima, koji je stupio na snagu 1. avgusta 1991, predviđa da, za vreme vanrednog stanja, MUP sprovodi mere obezbeđenja utvrđene naredbama i drugim aktima predsednika.⁷² U članu 6, stav 5, Zakona o odbrani Republike Srbije iz 1991. navedeno je da predsednik *može da naredi*

⁷⁰ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 6.

⁷¹ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 4.

⁷² Dokazni predmet br. 484, ERN broj teksta na b/h/s-u 0046-1930-0046-1970, *Zakon o unutrašnjim poslovima Republike Srbije*, 17. juli 1991, član 17.

upotrebu milicije u ratu, za vreme neposredne ratne opasnosti i vanrednog stanja, radi zaštite prava i dužnosti Republike i njenih građana utvrdjenih Ustavom.⁷³

Član 17. Zakona o unutrašnjim poslovima, 1991.

U slučaju proglašenja vanrednog stanja na delu teritorije Republike, Ministarstvo unutrašnjih poslova preduzeće i mere zaštite bezbednosti republike i njenih građana, utvrđene naredbama i drugim aktima Predsednika Republike donetim radi otklanjanja vanrednog stanja, u skladu sa zakonom.

Mere iz stava 1. ovog člana ministar preduzima u skladu sa zakonom i pod uslovima i na način utvrđen aktima Predsednika Republike.

Ministar odbrane Republike Srbije

(1) Članovi 7. i 8. Zakona o odbrani Republike Srbije iz 1991. utvrđuju nadležnosti Vlade u vezi s odbranom. Te dužnosti uglavnom se odnose na aktivnosti u vezi sa pripremama za odbranu.

Član 7. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

Vlada u oblasti odbrane:

- predlaže predsedniku Republike donošenje plana odbrane Republike Srbije i drugih akata kojima se utvrđuju mere za organizovanje i sprovođenje priprema za odbranu;

- sprovodi akte i mere u oblasti priprema za odbranu koje naredi predsednik Republike;

- donosi akte o organizaciji i sistematizaciji poslova ministarstva i posebnih organizacija za vreme ratnog stanja;

- osniva sudove časti za rezervne vojne starešine, određuje područje i sedište tih sudova, organe za pokretanje postupka, utvrđuje organizaciju, sastav i rad sudova časti i imenuje i razrešava predsednika, zamenika, sudije, tužioce i njihove zamenike u tim sudovima;

- vrši druge poslove utvrđene zakonom.⁷⁴

⁷³ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 5.

⁷⁴ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 7.

Član 8. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

Ministarstva, u okviru svog delokruga, u slučaju neposredne ratne opasnosti i u ratu, sprovode zakone, ratne propise i zadatke utvrđene planom odbrane Republike i odgovorna su za funkcionisanje oblasti u kojima su obrazovana.⁷⁵

(2) U članu 9. navedene su dužnosti Ministarstva odbrane. Te dužnosti se uglavnom odnose na civilnu zaštitu i pomoć u mobilizaciji. Ministarstvo odbrane Srbije nije imalo komandnu odgovornost nad TO-om Republike Srbije niti JNA. Dužnosti navedene u članu 9. ne uključuju posebne odredbe za podršku dobrovoljačkim /paravojnim formacijama ni drugim naoružanim grupama koje nisu u sastavu oružanih snaga SFRJ.

Član 9. Zakona o odbrani Republike Srbije, 1991.

Ministarstvo odbrane:

1) sprovodi mobilizaciju državnih organa, jedinica i štabova civilne zaštite koje obrazuje Republika, službe osmatranja i obaveštavanja i jedinica veze rukovođenja i stara se o izvršavanju mobilizacije u preduzećima, drugim organima i organizacijama, u skladu sa propisom Vlade o kriterijumima za raspoređivanje i mobilizaciju građana i materijalnih sredstava za potrebe odbrane;

2) vrši inspekciju odbrambenih priprema i druge poslove upravnog nadzora u sprovođenju odredbi ovog zakona;

3) vrši procenu vojnih, ekonomskih i drugih uslova u slučaju agresije i procenu ugroženosti i mogućnosti za zaštitu i spasavanje i potrebne elemente iz ovih procena dostavlja ministarstvima, opštinama i preduzećima i drugim organizacijama od posebnog značaja za odbranu Republike, a elemente iz procene ugroženosti i mogućnosti za zaštitu i spasavanje dostavlja preduzećima, organizacijama i službama koje se bave zaštitom i spasavanjem;

4) vrši određene poslove vojne obaveze i vojne mobilizacije;

5) donosi bliže propise o načinu vođenja evidencija u oblasti odbrane;

6) vrši druge poslove utvrđene zakonom.

⁷⁵ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 8.

Ministarstvo odbrane obavlja poslove iz svog delokruga i u organizacionim jedinicama obrazovanim van sedišta Ministarstva.⁷⁶

Ministar unutrašnjih poslova Republike Srbije

U članu 10. Zakona o odbrani Republike Srbije iz 1991. navedene su dužnosti ministra unutrašnjih poslova u oblasti odbrane. Ministar unutrašnjih poslova Republike Srbije nema komandnu odgovornost nad TO-om Republike Srbije niti JNA.

Ministarstvo unutrašnjih poslova:

- 1) organizuje i sprovodi pripreme za odbranu i za rad u slučaju neposredne ratne opasnosti i u ratu,
- 2) utvrđuje organizaciju i brojni sastav milicije u slučaju neposredne ratne opasnosti i u ratu,
- 3) organizuje mere bezbednosti i obavlja poslove zaštite objekata značajnih za odbranu Republike,
- 4) vrši poslove centara za obaveštavanje u skladu sa propisom koji sporazumno donose ovo Ministarstvo i Ministarstvo odbrane,
- 5) organizuje, priprema i planira upotrebu milicije u ratu, u slučaju neposredne ratne opasnosti i vanrednog stanja.⁷⁷

ČETVRTI deo: Komanda i kontrola u oružanim snagama SFRJ

Kratki pregled

a. U ovom delu ispituju se teoretski i praktični aspekti komande i kontrole u oružanim snagama SFRJ. To uključuje pregled relevantnog zakonodavstva SFRJ i doktrine JNA, propise, principe i funkciju rukovođenja i komandovanja, kao i ulogu komandanta i štaba brigade, komandnih struktura (štabove komande i komandna mesta), borbene dokumente (uključujući izveštaje) i komandovanje na nivou jedinice u ratu i miru.

⁷⁶ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 9.

⁷⁷ Dokazni predmet br. 482, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; engleski prevod ET 0216-2249-0216-2261, *Uredba o proglašenju Zakona o odbrani*, 18. juli 1991, član 10.

b. Jedinstvo komandovanja i jedinstarešinstvo nad i u sklopu sastavnih elemenata Oružanih snaga SFRJ (JNA i TO) i obaveza sprovođenja odluka smatraju se osnovnim principima za uspešno izvođenje vojnih dejstava. Krajem osamdesetih godina preduzete su određene u cilju čvršće savezne kontrole nad republičkim organima teritorijalne odbrane.

c. Komanda brigade je organizacijski organ za rukovođenje i komandovanje brigadom. Komandant brigade ima isključivo pravo da komanduje svim jedinicama brigada i pridodatim jedinicama. Snosi punu odgovornost za funkcionisanje komande brigade i potčinjenih komandi. Komandant donosi odluke, dodeljuje zadatke jedinicama, prati njihovo izvršenje i zahteva njihovo striktno sprovođenje bez obzira na eventualne poteškoće.

d. Komandantu pomože štab komande, kojim rukovodi načelnik štaba (NŠ). Nadalje, postoji niz organa (za politički rad, bezbednost i logistiku), koji su neposredno odgovorni komandantu brigade. Načelnici tih organa su pomoćnici komandanta. Organ bezbednosti je odgovoran za kontraobaveštajne aktivnosti i pružanje stručnih saveta komandantu brigade za korišćenje jedinice/jedinica vojne policije u brigadi.

e. Štab brigade je dužan da u svakom trenutku tokom operacija komandantu pruži detaljne informacije o situaciji i aktivnostima njegovih jedinica. U skladu sa propisima JNA, komandant u svakom času mora da zna stanje u svojim potčinjenim jedinicama, dva nivoa niže.

f. Akta komandovanja (zapovesti, naređenja, instrukcije i direktive) sadrže zadatke upućene podređenima. Dokumenta za izveštavanje i obaveštavanje koriste se za informisanje nadređenih i podređenih. Ratna knjiga/dnevnik vodi se svaki dan celo trajanje rata i sadrži hronološki pregled svih značajnih događaja, kratkog sadržaja svih naređenja komandanta, najvažnijih zapovesti, informacija iz izveštaja podređenih, primljenih i poslatih obaveštenja i drugih važnih aktivnosti i događaja u bataljonu /kao u originalu/.

Zakonski okvir

JNA

(1) Član 110. *Zakona o opštenarodnoj odbrani* iz 1982. navodi da rukovođenje i komandovanje JNA ostvaruju starešine jedinica i ustanova JNA u skladu sa saveznim zakonom. Osim toga, navodi se da načelnik

Generalštaba oružanih snaga SFRJ zamenjuje saveznog sekretara za narodnu odbranu u slučaju odsutnosti .

Član 110. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Rukovođenje i komandovanje oružanim snagama ostvaruje savezni sekretar za narodnu odbranu u skladu sa ovlašćenjima koje na njega, na osnovu Ustava SFRJ, prenese Predsedništvo SFRJ i u skladu sa saveznim zakonom.

Saveznog sekretara za narodnu odbranu u slučaju njegove odsutnosti ili sprečenosti u poslovima iz stava 1. ovog člana zamenjuje načelnik Generalštaba.

Rukovođenje i komandovanje u Jugoslovenskoj narodnoj armiji ostvaruju starešine jedinica i ustanova Jugoslovenske narodne armije, u skladu sa saveznim zakonom.⁷⁸

(2) Član 113. *Zakona o ONO* iz 1982. dodaje da starešine jedinica i ustanova JNA i teritorijalne odbrane, u okviru svojih ovlašćenja, odgovaraju pretpostavljenim vojnim starešinama za svoj rad, borbenu gotovost, upotrebu jedinica i ustanova i svoju komandu i kontrolu u skladu sa sistemom rukovođenja i komandovanja koji je utvrdilo Predsedništvo SFRJ.

Član 113. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Komandanti teritorijalne odbrane i starešine jedinica i ustanova Jugoslovenske narodne armije i teritorijalne odbrane odgovaraju pretpostavljenim vojnim starešinama za svoj rad, borbenu gotovost, upotrebu jedinica i ustanova i rukovođenje i komandovanje, u skladu sa sistemom rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama (član 106. stav 1. tačka 3 i član 112) i u okviru svojih ovlašćenja.⁷⁹

⁷⁸ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani*, Beograd, 1982, član 110.

⁷⁹ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani*, Beograd, 1982, član 113.

Teritorijalna odbrana (TO)

(1) O rukovođenju i komandovanju TO-om govori se u članovima 95. i 115. *Zakona o opštenarodnoj odbrani* iz 1982. godine. U članu 115. navodi se da su komandanti republičkih i pokrajinskih TO-a odgovorni Predsedništvu SFRJ.

Član 95. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Organizovanje, pripremanje i rukovođenje teritorijalnom odbranom u republikama i autonomnim pokrajinama vrše nadležni organi u republikama i autonomnim pokrajinama, u skladu sa pravima i dužnostima utvrđenim ustavom i zakonom.⁸⁰

Član 115. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Komandanti teritorijalne odbrane republika i komandanti teritorijalne odbrane autonomnih pokrajina odgovaraju u smislu člana 113. ovog zakona Predsedništvu SFRJ.

Međusobni odnosi u rukovođenju teritorijalnom odbranom komandanta teritorijalne odbrane Socijalističke Republike Srbije i komandanata teritorijalne odbrane socijalističkih autonomnih pokrajina uređuju se i u skladu sa članom 4. Ustava SFRJ.⁸¹

(2) U članu 116. *Zakona o opštenarodnoj odbrani* iz 1982. objašnjava se koordinacija i sadejstvo JNA i TO-a.

Član 116. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Jedinice i ustanove Jugoslovenske narodne armije i jedinice i ustanove teritorijalne odbrane, koje učestvuju u izvršavanju zajedničkog borbenog zadatka, potčinjavaju se starešini koji rukovodi izvršavanjem tog zadatka.

Na privremeno zaposednutoj teritoriji, kad to borbena situacija zahteva, komandanti teritorijalne odbrane rukovode i komanduju i jedinicama i

⁸⁰ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani*, Beograd, 1982, član 95.

⁸¹ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani*, Beograd, 1982, član 115.

ustanovama Jugoslovenske narodne armije, ako planom ili posebnom naredbom nije drukčije određeno.

Štabovi teritorijalne odbrane usklađuju planove i borbena dejstva teritorijalne odbrane na svom području sa planovima i borbenim dejstvima Jugoslovenske narodne armije, kao i sa planovima i dejstvima teritorijalne odbrane susedne društveno-političke zajednice.⁸²

(3) S obzirom na sadržaj drugog stava ovog člana, podrazumeva se da je u većini situacija pri izvođenju vojnih dejstava TO inače potčinjen JNA. *Strategija oružane borbe* iz 1983. govori više o tome na koji način je uređeno rukovođenje i komandovanje za vreme dejstava, ističući važnost neprekidne i tesne saradnje između dve komponente Oružanih snaga SFRJ.⁸³

Načelno, na frontu komanduje komandant jedinice Jugoslovenske narodne armije, a na privremeno zaposednutoj teritoriji komandant štaba ili jedinice Teritorijalne odbrane, ako planom ili posebnom naredbom nije drugačije određeno.

...

Jedinice Teritorijalne odbrane biće, najčešće, prepotčinjavane komandama jedinica Jugoslovenske narodne armije u odbrani gradova, u protivdesantnoj borbi većih razmera, u dejstvima na frontu i u drugim situacijama kada je to neophodno. Jedinice Jugoslovenske narodne armije biće prepotčinjene štabovima Teritorijalne odbrane, najčešće, na privremeno zaposednutoj teritoriji, na pomoćnim pravcima i u drugim situacijama, kada je Teritorijalna odbrana nosilac borbenih dejstava.⁸⁴

(4) Što se organizacije komande tiče, na početku su štabovi Teritorijalne odbrane bili pod dvojnomo subordinacijom/rukovođenjem: s jedne strane, vlasti republika i (autonomnih) pokrajina imale su kontrolu nad opremanjem i obukom, a s druge strane, u smislu korišćenja odgovorna za borbeno korišćenje formacija i jedinica Teritorijalne odbrane u borbi bili su

⁸² Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani*, Beograd, 1982, član.116.

⁸³ Dokazni predmet br. 479; ERN teksta na b/h/s-u 0115-9746-0116-0096; engleski prevod L007-1841-L0007-1889, priručnik SSNO-a *Strategija oružane borbe*, Beograd, 1983, glava IV.

⁸⁴ Dokazni predmet br. 479; ERN teksta na b/h/s-u 0115-9746-0116-0096; engleski prevod L007-1841-L0007-1889, priručnik SSNO-a *Strategija oružane borbe*, Beograd, 1983, glava IV.

potčinjeni Vrhovnoj komandi.⁸⁵ Tokom godina, a naročito posle Titove smrti (4. maja 1980), projugoslovenski orijentisane starešine u JNA sve više su postajale nepoverljive prema TO-u. Plašili su se da republike od svojih jedinica TO-a stvaraju nezavisnu vojsku sposobnu da se suprotstavi JNA.⁸⁶ Prema rečima saveznog sekretara za narodnu odbranu, generala armije Veljka Kadrijevića, Ustav iz 1974. je dao republikama i pokrajinama pravo nadzora nad TO-om i potčinio štab TO-a po dva osnova: potčinjen je komandama Oružanih snaga, i odgovoran rukovodstvima republika, pokrajina i opština. Kadrijević je smatrao da je to "izvanredna podloga za paralisanje komandovanja, pa i više od toga".⁸⁷ Na taj način je započet proces čiji cilj je bio centralizovanje kontrole nad TO-om. Izgleda da je prvi korak u tom procesu učinjen 1980. stvaranjem Saveta Teritorijalne odbrane u sklopu SSNO-a, pod kontrolom saveznog sekretara za narodnu odbranu.⁸⁸ U Savetu su bili predstavnici Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu i komandanti republičkih i pokrajinskih TO-a. Savet je za SSNO pripremao predloge o organizaciji, obuci i potrebama jedinica TO-a.

(5) Plan reorganizacije pod nazivom "JEDINSTVO", usvojen 1986, uveo je nova vojno-operativnu i vojno-geografsku podelu teritorije SFRJ⁸⁹, a štabovi i jedinice TO-a u republikama i pokrajinama stavljeni su pod komandu strateških komandi Oružanih snaga (= vojnih oblasti)^{90,91} Planom

⁸⁵ Dokazni predmet br. 485, ERN teksta na b/h/s-u 0089-0660-0089-0739, engleski prevod 0090-1092-0090-1158, Izveštaj vojnog eksperta prof. dr Radovana Radinovića u predmetu Kunarac, 1999.

⁸⁶ Dokazni predmet br. 485, ERN teksta na b/h/s-u 0089-0660-0089-0739, engleski prevod 0090-1092-0090-1158, Izveštaj vojnog eksperta prof. dr Radovana Radinovića u predmetu Kunarac, 1999. Vidi takođe dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; engleski prevod 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadrijević *Moje viđenje raspada*, Beograd, 1993, na str. ERN 0036-2674.

⁸⁷ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; engleski prevod 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadrijević *Moje viđenje raspada*, Beograd, 1993, na str. ERN 0036-2674.

⁸⁸ Dokazni predmet br. 474, ERN engleskog teksta 0063-4242-0063-4295, Bradford Studies on Yugoslavia nr. 13, *The Yugoslav People's Army: The Political Dimension*, Marko Milivojević, 1988.

⁸⁹ Vidi PETI deo.

⁹⁰ VO (Vojna oblast)

⁹¹ Dokazni predmet br. 485, ERN teksta na b/h/s-u 0089-0660-0089-0739, engleski prevod 0090-1092-0090-1158, Izveštaj vojnog eksperta prof. dr Radovana Radinovića u predmetu *Kunarac*, 1999.

"JEDINSTVO" "načelnik Generalštaba JNA" postao je "načelnik Generalštaba oružanih snaga"⁹² koje su uključivale ne samo JNA, već i republičke snage TO-a.

(6) Namera počinjavanja TO-a strateško-operativnim komandama oružanih snaga (tj. vojnim oblastima), prema tvorcima plana "JEDINSTVO" bila je da se formalno i u praksi stvori jedinstveni sistem rukovođenja i komandovanja oružanim snagama.⁹³ General armije Veljko Kadijević napisao je u svojim objavljenim memoarima da će nova teritorijalna organizacija JNA smanjiti kontrolu republika nad TO-om i JNA.⁹⁴ Na osnovu plana "JEDINSTVO", TO je do kraja osamdesetih stavljen pod neposrednu kontrolu SSNO-a i JNA.

(7) S istom namerom preduzete su mere za povećanje kontrole JNA nad oružjem i municijom TO-a. Dana 14. maja 1990. general-pukovnik Blagoje Adžić, načelnik Generalštaba oružanih snaga JNA⁹⁵, izdao je komandantima 1, 3. i 5. vojne oblasti, Vojnopomorske oblasti, Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane strogo poverljivo naređenje br. 19-01 o "Čuvanju naoružanja i municije TO-a". Ovim naređenjem JNA je preuzela čuvanje naoružanja i municije Teritorijalne odbrane u svojim skladištima.⁹⁶

Čuvanje naoružanja i municije Teritorijalne odbrane (TO) – naređenje

Radi sigurnog smeštaja i čuvanja naoružanja i municije teritorijalne odbrane, a u skladu sa postavljenim zadacima saveznog sekretara za narodnu odbranu, na sednici Vojnog saveta 27. 04. 1990. godine,

⁹² Dokazni predmet br. 487, ERN teksta na b/h/s-u K001-5880-K001-5880. Naredba o preimenovanju "Generalštaba Jugoslovenske narodne armije" u "Generalštab oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije", Službeni vojni list SFRJ, 13. oktobar 1987.

⁹³ Dokazni predmet br. 485, ERN teksta na b/h/s-u 0089-0660-0089-0739, engleski prevod 0090-1092-0090-1158, Izveštaj vojnog eksperta prof. dr Radovana Radinovića u predmetu *Kunarac*, 1999.

⁹⁴ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; engleski prevod 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadijević *Moje viđenje raspada*, Beograd, 1993, na str. 0036-2676.

⁹⁵ To se odnosi na JNA i TO.

⁹⁶ Dokazni predmet be. 488, ERN teksta na b/h/s-u 0207-7103-0207-7103, engleski prevod 0302-9202-9202-0302-9203, *Čuvanje naoružanja i municije – naređenje*, general pukovnik Blagoje Adžić, načelnik Generalštaba oružanih snaga SFRJ, 14. maj 1990.

NAREĐUJEM

1) Komande vojnih oblasti i RV i PVO sa štabovima TO SR i SAP, organizovaće preuzimanje, smeštaj i čuvanje kompletnog naoružanja i municije od TO u skladištima i magacinima JNA. Komandanti TO u okviru organizacijsko-formacijske dogradnje, a u skladu sa operativnim zahtevima, razmotriće eventualnu mogućnost ukidanja pojedinih manjih jedinica TO čije se oružje i municija ne mogu čuvati u skladištima i magacinima JNA.⁹⁷

Veljko Kadijević je odluku da se TO razoruža i stavi pod kontrolu JNA okarakterisao kao "jednu od najznačajnijih mera paralisanja pogubnog ustavnog koncepta o oružanim snagama".⁹⁸ Borisav Jović, koji je u to vreme bio predstavnik Srbije u Predsedništvu SFRJ i njegov predsednik, dao je u svom objavljenom dnevniku sledeći komentar:

"Preduzimamo mere da se u Sloveniji i Hrvatskoj oduzme oružje iz civilnih magacina TO i da se prenese u vojne magacine. Nećemo dozvoliti da oružje Teritorijalne odbrane zloupotrebe u eventualnim sukobima ili za nasilno otcepljenje.

Praktično smo iz razoružali. Formalno, ovo je uradio načelnik Generalštaba, ali faktički po našem nalogu. Slovenci i Hrvati su oštro reagovali, ali nemaju kud."⁹⁹

Prema izveštajima TO-a Republike Hrvatske, preduzete su mere da se naredba br. 19-01 sprovede.¹⁰⁰

(8) U maju 1990. nadležnim odeljenjima u sklopu SSNO-a, Generalštabu Oružanih snaga SFRJ i štabovima JNA i TO-a upućena je na

⁹⁷ Dokazni predmet br. 488, ERN teksta na b/h/s-u 0207-7103-0207-7103, engleski prevod 0302-9202-9202-0302-9203, *Čuvanje naoružanja i municije – naređenje*, general pukovnik Blagoje Adžić, načelnik Generalštaba oružanih snaga SFRJ, 14. maj 1990.

⁹⁸ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; engleski prevod 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadijević *Moje viđenje raspada*, Beograd, 1993, na str. 0036-2677.

⁹⁹ Dokazni predmet br. 489, ERN teksta na b/h/s-u 0058-8172-0058-8172, engleski prevod 0302-2817-0302-3251, Borisav Jović *Poslednji dani SFRJ: Dnevne zabeleške iz perioda 15 .5. 1989 – 8 .7. 1992*, Beograd, Politika, 1995, str. 1-492, beleška od 17. maja 1990.

¹⁰⁰ Dokazni predmet br. 490; ERN teksta na b/h/s-u 0201-1572-0201-1576, engleski prevod 0201-1570-0201-1571, *Izveštaj o preseljenju naoružanja i municije u skladišta JNA*, br. 365/3, 21. maj 1990. Dokazni predmet br. 491, ERN teksta na b/h/s-u 0201-1546-0201-1555, engleski prevod 0201-1544-0201-1545 *Izveštaj o preseljenju naoružanja i municije*, br. 23-10-16, 31. maj 1990.

privremeno korišćenje i ocenu u periodu od 1990. do 1992. radna verzija dokumenta pod nazivom *Doktrina teritorijalne odbrane oružanih snaga*. Konačna verzija je trebalo da bude objavljena 1992.¹⁰¹ Nema dokaza o tome da je taj dokument postao deo službene doktrine iako se primenjuju principi rukovođenja i komandovanja koji su u njemu sadržani. U njemu se pravi razlika između mirnodopskog vremena i rata i kaže se da "RŠTO u miru rukovode i komanduju svim snagama TO u republici, a u ratu prepotčinjavaju se komandama str. grupacija."... "Komandanti TO u opštinama i njima ravni, potčinjeni su pretpostavljenom komandantu TO, odnosno komandantu jedinice JNA u zoni odgovornosti".¹⁰²

Osim toga, u dokumentu se kaže da postoji zamenik načelnika Štaba Oružanih snaga SFRJ za TO, koji je "stručni i štabni organ GŠ za planiranje, razvoj, izgradnju, kontrolu i koordinaciju na stratezijskom nivou RiK-a u TO".

Definicija rukovođenja i komandovanja u Oružanim snagama SFRJ

a. Pravilom JNA *Pravilo - korpus kopnene vojske, privremeno* iz 1990. definiše se princip rukovođenja i komandovanja.

Rukovođenje i komandovanje je svesna i organizovana delatnost komandanta korpusa i organa komande na angažovanju i objedinjavanju dejstava i aktivnosti svih jedinica, komandi, štabova i drugih subjekata opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u zoni operacije, kao i sredstava u oružanoj borbi radi ostvarivanja postavljenih ciljeva na optimalan način.

Rukovođenje i komandovanje se ostvaruje kroz planiranje, koordinaciju, organizovanje, komandovanje i kontrolu, pripremu i izvođenje operacija i drugih borbenih dejstava; zasniva se na jedinstvenim, neprekidnim, sigurnim, elastičnim, efikasnim, operativnim i tajnim informacionim tokovima između komandi, jedinica i ustanova. Komandant

¹⁰¹ Dokazni predmet br. 400; ERN teksta na b/h/s-u 0049-9166-0049-9183; engleski prevod ET 0049-9166-0049-9183, *Doktrina teritorijalne odbrane oružanih snaga*, 1990, str. 2.

¹⁰² Dokazni predmet br. 400; ERN teksta na b/h/s-u 0049-9166-0049-9183; engleski prevod ET 0049-9166-0049-9183, *Doktrina teritorijalne odbrane oružanih snaga*, 1990.

korpusa komanduje snagama Jugoslovenske narodne armije i Teritorijalne odbrane koje su mu podčinjene u zoni operacije.¹⁰³

b. Iako se definicija sadržana u dokumentu "*Pravilo - korpus kopnene vojske, privremeno*" iz 1990. godine odnosi samo na komandanta korpusa, pregled pravila i priručnika Oružanih snaga SFRJ i JNA pokazuje da je ta opšta definicija primenjiva na sve nivoe jedinica u oružanim snagama. Tačke 107. i 108. dokumenta pod nazivom "*Pravilo brigada (pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka)*" iz 1984. koje se odnose na jedinice na nivou brigada, pa tako i Gardijsku motorizovanu brigadu 1991. godine sadrže sličnu definiciju:¹⁰⁴

Komandovanje brigadom predstavlja deo jedinstvenog sistema rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama, a zasniva se na usvojenim načelima komandovanja. Komandovanje podrazumeva najbolji način korišćenja sposobnosti ljudi i mogućnosti tehničkih sredstava kako bi brigada pri izvršavanju određenog zadatka postigla što bolje zadatke. Da bi se to ostvarilo, komandovanje treba da bude jedinstveno, neprekidno, sigurno, elastično, efikasno i operativno.

c. Definicija iz dokumenta *Pravilo brigada - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka* iz 1984. navodi uslove neophodne da bi funkcionisao sistem rukovođenja i komandovanja. Ti uslovi su: jedinstvo, neprekidnost, sigurnost, elastičnost, efikasnost i operativnost rukovođenja i komandovanja.¹⁰⁵ Jedinstvo znači da sve jedinice brigade (uključujući i TO) saradnjom, zajedničkim naporima i sadejstvom dejstvuju u nameri da postignu zajednički cilj. Neprekidnost podrazumeva stalno funkcionisanje sistema rukovođenja i komandovanja. Sigurnost sistema rukovođenja i komandovanja postiže se obezbeđenjem sistema kako bi se sprečilo neprijateljsko ometanje ili prislušivanje. Elastičnost se odnosi na sposobnost

¹⁰³ Dokazni predmet br. 188 ERN teksta na b/h/s-u 0039-5376-0039-5376, engleski prevod 0079-7104-0079-7232, Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo - korpus kopnene vojske (privremeno)* 1990, tačka 63.

¹⁰⁴ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 107.

¹⁰⁵ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 108-112.

brzog prilagođavanja promenama operativne situacije. Efikasnost i operativnost znači da je komanda brigade sposobna da pravovremeno i pravilno donosi odluke, brzo ih prenosi na potčinjene i utiče na realizaciju odluka.¹⁰⁶

Jedinstvo komandovanja ogleda se u usmeravanju ka jedinstvenom cilju svih jedinica brigade i ostalih subjekata u njenoj zoni borbenih dejstava. Postiže se zajedničkim naporima komande brigade i komandi potčinjenih i sadejstvujućih jedinica i štabova TO... Za ostvarivanje jedinstva komandovanja, potrebno je organizovati jedinstven sistem veza i kriptozastite za sve snage u zoni dejstva brigade...

Neprekidnost komandovanja u brigadi podrazumeva stalno funkcionisanje njenih subjekata komandovanja i njihov neprekidan uticaj na izvođenje borbenih dejstava. Neprekidnost komandovanja brigadom i drugim snagama u zoni borbenih dejstava obezbeđuje se: organizacijsko-formacijskom strukturom komande brigade; obezbeđenjem komande brigade i potčinjenih komandi odgovarajućim tehničkim sredstvima; dobrom uvežbanošću komandi i jedinica za izvođenje borbenih dejstava u različitim uslovima borbene situacije; sigurnim sredstvima veze povezivanjem komande brigade sa pretpostavljenim, potčinjenim, sadejstvujućim i susednim komandama, štabovima TO... Prekid veza sa pretpostavljenim ne sme biti razlog za prekid dejstava i pasivnost brigade.

Sigurnost komandovanja podrazumeva otpornost komande i sistema veza na fizička, elektronska i druga dejstva neprijatelja. Postiže se preduzimanjem mera fizičkog obezbeđenja, mera tehničke zaštite, taktičkim merama i postupcima i merama bezbednosti i samozaštite.

Elastičnost komandovanja brigadom podrazumeva sposobnost njene komande i komandi potčinjenih jedinica da se brzo prilagođavaju promenama situacije. Bitan preduslov elastičnosti je visok stepen osposobljenosti starešina da u različitim uslovima samostalno, samoinicijativno i brzo cene situaciju i rešavaju složene borbene zadatke...

Efikasnost i operativnost komandovanja podrazumeva sposobnost komande brigade da pravovremeno i pravilno donosi odluke, brzo ih prenosi na potčinjene i da preko njih efikasno utiče na realizaciju odluka... **Pravovremeno doneta odluka, makar i bez svih elemenata, bolja je i**

¹⁰⁶ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 108-112.

efikasnija od one koja se donese sa zakašnjenjem. Inicijativa i smelo preuzimanje odgovornosti, posebno u složenim situacijama, takođe je jedan od neophodnih uslova za efikasno komandovanje.

d. *Pravilo brigada - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka* iz 1984. godine definiše "proces komandovanja" kao "neprekidan, jedinstven i uzajamno povezan proces", koji obuhvata "neprekidno sticanje podataka, praćenje situacije, donošenje odluka i izdavanje zapovesti i naređenja".¹⁰⁷ Komandant koristi "akte komandovanja" (naređenja i zapovesti) da saopšti svoje odluke i aktivira proces izvršenja zadataka.¹⁰⁸

Funkcije (komponente) rukovođenja i komandovanja

"Proces komandovanja" se ostvaruje "planiranjem, organizovanjem, naređivanjem, koordinacijom i kontrolom".¹⁰⁹ Udžbenik JNA o rukovođenju i komandovanju iz 1983. definiše pet funkcija rukovođenja i komandovanja (vidi dalje u tekstu).¹¹⁰ U tih pet funkcija rukovođenja iscrpno su i konkretno opisana ovlašćenja, dužnosti i odgovornosti komandanta na svim nivoima jedinica i komandi. Prema tim definicijama, "pretpostavljeni starešina" ima pravo na komandovanje.

¹⁰⁷ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 113.

¹⁰⁸ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984.

¹⁰⁹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 113.

¹¹⁰ Dokazni predmet br. 384; ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517; engleski prevod L006-3322-L006-3474, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, glava 1, podnaslov 6, str. 35-52.

Planiranje

Planiranje je skup poslova organa rukovođenja i komandovanja kojima se iznalazi najbolje rešenje, način i program za izvršenje postavljenog zadatka.

Planiranje se obavlja neprekidno, od prijema do izvršenja zadatka. Planira se na svim nivoima od najnižeg (npr. odeljenja) do najvišeg organa rukovođenja i komandovanja (SSNO).

Organizovanje

Sušтина organizovanja kao funkcije rukovođenja i komandovanja je u tome da se organizacijski obezbedi izvršenje donete odluke. To je proces formiranja celog sistema za izvršenje zadatka. Ostvaruje se postavljanjem zadataka, pridavanjem, prepotčinjavanjem i obrazovanjem grupa i posebnih sastava, njihovim postavljanjem na određena mesta (stvaranjem borbenog poretka), rasporedom organa za rukovođenje i komandovanje na komandna mesta i osmatračnice, organizovanjem sadejstva, organizacijom veza (komandovanja i sadejstva), obezbeđenjem borbenih dejstava, borbenim obezbeđenjem i drugo. Dakle, organizovanjem se stvara konkretna organizacija za izvršenje zadataka (borbeni poredak, marševski poredak i dr.).

Komandovanje

Proces odlučivanja (donošenja odluka) i dodeljivanje zadataka potčinjenim (pojedincima, komandama, organima i jedinicama) naziva se komandovanje. Znači, komandovanjem se ostvaruje rukovođenje na svim nivoima od najvišeg (strategijskog) do najnižeg (taktičkog) do zadnjeg izvršioca (pojedince).

Taj proces dodele zadataka naredbodavnim aktima za izvršenje zadataka je, u stvari, komandovanje. Iz ovoga možemo zaključiti da komanduju samo pojedinci (pretpostavljeni, tj. samo oni koji imaju pravo da donose odluke), a ne drugi organi i komande.

Prema tome, komandovanje, izdavanjem komandi ostvaruje se neposredno i odmah. Pravo na komandovanje imaju samo pretpostavljene starešine.

Komandovanje je procesna funkcija rukovođenja. To je specifičan deo rukovođenja u OS zato što se primenjuje na određenim principima

karakterističnim samo za vojnu organizaciju, a to su jednostarešinstvo i subordinacija.

Naređenja se izdaju usmeno, pismeno i preko sredstava veze, a komande samo usmeno ili znakom (signalom). Sva naređenja, bez obzira kako su izdata, kojima se jedinica angažuje na izvršenju nekog zadatka spadaju u oblast komandovanja, a to su: zapovesti, naređenja, direktive i instrukcije.

Koordinacija

Koordinacija je funkcija rukovođenja i komandovanja kojom se usklađuju aktivnosti učesnika u izvršenju zajedničkog zadatka. Usklađivanjem dejstava svih učesnika u izvršenju borbenog zadatka ostvaruje se veća efikasnost, nanose se veći gubici neprijatelju, dobija se u vremenu a manji su gubici sopstvenih snaga i utrošak materijalno-tehničkih sredstava.

Oblik koordinacije koji se primenjuje u borbenim dejstvima nazivamo sadejstvo. Usmerenost sadejstva izražava se u objedinjavanju napora snaga i sredstava za ostvarenje jedinstvenog cilja. Ovo se može ostvariti samo strogom centralizacijom u njegovoj realizaciji. Sadejstvo mora biti precizno organizovano što se sastoji u raspodeli zadataka između snaga i sredstava koje sadejstvuju, tačnom izvršenju zadatka po vremenu, preciziranim zonama, pravcima i objektima dejstva – svim učesnicima. Sadejstvo se organizuje u toku priprema za izvođenje borbenih dejstava, u toku izvođenja borbenih dejstava a stalno se kontroliše, proverava i dograđuje.

Sadejstvom se usklađuju dejstva između jedinica u određenoj zoni borbenih dejstava ili pri dejstvu na objekat, odnosno između elemenata borbenog poretka i ovih sa jedinicama Teritorijalne odbrane i onih na privremeno zasednutoj teritoriji i u vlastitoj pozadini. Osnova za organizaciju sadejstva je odluka komandanta. Komandant je organizator ostvarenja koordinaciju između svih učesnika za izvršenje zajedničkog borbenog zadatka, a rad komande korpusa koordinira načelnik štaba. Koordinacijom treba tačno utvrditi ko, kada, gde i kako izvršava dobijeni zadatak.¹¹¹

To znači da dve ili više jedinica koje treba da koordiniraju svoja dejstva ne moraju da budu u komandnom odnosu. Međutim, postoji naređenje o koordinaciji, koju je izdala viša komanda.

¹¹¹ Dokazni predmet br. 188; ERN teksta na b/h/s-u 0039-5376-0039-5376, engleski prevod 0079-7104-0079-7232, Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo – korpus kopnene vojske (privremeno)* 1990, par. 111 /kao u originalu/.

Pravilo – korpus kopnene vojske iz 1990. naglašava potrebu za tešnom koordinacijom između JNA i TO i svih ostalih učesnika operacija.

Usklađivanje aktivnosti svih učesnika u izvršavanju borbenog zadatka postiže se koordinacijom, sadejstvom i saradnjom čime se obezbeđuje plansko izvršavanje postavljenih zadataka, integracija snaga i sredstava, i veći učinak.

Koordinacijom se usklađuju dejstva između jedinica Jugoslovenske narodne armije i Teritorijalne odbrane, dejstva jedinica na frontu, u vlastitoj pozadini i na privremeno zaposednutoj teritoriji, podrška i angažovanje potencijala društveno političkih zajednica u izvršenju zadatka. Odluka komandanta je osnova, a razrađeni planovi su instrumenti za ostvarenje koordinacije. Komandant je organizator ostvarenja koordinacije između svih učesnika za izvršenje zajedničkog borbenog zadatka, a rad komande korpusa koordinira načelnik štaba.

Koordinacijom treba tačno utvrditi ko, kada, gde i kako izvršava dobijeni zadatak.¹¹²

Sadejstvo se organizuje radi potpunog objedinjavanja borbenih dejstava u toku operacije između elemenata operativnog rasporeda i drugih snaga i sredstava po zadatku, mestu i vremenu.¹¹³

Kontrola (inspekcija)

Kontrola je funkcija rukovođenja i komandovanja kojom se steče uvid u stanje i stepen izvršenja postavljenih zadataka. Organizuje se i sprovodi neprekidno u toku svih ostalih funkcija. Funkcijom kontrole ustanovljava se razlika između planiranih (očekivanih) i postignutih rezultata u određenom vremenu.

Načela rukovođenja i komandovanja

a. U članu 112. *Zakona o opštenarodnoj odbrani* iz 1982. navedena su sledeća tri načela rukovođenja i komandovanja:

- jedinstvo komandovanja

¹¹² Dokazni predmet br. 188; ERN teksta na b/h/s-u 0039-5376-0039-5376, engleski prevod 0079-7104-0079-7232, Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo – korpus kopnene vojske (privremeno)* 1990, par. 111.

¹¹³ Dokazni predmet br. 188; ERN teksta na b/h/s-u 0039-5376-0039-5376, engleski prevod 0079-7104-0079-7232, Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo – korpus kopnene vojske (privremeno)* 1990, par. 112.

- jednostarešinstvo
- obaveza izvršavanja odluka.

Član 112. *Zakona o opštenarodnoj odbrani*, 1982.

Komandovanje u oružanim snagama zasniva se na načelima jedinstva komandovanja u pogledu upotrebe snaga i sredstava, jednostarešinstva i obaveze izvršavanja odluka, zapovesti i naređenja pretpostavljenog starešine.¹¹⁴

b. Ta tri načela detaljnije su opisana u udžbeniku JNA iz 1983. *Rukovođenje i komandovanje* u kome je navedeno sedam načela.¹¹⁵

(1) Jednostarešinstvo

Ovim načelom je obezbeđeno da se u rukovođenju i komandovanju pojavljuje samo jedan pretpostavljeni koji komanduje i kome se odgovara za izvršenje zadatka.

Načelo jednostarešinstva u rukovođenju i komandovanju sastoji se u neprikosnovenom pravu komandanta da rukovodi i komanduje potčinjenom komandom i jedinicom na osnovu ovlašćenja koja proizlaze iz nadležnosti propisane za određeni nivo rukovođenja i komandovanja.

(2) Subordinacija

Subordinacija je društveni odnos izražen obavezom tačnog i urednog izvršavanja zadataka.

Osnovno obeležje subordinacije je da pojedinci i komande moraju bezuslovno, tačno i na vreme izvršavati naređenje pretpostavljenog, odnosno pretpostavljene komande. Subordinacijom u vojnoj organizaciji uspostavljen je komandni odnos od Predsedništva SFRJ do odeljenja.

¹¹⁴ Dokazni predmet br. 387, ERN broj teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; engleski prevod L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani – ONO*, Beograd, 1982, član 112.

¹¹⁵ Dokazni predmet br. 384; ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517; engleski prevod L006-3322-L006-3474, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, glava I, podnaslov 5, str. 27-35.

(3) Jedinstvo

Načelo jedinstva rukovođenja i komandovanja zasniva se na doktrinarnom stavu da je odbrana zemlje jedinstvena i nedeljiva. Osnovu primene načela jedinstva rukovođenja i komandovanja oružanim snagama čine:

- ideološko jedinstvo;
- jedinstvo vojne organizacije i sistema odnosa i veza;
- jedinstveno funkcionisanje, međusobna povezanost oružanih snaga i odbrambenih struktura društva;
- jedinstvena koncepcija, doktrina i strategija oružane borbe.

(4) Neprekidnost

Pod neprekidnošću se podrazumeva stabilnost sistema rukovođenja i komandovanja, odnosno njegova vitalnost, a ako dođe do nekih poremećaja, da je u stanju da se brzo ponovo organizuje.

(5) Elastičnost

Ako je odluka za dejstvo doneta na osnovu poznatih elemenata i na vreme, to nije garancija da će se sve odvijati kako je predviđeno u odluci.

Odstupanja od plana i nagle (čak iznenadne) promene situacije u borbenim dejstvima redovna su pojava.

(6) Operativnost

Operativnost u radu komandi treba da omogući da se odluka donese pravovremeno, da se neprijatelj preduhitri u nanošenju udara i da se efikasno iskoriste borbene mogućnosti svojih jedinica. Operativnost komandi zasniva se na visokoj stručnosti organa komande, uvežbanosti komande, dobroj organizaciji rada u komandi, poznavanju i praćenju situacije, pravovremenom donošenju odluke i njenom prenošenju na potčinjene, uticajem na izvršenje odluke i pravovremenim reagovanjem na novonastale promene.

(7) Tajnost

Sve odluke, mere i namere koje se preduzimaju u sistemu rukovođenja i komandovanja ako ih neprijatelj na bilo koji način otkrije, pre njihove realizacije, osuđene su na neuspeh a to povlači za sobom nesagledive posledice.

Načela rukovođenja i komandovanja opisana u ovim izdanjima JNA mogu se smatrati univerzalnim. Ona vrede za sve oružane snage, bilo da se

radi o NATO-u, JNA ili (bivšem) Varšavskom paktu, u svakom periodu i u svakoj vojnoj operaciji.

Međutim, iznimno je važno, naročito tokom vojnih dejstava, stalno se pridržavati i primenjivati načela rukovođenja i komandovanja u cilju neometanog i uspešnog izvođenja operacija.¹¹⁶

Činioci rukovođenja i komandovanja

U udžbeniku iz 1983. *Rukovođenje i komandovanje* navedeno je osam "osnovnih činilaca koji se smatraju neophodnim za uspešno rukovođenje i komandovanje"¹¹⁷. Ti činoci kao i njihove definicije su navedeni u daljem tekstu.

a. Ciljevi

Funkcionisanje ili stvaranje nekog sistema deo je ostvarenja nekog cilja. Znači, cilj je određena vrednost koju treba sačuvati ili steći. Ciljeve određuju društveni subjekti ili organi. Cilj mora biti jasno određen i realno postavljen da bi se mogao ostvariti.

b. Autoritet

Autoritet ima veliki značaj kao činilac rukovođenja i komandovanja. To je i razumljivo, i nije potrebno mnogo dokazivati da će starešina koji ima veći autoritet imati više uspeha u rukovođenju i komandovanju, za razliku od starešine koji nema dovoljno autoriteta.

Autoritet se definiše kao ugled i njegova vrednost koju ocenjuje sredina (kolektiv, zajednica i sl.) o starešini — rukovodiocu. Autoritet starešine vezan za čin i položaj predstavlja formalni autoritet. Sigurno je da je ovaj autoritet neophodan, ali je to nedovoljno za uspešno rukovođenje i komandovanje. Potreban je i lični autoritet, jer ova dva autoriteta daju onaj pravi potreban za uspešno rukovođenje i komandovanje.

¹¹⁶ Ovo se može zaključiti iz dokaznog predmeta br. 384; ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, engleski prevod L006-3323-L006-3474, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983.

¹¹⁷ Dokazni predmet br. 384; ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, engleski prevod L006-3323-L006-3474, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, glava I, podnaslov 4, str. 5-27.

c. Odgovornost

Pod pojmom odgovornosti podrazumeva se društveni odnos za savesno, stručno (kvalitetno) i potpuno izvršavanje preuzetih obaveza u službi. Ovo posebno karakteriše vojnu organizaciju, gde bez potpune odgovornosti svih članova u vršenju službe vojna organizacija ne bi mogla efikasno funkcionisati.

Vojne jedinice u miru, a pogotovo u ratu izvršavaju složene zadatke. Odatle proizlaze mnoge obaveze, a sa njima i odgovornosti svakog pojedinca. Funkcija starešine je vrlo odgovorna, te pored propisane, snosi i moralnu odgovornost za uspeh svoje jedinice. Odgovornost nalaže od starešine poznavanje, pridržavanje i primenu vojnih propisa, pa i više od toga. Propisima je nemoguće sve rešiti. Starešina, često, mora sam da rešava nastale probleme preuzimajući svesno odgovornost i rizik.

d. Poverenje

Starešine u vojnoj organizaciji obavljaju vrlo složene i odgovorne dužnosti: obuku vojnika i jedinica za odbranu zemlje, rukovanje brojnom i vrlo komplikovanom vojnom tehnikom i sl.

Postavljanje (naredbom) na određenu dužnost predstavlja poverenje za starešinu koje mu ukazuje naredbodavac (pretpostavljeni), očekujući od njega da to poverenje i opravda, pre svega rezultatima rada. Za starešinu to je dužnost i poverenje. Iz poverenja proizlaze obaveze i odgovornost, jer bez poverenja nema ni odgovornosti.

Poverenje se stiče, potvrđuje i uvećava samo rezultatima rada koji su postignuti poštenim radom. Svaki drugi put ka sticanju poverenja tuđ je i neprihvatljiv našem socijalističkom moralu.

e. Disciplina

Disciplinu bi mogli definisati kao deo društvene svesti o utvrđenom ponašanju ljudi radi obezbeđivanja efikasnosti života i rada određene društvene zajednice.

Nema te organizacije koja može funkcionisati efikasno bez utvrđenih pravila ponašanja njenih članova. Znači, disciplina je neophodna za efikasno funkcionisanje svake organizacije.

Pošto vojna organizacija ima veliku društvenu ulogu i obavezu (funkciju odbrane) proizilazi da se ona po zahtevima i potrebi visoke discipline izdvaja od ostalih.

Disciplina kao činilac rukovođenja i komandovanja vezana je za sve ostale njegove činioce. Disciplina zadire u odnose među ljudima u sve sfere života organizacije. U sistemu rukovođenja i komandovanja važno je da se uspostavi puno poverenje i razumevanje među svim pripadnicima jedinice na bazi osnovnog zadatka, prava i obaveza, subordinacije što podrazumeva visoku disciplinu i ujedno drugarske odnose.

f. Moral

Ostvarenje postavljenih ciljeva zavisi od ljudi, njihove svesti, čvrste volje i organizovanosti. Samo jedinica visokog morala može izdržati sve teškoće u borbi i efikasno primeniti borbenu tehniku i vojna znanja. Borbenu snagu jedinice čine sledeći elementi: naoružanje, obučenos, uvežbanost i dr., a moral je ta koheziona snaga koja te elemente povezuje u jednu celinu. Najsavremenije naoružanje, majstorska obučenos i uvežbanost jedinice bez visokog morala ne predstavlja neku vrednu borbenu snagu. Iz iznetog možemo zaključiti da je najvažniji činilac rukovođenja i komandovanja ocena morala jedinice tj. moralno-političkog stanja.

g. Propisi

Delatnost vojne organizacije je važna oblast za svako društvo. Ta delatnost je značajna, složena i odgovorna kako za celu organizaciju, tako i za njene delove i pojedince. Tako značajna oblast društvene delatnosti ne može se prepustiti stihiji, da bude bez uređenih odnosa kako organizacije prema društvu, tako i unutar same organizacije. Ti odnosi su regulisani i uređeni zakonima i propisima. Rukovođenjem se propisi pretvaraju u postupke. Iz ovoga proizilaze pravne (zakonske) osnove rukovođenja i komandovanja. Postojanje i funkcionisanje vojne organizacije temelji se na zakonima, propisima, pravilima i uputstvima. Sve to starešine moraju dobro poznavati i primenjivati u praksi.

h. Vreme

Vreme kao činilac rukovođenja i komandovanja, ima sve značajniju, a često, i odlučujuću ulogu. Danas se od komanda i starešina zahteva da u što kraćem vremenu donese odluku, što vremenu daje još veći značaj.

Komandna struktura

Opšte karakteristike

(1) Udžbenik JNA iz 1983. *Rukovođenje i komandovanje* daje sveobuhvatno objašnjenje komandne strukture u vojnim jedinicama iznad nivoa čete.¹¹⁸ Prema tom udžbeniku, komandant postoji na svakom nivou komandovanja. Od nivoa puka naviše, komandantu pomaže štab, na čelu koga je načelnik štaba, koji je u isto vreme i zamenik komandanta. U sastavu štaba su odseci (organi) štaba koji se bave različitim aspektima priprema i izvođenja vojnih dejstava. Ti organi su:

- organ za operativne poslove i obuku
- organ za obaveštajne poslove
- organ za organizaciju, mobilizaciju i personalne poslove
- organi rodova.

Načelnici tih organa ujedno deluju i kao pomoćnici načelnika štaba. Sem njih, komandant ima i niz pomoćnika komandanta koji rukovode specijalizovanim organima (političko vaspitanje, bezbednost i pozadina), a nisu članovi štaba.

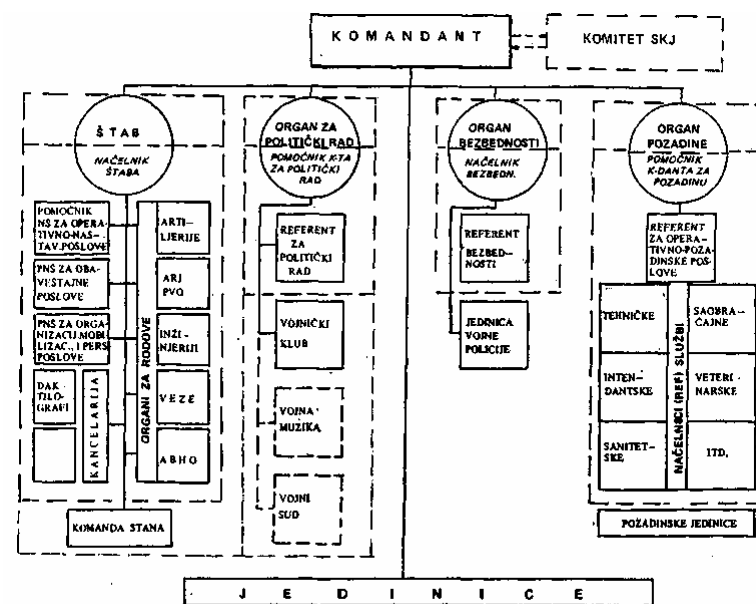
Sve komande od bataljona pa naviše imaju sličnu unutrašnju strukturu. Na čelu svih komandi – štabova nalazi se komandant za koga su direktno vezane jedinice.¹¹⁹

Sve komande, od puka i više imaju štab na čelu sa načelnikom štaba, koji je ujedno i zamenik komandanta. Štab u svom sastavu, zavisno od nivoa komande, ima određeni broj organa (za obaveštajne, operativne, organizacijsko-mobilizacijske i personalne poslove i organe rodova). Za načelnika štaba direktno je vezan administrativni organ i jedinica za opsluživanje komande (komanda stana). S obzirom na potrebe obezbeđenja u političkom, bezbednosnom i pozadinskom smislu, u unutrašnjoj strukturi komande postoje organi za obavljanje ovih funkcija. Starešine tih organa

¹¹⁸ Bataljon-puk-brigada-divizija-korpus-armija (vojna oblast)-Generalštab (vidi ČETVRTI deo: Struktura oružanih snaga SFRJ, 2. odeljak, Operativna struktura JNA).

¹¹⁹ Dokazni predmet br. 384; ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517; engleski prevod L006-3322-L006-3474, udžbenik JNA *Rukovođenju i komandovanju*, 1983, str. 98-99.

direktno su potčinjeni komandantu. Oni su, sa načelnikom štaba ujedno pomoćnici komandanta.¹²⁰

Sl. 5

Komanda brigade

U udžbeniku JNA *Pravilo brigade - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka* iz 1984. detaljno se opisuju organizacija štaba pešadijske ili motorizovane brigade JNA.¹²¹ Prema tom pravilu "komanda brigade jeste organizacijsko-formacijski organ brigade namenjen za rukovođenje i komandovanje brigadom. Komanda brigade je

¹²⁰ Dokazni predmet br. 384; ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517; engleski prevod L006-3322-L006-3474, udžbenik JNA *Rukovođenju i komandovanju*, 1983, str. 103-104.

¹²¹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par.114-124.

opremljena i osposobljena za uspešno objedinjavanje dejstva svih snaga u zoni upotrebe brigade."¹²²

Komponente komande brigade (tj. komandant brigade i njegov štab)

(1) Poslovi komande brigade grupišu se po srodnosti na: komandno-štabne, političke, samozaštitne, bezbednosne, pozadinske i opšte. Shodno ovim poslovima, u komandi brigade postoje sledeći stručni činioci ili organi: komandant, štab, organ za politički rad, organ bezbednosti, organ pozadine i komanda stana. Poslove samozaštite obavljaju svi organi komande kao sastavni deo svojih funkcionalnih obaveza.¹²³

(2) Komandant brigade "ima isključivo pravo komandovanja svim jedinicama iz sastava brigada i pridatim jedinicama. On snosi punu odgovornost za komande brigade i potčinjenih komandi, moralno-političko stanje, bezbednost i borbenu gotovost, obučenost i pravilnu upotrebu i izvršenje dobijenog zadatka. Komandant donosi odluke, postavlja zadatke jedinicama, kontroliše njihovo izvršenje i zahteva njihovo dosledno sprovođenje bez obzira na teškoće koje se pojavljuju u toku njihovog izvršavanja".¹²⁴

"Isključivo" znači da samo komandant brigade ima ovlašćenje da izdaje naređenja potčinjenim jedinicama. Ostali mogu da izdaju naređenja uz odobrenje komandanta brigade. Puna odgovornost za rad komande brigade i potčinjenih komandi podrazumeva to da, iako komandant brigade može da prenese deo svojih ovlašćenja i ovlašćenja neke starešine iz komande da komanduju jedinicama i ustanovama rodova i službi, on i dalje snosi

¹²² Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 114.

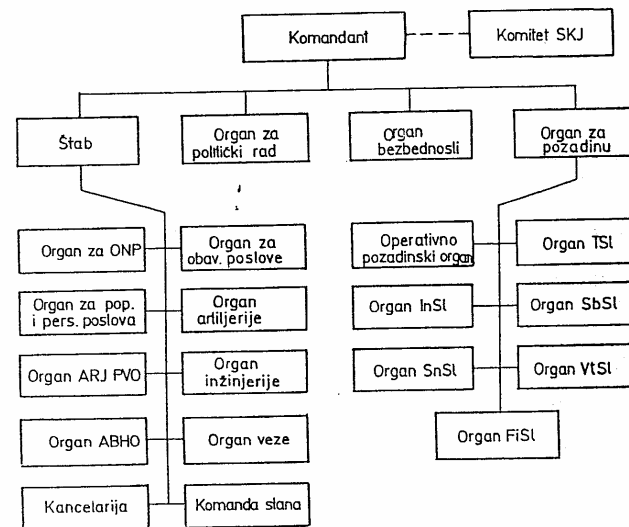
¹²³ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 114.

¹²⁴ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 115.

odgovornost za stanje u tim jedinicama i za rad starešina na koje je preneo neke od svojih dužnosti.

Pravilo brigade - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka iz 1984. izričito ističe važnost ličnosti i držanja komandanta brigade u izvršavanju svojih komandnih dužnosti.¹²⁵

Ličnim držanjem, radom, angažovanjem u sprovođenju politike SKJ, moralnim likom, hrabrošću, sposobnošću, pravednošću, hladnokrvnošću, doslednošću i poštovanjem ličnosti i mišljenja potčinjenih, komandant bitno utiče na celokupno stanje u brigadi, a posebno na moral jedinica i komandovanje.

Šema 2: Sastav komande brigade¹²⁶

(3) Komandantu brigade pomaže štab. Štab (brigade) je osnovni organ komande brigade, koji funkcionalno povezuje i objedinjuje rad svih orga-

¹²⁵ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 115.

¹²⁶ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 114 (šema 2).

na komande.¹²⁷ Radom štaba rukovodi načelnik štaba (NŠ). On je istovremeno i zamenik komandanta brigade. Načelnik štaba, u skladu sa komandantovom odlukom, ima pravo da postavlja zadatke potčinjenima. Štab sačinjavaju: organ za operativno-nastavne poslove, organ za obaveštajne poslove, organ za popunu i personalne poslove, organi za rodove i kancelarija.¹²⁸

(a) Organ za operativno-nastavne poslove je nosilac planiranja borbenih dejstava i obuke jedinica brigade. Kod njega se stiču raznovrsni podaci, proračuni, procene i analize koje su potrebne za donošenje odluke, organizovanje i izvođenje borbenih dejstava. Treba da poznaje situaciju, odluku komandanta, položaj, stanje i dejstva jedinica i odluke njihovih komandanata. Prisustvuje donošenju odluke komandanta i oformljuje je. Neposredno rukovodi izradom borbenih dokumenata. Načelnik operativno-nastavnog organa je zamenik načelnika štaba.¹²⁹

(b) Organ za obaveštajne poslove je nosilac i organizator stručnih poslova obaveštajnog obezbeđenja borbenih dejstava. On neprekidno prati i ceni neprijatelja, o čijem stanju upoznaje sve zainteresovane u komandi. Komandantu ili načelniku štaba predlaže način i sredstva za obaveštajno obezbeđenje brigade. U stručnom pogledu usmerava rad obaveštajno-bezbednosnih organa i potčinjenih jedinica...¹³⁰

(c) Organ za popunu i personalne poslove stara se o popuni komande brigade i potčinjenih jedinica.¹³¹

¹²⁷ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 116.

¹²⁸ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 116.

¹²⁹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 117.

¹³⁰ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 118.

¹³¹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska,*

(d) Organi za rodove su stručni organi komande koji predlažu najcelishodniju upotrebu jedinica rodova kako bi brigada kao celina najbolje izvršila zadatak¹³².

(e) Kancelarija obavlja administrativne poslove za sve organe komande.¹³³

(4) Sem ovih organa, postoji i niz organa (za politički rad, bezbednost i pozadinu) koji nisu deo štaba brigade (tj. nisu potčinjeni načelniku štaba) već su neposredno odgovorni komandantu brigade. Načelnici tih organa su pomoćnici komandanta (tj. pomoćnik komandanta za bezbednost, pomoćnik komandanta za pozadinu). Organ bezbednosti je odgovoran za kontraobaveštajne aktivnosti. Komandantu brigade daje stručni savet u vezi sa korišćenjem jedinice/jedinica vojne policije u brigadi.

(a) Organ za politički rad je stručni organ komande za praćenje, analizu, planiranje, organizovanje i izvođenje političkog rada u brigadi. On predlaže, planira i izvodi aktivnosti u oblasti političkog rada, psihološko-propagandnih dejstava, mere samozaštite i neposredne saradnje sa društveno-političkim organizacijama, društveno-političkim zajednicama i organizacijama udruženog rada. Radom političkog organa rukovodi pomoćnik komandanta za politički rad koji je odgovoran za moralno-političko obezbeđenje borbenih dejstava.¹³⁴

(b) Organ bezbednosti je stručni organ u komandi koji organizuje i sprovodi mere i postupke kontraobaveštajnog obezbeđenja i učestvuje u predlaganju, organizovanju i sprovođenju mera bezbednosti i samozaštite čiji je nosilac komanda i drugi subjekti samozaštite.

planinska, mornaričke pešadije i laka, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 119.

¹³² Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 120.

¹³³ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 120.

¹³⁴ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 121.

U stručnom pogledu rukovodi bezbednosno-obaveštajnim organima potčinjenih jedinica u poslovima bezbednosti, organizuje i usmerava njihov rad, pruža im pomoć i kontroliše njihovu aktivnost u izvršavanju kontraobaveštajnih zadataka... U stručnom pogledu, organ bezbednosti rukovodi jedinicom vojne policije, ostvaruje uvid u stepen njene obučenosti i spremnosti za izvršenje borbenih i drugih zadataka i predlaže komandantu njenu najcelishodniju upotrebu.¹³⁵

(c) Organ za pozadinu je odgovoran za planiranje, organizovanje, pripremanje i sprovođenje pozadinskog obezbeđenja. Radom organa za pozadinu rukovodi pomoćnik komandanta za pozadinu. On ima pravo da, u duhu komandantove odluke, postavlja zadatke pozadinskim organima koji ih realizuju pomoću neposredno potčinjenih pozadinskih jedinica i pozadinskih jedinica u sastavu bataljona /.../ i samostalnih četa.¹³⁶

(d) Komanda stana organizuje i sprovodi obezbeđenje i snabdevanje komande brigade i prištapskih jedinca radi čega angažuje intendantsku, automobilsku, kurirsku i druge jedinice namenjene za opsluživanje i osiguranje komande.¹³⁷

Komandna mesta

(1) U dokumentu *Pravilo brigada JNA - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka* iz 1984. komandno mesto je definisano na sledeći način:

Komandno mesto (KM) je rejon sa više objekata ili prostorija na kome se raspoređuje komanda ili njen deo, odgovarajući centri veze i druga tehnička sredstva. Rejoni razmeštaja komandnih mesta treba da omoguće povoljne

¹³⁵ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 122.

¹³⁶ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 123.

¹³⁷ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 124.

uslove za rukovođenje i komandovanje jedinicama u zoni borbenih dejstava. Rejon KM treba da omogući rastresit raspored, sigurnu vezu, uspešno organizovanje osiguranja i odbrane KM.¹³⁸

(2) U *Uputstvu za rad komandi – štabova, nacrt* iz 1983. navedeno je šest tipova komandnih mesta, kako sledi:¹³⁹

(a) Osnovno komandno mesto (OKM) organizuju komande – štabovi na svim nivoima. Na njemu se obavljaju poslovi rukovođenja i komandovanja potčinjenim jedinicama i ustanovama u toku priprema i izvođenja borbenih dejstava. Razmešta se na težištu borbenih dejstava, na prostoru koji omogućava uspešno rukovođenje i komandovanje bez čestog premeštanja.

(b) Pozadinska komandna mesta (PKM) organizuju komande viših združenih taktičkih jedinica, operativnih i strategijsko-operativnih sastava koje imaju pozadinske izvršne organe. Na njima se razmešta deo komande namenjen za rukovođenje pozadinskim obezbeđenjem.

(c) Isturena komandna mesta (IKM) se organizuju u uslovima kada je zbog sticanja boljeg uvida i ispoljavanja većeg uticaja na tok borbenih dejstava potrebno da komandant sa jednim brojem starešina komande bude na pogodnom mestu – osmatračnici, na težištu dejstava, kao i u slučajevima kada je iz bilo kojih razloga otežano komandovanje sa KM.

(d) Rezervna komandna mesta (RKM) predviđaju, uređuju i po potrebi posedaju štabovi TO, komande RV i PVO i komande mornaričkih jedinica.

(e) Objedinjena komandna mesta (ObKM) se organizuju onda kada je potrebno da različite komande ili njihovi predstavnici u toku priprema, organizovanja i izvođenja borbenih dejstava rade na jednom mestu. To može biti slučaj kada je potrebno objединiti dejstva jedinica JNA i TO ili različitih vidova (KoV, RV i PVO i RM).

(f) Lažna komandna mesta (LKM) organizuju se u sklopu operativnog maskiranja.

¹³⁸ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 156.

¹³⁹ Dokazni predmet br. 383; ERN teksta na b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, glava III, par. 44.

Pešadija i motorizovane brigade obično imaju sledeća komandna mesta: osnovno komandno mesto, pozadinsko komandno mesto i, ako je potrebno, istureno komandno mesto.¹⁴⁰

(3) Činioci komandnog mesta

Osnovno komandno mesto se sastoji iz komandne grupe, pomoćne grupe i centra veze.¹⁴¹

(a) Komandna grupa

Komandnu grupu čine komandant, načelnik štaba, operativni, obaveštajni organ i organ rodova. Organi za PPP, bezbednost i sekretar komiteta mogu biti na KM ili PKM, o čemu odlučuje komandant. U sastav komandne grupe može ući i jedan broj oficira iz pozadinskih organa, predstavnici štaba TO, odnosno komandi JNA.¹⁴²

Komandna grupa priprema odluku, vrši planiranje, organizovanje, koordinaciju, kontrolu i analizu borbenih dejstava. Njeni organi razrađuju borbena dokumenta, unose podatke u svoje radne karte i radnu kartu štaba.¹⁴³

Komandna grupa može da oformi "operativnu salu", kroz koju prolazi osnovni tok informacija. U "operativnoj sali" se informacije obrađuju, unose u radnu kartu štaba i druge potrebne dokumente. "Operativna sala" je

¹⁴⁰ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 156.

¹⁴¹ Dokazni predmet br. 383; ERN teksta na b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, par. 51.

¹⁴² Dokazni predmet br. 383, ERN teksta na b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, par. 52; dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796, engleski prevod 0303-0230-0303-0405; *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 158.

¹⁴³ Dokazni predmet br. 383; ERN teksta na b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, par.52.

sredstvima veze povezana sa potčinjenim, pretpostavljenim i drugim komandama i štabovima.¹⁴⁴

(b) Pomoćna grupa

Pomoćnu grupu na KM sačinjavaju namenske jedinice za opsluživanje i obezbeđenje KM.¹⁴⁵

(c) Centar veze

Centar veze ima zadatak da obezbedi sigurnu, neprekidnu i blagovremenu vezu sa pretpostavljenim, potčinjenim, sadejstvujućim komandama – štabovima i ustanovama, veze saradnje sa DPZ, DPO i OUR, veze javljanja i obaveštavanja i unutrašnje veze na komandnim mestima.¹⁴⁶

(d) Pozadinsko komandno mesto

Pozadinsko komandno mesto je namenjeno za rukovođenje pozadinskim obezbeđenjem. Razvija se između rejonu KM i brigadne baze, načelno bliže rasporedu pozadinskih jedinica. Rejon za razvoj PKM određuje komandant na predlog pomoćnika komandanta za pozadinu. Pored pozadinskih organa, na PKM se razmeštaju i drugi organi komande koji nisu na KM.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 159.

¹⁴⁵ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 160.

¹⁴⁶ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 161.

¹⁴⁷ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 161.

Borbeni dokumenti

Uvod

(1) Svi dokumenti koji se direktno odnose na pripremu, organizovanje i izvođenje borbenih dejstava, marševanje, prevoženja, razmeštaja i odmaranja jedinica (ustanova) nazivaju se "*borbeni dokumenti*".¹⁴⁸

(2) Prema pravilima JNA, postoje tri različite vrste borbenih dokumenata:

(a) akta komandovanja: zapovesti, naređenja, direktive i instrukcije, naređenje za borbeno dejstvo, podršku i druge delatnosti, itd.

(b) dokumenta za izveštavanje i obaveštavanje: borbeni i operativni izveštaji, izveštaji po raznim vrstama borbenih dejstava, podrške i drugih delatnosti, obaveštenja svih vrsta itd.

(c) priručna (ili ostala) dokumenta: spiskovi, tablice, pregledi normi i podataka, razni proračuni itd.¹⁴⁹

(3) Svrha borbenih dokumenata je pripremanje i sprovođenje komandantovih odluka u delo. Mogu biti pisani sastavi, grafički prikazi i audio i video trake i fotografije.¹⁵⁰ Kao što je ranije pomenuto, naredbe mogu biti izdate i usmeno.

Akti komandovanja

Štab komande pomaže komandantu brigade pretvarajući njegovu nameru u detaljno uputstvo u obliku:

- (1) direktive;
- (2) instrukcije;
- (3) naređenja i;
- (4) zapovesti

¹⁴⁸ Dokazni predmet br. 383, ERN teksta na b/h/s-u K023-9361-K023-9576, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, par. 493.

¹⁴⁹ Dokazni predmet br. 383, ERN teksta na b/h/s-u K023-9361-K023-9576, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, par. 493.

¹⁵⁰ Dokazni predmet br. 383, ERN teksta na b/h/s-u K023-9361-K023-9576, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, par. 494.

Zapovest je akt komandovanja kojim se kategorički i naredbodavno izražava komandantova odluka i konkretno, jasno i nedvosmisleno postavlja zadatak potčinjenom. Zapovest za borbu, načelno sadrži:

- podatke o neprijatelju;
- zadatak brigade, njena ojačanja i podršku pretpostavljene komande;
- podatke o susednim jedinicama i granice sa njima;
- odluku komandanta¹⁵¹

Te direktive, naređenja i zapovesti mogu izdati samo pretpostavljene starešine¹⁵².

(1) Direktivom se služe: Vrhovna komanda, komande armija, njima ravne komande i odgovarajući štabovi Teritorijalna odbrana. Direktivama se regulišu za duži period pitanja koja se odnose na pripremu i izvođenje borbenih dejstava i daju osnovne smernice za dejstvo jedinica na posebnim (odvojenim) pravcima i na PZT. Direktivama se postavljaju zadaci sa manje detalja, više se naglašava cilj dejstva, opšti zadatak jedinice i zamisao komandanta.¹⁵³

(2) Instrukciju izdaju komande združenih taktičkih jedinica i više. Njome se detaljnije daju podaci i smernice za izvršenje nekog zadatka, aktivnosti i slično.¹⁵⁴

(3) Zapovestima se kategorički i naredbodavno izražava odluka komandanta i konkretno, jasno i nedvosmisleno postavljaju zadaci potčinjenim. Njima se služe sve komande. Zapovest za borbu, načelno, sadrži: podatke o

¹⁵¹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 148.

¹⁵² Dokazni predmet br. 384; ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517; engleski prevod str. L006-3322-L006-3474, priručnik JNA o "*Rukovođenju i komandovanju*", 1983, na L006-3346.

¹⁵³ Dokazni predmet br. 383, ERN teksta na b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, par. 124.

¹⁵⁴ Dokazni predmet br. 383, ERN teksta na b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, par. 125.

neprijatelju; zadatak jedinice, njena ojačanja i podršku od strane pretpostavljene; podatke o susednima i granice sa njima, i odluku komandanta.¹⁵⁵

(4) Naređenja su kratke zapovesti kojima se regulišu određene aktivnosti ili pojedine mere (inženjersko obezbeđenje, izviđanje, organizacija saobraćaja itd.). Izdaju ih komande umesto celovite zapovesti, i kad u pripremi i za vreme dejstva treba menjati, dopunjavati ili postavljati jedinicama nove zadatke.¹⁵⁶

Dokumenti za izveštavanje i obaveštavanje

(1) Štab komande (brigade) nadzire sprovođenja operacija za komandanta i obezbeđuje da je komandant upoznat sa situacijom u kojoj se nalaze njegove snage. Čim počnu borbena dejstva, štab komande dostavlja informacije po komandnom lancu različitim načinima i vrstama izveštavanja.

(2) U *Pravilu bataljona (pešadijski, motorizovani, brdski, planinski, partizanski i mornaričke pešadije)*¹⁵⁷ iz 1988. navedene su različite vrste dokumenata za izveštavanje i obaveštavanje.

(a) *Izveštaj* je borbeni dokument kojim se pretpostavljena komanda izveštava o stanju i borbenoj gotovosti bataljona, daljim namerama u borbenim dejstvima, neprijateljevim snagama, izvršenim zadacima i dr. Mogu biti redovni i vanredni, usmeni i pisani, a dostavljaju se kurirom ili preko sredstava veze.¹⁵⁸

(b) *Obaveštenje* se dostavlja potčinjenim, susedima i jedinicama i komandama koje sadejstvuju bataljonu pri izvršenju zadatka. Obaveštenjem se daju podaci o neprijateljevim snagama i situaciji, o vlastitim namerama i odlukama. Prenosi se usmeno i pisano, kurirom ili sredstvima veze.

¹⁵⁵ Dokazni predmet br. 383, ERN teksta na b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, par. 126.

¹⁵⁶ Dokazni predmet br. 383, ERN teksta na b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, engleski prevod K011-1600-K011-1749, *Uputstvo za rad komandi – štabova, nacrt*, 1983, par. 127.

¹⁵⁷ Dokazni predmet br. 385, ERN teksta na b/h/s-u 0294-7231-0294-7521; engleski prevod 0305-2699-0305-2874, *Pravilo bataljon (pešadijski, motorizovani, brdski, planinski, partizanski i mornaričke pešadije)*, 1988.

¹⁵⁸ Dokazni predmet br. 385, ERN teksta na b/h/s-u 0294-7231-0294-7521; engleski prevod 0305-2699-0305-2874, *Pravilo bataljon (pešadijski, motorizovani, brdski, planinski, partizanski i mornaričke pešadije)*, 1988, par. 109.

Pravovremeno obaveštenje olakšava procenu situacije, donošenje odluke i usaglašavanje postupaka.¹⁵⁹

Ratni dnevnik vodi se po datumima tokom celog rata. U njega se događaji ili drugi značajni podaci upisuju hronološki. Sadrži kratak sadržaj svih komandantovih zapovesti, važnija naređenja, podatke iz izveštaja potčinjenih, stanje jedinica, primljena i dostavljena obaveštenja i druge značajne aktivnosti i događaje u bataljonu. Vodi ga zamenik komandanta bataljona.¹⁶⁰

Ratni dnevnik se vode u svim jedinicama/komandama iznad nivoa brigade.¹⁶¹

(3) Udžbenik *Rukovođenje i komandovanje* iz 1983. godine, u delu u kom se razmatraju funkcije komande i kontrole, kaže:

Organi rukovođenja i komandovanja moraju poznavati i pratiti stanje kod jedinica, a to se može obezbediti organizovanjem izveštavanja i kontrolom izvršenja svih zadataka.¹⁶²

(4) To je dodatno razrađeno u priručniku JNA iz 1983. *Uputstvo za rad komandi - štabova (nacrt)*. U tom dokumentu kaže se da komanda (štab) "mora biti tako organizovana da u svakom trenutku u borbi bude spremna da pruži komandantu iscrpne podatke o dejstvu i namerama neprijatelja, o stanju, dejstvu, mogućnostima i odlukama potčinjenih jedinica, i da podnesu predloge za donošenje odluke."¹⁶³

(5) Koristeći sistem u okviru koga se obavlja komandovanje, komandant "u svakom trenutku mora znati stanje, položaj, mesto i mogućnost svojih jedinica za dva stepena niže".¹⁶⁴ Podređene komande podnose svoj

¹⁵⁹ Dokazni predmet br. 385, ERN teksta na b/h/s-u 0294-7231-0294-7521; engleski prevod 0305-2699-0305-2874, *Pravilo bataljon (pešadijski, motorizovani, brdski, planinski, partizanski i mornaričke pešadije)*, 1988, par. 110.

¹⁶⁰ Dokazni predmet br. 385, ERN teksta na b/h/s-u 0294-7231-0294-7521; engleski prevod 0305-2699-0305-2874, *Pravilo bataljon (pešadijski, motorizovani, brdski, planinski, partizanski i mornaričke pešadije)*, 1988, par. 114.

¹⁶¹ Vidi npr. dokazni predmet br. 70: Ratni dnevnik Gardijske motorizovane brigade (ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5434; engleski prevod L010-0496-L006-0526) o kojem se detaljno govori u drugoj celini ovog izveštaja.

¹⁶² Dokazni predmet br. 384; ERN b/h/s-u 0214'8123-0214-8517, engleski prevod L006-33222-L006-3474, udžbenik JNA, *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 43.

¹⁶³ Dokazni predmet br. 383; ERN b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, eng. K011-1600-K011-1794, *Uputstvo za rad komandi - štabova (nacrt)*, 1983, tačka 358.

¹⁶⁴ Dokazni predmet br. 383; ERN b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, eng. K011-1600-K011-1794, *Uputstvo za rad komandi - štabova (nacrt)*, 1983, tačka 358.

višoj komandi "komandi najkraćim putem sve podatke o neprijatelju i bitne podatke o svojim jedinicama".¹⁶⁵

Princip "dva stepena niže" u praksi znači da komandant brigade i njegov štab treba da poznaju i razumeju situaciju i aktivnosti bataljona u sastavu njihovih snaga (tj. koje su mu potčinjene).

Rukovođenje i komandovanje u miru i ratu

Mir

Prema "Priručniku za rad komandi i štabova (predlog)" JNA iz 1983. godine /kao u originalu/:

Rukovođenje i komandovanje u miru usmereno je, prvenstveno, na izgradnju i pripremanje oružanih snaga za rat i što uspešnije vođenje oružane borbe, pa su mu osnovni sadržaji rada i težišni zadaci:

- planiranje i programiranje razvoja oružanih snaga;
- izgradnja doktrine oružane borbe;
- moralno-političke i psihološke pripreme pripadnika oružanih snaga;
- vojnostručna obuka jedinica i komandi;
- školovanje kadra;
- izgradnja sistema mobilizacije i mobilizacijske pripreme;
- obezbeđenje borbene gotovosti i bezbednosti;
- izgradnja vojne infrastrukture;
- razvoj opreme i naoružanja;
- organizacija i obezbeđenje funkcionisanja sistema pozadinskog obezbeđenja i dr.¹⁶⁶

Rat (borbena dejstva)

(1) *Uputstvo za rad komandi - štabova (nacrta)* JNA iz 1983. godine kaže:

Sistem rukovođenja i komandovanja na prostoru izvođenja borbenih dejstava čine komande, štabovi TO i druge strukture rukovođenja i komandovanja čiji odnosi su uređeni po načelima funkcionisanja vojne organizacije u oružanoj borbi. Svakom elementu u sistemu rukovođenja u zoni, pravcu, vojištu, ratištu ili njihovim delovima, ograničenih prostorom i

¹⁶⁵ Dokazni predmet br. 383; ERN b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, eng. K011-1600-K011-1794, *Uputstvo za rad komandi - štabova (nacrta)*, 1983, tačka 358.

¹⁶⁶ Dokazni predmet br. 384; ERN eng. L006-3322-L006-3474, b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 105.

funkcijom, mora biti određeno tačno mesto i odnos radi skladnog funkcionisanja sistema rukovođenja. Najstarija komanda (štab TO) vrši objedinjavanje borbenih dejstava jedinica JNA i TO i drugih struktura opštenarodne odbrane u zoni (pravcu) borbenih dejstava na osnovu odluke pretpostavljene komande (štaba TO) ili na osnovu sopstvene inicijative i dogovora sa organima rukovođenja opštenarodnom odbranom na prostoru izvođenja borbenih dejstava (u slučajevima kada pretpostavljena komanda nije u mogućnosti da reguliše odnose).¹⁶⁷

Napomena da "najstarija komanda (štab TO) vrši objedinjavanje borbenih dejstava jedinica JNA i TO i drugih struktura opštenarodne odbrane u zoni (pravcu) borbenih dejstava" u skladu je sa načelima jedinstvene komande, jednostarešinstva i neprekidnosti komande.

Rukovođenje i komandovanje u ratu, usmereno je na što celishodniju upotrebu oružanih snaga u oružanoj borbi. Sistem rukovođenja i komandovanja jednovremeno pokriva celu teritoriju Jugoslavije, što obezbeđuje njegovo uspešno funkcionisanje u oružanoj borbi na celom jugoslovenskom prostoru i u svim uslovima, na kopnu, moru i vazduhu.¹⁶⁸

Predsedništvo SFRJ, pomoću odgovarajućih komandi JNA i republičkih i pokrajinskih štabova TO, neposredno rukovodi i komanduje strategijsko-operativnim grupacijama i operativnim jedinicama, a na pojedinim vojištima ili delovima ratišta, u okviru strategijskih operativnih grupacija komandovanje objedinjuje ona komanda JNA (štab TO) koja je u konkretnim uslovima nosilac borbenih dejstava. Prepotčinjavanje se i na nižim nivoima obavlja na istom principu, s tim što će na frontu, u odbrana gradova i vazdušno-desantnih prostorija i u drugim uslovima kada je to neophodno i korisno, jedinice TO, najčešće, biti potčinjene komandama jedinica JNA.¹⁶⁹

(2) *Uputstvo za rad komandi - štabova (nacrta)*, priručnik JNA iz 1983. godine, navodi sedam uslova kojima se postiže uspešno rukovođenje i komandovanje tokom borbenih dejstava. U kontekstu ovog izeštaja važni su uslovi 4 (*brzo uspostavljanje narušenog sistema komandovanja*) i 5 (*efikasno kontrolisanje svih faza rada i dejstva potčinjenih jedinica*).

¹⁶⁷ Dokazni predmet br. 383, ERN b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, eng. K011-1600-011-1794, *Uputstvo za rad komand - štabova (nacrta)*, 1983, poglavlje V, tačka 20.

¹⁶⁸ Dokazni predmet br. 384; ERN eng. L006-3322-L006-3474, b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 105-109.

¹⁶⁹ Dokazni predmet br. 384; ERN eng. L006-3322-L006-3474, b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 105-109.

– stalnom prikupljanju podataka o neprijatelju, njihovoj analizi i dostavljanju zainteresovanim organima komande, potčinjenim, pretpostavljenim i susedima;

– neprekidnom i intenzivnom praćenju razvoja situacije i pravovremenom informisanju komandanta, suseda, sadejstvjućih komandi, štabova TO, organa DPZ, DPO i OUR o nastalim promenama situacije;

– brzom reagovanju na poremećaje plana dejstva, usklađivanju dejstva potčinjenih, pridatih i sadejstvjućih snaga;

– brzom uspostavljanju narušenog sistema komandovanja, veze, sadejstva i saradnje;

– efikasnom kontrolisanju svih faza rada i dejstava potčinjenih jedinica (od dodeljivanja borbenog zadatka do konačnog izvršenja);

– brzoj proceni situacije i omogućavanju komandantu donošenje odluke i pravovremeno izdavanje naređenja izvršiocima;

– pravovremenom izveštavanju pretpostavljene komande, suseda i potčinjenih o obostranim dejstvima i rezultatima.¹⁷⁰

Ovi uslovi su potvrđeni u *Uputstvu za rad komande 4. korpusa u izvršavanju prioriternih zadataka u miru i ratu*, priručniku JNA iz 1991. godine.¹⁷¹

(3) *Uputstvo za rad komandi – štabova (nacr)* iz 1983. godine dodaje da je izuzetno važno da organi komande komandantu omoguće da u toku borbe donosi pravovremene, celishodne i realne odluke. U tom cilju, komandant mora da obezbedi da bude informisan o stanju, mogućnostima i dejstvima neprijateljevih i sopstvenih snaga.¹⁷²

PETI deo: Struktura i vojno-teritorijalna organizacija Oružanih snaga SFRJ

Uvod

a. Ovaj deo daje opšti pregled strukture (Generalštab, služba bezbednosti i obaveštajna služba, kopnena vojska, ratno vazduhoplovstvo i

¹⁷⁰ Dokazni predmet br. 383, ERN b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, eng. K011-1600-011-1794, *Uputstvo za rad komand- štabova (nacr)*, 1983, poglavlje V, tačka 138.

¹⁷¹ Dokazni predmet br. 386, ERN 0085-0000-0085-0057 *Uputstvo za rad komande 4. korpusa u izvršavanju prioriternih zadataka u miru i ratu*, komanda 4. korpusa, 29. 8. 1991, odeljak VI.

¹⁷² Dokazni predmet br. 383, ERN b/h/s-u 0055-0707-0055-0745, eng. K011-1600-011-1794, *Uputstvo za rad komand- štabova (nacr)*, 1983.

protivvazdušna odbrana i mornarica i njihovo interno uređenje) i vojno-teritorijalne organizacije JNA - uključujući Gardijsku mehanizovanu brigadu - kao strukture TO-a. Na kraju se iznose i objašnjavaju pojmovi operativnih grupa, taktičkih grupa, jurišnih odreda i jurišnih grupa.

b. JNA se sastojala od Generalštaba i tri vida: kopnene vojske (kopnenih snaga), ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane i mornarice. Kopnene snage su se sastojale od rodova (pešadija, oklopne jedinice, artiljerija, ARJ PVO, inžinjerija, veza koja je kao rod jedinstvena za sva tri vida i ABHO) i službi (tehnička, intendantska, sanitetska, veterinarska, saobraćajna, građevinska, pravna, ...), organizovanih u tri vojne oblasti kopnene vojske, koje su se sastojale od odelenja, vodova, četa, bataljona, pukova, brigada, divizija i korpusa i jedne vojno-pomorske oblasti.

c. Pešadijske i motorizovane brigade su više kombinovane taktičke jedinice promenljivog sastava (broja bataljona). Brigada objedinjuje dejstva svih drugih snaga (JNA, TO) u njenoj zoni dejstava. Brigada najčešće izvodi borbeno dejstva u sastavu divizije, a njena organizacijsko-formacijska struktura i opremljenost je takva da ih može uspešno izvoditi i samostalno. Pešadijska brigada je namenjena izvođenju borbenih dejstava na manevarskom i ravničastom zemljištu, kao i na težim zemljišnim uslovima. Motorizovana brigada je namenjena izvođenju borbenih dejstava na ravničastom i manevarskom zemljištu. U celini je motorizovana, pa utoliko i pokretljivija od ostalih pešadijskih brigada. Pešadijska (ili motorizovana) brigada sastoji se od pešadijskih (ili motorizovanih) bataljona. Bataljon je osnovna združena taktička jedinica pešadije i sastoji se od komande, četa i jedinica za vatrenu podršku, protivvoklopnu borbu, protivavionsku odbranu, veze i logističku podršku.

d. Gardijska motorizovana brigada (gmtbr) je neposredno potčinjena saveznom sekretaru za narodnu odbranu (SSNO), preko šefa kabineta. Zbog specifičnog zadatka zaštite Vrhovne komande SFRJ, gmtbr se smatra elitnom jedinicom. Za razliku od redovnih pešadijskih ili motorizovanih brigada JNA, koje obično imaju po jednu četvu vojne policije, gmtbr ima dva bataljona vojne policije, uključujući i jednu anti-terorističku četvu (čVP PTD). Gmtbr je opremljena najmodernijim oružjem kojim raspolažu kopnene snage JNA.

e. U oružanim snagama SFRJ postojao je zaseban organ za pitanja bezbednosti (uključujući i protivobaveštajnu službu): Uprava bezbednosti (UB) pri SSNO-u. Zadaci Uprave bezbednosti (UB) i organa bezbednosti (OB) bili su otkrivanje i sprečavanje pretnji i neprijateljskih dela protiv SFRJ i njenih oružanih snaga, bez obzira da li potiču iz samih oružanih snaga ili spolja.

Organi bezbednosti takođe učestvuju u otkrivanju i sprečavanju teških krivičnih dela povezanih sa oružanim snagama, uključujući kršenja zakona i običaja ratovanja. Oficiri za bezbednost u jedinicama, komandama i ustanovama potčinjeni su svojim operativnim komandantima, a u rukovodnom smislu vezani su za Upravu bezbednosti (= načelnik organa bezbednosti). Oficiri za bezbednost nisu imali nikakvu *de jure* komandnu odgovornost, ali su vršili "*stručno rukovođenje*" i davali stručne savete jedinicama vojne policije (VP).

f. Dužnosti vojne policije JNA uključivale su lišavanje slobode i sprovođenje ratnih zarobljenika i njihovu zaštitu.

g. Teritorijalna odbrana sastojala se od jedinica i štabova na opštinskom nivou, na nivou operativne zone, autonomnih pokrajina i republika. Postojale su dve vrste jedinica TO-a: mesne i mobilne (ili manevarske) jedinice.

h. Tokom operacija, kako bi se olakšala rukovođenje i komandovanje, formirale su se operativne grupe (OG), taktičke grupe (TG), jurišni odredi i jurišne grupe. OG i TG bile su *ad hoc* formacije sastavljene od svih vojnih jedinica (JNA, TO) uključenih u operaciju, a osnivane su radi izvođenja konkretnih operacija tokom konkretnog vremenskog perioda.

Zakonodavstvo

a. Član 101. Zakona o opštenarodnoj odbrani iz 1982. godine utvrdio je strukturu JNA u njenoj najširoj osnovi.

Član 101. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Jugoslovenska narodna armija sastoji se od vidova, rodova i službi.

Vidovi su: kopnena vojska, ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana i ratna mornarica.

Vidovi se sastoje od rodova i službi.

Rodovi se dele na vrste i specijalnosti, a službe – na grane i specijalnosti.¹⁷³

b. Član 106, paragrafi 2 i 9, Zakona ONO iz 1982. davao je Predsedništvu SFRJ ovlašćenje da utvrdi rodove i službe u Jugoslovenskoj narodnoj armiji (JNA) i vojno-teritorijalnu organizaciju zemlje.

¹⁷³ Dokazni predmet br. 387, ERN teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102, eng. L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ*, 1982, čl. 101.

Član 106. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Predsedništvo SFRJ kao najviši organ rukovođenja i komandovanja oružanim snagama:

...

2) utvrđuje osnove organizacije oružanih snaga i organizaciju i formaciju Jugoslovenske narodne armije;

...

9) utvrđuje vojnoteritorijalnu podelu zemlje.¹⁷⁴

Operativna struktura JNA

Generalštab

• Iako *Zakon o ONO*¹⁷⁵ iz 1982. ne govori izričito o Generalštabu, *Vojni leksikon* JNA¹⁷⁶ na sledeći način definiše Generalštab:

Osnovni organ ministarstva odbrane (rata) ili vrhovne komande za operativno-planske poslove u sferi izgradnje, pripreme i upotrebe OS.

U miru oblikuje i razrađuje koncepciju odbrane zemlje (vođenje rata), izrađuje ratni plan, razrađuje vojnu i ratnu doktrinu i strategiju, planira razvoj, organizaciju i strukturu sistema borbene i mobilizacijske gotovosti, organizuje ratno planiranje, koordinira razvoj infrastrukture i uređenje teritorije za vođenje rata i dr.

U ratu, kao štab vrhovnog komandovanja prati i proučava situaciju na ratištima i vojištima, priprema i sprovodi odluke (planove, naređenja, direktive i uputstva) za izvođenje operacija i borbenih dejstava, kontroliše realizaciju direktiva VK /Vrhovne komande/, analizira i uopštava ratna i borbena iskustva iz oblasti ratne doktrine, organizacije komandovanja, dejstava vidova, rodova i sl. Nadležnost, organizacija, struktura i sistem funkcionisanja Generalštaba zavise od društveno-političkog sistema zemlje i politike vladajuće klase, veličine, strukture i namene OS, geostrategijskog položaja, spoljnopolitičke orijentacije i opredeljenosti, tradicija i sl. U nekim

¹⁷⁴ Dokazni predmet br. 387, ERN teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102, eng. L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ*, 1982, čl. 106.

¹⁷⁵ *Zakon o ONO* iz 1982. pominje načelnika Generalštaba u dva člana. Član 88: "Načelnik Generalštaba je član Vojnog saveta." Član 110: "Saveznog sekretara za narodnu odbranu u slučaju njegove odsutnosti ili sprečenosti zamenjuje načelnik Generalštaba."

¹⁷⁶ Dokazni predmet br. 388, ERN 0400-2219-0400-3347 *Vojni leksikon*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981.

zapadnim armijama (SAD, V. Britanija, Francuska, Italija) pored zajedničkog Generalštaba (za OS u celini) postoje specijalni Generalštabovi vidova (KoV, RM i RV). Kao najviša vojna institucija i organ vrhovnog komandovanja Generalštab se javlja u XVII veku.

• U naredbi Predsedništva iz 1987, kojom se naziv "Generalštab JNA" menja u "Generalštab Oružanih snaga SFRJ", Generalštab se definiše kao štab i izvršni organ: "Generalštab Oružanih snaga SFRJ je u sastavu Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu i izvršava štapske i druge stručne poslove u oblasti organizacije i priprema Oružanih snaga SFRJ u sklopu prava i dužnosti Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu predviđene saveznim zakonima i dokumentima Predsedništva SFRJ."¹⁷⁷

Vidovi JNA

Kopnena vojska (kopnene snage) (KoV)¹⁷⁸

Kopnena vojska je bila osnovna snaga i glavni protagonist oružane borbe. Brojčano je bila najveći i najvažniji vid i oslonac ostalim vidovima JNA i TO.¹⁷⁹

O kopnenoj vojsci JNA će biti više reči u odeljku 2. d. ovog dela.

Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana (RV i PVO)¹⁸⁰

(a) RV i PVO je vid JNA koji ima osnovnu ulogu da borbom ostvari najveći mogući stepen prevlasti u vazдушnom prostoru i time obezbedi povoljne uslove za dejstva drugim vidovima JNA (KoV i RM), TO i svim strukturama ONO značajnim za vođenje rata.

(b) U skladu sa osnovnom ulogom dejstva RV i PVO imaju dvojak namenu:

- protivvazdušnu odbranu teritorije SFRJ i grupacija OS, i
- vazduhoplovnu podršku snaga KoV, RM i TO u izvršavanju njihovih zadataka i po njihovom planu.

¹⁷⁷ Dokazni predmet br. 389, ERN teksta na b/h/s-u K035-9828-K035-9828; 0306-4783-03064783, *Naredba Predsedništva* br. 26, 13. oktobar 1987.

¹⁷⁸ KOV: kopnena vojska

¹⁷⁹ Dokazni predmet br. 384; ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, ERN eng. L006-3322-L006-3474, Udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 85.

¹⁸⁰ RV i PVO: Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana.

(c) Organizacija RV i PVO u svom sastavu ima osnovne rodove (avijaciju i artiljerijsko-raketne jedinice PVO), ostale rodove i specijalne sastave (jedinice za vazdušno osmatranje, javljanje i navođenje, jedinice za vezu, jedinice za protivelektronska dejstva, elektronsko ometanje i elektronsko izviđanje, itd.) službe (vazduhoplovnotehničku i meteorološku, tehničku, intendantsku, i druge) i ustanove (vazduhoplovne institute, centre, zavode, vazduhoplovne škole i akademije).¹⁸¹

Ratna mornarica (RM)¹⁸²

Ratna mornarica je vid Jugoslovenske narodne armije namenjen za izvođenje borbenih dejstava na pomorskom vojištu, plovnim rekama i jezerima radi odbrane suvereniteta i teritorijalnog integriteta SFRJ i zaštite njenih interesa i prava na Jadranskom moru, plovnim rekama i jezerima. Ona te zadatke izvršava samostalno ili sa ostalim vidovima JNA ili delovima OS. Opšti zadatak Ratne mornarice u odbrani zemlje u svim mogućim uslovima proizilazi iz koncepcije opštenarodne odbrane, u okviru koga je ona nosilac oružanog suprotstavljanja svakom pokušaju agresije preko Jadranskog mora na SFRJ.¹⁸³

Kopnena vojska (kopnene snage)

(1) Sastoji se od rodova (pešadija, oklopne jedinice, artiljerija, ARJ PVO, inžinjerija, veza - koja je kao rod jedinstvena za sva tri vida - ABHO), službi (tehnička, intendantska, sanitetska, veterinarska, saobraćajna, građevinska, pravna, finansijska, administrativna i muzička), i ustanova (instituti, škole, domovi i odmarališta, zdravstvene ustanove i dr.).¹⁸⁴

(2) KoV je organizovan u jedinice za samostalno izvršavanje zadataka u svim uslovima oružane borbe. Sastoji se od operativnih jedinica

¹⁸¹ Dokazni predmet br. 384 ERN teksta na, b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, ERN eng. L006-3322-L006-3474, Udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 87-90.

¹⁸² RM: Ratna mornarica

¹⁸³ Dokazni predmet br. 384 ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, ERN eng. L006-3322-L006-3474, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 90-92.

¹⁸⁴ Dokazni predmet br. 384 ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, ERN eng. L006-3322-L006-3474, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 85.

(armija i korpus), združenih taktičkih jedinica (pukovi, brigade i divizije) i osnovnih taktičkih jedinica (čete-baterije i bataljoni-divizionijoni)¹⁸⁵.

(a) Armija KoV je najveća strategijsko-operativna jedinica promjenljivog sastava. Sastoji se od korpusa, divizija, brigada, pukova, samostalnih bataljona – divizionija i drugih delova. Može da objedinjava dejstva svih snaga na delu vojišta i nosilac je oružane borbe i udara kojima se postižu operativni, pa i strategijski ciljevi. Zajedno sa TO izvodi operacije u zahvatu operativnih pravaca, na vojištu ili delu ratišta.

(b) Korpus je operativna jedinica promjenljivog sastava. Sastoji se od brigada, pukova, samostalnih bataljona – divizionija i drugih delova. Može da objedinjava dejstva svih snaga na delu vojišta i nosilac je oružane borbe i udara kojima se postižu operativni ciljevi. Sa TO izvodi operacije na delu vojišta, određenim VD prostorijama i operativno-taktičkim pravcima.

(c) Divizija KoV je najviša združena taktička jedinica KoV u čijem sastavu može biti različit broj brigada i pukova. U njoj se, zavisno od mesta i uloge u zadatku, združuju pešadijske, brdske, planinske, lake, mehanizovane, oklopne, protivoklopne, artiljerijske i druge vrste brigada-pukova i bataljona što je čini sposobnom za dejstva u zahvatu taktičko-operativnih pravaca ili na širim prostorijama. Danas u OS postoje pešadijske, lake, motorizovane i mehanizovane divizije.

(d) Brigada i puk su više združene taktičke jedinice KoV promjenljivog sastava, zavisno od osnovnih jedinica koje ih sačinjavaju (pešadijske, brdske, planinske, lake, oklopne, mehanizovane, protivoklopne, artiljerijske, PVO, inženjerske i dr.), a mogu biti i rodovskog sastava.

(e) Osnovne taktičke jedinice (bataljoni, čete i vodovi) jedinice su stalne formacije.¹⁸⁶

(3) Zamena "armija" "vojnim oblastima" (1988)

(a) Planom reorganizacije pod nazivom "JEDINSTVO", koji je sproveden 1988. godine, armije su ukinute i kao mirnodopska vojno-teritorijalna struktura zamenjene su **vojnim oblastima** (VO)¹⁸⁷.

(b) Vojne oblasti su delovi državne teritorije na kojima su sve jedinice-institucije i vojno-teritorijalni organi združeni pod jedinstvenom komandom. U principu, teritorija armije je bila određena postojećom

¹⁸⁵ Dokazni predmet br. 384 ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, ERN eng. L006-3322-L006-3474, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 85

¹⁸⁶ Dokazni predmet br. B9722; ERN eng. L006-3322-L006-3474, b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 86-87.

¹⁸⁷ U originalu na engleskom "military district".

političko-administrativnom podelom zemlje. Ona je mogla biti podeljena na korpuse (okruzi) ili divizije (okrug). U SFRJ, armija je bila operativno-strateška i vojno-teritorijalna komanda koja je sprovodila zadatke opštenarodne odbrane u okviru svojih nadležnosti i u saradnji sa relevantnim organima društveno-političke zajednice (DPZ).¹⁸⁸

(c) Planom "JEDINSTVO" uvedena je i jedna nova formacija – korpus – u organizacijskom smislu na nivou odmah ispod nivoa Vojne oblasti mesto divizije.

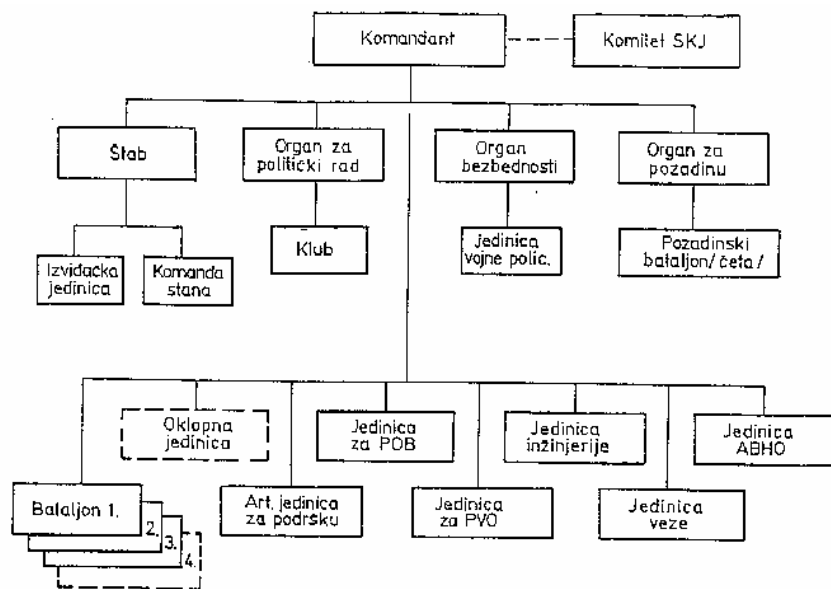
Pešadijska brigada – motorizovana brigada

Definicija

(a) Prema dokumentu *Pravilo brigada - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka* iz 1984., pešadijska, motorizovana, planinska, mornarička i laka brigada viša je združena taktička jedinica promjenljivog sastava. U njoj se, zavisno od mesta, uloge i zadataka združuju pešadijski, motorizovani, brdski, planinski, mornarički, laki, oklopni, mehanizovani, protivoklopni i artiljerijski bataljoni (divizionijoni) i čete (baterije), kao i jedinice drugih rodova i službi, što joj omogućava izvođenje raznovrsnih borbenih dejstava u određenoj zoni ili sektoru.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Dokazni predmet br. 388, ERN teksta na b/h/s-u 0400-2219-0400-3347, *Vojni leksikon*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981.

¹⁸⁹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 1.

Šema 1: Sastav pešadijske brigade¹⁹⁰

(b) Brigada najčešće izvodi borbena dejstva u sastavu divizije, a njena organizacijsko-formacijska struktura i opremljenost je takva da ih može uspešno izvoditi i samostalno, bilo u zahvatu fronta, vlastitoj pozadini ili na privremeno zaposednutoj teritoriji.¹⁹¹

(c) Pešadijska (ili motorizovana) brigada sastoji se od pešadijskih (ili motorizovanih) bataljona. Prema dokumentu *Pravilo bataljon (pešadijski, motorizovani, brdski, planinski, partizanski i planinske pešadije)* iz 1988, bataljon je osnovna združena taktička jedinica pešadije. Pešadijski bataljon je stalan i sastoji se od komande, četa i jedinica za vatrenu podršku,

¹⁹⁰ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 1 (šema 1).

¹⁹¹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 1.

protivoklopnu borbu, protivavionsku odbranu (izuzev partizanskih bataljona), veze i logističku podršku.¹⁹²

Zadatak

(a) Pešadijska brigada je namenjena za izvođenje borbenih dejstava na manevarskom i ravničastom zemljištu u zahvatu fronta i u vlastitoj pozadini, a uz manja prilagođavanja formacije i na PZT, kao i na težim zemljišnim uslovima. Osposobljena je za vođenje borbe protiv svih vrsta neprijateljevih jedinica. U vlastitoj pozadini može da vodi borbu protiv vazdušnih desanata, bilo da se nalazi u sastavu protivdesantnih snaga ili sama predstavlja protivdesantnu snagu. Pored toga, u vlastitoj pozadini može voditi borbu protiv diverzantsko-terorističkih i drugih ubačenih snaga neprijatelja.¹⁹³

(b) Motorizovana brigada je namenjena za izvođenje borbenih dejstava na ravničastom i manevarskom zemljištu. U celini je motorizovana, pa utoliko i pokretljivija od ostalih brigada u pešadiji. U sastavu divizije može dejstvovati na težištu dejstava ili na pomoćnom pravcu /jedan redak delimično nečitljiv/, a kad dejstvuje u sastavu armije u odbrani /jedan redak delimično nečitljiv/, obično zatvara zaseban pravac. Uz određena prilagođavanja organizacijsko-formacijskog sastava /jedan redak delimično nečitljiv/ i za dejstva na brdskom zemljištu i na PZT.¹⁹⁴

Odnosi sa TO-om

U *Pravilu brigada* JNA iz 1984. o pešadijskim brigadama se kaže da brigada objedinjava dejstva svih ostalih snaga koje se nađu u njenoj zoni

¹⁹² Dokazni predmet br. 385, ERN teksta na b/h/s-u 0294-7231-0294-7521, engleski prevod 0305-2699-0305-2874, *Pravilo bataljon (pešadijski, motorizovani, brdski, planinski, partizanski i mornaričke pešadije)*, 1988, par. 1.

¹⁹³ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 6.

¹⁹⁴ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 7.

dejtva. Organizovana je tako da u sastav može da primi određeni broj i određenu vrstu jedinica JNA i TO-a /Teritorijalne odbrane/. Čini osnovnu snagu divizije. Organizacijski je tako postavljena (šema 1) da, po potrebi, uz određeno formacijsko prilagođavanje može primiti obeležja druge vrste brigade.¹⁹⁵

Gardijska motorizovana brigada (gmtbr)

Uvod

(a) Istorija Gardijske motorizovane brigade seže do "*Pratećeg bataljona (Vrhovnog štaba)*" u sklopu Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (Drugi svetski rat).¹⁹⁶

(b) Prema *Vojnom leksikonu* JNA iz 1981, "*gardijske*" jedinice su elitne formacije, specijalno odabrane za zaštitu vrhovnog političkog vođstva.¹⁹⁷

GARDA (fr.), specijalno odabrane, opremljene i obučene jedinice za ličnu zaštitu šefa države, obezbeđenje najviših državnih i vojnih institucija i ličnosti (v. gardijske jedinice). Jačina, sastav, oprema, naoružanje i status pripadnika i zadaci koje izvršava različiti su u svakoj zemlji. Javlja se još u starom veku (u Persiji, Sparti, Rimu), ali se pod sadašnjim nazivom prvi put pominje u Francuskoj u XV veku. Garda JNA nastala je od "*Pratećeg bataljona Vrhovnog štaba NOV i POJ*". Počasna jedinica Garde ima specijalnu svečanu uniformu.

¹⁹⁵ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, par. 1.

¹⁹⁶ Dokazni predmet br. 388, ERN teksta na b/h/s-u 0400-2219-0400-3347, *Vojni leksikon*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981. Vidi i dokazni predmet br. 390, ERN teksta na b/h/s-u 0114-7707-0114-7077; ERN engleski 0114-7707-0114-7707, *Vukovar oslobadaju hrabri*, članak u "*Narodnoj armiji*", 19. oktobar 1991; i dokazni predmet br. 391, ERN teksta na b/h/s-u 0355-4924-0355-4924 i 0355-4927-0355-4927; ERN engleski 0355-4924-0355-4924 i 0355-4927-0355-4927, *Obranićemo Jugoslaviju – odlučna poruka pripadnika Gardijske motorizovane brigade*, članak u "*Narodnoj armiji*", 8. novembar 1990.

¹⁹⁷ Dokazni predmet br. 388, ERN teksta na b/h/s-u 0400-2219-0400-3347, *Vojni leksikon*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981.

Gardijske jedinice, elitne vojne formacije namenjene za izvršenje specijalnih zadataka (vidi Garda; Elitne jedinice). U nekim armijama počasni naziv koji se dodjeljuje jedinicama za izuzetne uspehe u borbi. Gardijske jedinice nastavljaju tradicije "Prve proleterske divizije" (v.).

(c) Vojni časopis JNA *Narodna armija*¹⁹⁸ i podaci na internetskoj stranici Oružanih snaga Srbije i Crne Gore (SCG) potvrđuju opis Gardijske motorizovane brigade kao jedinice elitnog statusa, njene opreme i specijalno odabranog i obučenog kadra. Ti podaci mogu se primeniti i na gmtbr u sastavu iz 1991. godine.

Sa svojom višedecenijskom tradicijom i najvišim profesionalnim vrednostima, Gardijska brigada Vojske Srbije i Crne Gore u formaciji ima specijalno odabrane, obučene i opremljene jedinice za lično obezbeđenje najviših državnih i vojnih ustanova i ličnosti. Iako u svom sastavu ima borbene jedinice skoro svih rodova i specijalne jedinice, najprepoznatljivija je po jednom od svojih bataljona - Počasnom bataljonu garde.

Samo najbolji, vrhunski obučeni i fizički najizdržljiviji oblače počasnu gardijsku uniformu i ulaze u elitni, reprezentativni, počasni stroj. Osim naglašenih profesionalnih vrednosti, vojnike Počasnog bataljona krasi fizička lepota i visina. Kada gardisti posle intonirane himne i obavezne probe pripremljenosti za zadatak napuste kasarnu "Dedinje", očekuju ih reprezentativni zadaci, protokoli na aerodromima "Beograd" ili "Batajnica", na Dvoru na Dedinju ili na grobu Neznanog junaka na Avali. Gardiste na tim zadacima tradicionalno prate Reprezentativni orkestar garde i specijalna artiljerijska jedinica za počasnu paljbu.¹⁹⁹

Subordinacija gmtbr

Zbog specifičnosti zadataka, koji se sastoje od zaštite i obezbeđenja vojnog rukovodstva SFRJ (uključujući ceremonijalne dužnosti),²⁰⁰ Gardijska

¹⁹⁸ Dokazni predmet br. 391, ERN teksta na b/h/s-u 0355-4924-0355-4924 i 0355-4927-0355-4927; ERN engleski 0355-4924-0355-4924 i 0355-4927-0355-4927, "*Obranićemo Jugoslaviju – odlučna poruka pripadnika Gardijske motorizovane brigade*", članak u *Narodnoj armiji*, 8. novembar 1990.

¹⁹⁹ <http://www.vj.yu/struktura/Specjed/Garda.htm>

²⁰⁰ Dokazni predmet br. 391, ERN teksta na b/h/s-u 0355-4924-0355-4924 i 0355-4927-0355-4927; ERN engleski 0355-4924-0355-4924 i 0355-4927-0355-4927, "*Obranićemo*

motorizovana brigada (gmtbr) nije deo Vojne oblasti, već je neposredno potčinjena Saveznom sekretaru za narodnu odbranu, generalu armije Veljku Kadrijeviću preko njegovog šefa kabineta, pukovnika Vuka Obradovića.²⁰¹

Struktura gmtbr²⁰²

U sastavu gmtbr su:

- komandant i komanda brigade;
- dva motorizovana bataljona;
- dva bataljona vojne policije;
- jedan oklopni bataljon;
- jedan bataljon za obezbeđenje;
- elementi podrške.

Redovne pešadijske ili motorizovane brigade JNA obično u sastavu imaju jednu četu vojne policije, a gmtbr ima dva bataljona vojne policije. U sastavu 1. bataljona vojne policije gmtbr bila je i anti-teroristička četa.²⁰³ Gmtbr je opremljena najmodernijim i najsufistikovanim oružjem u kopnenim snagama JNA, između ostalog, borbenim oklopnim vozilima M-86 i tenkovima M-84.²⁰⁴

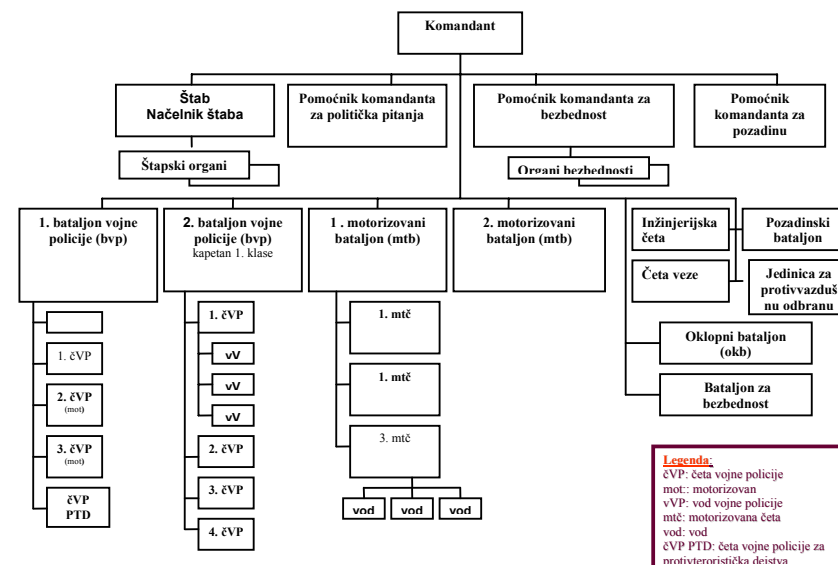
Jugoslaviju – odlučna poruka pripadnika Gardijske motorizovane brigade", članak u *Narodnoj armiji*, 8. novembar 1990.

²⁰¹ /kao u originalu na engleskom/

²⁰² Vidi dokazni predmet br. 5, ERN teksta na b/h/s-u 0350-2644-0350-2644; ERN teksta na engleskom ET 0350-2644-0350-2644; Odluka OG Jug, str. pov. br. 235-1, Mile Mrkšić, 29. oktobar 1991; dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991.

²⁰³ Dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; engleski prevod L010-0496-L006-0526, *Ratni dnevnik Gardijske motorizovane brigade*, od 1. oktobra do 21. novembra 1991, beleška za 7. oktobar, 12:30 časova. Vidi takođe dokazni predmet br. 391, ERN teksta na b/h/s-u 0355-4924-0355-4924 i 0355-4927-0355-4927; ERN teksta na engleskom 0355-4924-0355-4924 i 0355-4927-0355-4927, *Obranićemo Jugoslaviju – odlučna poruka pripadnika Gardijske motorizovane brigade*, članak u "Narodnoj armiji", 8. novembar 1990.

²⁰⁴ Dokazni predmet br. 391, ERN teksta na b/h/s-u 0355-4924-0355-4924 i 0355-4927-0355-4927; ERN teksta na engleskom 0355-4924-0355-4924 i 0355-4927-0355-4927, "Obranićemo Jugoslaviju – odlučna poruka pripadnika Gardijske motorizovane brigade", članak u *Narodnoj armiji*, 8. novembar 1990.

STRUKTURA GMTBR²⁰⁵

Bezbednosni i obaveštajni organi

Uvod

Vojne obaveštajne i bezbednosne aktivnosti (uključujući kontraobaveštajnu delatnost) u SFRJ obavljale su dve službe, s tim da se kolokvijalni naziv KOS obično odnosi na obe:²⁰⁶

- Uprava bezbednosti SSNO-a²⁰⁷ i
- Obaveštajna uprava Generalštaba²⁰⁸

Uprava bezbednosti je prvenstveno delovala kao kontraobaveštajna služba, dok je Obaveštajna uprava²⁰⁹ predstavljala obaveštajnu službu.

²⁰⁵ Vidi dokazni predmet br. 5, ERN teksta na b/h/s-u 0350-2644-0350-2644; ERN teksta na engleskom ET 0350-2644-0350-2644; Odluka OG Jug, str. pov. br. 235-1, Mile Mrkšić, 29. oktobar 1991; dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991.

²⁰⁶ KOS (Kontraobaveštajna služba) je ime službe koja se bavila kontraobaveštajnom delatnošću posle Drugog svetskog rata.

²⁰⁷ U daljem tekstu: UB

²⁰⁸ Takođe poznata kao Druga uprava, u daljem tekstu: OU.

Uprava bezbednosti – organi bezbednosti

Dužnosti

i. Član 194. *Zakona o ONO* iz 1982. navodi zadatke organa bezbednosti JNA (UB). Glavni zadaci su bezbednost i kontraobaveštajna delatnost.

Član 194. *Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ, 1982.*

Stručne poslove bezbednosti oružanih snaga organizuju i vrše organi bezbednosti Jugoslovenske narodne armije, organi bezbednosti teritorijalne odbrane, vojna policija i drugi stručni vojni organi, a određene stručne poslove – i organi uprave nadležni za unutrašnje poslove.

Organi bezbednosti Jugoslovenske narodne armije, u skladu sa pravima i dužnostima utvrđenim saveznim zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona, prikupljaju podatke i obaveštenja i preduzimanju potrebne mere radi otkrivanja i sprečavanja delatnosti pojedinaca, grupa ili organizacija usmerenih na podrivanje ili rušenje Ustavom SFRJ utvđenog društvenog uređenja i ugrožavanja bezbednosti zemlje, ako se takve delatnosti vrše u Jugoslavenskoj narodnoj armiji ili prema Jugoslovenskoj narodnoj armiji, kao i radi otkrivanja i sprečavanja delatnosti usmerenih na ugrožavanja bezbednosti i tajnosti planova i priprema oružanih snaga za odbranu zemlje.

Organi bezbednosti teritorijalne odbrane organizuju se i vrše poslove bezbednosti za potrebe teritorijalne odbrane u skladu sa zakonom.²¹⁰

ii. *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ* iz 1984. je na sledeći način definisalo zadatke organa bezbednosti:

Organi bezbednosti, kao stručni organi komandi, jedinica, ustanova i štabova oružanih snaga, vrše poslove državne bezbednosti koji su im stavljeni u nadležnost zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona - radi otkrivanja i sprečavanja delatnosti usmerenih na podrivanje ili rušenje Ustavom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (u daljem tekstu: Ustav SFRJ) utvrđenog društvenog uređenja i na ugrožavanje bezbednosti zemlje, ako se takva delatnost vrši u oružanim snagama ili prema oružanim snagama iz zemlje ili inostranstva, kao i radi otkrivanja i sprečavanja

²⁰⁹ Takođe poznata kao Druga uprava.

²¹⁰ Dokazni predmet br. 387, ERN teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102, eng. L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ, 1982*, čl. 194

delatnosti usmerenih na povrede tajnosti planova i priprema oružanih snaga za odbranu zemlje.²¹¹

iii. O ulozi organa bezbednosti u planiranju i organizaciji vojnih dejstava i podršci koju pružaju tokom izvršenja tih dejstava govori se u Šestom delu.

iv. Uprava bezbednosti je takođe bila zadužena za propagandu i antipropagandu:

Dezinformacija u operativnom radu organa bezbednosti JNA je plansko i sistematsko plasiranje istinitih, poluistinitih i lažnih podataka stranim obaveštajnim i vojnoobaveštajnim službama, jugoslovensko neprijateljskoj emigraciji i unutrašnjem neprijatelju radi njihovog dovođenja u zabludu u pogledu stvarnih planova, namera, aktivnosti i drugih podataka o stanju oružanih snaga i njihovim pripremama za odbranu zemlje kao i radi zaštite metoda organa bezbednosti u radu na otkrivanju planova, namera, snaga i metoda delovanja spoljnjeg i unutrašnjeg neprijatelja protiv oružanih snaga SFRJ i organizacija za NVO. Dezinformacije koje organi bezbednosti plasiraju svojim metodama i sredstvima rada pripremaju Uprava bezbednosti i organi bezbednosti komande armije i njima ravni organi u skladu sa planom strategijsko-operativnog maskiranja. Za plasiranje dezinformacija treba obezbediti odluku starešine iz tačke 124. ovog uputstva.²¹²

v. *Pravilo* iz 1984. navodi i zadatke, koji osim protivobaveštajnih delatnosti, uključuju učešće u otkrivanju i sprečavanju teških krivičnih dela i u radnjama koje prethode pokretanju i vođenju krivičnog postupka:

Organi bezbednosti su nosioci:

a) otkrivanja, praćenja i sprečavanja obaveštajne i drugih delatnosti stranih vojnoobaveštajnih i obaveštajnih službi i neprijateljske jugoslovenske

²¹¹ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ, 1984*, par. 1.

²¹² Dokazni predmet br. 395, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9844-0090-9878, eng. 0092-6833-0092-6874, *Uputstvo o metodima i sredstvima rada organa bezbednosti JNA, 1986*, par. 50.

emigracije koje se vrše u zemlji ili iz inostranstva, a koje su usmerene protiv oružanih snaga i priprema oružanih snaga za odbranu zemlje, a organi bezbednosti JNA - i prema organizacijama za NVO;

b) otkrivanja i sprečavanja neprijateljske delatnosti pojedinaca, grupa ili organizacija prema oružanim snagama i pripadnicima oružanih snaga, a organi bezbednosti JNA - i prema organizacijama za NVO i zaposlenim u ovim organizacijama, usmerenim na podrivanje ili rušenje Ustavom SFRJ utvrđenog društvenog uređenja i ugrožavanje bezbednosti zemlje, kao i ugrožavanje oružanih snaga ili povredu tajnosti planova i priprema oružanih snaga za odbranu zemlje;

c) sprovođenja mera i radnji kontraobaveštajne zaštite zadataka i poslova, dokumenata, materijalno-tehničkih sredstava, područja, zona i objekata od posebnog značaja za odbranu zemlje kada je to određeno zakonom, drugim propisima ili odlukama nadležnog starešine u skladu sa tim propisima;

d) prikupljanja i proveravanja podataka za operativne potrebe organa bezbednosti i vršenje bezbednosne provere lica za popunu oružanih snaga i lica koja se zapošljavaju u organizacijama za NVO, kada je to propisano zakonom, ovim pravilom ili drugim propisima i opštim aktima;

e) bezbednosne pripreme pripadnika oružanih snaga i organizacija za NVO u vezi sa njihovim odnosima sa inostranstvom, odnosno sa strancima;

f) organizovanja i obezbeđenja funkcionisanja informacionog sistema organa bezbednosti za potrebe analize podataka i saznanja, izveštavanja, informisanja, rukovođenja i usmeravanja iz delokruga organa bezbednosti, u skladu sa ovim pravilom, drugim propisima i opštim aktima;

g) sopstvenih priprema za rad u ratu, neposrednoj ratnoj opasnosti i drugim vanrednim prilikama i rukovođenja pripremanja vojne policije za rad u ratu, neposrednoj ratnoj opasnosti i u drugim vanrednim prilikama.²¹³

Organi bezbednosti učestvuju:

a) u otkrivanju i sprečavanju težih krivičnih dela koja se odnose na krađu ili oštećenje naoružanja, municije, borbenih i minsko-eksplozivnih sredstava i drugih težih oblika imovinskog kriminala u oružanim snagama i organizacijama za NVO kojima se ugrožava njihova odbrambena sposobnost i borbeno gotovost;

²¹³ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, par. 6

...

e) u radnjama koje prethode započinjanju krivičnog postupka, kao i u krivičnom postupku saglasno odredbama saveznih zakona kojima je uređen krivični postupak i nadležnost vojnih sudova;

f) u otkrivanju indikatora eventualne agresije.

O svom radu organi bezbednosti izveštavaju pretpostavljene vojne starešine i organe bezbednosti pretpostavljene komande, jedinice, ustanove ili štaba saglasno odredbama ovog pravila.²¹⁴

vi. Kao što se u daljem tekstu navodi, organi bezbednosti bili su ovlašćeni da uhapsu neku osobu i predaju je istražnom sudiji vojnog suda ili najbližoj vojnoj jedinici ili vojnoj ustanovi. U skladu sa ovom svojom funkcijom, UB je sticala saznanja, ispitivala je i izveštavala o navodima kršenja propisa od strane onih koji su bili pod kontrolom JNA.

Kada postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično delo iz delokruga organa bezbednosti, ovlašćene starešine organa bezbednosti dužne su da preduzmu potrebne mere da se pronađe učinilac krivičnog dela, da se učinilac ili saučesnik ne sakrije ili ne pobegne, da se otkriju i obezbede tragovi krivičnog dela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i da se prikupe sva obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje krivičnog postupka.²¹⁵

O ulozi organa bezbednosti i Uprave bezbednosti u istragama počinjenih krivičnih dela, uključujući kršenja zakona i običaja ratovanja, govoriće se u Sedmom delu.

Subordinacija

i. Načelnik UB-a bio je neposredno potčinjen saveznom sekretaru za narodnu odbranu.²¹⁶ Oficiri za bezbednost²¹⁷ u okviru jedinica

²¹⁴ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, par. 7

²¹⁵ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, par. 52

²¹⁶ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 184, par. 60.

JNA, komandi ili ustanova su na osnovu *Pravila službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ* iz 1984. bili podređeni svojim operativnim komandantima.

Organ bezbednosti je neposredno potčinjen starešini komande, jedinice, ustanove ili štaba oružanih snaga u čijem se formacijskom sastavu nalazi i za svoj rad odgovoran je tom starešini, a organi bezbednosti JNA u organizacijama za NVO - nadležnom pomoćniku saveznog sekretara za narodnu odbranu.

Organima bezbednosti JNA, u pogledu primene metoda i sredstava za rad tih organa, rukovodi savezni sekretar za narodnu odbranu ili vojni starešina koga on ovlasti.

Ovlašćenja saveznog sekretara iz stava 1. ove tačke u teritorijalnoj odbrani, saglasno zakonu, ima komandant teritorijalne odbrane republike, odnosno komandant teritorijalne odbrane autonomne pokrajine.²¹⁸

ii. Ovlašćenja Uprave bezbednosti (= načelnika organa bezbednosti) nad organima bezbednosti u komandama jedinica JNA i ustanovama bila su na osnovu *Pravila službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ* iz 1984, ograničena na "stručno rukovođenje".

Uprava bezbednosti SSNO (u daljem tekstu: Uprava bezbednosti) obavlja poslove propisane ovim pravilom i drugim propisima.

Uprava bezbednosti stručno rukovodi organima bezbednosti u komandama, jedinicama i ustanovama JNA u smislu odredaba ovog pravila i organizuje i usmerava njihov rad od značaja za bezbednost.

Uprava bezbednosti stručno usmerava i usklađuje rad organa bezbednosti teritorijalne odbrane u vezi sa kontraobaveštajnim poslovima i kontraobaveštajnom zaštitom pripadnika oružanih snaga u štabovima teritorijalne odbrane, kao i u vezi sa ostvarivanjem propisanog izveštavanja i vođenja dokumentacije i evidencije u organima bezbednosti oružanih snaga, a

²¹⁷ Takođe poznati kao "organi bezbednosti".

²¹⁸ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, tačke 16, 17.

u ratu, u slučaju neposredne ratne opasnosti i drugim vanrednim prilikama stručno usmerava i usklađuje rad organa bezbednosti teritorijalne odbrane²¹⁹.

Odnos organa bezbednosti i vojne policije

Prema *Pravilu službe u organima bezbednosti oružanih snaga SFRJ* iz 1984, oficiri za bezbednost trebalo je da obezbeđuju "stručno rukovođenje" jedinicama vojne policije (VP).

Starešina organa bezbednosti, komande, jedinice, ustanove ili štaba oružanih snaga rukovodi u stručnom pogledu jedinicom vojne policije. On predlaže starešini komande, jedinice, ustanove ili štaba upotrebu jedinice vojne policije i odgovoran mu je za stanje i aktivnost te jedinice.

...

Angažovanje jedinica ili pojedinih pripadnika vojne policije na izvršenju zadataka iz delokruga organa bezbednosti određuje starešina organa bezbednosti iz stava 1. ove tačke uz saglasnost pretpostavljenog vojnog starešine.²²⁰

Obaveštajna uprava – obaveštajni organi

(a) Načelnik Obaveštajne uprave bio je podređen načelniku Generalštaba oružanih snaga SFRJ.²²¹

(b) Organizacija obaveštajno-izviđačke delatnosti JNA i TO imala je tri osnovna elementa:

- a) obaveštajne organe, komande i štabove;
- b) obaveštajno-izviđačke organe, i
- c) izviđačke jedinice i organe (stalne i privremene).²²²

²¹⁹ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, par. 57, 58.

²²⁰ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, par. 23.

²²¹ Dokazni predmet br. 396, ERN teksta na b/h/s-u 0113-2537-0113-2680; ERN teksta na engleskom 0304-7987-0304-8102, pravilo JNA, *Obaveštajno obezbeđenje oružanih snaga*, 1987.

(c) Osnovni zadaci obaveštajnih organa u komandama i štabovima sadržani su u pravilu JNA iz 1987. *Obaveštajna podrška oružanih snaga* (vidi niže). U odnosu na ratne zarobljenike, obaveštajni organi je trebalo da "organizuju a, po potrebi, i ispituju ratne zarobljenike i one koji su prebegli radi obaveštajnog obezbeđenja svoje komande, štaba i jedinice".²²³ Treća ženevska konvencija koja se odnosi na postupak prema ratnim zarobljenicima bila je priložena ovom pravilu²²⁴.

Osnovne dužnosti obaveštajnog organa komandi i štabova JNA i TO su da:

- u zoni (rejonu) obaveštajne odgovornosti planira, organizuje, usmerava i koordinira celokupnu obaveštajno-izviđačku delatnost;

- neprekidno prikuplja i obrađuje obaveštajne podatke o neprijatelju, prostornim i vremenskim prilikama, i vrši opštu procenu neprijatelja u saradnji sa drugim organima (sagledava: stanje, mogućnosti, namere, cilj i verovatni način dejstva), ukazuje na uočene promene i, prema potrebi, preduzima dopunske mere obaveštajnog obezbeđenja;

- u procesu rada na donošenju odluke i u toku borbenih dejstava izlaže komandantu (načelniku) predlog za organizaciju i sprovođenje obaveštajnog obezbeđenja;

- neposredno rukovodi potčinjenim obaveštajno-izviđačkim organima i izviđačkim jedinicama u skladu sa zamisli i odlukom komandanta, odnosno naredjenjem načelnika štaba, stara se o njihovoj pripremi, obuci i vaspitanju, potpunosti i pozadinskom obezbeđenju;

- vodi računa o pravilnom i namenskom korišćenju tehničkih sredstava za prikupljanje podataka o neprijatelju;

- saraduje sa obaveštajno-izviđačkim organima sadejstvujućih i susednih komandi, štabova i jedinica JNA i TO i odgovarajućim organima DPZ na frontu i na privremeno zapošednutoj teritoriji;

²²² Dokazni predmet br. 396, ERN teksta na b/h/s-u 0113-2537-0113-2680; ERN teksta na engleskom 0304-7987-0304-8102, pravilo JNA, *Obaveštajno obezbeđenje oružanih snaga*, 1987.

²²³ Dokazni predmet br. 396, ERN teksta na b/h/s-u 0113-2537-0113-2680; ERN teksta na engleskom 0304-7987-0304-8102, pravilo JNA, *Obaveštajno obezbeđenje oružanih snaga*, 1987, tačka 13.

²²⁴ Dokazni predmet br. 396, ERN teksta na b/h/s-u 0113-2537-0113-2680; ERN teksta na engleskom 0304-7987-0304-8102, pravilo JNA, *Obaveštajno obezbeđenje oružanih snaga*, 1987, prilog 1.

- organizuje najcelishodnije korišćenje obaveštajnih podataka; sa važnijim podacima odmah upozna je komandanta, načelnika štaba i sve zainteresovane organe komande i štaba; o svim podacima koji su značajni za pretpostavljenu komandu ili za potčinjene, sadejstvujuće i susedne jedinice, štabove i organe DPZ dužan je da odmah, najkraćim putem, upozna zainteresovane komande i štabove; da posebnu pažnju posveti hitnom upoznavanju zainteresovanih o otkrivenom nuklearnom, hemijskom i biološkom oružju i sredstvima za njegovu upotrebu, brzopokretnim i vazdušnodesantnim snagama.

- učestvuje u izboru i praćenju ciljeva radi upotrebe nuklearnog oružja;

- učestvuje u planiranju i sprovođenju dezinformacija u okviru operativno-strategijskog maskiranja na nivou operativno-strategijskih komandi;

- učestvuje u planiranju elektronskog ometanja neprijateljevih radio i radio-relejnih veza i radarskih stanica;

- organizuje i, prema potrebi, neposredno rukovodi pripremanjem obaveštajno-izviđačkih organa za izvršenje zadataka u dubini borbenog ili operativnog rasporeda neprijatelja i obezbeđuje neophodne dokumente za održavanje veze s tim organima;

- organizuje i preduzima mere bezbednosti i samozaštite u toku pripreme i izvršenja zadataka obaveštajno-izviđačkih organa, kao i u toku prikupljanja i korišćenja obaveštajnih podataka;

- organizuje a, po potrebi, i ispituje ratne zarobljenike i one koji su prebegli radi obaveštajnog obezbeđenja svoje komande, štaba i jedinice;

- učestvuje u planiranju i izvođenju obuke starešina i jedinica o oružanim snagama potencijalnih agresora i organizovanju obaveštajnog obezbeđenja sopstvenih jedinica;

- učestvuje u izboru i rasporedu obaveštajno-izviđačkih starešina i građanskih lica na službi u oružanim snagama,

- razrađuje propisane obaveštajne dokumente;

- proučava i analizira iskustva iz rada vlastitih i stranih obaveštajno-izviđačkih organa i jedinica i koristi ih za unapređenje obaveštajno-izviđačke delatnosti.²²⁵

²²⁵ Dokazni predmet br. 396, ERN teksta na b/h/s-u 0113-2537-0113-2680; ERN teksta na engleskom 0304-7987-0304-8102, propis JNA, *Obaveštajno obezbeđenje oružanih snaga*, 1987.

U IV. glavi, tački 2. C. *Obaveštajnog obezbeđenja oružanih snaga* iz 1987. navode se pravila i postupci za ispitivanje ratnih zarobljenika.²²⁶ U tački 200. izričito se naglašava obaveza strogog poštovanja Ženevskih konvencija.

Vojna policija

Dužnosti

(a) Prema *Pravilu službe vojne policije oružanih snaga SFRJ* iz 1985. godine, "vojnu policiju sačinjavaju posebno obučene i opremljene jedinice oružanih snaga koje vrše određene poslove: bezbednosti za potrebe oružanih snaga; zaštite ljudi i imovine; bezbednosti vojnog saobraćaja; održavanje vojničkog reda i discipline i otkrivanja krivičnih dela i učinilaca iz nadležnosti vojnih sudova, koji se gone po službenoj dužnosti".²²⁷

(b) U tačkama 22. do 25. *Pravila službe vojne policije u oružanih snaga SFRJ* detaljno su navedeni zadaci vojne policije (vidi niže u tekstu).²²⁸ U miru, vojna policija se uglavnom bavi zaštitom viših vojnih starešina, dokumenata, kao i vršenjem policijskih dužnosti u sklopu vojske.

22. Vojna policija u miru izvršava sledeće zadatke:

neposredno fizički obezbeđuje: komande, ustanove i štabove u čijem se sastavu nalazi vojna policija; visoke vojne starešine za koje se posebno naredi; strane vojne delegacije; najviše državne i partijske funkcionere i šefove i određene delegacije stranih država kada se nalaze u vojnim jedinicama i ustanovama, u vojnim objektima ili kada se prevoze vojnim prevoznim sredstvima;

²²⁶ Dokazni predmet br. 396, ERN teksta na b/h/s-u 0113-2537-0113-2680; ERN teksta na engleskom 0304-7987-0304-8102, propis JNA, *Obaveštajno obezbeđenje oružanih snaga*, 1987, tačke 198-201.

²²⁷ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe Vojne policije Oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 1.

²²⁸ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, "*Pravilo službe Vojne policije Oružanih snaga SFRJ*", 1985, tačka 22-25.

vrši unutrašnje obezbeđenje vojnih kazneno-popravnih ustanova i vojnih zatvora za izdržavanje pritvora pri vojnim sudovima (u daljem tekstu: vojni zatvori);

obezbeđuje vojna dokumenta, naoružanje i vojnu opremu koji predstavljaju državnu tajnu, kao i eksplozivne materije i zapaljive gasove pri prenosu i transportu kada to naredi nadležni vojni starešina;

učestvuje u obezbeđenju vojnih objekata, pravaca i rejonu od posebnog značaja za odbranu zemlje;

...

sprovodi lica lišena slobode u okviru propisanog delokruga;

reguliše i kontroliše vojni saobraćaj na putevima, vrši saobraćajno izviđanje i prikuplja podatke o saobraćajnim nezgodama i prekršajima vojnih učesnika u saobraćaju;

...

učestvuje u borbi protiv diverzantsko-terorističkih, odmetničkih i drugih neprijateljskih naoružanih grupa u rejonu vojnih objekata i vojnih jedinica i ustanova koje su napadnute, o čemu odlučuje starešina vojne jedinice i ustanove u čijem se sastavu nalazi jedinica vojne policije;

...

otkriva, pronalazi i privodi učinioce krivičnih dela iz nadležnosti vojnih sudova koja se gone po službenoj dužnosti, obezbeđuje tragove krivičnih dela, prikuplja obaveštenja i materijalne dokaze koji mogu biti od koristi za vođenje krivičnih postupaka i postupa po zahtevu vojnog suda ili drugog nadležnog organa u krivičnom postupku;

...

23. Pored zadataka iz tačke 22. ovog pravila, u vanrednim prilikama vojna policija izvršava sledeće zadatke:

pojačava obezbeđenje i odbranu komandi, ustanova i štabova oružanih snaga, vojnih objekata, rejonu i pravaca i izvršava druge zadatke predviđene planovima i naređenjima za vanredne prilike;

vodi borbu i savlađuje otpor naoružanih lica koja su izvršila upad u vojne objekte ili u vojna prevozna sredstva;

vrši, po naređenju komandanta armije ili višeg starešine, oslobađanje talaca iz vojnih objekata i vojnih prevoznih sredstava;

...

po ukazanoj potrebi i odobrenju saveznog sekretara za narodnu odbranu, pruža pomoć organima unutrašnjih poslova u uspostavljanju reda i mira na javnim mestima.

24. Pored zadataka iz tač. 22. i 23. ovog pravila, vojna policija u neposrednoj ratnoj opasnosti i mobilizaciji izvršava i sledeće zadatke:

učestvuje u kontroli sprovođenja naređenih mera bezbednosti u toku izvršenja mobilizacije;

neposredno obezbeđuje planove upotrebe oružanih snaga;

...

vojna policija vojnoteritorijalnih organa i štabova teritorijalne odbrane učestvuje u pronalaženju i privođenju vojnih obveznika koji se nisu odazvali pozivu nadležnih organa radi izvršenja vojne obaveze.

Osim toga, za vreme rata vojna policija "učestvuje u obezbeđenju ratnih zarobljenika u logorima za ratne zarobljenike,²²⁹ učestvuje u privođenju²³⁰ i sprovođenju,²³¹ i pored toga "učestvuje u usmeravanju pravaca pokreta izbeglica i otkriva pripadnike neprijateljskih formacija koji su se ubacili među izbeglice".²³²

učestvuje u usmeravanju pravaca pokreta izbeglica i otkriva pripadnike neprijateljskih formacija koji su se ubacili među izbeglice /kao u originalu/ 25. Pored zadataka iz tački 22. do 24. ovog pravila, vojna policija za vreme rata izvršava i ove zadatke:

neposredno obezbeđuje komandno mesto, komandanta vojne jedinice i ustanove u mestu i pokretu i vojne kurire koji prenose vojna dokumenta najvišeg stepena tajnosti — kada to posebno naredi nadležni vojni starešina;

učestvuje u sprečavanju delatnosti ubačenih ili ostavljenih neprijateljskih naoružanih grupa ili pojedinaca na pravcima kretanja i u rejonima razmeštaja komandi, ustanova i štabova oružanih snaga i na privremeno zaposednutoj teritoriji;

²²⁹ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 25.

²³⁰ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 25.

²³¹ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 55.

²³² Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 25.

učestvuje u kontroli i obezbeđenju sprovođenja propisanih i naređenih mera bezbednosti u očekujućim rejonima i rejonima prikupljanja, ukrcavanja, odnosno iskrcavanja i na određenim pravcima kretanja vojnih jedinica i ustanova;

...

učestvuje u usmeravanju pravaca pokreta izbeglica i otkriva pripadnike neprijateljskih formacija koji su se ubacili među izbeglice;

učestvuje u sprečavanju rasturanja neprijateljskog propagandnog materijala u zoni — rejonu borbenih dejstava;

učestvuje u obezbeđenju ratnih zarobljenika u logorima za ratne zarobljenike;

vrši pretres objekata i prostora gde su bile razmeštene neprijateljske komande, ustanove i štabovi, radi pronalaženja dokumenata i sredstava naoružanja i vojne opreme.

Službe vojne policije

(a) Zadatke propisane pravilom iz 1985. vojna policija izvršava putem sedam aktivnosti ili službi:

- službom obezbeđenja;
- potražnom službom;
- patrolnom službom;
- sprovodničkom službom;
- službom dežurstva vojne policije;
- službom bezbednosti vojnog saobraćaja;
- službom suzbijanja kriminaliteta.²³³

Sprovođenje ratnih zarobljenika jedna je od zadataka "*patrolne službe*", dok je obezbeđenje ratnih zarobljenika koji su u pritvoru deo zadataka "*sprovodničke službe*".

(b) Služba obezbeđenja

Služba obezbeđenja obuhvata plansko preduzimanje mera, radnji i postupaka radi obezbeđenja i zaštiti komandi, štabova, ustanova oružanih

²³³ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačke 41-92.

snaga i vojnih zatvora, kao i mera postupaka radi obezbeđenja određenih pravaca, rejonu, objekata, ličnosti i dokumenata.²³⁴

(c) Potražna služba

Potražna služba je skup taktičkih i tehničkih mera i radnji vojne policije koje se preduzimaju na osnovu zakona kojim se uređuje krivični postupak ili naređenja nadležnog vojnog starešine radi provere, pronalaženja i odgovarajućeg postupka s licima, predmetima i leševima.²³⁵

(d) Patrolna služba

Patrolna služba je plansko i organizovano izvršavanje zadataka radi: obezbeđenja i zaštite ličnosti i vojnih objekata, kontrole sprovođenja naređenih mera iz oblasti bezbednosti, reda i discipline i bezbednosti vojnog saobraćaja na putevima; pronalaženja i privođenja izvršilaca krivičnih dela iz nadležnosti vojnih sudova; sprovođenja lica lišenih slobode iz nadležnosti vojnog suda, a u ratu i ratnih zarobljenika; obezbeđenja dokumenata i sredstava naoružanja i vojne opreme najvišeg stepena tajnosti.²³⁶

(e) Sprovodnička služba

Sprovodnička služba obuhvata mere, radnje i postupke koji se preduzimaju radi obezbeđenja lica lišenih slobode, dokumenata i imovine – od momenta prijema pa do predaje nadležnim organima. Vojna policija sprovodi lica lišena slobode koja su izvršila krivično delo iz nadležnosti vojnog suda, lica čije privođenje zahtevaju nadležni organi, ratne zarobljenike i određenu vojnu imovinu... Kada se posebno naredi, vojna policija može sprovoditi i ratne zarobljenike.²³⁷

²³⁴ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 42.

²³⁵ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 46.

²³⁶ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 52.

²³⁷ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačke 54-57.

O čuvanju (i sprovođenju) ratnih zarobljenika govori se u Sedmom delu.

(f) Služba dežurstva vojne policije

Služba dežurstva ima zadatak da obezbedi blagovremenu intervenciju vojne policije u slučajevima samovoljnog udaljenja i bekstva vojnog lica iz oružanih snaga i izvršenja drugih krivičnih dela iz nadležnosti vojnih sudova koja se gone po službenoj dužnosti, kao i radi uspostavljanja reda na javnim mestima u slučajevima kada su red i mir u većoj meri narušili pripadnici oružanih snaga.²³⁸

(g) Služba bezbednosti vojnog saobraćaja

Služba bezbednosti vojnog saobraćaja obuhvata izvršenje zadataka kojima se obezbeđuje nesmetano odvijanje vojnog saobraćaja na putevima, a naročito: regulisanje saobraćaja, kontrolu vojnih učesnika u saobraćaju, saobraćajno izviđanje i informisanje učesnika u saobraćaju.²³⁹

(h) Služba suzbijanja kriminaliteta

Služba suzbijanja kriminaliteta obuhvata poslove koje prema zakonu kojim se uređuje krivični postupak vrše organi unutrašnjih poslova, a odnose se na krivična dela iz nadležnosti vojnih sudova.

O službi za suzbijanja kriminaliteta u vojnoj policiji detaljnije se govori u Sedmom delu.

Subordinacija

U *Pravilu službe vojne policije oružanih snaga SFRJ* iz 1985. na sledeći način je opisana subordinacija između oficira bezbednosti i vojne policije:

Vojnom policijom rukovodi i komanduje starešina vojne jedinice i ustanove u čijem se formacijskom sastavu nalazi jedinica vojne policije ili joj je pridodata. Vojnom policijom u stručnom pogledu rukovodi starešina organa bezbednosti vojne jedinice i ustanove u čijem se formacijskom sastavu jedinica

²³⁸ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 59.

²³⁹ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 61.

vojne policije ili joj je pridodata. On predlaže starešini vojne jedinice i ustanove upotrebu jedinica vojne policije i odgovoran je za borbenu gotovost jedinice vojne policije i izvršavanju zadataka.

U rukovođenju jedinicom vojne policije starešina organa bezbednosti iz stava 1. ove tačke ima prava i dužnosti koje imaju starešine rodova i službi vojne jedinice i ustanove u rukovođenju jedinicama rodova i službi.²⁴⁰

Uniforma

Pripadnici vojne policije pri vršenju službe u miru i ratu nose službenu uniformu JNA, beli opasač sa uprtačem, belu futrolu za pištolj i značku vojne policije pričvršćenu na predici opasača.²⁴¹

Vojno-teritorijalna organizacija JNA

a. Vojno-teritorijalna organizacija JNA odražava strateški koncept "opštenarodne odbrane", tj. odbrane teritorijalnog integriteta SFRJ od pretnji iz inostranstva.²⁴²

b. U početku se najgorom zamišljenom situacijom smatrala pretnja od agresije snaga Varšavskog ugovora.²⁴³ To se odražavalo i u vojno-geografskoj podeli zemlje, prema kojoj je teritorija SFRJ bila podeljena na sedam (7) vojnih zona odgovornosti i sedam (7) armija kao strateško-operativnih grupa JNA.²⁴⁴ Svakoju republici data je jedna vojna zona, sem Srbije i Crne Gore, čije su teritorije bile podeljene na po dve vojne zone (Srbija: 1.

²⁴⁰ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačke 12, 13.

²⁴¹ Dokazni predmet br. 397; ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115. ERN teksta na engleskom 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 8.

²⁴² Dokazni predmet br. 398, ERN eng. 0343-4653-0343-5304, *Area Handbook for Yugoslavia*, 1973.

²⁴³ Dokazni predmet br. 398, ERN eng. 0343-4653-0343-5304, *Area Handbook for Yugoslavia*, 1973.

²⁴⁴ Njihovi glavni štabovi nalazili su se u Beogradu, Nišu, Skoplju, Zagrebu, Sarajevu, Ljubljani i Podgorici.

Armija (Beograd) i 2. Armija (Niš) i samostalni korpus (52. Korpus) na Kosovu).²⁴⁵

c. Nakon raspada Varšavskog pakta krajem osamdesetih godina, usledila je nova procena moguće opasnosti. Primenom reorganizacionog plana "JEDINSTVO" smanjen je broj strateško-operativnih grupa i promenjeni su im nazivi, pa su tako "armije" postale "vojne oblasti (VO)". Zone odgovornosti (ZO) ovih VO bile su razgraničene tako da je jedna VO zahvatala teritoriju dve ili više republika, "kao još jedan pokušaj da se zaustavi raspad odbrambene strategije".²⁴⁶

d. Organizacija iz 1988. godine sadržala je pet (5) vojnih oblasti:

- tri vojne oblasti (1, 3, 5) (VO), koje su se sastojale od 16 korpusa
- jedna vojno-pomorska oblast, koja se sastojala od tri vojno-pomorska sektora (VPS)
- jedan sektor ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane (RV i PVO), koji se sastojao od 3 korpusa RV i PVO.²⁴⁷

e. Vojne oblasti:

Tri vojne oblasti imale su sledeće zone odgovornosti:

- 1. VO (komanda: Beograd): istočna Hrvatska, Bosna i Hercegovina i srednja i severna Srbija (uključujući Vojvodinu)
- 3. VO (komanda: Niš) južna Srbija (uključujući Kosovo), Crna Gora i Makedonija
- 5. VO (komanda: Zagreb) zapadna Hrvatska i Slovenija.

f. Vojno-pomorska oblast obuhvatala je jadransku obalu celom dužinom, a zaleđe u dubinu od samo nekoliko milja.

²⁴⁵ Dokazni predmet br. 485, ERN 0089-0660-0089-0739, eng. 0090-1092-0090-1158, izveštaj vojnog veštaka dr. Radovana Radinovića u predmetu *Kunarac*, 1999.

²⁴⁶ Dokazni predmet br. 485, ERN 0089-0660-0089-0739, eng. 0090-1092-0090-1158, izveštaj vojnog veštaka dr. Radovana Radinovića u predmetu *Kunarac*, 1999.

²⁴⁷ Dokazni predmet br. 485, ERN 0089-0660-0089-0739, eng. 0090-1092-0090-1158, izveštaj vojnog veštaka dr. Radovana Radinovića u predmetu *Kunarac*, 1999.

/Legenda:

V MD: 5. VO

I MD: 1. VO

III MD: 3. VO

Naval MD = VPO/

Organizacija, zadaci i struktura Teritorijalne odbrane (TO)

Organizacija

Organizacija TO-a odražavala je političku organizaciju SFRJ. Postojali su sledeći nivoi:

- (1) Opštinski štab i jedinice teritorijalne odbrane (opštinski nivo: opštinski, rejonski i gradski štab);
- (2) Zonski štabovi i jedinice Teritorijalne odbrane (operativne zone);
- (3) Štabovi autonomnih pokrajina i jedinice Teritorijalne odbrane (Srbija: Kosovo i Vojvodina do 1990. godine);
- (4) Republički štabovi i jedinice teritorijalne odbrane.²⁴⁸

²⁴⁸ Dokazni predmet br. 400, ERN 0049-9166-0049-9183, eng. ET 0049-9166-0049-9183, *Doktrina teritorijalne odbrane oružanih snaga*, 1990, str 4-5.

Teritorijalna odbrana je organizovana na cijeloj teritoriji i akvatoriji Jugoslavije u osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada, mjesnim zajednicama, opštinama, socijalističkim autonomnim pokrajinama i socijalističkim republikama i drugim društveno-političkim zajednicama. Sastoji se od štabova, jedinica i ustanova i drugih oblika organizovanja radnih ljudi i građana za opštenarodni oružani otpor.

Štabovi Teritorijalne odbrane su organizovani u socijalističkim republikama i socijalističkim autonomnim pokrajinama, regionalnim zajednicama (zonski štabovi, štabovi zajednica opština i gradski štabovi Teritorijalne odbrane) i opštinama, većim mjesnim zajednicama i većim organizacijama udruženog rada.

Jedinice Teritorijalne odbrane su različitog formacijskog sastava, počev od grupe boraca i odjeljenja do brigade. Organizacija i formacija jedinica Teritorijalne odbrane prilagođene su potrebama dejstava u različitim uslovima.²⁴⁹

Štabovi teritorijalne odbrane su organizovani u socijalističkim republikama i socijalističkim autonomnim pokrajinama, regionalnim zajednicama (zonski štabovi, štabovi zajednica opština i gradski štabovi Teritorijalne odbrane) i opštinama, većim mesnim zajednicama i većim organizacijama udruženog rada.²⁵⁰

Organizacijsko-formacijska struktura štabova, jedinica i ustanova Teritorijalne odbrane u osnovi je jedinstvena za celokupnu teritoriju SFRJ, ali je dovoljno elastična i prilagođena potrebama i uslovima vođenja oružane borbe u pojedinim krajevima zemlje. Štabovi i jedinice su, po pravilu, različitog sastava, zavisno od namene, zadataka i konkretnih uslova.²⁵¹

Zadatak

Glavni zadaci Teritorijalne odbrane u skladu sa doktrinom "opštenarodne odbrane" navedeni su u *Uputstvu o upotrebi Teritorijalne odbrane iz 1977. godine*. Prema tom uputstvu, jedinice TO tokom napada uglavnom se angažuju za dejstva u pozadini, nezavisno ili u sadejstvu sa JNA. Jedinice TO-a u

²⁴⁹ Dokazni predmet br. 479, ERN b/h/s-u 0115-9746-00116-0096, eng. L007-1841-L007-1889, *Priručnik SSNO Strategija oružane borbe*, Beograd, 1983, glava 4.

²⁵⁰ Dokazni predmet br. 402, ERN eng. 0048-0663-0048-0665, *Strategija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ*, Beograd, 1987.

²⁵¹ Dokazni predmet br. 402, ERN eng. 0048-0663-0048-0665, *Strategija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ* (izvodi), Beograd, 1987.

pograničnim područjima mogu smesta biti angažovane u borbena dejstava, u neposrednom sadejstvu sa JNA.²⁵²

Struktura

U zavisnosti od vrste zadatka, mogu se definisati dve vrste jedinica TO-a: mesne (poznate i pod nazivom "prostorne") i mobilne (poznate i pod nazivom "manevarske") jedinice.²⁵³

(1) Mesne jedinice Teritorijalne odbrane

Mesne jedinice Teritorijalne odbrane (otprilike 80% ukupnog sastava TO-a)²⁵⁴ organizovane su u mesnim zajednicama i opštinama, jačine od grupa i odeljenja do bataljona i različitih vrsta odreda (pešadijske, diverzantske, protivdiverzantske, inženjerijske, PVO, izviđačke, kurirske, nastavne, pozadinske, dopunske, policijski i druge jedinice). Namenjene su za dejstva na ograničenom geografskom području i mogu da izvršavaju sledeće zadatke:

- borbena kontrola teritorije,
- zaštita stanovništva i obezbeđenje objekata i rejonu,
- diverzantska, protivdiverzantska i druga borbena dejstva,
- održavanje reda i bezbednosti,
- osiguranje proizvodnje i imovine,
- sprečavanje uspostavljanja bilo kakve agresorove vlasti na PZT,
- za druge zadatke²⁵⁵

Prostorne (ili mesne) jedinice Teritorijalne odbrane su organizovane na teritorijalnom principu i neposredno su vezane za svoju matičnu teritoriju. Formiraju se u mjesnim zajednicama, organizacijama udruženog rada i opštinama. Različitog su formacijskog sastava, počev od grupe ili odeljenja do teritorijalnog bataljona i odreda. Njihova osnovna namena je borbena kontrola

²⁵² Najvažnije odredbe (237-242) sadržane su u dokaznom predmetu br. 403, ERN teksta na b/h/s-u 0419-215-0419-2156; ERN eng. ET 0419-2153-0419-2156, strogo poverljivoj naredbi br. 580-25, *Suzbijanje kriminaliteta u zoni borbenih dejstava 9. korpusa*, general major Vladimir Vuković, 20. oktobar 1991.

²⁵³ Dokazni predmet br. 384; ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517; engleski prevod L006-3322-L006-3474, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 95.

²⁵⁴ Dokazni predmet br. 485, ERN 0089-0660-0089-0739, eng. 0090-1092-0090-1158, izveštaj vojnog veštaka dr Radovana Radinovića u predmetu *Kunarac*, 1999.

²⁵⁵ Dokazni predmet br. 384; ERN eng. L006-3322-L006-3474, b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 95.

teritorije, zaštita i obezbeđenje funkcionisanja društvenih struktura i privrednih, javnih i drugih objekata, izvođenje borbenih dejstava na svojoj teritoriji i izvršavanje određenih zadataka društvene samozaštite.²⁵⁶

(2) Pokretne (ili manevarske) jedinice Teritorijalne odbrane

Pokretne (ili manevarske) jedinice Teritorijalne odbrane (otprilike 20% ukupnih jedinica TO-a)²⁵⁷ predstavljale su glavnu mobilnu i udarnu snagu u okviru TO-a. One su uključivale velike formacije stalnog sastava (brigade i divizije) i privremenog sastava (borbene grupe, grupe odreda, grupe brigada i operativne grupe). U stanju su da samostalno ili u sadejstvu sa jedinicama JNA izvode raznovrsna borbena dejstva većih razmera u široj teritoriji (akvatoriji) i pod svim ratnim uslovima.²⁵⁸

Manevarske jedinice Teritorijalne odbrane formiraju se u brigade namijenjene za borbena dejstva na širem prostoru vojišta i ratišta, u skladu sa situacijom i potrebama. Zadatke izvršavaju na frontu, privremeno zaposjednutoj teritoriji i u vlastitoj pozadini. Bobena dejstva izvode u sadejstvu sa prostornim jedinicama Teritorijalne odbrane i jedinicama Jugoslovenske narodne armije ili samostalno i osloncem na druge snage opštenarodne odbrane i društvene samozaštite²⁵⁹.

(3) Nacrt *Doktrina teritorijalne odbrane oružanih snaga* iz 1990. godine sadržao je sledeću kategorizaciju jedinica TO-a:

- Partizanske jedinice (= manevarske ili pokretne jedinice):

Partizanske jedinice su više taktičke jedinice manevarskog karaktera namenjene za borbena dejstva na celokupnom ratištu i vojištima, na frontu, PZT i u vlastitoj pozadini.

Part. jedinice su: brigada, avijacijska eskadrila, flotila naoružanih brodova, art. divizion i taktičke jedinice posebne namjene.

²⁵⁶ Dokazni predmet br. 479, ERN b/h/s-u 0115-9746-00116-0096, eng. L007-1841-L007-1889, Priručnik SSNO *Strategija oružane borbe*, Beograd, 1983, poglavlje 4.

²⁵⁷ Dokazni predmet br. 485, ERN 0089-0660-0089-0739, eng. 0090-1092-0090-1158, izveštaj vojnog veštaka dr Radovana Radinovića u predmetu *Kunarac*, 1999.

²⁵⁸ Dokazni predmet br. 384; ERN eng. L006-3322-L006-3474, b/h/s-u 0214-8123-0214-8517, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 95-96.

²⁵⁹ Dokazni predmet br. 479, ERN b/h/s-u 0115-9746-00116-0096, eng. L007-1841-L007-1889, priručnik SSNO *Strategija oružane borbe*, Beograd, 1983, poglavlje 4.

U određenim uslovima, za konkretni zadatak, mogu se formirati i privremeni sastavi TO: part. divizije i grupe part. br.²⁶⁰

- Zaštitne jedinice:

Zaštitne jedinice TO mogu se formirati u zaštitne brigade, i druge jedinice namjenjene za zaštitu i odbranu KM, rejona ratnog rasporeda organa vlasti i drugih organa i značajnih institucija.²⁶¹

- Prostorne jedinice (= mesne ili prostorne jedinice):

Prostorne jedinice su organizovane na teritorijalnom principu. Načelno djeluju na matičnoj teritoriji, a po potrebi i izvan zone odgovornosti.

Namjenjene su za vođenje oružane borbe i pružanje otpora, borbenu kontrolu teritorije, zaštitu mobilizacije, objekata i institucija i DSZ. Formiraju se u opštini, MZ, radnoj i dr. organizaciji.²⁶²

Operativne grupe (OG), taktičke grupe (TG), jurišni odredi (JOD) i jurišne grupe

Uvod

(1) Taktički, operativni, pa čak i strateški zadaci koji se izvode na odvojenim pravcima ili prostrijama u zoni borbenih dejstava, zahtevaju formiranje privremenih formacija, kao što su borbene i taktičke grupe (TG) na nivou osnovnih taktičkih jedinica; združenih odreda na nivou združenih taktičkih jedinica; operativnih grupa (OG) na nivou operativnih jedinica; i strateških operativnih grupa na strateškom nivou.²⁶³

(2) U pravilu JNA *Pravilo korpus kopnene vojske (privremeno)* iz 1990. godine više se govori o tome i (eksplicitno) se pominje uvrštanje jedinica TO-a u OG i TG. Prema ovom propisu, u korpusu se mogu obrazovati operativne i taktičke grupe. Formiraju se izuzetno, kada u zoni dejstva korpusa postoje izrazito odvojeni pravci ili prostorije, pa je usled toga teško

²⁶⁰ Dokazni predmet br. 400, ERN 0049-9166-0049-9183, eng. ET 0049-9166-0049-9183, *Doktrina teritorijalne odbrane oružanih snaga*, 1990, str. 5.

²⁶¹ Dokazni predmet br. 400, ERN 0049-9166-0049-9183, eng. ET 0049-9166-0049-9183, *Doktrina teritorijalne odbrane oružanih snaga* 1990, str. 5.

²⁶² Dokazni predmet br. 400, ERN 0049-9166-0049-9183, eng. ET 0049-9166-0049-9183, *Doktrina oružanih snaga teritorijalne odbrane*, 1990, str. 5.

²⁶³ Dokazni predmet br. 384; ERN teksta na b/h/s-u 0214-8123-0214-8517; engleski prevod L006-3322-L006-3474, udžbenik JNA *Rukovođenje i komandovanje*, 1983, str. 87.

obezbediti jedinstveno komandovanje i kontinuirano izvođenje operacije. Sastav operativnih i taktičkih grupa može da se razlikuje.²⁶⁴

Operativno-taktička grupa (OTG) formira se od jedinica Jugoslovenske narodne armije i Teritorijalne odbrane. Najčešće je jačine nekoliko pukova, i brigada raznih vrsta i partizanske divizije, ojačanih jedinicama artiljerije, ARJ PVO i drugim, što zavisi od konkretne situacije. Taktička grupa (TG) može biti jačine nekoliko bataljona Jugoslovenske narodne armije i Teritorijalne odbrane, ojačanih jedinicama artiljerije, inžinjerije i drugim jedinicama što zavisi od zadatka.²⁶⁵

(3) U nacrtu *Doktrine teritorijalne odbrane oružanih snaga* iz 1990. pominje se "objedinjavanje dejstva svih snaga na vojištu ili delu ratišta vrše komande strategijskih grupacija. Na osnovu odluke komandanta, strategijske grupacije RiK na operativnom i taktičkom nivou ostvaruje komandant najviše jedinice JNA ili komandant TO, čije su jedinice osnovni nosilac izvršenja borbenog zadatka."²⁶⁶

Na osnovu gorenavedenih propisa JNA može se zaključiti da se operativne i taktičke grupe (i jurišni odredi) osnivaju sa da se obezbedi jednostarešinstvo i jedinstveno i kontinuirano rukovođenje i komandovanje.

Operativne grupe

(1) U *Vojnom leksikonu* JNA iz 1981. godine, operativne grupe su definisane na sledeći način:

Privremeni združeni sastav u KoV, RM i RV, jačine od nekoliko brigada do dve ili više divizija i korpusa, za izvršenje zadatka na posebnom operacijskom pravcu, ili kada jedna ili više formacijskih jedinica nisu pogodno za izvršenje zadatka operativnog značaja. Formira se, načelno, u sastavu armije ili grupe armija, a izuzetno i pod vrhovnom komandom. Može da bude jednorodna (pešadijska, oklopna) ili kombinovana (od dva ili više rodova i vidova), a zadatke izvršava ili u sastavu fronta ili u sopstvenoj i neprijateljskoj

²⁶⁴ Dokazni predmet br. 188; ERN teksta na b/h/s-u 0039-5376-0039-5376; eng. 0079-7104-0079-7232; Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo korpus kopnene vojske (privremeno)*, 1990, tačka 27.

²⁶⁵ Dokazni predmet br. 188; b/h/s-u 0039-5376-0039-5376; eng. 0079-7104-0079-7232; Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo korpus kopnene vojske (privremeno)*, 1990, tačka 27.

²⁶⁶ Dokazni predmet br. 400; ERN teksta na b/h/s-u 0049-9166-0049-9183; engleski prevod ET 0049-9166-0049-9183, *Doktrina teritorijalne odbrane oružanih snaga*, 1990.

pozadini. Posle izvršenog zadatka obično se rasformira. Sastav, organizacija, i način dejstva O. određuju se, načelno, za svaki konkretan slučaj. Po pravilu, za rukovođenje i komandovanje jedinicama formira se poseban štab ili privremena komanda, a u pogledu snabdevanja osnovnim borbenim potrebama grupa se osamostaljuje kako bi imala veću slobodu dejstva.²⁶⁷

(2) Priručnik SSNO iz 1983. godine *Strategija oružane borbe* dodaje da veći privremeni združeni sastavi (kao operativne grupe) uključuju i jedinice JNA i jedinice TO-a.

Za izvršavanje određenih zadataka na samostalnim pravcima ili prostorijama, posebno za protivdesantnu borbu i odbranu većeg grada, za dejstvo na izdvojenom taktičkom ili operativnom pravcu, kao i za izvršavanje drugih zadataka, u okviru Kopnene vojske mogu se obrazovati privremeni združeni sastavi različite jačine i namjene: borbene i taktičke grupe i združeni taktički odredi - za izvršavanje taktičkih zadataka, i operativne grupe - za izvršavanje operativnih zadataka. Veće privremene sastave čine jedinice Kopnene vojske i Teritorijalne odbrane.²⁶⁸

Taktičke grupe (TG)

(1) Prema *Vojnom leksikonu* JNA iz 1981. godine, taktičke grupe su:

"privremeni združeni sastav namenjen za borbena dejstva na odvojenom taktičkom pravcu, kada se u zoni (na pravcu) dejstva ne može izvršiti određeni borbeni zadatak formacijskom jedinicom. Formira se u združenim taktičkim jedinicama. Dejstvuje samostalno ili kao deo borbenog poretka jedinice. Određuje joj se posebna komanda ili njome komanduje komanda koja je obrazuje. Jačina i sastav T. zavise od jačine i sastava jedinice koja je obrazuje, zadatka, karakteristika zemljišta, veličine zone, jačine i sastava neprijatelja."²⁶⁹

²⁶⁷ Dokazni predmet br. 388, ERN teksta na b/h/s-u 0400-2219-0400-3347 *Vojni leksikon*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981./izvor naveden kao u originalnoj fusnoti/

²⁶⁸ Dokazni predmet br. 479, ERN teksta na b/h/s-u 0115-9746-00116-0096, eng. L007-1841-L007-1889, priručnik SSNO *Strategija oružane borbe*, Beograd, 1983, poglavlje 4.

²⁶⁹ Dokazni predmet br. 388, ERN teksta na b/h/s-u 0400-2219-0400-3347 *Vojni leksikon*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981.

(2) Pravilo iz 1984. godine pod nazivom *Pravilo brigada JNA - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i lake* navodi sledeći sastav taktičkih grupa (TG).

Taktička grupa (TG) načelno može biti sastava: jedan bataljon sa jedinicom TO (četa-bataljon), jedna do dve tenkovske čete, jedinica za podršku, vod do čete inžinjerije i neophodna sredstva veze. Komandovanje taktičkom grupom reguliše komandant brigade tako što od pojedinih starešina jedinica koje sačinjavaju taktičku grupu i eventualno angažovanjem pojedinih starešina iz komande brigade formira komandu taktičke grupe.²⁷⁰

Jurišni odred

(1) Osim operativnih i taktičkih grupa, Oružane snage SFRJ mogu se za vreme borbenih dejstava organizovati u "jurišne odrede" (JOD). *Vojni leksikon* JNA iz 1981. daje sledeću definiciju JOD-a:

Element borbenog poretka združenih taktičkih jedinica u napadu na jako utvrđene položaje ili veće naseljeno mesto radi ovlađivanja utvrđenim zgradama (objektima). Privremenog je sastava, jačine čete do bataljona, ojačanih oklopnim borbenim vozilima, pionirima, artiljerijom i sredstvima veze. Dejstvuje skupno ili po jurišnim grupama.²⁷¹

(2) U *Pravilu bataljona (pešadijski, motorizovani, brdski, planinski, partizanski i mornaričke pešadije* iz 1988. navodi "jurišne odrede" kao jednu od "specijalnih uloga" (tj. specijalnih zadataka) koje pešadijski (ili motorizovani) bataljon može da izvršava pod određenim okolnostima tokom borbenih dejstava.

Jurišni odred (JOD) se formira radi napada na dobro utvrđena uporišta, kao i pri napadu na naseljeno mesto za osvajanje većih i dobro utvrđenih zgrada i blokova (objekata). Bataljon se, načelno, ojačava tenkovima, artiljerijom, inžinjerijom i posebnim sredstvima veze. Bataljon kao jurišni

²⁷⁰ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; eng. 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i lake*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu SFRJ, 1984. tačka 29.

²⁷¹ Dokazni predmet br. 388, ERN teksta na b/h/s-u 0400-2219-0400-3347, *Vojni leksikon*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981.

odred posebno se priprema, obučava i uvežbava za izvršenje predstojećeg zadatka na sličnim objektima napada.²⁷²

Borbeni raspored jurišnog odreda, pored ostalog, sastoji se od potrebnog broja jurišnih grupa, vatrene grupe, protivoklopne grupe i rezerve. Zadatke jurišnim grupama i ostalim elementima borbenog rasporeda komandant odreda precizno određuje na zemljištu. *Jurišna grupa* jačine od ojačanog voda formira se za napad na određeni objekat, bunker, zgradu ili veći deo zgrade radi njegovog zauzimanja, rušenja ili neutralisanja neprijateljskog dejstva onemogućavajući odred izvršenje zadatka.²⁷³

Jurišne grupe

Prema priručniku JNA o pešadijskim bataljonima iz 1988, "*jurišna grupa*" (JG) je deo "*jurišnog odreda*" namenjena za napad na jače utvrđene i dobro branjene objekte (bunker, osmatračnice, zgrade). Grupa je jačine do ojačanog voda. Posebno se priprema, obučava i uvežbava za izvršenje predviđenog zadatka na sličnim objektima.²⁷⁴

ŠESTI deo: Planiranje i izvođenje borbenih dejstava

Kratki pregled

a. Vojna borbeno dejstvo dele se na napad i odbranu. U *Pravilu brigada - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka* iz 1984. navedeno je pet vrsta taktičkih borbenih radnji (ili dejstava): napad, odbrana, pokret, borba u susretu i odmaranje.

b. Napad je osnovni vid borbenih dejstava u kom brigada dejstvuje po svim elementima neprijateljskog borbenog poretka, kombinacijom vatre i pokreta. Osnovni cilj napada je razbijanje, uništavanje ili zarobljavanje

²⁷² Dokazni predmet br. 385, ERN teksta na b/h/s-u 0294-7231-0294-7521; engleski prevod 0305-2699-0305-2874, *Pravilo bataljon (pešadijski, motorizovani, brdski, planinski, partizanski i mornaričke pešadije)*, 1988, tačka 508.

²⁷³ Dokazni predmet br. 385, ERN teksta na b/h/s-u 0294-7231-0294-7521; engleski prevod 0305-2699-0305-2874, *Pravilo bataljon (pešadijski, motorizovani, brdski, planinski, partizanski i mornaričke pešadije)*, 1988, tačke 509-510.

²⁷⁴ Dokazni predmet br. 385, ERN teksta na b/h/s-u 0294-7231-0294-7521; engleski prevod 0305-2699-0305-2874, *Pravilo bataljon (pešadijski, motorizovani, brdski, planinski, partizanski i mornaričke pešadije)*, 1988, tačka 26.

neprijateljskih snaga i osvajanje ili zauzimanje nekog područja ili objekta. Cilj napada je, kad god je to moguće, opkoliti, izolovati i, na kraju, zauzeti gradove i naselja u sadejstvu sa jedinicama TO pod jedinstvenom komandom.

c. Velika borbeno dejstvo izuzetno su složena. Zahtevaju detaljno planiranje i uzimanje u obzir faktora koji na svakom sledećem nivou komandnog lanca postaju sve kompleksniji. Postupak i metode koje primenjuje komandant brigade i njegov štab tokom priprema i organizacije borbenih dejstava opisani su u *Pravilu brigada - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka* iz 1984. godine.

d. Priprema borbenih dejstava uključuje niz aktivnosti kao što su: dovođenje jedinica u pogodne rejone za popunu, obuku, reorganizaciju, podizanje morala i odmor za predstojeća dejstva; sakupljanje informacija i procena stanja, rasporeda, mogućnosti i verovatnih načina dejstava neprijatelja; sagledavanje stanja i borbene spremnosti vlastitih snaga i preduzimanje mera za njihovo dovođenje u stanje pune borbene gotovosti; izviđanje i procenu verovatnog rejonu i pravca predstojećih dejstava; procenu vremena i njegovog uticaja na predstojeća dejstva; uspostavljanje veze i organizovanja sadejstva sa susednim jedinicama. Tokom priprema, komanda brigade će neprekidno nadzirati situaciju, predviđati događaje i blagovremeno preduzimati delotvorne mere za pripremu borbenih dejstava.

e. Obezbeđenje borbenih dejstava obuhvata moralno-političko obezbeđenje, obaveštajno obezbeđenje, bezbednosno obezbeđenje, inženjersko obezbeđenje, protivnuklearno-hemijsko-biološko obezbeđenje, pozadinsko obezbeđenje, itd. Neprekidno i trajno pozadinsko obezbeđenje je neophodno za kontinuirano izvođenje (borbenih) dejstava, naročito u slučaju mehanizovanih jedinica. Bezbednosno obezbeđenje uključuje sve mere sa ciljem da se otklone svi oblici opasnosti od delatnosti spoljnog i unutrašnjeg neprijatelja. Za organizovanje i funkcionisanje pozadinskog obezbeđenja odgovoran je komandant brigade.

Zadatak, zona dejstva i borbeni raspored

a. Zadatak za izvođenje borbenih dejstava brigada dobija od pretpostavljene komande. Kad god je u mogućnosti, pretpostavljena komanda može regulisati i način izvođenja zadatka. Kada brigada ne dobije zadatak od

pretpostavljene komande, komandant brigade prema opštoj zamisli i situaciji, samoinicijativno postavlja zadatak.²⁷⁵

b. Osnovni zadatak brigade je da izvodeći neprekidna i raznovrsna borbena dejstva, nanosi neprijatelju što više gubitaka u živoj sili, borbenim vozilima i drugoj tehnici, razbija i troši njihove snage i zauzima i drži zemljište u određenoj zoni.²⁷⁶

c. Za izvršenje zadatka brigadi se određuje zona dejstva (zona napada, zona odbrane, zona marša i sl.). Zavisno od zadatka, najčešće na PZT, brigadi se može odrediti i prostorija borbenih dejstava. Zona dejstva predstavlja zemljišnu prostoriju ograničenu po širini i dubini u kojoj brigada organizuje i izvodi borbena dejstva. Veličina zone zavisi od: vrste brigade, karakteristika zemljišta, zadatka, mesta i uloge u borbenom rasporedu više jedinice, stanja i borbenih mogućnosti, ojačanja, jačine jedinica TO u zoni, podrške i slično. U dodeljenoj zoni dejstva komandant brigade sa svim subjektima oružane borbe organizuje jedinstven sistem borbe po cilju, mestu i vremenu.²⁷⁷

d. U zoni dejstva komandant izražava težište dejstva, grupisanjem snaga i sredstava brigade na odbrambenom pravcu (prostoriji), angažovanjem jedinica TO, neočekivanim postupkom (manevrom) i podrškom.²⁷⁸

e. Borbeni raspored je najcelishodniji raspored njenih snaga (pridatih i ojačanja) za izvršenje zadatka. Formira se za svaki konkretan slučaj i mora da odgovara zadatku, uslovima borbene situacije i osobinama zemljišta. Cilj mu je da omogućí pravovremeno, organizovano i efikasno učešće svih snaga u borbi.²⁷⁹

....

²⁷⁵ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 12.

²⁷⁶ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 13.

²⁷⁷ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 13.

²⁷⁸ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 14.

²⁷⁹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 15.

U borbeni raspored brigade uključuju se jedinice TO, bilo da su potčinjene komandantu brigade ili da dejstvuju samostalno. Na taj način se postiže jedinstvo borbe u zoni dejstva.

Borbena dejstva

Vojna borbena dejstva dele se na napad i odbranu. U *Pravilu brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka* iz 1984. navedeno je pet vrsta taktičkih borbenih radnji (ili dejstava): napad, odbrana, kretanje, borba u susretu i odmaranje.²⁸⁰

(1) Napad je osnovni oblik borbenog dejstva u kom brigada u sadejstvu snaga TO i u saradnji sa organima i organizacijama DPZ, DPO i OUR, jednovremeno i odlučno, po jedinstvenoj zamisli, dejstvuje po svim elementima neprijateljskog borbenog poretka, kombinacijom vatre i pokreta, upada u njegov raspored, razbija ga, uništava ili zarobljava i oslobađa objekte i prostor koji je neprijatelj privremeno zaposeo i uništava organe i organizacije koje je on, eventualno, uspostavio.

Osnovni cilj napada je razbijanje, uništavanje ili zarobljavanje neprijateljskih snaga i osvajanje ili zauzimanje nekog područja ili objekta. Zavisno od borbene situacije i drugih uslova, cilj brigade u napadu može biti zauzimanje određenih objekata ili položaja, obmana neprijatelja u pogledu stvarnih namera, vezivanje neprijatelja na određenim pravcima i za određeno vreme, uništenje nekog uporišta, presecanje komunikacija i slično.²⁸¹

(2) Odbrana je vid borbenih dejstava u kojima brigada, u sadejstvu sa jedinicama TO i u saradnji sa odgovarajućim organima i organizacijama DPZ, DPO i OUR, istovremeno i odlučno po jedinstvenoj zamisli, koristeći povoljne uslove zemljišta i njegovo inženjerijsko uređenje, zaprečavanje, snagu i efikasnost vatre i manevar, pretežno odbrambenim dejstvima sa fronta i aktivnim dejstvima sa boka i iz pozadine dejstvuje po svim elementima borbenog rasporeda neprijatelja, nanosi mu gubitke, sprečava brze prodore, odbija njegov napad, zadržava posednute položaje (rejone, objekte) radi

²⁸⁰ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984.

²⁸¹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 306.

očuvanja vlastitih snaga od većih gubitaka i stvaranje uslova za prelazak u napad.²⁸²

Osnovni cilj odbrane jeste da se neprijatelju nanese što veći gubici, slomi, odbije, zadrži ili uspori njegov napad, sačuvaju vlastite snage od većih gubitaka i stvore uslovi za prelazak u napad. Cilj odbrane može biti i osiguranje krila, bokova i pozadine više jedinice u napadu; vezivanje snaga neprijatelja u određenim rejonima, pravcima i prostorima; sprečavanje izvlačenja neprijatelja; držanje i odbrana određenih objekata, rejona, prostora i sl.²⁸³

Napadi

(1) Dokument JNA *Pravilo – korpus kopnene vojske (privremeno)* iz 1990. navodi sledeće informacije o napadnim operacijama:²⁸⁴

Napadna operacija korpusa na frontu je osnovni oblik organizovanja za izvođenje napadnih dejstava na frontu u kojem se po jedinstvenom planu, u dodeljenoj zoni ili prostoriji i za određeno vreme, objedinjavaju i usmeravaju napadni i odbrambeni bojevi i borbe, taktičke borbene radnje i druge aktivnosti korpusa, jedinice Teritorijalne odbrane i drugih snaga opštenarodne odbrane i društvene samozaštite radi ostvarenja jedinstvenog operativnog cilja.

Uspeh u napadnoj operaciji korpus postiže usklađenim udarima sopstvenih snaga i jedinica Teritorijalne odbrane (uz podršku snaga Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, a u primorskim zonama snaga Ratne mornarice i obalske odbrane), po neprijateljevim snagama na celoj

²⁸² Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 470.

²⁸³ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 471.

²⁸⁴ Dokazni predmet br. 188 ERN teksta na b/h/s-u 0039-5376-0039-5376, engleski prevod 0079-7104-0079-7232, Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo – korpus kopnene vojske (privremeno)* 1990, glava IV.

dubini njegovog rasporeda, a uz masovno pružanje svih oblika otpora, ostalih subjekata opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.²⁸⁵

Cilj napadne operacije je razbijanje ili uništenje snaga neprijatelja na izabranom pravcu i zauzimanje i oslobađanje određenog objekta ili prostorije koju je neprijatelj zaposeo. Ponekad cilj operacije može biti vezivanje neprijateljevih snaga na određenom pravcu ili prostoriji, zauzimanje i držanje nekog objekta, prostorije, ostrva ili dela teritorije.²⁸⁶

(2) Dokument JNA *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka* iz 1984. definiše napad kao "osnovni oblik borbenog dejstva u kom brigada u sadejstvu snaga TO i u saradnji sa organima i organizacijama DPZ, DPO i OUR, jednovremeno i odlučno, po jedinstvenoj zamisli, dejstvuje po svim elementima neprijateljskog borbenog poretka, kombinacijom vatre i pokreta, upada u njegov raspored, razbija ga, uništava ili zarobljava i oslobađa objekte i prostor koji je neprijatelj privremeno zaposeo i uništava organe i organizacije koje je on, eventualno, uspostavio".²⁸⁷

(3) Osnovni cilj napada je razbijanje, uništavanje ili zarobljavanje neprijateljskih snaga i osvajanje ili zauzimanje nekog područja ili objekta. Zavisno od borbene situacije i drugih uslova, cilj brigade u napadu može biti zauzimanje određenih objekata ili položaja, obmana neprijatelja u pogledu stvarnih namera, vezivanje neprijatelja na određenim pravcima i za određeno vreme, uništenje nekog uporišta, presecanje komunikacija i slično.²⁸⁸

(4) U pravilu, u zoni napada (tj. polaznom položaju – liniji razvoja jedinica za napad, a u dubini neprijateljevog rasporeda krajnje objekte napada

²⁸⁵ Dokazni predmet br. 188 ERN teksta na b/h/s-u 0039-5376-0039-5376, engleski prevod 0079-7104-0079-7232, Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo – korpus kopnene vojske (privremeno)* 1990, tačka 145.

²⁸⁶ Dokazni predmet br. 188 ERN teksta na b/h/s-u 0039-5376-0039-5376, engleski prevod 0079-7104-0079-7232, Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo – korpus kopnene vojske (privremeno)* 1990, tačka 146.

²⁸⁷ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 306.

²⁸⁸ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 307.

određene opštim zadatkom)²⁸⁹ sve jedinice Teritorijalne odbrane pretpočinjavaju se brigadi ili dejstvuju na zahtev komandanta brigade. Svi drugi subjekti ONO i DSZ svoje aktivnosti usklađuju sa zadatkom brigade.²⁹⁰

(5) Napad se sastoji od nekoliko faza: vatrene pripreme, nastupanja, juriša i borbe po dubini.²⁹¹ Važno je zapamtiti i to da je TO tokom napada prepotčinjen JNA i da su JNA i TO u stalnom sadejstvu tokom izvođenja napada.

(a) Napad obično počinje artiljerijskom pripremom. Vatrene priprema napada je organizovano i vremenski usklađeno vatreno dejstvo artiljerije, avijacije, jedinica pešadije i oklopnih jedinica radi neutralisanja i uništenja neprijateljeve žive sile i vatrene sredstava, slabljenja obrambene moći, dezorganizovanja sistema komandovanja i vatre i stvaranja što povoljnijih uslova za izvođenje napada.²⁹²

(b) Artiljerijska priprema načelno počinje polaskom pešadijskih jedinica i tenkova sa polaznog položaja – linije razvoja, a završava se izlaskom jedinica na jurišni položaj.²⁹³ Na početku napada, najintenzivnija vatra je koncentrisana na prednjem kraju neprijateljeve odbrane, a zatim, na signal za juriš, prenosi vatru po dubini.²⁹⁴

(c) Juriš obuhvata prodor na prednji kraj neprijateljeve odbrane. Jedinice prvog ešelona energično prodiru kroz međuprostore i slabije branjene, neutralisane ili neposednute rejone. Jače utvrđeni ili branjeni objekti,

²⁸⁹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 317.

²⁹⁰ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 314.

²⁹¹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 340.

²⁹² Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 335.

²⁹³ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 336.

²⁹⁴ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 342.

čije bi zauzimanje dugo trajalo, načelno se blokiraju, a za njihovo uništenje angažuju se druge jedinice, prvenstveno jedinice TO.²⁹⁵ Drugi ešelon (rezerva) kreće se u raščlanjenom rasporedu, prikriveno i u skokovima prati prvi ešelon na verovatnom pravcu upotrebe i na odstojanju koje garantuje njegovo pravovremeno uvođenje u borbu. Napadu drugog ešelona sadejstvuju jedinice TO, dejstvima na krila i bokove neprijateljevih rezervi, KM i CV, pozadinske jedinice, jedinice koje se izvlače i izvršavanjem drugih zadataka.²⁹⁶

(d) Ako je neprijatelj delimično ili u celini dezorganizovan, napad se produžava na svim pravcima, uz snažno dejstvo na bokove i iz pozadine sa težnjom da se okruže neprijateljeve snage, posebno izolovani delovi.²⁹⁷ Kada brigada izvrši zadatak, učvršćuje postignuti uspeh, nastavlja izviđanje i ostale mere obezbeđenja i popunjava jedinice ljudstvom i tehničko-materijalnim sredstvima, kako bi što pre bile spremne za izvršenje narednog zadatka.²⁹⁸

(e) Ako neprijatelj zadrži napad brigade, jedinice se na dostignutoj liniji utvrđuju, maskiraju, sređuju i uspostavljaju narušeno sadejstvo, privlače oružja za neposredno gađanje i rezerve, ako je potrebno, pregrupišu se i nakon snažne vatrene pripreme produžavaju napad.²⁹⁹

(f) Komandant brigade stalno prati situaciju i davanjem novih ili dopunskih zadataka utiče na tok borbe. Odluke donosi na osnovu izveštaja potčinjenih starešina i ličnog zapažanja.³⁰⁰

²⁹⁵ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 344.

²⁹⁶ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 349.

²⁹⁷ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 356.

²⁹⁸ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 357.

²⁹⁹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 358.

³⁰⁰ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 359.

Napadi na naseljena područja

(1) U Pravilu – korpus kopnene vojske (privremeno) iz 1990. kaže se da se, kada je god moguće, naseljena mesta i gradovi okružuju, izoluju, a zatim koncentričnim napadom drugog ešelona ili rezerve zauzimaju u sadejstvu sa jedinicama Teritorijalne odbrane.

Napad na naseljeno mesto se izvodi u sadejstvu sa jedinicama Teritorijalne odbrane i u saradnji sa organima društveno-političkih zajednica i drugih organizacija. Jedinice korpusa, po potrebi, ubacuju deo snaga u naseljeno mesto, radi sadejstva pri napadnim dejstvima po značajnim neprijateljevim objektima. Na naseljena mesta i gradove koje je neprijatelj uključio u sistem odbrane, napad se izvodi po meri prodiranja snaga prvog ešelona. Po mogućnosti okružuju se, izoluju, a zatim koncentričnim napadom drugog ešelona ili rezerve zauzimaju u sadejstvu sa jedinicama Teritorijalne odbrane. Ako je otpor neprijatelja slabiji, jedinice prvog ešelona same zauzimaju naseljeno mesto.³⁰¹

Pri napadu na veće naseljeno mesto operativni raspored se prilagođava konkretnim uslovima. Napad na veliki grad se u neposrednom sadejstvu sa komandom odbrane grada, uz koordinirana dejstva snaga koje dejstvuju spolja i unutar grada sa svim vrstama otpora ostalih snaga. Odlučujuću ulogu u napadu često mogu imati jedinice koje dejstvuju unutar grada. Komandovanje snagama koje dejstvuju u napadu na grad je objedinjeno. Sadejstvo se temeljito organizuje i neprekidno održava.³⁰²

(2) Dokument JNA Pravilo brigada JNA - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka iz 1984. naglašava važnost sadejstva TO-a³⁰³ i potrebu jedinstvene komande.³⁰⁴

³⁰¹ Dokazni predmet br. 188 ERN teksta na b/h/s-u 0039-5376-0039-5376, engleski prevod 0079-7104-0079-7232, Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo - korpus kopnene vojske (privremeno)* 1990, tačka 204.

³⁰² Dokazni predmet br. 188 ERN teksta na b/h/s-u 0039-5376-0039-5376, engleski prevod 0079-7104-0079-7232, Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo – korpus kopnene vojske (privremeno)* 1990, tačka 205.

³⁰³ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 360.

³⁰⁴ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 362.

(3) Borbeni raspored za napad na naseljeno mesto ima iste elemente kao i prilikom napada u drugim uslovima. Za osvajanje jako utvrđenih zgrada ili blokova zgrada mogu se formirati jurišne grupe i jurišni odredi različite jačine i sastava. Za uklanjanje prepreka obrazuju se grupe za raščišćavanje.³⁰⁵

(4) Prioritetni zadaci snaga koje dejstvuju unutar naseljenog mesta su: zauzimanje radio-televizijskih studija; električnih i vodovodnih objekata; pošta; železničkih, lučkih i ostalih postrojenja; vojnih skladišta; KM i CV; raskrsnica i mostova i napadi na vatrene položaje artiljerije i raketnih jedinica.³⁰⁶

(5) Nakon upada u naseljeno mesto, jedinice energično napreduju ka njegovoj suprotnoj ivici. Napad glavnih snaga usmerava se u pravcu slabijeg otpora sa težnjom da se što dublje prodre, a neprijatelj razbije iznutra. Prilikom prodora pojedini važniji objekti treba da se što pre blokiraju i izoluju od ostalog sistema odbrane.³⁰⁷

(6) Srazmerno prodoru u dubinu naseljenog mesta učvršćuje se postignuti uspeh i uređuju pojedini objekti koji služe kao oslonac za daljnje prodiranje i odbijanje protivnapada. Zauzete zgrade i druge objekte treba pregledati i očistiti od zaostalih i prikriivenih delova, obraćajući naročitu pažnju na pronalaženje i uklanjanje mina iznenađenja.³⁰⁸

³⁰⁵ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 361.

³⁰⁶ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 363.

³⁰⁷ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 365.

³⁰⁸ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 366.

Planiranje i organizacija borbenih dejstava na nivou brigade

Uvod

(1) Velika borbeno dejstva izuzetno su složena. Zahtevaju detaljno planiranje i uzimanje u obzir faktora koji na svakom sledećem nivou komandnog lanca postaju sve kompleksniji. Oružane snage diljem sveta razvile su slične sisteme planiranja i oslanjaju se na štabove komande koji pomažu komandantima.

(2) Postupak i metode koje primenjuje komandant brigade i njegov štab tokom priprema i organizacije borbenih dejstava opisani su u tačkama od 125. do 194. u *Pravilu brigada - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka* iz 1984. godine.³⁰⁹ Ti postupci se odnose na sve vrste vojnih dejstava, napadne i odbrambene, kao i operacije evakuacije.

Ciklus aktivnosti

(1) Priprema (borbenih) dejstava zahteva sledeće aktivnosti:

- dovođenje jedinica u pogodne rejone za popunu, obuku, reorganizaciju, podizanje morala i odmor za predstojeća dejstva;
- sakupljanje informacija i procena stanja, rasporeda, mogućnosti i verovatnih načina dejstava neprijatelja;
- sagledavanje stanja i borbene spremnosti vlastitih snaga i preduzimanje mera za njihovo dovođenje u stanje pune borbene gotovosti;
- izviđanje i procenu verovatnog rejonu i pravca predstojećih dejstava; procenu vremena i njegovog uticaja na predstojeća dejstva;
- uspostavljanje veze i organizovanja sadejstva sa susednim jedinicama.³¹⁰

Komanda brigade će tokom ovog ciklusa neprekidno nadzirati situaciju, predviđati događaje i blagovremeno preduzimati delotvorne mere za pripremu borbenih dejstava.³¹¹

³⁰⁹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačke od 125 do 149.

³¹⁰ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 126.

(2) Rad komande brigade u pripremi i organizaciji borbenih dejstava uključuje:

- sakupljanje informacija;
- prijem zadataka;
- donošenje i prenošenje odluke;
- pripremanje jedinica i komandi za izvršenje dobijenog zadatka.³¹²

(3) Sakupljanje informacija

Pre prijema zadatka, komanda brigade radi na:

- proučavanju i korišćenju borbenog iskustva i uvežbavanju određenih radnji i postupaka;
- praćenju i analizi situacije;
- održavanju i jačanju borbene gotovosti;
- utvrđivanju stanja i obezbeđivanju pozadinskog obezbeđenja jedinica; i
- podizanju morala i psihološkoj pripremi jedinica.³¹³

(4) Primanje zadatka

(a) Komandant brigade može primiti zadatak u pisanoj formi, usmeno ili putem sredstava veze. U pisanoj formi zadatak najčešće dobija preko kurira ili oficira za vezu. Tada se uz zadatak mogu primiti i odgovarajući priloz. Usmeno, zadatak se obično prima na komandnom mestu (svom, pretpostavljenom ili susednom) ili na komandantskom izviđanju. Pomoću sredstava veze zadatak će se dobiti kada se ne raspolaže sa dovoljno vremena i u toku izvođenja borbenih dejstava.³¹⁴

³¹¹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 126.

³¹² Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 127.

³¹³ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 128.

³¹⁴ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 129.

(b) Brigada ima pristup sledećim sredstvima veze kod primanja naređenja od pretpostavljenih komandi. Ta sredstva se koriste za izdavanje naređenja i izmenu informacija sa potčinjenim komandama:

- radio veza;
- radio-relejna veza (telefon i telegraf);
- žična veza (tj. telefon);
- signalna veza (vizuelna ili zvučna; najčešće u potčinjenim

jedinicama);³¹⁵

- kurirska veza (treba je što više koristiti).^{316/317}

Vrlo je važno obezbediti neprekidnost veza, naročito u toku premeštanja komandnih mesta (i centara veze).³¹⁸

(5) Donošenje i sprovođenje odluka obuhvata:

- proučavanje zadatka;
- izdavanje prethodnih naređenja;
- izradu plana rada komande;
- upoznavanje organa komande sa zadatkom;
- saopštavanje osnovne zamisli (ako se donosi);
- procenu situacije;
- podnošenje predloga za odluku;
- oformljenje odluke;
- planiranje borbenih dejstava;
- prenošenje odluke na izvršioce i;
- kontrolu sprovođenja odluke.³¹⁹

(a) Proučavanje zadatka

³¹⁵ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 176.

³¹⁶ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 177.

³¹⁷ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 172.

³¹⁸ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 169.

³¹⁹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 130.

i. Sa dobijenim zadatkom komandant upoznaje načelnika štaba; pomoćnike za moral, verske i pravne poslove; pomoćnika načelnika bezbednosti; pomoćnika načelnika za pozadinu; pomoćnika načelnika štaba za operativno-nastavne poslove; pomoćnika načelnika štaba za obaveštajne poslove; i prema potrebi, druge organe komande. Načelnik štaba ili pomoćnik načelnika štaba za operativno-nastavne poslove upoznaje štab sa zadatkom, a pomoćnici svoje potčinjene.³²⁰

ii. Proučavanje zadatka obuhvata sagledavanje ideje pretpostavljenog; mesta i uloge brigade u borbenom (operativnom) rasporedu više jedinice; mesta, uloge i uticaja suseda na izvršenje zadatka brigade; uloge, mesta i doprinosa ostalih snaga (TO, organa i organizacija DPZ, DPO i OUR) u izvršenju zadatka brigade.³²¹

iii. Posle proučavanja zadatka, komandant izveštava pretpostavljenog o primljenom zadatku. U saradnji sa užim delom komande donosi osnovnu zamisao i saopštava je organima komande lično ili zadužuje načelnika štaba da daje uputstva za pripremu jedinica, određuje metod rada komande za donošenje odluke i ceni situaciju.

iv. Zavisno od raspoloživog vremena, zadatka, mesta i uloge brigade u borbenom rasporedu više jedinice, rad na donošenju odluke se odvija kao potpuni ili skraćeni metod rada.

- Potpuni ili postupni metod rada na donošenju odluke komandant primenjuje ako ima dovoljno vremena. Ovaj metod omogućava neposredno učešće svih ili većeg broja organa komande na pripremanju zaključaka iz procene i predloga za odluku. Komandant brigade uvek saslušava zaključke iz procene i predloge načelnika štaba i svojih pomoćnika (za politički rad, bezbednost i pozadinu).

- Skraćeni metod se primenjuje u uslovima ograničenog vremena, najčešće u toku izvođenja borbenih dejstava i kada treba što pre doneti odluku. Po ovom metodu komandant donosi odluku samo posle kraće

³²⁰ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 131.

³²¹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 132.

konsultacije svojih pomoćnika (za politički rad, bezbednost i pozadinu) ili drugih organa komande.³²²

(b) Izdavanje prethodnih naređenja

Prethodna naređenja se izdaju radi pravovremene pripreme jedinica i njihovog dovođenja na određeni stepen spremnosti za izvršenje predstojećeg zadatka.³²³

(c) Izrada plana rada komande

Planom rada komande utvrđuju se obaveze i zadaci učesnika u procesu rada na donošenju odluke. Njime se precizira: podela raspoloživog vremena za rad komande brigade i potčinjenih komandi; obaveze i rokovi prema pretpostavljenom; izdavanje prethodnih naređenja; saopštavanje osnovne zamisli (ako se donosi) i procena situacije; vreme podnošenja predloga: vreme i način saopštavanja odluke pretpostavljenom i potčinjenima organima komande; način i vreme izvođenja komandantskog izviđanja ili izdavanja zapovesti; vreme izrade borbene dokumentacije; organizovanje sadejstva, kontrola izvršenja postavljenih zadataka i slično.³²⁴

(d) Saopštavanje osnovne misli (ako se donosi)

Osnovna zamisao komandanta predstavlja polaznu osnovu za dalji rad komande u procesu odlučivanja. To je rezultat kraćeg proučavanja zadatka i procene situacije komandanta i užeg dela komande. Sadrži, načelno: vid dejstva ili borbenu radnju, cilj dejstva, oblik manevra, težište dejstva, osnovno grupisanje, podelu zadatka, odnosno izbor rejona i položaja za odbranu i gotovost za dejstvo.³²⁵

(e) Procena situacije

Procena situacije je neprekidan proces koji se u komandi odvija pre dobijanja zadatka, za vreme rada na donošenju i sprovođenju odluke i posle

³²² Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 133.

³²³ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 134.

³²⁴ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 135.

³²⁵ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 136.

izvršenog zadatka. Procena zadatka obuhvata procenu: neprijatelja, vlastitih snaga, zemljišta i vremena. Ovi elementi se sagledavaju u uzajamnoj povezanosti i zavisnosti. Procenom se utvrđuju realne mogućnosti vlastitih snaga u odnosu na neprijatelja.³²⁶

Prikupljanje i obrada podataka je neprekidan proces komandovanja. Da bi mogla realno proceniti situaciju i doneti pravilnu odluku, komanda mora raspolagati tačnim i potpunim podacima.³²⁷

(f) Podnošenje predloga za odluku

i. Na osnovu dobijenog zadatka, osnovne zamisli i procene situacije, organi komande podnose predloge komandantu brigade. Ti predlozi najčešće se odnose na grupisanje snaga; upotrebu i zadatke jedinica; obezbeđenje borbenih dejstava; organizovanje sadejstva u okviru brigade i sa susedima; organizovanje saradnje sa organima i organizacijama DPZ, DPO i OUR;³²⁸ način ostvarivanja komandovanja i slično.³²⁹

ii. Način podnošenja predloga zavisiće od raspoloživog vremena i metoda rada komande na pripremanju i organizovanju borbenih dejstava. Komandant brigade može da sasluša predloge svih ili samo pojedinih organa komande. (Od pojedinih organa nekada samo traži samo odgovore na određena pitanja). Načelnik štaba, na osnovu kompleksne procene, izvodi opšte zaključke i predlaže odluku.³³⁰

(g) Oformljenje odluke i planiranje borbenih dejstava

i. Posle procene situacije i podnošenja predloga komandant donosi odluku za izvođenje predstojećih borbenih dejstava. Njome se utvrđuje početno grupisanje snaga, manevar i način izvršenja zadatka.

³²⁶ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 138.

³²⁷ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 137.

³²⁸ DPZ - društveno-politička zajednica; DPO – društveno-politička organizacija; OUR – organizacija udruženog rada.

³²⁹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 143.

³³⁰ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 143.

ii. Odluka se može oformiti kao pisani ili grafički dokumenat i, načelno, sadrži:

- osnovnu zamisao za dejstvo;
- zadatke potčinjenih jedinica kao i jedinica TO i jedinica ojačanja;
- sastav i zadatke jedinica podrške;
- protivoklopnu i protivdesantnu borbu i protivvazdušnu odbranu;
- obezbeđenje borbenih dejstava;
- organizovanje komandovanje i veze;
- sadejstvo sa štabovima TO i saradnju sa odgovarajućim organima i organizacijama DPZ, DPO i OUR.³³¹

(h) Planiranje borbenih dejstava

Nakon donete odluke nastavlja se proces planiranja borbenih dejstava, pri čemu štab i drugi organi komande detaljno razrađuju upotrebu jedinica, izrađuju borbena dokumenta koja obezbeđuju potpuno prenošenje odluke na potčinjene.³³²

(i) Prenošnje odluke na izvršioce

Prenošenje odluke na potčinjene može se izvršiti usmeno ili pisano, putem zapovesti ili naređenja. Bez obzira da li se izdala na komandnom mestu komandanta brigade ili na komandantskom izviđanju, zapovest se oformljuje kao pisani dokumenat. Važnija naređenja se oformljuju kao pisani dokumenti, a sva ostala koja se izdaju usmeno beleže se, dok se važniji podaci unose u operativnu knjigu (ratni dnevnik). Ako su komandanti potčinjenih jedinica učestvovali u procesu donošenja odluka, onda se ona prenosi usmeno (na komandno mesto komandanta).³³³

(j) Kontrola sprovođenja odluke

Kontrola sprovođenja odluke obezbeđuje usklađenost napora svih učesnika u izvršenju dobijenog zadatka. Komandant kontroliše realizovanje

³³¹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 144.

³³² Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 145.

³³³ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 146.

odluke u prelomnim situacijama i kod onih jedinica čija dejstva odlučujuće utiču na izvršenje zadatka brigade. Za kontrolu sprovođenja odluke mogu se angažovati i ostali organi komande. Lični kontakt komandanta sa potčinjenima daje najbolje rezultate, naročito u odsudnim trenucima.³³⁴

Podrška borbenim dejstvima

Uvod

(1) Obezbeđenje borbenih dejstava brigade predstavlja preduzimanje različitih mera, postupaka, dejstava i aktivnosti radi stvaranja što povoljnijih uslova za pripremu, organizovanje i izvođenje borbenih dejstava.³³⁵

(2) Obezbeđenje borbenih dejstava organizuje i sprovodi komanda brigade pomoću svojih specijalizovanih organa i jedinica, potčinjenih komandi i suseda.³³⁶

(3) Obezbeđenje borbenih dejstava obuhvata: moralno-političko obezbeđenje; obaveštajno obezbeđenje; bezbednosno obezbeđenje; inženjersko obezbeđenje; protivnuklearno-hemijsko-biološko obezbeđenje; pozadinsko obezbeđenje; hidrometeorološko obezbeđenje; maskiranje i osiguranje.³³⁷

U ovom izveštaju će se detaljno govoriti samo o bezbednosnom i pozadinskom obezbeđenju.

³³⁴ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 149.

³³⁵ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 184.

³³⁶ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 185.

³³⁷ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 186.

Bezbednosno obezbeđenje

(1) Bezbednosno obezbeđenje obuhvata sve mere i postupke (borbene, fizičke, tehničke, kontraobaveštajne, vojnopolicijske, vaspitno-obrazovne, informativne i druge) koje organizuje i sprovodi komanda brigade sa ciljem da se otklone svi oblici i izvorišta opasnosti od delatnosti spoljnog i unutrašnjeg neprijatelja.³³⁸

(2) Bezbednosno obezbeđenje ima za cilj očuvanje tajnosti svih aspekata borbenih dejstava brigade (pripreme, planiranja, odlučivanja i sl.) i pravovremeno otkrivanje, praćenje i sprečavanje delatnosti obaveštajnih službi, unutrašnjeg neprijatelja i neprijateljske jugoslovenske emigracije koja može da ugrozi tajnost gorenavedenih aspekata borbenih dejstava brigade (uključujući prikupljanje informacija; psihološko-propagandnu i druge oblike subverzivne delatnosti prema brigadi i zoni njenih borbenih dejstava; pravovremeno otkrivanje i uništenje ubačenih i ostavljenih obaveštajno-izviđačkih, diverzantskih i drugih specijalnih snaga neprijatelja u zoni odgovornosti brigade; zaštita objekata od posebnog značaja za vođenje oružane borbe (komandna mesta, centri veze, skladišta, i dr.).³³⁹

(3) Mere bezbednosti organizuje komanda brigade u sadejstvu sa štabovima i jedinicama TO i uz saradnju sa organima i organizacijama DPZ, DPO i OUR. Na taj način se u zoni borbenih dejstava uspostavlja jedinstven sistem bezbednosti.³⁴⁰

Pozadinsko obezbeđenje

(4) Pozadinsko obezbeđenje brigade jeste skup delatnosti komande brigade, njenih jedinica, organa i organizacija i organa i organizacija društveno-političkih zajednica i organizacija udruženog rada, koje organizovanim, planskim i sistematskim korišćenjem materijalnih izvora,

³³⁸ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 225.

³³⁹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 226.

³⁴⁰ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 227.

kapaciteta za zdravstvenu zaštitu i održavanje materijalnih sredstava i drugih uslova u oružanim snagama.³⁴¹

(5) Pozadinsko obezbeđenje brigade obuhvata sledeće:

- tehničko obezbeđenje (tj. održavanje materijalnih sredstava, popuna municijom, rezervnim delovima itd.)

- intendantsko (uključujući popunu hranom itd.)

- sanitetsko

- veterinarsko

- saobraćajno

- građevinsko

- protivpožarna zaštita.³⁴²

(3) Komandant brigade odgovoran je za organizaciju i funkcionisanje pozadinskog obezbeđenja. Takođe je odgovoran za pozadinsko obezbeđenje jedinica brigade, pridatih jedinica i jedinica-ustanova stavljenih brigadi u nadležnost po pozadinskom obezbeđenju.³⁴³

(4) Pozadinsko obezbeđenje potčinjenih i pridatih jedinica (uključujući i TO)

(c) Stalna i trajna logistička podrška je neophodna za izvršavanje kontinuiranih borbenih dejstava, naročito u slučaju mehanizovanih jedinica. Kod prekomande jedinica, na primer kod formiranja operativnih grupa (OG) ili taktičkih grupa (TG), treba obezbediti da te jedinice dobijaju podršku i popunu od postojećih struktura.

(d) *Pravilo - korpus* JNA³⁴⁴ i *Pravilo brigada*³⁴⁵ određuju da je komanda korpusa (ili brigade) odgovorna za pozadinsko obezbeđenje

³⁴¹ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 244.

³⁴² Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 244.

³⁴³ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984, tačka 245.

³⁴⁴ Dokazni predmet br. 188 ERN teksta na b/h/s-u 0039-5376-0039-5376, engleski prevod 0079-7104-0079-7232, Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo - korpus kopnene vojske (privremeno)* 1990.

³⁴⁵ Dokazni predmet br. 382; ERN teksta na b/h/s-u 0202-8796-0202-8796; engleski prevod 0303-0230-0303-0405, *Pravilo brigada – pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, 1984.

potčinjenih i pridatih jedinica Jugoslovenske narodne armije (JNA) i Teritorijalne odbrane (TO).

Za izvršenje najvećeg broja delatnosti pozadinskog obezbeđenja, komanda i jedinice – ustanove korpusa oslanjaju se na doređenu pozadinsku bazu i ostale pozadinske jedinice i ustanove strategijske grupacije i na materijalne rezerve, proizvodno–uslužne i zdravstvene kapacitete DPZ. U formacijskom sastavu korpusa nalazi se sanitetska i autotransportna jedinica sa kojima se dopunjava organizacija pozadinskog obezbeđenja u zoni borbenih dejstava korpusa. Komanda korpusa je odgovorna za pozadinsko obezbeđenje potčinjenih i pridatih jedinica Jugoslovenske narodne armije (JNA) i Teritorijalne odbrane (TO). Korpusu se može u određenim uslovima pretpočiniti pozadinska baza. Radi korišćenja materijalnih rezervi i proizvodno-uslužnih i zdravstvenih kapaciteta teritorije DPZ, komanda korpusa organizuje saradnju sa odgovarajućim organima DPZ i privrednih preduzeća. Međusobne obaveze mogu se uskladiti upućivanjem predstavnika ili formiranjem koordinacionih organa, koji imaju privremeni karakter.³⁴⁶

SEDMI deo: Vojno zakonodavstvo i ratno pravo

Kratki pregled

a. U ovom odeljku razmatraju se zakonska norma i propisi koji su se odnosili na oružane snage SFRJ, s obzirom na vojno zakonodavstvo i odredbe iz ratnog prava o oružanim sukobima i krivičnom gonjenju za povrede ovih zakona i propisa.

b. Propisi JNA izričito su upućivali na mnoge sporazume iz međunarodnog humanitarnog prava koje je SFRJ ratifikovala. Između ostalog, to se odnosi na Haške konvencije iz 1899. i 1907. godine, Ženevske konvencije iz 1949. i Dopunske protokole Ženevskim konvencijama iz 1977. godine. Pored toga, postojali su zakoni kojima je uspostavljen sistem vojnih tužilaštava i vojnih sudova.

c. Prema *Uputstvu* iz 1988. godine, komandanti snose odgovornost za postupak svojih potčinjenih i mogu sami snositi posledice ukoliko ne spreče ili kazne za krivična dela koja su izvršena pod njihovom komandom ili

³⁴⁶ Dokazni predmet br. 188 ERN teksta na b/h/s-u 0039-5376-0039-5376, engleski prevod 0079-7104-0079-7232, Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo - korpus kopnene vojske (privremeno)* 1990.

za njih znaju, ali i za ona dela za koja je trebalo da znaju ili su mogli da za njih saznaju na osnovu svog službenog položaja ili funkcije.

d. U glavi VIII (od tačke 200 do 252) *Propisa o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ* opsežno se i detaljno navode propisi koji se odnose na osnovna prava ratnih zarobljenika i obavezu određenog postupanja prema njima. Ti propisi odražavaju odredbe Treće ženevske konvencije o postupku prema ratnim zarobljenicima od 12. avgusta 1949.

e. Svaki starešina oružanih snaga SFRJ obavezan je prijaviti kršenja ratnog prava. Pored toga, vojna policija i organi bezbednosti imaju poseban zadatak da vrše istrage o krivičnim delima, uključujući kršenja zakona i običaja ratovanja. Nadalje, od njih se traži da preduzimaju potrebne mere pronalaženja izvršilaca, obezbede tragove zločina ili preduzmu druge mere ako postoje osnovi sumnje da je izvršen zločin. Organi bezbednosti i vojna policija su ovlašćeni da liše slobode lica za koja se sumnja da su izvršila krivična dela koji spadaju u nadležnost vojnih sudova. Organi bezbednosti su ovlašćeni da koriste fizičku silu, što uključuje i upotrebu vatrenog oružja, protiv lica koja se opiru privođenju, ili da se odbrane od napada na sebe ili lica koje obezbeđuju.

Uvod

Sa čisto vojne tačke gledišta, subordinacija podrazumeva ovlašćenje nadređenog da spreči ili kazni kršenja od strane podređenog, ili kada se steknu uslovi,³⁴⁷ barem obaveze da obavesti odgovarajući nivo u vojnom komandnom lancu o kršenju vojnih pravila i pravnih propisa uopšte, a naročito o povredama ratnog prava. Ta odgovornost je jedan od elemenata komandne odgovornosti i ona postoji ako komandant ima ovlašćenje da unapređuje i umanjuje činove.

Zakonodavstvo

a. Član 93. *Zakona o opštenarodnoj odbrani* iz 1982. godine opisuje odgovornosti pripadnika oružanih snaga SFRJ tokom borbenih dejstava u vezi sa obavezom poštovanja pravila međunarodnog sukoba.

³⁴⁷ Ovo će zavisi od različitog broja faktora, uključujući veličinu zločina, čin i odgovornosti komandanta i navodnog počinioca i dr.

Član 93. Zakona o opštenarodnoj odbrani, 1982.

Pripadnici oružanih snaga prilikom izvođenja borbenih dejstava pridržavaju se uvek i pod svim okolnostima pravila međunarodnog ratnog prava o humanom postupku sa ranjenim i zarobljenim neprijateljem i o zaštiti stanovništva i drugih pravila tog prava, u skladu sa ustavom i zakonom.³⁴⁸

b. Član 53. *Zakona o službi u oružanim snagama* određuje da se ne izvršava naređenje koje bi predstavljalo krivično delo:

Član 53. Zakona o službi u oružanim snagama, 1985.

Vojna lica su dužna da izvršavaju naređenja pretpostavljenih starešina koja se tiču službe, osim ako je očigledno da bi izvršenje naređenja predstavljalo krivično delo.

...

Ako primi naređenje čije bi izvršenje predstavljalo krivično delo, vojno lice je dužno da o naređenju odmah izvesti višeg pretpostavljenog starešinu ili starijeg od lica koje je naređenje izdalo.³⁴⁹

c. Glava XVI Krivičnog zakona SFRJ iz 1990. navodi krivična dela protiv čovečnosti i međunarodnog prava.

- Genocid (član 141.), ...kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.

- Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (član 142.), ...kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.

- Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika (član 143.), ...kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.

- Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (član 144.), ...kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.

- Organizovanje grupe i podsticanje na izvršenje genocida i ratnih zločina (član 145.), ...kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

- Protivpravno ubijanje i ranjavanje neprijatelja (član 146.), ...kazniće se zatvorom najmanje jednu godinu, ili smrtnom kaznom.

³⁴⁸ Dokazni predmet br. 387, ERN teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102, eng. L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ*, Beograd, 1982, čl. 93.

³⁴⁹ Dokazni predmet br. 95, ERN teksta na b/h/s-u 0036-4339-0036-4395, eng. L003-7316-L003-7360, *Zakon o službi u oružanim snagama*, Beograd, 1985. godina, čl. 53.

- Protivpravno oduzimanje stvari od ubijenih i ranjenih na bojištu (član 147.), ...učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina.

- Upotreba nedozvoljenih sredstava borbe (član 148.), ...kazniće se zatvorom najmanje jednu godinu ili smrtnom kaznom.

- Povreda parlamenta (član 149.), kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

- Surovo postupanje s ranjenicima, bolesnicima i ratnim zarobljenicima (član 150.) ...kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

- Uništavanje kulturnih i istorijskih spomenika (Član 151.), ...kazniće se zatvorom najmanje jednu godinu.

- Podsticanje na agresivni rat (Član 152.), kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

- Zloupotreba međunarodnih znakova (Član 153.), ...kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.³⁵⁰

d. *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, iz 1988.

(1) Uvod

(1) *U Propisima o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, iz 1988. godine iznosi se i tumači obaveza SFRJ da poštuje međunarodno humanitarno pravo. Propisi se sastoje od uvoda "Naredbe o primeni međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1988. godine i "Uputstva o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije" iz 1988. godine i govore o sadržaju obaveza SFRJ prema međunarodnom pravu i njihovoj primeni u okviru lanca komandovanja. U uvodu se prvo utvrđuje da se obavezu SFRJ na poštovanja "međunarodnog ratnog prava":

Kao član međunarodne zajednice država, Jugoslavija prihvata pravila međunarodnog ratnog prava. Poštovanje tih pravila odgovara njenom opštem stavu da izvršava sve svoje međunarodne obaveze, a u tradiciji naših

³⁵⁰ Dokazni predmet br. 547, ERN b/h/s-u 0025-3394-0025-3549, eng. 0091-6725-0091-6734, *Krivični zakon SFRJ*, Službeni glasnik SFRJ, 1990. godina, Poglavlje 16, čl. 141-155. Preostala dva člana u Poglavlju 16 odnose se na rasizam (član 154) i ropstvo, terorizam, napade na zaštićene osobe i uzimanje talaca (ceo član 155).

oružanih snaga je da se prilikom postupanja sa žrtvama rata poštuju pravila koja odgovaraju osećanju čovečnosti.³⁵¹

(2) U *Uputstvu* se dalje navode brojni međunarodni humanitarni sporazumi koje je SFRJ ratifikovala, kao i oni koje smatra delom međunarodnog običajnog prava.³⁵² Između ostalog, Haške konvencije iz 1899. i 1907. godine, Ženevske konvencije i Dopunske protokole Ženevske konvencije iz 1977. godine.³⁵³ Uopšteno rečeno, u *Uputstvu* su ogleđa stanovište SFRJ da "međunarodna zajednica smatra kršenje ratnog prava kao napad na opšte dobro".

Strane u sukobu su dužne da povrede pravila ratnog prava sprečavaju svim raspoloživim sredstvima i da prekršioce pozivaju na odgovornost i kažnjavaju, bez obzira na njihovo državljanstvo.

Države su dužne da svojim propisima još u miru predvide teške povrede pravila ratnog prava kao krivična dela.³⁵⁴

e. Nadležnost za kršenja zakona i običaja ratovanja koja su izvršili pripadnici Oružanih snaga SFRJ.

(1) U slučaju pripadnika Oružanih snaga SFRJ (JNA i TO) koji su prekršili ratno pravo, *Uputstvo* konkretno navodi da su za te povrede nadležni vojni sudovi SFRJ.

Nadležnost za suđenje: Za suđenje vojnim licima koja povrede pravila ratnog prava za koja se krivično odgovara, nadležni su jugoslovenski vojni sudovi. Ako je pravila ratnog prava povredio pripadnik strane oružane sile, sudiće mu vojni sud koji je nadležan da sudi pripadniku oružanih snaga SFRJ odgovarajućeg čina ili ranga.³⁵⁵

³⁵¹ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, ERN 0080-7685-0080-7768, na 7690, "Uvod".

³⁵² Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, ERN 0080-7685-0080-7768, tačka 9-10.

³⁵³ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, ERN 0080-7685-0080-7768, tačka 9.

³⁵⁴ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, ERN 0080-7685-0080-7768, tačka 18.

³⁵⁵ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7705, *Uputstva*, tačka 37.

(2) Međutim, u slučaju krivične odgovornosti za ratne zločine, *Uputstvo* iz 1988. takođe priznaje nadležnost međunarodnih sudova:

Lično je odgovoran za povredu pravila ratnog prava svaki pojedinac - vojno ili civilno lice - koji izvrši tu povredu ili naredi da se ona izvrši. Nepoznavanje odredaba pravila ratnog prava ne isključuje odgovornost onih koji su te odredbe povredili.

Lica koja izvrše ratni zločin ili drugu tešku povredu pravila ratnog prava krivično će odgovarati pred svojim nacionalnim sudovima ili, ako padnu u ruke neprijatelja, pred njegovim sudovima.

Izvršioци tih krivičnih dela mogu odgovarati i pred međunarodnim sudom, ako je takav sud obrazovan.

Kao izvršilac odgovaraće i ono lice koje organizuje, podstrekne ili pomogne izvršenje povrede ratnog prava ili saučestvuje u tom izvršenju.³⁵⁶

Time *Uputstvo* priznaje zakone i običaje ratovanja kao obavezujuće za oružane snage SFRJ.

(3) U *Uputstvu* je takođe obradilo pitanje kada se primenjuje međunarodno ratno pravo. Članovi 39. do 43. bave se započinjanjem oružanog sukoba i sledstvenom primenom međunarodnog ratnog prava. Za zakonodavstvo SFRJ, oružani sukob započinje u trenutku kada neka država ili države započnu oružani napad na SFRJ³⁵⁷ ili u trenutku kada SFRJ proglasi ratno stanje.³⁵⁸ U ovom drugom slučaju, u *Propisima* stoji: "od početka oružanog sukoba strane u sukobu dužne su primenjivati međunarodno ratno pravo".³⁵⁹

Proglašenjem ratnog stanja stupaju na snagu posebni jugoslovenski propisi predviđeni za takvo stanje i pravila međunarodnog ratnog prava. Proglašenje ratnog stanja se ne mora podudarati sa početkom oružanog

³⁵⁶ Dokazni predmet br. 298; ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7698-7699, *Uputstva*, tačka 20.

³⁵⁷ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7705, *Uputstva*, tačka 39.

³⁵⁸ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7706, *Uputstva*, tačka 42.

³⁵⁹ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7707, *Uputstvo*, tačka 39.

sukoba, već mu može prethoditi ili može nastupiti posle početka oružanog sukoba.³⁶⁰

f. Komandna odgovornost

(1) Osim što navode međunarodne pravne obaveze SFRJ i određuju kada i kako se te obaveze primenjuju, *Propisi* takođe razmatraju komandnu odgovornost za kršenje zakona i običaja ratovanja. *Naredba o primeni odredbi međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ* iz 1988. navodi odgovornost kako nadređenu tako i podređenu odgovornost za pridržavanje zakona i običaja ratovanja:

Za primenu pravila međunarodnog ratnog prava odgovorni su komandanti jedinica i svaki pripadnik oružanih snaga pojedinačno.

Protiv lica koja krše pravila međunarodnog ratnog prava nadležni starešina je dužan da pokrene postupak za izricanje zakonom propisanih sankcija.³⁶¹

(2) Uputstvo u tački 21. dalje precizira odgovornost komandanta za postupke potčinjenih:

Vojni starešina je lično odgovoran za povrede pravila ratnog prava ako je znao ili je mogao da zna da njemu potčinjene ili druge jedinice ili pojedinci pripremaju izvršenje takvih povreda, pa u vreme kada je još bilo moguće sprečiti njihovo izvršenje ne preduzme mere da se te povrede spreče. Lično je odgovoran i onaj vojni starešina koji zna da su povrede pravila ratnog prava izvršene, a protiv prekršioca ne pokrene disciplinski ili krivični postupak ili, ako nije nadležan za pokretanje postupka, prekršioca ne prijavi nadležnom vojnom starešini.

Vojni starešina odgovara kao saučesnik ili podstrekač ako je nepreduzimanjem mera protiv potčinjenih koji krše pravila ratnog prava doprineo da njemu potčinjene jedinice i pojedinci takva dela ponovljeno vrše.³⁶²

³⁶⁰ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7706, *Uputstvo*, tačka 42.

³⁶¹ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768 *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7690, *Naredba*, tačka 3.

³⁶² Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7699, *Uputstvo*, tačka 21.

(3) U skladu sa odgovornošću starešine za postupke svojih potčinjenih, odgovornost je starešine da izvesti o kršenju zakona i običaja ratovanja kako bi se sprečilo njihovo ponavljanje:

Jugoslovenski vojni starešina koji sazna da su povređena pravila ratnog prava naređuje da se u vezi s tim ispituju okolnosti i činjenice i prikupe potrebni dokazi.

Ako se utvrdi da je pripadnik oružanih snaga SFRJ, Jugoslovenski državljanin ili lice koje boravi u SFRJ povredilo pravila ratnog prava za koja je predviđeno krivično gonjenje, prikupljena obaveštenja i dokazi dostavljaju se vojnom tužiocu neposredno ili preko pretpostavljenog starešine i preduzimaju se potrebne mere za sprečavanje daljih povreda pravila ratnog prava.³⁶³

Prema *Uputstvu*, pretpostavljeni starešine su odgovorni za postupke svojih potčinjenih i mogu sami snositi posledice ukoliko ne spreče ili ne kazne krivična dela izvršena pod njihovom komandom ili ona za koja zanju, ali i za ona dela za koja je trebalo da zanju ili su mogli da saznaju na osnovu svog službenog položaja ili funkcije.

g. Odgovornost za krivična dela počinjena izvršenjem naređenja

Tačka 22. *Propisa* definiše odgovornost za kršenja prava i običaja ratovanja počinjena na osnovu naređenja.

Odgovornost za povrede pravila ratnog prava izvršene po naređenju. Pripadnik oružanih snaga kazniće se krivično i kad izvršenjem naređenja povredi pravila ratnog prava i time počinji ratni zločin ili kakvo drugo teško krivično delo, a znao je da je izvršenje naređenja bilo upravljeno na povredu pravila ratnog prava koja predstavlja krivično delo.³⁶⁴

h. Napadi na civilno stanovništvo

(1) U smislu težih povreda prava, *Uputstvo* naročito zabranjuje, između ostalog, napade na civilno stanovništvo. U sklopu tačke koja govori o "ratnim zločinima i drugim teškim povredama međunarodnog ratnog prava",

³⁶³ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7704-05, *Uputstvo*, tačka 36.

³⁶⁴ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7705, *Uputstvo*, tačka 22.

zabrana napada na civilno stanovništvo jasno pokazuje odgovornosti oružanih snaga SFRJ:

Ratni zločin protiv civilnog stanovništva: napad na civilno stanovništvo ili pojedina civilna dobra; napad bez izbora cilja, koji pogađa civilno stanovništvo ili civilne objekte, sa znanjem da će takav napad prouzrokovati prekomerne gubitke života; ... ubistvo, mučenje ili nečovečno postupanje, ... nanošenje velikih patnji ili povreda telesnog integriteta ili zdravlja, protivzakonito raseljavanje ili preseljavanje, prisilno odnarođivanje ... silovanje, primenu mera zastrašivanja i terora, uzimanje talaca, kolektivno kažnjavanje, protivzakonito odvođenje u koncentracione logore i druga protivzakonita zatvaranja, lišavanje prava na pravilno i nepristrasno suđenje, ... konfiskacija imovine, pljačka, protivzakonito i samovoljno uništavanje i prisvajanje imovine koje nije opravdano vojnim potrebama, uzimanje nezakonite i nesrazmerno velike kontribucije i rekvizicije ...³⁶⁵

(2) U *Uputstvu* se takođe posebno navodi namerno bombardovanje civilnog stanovništva kao teška povreda međunarodnog ratnog prava,³⁶⁶ i propisuje posebna zaštita civila kao lica "koja ne učestvuju u ratnim operacijama":

Civilno stanovništvo i njegova imovina ne smeju biti neposredni objekt borbenih dejstava. Ova zaštita pripada svim građanskim licima koja se zateknu na teritoriji strana u sukobu, bez obzira na njihovo državljanstvo.³⁶⁷

Izuzeci od opšte zaštite iz tačke 53. ovog uputstva. Borbena dejstva koja prouzrokuju žrtve među civilnim stanovništvom neće predstavljati povredu odredbe o opštoj zaštiti civilnog stanovništva iz tačke 53. ovog uputstva u ovim slučajevima: ako se civilno stanovništvo nađe u vojnom objektu; ako se lice koje ulazi u kategoriju civilnog stanovništva nađe uz vojnu jedinicu; ako se civilno stanovništvo nađe na način na koji nađe u neposrednoj blizini vojnog objekta u trenutku borbenih dejstava protiv tog objekta; međutim, u ovom slučaju se mora voditi računa o srazmeri između vojne koristi koja bi se

³⁶⁵ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7702-7703, *Uputstvo*, tačka 33(2).

³⁶⁶ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7703, *Uputstvo*, tačka 33(5).

³⁶⁷ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768 *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7703, *Uputstvo*, tačka 53.

postigla tim borbenim dejstvima i posledica koje bi od tog dejstva pretrpelo civilno stanovništvo.³⁶⁸ Kad god to dopušta vojna potreba, komandant jedinica koje bombarduju branjeno mesto u kome se nalazi civilno stanovništvo ili napadaju vojni objekti pri čemu se ugrožava civilno stanovništvo, treba prethodno da obavesti stanovništvo o predstojećem bombardovanju ili napadu, da bi ono moglo da se skloni.³⁶⁹ Prilikom bombardovanja branjenih mesta moraju biti preduzete sve mere radi zaštite bolnica i sabirališta ranjenika i bolesnika, kulturnih dobara i zgrada namenjenih verskim obredima (crkve i hramovi), ako se ne koriste u vojne svrhe.³⁷⁰

(3) *Uputstvo* dalje razmatra pitanje boraca koji su izmešani sa civilnim stanovništvom. Ona lica koja "na čelu imaju lice odgovorno za svoje potčinjene; imaju stalni znak za raspoznavanje, koji se može uočiti na odstojanju; otvoreno nose oružje; u svojim operacijama se pridržavaju pravila ratnog prava treba smatrati oružanim snagama u cilju primene međunarodnog ratnog prava /kao u originalu/".³⁷¹ Čak ukoliko vlada ne priznaje pobunjeničke snage, odredbe i pored toga određuju osnovu ponašanja:

U neprijateljstvima sa pobunjenicima, koje kao stranu u sukobu nije priznala vlada protiv koje su se digli, primenjuju se propisi unutrašnjeg prava, ali se, u svakom slučaju, moraju kao minimum poštovati osnovna pravila čovečnosti.³⁷²

U fusnoti se kao minimum koji treba poštovati navode odredbe zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija iz 1949. godine:

³⁶⁸ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7703, *Uputstvo*, tačka 54.

³⁶⁹ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7717, *Uputstvo*, tačka 80.

³⁷⁰ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7717, *Uputstvo*, tačka 79.

³⁷¹ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7708, *UputstvoE*, tačka 48.

³⁷² Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7697, *Uputstvo*, tačka 17.

Osnovna pravila čovečnosti koja se kao minimum moraju primenjivati prema pobunjenicima i u oružanom sukobu koji nema međunarodni karakter sadržana su u zajedničkom članu 3. Ženevskih konvencija od 1949. godine...³⁷³

(4) U najmanju ruku, *Uputstvo* potvrđuje zabranu represalija nad civilnim stanovništvom prema međunarodnom ratnom pravu:

Pravila ratnog prava zabranjuju primenu represalija protiv ovih lica i dobara:

Protiv ratnih zarobljenika, bolesnika, ranjenika, brodolomnika i građanskih lica i njihove imovine; kolektivne kazne se ne mogu izricati ratnim zarobljenicima, ranjenicima, bolesnicima i građanskim licima ni kao represalije...³⁷⁴

i. Postupanje prema ratnim zarobljenicima

(1) Član 213 *Propisa o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ* iz 1988. navodi da je "zabranjeno raniti ili ubiti pripadnika neprijateljskih oružanih snaga od trenutka kada prestane da pruža otpor i vidno pokaže volju da se preda ili da zbog ranjavanja ili bolesti nije u stanju da se bori. Ratni zarobljenik postaje kada padne u ruke neprijatelja. Prilikom zarobljavanja pripadnika neprijateljskih oružanih snaga, starešina jedinice oružanih snaga SFRJ preuzima sve mere predostrožnosti radi bezbednosti jedinice."³⁷⁵

(2) Član 51. *Propisa* određuje da je pripadnik oružanih snaga SFRJ dužan da štiti pripadnika neprijateljskih oružanih snaga koji se preda i da sa njim postupa čovečno i da na isti način treba da postupa sa svakim drugim licem zarobljenim u borbenoj zoni.

51. Dužnost pripadnika oružanih snaga SFRJ prilikom zarobljavanja pripadnika neprijateljskih oružanih snaga. Pripadnik oružanih snaga SFRJ je dužan da pripadniku neprijateljskih oružanih snaga koji se preda ili položi oružje ili bude savladan poštedi život i da sa njim postupa čovečno. Pored

³⁷³ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7698, *Uputstvo*, tačka 17, fusnota.

³⁷⁴ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na 7702, "Uputstvo", tačka 31.

³⁷⁵ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 213.

toga, dužan je da onemogući da pobegne i da preuzme sve da zarobljenik bude što pre sproveden na sigurno mesto i predat za to određenom starešini. Na isti način treba da postupa sa svakim drugim licem koje bude zarobljeno u borbenoj zoni.

Utvrđivanje identiteta ili položaja zarobljenih pripadnika neprijateljskih oružanih snaga u nadležnosti je posebno određenih vojnih organa.

Ranjenicima i bolesnicima koji su zarobljeni ukazivaće se potrebna pomoć i nega. Njih treba što pre predati sanitetskim organima.³⁷⁶

(3) Glava VIII (od tačke 200 do 252) *Propisa o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ* opsežno i detaljno navodi propise koji definišu pravni status, uslove i posledice, kao i osnovna prava ratnih zarobljenika i obaveza koje proizlaze iz postupanja prema njima. Ti propisi odražavaju odredbe Treće ženevske konvencije o postupanju prema ratnim zarobljenicima od 12. avgusta 1949.

(a) Tačka 200 definiše status ratnih zarobljenika.

200. Ratni zarobljenik. Ratni zarobljenik je pripadnik jedne od kategorija oružanih snaga iz tačke 48 i 50 ovog uputstva, koji je pao pod vlast neprijatelja.

Položaj ratnih zarobljenika imaju i ova lica koja padnu pod vlast neprijatelja:

1) lica koja prate oružane snage, ako to mogu dokazati, kao što su: civilni članovi posada vojnih vazduhoplova, ratni dopisnici, snimatelji, umetnici, kino-operateri, snabedvači, pripadnici radnih jedinica;

2) članovi posada brodova trgovačke moranarice, podrazumevajući tu i zapovednike, peljare i učenike, kao i posade civilnog vazduhoplovstva strana u sukobu, ako na osnovu drugih odredaba međunarodnog prava ne uživaju povoljniji postupak;

3) pripadnici oružanih snaga koji nastavljaju oružanu borbu nakon kapitulacije ili povećanja odnosno nestanka ranije vlasti, a koji izjavljuju da pripadaju jednoj vladi ili vlasti obrazovanoj na domaćoj teritoriji ili van nje, iako tu vladu ili vlast nije priznala strana u sukobu u čijim se rukama lica nalaze;

4) lica koja pripadaju ili su pripadala oružanim snagama okupirane zemlje, ako ih je okupatorska sila internirala kao civilna lica, mada ih je u

³⁷⁶ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 51.

početku okupacije pustila na slobodu i pored toga što su se neprijateljstva nastavila izvan okupirane teritorije, a naročito posle neuspešnog pokušaja tih lica da se spoje sa oružanim snagama kojima pripadaju i koje su stupile u borbu, ili ako se ta lica ne odazovu pozivu koji im je upućen radi interniranja. Na pogodnosti priznate ratnim zarobljenicima imaju pravo i lica koja pripadaju jednoj od kategorija iz stava 2. ove tačke, koja su neutralne države primile na svojoj teritoriju i koja su dužne da interniraju.³⁷⁷

(b) Tačka 48. je važna jer ponavlja kriterijume po kojima se u međunarodnom pravu definišu oružane snage. U sastav oružanih snaga ulaze dobrovoljačke jedinice, partizanske jedinice, narodne vojske itd. pod uslovima "da na čelu imaju lice odgovorno za svoje potčinjene; da imaju stalni znak za raspoznavanje; da otvoreno nose oružje; i da se pridržavaju pravila ratnog prava".

48. Oružane snage. Po međunarodnom ratnom pravu, oružane snage su organi ovlašćeni da u oružanom sukobu izvode ratna dejstva i protiv kojih se primenjuje ratna sila, i to:

1) kopnene, pomorske i vazduhoplovne snage i sve druge oružane formacije koje prema unutrašnjim propisima određene strane u sukobu ulaze u sastav njenih oružanih snaga ili čine njen sastavni deo, bez obzira na veličinu formacije i specijalnost; pored tih jedinica, to mogu biti i jedinice milicije, teritorijalne odbrane, fabričke zaštite i dr., ako po unutrašnjim propisima ulaze u sastav oružanih snaga i imaju spoljna obeležja tih snaga;

2) partizanski i dobrovoljački odredi, odredi narodne vojske, teritorijalne odbrane i dr., koji ne ulaze u sastav oružanih snaga pobrojanih u alineji 1. ove tačke i jedinice organizovanih pokreta otpora koje pripadaju jednoj od strana u sukobu i koje operišu izvan sopstvene teritorije ili na sopstvenoj teritoriji, s tim da pripadnici tih jedinica ispunjavaju ove uslove:

- da na čelu imaju lice odgovorno za svoje potčinjene;
- da imaju stalni znak za raspoznavanje, koji se može uočiti na odstojanju;
- da otvoreno nose oružje;
- da se u svojim operacijama pridržavaju pravila ratnog prava;

³⁷⁷ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 200.

3) stanovništvo neokupirane teritorije koje se diže na oružje da bi pružilo otpor neprijateljskoj najezdi, ako zbog brzog nadiranja neprijatelja nije imalo vremena da se organizuje kao redovna oružana sila, pod uslovima:

- da otvoreno nosi oružje;
- da poštuje pravila ratnog prava;

4) građanin koji za vreme oružanog napada ili u vojnoj operaciji radi pripreme za napad ne nosi nikakav znak raspoznavanja, odnosno koji se ne razlikuje od civilnog stanovništva, smatra se borcem i pripadnikom oružanih snaga, pod uslovom da otvoreno nosi oružje u toku vojnog angažovanja, kao i kada ga protivnik može videti tokom angažovanja u vojnom razvijanju koje prethodi preduzimanju napada u kome će učestvovati, i da se pridržava pravila ratnog prava.

Oružane snage SFRJ sačinjavaju Jugoslovenska narodna armija i Teritorijalna odbrana. Pripadnik oružanih snaga SFRJ je svaki građanin koji sa oružjem ili na drugi način učestvuje u otporu protiv napadača.³⁷⁸

(c) Tačka 206. *Propisa o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ* iz 1988. utvrđuje uslove za početak i trajanje zaštite ratnih zarobljenika. U tački 213. više se govori o zarobljavanju.

206. Početak i trajanje zaštite. Odredbe o ratnim zarobljenicima primenjuju se na sva lica koja pripadaju jednoj od kategorija navedenih u tački 200. ovog uputstva, počev od trenutka zarobljavanja pa do njihovog konačnog oslobađanja i povratka u domovinu.³⁷⁹

213. Zabranjeno je raniti ili ubiti pripadnika neprijateljskih oružanih snaga od trenutka kada prestane da pruža otpor i vidno pokaže volju da se preda ili da zbog ranjavanja ili bolesti nije u stanju da se bori. Ratni zarobljenik postaje kada padne u ruke neprijatelja. Prilikom zarobljavanja pripadnika neprijateljskih oružanih snaga, starešina jedinice oružanih snaga SFRJ preuzima sve mere predostrožnosti radi bezbednosti jedinice.³⁸⁰

³⁷⁸ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 48.

³⁷⁹ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 206.

³⁸⁰ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 213.

(d) Odredbe tačke 207. kažu da su ratni zarobljenici u vlasti sile koja ih je zarobila.

Ratni zarobljenici su u vlasti neprijateljske sile, a ne pojedinih lica ili jedinica koje su ih zarobile. Sila u čijoj su vlasti odgovorna je za postupak prema ratnim zarobljenicima. Ta odgovornost ne isključuje ličnu odgovornost pojedinaca.³⁸¹

(e) U tački 209. pominje se zabrana represalija protiv ratnih zarobljenika. U tački 210. ističe se potreba za čovečnim postupanjem.

209. Zabranjeno je ma u kom slučaju preduzimati represalije prema ratnim zarobljenicima.³⁸²

210. Humani postupak. Sa ratnim zarobljenicima se mora postupati čovečno. Oni se naročito moraju zaštititi od nasilja, uvreda i zastrašivanja. Ratni zarobljenici imaju pravo na poštovanje svoje ličnosti i časti. Oni zadržavaju svoju punu građansku, pravnu i poslovnu sposobnost kakvu su imali u početku zarobljavanja. Prema ženama se postupa sa svim obzirima.³⁸³

(f) U tački 217. navodi se da ratne zarobljenike, izuzev ranjenih i bolesnih, treba evakuisati iz borbene zone.

Odmah po zarobljavanju se svi ratni zarobljenici, osim ranjenika i bolesnika nesposobnih za transport, moraju evakuisati iz borbene zone.

U toku evakuacije, a najkasnije po dolasku u prvi logor van zone opasnosti, treba sačiniti spiskove evakuisanih ratnih zarobljenika i predati ih nadležnoj vojnoteritorijalnoj komandi odnosno komandi logora.

Svi pokreti ratnih zarobljenika u pogledu materijalnog obezbeđenja vrše se pod sličnim uslovima kao i pokreti sopstvenih jedinica, pri čemu se naročita brigada vodi o sigurnosti zarobljenika.

³⁸¹ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 207.

³⁸² Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 209.

³⁸³ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 210.

Nesposobni za transport su oni ranjenici i bolesnici koji se, s obzirom na njihovo zdravstveno stanje, dovode u veću životnu opasnost pokretom nego ostankom na mestu.

Ratne zarobljenike prilikom transporta treba snabdeti potrebnim količinama vode i hrane, odećom, obućom, lekovima i drugim potrebama.³⁸⁴

(g) Krivično gonjenje ratnih zarobljenika opisano je u tački 240. Sudski postupak ne može početi ako nije prošlo najmanje tri nedelje od dana uručenja optužnice.

240. Krivično gonjenje. Nijednom ratnom zarobljeniku ne sme biti suđeno niti sme biti kažnjen za delo koje nije izričito predviđeno zakonima slike koja drži ratne zarobljenike ili međunarodnim pravom, a koji su bili na snazi kada je to delo izvršeno. Ratne zarobljenike treba odmah po zarobljavanju obavestiti o krivičnim delima koja povlače smrtnu kaznu. Posle tog obaveštenja ne može se protiv ratnog zarobljenika izreći smrtna kazna ni za jedno drugo krivično delo bez saglasnosti sile čiji je on pripadnik.

Krivični postupak se mora voditi što je moguće brže. Pritvor ne sme trajati duže od tri meseca. Vreme provedeno u pritvoru uračunava se u izdržavanje kazne lišenja slobode. Sudski postupak ne može početi ako nije prošlo najmanje tri nedelje od dana uručenja optužnice i drugih podataka neophodnih ratnom zarobljeniku, povereniku ili sili zaštitnici. Optuženi ratni zarobljenik ima pravo da izabere branioca, da se poziva na svedoke, da ima kvalifikovanog tumača i da ga na pretres prati jedan od njegovih drugova zarobljenika. Ako ratni zarobljenik ne izabere branioca, to pravo ima sila zaštitnica. U protivnom, branilac se određuje po službenoj dužnosti. Za spremanje odbrane braniocu treba osigurati rok od najmanje dve nedelje i dati mu sve druge potrebne olakšice.

Presuda se, sa svim potrebnim podacima i poukama, dostavlja ratnom zarobljeniku, povereniku ili sili zaštitnici.³⁸⁵

³⁸⁴ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 217.

³⁸⁵ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 240.

- (j) Postupanje prema neborcima u opkoljenim područjima
 (1) Uputstvo iz 1988. takođe se bavilo pitanjem neboraca u opkoljenim područjima.

Prava i dužnosti komandanta prema neborčkom stanovništvu opkoljene zone ili mesta. Međunarodno ratno pravo dopušta komandantu jedinica koje su opkolile zonu ili branjeno mesto da spreči svaki pokušaj neborčskog stanovništva da napusti tu zonu ili mesto, pa čak i upotrebom oružja.

Komandant po svom nahođenju može da odobri pojedincima ili pojedinim kategorijama civilnog stanovništva da napuste takvu zonu ili mesto, kao i da dopusti ulaz u tu zonu ili mesto. Međunarodno ratno pravo preporučuje da komandanti strana u sukobu, kada zone i mesta budu opkoljeni, zaključe mesne sporazume o evakuaciji ranjenika, bolesnika, nemoćnih i starih lica, dece i trudnica iz opkoljene zone ili mesta i o prolazu sanitetskog osoblja i sanitetskog materijala. Da li će ti sporazumi biti zaključeni i u kom obimu, zavisiće od okolnosti, a naročito od toga da li komandant jedinica koje vrše opkoljavanje smatra da takav sporazum ne otežava zauzimanje opkoljene zone, vodeći pri tome računa o humanim obzirima u okviru vojne potrebe.³⁸⁶

(2) Glava IX (od tačke 253. do 262) *Propisa o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ* sadrži uputstva o postupanju prema civilima, neprijateljskim državljanima, državljanima neprijateljskih država, licima bez državljanstva i izbeglicama, kao i uputstva o pokretanju krivičnog postupka.

(a) U tački 253. ističe se potreba zaštite i čovečnog postupanja prema civilima koji su pali u ruke nekoj od strana u sukobu.

253. Građanska lica imaju pravo da, kad se nađu u vlasti jedne strane u sukobu, na poštovanje ličnosti, časti, porodičnih prava, ubeđenja i običaja. Prema ovim licima mora se u svako doba postupati čovečno. Naročito je zabranjeno svako nasilje ili zastrašivanje.

Žene moraju biti posebno zaštićene od svakog napada na njihovu čast, a naročito od silovanja, primoravanja na prostituciju i sl.

³⁸⁶ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 70.

Prema licima iz ove tačke zabranjene su sve kolektivne kazne i uzimanje talaca, kao i sve mere represalija. Dopuštene su mere kontrole i bezbednosti, koje su potrebne s obzirom na postojanje oružanog sukoba.³⁸⁷

(b) U tački 261. objašnjava se kako treba postupati prema interniranim civilima.

261. Postupak sa interniranim građanskim licima. Internirana lica zadržavaju svoju punu građanskopravnu i poslovnu sposobnost i imaju prava koja iz nje proističu srazmerna položaju interniranih lica.

Strana u sukobu je dužna da izdržava internirana lica, da im obezbedi lekarsku negu, smeštaj, ishranu i odeću, vodeći računa o potrebama za održavanje higijene i zdravlja.

Internirana lica se mogu koristiti za rad samo ako to žele; pored toga, ako zatreba, mogu se koristiti na poslovima u vezi sa upravljanjem i održavanjem logora; ona se u logoru mogu baviti intelektualnim, vaspitnim, zabavnim i sportskim delatnostima.

Disciplinski režim u logoru mora biti u skladu sa načelima čovečnosti. Zabranjena su telesna i moralna zlostavljanja.

Internirana lica imaju pravo da biraju internirski odbor, koji će ih predstavljati pred organima sile u čijoj su vlasti, pred predstavnicima sile zaštitnice odnosno Međunarodnog komiteta Crvenog krsta i drugih priznatih organizacija za pružanje pomoći.

Internirana lica imaju pravo da obaveste porodicu o interniranju, stanju zdravlja i adresi. Podatke o tome dostaviće posredstvom sile zaštitnice i Centralne agencije za obaveštavanje nacionalni biro i za obaveštavanje sili kojoj oni pripadaju. Internirana lica imaju pravo da šalju i primaju pisma i dopisne karte i da primaju pojedinačne i kolektivne pošiljke pomoći. Prava i dužnosti interniranih lica i postupak prema njima uglavnom su slični položaju koji imaju ratni zarobljenici u logoru.³⁸⁸

³⁸⁷ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 253.

³⁸⁸ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 261.

(c) U tački 262. navedene su garancije u krivičnom postupku. U njoj se izričito kaže da se suđenja mogu voditi samo pred redovno ustanovljenim sudom koji optuženom obezbeđuje potrebne garancije.

262. Garancije u krivičnom postupku. Suđenje za krivična dela koja su vezana za oružani sukob može se preduzeti samo pred redovno ustanovljenim sudom koji optuženom obezbeđuje opštepriznate osnovne garancije u postupku.³⁸⁹

Istrage i krivično gonjenje za kršenja zakona i običaja ratovanja

Uvod

Svaki starešina Oružanih snaga SFRJ dužan je prijaviti povrede ratnog prava.³⁹⁰ Organi bezbednosti imaju poseban zadatak da vrše istrage o krivičnim delima, uključujući kršenja zakona i običaja ratovanja.

Organi bezbednosti

(1) Na osnovu *Pravila službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ* iz 1984. godine, organi bezbednosti (OB) učestvuju "u otkrivanju i sprečavanju težih krivičnih dela":

U otkrivanju i sprečavanju težih krivičnih dela koja se odnose na krađu ili oštećenje naoružanja, municije, borbenih i minsko-eksplozivnih sredstava i drugih težih oblika imovinskog kriminala u oružanim snagama i organizacijama za NVO kojima se ugrožava njihova odbrambena sposobnost i borbenost; u radnjama koje prethode započinjanju krivičnog postupka, kao i u krivičnom postupku saglasno odredbama saveznih zakona kojima je uređen krivični postupak i nadležnost vojnih sudova;³⁹¹

(2) Organi bezbednosti imaju ovlašćenje da liše slobode lice za koja se osnovano sumnja da je izvršilo krivično delo u nadležnosti vojnih sudova,

³⁸⁹ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, tačka 262.

³⁹⁰ Dokazni predmet br. 298, ERN teksta na b/h/s-u 0013-6803-0013-6937, eng. 0080-7685-0080-7768, *Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ*, 1988, na str. ERN 7704-05, *Uputstva*, tačka 36.

³⁹¹ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, tačka 7.

uključujući i vojna lica zatečena u izvršenju krivičnog dela. Lica za koja postoji osnovana sumnja da su izvršila krivično delo moraju se odmah predati istražnom sudiji vojnog suda ili najbližoj vojnoj jedinici ili ustanovi.

Kada su u pitanju krivična dela iz nadležnosti vojnih sudova za koja se goni po službenoj dužnosti, pod uslovima propisanim zakonom kojim se uređuje krivični postupak, ovlašćene starešine organa bezbednosti mogu lice lišiti slobode i bez odlaganja ga privesti istražnom sudiji vojnog suda ili najbližoj vojnoj jedinici, odnosno vojnoj ustanovi.³⁹²

Ovlašćeni starešina organa bezbednosti može lišiti slobode vojno lice zatečeno na izvršenju krivičnog dela za koje se goni po službenoj dužnosti pod uslovima propisanim zakonom kojim se uređuju vojni sudovi. Ovlašćeni starešina organa bezbednosti iz stava 1. ove tačke dužan je da vojno lice koje je lišeno slobode odmah, sa izveštajem, preda istražnom sudiji vojnog suda ili najbližoj vojnoj jedinici ili vojnoj ustanovi. Ako to ne može učiniti, izveštava istražnog sudiju ili najbližu vojnu jedinicu ili ustanovu koja će takvo lice odmah preuzeti.³⁹³

(3) Organi bezbednosti imaju pravo da osumnjičenom licu odrede pritvor u trajanju do tri dana pre pokretanja istrage i u toku istrage o krivičnom delu. U slučaju kada je određen pritvor pre otvaranja istrage, organi bezbednosti ne mogu saslušavati osumnjičeno lice, ali mogu "obavljati razgovor sa ciljem pribavljanja potrebnih obaveštenja."

Organi bezbednosti imaju pravo da protiv lica osnovano sumnjivih da su učinila krivično delo iz nadležnosti vojnih sudova odrede pritvor u trajanju od tri dana pre i u toku istrage pod uslovima određenim zakonom kojim se uređuje krivični postupak, o čemu obaveštava pretpostavljenog starešinu.

Rešenje o pritvoru, koje mora biti obrazloženo, donosi starešina organa bezbednosti komande armije ili njemu ravan ili viši starešina organa bezbednosti JNA, odnosno starešina organa bezbednosti teritorijalne odbrane republike, odnosno autonomne pokrajine.

³⁹² Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, tačka 43.

³⁹³ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, tačka 44.

Kada određuju pritvor pre otvaranje istrage, organi bezbednosti ne mogu saslušavati pritvoreno lice kao okrivljenog, ali su ovlašćeni da sa njim obavljaju razgovor sa ciljem pribavljanja potrebnih obaveštenja.³⁹⁴

(4) Organi bezbednosti su ovlašćeni da koriste fizičku silu, što uključuje i upotrebu vatrenog oružja, protiv lica koje odbija da bude privedeno, ili da bi se odbranili od napada na sebe ili lica koje obezbeđuju.³⁹⁵

Radi savlađivanja otpora lica koje treba privesti kao i radi odbijanja napada na sebe ili na drugo lice koje obezbeđuju, ovlašćene starešine organa bezbednosti imaju ovlašćenje da upotrebe fizičku silu.

U vršenju zadataka iz svog delokruga ovlašćene starešine organa bezbednosti smeju upotrebiti vatreno oružje samo ako drugačije ne mogu:

a) da zaštite život ljudi;

b) da spreče bekstvo vojnog lica zatečenog na izvršenju krivičnog dela za koje je predviđena kazna zatvora 15 godina ili stroža kazna, odnosno vojnog lica lišenog slobode ili za koje je doneto rešenje o pritvoru zbog počinjenog krivičnog dela za koje je predviđena kazna zatvora 15 godina ili stroža kazna;

c) da spreče bekstvo civilnog lica zatečenog u vršenju krivičnog dela za koje je predviđena kazna zatvora 15 godina ili stroža kazna;

d) da od sebe odbiju neposredan napad kojim se ugrožava njihov život.

Pre upotrebe vatrenog oružja ovlašćene starešine organa bezbednosti dužne su da na to upozore lice prema kojem ga nameravaju upotrebiti i da ga zaplaše pucanjem u vazduh, ako je to u datom slučaju moguće.

Ako je organima bezbednosti naređeno da neposredno vrše obezbeđenje određenog objekta ili lica, upotreba oružja vrši se po odredbama Pravila službe oružanih snaga.

Ovlašćene starešine organa bezbednosti dužne su da posle upotrebe fizičke snage ili vatrenog oružja u vršenju službe podnesu pismeni izveštaj pretpostavljenom starešini u organima bezbednosti, koji sa tim upoznaju starešinu iz tačke 16. ovog pravila.

³⁹⁴ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, tačka 45.

³⁹⁵ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, tačka 46.

(5) Pored toga, organi bezbednosti dužni su da preduzmu potrebne mere da pronađu izvršioca, obezbede tragove krivičnog dela ili preduzmu druge mere ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično delo.

Kada postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično delo iz delokruga organa bezbednosti, ovlašćene starešine organa bezbednosti dužne su da preduzmu potrebne mere da se pronađe učinilac krivičnog dela, da se učinilac ili saučesnik ne sakrije ili ne pobegne, da se otkriju i obezbede tragovi krivičnog dela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i da se prikupe sva obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje krivičnog postupka.³⁹⁶

Vojna policija (VP)

(1) Član 196. *Zakona o opštenarodnoj odbrani* iz 1982. kaže da vojna policija sprovodi "poslove otkrivanja krivičnih dela i učinilaca za koje su nadležni vojni sudovi i koja se gone po službenoj dužnosti, u skladu sa saveznim zakonom i propisima donesenim na osnovu saveznog zakona".

Član 196. *Zakona o opštenarodnoj odbrani*, 1982.

Vojna policija, u skladu sa saveznim zakonom i propisima donesenim na osnovu saveznog zakona, vrši određene poslove bezbednosti za potrebe Jugoslovenske narodne armije, zaštite ljudi i imovine, bezbednosti vojnog saobraćaja, vojnog reda i discipline i poslove otkrivanja krivičnih dela i učinilaca za koje su nadležni vojni sudovi i koja se gone po službenoj dužnosti.³⁹⁷

(2) *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ* iz 1985. o nadležnosti vojne policije kaže sledeće:

Vojna policija, u skladu sa zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona, vrši određene poslove bezbednosti za potrebe JNA, a u ratu i za potrebe teritorijalne odbrane koji se odnose na: zaštitu ljudi i imovine; bezbednost vojnog saobraćaja, vojni red i disciplinu; otkrivanje krivičnih dela

³⁹⁶ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, tačka 52.

³⁹⁷ Dokazni predmet 23, oznaka, ERN teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102, eng. L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ*, 1982, čl. 179.

i njihovih učinilaca iz nadležnosti vojnih sudova koja se gone po službenoj dužnosti; učesće u obezbeđenju visokih starešina oružanih snaga, dokumenata i borbenih sredstava najvišeg stepena tajnosti, rejon, zona, pravaca i vojnih objekata od posebnog značaja za oružane snage i odbranu zemlje.³⁹⁸

(3) Jedan od zadataka vojne policije je suzbijanje kriminaliteta.³⁹⁹

Služba suzbijanja kriminaliteta vojne policije obuhvata poslove koje prema zakonu kojim se uređuje krivični postupak vrše organi unutrašnjih poslova, a odnose se na krivična dela iz nadležnosti vojnih sudova.⁴⁰⁰

(4) Vojna policija je dužna da preduzme potrebne mere da pronade izvršioce, obezbedi tragove krivičnog dela ili preduzme druge mere ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično delo.

Ako postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično delo iz nadležnosti vojnog suda koje se goni po službenoj dužnosti, ovlašćena službena lica vojne policije dužna su da preduzmu potrebne mere da se pronade učinilac krivičnog dela, da se učinilac ili saučesnik ne sakrije ili ne pobegne i da se otkriju i obezbede tragovi krivičnog dela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i da prikupe i sva obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje krivičnog postupka. Kada su u pitanju krivična dela po kojima postupaju organi bezbednosti, o njima se odmah obaveštava nadležni organ bezbednosti, a organi vojne policije preduzimaju mere koje ne trpe odlaganje.⁴⁰¹

Poslove i ovlašćenja po zakonu kojim se uređuje krivični postupak vrše ovlašćena službena lica vojne policije po službenoj dužnosti, na zahtev vojnog tužioca i vojnog suda.⁴⁰²

³⁹⁸ Dokazni predmet br. 397, ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115, eng. 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 17.

³⁹⁹ Dokazni predmet br. 397, ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115, eng. 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 41.

⁴⁰⁰ Dokazni predmet br. 397, ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115, eng. 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 67.

⁴⁰¹ Dokazni predmet br. 397, ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115, eng. 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 68.

⁴⁰² Dokazni predmet br. 397, ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115, eng. 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 69.

Ovlašćeno službeno lice vojne policije može prikupiti potrebna obaveštenja i podatke o krivičnom delu iz nadležnosti vojnog suda za koje se goni po službenoj dužnosti i o učiniocu krivičnog dela pripadniku oružanih snaga od vojnih lica i drugih građana SFRJ koji nisu pripadnici oružanih snaga, ali ih ne može saslušavati u svojstvu svedoka, okrivljenog ili veštaka, niti primenjivati bilo kakve mere prinude prema licu koje odbije da pruži obaveštenja.⁴⁰³

(5) Pripadnici vojne policije mogu pozvati pripadnike oružanih snaga SFRJ i druge građane SRJ /kao u originalu/ radi prikupljanja obaveštenja o krivičnim delima iz nadležnosti vojnih sudova.

Ovlašćena službena lica vojne policije mogu pozvati pripadnike oružanih snaga i druge građane SFRJ radi prikupljanja prethodnih obaveštenja u vezi sa krivičnim delima iz nadležnosti vojnih sudova. Pripadnici oružanih snaga se pozivaju preko njihove vojne jedinice i ustanove, a drugi građani SFRJ na adresu stana ili radnog mesta.⁴⁰⁴

(6) Pripadnici vojne policije mogu neko lice lišiti slobode ako postoji osnovana sumnja da je izvršeno krivično delo iz nadležnosti vojnog suda.

Ovlašćena službena lica vojne policije mogu neko lice lišiti slobode ako postoji osnovana sumnja da je izvršeno krivično delo iz nadležnosti vojnog suda, kada za to postoje razlozi predviđeni u zakonu kojim se uređuje krivični postupak.⁴⁰⁵

(7) Pripadnici vojne policije sastavljaju krivičnu prijavu u kojoj navode dokaze do kojih su došli u istrazi o krivičnom delu za koje postoji osnovana sumnja da je izvršeno.

Na osnovu prikupljenih obaveštenja ovlašćeno službeno lice vojne policije sastavlja krivičnu prijavu u kojoj navodi dokaze za koje je saznalo prilikom prikupljanja obaveštenja. Uz krivičnu prijavu dostavljaju se i predmeti, skice, fotografije, pribavljeni izveštaji, spisi o preduzetim merama i

⁴⁰³ Dokazni predmet br. 397, ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115, eng. 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 73.

⁴⁰⁴ Dokazni predmet br. 397, ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115, eng. 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 74.

⁴⁰⁵ Dokazni predmet br. 397, ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115, eng. 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 78.

radnjama, službene zabeleške, izjave i drugi materijali koji mogu biti od koristi za uspešno vođenje postupka.⁴⁰⁶

Te krivične prijave podnose se vojnom tužiocu preko pretpostavljenog starešine.⁴⁰⁷

(8) *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ* iz 1985. potvrđuje tačku 45. *Pravila službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ* iz 1984.⁴⁰⁸ u vezi sa ovlašćenjem organa bezbednosti da licima za koje se osnovano sumnja da su učinila krivično delo iz nadležnosti vojnih sudova odrede pritvor u trajanju do tri dana.

Starešina organa bezbednosti komande armije ili njemu ravan ili viši starešina organa bezbednosti JNA, odnosno starešina organa bezbednosti štaba teritorijalne odbrane republike, odnosno pokrajine, koji u stručnom pogledu rukovodi vojnom policijom može odrediti pritvor u trajanju do tri dana protiv lica osnovano sumnjivog da je učinilo krivično delo iz nadležnosti vojnih sudova koji su u delokrugu vojne policije pod uslovima predviđenim zakonom kojim se uređuje krivični postupak.⁴⁰⁹

Vojni tužilac – vojni sud

(1) Ustav SFRJ iz 1974. potvrđuje u svojim članovima 221, 236. i 280. (stav 7), sistem vojnih tužilaštava i vojnih sudova.

Član 221. Ustava SFRJ, 1974.

...

O krivičnim delima vojnih lica i određenim krivičnim delima drugih lica koja se odnose na narodnu odbranu i bezbednost zemlje, kao i o drugim pravnim stvarima koje se odnose na sporove u vezi sa službom u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, sude vojni sudovi.

⁴⁰⁶ Dokazni predmet br. 397, ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115, eng. 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 85.

⁴⁰⁷ Dokazni predmet br. 397, ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115, eng. 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 85.

⁴⁰⁸ Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0900-9843; ERN eng. 0092-0099-0092-0310, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 1984, tačka 45.

⁴⁰⁹ Dokazni predmet br. 397, ERN teksta na b/h/s-u 0207-2092-0207-2115, eng. 0304-1627-0304-1654, *Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ*, 1985, tačka 80.

Član 236. Ustava SFRJ, 1974.

Vojno tužilaštvo goni učinioce krivičnih dela koja su u nadležnosti vojnih sudova i preduzima određene mere za zaštitu interesa društvene zajednice i ulaže pravna sredstva radi zaštite ustavnosti i zakonitosti na način propisan saveznim zakonom.⁴¹⁰

Član 280. Ustava SFRJ, 1974.

Federacija preko saveznih organa:

...

7) ...uređuje i organizuje vojne sudove i vojno tužilaštvo...⁴¹¹

(2) Zakon o vojnom tužilaštvu iz 1977. i Zakon o vojnim sudovima iz 1977. godine ustanovili su mandat i nadležnost vojnog tužilaštva i vojnog suda. Ovi zakoni stvorili su pravni okvir za krivično gonjenje i presuđivanje za zločine počinjene od strane pripadnika oružanih snaga SFRJ.

(3) Članovi 1. i 6. *Zakona o vojnom tužilaštvu* definišu ovlašćenja vojnog tužilaštva.

Član 1. Zakona o vojnom tužilaštvu, 1977.

Vojno tužilaštvo goni učinioce krivičnih dela koja su u nadležnosti vojnih sudova; preduzima određene mere za zaštitu interesa društvene zajednice i ulaže pravna sredstva radi zaštite ustavnosti i zakonitosti na način propisan ovim zakonom ili drugim saveznim zakonom.⁴¹²

Član 6. Zakona o vojnom tužilaštvu, 1977.

Pravo i dužnost vojnog tužioca je da goni učinioce krivičnih dela iz nadležnosti vojnih sudova za koja se goni po službenoj dužnosti, i da u vezi s tim:

preduzima potrebne mere u vezi sa otkrivanjem krivičnih dela i pronalaženjem njihovih učinilaca i radi usmeravanja prethodnog krivičnog postupka;

⁴¹⁰ Dokazni predmet br. 470, ERN eng. 0046-0834-0046-1076, Ustav SFRJ iz 1974, na engleskom objavljen u izdanju *Constitutions of the Countries of the World*, Blaustein and Flanz, 1974, čl. 236.

⁴¹¹ Dokazni predmet br. 470, ERN eng. 0046-0834-0046-1076, Ustav SFRJ iz 1974, na engleskom objavljen u izdanju *Constitutions of the Countries of the World*, Blaustein and Flanz, 1974, čl.280.

⁴¹² Dokazni predmet br. 569, ERN teksta na b/h/s-u 0263-3400-0263-3403, *Zakon o vojnom tužilaštvu* SFRJ, 1977. godina, član 1.

zahteva sprovođenje istrage;
 podiže i zastupa optužnicu, odnosno optužni predlog pred nadležnim vojnim sudom;
 izjavljuje žalbu protiv sudskih odluka i ulaže vanredna pravna sredstva protiv pravnosnažnih sudskih odluka.

Vojni tužilac vrši i druga prava i dužnosti koji su mu stavljani u delokrug saveznim zakonom.⁴¹³

(4) Mandat vojnog suda ustanovljen je članom 1. Zakona o vojnim sudovima.

Član 1. Zakona o vojnim sudovima, 1977.

Vojni sudovi kao redovni sudovi sude o krivičnim delima vojnih lica i određenim krivičnim delima drugih lica koja se odnose na narodnu odbranu i bezbednost zemlje, kao i o drugim pravnim stvarima koje se odnose na sporove u vezi sa službom u Jugoslavenskoj narodnoj armiji.⁴¹⁴

(5) Organizacija i ovlašćenja vojnih sudova definisana su članovima 10. do 12. Zakona o vojnim sudovima. Na osnovu člana 10, postojala su dva nivoa vojnih sudova: prvostepeni vojni sudovi i Vrhovni vojni sud.⁴¹⁵ Član 11. kaže da se vojni sudovi prvog stepena osnivaju za određenu vojnu teritoriju ili pri određenim jedinicama. Članom 12. određene su nadležnosti vojnih sudova.

Član 11. Zakona o vojnim sudovima, 1977.

Vojni sudovi prvog stepena osnivaju se za određenu vojnu teritoriju, ili pri pojedinim vojnim jedinicama ili vojnim ustanovama, odnosno za određenu vojnu teritoriju ili pojedine vojne jedinice ili vojne ustanove.

Osnivanje, ukidanje, formaciju, sedište i teritoriju vojnih sudova prvog stepena i formaciju i sedište Vrhovnog vojnog suda određuje Vrhovni komandant oružanih snaga.⁴¹⁶

⁴¹³ Dokazni predmet br. 569, ERN teksta na b/h/s-u 0263-3400-0263-3403, *Zakon o vojnom tužilaštvu* SFRJ, 1977. godina, član 6.

⁴¹⁴ Dokazni predmet br. 569, ERN teksta na b/h/s-u 0263-3400-0263-3409, *Zakon o vojnim sudovima* SFRJ, 1977. godina, član 1.

⁴¹⁵ Dokazni predmet br. 570, ERN teksta na b/h/s-u 0263-3404-0263-3419, *Zakon o vojnim sudovima* SFRJ, 1977. godina, član 10.

⁴¹⁶ Dokazni predmet br. 570, ERN teksta na b/h/s-u 0263-3404-0263-3419, *Zakon o vojnim sudovima* SFRJ, 1977. godina, član 11.

Član 12. Zakona o vojnim sudovima, 1977.

Vojni sudovi:

sude o krivičnim delima koja učine vojna lica, a u slučajevima predviđenim ovim zakonom i o krivičnim delima koja učine druga lica (član 13.);

sude o sporovima za naknadu štete koju vojna lica na službi u Jugoslavenskoj narodnoj armiji ili građanska lica na službi u Jugoslavenskoj narodnoj armiji učine federaciji u vezi sa vršenjem službe, o zahtevu federacije za naknadu iznosa koji je isplaćen zbog nezakonitog ili nepravilnog rada tih lica i o drugim sporovima kad je to određeno saveznim zakonom;

sude o upravnim sporovima protiv upravnih akata vojnih organa, kao i protiv upravnih akata drugih saveznih organa, saveznih organizacija i zajednica ako je to saveznim zakonom propisano;

vrše određene poslove izvršenja kazni koji su im ovim zakonom stavljani u nadležnost;

vrše i druge poslove određene saveznim zakonom.⁴¹⁷

(6) Treba obratiti pažnju na član 5. *Zakona o vojnom tužilaštvu* jer je on vojnim tužilaštvima pri jedinicama i organima JNA nalagao obavezu da obavestavaju ne samo vojno tužilaštvo o primeni zakona i svome radu već i visoke (pretpostavljene) starešine jedinica i organa JNA. Istu odgovornost vojno tužilaštvo je imalo i prema Vrhovnom komandantu oružanih snaga (= Predsedništvu SFRJ). Ista obaveza se može pronaći u članu 4, stav 3. *Zakona o vojnim sudovima* iz 1977. godine.

Član 5. Zakona o vojnom tužilaštvu, 1977.

Vojno tužilaštvo pri jedinici ili ustanovi Jugoslovenske narodne armije obavestava starešinu te jedinice, odnosno ustanove i Vojno tužilaštvo Jugoslovenske narodne armije o primenjivanju zakona i o svom radu.

Vojno tužilaštvo Jugoslovenske narodne armije, preko saveznog sekretara za narodnu odbranu, obavestava Vrhovnog komandanta oružanih snaga o primenjivanju zakona, o svom radu i o radu vojnih tužilaštava.⁴¹⁸

Član 4. Zakona o vojnim sudovima, 1977.

...

⁴¹⁷ Dokazni predmet br. 570, ERN teksta na b/h/s-u 0263-3404-0263-3419, *Zakon o vojnim sudovima* SFRJ, 1977. godina, član 12.

⁴¹⁸ Dokazni predmet br. 569, ERN teksta na b/h/s-u 0263-3400-0263-3403, *Zakon o vojnom tužilaštvu* SFRJ, 1977. godina, član 5.

Vojni sudovi, preko saveznog sekretara za narodnu odbranu, obaveštavaju Predsednika Republike kao vrhovnog komandanta oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije o primenjivanju zakona i o svom radu.⁴¹⁹

DEO II: Operativna grupa Jug (gmtbr) Oružanih snaga SFRJ i dejstva u SBZS

Prvi deo: Promene zadataka i ciljeva Oružanih snaga SFRJ za vreme sukoba u Hrvatskoj

Uvod

a. U ovom delu se govori o promenama unutar Vrhovne komande na početku sukoba u Hrvatskoj i o tome kako je to uticalo na zadatke JNA u toku sukoba u Hrvatskoj.

b. Prema Ustavu, određen zadatak oružanih snaga SFRJ bio je očuvanje nezavisnosti, suvereniteta, teritorijalnog integriteta i društvenog poretka SFRJ.

c. Zbog promena koje su se dogodile u Predsedništvu SFRJ (= Vrhovnoj komandi Oružanih snaga SFRJ) od kraja leta 1991. pa nadalje, nakon što se JNA povukla iz Slovenije, situacija u Hrvatskoj razvijala se na takav način da su ustavni ciljevi Oružanih snaga SFRJ postajali, sa vojnog stanovišta, sve manje jasni.

d. Naređenja i uputstva onoga što je preostalo kao Vrhovna komanda i Štab Vrhovne komande ukazuju na to da je JNA, bar *de facto*, sve manje bila "vojska SFRJ" i da je, barem u Hrvatskoj, postepeno prerastala u pretežno srpsku vojsku, koja je služila srpskim ciljevima. Uloga JNA izmenila se, i umesto posredovanja između sukobljenih strana, postala je stvaranje srpskih područja u onim delovima Hrvatske koje je srpsko/srbijansko rukovodstvo smatralo srpskim i uspostavljanja kontrole nad njima. Tako je ustavni zadatak "zaštite teritorijalnog integriteta" sveden na učvršćivanje srpske/srbijanske kontrole nad tim područjima.

e. Ovaj pomak u ciljevima JNA u Hrvatskoj pozdravili su nacionalistički političari u Srbiji, među kojima i Vojislav Šešelj, predsednik

⁴¹⁹ Dokazni predmet br. 570, ERN teksta na b/h/s-u 0263-3404-0263-3419, *Zakon o vojnim sudovima SFRJ, 1977. godina, član 4.*

Srpske radikalne stranke (SRS), koji poziva na ujedinjenje svih zemalja koje se smatraju srpskim, istočno od linije Karlobag-Ogulin-Karlovac-Virovitica.

Promena u Vrhovnoj komandi

(1) Tokom proleća 1991. godine, visoki politički i vojni funkcioneri, kao i sredstva javnog informisanja, počeli su da koriste termine "Vrhovna komanda" i "Štab Vrhovne komande". Nema naznaka da je doneta zvanična odluka o aktiviranju tih organa. Tadašnji izveštaji objavljeni u javnim izvorima pokazuju da su Vrhovna komanda (Predsedništvo SFRJ) i Štab Vrhovne komande (u sastavu):

- savezni sekretar za narodnu odbranu general armije Veljko Kadrijević, načelnik Štaba Vrhovne komande, i SSNO;
- načelnik Generalštaba oružanih snaga SFRJ general-pukovnik Blagoje Adžić;
- Generalštab oružanih snaga SFRJ
- verovatno aktivirani do kraja marta 1991.⁴²⁰

(2) Dana 15. maja 1991, Stipe Mesić, predstavnik Hrvatske u Predsedništvu SFRJ koji je, prema sistemu rotacije, trebalo da postane predsednik Predsedništva,⁴²¹ nije dobio potrebni kvorum ostalih članova Predsedništva.⁴²² Nakon intervencije Evropske unije /u daljem tekstu: EU/ Mesić je 1. jula 1991. došao na mesto predsednika Predsedništva (i na čelo Vrhovne komande).⁴²³

(3) Savezni sekretar za narodnu odbranu general armije Veljko Kadrijević nije priznavao Mesića za novog vrhovnog komandanta.

⁴²⁰ Dokazni predmet br. 497; ERN eng. 0322-2336-0322-2672, *Chronologie van het Bosnisch Conflict* /prevod s holandskog: Hronologija sukoba u Bosni/, NIOD, 2002; dokazni predmet broj 498; ERN V000-4244-V000-4248 video snimak sednice Predsedništva SFRJ i Generalštaba JNA - "Sjednica Predsjedništva", 14-15. mart 1991.

⁴²¹ Dokazni predmet broj 497; ERN eng. 0322-2336-0322-2672, *Chronologie van het Bosnisch Conflict*, NIOD, 2002.

⁴²² Borisav Jović, predstavnik Srbije i predsednik kome je isticao mandat, zabeležio je u svom objavljenom dnevniku da su se 13. maja 1991, on, Slobodan Milošević, Momir Bulatović i Jugoslav Kostić složili da se Mesić ne može izabrati. (Dokazni predmet br. 596, ERN teksta na b/h/s-u 0111-2738-0111-3226; ERN teksta na eng. 0302-2817-0302-3251, Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ: Dnevne zabeleške iz perioda 15. maj 1989 - 8. juli 1992.* Beograd, Politika, 1995, str. 1-492).

⁴²³ Dokazni predmet br. 497; ERN eng. 0322-2336-0322-2672, *Chronologie van het Bosnisch Conflict*, NIOD, 2002.

“To nije bilo moguće iz dva razloga. Mesić nije mogao ostvariti nikakav lični uticaj kao predsjednik Predsjedništva, između ostaloga i zbog toga, jer se već dovoljno javno kompromitovao kao razbijač Jugoslavije. Svi njegovi pokušaji na tom planu su ispadali čak i smiješni. Poznato je njegovo izdavanje naredbi vojsci preko sredstava javnog informisanja koje smo mi u Štabu Vrhovne komande jednostavno ignorisali, odnoseći se prema njima kao da i ne postoje, [i ne priznajući mu ovlasti nad oružanim snagama].”⁴²⁴ / deo u uglatim zagradama prema engleskom, u originalnoj verziji knjige na b/h/s-u nije nađen/

(4) U objavljenom dnevniku Borisava Jovića, vršilac dužnosti predsjednika Predsedništva SFRJ u drugoj polovini 1991, od četiri preostala člana Predsedništva SFRJ, njih trojica (Borisav Jović, Branko Kostić i Jugoslav Kostić) skoro svakodnevno su se sastajali sa predsjednikom Crne Gore Momirom Bulatovićem, saveznim sekretarom za narodnu odbranu Veljkom Kadijevićem, načelnikom Generalštaba Blagojem Adžićem i predsjednikom Srbije Slobodanom Miloševićem,⁴²⁵ kako bi raspravljali o situaciji u SFRJ.⁴²⁶ Na tim sastancima su Milošević i Jović u nekoliko navrata davali Kadijeviću uputstva o tome kako da angažuje oružane snage SFRJ.⁴²⁷

(a) Čini mi se da je na sastanku između Jovića, Kadijevića i Miloševića održanom 27. juna 1991, na primer, Milošević insistira da vojska brani buduće granice Jugoslavije:

⁴²⁴ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd, 1993, str. ERN 0036-2656.

⁴²⁵ Protiv Slobodana Miloševića MKSJ je izdao optužnicu u maju 1999. (Kosovo), u oktobru 2001. (Hrvatska) i novembru 2001. (Bosna i Hercegovina).

⁴²⁶ Dokazni predmet br. 489, ERN teksta na b/h/s-u 0058-8172-0058-8172; eng. 0302-2817-0302-3251, Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ: Dnevne zabeleške iz perioda 15. maj 1989 - 8. juli 1992*, Beograd, Politika, 1995, str. 1-492; Borisav Jović u svom objavljenom dnevniku ovu grupu naziva “šestoricom”. U dnevniku se spominje 27 sastanaka i drugih vrsta kontakata između Jovića i Kadijevića u periodu od maja do decembra 1991.

⁴²⁷ Dokazni predmet br. 489, ERN teksta na b/h/s-u 0058-8172-0058-8172; eng. 0302-2817-0302-3251, Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ: Dnevne zabeleške iz perioda 15. maj 1989 - 8. juli 1992*, Beograd, Politika, 1995, str. 1-492.

“Šta mi ima da branimo slovenačke granice, to je privremeno. Treba da branimo ono što će biti trajno.”⁴²⁸

(b) Na osnovu zabeleške za dan 5. juli 1991. koja je objavljena u dnevniku, na sastanku sa SSNO-om Veljkom Kadijevićem vršilac dužnosti predsednika Predsedništva SFRJ Borisav Jović i predsednik Srbije Slobodan Milošević izneli su niz zahteva vezanih za ulogu JNA. Jedan od njih je bio da se glavnina snaga JNA koncentriše duž linije Karlovac-Plitvice na zapadu, od Baranje, Osijeka i Vinkovaca do Save na istoku, i duž Neretve na jugu. Prema Jovićeovom mišljenju, na taj način bi JNA pokrila svu teritoriju na kojoj žive Srbi do konačnog razrešenja situacije, to jest, “do konačnog slobodnog opredeljenja naroda na referendumu”.⁴²⁹ Prema Jovićeovim rečima, Kadijević je taj zahtev prihvatio bez pogovora.⁴³⁰ Događaji na terenu, o kojima će biti reči dalje u ovom izveštaju, potkrepljuju ovu belešku iz objavljenog Jovićeovog dnevnika.

(5) Početkom oktobra 1991. sastav Predsedništva SFRJ svodio se na predstavnike Srbije, Crne Gore, Vojvodine i Kosova. Ovo telo suženog sastava proglasilo je stanje “neposredne ratne opasnosti” u SFRJ, počev od 1. oktobra 1991.⁴³¹ Stanje neposredne ratne opasnosti bilo je na snazi do 22. maja 1992.⁴³²

Promene zadataka i ciljeva JNA za vreme sukoba u Hrvatskoj

a. U knjizi *Moje viđenje raspada*⁴³³, SSNO general armije General Veljko Kadijević je objasnio kako su se tokom sukoba menjali zadaci i ciljevi oružanih snaga SFRJ.

⁴²⁸ Dokazni predmet br. 489, ERN teksta na b/h/s-u 0058-8172-0058-8172; eng. 0302-2817-0302-3251, Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ: Dnevne zabeleške iz perioda 15. maj 1989 - 8. juli 1992*, Beograd, Politika, 1995, str. 1-492, beleška od 27. juna 1991.

⁴²⁹ Dokazni predmet br. 489, ERN teksta na b/h/s-u 0058-8172-0058-8172; eng. 0302-2817-0302-3251, Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ: Dnevne zabeleške iz perioda 15. maj 1989 - 8. juli 1992*, Beograd, Politika, 1995, str. 1-492, beleška od 5. jula 1991.

⁴³⁰ Dokazni predmet br. 489, ERN teksta na b/h/s-u 0058-8172-0058-8172; eng. 0302-2817-0302-3251, Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ: Dnevne zabeleške iz perioda 15. maj 1989 - 8. juli 1992*, Beograd, Politika, 1995, str. 1-492, beleška od 5. jula 1991.

⁴³¹ Dokazni predmet br. 499, ERN teksta na b/h/s-u 0055-8660-0055-8660, *Službeni list SFRJ 75/47*, 18. oktobar 1991.

⁴³² Dokazni predmet br. 500; ERN teksta na b/h/s-u 0049-5865-0049-5865; eng. 0049-5864-0049-5865, *Službeni list SRJ 6/1*, 22. maj 1992.

⁴³³ Dokazni predmet br. C4227; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd, 1993.

(1) Prema Kadijeviću, sredinom marta 1991. najprikladnija opcija za JNA je bila da, "osloncem na političke snage u federaciji i u republikama koje predstavljaju one narode koji hoće da žive u Jugoslaviji, uz miran razlaz sa onima koji hoće da idu iz nje, nastavi da obezbeđuje takvu politiku". To je, prevedeno na praktičan jezik, značilo zaštitu i odbranu srpskog naroda van Srbije, i prikupljanje JNA u granice buduće Jugoslavije.⁴³⁴

(2) To je, prema Kadijeviću, značilo da su se dva Ustavom definisana zadatka – odbrana od spoljašnje i unutrašnje agresije - "bitno" izmenila i da su zadaci sada postali:

- odbrana srpskog naroda u Hrvatskoj i njegovog nacionalnog interesa;
- izvlačenje garnizona JNA iz Hrvatske;
- puna kontrola Bosne i Hercegovine sa krajnjim ciljem da se odbrani srpski narod i njegova nacionalna prava kada to postane aktuelno;
- stvaranje i odbrana nove jugoslovenske države onih jugoslovenskih naroda koji to žele, u ovoj fazi srpskog i crnogorskog naroda.⁴³⁵

(3) Kadijević je naveo dve faze oružanog sukoba u Hrvatskoj.

(a) Prvom fazom Kadijević naziva period od prvih oružanih napada na Srbe u Srpskoj krajini do kraja leta 1991. godine, kada je Hrvatska, prema rečima Kadijevića, otpočela sa otvorenim oružanim napadima na JNA. Kadijević u svojoj knjizi kaže da je cilj JNA bio da "zaštiti srpski narod u Hrvatskoj od napada hrvatskih oružanih formacija" i da mu omogućiti da se konsoliduje i vojno organizuje za odbranu. Istovremeno, kaže Kadijević, trebalo je pripremiti JNA za rat sa Hrvatskom kad Hrvatska otpočne rat protiv JNA. Sve je to trebalo izvršiti u okviru "sprečavanja međunarodnih sukoba, kako je stajalo u odluci Predsedništva SFRJ".⁴³⁶

(b) Za vreme druge faze oružanog sukoba u Hrvatskoj (koja je, prema Kadijeviću, počela krajem leta 1991. napadima na vojne jedinice i garnizone u

⁴³⁴ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd, 1993, str. 0036-2697.

⁴³⁵ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd, 1993, str. 0036-2685 i 0036-2686.

⁴³⁶ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd, 1993, str. 0036-2704 i 0036-2705.

Hrvatskoj, a završila prihvatanjem Vanceovog mirovnog plana⁴³⁷)⁴³⁸, zadatak JNA bio je "zaštiti srpski narod u Hrvatskoj na način što će svi krajevi sa većinskim srpskim stanovništvom osloboditi u svakom pogledu od prisustva hrvatske vojske i hrvatske vlasti; JNA povući iz Hrvatske, ali tako da se prethodno obezbedi izvršenje prvoga zadatka; na cijelom jugoslovenskom prostoru vršiti dalju transformaciju JNA u vojsku buduće Jugoslavije kako po unutrašnjoj nacionalnoj i organizacionoj strukturi, tako i po teritorijalnoj lokaciji".⁴³⁹

(c) Jedna od glavnih ideja iz osnovne zamisli o angažovanju JNA u drugoj fazi bila je "ostvariti puno sadejstvo sa srpskim ustanicima u Srpskoj Krajini".⁴⁴⁰

(d) Zadaci JNA tokom druge faze trebalo je, prema Kadijevićevom mišljenju, da se izvrše u dve etape:

- i. Prva etapa (od kraja jula do početka septembra 1991)

⁴³⁷ Strane su prihvatile Vanceov plan 2. januara 1992. u Sarajevu. U njemu su navedene metode sprovođenja prekida vatre, koji su predsednik Srbije Slobodan Milošević, predsednik Hrvatske Franjo Tuđman i savezni sekretar za narodnu odbranu general armije Veljko Kadijević potpisali u Ženevi 23. novembra 1991. Vanceov plan je bio zamišljen kao "prelazno rešenje s ciljem da se stvore uslovi za mir i bezbednost neophodni za sveobuhvatno rešenje jugoslovenske krize". Plan je predviđao tri faze: 1) angažovanje Plavih šlemova (UNPROFOR-a, vojnih posmatrača UN-a i UNCIVPOL-a) u tri zone pod zaštitom UN-a (u daljem tekstu: UNPA) koje su formirane u skladu s planom. Te tri zone podudaraju se sa četiri sektora: Južnim, Severnim, Zapadnim i Istočnim; 2) kontrolu demilitarizacije u UNPA-ima (u šta je spadalo povlačenje JNA, hrvatskih oružanih snaga (ZNG, HV), dobrovoljaca i paravojske, razoružavanje i demobilizacija mesnog srpskog TO-a i drugih oružanih grupacija). U UNPA-ima je smela da ostane samo lako naoružana (tamošnja srpska) policija; 3) održavanje mira u UNPA-ima i pripreme za povratak izbeglica i raseljenih lica (vidi ERN eng. 0050-7900-0050-793, Posmatračka misija Evropske zajednice na Balkanu, 31. decembar 1992).

⁴³⁸ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd 1993, str. 0036-2706.

⁴³⁹ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd, 1993, str. 0036-2709.

⁴⁴⁰ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd. 1993, str. 0036-2709.

- Prva etapa (druge faze) bila je usredsređena pretežno na kontraudare taktičkog značaja "dok se potpuno ne ispolji agresija Hrvatske, uz intenzivno organizovanje i pripremanje srpskih ustanika u Hrvatskoj". Kadrijević u svojim memoarima piše da je grupisanje snaga JNA i njihovu upotrebu trebalo izvoditi tako da one budu u skladu sa planom napadne operativno-strategijske operacije predviđene za drugu etapu sukoba u Hrvatskoj.

- U slučaju istočne Slavonije (tj. šireg vukovarskog područja), prva etapa druge faze bi u praksi obuhvatala sledeće:

Najjačom grupacijom oklopno –mehanizovanih snaga osloboditi Istočnu Slavoniju, a zatim brzo nastaviti dejstvo na zapad, spojiti se sa snagama u Zapadnoj Slavoniji i produžiti ka Zagrebu i Varaždinu, odnosno ka granici Slovenije.⁴⁴¹

- Prema Kadrijeviću, ostali "osnovni elementi" ovog manevra su sledeći:

- potpuno blokirati Hrvatsku iz vazduha i sa mora;
- pravce napada glavnih snaga JNA što neposrednije vezivati za oslobađanje srpskih krajeva u Hrvatskoj i garnizona JNA u dubini hrvatske teritorije. U tom cilju ispresecati Hrvatsku na pravcima Gradiška-Virovitica, Bihać-Karlovac-Zagreb, Knin-Zadar, Mostar-Split. Najjačom grupacijom oklopno-mehanizovanih snaga osloboditi istočnu Slavoniju, a zatim brzo nastaviti dejstvo na zapad, spojiti se sa snagama iz rejona Herceg Novi-Trebinje, blokirati Dubrovnik sa kopna i izbiti u dolinu Neretve i na taj način sadejstvovati snagama koje nastupaju na pravcu Mostar-Split.

- nakon dostizanja određenih objekata, obezbijediti i držati granicu Srpske Krajine u Hrvatskoj, izvući preostale dijelove JNA iz Slovenije i nakon toga povući JNA iz Hrvatske;

- za mobilizaciju, pripremu mobilisanih ili demobilisanih jedinica kao i njihovo dovođenje na planirane pravce upotrebe potrebno je 10-15 dana, zavisno od stepena borbene gotovosti jedinice i njene udaljenosti od pravca upotrebe.⁴⁴²

ii. Druga etapa druge faze (od početka septembra 1991. do potpisivanja Vanceovog plana)

⁴⁴¹ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadrijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd. 1993, str. 0036-2709.

⁴⁴² Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadrijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd. 1993, str. 0036-2709 -0036-2710.

- Druga etapa druge faze je, prema Kadrijevićevim riječima, bila jedinstvena operativno-strategijska napadna operacija s ciljem da se porazi hrvatska vojska i izvrše postavljeni zadaci.⁴⁴³ Tokom te etape, JNA je izvela strategijsko-operativnu napadnu operaciju, ali u "prilično modificovanom obliku". Kadrijević u svojim memoarima piše da (jedini) razlog ove modifikacije leži u poluuspešnoj mobilizaciji i organizovanom dezertertvu rezervnog sastava JNA.⁴⁴⁴ Glavni zadaci/uspesi modifikovanog plana operacije su izvršeni, i to:

- svi srpski krajevi u Hrvatskoj, osim jednog dijela u Zapadnoj Slavoniji, u uskom sadejstvu sa srpskim ustanicima, su oslobođeni. To čini oko jedne trećine teritorije bivše Republike Hrvatske;

- kroz borbu je faktički izgrađena buduća vojska Srpske Krajine, koju je JNA opremila odgovarajućim naoružanjem i ratnom tehnikom.⁴⁴⁵

Događaji na terenu, čija procena sledi dalje u izveštaju, potvrđuju Kadrijevićevu tvrdnju o promeni zadataka JNA za vreme sukoba u Hrvatskoj, kao i tvrdnje navedene u ranije pomenutim Jovićevim beleškama.

b. Međutim, čini se da su ciljevi JNA određeni u strogo poverljivoj Direktivi komandanta 1. vojne oblasti za operaciju u Slavoniji, broj 5-89, od 19. septembra 1991, daleko ambiciozniji od onih koje je Kadrijević opisao u okviru "druge etape druge faze" operacija JNA u Hrvatskoj. Kako stoji u toj Direktivi, zadatak 1. vojne oblasti bio je zauzeti celo područje istočne i zapadne Slavonije i pripremiti se za prodor prema mađarskoj granici, a početak napada je predviđen za 21. septembar (1991).⁴⁴⁶

⁴⁴³ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadrijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd. 1993, str. 0036-2709.

⁴⁴⁴ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadrijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd. 1993, str. 0036-2710.

⁴⁴⁵ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadrijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd. 1993, str. 0036-2713.

⁴⁴⁶ Dokazni predmet br. 501, ERN teksta na b/h/s-u 0076-2360-0076-2384; ERN eng. 0076-2360-0076-2384, Direktiva komandanta 1. vojne oblasti br. 5-89, za operacije u Slavoniji, 19. septembar 1991. *Grafički prikaz druge etape druge faze oružanog sukoba u Hrvatskoj (iz dokazni predmet br.425, "Moje viđenje raspada")*

KOMANDA 1.
 VOJNA TAJNA
 VOJNE OBLASTI
 SP br. 5-89
 19. septembar 1991.

STROGO POVERLJIVO

DIREKTIVA /izvadak/

1. VO za operaciju u Slavoniji

Karta: 1:300.000: Banja Luka, Osijek, Beograd, Zagreb, Mostar, Sarajevo, Kragujevac.

2. ODLUČIO SAM

završiti sa mobilizacijom, dovesti jedinice i energično preći u napad glavnim snagama u međurečju r. Drava – r. Sava, a pomoćnim (5. k) Okučani-Pakrac-Virovitica i Okučani-Kutina, sa zadatkom: uz avio i art. podršku i sadejstvo sa jedinicama TO okružiti i razbiti snage Republike Hrvatske u Slavoniji, deblokirati jedinice i vojne objekte, izbiti na liniju Našice-Sl. Brod i biti u gotovosti za produženje napada ka Koprivnici i Okučanima.

Operaciju izvesti u dve etape:

- U I etapi, u trajanju od 2-3 dana, deblokirati snage u garnizonu Vinkovci, ovladati linijom Našice-Slavonski Brod i biti u gotovosti za dalja dejstva.

- U II etapi, u trajanju od 4-5 dana, izbiti na liniju Suhopolje-Okučani i biti u gotovosti za produženje napada ka Varaždinu i Koprivnici. Delom snaga obezbediti granicu ka Mađarskoj i levi blok glavnih snaga...⁴⁴⁷

d. Pored gorenavedenih javnih izjava Borisava Jovića i generala armije Veljka Kadijevića, u izjavi koju je general-pukovnik Života Panić, komandant 1. vojne oblasti, a od septembra 1991. i komandant operacija na području Vukovara, dao u sklopu razgovora za BBC-jevu seriju *Smrt Jugoslavije* u oktobru 1994. navedeni su dodatni razlozi zašto strogo poverljiva direktiva 1. VO nije u potpunosti izvršena. Života Panić nedvosmisleno ukazuje na

⁴⁴⁷ Dokazni predmet br. 501; ERN teksta na b/h/s-u 0076-2360-0076-2384; eng. ET 0076-2360-0076-2384, Direktiva komandanta 1. VO za operaciju u Slavoniji, br. 5-89 od 19. septembra 1991. godine.

ključnu ulogu koju je imao Slobodan Milošević u donošenju odluka o menjanju ciljeva JNA u Slavoniji.

PANIĆ: Osijek je napušten jer smo ušli u njega bez vojske, ali onda mi je naređeno da se vratim. Poslušao sam, a onda je Kadijević tražio objašnjenje. Pre nego što sam otišao kod Kadijevića, sećam se da je Adžić rekao: "Nek ti je bog na pomoći. Bićeš smenjen".

Rekao sam mu da postoje planovi i da sam postupao u skladu s njima. Onog trenutka kad je pao Vukovar, dobio sam naređenje da zauzmem Osijek i Županju i krenem na Zagreb u dve kolone, duž Drave i Save. To smo mogli da postignemo za dva dana a, ovaj, zašto nismo, da tako kažem, bez obzira na to što je plan odobren, mislim da je postojao stav, ovaj, jer je srpsko rukovodstvo insistiralo da se zaštite samo područja na kojima su živeli Srbi. Znači, da se ne ide dalje. Zato smo, ovaj, poslušali. Nije zauzeto ni jedno jedino hrvatsko selo u Slavoniji, Baranji ili zapadnoj Slavoniji. Samo ona u kojima su Srbi bili u većini.

Pitanje: Jeste li ikada razgovarali sa Borisavom Jovićem o toj odluci od...? ... Sa Miloševićem, ili..?

PANIĆ: Razgovarao sam sa Jovićem, iako je on tada bio samo član Predsedništva, a Kostić je bio potpredsednik. Razgovarao sam i sa predsednikom Miloševićem. To je bila njegova odluka, Miloševićeva odluka, sa kojom se složilo krnje Predsedništvo.

Pitanje: Kako ste taj stav objasnili Miloševiću?

PANIĆ: On je samo rekao da mi nemamo nikakvog posla na područjima naseljenim Hrvatima. Moramo da branimo srpsko stanov... srpska područja, da sprečimo genocid nad njima, da sprečimo da se ponovi genocid iz Drugog svetskog rata, takav je bio stav. Ja sam mu rekao da treba da idemo dalje, ako nam je zadatak da se odbrani Jugoslavija. A to bi bilo jednostavno, jer su Hrvati napustili Vinkovce, Županju, Osijek. Kad je pao Vukovar, pala je i Hrvatska.

Lako smo mogli da napredujemo dalje. Ali, predsednik Milošević je, između ostalog, rekao da moramo da se, ovaj, zaustavimo. Takvo je bilo i naređenje ministra odbrane pa sam ja poslušao. Zaštitili smo srpska područja, i tu je linija i danas /prevod s engleskog/⁴⁴⁸

Četiri godine kasnije, Panić je u razgovoru za jedan srpski informativni časopis potvrdio ono što je rekao u seriji "*Smrt Jugoslavije*". U tom razgovoru

⁴⁴⁸ Dokazni predmet br. 544, ERN eng. 0460-7824-0460-7876, transkript razgovora sa Životom Panićem, oktobar i novembar 1994, na str. ERN eng. 0460-7849.

Panić objašnjava zašto su vojna dejstva u Vukovaru prouzrokovala razaranja tako velikih razmera:

Pitanje: Vi ste pobednik nad Vukovarom. Da li je u vojničkom smislu ta stvar mogla da se reši drugačije, bez onoliko razaranja?

PANIĆ: Ima sad mnogo mišljenja o tome šta je valjalo uraditi. Ja bih pošao od cilja koji je trebalo postići...Doneta je odluka da se oslobode sva naseljena mesta gde je većinsko srpsko stanovništvo. A u Vukovaru je tada živelo 52 posto Srba. Ako hoćeš da zauzmeš grad bolje ga je razoriti sa što manje gubitaka, nego da ljudi izginu, a da se izgubi grad. A kad smo Vukovar oslobodili, imali smo slobodan put. Sve je bilo prazno pred nama. Osijek je bio prazan, Vinkovci su bili prazni. Mogli smo pravo na Zagreb. Bez problema. Međutim oni nisu dali...Vrhovno komandovanje nije dalo da se ide dalje. Trebalo je samo zaštititi srpski narod. Mi smo naš cilj ostvarili i tu smo stali.

Mi smo imali dobru vojsku, bili smo opremljeni, imali morala. Mogli smo da obavimo taj posao. Da idemo do Zagreba i završimo stvar. Imali smo legitimno pravo, jer je ustaška vojska bila pobunjenička u jedinstvenoj državi. Tada sam ja bio komandant Prve armije. Ja stignem do pola Osijeka i meni nareda da stanem.

Pitanje: Ko vam je naredio?

PANIĆ: Adžić me je pozvao da se vratim nazad, a onda sam ja išao na razgovor kod generala Kadrijevića. Pitao me je leđeno zašto sam išao dalje od dobijenog naređenja. A on je samo odradio posao koji je bio dogovoren na nekom višem nivou. Inače, i njemu je lično odgovaralo da taj posao završimo do kraja i stignemo do Zagreba.⁴⁴⁹

e. Dana 1. oktobra 1991, Štab Vrhovne komande oružanih snaga SFRJ izdao je ultimatum hrvatskim političkim i vojnim vlastima, kao odgovor na to što su se "*rukovodstvo i oružane formacije oglušili o sve dogovore o prekidu vatre*" i na "*stezanje blokade vojnih jedinica (JNA)*". U ultimatumu je bilo sledeće upozorenje:

- za svaki napadnuti i zauzeti objekat JNA, odmah će biti uništen po jedan objekat od ključnog značaja za Republiku Hrvatsku;

- za svaki napadnuti ili osvojeni garnizon biće uništen po jedan ključni objekat u gradu u kojem se on nalazi. Civilno stanovništvo se upozorava da se na vreme povuče iz naseljenih mesta;

⁴⁴⁹ Dokazni predmet br. 503; ERN teksta na b/h/s-u 0061-7654-0061-7658; eng. 0063-8441-0063-8449, transkript razgovora sa bivšim načelnikom Generalštaba VJ Životom Panićem, 1. april 1998.

- kao vojni odgovor na zauzimanje nekoliko kasarni i drugih vojnih objekata otkako je uveden poslednji prekid vatre, izvršićemo ofanzivna dejstva na deo Republike Hrvatske;

- ukoliko želite da izbegnete dalje krvoproliće i razaranja, mesne vlasti moraju smesta da stupe u kontakt sa nadležnim komandama JNA kako bi se omogućilo bezbedno izvlačenje jedinica i celokupne medicinske opreme i pokretne imovine, kao i porodica pripadnika vojske iz ugroženih garnizona. U ovome mogu pomoći međunarodni posmatrači." /prevod s engleskog/⁴⁵⁰

f. Nakon ovog ultimatum, 7. novembra 1991. izdata je direktiva general-pukovnika Blagoja Adžića, načelnika Generalštaba oružanih snaga SFRJ, o tome kako sprečiti da oprema JNA u garnizonima koji su pod blokadom padne u ruke hrvatskih snaga. U toj direktivi nisu bila navedena samo precizna uputstva o tome kako onesposobiti sisteme naoružanja, vozila i ostale vojne opreme i sredstava koje su hrvatske snage putem opsade mogle da zaplene, već je bilo naloženo "koristiti borbene sisteme većih efekata dejstva,...takođe staviti u funkciju pretnje i odmazde, izabrati ciljeve i zapretiti njihovim sigurnim uništenjem, što i učiniti ako se ne ispune naši zahtevi ili budu ugroženi životi naših ljudi".⁴⁵¹

g. Nakon što je (krnje) Predsedništvo SFRJ 1. oktobra 1991. proglasilo "*neposrednu ratnu opasnost*", general armije Veljko Kadrijević je 3. oktobra 1991. dao izjavu. Slede neki odlomci iz te izjave, objavljene u 35. broju Biltena Službe za informisanje SSNO. Kadrijevićeva izjava ne samo da pojašnjava stavove saveznog sekretara za narodnu odbranu o ciljevima JNA u sukobu, već daje uvid u stanje odnosa između saveznog sekretara za narodnu odbranu i predsednika savezne vlade Ante Markovića i između saveznog sekretara za narodnu odbranu i (zvaničnog) predsednika Predsedništva Stipe Mesića: Kadrijević ne priznaje njihovu vlast i javno ih napada.

⁴⁵⁰ Dokazni predmet br. 504; ERN eng. R030-0306-R030-0306, Izjava [taba Vrhovne komande oružanih snaga SFRJ, TANJUG, 1. oktobar 1991.

⁴⁵¹ Dokazni predmet br. 505; ERN teksta na b/h/s-u 0207-7054-0207-7055; eng. 0302-9250-0302-9250, strogo poverljiva naredba Komande 9. korpusa, br. 673-1, Komandi 8. VPS, 8. novembar 1991. godine, kojom se prosleđuje strogo poverljiva naredba Operativnog centra 1. uprave oružanih snaga SFRJ broj 135-1, Naredba Komandi 5. korpusa, Blagoje Adžić, 7. novembar 1991.

IZJAVA SAVEZNOG SEKRETARA ZA NARODNU ODBRANU
GENERALA ARMIIJE VELJKA KADIJEVIĆA (3. OKTOBAR 1991)

GRAĐANIMA I PRIPADNICIMA ORUŽANIH SNAGA JUGOSLAVIJE
OD SAMOG POČETKA KRIZE U NAŠOJ ZEMLJI JUGOSLOVENSKA
NARODNA ARMIIJA TRUDILA SE DA STVORI USLOVE ZA NJENO
MIRNO I DEMOKRATSKO REŠENJE, ZASNOVANO NA USTAVU I
SAVEZNYM ZAKONIMA, KOJE BI BILO REALIZOVANO KROZ
INSTITUCIJE SISTEMA.

...

OSTALI SMO BEZ DRŽAVE, A DEO ONOGA ŠTO JE JUČE MOGLO
DA SE VIDI I ČUJE NA MARATONSKOJ SEDNICI VRHOVNE KOMANDE
JOŠ JEDNOM JE JASNO POKAZALO KAKVOG VRHOVNOG
KOMANDANTA IMAMO. POJEDINI ČLANOVI PREDSEDNIŠTVA SFR
JUGOSLAVIJE SVESNO SU ONEMOGUĆAVALI DONOŠENJE ODLUKA U
NAMERI DA RAZBIJU JUGOSLAVIJU TAKO ŠTO ĆE OSUJETITI I RAZBITI
ARMIJU. NJIMA SE PRIKLJUČIO PREDSEDNIK SAVEZNE VLADE SA
SVOJIM PERFIDNYM DELOVANJEM. TAKVO PONAŠANJE JEDNOG
VRHOVNOG KOMANDANTA I JEDNOG PREMIJERA PREMA NJIHOVOJ
VLASTITOJ ARMII NEČUVENO JE.

...

ŠTA JE JUGOSLOVENSKA NARODNA ARMIIJA ŽELELA DA URADI,
A ŠTA JE ZAPRAVO POSTIGLA? POSTUPAJUĆI U SKLADU SA
ODLUKOM PREDSEDNIŠTVA SFRJ, MI SMO IMALI SAMO JEDAN CILJ, A
TO JE DA SPREČIMO KRVAVE ETNIČKE SUKOB E I ONEMOGUĆIMO DA
SE PONOVI GENOCID NAD SRPSKIM NARODOM. U TOM CILJU SMO
ANGAŽOVALI GLAVNE SNAGE NA KRIZNYM PODRUČJIMA.

...

ONO ŠTO IMAMO U REPUBLICI HRVATSKOJ JE NEONACIZAM.
ON U OVOM TRENUTKU PREDSTAVLJA NAJVEĆU PRETNJU SRBIMA U
HRVATSKOJ, ALI JE TAKOĐE U DIREKTOJ SUPROTNOSTI SA
VITALNYM INTERESIMA HRVATSKOG NARODA I SVIHY DRUGIHY
NARODA NA TLU JUGOSLAVIJE.

U OVOM TRENUTKU, ARMIIJA NE ŽELI NIŠTA DRUGO OSIM DA
USPOSTAVI KONTROLU NA KRIZNYM PODRUČJIMA, ZAŠTITI SRPSKO
STANOVNIŠTVO OD PROGONA I ISTREBLJENJA I OSLOBODI
PRIPADNIKE JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIIJE I NJIHOVE
PORODICE. PREDUSLOV ZA TO JE PORAZ USTAŠKIHY SNAGA. MI I
DALJE OSTAJEMO PRI STAVU KOJI SMO ČESTO PONAVALJALI, A TO JE

DA SVA POLITIČKA PITANJA MORAJU DA SE REŠAVAJU DIJALOGOM I
UZ POŠTOVANJE PRAVA I INTERESA SVIHY NAŠIHY NARODA.⁴⁵²

h. Dana 12. oktobra 1991, NGŠ JNA general-pukovnik Adžić
potpisao je poverljivi dopis br. 6-83 u vezi s ulogom JNA na teritoriji
Republike Hrvatske.⁴⁵³ Prema Adžiću, ta uloga se sastoji u "odbrani delova
srpskog naroda od genocida i biološkog istrebljenja koji im prete [od ustaških
snaga]" /u b/h/s originalu ovaj deo glasi ovako: "od povampirenog fašizma u
Hrvatskoj"/. Adžić je naredio i sledeće: "Svi oružani sastavi, bilo da se radi o
JNA, TO ili dobrovoljcima, moraju dejstvovati pod jedinstvenom komandom
JNA".

"U skladu sa ustavnim obavezama i odlukom Predsedništva
Jugoslavije, armija, uprkos tako krupnim preprekama, uporno izvršava svoj
osnovni zadatak: sprečava širenje međunacionalnih sukoba i ponavljanje
genocida nad srpskim narodom u Hrvatskoj.

U skladu sa ustavnim obavezama i odlukom Predsedništva Jugoslavije,
armija izvršava svoje obaveze, ali postupci ustaških snaga prema jedinicama
blokiranima u kasarnama i prema srpskom stanovništvu u Hrvatskoj, prema
zarobljenim pripadnicima JNA i njihovim porodicama su tipični genocidni
postupci, sračunati na njihovo uništenje i etničko čišćenje prostora Hrvatske.

Sada je u toku odlučujuća bitka za spas zemlje od građanskog rata i
krvoprolića. Tu bitku armija i sve patriotske snage moraju dobiti i tako sprečiti
nepotrebne ogromne ljudske žrtve.

Da bi se taj zadatak uspešno realizovao moraju se što pre iz vojnih,
bezbednosnih, ljudskih i moralnih razloga, deblokirati kasarne na prostoru
Hrvatske i iz njih izvući kompletne jedinice na nove lokacije. Time bi se, pored
spasavanja ljudskih života, ojačale i snage za osnovni zadatak armije.

Očito je da se u ratu koji ustaške snage i vrhovništvo nameću delovima
srpskog naroda u Hrvatskoj i JNA ne radi, kako to neki mirotvorci lažno
podmeću i podvaljuju, o osvajanju hrvatskih teritorija, već se, u suštini, radi o
odbrani delova srpskog naroda od genocida i biološkog istrebljenja koji im
prete od povampirenog fašizma u Hrvatskoj, obezbeđenju izvlačenja sada
blokiranima snaga JNA, porodica AVL i oslobođenju svih zarobljenih vojnih
lica koja se drže kao taoci pretnjom da od ustaško-fašističkih snaga budu

⁴⁵² Dokazni predmet br. 506, ERN 0054-5294-0054-5299, *Bilten*, br. 35, Služba za
informisanje SSNO, 5. oktobar 1991.

⁴⁵³ Dokazni predmet br. 507, ERN teksta na b/h/s-u 0207-7090-0207-7091; eng.
0302-9257-0302-9258, Dopis SSNO - Uprave za moralno vaspitanje, br. 6-83, general
Blagoje Adžić, 12. oktobar 1991.

likvidirani. Upravo i sva oružana dejstva koja se od strane ustaško-fašističkih snaga permanentno i u narastajućem obimu sprovode prema delovima srpskog naroda i snagama JNA u Hrvatskoj, ne izvode se izvan granica kriznog žarišta u Hrvatskoj, u kojima živi deo srpskog življa i u kojima su, pored delova srpskog naroda, napadnuti svim sredstvima sastavi JNA. Osnovni je cilj da se oni odatle oružjem, ili na druge načine, potisnu, a potom goloruki srpski narod ostaviti na milost i nemilost ustaškim snagama koje su spremne za njegovu fizičku likvidaciju, jer samo na taj način mogu da ostvare etnički i rasno nezavisnu krvavu Hrvatsku po drugi put.

Zato je PSFRJ zauzelo jasan stav da je povlačenje jedinica JNA sa teritorija na kojima žive Srbi u Hrvatskoj neprihvatljivo, jer bi time oni bili izloženi fizičkoj likvidaciji.

U skladu sa tim, PSFRJ je i odlučilo da, sve dok se ne postigne političko rešenje jugoslovenske krize, vojne snage ostanu na prostorima na kojima se sada nalaze. A kada politička rešenja budu doneta, JNA će postupati u skladu sa političkim odlukama i sporazumima koji budu postignuti

U suštini, ovakav istovetan odgovor uputio je i savezni sekretar za narodnu odbranu general armije Veljko Kadijević predsedavajućem EZ holandskom ministru spoljnih poslova Van Den Bruku.

Kad je u pitanju zaštita biološkog opstanka delova jednog naroda i delova JNA ugroženih neposredno od fašističko-ustaških snaga, to je onda zadatak koji je iznad svih stranačkih opredeljenja i borbe za vlast, orijentacija i motiv za borbu svakog poštenog, patriotski opredeljenog čoveka, bez obzira na stranačku i drugu pripadnost, koja sada, u ovim uslovima, ne može biti u prvom planu. Naša je moralna obaveza, patriotska i ljudska, da mobilizujemo i pokrenemo sve raspoložive snage i taj častan i najhumaniji zadatak izvršimo uspešno do kraja.

Svim našim ljudima treba objasniti značaj ovog zadatka kako bi razumeli i imali strpljenja. Jasno je da i u ovim uslovima ne treba dozvoliti nikakvo iznenađenje. Na svaku provokaciju treba odgovoriti odlučno i bez bilo kakvog kolebanja.

U toku izvršavanja ovih zadataka, po svaku cenu mora se sprečiti svaka samovolja, nedisciplina, samoudaljavanje iz jedinica, maltretiranje građana bez obzira na njihovu nacionalnost na prostorima lokacije jedinica, pljačka i krađa imovine i sprovođenje nekakvih privatnih zakona.

Svi oružani sastavi, bilo da se radi o JNA, TO ili dobrovoljcima, moraju dejstvovati pod jedinstvenom komandom JNA. Ponašanje i rad moraju se odvijati po propisima koji važe za vojnu organizaciju, uz puno poštovanje

vojne discipline, subordinacije, vojnih zakona i propisa u svim uslovima života, rada i borbenih dejstava.

Sa ovim stavovima odmah upoznati sav starešinski sastava JNA, a na najpogodniji način vojnike i građanska lica, uz iznošenje najbitnijih iskustava sopstvenih jedinica u dosadašnjem periodu i ukazivanje na neposredne i naredne zadatke."⁴⁵⁴

i. Veljko Kadijević je cilj "zaštite srpskog stanovništva" potvrdio u strogo poverljivom naređenju br. 2256-1, pod nazivom *Direktiva o upotrebi oružanih snaga u narednom periodu za pripremu i izvođenje borbenih dejstava* od 10. decembra 1991. godine. U kontekstu ovog izveštaja važno je istaći sledeće Kadijevićevo naređenje: "staviti pod komandu najstarijeg starešine JNA i TO, kao i dobrovoljačke jedinice koje prihvataju da budu pod tom komandom, i nošenje oznaka JNA i TO" i "svim merama sprečiti pljačku i genocidna (osvetnička) ponašanja" angažovanjem u tu svrhu organa vojne policije i jedinica, kao i organa krivičnog gonjenja.⁴⁵⁵ Iako je ova direktiva izdata posle pada Vukovara i događaja na Ovčari, i dalje je relevantna za razumevanje celokupnog konteksta u vezi sa tim događajima.

DIREKTIVA

O UPOTREBI ORUŽANIH SNAGA U NAREDNOM PERIODU ZA PRIPREMU I IZVOĐENJE BORBENIH DEJSTAVA

I

1. Jugoslovenska kriza je internacionalizovana i predmet je razmatranja svetskih institucija, prvenstveno EZ i Saveta bezbednosti OUN. U ponašanju mnogih zemalja u Evropi došlo je do promena njihovih stavova u odnosu na jugoslovensko pitanje, od dobronamernih do razbijačkih. U toj funkciji su i sve pretnje i pritisci, kao i zloupotreba položaja i uloge u međunarodnoj zajednici. Iz tih razloga teško je prognozirati tok daljeg razvoja događaja.

⁴⁵⁴ Dokazni predmet br. 507, ERN teksta na b/h/s-u 0207-7090-0207-7091; eng. 0302-9257-0302-9258, Dopis SSNO - Uprave za moralno vaspitanje, br. 6-83, general Blagoje Adžić, 12. oktobar 1991.

⁴⁵⁵ Dokazni predmet br. 508, ERN teksta na b/h/s-u 0106-1438-0106-1438; ERN eng. 0300-4686-0300-4690, Direktiva br. 2256-2 generala-pukovnika Veljka Kadijevića, *Direktiva o upotrebi oružanih snaga u narednom periodu za pripremu i izvođenje borbenih dejstava*, 10. decembar 1991.

2. U proteklom periodu oružane snage Republike Hrvatske, i pored brojnog i organizacionog narastanja, pretrpele su brojne gubitke na čitavom frontu, naročito posle pada Vukovara, što je znatno uticalo na razvoj događaja na političkom planu. No, i pored toga, protivnik stalnim borbenim aktivnostima nastoji da povрати delove izgubljenog prostora. Zato i u narednom periodu treba očekivati da će primenom vatrenih udara, napada i dejstava DTG nastojati da održi stanje sukoba sa ciljem da: našim OS nanosi gubitke; popravi svoj položaj na frontu i utiče na politička rešenja jugoslovenske krize, pre svega preko institucija EZ i SB OUN. To ukazuje na zaključak da rat može i duže trajati.

3. Jugoslovenska narodna armija sa TO, i pored određenih početnih slabosti koje su posledica nedovoljne popune, osipanja kadra, izdaje, slabosti u rukovođenju i komandovanju, uspela je da izvrši sve postavljene zadatke, pri čemu je borbeno i moralno ojačala, stabilizovala stanje i očuvala svoj integritet i jugoslovenski karakter. To je imalo znatnog uticaja na deblokiranje naših snaga u R. Hrvatskoj i prihvatanje inicijative Predsedništva SFRJ o angažovanju mirovnih snaga OUN u Jugoslaviji. U dosadašnjim b/d stečena su i značajna iskustva.

Ovim je završen jedan veoma značajan period realizacije postavljenih ratnih ciljeva.

II

Naše OS ulaze u novi, izuzetno značajan, period realizacije krajnjih ciljeva rata: zaštite srpskog stanovništva, mirnog razrešenja jugoslovenske krize i stvaranja uslova za očuvanje Jugoslavije za one narode koji žele da u njoj žive. Zato je očuvanje b/g JNA i OS u celini i dalje težišni zadatak svih nivoa rukovođenja i komandovanja i njenih pripadnika, sve do iznalaženja političkog rešenja jugoslovenske krize.

Imajući u vidu svu složenost situacije, dosadašnja iskustva i ukupno stanje, te potrebu daljeg jačanja b/g pred sve nivoe rukovođenja i komandovanja postavljam sledeće

ZADATKE

1. Preduzeti sve potrebne mere za stalno poboljšavanje sistema rukovođenja i komandovanja. Obezbediti da se naređenja, odluke i zadaci izvršavaju potpuno, krajnje odgovorno i disciplinovano.

2. Doslednom primenom principa subordinacije obezbediti da se svaki nivo RiK bavi zadacima iz svoje nadležnosti. Svaki viši nivo RiK dužan je da na bazi primljenog zadatka i procena donosi pravovremene odluke i izdaje zadatke. Sprečiti praksu u kojoj se naređenja i zadaci samo prenose izvršiocima, a time i skida odgovornost sa sebe.

3. U zavisnosti od donetih odluka, svaki nivo RiK mora obezbediti da potčinjeni shvate suštinu i smisao postavljenih zadataka i izdatih naređenja, a zatim od njih tražiti dosledno izvršavanje istih.

U svim poslovima izvršavanja borbenih i drugih zadataka sprečiti samovolju pojedinaca.

4. Boljom koordinacijom obaveza i zadataka obezbediti primenu principa ličnog kontakta. U tom cilju, kad god postoje uslovi, i odluke i zadatke izdavati na komandnom mestu potčinjenog. Obezbediti plansko i racionalno prisustvo u potčinjenim jedinicama i ličnim angažovanjem ispoljavati uticaj na njihov rad. U tom cilju, izvršiti analizu rasporeda KM po nivoima i uspostaviti poredak koji obezbeđuje stalan uvid u stanje na frontu.

5. U narednom periodu intenzivirati politički rad sa ljudima i obezbediti veći stepen njihove informisanosti. Istovremeno sprečiti netačno i zlonamerno izveštavanje iz jedinica i sa fronta. U tom cilju preduzeti potrebne mere da se spreči iznošenje neistina i ocena koje štete ugledu JNA, a koje su proizvod antiarmijske propagande. U vezi s tim na svim nivoima rukovođenja i komandovanja izvršiti analizu dosadašnjeg informisanja javnosti i predložiti potrebne mere. Nosioci ukupnog rada na ovim zadacima moraju biti najodgovornije starešine. Istovremeno sprečiti da se u zonama b/d kreću i samovoljno ponašaju razni izveštači koji za to nemaju potrebna ovlašćenja nadležnih organa.

6. U svim zonama borbenih dejstava staviti pod komandu najstarijeg starešine JNA sve jedinice JNA i TO, kao i dobrovoljačke jedinice koje prihvataju da budu pod tom komandom, i nošenje oznaka JNA i TO. Sve ostale naoružane sastave smatrati paravojnim i iste razoružavati i udaljavati iz zona b/d.

Svim merama sprečiti pljačku i genocidna (osvetnička) ponašanja. U tom cilju uspostaviti potrebnu kontrolu angažovanjem organa vojne policije i za to određenih jedinica, kao i organa za krivično gonjenje.⁴⁵⁶

⁴⁵⁶ Dokazni predmet br. 508, ERN teksta na b/h/s-u 0106-1438-0106-1438 eng. 0300-4686-0300-4690, Direktiva broj 2256-2 general-pukovnika Veljka Kadijevića, *Direktiva o upotrebi oružanih snaga u narednom periodu za pripremu i izvođenje borbenih dejstava*, 10. decembar 1991.

U isto vreme kad je izdata ova direktiva, međunarodna zajednica je aktivno pokušavala da iznađe mirno rešenje sukoba. Dana 23. novembra 1991, predsednik Srbije Slobodan Milošević, predsednik Hrvatske Franjo Tuđman i savezni sekretar za narodnu odbranu general armije Veljko Kadijević potpisali su u Ženevi sporazum o trenutnom prekidu vatre pod pokroviteljstvom UN-a i EU. Potpisnici su se složili da treba što pre organizovati mirovnu operaciju Ujedinjenih nacija.⁴⁵⁷

j. Uputstva koja je davalo preostalo Predsedništvo SFRJ, Kadijevićeva analiza i Adžićevo naređenje pokazuju da je JNA, bar *de facto*, sve manje bila "armija SFRJ", a sve više, barem u Hrvatskoj, postepeno postajala pretežno srpska snaga, koja je služila srpskim ciljevima. Uloga JNA više nije bila posredovanje između sukobljenih strana nego stvaranje srpskih područja u onim delovima Hrvatske koje je srpsko/srbijansko rukovodstvo smatralo srpskim i uspostavljanja kontrole nad njima. Tako se ustavni zadatak "zaštite teritorijalnog integriteta" svei na učvršćivanje srpske/srbijanske kontrole nad ovim drugim područjima.

k. Vojislav Šešelj,⁴⁵⁸ predsednik Srpske radikalne stranke (SRS), i ostali nacionalistički političari u Srbiji pozdravili su ovaj pomak u ciljevima JNA kao "zaštitu Srba" i uspostavljanje "linije Karlobag-Ogulin-Karlovac-Virovitica" kao zapadne granice srpske zemlje. U svojim političkim govorima i intervjuima, Vojislav Šešelj često govori o "liniji Karlobag-Ogulin-Karlovac-Virovitica" kao zapadnoj granici srpskih zemalja. Šešeljevi stavovi se smatraju značajnim u kontekstu ovog izveštaja jer je među snagama potčinjenim pukovniku Miletu Mrkšiću, komandantu gmtbr, a od otprilike 8. oktobra 1991. i komandantu OG Jug za vreme dejstava čiji je cilj bio zauzimanje Vukovara, bilo dobrovoljaca koje je SRS regrutovao ili su na neki drugi način bili povezani sa SRS-om.

Hrvati, što se nas tiče, mogu da izađu iz Jugoslavije kad im je volja. Kad god požele. Samo im otvoreno stavljamo do znanja da ni pedalj srpske teritorije neće izneti. Ni jedan komadić zemlje na kojoj se nalaze srpska sela, porušene crkve, srpske jame, klanice, srpski logori, srpski Jasenovci jer, ako bi smo to dozvolili, bili bi smo nedostojni svojih slavni predaka i morali bi da se

⁴⁵⁷ Dokazni predmet br. 497; ERN eng. 0322-2336-0322-2672, *Chronologie van het Bosnisch Conflict*, NIOD, 2002.

⁴⁵⁸ Protiv Vojislava [ešelja MKS] je izdao optužnicu 14. februara 2003. (predmet IT-03-67).

stidimo pred svojim potomcima. Mogu Hrvati da stvaraju svoju novu državu ali samo isključivo zapadno od linije Karlobag-Ogulin-Karlovac-Virovitica. Sve što je istočno od te linije, srpsko je.⁴⁵⁹

l. Nadalje, Vojislav Šešelj hvali promene koje je JNA izvršila u cilju postizanja cilja zaštite Srba i ostvarivanja linije Karlobag-Ogulin-Karlovac-Virovitica. U intervju datom "Pogledima" u novembru 1991. Vojislav Šešelj ističe ono što smatra da su zajednički ciljevi JNA i dobrovoljaca povezanih sa SRS-om i način na koji se JNA i dobrovoljci povezani sa SRS-om dopunjavaju u postizanju tih ciljeva.⁴⁶⁰

Razume se, imamo dobrovoljce, hrabre, odvažne, sposobne, ali njihov mora da predvode školovani oficiri, a ako neko ima školovane oficire to je Armija. Sa druge strane, između nas, Armije i Teritorijalne odbrane, više nema nikakve razlike. Mi smo ista vojska, borimo se za iste ciljeve i sve međusobne ideološke suprotnosti odavno smo odstranili. Naš cilj je da pobedimo, a kada pobedimo opet ćemo se deliti po političkim strankama, opet ćemo u političkom životu da zastupamo različite ideološke stavove i ostvarujemo političke interese.

Armija je već dosta pročistila svoje redove, treba i dalje da ih pročista, maksimalno da ih pročisti, ali mi imamo poverenja u sadašnji proces koji se odvija u redovima Armije i smatramo da ćemo dovesti do pravih rezultata. Mi Armiji sada verujemo, jer je Armija na delu pokazala da se bori za odbranu srpskog naroda, srpskih teritorija, naših zapadnih granica. Armija sadejstvuje sa svim našim ljudima i bez zajedničkog sadejstva ni jedni ni drugi ne bismo pokazali rezultate koji se postižu.

m. Kada je kasnije Šešelj bio primoran da prizna da kao zapadna granica srpskih zemalja nije uspostavljena linija Karlobag-Ogulin-Karlovac-

⁴⁵⁹ Dokazni predmet br. 509, ERN teksta na b/h/s-u 0348-2136-0348-2189; ERN na eng. 0348-2136-0348-2189 ET, članak *Baranjski psalm, Hapšenje dr Vojislava [ešelja u Batini]* (transkript govora Vojislava [ešelja tokom posete Jagodnjaku, april 1991), objavljen u "Velikoj Srbiji", br. 9/1991, izvadak iz teksta na b/h/s-u - ERN 0348-1872-0348-2228, *Srpski četnički pokret*, tom 39, Vojislav [ešelja, ABC-GLAS, Beograd, 1994.

⁴⁶⁰ Dokazni predmet br. 510, ERN teksta na b/h/s-u 0335-4376-0335-4387, ERN eng. A000-1166, str. 123-127, intervju sa Vojislavom [ešeljom, "Pogledi", 29. novembar 1991, izvadak iz teksta na b/h/s-u - ERN 0347-6885-0347-7144, knjiga 23, *Politika kao izazov savesti*, Vojislav [ešelja, ABC-GLAS, Beograd, 1993.

Virovitica, za taj neuspeh javno je optužio saveznog sekretara za narodnu odbranu generala armije Veljka Kadijevića.

Što se tiče ove linije Karlobag-Ogulin-Karlovac-Virovitica, ona nije 100% realizovana. Naša granica danas nije Karlobag ali jeste 20 km južnije na obalama Novigradskog zaliva, na Novigradskom moru. Naša granica nije Karlovac, ali jeste predgrađe Karlovca. I naša granica nije Virovitica ali jeste Pakrac. Ali, unazad samo tri godine niko nije od nas mogao ni sanjati da će Srbi ipak za kratko vreme da realizuju te svoje ciljeve, ako ne 100% onda 80%. ... Imali bi mi sve ove naše granice u idealnoj razmeri da na čelu Armije nije bio izdajnički general Veljko Kadijević, koji je vodio poznatu politiku "krenistani", koja je uništila armiju iznutra, insistirao je do kraja da se sačuva petokraka na vojničkim uniformama i sl./.../461

I to što Veljko Kadijević tvrdi da nisu imali ljudstva da zadrže Zapadnu Slavoniju - nije tačno! Mogli su, mogli. Mogli su poslati oficire, pa od njih formirati specijalne jedinice. A imali su ovde na hiljade oficira. Što ih nisu mobilisali - i poslali s oružjem na borbena mesta?

Srpska radikalna stranka je celu devedesetu upozoravala da treba prečistiti sad već bivšu JNA. Tražio sam smenjivanje Veljka Kadijevića, Petra Šimića, koga sam otvoreno nazvao ustašom, pa je on umro odmah posle toga. Tražio sam da se Veljko Kadijević uhapsi i da mu se sudi.⁴⁶²

Drugi deo: aspekti rukovođenja i komandovanja unutar oružanih snaga SFRJ tokom sukoba u Hrvatskoj

Uvod

a. U ovom odeljku se razmatra dejstvo sukoba u Hrvatskoj na strukturu oružanih snaga SFRJ i posledice tog sukoba na rukovođenje i komandovanje oružanim snagama, kao i na zakonski okvir u kojem su

⁴⁶¹ Izvadak iz teksta na b/h/s-u – ERN 0347-8442-0347-8746, *Kroz politički galimatijas*, Vojislav [ešelj], ABC-GLAS, 20. mart 1993, str. 161-162 i str. 266, 295-296; vidi takođe tekst na b/h/s-u – ERN 0346-0389-0346-0430; ERN eng. 0346-0389-0346-0430-EDT/prevod, izvadak iz teksta na b/h/s-u – ERN 0346-0366-0346-0700, *Preti li nam slobotomija?*, broj 44, Vojislav [ešelj], ABC-GLAS, Beograd, 1994, str. 17 i str. 56-57).

⁴⁶² ERN teksta na b/h/s-u 0347-7956-0347-8021; ERN eng. 0347-7956-0347-8021-EDT, *Dr Vojislav [ešelj], scene iz života*, juli 1993, izvadak iz "Slučajne ispovesti i poneka intriga", Vojislav [ešelj], ABC-GLAS, 1994.

oružane snage postojale i delovale. U ovom delu govori se i o glavnim aspektima uloge dobrovoljaca povezanih sa SRS-om.

b. Počev još od januara 1991, pre izbijanja sukoba u Hrvatskoj, policija i teritorijalna odbrana Republike Hrvatske počela je da se postepeno deli na hrvatske i (mesne) srpske strukture. U područjima gde su imali većinu ili značajnu manjinu, mesni Srbi su preuzeli postojeće strukture (pošto su nesrbi otišli ili ih se poticalo da odu, ili nisu više priznavali SFRJ i prestali su da saraduju sa JNA) ili formirali sopstvenu policiju i jedinice i štabove TO-a koji nisu bili odgovorni republičkim organima u Hrvatskoj, već su ostali lojalni onome što je ostalo od SFRJ, i Srbiji.

c. Tokom sukoba u Hrvatskoj, nacionalne političke stranke u Srbiji, među kojima i Srpska radikalna stranka (SRS), organizovale su regrutaciju, obuku i upućivanje dobrovoljaca u zone sukoba u Hrvatskoj ili čak osnivale sopstvene dobrovoljačke/paravojne formacije. Takve dobrovoljačke/paravojne formacije nisu bile predviđene zakonima SFRJ ili Srbije. Dobrovoljci iz Srpske radikalne stranke (SRS), na čijem čelu je bio Vojislav Šešelj, preuzeli su naziv rojalističkog pokreta otpora iz Drugog svetskog rata i nazvali se četnicima, a zvali su ih i "Šešeljevci". U isto vreme postojale su i druge grupe, kao što su "Arkanovi tigrovi",⁴⁶³ koji su, prema obaveštajnim izveštajima Organa bezbednosti i Uprave bezbednosti JNA, održavali tesne veze sa Ministarstvom unutrašnjih poslova (MUP) i Ministarstvom odbrane (MOD) Republike Srbije (MUP) /kao u originalu/⁴⁶⁴. Da bi se ova novonastala situacija pravno regulisala, vršene su izmene i dopune zakona. U leto 1991. godine Srbija i SFRJ su donele uredbe i uputstva o upisu i prijemu dobrovoljaca u TO Republike Srbije i u JNA. U decembru 1991. godine, (krmje) Predsedništvo SFRJ donelo je naredbu o angažovanju dobrovoljaca u oružanim snagama SFRJ.

a. Za vreme sukoba u Hrvatskoj, JNA je formirala operativne i taktičke grupe (OG i TG) da bi ponovo uspostavila i/ili održala ujedinjenu i

⁴⁶³ Dokazni predmet br. 171, ERN teksta na b/h/s-u 0340-4868-0340-4869; ERN eng. ET 0340-4868-0340-4869; *Informacija*, strogo poverljivi izveštaj br. 5-459, pukovnik Stevan Mitrevski, 1. oktobar 1991; dokazni predmet br. 190; ERN teksta na b/h/s-u 0340-4872-0340-4873; eng. ET 0340-4872-0340-4873, *Informacija*, strogo poverljivi izveštaj br. 68-443, general-major Mile Babić, 18. oktobar 1991.

⁴⁶⁴ Dokazni predmet br. 513, ERN teksta na b/h/s-u 0214-1319-0214-1321; ERN eng. 0303-7351-0303-7353, *Izveštaj organa bezbednosti VJ o paravojnim jedinicama*; vidi i dokazni predmet br. 514; ERN teksta na b/h/s-u 0114-1145-0114-1464; eng. 0096-1072-0096-1099, *Srpska vojska: Iz kabineta ministra vojnog*, Dobrila Gajić-Glišić, 1. januar 1992.

jedinstvenu komandu i kontrolu nad JNA, mesnim srpskim TO-om, TO-om Srbije i dobrovoljacima/paravojskom.

Hrvatska je potpadala pod Prvu vojnu oblast, Petu vojnu oblast i Vojno-pomorsku oblast. Niže u tekstu navedene su glavne jedinice tih vojnih oblasti. U sukobima nisu učestvovala sve jedinice koje su prikazane na ovom grafikonu. Istovremeno su mobilisane rezervne jedinice, a u Hrvatsku su poslate jedinice iz drugih vojnih oblasti. Pored toga, tokom operacija u cilju zauzimanja Vukovara, u istočnu Slavoniju je poslata gardijska motorizovana brigada (bez jednog bataljona), koja je bila direktno potčinjena SSNO-u.⁴⁶⁵

Nakon povlačenja JNA iz Slovenije, 14. (Ljubljanski) korpus se povukao na prostor Prijedor - Derвента - Zenica (Bosna i Hercegovina) a 31. (Mariborski) korpus na prostor Šabac - Valjevo – Gornji Milanovac (Srbija).⁴⁶⁶

TO

TO o kojem govori ovaj deo nije (zvanični) TO Republike Hrvatske. Ovde se pojam TO koristi za snage TO-a koje su unilateralno osnovali Srbi u Hrvatskoj. Tu spadaju i jedinice TO-a Republike Srbije i Republike Crne Gore koje su delovale na teritoriji Republike Hrvatske.

Mesni srpski TO

(a) Mesni srpski TO u Hrvatskoj bio je sastavljen od jedinica koje su tamošnji Srbi formirali od postojećeg TO-a Republike Hrvatske na područjima gde su Srbi bili u većini ili u značajnoj manjini. Na nekim područjima su postojeće jedinice TO-a Republike Hrvatske zbog sukoba postale *de facto* srpske, jer su nesrbi otišli iz njih ili više nisu priznavali SFRJ, te su prestali da saraduju sa JNA. Pošto se to dešavalo van kontrole Republike (to jest Hrvatske), može se reći da je mesni srpski TO bio u suprotnosti sa postojećim propisima i pravnom regulativom.

⁴⁶⁵ Dokazni predmet br. 971; ERN teksta na b/h/s-u 0340-5665-0340-5665; ERN eng. L011-2990-L011-2991, strogo poverljivo naređenje br. 29-34, general-kukovnik Blagoje Adžić, 29. septembar 1991.

⁴⁶⁶ Dokazni predmet br. 517; ERN teksta na b/h/s-u 0060-6845-0060-6849; eng. 0060-6850-0060-6853, Naredba br. 51-1, *Premeštanje snaga i sredstava s teritorije Republike Slovenije*, SSNO, 25. jul 1991.

(b) Proces stvaranja isključivo srpskog TO-a u Hrvatskoj počeo je u januaru 1991. na mesnom nivou,⁴⁶⁷ a u aprilu 1991. je postao organizovaniji.⁴⁶⁸

(c) U skladu sa izdatim naredbama, u periodu od aprila 1991. do decembra 1991. na sledećim područjima su formirani štabovi mesnog srpskog TO-a i/ili brigade i potčinjene jedinice:

severna Dalmacija⁴⁶⁹: Knin, Benkovac, Obrovac,

- Lika: Korenica, Plaški, Gračac, Donji Lapac,⁴⁷⁰

- Kordun: Vojnić, Slunj, Vrgin Most,⁴⁷¹

- Banija: Glina, Kostajnica, Petrinja, Dvor na Uni, Sisak,⁴⁷²

- zapadna Slavonija: Slavonska Požega, Pakrac, Daruvar, Podravska Slatina, Grubišno Polje,⁴⁷³

- istočna Slavonija, zapadni Srem i Baranja⁴⁷⁴: Dalj, Beli Manastir, Vukovar, Mirkovci.

(d) Rukovođenje i komandovanje mesnim srpskim TO-om u delovima Hrvatske koji su se nazivali Srpska autonomna oblast (SAO) Krajina konsolidovali su se u septembru-oktobru 1991, kada je formiran zajednički štab TO-a SAO Krajine, u kojem su većim delom bili penzionisani i ostali

⁴⁶⁷ Dokazni predmet br. 518; ERN teksta na b/h/s-u 0152-8131-0152-8138; eng. L004-2885-L004-2897, Zapisnik sa konferencije održane 3. avgusta 1993. u vezi s ratnim iskustvima RSK i opštine Slunj periodu od juna 1991. do juna 1993.

⁴⁶⁸ Dokazni predmet br. 519, ERN teksta na b/h/s-u 0217-2109-0217-2109; ERN eng. ET 0217-2109-0217-2109, Naredba o mobilizaciji TO SAO Krajine i dobrovoljačkih jedinica, koju je izdao Milan Babić, predsednik Izvršnog veća SAO Krajine 1. aprila 1991.

⁴⁶⁹ Dokazni predmet br. 50, ERN teksta na b/h/s-u 0207-7936-0207-7938; eng. 0303-1785-03031787, Izveštaj Milana Babića o TO-u SAO Krajine, 10. oktobar 1991.

⁴⁷⁰ Dokazni predmet br. 523, ERN teksta na b/h/s-u 0217-2096-0217-2096; eng. ET 0217-2096-0217-2096, Odluka Milana Babića o imenovanju Ilije \ujica na položaj komandanta TO-a SAO Krajine, 5. oktobar 1991.

⁴⁷¹ Dokazni predmet br. 351, ERN teksta na b/h/s-u 0207-7936-0207-7938; eng. 0303-1785-03031787, Izveštaj Milana Babića o TO-u SAO Krajine, 10. oktobar 1991.

⁴⁷² Dokazni predmet br. 351, ERN teksta na b/h/s-u 0207-7936-0207-7938; eng. 0303-1785-03031787, Izveštaj Milana Babića o TO-u SAO Krajine, 10. oktobar 1991.

⁴⁷³ Dokazni predmet br. 521, ERN teksta na b/h/s-u 0029-3475-0029-3477; eng. ET0029-3475-0029-3477, Izveštaj [taba TO zapadne Slavonije, 16. oktobar 1991.

⁴⁷⁴ Dokazni predmet br. 466, ERN teksta na b/h/s-u 0063-6946-0063-6946; eng. 0064-1702-0064-1702, Potvrda štaba TO-a Slavonija, Baranja i Zapadni Srem, koju je potpisao Stojičić, 13. decembar 1991.

oficiri bivše JNA: 30. septembra 1991. je Milan Babić za komandanta TO-a SAO Krajina imenovao penzionisanog potpukovnika JNA Iliju Đujića.⁴⁷⁵ Đujić je na sopstveni zahtev razrešen dužnosti 28. novembra 1991. godine,⁴⁷⁶ a na njegovo mesto je došao pukovnik Radoslav Maksić.⁴⁷⁷

(e) Mesni srpski TO u SAO Slavonija, Baranja i zapadni Srem i njegova uloga tokom dejstava u Vukovaru detaljno se opisuje u TREĆEM delu.

TO Republike Srbije

U nekoliko borbenih dokumenata koji se odnose na dejstva JNA u Hrvatskoj pominje se učešće jedinica TO Republike Srbije u sukobu. O učešću jedinica Teritorijalne odbrane Republike Srbije u dejstvima u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu biće više reči u TREĆEM delu.

Dobrovoljci/paravojska

Zakonodavstvo do avgusta 1991.

(a) U skladu sa članom 240. Ustava iz 1974. godine i članom 91. *Zakona o opštenarodnoj odbrani* (ONO) iz 1982, oružane snage SFRJ sastoje se od JNA i TO-a. Član 102. *Zakona o ONO* iz 1982. godine još kaže da TO obuhvata sve naoružane sastave koji nisu deo JNA i milicije.⁴⁷⁸

(b) Član 119 *Zakona o ONO* iz 1982. godine govori o "dobrovoljcima" i opisuje njihove zadatke i njihovo mesto u vojnoj hijerarhiji. U petom pasusu stoji da se oni: "u pogledu prava i dužnosti izjednačuju sa

⁴⁷⁵ Dokazni predmet br. 523; ERN teksta na b/h/s-u 0217-2096-0217-2096; eng. ET 0217-2096-0217-2096, Zvanično rešenje kojim Milan Babić imenuje Iliju \ujića za komandanta TO-a SAO Krajina, 5. oktobar 1991.

⁴⁷⁶ Dokazni predmet br. C2416; ERN teksta na b/h/s-u 0217-2106-0217-2106; eng. ET 0217-2106-0217-2106, Naređenje br. 10/1-91 kojim Milan Babić razrešava Iliju \ujića dužnosti komandanta TO-a SAO Krajine, 28. novembar 1991.

⁴⁷⁷ Dokazni predmet br. 525, ERN teksta na b/h/s-u 0207-0945-0207-7945; eng. 0302-9191-0302-9191, Naređenje br. 404/91-1, kojim Milan Babić imenuje pukovnika Radoslava Maksića na mesto komandanta TO-a SAO Krajine, 28. novembar 1991.

⁴⁷⁸ Dokazni predmet br. 387, ERN teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; eng. L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani*, Beograd, 1982, član 102.

vojnim licima, odnosno vojnim obveznicima."⁴⁷⁹ Član 119. *Zakona o ONO* iz 1982. odnosi se, međutim, na dobrovoljce-pojedince, tj. ljude koji se, uprkos tome što nemaju vojnu obavezu, samostalno priključuju (postojećim) jedinicama oružanih snaga SFRJ (JNA i TO) posle proglašenja vanrednog stanja, neposredne ratne opasnosti ili rata.

(c) Prema članu 39. *Zakona o odbrani Republike Srbije* iz 1991. godine, "u ratu, u slučaju neposredne ratne opasnosti i za vreme vanrednog stanja", Teritorijalna odbrana može se popunjavati i dobrovoljcima. Član 118. *Zakona o odbrani Republike Srbije* iz 1991. godine predviđa sledeće: "Oružane snage, u skladu sa zakonom, organizuju, popunjavaju, naoružavaju, opremaju i osposobljavaju samo nadležni državni organi".⁴⁸⁰

(d) U zakonima koji su bili na snazi pre sukoba u Hrvatskoj ne predviđa se ni govori o pitanju dobrovoljaca koji su pod vojnom obavezom, a odbijaju da služe u JNA, ali pošto ih regrutuju političke stranke, ipak pristupe jedinicama JNA ili TO-a. Pored toga, zakonodavstvo ne predviđa i ne odnosi se na mogućnost da političke stranke i druge organizacije osnivaju dobrovoljačke/paravojne formacije van okvira oružanih snaga SFRJ (koje se sastoje od JNA i TO-a).

Situacija na terenu

(a) Prema rečima saveznog sekretara za narodnu odbranu generala armije Veljka Kadrijevića, mobilizacija je postala ključni limitirajući faktor ostvarivanja svih planova upotrebe JNA u sukobima u Hrvatskoj, "veći nego svi drugi problemi zajedno i mnogo veći nego što je to bila vojnička vrijednost neprijateljskih oružanih formacija".⁴⁸¹

(b) Problemi popune su postali su još veći gubitkom potencijalnih vojnika koji su se radije priključivali dobrovoljačkim i paravojnim grupacijama. Nekoliko nacionalističkih stranaka u Srbiji osnovalo

⁴⁷⁹ Dokazni predmet br. 387, ERN teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; eng. L004-8941-L004-9076, *Zakon o opštenarodnoj odbrani*, Beograd, 1982, član 119.

⁴⁸⁰ Dokazni predmet br. 482, ERN teksta na b/h/s-u 0216-2249-0216-2261; eng. ET 0216-2249-0216-2261, *Ukaz o proglašenju Zakona o opštenarodnoj odbrani*, 18. juli 1991, član 39 i član 118.

⁴⁸¹ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadrijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd 1993, str. ERN 0036-2687.

je dobrovoljačke/paravojne formacije.⁴⁸² Pošto u postojećoj pravnoj regulativi (*Ustav SFRJ* iz 1974, *Zakon o ONO* iz 1982. i *Zakon o odbrani Republike Srbije* iz 1991) nije bilo odredbi o osnivanju takvih formacija, te snage nisu imale nikakvu pravnu osnovu. Uprkos tome, srpske vlasti, a naročito MUP i Ministarstvo odbrane, tolerisale su ih i podržavale.⁴⁸³ Od tih grupacija, najozloglašeni su bili "četnici", povezani sa Srpskom radikalnom strankom (u daljem tekstu: SRS) Vojislava Šešelja⁴⁸⁴; "Beli Orlovi" na čelu sa Dragoslavom Bokanom i Mirkom Jovićem iz Srpske narodne obnove (SNO), "Dušan Silni" i "Srpska garda" Srpskog pokreta obnove (SPO) Vuka Draškovića.⁴⁸⁵

(c) Godine 1993, gotovo dve godine posle tih događaja, general armije Veljko Kadijević je u svojim memoarima optužio političke stranke i snage koje su organizovale sopstvene dobrovoljačke jedinice i slale ih na ratište da imaju štetnu ulogu i "parališu vojsku".

Uz nedostatak pravih mjera od strane države, mjera koje bi bile primjerene stvarno postojećoj ratnoj situaciji, odlučujuću ulogu u razbijanju mobilizacije odigrale su one političke partije i snage koje su sve činile da parališu vojsku, koje su slale svoje agitatore po terenu i u jedinice šireći laži, pokušavajući da izazovu paniku, istovremeno licemjerno tražeći od JNA da brani ugroženi srpski narod u Hrvatskoj od ustaških zločina. To je imalo

⁴⁸² Dokazni predmet br. 426; ERN teksta na b/h/s-u 0214-1307-0214-1317; eng. 0303-9479-0303-9485, *Informacija o novijim saznanjima o paravojnom organizovanju u organizaciji srpskih i crnogorskih opozicionih stranaka*, organa bezbednosti VJ, 19. oktobar 1993.

⁴⁸³ Dokazni predmet br. 514, ERN teksta na b/h/s-u 0114-1145-0114-1464; eng. 0096-1072-0096-1099, *Srpska vojska: Iz kabineta ministra vojnog*, Dobrila Gajić-Glišić, 1. januar 1992; dokazni predmet br. 25, ERN teksta na b/h/s-u 0040-0285-0040-0288; eng. 0040-0289-0040-0291, telegram koji je potpisao potpukovnik Milan Eremija, zamenik komandanta za moralno-političko vaspitanje 1. gardijske mehanizovane divizije, upućen komandi 1. vojne oblasti, 23. oktobar 1991.

⁴⁸⁴ Dokazni predmet br. 526; ERN teksta na b/h/s-u 0214-1307-0214-1317; eng. 0303-9479-0303-9485, *Informacija o novijim saznanjima o paravojnom organizovanju u organizaciji srpskih i crnogorskih opozicionih stranaka*, organa bezbednosti VJ, 19. oktobar 1993; dokazni predmet br. 412, ERN teksta na b/h/s-u 0041-3135-0041-3202; eng. 0068-1948-0068-1954, prevod članka *Iz dnevnika dobrovoljca: Ratne aktivnosti Kragujevačkog četničkog odreda*, "Velika Srbija", 28. februar 1992.

⁴⁸⁵ Dokazni predmet br. 528; ERN teksta na b/h/s-u 0125-3268-0125-3273; eng. L009-1713-L009-1723, (VRS) *Informacija o paravojnim formacijama na teritoriji Srpske Republike BiH*, koju je potpisao pukovnik Zdravko Tolimir, 28. juli 1992.

višestruko veći negativni efekat na realizaciju planova upotrebe JNA, kako po sadržaju tako i po vremenu upotrebe, nego sva neprijateljska dejstva zajedno.⁴⁸⁶

(d) Iako Kadijević smatra dobrovoljce koji su političke stranke regrutovale u svoje jedinice jednim od glavnih razloga slabog popunjavanja JNA, drugi ih vide kao značajan faktor za popunjavanje redova JNA, a naročito u situaciji u kojoj se JNA suočila sa problemom sve učestalijeg dezerterstva i opadajućeg odaziva na mobilizaciju.

i. Dana 28. septembra 1991. sastali su se predsednik Srbije Slobodan Milošević, SSNO general armije Veljko Kadijević, predsednik Crne Gore Momir Bulatović, predstavnik Crne Gore u Predsedništvu SFRJ Branko Kostić, predstavnik Srbije u Predsedništvu SFRJ Borisav Jović i načelnik Generalštaba oružanih snaga SFRJ general-pukovnik Adžić⁴⁸⁷ i razgovarali o problemima sa kojima se suočava JNA u vezi sa masovnim dezerterstvom pozvanih rezervista i negativnom uticaju te pojave na operativne sposobnosti JNA. Raspravljalo se o neophodnosti formiranja "*jedinica srpskih ustanika*".

....

U zaključku general Adžić kaže:

- 1) Mora se obezbediti učvršćivanje dostignute linije;
- 2) Treba izvršiti popunu jedinica dobrovoljcima;
- 3) Moraju se srediti jedinice srpskih ustanika i utvrditi položaji za odbranu dostignutih linija;
- 4) Slavonija mora imati pešadiju, koja će kontrolisati oslobođenu teritoriju.⁴⁸⁸

ii. U izveštaju organa bezbednosti VJ iz oktobra 1993.⁴⁸⁹ kaže se sledeće: "Veliki broj lica uključenih u navedene formacije⁴⁹⁰ je naoružan,

⁴⁸⁶ Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd 1993, str. ERN 0036-2688.

⁴⁸⁷ Borisav Jović u svom objavljenom dnevniku ovu grupu naziva "šesticom". *Poslednji dani Jugoslavije* (vidi dokazni predmet br. 489, citiran niže u tekstu). U dnevniku se pominje 27 sastanaka i drugih vrsta kontakata između Jovića i Kadijevića u periodu od maja do decembra 1991.

⁴⁸⁸ Dokazni predmet br. 489, ERN teksta na b/h/s-u 0058-8172-0058-8172; eng. 0302-2817-0302-3251, Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ, Dnevne zabeleške iz perioda 15. maj 1989 - 8. juli 1992*, Beograd, Politika, 1995, str. 1-492, beleška od 28. septembra 1991.

uglavnom streljačkim naoružanjem koje je iz skladišta bivše JNA, VJ, MUP-a i Ministarstva odbrane Srbije masovno deljeno dobrovoljačkim sastavima angažovanim na ratištima u Hrvatskoj i BiH, a u većini slučajeva nije vraćeno."⁴⁹¹

(e) Prema obaveštajnim informacijama organa bezbednosti JNA i Uprave bezbednosti JNA (UB) pri Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu, pored dobrovoljačkih/paravojnih grupa koje su osnovale političke stranke, druge grupe, kao što su Arkanovi "Tigrovi" i "Knindže" Kapetana Dragana, bile su tesno povezane sa Ministarstvom odbrane i MUP-om Srbije.⁴⁹²

i. Dana 28. avgusta 1991. načelnik 3. odeljenja Uprave bezbednosti Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu (UB pri SSNO) pukovnik Milorad Bošković poslao je SSNO-u generalu armije Veljku Kadrijeviću i još petorici primalaca strogo poverljivi izveštaj br. 437 naslovljen "Neka saznanja o Danielu Sneddenu, državljaninu Australije, alias 'kapetanu Draganu'". U tom izveštaju su podrobno opisane aktivnosti "kapetana Dragana" od njegovog povratka u Srbiju i njegov odnos sa MUP-om Srbije.⁴⁹³ Dragan u svom pismu od 8. novembra 1991. tvrdi da "ima obaveze prema Državnoj bezbednosti Republike Srbije" i da njegove aktivnosti u TO-u

⁴⁸⁹ Dokazni predmet br. 526; ERN teksta na b/h/s-u 0214-1307-0214-1317; eng. 0303-9479-0303-9485, *Informacija o novijim saznanjima o paravojnom organizovanju u organizaciji srpskih i crnogorskih opozicionih stranaka* organa bezbednosti VJ, 19. oktobar 1993.

⁴⁹⁰ Paravojne grupe SRS-a.

⁴⁹¹ Dokazni predmet br. 526; ERN teksta na b/h/s-u 0214-1307-0214-1317; eng. 0303-9479-0303-9485, *Informacija o novijim saznanjima o paravojnom organizovanju u organizaciji srpskih i crnogorskih opozicionih stranaka*, organa bezbednosti VJ, 19. oktobar 1993.

⁴⁹² Dokazni predmet br. 526, ERN teksta na b/h/s-u 0214-1319-0214-1321; eng. 0303-7351-0303-7353, *Izveštaj organa bezbednosti VJ o paravojnim jedinicama*; vidi i dokazni predmet br. 514; ERN teksta na b/h/s-u 0114-1145-0114-1464; eng. 0096-1072-0096-1099, *Srpska vojska: Iz kabineta ministra vojnog*, Dobrila Gajić-Glišić, 1. januar 1992.

⁴⁹³ Dokazni predmet br. 189, ERN teksta na b/h/s-u 0340-4983-04985; eng. ET 0340-4893-0340-4985, *Neka saznanja o Danielu Sneddenu, državljaninu Australije, alias 'kapetan Dragan'*. Pukovnik Milorad Bošković.

(Republike Srbije) treba da budu u potpunosti u skladu sa Državnom bezbednosti Republike Srbije.⁴⁹⁴

ii. Tokom oktobra 1991. organi bezbednosti 1. vojne oblasti sastavili su najmanje četiri izveštaja (*Informacije*) upućene UB-u SSNO-a o aktivnostima Željka Ražnatovića Arkana i njegove Srpske dobrovoljačke garde u istočnoj Slavoniji. Ti izveštaji organa bezbednosti ukazuju na preteće postupke Arkana i pripadnika njegovih jedinica prema pripadnicima JNA,⁴⁹⁵ na opšte uverenje da je Arkan umešan u zločine,⁴⁹⁶ uključujući zločine protiv nesrba,⁴⁹⁷ na Arkanovu ulogu u podeli naoružanja i municije na tom području⁴⁹⁸ i na odnos između Arkana i Ministarstva unutrašnjih poslova (uključujući Službu državne bezbednosti (SDB)⁴⁹⁹) i Ministarstvo odbrane Srbije.⁵⁰⁰

⁴⁹⁴ Dokazni predmet br. 530; ERN teksta na b/h/s-u 0290-5836-0290-5836; ERN eng. ET 0290-5836-0290-5836, *Pismo komandi Teritorijalne odbrane Republike Srbije*, kapetan Dragan, 8. novembar 1991.

⁴⁹⁵ Dokazni predmet br. 171, ERN teksta na b/h/s-u 0340-4868-0340-4869; eng. ET 0340-4868-0340-4869, *Informacija*, strogo poverljivi izveštaj br. 5-459, pukovnik Stevan Mitrevski, 1. oktobar 1991; dokazni predmet br. 531; ERN teksta na b/h/s-u 0340-4874-0340-4875; eng. ET 0340-4874-0340-4875, *Informacija*, strogo poverljivi izveštaj br. 35-1683, general-major Mile Babić, 29. oktobar 1991.

⁴⁹⁶ Dokazni predmet br. 171, ERN teksta na b/h/s-u 0340-4868-0340-4869; eng. ET 0340-4868-0340-4869, *Informacija*, strogo poverljivi izveštaj br. 5-459, pukovnik Stevan Mitrevski, 1. oktobar 1991.

⁴⁹⁷ Dokazni predmet br. 532; ERN teksta na b/h/s-u 0340-4864-0340-4865; eng. ET 0340-4864-0340-4865, *Informacija*, strogo poverljivi izveštaj br. 35-1646, general-major Mile Babić, 18. oktobar 1991; vidi i dokazni predmet br. 533; ERN teksta na b/h/s-u 0340-4876-0340-4878; eng. ET 0340-4876-0340-4878, *Informacija*, strogo poverljivi izveštaj br. 56-582, general-major Mile Babić, 25. oktobar 1991.

⁴⁹⁸ Dokazni predmet br. 531; ERN teksta na b/h/s-u 0340-4874-0340-4875; eng. ET 0340-4874-0340-4875, *Informacija*, strogo poverljivi izveštaj br. 35-1683, general-major Mile Babić, 29. oktobar 1991; dokazni predmet br. 190; ERN teksta na b/h/s-u 0340-4872-0340-4873; eng. ET 0340-4872-0340-4873, *Informacija*, strogo poverljivi izveštaj br. 68-443, general-major Mile Babić, 18. oktobar 1991.

⁴⁹⁹ Dokazni predmet br. 171, ERN teksta na b/h/s-u 0340-4868-0340-4869; eng. ET 0340-4868-0340-4869, *Informacija*, str. pov. br. 5-459, pukovnik Stevan Mitrevski, 1. oktobar 1991.

⁵⁰⁰ Dokazni predmet 190, ERN teksta na b/h/s-u 0340-4872-0340-4873; ERN eng. ET 0340-4872-0340-4873, *Informacija*, str. pov. br. 68-443, general-major Mile Babić, 18. oktobar 1991.

Uredbe, uputstva i naredbe SFRJ i srpskih vlasti u drugoj polovini 1991. godine

(a) U nameri da prevaziđe poteškoće JNA u vezi sa popunjenošću, vlasti Srbije i SFRJ su u periodu od leta do zime 1991. donela niz uredbi, uputstava i naredbi. Ovi propisi su, u stvari, bili dio procesa regulisanja (i legalizovanja) statusa, prava i obaveza dobrovoljaca koji su, samostalno ili kolektivno, učestvovali u sukobima u Hrvatskoj.

(b) Te uredbe, uputstva i naredbe donesene su bez obzira na postojeće savezne pravne propise SFRJ kojima je bila uređena popuna sastava TO-a (Republike Srbije) i JNA dobrovoljcima, doduše u vreme vanrednog stanja, stanja neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja na pojedinačnoj bazi (za razliku od dobrovoljačkih/paravojnih formacija).

(c) Vlada Srbije je 14. avgusta 1991. donela *Uredbu o upisu dobrovoljaca u Teritorijalnu odbranu*.⁵⁰¹ Nakon ove uredbe 13. septembra 1991. SSNO je doneo "*Uputstvo o prijemu dobrovoljaca u JNA*".⁵⁰² Dana 10. decembra 1991. Predsedništvo SFRJ je izdalo i treći propis kako bi regulisalo status dobrovoljaca koji pojedinačno i/ili grupno (tj. u takozvanim dobrovoljačkim ili paravojnim formacijama) učestvuju u sukobu u Hrvatskoj – naredbu Predsedništva SFRJ br. 73 pod nazivom *Naredba o angažovanju dobrovoljaca u oružanim snagama SFRJ za vreme neposredne ratne opasnosti*.⁵⁰³

i. Uredba Vlade Srbije o upisu dobrovoljaca u Teritorijalnu odbranu

Prema ovoj uredbi, dobrovoljci (tj. lica koja nemaju vojni raspored) mogu da se upišu u TO Republike Srbije. Dobrovoljci su lica koja nemaju vojnu obavezu ili vojni obveznici kojima nije određen ratni raspored.

⁵⁰¹ Dokazni predmet br. 534; ERN teksta na b/h/s-u 0046-1723-0046-1730; eng. ET 0046-1717-0046-1722 NA 0046-1719-0046-1722, *Uredba o upisu dobrovoljaca u Teritorijalnu odbranu Vlade Srbije*, 14. avgust 1991.

⁵⁰² Dokazni predmet br. 535, ERN teksta na b/h/s-u 0201-2075-0201-2078; ERN eng. 0201-2072-0201-2074, SSNO, *Uputstvo o prijemu dobrovoljaca u JNA*, 13. septembar 1991.

⁵⁰³ Dokazni predmet 534, ERN teksta na b/h/s-u 0046-1723-0046-1730; eng. 0046-1717-0046-1722 str. 0046-1717-0046-1718, *Naredba o angažovanju dobrovoljaca u oružanim snagama SFRJ za vreme neposredne ratne opasnosti, Službeni list SFRJ*, 13. decembar 1991.

Na osnovu člana 2, tačke 2. i člana 30. stava 1. Zakona o Vladi Republike Srbije (Službeni glasnik Republike Srbije, broj 5/91), Vlada Republike Srbije donosi

UREDBU

O UPISU DOBROVOLJACA U TERITORIJALNU ODBRANU⁵⁰⁴

Član 1

Ovom uredbom uređuje se upis dobrovoljaca u Teritorijalnu odbranu. Popuna JNA dobrovoljcima vrši se u skladu sa saveznim propisima.

Član 2

Pod dobrovoljcima, u sastavu ove uredbe, podrazumevaju se:

- lica koja nemaju vojnu obavezu, a koja nisu mlađa od 17 godina starosti; - vojni obveznici – muškarci i vojni obveznici - žene kojima nije određen ratni raspored u JNA, Teritorijalnu odbranu, miliciju, službu osmatranja i obaveštavanja, štabove civilne zaštite, jedinice civilne zaštite koje obrazuje Republika, grad Beograd ili opština, jedinice veze, rukovođenja; preduzeća i druge organizacije koje proizvode predmete naoružanja i vojne opreme, odnosno, predmete od posebnog značaja za odbranu, ili su osposobljene za takvu proizvodnju; preduzeća i druge organizacije u oblasti drumskog, železničkog i vazdušnog saobraćaja, saobraćaja na unutrašnjim plovnim putevima, poštansko-telegrafsko-telefonskog saobraćaja i drugih sistema veza; preduzeća i druge organizacije i organe koji se u okviru svoje delatnosti bave osmatranjem i utvrđivanjem određenih pojava u oblastima hidrometeorologije, vatrogastva, zdravstva, radiološke zaštite, poljoprivrede, vodoprivrede, elektroprivrede, saobraćaja i drugih oblasti; preduzeća i druge organizacije od posebnog značaja za odbranu.

Član 3

Upis dobrovoljaca u Teritorijalnu odbranu vrši se u ratu, u slučaju neposredne ratne opasnosti i vanrednog stanja, radi popune jedinica, štabova i ustanova Teritorijalne odbrane.

⁵⁰⁴ Dokazni predmet br. 534, ERN teksta na b/h/s-u 0046-1723-0046-0046-1730; eng. 0046-1717-0046-1722 str. 0046-1719-0046-1722, Nada Srbije: *Uredba o upisu dobrovoljaca u Teritorijalnu odbranu Vlade Srbije*, 14. avgust 1991.

Za vreme mira mogu se, radi obučavanja, dobrovoljno uključivati na vojne vežbe i druge oblike jedinica, štabova i ustanova Teritorijalne odbrane, lica iz člana 2 ove uredbe.

Na lica iz stava 2 ovog člana shodno se primenjuju odredbe čl. 4 i 7 ove uredbe.

Član 4

Lica koja žele da se upišu u dobrovoljce, kao i lica iz člana 3 stav 2 ove uredbe, podnose prijavu Ministarstvu odbrane preko nadležnog opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu, odnosno odeljenja za narodnu odbranu Gradskog sekretarijata za narodnu odbranu, prema mestu prebivališta, odnosno boravišta.

Prijave za upis u dobrovoljce podnose se lično na obrascu broj 1 koji čini sastavni deo ove uredbe. Podneta prijava je neopoziva.

Član 5

Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu, odnosno odeljenje Gradskog sekretarijata za narodnu odbranu, uputiće dobrovoljce koji nemaju vojnu obavezu i vojne obveznike – žene na utvrđivanje opšte sposobnosti za vojnu službu.

Sposobnost za vojnu službu dobrovoljaca iz stava 1 ovog člana utvrđuje zdravstvena ustanova određena da vrši lekarske i druge preglede i psihološka ispitivanja regruta. Ocenom "sposoban za vojnu službu" ocenjuje se dobrovoljac koji ima opštu zdravstvenu sposobnost i psihofizički je sposoban da nosi i rukuje oružjem, kao i da podnosi teške fizike napore.

Ministarstvo odbrane zaključuje ugovor sa zdravstvenom ustanovom iz stava 2 ovog člana o vršenju pregleda.

Član 6

Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu, odnosno Odeljenje za narodnu odbranu Gradskog sekretarijata za narodnu odbranu, uvodi u vojnu evidenciju dobrovoljce iz člana 5 stav 1 ove uredbe, koji su ocenjeni sposobnim za vojnu službu, prema odredbama tač. 19 i 20 Uputstva o vojnoj evidenciji vojnih obveznika i materijalnih sredstava iz popisa.

Član 7

Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu, odnosno, Odeljenje za narodnu odbranu Gradskog sekretarijata za narodnu odbranu, dostavlja

spiskove prijavljenih dobrovoljaca iz člana 2 alineje 2 i člana 6 ove uredbe Ministarstvu odbrane – Odeljenju narodne odbrane obrazovanom van sedišta Ministarstva, Gradskom sekretarijatu za narodnu odbranu, odnosno pokrajinskom sekretarijatu za narodnu odbranu autonomnih pokrajina, koji objedinjene spiskove dobrovoljaca dostavljaju štabovima Teritorijalne odbrane operativnih zona.

Član 8

Određivanje i saopštavanje ratnog rasporeda dobrovoljcima vrši se shodno primeni Pravila o mobilizaciji oružanih snaga SFRJ.

Član 9

Ova uredba stupa na snagu danom objavljivanja u *Službenom glasniku Republike Srbije*.

ii. Uputstvo SSNO o prijemu dobrovoljaca u JNA.

Uputstvo SSNO-a br. 2391-1 reguliše prijem dobrovoljaca pojedinaca u JNA. Prema tom uputstvu, JNA prima dobrovoljce pošto prethodno utvrdi njihov identitet i ostale potrebne podatke i odlučuje o njihovom rasporedu prema njihovoj vojnoj specijalnosti.

406 br. 2391-1 13. septembar 1991.
("Službeni list SFRJ", br. 21/82 i 11/91)

UPUTSTVO O PRIJEMU DOBROVOLJACA U JUGOSLOVENSKU NARODNU ARMIJU (JNA)⁵⁰⁵

1. Ovim uputstvom reguliše se prijem dobrovoljaca u jedinice i ustanove Jugoslovenske narodne armije.

2. Pod pojmom dobrovoljac, u smislu ovog uputstva, podrazumeva se lice koje podnese pismeni zahtev da bude primljeno u jedinicu – ustanovu JNA, ako je sposobno da obavlja odgovarajuću vojnu dužnost.

Dobrovoljac može biti lice (muškarac) iz bilo kojeg kraja SFRJ, pod uslovom da nije mlađe od 18 i starije od 60 godina života. Lice iz stava 1. ove

⁵⁰⁵ Dokazni predmet br. 535, ERN teksta na b/h/s-u 0201-2075-0201-2078; eng. 0201-2072-0201-2074, *Uputstvo o prijemu dobrovoljaca u Jugoslovensku narodnu armiju*, SSNO, 13. septembar 1991.

tačke mlade od 27 godina života koje nije služilo vojni rok upućuje se na služenje vojnog roka ako je sposobno za vojnu službu.

3. Komande i starešine jedinica i ustanova JNA dobrovoljce iz tačke 2. ovog uputstva prihvaćiće i raspoređiće u svoje jedinice – ustanove po mirnodopskoj ili ratnoj formaciji, zavisno od stepena popunjenosti, stanja u zoni odgovornosti i zadataka jedinice – ustanove.

Lica iz rezervnog sastava – dobrovoljci koji imaju ratni raspored u dotičnoj jedinici raspoređivati na dužnosti i formacijska mesta koja su im određena prilikom formiranja RJ.

Lica iz rezervnog sastava – dobrovoljce koji imaju ratni raspored u drugim RJ, kada to situacija dozvoljava, upućivati u matične RJ, a kada to nije moguće, raspoređivati ih na upražnjene dužnosti, odnosno formacijska mesta u okviru svoje jedinice po mirnodopskoj ili ratnoj formaciji, zavisno od njihove vojnoevidencione specijalnosti. Lica iz rezervnog sastava koja nemaju ratni raspored u JNA, kao i lica iz tačke 2. ovog uputstva koja nemaju vojnu obavezu, komande i starešine jedinica i ustanova JNA prihvataju i raspoređuju na upražnjena formacijska mesta mirnodopske ili ratne formacije svojih jedinica, zavisno od njihove vojnoevidencione specijalnosti, odnosno od njihove stručne spreme, znanja i veština stečenih u građanstvu.

4. Upis dobrovoljaca u JNA vrše jedinice JNA na osnovu prijave koju dobrovoljci popunjavaju u jedinicama. Obrazac prijave propisan je ovim Uputstvom i čini njegov sastavni deo. Podneta prijava je neopoziva.

5. Dobrovoljci se primaju na dužnost i formacijska mesta za koja su osposobljeni, a ako to nije moguće, raspoređuju se na upražnjena formacijska mesta uz prethodno najnužnije osposobljavanje za izvršavanje poslova i dužnosti dotičnog formacijskog mesta.

6. Dobrovoljci se primaju pošto se prethodno utvrdi njihov identitet i ostali potrebni podaci od interesa za Jugoslovensku narodnu armiju. Identitet se utvrđuje na osnovu lične karte, podataka u prijavi, jediničnog kartona, vojne knjižice, preko nadležnih organa društveno-političkih zajednica gde je to moguće, i dr. Na osnovu utvrđenog identiteta ustrojavaju se odgovarajući vojnoevidencioni dokumenti za svakog dobrovoljca koji se prima u jedinicu.

7. U postupku prijema u jedinice Jugoslovenske narodne armije utvrđuje se zdravstvena sposobnost dobrovoljaca za dužnost iz tačke 5. ovog uputstva. Zdravstvenu sposobnost, kad je to moguće, utvrđuje najbliža vojna zdravstvena ustanova. Kada to nije moguće, zdravstvenu sposobnost utvrđuje trupni lekar na osnovu pregleda i, po potrebi, konsultovanja specijaliste vojne ili civilne zdravstvene ustanove.

8. Bezbednosna provera u postupku primanja i praćenja dobrovoljaca vrši se po propisima službe bezbednosti, kojih se treba striktno pridržavati.

9. Sa dobrovoljcima se organizuje vojno-stručna obuka, doobuka ili preobuka, radi osposobljavanja za određene dužnosti u jedinici – ustanovi. Način i vreme trajanja obučavanja zavise od ranije stečenih znanja dobrovoljaca. Obuka se, načelno, organizuje uz rad u osnovnoj jedinici – ustanovi.

10. Dobrovoljci se u pogledu prava i dužnosti izjednačavaju sa vojnim licima, odnosno vojnim obveznicima i za vreme vojne službe pripada im odgovarajuća naknada predviđena zakonskim propisima.

11. Odluku o prijemu dobrovoljaca u jedinice Jugoslovenske narodne armije donosi starešina jedinice i ustanove ranga brigade, puka i samostalnog bataljona i njima ravnih jedinica. Izveštaj o prijemu dobrovoljaca redovno se dostavlja pretpostavljenoj komandi.

12. Licu (dobrovoljcu) može prestati vojna služba ako prestane potreba za njegovim angažovanjem u jedinici i na njegov zahtev: u slučaju opravdanih zakonskih razloga predviđenih čl. 32. i 33. Zakona o vojnoj obavezi, ili ako je u jedinici proveo maksimalno propisano vreme predviđeno članom 52. citiranog zakona.

13. Uputstvo stupa na snagu danom potpisivanja.

14. Za sva nejasna pitanja obraćati se pretpostavljenim komandama i nadležnim organizacijskim jedinicama Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu.

Pošto je Predsedništvo SFRJ 1. oktobra 1991. objavilo "stanje neposredne ratne opasnosti", pomoćnik SSNO-a za moral i pravna pitanja, general-major Vidak Vujović upućuje 7. oktobra 1991. poverljiv dokument br. 115-123 *Informacija o važnosti proglašenja neposredne ratne opasnosti* potčinjenim komandama 1. vojne oblasti.⁵⁰⁶ U tom dokumentu Vujović ističe važnost propisne organizacije popune i upisa dobrovoljaca u JNA, kao i korišćenje dobrovoljaca među vojnicima u cilju podizanja morala.

⁵⁰⁶ Dokazni predmet br. 537, ERN teksta na b/h/s-u 0089-3074-0089-3075; ERN eng. ET 0089-3074-0089-3075, *Informacija o važnosti proglašenja neposredne ratne opasnosti*, poverljivo br. 115-123, general-major Vidak Vujović, 7. oktobar 1991.

iii. Naredba Predsedništva SFRJ br. 73 o angažovanju dobrovoljaca u oružane snage SFRJ za vreme neposredne ratne opasnosti

Dana 10. decembra 1991. Predsedništvo SFRJ donelo je Naredbu br. 73 o *Angažovanju dobrovoljaca u oružanim snagama SFRJ za vreme neposredne ratne opasnosti*,⁵⁰⁷ kako bi razjasnilo i legalizovalo status dobrovoljaca koji pojedinačno i/ili grupno učestvuju u sukobu u Hrvatskoj. Iako je Predsedništvo Naredbu br. 73 izdalo tek posle pada Vukovara i događaja u Ovčari, ona se smatra relevantnom u kontekstu ovog izveštaja jer u njoj govori o pitanjima (subordinacija dobrovoljaca, pa tako i dobrovoljačkih formacija) koja su važna za razumevanje događaja na Ovčari i odnosa između lica koja su navodno izvršila ova krivična dela i JNA.

Naredba br. 73 Predsedništva SFRJ nedvosmisleno ukazuje da je organ koji je bio najviše političko vođstvo SFRJ znao za postojanje i aktivnosti (srpskih) *"dobrovoljačkih formacija"* (vidi tačku 7. ove Naredbe) koji su učestvovali u sukobu u Hrvatskoj. U Naredbi br. 73 takođe se ističe spremnost političkog rukovodstva SFRJ, iako donekle zakašnjelu zbog trajnog sporazuma o prekidu vatre koji je 23. novembra 1991. potpisan u Ženevi, da reši pitanje dobrovoljaca i pripadnika paravojnih formacija. Tom naredbom je naročito uređen status dobrovoljaca koji pojedinačno/grupno učestvuju u sukobima u Hrvatskoj.

U petoj tački Naredbe br. 73 Predsedništva jasno se ističe da dobrovoljac koji stupi u jedinicu JNA ili TO postaje pripadnik oružanih snaga SFRJ i nosi uniformu i oznake pripadnika oružanih snaga SFRJ.

Sedmom tačkom Naredbe br. 73 Predsedništva SFRJ priznaje se (i potvrđuje) postojanje *"dobrovoljačkih sastava"* (za razliku od pojedinačnih dobrovoljaca) koji su *"sada angažovani van oružanih snaga SFRJ"* i navodi da su te formacije izvršavale *"određene vojne zadatke"*, što ukazuje na to da je neko (ne navodi se tačno ko) na vlasti u tom trenutku znao za njih i njihovo učešće u sukobima, navodno van nadležnosti oružanih snaga SFRJ.

Naredba broj 73

Na osnovu člana 316. Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i člana 106. stava 1. tačka 6. i stav 2. Zakona o opštenarodnoj

⁵⁰⁷ Dokazni predmet br. 534; ERN teksta na b/h/s-u 0046-1723-0046-1730; eng. ET 0046-1717-0046-1722 na 0046-1717-0046-1718, *Naredba o angažovanju dobrovoljaca u oružanim snagama SFRJ za vreme neposredne ratne opasnosti*, 13. decembar 1991.

odbrani ("Službeni list", br. 21/82 i 11/91), Predsedništvo SFRJ, na sednici održanoj 10. decembra 1991. godine, donelo je

NAREDBU

O ANGAŽOVANJU DOBROVOLJACA U ORUŽANIM SNAGAMA SFRJ ZA VREME NEPOSREDNE RATNE OPASNOSTI

1. U skladu sa odredbom člana 119. Zakona o opštenarodnoj odbrani, za vreme neposredne ratne opasnosti, Jugoslovenska narodna armija i Teritorijalna odbrana popunjavaju se i dobrovoljcima koji se po stupanju u jedinice i ustanove oružanih snaga SFRJ u svemu pojednačavaju s vojnim licima, odnosno vojnim obveznicima.

2. Dobrovoljci se primaju u oružane snage SFRJ po postupku propisanom za prijem vojnih obveznika, s tim što se lice koje želi da stupi u oružane snage SFRJ javlja vojnoteritorijalnom organu nadležnom za mesto u kome boravi vojni obveznik.

3. Dobrovoljac može biti raspoređen u jedinicu ili ustanovu oružanih snaga SFRJ na odgovarajuću dužnost i zadatak prema zahtevima popune i potrebama službe oružanih snaga SFRJ.

4. Pri stupanju u jedinicu ili ustanovu oružanih snaga SFRJ dobrovoljac koji ranije nije dao svečanu obavezu u smislu propisa kojima je uređena služba u oružanim snagama SFRJ dužan je da svečanu obavezu da pred svojim pretpostavljenim starešinom. Na zadatke koji zahtevaju upotrebu oružja može se rasporediti dobrovoljac koji je položio svečanu obavezu i završio odgovarajuću obuku.

5. Dobrovoljac koji po odredbama ove naredbe stupa u jedinicu ili ustanovu oružanih snaga postaje vojno lice i nosi vojnu uniformu i jedinstvene oznake pripadnika oružanih snaga SFRJ, i ima sva ostala prava i dužnosti lica na službi u oružanim snagama SFRJ.

6. Dobrovoljcu prestaje služba u oružanim snagama SFRJ:

1) ako na osnovu nalaza i ocene vojno-zdravstvene ustanove bude utvrđeno da je nesposoban za službu u oružanim snagama SFRJ, odnosno za dužnost koju vrši;

2) kada on to zahteva, a postoje zakonom utvrđeni razlozi zbog kojih se vojnom obvezniku odlaže ili prekida vršenje vojne službe;

3) kada prestane potreba za njegovim angažovanjem u oružanim snagama SFRJ.

Dobrovoljcu može prestati služba u oružanim snagama SFRJ po njegovom zahtevu ako potrebe službe to omogućavaju.

7. Dobrovoljački sastavi koji su sada angažovani van oružanih snaga SFRJ na izvršavanju određenih vojnih zadataka i dobrovoljci koji se sada nalaze u jedinicama ili ustanovama oružanih snaga SFRJ dužni su da, u roku od 10 dana od dana stupanja na snagu ove naredbe, usklade svoj položaj u oružanim snagama SFRJ sa odredbama ove naredbe.

U istom roku, sa teritorije za koju su odgovorne komande, jedinice i ustanove oružanih snaga SFRJ odstraniće se svi pojedinci i dobrovoljački sastavi koji se ne uključe u sastav oružanih snaga SFRJ na način utvrđen ovom naredbom.

Odredba stava 2. ove tačke odnosi se i na dobrovoljce koji se sada nalaze u oružanim snagama SFRJ ako ne postupe po odredbama ove naredbe.

8. Prema licima koja se po stupanju na snagu ove naredbe zateknu u uniformama i sa oznakama pripadnika oružanih snaga SFRJ, a nisu na zakonom propisan način stupili u oružane snage SFRJ i svoj položaj regulisali u skladu sa odredbama ove naredbe, primeniće se zakonske mere.

9. Ovlašćuje se Savezni sekretarijat za narodnu odbranu da, po potrebi, propiše uputstvo za sprovođenje ove naredbe.

10. Naredbu objaviti u "Službenom listu SFRJ".

11. Naredba stupa na snagu danom objavljivanja.

Predsedništvo

Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije

Naredba broj 73

Potpredsednik

10. decembar 1991. godine

dr Branko Kostić

Intervju pod naslovom "I dobrovoljci - vojna lica", koji je general-major Tomislav Radovanović, načelnik odseka SSNO za pravne poslove, 22. decembra 1991. dao za časopis JNA *Narodna Armija*,⁵⁰⁸ baca (dodatno) svetlo na naredbu Predsedništva SFRJ br. 73. U tom intervjuu Radovanović kaže sledeće:

⁵⁰⁸ Dokazni predmet br. 404; ERN teksta na b/h/s-u 0046-6926-0046-6926; eng. 0053-5843-0053-5844, Razgovor sa Tomislavom Radovanovićem, *I dobrovoljci – vojna lica*, "Narodna armija", 22. decembar 1991.

U našem pravnom sistemu mimo oružanih snaga SFRJ (čine ih, kao što je poznato, JNA i TO), na teritoriji SFRJ ne mogu postojati drugi oružani sastavi. Oružane snage su, prema odredbama Ustava, jedinstvene, a (jedinstvene) poslove rukovođenja i komandovanja obavlja federacija, odnosno u njeno ime – Predsedništvo SFRJ.

Radovanović dalje kaže:

Na području Jugoslavije, pored legalnih i legitimnih oružanih snaga, na sceni su, poznato je, raznorodni oružani sastavi, čije delovanje protivreći i slovu Ustava i zakona, i međunarodnim normama. Njihov pravni 'status' nije teško definisati i sasvim precizno odrediti, sledeći posve jednostavnu logiku i tražeći odgovor na pitanja: šta, za koga i pod kojim uslovima rade, ko ih formira i finansira, koji su im privremeni ili dugoročni ciljevi?⁵⁰⁹

Dobrovoljci SRS-a

Srpska radikalna stranka (SRS)

Srpska radikalna stranka registrovana je kao politička stranka 25. februara 1991.⁵¹⁰ Dva dana ranije, na osnivačkoj sednici u Kragujevcu, SRS je usvojio svoj program i Statut. Vojislav Šešelj je 1991. bio predsednik SRS-a. Prema Statutu SRS-a, Srpska radikalna stranka je "politička partija koja se političkim i drugim zakonskim sredstvima bori za državno jedinstvo... Osnovni cilj Stranke je borba za ujedinjenje svih srpskih zemalja u jednu državu, zaštita Srba na prostorima koji pripadaju drugim državama, osvajanje vlasti i održavanje na vlasti radi realizacije stranačkog programa".⁵¹¹

⁵⁰⁹ Dokazni predmet br. 404; ERN teksta na b/h/s-u 0046-6926-0046-6926; eng. 0053-5843-0053-5844, Razgovor sa Tomislavom Radovanovićem, *I dobrovoljci – vojna lica*, "Narodna armija" br. 2758, 22. decembar 1991.

⁵¹⁰ Dokazni predmet br. 405, ERN teksta na b/h/s-u 0046-9230-0046-9297; ERN eng. 0068-1842-0068-1858, prevod članka *Programska deklaracija Srpske radikalne stranke*, originalni članak iz br. 1 "Velike Srbije", 1. juli 1990. Vidi i dokazni predmet br. 406, ERN eng. 0088-8630-0088-8647, prevod na engleski Statuta Srpske radikalne stranke, objavljen u "Velikoj Srbiji", br. 13, januar 1994.

⁵¹¹ Dokazni predmet br. 406, ERN eng. 0088-8630-0088-8647, prevod na engleski Statuta Srpske radikalne stranke, objavljen u "Velikoj Srbiji", br. 13, januar 1994, član 1-4.

Srpski četnički pokret (SČP)

Prema Statutu SRS-a, (pripadnici) Srpskog četničkog pokreta (SČP) smatraju se "kolektivnim članovima Stranke".⁵¹² Član 81 Statuta SRS navodi zadatke SČP:

Srpski četnički pokret, kao kolektivni član Stranke, okuplja svoje članstvo radi:

- organizovanja dobrovoljaca za pomoć ugroženim srpskim zemljama,
- organizovanja pružanja pomoći borcima,
- organizovanja pomoći porodicama poginulih boraca i invalidima rata,
- okupljanja učesnika oslobodilačkih ratova u srpskim zemljama.⁵¹³

Krizni štab SRS – Ratni štab SRS

i. Dana 6. aprila 1991. SRS je osnovao "krizni štab"⁵¹⁴ na čelu sa Ljubišom Petkovićem⁵¹⁵. Prema članku objavljenom u septembru 1991. u 11. broju "Velike Srbije"⁵¹⁶, *Krizni štab SRS-a* osnovan je s ciljem "da pomogne i zaštiti srpski narod gde god je ugrožen".⁵¹⁷

⁵¹² Dokazni predmet br. 406, ERN eng. 0088-8630-0088-8647, prevod na engleski Statuta Srpske radikalne stranke, objavljen u "Velikoj Srbiji", br. 13, januar 1994, član 79.

⁵¹³ Dokazni predmet br. 406, ERN eng. 0088-8630-0088-8647, prevod na engleski Statuta Srpske radikalne stranke, objavljen u "Velikoj Srbiji", br. 13, januar 1994, član 81.

⁵¹⁴ Na engleskom "Crisis Staff" ili "Crisis Committee"..

⁵¹⁵ Dokazni predmet br. 407, ERN teksta na b/h/s-u 0064-4614-0064-4681; ERN eng. 0068-19-863-0068-1866, *Ljubiša Petković: Čovek na čelu kriznog i ratnog štaba SRS*, isečak iz članka u "Velikoj Srbiji", broj 11, septembar 1991.

⁵¹⁶ Dokazni predmet br. 406, ERN eng. 0088-8630-0088-8647, prevod na engleski Statuta Srpske radikalne stranke, objavljen u "Velikoj Srbiji", br. 13, januar 1994, član 78.

⁵¹⁷ Dokazni predmet br. 407, ERN teksta na b/h/s-u 0064-4614-0064-4681; ERN eng. 0068-19-863-0068-1866, *Ljubiša Petković: Čovek na čelu kriznog i ratnog štaba SR*, isečak iz članka u "Velikoj Srbiji", broj 11, septembar 1991

ii. Dana 1. oktobra 1991, *Krizni štab* preimenovan je u *Ratni štab SRS-a "saglasno predlozima vojvode V. Šešelja i g. Ljubiše Petkovića"*. U zapisniku sa sastanka na kom je doneta ta odluka pominje se i osnivanje četiri "radne grupe" radi "bolje organizacije i efikasnijeg rada". Zadatak prve radne grupe, nazvane "Prva operativna grupa", bio je da "organizuje i vrši najvažnije dužnosti *Ratnog štaba*" /prevod sa engleskog/. Druga grupa je bila zadužena za pozadinu i humanitarnu podršku, a treća je imala "specijalne odgovornosti" /prevod sa engleskog/. Na kraju, četvrta radna grupa se bavila sekretarskim poslovima.⁵¹⁸

iii. Odnosi između Kriznog/Ratnog štaba i dobrovoljaca iz SRS-a

- Krizni/Ratni štab SRS organizuje i usklađuje popunu i otpremanje dobrovoljaca SRS-a u Hrvatsku.⁵¹⁹ To obuhvata i obuku, uz pomoć Ministarstva odbrane (MO) i Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) Republike Srbije⁵²⁰

- Najmanje jednom prilikom je Vojislav Šešelj u govoru dobrovoljcima pre odlaska u zonu sukoba u Hrvatskoj rekao sledeće:

Šešelj: "Pomoz' bog, junaci! Braćo Srbi, junački srpski četnici, danas idete u rat. Danas idete da oslobodite srpski Vukovar i da odbranite srpsku Slavoniju. Idete da se priključite stotinama, hiljadama naših dobrovoljaca. Idete iz svih delova današnje sužene Srbije da vratite slavu srpskom oružju. Sadejstvovaćete sa jedinicama jugoslovenske armije, jer je to naša armija. Ona

⁵¹⁸ Dokazni predmeti br. 408 i 409, ERN teksta na b/h/s-u 0116-9406-0116-9407 i ERN teksta na b/h/s-u 0292-8534-0292-8534; ERN eng. 0306-6966-0308-6966 i ERN eng. 0308-0136-0308-0136, Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba, 1. oktobar 1991.

⁵¹⁹ Vidi, na primer, dokazni predmet br. 412, ERN teksta na b/h/s-u 0041-3135-0041-3202, ERN eng. 0068-1948-0068-1954, *Iz dnevnika dobrovoljca: Ratne akcije Kragujevačkog četničkog odreda*, Srećko Radovanović, izvadak iz teksta na b/h/s-u, ERN br. 0041-3135-0041-3202, "Velika Srbija", br. 12, februar 1992.

⁵²⁰ Dokazni predmet br. 410, ERN teksta na b/h/s-u 0339-4925-0309-4925; ERN eng. 0309-2242-0309-2242, pismo načelnika Kriznog štaba Centra za obuku u Prigrevici, Ljubiša Petković, 25. juli 1991, vidi i dokazni predmet br. 411, ERN teksta na b/h/s-u 0116-2267-0116-2334; ERN eng. 0068-1867-0068-1885, *Bačka Ravna Gora*, izvadak iz "Velike Srbije", br. 89, april 1996. Vidi i dokazni predmet br. 412, ERN teksta na b/h/s-u 0041-3135-0041-3202; ERN eng. 0068-1948-0068-1954, *Iz dnevnika dobrovoljca: Ratne akcije Kragujevačkog četničkog odreda*, Srećko Radanović, izvadak iz teksta na b/h/s-u, ERN br. 0041-3135-0041-3202, "Velika Srbija", br. 12, februar 1992.

je pre svega srpska armija po svom starešinskom kadru i po svojoj borbi za spas srpske zemlje i srpskih teritorija.⁵²¹

- Pored toga, Šešelj posećuje područja na frontu gde su aktivni dobrovoljci SRS-a.⁵²²

Novinar: Zbog čega su naša srpska sela popaljena, a nijedno hrvatsko selo nije stradalo kao naše?

Šešelj: Pa ja mislim da to nije tačno. Ja sam vrlo često bio prisutan na frontu i tamo gde su se naši dobrovoljci borili u sastavu teritorijalne odbrane ima dosta porušenih čisto hrvatskih sela. Tamo gde su bila jaka ustaška uporišta, tamo su naši udarali svim sredstvima i tamo ima mnogo porušenih sela, a nema onako sistematski rušenih sela...

- Iako dokumenti JNA koji se odnose na dejstva u Hrvatskoj⁵²³ upućuju na to da su dobrovoljci SRS-a uključeni u mesne srpske jedinice TO ili JNA i dejstvuju pod (jedinstvenom i ujedinjenom) komandom JNA, dokumentacija Ratnog štaba SRS-a, kao i izjave dobrovoljaca SRS-a zabeležene u publikacijama SRS-a, koje su navedene niže u tekstu, pokazuju na to da Ratni štab SRS-a (i SČP), bez obzira na potčinjenost dobrovoljaca mesnim jedinicama srpskog TO-a ili JNA, izdaje naredbe i druga uputstva dobrovoljcima SRS-a. Dana 31. avgusta 1991, na primer, Zoran Rankić, zamenik komandanta Ratnog štaba SRS, posetio je dobrovoljce SRS-a u Markušici (Slavonija, Baranja i zapadni Srem) i "tom prilikom preneo naredbu štaba Srpskog četničkog pokreta da u roku od nekoliko dana moramo biti u svojim mestima, odakle ćemo se javiti štabu i dobiti nove instrukcije."⁵²⁴

⁵²¹ Dokazni predmet br. 413, ERN teksta na b/h/s-u V000-2253-V000-2253, iz NTV Studio B, prilog o [šešeljevom govoru održanom 6. novembra 1991. dobrovoljcima pred odlazak.

⁵²² Dokazni predmet br. 414; ERN teksta na b/h/s-u 0345-2602-0345-2651; ERN eng. A000-1163, str. 165-189, *Intervju na Radio Tribini 4B Obrenovac*, 11. januar 1992, izvadak iz teksta na b/h/s-u, ERN br. 0347-5508-0347-5781, knjiga 18, *Sizifovska sudovanja*, Vojislav [šešelj, ABC GLAS, Beograd, 1992.

⁵²³ Vidi TREJI deo u kom se detaljno govori o situaciji u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu.

⁵²⁴ Dokazni predmet br. 412, ERN teksta na b/h/s-u 0041-3135-0041-3202; ERN eng. 0068-1948-0068-1954, *Iz dnevnika dobrovoljca: Ratne akcije Kragujevačkog četničkog odreda*, Srećko Radovanović, izvadak iz teksta na b/h/s-u, ERN br. 0041-3135-0041-3202, "Velika Srbija", br. 12, februar 1992.

- Pored toga, Ratni štab SRS-a održava redovnu razmenu informacija sa dobrovoljcima SRS-a za vreme njihovog učešća u borbenim dejstvima. To uključuje i odlazak članova Ratnog štaba SRS-a na sporna područja radi izviđanja situacije. Dana 2. septembra 1991. Zoran Rankić, "zamenik načelnika štaba" sastavio je izveštaj posle svog poseta Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu. Prema tom izveštaju, Rankić je otišao "po naređenju štaba i predsednika, Dr. Vojislava Šešelja" sa zadatkom da "obiđe jedinice na terenu i prenese naredbu o povlačenju radi pregrupisanja snaga". Rankić u izveštaju Ratnom štabu SRS-a opisuje svoju posetu i, između ostalog, govori o "opštoj nedisciplini u pojedinim odredima, u kojoj prednjače dobrovoljci u Trpinji".⁵²⁵ Srećko Radovanović, "zamenik komandanta odbrane sela Šodolovci, Koprivna i Petrova Slatina" (zapadna Slavonija), sastavio je 13. septembra 1991. "Ratni izveštaj o aktivnostima Srpske dobrovoljačke vojske od 19. jula do septembra 1991" za Ratni štab SRS-a.⁵²⁶

- Radovanovićev izveštaj sadrži detaljne informacije o vojnoj situaciji u delu zapadne Slavonije u kom dejstvuje njegova jedinica (sastavljena od dobrovoljaca SRS-a), obuci i strukturi njegove jedinice, i operacijama koje izvodi. Ratnom štabu SRS-a slali su se i izveštaji o situaciji u drugim zonama operacija.⁵²⁷

- Ratni štab SRS-a vodi evidenciju dobrovoljaca koji se upućuju u zone sukoba. Ta evidencija se koristi za izdavanje potvrda dobrovoljcima o učešću u sukobu.⁵²⁸ JNA je vreme provedeno u svojstvu pripadnika Ratnog štaba SRS-a i/ili dobrovoljca SRS-a na ratištu računala kao vreme provedeno "u službi oružanih snaga SFRJ"⁵²⁹.

⁵²⁵ Dokazni predmet br. 416, ERN teksta na b/h/s-u 0339-4945-0339-4946; ERN eng. 0309-1565-0309-1566, Izveštaj Zorana Rankića, 2. septembar 1991.

⁵²⁶ Dokazni predmet br. 417, ERN teksta na b/h/s-u 0339-4947-0339-4954; ERN eng. 0309-1558-0309-1564, *Ratni izveštaj o aktivnostima Srpske dobrovoljačke vojske*, Srećko Radovanović, 13. septembar 1991.

⁵²⁷ Dokazni predmet br. 418, ERN teksta na b/h/s-u 0339-4939-0339-4939; ERN eng. ET 0339-4939-0339-4939, *Izveštaj o situaciji na frontu 11/12. decembra 1991*, SAO Krajina, štab TO Okučani, 12. decembar 1991.

⁵²⁸ Dokazni predmet br. 419, ERN teksta na b/h/s-u 0339-4895-0339-4895; ERN eng. 0339-4895-0339-4895-ET, *Potvrda za Branislava Gavrilovića Bernu*, Ljubiša Petković, 4. decembar 1991.

⁵²⁹ Vidi, na primer, dokazni predmet br. 420, ERN teksta na b/h/s-u 0339-4912-0339-4912; ERN eng. ET 0339-4912-0339-4912, *Potvrda Vojnog odseka u Beogradu*, 30. april 1992.

Dobrovoljci SRS-a/SČP-a

i. Formacije dobrovoljaca SRS-a upućivane na područja sukoba (uključujući i one u sastavu jedinica srpskog mesnog TO-a) nisu imale stalni sastav ni strukturu. Zato se u dokumentaciji JNA i koristio izraz "odred".⁵³⁰

ii. Članci i intervjui objavljeni u "Velikoj Srbiji" – stranačkom časopisu SRS-a – u kojima se govori o operacijama dobrovoljaca SRS-a, navode na zaključak da su formacije dobrovoljaca SRS-a, čak i ako variraju u sastavu, organizovane po vojnom principu i imaju unutrašnju hijerarhijsku strukturu⁵³¹. Potvrda izdata Branislavu Gavriloviću 4. decembra 1991. navodi da je on bio "komandant dobrovoljaca na teritoriji Srpske oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srem od 4. juna do 2. decembra 1991".⁵³² U razgovoru objavljenom u dvobroju "Velike Srbije" za jul i avgust 1994. Branislav Gavrilović kaže: "...ukazom vojvode Šešelja proglašen za komandanta svih dobrovoljaca Srpske radikalne stranke".⁵³³

Četnički vojvode

i. U intevujuu objavljenom u njegovoj knjizi *Kroz politički galimatijas*, Vojislav Šešelj ovako tumači čin "vojvode":⁵³⁴

⁵³⁰ Vidi, na primer, dokazni predmet br. 5, ERN teksta na b/h/s-u 0119-2667-0119-2669; ERN eng. ET 0119-2667-0119-2669, strogo poverljiva naredba OG Jug br. 235-1, pukovnik Mile Mrkšić, 29. oktobar 1991. Vidi i dokazni predmet br. 192, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5685-0340-5685; ERN eng. ET 0340-5685-0340-5685, OG Jug, strogo poverljiva naredba br. 464-1, pukovnik Mile Mrkšić, 21. novembar 1991.

⁵³¹ Dokazni predmet br. 437, ERN teksta na b/h/s-u 0041-3229-0041-3234; ERN eng. 0306-2361-0306-2369, *Srpska mi truba zatrubi iz toga sela Borova*, izvadak iz "Velike Srbije", br. 10. jul 1991.

⁵³² Dokazni predmet br. 419, ERN teksta na b/h/s-u 0339-4895-0339-4895; ERN eng. 0339-4895-0339-4895-ET, *Potvrda za Branislava Gavrilovića Bernu*, Ljubiša Petković, 4. decembar 1991.

⁵³³ Dokazni predmet br. 421, ERN teksta na b/h/s-u 0209-5045-0209-5047; ERN eng. ET 0209-5045-0209-5047, *Razgovor sa Branislavom Gavrilovićem, četničkim vojvodom, zapadna Srbija jul-avgust 1994.*

⁵³⁴ Dokazni predmet br. 422, ERN teksta na b/h/s-u 0347-8442-0347-8746; ERN eng. 0347-8709-0347-8744-EDT, izvadak iz knjige na b/h/s-u, ERN br. 0347-8442-0347-8746, *Kroz politički galimatijas*, Vojislav [ešelj, ABC-GLAS, Beograd, 1993.

Srpski četnički vojvoda je najviše četničko zvanje i teško je to zvanje dovoditi u korelaciju sa nekim armijskim činom. Otprilike bi to odgovaralo armijskom činu general-majora. Četnički vojvoda je komandovao jedinicama do nivoa divizije. Možda ta razjašnjenja za javnost nisu loša.

ii. Član 85. Statuta SRS-a navodi uslove potrebne za dobijanje čina "vojvode":

Zvanje vojvode može dobiti pojedinac koji ispunjava kumulativno sledeće uslove:

- istaknuti borac na svim poljima borbe srpskog naroda za ostvarivanje srpskih nacionalnih interesa,
- istaknuti borac na odbrani srpstva, časti, dostojanstva, kulture i tradicije srpskog naroda,
- da je poštovan u sredini u kojoj živi i radi,
- da je učesnik u borbi i da je primeren vojnik i starešina u vreme kada Srbi vode svoje odbrambene ratove.⁵³⁵

iii. Prema dokumentaciji SRS-a, čin "vojvode" dodeljivao se za vreme sukoba u Hrvatskoj onim dobrovoljcima koji su se istakli u borbi. Vojvode u mnogim slučajevima komanduju dobrovoljačkim odredima i kao takvi su na položaju s posebnim ovlašćenjima nad drugim dobrovoljcima u njihovom odredu. Čak iako nema dokaza da je JNA priznavala čin "vojvode", prema "vojvodama" se odnosila kao prema ljudima koji su na čelu dobrovoljačkih jedinica SRS-a koje su se borile uz pripadnike JNA.⁵³⁶

iv. Dana 12. maja 1991. na svečanosti u Ravnoj Gori, u zapadnoj Srbiji,⁵³⁷ Momčilo Đujić, "predsednik Veća vojvoda i predsednik Srpskog četničkog pokreta Ravna Gora u slobodnom svetu"⁵³⁸ dodelio je četnicima

⁵³⁵ Dokazni predmet br. 406, ERN eng. 0088-8630-0088-8647, prevod na engleski Statuta Srpske radikalne stranke, izvadak iz "Velike Srbije", br. 13, januar 1994, član 85.

⁵³⁶ Vidi, na primer, TO Vukovar o kom se govori u TREJEM delu.

⁵³⁷ Dokazni predmet br. 423, ERN teksta na b/h/s-u 0076-8224-0076-8259; ERN eng. L000-2270-L000-2294, *Hronologija radikalske borbe za državu, slobodu i demokratiju*, izvadak iz "Velike Srbije", br. 429, septembar 1997, str. 24-29.

⁵³⁸ Dokazni predmet br. 468, ERN eng. 0348-2190-0348-2223-ET/prevod; vidi i ERN eng. 0348-2190-0348-2223-ET/prevod, članak *Pobediće Ravna Gora*, objavljen u "Velikoj Srbiji" br. 10/91.

činove "vojvode". Slična svečanost održana je 15. maja 1993. u manastiru Knežina blizu Sokoca (BiH) na kojoj je "vojvoda" Vojislav Šešelj, "predsednik Centralne otadžbinske uprave Srpskog četničkog pokreta", osamnaest dobrovoljaca SRS-a proglasio u zvanje "četničkog vojvode" "za izvanredne zasluge u ovom ratu, veliko junaštvo i pokazanu ratnu veštinu najistaknutijih četničkih komandanata", u skladu sa njegovom naredbom br. 124.⁵³⁹ Među novim vojvodama bilo je nekoliko dobrovoljaca SRS-a koji su učestvovali u borbama u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu, i to: Zdravko Abramović (Borovo Selo, Baranja, Kninska Krajina, Vukovar); Branislav Vakić; Miroslav Vuković zvani Čele; Branislav Gavrilović zvani Berna; Milika Dačević; Ljubiša Petković; Jovo Ostojčić i Milan Lančuzanin zvani Kameni, komandant jedinice "Leva Supoderica".⁵⁴⁰

Rukovođenje i komandovanje oružanim snagama SFRJ tokom sukoba u Hrvatskoj

Uvod ⁵⁴¹

Kao što je opisano dalje u tekstu, u odnosu komandovanja između JNA i drugih srpskih/srbijanskih oružanih formacija koje su učestvovala u sukobu u Hrvatskoj ogleda se postojeće zakonodavstvo u kom je bilo reči u prvoj celini ovog izveštaja. Govoreći o odnosu JNA, mesnog srpskog TO-a i jedinica TO-a Srbije koje su učestvovala u sukobima u Hrvatskoj, savezni sekretar za narodnu odbranu general armije Veljko Kadijević je napisao: "Naravno da smo Teritorijalnu odbranu srpskih dijelova u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini upotrebili u dejstvima zajedno sa JNA".⁵⁴²

⁵³⁹ Dokazni predmet br. 468, ERN teksta na b/h/s-u 0346-2545-0346-2548; ERN eng. 0346-2545-0346-2548, Naredba br. 124, Srpski četnički pokret, 13. maj 1993, izvadak iz teksta na b/h/s-u, ERN br. 0346-2361-0346-2561, *Srpska radikalna stranka*, Vojislav [ešelj, ABC GLAS, 1995.

⁵⁴⁰ Dokazni predmet br. 468, ERN teksta na b/h/s-u 0346-2545-0346-2548; ERN eng. 0346-2545-0346-2548; Naredba br. 124, Srpski četnički pokret, 13. maj 1993, izvadak iz teksta na b/h/s-u, ERN br. 0346-2361-0346-2561; *Srpska radikalna stranka*, Vojislav [ešelj, ABC GLAS, 1995.

⁵⁴¹ Mesni srpski TO u Hrvatskoj i TO iz republika Srbije i Crne Gore koji su učestvovali u operacijama u Hrvatskoj.

⁵⁴² Dokazni predmet br. 425; ERN teksta na b/h/s-u 0035-9426-0035-9512; eng. 0036-2637-0036-2726, Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, Beograd 1993, str. ERN 0036-2686.

Podnošenje izveštaja

Iz strogo poverljive naredbe br. 99-1 načelnika Generalštaba Oružanih snaga SFRJ general-pukovnika Blagoja Adžića od 29. septembra 1991. upućene komandantima 1, 3, 5. VO, Vojno-pomorske oblasti, RV i PVO, OG-2 i 5. i 9. korpusa vidi se koliki je značaj Vrhovna komanda oružanih snaga SFRJ pridavala "efikasnom rukovođenju i komandovanju i izvršavanju borbenih zadataka komandi".⁵⁴³

(1) U toj naredbi Adžić nalaže tim jedinicama da dostavljaju redovne⁵⁴⁴ borbene izveštaje, na osnovu "redovnih borbenih izveštaja brigada i korpusa za tri stepena niže (brigada-puk, samostalni bataljon-divizion) za sve jedinice i izdvojene sastave." To je u praksi značilo da izveštaji koje komandant 1. VO podnosi Generalštabu Oružanih snaga SFRJ moraju da prate situaciju u operativnim grupama, jurišnim odredima i jurišnim grupama.

(2) Adžić je takođe naredio Operativnoj upravi Generalštaba da "izradi integralni izveštaj sa presekom situacije na karti za potrebe SSNO i GŠ OS SFRJ", i dalje "operativni dežurni tim SSNO vodiće operativni dnevnik i radnu kartu".

Primeri odnosa rukovođenja i komandovanja između JNA i mesnih srpskih snaga, među kojima i dobrovoljaca/paravojske za vreme dejstava u Hrvatskoj (sem područja Slavonije, Baranje i zapadnog Srema)

(1) Pre nego što je Predsedništvo SFRJ 10. decembra 1991. izdalo naredbu br. 73, JNA, TO Srbije, TO Crne Gore, mesni srpski TO, dobrovoljačke i paravojske jedinice/odredi, te mesna srpska policija već su delovali unutar OG-a i TG-a, pod jedinstvenom komandom JNA. Analiza borbenih naređenja JNA i izveštaja o stanju sukoba u Hrvatskoj, o kojima se govori niže u tekstu, ukazuje na dva ključna aspekta u odnosima između OG-a, TG-a i JoD-a:

(a) Ukratko, OG i TG su obuhvatale sve snage koje su delovale na određenom području – dakle, ne samo snage JNA, TO-a Srbije (i Crne Gore) i

⁵⁴³ Dokazni predmet br. 191, ERN teksta na b/h/s-u: 0340-5876-0340-5876; eng. ET 0340-5873-0340-5873, Naredba str. pov. br. 99-1, general-pukovnik Blagoje Adžić, 29. septembar 1991.

⁵⁴⁴ Prema izveštajima OG Jug i 1. VO o kojima se govori u TREJEM delu, redovni izveštaji su se sastavljali svaki dan.

jedinica mesnog srpskog TO-a, već i dobrovoljce i paravojne snage, koje su sve delovale pod jedinstvenom komandom komandanta OG-a, odnosno TG-a. Međutim, borbeni izveštaji i ostala dokumentacija JNA u vezi s operacijama u Hrvatskoj takođe ukazuju na to da je na nekim područjima povremeno bilo problema sa potčinjavanjem dobrovoljaca. Preduzimane su mere kako bi se ovi problemi rešili.

(b) Druga značajna karakteristika operativnih i taktičkih grupa i jurišnih odreda pod vođstvom JNA tokom sukoba u Hrvatskoj jeste, suđedi po izdatim naredbama i izveštajima, postojanje efikasne strukture rukovođenja i komandovanja. U borbenim naređenjima i izveštajima o kojima se govori niže u tekstu navodi se da su komandanti OG-a i TG-a imali kontrolu nad svim snagama u svojim zonama odgovornosti. Komandanti OG-a su bili odgovorni komandantima vojnih oblasti ili Štabu Vrhovne komande JNA, pri čemu su se pridržavali linije komandovanja i izveštavanja u odnosu prema potčinjenima. Na primer, između potčinjenih i predpostavljenih komandi postojao je svakodnevni protok izveštaja o stanju i ostalih izveštaja vezanih za borbeno dejstvo.⁵⁴⁵

(2) Pregled

(a) Tokom operacija na području Kijeva (Dalmacija) 26. avgusta 1991, 9. korpus JNA, mesni srpski TO i delovi policije SAO Krajina delovali su pod jedinstvenom komandom (JNA). To je istakao pukovnik Ratko Mladić, tadašnji načelnik Štaba (NŠ) 9. korpusa JNA (Kninskog) u svom govoru na 16. sednici Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini (SRBiH) održanoj 12. maja 1992. u Banjoj Luci:

Kninski korpus je imao uspeha radi toga što su u zoni Korpusa pod jedinstvenom komandom bile i snage JNA i Teritorijalne odbrane i Martićeva milicija, je li tako Martiću? I što smo ja i on, pozovem ga i kažem, tu na Kijevo daj mi 40 milicionera i učestvovali su u borbi, je li tako, Milane, i radili smo ono što smo planirali...⁵⁴⁶

Dana 18. avgusta 1991, ministar unutrašnjih poslova SAO Krajine Milan Martić upozorio je upravu (hrvatske) policije u Splitu i stanicu u Kijevu da

⁵⁴⁵ Vidi, na primer, stanje na području Vukovara o kojem je OG Jug svakodnevno izveštavala 1. VO. O tome se detaljno govori u TREJEM delu.

⁵⁴⁶ Dokazni predmet br. 427, ERN teksta na b/h/s-u 0084-7711-0084-7761; ERN eng. 0091-3501-0091-3562, *Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*, Banja Luka, 12. maj 1992. godine, str. 0091-3548.

SAO Krajina neće tolerisati prisustvo hrvatskih policajaca na svojoj teritoriji i dodao da će napasti policijsku stanicu Kijevo ukoliko se ljudstvo iz nje ne povuče u roku od 48 časova.⁵⁴⁷

(b) Dana 9. oktobra 1991, komandant 1. OG JNA general Špiro Niković izdao je strogo poverljivo naređenje br. 103/1-91. Tim naređenjem se jedinice mesnog srpskog TO-a iz zona Korduna i Banije pretpočinjavaju njegovoj komandi, počev od 19. oktobra 1991.⁵⁴⁸

(c) Pukovnik Momir Talić, komandant 5. korpusa JNA 5 (Banjalučkog), izdao je 31. oktobra 1991. strogo poverljivo naređenje br. 37-226 u kojem kaže sledeće: "Sve jedinice i štabovi TO koji se nalaze u zoni odgovornosti brigada JNA pretpočinjavaju se tim komandama". U naređenju još piše da će brigade JNA pridodate jedinice TO-a "i druge sastave ojačanja" smatrati kao svoje elemente borbenog rasporeda i brinuti se o tim sastavima.⁵⁴⁹

(d) U naređenju za napad na Saborsko od 1. novembra 1991, koje je izdao komandant 2. TG JNA pukovnik Čedomir Bulat, naveden je i spisak jedinica koje će učestvovati u tom napadu i njihovih obaveza tokom i nakon napada. Među tim jedinicama su bile jedinice mesnog srpskog TO-a iz Ličke Jesenice i brigada mesnog srpskog TO-a iz Plaškog.⁵⁵⁰ Slične informacije sadrži i naređenje komandanta 31. korpusa JNA potpukovnika Slobodana Đorđevića od 7. novembra, kojim nalaže 2. TG-u da napadne područje Saborskog.⁵⁵¹ Već 23. oktobra 1991, komandant 5. VO-a JNA (sa sedištem u Zagrebu) general Života Avramović naredio je da se formira 2. TG, u čijem će sastavu biti jedinice JNA i mesnog srpskog TO-a, i to pod komandom pukovnika Bulata.

⁵⁴⁷ Dokazni predmet br. 428, ERN teksta na b/h/s-u 0050-1494-0050-1494; eng. L005-0035-L005-0036, dokument koji je potpisao Milan Martić, Ministarstvo unutrašnjih poslova SAO Krajine, 18. avgust 1991.

⁵⁴⁸ Dokazni predmet br. 436; ERN teksta na b/h/s-u 0201-1628-0201-1628; eng. 0201-1627-0201-1627, Naređenje br. 100-233, Komanda 1. OG JNA, 19. oktobar 1991.

⁵⁴⁹ Dokazni predmet br. 429; ERN teksta na b/h/s-u 0051-8824-0051-8825, Naređenje 5. korpusa JNA br. 37-226, Angažovanje i sadejstvo sa jedinicama TO, Momir Talić, 31. oktobar 1991. godine.

⁵⁵⁰ Dokazni predmet br. 430; ERN teksta na b/h/s-u 0109-9990-0109-9995; eng. ET 0109-9990-0109-9995, Naredba i plan napada na Saborsko od 12. novembra 1991.

⁵⁵¹ Dokazni predmet br. 431; ERN teksta na b/h/s-u 0152-7773-0152-7777, Naređenje pukovnika Slobodana Đorđevića za napad na Ličku Jasenicu – Saborsko - Sertić Poljanu - Kuselj – Fontanu, 7. novembar 1991.

Jedan od zadataka 2. TG-a bio je "da objedini dejstva jedinica JNA na poligonu Slunj i jedinica TO Veljun i Plaški".⁵⁵²

(e) Dana 10. novembra 1991, komanda 5. VO je izdala strogo poverljivo naređenje br. 09/75-1034 o formiranju 3. OG, koje je potpisao general Života Avramović. U naređenju stoji da će komandant 3. OG biti general-potpukovnik Vladimir Banjanin i da će delovati pod direktnom komandom 5. VO.⁵⁵³

(f) Dana 20. novembra 1991, komandant 3. OG general-potpukovnik Vladimir Banjanin izdao je 6. ličkoj diviziji, 2. TG strogo poverljivo naređenje br. 695-1023 da se sve jedinice, uključujući JNA i TO Srbije, stave pod jedinstvenu komandu.⁵⁵⁴

Dana 25. novembra 1991, predsednik "srpske opštine" Petrinja (zapadna Slavonija) Radovan Maljković uputio je Željku Ražnatoviću Arkanu dopis br. 2-110/91 u kom izražava svoju saglasnost zbog upućivanja "jedinice Željka Ražnatovića - Arkana" u Petrinju i njenom prepočinjavanju "2. mtb 622. mtbr"⁵⁵⁵. 622 mtbr je bila jedinica JNA⁵⁵⁶.

TREĆI deo: Operativna grupa Jug Oružanih snaga SFRJ i dejstva u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu (SBZS)

Kratki pregled

a. U ovom delu podrobnije se govori vojnim dejstvima čiji cilj je bio zauzimanje Vukovara u periodu od septembra do novembra 1991. Ta dejstva su detaljno opisana, a naročita pažnja je posvećena ulozi OG Jug (tj. gmtbr i

⁵⁵² Dokazni predmet br. 432; ERN teksta na b/h/s-u 0200-9444-0200-9445, Naređenje za formiranje 2. TG, Života Avramović, 23. oktobar 1991.

⁵⁵³ Dokazni predmet br. 433; ERN teksta na b/h/s-u 0202-9343-0202-9344, Naređenje general-pukovnika Živote Avramovića za formiranje 3. OG, 10. novembar 1991. godine.

⁵⁵⁴ Dokazni predmet br. 434; ERN teksta na b/h/s-u 0203-2589-0203-2591, Naređenje str. pov. br. 695-1023, general-potpukovnik Vladimir Banjanin, 20. novembar 1991. godine.

⁵⁵⁵ Dokazni predmet 435; ERN teksta na b/h/s-u 0201-2027-0201-2028; eng. 0201-2026-0201-2026, Dopis br. 2-110/91 koji je Maljković uputio Ražnatoviću, 25. novembar 1991.

⁵⁵⁶ Dokazni predmet br. 436, ERN teksta na b/h/s-u 0201-1628-0201-1628; ERN eng. 0201-1627-0201-1627, Naređenje br. 100-233, Komanda 1. Operativne grupe JNA, 19. oktobar 1991.

potčinjenim jedinicama, među kojima i dobrovoljačkim jedinicama SRS) pre, za vreme i posle evakuacije vukovarske bolnice.

b. Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srem biti su u zoni odgovornosti 1. vojne oblasti, kojom je komandovao general-pukovnik Života Panić.

c. Dana 2. maja 1991. grupa Šešeljevaca (koji su se nazivali i "četnici") napali su iz zasede nekoliko hrvatskih policajaca u Borovom Selu. U julu 1991. JNA i mesni srpski TO preuzeli su kontrolu nad Baranjom. U drugoj polovini avgusta 1991. otvoreni izvori izvestili su po prvi put o žestokim borbama na vukovarskom području. Dejstva JNA sa ciljem zauzimanja istočne Slavonije je do kraja septembra 1991. ometao loš sistem rukovođenja i komandovanja, velik broj dezertera i niska borbena gotovost rezervnih jedinica.

d. Dana 29. septembra 1991. gmtbr, kojom je komandovao pukovnik Mile Mrkšić, (pre)potčinjena je 1. vojnoj oblasti i upućena u Vukovar. Po dolasku na vukovarsko ratište, gmtbr je ušla u sastav OG Jug, kojom je komandovao pukovnik Boja Bojat. Osam dana kasnije je komandu nad OG Jug preuzeo pukovnik Mile Mrkšić. Gardijska motorizovana brigada je glavna jedinica OG Jug čiji zadatak je izvođenje većine dejstava sa ciljem zauzimanja Vukovara. Položaji 1. proleterske gardijske motorizovane brigade (pgmd), kojom je komandovao general-major Dragoljub Arandelović, nalazili su se južno od položaja OG Jug, koja je bila zadužena za južni deo istočne Slavonije i zapadnog Srema. Severno od položaja OG Jug nalazili su se položaji 12. novosadskog korpusa koji je bio zadužen za Baranju i veći deo severnog područja istočne Slavonije, uključujući i deo Vukovara, severno od reke Vuke.

e. Ratni dnevnik i redovni protok naređenja potčinjenih jedinica i izveštaja 1. vojnoj oblasti i SSNO-u, u kojima su detaljno opisane aktivnosti potčinjenih jedinica, upućuju na to da je sve vreme izvođenja dejstava čiji je cilj bio zauzimanje Vukovara, uključujući vreme pre, tokom i posle evakuacije vukovarske bolnice, postojao delotvoran sistem komandovanja i obaveštavanja između OG Jug i pretpostavljenih i potčinjenih komandi i jedinica.

f. Za vreme napada na Vukovar, gmtbr (OG Jug) je bila ojačana pripadnicima drugih jedinica, uključujući pripadnike JNA, TO Srbije, mesnog srpskog TO-a (među kojima i dobrovoljci i pripadnici paravojnih formacija) i dobrovoljcima, koji su dejstvovali pod komandom pukovnika Mileta Mrkšića preko njegovih potčinjenih komandanata. Naređenja su izdavana da bi se odstranile paravojne grupe/dobrovoljački odredi koji odbijaju da budu potčinjeni JNA.

g. Tokom oktobra 1991. pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, uveo je jurišne odrede (JOD). Major Borivoje Tešić je bio komandant 1. juriš-

nog odreda. Prvi jurišni odred se sastojao od tri jurišne grupe: "Petrova Gora", "Leva Supoderica" (kojom je komandovao Milan Lančuzanin zvan Kameni) i "Vukovar" (kojim je komandovao Miroljub Vujović), (mesni srpski) odredi TO-a bili su potčinjeni OG Jug preko 1. jurišnog odreda. Ti (mesni srpski) odredi TO-a održavali su tesne veze sa SRS-om preko Ratnog štaba SRS.

h. Tokom dejstava u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu bilo je izveštaja o navodnom učešću dobrovoljaca/paravojske i pripadnika JNA u kršenjima zakona i običaja ratovanja i (daljnjih) naređenja da se spreče ili kazne takva krivična dela.

i. Dana 18. novembra 1991, neposredno posle pada Vukovara, general-potpukovnik Života Panić, komandant 1. VO, naređuje pukovniku Miletu Mrkšiću da zauzme bolnicu u Vukovaru. U istom naređenju Panić izričito naređuje Mrkšiću da se pridržava svih aspekata Ženevskih konvencija o ratnim zarobljenicima i da u potpunosti kontroliše situaciju u svojoj zoni odgovornosti. Panić nedvosmisleno upozorava Mrkšića na opasnost od odmazde mesnih srpskih jedinica TO-a.

j. Dana 18. novembra 1991. u Zagrebu je potpisan sporazum o evakuaciji vukovarske bolnice. Prema tom sporazumu, JNA je bolesne i ranjene iz bolnice trebalo da preda hrvatskim vlastima. U sporazumu o evakuaciji nigde se ne pominje da JNA treba da evakuisane ljude preda ijednoj drugoj vlasti ili organu. Evakuacija vukovarske bolnice nije jedina operacija evakuacije koju je OG Jug izvela tokom svog učešća u dejstvima čiji je cilj bilo zauzimanje Vukovara. U oktobru i novembru 1991. su MKCK, PМЕZ i druge organizacije organizovale evakuaciju ranjenih i bolesnih iz Vukovara u Hrvatsku. Dana 18. novembra 1991. na Mitnici se predao velik broj pripadnika hrvatskih snaga.

k. U Ratnom dnevniku gmtbr se nigdje ne pominje sporazum o evakuaciji. Gardijska motorizovana brigada ne pominje nikakva konkretna naređenja 1. VO ili OG Jug za sprovođenje sporazuma o evakuaciji. Ni u beleškama Ratnog dnevnika gmtbr ili redovnim borbenim izveštajima OG Jug ne razlikuje se između različitih evakuacija izvršenih 20. i 21. novembra 1991. Tako u borbenim dokumentima OG Jug (i gmtbr), kao ni u izveštajima 1. VO, nema beleški u kojima se konkretno pominje evakuacija bolnice.

l. Prema Ratnom dnevniku 80. mtbr, 20. novembra 1991. u 22:35 časova, obezbeđenje logora na Ovčari gde su bili "zarobljeni ZNG-i" preuzeli su pripadnici TO Vukovar, a vojna policija (80. mtbr) se vratila na komandno mesto 80. mtbr. U Ratnom dnevniku i redovnim borbenim izveštajima OG Jug upućenim 1. VO i SSNO-u ne pominje se da je OG Jug evakuisane iz vukovarske

bolnice 20. novembra 1991. na Ovčari predao mesnoj jedinici srpskog TO-a. Nema ni napomena o tome da bi naredba o primopredaji koju treba da izvrši OG Jug došla od 1. VO i/ili SSNO-a ili sa bilo kojeg komandnog nivoa.

m. Prva beleška u Ratnom dnevniku gmtbr posle pada Vukovara u kojoj se pominje prepotčinjavanje (mesnom srpskom) TO unesena je 21. novembra u 02:00 časa. Posle ove beleške u Ratnom dnevniku gmtbr sledi je strogo poverljivo naređenje br. 464-1, *Regulisanje pitanja pretpočinjavanja i vraćanja u matični sastav – naređenje*, od 21. novembra 1991. u 06:00 časova, jutro posle ubistava na Ovčari, koje je potpisao načelnik štaba gmtbr, potpukovnik Miodrag Panić. Ovo naređenje upućeno je i "komandantu Šešeljevac". Naređenje OG Jug br. 464-1 znači da "Petrova Gora", "Leva Supoderica" i ostali mesni srpski odredi Vukovarskog TO-a, uključujući i komandante Milana Lančuzanina, Stanka Vujanovića i Miroljuba Vujovića, ostaju podređeni OG Jug (tj. pukovniku Miletu Mrkšiću) do vremena posle izvršenih zločina na Ovčari.

n. Dana 22. novembra 1991. pukovnik Mile Mrkšić obavestio je 1. VO i SSNO o tome da su rešena sva pitanja u vezi sa (pre)potčinjavanjem dobrovoljačkih jedinica i da je u toku primopredaja ovlašćenja sa gmtbr na 80. mtbr. Prema izveštajima 1. VO, 80. mtbr je 23. novembra 1991. preuzela komandu nad sektorom Vukovar.

o. Primopredajom ovlašćenja sa gmtbr na 80. mtbr potpukovnik Milorad Vojnović, komandant 80. mtbr, postao je "komandant mesta" Vukovara. Tokom dejstava general-potpukovnik Života Panić i pukovnik Mile Mrkšić izdavali su naređenja da se osnuju "komande mesta" JNA u opštinama koje je zauzela JNA i snage pod njenom komandom. U tim naređenjima se ne pominje saradnja sa civilnim organima, već se upozorava na potrebu sprečavanja mešanja (neodređenih) "mesnih organa vlasti". Krajem novembra i početkom decembra 1991, SSNO je izdao daljnja uputstva kojim se regulišu zadaci "mesnih komandi" i njihova saradnja sa mesnim (civilnim) organima.

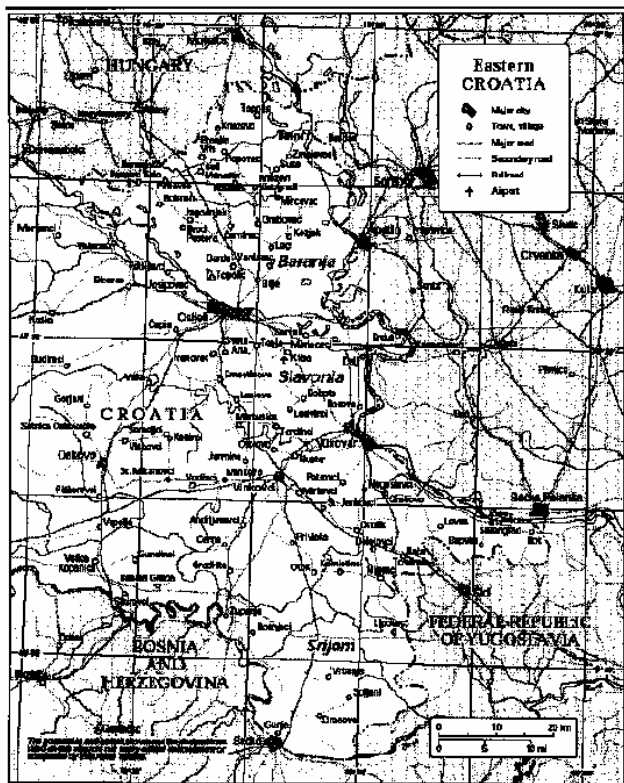
p. Dana 27. novembra 1991. predstavnici Saveznog izvršnog veća (SIV) SFRJ, JNA, Republika Srbija i Republika Hrvatska potpisale su "memorandum o saglasnosti" pod pokroviteljstvom Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (MKCK) kojim su se zvanično obavezali da će se pridržavati sve četiri Ženevske konvencije. U izveštaju podređenim jedinicama koji je usledio, Pravna uprava SSNO- a ističe „potrebu da starešine, neposredno angažovane na ovim poslovima, ponovo prouče odredbe ženevskih konvencija i Uputstvo o primeni pravila ratnog prava u oružanim snagama SFRJ i obezbede njihovu doslednu i potpunu primenu“.

q. Pukovnik Mile Mrkšić, major Veselin Šljivančanin, kao i ostale starije gmtbr posle pada Vukovara unapređeni su u više činove.

r. U decembru 2003. vojni tužilac za ratne zločine u Veću za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu podigao je optužnicu protiv Stanka Vujanovića, Miroljuba Vujovića i još šestorice okrivljenih zbog njihovog navodnog učešća u ratnom zločinu izvršenom nad ratnim zarobljenicima. Dana 24. maja 2004. ta optužnica je proširena na Milana Lančuzanina, Slobodana Katića i još devetoricu okrivljenih. Ta optužnica se odnosi na ubistvo 200 ljudi na Ovčari posle pada Vukovara, u noći između 20. i 21. novembra 1991.

Uvod

a. Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srem bile su u zoni odgovornosti 1. vojne oblasti.

b. Značaj Vukovara

General-potpukovnik Života Panić, koji je u septembru 1991. imenovan za komandanta 1. vojne oblasti, u intervjuu za seriju "Smrt Jugoslavije" koji je dao u oktobru i novembru 1991. /kao u originalu/, objašnjava stratešku važnost Vukovara:⁵⁵⁷

Vukovar je i za Hrvate i za Srbe bio strateški važan. Hrvati su hteli da pod svaku cenu zadrže, da preuzmu.... da zadrže kontrolu nad Vukovarom. A Srbi, odnosno vojska, htela je da oslobodi Vukovar od Hrvata. Em... kako bi ostao u srpskoj enklavu. Da Hrvatima preseku pristup Dunavu.

Znate li da je Vukovar bila jedan od glavnih luka na Dunavu? Da je bila glavna trgovačka luka? Da je celo područje Baranje, istočne Slavonije i zapadne Slavonije hm... bilo veoma značajno. Bilo je značajno za Hrvate, hm.. jer su preko tog područja imali pristup Dunavu.

A posle toga, odsečeni su od tog područja. Postalo je jasno da je strateški značajan za obe strane. Hm... Dobio sam naređenja od Vrhovne komande, od Predsedništva, da oslobodim Vukovar i to smo učinili. /prevod sa engleskog/

Situacija u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu pre raspoređivanja gmtbr (od maja do 29. septembra 1991)

Incident u Borovom Selu (2. maj 1991)

(1) Prema članku objavljenom u stranačkom časopisu SRS-a "Velika Srbija", prva naoružana akcija SRS-ovih dobrovoljaca (poznatih pod nazivom "šešeljevci" i "četnici") izvršena je 2. maja 1991. u Borovom Selu, kada je grupa ljudi iz "četničkog dobrovoljačkog odreda" iz zasede napala grupu hrvatskih policajaca koji su ušli u selo da ponovo uspostave hrvatsku vlast.⁵⁵⁸

(2) Dobrovoljci SRS-a koji su izvodili operacije u Borovom Selu upućeni su 2. aprila 1991. u zapadni Srem u skladu sa odlukom "Centralne otadžbinske uprave Srpskog četničkog pokreta". "Četnička komanda i štab" su od

⁵⁵⁷ Dokazni predmet br. 544, ERN teksta na b/h/s-u 0460-7824-0460-7876, transkript razgovora sa Životom Panićem, oktobar i novembar 1994, na str. ERN eng. 0460-7845.

⁵⁵⁸ Dokazni predmet br. 437, ERN teksta na b/h/s-u 0041-3229-0041-3234; ERN eng. 0306-2361-0306-2369, *Srpska mi truba zatrubi iz toga sela Borova*, izvadak iz "Velike Srbije", br. 10, juli 1991.

aprila do maja 1991. držali straže u Borovom Selu i primali dobrovoljce koji su pristizali.⁵⁵⁹ Među dobrovoljcima upućenim u Borovo Selo bio je i Branislav Vakić, "komandant štaba 'Stara Srbija'"⁵⁶⁰. Dobrovoljcima „koi su se istakli u odbrani Borova Sela“ je 12. maja 1991. dodeljen čin "vojvode"⁵⁶¹. Prema izjavama koje je dao za BBC-jevu seriju *Smrt Jugoslavije*, Šešelj je već u martu 1991. obišao Borovo Selo i druga sela u istočnoj Slavoniji.⁵⁶²

(3) Tokom leta 1991. dobrovoljci SRS-a su navodno učestvovali i u operacije u Mirkovcima,⁵⁶³ Tenji, Adi, Šodolvcima, Koprivni i Petrovoj Slatini, kao i Trpinji,⁵⁶⁴ a najmanje jednom prilikom u saradnji sa Arkanom⁵⁶⁵.

(4) Jedan drugi "četnički dobrovoljački odred", kojim je komandovao Branislav Gavrilović zvani Brne, imao je štab u Trpinji.⁵⁶⁶ Prema potvrdi koju

⁵⁵⁹ Dokazni predmet br. 437, ERN teksta na b/h/s-u 0041-3229-0041-3234; ERN eng. 0306-2361-0306-2369, "Srpska mi truba zatrubi iz toga sela Borova", izvadak iz "Velike Srbije", br. 10, juli 1991, sadrži razgovore sa četiri druga "četnička poručnika" iz Srbije.

⁵⁶⁰ Dokazni predmet br. 443, ERN teksta na b/h/s-u 0065-4132-0065-4137, ERN eng. t 0065-4132-0065-4137, *Ratni dani vojvode Branislava Vakića*, izvadak iz "Velike Srbije", br. 63, decembar 1995.

⁵⁶¹ Dokazni predmet br. 438, ERN teksta na b/h/s-u 0076-8224-0076-8259, ERN eng. L000-2270-L000-2294, *Hronologija radikalne borbe za državu, slobodu i demokratiju*, izvadak iz "Velike Srbije", br. 429, septembar 1997, str. 24-29.

⁵⁶² Dokazni predmet br. 439, ERN teksta na eng. 0321-8875-0321-8914, transkript razgovora za *Smrt Jugoslavij*", mart 1995, na str. 0321-8882-0321-8886.

⁵⁶³ Dokazni predmet br. 440, ERN teksta na b/h/s-u 0339-4974-0339-4974; ERN eng. 0309-2239-0309-2239, *Dopis*, 11. avgust 1991.

⁵⁶⁴ Dokazni predmet br. 441, ERN teksta na b/h/s-u 0065-3126-0065-3131, ERN eng. 0066-6712-0066-6717, *Obrana Srbije kroz Slavoniju, Baranju i zapadni Srem*, izvadak iz "Velike Srbije", br. 11, decembar 1991, i dokazni predmet br. 442, ERN teksta na b/h/s-u 0041-3152-0041-3153, ERN eng. 0047-2763-0047-2764, *Armija pohvalila jedinicu dobrovoljaca SRS*, izvadak iz ERN teksta na b/h/s-u 0041-3135-0041-3202, "Velika Srbija", br. 12, februar 1992.

⁵⁶⁵ Dokazni predmet br. 412, ERN teksta na b/h/s-u 0041-3135-0041-3202, ERN eng. 0068-1948-0068-1954, *Iz dnevnika dobrovoljca: Ratne akcije Kragujevačkog četničkog odreda*, Srećko Radovanović, izvadak iz ERN teksta na b/h/s-u 0041-3135-0041-3202, "Velika Srbija", br. 12, februar 1992.

⁵⁶⁶ Dokazni predmet br. 441, ERN teksta na b/h/s-u 0065-3126-0065-3131; ERN eng. 0066-6712-0066-6717, *Obrana Srbije kroz Slavoniju, Baranju i zapadni Srem*, izvadak iz "Velike Srbije", br. 11, decembar 1991, i dokazni predmet br. 442, ERN teksta na b/h/s-u 0041-3152-0041-3153, ERN eng. 0047-2763-0047-2764, *Armija pohvalila jedinicu dobrovoljaca SRS*, izvadak iz ERN teksta na b/h/s-u 0041-3135-0041-3202, "Velika Srbija", br. 12, februar 1992.

su potpisali Vojislav Šešelj, predsednik SRS-a, i Ljubiša Petković, načelnik "Vojnog štaba SRS", "Branislav Gavrilović - Brna, ... bio komandant dobrovoljaca na teritoriji Srpske oblasti Slavonija i Baranja i Zapadni Srem." od 4. juna do 2. decembra 1991.⁵⁶⁷ U septembru 1991. Branislav Vakić je u Silaš uputio "grupu" četnika pod komandom Zorana Doderovića.⁵⁶⁸

Dejstva Oružanih snaga SFRJ u Baranji i istočnoj Slavoniji (do 30. septembra 1991)

(1) Prema podacima iz javnih izvora, prve ozbiljnije borbe na vukovarskom području izbile su 25. avgusta 1991⁵⁶⁹.

(2) Prema izjavama general-potpukovnika Živote Panića za seriju *Smrt Jugoslavije*, dejstva JNA u septembru 1991. ozbiljno je ometalo loše rukovođenje i komandovanje, velik broj dezertera i slaba borbena gotovost rezervnih jedinica.⁵⁷⁰

Pa, situacija je bila vrlo nepovoljna. Imali smo mnogo dezertera. Vladao je haos. Niko nije znao ko mu je zapravo komandant... i šta... ko šta radi. Nije bilo jasne razlike među borbenim jedinicama.

I onda smo mi stigli tamo i videli da situacija ne odgovara savremenoj vojnoj organizaciji i kad se Adžić vratio, lično je razgovarao sa ministrom odbrane... hm... obavestio ga je o situaciji tamo i nedugo zatim donesena je odluka da se mene imenuje za komandanta. /prevod sa engleskog/

(3) Dana 11. septembra 1991. ili oko tog datuma, "predsednik Koordinacionog odbora stranaka i partija jugoslovenske orijentacije", dr Vida Mandić, predsednik "Izvršnog saveta Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema za opštinu Beli Manastir", Borivoje Živanović i "komandant štaba teritorijalne odbrane opštine Beli Manastir" major Borivoje Dobrokeš, izdali su deklaraciju sa deset

⁵⁶⁷ Dokazni predmet br. 419, ERN teksta na b/h/s-u 0339-4895-0339-4895; ERN eng. 0339-4895-0339-4895, Potvrda za Branislava Gavrilovića Bernu, Ljubiša Petković, 4. decembar 1991.

⁵⁶⁸ Dokazni predmet br. 419, ERN teksta na b/h/s-u 0065-4132-0065-4137; ERN eng. ET 0065-4132-0065-4137, *Ratni put vojvode Branislava Vakića*, "Velika Srbija", br. 63, decembar 1995.

⁵⁶⁹ Dokazni predmet br. 497, ERN eng. 0322-236-0322-2672, *Chronologie van het Bosnisch Conflict*, NIOD, 2002.

⁵⁷⁰ Dokazni predmet br. 544, ERN eng. 0460-7824-0460-7876, transkript razgovora sa Životom Panićem, oktobar i novembar 1994, na str. ERN eng. 0460-7844; 0460-7846.

tačka o "bezuslovnoj kapitulaciji Hrvatske za područje Baranje koja je porazila oružane snage Hrvatske u Baranji". Prema toj deklaraciji, "Baranja je slobodna", i celo je područje pod kontrolom mesne srpske TO i policije. U deklaraciji, nadalje, stoji sledeće: "U Baranji je bila samo tri dana vojna uprava, a posle toga izabrana nova izvršna vlast Autonomne oblasti Slavonija, Baranja i Zapadni Srem. Izvršni savet za Baranju."⁵⁷¹

Gmtbr i dejstva sa ciljem zauzimanja Vukovara (od 30. septembra do 23. novembra 1991)

Prepotčinjavanje gmtbr

(1) Dana 29. septembra 1991. gmtbr, izuzev bataljona obezbeđenja, prepotčinjen je i stavljen pod komandu 1. vojne oblasti umesto SSNO-u "do izvršenja zadatka" naređenjem načelnika Vrhovnog štaba oružanih snaga SFRJ, general-pukovnika Blagoja Adžića.⁵⁷²

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA NARODNU ODBRANU

Kabinet saveznog sekretara

SP Broj 29-34

29. 09. 1991. godine

Vojna tajna

Strogo poverljivo

Šifrovano

Uručiti odmah

Prepotčinjavanje Gmtbr,
naređenje -

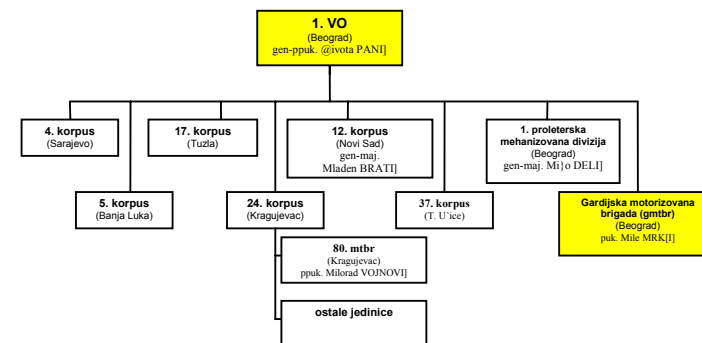
Komandi Gmtbr
Komandi 1. vojišta

⁵⁷¹ Dokazni predmet br. 961, ERN teksta na b/h/s-u 0050-1603-0050-1608; ERN eng. 0050-1603-0050-1608, *Deklaracija o bezuslovnoj kapitulaciji Hrvatske za područje Baranje koja je porazila oružane snage Hrvatske u Baranji*

⁵⁷² Dokazni predmet br. 452, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5665-0340-5665, ERN eng. L011-2990-L011-2991, strogo poverljivo naređenje br. 29-34, general-pukovnik Blagoje Adžić, 29. septembar 1991.

Gardijska motorizovana brigada, bez bataljona za obezbeđenje, pretpočinja se Komandi 1. vojišta od 16.00 časova 29. septembra 1991. godine do izvršenja zadataka.

Načelnik generalštaba oružanih snaga SFRJ
general-pukovnik
Blagoje Adžić

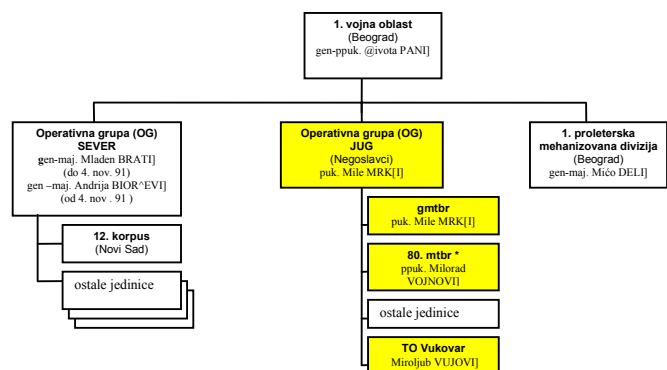

Grafički prikaz 1. VO posle prepotčinjavanja gmtbr (29. septembar 1991)

(2) Iako ovo naređenje ne pominje izričito da će gmtbr biti upućena u Vukovar, jedno drugo naređenje, koje je istog dana izdao načelnik kabineta SSNO pukovnik Vuk Obradović, o privremenom imenovanju u gmtbr pukovnika Nebojše Pavkovića⁵⁷³ i pukovnika Zlatoja Terzića, obojice iz Kabineta SSNO-a, direktno dovodi u vezu prepotčinjenje gmtbr sa izvođenjem operacija za "oslobođenje Vukovara"⁵⁷⁴.

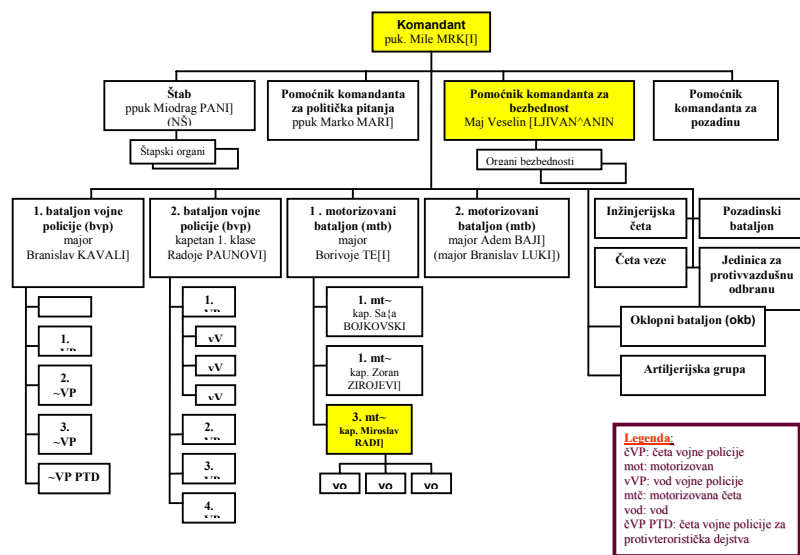
⁵⁷³ MKSJ je 2. oktobra 2003. izdao optužnicu protiv Nebojše Pavkovića (predmet IT-03-70).

⁵⁷⁴ Dokazni predmet br. 971, ERN teksta na b/h/s-u 0364-2888-0340-2888; ERN eng. 0364-2888-0340-2888-ET, strogo poverljivo naređenje br. 29-34/1, pukovnik Vuk Obradović, 29. septembar 1991.

Grafički prikaz strukture 1. VO posle prepotčinjavanja gmtbr (80. mtbr je na vukovarsko područje stigla u novembru 1991)

Pregled učesća gmtbr u dejstvima sa ciljem zauzimanja Vukovara u periodu od 30. septembra do 18. novembra 1991.

Grafički prikaz strukture gmtbr po dolasku u Vukovar (30. septembar 1991)

(3) Po dolasku na vukovarsko ratište, gmtbr se priključila OG Jug, kojem je komandovao pukovnik Boja Bojat.⁵⁷⁵

(a) Komandno mesto gmtbr se nalazilo u centru Negoslavaca. Gmtbr je imala istureno komandno mesto na istom položaju, na putu prema Vukovaru.⁵⁷⁶

(b) Gmtbr je osnovna jedinica u OG Jug za izvođenje većine dejstava čiji je cilj zauzimanje Vukovara⁵⁷⁷. Prema članku *Vukovar oslobađaju hrabri*, objavljenom u časopisu JNA "Narodna armija", "jednu od težišnih uloga u borbama imaju starešine i vojnici gardijske motorizovane jedinice JNA".⁵⁷⁸ Berak, Ovčara (i Grabovo) se nalaze u zoni odgovornosti OG Jug⁵⁷⁹. Za vreme napada na Vukovar, gmtbr je ojačana pripadnicima drugih jedinica, među kojima i JNA, TO Srbije, mesnog srpskog TO-a i dobrovoljcima⁵⁸⁰, a svi su dejstvovali pod komandom pukovnika Mileta Mrkšića preko njegovih potčinjenih komandanata, kao što se objašnjava dalje u izveštaju.

(c) Pored OG Jug, među snagama koje su učestvovala u dejstvima u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu bile su sledeće snage 1. VO JNA:

⁵⁷⁵ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482, ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik gmtbr*, 1. oktobar – 21. novembar 1991, beleška od 5. oktobra 1991. u 8:50 časova.

⁵⁷⁶ Dokazni predmet br. 454, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5667-0340-5670, ERN eng. L011-2833-L011-2843, Zapovest za blokadu i napad, gmtbr, pukovnik Mile Mrkšić, 1. oktobar 1991, 10. pasus.

⁵⁷⁷ Dokazni predmet br. 445, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0008-0345-0011; ERN eng. 0345-0008-0345-0011-EDT/radna verzija prevoda, Pregled sastava snaga, 1. VO, strogo poverljivo naređenje br. 1614-162, general-potpukovnik Vladimir Stojanović, 16. novembar 1991.

⁵⁷⁸ Dokazni predmet br. 390, ERN teksta na b/h/s-u 0114-7707-0114-7707, eng. ET 0114-7707-0114-7707, *Vukovar oslobađaju hrabri*, "Narodna armija", 19. oktobar 1991.

⁵⁷⁹ Vidi, na primer, dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik gmtbr*, 1. oktobar – 21. novembar 1991. Vidi i dokazni predmet br. 583, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5680-0340-5680; ERN eng. L011-4034-L011-4036, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 349-1, pukovnik Mile Mrkšić, 9. novembar 1991.

⁵⁸⁰ Vidi i dokazni predmet br. 929, ERN teksta na b/h/s-u 0364-3211-0364-3211; ERN eng. 0364-3211-0364-3211, strogo poverljivo naređenje 1. VO br. 160-15, general-potpukovnik Vladimir Stojanović, 9. oktobar 1991.

i. Prva proleterska gardijska motorizovana divizija (pgmd) pod komandom general-majora Dragoljuba Arandelovića⁵⁸¹ u čijem su sastavu bile tri proleterske gardijske mehanizovane brigade⁵⁸² (pazi: nije isto što i gardijska motorizovana brigada) i druge jedinice, nalazila se sa desne strane položaja OG Jug i bila je zadužena za deo istočne Slavonije i zapadni Srem. Zona odgovornosti 1. pgmd obuhvatala je opštine Mirkovci, Oriolik, Deletovci, Lovaš, Tovarnik, Bapska, Šarengrad, Ilok, itd.⁵⁸³

ii. Dvanaesti novosadski korpus se nalazio sa severne strane OG Jug i pokrivaio je Baranju i većinu severnog dela istočne Slavonije (tj. severni deo Vukovara (severno od reke Vuke),⁵⁸⁴ uključujući opštine kao što su Borovo Selo i Borovo Naselje, Erdut, Bobota itd.⁵⁸⁵ Video snimak prikazuje govor generala Andrije Biorčevića, komandanta 12. novosadskog korpusa JNA⁵⁸⁶ i OG Sever, u kom on pohvaljuje Arkana za ulogu koju je odigrao u dejstvima u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu, što ukazuje na saradnju OG JNA Sever i Arkanovih "Tigrova" za vreme dejstava koje je predvodila JNA u Baranji i severnom delu istočne Slavonije. Prema transkriptu tog snimka, Biorčević kaže sledeće:

⁵⁸¹ Vidi i dokazni predmet br. 930, ERN 0207-7961-0207-7963; ERN eng. L005-8886-L005-8891; strogo poverljivo naređenje br. 851-18, 1. pgmd, general-major Dragoljub Arandelović, 4. oktobar 1991.

⁵⁸² Dokazni predmet br. 445, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0008-0345-0011; ERN eng. ET 0345-0008-0345-0011, naređenje br. 1614-162, 1. VO, general-potpukovnik Vladimir Stojanović.

⁵⁸³ Dokazni predmet br. 460, ERN teksta na b/h/s-u 0364-3210-0364-3210; ERN eng. ET 0364-3210-0364-3210, strogo poverljivo naređenje 1. VO br. 2429-1, general-potpukovnik Vladimir Stojanović, 9. oktobar 1991.

⁵⁸⁴ Dokazni predmet br. 463, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1189-0327-1191, ERN eng. ET 0327-1189-0327-1191, strogo poverljivo naređenje br. 106-1, pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, 15. oktobar 1991.

⁵⁸⁵ Dokazni predmet br. 590, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0026-0345-0029, eng. 0345-0026-0345-0029- EDT/radna verzija prevoda, borbeni izveštaj 1. VO br. 1614-177, 20. novembar 1991. Vidi i dokazni predmet br. 460, ERN teksta na b/h/s-u 0364-3210-0364-3210; ERN eng. ET 0364-3210-0364-3210, strogo poverljivo naređenje 1. VO br. 2429-1, general-potpukovnik Vladimir Stojanović, 9. oktobar 1991.

⁵⁸⁶ Biorčević je došao na mesto Mladena Bratića koji je ubijen u akciji početkom novembra 1991; vidi dokazni predmet br. 968; ERN teksta na b/h/s-u 0054-4954-0054-4958; ERN teksta na eng. ET 0054-4954-0054-4958, članak u "Biltenu" br. 82, 5. novembar 1991.

"U tome je najveća zasluga Arkanovih dobrovoljaca. Mada meni neki pripisuju kako ja šurujem sa nekim paravojnim formacijama. To nisu paravojne formacije, to su ljudi koji su došli dobrovoljno da se bore za srpski narod ... i mi opkolimo selo, on uleti, ono što neće da se preda, pobije, idemo dalje."⁵⁸⁷

iii. Tokom dejstava je OG Jug, kao i druge jedinice JNA koje su dejstvovale u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu, ojačana drugim jedinicama JNA i TO, kao što se vidi iz naređenja analiziranih dalje u izveštaju. U strogo poverljivom naređenju 1. VO br. 1614-162 od 16. novembra 1991. naveden je pregled jedinica JNA i TO Srbije koje su bile potčinjene 1. VO za vreme dejstava u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu.⁵⁸⁸

(2) Dana 1. oktobra 1991. u komandi (štaba) gmtbr major Trifunović i major Gojković počeli su voditi Ratni dnevnik.⁵⁸⁹ Ratni dnevnik gmtbr sadrži detaljne beleške o učešću gmtbr u dejstvima oko Vukovara.

(d) Ratni dnevnik, naređenja za napad, kao i izveštaji koje je slao Mrkšić u svojstvu komandanta gmtbr i, kasnije, komandanta OG Jug, navode na zaključak da je postojao delotvoran komandni (rukovodni) lanac, koji je u potpunosti odgovarao principima rukovođenja i komandovanja JNA (jednostarešinstvo, jedinstvena komanda, obaveza provođenja odluka)⁵⁹⁰, kao i funkcionalni sistem obaveštavanja za sve vreme u kojem je gmtbr učestvovala u dejstvima u Vukovaru (tj. do povlačenja 23. novembra 1991). Sve jedinice u sastavu OG Jug bile su potčinjene komandantu OG Jug, pukovniku Miletu Mrkšiću.

(e) Pukovnik Mile Mrkšić je, prema Ratnom dnevniku gmtbr, komandovao jedinicom gmtbr za sve vreme dok je gmtbr bila u Vukovaru.⁵⁹¹

⁵⁸⁷ Dokazni predmet br. 451; ERN teksta na b/h/s-u/eng. 0062-2146-0062-2147, transkript govora generala Andrije Biorčevića na TV Beli Manastir, 1. januar 1992.

⁵⁸⁸ Dokazni predmet br. 445, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0008-0345-0011; ERN eng. ET 0345-0008-0345-0011, Naređenje br. 1614-162, 1. VO, general-potpukovnik Vladimir Stojanović.

⁵⁸⁹ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482, ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik gmtbr*, 1. oktobar - 21. novembar 1991.

⁵⁹⁰ Dokazni predmet br. 387, ERN teksta na b/h/s-u 0216-6067-0216-6102; ERN eng. L004-9076, Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ – ONO, 1982, član 112.

⁵⁹¹ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN teksta na eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik gmtbr*, 1. oktobar - 21. novembar 1991, 27. oktobar, 4. oktobar, 5. oktobar, 6. oktobar 1991, 10. oktobar, 11. oktobar, 27. oktobar, 9. novembar, 15. novembar, 17. novembar 1991.

Mrkšić je na položaj komandanta gmtbr postavljen 9. jula 1990.⁵⁹² Major Veselin Šljivančanin je bio načelnik organa bezbednosti gmtbr u periodu u kom je gmtbr učestvovala u dejstvima u Vukovaru. Šljivančanin je na taj položaj imenovan 12. avgusta 1991.⁵⁹³ Šljivančanin je pre toga u gmtbr bio na drugim dužnostima: komandir čete vojne policije (od 10. juna 1986. do 27. januara 1987), zamenik komandanta bataljona vojne policije u činu kapetana (od 27. januara 1987. do septembra 1987), komandant 1. bataljona vojne policije (od 22. avgusta 1988. do 4. novembra 1989).⁵⁹⁴ Miroslav Radić je bio komandir čete u 1. motorizovanom bataljonu gmtbr.⁵⁹⁵

(3) Dana 1. oktobra 1991. pukovnik Mile Mrkšić je gmtbr izdao *Zapovest za blokadu i napad*, kom je u sastav gmtbr uveo jurišni odred (JOD).⁵⁹⁶

(f) U drugoj tački Mrkšić objašnjava buduće aktivnosti gmtbr. To se odnosi na naređenje pukovnika Mrkšića da pešadijske jedinice gmtbr koriste pripadnike mesnog srpskog odreda TO "Petrova Gora" kao "vodiče".⁵⁹⁷

Gmtbr izvodi blokadu i napad na Vukovar u sastavu OG dejstvom JOD-a sa zadatkom: u sadejstvu sa jedinicama TO Vukovar (od TO Petrova Gora, okb/544. mtbr, razbiti snage neprijatelja u zoni dejstva zauzeti grad i uspostaviti režim kontrole.

(g) Pod četvrtom tačkom, "Odlučio sam", Mrkšić naređuje opšti zadatak gmtbr. Izričito naređuje saradnju između JNA i jedinica TO.⁵⁹⁸

⁵⁹² Dokazni predmet br. 455, ERN teksta na b/h/s-u 0422-2838-0422-2984, ERN teksta na eng. XXX, Personalni dosije o Miletu Mrkšiću, Državni sekretarijat za personalnu upravu.

⁵⁹³ Dokazni predmet br. 456, ERN teksta na b/h/s-u 0361-8844-0361-8854, ERN teksta na eng. 0361-8844-0361-8854 EDT/radna verzija prevoda, Personalni list: Veselin [ljivančanin, Državni sekretarijat za personalnu upravu.

⁵⁹⁴ Dokazni predmet br. 456, ERN teksta na b/h/s-u 0361-8844-0361-8854, ERN teksta na eng. 0361-8844-0361-8854 EDT/radna verzija prevoda, Personalni list: Veselin [ljivančanin, Državni sekretarijat za personalnu upravu.

⁵⁹⁵ Dokazni predmet br. 457, ERN teksta na b/h/s-u 0361-8369-0361-8376, ERN teksta na eng, Personalni list: Miroslav Radić, Generalštab Jugoslovenske narodne armije, Personalna uprava.

⁵⁹⁶ Dokazni predmet br. 454, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5667-0340-5670; ERN teksta na eng, L011-2833-L011-2843, Zapovest za blokadu i napad, gmtbr, pukovnik Mile Mrkšić, 1. oktobar 1991.

⁵⁹⁷ Dokazni predmet br. 454, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5667-0340-5670; ERN teksta na eng, L011-2833-L011-2843, Zapovest za blokadu i napad, gmtbr, pukovnik Mile Mrkšić, 1. oktobar 1991, tačke 2, 3a.

4. ODLUČIO SAM: u toku noći - pre svitanja dana 02. 10. 1991. godine izvršiti dovođenje jedinica Gmtbr na liniju dodira, a zatim uz avio. i art. podršku (trajanje art. podrške 20 minuta) energičnim dejstvom izvršiti napad u dodeljenoj zoni u sadejstvu sa JTO i jedinicama JNA sa ciljem: razbiti snage neprijatelja, zauzeti grad i uspostaviti režim u zoni dejstva Gmtbr.

Major Borivoje Tešić je bio komandant 1. jurišnog odreda.⁵⁹⁹

(h) Dalje, u petom pasusu naređenja, slede konkretni zadaci svakom (od dva) potčinjenom jurišnom odredu (JOD), kao i ostalim potčinjenim bataljonima i jedinicama, uključujući i saradnju između JNA i TO.

(4) Već drugog dana učestvovanja u dejstvima u Vukovaru, gmtbr je pretrpila znatne gubitke: 1 poginuli i 58 teško ranjena.⁶⁰⁰ Zanimljiva je činjenica da se intenzivno koristila vazдушna podrška.⁶⁰¹

(5) Drugi motorizovani bataljon gmtbr stigao je u kasarnu u Vukovaru najkasnije 6. oktobra 1991. Potpukovnik Komandant OG Jug je imenovao Branislava Lukića za komandanta vukovarskog garnizona.⁶⁰²

(6) Jurišne grupe po prvi put u Ratnom dnevniku gmtbr 7. oktobra 1991. pominje komandant gmtbr (pukovnik Mile Mrkšić).⁶⁰³ Prvih dana

⁵⁹⁸ Dokazni predmet br. 454, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5667-0340-5670; ERN teksta na eng, L011-2833-L011-2843, Zapovest za blokadu i napad, gmtbr, pukovnik Mile Mrkšić, 1. oktobar 1991, tačka 4.

⁵⁹⁹ Dokazni predmet br. /u originalu broj nije naveden/, ERN teksta na b/h/s-u 0114-7575-0114-7575, ERN teksta na eng. ET 0114-7575-0114-7575, *Kapetan Slavko Stijaković: Junaštvo u senci skromnosti*, članak u "Narodnoj armiji", 4. decembar 1991.

⁶⁰⁰ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 2. oktobar 1991.

⁶⁰¹ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 2. oktobar 1991. u 12:15, 13:00 časova; 15:10 časova 5. oktobra 1991; 6. oktobar; 29. oktobar; 30. oktobar; 2. novembar; 3. novembar; 4. novembar; 10. novembar.

⁶⁰² Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 6. oktobar u 15:50 časova.

⁶⁰³ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 7. oktobar u 12:30 časova.

dejtava 1. bataljon vojne policije (bez anti-terorističke čete)⁶⁰⁴ dobio je zadatak da vrši obezbeđenje u zoni odgovornosti brigade, uključujući i komandno mesto, dok je 2. bataljon vojne policije (uključujući i anti-terorističku četvu 1. bataljona vojne policije) pomagao jurišnim odredima u njihovim dejstvima na liniji fronta.⁶⁰⁵

(7) Pukovnik Mile Mrkšić je komandu nad OG Jug preuzeo najkasnije 8. oktobra 1991.⁶⁰⁶ Ova primopredaja se vremenski poklapa sa preuzimanjem komande od strane komande gmtbr nad komandom OG Jug (tj. komanda gmtbr postaje komanda OG Jug).

(8) Dana 9. oktobra 1991. kragujevački odred TO (Srbija) (pre)potčinjen je gmtbr (OG Jug)⁶⁰⁷.

(9) Dana 14. oktobra 1991. pukovnik Mile Mrkšić u svom strogo poverljivom redovnom borbenom izveštaju br. 101-1 obaveštava 1. VO o statusu sprovođenja naređenja 1. VO da se dopusti ulaz konvoja sa humanitarnom pomoći u Vukovar i "negodovanja" (mesnog srpskog) TO zbog te geste.⁶⁰⁸

U skladu sa našim naređenjem o prihvatu i upućivanju konvoja sa lekovima i hranom u Vukovar i pored izvesnih negodovanja i protivljenja pre svega jedinica TO, konvoj je bezbedno stigao u kasarnu u Vukovaru. Kako ste u toku dana usmeno izvešteni konvoj nije produžio u Vukovar pošto mu nismo mogli garantovati bezbednost u delu grada koji kontrolišu ustaše, tako da se vratio u s. Nuštar (o događaju vezanom za upućivanje konvoja u Vukovar izvešćemo vas opširnim izveštajem grupe koja je bila određena za doček konvoja).

⁶⁰⁴ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 7. oktobar u 12:30 časova

⁶⁰⁵ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 5. oktobar 1991.

⁶⁰⁶ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 8. oktobar 1991.

⁶⁰⁷ Dokazni predmet br. 460, ERN teksta na b/h/s-u 0364-3210-0364-3210, ERN teksta na eng. ET 0364-3210-0364-3210. 1. VO, strogo poverljivo naređenje br. 2429-1, general potpukovnik Vladimir Stojanović, 9. oktobar 1991.

⁶⁰⁸ Dokazni predmet br. 931, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1187-0327-1188, ERN teksta na eng. ET 0327-1187-0327-1188, OG Jug, strogo poverljivo naređenje br. 101-1, pukovnik Mile Mrkšić, 14. oktobar 1991.

(10) Dana 15. oktobra 1991. general-potpukovnik Života Panić, komandant 1. VO JNA, u svom strogo poverljivom naređenju br. 1614-82/27 upućenom OG Jug, 12. korpusu, 1. proleterskoj gardijskoj mehanizovanoj diviziji, regionalnom štabu TO Autonomne pokrajine Vojvodina i potčinjenim jedinicama nalaže, između ostalog, da se svi "dobrovoljački odredi" i "paravojni sastavi" stave pod komandu JNA.⁶⁰⁹

Komanda 1. VO - IKM
str. pov. Br. 1614-82/27
15. 10. 1991. godine

...

Na osnovu nastalih problema u zoni izvođenja borbenih dejstava, a u cilju regulisanja života, rada, reda i discipline, naređujem:

...

2. Sve paravojne sastave i dobrovoljačke odrede koji neće da uđu pod komandu jedinica JNA odstraniti sa teritorije.

Panić, pored toga, naređuje da treba "uspostaviti korektan odnos prema stanovništvu pravilnim postupcima i pozitivnim merama, obezbediti potpunu sigurnost i normalne uslove života građana svih nacionalnosti, stranačkih ili verskih opredeljenja". U Panićevom naređenju nedvosmisleno se zabranjuje "rušenje ili sknavljenje verskih, kulturnih i istorijskih objekata u oslobođenim mestima. Nedisciplinovane vojnike i starešine najstrože kažnjavati..."⁶¹⁰ Naređenje generala Živote Panića usledilo je nakon sličnog naređenja koji je potpisao njegov načelnik štaba, general-potpukovnik Vladimir Stojanović, u kom traži "potpuno pretpočinjavanje i odgovornost starešinskog sastava za potčinjene i pridate jedinice".⁶¹¹

(11) Istog dana, 15. oktobra 1991, pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, izdao je strogo poverljivo odluku br. 106-1, "Odluka za produženje

⁶⁰⁹ Dokazni predmet br. 461, ERN teksta na b/h/s-u 0364-3213-0364-3213; ERN teksta na eng. ET 0364-3213-0364-3213, 1. VO, strogo poverljivo naređenje br. 1614-82/27, general-pukovnik Života Panić, 15. oktobar 1991.

⁶¹⁰ Dokazni predmet br. 461, ERN teksta na b/h/s-u 0364-3213-0364-3213; ERN teksta na eng. ET 0364-3213-0364-3213, 1. VO, strogo poverljivo naređenje br. 1614-82/27, general-pukovnik Života Panić, 15. oktobar 1991.

⁶¹¹ Dokazni predmet br. 462, ERN teksta na b/h/s-u 0364-3212-0364-3212; ERN teksta na eng. ET 0364-3212-0364-3212, strogo poverljivo naređenje br. 1614-25, general-potpukovnik Vladimir Stojanović, 12. oktobar 1991.

napadne operacije Vukovar"⁶¹². U Mrkšićevoj odluci pominju se četiri jurišna odreda, zasnovana na 1. i 2. motorizovanom bataljonu, 2. bataljonu vojne policije i oklopnom bataljonu gmtbr (zajedno sa četom Gardijske motorizovane divizije), popunjena sa dobrovoljcima, kao i odrede mesnog srpskog TO (npr. Petrova Gora) i TO Republike Srbije (npr. kragujevački odred TO).⁶¹³

(12) U strogo poverljivom redovnom borbenom izveštaju OG Jug br.132-1 od 17. oktobra 1991, upućenom 1. VO, pukovnik Mile Mrkšić hvali "izuzetnu borbenu vrednost" 1. mehanizovane čete oklopnog bataljona 1. pgmd, kao i diverzantskog odreda 93. motorizovanog zaštitnog puka, i svoje brigade - gmtbr. Mrkšić se tuži na "izuzetno slab borbeni moral i borbenu vrednost /koju/ pokazuje 20. partbrTO i okb/544. mtbr".⁶¹⁴

(13) Dana 19. oktobra 1991, general-potpukovnik Života Panić, komandant 1. VO JNA, izdao je strogo poverljivo naređenje br. 1614-82/33 i uputio OG Jug, 12. korpusu, 1. proleterskoj gardijskoj mehanizovanoj diviziji (pgmd), regionalnom štabu TO Autonomne pokrajine Vojvodine i ostalim potčinjenim jedinicama.⁶¹⁵

(a) Panić u svom strogo poverljivom naređenju br. 1614-82/33 naređuje OG Jug i 12. korpusu da „uspostavi potpunu užu blokadu Vukovara, a sa 1. pgmd i širu po dubini i spreči svaki ulaz i izlaz iz Vukovara " i dodaje da će štab TO Vojvodina i Sekretarijat za unutrašnje poslove Vojvodine "organizovati potpunu kontrolu leve obale r. Dunav... i sprečiti svaki prelazak r. Dunav" kako bi se sprečilo "prebacivanje ustaša i municije preko r. Dunav u Vukovar".⁶¹⁶

⁶¹² Dokazni predmet br. 463, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1189-0327-1191; ERN teksta na eng. ET 0327-1189-0327-1191, strogo poverljiva odluka br. 106-1, pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, 15. oktobar 1991.

⁶¹³ Dokazni predmet br. 463, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1189-0327-1191; ERN teksta na eng. ET 0327-1189-0327-1191, strogo poverljiva odluka br. 106-1, pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, 15. oktobar 1991.

⁶¹⁴ Dokazni predmet br. 944, ERN teksta na b/h/s-u, 0327-1192-0327-1194, ERN teksta na eng. ET 0327-1192-0327-1194, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 132-1, pukovnik Mile Mrkšić, 17. oktobar 1991.

⁶¹⁵ Dokazni predmet br. 464, ERN teksta na b/h/s-u, 0327-1195-0327-1197, ERN teksta na eng. ET 0327-1195-0327-1197, 1. VO, strogo poverljivo naređenje br. 1614-82/33, general-potpukovnik Života Panić, 19. oktobar 1991.

⁶¹⁶ Dokazni predmet br. 464, ERN teksta na b/h/s-u, 0327-1195-0327-1197, ERN teksta na eng. ET 0327-1195-0327-1197, 1. VO, strogo poverljivo naređenje br. 1614-82/33, general-potpukovnik Života Panić, 19. oktobar 1991.

Komanda 1. VO - ikm
Strogo pov. Broj 1614-82/33
19. 10. 1991. godine

vrlo hitno

uručiti odmah

komandi 1. VO, 12.K, 1. pgmd, OG "JUG", 152. mabr, 305. inzbr i pšto AP Vojvodine

...

Na osnovu stečenog uvida, a u duhu osnovne zamisli, naređujem:

...

2. Komanda 12. K i OG "JUG" uspostaviće potpunu užu blokadu Vukovara, a sa 1. pgmd i širu po dubini i sprečiti svaki ulaz i izlaz iz Vukovara. Pšto AP Vojvodine u saradnji sa PSUP organizovaće potpunu kontrolu leve obale r. Dunav od Bačke Palanke do Vajske i sprečiti svaki prelazak r. Dunav razmotriti i zavođenje policijskog časa na prostoru: Bačko Novo Selo, Plavna, Bođani, Vajska-Labudnjača. Ovo je neophodno iz razloga što postoje osnovane sumnje da deo meštana ovih sela učestvuje u prebacivanju ustaša i municije preko r. Dunav u Vukovar.

Protiv prekršioca preduzimati najoštrije mere odgovornosti.

(b) Panić u naređenju br. 1614-82/33 pominje i jedan skorašnji događaj sa ofirom 1. pgmbr u Iloku i izdaje jasna uputstva da se razoružaju i pritvore naoružane osobe i grupe koje nisu u sastavu (tj. nisu potčinjene) JNA ili TO. Kao primer takvih grupa navodi "četnike"⁶¹⁷.

....

3. I pored više upozorenja o preduzimanju mera i dalje je prisutno da se u zoni izvođenja borbenih dejstava konzumiraju veće količine alkohola. Nekontrolisana upotreba alkohola izazvala je nekoliko teških ekscesa, a najsvežiji primer je slučaj kapetana i grupe vojnika iz 1. pgmbr. Kapetan sa 4-5 vojnika u pijanom stanju bez dozvole došlo je 19. 10. u Ilok i napravio nekoliko težih ispada, nakon čega je udaljen iz Iloka u jedinicu. Svojim postupcima navedena grupa je narušila moralni lik pripadnika JNA, što u ovom vremenu može imati nesagledive posledice po JNA. Komanda 1. pgmd uputiće kapetana i vojnike na VDS, o čemu me lično izvestite.

⁶¹⁷ Dokazni predmet br. 464, ERN teksta na b/h/s-u, 0327-1195-0327-1197, ERN teksta na eng. ET 0327-1195-0327-1197, 1. VO, strogo poverljivo naređenje br. 1614-82/33, general-potpukovnik Života Panić, 19. oktobar 1991, pod tačkama 3 i 4.

4. U cilju sprečavanja pljačke, zlostavljanja građana i ubistava, čak i zarobljenika, sva naoružana lica i grupe koje nisu u sastavu JNA i TO (četnici i sl.) razoružavati i privoditi a vođe zatvarati i preduzimati sve zakonske mere.

(14) Istog dana, 19. oktobra 1991, OG Jug je od 1. VO primila strogo poverljivo naređenje br. 1614-64 da sa TO uskladi sva dejstva i održava red i disciplinu u svim jedinicama.⁶¹⁸

selo Negoslavci 17:00 časova, 19. oktobar 1991.	Naređenje komande 1. VO str. pov. br. 1614-64 od 19. 10. 1991. godine u kome se precizira da komande JNA objedinjavaju b/d sa svim jedinicama TO. Pešadijske jedinice koje se pridaju OMJ izvežbati u zajedničkom izvođe-nju b/d. U svim jedinicama obezbediti red i disciplinu. Za kontrolu naseljenih mesta kojima se ovlada angažovati prvenstveno jedinice TO.	/potpis: kapetan 1. klase Dragan Škorić/
--	--	---

U samom naređenju 1. VO br. 1614-64 kaže se da "sve snage koje dejstvuju u zonama dejstva jedinica stavljene su pod komandu komandanta jedinice JNA koja izvodi borbena dejstva u tim rejonima." U naređenju se još kaže da 1. pgmd treba da stupi u kontakt sa "komandantom TO Vukovar" i uputi ga na komandno mesto OG Jug "radi objedinjavanja dejstava TO sa tog prostora sa OG "JUG"."⁶¹⁹ U izveštajima OG Jug od 20. i 21. oktobra govori se o poteškoćama u motivisanju nekih jedinica TO Srbije⁶²⁰.

⁶¹⁸ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 19. oktobar u 17:00 časova.

⁶¹⁹ Dokazni predmet br. 102, ERN teksta na b/h/s-u 0119-2662-0119-2663, ERN teksta na eng. ET 0119-2662-0119-2663, 1. VO, Naređenje, nema broja, nema potpisa (nepotpuna kopija).

⁶²⁰ Dokazni predmet br. 945, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1198-0327-1199, ERN teksta na eng. ET 0327-1198-0327-1199, OG Jug, strogo poverljivo naređenje br. 163-1, pukovnik Mile Mrkšić, 20. oktobar 1991; i ERN teksta na b/h/s-u 0327-1202-0327-1203; ERN teksta na eng. ET 0327-1202-0327-1203, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 170-1, pukovnik Mile Mrkšić, 21. oktobar 1991.

(15) Sledeća beleška koja se odnosi na majora Veselina Šljivančanina unesena je Ratni dnevnik gmtbr 21. oktobra u 16:30 časova u⁶²¹:

selo Negoslavci 16:30 časova, 21. oktobar	Major Šljivančanin Veselin izvestio generala Panića da je u toku dana vršio korekturu artiljerijske vatre po reonu "Mitnice" oko 13.00 časova.	/potpisao: major Trifunović/
--	--	------------------------------------

Dužnosti organa bezbednosti⁶²² ne obuhvataju korekciju artiljerijske vatre, već je to obično zadatak (isturenih) posmatrača artiljerije (najčešće oficira artiljerije)⁶²³ ili starešina borbenih jedinica (komandiri voda ili čete pešadijskih ili oklopnih jedinica) i rutinski se izvodi za vreme vojnih dejstava pa stoga nije potrebna da bude zabeležena u Ratnom dnevniku niti o tome treba da bude obavešten glavnokomandujući vojnim operacijama. Prema izjavi generala-potpukovnika Živote Panića za seriju *Smrt Jugoslavije* u oktobru/novembru 1994, Šljivančanin je "uvek bio na liniji fronta"⁶²⁴ /prevod sa engleskog/.

(16) Četiri dana posle naređenja 1. VO br. 1614-82/33 u kom je komandant 1. VO, general-potpukovnik Života Panić, izrazio svoje nezadovoljstvo protivzakonitim ponašanjem pripadnika nekih njegovih potčinjenih jedinica, a posebno u 1. proletherskoj gardijskoj mehanizovanoj diviziji - potpukovnik Milan Eremija, zamenik komandanta za moralno vaspitanje i političku propagandu 1. pgmd, obavestio je u svom poverljivom dopisu br. 1276-1, *Sedmodnevnom izveštaju o stanju morala u 1. pgmd i pretpočinjnim jedinicama*, upućenom 1. VO, o učesću "paravojnih formacija iz Srbije, od četnika, preko odreda "Dušan Silni" i raznih samozvanih dobrovoljaca",

⁶²¹ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN teksta na eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, od 1. oktobra do 21. novembra 1991.

⁶²² Dokazni predmet br. 394, ERN teksta na b/h/s-u 0090-9817-0090-9843, eng. 0092-0099-0092-0131, *Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama SFRJ*, 184.

⁶²³ Dokazni predmet br. 465, ERN teksta na b/h/s-u 0206-1551-0206-1682, ERN teksta na eng. 0302-1931-0302-2089, JNA/SFRJ, *Artiljerijsko pravilo gađanja*, 1991.

⁶²⁴ Dokazni predmet br. 544, ERN teksta na eng. 0460-7824-0460-7876, Transkript razgovora sa Životom Panićem, oktobar i novembar 1994, na ERN str. teksta na eng. 0460-7855.

kao i odreda mesne srpske TO (TO Lovas) i neidentifikovanih odreda iz Srbije (odred Valjevo), u teškim krivičnim delima.

4. - Aktivisti i pojave koje negativno utiču na stanje morala u jedinicama divizije:

...

- u zoni b/d 1. pgmd nalazi se više grupa raznih paravojnih formacija iz Srbije, od četnika, preko odreda "Dušan Silni" i raznih samozvanih dobrovoljaca kojima nije osnovni motiv borba protiv neprijatelja već pljačka narodne imovine i izživljavanje nad nedužnim stanovništvom hrvatske nacionalnosti.

Prilikom zarobljavanja 80 meštana hrvatske nacionalnosti u selu Lovas od strane TO Lovas i Odreda "Dušan silni", vršeno je fizičko zlostavljanje nad istima nakon čega je ubijeno 4 meštana sela Lovas.

Nakon dolaska Odreda "Valjevo" u selo Lovas, zarobljeni meštani su korišćeni za čišćenje minskih polja, kojom prilikom je ubijeno 17 meštana.

Povređenim meštanima je odbijeno pružanje medicinske pomoći od strane medicinskog osoblja Doma zdravlja Šid.

...

5. - Predlog mera za poboljšanje stanja morala u jedinicama:

- Da se organizovano pristupi razoružanju paravojnih formacija, posebno odreda "Dušan silni", "četnika" i "Arkanovih vojnika" i da se u tu akciju uključe organi vlasti i organi Republike Srbije.⁶²⁵

Iako (komanda) 1. pgmd nije u sastavu OG Jug, a OG Jug (ili gmtbr) nije među onima kojima je Eremijin izveštaj upućen, pretpostavlja se da je zbog ozbiljnosti događaja o kojima se govori u Eremijinom izveštaju, dopis upućen i svim potčinjenim jedinicama 1. VO, uključujući i OG Jug, i da je služio kao opomena. U Ratnom dnevniku gmtbr nema beleški o tome da pukovnik Mile Mrkšić, kao posledicu gorenavedenog izveštaja o 1. pgmd izdao naređenja svojim potčinjenim jedinicama da održavaju ili pooštre disciplinu i red među vojnicima.

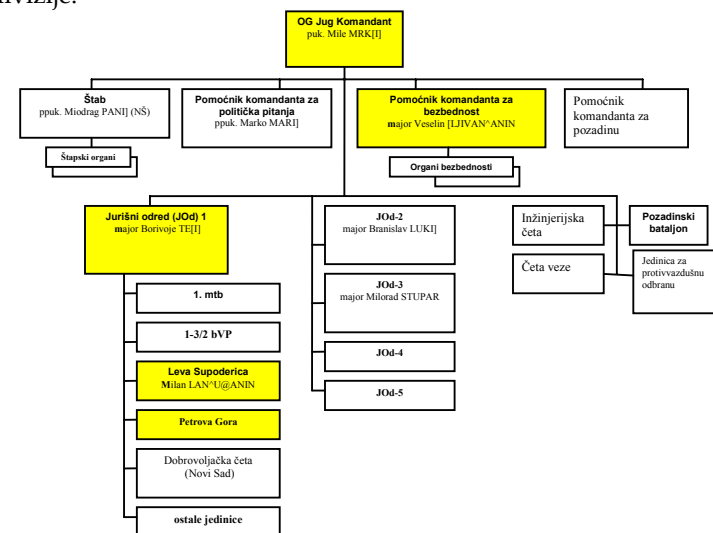
(17) Dana 29. oktobra 1991. pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, izdao je strogo poverljivo naređenje br. 235-1 o "produženju napadne operacije Vukovar".⁶²⁶

⁶²⁵ Dokazni predmet br. 342, ERN teksta na b/h/s-u 0040-0285-0040-0288; ERN teksta na eng. 0040-0289-0040-0291, telegram potpisao potpukovnik Milan Eremija, pomoćnik komandanta za moralno vaspitanje i političku propagandu, 1. pgmd, upućen Komandi 1. vojne oblasti, 23. oktobar 1991.

(a) Naređenje br. 235-1 OG Jug sadrži detaljni pregled jurišnih odreda OG Jug i navodi odrede "Leva Supoderica" i "Petrova Gora" kao jedinice 1. jurišnog odreda (Jod-1), potčinjene OG Jug (tj. pukovniku Miletu Mrkšiću) preko komandanata jurišnih odreda.

2. ZADACI JEDINICAMA:

Jod-1 sastava: 1. mtb; 1-3/2. bVP, Od Leva Supoderica; Od Petrova Gora, četa dobrovoljaca Novi Sad, 1 tenk M-84; 1/1 pionč; deo jedinica TO iz sadašnjeg rejonu produžiti napad i u sadejstvu sa Jod-2 uz ubacivanje snaga razbiti ustaške jedinice u Cvetnom i Pionirskom naselju, izbiti na ulicu 1. maja, a zatim uz sadejstvo sa 3./211. okbr glavnim snagama produžiti napad u zahvatu ulice 1. maja, a pomoćnim razbiti ustaške snage u rejonu naselja 6. proleterske divizije.⁶²⁷

Grafički prikaz naređenja OG Jug br. 235-1 (samo glavne jedinice)

⁶²⁶ Dokazni predmet br. 5, ERN teksta na b/h/s-u 0119-2667-0119-2669; ERN teksta na eng. ET 0119-2667-0119-2669, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 235-1, pukovnik Mile Mrkšić, 29. oktobar 1991.

⁶²⁷ Dokazni predmet br. 5, ERN teksta na b/h/s-u 0119-2667-0119-2669; ERN teksta na eng. ET 0119-2667-0119-2669, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 235-1, pukovnik Mile Mrkšić, 29. oktobar 1991.

(b) "Leva Supoderica" i "Petrova Gora", koje se pominju u naređenju br. 235-1,⁶²⁸ dva su odreda mesne srpske TO u sklopu TO-a Vukovar. Nazivi ovih odreda (mesnog srpskog) TO-a, "Leva Supoderica" i "Petrova Gora" - odnose se na vukovarska naselja.⁶²⁹

(c) Formiranje jedinica mesnog srpskog TO-a u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu u leto 1991. izvršeno je po istom principu kao i u drugim delovima Hrvatske u kojima je živio znatan broj Srba. Kada nije učestvovao u dejstvima, mesni srpski TO u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu bio je do 9. oktobra 1991. potčinjen mesnom srpskom MUP-u, kojim je rukovodio Radovan Stojičić.⁶³⁰ Radovan Stojičić zvan Badža kasnije je postao zamenik/pomoćnik ministra za unutrašnje poslove Republike Srbije.⁶³¹ Samoproglašeno telo "Velika narodna skupština Srpske oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srem" je 20. oktobra 1991. prihvatila odluku da se "TO Srbije, Baranje i zapadnog Srema" pripoji oružanim snagama SFRJ.⁶³² Nema dokaza o tome u kojoj meri je ta odluka sprovedena.

(d) Odredi (mesnog srpskog) TO-a, "Leva Supoderica" i "Petrova Gora" u tesnoj su vezi sa SRS-om Vojislava Šešelja. Dana 18. oktobra 1991. Dušan Filipović je poslao rukom pisano pismo sa žigom "TO Vukovar" o "legalizaciji rada" jedinice "Leva Supoderica" i imenovanju Milana Lančuzanina zvanog Kameni za njenog komandanta.⁶³³ Prema pisanju časopisa SRS-a

⁶²⁸ Dokazni predmet br. 5, ERN teksta na b/h/s-u 0119-2667-0119-2669; ERN teksta na eng. ET 0119-2667-0119-2669, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 235-1, pukovnik Mile Mrkšić, 29. oktobar 1991.

⁶²⁹ Vidi npr. dokazni predmet br. 454, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5667-0340-5670; ERN teksta na eng. L001-2833-L011-2843, Zapovest za blokadu i napad, pukovnik Mile Mrkšić, 1. oktobar 1991.

⁶³⁰ Dokazni predmet br. 446, ERN teksta na b/h/s-u 0063-6946-0063-6946; ERN teksta na eng. 0064-1702-0064-1702, Potvrda štaba TO-a Slavonije, Baranje i zapadnog Srema, koju je potpisao Stojičić, 13. decembar 1991.

⁶³¹ Dokazni predmet br. 447, ERN teksta na b/h/s-u 0161-2990-0160-2992; ERN teksta na eng. ET 0160-2990-0160-2992, Odgovor na ministarsko pitanje Tode Vojvodića, Radovan Stojičić, pomoćnik ministra, načelnik Sektora JB, 26. maj 1992.

⁶³² Dokazni predmet br. 450, ERN teksta na b/h/s-u 0333-2410-0333-5746; ERN teksta na eng. Zvanična odluka Velike skupštine Srpske oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srem, Službeni list SAO Slavonija, Baranja i zapadni Srem br. 1, Beli Manastir, 9. oktobar 1991.

⁶³³ Dokazni predmet br. 105, ERN teksta na b/h/s-u 0119-2670-0119-2670; ERN teksta na eng. ET 0119-2670-0119-2670, rukom pisana beleška, Dušan Filipović, 18. oktobar 1991.

"Velika Srbija", "Leva Supoderica" je "četnički odred".⁶³⁴ Vojislav Šešelj je 15. maja 1993. u "četničkog vojvodu" unapredio Milana Lančuzanina, komandanta odreda "Leva Supoderica".⁶³⁵

(e) Pukovnik Marko Marić, pomoćnik komandanta za političko i moralno vaspitanje, u razgovoru za "Narodnu armiju" potvrđuje da su dobrovoljci (grupe) koje je angažovala stranka bili prepotčinjeni gmtbr za vreme dejstava u Vukovaru.⁶³⁶

Sve češće se priča da, navodno, na područjima gdje dejstvuje i Vaša jedinica, postoji više "vojski". Neki ih nazivaju i paravojnim formacijama. Koliko je to tačno i kako sinhronizujete njihove aktivnosti?

Nije tu reč ni o paravojnim formacijama, ni o više vojski, već o dobrovoljačkim grupama. S obzirom na to da smo najjača i najstarija jedinica, pokušali smo da odmah stavimo pod kontrolu sve dobrovoljačke grupe, posebno u smislu rukovođenja i komandovanja. Bilo je stranački obojenih dobrovoljačkih grupa, koje su pokušavale da se istrgnu svakoj kontroli. Mi smo ih međutim, jasno i glasno upozorili da za sve važe pravila koja važe i za jedinice Jugoslovenske narodne armije. Ljudi su ih prihvatili i do sada nije bilo njihovog narušavanja.

(f) Dana 9. novembra 1991. Ljubiša Petković, načelnik Ratnog štaba SRS poslao je dopis "komandantu odreda Leva Supoderica uz napomenu "pismo pročitati pred svima".⁶³⁷ U Petkovićevom dopisu navedena su jasna uputstva "komandantu odreda Leva Supoderica" da imenuje komandire i stavi sve dobrovoljce pod njihovu komandu.

⁶³⁴ Pored dokumenata o kojima je bilo reči u ovom delu: dokazni predmet br. 467, ERN teksta na b/h/s-u 0041-3138-0041-3140, ERN teksta na eng. ET 0041-3138-0041-3140; *Živeće srpski Vukovar*, izvadak iz teksta na b/h/s-u, ERN br. 0041-3135-0041-3202, "Velika Srbija" br. 12, februar 1992.

⁶³⁵ Dokazni predmet br. 468, ERN teksta na b/h/s-u 0346-2545-0346-2548; ERN teksta na eng. 0346-2545-0346-2548, Naređenje br. 124, Srpski četnički pokret, 13. maj 1993, izvadak iz teksta na b/h/s-u, ERN br. 0346-2361-0346-2561, *Srpska radikalna stranka*, Vojislav [ešelj], ABC GLAS, 1995.

⁶³⁶ Dokazni predmet br. 390, ERN teksta na b/h/s-u 0114-7707-0114-7707, ERN teksta na eng. ET 0114-7707-0114-7707, *Vukovar oslobađaju hrabri*, "Narodna armija", 19. oktobar 1991.

⁶³⁷ Dokazni predmet br. 561, ERN teksta na b/h/s-u 0116-9457-0116-9457; ERN teksta na eng. 0307-1154-0307-1154, Dopis komandanta Ratnog štaba SRS komandantu odreda "Leva Supoderica", 9. novembar 1991.

Srpska radikalna stranka
Ratni štab
Beograd, Ohridska br. 1
tel.: 011/547-745

Komandantu odreda "Leva Supoderica"

Gospodine komandante!

Svi dobrovoljci koje vam je Srpska radikalna stranka uputila stavljaju se pod vašu komandu i zaštitu T.O. Vukovar. Ratni štab SRS za komandanta dobrovoljaca u Vukovaru imenovao je hrabrog i iskusnog borca Katić Slobodana iz Beograda.

Molim vas da u zajedničkoj saradnji odredite i imenujete komandire odelenja, uz preporuku da se Vakić Branislav iz Niša, imenuje za komandira voda dobrovoljaca iz Niša, Leskovca i okoline.

Komandantu dobrovoljaca kao i komandirima voda i odelenja ne odobravaju se samostalne akcije bez saglasnosti komandanta odreda.

Ratni štab SRS obavezuje komandanta odreda da svim dobrovoljcima izda potvrdu o vremenu provedenom na ratištu i nagradi ih sa po dva dana. Svim borcima izdati po dve potvrde; jedna odmah prilikom stupanja u jedinicu na kojoj se uvodi datum dolaska sa datumom do daljnjeg a druga prilikom povratka do određenog datuma. Napominjemo da su samo vaše potvrde merodavne za pravdanje odsustva s radnog mesta. Za borce koje ste vratili zbog nediscipline ili bilo kog drugog razloga kao i za borce koji su pokazali izuzetnu hrabrost molim vas da nas pismeno obavestite. Svi borci redovno će primati pisma od rodbine a isti to mogu učiniti preko naših veza.

Svim borcima želimo dobro zdravlje i povratak, kada oslobodite Vukovar, prestonice Srpske Oblasti, Slavonije, Baranje i zapadnog Srema.

Beograd
09. 11. 1991. godine
Načelnik Ljubiša Petković

NAPOMENA: Pismo pročitati pred svim borcima.

Dopis Ljubiše Petkovića od 9. novembra 1991. naznaka je tesnih veza između Ratnog štaba SRS i mesnog srpskog TO-a u Vukovaru i učešću dobrovoljaca iz SRS-a u tom TO-u. Dopis takođe pokazuje ovlašćenje Ratnog

štaba SRS-a nad jedinicama sastavljenim od dobrovoljaca SRS-a za vreme dejstava.

(g) Prema onome što je izjavio za BBC-jevu seriju *Smrt Jugoslavije*, predsednik SRS-a Vojislav Šešelj je u martu 1995. obišao dobrovoljce iz SRS-a koji su učestvovali u borbama u Vukovaru i sastao se sa predstavnicima Komande OG Jug, između ostalih i sa pukovnikom Miletom Mrkšićem i majorom Veselinom Šljivančaninom.⁶³⁸

Ali ja sam se sreo sa generalom Mrk... Mrkšićem, komandantom gardijske brigade koja je učestvovala u... u operaciji oslobađanja Vukovara pod... čijom komandom su bili... naši dobrovoljci.

Hm... Bili su pod... hm.... komandom četničkog vojvode Kamenog, koji je bio pod komandom generala Mrkšića. I tamo sam ga sreo. Razgovarao sam sa njim, video... hm... obišao linije fronta itd. Čak mi je... hm... tamo dao i šlem. I ja sam... istakao moj četničku oznaku dvoglavog orla... i kasnije su me ljudi pitali... a moja glava je bila prevelika za to, pa sam ga pitao ima li vojska nešto veće. Tamo sam se sastao sa generalom Mrkšićem i celim nizom drugih nižih starešina. Tamo je bio i pukovnik Šljivančanin. On ... on se, međutim, više bavio propagandnim ratom.

Šešeljev obilazak zone odgovornosti OG Jug (područje pod vojnom kontrolom)⁶³⁹ nije zabeležen u Ratnom dnevniku gmtbr koji prati učešće gmtbr u dejstvima za zauzimanje Vukovara⁶⁴⁰.

(h) Ratni dnevnik 1. gardijske motorizovane brigade (gmtbr) za period od 1. oktobra do 21. novembra 1991. Postoji sledeća beleška sa datumom 6. novembar 1991:

⁶³⁸ Dokazni predmet br. 439, ERN teksta na eng. 0321-8875-0321-8914, transkript intervjua za *Smrt Jugoslavije*, mart 1995, na str. 0321-8892.

⁶³⁹ Vidi npr. dokazni predmet br. 583, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5680-0340-5680; ERN teksta na eng. L011-4034-L011-4036, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 349-1, pukovnik Mile Mrkšić, 9. novembar 1991.

⁶⁴⁰ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5434; engleski prevod L010-0496-L006-0526), Ratni dnevnik Gardijske motorizovane brigade, od 1. oktobra do 21. novembra 1991.

selo Negoslavci 1030 časova, 6. novembar	Komandant JOd-1 izvestio da ima problema sa uključivanjem dela jedinice u borbu (međusobnih nesporazuma između pripadnika dobrovoljačkih jedinica – Šešeljevih i pripadnika TO)	potpis: major Trifunović	Komandant OG JUG naredio JOd-1 da pozove starešine i da reši taj problem.
--	---	--------------------------------	---

641

(i) U Redovnom borbenom izveštaju Komande OG Jug, str. pov. br. 402- 1, od 15. novembra 1991, upućenom Komandi 1. VO-a i SSNO-u pod stavkom "današnji gubici" stoji sledeće:

1. U toku dana imali smo sledeće gubitke:

a/ Gmtbr

....

b/ ostale jedinice:

- poginulo 3. (1. dobrovoljac Živković Dragoslav iz Šešeljeve stranke iz Leskovca)⁶⁴²

(j) U jednom razgovoru za štampu koji je dao krajem novembra 1991, kapetan Miroslav Radić, komandant pešadijske čete 1. bataljona 1. gardijske motorizovane brigade (gmtbr), opisao je situaciju sledećim rečima:

U jednom trenutku, u četi kojom sam komandovao, bilo je oko pet stotina ljudi različitih nacionalnosti i različitih stranačkih opredeljenja, od aktivnih vojnika preko dobrovoljaca i rezervista, do četnika i srpskih

⁶⁴¹ Dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, na str. L010-0531.

⁶⁴² Dokazni predmet br. 573; ERN teksta na b/h/s-u 0327-1235-0327-1236; eng. ET 0327-1235-0327-1236, OG Jug, Redovni borbeni izveštaj, str. pov. br. 402-1, 15. novembar 1991. godine.

dobrovoljaca. Morao sam sve njih da objedinim pod jednu komandu da bih postigao uspeh.⁶⁴³

Radić je takođe izjavio da je on nadležan za mesni srpski TO i da odred "Leva Supoderica" "da tako kažem, sponzoriše Srpska radikalna stranka"⁶⁴⁴.⁶⁴⁵ Ovo potvrđuje da su starešine OG Jug znale da je odred mesnog srpskog TO-a "Leva Supoderica" u tesnoj vezi sa SRS-om.

(k) Članak *Razmene "svi za sve" oslobađaju ratne zločince – "uhićene" ustaše*, objavljen u broju 12. časopisa SRS, "Velika Srbija", navodi da dobrovoljci SRS i ostali koji su u vezi sa SRS-om imaju pristup vojnicima zarobljenim tokom borbi u Vukovaru u novembru 1991. U članku iz "Velike Srbije" nalazi se i razgovor sa Jovom Ostojićem,⁶⁴⁶ koji je navodno omogućio autoru članka da razgovara sa zarobljenicima, kao i razgovor sa dva ratna zarobljenika Hrvata, koji su, prema rečima autora, "ustaše".⁶⁴⁷ U članku *Živeće srpski Vukovar – razgovor sa Milanom Lančuzaninom*, koji je takođe objavljen u "Velikoj Srbiji" u februaru 1992, kaže se sledeće⁶⁴⁸:

Komandant "Kameni", stolar po zanatu i otac dvoje dece, organizator otpora u ovom kraju je stari ustaški "poznaničnik". Dvanaestog maja prošle godine uhapšen je u Nuštru i u zatvoru pretučen zato što je pijanim čuvarima odbio da peva ustaške pesme. Tučen je do nesvesti i onda su ga, dok je ležao krvav na podu, kvasili mokraćom i vraćali mu svest. Tada još rat nije vođen ovom žestinom, pa je premlaćen pušten iz zatvora. Smatrali su da je to

⁶⁴³ Dokazni predmet br. 555; ERN teksta na b/h/s-u/eng. 0059-3913-0059-3917, *Kapetan Miroslav Radić: Rat mi se ogadio*, razgovor s kapetanom Miroslavom Radićem, "Intervju", 29. novembar 1991.

⁶⁴⁴ SRS: srpska radikalna stranka .

⁶⁴⁵ Dokazni predmet br. 555; ERN teksta na b/h/s-u/eng. 0059-3913-0059-3917 *Kapetan Miroslav Radić: Rat mi se ogadio*, razgovor s kapetanom Miroslavom Radićem, "Intervju", 29. novembar 1991.

⁶⁴⁶ Vojislav [ešel] je u maju 1993. proglasio Jovu Ostojića za "četničkog vojvodu" za njegove zasluge tokom dejstava u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu: vidi dokazni predmet br. 468, ERN teksta na b/h/s-u 0346-2545-0346-2548; ERN eng. 0346-2545-0346-2548, Naredba br. 124, Srpski četnički pokret, 13. maj 1993, izvadak iz teksta na b/h/s-u, ERN br. 0346-2361-0346-2561, *Srpska radikalna stranka*, Vojislav [ešel], ABC GLAS, 1995.

⁶⁴⁷ Dokazni predmet br. 412, ERN teksta na eng. ET 0041-3164-0041-3166, izvadak iz teksta na b/h/s-u, ERN 0041-3135-0041-3202, "Velika Srbija" br. 12, 28. februar 1992.

⁶⁴⁸ Dokazni predmet br. 467, ERN teksta na b/h/s-u 0041-3138-0041-3140, ERN teksta na eng. ET 0041-3138-0041-3140, "Živeće srpski Vukovar", izvadak iz teksta na b/h/s-u, ERN 0041-3135-0041-3202, "Velika Srbija" br. 12, februar 1992.

dovoljna kazna za "nepoćudnog" Srbina. Jedan od njegovih tamničara i mučitelja uhvaćen je kasnije u Borovom Selu. Isporučili su ga "Kamenom", koji je tada bio vođa jedne grupe ustanika.

Nekadašnjeg ustaškog silnika koji se, u promenjenim okolnostima, tresao od straha i molio za milost, "Kameni" nije ubio! Nešto batina mu je vratio, ali ni približno onako krvnički. Jedina satisfakcija mu je bila da mu ustaša, i sa njim uhvaćena grupa, pevaju četniške pesme.

...

(l) U razgovoru za BBC-jevu seriju *Smrt Jugoslavije* komandant 1. VO-a general-pukovnik Panić (a od septembra 1991. komandant svih kopnenih snaga SFRJ koje su delovale u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu), u vezi sa operacijama u Vukovaru je rekao sledeće:

"Sve ove formacije: Arkanovi "Tigrovi", Šešeljevi četnici, bile su pod mojom komandom. Oni koji su pokazivali samovolju bili su udaljeni s tog područja, razoružani i vraćeni kući." /prevod s engleskog⁶⁴⁹

(m) Nekadašnji "četnički vojvoda", Branislav Vakić, koji je takođe učestvovao u napadima na Vukovar,⁶⁵⁰ u jednom razgovoru objavljenom u medijima u septembru 1994. istakao je da su "srpski četnici", pošto su početkom novembra 1991. ušli u Vukovar, dobili oružje od majora Veselina Šljivančanina i da su preko Šljivančanina saradivali sa JNA.

Kad je došlo do prvih incidenata sa hrvatske strane i prvih napada na srpska sela u Slavoniji, tamo su se uputili srpski dobrovoljci na poziv Teritorijalne odbrane i srpskog naroda. U Borovo Selo nas je pozvao pokojni Vuksan Šoškoćanin i tamo smo od tadašnje JNA dobili "tompson". Početkom novembra 1991. mi, srpski četnici, smo na poziv JNA ušli u Vukovar preko Negoslavaca. Tada smo od Veselina Šljivančanina, majora tadašnje JNA, dobili oružje i saradivali s njim, odnosno sa jugoslovenskom vojskom.

Posle oslobođenja Vukovara smo krenuli u zapadnu Slavoniju. Tamo su moji dobrovoljci i četnici dobili oružje, o čemu je lično obavешten komandant zapadne Slavonije, general Uzelac. /prevod s engleskog⁶⁵¹

⁶⁴⁹ Dokazni predmet br. 544, ERN eng. 0460-7848-0460-7876, transkript razgovora sa general-potpukovnikom Životom Panićem za BBC-jevu seriju *Smrt Jugoslavije*, oktobar -novembar 1991, na str. ERN eng. 0460-7848.

⁶⁵⁰ Dokazni predmet br. 561, ERN teksta na b/h/s-u 0116-9457-0116-9457; ERN teksta na eng. 0307-1154-0307-1154, Dopis komandanta Ratnog štaba SRS komandantu odreda "Leva Supoderica", 9. novembar 1991.

⁶⁵¹ Dokazni predmet br. 612; ERN eng. 0068-1955-0068-1958, Razgovor s Branislavom Vakićem, *Telegraf*, 28. septembar 1994.

(18) Dana 8. novembra 1991. SSNO je naredio 1. VO da popuni gmtbr sa jedinicom vojne policije veličine čete (100 ljudi).⁶⁵²

(19) Dana 14. novembra 1991. pukovnik Mile Mrkšić je izdao strogo poverljivo naređenje br. 394-2, *Regulisanje pitanja kontrole teritorije i obezbeđenje jedinica*. Mrkšić, između ostalog, naređuje jedinicama OG Jug da uspostave potpunu kontrolu nad teritorijom, provere lica koja žele da se vrate ili usele u naselje i odmah uhapsu sumnjive, upozoravajući na "striktno poštovanje" naređenih mera.⁶⁵³

(20) Dana 14.⁶⁵⁴ i 16. novembra 1991. pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, izdao je daljnja naređenja za produženje "napadne operacije Vukovar". U strogo poverljivom naređenju br. 403-1 od 16. novembra, među potčinjenim jedinicama OG Jug pominju se 1. i 2. motorizovani bataljon i 2. bataljon vojne policije, a ne 1. i 2. jurišni odred (premda prema naređenju 1. jurišni odred još uvek postoji)⁶⁵⁵ i da 2. bataljon vojne policije treba da koristi jurišne grupe.⁶⁵⁶ Dana 16. novembra Mrkšić je obavestio 1. VO da su "i dalje prisutni problemi motivacije jednog dela dobrovoljačkih jedinica i pripadnika TO sa uključivanjem u borbu"⁶⁵⁷.

(21) General-pukovnik Života Panić je u svom strogo poverljivom naređenju br. 1614-82/79 od 16. novembra 1991. ponovio svoja ranija

⁶⁵² Dokazni predmet br. 582, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5666-0340-5666, ETRN teksta na eng. L011-2992-L011-2993, strogo poverljivo naređenje br. 29-64, SSNO, general-pukovnik Blagoje Adžić, 8. novembar 1991.

⁶⁵³ Dokazni predmet br. 957, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1232-0327-1232, ERN teksta na eng. ET 0327-1232-0327-1232, strogo poveljivo naređenje OG Jug br. 394-2, 14. novembar 1992.

⁶⁵⁴ Dokazni predmet br. 958, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1233-0327-1234; ERN teksta na eng. ET 0327-1233-0327-1234, strogo poverljivo naređenje br. 398-1, OG Jug, pukovnik Mile Mrkšić, 14. novembar 1991.

⁶⁵⁵ To se može zaključiti poređenjem strogo poverljivog naređenja br. 398-1 i br. 403-1.

⁶⁵⁶ Dokazni predmet br. 585, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5683-0340-5684. ERN teksta na eng. L011-4042-L011-4046, strogo poverljivo naređenje br. 403-1, OG Jug, pukovnik Mile Mrkšić, 16. novembar 1991.

⁶⁵⁷ Dokazni predmet br. 932, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1239-0327-1240, ERN teksta na eng. ET 0327-1239-0327-1240, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 407-1, pukovnik Mile Mrkšić, 16. novembar 1991.

naređenja da sve jedinice treba da se stave pod komandu JNA (pa tako i OG Jug) i da se jednako postupa sa JNA i pridatim jedinicama.⁶⁵⁸

Komanda 1. VO – IKM
str. pov. br. 1614-82/79
16. 11. 1991.

Vrlo hitno

Uručiti odmah

Komandi 1. VO, 12. K, 1. pgma, og jug, 152. mabr, 310. ssp pvo, 305. inzbr, rrf i pšto AP Vojvodine.

- na ličnost načelnika - komandanta –

N a r e đ u j e m:

1. prvopotčinjene i pridodate jedinice prihvatati krajnje odgovorno i u svemu ih tretirati kao formacijske sastave sve do izvršenja zadatka.

Isti tretman imati prema pridatim i prepotčinjenim jedinicama JNA, TO i dobrovoljačkim sastavima ako su stavljeni pod komandu jedinice JNA bez obzira da li su angažovane za izvršenje borbenih zadataka, kontrolu teritorije ili uspostavu vojne vlasti.

Posebnu pažnju posvetiti pozadinskom obezbeđenju pridatih i prepotčinjenih jedinica.

...

Komandant,
general-potpukovnik
Života Panić, s.v.

17. 11. 1991.

(22) Dana 18. novembra u 9:45 časova, komandant OG Jug, pukovnik Mile Mrkšić je razgovarao sa predstavnikom Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) za Vukovar o uslovima predaje "ustaških" snaga u Vukovaru. Prema Ratnom dnevniku OG Jug, komandant OG Jug je "zahtevao bezuslovnu predaju i garantovao sigurnost ustaškim snagama u skladu sa Ženevskom

⁶⁵⁸ Dokazni predmet br. 601, ERN teksta na b/h/s-u 0364-3214-0364-3215, ERN teksta na eng. ET 0364-3214-0364-3215, strogo poverljivo naređenje br. 1614-82/79, 1. VO, general-potpukovnik Života Panić, 16. novembar 1991.

konvencijom".⁶⁵⁹ Dana 18. novembra 1991. u 17:30 časova načelnik štaba gmtbr izveštava o tome da su 1. i 2. bataljoni vojne policije gmtbr zauzeli centar Vukovara.⁶⁶⁰

Evakuacija vukovarske bolnice (od 19. do 21. novembra 1991)

Operacije evakuacije pre evakuacije vukovarske bolnice

(1) Evakuacija vukovarske bolnice nije jedina operacija evakuacije koju je OG Jug izvršila za vreme svog učešća u dejstvima čiji je cilj bio zauzimanje Vukovara. U oktobru i novembru 1991. MKCK, PMEZ i druge organizacije organizovale su evakuaciju ranjenih i bolesnih iz Vukovara u Hrvatsku. Jedna takva evakuacija izvršena je 19. oktobra 1991.

selo Negoslavci 7:10 časova, 19. oktobar 1991.	Zbog dolaska humanitarne kolone za izvlačenje ranjenih i povređenih iz Vukovara oko 07:00 časova, došlo je do totalne obustave vatre.	/potpis/: Škorić
--	---	------------------

⁶⁶¹

(2) Dana 18. novembra 1991. na Mitnici se predao veliki broj pripadnika hrvatskih snaga. Prema Ratnom dnevniku gmtbr (tj. OG Jug), pukovnik Nebojša Pavković se 18. novembra u 9:50 časova vratio iz sektora Mitnica gde se tokom pregovora dogovorio o predaji hrvatskih snaga na tom području.⁶⁶² Po Pavkovićevom povratku, upućena su vozila i autobusi radi

⁶⁵⁹ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 18. novembar 1991, 9:45 časova.

⁶⁶⁰ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 18. novembar 1991, 17:30 časova.

⁶⁶¹ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 19. oktobar 1991.

⁶⁶² Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 18. novembar 1991, 09:50 časova.

pomoći u evakuaciji.⁶⁶³ Dana 18. novembra 1991. u 16:00 časova počela je evakuacija i transport stanovništva iz "oslobođenog dela Vukovara".⁶⁶⁴

(3) Prema Ratnom dnevniku gmtbr, 19. novembra 1991. u 13:00 časova načelnik štaba OG Jug je javio da "aktivnost oko izvlačenja civila i zarobljenih ustaša teče organizovano, ali da je otežana zbog velikog broja civila"⁶⁶⁵.

(4) Prema izveštajima OG Jug, hrvatske vlasti su ponekad odbijale konvoje sa ljudima evakuisanim iz Vukovara. To se desilo 19. novembra 1991, sa konvojem koji je, prema Ratnom dnevniku gmtbr, upućen u Županju⁶⁶⁶:

selo Negoslavci 14:00 časova, 19. novembar 1991.	Komandi OG Jug javljeno da ustaške vlasti nisu primile konvoj od 16 autobusa sa civilima koji su upućeni u Županju. Isti su vraćeni u zonu odgovornosti OG Jug.	/potpis: major Trifunović
---	---	------------------------------

Sa time je bilo problema i 20. novembra 1991, kada je odlučeno da se konvoj uputi u Sremsku Mitrovicu (Srbija):⁶⁶⁷

⁶⁶³ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 18. novembar 1991, 14:00 časova.

⁶⁶⁴ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 18. novembar 1991, 16:00 časova.

⁶⁶⁵ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 19. novembar 1991, 13:00 časova.

⁶⁶⁶ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 19. novembar 1991, 14:00 časova.

⁶⁶⁷ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 20. novembar 1991, 10:30 časova.

selo Negoslavci 10:30 časova, 20. novembar 1991.	U 10:30 časova pukovnik Pavković javio da ustaške vlasti nisu primile civile koji su u konvoju transportovani u selo Nuštar (reon Zidine)	/potpis: major Trifunović
selo Negoslavci 15:00 časova,	Konvoj sa civilima i ranjenima nije primljen od ustaških vlasti u reonu sela Nuštar. Isti je vraćen i upućen u Šid i Sremsku Mitrovicu.	/potpis: major Trifunović

(5) Dana 20. novembra 1991. u 18:00 časova u istom redovnom borbenom izveštaju u kom navodi da su njegove snage zauzele vukovarsku bolnicu, Mrkšić javlja 1. VO i SSNO da je "u toku 19. novembra 1991. organizovano su sprovedene mere za izvlačenje, evakuaciju i transport civilnog stanovništva i zarobljenih pripadnika ustaških snaga", i dodaje da se "prilikom selekcije, transporta i primopredaje ratnih zarobljenika u svemu postupalo po Ženevskoj konvenciji o ratnim zarobljenicima".⁶⁶⁸

(6) Mrkšić takođe javlja o poteškoćama sa konvojem upućenim u Nuštar (vidi ranije u tekstu) i navodi da je transport civila koji je vraćen "juče" (19. novembra 1991), "i danas" (20. novembra 1991) nekoliko puta vraćen sa ugovorenog mesta za predaju u reonu sela Nuštar, dodajući da je konvoj potom upućen u Šid, dok je konvoj sa ranjenicima koji je trebalo da bude upućen u Republiku Hrvatsku, upućen u Sremsku Mitrovicu.⁶⁶⁹ Iste poteškoće su se javile sa konvojem iz "Veleprometa".⁶⁷⁰

(7) Probleme sa konvojima koji su upućeni u deo Hrvatske pod kontrolom hrvatskih vlasti koje je Mrkšić naveo pominju se u dnevnom izveštaju 1. VO upućenom Operativnom centru Generalštaba oružanih snaga SFRJ, strogo poverljivom dnevnom borbenom izveštaju br. 1614-177 od 20.

⁶⁶⁸ Dokazni predmet br. 67, ERN teksta na b/h/s-u 0119-2665-0119-2666, ERN eng. ET 0119-2665-0119-2666, Strogo poverljivi izveštaj OG Jug br. 457-1, 20. novembar 1991.

⁶⁶⁹ Dokazni predmet br. 67, ERN teksta na b/h/s-u 0119-2665-0119-2666, ERN eng. ET 0119-2665-0119-2666, Strogo poverljivi izveštaj OG Jug br. 457-1, 20. novembar 1991.

⁶⁷⁰ Dokazni predmet br. 67, ERN teksta na b/h/s-u 0119-2665-0119-2666, ERN eng. ET 0119-2665-0119-2666, Strogo poverljivi izveštaj OG Jug br. 457-1, 20. novembar 1991.

novembra 1991.⁶⁷¹ Prema tom izveštaju, OG Jug je imala probleme sa konvojem civila upućenim u Nuštar koji hrvatske vlasti nisu primile, već su ga vratile u sektor Šid. Nadalje, u izveštaju 1. VO br. 1617-77 se govori da je tokom dana ekipa komande vojne oblasti stekla uvid u organizaciju evakuacije stanovništva, njihovoj "trijaži i upućivanju u prihvatne centre", kao i u organizaciju i postupke sa zarobljenicima. Rad i postupak sa zatvorenjcima odvija se "striktno u skladu sa Ženevskom konvencijom o ratnim zarobljenicima".⁶⁷²

Sporazum u Zagrebu

(1) Dana 18. novembra 1991. hrvatski ministar za zdravlje Andrija Hebrang, pregovarač na strani JNA general Andrija Rašeta i predstavnici MKCK i "Lekara bez granica" potpisali su sporazum o evakuaciji vukovarske bolnice.⁶⁷³

(2) Prema odredbama sporazuma o evakuaciji, JNA će bolesne i ranjene iz bolnice predati hrvatskim vlastima u Zidinama. Nigde u sporazumu o evakuaciji nema reči o tome da JNA preda evakuisane nekim drugim vlastima ili organu.⁶⁷⁴ Činjenica da takve odredbe u sporazumu o evakuaciji nema važna je zbog načina na koji je OG Jug 20. novembra 1991. izvršila evakuaciju vukovarske bolnice.

(3) Najvažnije tačke sporazuma su sledeće:

(a) strane garantuju prekid vatre oko bolnice i uz pravce koji su sporazumom određeni za evakuaciju;

(b) strane će se dogovoriti o pravcu evakuacije;

⁶⁷¹ Dokazni predmet br. 590, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0026-0345-0029, ERN eng. 0345-0026-0345-0029-EDT/radna verzija prevoda, Borbeni izveštaj 1. VO br. 1614-177, 20. novembar 1991.

⁶⁷² Dokazni predmet br. 590, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0026-0345-0029, ERN eng. 0345-0026-0345-0029-EDT/radna verzija prevoda, Borbeni izveštaj 1. VO br. 1614-177, 20. novembar 1991.

⁶⁷³ Dokazni predmet br. 208, ERN eng. 0038-1397-0038-1397, Sastanak u vezi sa humanitarnim konvojem za evakuisanje ranjenika i bolesnika iz vukovarske bolnice, 18. novembar 1991.

⁶⁷⁴ Dokazni predmet br. 208, ERN eng. 0038-1397-0038-1397, Sastanak u vezi sa humanitarnim konvojem za evakuisanje ranjenika i bolesnika iz vukovarske bolnice, 18. novembar 1991.

(c) za vreme evakuacije, bolnica se smatra neutralnim područjem i biće pod zaštitom MKCK, koji će obavestavati strane o neutralnosti;

(d) PMEZ će pratiti evakuaciju i imati potpuni pristup svim elementima evakuacije i;

(e) strane će omogućiti predstavnicima MKCK, "Lekara bez granica" i "Malteškog krsta" da učestvuju u evakuaciji i odobriti im da pružaju pomoć i prate evakuaciju.⁶⁷⁵

(4) U Ratnom dnevniku gmtbr se ne pominje ovaj sporazum. U Ratnom dnevniku gmtbr nisu zabeležena ni konkretna naređenja 1. VO ili OG Jug na osnovu kojih bi se sporazum o evakuaciji sproveo u delo.⁶⁷⁶ Uzimajući u obzir nivo na kojem je postignut sporazum o evakuaciji i učešće međunarodnih organizacija, neobično je da to u Ratnom dnevniku gmtbr nije zabeleženo.

(5) General-pukovnik Života Panić, komandant 1. VO, u razgovoru za seriju *Smrt Jugoslavije* izjavio je da je za evakuaciju vukovarske bolnice bio zadužen major Veselin Šljivančanin.⁶⁷⁷

Sprovođenje sporazuma o evakuaciji vukovarske bolnice (uključujući i predaju mesnom srpskom TO-u)

(1) Dana 18. novembra u 01:25 časova, Marin Vidić, predstavnik hrvatske vlade, stupio je u kontakt sa OG Jug da bi razgovarao sa pukovnikom Miletom Mrkšićem o "povređenim i obolelim koji se nalaze u bolnici i o drugim pitanjima pregovora oko prekida vatre". Dežurni tim OG Jug zakazao je razgovor Vidića i Mrkšića za 18. novembar u 08:00 časova.⁶⁷⁸

(2) U strogo poverljivom dopisu 1. VO br. 1614-82/81 od 18. novembra 1991, general-potpukovnik Života Panić, komandant 1. VO,

⁶⁷⁵ Dokazni predmet br. 208, ERN eng. 0038-1397-0038-1397, Sastanak u vezi sa humanitarnim konvojem za evakuisanje ranjenika i bolesnika iz vukovarske bolnice, 18. novembar 1991.

⁶⁷⁶ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991.

⁶⁷⁷ Dokazni predmet br. 544, ERN eng. 0460-7824-0460-7876, transkript razgovora sa Životom Panićem, oktobar i novembar 1994, na str. ERN eng. 0460-7856.

⁶⁷⁸ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 18. novembar u 01:40 časova.

naređuje OG Jug da "u toku prepodneva, do 10:00 časova, 19.11.1991, zauzme bolnicu" u Vukovaru u sadejstvu sa OG Sever.

(a) U naređenju br. 1614-82/81 ne pominje se evakuacija bolnice⁶⁷⁹.

(b) General-potpukovnik Života Panić u svom naređenju br. 1614-82/81 navodi nekoliko izričitih upozorenja pukovniku Miletu Mrkšiću i drugim nižim starešinama, obaveštavajući ih na taj način, između ostalog, o opasnosti od odmazde, naročito kad se radi o jedinicama "mesne TO":

i. Tačka 3: "U izvršavanju prednjih zadataka, kao i u svim dejstvima u zoni angažovanja jedinica 1. VO na razbijanju ustaških snaga, u svemu se pridržavati Ženevske konvencije o ratnim zarobljenicima."⁶⁸⁰

ii. Tačka 5: "...u fazi pripreme, najenergičnije sprečite svaku pojavu nediscipline, nevojničkog izgleda i ponašanja, što realizovati u toku 19.11.1991. Za ovaj zadatak komandanti svih nivoa obezbediće realne i povoljne uslove da se postavljeni zadatak izvrši."

iii. U tački 8 najeksplicitnije se i nedvosmisleno govori o opasnostima od mesne (srpske) TO: "8. Svaka jedinica u svojoj zoni odgovornosti u potpunosti mora da vlada celokupnim stanjem na teritoriji, za šta činim odgovornim komandante svih nivoa. Ratni zakoni nisu stupili na snagu, pa samim tim, a i inače, niko nema pravo na odmazdu i druge oblike osvete, kao što su to vršile neke jedinice mesne TO. Uбудuće, za ovakve i slične postupke vinovnike hapsiti i preduzimati odgovarajuće zakonske mere."⁶⁸¹

(c) U 9. tački gorepomenutog naređenja br. 1614-82/81, general-potpukovnik Života Panić ponavlja ranija naređenja da "sve jedinice i sastavi (dobrovoljci, mesne zajednice i dr), koji učestvuju u borbenim dejstvima na prostoru 1. VO" moraju biti pod komandom JNA, "u protivnom, iste razoružati i udaljiti, a ekstremne hapsiti i preduzimati odgovarajuće zakonske mere."

⁶⁷⁹ Dokazni predmet br. 444, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0021-0345-0023, eng. 0345-0021-0345-0023-EDT/radna verzija prevoda, Izveštaj 1. VO br. 1614-82/81, general-potpukovnik Života Panić, 18. novembar 1991.

⁶⁸⁰ Dokazni predmet br. 444, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0021-0345-0023, eng. 0345-0021-0345-0023-EDT/radna verzija prevoda, Izveštaj 1. VO br. 1614-82/81, general-potpukovnik Života Panić, 18. novembar 1991.

⁶⁸¹ Dokazni predmet br. 444, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0021-0345-0023, eng. 0345-0021-0345-0023-EDT/radna verzija prevoda, Izveštaj 1. VO br. 1614-82/81, general-potpukovnik Života Panić, 18. novembar 1991.

Komanda 1. VO /vojna oblast/ - IKM /istureno komandno mesto/, str.pov.br.1614-82/81
18.11.1991. godine

Vrlo hitno

Uručiti odmah

Komandi 1. VO, 12. K /korpus/, 1. pgmd /proleterska gardijska mehanizovana divizija/, OG "Jug", 152. mabr /mešovita artiljerijska brigada/, 310. SSRP PVO /srednjo-samohodno-raketni puk protuvazdušne odbrane/, 305. inžbr /inženjerijska brigada/, RRF /rečna ratna flota/ i PŠTO /pokrajinski štab teritorijalne odbrane/ AP /autonomne pokrajine/ Vojvodine i GŠ /Glavni štab/ OS /oružanih snaga/ SFRJ /Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije/ - prva uprava

(-na ličnost komandanta - načelnika -)

Oružane snage Hrvatske na prostoru izvođenja borbenih dejstava jedinica 1. VO su poražene.

Međutim, padom Vukovara rat nije završen i sada ulazimo u još žešći i okrutniji rat sa ustaškim snagama.

Ustaške snage, a naročito njihovi najekstremniji delovi nastaviće borbu podmuklo, izvođenjem diverzantskih i terorističkih akcija u bližoj i dubljoj pozadini jedinica kao i na oslobođenim delovima teritorije.

Otkrivanje diverzantsko-terorističkih i drugih grupa neprijatelja biće veoma složeno, tim pre što će isti biti odeveni u uniforme pripadnika JNA, naoružani i opremljeni našim naoružanjem i opremom.

U cilju konačnog potpunog razbijanja ustaških snaga u zoni izvođenja borbenih dejstava, jačanja borbene gotovosti i priprema za naredna dejstva,

n a r e đ u j e m:

1. OG "Jug" - izvršiti detaljnu i potpunu pripremu i u sadejstvu sa tg "sever" u toku prepodneva (do 10,00 časova) dana 19.11.1991. godine zauzeti bolnicu, MUP i očistiti od preostalih ustaških snaga oslobođene delove grada. nastaviti sa daljim raščišćavanjem Mitnice i centra Vukovara do potpune sigurnosti i bezbednosti kretanja gradom.

2. TG "Sever" - u sadejstvu sa OG "Jug" očistiti prostor oslobođenog dela Vukovara od ostataka ustaških snaga i obezbediti bezbedno i slobodno kretanje gradom.

3. U izvršavanju prednjih zadataka, kao i u svim dejstvima u zoni angažovanja jedinica 1. VO na razbijanju ustaških snaga u svemu se pridržavati Ženevske konvencije o ratnim zarobljenicima.

4. U svim jedinicama izvršiti obeležavanje ljudstva, jedinice i sredstva borbene tehnike. Znaci obeležavanja borbene i neborbene tehnike većeg gabarita moraju biti na vidnom mestu, tako da ih može uočiti avijacija.

5. Sve jedinice izvršiće sveobuhvatne i temeljite pripreme za vođenje borbe protiv ustaških snaga za što činim odgovornim komandante i komandire svih nivoa.

U fazi priprema najenergičnije sprečite svaku pojavu nediscipline, nevojničkog izgleda i ponašanja, što realizovati u toku 19.11.1991. godine. Za ovaj zadatak komandanti svih nivoa obezbediće realne i povoljne uslove da se postavljeni zadatak izvrši.

Sve starešine i vojnike koji se ne pridržavaju ovog naređenja kažnjavati novčanim kaznama, do 20 posto od ličnog dohotka, što saopštiti svim vojnicima i starešinama.

Radi obezbeđenja traženog vojničkog izgleda i ponašanja obnoviti odgovarajuće strojeve radnje i postupke.

6. Ličnim uvidom u toku obilaska jedinica zapazio sam da se TMS nedovoljno čuvaju, nepravilno i vrlo površno održavaju. Čuvanje i održavanje TMS mora biti kao u mirnodopskim uslovima. Tehnički organi komande 1. VO u najkraće moguće vreme izvršiće uvid u stanje TMS i u svim slučajevima narušavanja propisanih mera čuvanja i održavanja istih predložiće nadležnim komandama preduzimanje najenergičnijih mera protiv odgovornih lica.

7. Komandanti svih nivoa izvršiće analizu utroška svih vrsta municije i predložiće mere za racionalno korišćenje iste.

Primer: jedinica koja nije učestvovala u borbi (46.pard) utrošila je 15.000 metaka za pešadijsko naoružanje.

8. Svaka jedinica u svojoj zoni odgovornosti u potpunosti mora da vlada celokupnim stanjem na teritoriji za šta činim odgovornim komandante svih nivoa. Ratni zakoni nisu stupili na snagu, pa samim tim, a i inače, niko nema pravo na odmazdu i druge oblike osвете, kao što su to vršile neke jedinice mesne TO. U buduće, za ovakve i slične postupke vinovnike hapsiti i preduzimati odgovarajuće zakonske mere.

9. Sve jedinice i sastavi (dobrovoljci, mesne jedinice i dr) koji učestvuju u borbenim dejstvima na prostoru 1. VO moraju biti pod komandom JNA, u protivnom, iste razoružati i udaljiti, a ekstremne hapsiti i preduzimati odgovarajuće zakonske mere.

Komandant
general-potpukovnik
Života Panić

Mile Mrkšić je potvrdio prijem naređenja br. 1614-82/81 u strogo poverljivom redovnom borbenom izveštaju OG Jug br. 457-1 od 20. novembra 1991.⁶⁸²

(3) U strogo poverljivom naređenju 1. VO br. 1614-167, koje je istog dana, 18. novembra 1991, izdao načelnik štaba 1. VO, dodatno se upozorava na postupanje prema izbeglicama i naređuje jedinicama 1. VO, među kojima je i gmtbr, sledeće: "U prihvatanju izbeglih strogo se pridržavati ranije datih uputstava, a zarobljene obezbediti dovoljnim snagama uz sve druge potrebne mere".⁶⁸³

(4) Dana 20. novembra 1991, u 18:00 časova, Mile Mrkšić je u redovnom borbenom izveštaju OG Jug br. 457-1 javio komandi 1. VO i SSNO da je zadatak da "zauzme bolnicu i MUP" izvršen 19. novembra do 11:00 časova.⁶⁸⁴ Strogo poverljivi borbeni izveštaj 1. VO br. 1614-171 od 19. novembra 1991. potvrđuje da je bolnica "pod kontrolom JNA" i navodi sledeće: "Vrši se organizovano izvlačenje i evakuacija stanovništva kao i prikupljanje i obezbeđenje zarobljenika"⁶⁸⁵. U Pregledu dnevnih gubitaka, koji se nalazi u prilogu strogo poverljivog borbenog izveštaja br. 1614-171, navodi se da je

⁶⁸² Dokazni predmet br. 67, Dokazni predmet br. 67, ERN teksta na b/h/s-u 0119-2665-0119-2666, ERN eng. ET 0119-2665-0119-2666, Strogo poverljivi izveštaj OG Jug br. 457-1, 20. novembar 1991.

⁶⁸³ Dokazni predmet br. 575, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1245-0327-1245, ERN eng. ET 0327-1245-0327-1245, strogo poverljivo naređenje br. 1614-167, general-potpukovnik Vladimir Stojanović, 18. novembar 1991.

⁶⁸⁴ Dokazni predmet br. 67, Dokazni predmet br. 67, ERN teksta na b/h/s-u 0119-2665-0119-2666, ERN eng. ET 0119-2665-0119-2666, Strogo poverljivi izveštaj OG Jug br. 457-1, 20. novembar 1991

⁶⁸⁵ Dokazni predmet br. 589, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0024-0345-0025, eng. 0345-0024-0345-0025-EDT/radna verzija prevoda, izveštaj 1. VO br. 1614-171, 19. novembar 1991.

gmtbr iz vukovarske bolnice 19. novembra 1991. izvukla dva svoja čoveka koja su nestala 2. oktobra 1991.⁶⁸⁶

(5) Dana 19. novembra 1991. u 10:00 časova, delegacija predstavnika UN-a, koju je predvodio lični izaslanik generalnog sekretara UN-a Cyrus Vance, stigla je u komandu OG Jug.⁶⁸⁷ Prema Ratnom dnevniku gmtbr, Vance je upoznat sa opštom situacijom u Vukovaru, a komandant OG Jug je odgovorio na niz pitanja koja su postavili Vance i članovi njegove delegacije.⁶⁸⁸ Na osnovu video snimka Vanceove posete, može se zaključiti da je major Veselin Šljivančanin odbio da Vanceu i njegovoj delegaciji odobri pristup vukovarskoj bolnici.⁶⁸⁹

(6) U Ratnom dnevniku gmtbr navodi se da je 19. novembra u 20:00 časova u zonu odgovornosti OG Jug stigla ekipa Organa bezbednosti (OB) za "rad na selekciji i odvajanju pripadnika ustaških formacija od civilnog stanovništva".⁶⁹⁰

selo Negoslavci /?20:00 časova/ 19. novembar 1991.	U zonu odgovornosti OG Jug stigla ekipa Organa bezbednosti za rad na selekciji i odvajanju pripadnika ustaških formacija od civilnog stanovništva.	/potpis: major Trifunović/
---	--	----------------------------

⁶⁸⁶ Dokazni predmet br. 589, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0024-0345-0025, eng. 0345-0024-0345-0025-EDT/radna verzija prevoda, izveštaj 1. VO br. 1614-171, 19. novembar 1991.

⁶⁸⁷ Dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 19. novembar u 10:00 časova.

⁶⁸⁸ Dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 19. novembar u 10:00 časova.

⁶⁸⁹ Dokazni predmet br. 310, V000-0625-V000-0625, video snimak sa majorom Veselinom [Šljivančaninom i specijalnim izaslanikom generalnog sekretara Cyrusom Vanceom.

⁶⁹⁰ Dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 19. novembar u 20:00 časova.

(7) Dana 20. novembra 1991. u strogo poverljivom borbenom izveštaju 1. VO br. 1614-177 navodi se da je "u toku dana" OG Jug "zauzela" bolnicu i zgradu MUP-a. U izveštaju stoji i sledeće: "Zgrada bolnice je stavljena pod kontrolu i otpočeto je sa pregledom ranjeno-oboelih kako bi se odvojili pripadnici MUP-a i ZNG koji se kao ranjenici kriju u bolnici".⁶⁹¹

(8) Dana 20. novembra 1991. u 06:00 časova, pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, naredio je evakuaciju vukovarske bolnice u prvoj tački svog naređenja br. 439-1. U naređenju br. 439-1 ne navodi se ko treba da izvrši evakuaciju.⁶⁹²

KOMANDA OG "JUG"

str.pov.br. 439-1,

VOJNA TAJNA

06.00, 20.11.1991.g.

s.Negoslavci

Regulisanje pitanja dnevnih aktivnosti u OG "JUG"

- naređenje-

1. U toku 20.11.1991. godine, nastaviti započeto čišćenje oslobođenog prostora i objekata u Vukovaru od ostatka ustaških formacija i preduzeti potrebne mere za uspostavu potpune kontrole u gradu.

Uporedo sa ovim izvršiti evakuaciju i transport civilnog stanovništva, radjenih /ranjenih/ i obolelih iz bolnice u Vukovaru.

Nastaviti započete aktivnosti na razminiranju i raščišćavanju terena, asanaciji bojišta i izvlačenju oštećenih TMS i slanja na remont.

2. Artiljerijske divizione iz 1.pgmd i 453.mbr koji su bili potčinjeni OG "JUG" vratiti u matične sastave.

had-105 mm koji je podršavao /podržavao/ OG "JUG" vratiti u sastav 80.mtbr i nastaviti podršku po Planu k-de 80.mtbr.

3. I dalje su moguća vatrena dejstva grupa i pojedinaca iz skloništa, podruma i ruševina kao i na mogućim pravcima izvlačenja zaostalih ustaških snaga.

⁶⁹¹ Dokazni predmet br. 590, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0026-0345-0029, ERN eng. 0345-0026-0345-0029-EDT/radna verzija prevoda, borbeni izveštaj 1. VO br. 1614-177, 20. novembar 1991.

⁶⁹² Dokazni predmet br. 576, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1246-0327-1246, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 427-1, pukovnik Mile Mrkšić, 19. novembar 1991.

U svim jedinicama OG "JUG" preduzeti sve potrebne mere za obezbeđenje i kontrolu teritorije u zoni odgovornosti.

Težište imati na preduzimanju mera zaštite jedinica i MTS od dejstva DTG.

Komandanti mesta u zoni odgovornosti OG "JUG" preduzeće sve potrebne mere za potpuno funkcionisanje vojne vlasti u skladu sa Naređenjem str.pov.br. 349-1 od 09.11.1991.god.

4. U poslednje vreme učestalo je samovoljno i nepotrebno otvaranje vatre usled čega dolazi do ranjavanja i povreda od vlastite vatre.

Komandanti jedinica moraju obezbediti da se to spreči preduzimanjem disciplinskih i druge odgovornosti.

RT/DR

KOMANDANT OG "JUG"

Pukovnik

/? Mile/ Mrkšić

/? gardijske motorizovane brigade/

Naređenje br. 439-1 pominje se i u Ratnom dnevniku gmtbr:⁶⁹³

selo Negoslavci 07:00 časova, 20. novembar 1991.	Komandant OG Jug regulisao je i naredio sprovođenje aktivnosti oko čišćenja i kontrole teritorije, evakuacije i transporta civila iz Ovčare, "Veleprometa" i bolnice u Vukovaru. (Naređenje str. pov. br. 439-1 od 20. novembra 1991)	/potpis: major Trifunović/
--	---	-------------------------------

d. Vojno izveštavanje o statusu evakuacije bolnice u Vukovaru i drugih evakuacija posle pada Vukovara

(1) Protok izveštaja (i naređenja) između 1. VO i OG Jug (i obrnuto) ukazuju na to da je postojao efikasan sistem rukovođenja i komandovanja, kao i sistem veza/obaveštavanja između OG Jug i njenih potčinjenih jedinica i

⁶⁹³ Dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 20. novembar u 07:00 časova.

ljudstva angažovanih u evakuaciji i 1. VO pre, za vreme i posle evakuacije bolnice u Vukovaru.

(2) Iz beleški u Ratnom dnevniku gmtbr ili redovnim borbenim izveštajima OG Jug nije vidljiva razlika između različitih operacija evakuacije izvršenih 20. i 21. novembra 1991. Naime, nema posebnih beleški o evakuaciji bolnice u borbenim dokumentima OG Jug (i gmtbr), pa prema tome, ni u izveštaju 1. VO.

(3) Za razliku od Ratnog dnevnika 80. mtbr, o kom će biti više reči dalje u tekstu, u Ratnom dnevniku gmtbr i redovnim borbenim izveštajima OG Jug upućenim 1. VO i SSNO-u ne pominje se da je OG Jug 20. novembra 1991. na Ovčari izvršila primopredaju evakuisanih iz bolnice u Vukovaru predstavnicima mesnog srpskog TO-a. Ništa ne upućuje na to da su primopredaju koju je izvršila OG Jug naredili 1. VO i/ili SSNO ili bilo koji drugi komandni nivo.

(4) U Ratnom dnevniku gmtbr postoji jedna beleška o jednoj evakuaciji izvršenoj nakon što je počela evakuacija bolnice u Vukovaru.⁶⁹⁴

selo Negoslavci 20:00 časova, 21. novembar 1991.	Najveći deo civila, ranjenika i zarobljenika evakuisan iz reona Vukovara u Šid (Sremska Mitrovica)	/potpis: major Trifunović/
--	--	-------------------------------

(5) Prema Ratnom dnevniku 80. mtbr, 20. novembra 1991. u 22:35 časova, obezbeđenje logora u kom su bili "zarobljeni ZNG" (na Ovčari) preuzeli su pripadnici TO Vukovar, a vojna policija (80. mtbr) se vratila na komandno mesto 80. mtbr.⁶⁹⁵

20.11.91.

16:00

K-dant brigade traži da se odrede smene stražara radi čuvanja zarobljenih ZNG-i i /? Mupovaca/. Za to je angažovan ČVP i oficire K-de brigade.

⁶⁹⁴ Dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 20. novembar u 20:00 časova.

⁶⁹⁵ Dokazni predmet br. 603, ERN teksta na b/h/s-u 0422-1099-0422-1114, ERN teksta na b/h/s-u, *Ratni dnevnik 80. mtbr*, beleške za 20. novembar 1991.

22:35

Iz rejonu Ovčara /nečitljivo/ je obezbeđenje logora zarobljenih ZNG-i i tu dužnost su preuzeli Vukovarski teritorijalci. ČVP i dežurni organi iz K-de brigade su se vratili u s.Negoslavce na KM.

U dokumentaciji OG Jug (gmtbr), 1. VO i 80. mtbr nisu do trenutka kada je pisan ovaj izveštaj nađene nikakve informacije koje ukazuju na to ko je naredio 80. mtbr da učestvuje u evakuaciji "zarobljenih ZNG" popodne 20. novembra 1991, niti zašto i kada je 80. mtbr angažovana u tome. Prema Ratnom dnevniku gmtbr, laki artiljerijski divizion protivvazdušne odbrane (lad PVO) 80. mtbr, kojim je komandovao kapetan 1. klase Jan Marček,⁶⁹⁶ i 3. bataljon 80. mtbr su 5. novembra 1991. potčinjeni gmtbr.⁶⁹⁷ U istom Ratnom dnevniku gmtbr pominje se da će laki artiljerijski divizion protivvazdušne odbrane (lad PVO) 80. mtbr 18. novembra 1991. biti premešten u reon Grabovo na Ovčari.⁶⁹⁸ U Ratnom dnevniku 80. mtbr nije navedeno ko je naredio četi vojne policije 80. mtbr da preda "zarobljene pripadnike ZNG pripadnicima TO Vukovar".

(6) U redovnom borbenom izveštaju OG Jug br. 467-1 od 21. novembra 1991. u 18:00 časova upućenom 1. VO i SSNO-u, pod "jedinice OG Jug" navodi se da je "transport sa civilima u toku 20/21. 11. 1991. godine vršen je u Šid i Sremsku Mitrovicu. Transport sa ranjenicima izvršen je u toku noći 20/21. 11. u Sremsku Mitrovicu. Iz S. Mitrovice upućen je na ugovoreno mesto za predaju u Bosansku Raču"⁶⁹⁹.

(7) U borbenom izveštaju 1. VO br. 1614-178 od 21. novembra 1991. navedeno je da se "zarobljene neprijateljske snage obrađuju" i "selektiraju". Oni se planski pućuju na "određene punktove". Prema izveštaju, "rad i postupci sa

⁶⁹⁶ Dokazni predmet br. 587, ERN teksta na b/h/s-u 0341-5051-0341-5051, ERN eng. 0341-5051-0341-5051- ET/prevod, poverljivo br. 4-48, 80. mtbr, pukovnik Milorad Vojnović, 13. mart 1992.

⁶⁹⁷ Dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 5. novembar 1991. u 21:30 časova.

⁶⁹⁸ Dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991, beleška za 18. novembar 1991.

⁶⁹⁹ Dokazni predmet br. 68, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1248-0327-1248, eng. ET 0327-1248-0327-1248, OG Jug, strogo poverljiv izveštaj br. 467-1, 21. novembar 1991.

zarobljenicima odvijaju se striktno u skladu sa Ženevskom konvencijom o ratnim zarobljenicima".⁷⁰⁰

(8) U strogo poverljivom redovnom borbenom izveštaju OG Jug br. 473-1 od 22. novembra 1991. Mile Mrkšić javlja 1. VO i SSNO-u da se "transport sa civilima i ranjenicima u toku 22. 11. 1991. g. organizovano odvijao i u potpunosti je realizovan".⁷⁰¹

(9) U borbenom izveštaju 1. VO br. 66-331 od 22. novembra 1991. navodi se da je u toku dana "u potpunosti realizovan transport sa civilima i ranjenicima iz Vukovara i Borova". Prema izveštaju, OB i jedinice VP učestvovala su u "evakuaciji ranjenika, civila i pripadnika MUP-a RH".⁷⁰²

(10) Poverljivi izveštaj 1. VO o "Sporazumu o prekidu vatre i aktivnostima Posmatračke misije" br. 823-86/144 od 22. novembra 1991. daje pregled posmatračkih aktivnosti PMEZ-a (21. novembra 1991). U vezi sa evakuacijom bolnice u Vukovaru, u izveštaju se kaže da se "Posmatračka misija EZ za područje Slavonije, Baranje i zapadnog Srema angažovala na praćenju aktivnosti vezanih za evakuaciju ranjenika i izbeglica iz Vukovara, kao i predaju lica hrvatskoj strani. Misija je pratila ove aktivnosti u GA Sremska Mitrovica (gde su bili semešteni ranjenici evakuisani iz bolnice u Vukovaru), sportskoj sali u Sremskoj Mitrovici (gde su bile smeštene izbeglice iz Vukovara) i u bolnici u Vukovaru".⁷⁰³

(11) U sličnom izveštaju 1. VO, br. 823-86/146 od 24. novembra 1991. govori se o tome da su predstavnici PMEZ-a tog dana obišli Vukovar (uključujući i bolnicu), Borovo Selo i Borovo Naselje. Delegaciju PMEZ-a primio je pukovnik Nebojša Pavković, koji ju je proveo gradom Vukovarom. Prema izveštaju u bolnici je primarijus dr Ivanković (ime nepoznato), upoznao je posmatrač sa činjenicom da je "oko 300 pripadnika ZNG bilo zaposelo gornje spratove (odakle su dejstvovali), a da su ranjenici morali biti izbačeni u

⁷⁰⁰ ERN teksta na b/h/s-u 0345-0030-0345-0031, eng. 0345-0030-0345-0031-EDT/radna verzija prevoda, borbeni izveštaj 1. VO br. 1614-178, general-major Vidak Vujović, 21. novembar 1991.

⁷⁰¹ ERN teksta na b/h/s-u 0327-1249-0327-1249, eng. ET 0327-1249-0327-1249, izveštaj OG Jug, str. pov. br. 473-1, 22. novembar 1991.

⁷⁰² ERN teksta na b/h/s-u 0345-0032-0345-0034; ERN eng. 0345-0032-0345-0034-EDT/radna verzija prevoda, borbeni izveštaj 1. VO br. 60-331, 22. novembar 1991, general-major Jerko Crmarić.

⁷⁰³ ERN teksta na b/h/s-u 0345-0035-0345-0036, ERN eng. 0345-0035-0345-0036-EDT/radna verzija prevoda, izveštaj 1. VO br. 823-86/144, general-potpukovnik Mladenko Maksimović, 22. novembar 1991.

hodnike bolnice". U izveštaju se, pored toga, pominje da je dr Ivanković izrazio negativan stav o bivšoj direktorki bolnice, dr Vesni Bosanac. Prema istom izveštaju, pukovnik Lončar (ime nepoznato) je posmatračima EZ-a rekao da "zarobljeni pripadnici paravojnih formacija Hrvatske se nalaze u određenim sabirnim centrima i sa njima se korektno postupa - u skladu sa odredbama međunarodnog ratnog prava". Lončar je dodao da će "onima za koje se utvrdi da su počinili zločine biti javno suđeno. Posmatrači mogu, kad god žele, da posete zarobljenike". U izveštaju se, nadalje, kaže da je "utisak da su posmatrači bili zaista potreseni razorenošću Vukovara i žrtvama koje su videli. Međutim, malo je verovatno da su uvideli ko je stvarni inicijator svega toga".⁷⁰⁴

(12) Borbeni izveštaj 1. VO br. 66-333 od 24. novembra 1991. navodi da "OB i jedinica VP i daje /? dalje/ obezbeđuju izbeglice i zarobljenike u zoni odgovornosti naše vojne oblasti".⁷⁰⁵

Događaji posle evakuacije bolnice u Vukovaru

Naređenja o prepotčinjenju (uključujući mesni srpski TO)

(1) Dana 19. novembra 1991. pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, izdao je naređenje br. 427-1, *Regulisanje pitanja pretpočinjavanja*.⁷⁰⁶ Prema tom naređenju, taktička grupa/195. motorizovana brigada će obezbediti šire područje Ovčare. Komanda 80. motorizovane brigade (mtbr) davaće zadatke taktičkoj grupi/195. motorizovanoj brigadi.⁷⁰⁷ U naređenju OG Jug br. 427-1 ne pominje se (mesni srpski) TO i stoga ovaj dokumenat ne utiče na odnos subordinacije između tih jedinica i OG Jug.

⁷⁰⁴ ERN teksta na b/h/s-u 0345-0042-0345-0043, ERN eng. 0345-0042-0345-0043-EDT/radna verzija prevoda, izveštaj 1. VO br. 823-86/146, general-potpukovnik Mladenko Maksimović, 24. novembar 1991.

⁷⁰⁵ ERN teksta na b/h/s-u 0345-0039-0345-0041; ERN eng. 0345-0039-0345-0041-EDT/radna verzija prevoda, borbeni izveštaj 1. VO br. 60-333, 24. novembar 1991, general-major Jerko Crmarić.

⁷⁰⁶ Dokazni predmet br. 576, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1246-0327-1246, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 427-1, pukovnik Mile Mrkšić, 19. novembar 1991.

⁷⁰⁷ Dokazni predmet br. 576, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1246-0327-1246, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 427-1, pukovnik Mile Mrkšić, 19. novembar 1991.

(2) Pukovnik Mile Mrkšić je 20. novembra 1991. izdao slična naređenja o prepotčinjavanju jedinica JNA u OG Jug. U tim naređenjima se ne pominje prepotčinjavanje (mesnih srpskih) jedinica TO-a.

(a) U strogo poverljivom naređenju br. 439-1, *Regulisanje pitanja dnevnih aktivnosti u OG Jug* od 20. novembra 1991, koje je potpisao pukovnik Mile Mrkšić, navodi se nekoliko slučajeva pretpočinjavanja/premeštaja, ali se oni odnose samo na artiljerijske jedinice JNA.⁷⁰⁸

(b) Isto se može reći za strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 446-1 od 20. novembra 1991 u 08:00 časova, koje naređuje prepotčinjavnaje oklopnog bataljona 544. motorizovane brigade 80. motorizovanoj brigadi.⁷⁰⁹

(3) Prva beleška u Ratnom dnevniku gmtbr posle pada Vukovara u kojoj se pominje prepotčinjavanje (mesnog srpskog) TO unesena je 21. novembra u 02:00 časa.⁷¹⁰

selo Negoslavci 02:00 časa, 21. novembar 1991.	Stiglo naređenje komande 1. VO, str. pov. br. 1614-82/84 od 20. novembra 1991. koje reguliše zadatke jedinicama i poslove oko prepotčinjavanja jedinica TO.	/potpis: major Trifunović/
---	---	-------------------------------

(4) Posle ove beleške u Ratnom dnevniku gmtbr sledi strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 464-1, *Regulisanje pitanja pretpočinjavanja i vraćanja u matični sastav – naređenje*, od 21. novembra 1991. u 06:00 časova, jutro posle ubistava u Ovčari, koje je potpisao načelnik štaba gmtbr, potpukovnik Miodrag Panić.

(a) Strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 464-1 upućeno je najmanje osam primalaca, uključujući komandanta "dobrovoljačkog odreda Šešeljevci" i "komandanta TO Vukovar".

(b) Naređenje OG Jug br. 464-1 u prvoj tački kaže sledeće: "U toku 21. 11. 1991. izvući odred Leva Supoderica i uputiti ga u sastav 12.

⁷⁰⁸ Dokazni predmet br. 602. ERN teksta na b/h/s-u, 0364-3216-0364-3216, ERN eng. ET 0364-3216-0364-3216, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 439-1, pukovnik Mile Mrkšić, 20. novembar 1991.

⁷⁰⁹ Dokazni predmet br. /kao u originalu/, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1247-0327-1247, ERN eng. ET 0327-1247-0327-1247, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 446-1, pukovnik Mile Mrkšić, 20. novembar 1991.

⁷¹⁰ Dokazni predmet br. 70, ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482, ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik gmtbr*, 1. oktobar – 21. novembar 1991

pmbr/12.K." U tački 4. dodato je sledeće: "Jedinice TO Vukovar pretpočiniti 80. mtbr i nastaviti sa izvršenjem postavljenih zadataka..."⁷¹¹

(c) Naređenje OG Jug br. 464-1 znači da "Leva Supoderica" i "jedinice TO Vukovar" ostaju potčinjene OG Jug do određenog momenta u toku dana 21. novembra 1991.

Komanda OG "JUG"
Str.pov.br. 464-1
06.00, 21.11.1991. godine
s. Negoslavci

Regulisanje pitanja pretpočinjavanja i vraćanja u matični sastav, -
n a r e d j e n j e -

Na osnovu novonastale situacije i Naređenja komande 1. VO str.pov.br. 115-151 od 20.11.1991. godine,
NAREĐUJEM

1. U toku 21.11.1991.g. izvući dobrovoljački odred "Leva Supoderica" i uputiti ga u sastav 12.pnbr./12.K.

2. Kragujevački odred "ŠUMADINAC" uputiti u sastav 1.pgmd u toku 21.11.1991. godine.

3. tč-1.okb/2.pgmbu u toku 21.11.1991.godine, vratiti u matični sastav.

4. jedinice TO Vukovar pretpočiniti 80.mtbr i nastaviti sa izvršenjem postavljenih zadataka - obezbeđenje i kontrola zauzetog prostora u Vukovaru sa težištem na najosetljivijim objektima (opština, pošta, bolnica, SUP, obrazovne i kulturne ustanove).

5. Sva pitanja oko razduživanja, izdavanja potvrda i isplate regulisaće PKPo, Org.mob. i pers.organ i pomoćnik komandanta za FiB.

RT/DR

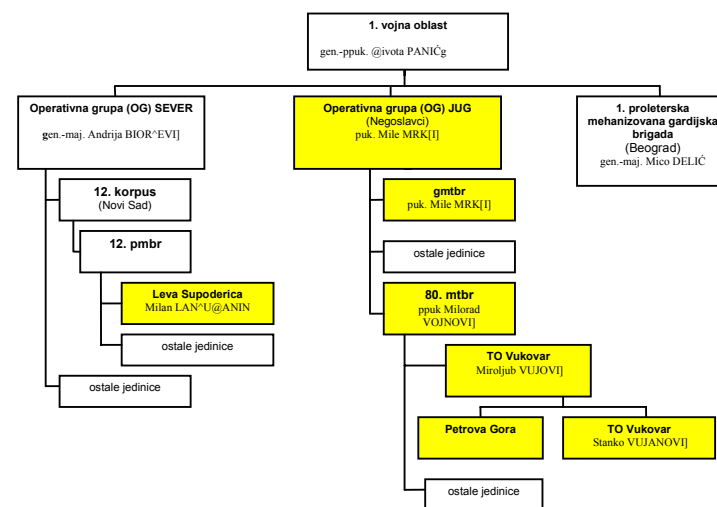
Umnoženo u 8 primeraka i dostavljeno:

- k.tu dobrovoljačkog odreda "Šešeljevci"

⁷¹¹ Dokazni predmet br. 192, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5685-0340-5685; ERN eng. ET 0340-5685-0340-5685, OG Jug, strogo poverljiva naredba br. 464-1, pukovnik Mile Mrkšić, 21. novembar 1991.

- k-tu 1.mtb,
- k-tu kragujevačkog odreda "Šumadinci"
- k-ru tč-1.okb/2.pgmbu
- k-tu TO Vukovar
- PKPo, Mob i pers.org.
- pom. k-ta za FiB.

Komandant
pukovnik
Mile Mrkšić

Grafički prikaz naređenja OG Jug br. 464-1

(d) Naređenje 1. VO br. 115-151 od 20. novembra 1991. o kojem govori naređenje OG Jug br. 464-1 nije upisano u Ratni dnevnik gmtbr u učešću gmtbr u dejstvima čiji cilj je bio zauzimanje Vukovara.⁷¹²

(5) U 18:00 časova 21. novembra 1991, u svom dnevnom izveštaju upućenom SSNO-u i 1. VO, redovni borbeni izveštaj OG Jug br. 467-1, od 21.

⁷¹² Dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, Ratni dnevnik, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991.

novembra 1991, pukovnik Mile Mrkšić kaže sledeće: "... po vašoj naredbi str.pov.br. 115-151 od 20.11.91. regulisali smo sva pitanja pretpočinjavanja dobrovoljačkih jedinica i vraćanja u matični sastav potčinjenih jedinica".⁷¹³ U Ratnom dnevniku gmtbr u kom se govori o učešću gmtbr u operacijama za zauzimanje Vukovara⁷¹⁴ nema beleški u vezi sa naređenjem 1. VO br. 115-151.

(6) Dana 22. novembra 1991. pukovnik Mile Mrkšić u svom strogo poverljivom redovnom borbenom izveštaju br. 473-1 od 22. novembra 1991, upućenom 1. VO i SSNO-u, javlja svim primaocima da su u toku 22. novembra 1991, prema strogo poverljivom naređenju 1. VO br. 115-15 od 20. novembra 1991, rešena sva pitanja u vezi sa otpuštanjem i pretpočinjavanjem dobrovoljačkih jedinica.⁷¹⁵ U izveštaju se dalje kaže: "Jedinice TO Vukovar preuzele su obezbeđenje na svim vitalnim objektima u Vukovaru".

Pohvala Komande OG Jug i ostalih jedinica koje su učestvovala u operacijama čiji je cilj bio zauzimanje Vukovara

(1) Dana 19. novembra 1991, dan nakon pada Vukovara, savezni sekretar za narodnu odbranu (i načelnik Štaba Vrhovne komande) general armije Veljko Kadrijević izdao je naredbu br. 1023-1⁷¹⁶ kojom se pohvaljuju komandanti operacije JNA u zapadnoj Slavoniji i njihove jedinice. Pohvaljeni su: komandant 1. vojne oblasti general-potpukovnik Života Panić, komandant OG Sever general-major Andrija Biorčević, komandant OG Jug pukovnik Mile Mrkšić, komandant 1. vazduhoplovnog korpusa pukovnik Branislav Petković i komandant protuvazdušne odbrane pukovnik Branislav Petrović⁷¹⁷.

⁷¹³ Dokazni predmet br. 68, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1248-0327-1248, eng. ET 0327-1248-0327-1248, OG Jug, strogo poverljivI izveštaj br. 467-1, 21. novembar 1991.

⁷¹⁴ Dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991.

⁷¹⁵ Dokazni predmet br. 69, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1249-0327-1249, eng. ET 0327-1249-0327-1249, strogo poverljivI izveštaj OG Jug br. 473-1, 22. novembar 1991.

⁷¹⁶ Dokazni predmet br. 564; ERN teksta na b/h/s-u 0201-2164-0201-2165; ERN eng. 0201-2162-0201-2163, naredba br. 1023-1 (1023-2), Veljko Kadrijević, 19. novembar 1991.

⁷¹⁷ Dokazni predmet br. 564; ERN teksta na b/h/s-u 0201-2164-0201-2165; ERN eng. 0201-2162-0201-2163, naredba br. 1023-1 (1023-2), Veljko Kadrijević, 19. novembar 1991.

Naredba br. 1023-1

Načelnik Štaba Vrhovne komande

oružanih snaga SFRJ od 19. novembra 1991. godine

Izvršavajući zadatke u suzbijanju napada na jedinice i objekte JNA i u sprečavanju ponavljanja genocida i drugih posledica međunacionalnih oružanih sukoba, oružane snage Jugoslavije ostvarile su značajan uspeh u borbenim dejstvima na području Vukovara. U dugim i teškim borbama potučene su i zarobljene elitne ustaške formacije i brojne ubice iz zemlje i inostranstva.

Pobedonosnu operaciju izvele su operativne grupe "Sever" i "Jug" iz sastava 1. vojne oblasti uz neposrednu podršku 1. korpusa RV i PVO.

Za iskazanu moralnu čvrstinu, upornost, hrabrost i odlučnost u borbenim dejstvima u Vukovaru,

POHVALJUJEM

1. General-potpukovnika Panić Životu, komandanta 1. vojne oblasti.

2. Operativnu grupu "Sever" sa komandantom general-majorom Biorčević Andrijom na čelu.

3. Operativnu grupu "Jug" sa komandantom pukovnikom Mrkšić Milom na čelu.

4. Avijacijsku jedinicu 1. vazduhoplovnog korpusa RV i PVO sa komandantom pukovnikom Petrović Branislavom na čelu.

Naredbu saopštiti svim pripadnicima oružanih snaga Jugoslavije.

Neka podvizi, hrabrost i požrtvovanje starešina, vojnika i dobrovoljaca angažovanih u vukovarskoj operaciji bude sveti primer svim borcima i starešinama JNA i TO.

Neka je večna slava palim borcima i starešinama u Vukovaru.

2) U broju 83 *Biltena* SSNO-a od 22. novembra 1991. objavljen je članak o "*uspešnom završetku borbenih dejstava na vukovarskom području*" u kom se pominje prijem koji je general Armije organizovao u čast viših oficira koji su učestvovali u tom pohodu⁷¹⁸.

⁷¹⁸ Dokazni predmet br. 610; ERN engleski 0054-5440-005446, *Bilten*, br. 83, Služba za informisanje Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, 22. novembar 1991, na str. 0054-5445-0054-5446.

General Kadijević je na tom sastanku odao priznanje svima koji su učestvovali u sukobima koji su trajali gotovo dva meseca i u kojima su poražene i uhvaćene elitne ustaške formacije, te brojni domaći i strani plaćenici. General Kadijević je rekao da će uspešne operacije, odvažnost i predanost starešina, vojnika i dobrovoljaca u Vukovaru služiti kao važan poticaj i inspiracija svim starešinama i vojnicima JNA i TO koji se bore protiv oživljenog fašizma i ponovnog genocida nad srpskim narodom, te naglasio da u tom radosnom trenutku treba odati počast svim starešinama, vojnicima i dobrovoljcima koji su za tu pobedu dali svoje živote.

Među oficirima koji su prisustvovali prijemu koji je 21. novembra 1991. organizovao savezni sekretar za narodnu odbranu bio je i pukovnik Mile Mrkšić. Prema beleškama u Ratnom dnevniku gmtbr, Mrkšić je sa komandnog mesta u Negoslavicima otišao u Beograd 21. novembra 1991. u 08:15 časova (tj. posle ubistava na Ovčari) sa "grupom starešina".⁷¹⁹

selo Negoslavci 08:05 časova, 21. novembar	Komandant OG Jug sa grupom starešina oputovao za Beograd na prijem kod saveznog sekretara.	/potpis: major Trifunović/
--	---	-------------------------------

Primopredaja ovlašćenja gmtbr 80. motorizovanoj brigadi

(1) Dana 22. novembra 1991. u 18:00 časova, pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, javio je 1. VO da su "u toku dana preduzete sve mere da 80.mtbr preuzme organizacijske i k-dne funkcije u zoni odgovornosti OG "JUG". Mrkšić, nadalje, kaže sledeće: "Komanda 80.mtbr dobila je sva uputstva i dokumenta za organizaciju RiK u zoni odgovornosti OG "JUG".⁷²⁰

(2) Prema strogo poverljivom (dnevnom) borbenom izveštaju 1. VO br. 1614-184, upućena u Operativni centar Generalštaba Oružanih snaga SFRJ,

⁷¹⁹ dokazni predmet br. 70; ERN teksta na b/h/s-u 0293-5434-0293-5482; ERN eng. L010-0496-L010-0537, *Ratni dnevnik*, 1 gmtbr, 1. oktobar–21. novembar 1991.

⁷²⁰ Dokazni predmet br. 69, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1249-0327-1249, ERN eng. ET 0327-1249-0327-1249, strogo poverljivo naređenje br. 473-1, OG Jug, pukovnik Mile Mrkšić, 22. novembar 1991.

od 23. novembra 1991, 80. mtbr je 23. novembra 1991. preuzela komandu nad rejonom Vukovar.⁷²¹

Komandu rejona Vukovara preuzela je Komanda 80. mtbr. Primopredaja je još u toku. Ekipe za raščišćavanje i sređivanje stanja preduzimaju intenzivne mere za život i rad u gradu.

Komande mesta

(1) Primopredajom ovlašćenja gmtbr 80. motorizovanoj brigadi, potpukovnik Milorad Vojinović, komandant 80. mtbr, postao je "komandant mesta" Vukovara.⁷²²

(2) Tokom dejstava u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu (uključujući i pad Vukovara), general-potpukovnik Života Panić, komandant 1. VO, i pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, izdavali su naređenja o osnivanju "komandi mesta" u opštinama koje je zauzela JNA i snage pod njenom komandom. U tim naređenjima se ne pominje saradnja sa civilnim organima, naprotiv, ona sadrže upozorenja o tome kako treba sprečiti mešanje (neodređenih) "mesnih organa vlasti".

(a) General-potpukovnik Života Panić, komandant 1. VO, koji je potpisao strogo poverljivo naređenje 1. VO br. 1614-82/27 od 15. oktobra 1991, naređuje svojim potčinjenima starešinama, među kojima i pukovniku Miletu Mrkšiću, komandantu OG Jug, između ostalog, da treba "uspostaviti potpunu kontrolu u zoni odgovornosti jedinica" i "posebnu pažnju obratiti na funkcionisanje vojne vlasti". Panić upozorava svoje potčinjene staršine da ne "dozvole bilo kakvo mešanje i uticaj mesnih organa vlasti, sve dok se ne uspostavi civilna kontrola oslobođenja teritorije". Panić naređuje osnivanje "Komande vojnog okruga" za "AO Slavonije, zapadnog Srema i Baranje sa sedištem u Dalju", a "vojne odseke imati u Belom Manastiru i Iloku".⁷²³

⁷²¹ Dokazni predmet br. 594, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0037-0345-0038, ERN eng. 0345-0037-0345-0038-EDT, strogo poverljivo naređenje br. 1614-184, Komanda 1. vojne oblasti, 23. novembar 1991.

⁷²² Vidi npr. dokazni predmet br. 553, ERN eng. 0054-5630-0054-5662, *Bilten*, Služba za informisanje Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, na str. ERN 0054-5638-0054-5639.

⁷²³ Dokazni predmet br. 461, ERN teksta na b/h/s-u 0364-3213-0364-3213, ERN eng. ET 0364-3213-0364-3213, strogo poverljivo naređenje 1. VO br. 1614-82/27, general-pukovnik Života Panić, 15. oktobar 1991.

(b) Dana 9. novembra 1991. pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, izdao je strogo poverljivo naređenje br. 349-1 kojim se osnivaju komande (mesta) u Negoslavcima, Ovčari (uključujući Jakobovac i Grabovo), Beraku i delovima Vukovara koji su već bili pod komandom OG Jug.⁷²⁴ Pored toga, Mrkšić naređuje svojim potčinjenim komandantima da treba "sprečiti svako maltretiranje stanovništva i meštana i neovlašćen ulazak i pretres stanova i kuća."⁷²⁵

KOMANDA OG "JUG"
VOJNA TAJNA
Str.pov.br. 349-1
09.11.1991.g.
s.Negoslavci

Na osnovu Naređenja komande 1. VO str.pov.br. 1614-82-60 od 07.11.1991. godine, i Dopune naređenja str.pov.br. 1614-82/61 od 07.11.1991. godine, a u cilju kontraobaveštajne i bezbednosne zaštite komandi i jedinica u zoni dejstva OG "JUG",

NAREĐUJEM

1. Formirati komandu u s.Negoslavcima sastava:
 - major Vukašinić Ljubiša - komandant mesta
 - kIk Božić Mile, zamenik komandanta
 - kap. Janković Sretko, član komande
2. Formirati komandu za rejon Ovčara, s.Jakobovac, s.Grabovo, sastava:
 - ppuk. Mšović Slobodan, komandant
 - kIk Apić Dobrivoje, komandant za Ovčaru,
 - kIk Nikolić Slobodan, komandant za s.Jakobovac,
 - kIk Dimić Dragoslav, komandant za s.Grabovo.
3. Formirati komandu u s.Berak, sastava:
 - puk. Glušćević Boriša, komandant

⁷²⁴ Dokazni predmet br. 583, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5680-0340-5680, ERN eng. L011-4034-L011-4036, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 349-1, pukovnik Mile Mrkšić, 9. novembar 1991.

⁷²⁵ Dokazni predmet br. 583, ERN teksta na b/h/s-u 0340-5680-0340-5680, ERN eng. L011-4034-L011-4036, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 349-1, pukovnik Mile Mrkšić, 9. novembar 1991.

- ppuk. Dakić Milutin, zamenik komandanta,
 - por. Kapor Dragoslav, član komande.
4. Za komandante u gradu Vukovaru određujem komandante jurišnih odreda za deo grada u svojoj zoni dejstva.
 5. U navedenim mestima organizovati vlast u skladu sa pravilom službe OS i odgovarajuće odredbe koje se odnose na garnizonsku i kasarnsku službu i preduzeti sve mere u cilju sprečavanja upada diverzantsko-terorističkih grupa i vršenje terorističkih akcija.
- Sačini Uputstvo za rad i obezbediti normalne uslove za život i rad stanovništva.
- Sprečiti svako maltretiranje stanovništva i meštana i neovlašćen ulazak i pretres stanova i kuća.

RT/DR
Komandant OG "JUG 2
pukovnik
Mile Mrkšić

(c) U strogo poverljivom naređenju 1. VO br. 1614-82/79 od 16. novembra 1991. general-potpukovnik Života Panić je ponovio svoja ranija naređenja za uspostavljanje vojne vlasti i komandi mesta na "oslobođenoj teritoriji i naseljenim mestima".⁷²⁶ Panić u ovom naređenju upozorava: "Najstrože zabranjujem da se već zauzeta ili oslobođena teritorija napušta ili ostavlja van kontrole jedinica JNA ili TO. Prema starešinama koje postupaju suprotno ovom zadatku preduzimati najstrože mere disciplinske odgovornosti".⁷²⁷

(d) Dana 17. novembra 1991. pukovnik Mile Mrkšić je u strogo poverljivom redovnom borbenom izveštaju OG Jug br. 418-1 izvestio Panića da je formirao komande mesta u Negoslavcima, Beraku, Ovčari (uključujući Jakobovac i Grahovo) i Vukovaru i dodao da je "u navedenim mestima

⁷²⁶ Dokazni predmet br. 601, ERN teksta na b/h/s-u 0364-3214-0364-3215, ERN eng. ET 0364-3214-0364-3215, strogo poverljivo naređenje br. 1614-82/79, general-potpukovnik Života Panić, 16. novembar 1991.

⁷²⁷ Dokazni predmet br. 601, ERN teksta na b/h/s-u 0364-3214-0364-3215, ERN eng. ET 0364-3214-0364-3215, strogo poverljivo naređenje br. 1614-82/79, general-potpukovnik Života Panić, 16. novembar 1991.

organizovana vlast u skladu sa pravilom službe OS i odgovarajućim odredbama koje se odnose na garnizonsku i kasarnsku službu".⁷²⁸

(e) Dana 20. novembra 1991. Mile Mrkšić je naredio svojim potčinjenim komandantima: "U svim jedinicama OG "JUG" preduzeti sve potrebne mere za obezbeđenje i kontrolu teritorije u zoni odgovornosti. Komandanti mesta u zoni odgovornosti OG "JUG" preduzeće sve potrebne mere za potpuno funkcionisanje vojne vlasti u skladu sa Naređenjem str.pov.br. 349-1 od 09.11.1991.god."⁷²⁹ Istog dana je Mrkšić u redovnom borbenom izveštaju upućenom i SSNO-u i 1. VO javio sledeće: "U odnosu na vaš zahtev za dostavljanjem izveštaja o formiranju vojnih vlasti u oslobođenim mestima dostavljan vam je detaljan izveštaj u prethodnim izveštajima. O eventualnim promenama blagovremeno ćemo vas izvestiti."⁷³⁰

(f) Strogo poverljivi borbeni izveštaj 1. VO br. 1614-178 upućen 21. novembra 1991. Operativnom centru Generalštaba Oružanih snaga SFRJ govori o uspostavljanju komandi "mesta koja su oslobođena".⁷³¹ Prema izveštaju, "jedinice imaju dosta problema pojedine grupe meštana "dobrovoljci" i drugi samovoljno preduzimaju aktivnosti koje nisu u skladu sa situacijom i odlukama vojnih komandi".⁷³²

(3) Pukovnik Milorad Vojnović u razgovoru objavljenom krajem novembra 1991. u *Biltenu* SSNO-a, u članku "Vojne vlasti pomažu u uspostavljanju civilne vlasti" /prevod sa engleskog/, govori o svojim zadacima "komandanta mesta". Vojnović govori o saradnji između vojske i "vlade ove srpske regije", a pominje i "nedavno osnovane policijske snage".⁷³³

⁷²⁸ Dokazni predmet br. 574, ERN teksta na b/h/s-u 0327-1243-0327-1244, ERN eng. ET 0327-1243-0327-1244, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 418-1, pukovnik Mile Mrkšić, 17. novembar 1991.

⁷²⁹ Dokazni predmet br. 602, ERN teksta na b/h/s-u 0364-3216-0364-3216, strogo poverljivo naređenje OG Jug br. 439-1, pukovnik Mile Mrkšić, 20. novembar 1991.

⁷³⁰ Dokazni predmet br. 67, ERN teksta na b/h/s-u 0119-2665-0119-2666, ERN eng. ET 0119-2665-2666, strogo poverljivi izveštaj OG Jug br. 457-1, 20. novembar 1991.

⁷³¹ Dokazni predmet br. 591, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0030-0345-0031, eng. 0345-0030-0345-0031-EDT/radna verzija prevoda, borbeni izveštaj 1. VO br. 1614-178, general-major Vidak Vujović, 21. novembar 1991.

⁷³² Dokazni predmet br. 591, ERN teksta na b/h/s-u 0345-0030-0345-0031, eng. 0345-0030-0345-0031-EDT/radna verzija prevoda, borbeni izveštaj 1. VO br. 1614-178, general-major Vidak Vujović, 21. novembar 1991.

⁷³³ Dokazni predmet br. 553, ERN eng. 0054-5630-0054-5662, *Bilten*, Služba za informisanje Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, na str. 0054-5638-0054-5639.

VOJNE VLASTI POMAŽU U OSNIVANJU POLICIJSKIH SNAGA
(Vukovar, 29. novembar)

Osnovni cilj vojnih vlasti u Vukovaru je pružanje pomoći u osnivanju civilne vlasti, izjavio je za "Tanjug" potpukovnik Milorad Vojnović, komandant mesta Vukovara.

U izvođenju tog zadatka, vojska saraduje sa vladom ove srpske oblasti, ali njen cilj nije zauzimanje ili održavanje vlasti na toj teritoriji, dodao je komandant mesta Vukovara.

Posle tromesečne borbe za ovo mesto, po ulicama, u kućama, podrumima i skloništim ostale su velike količine mina, granata i oružja. Vojska, jedinice Teritorijalne odbrane i dobrovoljci otklanjaju eksploziv i pokazali su veliku dozu obazrivosti i predanosti u spašavanju svega šta može da se spasi.

Potpukovnik Vojnović je istakao da je iskopan bunar pod nadzorom stručnjaka za snabdevanje grada vodom. Vrš se popravke bolnice i uskoro se očekuje da će početi sa radom. Biće potrebno nešto više vremena da se obnovi kombinat "Borovo", ali u narednih deset dana uspostaviće se dvadesetak telefonskih linija. Zasad se jedini telefon u gradu nalazi na stolu komandanta.

Osnovana je združena vojno-civilna komisija za popis ostavljene imovine u ustanovama i kućama kako bi se sprečila krađa koja se vrši usprkos svim naporima vojnih i nedavno osnovanih policijskih snaga. Komandant grada Vukovara je istakao da se iskustva iz Petrinje i Iloka koriste u uspostavljanju civilne vlasti i reda i mira. Preko pet hiljada osoba pomaže u raščišćavanju grada i uspostavljanju normalnog života.

/prevod sa engleskog/

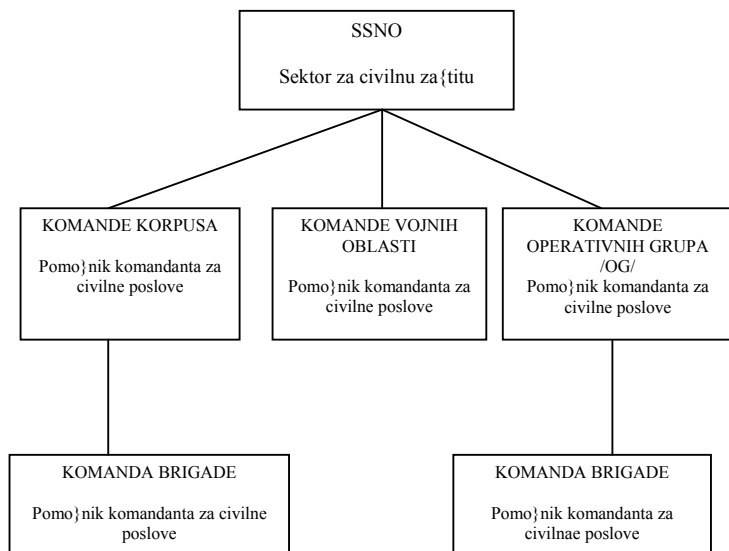
Prema jednom drugom novinskom članku iz istog perioda, "za ulazak civila u Vukovar, po odluci vojnih vlasti, neophodne su posebne dozvole".⁷³⁴

(4) Dana 27. novembra 1991. (tj. četiri dana posle povlačenja gmtbr iz Slavonije, Baranje i zapadnog Srema), savezni sekretar za narodnu odbranu (SSNO) izdao je Uputstvo br. 588-1: *Uputstvo o vršenju civilnih poslova u kriznim područjima*.⁷³⁵

⁷³⁴ Dokazni predmet br. 982, ERN teksta na b/h/s-u 0296-7274-0296-7274, ERN eng. 0296-7273-0296-7273, novinski članak *Posebne dozvole za ulazak u grad*, "Politika", 24. novembar 1991.

⁷³⁵ Dokazni predmet br. 933, ERN teksta na b/h/s-u 0417-9484-0417-9487, ERN eng. ET 0417-9484-0417-9487, Uputstvo br. 588-1, *Uputstvo o vršenju civilnih poslova u kriznim područjima*, general armije Veljko Kadjević, 25. novembar 1991.

(5) Uputstvo br. 588-1, koje je odmah stupilo na snagu, važno je u kontekstu ovog izveštaja zato što je u njemu i naredba saveznog sekretara za narodnu odbranu, generala armije Veljka Kadijevića o budućoj organizaciji u sklopu komandi brigada, operativnih grupa, komandi korpusa, komandi vojnih oblasti i organa za civilne poslove SSNO-a, koji, pod komandom pomoćnika komandanata za civilne poslove, izvršavaju "stručne i administrativno-tehničke poslove na sprovođenju ovog uputstva".⁷³⁶

(b) U tačkama 1, 6, 7 i 8 *Uputstva br. 588-1* general armije Kadijević izričito navodi mere koje organi za civilne poslove treba da preduzmu radi zaštite civilnog stanovništva, naročito na onim područjima u kojima ne funkcionišu lokalni organi vlasti. U tački 9 govori se o krivičnom gonjenju lica za koja se sumnja da su učinila krivično delo.⁷³⁷

⁷³⁶ Dokazni predmet br. 933, ERN teksta na b/h/s-u 0417-9484-0417-9487, ERN eng. ET 0417-9484-0417-9487, Uputstvo br. 588-1, *Uputstvo o vršenju civilnih poslova u kriznim područjima*, general armije Veljko Kadijević, 25. novembar 1991.

⁷³⁷ Dokazni predmet br. 933, ERN teksta na b/h/s-u 0417-9484-0417-9487, ERN eng. ET 0417-9484-0417-9487, Uputstvo br. 588-1, *Uputstvo o vršenju civilnih poslova u kriznim područjima*, general armije Veljko Kadijević, 25. novembar 1991, tačke 1, 6-8.

UPUTSTVO O VRŠENJU CIVILNIH POSLOVA U KRIZNIM PODRUČJIMA

1. Ovim uputstvom reguliše se organizacija i nadležnost vojnih organa za saradnju sa organima vlasti u kriznim područjima u kojima se nalaze jedinice JNA i postupak tih jedinica u zaštiti građana i pravnih lica i njihove imovine.

2. Vojni organi određeni ovim uputstvom dužni su da obezbede maksimalno moguću saradnju sa nadležnim civilnim organima radi sagledavanja stanja u područjima na kojima će se izvoditi ili su u toku aktivnosti komandi i jedinica JNA i, da sa tim organima, blagovremeno utvrde adekvatne mere koje se moraju neodložno preduzimati radi zaštite građana i pravnih lica i njihove imovine.

3. Stručne i administrativno-tehničke poslove na sprovođenju ovog uputstva izvršavaju organi za civilne poslove koji se obrazuju u Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu (u daljem tekstu: SSNO) i komandama vojnih oblasti, korpusa, brigada i njima ravnih jedinica.

Organizaciona šema tih organa data je u prilogu ovog uputstva i čini njegov sastavni deo.

4. Sektor za civilnu odbranu SSNO obezbeđuje da se blagovremeno obave svi neophodni poslovi koji u sprovođenju ovog uputstva proizilaze iz delokruga Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu i koordinacije rada organa za civilne poslove u komandama vojnih oblasti i komandama korpusa i njima ravnim komandama. Radi toga Sektor će obezbediti da se kadrovski i stručno obavljaju svi poslovi a naročito, u oblasti bezbednosti, političkog i pravnog sistema, ekonomskih pitanja (privreda, finansije, usluge i dr.), i da se na organizovan način i sistematski ostvaruje saradnja sa civilnim organima u zaštiti građana na kriznim područjima u celosti.

5. Poslove u sprovođenju ovog uputstva iz nadležnosti komandi vojnih oblasti, korpusa i njima ravnim komandama ostvarivaće organi za civilne poslove u tim komandama. Oni su dužni da prema planu aktivnosti jedinica iz svog sastava vrše procenu situacije na terenu, utvrde obaveze koje proizilaze za vojne jedinice i, u saradnji sa odgovarajućim civilnim organima, predvide i pripreme mere i postupke koji se moraju preduzimati na kriznim područjima, u zoni odgovornosti njihovih komandi.

6. Neposrednu saradnju sa organima civilne vlasti, kao i preduzimanje konkretnih mera za zaštitu građana u mestima gde ne funkcionišu ti organi,

organizovaće i ostvarivati pomoćnici komandanata brigada i njima odgovarajućih jedinica nadležnih za civilne poslove.

Njihov je zadatak da u zoni aktivnosti jedinica procene situaciju na terenu, posebno da li u mestima koja se nalaze u zoni odgovornosti njihove jedinice postoje civilni organi vlasti, da li funkcionišu organi unutrašnjih poslova i preko koga se može uspostaviti saradnja.

U mestima u kojima ne funkcionišu civilni organi vlasti predvideti i komandi predložiti mere koje se moraju pripremiti i sukcesivno preduzimati radi zaštite građana i pravnih lica kao i obezbeđenja njihove imovine, od momenta posedanja mesta do uspostavljanja odgovarajuće civilne vlasti u tom mestu.

7. O neophodnim organizacijsko-formacijskim izmenama i kadrovskim potrebama za sprovođenje ovog uputstva staraće se Sektor za civilnu odbranu SSNO, u saradnji sa Trećom upravom GŠ OS SFRJ i Personalnom upravom SSNO.

8. U pripremama svih komandi i jedinica za aktivnosti u kriznim područjima moraju se svestrano sagledati uslovi života i rada civilnog stanovništva, stanje bezbednosti na teritoriji i mere zaštite građana i pravnih lica i njihove imovine.

Pri dolasku u naseljeno mesto mora se obezbediti kontakt i saradnja sa mesnim organima vlasti, a ako tih organa nema ili oni nisu u mogućnosti da efikasno funkcionišu, neophodno je da se odmah i sistematski preduzimaju sve potrebne mere da se građani zaštite od maltretiranja i svake samovolje. Ne sme se dozvoliti razvlačenje i pljačka imovine, bez obzira da li su njeni vlasnici u mestu ili su ga napustili.

Ako u mestu nema organa za zaštitu javnog reda i mira mora se odrediti starešina sa neophodnim brojem vojnih lica koji će patroliranjem, stražom ili na drugi pogodan način obezbeđivati javni red i mir, sve dok se u tom mestu ne obezbedi sigurnost građana i njihove imovine. U mestu gde postoje uslovi za obrazovanje komandi mesta, odmah formirati takve komande.

U svim mestima u kojima ne postoje ili ne funkcionišu civilni organi vlasti, nakon posedanja tih mesta, moraju se odmah preduzimati mere da se u saradnji sa građanima obezbedi njihova lična sigurnost i imovina i stvore uslovi da se, što je moguće pre, formiraju i počnu funkcionisati civilni organi vlasti.

9. Lica za koja postoji osnovana sumnja da su učinila krivično delo treba odmah predavati nadležnim organima gonjenja, a lica zatečena na izvršenju

krivičnog dela treba lišavati slobode i čim se steknu odgovarajući uslovi predati ih nadležnim organima gonjenja.

10. U okviru redovnih izveštaja o aktivnostima jedinica potrebno je dostavljati podatke o funkcionisanju vlasti u mestima u zoni sopstvene odgovornosti, a o pojavama i problemima koji se moraju hitno rešavati dostavljati i vanredne izveštaje.

11. U okviru pozadinskih aktivnosti svih komandi i jedinica koje se nalaze u kriznim područjima, aktivnostima iz ovog uputstva mora se pridavati poseban značaj.

12. Odredbe tačke 8. do 11. ovog uputstva su instruktivnog karaktera i ničim ne ograničavaju sve ostale aktivnosti koje se prema konkretnim prilikama moraju preduzimati u svakom mestu radi obezbeđenja mira i bezbednosti građana i njihove imovine, od dolaska jedinica u to mesto do obezbeđenja neophodnih funkcija civilnih organa vlasti.

13. Za aktivnosti u smislu odredbi tačke 1. ovog uputstva neposredno su odgovorne komande jedinica na svim nivoima komandovanja i rukovođenja u zoni sopstvene odgovornosti.

14. Ovo uputstvo stupa na snagu odmah.

SAVEZNI SEKRETAR ZA NARODNU ODBRANU
general armije Veljko Kadrijević
/potpis/

(5) Posle Uputstva 588-1 od 27. novembra 1991. usledilo je poverljivo naređenje br. 588-3 od 6. decembra 1991, *Zadaci organa za civilne poslove u komandama JNA i komandama mesta*, u kom su detaljno opisani zadaci organa JNA za civilne poslove i komandi mesta u cilju sprovođenja zadataka navedenih u Uputstvu 588-1.⁷³⁸

- (a) Uputstvo 588-3 govori o pitanjima iz pet oblasti:
- i. zadacima iz oblasti državne uprave, zakonodavne, sudske i izvršne vlasti;
 - ii. zadacima iz oblasti bezbednosti;
 - iii. zadacima civilne zaštite i sistema osmatranja i obaveštavanja;
 - iv. zadacima u oblastima privrede i društvenih delatnosti;

⁷³⁸ Dokazni predmet br. 934, ERN teskta na b/h/s-u 0400-6468-0400-6479, ERN eng. ET 0400-6468-0400-6479, Uputstvo br. 588-3, *Uputstvo o vršenju civilnih poslova u kriznim područjima*, general-major Milan Pujić, 6. decembar 1991.

v. sankcijama koje se primenjuju u slučaju nepridržavanja naređenja, uputstava i sugestija organa za civilne poslove, a odnose se na uspostavljanje i funkcionisanje vlasti, poretka, privrednih i društvenih delatnosti.

(b) U vezi sa prvom oblasti, Uputstvo, između ostalog, kaže sledeće: "U slučaju da civilna vlast ne funkcioniše, obezbeđivanje potrebnih uslova u nadležnosti komande jedinice JNA, odnosno komande mesta za formiranje i funkcionisanje organa civilne vlasti i drugih organa i tela".

(c) "Neposredna saradnja sa skupštinom društveno-političke zajednice i organima i telima skupštine i predlaganje mera u cilju efikasnog funkcionisanja skupštine i njezinih organa i tela, kao i neposredno učešće u preduzimanju konkretnih mera u funkciji obezbeđenja uslova za vršenje predstavničke vlasti na terenu" zadaci su organa JNA za civilne poslove – komande mesta u oblasti sudskih pitanja.⁷³⁹

(d) Zadaci iz oblasti bezbednosti obuhvataju, između ostalog "saradnju sa drugim organima vlasti, mesnim zajednicama, preduzećima i drugim organizacijama i građanima na zaštiti života..."; "sprečavanje i otkrivanje krivičnih dela i pronalaženje i hvatanje učinilaca krivičnih dela..." i "preduzimanje i sprovođenje pojedinih istražnih radnji..."⁷⁴⁰

(6) Izveštaji organa za civilne poslove 5. korpusa JNA (Banja Luka) pružaju uvid u delatnosti organa za civilne poslove 5. korpusa i komandi mesta JNA u uspostavljanju organa vlasti u zapadnoj Slavoniji.⁷⁴¹ Te delatnosti obuhvataju ocenu načina funkcionisanja tih lokalnih organa vlasti. Pošto je funkcionisanje opštine Okučani pozitivno ocenjeno, komandant 1. krajiškog

⁷³⁹ Dokazni predmet br. 934, ERN teksta na b/h/s-u 0400-6468-0400-6479, ERN eng. ET 0400-6468-0400-6479, Uputstvo br. 588-3, *Uputstvo o vršenju civilnih poslova u kriznim područjima*, general-major Milan Pujić, 6. decembar 1991, tačka I, 9.

⁷⁴⁰ Dokazni predmet br. 934, ERN teksta na b/h/s-u 0400-6468-0400-6479, ERN eng. ET 0400-6468-0400-6479, Uputstvo br. 588-3, *Uputstvo o vršenju civilnih poslova u kriznim područjima*, general-major Milan Pujić, 6. decembar 1991, tačka II.

⁷⁴¹ Vidi, na primer, dokazni predmet br. 935, ERN teksta na b/h/s-u 0089-7426-0089-7427, ERN eng. L010-9734-L010-7945, izveštaj pomoćnika komandanta za civilne poslove br. 1, 4. februar 1992; dokazni predmet br. 936, ERN teksta na b/h/s-u 0125-1029-0125-1032, ERN eng. ET 0125-1029-0125-1032, izveštaj pomoćnika komandanta za civilne poslove br. 137-1, pukovnik Gojko Vujnović, 12. februar 1992.

korpusa VRS, general-major Momir Talić, naredio je rasformiranje komande mesta Okučani.⁷⁴²

Memorandum o saglasnosti od 27. novembra 1991.

a. Dana 27. novembra 1991. predstavnici Saveznog izvršnog veća SFRJ, JNA, Republike Srbije i Republike Hrvatske potpisali su *Memorandum o saglasnosti*, pod pokroviteljstvom Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (MKCK).⁷⁴³ Ovim memorandumom strane su službeno priznale svoje obaveze prema MKCK-u i obavezale se da će primenjivati sve četiri Ženevske konvencije.⁷⁴⁴

b. Posle potpisivanja Memoranduma, Pravna uprava SSNO-a pripremila je *Informaciju o obavezama koje je JNA preuzela potpisivanjem Memoranduma o saglasnosti*.⁷⁴⁵

(1) U *Informaciji o obavezama koje je JNA preuzela potpisivanjem Memoranduma o saglasnosti* SSNO-a kaže se da sukob u Hrvatskoj "po svim bitnim obeležjima predstavlja klasičan primer unutrašnjeg oružanog sukoba na koji se primenjuju odredbe Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba,⁷⁴⁶ zajednički član 3. sve četiri Ženevske konvencije i pravila običajnog međunarodnog ratnog prava, koja sadrže osnovne standarde humanosti, koje su prihvatili svi civilizovani narodi"⁷⁴⁷.

⁷⁴² Dokazni predmet br. 937, ERN teksta na b/h/s-u 0414-3100-0414-3101, ERN eng. 0414-3100-0414-3101-EDT/radna verzija prevoda, poverljivo naređenje br. 258-4, general-major Momir Talić, 27. maj 1992.

⁷⁴³ Dokazni predmet br. 607, ERN engleski 0031-7866-0031-7869, *Memorandum o saglasnosti*, Ženeva, 27. novembar 1991.

⁷⁴⁴ Dokazni predmet br. 607, ERN engleski 0031-7866-0031-7869, *Memorandum o saglasnosti*, Ženeva, 27. novembar 1991, tačke (1) – (6).

⁷⁴⁵ Dokazni predmet br. 563, ERN teksta na b/h/s-u 0124-1849-0124-1854, ERN eng. 0303-1375-0303-1379, *Dopis 5. komande JNA o Informaciji Pravne uprave posle potpisivanja Memoranduma o saglasnosti u Ženevi 27. novembra 1991*, 1. maj 1992.

⁷⁴⁶ Drugi protokol (1977).

⁷⁴⁷ Dokazni predmet br. 563, ERN teksta na eng. 0124-1849-0124-1854, ERN eng. 0303-1375-0303-1379, *Dopis 5. komande JNA o Informaciji Pravne uprave posle potpisivanja Memoranduma o saglasnosti u Ženevi 27. novembra 1991*, 1. maj 1992.

(2) U izveštaju se, nadalje, kaže da je potpisivanjem Memoranduma o saglasnosti 27. novembra 1991. "izričito preuzeta obaveza da svi potpisnici doslovno primenjuju sve četiri Ženevske konvencije u celini".⁷⁴⁸

(3) Informacija SSNO-a postavlja i pitanje ovlašćenja delegata MKCK u pogledu primene odredbi Ženevske konvencije o postupanju sa ratnim zarobljenicima. Prema tom izveštaju, te obaveze "izazivaju dosta problema i nerazumevanja", naročito u vezi sa obaveštavanjem i evidenciji lica lišenih slobode.⁷⁴⁹

(4) Informacija je i potvrda odredbi člana 126. Ženevske konvencije, prema kojima su "predstavnici MKCK-a ovlašćeni da posećuju sva mesta gde se nalaze lica lišena slobode, naročito mesta gde su oni internirani, zatvoreni i gde rade. Delegati Međunarodnog komiteta su takođe ovlašćeni da posete sva mesta kuda ta lica odlaze, prolaze ili odakle se premeštaju i odlaze, da razgovaraju sa licima lišenim slobode bez prisustva svedoka".⁷⁵⁰

(5) Dalje se u informaciji kaže sledeće: "Iz svega navedenog jasno proizlazi da su prava i ovlašćenja Međunarodnog komiteta Crvenog krsta jasno i precizno utvrđeni. Jugoslovenska narodna armija je te obaveze izričito preuzela i njihovo izvršavanje se ne može dovoditi u pitanje i ne može se u svakom pojedinačnom slučaju ponovo odlučivati da li će se delegatima Međunarodnog komiteta dozvoliti obavljanje navedenih poslova".⁷⁵¹

(6) Zanimljivo je da informacija završava ovim rečima: "Konačno, iz dosada uočenih problema u pogledu izvršavanja obaveza jasno proizlazi potreba da starešine, neposredno angažovane na ovim poslovima, ponovo pažljivo prouče odredbe Ženevskih konvencija i Uputstvo o primeni ratnog

⁷⁴⁸ Dokazni predmet br. 563, ERN teksta na eng. 0124-1849-0124-1854, ERN eng. 0303-1375-0303-1379, *Dopis 5. komande JNA o Informaciji Pravne uprave posle potpisivanja Memoranduma o saglasnosti u Ženevi 27. novembra 1991*, 1. maj 1992.

⁷⁴⁹ Dokazni predmet br. 563, ERN teksta na eng. 0124-1849-0124-1854, ERN eng. 0303-1375-0303-1379, *Dopis 5. komande JNA o Informaciji Pravne uprave posle potpisivanja Memoranduma o saglasnosti u Ženevi 27. novembra 1991*, 1. maj 1992.

⁷⁵⁰ Dokazni predmet br. 563, ERN teksta na eng. 0124-1849-0124-1854, ERN eng. 0303-1375-0303-1379, *Dopis 5. komande JNA o Informaciji Pravne uprave posle potpisivanja Memoranduma o saglasnosti u Ženevi 27. novembra 1991*, 1. maj 1992.

⁷⁵¹ Dokazni predmet br. 563, ERN teksta na eng. 0124-1849-0124-1854, ERN eng. 0303-1375-0303-1379, *Dopis 5. komande JNA o Informaciji Pravne uprave posle potpisivanja Memoranduma o saglasnosti u Ženevi 27. novembra 1991*, 1. maj 1992.

prava u Oružanim snagama SFRJ i obezbede njihovu doslednu i potpunu primenu".⁷⁵²

(7) Ocenjuje se da su potpisivanje Memoranduma 27. novembra 1991. i informacija Pravne uprave SSNO-a koja je usledila neposredno povezani sa događajima za vreme i posle evakuacije bolnice u Vukovaru 20. novembra 1991. i načinom na koji je OG Jug izvršila evakuaciju. Ako je to tačno, tekst informacije Pravne uprave SSNO, naročito poslednji pasus (vidi prethodnu tačku), implicitno potvrđuje da su tokom evakuacije bolnice koju je izvršila OG Jug prekršene odredbe Ženevske konvencije i odgovarajućih Uputstava JNA.

Istrage navoda o kršenju ratnog prava tokom operacija u SBZS-u

a. "Bilten" SSNO-a br. 94 od 3. decembra 1991. sadrži saopštenje 1. vojne oblasti o istragama i krivičnom gonjenju u vezi s navodima o kršenju ratnog prava tokom operacija u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu.⁷⁵³ U saopštenju se navodi da su istrage uglavnom bile usmerene na pripadnike neprijateljskih snaga.

SAOPŠTENJE KOMANDE 1. ARMIJSKE OBLASTI (BEOGRAD, 2. DECEMBAR)

Na predlog Vojnog tužilaštva u 1. armijskoj oblasti, forenzički i istražiteljski tim JNA na čelu s istražnim sudijom Vojnog suda u Beogradu kapetanom I. klase Milomirom Salićem radi na identifikaciji poginulih u Vukovaru, utvrđivanju uzroka njihove smrti i identifikovanju odgovornih, rečeno je u jučerašnjem saopštenju Komande 1. armijske oblasti.

Dosad je pregledano oko 400 leševa, među kojima su leševi petero dece. Na vojnim i civilnim sudovima pokreću se ili su već pokrenuti krivični postupci protiv više pripadnika hrvatskih paravojnih formacija za koje se sumnja da su počinili te i druge zločine, rečeno je u saopštenju Komande.

b. Dana 21. januara 1992. organizacija Helsinki Watch Committee iz SAD-a uputila je pismo predsedniku Srbije Slobodanu Miloševiću i general-

⁷⁵² Dokazni predmet br. 563, ERN teksta na eng. 0124-1849-0124-1854, ERN eng. 0303-1375-0303-1379, *Dopis 5. komande JNA o Informaciji Pravne uprave posle potpisivanja Memoranduma o saglasnosti u Ženevi 27. novembra 1991*, 1. maj 1992.

⁷⁵³ Dokazni predmet br. 611; ERN engleski 0054-5496-0054-5499, *Bilten*, br. 94, Služba za informisanje SSNO-a, 3. decembar 1991, tekst na eng. ERN str. 0054-5496.

pukovniku Blagoju Adžiću, v.d. saveznog sekretara za narodnu odbranu, o "Kršenju ljudskih prava od strane srpske vlade i Jugoslovenske vojske".⁷⁵⁴

(1) Na drugoj stranici tog izveštaja izričito se govori o učešću paravojnih grupa/dobrovoljaca (potčinjenih jedinicama JNA na području) u vršenju krivičnih dela u Hrvatskoj.

Srpska vlada je prećutno pristala, a u nekim slučajevima i podržala osnivanje najmanje tri paravojne grupe u Srbiji koje dejstvuju u Hrvatskoj. Najbrutalnija od tih grupa čini se ona koju predvodi Vojislav Šešelj, vođa Srpske radikalne stranke i Srpskog četničkog pokreta. Pripadnici Šešeljeve paravojne grupe nazivaju se "četnicima" i dejstvuju po celoj Hrvatskoj. Drugim paravojnim snagama komanduje Željko Ražnjatović zvan Arkan, a treću grupu predvodi Mirko Jović. Arkanove i Jovićeve snage u najvećem broju koncentrisane su u istočnom delu Slavonije, u Hrvatskoj. Pored toga, nekoliko srpskih paravojnih grupa organizovao je i obučavao tzv. Kapetan Dragan, koga je "Washington Post" opisao kao "polusrpskog plaćenika sa australijskim državljanstvom koji ne želi da otkrije svoje pravo ime."

(2) U vezi sa zločinom u Ovčari, u izveštaju organizacije "Helsinki Watch" kaže se sledeće:⁷⁵⁵

18. novembar – Vukovar

Srpske snage su tri meseca držale grad Vukovar pod stalnom opsadom. Kada je 18. novembra grad pao, 15.000 ljudi koji nisu pobjegli pred borbama izašlo je iz podruma u kojima su proveli 12 nedelja. Posle pada Vukovara, pripadnici srpskih paravojnih grupa i JNA tukli su ili zarobljavali civile i vojnike van stroja. Na osnovu razgovora sa raseljenim licima iz Vukovara, stranim novinarima i humanitarnim radnicima koji su obišli Vukovar odmah posle pada, "Helsinki Watch" smatra da su srpske snage posle pada Vukovara po kratkom postupku smaknuli velik broj Hrvata - civila i boraca koji su bacili oružje.

⁷⁵⁴ Dokazni predmet br. 219, ERN teksta na engleskom 0018-7364-0018-73902, pismo "Helsinki Watch-a" Slobodanu Miloševiću i Blagoju Adžiću, *Kršenja ljudskih prava od strane srpske vlade i Jugoslovenske vojske*, 21. januar 1992.

⁷⁵⁵ Dokazni predmet br. 219, ERN teksta na engleskom 0018-7364-0018-73902, pismo "Helsinki Watch-a" Slobodanu Miloševiću i Blagoju Adžiću, *Kršenja ljudskih prava od strane srpske vlade i Jugoslovenske vojske*, 21. januar 1992.

(3) Dana 12. februara 1992. Goran Milinović, šef kabineta srpskog predsednika Slobodana Miloševića, potvrdio je da je primio ovo pismo i izveštaj koji je bio u prilogu.⁷⁵⁶

c. Dana 25. novembra 1992. Vojno tužilaštvo VJ-a je objavilo izveštaj pod naslovom *Izveštaj o zločinima protiv čovečnosti i kršenjima međunarodnog prava počinjenim na teritoriju bivše Jugoslavije o kojima se vode postupci na vojnim sudovima* /prevod s engleskog/.⁷⁵⁷ Ovaj izveštaj takođe pokazuje da su istrage i krivično gonjenje bili usmereni na pripadnike neprijateljskih snaga. Prema tom izveštaju:

U skladu sa zakonom i svojim dužnostima i obavezama, u periodu od početka oružanog sukoba na teritoriji SFRJ do povlačenja JNA iz BiH, vojni tužioci su, na osnovu krivičnih prijava nadležnih istražnih organa, pokrenuli krivične postupke protiv 125 pripadnika oružanih snaga Republike Hrvatske koji su počinili zločine protiv Srba i pripadnika oružanih snaga SFRJ, te protiv jednog pripadnika oružanih snaga SFRJ koji je počinio zločin protiv jednog pripadnika oružanih snaga Hrvatske.

...

Iz dokaza se vidi da su počinio ratnih zločina i genocida bili gotovo isključivo pripadnici oružanih snaga Hrvatske, dok su pripadnici oružanih snaga SFRJ prema drugim stranama u oružanom sukobu i civilima postupali u skladu s normama međunarodnog humanitarnog prava.

Pohvale i unapređenja

a. U izjavi objavljenoj 24. novembra 1991. u časopisu SSNO-a, "Bilten" br. 101, pukovnik Mile Mrkšić, komandant OG Jug, pohvaljuje za hrabrost svoje vojnike, a među njima i dobrovoljce. Prema tom članku, Mrkšić je "naglasio da su elitnim gardijskim jedinicama veliku pomoć pružili

⁷⁵⁶ Dokazni predmet br. 220, ERN teksta na b/h/s-u 0302-0967-0302, ERN eng. 0209-3984-0209-3684, kopija odgovora Gorana Milinovića, šefa kabineta predsednika Republike Srbije Slobodana Miloševića, na pismo "Helsinki Watch-a SAD", 12. februar 1992, na str. ERN 0018-7370.

⁷⁵⁷ Dokazni predmet br. 605; ERN engleski 0001-8575-0001-8578; "Izveštaj o zločinima protiv čovečnosti i kršenjima međunarodnog prava počinjenim na teritoriju bivše Jugoslavije o kojima se vode postupci na vojnim sudovima", Vojno tužilaštvo VJ-a, 25. novembar 1992.

dobrovoljci. U ovom ratu Jugoslavija je dobila nove narodne heroje, što Skupština Jugoslavije i druge institucije treba da ozakone".⁷⁵⁸

IZJAVA KOMANDANTA OPERATIVNE GRUPE "JUG" U OSLOBAĐANJU VUKOVARA, PUKOVNIK MILE MRKŠIĆ (Vukovar, 23. novembar). Komandant operativne grupe "Jug" u oslobađanju Vukovara, pukovnik Mile Mrkšić, izjavio je: "Oslobodili smo Vukovar i srušili najtežu i najutvrđeniju ustašku tvrđavu, zahvaljujući hrabrosti i znanju pripadnika Gardijske motorizovane jedinice JNA iz Beograda, dobrovoljaca i pripadnika Teritorijalne odbrane, od kojih su mnogi upravo iz ovog grada.

"Operacija Vukovar", istakao je pukovnik Mrkšić, počela je 30. septembra. Bile su to borbe prsa u prsa, za svaku kuću, za svaku ulicu, jer je Vukovar, koliko do juče, bio kamen temeljac nekakve nove nezavisne države Hrvatske, podsećajući da je i u prošlom ratu oslobađanje Vukovara bilo izuzetno teško.

Prelomni trenutak, po priznanju i samih ustaških snaga, bio je dolazak gardijskih jedinica. Herojstvo pripadnika naših jedinica bilo je odlučujuće da naše snage krenu zajedno sa pripadnicima Teritorijalne odbrane i dobrovoljačkih jedinica u odlučujuću bitku.

Hrvatski oružnici su imali, a to smo se uverili u Mitnici, najsavremenije u svetu topove, rakete i drugo naoružanje, kako bi se borba nastavila i u sledeća tri-četiri meseca.

Pukovnik Mrkšić je naglasio da su elitnim gardijskim jedinicama veliku pomoć pružili dobrovoljci. U ovom ratu Jugoslavija je dobila nove narodne heroje, što Skupština Jugoslavije i druge institucije treba da ozakone.

Komandant grupe "Jug" ukazuje i na herojstvo Hrvata, pripadnika gardijskih jedinica JNA, od kojih su neki u borbama za Vukovar izgubili obe noge. Hrvatska više nije njihova domovina, već nova Jugoslavija, koja mora da obezbedi njihovu egzistenciju, upozorava pukovnik Mrkšić, zaključujući: "Te naše nove narodne heroje Jugoslavija mora da poštuje".⁷⁵⁹ Služba za informisanje SSNO-a objavila je 29. novembra 1991. da su ukazom Predsedništva SFRJ od 28. novembra 1991. u viši čin unapređeni viši oficiri JNA "za uspešno rukovođenje i komandovanje, uzorno ponašanje i delovanje u izvršavanju borbenih zadataka od izuzetne važnosti za oružane snage i

⁷⁵⁸ Dokazni predmet br. 552, ERN teksta na b/h/s-u 0054-5018-0054-5022, ERN eng. ET 0054-5021, izjava pukovnika Mileta Mrkšića, "Bilten", 24. novembar 1991.

⁷⁵⁹ Dokazni predmet br. 552, ERN teksta na b/h/s-u 0054-5018-0054-5022, ERN eng. ET 0054-5021, izjava pukovnika Mileta Mrkšića, "Bilten", 24. novembar 1991.

odbranu zemlje".⁷⁶⁰ Među unapređenim starešinama bili su general-potpukovnik Života Panić i pukovnik Mile Mrkšić, koji je unapređen u čin general-majora.⁷⁶¹ Major Veselin Šljivančanin je još 18. novembra 1991. unapređen u čin potpukovnika ("*vanredno unapređenje*").⁷⁶²

c. Dana 7. decembra 1991. nekoliko pripadnika Gardijske motorizovane brigade, koji su učestvovali u operacijama sa ciljem zauzimanja Vukovara, odlikovano je na svečanosti u Beogradu. U članku *Odličja najhrabrijim gardistima*, objavljenom u časopisu JNA "Narodna armija", govori se upravo o tom događaju.⁷⁶³ U članku se pominje niz istaknutih pripadnika gmtbr, među kojima i tek unapređeni oficiri: general-major Mile Mrkšić, potpukovnik Borivoje Tešić, potpukovnik Veselin Šljivančanin (uključujući i "*pripadnike njegovih specijalnih snaga*"), kapetan Miroslav Radić i drugi.⁷⁶⁴

Narodna armija, 11.12.1991.

Posle 86 dana vukovarskog pakla

Odličja najhrabrijim gardistima

D. Glišić

Mnoštvo je primera hrabrosti, odvažnosti i nesebičnog drugarstva koje su gardisti iskazali u tromesečnoj borbi za Vukovar. Oni čije grudi krase priznanja za hrabrost dokazuju da za budućnost Jugoslavije, uprkos sve žešćim pritiscima međunarodne zajednice, ne moramo da strepimo.

Dvadesetak dana posle uspešno obavljene operacije oslobađanja grada na Vuki završene 18. novembra, pripadnici Gardijske motorizovane brigade, jedne od najelitnijih jedinica Jugoslovenske narodne armije, aktivne i rezervne

⁷⁶⁰ Dokazni predmet br. 553, ERN eng. 0054-5630-0054-5662, *Bilten*, Služba za informisanje Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, na str. 0054-5638-0054-5639.

⁷⁶¹ Dokazni predmet br. 553, ERN eng. 0054-5630-0054-5662, *Bilten*, Služba za informisanje Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, na str. 0054-5638-0054-5639.

⁷⁶² Dokazni predmet br. 456, ERN teksta na b/h/s-u 0361-8844-0361-8854, ERN teksta na eng. 0361-8844-0361-8854 EDT/radna verzija prevoda, Personalni list o Veselinu [Šljivančaninu, Personalna uprava SSNO.

⁷⁶³ Dokazni predmet br. 974, ERN teksta na b/h/s-u 0058-3083-0058-3083, ERN eng. ET 0058-3083-0058-3083, *Odličja najhrabrijim gardistima*, "Narodna armija", 11. decembar 1991.

⁷⁶⁴ Dokazni predmet br. 974, ERN teksta na b/h/s-u 0058-3083-0058-3083, ERN eng. ET 0058-3083-0058-3083, *Odličja najhrabrijim gardistima*, "Narodna armija", 11. decembar 1991.

starešine i vojnici koji su od početka učesnici žestokih tromesečnih borbi, postrojeni pred visokim armijskim predstavnicima i brojnim građanima Beograda u kasarni "Maršal Tito" - ponosito su primili odlikovanja i priznanja za požrtvovanje i hrabrost pokazane u tih 86 dana vukovarskog pakla.

Posle predaje raporta, pozdrava zastavi i jugoslovenskoj himni, njihov komandant general-major Mile Mrkšić istakao je da jedan broj gardista "danas u ovom ponosnom stroju nije sa nama. Dali su svoje mlade živote u borbi protiv neprijatelja na vukovarskom ratištu". Minut ćutanja koji je zatim, uz zvuke posmrtnog marša, usledio, bio je prekratak za emocije koje su se ogledale na licima postrojenih boraca. Mnogi od njih celog života nosiće uspomenu na svoje drugove pale na ulicama Vukovara, pogođene od snajperskog metka ili nastradale od mučki podmetnute mine.

- Glavni teret borbi - podsetio je general Mrkšić - podnela je naša brigada koja je od prvog dana hrabro i odlučno dejstvovala na ulicama Vukovara. Posebno čestitajući borcima koji su odlikovani ordenima i medaljama za hrabrost, general Mrkšić je izrazio veru u sposobnost progresivnih snaga da očuvaju jugoslovensku zajednicu kao državu slobodnih ljudi i naroda, onih koji Jugoslaviju žele.

Mnoštvo je primera odvažnosti, hrabrosti, požrtvovanja, samoinicijative i nesebičnog drugarstva koje su ti golobradi mladići i njihove starešine iskazali za tri meseca borbe za slobodu Vukovaraca i pobedu nad fašizmom. O mnogima od njih već smo pisali na stranicama "Narodne armije", o nekima još nismo stigli, ali svi, a naročito oni čije grudi krase priznanja za hrabrost dokazuju da za budućnost Jugoslavije, bez obzira na sve žešće pritiske nekih zemalja međunarodne zajednice ne moramo mnogo da strepimo. Specijalci Veselina Šljivančanina, komandiri Zoran Zirojević, Saša Bojkovski, Miroslav Radić, desetine i stotine pripadnika JNA, teritorijalaca i dobrovoljaca deo su jugoslovenskog bedema o koji će se odbiti svi napadi zlonamernih članica Evropske zajednice i domaćih otpadnika.

Pripadnicima gardijske brigade, aktivnim i rezervnim starešinama i vojnicima JNA u ime Prve vojne oblasti obratio se general-major Vidak Vujović, ističući da su se oslobodioci Vukovara borili za Jugoslaviju a protiv fašizma. Više od hiljadu postrojenih gardista te reči je propratilo gromkim aplauzom.

Odlikovani i nagrađeni, njih oko trista, od kojih je 90 dobilo priznanje za hrabrost, bili su najsrećniji dok su im čestitali drugovi iz stroja. Komandant Prvog jurišnog odreda potpukovnik Borivoje Tešić, jedan od odlikovanih Ordenom za hrabrost, s neskrivenim ponosom govori o svojim potčinjenim

oficirima i vojnicima. Sećajući se Milovog brda, naselja Šesta lička i Boško Buha, izbijanja na Vuku i teških uličnih borbi, ne zaboravlja ni doprinos teritorijalaca. Njegovi vojnici kojima je tih vukovarskih dana komandovao isticali su se u gotovo svakoj borbi. Poručnik Veselin Popović jurišao je na ustaše utvrđene u Pionirskom naselju; mlađi vodnik Mirzet Muratović, vojnik na odsluženju vojnog roka sam je osvojio ustaško mitraljesko gnezdo, ranjen je 16. septembra; mlađi vodnik, ali također vojnik iz Šušnjara kraj Banjaluke, Goran Đukić pokazao se neustrašivim u uličnim borbama...

Svi ti i mnogi drugi hrabri mladići zasluženo su se okitili ordenima i medaljama za hrabrost dokazanu na vukovarskim ulicama. I svi oni ne vole da pričaju mnogo o sebi, da objasne kako se postaje junak. Umesto toga, svaki od njih pominje svoje drugove uz koje se borio i osvajao kuću po kuću. Goran je vodio snajperiste. Mirzet spominje svog kapetana Radića kao pravog komandira...

Hladno je bilo tog 7. decembra. Sitne pahulje snega padale su na obraze tih mladića i njihovih starešina, na lica koja su zračila rešenošću da istraju do pobeđe, da ponovo rastući agresivni fašizam saseku u korenu.

/Fotografija 1: Ranjeni poručnik Veselin Popović u stroju oslobodilaca Vukovara/

/Fotografija 2: Potpukovnik Veselin Šljivančanin i njegovi vojnici s najmlađim čestitarima/

d. Dana 9. decembra 1991. Slobodan Katić, "četnički komandant kapetan za Vukovar", iz opštinskog štaba Teritorijalne odbrane Vukovara, poslao je načelniku Ratnog štaba SRS-a Ljubiši Petkoviću molbu za unapređenje "ratnika".⁷⁶⁵ Među pomenutim "ratnicima" navedeni su Milan Lančuzanin zvani Kameni, komandant "Leve Supoderice"; Miroljub Vujović, komandant "TO Vukovar"; i Stanko Vujanović, "načelnik (štaba) TO Vukovar".⁷⁶⁶

Vukovar, 9.12.1991.

OPŠTINSKI ŠTAB

TERITORIJALNE ODBRANE

VUKOVAR

⁷⁶⁵ Dokazni predmet br. 560, ERN teksta na b/h/s-u 0116-9410-0116-9410, ERN eng. 0307-1275-0307-1275, Molba Opštinskom štabu TO Vukovar, 9. decembar 1991.

⁷⁶⁶ Dokazni predmet br. 560, ERN teksta na b/h/s-u 0116-9410-0116-9410, ERN eng. 0307-1275-0307-1275, Molba Opštinskom štabu TO Vukovar, 9. decembar 1991.

MOLBA

Četnički komandant kapetan za Vukovar slobodan Katić iz Zemuna zamoljava načelnika ratnog štaba Ljubišu Petkovića i zamenika ratnog štaba Zorana Rankića iz Beograda da predlože za unapređenje sledeće ratnike:

Komandanta Leve Supoderice, Milana Lančuzanina (Kamenog)
 Komandanta 1. udarnog voda Leve Supoderice, Milojević Predraga
 Komandanta bezbednosti Vukovara, Tomić Milovana
 Komandanta TO Vukovar, Vujović Miroljuba
 Načelnika TO Vukovara, Vujanović Stanka
 Komandanta odreda TO Vukovar, Petrova Gora, Peranović Miroslava
 Načelnika bezbednosti TO Vukovar, Dukić Nikolu
 Zamenik komandanta Leve Supoderice, Dragojević Predraga

Unapred zahvaljujem!

Četnički komandant kapetan za Vukovar,
 Slobodan Katić, Banijska 30/5, Zemun 192275

U decembru 2003. Tužilaštvo za ratne zločine pri Veću za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu izdalo je optužnicu protiv Stanka Vujanovića, Miroljuba Vujovića i još šestorice okrvljenih za navodno učesće u ratnom zločinu izvršenom nad ratnim zarobljenicima.⁷⁶⁷ Dana 24. maja 2004. optužnica je proširena optužbama protiv Milana Lančuzanina, Slobodana Katića i još devetoricu okrvljenih.⁷⁶⁸ Optužnica se odnosi na ubistvo 200 ljudi na Ovčari posle pada Vukovara, u noći sa 20. na 21. novembar 1991.

⁷⁶⁷ Dokazni predmet br. 597, ERN teksta na b/h/s-u 0345-2550-0345-2563, ERN eng. 0345-2550-0345-2563 EDT, Optužnica KTRZ br. 3/03, Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije, 4. decembar 2003.

⁷⁶⁸ Dokazni predmet br. 597, ERN teksta na b/h/s-u 0357-4622-0357-4635, ERN eng. 0357-4622-0357-4635 EDT, Optužnica KTRZ br. 4/03, Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije, 24. maj 2004.

Glosar

- AAG	<i>armijska artiljerijska grupa</i>
- abr	<i>artiljerijska brigada</i>
- ad	<i>artiljerijski divizion</i>
- ap	<i>artiljerijski puk</i>
- AP	<i>automatska puška</i>
- ARJ	<i>artiljerijsko-raketna jedinica</i>
- Arkanovci	<i>srpska nacionalistička paravojna grupacija Željka Ražnatovića (Arkan)</i>
- ATJ	<i>antiteroristička jedinica</i>
- AVL	<i>aktiona vojna lica</i>
- AVNOJ	<i>Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije</i>
- b.	<i>bataljon</i>
- b/d	<i>borbena dejstva</i>
- Beli Orlovi	<i>paravojna grupacija Dragoslava Bokana</i>
- b/g	<i>borbena gotovost</i>
- BiH	<i>Bosna i Hercegovina</i>
- b/k	<i>borbeni komplet</i>
- BOV	<i>borbeno oklopno vozilo</i>
- br.	<i>brigada</i>
- brp	<i>bataljon remontne podrške</i>
- brrp	<i>brigada remontne podrške</i>
- brTO	<i>brigada Teritorijalne odbrane</i>
- b/v	<i>borbeno vozilo</i>
- bVP:	<i>bataljon vojne policije</i>
- č.	<i>četa</i>
- CJB	<i>Centar javne bezbednosti</i>
- CloB:	<i>centralna logistička baza</i>
- CSB	<i>Centar službi bezbednosti</i>
- čTO	<i>četa Teritorijalne odbrane</i>
- CZ	<i>Civilna zaštita</i>
- d.	<i>divizija</i>
- D-2	<i>vrsta dizel goriva</i>
- DB	<i>Državna bezbednost</i>
- DG	<i>diverzantska grupa</i>
- DTG	<i>diverzantsko-teroristička grupa</i>

- DPO	društveno-politička organizacija
- DPZ	društveno-politička zajednica
- Dušan Silni	srpska nacionalistička paravojna grupacija
- GL	građansko lice na službi u JNA
- gmbr	Gardijska mehanizovana brigada
- gmtbr	Gardijska motorizovana brigada
- GŠ	Glavni štab (prethodio Generalštabu)
- GŠ	Generalštab (nasledio Glavni štab)
- hab	haubička baterija
- HDZ	Hrvatska demokratska zajednica
- HV	Hrvatska vojska
- Idg	izviđačko-diverzantska grupa
- IKM	istureno komandno mesto
- IMS, InMS	intendantska materijalna sredstva
- InOb	intendantsko obezbeđenje
- Iod	izviđački odred
- J.	jedinica
- JA	Jugoslovenske oružane snage, (naslednica JNA), (vidi i VJ)
- JNA	Jugoslovenska narodna armija
- JOd	jurišni odred
- JS	javna sigurnost
- JSO	jedinica za specijalne operacije (MUP-a Srbije)
- JUL	Jugoslovenska ujedinjena levica (SRJ)
- JV	jedinica veze
- k.,K.	korpus
- KAG	korpusna artiljerijska grupa
- K-da	komanda
- K-dant	komandant, komandujući starešina
- KM	komandno mesto
- KOS	kontraobaveštajna služba, vojna kontraobaveštajna Služba (kolokvijalni izraz koji je korišten i za vojno-obaveštajnu službu JNA: Drugu upravu, i za Upravu JNA za bezbednost, UB - Uprava bezbednosti)
- KoV	kopnena vojska
- LAP	laka artiljerijski puk
- lbr	laka brigada

- lpbr	laka pešadijska brigada
- LRZ	logor za ratne zarobljenike
- m	mehanizovan
- MAD	mešoviti artiljerijski divizion
- MAP	mešoviti artiljerijski puk
- Martićevci	kolokvijalni naziv za policiju Krajine u Hrvatskoj pod kontrolom Srba (poznatu i pod nazivom Milicija), koji je dobila po svom osnivaču, Milanu Martiću
- md	mehanizovana divizija
- mehanizovana	jedinica koja koristi gusenična vozila
- MES	minsko-eksplozivna sredstva
- MKBJ /ICFY/	Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji (mirovni pregovori, a od jeseni 1994. i misija za nadzor granice između BiH i SRJ)
- MKCK /ICRC/	Međunarodni komitet Crvenog krsta
- MO /MOD/	Ministarstvo odbrane
- motorizovana	jedinica koja koristi vozila točkaše
- mpoab	mešoviti protivoklopni artiljerijski bataljon
- mpoad	mešoviti protivoklopni artiljerijski divizion
- mpoabr	mešovita protivoklopna artiljerijska brigada
- MR	materijalne rezerve
- MS	materijalna sredstva
- msd	motostreljačka divizija
- mt	motorizovan
- MTS	materijalno-tehnička sredstva
- mtb	motorizovani bataljon
- mtbr	motorizovana brigada
- mtd	motorizovana tenkovska divizija
- MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
- m/v	motorno vozilo
- MVPP	moral, verski i pravni poslovi
- NC	nastavni centar
- NDH	Nezavisna država Hrvatska (za vreme Drugog svetskog rata na čelu sa Antom Pavelićem)
- NGŠ	načelnik Generalštaba
- NO	narodna odbrana
- NOP	nastavno-operativni poslovi

- NTSI	načelnik tehničke službe
- NVO	naoružanje i vojna oprema
- NŠ	načelnik štaba
- OB	odeljenje bezbednosti
- OB	organ bezbednosti
- OB	obaveštajna služba
- ObC	obaveštajni centar
- o., od	odeljenje
- OC	operativni centar
- Od	odred
- OkŠTO:	Okružni štab Teritorijalne odbrane
- OG	operativna grupa
- okb	oklopni bataljon
- okbr	oklopna brigada
- omb	oklopno-mehanizovani bataljon
- ONO	Opštenarodna odbrana
- OS	oružane snage
- OŠ	Opštinski štab
- oTO	odeljenje teritorijalne obrane
- Ot, OT /APC/	oklopni transporter
- ov	oklopno vozilo
- OUR	organizacija udruženog rada
- OZ	operativna zona
- p., puk	puk
- PAA	protivavionska artiljerija
- partizani	komunistički "svenacionalni" gerilski pokret u Drugom svetskom ratu na čelu sa Josipom Brozom Titom, kojim su dominirali Srbi i Crnogorci, ali u kojem su na raznim područjima u velikom broju učestvovali Hrvati, Makedonci, Slovenci, Albanci i Muslimani.
- PAP	poluautomatska puška
- pb	pešadijski bataljon
- pbr	pešadijska brigada
- pd	pešadijska divizija
- pgmbr	Proleterska gardijska mehanizovana brigada
- pgmd	Proleterska gardijska mehanizovana divizija
- PIM /kao u originalu/	protivtenkovska mina

- PJP	posebna jedinica policije
- PKM	pozadinsko komandno mesto
- PMP	popuna, mobilizacija i personalni poslovi
- p/n	protivnapad
- PM	puškomitraljez
- PMEZ	Posmatračka misija Evropske zajednice
- PNŠ	pomoćnik načelnika štaba
- PoB	pozadinska baza
- POB	protivoklopna borba
- pob	protivoklopni bataljon
- Pod	prednji odred
- PoOB	pozadinsko obezbeđenje
- POOd	protivoklopni odred
- POW	Prisoner of War /ratni zarobljenik/
- pp, ppuk	pešadijski puk
- PP	protivpešadijski
- PPM	protivpešadijska mina
- PS	Pravilo službe
- Pt, PT	protivtenkovski
- Ptap	protivtenkovski artiljerijski puk
- Ptbr	protivtenkovska baterija /kao u originalu/
- PTO	protivtenkovska odbrana
- PVL	profesionalna vojna lica
- PU	polijska uprava
- p/u	protivudar
- pvf	formacija /kao u originalu/
- PVO	protivvazдушna odbrana
- PZS	protivvazдушna samohotka
- PZT	protivvazdušni top/topništvo
- rb, RB	ručni bacač
- RDB	Resor državne bezbednosti
- RH	Republika Hrvatska
- RIK	rukovođenje i komandovanje/komanda i kontrola/
- RIM	regrutovanje i mobilizacija
- RJB	Resor javne bezbednosti
- RM	Ratna mornarica
- RMP	popuna, mobilizacija i personalni poslovi
- RMS	ratna materijalna sredstva

- RR	ratni raspored
- RSK	Republika Srpska Krajina (samoprogllašena država Srba u Hrvatskoj)
- RVI	ratni vojni invalidi
- RV i PVO	Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana
- SAJ	Specijalna antiteroristička jedinica (MUP)
- SAO	Srpska autonomna oblast (samoproglášena srpska područja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini)
- SBO	Sremsko-baranjska oblast
- SBZS	Slavonija, Baranja i zapadni Srem
- SČP	Srpski četnički pokret
- SDB	Služba državne bezbednosti
- SDB	Srpska državna banka
- SDG	Srpska dobrovoljačka garda (poznata kao "Arkanovi tigrovi")
- SDP	Stranka demokratskih promena Hrvatska) (reformisani Savez komunista)
- SDK	Služba društvenog knjigovodstva
- SDS	Srpska demokratska stranka
- SDS SZ	Srpska demokratska stranka srpskih zemalja
- Šešeljevci	paravojna grupacija odana vođi Srpske radikalne stranke, Vojislavu Šešelju
- SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
- SIV	Savezno izvorno veće
- SJB	Služba javne bezbednosti
- SJB	Stanica javne bezbednosti
- Sk	skladište
- SKJ	Savez komunista Jugoslavije
- SK-PJ	Savez komunista - Pokret za Jugoslaviju
- SKS	Savez komunista Srbije
- SMB	sivo-maslinasta boja (uniforma)
- SNO	Srpska narodna obnova
- SnOb	sanitetsko obezbeđenje
- SNS	Srpski narodni savez
- SPO	Srpski pokret obnove
- SPS	Socijalistička partija Srbije
- SRBiH	Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina

- SRJ	Savezna Republika Jugoslavija (nastala posle raspada SFRJ)
- SRS	Srpska radikalna stranka
- SSK	Srpska stranka Krajine
- SSNO	Savezni sekretarijat za narodnu odbranu
- SSUP	Savezni sekretarijat unutrašnjih poslova
- STO	snage Teritorijalne odbrane
- SUP	Sekretarijat unutrašnjih poslova
- SVK	Srpska vojska Krajine
- SVLR	samohodni višeevoni lanser raketa
- Š.	štab
- ŠTO	štab Teritorijalne odbrane
- ŠVK	Štab Vrhovne komande (SFRJ)
- TANJUG	Telegrafska agencija nove Jugoslavije
- tč	tenkovska četa
- tb	tenkovski bataljon
- tbr	tenkovska brigada
- TG/tg	taktička grupa
- TMS, tms	tehničko-materijalna sredstva
- TO	Teritorijalna odbrana
- Tp	tenkovski puk
- TRD	topničko-raketni divizion
- TRZM	tehničko-remontni zavod municije
- TRZ	tehničko-remontni zavod
- tv	tenkovski vod
- TSk	tajno skladište
- TSl	tehnička služba
- TU	tehnička uprava
- UB	Uprava bezbednosti
- Ubs	ubojna sredstva
- UDBA	Uprava državne bezbednosti
- UNCIVPOL	Civilna policija Ujedinjenih nacija
- UNHCR	Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice
- UNMO	Vojni posmatrači Ujedinjenih nacija
- UNPA	Zaštićena zona Ujedinjenih nacija
- UNPROFOR	Zaštitne snage Ujedinjenih nacija (u Hrvatskoj do

	31. marta 1995, a u Bosni i Hercegovini do decembra 1995)
- UNS	Uprava namenske proizvodnje
- v.	vod
- VBR	višeceovni bacač raketa
- VES	vojnoevidenciona specijalnost
- VJ	Vojska Jugoslavije (naslednica JNA)
- VK(OS)	Vrhovna komanda (oružanih snaga)
- VMA	Vojnomedicinska akademija
- VO	Vojna oblast (JNA)
- VO, Vod	Vojni odsek
- v/o	vojni obveznik
- VOFP:	Vens-Ovenov mirovni plan
- VP	vojna policija
- VP	vojna pošta
- VP	vatreni položaj
- VPO	Vojno-pomorska oblast
- VSRJ	Vojska Savezne Republike Jugoslavije (vidi VJ)
- VŠ	Vrhovni štab
- VT	vatrena tačka
- VT	Vojno tužilaštvo
- ZMTP	zaštitni motorizovani puk
- ZNG	Zbor narodne garde (prethodio Hrvatskoj vojsci – HV)
- ZnŠTO	zonski štab Teritorijalne odbrane
- ZO	zona odgovornosti
- ZONO	Zakon o opštenarodnoj odbrani
- ZpM	zapovjedno mjesto /hrvatski/

Corrigendum ekspertskeg izvještaja Reynauda THEUNENSA u predmetu IT-95-13

(ERN 0364-6734-0364-6957)

Fusnote/reference

1. Za sve fusnote:
Zamjeniti "dokazni predmet broj" sa "65ter Nr".

Prvi dio:

- Fusnota br. 25: zamjeniti "479" sa "401".
- Fusnota br. 53: zamjeniti "379" sa "389".
- Fusnote br. 56 i 57: zamjeniti "Dokazni predmet broj 479, ERN BCS 0055-1062-0055-1221, JNA priručnik pod nazivom "Strategija Oružane Borbe" (na slovenačkom), 1983" sa "65ter br. 401, ERN BCS 0115-9746-0116-0096; ERN Eng L007-1841-L007-1889, SSNO priručnik "Strategija Oružane Borbe" Beograd, 1983".
- Fusnote br. 83, 84: zamjeniti "479" sa "401".
- Fusnota br. 219: ubaciti "paragraf 18" ispred "paragraf 57, 58".
- Fusnota br. 223: zamjeniti "paragraf 13" sa "paragraf 17".
- Fusnota br. 231: zamjeniti "paragraf 55" sa "paragraf 57".
- Fusnote br. 249, 256, 256, 268: zamjeniti "479" sa "401".
- Fusnota br. 414: zamjeniti "569" sa "570".

Drugi dio:

- Fusnota br. 42: dodati "65ter Nr 511," ispred "isječak".
- Fusnota br. 42: izbrisati "65ter Nr XX , ERN BCS 0346-0389-0346-0430; ERN Eng 0346-0389-0346-0430-EDT/Prevod, isječak iz ERN BCS 0346-0366-0346-0700, Preti li nam slobotomija?, tom 44, Vojislav ŠEŠELJ, ABC-GLAS, Beograd, 1994, str. 17, i str. 56-57".
- Fusnota br. 46: zamjeniti "971" sa "452".
- Fusnota 155: zamjeniti "971" sa "453".

5. Fusnota br. 195: zamjeniti "Naredjenje" sa "Izvještaj".
6. Fusnota 945: dodati "65ter Nr 951" izmedju "i" i "ERN 0327-1202".
7. Fusnota br. 201: ubaciti "65ter Nr 951" izmedju "i" i "ERN BCS 0327-1202..."
8. Fusnota br. 273: zamjeniti čitav tekst sa "65ter br. 419, ERN BCS 0364-3216-0364-3216; ERN Eng ET 0364-3216-0364-3216, OG Jug Strogo Povjerljivo, Naredjenje br. 439-1, 20 Nov 91".
9. Futnota br. 281: ubaciti "65ter Nr 591" ispred "ERN BCS 0345-0030-0345-0031".
10. Futnota br. 282: ubaciti "65ter Nr 69" ispred "ERN BCS 0327-1249-0327-1249".
11. Futnota br. 283: ubaciti "65ter Nr 592" ispred "ERN BCS 0327-1249-0327-1249".
12. Futnota br. 284: ubaciti "65ter Nr 593" ispred "ERN BCS 0345-0035-0327-1249".
13. Futnota br. 285: ubaciti "65ter Nr 569" ispred "ERN 0345-0042-0345-0043".
14. Futnota br. 286: ubaciti "65ter Nr 595" ispred "ERN 0345-0039-0345-0041".
15. Futnota br. 290: zamjeniti "dokazni predmet br." sa "65ter Nr 577".

Sadržaj

Prvi dio:

1. Stranica 41: paragraf 4: Funkcije rukovodjenja i komandovanja (ERN 0461-9943), podnaslov a. Planiranje:
Dodati: "Planiranje kao process i funkcija rukovodjenja i komandovanja zasniva se na naučnom predvidjanju, koje proizilazi iz poznavanja i pravilne procjene djelovanja zakonitosti na tok i realizaciju planiranih zadataka. Predvidjanje je process analitičkog rada i sposobnosti predvidjanja toka borbe. Sastoji se u sposobnosti komandanta ili štaba da unaprijed predvide moguće promjene u situaciji i vjerovatni tok predstojećih borbenih dejstava (referenca: 65ter Nr 384, ERN BCS 0214-8123-0214-8517, Eng L006-3323-L006-3474, JNA

Priručnik o rukovodjenju i komandovanju, 1983, poglavlje 1, podnaslov 6, str. 38).

2. Stranica 51: na samom vrhu stranice:
Dodati fusnotu: 65ter Nr 384, ERN BCS 0214-8123-0214-8517; ERN Eng L006-3322-L006-3474, JNA Priručnik o rukovodjenju i komandovanju, 1983, na stranici 28; 65ter Nr 968, ERN BCS 0114-7056-0114-7095; Eng 0090-9994-0091-0027 Pravila o odgovornosti komande korpusa kopnene vojske u miru, Federalni sekretarijat za narodnu odbranu SFRJ, 1990, Član 6.
3. Stranica 93: paragraf B: misija: zamjeniti "princip" sa "glavni".
4. Stranica 118: paragraf b. (2) RED 7: zamijeniti "informacija;" sa "informacija;"
5. Stranica 127: paragraf (3): u citatu: zamijeniti "FRJ with "SFRJ".

Drugi dio:

1. Stranica 4 (ERN 0462-0053): podparagraf (2): zamijeniti "kvorum" sa "glasovi".
2. Stranica 4: podparagraf (4): zamijeniti "Borisav JOVIĆ, vršilac dužnosti Presjedavajućeg Predsjedništva SFRJ" sa "Borisav JOVIĆ, Presjedavajući Predsjedništva SFRJ koji odlazi".
3. Stranica 5: podparagraf (b): zamijeniti "Borisav JOVIĆ, vršilac dužnosti Presjedavajućeg Predsjedništva SFRJ" sa "Borisav JOVIĆ, Presjedavajući Predsjedništva SFRJ koji odlazi".
4. Stranica 6 (ERN 04621-0055): podparagraf (5): zamijeniti čitav podparagraf:
"3. oktobra 1991. godine, Predsjedništvo SFRJ "ustanovilo postojanje neposredne ratne opasnosti" na teritoriji SFRJ. Stanje "neposredne ratne opasnosti" je trajalo do 22. maja 1992." (referenca: ERN BCS 0089-3074-0089-3075; ERN Eng ET 0089-3074-0089-3075, Informacija o važnosti proglašavanja neposredne ratne opasnosti, povjerljivo broj: 115-123, General Major Vidak VUJOVIĆ, 7. oktobar 1991.; ERN BCS 0049-5865-0049-5865; ERN Eng 0049-5864-0049-5865, Službeni list SRJ 6/1, 22. maj 1992.)
5. Stranica 15 (ERN 0462-0064): paragraf f. 2. zadnji red: zamjeniti "dodajući, Carry" sa "dodajući, "Carry".

6. Stranica 15 (ERN 0462-0064): zamjeniti "proglašenje "neposredne ratne opasnosti" 1. oktobra 1991." sa "uspostavljanje "neposredne ratne opasnosti" 3. oktobra 1991."

7. Stranica 32: paragraf (d) drugi red: dodati "problemi" nakon "snage".

8. Stranica 34: paragraf (b): drugi red: dodati "i republički" nakon "srpski".

9. Stranica 79 (ERN 0462-0128): zamijeniti "imena "Leva Supoderica" i "Petrova Gora" (lokalni srpski TO) "odredi" se odnose na oblasti Vukovara" sa " ime "Leva Supoderica" (lokalni srpski TO) "odred" se odnosi na oblast Vukovara".

10. Stranica 80: paragraf (e): dodati "iz gmtbr" nakon "pomoćnik komandanta za politička pitanja i moralno vaspitanje".

Stranica 103: paragraf 6. a. (2) (b) zamijeniti "08000 Hr" sa "0800 Hr".

IZVEŠTAJ GENERAL-MAJORA (U PENZIJI)

ANDREWA PRINGLEA

U VEZI S PREDMETOM VUKOVAR (IT-95-13/1)

UVOD

1. Tužilaštvo (Tužilaštvo) Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) zatražilo je od mene da mu pomognem u predmetu *Vukovar* (predmet br. IT-95-13/1, *Tužilac protiv Mileta Mrkšića, Miroslava Radića i Veselina Šljivančanina*). Moj udeo tiče se procene vojnih i profesionalnih aspekata ovog predmeta, posebno procene komandne odgovornosti i ovlašćenja, rukovođenja i komandovanja uopšte, te vojnog angažovanje i odgovornosti optuženih.

2. Sve što ovaj izveštaj sadrži i mišljenja izražena u njemu odraz su isključivo mojih stavova. Moja opažanja zasnivaju se na iskustvu koje sam stekao tokom punog radnog staža (37 godina) kao profesionalni oficir u Britanskoj vojsci. U Dodatku A navedeni su dokumenti koje mi je Tužilaštvo dalo na uvid.

3. Zamoljen sam da dam svoje mišljenje o više konkretnih pitanja koje sam obradio niže u tekstu i da, u vezi s materijalom koji mi je stavljen na uvid, izvučem zaljučke zasnovane na svom vlastitom iskustvu u vezi s vojnim učešćem i angažovanjem trojice optuženih u ovoj optužnici.

OBRAZOVANJE I PROFESIONALNO ISKUSTVO

Navedite svoje obrazovanje i profesionalno iskustvo. Koji aspekti vašeg obrazovanja i profesionalnog iskustva (uključujući vojnu karijeru) su relevantni za vaše svedočenje kao veštaka o vojnom rukovođenju i komandovanju i pitanjima vezanim za postupanje prema zatvorenicima tokom oružanog sukoba (uključujući njihovu evakuaciju)?

4. Ja sam general-major Britanske vojske u penziji. U Britanskoj vojsci služio sam 37 godina. Sada radim kao savetnik za odbranu i bavim se širokim rasponom pitanja, tako da sam nedavno u dva navrata pomagao NATO-u u

proučavanju rukovođenja i komandovanja. Već sam davao izjave i svedočio u predmetu MKSJ-a protiv g. Pavla Strugara i g. Vladimira Kovačevića (predmet br. IT-01-42) u vezi s pitanjima rukovođenja i komandovanja koja se tiču napada na Dubrovnik.

5. Na Kraljevsku vojnu akademiju u Sandhurstu (vojno-kadetska škola) upisao sam se 1964. godine. Diplomirao sam nakon dve godine i potom su me rasporedili u *The Royal Green Jackets*, pešadijski puk koji se sastoji od tri bataljona. Moje prvo operativno službovanje bilo je u svojstvu komandanta voda u jednom pešadijskom bataljonu u okviru snaga Ujedinjenih nacija na Kipru (UNFICYP). U to vreme, to ostrvo još nije bilo podeljeno i na njemu su bila izmešana kiparsko-turska i kiparsko-grčka sela. Između te dve etničke grupe vladala je prilična napetost. Čak je, tokom mog službovanja, Nacionalna garda kiparskih Grka izvršila opšti napad na više sela kiparskih Turaka. Zadatak UN-ovih snaga bio je da, koliko je moguće, smanji napetost i pokuša da spreči da ona preraste u sukob. To je bilo dragoceno iskustvo za moje buduće operativno službovanje u severnoj Irskoj i Bosni i Hercegovini.

6. Nakon pohađanja trogodišnje nastave iz primenjenih nauka na Kraljevskoj vojnoj školi za prirodne nauke u Shrivenhamu, ja sam se 1991. godine vratio u svoj pešadijski bataljon koji je tada bio angažovan u operacijama u Severnoj Irskoj, u vreme najvećih tamošnjih napetosti. Operacije su uglavnom preduzimane protiv Irske republikanske armije, ali su povremene preduzimane i protiv paravojnih snaga takozvanih 'lojalista'. To službovanje je bilo prvo od mnogih. U Severnoj Irskoj sam obavljao operativne dužnosti tokom 1971, 1972, 1973, 1978-1979, 1980. i 1981-1983. godine. Dužnosti sam obavljao kao komandir voda, ađutant, zamenik komandira čete, komandir čete i oficir operativnog štaba u Štabu za Severnu Irsku. Tokom tih službovanja, koja su trajala od četiri meseca do dve godine, stekao sam puno iskustva u pogledu protuterorističkih operacija, saradnje između vojske i policije, uloge obavestajnih službi, te operativno-štabskog rada na visokom nivou u sferi u kojoj se politička pitanja isprepliću s vojnim.

7. Tokom 1975. godine pohađao sam komandno-štabnu nastavu za mlađe starešine, nakon čega sam odabran da na Višoj generalštabnoj školi Britanske vojske dve godine pohađam prestižnu komandno-štabnu nastavu (1976-1977). Za štabnu obuku odabrano je oko trideset posto oficira, i to na osnovu položenog kvalifikacionog ispita i odgovarajućih preporuka u godišnjim ocenama. Kasnije sam se vratio kao član Štaba za rukovođenje vojnim vežbama (1983-1985).

8. Obuka na Višoj generalštabnoj školi bila je podeljena na dva dela. Prvi deo održavan je u Kraljevskoj vojnoj školi za prirodne nauke u Shrivenhamu. Taj deo obuke trajao je između tri meseca i jedne godine, zavisno od akademskih kvalifikacija. Budući da sam s naboljim ocenama stekao diplomu iz primenjenih nauka, odabran sam za jednogodišnju obuku. Težište tog dela komandno-štabne obuke bili su tehnologija i sistemi oružja, te proces nabavke oružja. Kada sam prešao u Štabsku školu u Camberleyu, druga godina obuke bila je usredsređena na komandno-štabne odgovornosti i taktiku do nivoa divizije. Obuka je bila obimnog sadržaja i uključivala je, na primer, nastavu iz komandovanja, u okviru koje su govorili i veterani, kao i obilazak ratišta u Normandiji zajedno s mnogobrojnim učesnicima zbivanja iz 1944. godine. Obuka je takođe obuhvatala i opšte obrazovanje o pitanjima saradnje s medijima, vojnom zakonu i međunarodnom ratnom pravu. U Štabskoj školi mnoge vežbe bile su posvećene tim aspektima vojnih operacija. Ja sam kasnije, kao član Štaba za rukovođenje vojnim vežbama, bio odgovoran za nastavu i obuku u okviru tri sukcesivna komandno-štabska obukaa (1983, 1984. i 1985).

9. Svojim pešadijskim bataljonom, 3. bataljonom zvanim *The Royal Green Jackets*, komandovao sam od 1985. do 1988. godine u Nemačkoj i Ujedinjenom kraljevstvu. S Nemačkom vojskom sam tesno saradivao i upoznao se s njihovom doktrinom i operativnim postupcima. Potom sam, u činu pukovnika, preuzeo dužnost u Ministarstvu odbrane, u Odeljenju za vojne operacije, gde sam radio na strateškom nivou i bio odgovoran za politiku Generalštaba širom sveta. Nakon toga sam godinu dana pohađao Kraljevsku školu za odbranu (Ratna škola). Polovinu polaznika činili su Britanci, iz redova vojske (u činu pukovnika ili brigadira), policije, drugih vladinih službi i privrede, a drugu polovinu činili su polaznici iz celog sveta, uglavnom iz vojske. Mnogi su posle postali načelnici svojih službi. Obuka je po sadržaju odgovarala strateškom nivou i obuhvatala je detaljnu nastavu iz oblasti u kojoj se isprepliću politička i vojna pitanja. Dan bi u najvećem broju slučajeva uključivao predavanje nekog glavnog predavača, vrhunskog stručnjaka iz date oblasti. Između britanskih oficira i njihovih stranih kolega bilo je svakodnevne interakcije, uključujući diskusije po grupama o relevantnim pitanjima, što je omogućilo bolje razumevanje uobičajenih vojnih pitanja, doktrina i operativnih metoda. Pored poseta privrednim i vojnim organizacijama, uključujući štab NATO-a u Briselu i na drugim mestima, obuka je obuhvatala i posete inostranstvu. Različite grupe bi tokom tri nedelje posetile različita područja sveta i po povratku bi svim polaznicima iznele

svoja saznanja i utiske. Na taj način smo sticali opšti uvid u probleme s kojima se suočavaju druge nacionalne vojske i političke organizacije.

10. Tome je usledilo moje službovanje u Kabinetu premijera (1992-1994), u kojem sam vodio jedan ogranak u Štabu za procenu kontraobaveštajnih podataka /Assessments Staff/, koji je radio za Zajedničku kontraobaveštajnu komisiju /Joint Intelligence Committee/. Potom sam 1994. godine prešao u Nemačku gde sam preuzeo komandu nad 20. oklopnom brigadom, da bi 1995. godine sa svojim štabom i više jedinica bio poslan u Bosnu i Hercegovinu, gde sam, kao komandant UN-ovog Sektora jugozapad, bio stacioniran u Gornjem Vakufu. To je bilo neprocenjivo operativno iskustvo s balkanskim ukusom. Moje operativno službovanje odvijalo se istovremeno s potpuno neuspelim prekidom vatre, pa je od aprila 1995. godine ponovo izbio veoma intenzivan sukob između etničkih grupa koji je na kraju okončan potpisivanjem Dejtonskog sporazuma. To službovanje je za mene takođe bilo i lekcija o tome kako izgleda obavljanje dužnosti komandanta u kontekstu strateškog haosa i nejasnoće. To je bio krajnje zamršen i frustrirajući operativni kontekst u kojem je glavna smernica bila jednostavno raditi ono što mislite da je ispravno. Doktrina, obuka, obrazovanje i iskustvo odigrali su ključnu ulogu u usmeravanju našeg delovanja.

11. Nakon obavljanja dužnosti načelnika Odeljenja za kopneno ratovanje od 1996. do 1997. godine, koje se bavi vojnim konceptima i doktrinom, vratio sam se u Bosnu i Hercegovinu, gdje sam postavljen za komandanta NATO-ove multinacionalne divizije "Jugozapad". Ta divizija je bila stacionirana u Banjoj Luci tokom 1997-1998. godine. Tu sam veoma često bio u kontaktu s vojnim, policijskim i civilnim vlastima bosanskih Srba na najvišem nivou, kao i s velikim brojem međunarodnih humanitarnih organizacija. U periodu od 1998. do 1991. godine /kao u originalu/ obavljao sam dužnost načelnika Štaba/načelnika Operativne službe pri Stalnom zajedničkom štabu u Northwoodu, Ujedinjeno kraljevstvo, što je bila moja poslednja funkcija. Iz tog štaba Ujedinjeno kraljevstvo je razmeštalo, upravljalo, održavalo ili povlačilo svoje oružane snage angažovane u brojnim operacijama širom sveta. Pored rešavanja operativnih pitanja od zajedničkog interesa s komandantima razmeštenim na isturenim ratištima, ta funkcija podrazumevala je tesnu saradnju u sferi u kojoj se isprepliću strateška vojno-politička pitanja kao integralni deo rada Organizacije za rešavanje kriznih situacija u okviru odbrane /Defence Crisis Management Organisation/, planiranje borbenih operacija i savetovanje načelnika štabova i ministara.

12. Kao pripadnik Britanske vojske penzionisao sam se 1991. godine. Od tada i dalje aktivno radim u oblasti odbrane kao savetnik kompanija u vezi s operativnim zahtevima, doktrinom, konceptima i pitanjima rukovođenja i komandovanja.

13. Imao sam veoma raznoliku karijeru, tokom koje sam vršio funkciju komandujućeg na svim nivoima, od voda do divizije. Većina tih komandnih funkcija uključivala je aktivno operativno službovanje. Pored jedinica iz Ujedinjenog kraljevstva, komandovao sam jedinicama iz mnogobrojnih zemalja, među kojima su bile jedinice iz Španije, Turske, Holandije, Kanade, S.A.D., Češke Republike, Novog Zelanda i Malezije. Tokom svoje karijere tesno sam saradivao sa štabovima i jedinicama iz Australije, Francuske, Nemačke, Švedske, Norveške i Finske. Takođe sam stekao iskustvo vezano za vojske bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i bosanskih Srba. Tokom svoje karijere pohađao sam brojne kraće i duže vojne tečajeve u okviru programa obuke i obrazovanja. Radio sam na taktičkim, operativnim i strateškim nivoima i stekao sam veliko iskustvo radeći u sferi u kojoj se isprepliću vojna i politička pitanja. Veoma često sam radio u tesnoj saradnji s policijom.

14. To bogato iskustvo, koje sam stekao tokom tridesetsedmogodišnje karijere, od čina potporučnika do general-majora, omogućava mi da, sa stanovišta profesionalnog vojnika, iznesem svoja opažanja o dokumentaciji koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid.

RUKOVOĐENJE I KOMANDOVANJE

Navedite i obrazložite principe rukovođenja i komandovanja (i veze) koji se generalno koriste u oružanim snagama širom sveta i koje su oružane snage SFRJ mogle koristiti 1991. godine

15. Komandovanje se odnosi na ovlašćenja data nekom licu da vojnim snagama upravlja, koordinira ih i nad njima vrši nadzor. Komandovanje je pravno i ustavno definisano u doktrini SFRJ, u članu 112 Zakona o ONO iz 1982. godine¹. Principi rukovođenja i komandovanja su

¹ Zakon o opštenarodnoj odbrani, član 112, MKSJ stranica br. L0049011: "Komandovanje u oružanim snagama zasniva se na načelima jedinstva komandovanja u pogledu upotrebe snaga i sredstava, jednostarešinstva i obaveze izvršavanja odluka, zapovesti i naređenja pretpostavljenog starešine."

podrobno obrazloženi u publikaciji JNA iz 1983. godine pod naslovom "Rukovođenje i komandovanje"².

16. Komandovanje je način na koji komandant donosi odluke i svoju volju i namere prenosi svojim podređenima. Ono, prema tome, obuhvata autoritet komandanta, njegovu odgovornost i dužnost da deluje. Od komandanta se očekuje da odluči o tome šta treba preduzeti i da to provede. Prema tome, rukovođenje i odlučivanje su njegove glavne odgovornosti. Komandovanje takođe uključuje odgovornost i rukovođenje. Odgovornost podrazumeva dužnost i obavezu da se nadređenom podnosi izveštaj o tome da li su na odgovarajući način izvršene dužnosti, iskorišćena ovlašćenja i upotrebljeni resursi koji su podređenom komandantu povereni. Rukovođenje je način na koji komandant, uz asistenciju svog štaba, organizuje, nadzire i koordinira aktivnosti snaga koje su mu dodeljene. On i njegov štab koriste opšteprihvaćenu doktrinu komandovanja i standardizovane procedure rukovođenja, uključujući štapski rad i veze i sisteme informisanja. Prema tome, komandovanje i rukovođenje su tesno povezani. Da bi svoje dužnosti efikasno obavljali, komandanti i štabovi treba da budu upoznati kako s komandovanjem tako i s rukovođenjem i da ta dva procesa razumeju.

17. Priručnik JNA iz 1983 "Rukovođenje i komandovanje"³ obuhvata mnogo od onoga što bi trebalo da je poznato svakoj razvijenoj vojsci. Pod 'razvijenom vojskom' mislim posebno na vojske u okviru NATO-a i, u opštem smislu, na 'kontinentalne armije', izraz koji je u svojoj izjavi upotrebio Milovan Zorc, general-major JNA u penziji.⁴ Razmatrajući rukovođenje i komandovanje u bivšoj Jugoslovenskoj narodnoj armiji, general-major Zorc navodi da je "sistem rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama bivše Jugoslavije, po svojoj internoj organizaciji i svom delovanju, bio veoma sličan sistemima u drugim evropskim armijama, pošto se tokom vremena razvio pod uticajem "kontinentalne" vojne tradicije".⁵ Složio bih se s general-majorom Zorcem. Čitajući vojnu doktrinu SFRJ, iznenadila

² Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Rukovođenje i komandovanje, Beograd 1983. Počev od stranice MKSJ br. L0063322. Govori se o sedam načela: jednostarešinstvo, subordinacija, jedinstvo, neprekidnost, elastičnost, operativnost i tajnost.

³ *Ibid.*

⁴ Izveštaj Milovana Zorca, general majora u penziji, od 1. februara 2004. godine, u vezi s predmetom koji se tiče Dubrovnika (IT-01-42). MKSJ 0299-2820-02854-ET/revidiran prevod

⁵ *Ibid.*, str. 3.

me je njena podrobnost i opša sličnost sa, na primer, doktrinom Britanske vojske i NATO-a. U svakoj vojsci u okviru NATO-a bila bi prihvaćena doktrina SFRJ o rukovođenju i komandovanju, o ulozi i dužnostima komandanata, o primerenom ponašanju i poštovanju međunarodnog prava.

18. Na primer, u doktrini JNA se, u vezi s elementima uspešnog rukovođenja i komandovanja, naglašavaju "ciljevi, autoritet, odgovornost, poverenje, disciplina, moral, propisi, vreme".⁶ U vezi s "autoritetom" navodi se da su za efikasno komandovanje potrebni ugled i lični autoritet i nekoliko važnih ličnih osobina.⁷ Navodi se da odgovoran starešina mora poznavati vojne propise i da ih se mora pridržavati. Dalje se navodi da je moralna odgovornost najvažniji oblik odgovornosti viših vojnih oficira. O disciplini se govori na uobičajen način i za nju se kaže da prožima odnose između svih pripadnika i celu organizaciju. Naglašava se važnost samodiscipline, kao i discipline koja se očekuje od starešine.⁸ Za disciplinu u jedinici je navedeno da je ogledalo efikasnosti rukovođenja i komandovanja, a za slabu disciplinu da je put ka neuspehu i u miru i u ratu.⁹ U odeljku o propisima, koji nalažu da se, kad god dođe do situacije koja pravilima nije predviđena, postupa u skladu s opštim stavovima i naređenjima, naglašeno je da je odgovornost starešina da poznaju zakone, propise, pravila i uputstva i da budu u stanju da ih primenjuju.¹⁰

19. Komandovanje na nivou brigade razmatra se u dokumentu JNA iz 1984. godine o pravilima vezanim za brigadu.^{11 12} U tom dokumentu se

⁶ *Ibid.* Počev na stranici MKSJ br. L0063336

⁷ *Ibid.* Stranica MKSJ br. L0063338. Među lične osobine spadaju "poštenje, iskrenost, [...] stručnost i potpuno poznavanje posla".

⁸ *Ibid.* Stranica MKSJ L0063343. "Starešina naših oružanih snaga mora usvojiti i izgrađivati samosvesnu disciplinu i to pomoću sadržaja i metoda koji se zasnivaju na socijalističkim odnosima, a to je, pre svega, poštovanje ljudske ličnosti. Dosledno sprovođenje disciplinskih normi najbolji je pokazatelj disciplinovanosti starešine."

⁹ *Ibid.* Stranica MKSJ L0063344.

¹⁰ *Ibid.* Stranica MKSJ L0063346.

¹¹ Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Pravilo brigada - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornaričke pešadije i laka (1984). Počev od stranice MKSJ 03030230

¹² *Ibid.* Stranica MKSJ 03030232: "Cilj Pravila je da, u skladu sa namenom i mogućnostima svake brigade posebno, obezbedi usvajanje i primenu jedinstvenih pogleda, stavova i taktičkih postupaka u pripremanju, organizovanju i izvođenju borbenih dejstava brigade u opštenarodnom odbrambenom ratu. Sve starešine i

navodi da je, da bi se postigli najbolji mogući rezultati u obavljanju datog zadatka, potrebno da "komandovanje" bude "jedinствeno, neprekidno, sigurno, elastično, efikasni i operativno".¹³ Ta načela su slična načelima koja se koriste u drugim evropskim i NATO armijama. Da navedemo nekoliko primera:

- "Za ostvarivanje jedinstva komandovanja potrebno je organizovati jedinstven sistem veza"
- "Neprekidnost komandovanja brigadom i drugim snagama u zoni borbenih dejstava obezbeđuje se (između ostalog) dobrom obučenosti starešina za samostalno i samoinicijativno odlučivanje"
- "Bitan preduslov elastičnosti je visok stepen osposobljenosti starešina da u različitim uslovima, samostalno, samoinicijativno i brzo cene situaciju i rešavaju složene borbene zadatke"
- "F...g dobra osposobljenost komande za neprekidno praćenje situacije, donošenje odluka i njihovo prenošenje na potčinjene";

Odmah se može videti da je sve ovo slično doktrini Britanske armije i NATO-a. Rezimirajući ovaj deo, Pravilo brigade JNA naglašava da je "Proces komandovanja F...g neprekidan, jedinstven i uzajamno povezan. Obuhvata neprekidno sticanje podataka, praćenje situacije, donošenje odluka i izdavanje zapovesti i naređenja. Ostvaruje se: planiranjem, organizovanjem, naređivanjem, koordinacijom i kontrolom".¹⁴

20. Ovo je, po mom mišljenju, sveobuhvatna, čvrsto utemeljena i dobro napisana doktrina rukovođenja i komandovanja kojom su utemeljeni načela i osnovna pravila s kojima bi trebalo da su upoznate sve starešine. General major JNA Zorc u penziji i ja, general major Britanske vojske u penziji, koji sam komandovao vojnim jedinicama iz nekoliko različitih evropskih, NATO i ne-NATO zemalja, delimo mišljenje da doktrina JNA ima mnogo sličnosti s doktrinom koju primenjuju evropske zemlje.

komande obavezne su da svestrano prouče odredbe ovog pravila i da ih u toku obuke ispituju i provere za svaku vrstu brigade i za uslove u kojima one dejstvuju."

¹³ *Ibid.* Stranica MKSJ 03030264, paragraf 107.

¹⁴ *Ibid.* Stranica MKSJ 03030265, paragraf 113.

PRIMENA PRINCIPA RUKOVOĐENJA I KOMANDOVANJA OD STRANE OPERATIVNE GRUPE "JUG"

Na osnovu dokumentacije 1. vojne oblasti i Operativne grupe "Jug" koju Vam je Tužilaštvo pokazalo, opišite kako je tokom operacija u Vukovaru te principe rukovođenja i komandovanja primenjivala Operativna grupa JNA "Jug".

21. Pregledavši dokumente koje mi je Tužilaštvo stavilo na uvid (vidi Dodatak A), stekao sam čvrst utisak da je komandant Operativne grupe JNA "Jug" raspolagao dobro uvežbanim i funkcionalnim sistemom za rukovođenje i komandovanje u skladu s goreopisanim načelima i doktrinom JNA. Naređenja su primana s višeg formacijskog nivoa (1. vojna oblast (: 1. VO)) i uglavnom su zavedena u Ratnom dnevniku Operativne grupe Jug. Uglavnom je zavedeno i kojim jedinicama pod komandom Operativne grupe "Jug" su ta naređenja dalje prenošena, često u malo detaljnijem obliku. Zavedeni su i izveštaji primljeni od podređenih jedinica. Uglavnom je zabeleženo i ono što je preduzeto na osnovu tih izveštaja i primljenih naređenja, ali ne u svim slučajevima.

22. Pismena naređenja Operativne grupe "Jug" koja sam video sadrže zadatke za jedinice pod njenom komandom.¹⁵ Te jedinice su se sastojale od regularnih profesionalnih jedinica Gardijske motorizovane brigade (Gmtbr), teritorijalnih jedinica (TO) i dobrovoljaca, iz čega se jednostarešinstvo koje je neophodno za koordinirane operacije. Ta naređenja jasno pokazuju odgovarajuću primenu načela rukovođenja i komandovanja JNA, naime jednostarešinstvo, subordinacija, jedinstvo, neprekidnost, elastičnost, operativnost, tajnost.

23. Ta naređenja se odnose na operativne grupe i jurišne odrede. Definicija operativnih grupa (OG) data je u Vojnom leksikonu JNA iz 1981. godine i Pravilima službe u korpusu kopnenih snaga (privremena) iz 1990. godine.¹⁶ Suštinu jedne operativne grupe čine formacije koje su privremeno

¹⁵ Vidi, na primer, naređenje Gmtbr od 1. oktobra 1991. godine, počev od stranice MKSJ L0112833, paragraf 5, "Zadaci jedinica", i naređenje Operativne grupe "Jug" 106-1 od 15. oktobra 1991, počev od stranice MKSJ L0110595, paragraf 2, "Zadaci jedinicama", i ekspedicionu listu, stranica L0110601

¹⁶ ERN B/H/S 0039-5376-0039-5376; eng. 0079-7104-0079-7232, Generalštab oružanih snaga SFRJ, *Pravilo - korpus kopnene vojske (privremeno)*, 1990, paragraf 27; ERN 0400-2219-0400-3347, Vojni leksikon, Vojnoizdavački zavod, Beograd 1981, na stranici 362

podvedene pod istu komandu jednog komandanta u svrhu izvođenja konkretne operacije u određenom vremenskom periodu. OG po sastavu i snazi može varirati od nekoliko brigada do nekoliko divizija sastavljenih od različitih vrsta jedinica (pešadijskih, oklopnih, inženjerskih, artiljerijskih i drugih). OG "Jug", na primer, u početku se sastojala od Gardijske motorizovane brigade (Gmtbr), 80. motorizovane brigade (80. mtbr), drugih jedinica JNA, dobrovoljaca i odreda vukovarskog TO¹⁷. OG "Jug" je kasnije reorganizovana za izvođenje operacija u periodu od 29. oktobra do 21. novembra 1991. godine i sastojala se od jurišnih odreda, koji su pojedinačno bili mešovitog sastava i sastojali su se od pripadnika regularnih jedinica JNA, jedinica lokalnog srpskog TO, TO Srbije i dobrovoljaca.¹⁸ Uključivanje jedinica TO u OG razmatra se u doktrini JNA na nivou korpusa.¹⁹

24. Jurišni odredi (JOD) su takođe definisani u Vojnom leksikonu JNA iz 1981. godine.²⁰ To su privremene borbene jedinice sastavljene od raznolikih jedinica (pešadije, oklopnih snaga, inženjera itd.) neophodnih za izvršenje datog zadatka. Sve jedinice bile bi pod komandom jednog glavnokomandujućeg, odnosno komandira jurišnog odreda. Jurišni odred se mogao deliti na više jurišnih grupa. Komandir svake jurišne grupe bio bi odgovoran komandiru jurišnog odreda. Jurišni odredi su slični britanskim borbenim grupama, snagama za specijalne zadatke i borbenim timovima. Sve te oružane grupacije su pod komandom jednog komandanta. Takve grupacije mogu se sastojati od pešadijskih, oklopnih, artiljerijskih, inženjerskih i logističkih jedinica, koje su spajane u grupe kako bi se za obavljanje datih zadataka obezbedila potrebna kombinacija specijalnosti. Glavnokomandujući

¹⁷ Na primer, Naređenje OG "JUG" 106-1 od 15. oktobra 1991. godine ERN B/H/S 0340-5671-0340-5673; eng. L011-0595-L011-0601; Naređenje OG "Jug" 235-1; Naređenje OG "Jug" 464-1, od 21. novembra 1991. godine, 06:00 sati : ERN B/H/S 0340-5685-0340-5685; eng. L011-4047-L011-4048

¹⁸ Vidi, na primer, naređenje Komande OG "Jug" br. 235-1, od 29. oktobra 1991. godine, u kojem se navodi Odluka za produženje napadne operacije "Vukovar". U "Zadacima jedinica" (paragraf 2) veoma detaljno su navedeni zadaci za Jod1-5.

¹⁹ Vidi JNA 1990, *Pravilo - korpus kopnene vojske (privremeno)*, počev od stranice MKSJ 00797104, paragraf 27.

²⁰ ERN 0400-2219-0400-3347, Vojni leksikon, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981, na stranici 205: "Element borbenog poretka združenih taktičkih jedinica u napadu na jako utvrđene položaje, ili veće naseljeno mesto radi ovlašćivanja utvrde nim zgradama (objektima). Privremenog je sastava, jačine čete do bataljona, ojačanih oklopnim borbenim vozilima, pionirima, artiljerijom i sredstvima veze. Dejstvuje skupno ili po jurišnim grupama."

bi obično bio komandant najveće borbene jedinice u grupi, pešadijske ili oklopne. On bi zapovedao svojom vlastitom jedinicom i svim drugim jedinicama koje su s njom grupisane i podvedene pod njegovu komandu.

25. Prema naređenjima OG "Jug" koje mi je Tužilaštvo dalo na uvid, Operativnoj grupi "Jug" bili su podređeni TO i dobrovoljci, što je bilo u skladu s doktrinom JNA. OG "Jug" formirana je od Gardijske motorizovane brigade (Gmtbr) i popunjena dodatnim jedinicama. Dužnost komandanta Gardijske motorizovane brigade, pukovnika Mileta Mrkšića, takođe je bila da komanduje Operativnom grupom "Jug". Te jedinice TO i dobrovoljačke jedinice spojene su u jurišne odrede (JOD1-5) OG "Jug".²¹ Jurišnim grupama komandovali su aktivni oficiri iz Gardijske motorizovane brigade (Gmtbr)²². U okviru Jurišnog odreda 1 (JOD-1), na primer, jedan odred TO Vukovar integrisan je u Jurišnu grupu 1. Jedan drugi odred TO Vukovar čiji pripadnici su bili iz Petrove Gore i Leve Supoderice integrisan je u Jurišnu grupu 3.²³ Jedinice TO i dobrovoljci, koji su integrisani u odrede TO, zavisili su od JNA u pogledu snabdevanja borbenim materijalom, posebno municijom²⁴. Štaviše, kada je podrška zakazala, to je bio povod za naređenje 1. vojne oblasti²⁵ komandantima podređenih jedinica da poprave situaciju.

26. Rezultat dosledne primene doktrine JNA o rukovođenju i komandovanju i pravila brigade bio bi i treba da bude primereno ponašanje i efikasno izvođenje operacija. Komandanti, od najnižeg do najvišeg nivoa, bili bi dobro informisani. Svo osoblje bi znalo šta treba da radi i kakvo ponašanje se od njega očekuje. Naređenja i informacije bi na odgovarajući način proticali u oba pravca po lancu komandovanja. Međutim, integracija jedinica TO i dobrovoljaca, o kojoj je u gornjem tekstu bilo reči, ima očigledne nedostatke²⁶. Komandanti na svim nivoima, koji su bili aktivna vojna lica, bili bi svesni

²¹ Vidi, na primer, izjavu svedoka br. 61, paragraf 15: "Sredinom oktobra 1991.godine, po naređenju OG "Jug", ta dva gardijska bataljona Gardijske motorizovane brigade promenili su nazive u "jurišne odrede" (JOD), a njihove gardijske čete postale su "jurišne grupe". Tom promenom naziva TO Vukovar je integrisan u jurišne čete, odnosno TO Vukovar je potpao pod komandu JNA, i to na mnogo nižem nivou nego ranije."

²² Vidi, na primer, izjavu svedoka br. 20, Dejana Jovanovića, iz 1. motorizovanog bataljona Gardijske motorizovane brigade, paragraf 31.

²³ Svedok br. 61, Borivoje Tesić, str. 5, paragraf 15.

²⁴ *Ibid*, paragrafi 27, 30, 31 i 35

²⁵ Naređenje 1. vojne oblasti 1614-82/79 od 16. novembra 1991. godine.

²⁶ *Ibid*.

različitih standarda discipline tih neregularnih i slabije obučanih jedinica i njihovih pripadnika. Njima bi takođe bilo poznato ponašanje mnogih pripadnika tih jedinica, koje bi imali priliku neposredno da vide, posebno prema ratnim zarobljenicima i zatvorenicima. U dokumentima koje sam video navedeno je puno slučajeva flagrantne nediscipline i kršenja međunarodnog ratnog prava²⁷ koje su svedoci prijavili i u vezi s kojima ništa nije preduzeto. Na primer, svedok br. 70 (Milorad Vojnović), komandant 80. motorizovane brigade (80. mtbr) bio je očevidac zlostavljanja kojem su evakuisana lica podvrgnuta po dolasku na Ovčaru i o tome je kasnije te večeri obavestio svog nadređenog starešinu, pukovnika Mileta Mrkšića, koji mu je, kako je naveo u svojoj izjavi, koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid, rekao da o tome ne priča.²⁸

27. Sada ću konkretno govoriti o delovanju komandanta OG "Jug". Pukovnik Mile Mrkšić je bio profesionalni vojnik koji je uznapredovao do viših položaja u JNA²⁹. On je u periodu relevantnom za predmetnu optužnicu nosio čin pukovnika i komandovao elitnom Gardijskom motorizovanom brigadom JNA. Sudeći po tome, on je tokom svoje karijere morao pokazati izuzetnu sposobnost kao oficir i proći stručnu obuku. On je, prema tome, raspolagao obimnim i temeljnim vojnim znanjem i morao je posebno poznavati doktrinu oružanih snaga SFRJ i biti svestan svojih odgovornosti prema međunarodnom ratnom pravu³⁰, kao i svojih odgovornosti kao komandanta³¹.

28. Pukovnik Mile Mrkšić je, nakon dolaska u Vukovar (verovatno oko 8. oktobra 1991. godine³²) postavljen za komandanta Operativne grupe "Jug", na mesto pukovnika Bajke Bojata. Komandovanje Operativnom grupom "Jug" podrazumevalo je za pukovnika Mileta Mrkšića veće odgovornosti od odgovornosti vezanih za komandovanje samo Gardijskom motorizovanom brigadom, jer je, pored komande nad Gardijskom

²⁷ "Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ", 1988. godine, počev od stranice MKSJ 00807685.

²⁸ Vidi izjavu svedoka br. 70, paragraf 36

²⁹ Objedinjena izmenjena optužnica, predmet br. IT-95-13/1

³⁰ Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, "Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ", 1988.

³¹ "Zakon o opštenarodnoj odbrani - ONO", 1982. Vidi takođe dokumente navedene na 3. stranici izveštaja general-majora Milovana Zorca.

³² Vidi Ratni dnevnik OG "Jug" pod datumom 8. oktobar 1991, u 08:10 sati, u kojem se navodi da se pukovnik Bojat, komandant OG "Jug", oprostio od osoblja OG "Jug", zahvaljujući im se na saradnji i želeći im "mnogo uspeha u daljim dejstvima".

motorizovanom brigadom koju je zadržao, preuzeo komandu nad dodatnim jedinicama. Njegova odgovornost je sada obuhvatala kako jedinice TO tako i neregularne jedinice.³³ (Pod izrazom 'neregularne jedinice' mislim na jedinice koje ne pripadaju ni regularnim snagama JNA ni organizacijama koje su zvanično u sastavu TO. U takve jedinice bi, na primer, spadale jedinice koje su formirali Arkan, Šešelji i drugi. Te jedinice su bile pod slabom vojnom kontrolom i često su bile poznate po surovosti i nedisciplini).

29. Jedinice TO i dobrovoljci integrisani su u OG "Jug" radi operacija u Vukovaru. Pukovnik Mile Mrkšić je, prema tome, za njih bio direktno odgovoran. On je bio odgovoran za ponašanje tih jedinica i njihovo angažovanje. On je bio svestan njihove reputacije i nediscipline i to bi uzimao u obzir kada ih je potčinjavao radi izvođenja operacija. Kao iskusan komandant, on bi, prilikom obilaska rejonu borbenih dejstava, posebnu pažnju poklanjao jedinicama TO i dobrovoljcima, ili je trebalo da to čini. Te jedinice su bile podređene OG "Jug" sve do neposredno pre nego što je Gardijskoj motorizovanoj brigadi naređeno da se povuče. OG "Jug" je tek 21. novembra 1991. godine izdala naređenje pod naslovom "Regulisanje pitanja prepotčinjanja i vraćanja u matični sastav".³⁴ Tim naređenjem, koje se tiče pripreme za povlačenje Gardijske motorizovane brigade iz Vukovara, nalaže se neophodno privremeno prepotčinjavanje jedinica OG "Jug"/Gardijske motorizovane brigade Operativnoj grupi "Jug". Prema spisku primalaca naređenja OG "Jug" br. 464-1³⁵ može se videti da su u te jedinice spadali pomenuti dobrovoljački odredi, među kojima su bili 'šešeljevci' (Šešeljev dobrovoljački odred), čiji komandant je jedan od onih na koje je naređenje naslovljeno, i jedinice vukovarskog TO. Jedinice vukovarskog TO su prepotčinjene 80. motorizovanoj brigadi koja je bila zadužena za bezbednost i kontrolu u zauzetom području Vukovara.

30. Prema tome, pukovnik Mile Mrkšić je trebao biti svestan toga da jedinice TO i dobrovoljačke jedinice neće ispoljiti isti nivo profesionalne sposobnosti i discipline kao njegove elitne regularne jedinice. On je, stoga, trebao znati da će na te jedinice morati da obrati posebnu pažnju kada je reč o

³³ Vidi ekspedicionu listu za naređenja koje je izdala 1. gardijska motorizovana brigada, od 1. oktobra 1991. godine, počev od stranice L0112833. Vidi takođe naređenje OG "Jug" br. 464-1, od 21. novembra 1991. godine, 06:00 sati : ERB B/H/S 0340-5685-0340-5685; eng. L011-4047-L011-4048.

³⁴ Naređenje OG "Jug" 464-1 od 21. novembra 1991. godine, 06:00 sati, počev od stranice MKSJ L0114047

³⁵ *Ibid*

nadzoru, disciplini, razumevanju naređenja i njihovom izvršavanju, te zvaničnom raportiranju. Dokumentacija koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid sadrži nekoliko primera očigledne nediscipline tih neregularnih jedinica.

31. Gardijska motorizovana brigada je nesumnjivo bila jedna dobro obučena i profesionalna formacija. Naređenja koja je ta formacija izdavala bila su detaljna i podrobna.³⁶ Ratni dnevnik³⁷ je iscrpno napisan dokument, sve do događaja od 20. novembra 1991. godine, u vezi s kojima se navodi zapanjujuće malo podataka. Pre tog datuma, upisana su sva naređenja i zabeležene akcije koje su preduzete. To nije slučaj i kada je reč o događajima vezanim za evakuaciju bolnice i načinu na koji se postupalo prema ratnim zarobljenicima nakon predaje hrvatskih snaga. Iako dokumentacija potvrđuje da su starešine, sve do najvišeg u lancu komandovanja, uključujući i pukovnika Mileta Mrkšića lično, obavestavane o nedisciplini jedinica TO i posebno neregularnih jedinica³⁸, o tome u Ratnom dnevniku nema evidencije. Nigde nema evidencije o naređenjima više komande³⁹ kojima se konkretno nalaže da se izbegava zlostavljanje ratnih zarobljenika ili civila, a koja su od najvišeg starešine u lancu komandovanja prosleđena do najnižeg, kao ni o preduzetim akcijama. To iznenađuje.

32. Naređenje Komande 1. vojne oblasti br. 1614-82/81 izdao je general-potpukovnik Života Panić, koji je bio nadređen pukovniku Miletu Mrkšiću. Naređenje je bilo naslovljeno "na ličnost komandanta - načelnika" i na njemu je pisalo "Vrlo hitno" i "Uručiti odmah". Mrkšić je sigurno odmah shvatio važnost tog naređenja i to da njegov nadređeni od njega traži da odmah preduzme potrebne korake i izvrši naređenje. Mrkšić je video da njegov nadređeni njemu lično naređuje da se posebno pobrine za to da se, sada kada je Vukovar pao, ispoštuju svi aspekti Ženevskih konvencija koji se tiču ratnih zarobljenika⁴⁰ i da "najenergičnije spreči svaku pojavu nediscipline, nevojničkog izgleda i ponašanja".⁴¹ Štaviše, u tom naređenju general potpukovnika Živote Panića naglašeno je da "niko nema pravo na odmazdu i

³⁶ *Ibid*

³⁷ Stranice Ratnog dnevnika počev od L0100496 odnose se na period od 09:00 sati 1. oktobra do 08:00 sati 22 novembra.

³⁸ Izjava svedoka br. 70, paragraf 36, svedoka br. 72, str. 13 i 25 i dr.

³⁹ Naređenje Komande 1. vojne oblasti br. 1614-167 i 1614-82/81 od 18. novembra 1991. godine.

⁴⁰ Naređenje Komande 1. vojne oblasti br. 1614-82/81 od 18. novembra 1991. godine, paragraf 3.

⁴¹ *Ibid*, paragraf 5

druge oblike osvete, kao što su to vršile neke jedinice mesne TO".⁴² To naređenje starešine neposredno nadređenog pukovniku Miletu Mrkšiću formulisano je veoma snažnim rečima. Mrkšiću nisu mogli promaći ni njegov ton ni njegov sadržaj. On je bio potpuno svestan toga da je dužan da postupa prema naređenjima i u skladu sa stavovima svog nadređenog. On bi takvo naređenje odmah preinačio u svoje naređenje koje bi lično uputio podređenim komandantima u OG "Jug", ili je to trebao učiniti. Nakon što bi to naređenje prosledio, on bi ga, prilikom obilaska podređenih jedinica, usmeno ponovio, ili je to trebao učiniti. On bi podređenim komandantima pogledao u oči i jasno im dao do znanja da od njih očekuje da se naređenju potpuno povinuju, ili je to trebao činiti. On bi to naglasio osoblju svog štaba kako bi znali da deluju u njegovo ime. Vojnoj policiji je verovatno dat zadatak da za bilo kakvo narušavanje reda hapsi počinioce. Vukovar je pao i trebalo je, pored registrovanja civila, prikupiti podatke i o brojnim pripadnicima neprijateljskih snaga i licima koja nisu učestvovala u borbenim operacijama. Postojala je mogućnost da mnogo toga krene naopako. Pobeda je s mukom izvojevana i strasti su se razbuktale. U tim okolnostima bi svaki komandant bio svestan svojih odgovornosti. Međutim, pročitavši dokumente koje mi je Tužilaštvo stavilo na uvid, zaključujem, na osnovu delovanja pukovnika Mileta Mrkšića i njegovih podređenih, da pukovnik Mile Mrkšić ništa u tom smislu nije preduzeo. Čak postoje dokazi da on nije obraćao pažnju na izveštaje upravo o takvoj vrsti ponašanja u vezi s kojom je njegov nadređeni očigledno bio veoma zabrinut.⁴³ Sudeći po onome što sam pročitao, ono što je on preduzimačio bilo je, po mom profesionalnom mišljenju, daleko od onog što bi se očekivalo od komandanta njegovog ranga i iskustva.

33. U Ratnom dnevniku čak nije ni zabeleženo da je primljeno naređenje 1. vojne oblasti br. 1614-167⁴⁴. Ne navode se ni upozorenja u vezi s primerenim ponašanjem sadržana u naređenjima više komande OG "Jug" od 20. i 21. novembra 1991. godine.⁴⁵ Dokumentacija koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid ne sadrži nijedno naređenje u kojem se detaljno navodi kako treba izvršiti evakuaciju bolnice. Očekivao bih da jedna tako važna i osetljiva operacija bude predmet konkretnih naređenja u kojima se detaljno navode

⁴² *Ibid*, paragraf 8

⁴³ Vidi, na primer, izjavu svedoka br. 70.

⁴⁴ Naređenje Komande 1. vojne oblasti br. 1614-167 od 18. novembra 1991. godine

⁴⁵ Naređenje OG "Jug" br. 439-1 izdato 20. novembra 1991. godine u 06:00 sati i naređenje OG "Jug" br. 464-1 izdato 21. novembra 1991. godine u 06:00 sati

zadaci i sve što se tiče koordinacije i subordinacije, te konkretna uputstva koja je komandant smatrao potrebnim da izda, poput uputstva da se prema ratnim zarobljenicima i civilima korektno postupa. Čak se ni u borbenim izveštajima koje je OG "Jug" uputila Komandi 1. vojne oblasti, kao što su izveštaji upućeni, u 18:00 sati, 20. i 22. novembra 1991. godine⁴⁶, gotovo ništa ne navodi o onome što se zaista događalo u vezi s odvođenjem ratnih zarobljenika i ponašanjem jedinica TO i dobrovoljačkih jedinica, kao, u pojedinim slučajevima, i samih jedinica JNA. Štaviše, u borbenom izveštaju od 20. novembra konkretno se navodi da se prema ratnim zarobljenicima postupa u skladu sa Ženevskom konvencijom o postupanju s ratnim zarobljenicima⁴⁷, a samo četiri sata pre tog izveštaja, ratne zarobljenike su, prema izjavi svedoka P-010 koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid, teško tukli i primoravali da trče kroz špalir pripadnika JNA, TO i dobrovoljačkih jedinica koji su ih pritom tukli, što je bio uvod u ubijanje tih zatvorenika kasnije te večeri⁴⁸, i to nakon što je komandant, pukovnik Mile Mrkšić, primio lične izveštaje o zlostavljanju ratnih zarobljenika.⁴⁹ Nigde se ne spominju evakuacija i odvajanje ratnih zarobljenika i kako se s njima kasnije postupalo na Ovčari, kao ni zastoji koji su nametnuti MKCK-u i PMEZ-u kojima je sprečen nadzor postupka, kako je predviđao Zagrebački sporazum. Ne spominje se neprimereno ponašanje TO/neregularnih snaga.⁵⁰ Po mom profesionalnom mišljenju, odsustvo izveštavanja u tom obimu krajnje je nepropisno. Štaviše, u Borbenom izveštaju od 20. novembra, koji je potpisao "Komandant OG "Jug", pukovnik Mrkšić" navodi se da se "Prilikom selekcije, transporta i predaje ratnih zarobljenika u svemu postupalo po Ženevskoj konvenciji o ratnim zarobljenicima. Preduzete su i mere na učvršćivanju rukovođenja i komandovanja, reda i discipline u jedinicama".⁵¹ Pukovnik Mrkšić je znao, ili je morao znati, da tvrdnja u vezi sa Ženevskim konvencijama nije istinita. Po mom mišljenju, malo je verovatno da su preduzete bilo kakve mere da bi se u jedinicama pojačali rukovođenje i komandovanje i red i disciplina, premda činjenica da pomenuti borbeni

⁴⁶ Borbeni izveštaji OG "JUG" br. 457-1 od 20. novembra 1991. godine, br. 467-1 od 21. novembra 1991. godine i br. 437-1 od 22. novembra 1991. godine

⁴⁷ Borbeni izveštaj OG "Jug" od 20. novembra 1991. godine, u 18:00 sati.

⁴⁸ Izjava svedoka P-010, stranica 15-18, i drugih.

⁴⁹ Izjava svedoka br. 70, paragraf 36

⁵⁰ Izjave svedoka br. 70, br. P-014, br. P-003, br. 19 (Dragutin Berghofer), br. 82 i drugih

⁵¹ Borbeni izveštaji OG "Jug" 457-1 od 20. novembra 1991, stranica 2, paragraf 2 (1). MKSJ ET 0119-2665-0119-2666

izveštaj sadrži takvu tvrdnju ukazuje na to da se znalo da sve nije onako kako bi trebalo biti.

34. Miletu Mrkšiću je, kao komandantu Operativne grupe "Jug", bilo jasno kakve su njegove odgovornosti. Njemu je bilo sasvim poznato da je evakuacija bolnice, što je bio predmet sporazuma vojnih vlasti SFRJ na najvišem nivou, koji je potpisan u ime JNA i Republike Hrvatske⁵² (Zagrebački sporazum), predstavljala operaciju u vezi s kojom se od njega očekivalo da, kao odgovorni komandant, sprovede čvrstu kontrolu i nadzor. On je, uz to, znao da će izvođenje te operacije pratiti međunarodne organizacije kao što su MKCK i PMEZ, a pogotovo svetski mediji. Svaki starešina koji bi imao iskustvo pukovnika Mileta Mrkšića bio bi potpuno svestan svojih odgovornosti, strateških implikacija i profesionalnih posledica po sebe i međunarodnih posledica po SFRJ ako bi evakuacija krenula naopako. On bi posebno bio svestan svojih odgovornosti u vezi s postupanjem sa svim evakuisanim licima u skladu s međunarodnim ratnim pravom i Ženevskim konvencijama.⁵³ Bilo koji oblik angažovanja jedinica TO ili neregularnih jedinica u takvoj operaciji bio bi svakom iskusnom komandantu dovoljan razlog za uzbunu, pogotovo u ovom slučaju u kojem je nedisciplina tih jedinica i njihovo surovo postupanje s ratnim zatvorenicima već bilo poznato vojnoj policiji Gardijske motorizovane brigade o čemu je Mile Mrkšić već bio lično obavestjen.⁵⁴ Stoga je razumljivo što je to već bilo opštepoznato i što su usmene ili pismene informacije o tome proticale lancem komandovanja sve do vrha. Dokumentacija koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid sadrži izjave svedoka koje se na to odnose.⁵⁵

35. Pukovnik Mile Mrkšić bi, kao komandant, stalno obilazio rejon operativnih dejstava i jedinice koje su bile pod njegovom kontrolom, što je bilo u skladu s doktrinom rukovođenja i komandovanja u JNA i što je uobičajena praksa u zapadnim armijama. On se ne bi oslanjao samo na zvanične pisane ili radio izveštaje. Komandant njegovog iskustva bi, obilazeći jedinice i razgovarajući s podređenim komandantima, pri čemu bi ih gledao u oči, odmah "osetio puls" i zauzeo stav o onome što se stvarno dešava u njegovom rejonu borbenih dejstava. On bi posebno bio svestan šta znači

⁵² "Zagrebački sporazum" potpisan od strane Republike Hrvatske, JNA i drugih

⁵³ "Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ", 1988. godina

⁵⁴ Vidi fusnotu 7

⁵⁵ Izjava svedoka br. 70, svedoka br. 72 i drugih

angažovanje jedinica TO, dobrovoljaca ili četnika⁵⁶. Angažovanje takvih snaga za jednu tako osetljivu operaciju kao što je evakuacija pomenute bolnice, uključujući odvajanje i zatvaranje ratnih zarobljenika, nakon teških borbi u kojima su pretrpljeni veliki gubici i prilikom kojih su se, sasvim prirodno, razbuktale strasti, predstavlja, po mom mišljenju, nepromišljen potez. Ono što se dogodilo moglo se gotovo sasvim predvideti s obzirom na iscrpno dokumentovanu nedisciplinu i surovo ponašanje jedinica TO i dobrovoljačkih jedinica. To bi jedan iskusni komandant visokog ranga poput Mileta Mrkšića znao ili bi morao znati.

36. U dokumentaciji koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid nigde se ne spominje da je nakon pomenutog događaja (ubijanja ratnih zarobljenika) sprovedena istraga ili preduzeta neka disciplinska mera. No, i pored toga, za taj događaj se znalo i o njemu se svuda pričalo. U doktrini oružanih snaga SFRJ sasvim jasno su navedene dužnosti komandanta u vezi s ponašanjem u skladu s međunarodnim ratnim pravom i mere koje se od njega očekuju kada sazna za kršenja tog prava. Čak je, kao što je gore navedeno, u ratni dnevnik upisano da je, pre evakuacije bolnice, od više komande primljeno naređenje kojim se podređene formacije upozoravaju na takvu opasnost.⁵⁷ Nije zabeleženo da je bilo šta preduzeto, ali je komandant, pukovnik Mile Mrkšić, za to naređenje bez sumnje znao i bio svestan njegovog sadržaja. U Ratnom dnevniku OG "Jug" nigde nije zabeleženo da su upozorenja sadržana u naređenju Komande 1. vojne oblasti br. 1614-167 i 1614-82/81 od 18. novembra 1991. godine prosleđena podređenim komandantima u lancu komandovanja.

KLIMA KOMANDOVANJA

Objasnite pojam 'klima komandovanja' i važnost te klime/njen uticaj na vojne operacije, posebno u vezi s Operativnom grupom JNA "Jug" i snagama koje su u Vukovaru delovale pod njenom komandom

⁵⁶ Izjava svedoka 72, stranica 11. Svedok, koji je pukovnik JNA srpske nacionalnosti, govori o četnicima i navodi jednog od njih kao vojvodu Topolu, opisujući ga kao "visokog i bradatog". Topola se pojavljuje i u drugim izjavama svedoka u kojima se navodi njegovo zlostavljanje ratnih zatvorenika (izjava svedoka br. 74, paragraf 9)

⁵⁷ Naređenje 1. vojne oblasti 1614-82/81 od 18. novembra 1991. godine, paragraf 3.

37. Snagom svoje ličnosti, stilom rukovođenja i komandovanja i ponašanjem uopšte, komandant znatno utiče na moral, osećaj usmerenosti i delovanje svog osoblja i podređenih komandanata. Svaki komandant, ma koje nacionalnosti bio, ima uticaj na svoje osoblje i podređene komandante, u pozitivnom ili negativnom smislu. Kada je reč o višim komandantima (kao što je bio pukovnik Mile Mrkšić), klima komandovanja je isto onoliko relevantna koliko je relevantna kada je reč o nižim komandantima (kao što je bio kapetan Miroslav Radić) i onima koji su privremeno imali komandnu odgovornost (kao što je, po mom profesionalnom mišljenju zasnovanom na dokumentaciji koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid, bio slučaj s majorom Veselinom Šljivčaninom). Jednostavno rečeno, što viši komandant to širi uticaj klime komandovanja koju on lično širi. Pukovnik Mile Mrkšić je dao ton celoj Gardijskoj motorizovanoj brigadi i OG "Jug". Kapetan Miroslav Radić je dao ton svojoj četi i jurišnoj grupi. Klima komandovanja je često predmet razmatranja u priručnicima o vojnoj doktrini kako bi se komandanti potaknuli na razmišljanje o onome što donosi poboljšanje klime komandovanja. Tome je u doktrini JNA posvećena potrebna pažnja, a u "Pravilu brigada" dat poseban značaj⁵⁸.

38. Komandant ima vlast nad svojim osobljem i podređenim komandantima. I dok komandovanje može znatno varirati po stilu, od tiranskog i autokratskog do onog kojim se poštuje i prihvata mišljenje potčinjenih i koje je opuštено, komandant će uvek biti onaj koji stvara klimu komandovanja u kojoj deluju njegovo osoblje i podređeni. Komandant daje opšti ton svojom ličnošću, stilom i ponašanjem uopšte. Neki komandanti pokazuju razumevanje prema svom osoblju i podređenim komandantima, uvažavajući njihovo mišljenje i potičući ih na učestvovanje u diskusiji dok se odluka ne donese. Drugi se ponašaju autokratski i opresivno, stvarajući tako klimu u kojoj osoblje nevoljno izražava svoje mišljenje ili se plaši da to čini. Za neke komandante će se znati da ispravno postupaju i da se strogo pridržavaju pravnih normi vezanih za oružani sukob. Za druge će se znati da zatvaraju oči pred zločinima. Svojim ponašanjem i merilima, komandant pruža primer i usmerava delovanje osoblja i podređenih komandanata.

⁵⁸ Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, "Pravilo brigada", 1984, počev od str. MKSJ 03030230, paragraf 115: "Ličnim držanjem, radom, angažovanjem u sprovođenju politike SKJ, moralnim likom, hrabrošću, sposobnošću, pravednošću, hladnokrvnošću, doslednošću i poštovanjem ličnosti i mišljenja potčinjenih komandant bitno utiče na celokupno stanje u brigadi, a posebno na moral jedinica i komandovanje."

39. Stoga smatram da se izraz 'klima komandovanja', zvalo se to tako ili ne, a u doktrini JNA taj izraz se ne koristi, odnosi na opštevažeći aspekt komandovanja. Teoretski, taj aspekt se tiče svakog višeg komandanta koji komanduje nekom formacijom ili većim brojem jedinica. To je prihvaćeno u doktrini JNA: "Autoritet se definiše kao ugled i taj ugled ocenjuje sredina (kolektiv, zajednica i sl.) u kojoj starešin – rukovodilac deluje. Autoritet starešine vezan za čin i položaj predstavlja formalni autoritet. ... Potreban je i lični autoritet, jer ova dva autoriteta daju onaj pravi potreban za uspešno rukovođenje i komandovanje. ... Neke od najvažnijih osobina starešine koje obezbeđuju autoritet u jedinici (kolektivu, sredini) su ..." (nabrojane su lične osobine, u koje spadaju poštenje, iskrenost, smirenost, dobro postupanje s ljudima itd.).⁵⁹ Štaviše, u priručniku JNA pod naslovom "Rukovođenje i komandovanje"⁶⁰ konkretno se navodi da "Starešina jake volje i čvrstog karaktera vaspitno utiče na potčinjene ličnim primerom, autoritetom i zahtevima. Svojim ponašanjem, koje je svakodnevno izloženo sudu potčinjenih, osobinama koje oduševljavaju ili odbijaju, svojom ličnošću, starešina vrši veliki vaspitni uticaj na potčinjene. Poznato je da potčinjeni nastoje da oponašaju starešinu i u tome je značaj ličnog primera".⁶¹ U ovom citatu iz doktrine JNA klima komandovanja je opisana na jezgrovit način.

40. U doktrini JNA razmatra se uticaj ljudskih problema.⁶² Primere za to predstavljaju sledeći odabrani citati:

- "Sve veze i odnosi na relaciji organizacija pojedinac i obratno, kao i odnosi između pojedinaca, pretpostavljeni - potčinjeni i obratno, odnosi između organizacija (komandi i jedinica) u suštini su ljudski problemi. ...jer su i organizacioni pa i stručni problemi u stvari ljudski problemi."

- "U izvršavanju borbenog zadatka, najobučeniije i potpuno uvežbano ljudstvo i sa najmodernijim borbenim sredstvima neće postići uspeh ako nisu pravilno rešeni ljudski problemi."

- "Lični primer starešina ima veliku ulogu u stvaranju dobrih međuljudskih odnosa u jedinici."

- "Ljudski problemi su raznovrsni, stalni, oni se ne mogu rešiti jednom zauvek period. Njih treba neprekidno rešavati. Vrlo je važno da starešina

⁵⁹ Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, "Rukovođenje i komandovanje", 1983, stranice MKSJ L0063337/8

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Ibid.*, str. 53, stranice MKSJ L0063374/5

⁶² *Ibid.*, stranica L0063332

predviđa ljudske probleme, a to će mu omogućiti da spreči neželjene posledice."

41. Da li klima komandovanja podređenim komandantima daje povoda za pristup 'sve može' i takav pristup dopušta ili zahteva primereno ponašanje i odgovornost, to zavisi od komandanta, od toga kakav on primer pruža i kakve standarde nameće. Svaki "razuman komandant" će se stoga pobrinuti da stvori klimu komandovanja koja će se zasnivati na njegovom delovanju i primeru koji pruža i koja od njegovih podređenih zahteva "razumno ponašanje i držanje". Na ovom mestu bih, u vezi s "razumnim ponašanjem i držanjem" rekao da je to ponašanje koje je, između ostalog, u skladu s pravnim normama oružanog sukoba. Tamo gde je to definisano u doktrini, kao što je to bio slučaj u oružanim snagama SFRJ,⁶³ zadatak komandanta nije težak. On jednostavno treba da, u klimi komandovanja koju je stvorio, jasno dā do znanja da od svakoga očekuje da deluje u skladu s prihvaćenom doktrinom. Ako komandant to propusti da učini, disciplina će vrlo brzo popustiti, i ako ne preduzme neophodne disciplinske mere, nedisciplinovano ponašanje će postati norma. Što želeće borbe to veća opasnost od odmazde, posebno ako je bilo mnogo gubitaka, kao što je bio slučaj s napadačkom silom u urbanim uslovima u Vukovaru. Situacija se pogoršava i postaje još nejasnija kada se suprotstavljene snage smatraju neregularnim snagama u oružanoj pobuni protiv države. U tim okolnostima suštinski je važno da komandant uspostavi čvrste norme ponašanja i pritom naglasi da one proističu iz ratnog prava i Ženevskih konvencija. Što je situacija konfuznija, to je komandantova odgovornost veća.

42. U dobro obučanim jedinicama, to bi trebalo da se podrazumeva. Na primer, prema izjavi svedoka br. 58, kapetan Saša Bojković, koji je u Vukovaru komandovao 1. četom 1. motorizovanog bataljona elitne Gardijske motorizovane brigade, pre svake operacije bi naglasio da je neophodno pridržavati se Ženevskih konvencija⁶⁴, naročito onih koje se odnose na ratne zarobljenike i civile. Svedok P20, komandir voda pri 3. gardijskoj četi (pod komandom kapetana Miroslava Radića) 1. gardijskog (motorizovanog) bataljona Gardijske brigade, u svojoj izjavi datoj Tužilaštvu navodi kome je dostavljen "tekst od jedne stranice u kojem su navedeni ciljevi

⁶³ "Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ", 1988, objavio Savezni sekretarijat za narodnu odbranu. Stranica MKSJ-a 00807686.

⁶⁴ Svedok br. 64, paragraf 16.

u Vukovaru i koji sadrži uputstva u vezi s poštovanjem zakona i običaja ratovanja i Ženevskih konvencija u slučaju zarobljavanja ratnih zatvorenika".⁶⁵

43. Komandant održava klimu komandovanja koju je stvorio putem doslednog delovanja. On nameće normu ponašanja, izražava svoje stavove, razmenjuje mišljenja i informacije sa svojim osobljem i podređenim komandantima, preduzima disciplinske mere ili mere kojima se ublažavaju posledice, ili takve mere ne preduzima, zavisno od situacije, tako da oni koji su pod njegovom komandom znaju šta očekuje, znaju šta će tolerisati, a šta ne, i kako će najverovatnije reagovati na događaje. Takva klima komandovanja može služiti dobru ili zlu. Komandant se može pridržavati zakona ili ne obraćati pažnju na zakon. Postupajući na taj način, on će u svakom slučaju biti odgovoran za svoje postupke. U jednom delu doktrine JNA govori se o odgovornosti⁶⁶. Iz tog dela izvučeni su sledeći citati:

- "Odgovornost nalaže od starešina poznavanje Š...Ć vojnih propisa."
- "Za rukovođenje ljudima potrebna je jaka volja, čvrst karakter i potpuna odgovornost."
- "Ako se potčinjeni ponaša nevojnički to ne daje pravo pretpostavljenom da se i on tako ponaša, i obratno."
- "Zavisno od posledica koje su rezultat neodgovornog rada, odgovornost može biti: moralna, materijalna, disciplinska i krivična."
- "Smatra se da je moralna odgovornost najjači vid odgovornosti starešina."

44. Iz gorenavedenog je jasno da doktrina JNA pridaje važnost odgovornostima komandanta, a time i klimi komandovanja, premda se taj konkretni termin u njoj ne koristi.

45. Iz toga proizlazi da, ako komandant ne stvori dovoljno razumnu klimu komandovanja, onda će rezultat toga verovatno biti nerazumno ponašanje. Ako komandant sasvim jasno da do znanja da, na primer, sredstvo opravdava cilj, te da ne samo da su prihvatljiva zverstva nad onima koji se smatraju neprijateljem, bilo da je reč o vojnicima ili civilima, već su i poželjna, onda se zverstva moraju dogoditi, ukoliko pojedinci ne odbiju da u tome učestvuju zato što im to ne dopušta savest ili se plaše zakonskih posledica. Ako se zna da je komandant svestan toga da zatvorenike streljaju ili zlostavljaju i da ništa ne preduzima da tome stane u kraj, bilo u proaktivnom

⁶⁵ Svedok P-020, paragraf 16

⁶⁶ Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, "Rukovođenje i komandovanje", vojna tajna - interno, Beograd, 1983. godine (referentna stranica br.: L00633). Stranice br. L0063338/9.

bilo u reaktivnom smislu, i počinioce izvede pred lice pravde, on onda stvara klimu komandovanja u kojoj se zna da su protuzakonita dela prihvatljiva.

46. Komandant koji je uspostavio "primereno razumnu klimu komandovanja" sasvim jasno će time dati do znanja kakve norme ponašanja očekuje, kao i kakvu ulogu treba da odigraju podređeni komandanti u obezbeđivanju da se oni koji su pod njihovom komandom razumno ponašaju. On će takođe jasno dati do znanja kakva vrsta ponašanja se neće tolerisati i kakve su posledice neposlušnosti. Komandant i svi koji su pod njegovom komandom treba da budu sasvim svesni toga da za svakog od njih važe propisana pravila vojne discipline. Komandanti na svim nivoima treba da budu svesni svojih odgovornosti koje proističu iz ovlašćenja koja su im data kako bi obezbedili primereno ponašanje onih koji su pod njihovom komandom. Ako "razuman komandant" na bilo kom nivou postane svestan pojava u vezi s kojima je potrebno provesti disciplinsku istragu ili mu neko na njih skrene pažnju, on treba da se pobrine za to da budu preduzete odgovarajuće disciplinske mere koje su propisima predviđene. To obično podrazumeva određen oblik istrage u svrhu utvrđivanja činjenica i podizanje odgovarajuće optužbe, ako činjenice upućuju na to da dati slučaj treba dalje zvanično istražiti i da jedno ili više lica treba smatrati odgovornim. U JNA, tu istragu bi obično vršila vojna policija zadužena za prekršaje u okviru vojne jurisdikcije.⁶⁷

47. Ako komandant ne uspe da nametne disciplinu, onda će posledica toga biti nedisciplina, ukoliko svako pod njegovom komandom u svim trenucima ne pokaže besprekoran nivo samodiscipline. Ako se vidi da komandant ne nameće disciplinu kada je potrebno preduzeti disciplinske mere, onda će se smatrati da je slab, da odobrava počinjeno delo ili da je i jedno i drugo slučaj. Komandant je, prema ovlašćenjima koja su mu data, dužan da se pobrine za održavanje discipline. Ako se vidi da tu dužnost ne izvršava, namerno ili nenamerno, on će stvoriti klimu komandovanja u kojoj će nedisciplinovano ponašanje biti prihvaćeno kao norma. Možda je češći slučaj da se prihvate određeni oblici nediscipline, a drugi ne. Malo je verovatno da bi ijedan komandant bio spreman da prihvati neizvršavanje naređenja ili nepoštovanje autoriteta nadređenog pošto bi to značilo potpuni raspad reda među onima koji su pod njegovom komandom. Međutim, može se dogoditi, na primer, da komandant prihvati streljanje zatvorenika ili

⁶⁷ "Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ", 1985, počev od stranice MKSJ 03041628

silovanje žena, koji predstavljaju protupravna dela jer se njima krše pravne norme vezane za oružane sukobe i, u svakom slučaju, norme ponašanja utvrđene u doktrini JNA⁶⁸. Ako, u tim okolnostima, on ne nametne disciplinu, to će onda biti shvaćeno kao njegovo prihvatanje takvog ponašanja i takva dela će postati uobičajena.

48. Kada nema dovoljno vremena za odgovarajuću pripremu jedinica za rat, iskusni komandant zna, ili bi trebalo da zna da će biti potrebno da se jedinice stalno usmeravaju i nadziru dok budu kroz iskustvo učile. Isto važi i kada su njegovoj komandi podređene slabije obučene jedinice, poput jedinica TO i dobrovoljaca, posebno ako su te jedinice poznate po nedisciplini ili je komandant o tome primio informacije, ili je pak lično svedok njihove nediscipline. U tim okolnostima, od vitalne je važnosti klima komandovanja koju komandant stvori. Od svojih podređenih komandanata on mora strogo zahtevati odgovarajuće norme ponašanja i insistirati da ti isti podređeni komandanti te iste norme zahtevaju od jedinica kojima zapovedaju. Kršenja pravila ponašanja će uvek biti, ali će se o komandantu suditi na osnovu onoga što on u vezi s tim preduzima. Ono što komandant bude prihvatio postaće norma. On je taj koji uspostavlja normu. General-major Zorc u penziji takođe naglašava važnost ličnog angažovanja komandanata u nadziranju oficira koji su pod njihovom komandom i pomaganju istima, posebno "u slučajevima kada su oni nedovoljno iskusni ili se radi o rezervnim jedinicama koje su nedovoljno obučene za zadatak".⁶⁹

RATNI ZAROBLJENICI

Navedite pravila i propise koji se odnose na postupanje s licima zarobljenim tokom oružanog sukoba (pritoor, nadzor, zaštita, prebacivanje u pritvoreničke centre itd.)

49. Važeća pravila i propisi koji se tiču postupanja s ratnim zarobljenicima i civilima koji su se zatekli na ratnom poprištu su Ženevske konvencije. Ženevska konvencija III odnosi se na ratne zarobljenike, a Ženevska konvencija IV na civile. JNA je, na osnovu međunarodnog prava,

⁶⁸ "Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ", 1988, objavio Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, stranica MKSJ-a br. 00807686.

⁶⁹ Izjava Milovana Zorca, general-majora u penziji, u vezi s predmetom *Dubrovnik* (IT-01-42), stranica 9.

izdala svoje vlastite propise⁷⁰ u vezi s primenom međunarodnog ratnog prava, oslanjajući se, koliko je potrebno, na međunarodne konvencije. Svrha toga je ovako opisana: "Pravila međunarodnog ratnog prava imaju svrhu da spreče nepotrebne žrtve i patnje, koje bitno ne utiču na vojni ishod rata a njihovo poštovanje neposredno doprinosi da se ratne okrutnosti ublaže i da se olakša uspostavljanje mira."⁷¹ U uvodu tog dokumenta navodi se da je cilj "da se pripadnici oružanih snaga Jugoslavije upoznaju s pravima i dužnostima boraca u oružanom sukobu."⁷² U nastavku se navodi da se "ta prava i te dužnosti zasnivaju F...g na međunarodnom ratnom pravu, tj. na ugovorima i drugim aktima iz oblasti međunarodnog ratnog prava, koje je Jugoslavija ratifikovala i priznala"⁷³ i, što je značajno, da se ta prava i te dužnosti "zasnivaju F...g na opštepriznatim načelima i običajima međunarodnog ratnog prava".^{74 75} Ovo je važan dokument pošto se njime izražava stav da se "međunarodno ratno pravo F...g primenjuje u svakom oružanom sukobu međunarodnog značaja, bez obzira na to da li je objavljen ili priznat kao rat".⁷⁶ On je, prema tome, trebalo da predstavlja priručnik s osnovnim pravilima ponašanja oružanih snaga SFRJ. Štaviše, uvod tog dokumenta završava se naređenjem⁷⁷, s pečatom predsednika SFRJ, u kojem se nalaže počinovanje međunarodnom ratnom pravu i navodi da će se komandanti i svaki pojedinac smatrati odgovornim u pogledu primene tog prava, te zahteva da, u slučaju kršenja ratnog prava, nadležni starešina primeni određeni postupak i da se tokom obuke taj postupak primenjuju i uvežbava.⁷⁸

50. Pomenuti dokument sadrži sveobuhvatne smernice u vezi sa svim aspektima ponašanja pojedinaca i grupe u slučaju sukoba i ulogama i odgovornostima pojedinaca i starešina koji komanduju jedinicama. Lična odgovornost opisana je u drugom poglavlju – "Sprečavanje povreda pravila

⁷⁰ Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, "Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ", 1988, počev od stranice MKSJ br. 00807686

⁷¹ *Ibid*, stranica 5

⁷² *Ibid*, stranica 5

⁷³ *Ibid*. Ti dokumenti su navedeni na stranici 11

⁷⁴ *Ibid*. Ta "opštepriznata načela" detaljno su navedena na stranici 10

⁷⁵ *Ibid*. Stranica 5

⁷⁶ *Ibid*. Stranica 5

⁷⁷ *Ibid*. U fusnoti se navodi "objavljeno u "Službenom vojnom listu" br. 7, od 28. aprila 1988. godine"

⁷⁸ *Ibid*. Stranica 6.

međunarodnog ratnog prava i krivična odgovornost za ratne zločine"⁷⁹ Tome sledi deo u kojem se govori o odgovornosti za dela potčinjenih.⁸⁰ Starešina snosi ličnu odgovornost za povrede pravila međunarodnog ratnog prava "ako je znao ili je mogao da zna da njemu potčinjene ili druge jedinice ili pojedinci pripremaju izvršenje takvih povreda, pa u vreme kada je još bilo moguće sprečiti njihovo izvršenje ne preduzme mere da se te povrede spreče."⁸¹ Naglašeno je da je lično odgovoran i onaj vojni starešina "koji zna da su povrede pravila ratnog prava izvršene, a protiv prekršioaca ne pokrene disciplinski ili krivični postupak ili ako F...g prekršioaca ne prijavi nadležnom vojnom starešini".⁸²

51. Ti paragrafi, uzeti zajedno, i propisi uopšte, trebalo bi da su dovoljni da svi pripadnici barem budu svesni svojih odgovornosti. Očekivalo bi se da redovna vojska, a posebno profesionalni oficiri, budu svesni svojih dužnosti. U vojsci koja je mobilizovana na brzinu, profesionalni oficiri bi posebno bili svesni dužnosti koju imaju da slabo obučene jedinice nauče propisnom ponašanju u sukobu.

52. U sedmom /kao u originalu/ poglavlju dokumenta govori se o ratnim zarobljenicima.⁸³ Pripadnici oružanih snaga SFRJ treba da prema ratnim zarobljenicima postupaju "bez grubosti i neopravdanog nasilja".⁸⁴ "Zabranjeno je ma u kom slučaju preduzimati represalije prema ratnim zarobljenicima",⁸⁵ i prema ratnim zarobljenicima "se mora postupati čovečno. Oni se naročito moraju zaštititi od nasilja, uvreda i zastrašivanja".⁸⁶ U dokumentu se, osim o ratnim zarobljenicima, govori o evakuaciji, kretanju, ishrani, oblačenju i mnogo čemu drugom. Dokument je detaljan i sveobuhvatan.

53. Deveto poglavlje dokumenta posvećeno je postupanju prema civilima.⁸⁷ Ukratko, "prema ovim licima mora se u svako doba postupati čovečno. Naročito je zabranjeno svako nasilje i zastrašivanje".⁸⁸

⁷⁹ *Ibid.* Stranica 14, paragraf 20

⁸⁰ *Ibid.* Stranica 15, paragraf 21

⁸¹ *Ibid.* Stranica 15, paragraf 21

⁸² *Ibid.* Stranica 15, paragraf 21

⁸³ *Ibid.* Stranica 60.

⁸⁴ *Ibid.* Stranica 62, paragraf 204

⁸⁵ *Ibid.* Stranica 63, paragraf 209

⁸⁶ *Ibid.* Stranica 63, paragraf 210

⁸⁷ *Ibid.* Stranica 74

⁸⁸ *Ibid.* Stranica 74, paragraf 253.

54. Pored gorepomenutog dokumenta, u Ženevi je 27. novembra 1991. godine, na sastanku koji je sazvao MKCK, potpisan Memorandum o saglasnosti. U Memorandumu su utvrđeni obim delovanja MKCK, obaveze zaraćenih strana prema Međunarodnom komitetu i prema primeni pravila humanitarnog prava. Potpisnici Memoranduma jasno su se obavezali da će strogo i u celosti primenjivati sve četiri Ženevske konvencije.⁸⁹ Dokument JNA završava se sledećim upozorenjem: "Konačno, iz dosada uočenih problema u pogledu izvršavanja ovih obaveza jasno proizilazi potreba da starešine, neposredno angažovane na ovim poslovima, ponovo pažljivo prouče odredbe Ženevskih konvencija i Uputstvo o primeni pravila ratnog prava u oružanim snagama SFRJ i obezbede njihovu doslednu i potpunu primenu." U JNA je očigledno postojala bojazan da nije sve onako kako bi trebalo da bude u vezi s pridržavanjem međunarodnog ratnog prava, uprkos tome što je objavljen sveobuhvatan i podroban dokument u kojem je iznesena doktrina o tom pitanju.

55. Želio bih sada da se vratim pitanjima koja se tiču ratnih zarobljenika, civilnih zatvorenika, ranjenih i bolesnih, žena, dece i starijih lica, kao i navodnih ratnih zločinaca. Jasno je da konfuzna situacija kakva je vladala u Vukovaru povlači nekoliko složenih pitanja. Međutim, i ovde važi jedan sveobuhvatan opšti princip: da prema svima treba humano postupati.⁹⁰ Bolesnim i ranjenim licima treba pružiti isto lečenje i negu kao i pripadnicima vlastitih snaga. Ranjeni pripadnici obeju strana mogu se, prema tome, naći u istim previjalištima, bolnicama i ambulantskim kolima. Može se pokazati potrebnim da se ranjeni ratni zarobljenici čuvaju pod stražom, zavisno od težine njihovih ozleđa. Čim se oporave ili se zaključa da su u dovoljno dobrom fizičkom stanju da budu prebačeni u logor za ratne zarobljenike, njih treba staviti u pritvor s drugim ratnim zarobljenicima.

56. Pritvaranje ratnih zarobljenika treba vršiti prema odredbama Ženevskih konvencija. U doktrini JNA svi vidovi postupanja prema ratnim zarobljenicima utvrđeni su u skladu s ratnim pravom.⁹¹ Ratne zarobljenike treba odvojiti od civila koji nisu učestvovali u borbama, i potom ih ispitati i pritvoriti. Taj postupak je u doktrini JNA detaljno opisan, kao i zabrana

⁸⁹ Komanda 5. korpusa, "..... br. 398-3." Dokument MKSJ, počev od stranice 03031375

⁹⁰ "Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ", 1988, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu. Stranica MKSJ-a br. 00807686, stranica 63, paragraf 210.

⁹¹ *Ibid.*, poglavlje VIII, počev od paragrafa 60.

zlostavljanja ratnih zarobljenika.⁹² Ako se ratni zarobljenici predaju nekom drugom telu, onda je dužnost onih koji vrše tu predaju zarobljenika da se pobrinu za to da telo koje prima ratne zarobljenike bude svesno odgovornosti koje mu nalažu Ženevske konvencije i da se tim konvencijama povinuje.⁹³ Pored toga, ako postane očigledno da se prema ratnim zarobljenicima, nakon što su predati drugom telu, ne postupa na taj način, oni koji su ih prvobitno zarobili dužni su da ih vrate i stave pod svoj nadzor. Prvo što će svaki odgovorni starešina uraditi, ako mu se naredi da ratne zarobljenike preda nekome ko nije obučan da prema ratnim zarobljenicima ispravno postupa i ko nije sposoban niti želi da tako postupa, biće da potestuje kod nadređenih starešina, sve do najviše instance u lancu komandovanja. U krajnjoj liniji, taj starešina će ispravno postupiti i ako odbije da izvrši naređenje pošto bi bilo protupravno svesno učestvovati u zlostavljanju zarobljenika.

57. Civili se mogu pritvarati prema odredbama Ženevskih konvencija, no to je obično potrebno samo ako se smatra da bi njihovo slobodno kretanje predstavljalo opasnost. Postupanje prema civilima (građanskim licima koja pripadaju neprijateljskoj strani) utvrđeno je u doktrini JNA.⁹⁴ Situacija u Vukovaru nameće pitanje kako se borci koji nisu nosili uniformu ili su je odbacili mogu razlikovati od običnih civila ne-boraca. Prvo, opšte uzev, žene, deca i lica starije dobi mogu se izdvojiti kao lica koja verovatno nisu učestvovala u borbama. U slučajevima u kojima postoji sumnja, ti pojedinci se mogu ispitati da bi se utvrdili njihov pravi identitet i uloga. Pažljivo ispitati vojno sposobne muškarce koji su izjavili da nisu učestvovali u borbama predstavlja razumnu meru. Isto važi i za otkrivanje "navodnih ratnih zločinaca". No, takvo ispitivanje se mora obavljati pažljivo i u skladu s ratnim pravom. Tvrdnja da se u datoj grupi ljudi nalaze "ratni zločinci" ne sme biti opravdanje za opštu surovost, već treba da bude razlog za obradu i ispitivanje osumnjičenih.

⁹² *Ibid*, stranica 64, paragrafi 214 i 215

⁹³ "Ženevska konvencija III o postupanju sa ratnim zarobljenicima", usvojena 12. avgusta 1949. godine na

Diplomatskoj konferenciji održanoj u Ženevi od 21. aprila do 12. avgusta 1949. godine u cilju uspostavljanja međunarodnih konvencija za zaštitu žrtava rata, stupila na snagu 21. oktobra 1950. godine.

⁹⁴ "Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ", 1988, objavio Savezni sekretarijat za narodnu odbranu. Stranica MKSJ-a br. 00807686, poglavlje IX

58. U JNA, obradu osumnjičenih obično su vršili vojna policija i organi bezbednosti. Osnovano je pretpostaviti da su viši komandanti bili sasvim svesni toga da je neophodno obezbediti da se svi koji su u to uključeni primereno ponašaju, što bi verovatno bio predmet usmenih i/ili pismenih naređenja. Tamo gde bi bile angažovane međunarodne humanitarne organizacije, viši komandanti bi posebno bili svesni svoje dužnosti da se pobrinu da ponašanje jedinica pod njihovom komandom bude, nakon javne inspekcije, ocenjeno kao zadovoljavajuće, pošto bi, takođe, bili svesni posledica po sebe lično i međunarodnih implikacija ako bi se ustanovilo da te jedinice deluju u suprotnosti s ratnim pravom. Dokazni materijal koji sam video⁹⁵ jasno pokazuje da je postojao sistem obrade i ispitivanja osumnjičenih lica. Svedok br.78 navodi redosled događaja pre nego što je izveden pred sud, naime, da ga je, na području Vukovara, vojna policija najpre pretresla, a zatim mu zavezala oči i odvela ga u pritvor, gde su ga ispitivali i od njega uzeli pismenu izjavu. Potom su ga prebacili u Beograd, u vojni istražni zatvor. To me navodi na zaključak da je očigledno postojao sistem ispitivanja i isleđivanja osumnjičenih u cilju pokretanja krivičnog postupka koji je po potrebi korišćen za svakog "navodnog ratnog zločinca". Takva procedura se koristila za "navodne ratne zločince". Sud bi dato lice proglašavao nevinim ili krivim za "ratni zločin". Takva odluka ne bi spadala u zakonsku obavezu i nadležnost isturenih jedinica.

59. Sve to je utvrđeno u doktrini JNA⁹⁶. Situaciju u Vukovaru je, međutim, iskomplikovala potencijalna konfuzija oko prirode sukoba. Da bi se radilo o ratu ili pobuni? Organi bezbednosti su, u opštem smislu, zaduženi za "prikupljanje obavestajnih podataka i za bezbednost", uključujući, na primer, "otkrivanje i sprečavanje neprijateljske delatnosti pojedinaca, grupa ili

⁹⁵ Izjava svedoka br. 78 (Zlato Zlogleda)

⁹⁶ Vidi, na primer:

1. Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ, 1988,

objavio Savezni sekretarijat za narodnu odbranu. Stranica MKSJ-a br. 00807686

2. Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike

Jugoslavije, 1984, počev od stranice MKSJ-a br. 00920099

3. Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ, 1985, počev od stranice MKSJ-a

03041628

organizacija prema oružanim snagama i pripadnicima oružanih snaga"⁹⁷. Organi bezbednosti se takođe bave otkrivanjem i sprečavanjem delatnosti "Fusmerenihg na podrivanje ili rušenje Ustavom SFRJ utvrđenog društvenog uređenja i ugrožavanje bezbednosti zemlje, kao i ugrožavanje oružanih snaga" itd.⁹⁸ U haotičnim okolnostima kakve su vladale u Vukovaru bilo bi prirodno očekivati da organi bezbednosti odigraju vodeću ulogu u prikupljanju obaveštajnih podataka i obavljanju zadataka vezanih za bezbednost u najširem smislu. Organi bezbednosti su tesno saradivali s vojnom policijom i bili su, pre svega, odgovorni za "Frukovođenjeg pripremanja vojne policije za rad u ratu"⁹⁹. Organi bezbednosti takođe učestvuju "u radnjama koje prethode započinjanju krivičnog postupka, kao i u krivičnom postupku saglasno odredbama saveznih zakona kojima je uređen krivični postupak i nadležnost vojnih sudova".¹⁰⁰

60. Organ bezbednosti je "neposredno potčinjen starešini komande, jedinice".¹⁰¹ U ovom slučaju, organi bezbednosti OG "Jug"/Gardijske motorizovane brigade trebalo bi da su bili neposredno podređeni pukovniku Miletu Mrkšiću lično. Direktna odgovornost organa bezbednosti za delovanje vojne policije jasno je definisana: "Starešina organa bezbednosti, komande, jedinice, ustanove ili štaba oružanih snaga rukovodi u stručnom pogledu jedinicom vojne policije. On predlaže starešini komande, jedinice, ustanove ili štaba upotrebu jedinice vojne policije i odgovoran mu je za stanje i aktivnost te jedinice."¹⁰² Davanje zadataka vojnoj policiji takođe je spadalo u nadležnost organa bezbednosti: "Angažovanje jedinica ili pojedinih pripadnika vojne policije na izvršenju zadataka iz delokruga organa bezbednosti određuje starešina organa bezbednosti iz stava 1. ove tačke uz saglasnost pretpostavljenog vojnog starešine."¹⁰³

61. U doktrini JNA jasno su definisana ovlašćenja vezana za komandovanje vojnom policijom. "Vojnom policijom rukovodi i komanduje starešina vojne jedinice i ustanove u čijem se formacijskom sastavu nalazi

⁹⁷ "Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 1984, počev od stranice MKSJ.a 00920099, stranica 7, paragraf 6

⁹⁸ *Ibid*, paragraf 6b

⁹⁹ *Ibid*, paragraf 6g

¹⁰⁰ *Ibid*, paragraf 7e

¹⁰¹ *Ibid*, paragraf 16

¹⁰² *Ibid*, paragraf 23

¹⁰³ *Ibid*, paragraf 23

jedinica vojne policije ili joj je pridodata."¹⁰⁴ To znači da je pukovnik Mile Mrkšić bio odgovoran za rukovođenje i komandovanje vojnom policijom. Postojalo je jednostarešinstvo. Vojna policija nije bila odgovorna posebnom lancu komandovanja. Naređenja za njeno delovanje dolazila bi od Mrkšića i/ili, u njegovo ime, od njegovog osoblja. S druge strane, u doktrini JNA se navodi da "vojnom policijom u stručnom pogledu rukovodi starešina organa bezbednosti F...g. On predlaže starešini vojne jedinice i ustanove upotrebu jedinica vojne policije i odgovoran je za borbenu gotovost jedinice vojne policije i izvršavanje zadataka".¹⁰⁵ Prema tome, dužnost majora Šljivančanina bila je da pukovnika Mileta Mrkšića savetuje u vezi s operacijama vojne policije. Mislim da je formulacija "odgovoran je za F...g izvršavanje zadataka" nedovoljno jasna. Nije jasno da li to spada u komandnu ili nadzornu odgovornost. Ono što je jasno jeste da su organi bezbednosti izvan direktnog lanca komandovanja, koji čine komandant i komandanti koji su mu podređeni.

62. Stoga iz gorenavedenog zaključujem da je između organa bezbednosti (majora Veselina Šljivančanina) i njemu nadređenog komandanta (pukovnika Mileta Mrkšića), koji je bio ovlašćen da rukovodi i komanduje vojnom policijom, postojala tesna profesionalna saradnja. Mrkšiću je bilo poznato ili je moralo biti poznato sve što major Šljivančanin s njegovim odobrenjem radi. On je, štaviše, jedinicama vojne policije izdavao naređenja. Dužnost majora Šljivančanina bila je da svog nadređenog, pukovnika Mileta Mrkšića, potpuno obaveštava o stanju stvari. Major Šljivančanin je bio dužan da vojnoj policiji daje uputstva i da je u njenom delovanju usmerava. On je tu odgovornost, po svemu sudeći, proširio tako što je praktično preuzeo komandu nad vojnom policijom, ili barem na to upućuje nekoliko izjava svedoka u kojima se navodi da je on vojnoj policiji direktno izdavao naređenja, a ne preko komandanta jedinice vojne policije.¹⁰⁶ Ako je to bio slučaj, onda je komandno ovlašćenje majora Šljivančanina bilo predmet naređenja pukovnika Mileta Mrkšića pošto organi bezbednosti obično ne potpadaju direktno pod lanac komandovanja. Bez jednog takvog naređenja, jedinicama angažovanim u evakuaciji ne bi bilo jasno kome su odgovorne, i time bi bio prekršen princip "jednostarešinstva". Pukovnik Mile Mrkšić je,

¹⁰⁴ "Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ", 1985, počev od stranice MKSJ-a br. 03041628, paragraf 12.

¹⁰⁵ *Ibid*, paragraf 13

¹⁰⁶ Vidi, na primer, između ostalih, izjave svedoka br. 78 (Zlato Zlogleda) i svedoka br. 70 (Milorad Vojnović)

stoga, po mom profesionalnom mišljenju, bio potpuno svestan, ili je morao biti svestan, onoga što major Šljivančanin preduzima u vezi s evakuacijom bolnice i postupanja s ratnim zarobljenicima.

63. Odnos između vojnih i civilnih vlasti može biti veoma složen. To je u velikoj meri pitanje u vezi s kojim glavnokomandujući treba da razgovara s civilnim vlastima i usaglasi stavove. Postupajući na taj način, on bi se držao uputstava svog nadređenog, koji bi, sa svoje strane, postupao prema uputstvima koje bi dobio odozgo. U ovom slučaju, pukovnik Mrkšić je dobijao upute od 1. vojne oblasti. Mrkšić je zatim jedinicama pod svojom komandom izdavao odgovarajuća naređenja i uputstva. Jednostarešinstvo podrazumeva da podređeni primaju naređenja samo od komandanata koji su im u lancu komandovanja nadređeni. Civilne vlasti ne bi bile ovlašćene da vojnim jedinicama izdaju naređenja, niti bi vojne jedinice primale naređenja od civilnih vlasti. Vojna naređenja bi bila prosleđivana od najviše do najniže instance u lancu komandovanja. Tako, na primer, 'naređenje' koje bi civilne vlasti uputile vojnoj policiji nalažući joj da im preda ratne zarobljenike ne bi imalo pravnu osnovu. Vojna policija ne treba da se povinuje takvom naređenju i treba da odbije da zarobljenike preda ukoliko naređenje da to uradi ne dobije od komandanta kojem je u lancu komandovanja podređena, i to samo ako se uveri da će se prema ratnim zarobljenicima korektno postupati. Pri izdavanju takvog naređenja neizostavno bi se morale uzeti u obzir odgovornosti koje proizlaze iz Ženevskih konvencija, kako je gore navedeno.

64. Prva vojna oblast je 16. novembra 1991. godine izdala naređenje¹⁰⁷ u vezi s dva pitanja: nezadovoljavajući nivo komandovanja, rukovođenja i upravljanja pripojenim i prepotčinjenim jedinicama i potreba da se JNA, TO i dobrovoljačke organizacije potpuno integrišu; i uspostavljanje komandi mesta. Podređenim komandantima je naređeno da "odmah Fpristupež uspostavi vojne vlasti i formiranju komandi mesta na oslobođenoj teritoriji i naseljenim mestima".¹⁰⁸ U naređenju je navedeno da su komande u četama najniži oblik komandi mesta. U njemu se civilne vlasti uopšte ne spominju. Svedok br. 70 (Milorad Vojnović), koji je bio komandant 80. motorizovane brigade (: 80. mtbr), navodi, na primer, da je on "usmenim naređenjem Mileta Mrkšića" postavljen za komandanta grada Vukovara.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Naređenje 1. vojne oblasti br. 1614.82/79 od 16. novembra 1991. godine

¹⁰⁸ *Ibid*, paragraf 2

¹⁰⁹ Izjava svedoka br. 70 (Milorad Vojnović), paragrafi 16 i 17

65. Prema informaciji koju sam primio od Tužilaštva, "lokalno civilno rukovodstvo" sastojalo se od samoproglšenih vlasti koje nisu odigrale nikakvu ulogu tokom operacija napada na Vukovar. JNA je očigledno shvatila da je potrebno da ostvari saradnju s civilnim vlastima koje su počele da se uspostavljaju i da su s tim u vezi potrebna uputstva.

66. General armije Veljko Kadrijević je izdao "Uputstvo o vršenju civilnih poslova u kriznim područjima".¹¹⁰ U tom dokumentu detaljno je obrazloženo zbog čega je potrebno ostvariti maksimalno moguću saradnju s nadležnim civilnim organima. Na kriznim područjima, vojni organi zaduženi za civilna pitanja moraju održavati vezu s civilnim vlastima i s njima saradivati. Na svakom nivou vojnog komandovanja treba postaviti zamenika komandanta za civilna pitanja. Jasno je da se ovo uputstvo tiče saradnje između vojnih vlasti i propisno uspostavljenih lokalnih civilnih vlasti. Nigde se ne sugerije da vojne vlasti pod bilo kakvim okolnostima treba da potpadnu pod komandu lokalnih civilnih vlasti. Razlog za to je, kao što se može pretpostaviti, taj što bi se time odstupilo od doktrinalnih principa JNA, jednostarešinstva i rukovođenja. Nigde se ne navodi ni to da bi, na kriznim područjima, civilne vlasti trebalo da preuzmu odgovornost za ratne zarobljenike.

67. General-major dr Milan Pujić, pomoćnik zamenika saveznog sekretara za narodnu odbranu, izdao je 25. novembra 1991. godine prvi nacrt dokumenta "Zadaci organa za civilne poslove u komandama JNA i komandama mesta; Savezni sekretarijat za narodnu odbranu".¹¹¹ Navedeno je da su ta uputstva samo smernice i da će biti izmenjena i dopunjena na osnovu budućeg praktičnog iskustva. Isti oficir je 6. decembra 1991. godine izdao dopunska uputstva.¹¹² U tom dokumentu se dalje obrazlaže potreba da se s civilnim organima uspostavi koordinacija i saradnja. I dalje je opšti smisao tih uputstava saradnja, koordinacija i uzajamno pomaganje. Vojne jedinice treba stalno da budu pod vojnom komandom i da se povinuju "Zakonu o službi u

¹¹⁰ "Uputstvo o vršenju civilnih poslova u kriznim područjima", izdao general armije Veljko Kadrijević. Dokument MKSJ-a br. ET 0417-9484-0417-9487

¹¹¹ "Uputstvo o vršenju civilnih poslova u kriznim područjima", potpisao general-major dr Milan Pujić, pomoćnik zamenika saveznog sekretara za narodnu odbranu, 25. novembar 1991. godine, Naređenje br. 588-1

¹¹² "Zadaci organa za civilne poslove u komandama JNA i komandama mesta", poverljivo, br. 588-3, od 6. decembra 1991, potpisao-general major dr Milan Pujić, pomoćnik zamenika saveznog sekretara za narodnu odbranu.

oružanim snagama i Pravilniku o vojnoj disciplini"¹¹³. To se sasvim jasno vidi iz obrasca "Ovlašćenje" u kojem se navodi "... na osnovu ovog ovlašćenja, navedeno lice (naimenovani pomoćnik komandanta za civilne poslove u komandi) ostvariće kontakt sa civilnim organima vlasti F...g i u saradnji s istim rešavaće postojeće probleme i probleme koji nastaju u vezi s formiranjem komande".

EVAKUACIJA

Oslanjajući se na svoje poznavanje (međunarodnih) pravnih propisa i vlastito vojno iskustvo, objasnite kako, u opštem smislu, jedan komandant treba da planira, organizuje i izorši evakuaciju zatvorenika iz zaštićenog objekta (na primer, bolnice) preko neprijateljske teritorije, koja je dogovorena na višem nivou.

68. Prvo što bi u tim okolnostima komandant trebalo da shvati jeste da bi takva evakuacija predstavljala veoma važan događaj. To bi bila operacija od strateškog značaja u vezi s kojom bi se verovatno na najvišem nivou postigao sporazum između sukobljenih država i verovatno bi ga sve vreme pratile međunarodne humanitarne organizacije poput MKCK-a. Za tu operaciju bi bez sumnje mediji bili veoma zainteresovani. Komandant i snage pod njegovom komandom bili bi u centru pažnje. Komandantu bi, stoga, lično bilo veoma važno kako se izvodi ta operacije, kakva su naređenja izdata i koje jedinice su za nju angažovane. To ne bi bila operacija koju bi on jednostavno prepustio svom osoblju, naloživši mu da je organizuje i nadzire.

69. Prilikom planiranja te operacije, uzelo bi se u obzir više činilaca. Među tim činionicima mogli bi biti i ovi:

• Pojednostosti iz sporazma na visokom nivou. Oko čega je postignut sporazum? Da li su postavljena bilo kakva ograničenja? Angažovanje međunarodnih posmatrača. Veza s protivničkim snagama.

- Transport i pratnja
- Bezbednost odabrane rute i potvrda da je ruta bezbedna
- Bezbednost lica koja se evakuišu
- Komunikacija s protivničkim snagama
- Obezbeđivanje uslova i pratioca/vodiča za posmatračke organizacije
- Obezbeđivanje uslova za rukovođenje i komandovanje

¹¹³ Ovo se navodi u "Službenom vojnom listu" br. 10/90

• Obezbeđivanje uslova za predaju i prijem lica koja se evakuišu hrvatskim vlastima

• Preduzimanje administrativnih mera vezanih za snabdevanje hranom i vodom, pružanje lekarske pomoći i poštovanje Ženevskih konvencija

70. Osnovano je pretpostaviti da je pukovnik Mile Mrkšić, oficir visokog ranga i velikog iskustva, bio potpuno svestan svega toga. Jedan od nižih komandanata njegovog motorizovanog bataljona izvrsno je objasnio šta bi obuhvatala jedna operacija evakuacije.¹¹⁴ S obzirom na veliku važnost i složenost takve operacije, bilo bi razumno očekivati da OG "Jug" izda zvanično pismeno naređenje. Čak i ako bi se izdala samo usmena naređenja na u tu svrhu sazvanom sastanku grupe zadužene za izdavanje naređenja, očekivalo bi se da to bude zabeleženo u ratnom dnevniku. O tome nema nikakve evidencije u Ratnom dnevniku OG "Jug" pod datumima 18. ili 20. novembra, premda se u vezi s evakuacijom od 18. novembra navodi da je "komandant OG "Jug" naredio F...g da se upute MIV i autobusi radi evakuacije i uputio ekipu koja će regulisati sva pitanja".¹¹⁵

71. Evakuacija koja bi trajala nekoliko dana i kojom bi bili obuhvaćeni ratni zarobljenici, civili, ranjeni borci i civili, žene i deca i starija lica, bolesnici iz bolnice, lica nepoznatog statusa i verovatno lica koja na taj način žele da se spasu, bila bi složena operacija u kojoj bi učestvovalo više različitih jedinica. U konkretnom slučaju radilo se o različitim jedinicama Gardijske motorizovane brigade, TO i dobrovoljaca, tako da su rukovođenje i komandovanje morali biti potpuno jasno organizovani. Moralo se znati koje jedinice su podređene kojem komandantu, u koju svrhu i u kom trajanju.

72. Pored toga, OG "Jug" je od 1. vojne oblasti primila naređenje kojim je upozorena da rat još nije završen ("F...g rat nije završen i sada ulazimo u još žešći i okrutniji rat sa ustaškim snagama") i da treba da se pripremi za dalje operacije u saradnji s OG "Sever".¹¹⁶ U tom naređenju se konkretno navodi fda niko nema pravo na "odmazdu i druge oblike osvete, kao što su to vršile neke jedinice mesne TO". Komandantima je naloženo da vinovnike takvih dela "ubuduće" hapse i preduzimaju odgovarajuće zakonske mere. Komandant OG "Jug" je očigledno imao pune ruke posla. Njegova

¹¹⁴ Izjava svedoka br. 61, Borivoja Tesića, komandanta bataljona pri Gardijskoj motorizovanoj brigadi. Stranica 12.

¹¹⁵ Ratni dnevnik OG "Jug", počev od stranice MKSJ br. L0100496, str. br. L0100535 14:00 sati, 18. novembar

¹¹⁶ Naređenje Komande 1. vojne oblasti br. 1614-82/81od 18. novembra 1991. godine

odgovornost je bila sveobuhvatna – utoliko pre je on bio dužan da se pobrine da operacija za koju je zadužen, kao što je bila evakuacija bolnice, bude dobro organizovana i izvedena pod odgovarajućom komandom i da svakome bude jasna njegova uloga i funkcija.

73. U doktrini JNA definisana je uloga vojne policije u miru i ratu.¹¹⁷ Njen zadatak u ratu je i da "učestvuje u obezbeđenju ratnih zarobljenika u logorima za ratne zarobljenike".¹¹⁸ Dužnost vojne policije je takođe da "sprovodi lica lišena slobode koja su izvršila krivično delo iz nadležnosti vojnog suda, lica čije privođenje zahtevaju nadležni organi, ratne zarobljenike i određenu vojnu imovinu".¹¹⁹ Pored toga, u doktrini se posebno navodi da "kada se posebno naredi, vojna policija može sprovoditi i ratne zarobljenike".¹²⁰ Stoga je opravdano pretpostaviti da je vojna policija odigrala važnu ulogu u evakuaciji vukovarske bolnice. Opravdano je pretpostaviti i da je uloga vojne policije bila predmet naređenja komandanta OG "Jug", te da su organi bezbednosti savetovali komandanta formacije u vezi s ulogom i zadacima vojne policije. Drugim rečima, opravdano je pretpostaviti da je major Šljivančanin savetovao pukovnika Mileta Mrkšića u vezi s angažovanjem vojne policije u evakuaciji bolnice i da je pukovnik Mile Mrkšić potom izdao naređenje da se vojna policija angažuje, navodeći njene zadatke i komandni status.

74. Opravdano je pretpostaviti da je snage TO koje su bile pod komandom JNA (Gardijska motorizovana brigada) bilo moguće angažovati po potrebi. Te snage su bile lokalno mobilizovane i njeni pripadnici su mogli poslužiti kao vodiči i pomoći pri identifikaciji stanovnika Vukovara. Kao takve, te snage su za organe bezbednosti mogle biti korisne pozadinske snage. Međutim, bilo koji oblik angažovanja jedinica TO morao se veoma pažljivo organizovati i kontrolisati s obzirom da su te jedinice bile poznate po nedisciplini i da je postojao stvarni rizik osвете. To su bili lokalno mobilisani pripadnici koji su gledali kako se za njihov grad vode borbe, kako se taj grad sve više uništava i kako njihove porodice pate. Bilo je manje potrebe za angažovanjem dobrovoljaca. Neki od dobrovoljaca su bili s područja

¹¹⁷ "Pravilo službe vojne policije oružanih snaga SFRJ", 1985, počev od stranice MKSJ-a 03041628

¹¹⁸ *Ibid*, paragraf 25h

¹¹⁹ *Ibid*, paragraf 55

¹²⁰ *Ibid*, paragraf 57

Vukovara, no mnogi su bili dovedeni iz Srbije¹²¹ i oni gotovo ništa nisu znali o Vukovaru. S obzirom na to da su bili poznati po nedisciplini i surovosti, njih je, po mom mišljenju trebalo držati podalje od upravo takve vrste operacije kakva je bila evakuacija bolnice.

75. Lokalne "civilne vlasti" očigledno nisu mogle odigrati nikakvu važniju ulogu u toj evakuaciji. To je bila vojna operacija koja je izvedena po naređenju najviše instance u lancu komandovanja prosleđenom podređenim komandantima, koje se zasnivalo na sporazumu sklopljenom na visokom nivou između Srbije i Hrvatske. Bezbedna evakuacija svih pomenutih lica i odgovarajući pritvor ratnih zatvorenika spadali su u nadležnost vojnih organa.

76. U sporazumu o evakuaciji koji je postignut na visokom nivou (Zagrebački sporazum)¹²² navedeno je da su "Republika Hrvatska i JNA sporazumne F...g da Posmatračka misija EZ nadzire celu operaciju i da pritom ima pristup svim elementima evakuacije. Obe strane će takođe olakšati odgovarajuće učesće MKCK, Lekara bez granica i Malteškog reda, omogućivši im time da odigraju ulogu koja im bude određena u pružanju podrške i nadziranju evakuacije".¹²³ Uloga Posmatračke misije Evropske zajednice bila je sasvim jasna. Njen zadatak je bio da celu tu opraciju prati. Drugim rečima, ona je trebalo da, u ulozi posmatrača, operaciji prisustvuje od početka do kraja. Premda je jasno u kojoj nameri su angažovani MKCK i organizacije Lekari bez granica i Malteški red, način na koji je taj sporazum formulisan ostavlja dosta prostora za pozitivno ili negativno tumačenje. Angažovanje takvih organizacija zahtevalo bi pratnju i pomoć JNA (OG "Jug") i bilo bi predmet posebnih naređenja. Te organizacije bi, konkretno, nadgledale operaciju da bi ustanovile da li se ona odvija u skladu s međunarodnim ratnim pravom i Ženevskim konvencijama, posebno u vezi s postupanjem prema pritvorenim licima i njihovom bezbednošću. Ako bi se takva vrsta rada sprečila i tim organizacijama uskratio pristup, to bi dalo povoda za pitanje "Zbog čega?" i probudilo bi opravdanu sumnju da se prikriva neka aktivnost.

¹²¹ Izjava svedoka P-001, stranica 6: "Oni su regrutovani u Srbiji ... i borili su se s regularnim jedinicama."

¹²² Zagrebački sporazum, stranica MKSJ-a 00331397

¹²³ *Ibid*, paragraf 7

ZAKLJUČAK

77. Nije na meni da izražavam mišljenje u vezi s krivicom ili nevinosti lica navedenih u "Objedinjenoj izmenjenoj optužnici protiv Mileta Mrkšića, Miroslava Radića i Veselina Šljivančanina" (predmet br. IT-95-13/1).

78. Sudeći po dokumentaciji koju mi je Tužilaštvo dalo na uvid i koju sam pregledao, moje profesionalno mišljenje je da je pukovnik Mile Mrkšić bio sasvim svestan, ili je trebao da bude svestan onoga što se dešava pod njegovom komandom (OG "Jug") i da su postojale utvrđene procedure izveštavanja i prosleđivanja naređenja. S obzirom na njegovu profesionalnu obučenosť i iskustvo, on je morao biti svestan koliko su oseljive okolnosti u kojima je trebalo izvršiti evakuaciju, a posebno šta može značiti angažovanje TO i dobrovoljaca. Osnovano je pretpostaviti da je on shvatio da će biti potrebna jasna naređenja i da će biti potrebno da se operacija pažljivo nadzire. Ako je tačno ono što se navodi u izjavama svedoka i na šta upućuje dokazni materijal koji sam video, njemu je u nekoliko navrata lično skrenuta pažnja na zlostavljanje ratnih zatvorenika i on nije preduzeo nikakve efektivne mere.

79. Neizveštavanje, neprosleđivanje jasnih upozorenja u vezi s disciplinom primljenih od 1. vojne oblasti i njegovo nepreduzimanje odgovarajućih efektivnih mera pre, tokom i nakon datog događaja kako bi obezbedio primereno ponašanje – sve to mi pokazuje da pukovnik Mile Mrkšić nije postupao u skladu s doktrinom JNA i da nije izvršio svoju dužnost kao viši komandant.

80. Doktrina JNA je, kao što sam gore naveo, podrobna i sveobuhvatna. Njen veći deo je izdat u prvoj polovini osamdesetih. Osnovano je pretpostaviti da su profesionalni oficiri bili, ili je trebalo da budu dobro upoznati s tom doktrinom. U doktrini se na izuzetno detaljan i jasan način govori o ponašanju u skladu s međunarodnim ratnim pravom. Stoga iznenađuje, sudeći po dokumentaciji koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid, da je ponašanje vojnih jedinica tokom pomenute operacije u Vukovaru toliko često bilo u opreci s tom doktrinom.

81. Rat je surov. Jasna je odgovornost oficira uopšte i komandanata posebno u pogledu obezbeđivanja primerenog ponašanja. Moje profesionalno mišljenje je, sudeći po dokumentaciji koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid, da je ponašanje Mileta Mrkšića bilo daleko ispod nivoa koji zahtevaju doktrina JNA, prihvaćene norme utvrđene u doktrini zapadnih ili evropskih oružanih snaga uopšte i konkretne obaveze koje je imao kao viši komandant u pogledu međunarodnog ratnog prava.

82. Moje profesionalno mišljenje je da je major Veselin Šljivančanin, sudeći po dokumentaciji koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid, lično učestvovao u operacijama koje su predmet pomenute optužnice. On je, pored toga, izgleda odigrao važniju ulogu u organizovanju evakuacije bolnice i rukovođenju prilikom njenog izvođenja nego što bi se moglo očekivati od oficira na njegovom položaju. Moje je mišljenje da je i on bio potpuno svestan onoga što se dešava, ponašanja snaga JNA, TO i dobrovoljaca prema ratnim zarobljenicima i civilima, i da je zajedno s tim elementima odvajao pojedince i određivao u koji autobus treba da uđu, navodno, radi ispitivanja.

83. Takođe mi je, na osnovu dokumentacije koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid, jasno da je major Veselin Šljivančanin odigrao ključnu ulogu u onemogućavanju pristupa posmatračima, službenicima MKCK-a i PMEZ-a, kako je Zagrebački sporazum zahtevao u vezi s evakuacijom. Pored toga, iz dokumentacije koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid takođe zaključujem da je major Veselin Šljivančanin prisustvovao teškom premlaćivanju ratnih zarobljenika na Ovčari i da je morao biti potpuno svestan posledica predavanja ratnih zarobljenika snagama TO i dobrovoljcima. Osnovano je pretpostaviti da je on znao, ili je trebalo da zna da će takvim potezom ratni zarobljenici biti stavljeni u smrtnu opasnost. On je bio svestan, ili je morao biti svestan činjenice da je pukovnik Mile Mrkšić primio izveštaje o zlostavljanju ratnih zatvorenika na Ovčari. Ti izveštaji su primljeni pre nego što je došlo do ubijanja ratnih zarobljenika i major Veselin Šljivančanin je bio u mogućnosti da lično potvrdi njihovu tačnost i predloži preventivnu meru i insistira na preduzimanju takve mere. Po mom profesionalnom mišljenju, major Veselin Šljivančanin je bio potpuno svestan onoga što se dešava, i u tome je čak učestvovao, od evakuacije bolnice do zatvaranja ratnih zarobljenika na Ovčari, uključujući i postupanje s ratnim zarobljenicima i ponašanje jedinica TO i dobrovoljaca. Njemu je bilo jasno, ili mu je moralo biti jasno da su ratni zarobljenici u velikoj opasnosti i on mogao i trebao nešto učiniti. To što major Veselin Šljivančanin nije preduzeo odgovarajuće efektivne mere pre, tokom ili nakon događaja na koje se odnosi predmetna optužnica, i time obezbedio primereno ponašanje, pokazuje da on nije delovao u skladu s doktrinom JNA i da nije izvršio svoju dužnost kao oficir i viši savetnik svog komandanta, pukovnika Mileta Mrkšića.

84. Na osnovu dokumentacije koju mi je Tužilaštvo dalo na uvid, može se pretpostaviti da je kapetan Miroslav Radić bio potpuno svestan raspoloženja i ponašanja pripadnika TO i dobrovoljaca pošto je u svom

jurišnom odredu mnogima od njih bio komandir.¹²⁴ Čak se njegovo komandno mesto nalazilo u kući komandanta lokalnog TO¹²⁵. Kapetan Miroslav Radić je, po svemu sudeći, tokom evakuacije 19. i 20. novembra¹²⁶ bio prisutan u bolnici, ni po čijem naređenju i ne u svojstvu komandira svog jurišnog odreda. On je tamo bio prisutan kao privatno lice.¹²⁷ Kapetan Miroslav Radić je, kao i major Veselin Šljivančanin, prisustvovao zlostavljanju evakuisanih lica od strane TO i dobrovoljaca. On ništa nije preduzeo da to spreči. On je takođe, po svemu sudeći, pomagao majoru Veselinu Šljivančaninu prilikom organizovanju evakuacije i biranju lica za evakuaciju.¹²⁸

85. Prema dokumentaciji koju mi je Tužilaštvo stavilo na uvid, kapetan Miroslav Radić izgleda nije bio prisutan na Ovčari, ali je narednog dana bio prisutan na svom komandnom mestu kada se s komandantom lokalnog TO vodio razgovor o pokolju ratnih zarobljenika.¹²⁹ Osnovano je pretpostaviti da je on znao da su u tom pokolju učestvovali pripadnici TO i dobrovoljci koji su u to vreme bili pod njegovom komandom, te da je kao njihov komandant on bio svestan toga da mu je dužnost da, u skladu s doktrinom JNA, preduzme disciplinske mere, ili je toga trebao biti svestan.

86. Činjenica da kapetan Miroslav Radić nije preduzeo odgovarajuće efektivne mere pre, tokom ili nakon događaja na koje se odnosi predmetna optužnica kako bi obezbedio primereno ponašanje tokom evakuacije i da, nakon što je saznao da su pripadnici TO i dobrovoljci, koji su tada bili pod njegovom komandom, izvršili pokolj nad ratnim zarobljenicima, nije pokrenuo odgovarajuću istragu pokazuje, po mom mišljenju, da kapetan Miroslav Radić nije postupio u skladu s doktrinom JNA i da, kao oficir i komandant, nije izvršio svoju dužnost.

Andrew Pringle,
general major (u penziji)
Britanska vojska
10. septembar 2005.

¹²⁴ Vidi, na primer, izjavu svedoka P-020

¹²⁵ Vidi, na primer, izjave svedoka P-002, P-010 i P-018

¹²⁶ Vidi, na primer, izjavu svedoka br. 61, Borivoja Tesića

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ Vidi, na primer, izjavu svedoka P-030

¹²⁹ Izjava svedoka P-002

Dodatak A

Spisak dokumenata koji su general majoru (u penziji) Andrewu Pringleu dati na uvid

1. Pravni dokumenti JNA

- a. Zakon o opštenarodnoj odbrani – ONO, Beograd, 1982: ERN B/H/S 0216-6067-0216-6102; eng. L004-8941-L004-9076
- b. Generalštab oružanih snaga SFRJ, Pravilo - korpus kopnene vojske (privremeno), 1990: ERN B/H/S 0039-5376-0039-5376, eng. 0079-7104-0079-7232
- c. Pravilo brigada - pešadijska, motorizovana, brdska, planinska, mornarička pešadija i laka (1984): ERN B/H/S 0202-8796-0202-8796; eng. 0303-0230-0303-0405
- d. Pravilo službe Vojne policije oružanih snaga SFRJ (1985): ERN B/H/S 0207-2092-0207-2115; eng. 0304-1627-0304-1654
- e. Pravilo službe organa bezbednosti u oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 1984: ERN B/H/S 0090-9817-0090-9843; eng. 0092-0099-0092-0131
- f. Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ (1988): ERN B/H/S 0013-6803-0013-6937; eng. 0080-7685-0080-7768

2. Dokumenti 1. V.O. ili OG "JUG"

- a. Naređenje Gmtbr, bez broja, 10. oktobar 1991. godine, ERN B/H/S 0340-5667-0340-5670; eng. L011-2833-L011-2833
- b. Naređenje OG "Jug", 15. oktobar 1991. godine ERN B/H/S 0364-3213-0364-3213; eng. 0364-3213-0364-3213, u kojem se spominje uspostavljanje komandi mesta
- c. Naređenje OG "Jug", Str. pov, br. 106-1, 15. oktobar 1991. godine, ERN B/H/S 0340-5671-0340-5673; eng. L011-0595-L011-0601
- d. Naređenje OG "Jug", Str. pov, br. 235-1. 29. oktobar 1991. godine, potpisao pukovnik Mile Mrkšić, ERN B/H/S 0119-2667-0119-2669; eng. 0119-2667-0119-2669

- e. Naređenje OG "Jug", Str. pov, br. 349-1, 9. novembar 1991. godine, potpisao pukovnik Mile Mrkšić ERN B/H/S 0340-5680-0340-5680; eng. L011-4034-L011-4034
- f. Naređenje OG "Jug", Str. pov, br. 398-1, 14. novembar 1991. godine, ERN B/H/S 0340-5681-0340-5682; eng. L011-4037-L011-4039
- g. Naređenje OG "Jug", Str. pov, br. 439-1, 20. novembar 1991. godine, potpisao pukovnik Mile Mrkšić, ERN B/H/S 0364-3216-0364-3216; eng. 0364-3216-0364-3216
- h. Naređenje OG "Jug", Str. pov, br. 464-1, 21. novembar 1991. godine, potpisao pukovnik Mile Mrkšić: ERN B/H/S 0340-5685-0340-5685; eng. 0340-5685-0340-5685
- i. Ratni dnevnik, 1. gmtbr, 1. oktobra 1991. godine - 21. novembra 1991. godine; ERN B/H/S 0293-5434-0293-5482; eng L010-0496-L010-0537
- j. Redovni borbeni izveštaj OG "Jug", Str. pov. br. 457-1, 20. novembar 1991. godine: ERN B/H/S 0119-2665-0119-2666; eng 0119-2665-2666
- k. Redovni borbeni izveštaj OG "Jug", Str. pov. br. 467-1, 21. novembar 1991. godine, ERN B/H/S 0327-1248-0327-1248; eng. 0327-1248-0327-1248
- l. Redovni borbeni izveštaj OG "Jug", Str. pov. br. 473-1, 22. novembar 1991. godine, ERN B/H/S 0327-1249-0327-1249; eng 0364-3213-0364-3213
- m. Naređenje 1 v.o., br. 1614-82/27, 15. oktobar 1991. godine; potpisao general-potpukovnik Života Panić; ERN B/H/S 0364-3213-0364-3213; eng 0364-3213-0364-3213
- n. Naređenje 1. v.o., br. 1614-82/79, 16. novembar 1991. godine; potpisao general-potpukovnik Života Panić; ERN B/H/S 0364-3214-0364-3214; eng. 0364-3214-0364-3215
- o. Upozorenje, Komanda 1. vojne oblasti, br. 1614-167, 18. novembar 1991. godine; ERN B/H/S 0327-1245-0327-1245; eng 0327-1245-0327-1245
- p. Naređenje 1. vojne oblasti, br. 1614-82/81, 18. novembar 1991. godine; ERN B/H/S 0345-0021-0345-0023; eng. 0345-0021-0354-0023, potpisao general-potpukovnik Života PANIĆ
- q. Dnevni operativni izveštaj 1. vojne oblasti, Str. pov., br. 60-325, 18. novembar 1991. godine; ERN B/H/S 0345-0018-0345-0018; eng/radna verzija prevoda 0345-0018-0345-0018
- r. Borbeni izveštaj 1. vojne oblasti, br. 1614-171, 19. novembar 1991. godine; ERN

- B/H/S 0345-0024-0345-0025; eng/radna verzija prevoda 0345-0024-0345-0025
- s. Borbeni izveštaj 1. vojne oblasti, br. 1614-177, 20. novembar 1991. godine; ERN B/H/S 0345-0026-0345-0029; eng/radna verzija prevoda 0345-0026-0345-0029
- t. Borbeni izveštaj 1. vojne oblasti, br. 1614-178, 21. novembar 1991. godine; ERN B/H/S 0345-0030-0345-0031; eng/radna verzija prevoda 345-0030-0345-0031
- u. Dnevni operativni izveštaj 1. vojne oblasti, 22. novembar 1991. godine; ERN B/H/S 0345-0032-0345-0034; eng/radna verzija prevoda 0345-0032-0345-0034
- v. Dnevni operativni izveštaj 1. vojne oblasti, br. 823-86/144, 22. novembar 1991. godine ERN B/H/S 0345-0035-00345-0036; eng/radna verzija prevoda 0345-0035-00345-0036
- w. Borbeni izveštaj 1. vojne oblasti, 23. novembar 1991. godine; ERN B/H/S 0345-0037-0345-0038; eng/radna verzija prevoda 0345-0037-0345-0038
- x. Izveštaj 1. vojne oblasti, br. 823-86/146, 24. novembar 1991. godine; ERN B/H/S 0345-0042-0345-0043; eng/nacrt prevoda 0345-0042-0345-0043
- y. Dnevni operativni izveštaj 1. vojne oblasti, 24. novembar 1991. godine; ERN B/H/S 0345-0039-0345-0041; eng./radna verzija prevoda 0345-0039-0345-0041

3. Ostali dokumenti

- a. *Agreement signed at "Meeting on Humanitarian Convoy to Evacuate Wounded and Sick from Vukovar Hospital", 18 Nov 91, ERN 0038-1397-0038-1397 /Sporazum potpisan na "Sastanku o humanitarnom konvoju za evakuaciju ranjenih i bolesnih iz vukovarske bolnice"/*, 18. novembar 1991. godine, ERN 0038-1397-0038-1397
- b. Dopis 5. korpusa od 1. maja 1992. godine o izveštaju Pravne uprave SSNO koji je usledio nakon potpisivanja Memoranduma o saglasnosti u Ženevi 27. novembra 1991. ERN B/H/S 0124-1849-0124-1854; eng 0303-1375-0303-1379
- c. Izveštaj Milovana Zorca, general-majora u penziji, za predmet *Strugar*, 1. februar

2004. godine, ERN B/H/S 0299-2820-0299-2854; *eng/revidirani prevod 0299-2820-0299-2854*

d. Vojni leksikon, bez ERN

e. Uputstvo SSNO br. 588-1, Uputstvo o vršenju civilnih poslova u kriznim područjima, general armije Veljko Kadijević, 25. novembar 1991. godine ERN B/H/S 0417-9484-0417-9487; eng. 0417-9484-0417-9487

f. SSNO, "Uputstvo o vršenju civilnih poslova u kriznim područjima", 25. novembar 1991. godine; ERN B/H/S [0400-6468-0400-6479](#); eng 0400-6468-0400-6479

Spisak izjava svedoka koje su general majoru (u penziji)

Andrewu Pringleu date na uvid

BROJ	Ime svedoka
13	P-003
19	BERGHOFER Dragutin
47	BOGUNOVIĆ Borislav
58	BOJKOVIĆ Saša
40	BOSANAC Vesna, dr.
20	BUCKO Irinej
21	BUCKO Mara
82	CAKALIĆ Emil
83	ČOVIĆ Josip
77	DODAJ Hajdar
22	DOŠEN Ljubica
23	DOŠEN Tanja
12	P-002
24	FRANIĆ Vlado
2	GRUJIĆ Ivan
55	P-005
36	P-006
59	HRKAČ Anto
79	P-010
60	P-020
35	P-017
14	KACAREVIĆ Slavoljub

84	KARLOVIĆ Vilim
25	P-030
41	KOLESAR Binazija
17	P-007
42	KUPANOVAC Mirko
7	KYPR Petr
68	P-014
57	P-018
56	P-009
43	NJAVRO Juraj, dr.
18	P-011
63	PANIĆ Miodrag
26	RAGAC Zdenko
9	SCHOU Jan
37	P-012
27	P-029
44	P-021
4	STRINOVIĆ Davor
48	SUSA Vojin
61	TESIĆ Borivoje
69	VEZMAROVIĆ Dragan
39	P-019
38	P-013
70	VOJNOVIĆ Milorad
72	VUJIĆ Bogdan
54	P-001
15	P-016
28	FORO Šarlota
46	KOPRCINA Mira
10	KRIEGER-WOINOWSKY Serge
29	KUBIJAN Dragutin
30	LICINA Živko
31	POLOVINA Zvezdana
85	UHLARIK Mladen
71	VUKOSAVLJEVIĆ Dragi
32	VILHELM Rudolf
78	ZLOGLEDA Zlatko

IZJAVA MARKA CRAWFORDA WHEELERA

Ja sam historičar, sada radim kao šef Odseka za društvene nauke na Fakultetu za evropske i međunarodne studije Univerziteta Derbi. Obrazovanje sam stekao na Univerzitetu Mičigen (diplomirao 1970.) i Univerzitetu Kembriđ (doktorirao 1978.). Moje prvo akademsko nameštenje, kao predavač na jugoslavistici, bilo je na Univerzitetu Lankaster (1975-83). Zatim sam prešao na Fakultet za slovenske i istočnoevropske studije Londonskog univerziteta, gde sam predavao savremenu istočnoevropsku, balkansku i jugoslovensku istoriju. Težište mojih naučnih istraživanja i objavljenih radova bilo je na Jugoslaviji za vreme Drugog svetskog rata. Godine 1988. britanska vlada me je zadužila da napišem zvaničnu istoriju Uprave za specijalne operacije (SOE) u Jugoslaviji za vreme rata.

Međutim, u leto 1994. ostavio sam posao predavača i naučni rad u oblasti istorije u Londonu i postao direktor programa za bivšu Jugoslaviju pri humanitarnoj organizaciji HelpAge International. Boravio sam redom u Zagrebu, zapadnoj Slavoniji i srednjoj Bosni i bio zadužen za razvoj i rukovođenje projektima podrške starijim izbeglicama, raseljenim licima i drugim ugroženim starijim ljudima u Hrvatskoj (uključujući "Republiku Srpsku Krajinu") i Bosni i Hercegovini. U proleće 1996. postao sam direktor projekta u Sarajevu pri Institutu za izveštavanje o ratu i miru, izdajući nedeljni bilten praćenja medija pre i posle izbora u septembru 1996, a rukovodio sam i raznim inicijativama za podršku štampi. Zahvaljujući tom poslu, zamoljen sam u martu 1997. da postanem predsedavajući Komisije eksperata za medije (MEC) koju je osnovao Komitet za zajedničko sprovođenje izbora pri Privremenoj administraciji Ujedinjenih nacija u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu (UNTAES). MEC, čije je sedište bilo u Vukovaru, imao je zadatak da nadgleda ponašanje štampanih i elektronskih medija za vreme izborne kampanje u martu-aprilu - u celoj Hrvatskoj, a posebno na području koje je bilo u nadležnosti UNTAES-a.

Pored toga što sam relativno nedavno (1994-97) proveo tri godine radeći u bivšoj Jugoslaviji, živio sam i bavio se naučnim radom u toj zemlji (Srbija, Kosovo i Hrvatska) tokom dužih perioda 1970, 1972-73. i 1984. godine. Od 1969. sam svake godine najmanje dvaput posećivao jednu ili više jugoslovenskih republika.

Spisak mojih objavljenih radova priložen je u dodatku moje biografije.

Izjava koja sledi pripremljena je na zahtev Tužilaštva. Ona sadrži kratak pregled u kojem se iznose bitni faktografski podaci o političkoj strukturi i nacionalno-demografskom profilu predratne Jugoslavije, pregled istorije, raspada i ulaska u rat te zemlje, sažeti pregled događaja u Hrvatskoj 1990-91, prikaz borbi u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu u leto i jesen 1991. godine i, na kraju, ocenu snaga koje su učestvovala u opsadi, odbrani i osvajanju Vukovara.

Ova izjava je više orijentaciona nego sveobuhvatna. Zasnovana je na mojim ličnim saznanjima, stečenim iz objavljenih radova naučnika, novinara i aktera, iz razgovora sa kolegama iz UN-a i meštanima Vukovara i Osijeka, kao i iz dokumenata koje mi je stavilo na raspolaganje Tužilaštvo.

Nacionalna struktura

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ) sastojala se 1991. godine od šest republika: Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Crne Gore, Srbije i Slovenije. Srbija je bila dalje podeljena na dve autonomne pokrajine (Kosovo i Vojvodinu) koje su do 1989. posedovale većinu atributa i ovlašćenja republika.

Činjenica da je u proleće 1991. obavljen popis pruža jedinstvenu, a pokazaće se i mučnu sliku nacionalne složenosti Jugoslavije uoči raspada, rata i masovnog raseljavanja ljudi. Sve republike, izuzev Slovenije (u kojoj su Slovenci činili preko 90 odsto stanovništva), bile su izrazito višenacionalne. Međutim, u svakoj od njih, izuzev Bosne i Hercegovine, postojale su i nacionalne većine koje su nominalno predstavljale narod te države. Bosna i Hercegovina je, sa svoje strane, imala najviše Muslimana (ili Bošnjaka) kojih je bilo 43,7 odsto, a za njima su sledili Srbi (31,3 odsto), Hrvati (17,3 odsto) i "Jugosloveni" i ostali (sedam odsto).

Posle Slovenije, Hrvatska je bila nacionalno najhomogenija republika. Od 4,76 miliona stanovnika u 1991. godini, 77,9 odsto su bili Hrvati. Srbi su činili 12,2 odsto stanovništva, a sledili su "Jugosloveni" (2,2 odsto), Muslimani (1 odsto), Mađari (0,5 odsto), Slovenci (0,5 odsto) i ostali (5,7 odsto). Od blizu 600.000 Srba u Hrvatskoj, većina nije živela na seoskim područjima (severna Dalmacija, Lika, Kordun, Banija, zapadna Slavonija, istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srem) koja će 1991. formirati pobunjeničku "Republiku Srpsku Krajinu" (koja je, prema procenama, imala 200.000 stanovnika), već u većim gradovima Hrvatske. U Zagrebu je, na primer, živelo više od 50.000 Srba.

Nijedan od južnoslovenskih naroda i nijedna od glavnih (nejužnoslovenskih) nacionalnih manjina nisu u punom korpusu živeli unutar bilo koje pojedinačne republike. Srbi su, međutim, bili ne samo najbrojniji narod (36 odsto od ukupno 23,5 miliona stanovnika u 1991.), već i najrasprostranjeniji, tako da je trećina Srba živela izvan Srbije. Ta činjenica je često navođena kao objašnjenje zašto oni, više od svih ostalih, nisu nikada hteli odustati od Jugoslavije.

Srbi, Hrvati, Muslimani (Bošnjaci) i Crnogorci govorili su jezik koji je strancima bio poznat kao srpsko-hrvatski. (Slovenci i Makedonci su govorili svojim, različitim južnoslovenskim jezicima.) U Jugoslaviji je, međutim, posle 1970-ih počeo sve manje da se prihvata termin srpsko-hrvatski ili hrvatsko-srpski. Devedesetih su ulagani veliki naponi da se napravi razlika između navodno zasebnih srpskog, hrvatskog i, kasnije, bosanskog jezika, iako dosad još niko nije negirao da ljudi koji te jezike govore međusobno nesmetano komuniciraju. Iako su zagovornici zapadne (hrvatske) odnosno istočne (srpske) varijante u sve većoj meri smatrali da je svaka od njih nacionalni književni standardni jezik - upotreba ćiriličnog pisma postala je među Srbima gotovo obavezna - govorne varijante su zapravo bile jednako regionalne koliko i nacionalne. Na primer, Srbi u zapadnoj Slavoniji govorili su isti "hrvatski" kao i njihovi susedi Hrvati; dok su Hrvati u istočnoj Slavoniji govorili isti "srpski" kao i njihove srpske komšije.

Vera - ili versko nasleđe - bila je pouzdaniji pokazatelj nacionalnog identiteta od jezika. Mali broj Srba bili su katolici. Još manji broj Hrvata bili su pravoslavci. Južnoslovenski Muslimani su, međutim, u poslednje vreme još više iskomplikovali tu nacionalno-versku dimenziju, počevši ponovo da za sebe koriste naziv "Bošnjaci". Taj naziv nije isključiv u smislu veroispovesti, već je uključiv u kulturnom smislu. U praksi se, međutim, pojmovi "Musliman" i "Bošnjak" mogu koristiti jedan umesto drugog. S druge strane, "Bosnaci" je onaj ko živi u Bosni.

Istorijski kontekst

Prva Jugoslavija

Jugoslavija je bila apsolutno višenacionalna država. Njena 73 godine duga istorija može se shvatiti kao dugotrajan pokušaj da se nađe održiva politička formula koja bi omogućila da se izrazi, prizna, prilagodi i prihvati neminovna činjenica da nekoliko blisko povezanih južnoslovenskih naroda

nastanjuju iste ili granične teritorije, zajedno sa brojnim nejužnoslovenskim nacionalnostima. Popriličan broj zagovornika i aktera jugoslovenskog ujedinjenja 1918. verovali su da stvaraju ne samo državu, već i naciju i da će zajednički jugoslovenski nacionalni identitet, uz pažljivu negu, na kraju potisnuti zasebne "plemenske" identitete koje su oni smatrali nesrećnim ostatkom mračne prošlosti.

To se nije desilo. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (pod tim imenom je Jugoslavija zvanično stvorena između 1918. i 1929.) ne samo da nije uspela da postigne narodno jedinstvo, već je nasledila brojna nacionalna nezadovoljstva koja su mučila njene prethodnike - Habzburško i Otomansko carstvo. Ona je takođe stvorila sopstvena nezadovoljstva. Kao najmoćniji, politički najiskusniji, međunarodno favorizovani i jednostrani prema narodima nove države, Srbi iz ranije nezavisne Kraljevine Srbije mogli su da stvore Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca samo po sopstvenom viđenju. Ubrzo su tom državom počeli da dominiraju njihova dinastija, vojska, birokratija, glavni grad i nacionalni etos.

Hrvati, čiji su intelektualci i došli na jugoslovensku ideju, bili su najviše zabrinuti kada su videli da se ona pretvara u instrument srpskog centralizma i dominacije. Zbog njihovog nezadovoljstva, izraženog kroz bojkot parlamenta u zemlji i agitaciju u inostranstvu, demokratska vlast postala je nemoguća. Kralj Aleksandar je 1929. uveo diktaturu da bi "spasio" svoje carstvo i krenuo u još radikalniji (i kontraproduktivniji) eksperiment sa centralizmom (izraz toga bila je i promena naziva zemlje). Na to je jedan zanamarni broj Hrvata, koji će kasnije postati značajan, reagovao osnivanjem ustaške terorističke organizacije. Jedini veliki uspeh koji su pre 1941. postigle ustaše, čiji je pokrovitelj bio Musolini, bio je taj što su ubili kralja Aleksandra po njegovom dolasku u državnu posetu Francuskoj 1934. godine. Međutim, suprotno očekivanjima ustaša, Jugoslavija se nije raspala. U stvari, jedna od posledica kraljevske diktature bila je ta što je ujedinila demokratski nastrojene političke partije u celoj zemlji, uključujući glavne srpske i hrvatske partije u Hrvatskoj.

Jugoslavijom je od 1934. do 1941. upravljao knez namesnik Pavle. On nije ponovo uspostavio demokratiju, ali jeste ublažio stroga pravila diktature. Kako se na vidiku pomaljšao rat u Evropi, on je preduzeo mere da bi našao izlaz iz ustavnog ćorsokaka (i razbio demokratski opozicioni blok), sklopivši separatan mir sa najvećom hrvatskom partijom. Sporazumom iz avgusta 1939. data je samouprava velikodušno proširenoj Banovini Hrvatskoj. Iako je za ovim sporazumom trebalo da usledi širi prenos ovlašćenja na nacionalno-

istorijske jedinice zemlje, takve promene se nisu desile pre nemačke invazije i raspada Jugoslavije u aprilu 1941.

Drugi svetski rat

Invaziju koju je predvodila Nemačka i podelu zemlje (delove su dobile Italija i njen satelit Albanija, kao i Mađarska, Bugarska i sama Nemačka) Hitler je smislio sa ciljem da za sva vremena uništi svaku pomisao na jugoslovensku državu i da uvede jeftin, ali unosan okupacioni režim tokom rata. Ovaj plan je propao u svakom pogledu. Ne samo da su saveznici Nemačke bili nezadovoljni svojim komadima ratnog plena i apsolutno nevoljni da obave dodeljene zadatke, već je i to što je ustašama pripala Hrvatska, koja je bila i proširena (na Bosnu i Hercegovinu) i smanjena (otcepljenjem Dalmacije), izazvalo otpor i kaos u razmerama koje su praktično poništile koristi koje je Hitler nameravao da izvuče.

Iako nijedan od južnoslovenskih naroda bivše Jugoslavije - bez obzira na njihovo predratno nezadovoljstvo i početnu radost zbog izbavljenja 1941. - nije mogao dugo da zamisli da im "novi poredak" sila Osovine nudi bilo kakve prednosti, Srbi su od samog početka izdvojeni za zasluženno kažnjavanje. Krnjoj Srbiji je uskraćena čak i prividna nezavisnost. Srpski oficiri iz poražene jugoslovenske vojske transportovani su u logore za ratne zarobljenike u Rajhu. Što je najgore, ustaški režim je ubrzo počeo da deportuje, prisilno prevodi u katoličanstvo i ubija - namera je bila da te aktivnosti budu zastupljene u otprilike istoj meri - pripadnike srpske manjine na teritorijama koje su bile pod njihovom vlašću.

Upravo je sprovođenje te genocidne politike u proleće 1941. nateralo Srbe na pobunu koja je počela u istočnoj Hercegovini, ali se tokom leta proširila na veći deo takozvane Nezavisne Države Hrvatske (NDH). Hitlerov napad na SSSR (kojem je prikladno prethodilo povlačenje nemačkih vojnika sa linija fronta na Balkanu) podstaklo je Komunističku partiju Jugoslavije (KPJ) da krene u akciju i pokuša da organizuje i usmeri ovu pobunu koja se u julu i avgustu proširila na Crnu Goru i Srbiju. Na čelu sa svojim generalnim sekretarom, Hrvatom Josipom Brozom Titom, mala, dugo zabranjivana i krajnje konspirativna KPJ bila je manje pogođena uništenjem Jugoslavije od drugih potencijalnih organizatora otpora. Ona je zadržala operativne kadrove u većini delova bivše države.

Komunisti, koji su za sebe prihvatili ruski naziv "partizani", nisu, međutim, bili jedini koji su se organizovali. Oficiri koji su izbegli hapšenje,

žandari, vođe predratnih nacionalističkih udruženja i ugledni meštani takođe su formirali odrede. Te gotovo isključivo srpske jedinice - poznate i u narodu i generički kao četnici - postepeno su priznale vrhovnu komandu pukovnika Draže Mihailovića koga je vlada u izbeglištvu istovremeno postavila za komandanta Jugoslovenske vojske u otadžbini.

Činjenica da su se Tito i Mihailović našli u situaciji da dele kontrolu nad prvim velikim delom teritorije koji je oslobođen od okupatora u zapadnoj Srbiji u jesen 1941. prisilila ih je da definišu međusobne odnose. Svaki je pokušavao da iskoristi onog drugog i da ga istovremeno potčini svojoj komandi. Zato su njihova saradnja i suživot bili kratkog veka. Iako je obojici bio cilj da posle rata dođu na vlast, njihove koncepcije te vlasti razlikovale su se isto toliko koliko i sredstva kojima su pokušavali da je osvoje.

Cilj KPJ bio je revolucionarni preobražaj Jugoslavije po sovjetskom uzoru. Ona je nameravala da stigne na taj cilj mobilisući maksimalni mogući otpor silama Osovine i njihovim domaćim pomagačima. Opšta, svenarodna borba ne samo da bi suštinski pomogla "prvoj zemlji socijalizma" u trenutku kada je ona bila u nevolji, već bi i garantovala da će KPJ na kraju doći na vlast.

Četnici su, s druge strane, težili da obnove Jugoslaviju kao kraljevinu u kojoj dominiraju Srbi. S obzirom na neravnotežu snaga između njih i sila Osovine, oni su smatrali da sa totalnim otporom treba da se sačeka do iskrcavanja saveznika na Balkan. U međuvremenu, nameravali su da srpskom civilnom stanovništvu pruže onoliku zaštitu koliko su mogli, da hrvatske i muslimanske progonitelje Srba kazne kako mogu i sebe promoviraju kao garante posleratnog poretka.

Dva tako različita cilja i strategije nisu mogli da istovremeno postoje. Borbeni žar partizana i početni revolucionarni zanos posebno su ugrožavali taktiku čekanja i društveni konzervativizam četnika. Nadmetanje između te dve koncepcije za ratnu i posleratnu dominaciju bilo je obeleženo ne samo građanskim ratom, već i saradnjom sa silama Osovine, pošto je svaka strana počela da doživljava onu drugu kao najljućeg neprijatelja, a saveznici su i dalje bili daleko. Iako je Tito neuspešno pokušavao da postigne primirje sa Nemcima 1943. godine kako bi mogao da se usredsredi na četnike, Mihajlović (a naročito njegovi lokalni komandanti) je bio taj koji je rano i nepovratno ušao u zavistan odnos sa silama Osovine, a na kraju čak i u taktičko savezništvo sa ustašama.

Mihailović, međutim, nije izgubio ni podršku saveznika ni građanski rat zato što je saradivao sa neprijateljem. On je izgubio zato što je njegova strategija da vidi šta će se desiti iscrpela snagu i moral njegovih snaga;

njegova organizatorska nesposobnost i politička kratkovidost učinile su njegov pokret neprivlačnim za većinu Srba; a njegovi protivnici, predvođeni komunistima, nadmašili su ga na praktično sve moguće načine koji su imali značaja. Ne samo da su partizani postali nadmoćni brojčano, po disciplini, neustrašivosti u borbi i pokretljivosti, već su uspjeli da preotmu i sačuvaju moralnu i političku superiornost. Oni su istovremeno igrali na kartu tradicionalnih vrednosti i sve radikalnije želje za promenama. Možda je ipak najvažnije to što su uspjeli da večno nacionalno pitanje preokrenu u svoju korist.

Oba pokreta su u početku zavisila od regrutovanja Srba i Crnogoraca u njihove redove. Međutim, partizani su uspjeli da privuku veliki broj Slovenaca i Hrvata, a na kraju i Makedonaca i Muslimana. (Četnici su samo Slovene videli kao potencijalne partnere u svojoj obnovljenoj Jugoslaviji.) I komunističke parole (npr. "Bratstvo i jedinstvo" i "Smrt fašizmu - sloboda narodu!") i to što su za vreme samog rata raširili čitavu mrežu lokalnih, regionalnih i protorepubličkih antifašističkih veća potvrdilo je njihove izgleda za obnovu i pomirenje. Time su uspjeli da u svojoj propagandi i praksi očuvaju delikatnu ravnotežu između posebne privlačnosti za jugoslovenske narode pojedinačno i opštejugoslovenskog pristupa. Njihova privrženost federalizmu (po sovjetskom uzoru) otvoreno je proklamovana 1943. godine; a "narodnooslobodilačka borba" je predstavljena kao prilika za svaki narod da jednom za sva vremena iskoristi mogućnost za nacionalno samoopredeljenje.

Partizani su do kraja 1943. godine praktično dobili građanski rat svuda, izuzev u užoj Srbiji. Do tog vremena dobili su i priznanje i podršku saveznika. Na vlast u Beogradu došli su posle kratkog ulaska Crvene armije u jesen 1944. (tokom koje se četnički pokret raspao u svojoj bazi, Srbiji); međutim, uspjeli su da oslobode Zagreb i Ljubljanu tek kada su se Nemci predali u maju 1945. U međuvremenu su ulagani dodatni vojni naponi da se zauzmu predratne italijanske teritorije Istra i Trst pre nego što zapadni saveznici stupe na scenu. Strah da bi saveznici mogli da im ukradu pobjedu - mobilisući raznorodne antikomunističke kolaboracioniste i pobornike raznih tabora (Hrvate, Slovene i Srbe) koji su se okupljali na severozapadu Jugoslavije i pokušavali da pobjegnu u Italiju i Austriju - naveo je komuniste da izvrše pokolj onih koje bi zarobili ili koje su im predali Britanci. Moguće je da je ubijeno čak 40.000 ljudi. Za razliku od ustaša ili četnika, partizani pre toga nisu pribegavali masovnim ubistvima kao ratnom sredstvu.

Žrtve rata

U Drugom svetskom ratu stradalo je nešto malo više od milion Jugoslovena. Iako zastrašujući, ovaj broj, do koga su osamdesetih godina, posle trezvene, precizne i nezavisne statističke rekonstrukcije, došli jedan Srbin koji je radio u inostranstvu (Bogoljub Kočović) i jedan Hrvat u zemlji (Vladimir Žerjavić), bio je mnogo manji od zvaničnog broja od 1,7 miliona žrtava izračunatog u svrhu dobijanja ratnih reparacija 1946, a kamoli od morbidno preuveličanih podataka koje su kasnije iznosili nacionalisti. Neki Srbi su, na primer, tvrdili da je i do milion njihovih sunarodnika pobijeno u ustaškom koncentracionom logoru u Jasenovcu. Izvesni Hrvati su, sa svoje strane, nastojali da broj Srba ubijenih u Jasenovcu svedu na minimum (podešavajući brojke da uključe i Jevreje, Rome i Hrvate antifašiste koji su tamo takodje pobijeni), dok su istovremeno povećavali broj Hrvata koje su komunisti otpremili na svoj "omiljeni" poligon za ubijanje u Blajburgu.

Prema Kočovićevim podacima iz 1985, najveće apsolutne gubitke imali su Srbi (487.000), Hrvati (207.000), Muslimani (86.000), Jevreji (60.000) i Crnogorci (50.000). Međutim, u odnosu na njihov ukupni broj pre rata, redosled broja žrtava sasvim je drugačiji: najviše su stradali Jevreji (77,9 odsto), Romi (31,4 odsto), Crnogorci (10,4 odsto), Srbi (6,9 odsto) i Muslimani (6,8 odsto). Procentualno su gubici Srba i Muslimana, međutim, bili blizu ukupnoj jugoslovenskoj stopi smrtnosti od 6,4 odsto. U geografskom smislu, najveći stvarni gubici zabeleženi su u Bosni i Hercegovini (11,8 odsto), Crnoj Gori (10,2 odsto) i Hrvatskoj (7,3 odsto). Najviše Srba stradalo je u NDH: 334.000 u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj zajedno.

Statistički podaci, međutim, ne mogu da pruže pouzdan pokazatelj toga kako su i od čije ruke ti ljudi stradali. Ipak, može se sa sigurnošću pretpostaviti da je više Jugoslovena poginulo boreći se jedni protiv drugih ili se međusobno proganjajući nego kao direktna posledica operacija sila Osovine, deportacija i odmazdi. Južni Sloveni su povremeno međusobno ratovali kao začetnici modernih bandita, kao vojnici u redovima otomanske i habzburške vojske, u balkanskim ratovima i na suprotnim stranama u Prvom svetskom ratu, ali je period od 1941. do 1945. bio bez presedana po razmerama i žestini pokolja.

Druga Jugoslavija

Moć komunista 1945. godine ojačale su razmere stradanja koja su se prethodno dogodila. Odgovornost za sve zločine prebačena je na sile Osovine i njihove sluge među razvlaštenim buržoazijama različitih naroda. Narodne mase koje su se okupile pod zastavom partizana bili su, po pravilu, nevini. Njihov istorijski zadatak bila je socijalistička obnova nove Jugoslavije, a ne okajavanje ili ispravljavanje grehova starog poretka.

Ipak, grobljanski mir kojim su komunisti vladali 1945. godine bio je varljiv i opasan. Nacionalne mržnje, mitovi, stereotipi i nezadovoljstva bili su potisnuti, a ne iskorenjeni. U stvari, stavljeni su u svojevrstan istorijski zamrzivač iz koga će, kada komunistička vlast bude atrofirala i hladni rat popustio, ponovo izaći sa novom žestinom i suludom uverljivošću u generaciji koja se ni ne seća 1940-ih. Jer, komunisti su pobedili u ratu, a ne u sporu; a njihov neuspeh da na kraju ostvare "bratstvo i jedinstvo" i da ispune obećanja svoje ideologije omogućio je da ponovo počnu i spor i rat.

Pozicije komunista 1945, 1948, 1950-ih i zapravo tokom čitavog Titovog života bile su, međutim, daleko jače od pozicija vladara prve Jugoslavije. Vlast KPJ bila je nedodirljiva, kao i uverenost partije da jedino ona ima i pravo i potrebno znanje da je vrši. Marksizam-lenjinizam - bilo u prvobitnoj staljinističkoj verziji ili u kasnijoj revidiranoj, samoupravljanju - bio je ključ za sve misterije. Isto toliko je bilo važno i to što su u Titu imali izvor trajne moći. Mit o Titu, maršalu, oslobodiocu, patrijarhu, arbitru i kultnoj ličnosti, nastavio je da daje legitimitet čak i njegovim slabim naslednicima tokom dobrog dela 1980-ih.

Postojanje Tita i nepostojanje bilo kakve moguće ili prihvatljive alternative komunistima zapravo im je i omogućilo da tako slobodno eksperimentišu sa svojom zemljom. Oni su najmanje pet puta pokušali da nađu pravu jugoslovensku nacionalnu i socijalističku formulu. Ti pokušaji bi mogli da se definišu na sledeći način: (1) staljinizam, 1945-49; (2) antistaljinizam, 1949-53; (3) titoizam, 1954-63; (4) tržišni socijalizam, 1964-73; i (5) konfederalizam, 1974-89.

U svojoj vratolomnoj žurbi posle 1945. da sprovedu sovjetski model u zemlji i da izvezu svoju revoluciju u inostranstvo, Tito i njegovi drugovi navukli su ne samo gnev svog zaštitnika u Moskvi (koji je smatrao da je njihov žar preuranjen i opasan za interese sovjetske države), već su i žrtvovali priličan deo podrške u zemlji koju su pridobili za vreme rata. Međutim,

paradoksalno, samo su jedna apsolutno staljinistička partija i država mogle da se usude i usprotive Staljinu, a kamoli da to prežive i počnu iz početka.

Izbacivanje iz Informbiroa 1948. pružilo je i iziskivalo novi početak. Tokom 1950-ih oni su pokušali da u izvesnoj meri prenesu ovlašćenja na zaposlene i komune, ali nisu ojačali čisto formalnu vlast republika niti olabavili stege "demokratskog centralizma" u partiji. Odbačeni su bili i isto toliko neprihvatljivi ekstremni koncepti informbirovaca (tj. predaja SSSR-u) i đilasovaca (tj. predaja njihovog monopola na vlast "klasnom neprijatelju"). To je takođe bio period kada su njihove samouverene tvrdnje da su rešili nacionalno pitanje imale najviše osnova. Socijalistička industrijalizacija će stvoriti Jugoslovena. A hladni rat je njihovoj zemlji doneo značaj u međunarodnom poretku srazmeran ambicijama koje je Staljin spustao.

Ekonomske teškoće koje su pratile završetak prve etape industrijalizacije dovele su 1960-ih godina do drugog ciklusa reformi. Ali, ono što je počelo kao rasprava među elitom oko strategija ulaganja i uvođenja tržišnih mehanizama ubrzo je razotkrilo da nacionalno pitanje nije mrtvo. Pošto su ga na svetlost dana izvukli i pobornici tržišta (koji su većinom poticali sa razvijenijeg severozapada) i stari vernici ortodoksnog socijalizma (koji su predstavljali zaostali jugoistok), oživljen je nacionalizam, zaogrnut specifičnim republičkim plaštovima, kako bi se pridobila podrška i razoružala opozicija.

Partijski reformisti i njihovi saveznici tehnokrate pobedili su u tom sporu (pobedu je obeležila Titova odluka 1966. da isključi iz partije svog srpskog naslednika i bivšeg šefa tajne policije Aleksandra Rankovića), ali su izgubili bitku da sprovedu svoju politiku. Pošto su uvideli da partijska i savezna birokratija, kao i beogradske banke i trgovinska preduzeća predstavljaju bastione otpora tržišnom socijalizmu i oslobođenju ekonomskog potencijala njihovih republika, reformisti su krenuli u stvaranje alternativnih i konkurentskih baza moći u glavnim gradovima republika. Ukinuta je Staljinova doktrina da komunistički federalizam mora da bude "nacionalan po formi, ali socijalistički po sadržaju". Funkcija je sada pratila formu, a ustavni amandmani su ozvaničili nove funkcije republika (i dveju autonomnih pokrajina Srbije).

Nacionalizam republika i pokrajina pokazao se kao mač sa dve oštrice. On je podstakao liberalizaciju na kojoj su Jugoslovenima zavideli ostali istočni Evropljani; ali, on je takođe izrodio šovinizam i pometnju u partiji, što je navelo Tita da upozori na građanski rat i zapreti upotrebom vojske. Proročki, neredi su 1968. godine prvo izbili na Kosovu koje su nastanjivali Albanci.

Polovinom 1971. godine izgledalo je da je hrvatski maspok (masovni pokret) potopio i istisnuo republičku partijsku hijerarhiju. Izgledalo je da će direktori, bankari i tehokrate u drugim republikama, koji su neposredno pre toga dobili veća ovlašćenja, marginalizovati radnike i svoju partiju, ne osvrćući se na očekivanu disciplinu tržišta. Na kraju, činilo se da je "truli liberalizam" obuzeo srpsku i slovenačku partiju. Tito je svuda izvršio čistku 1971-72.

Ono što se sledeće dogodilo osujetilo je očekivanja. Uprkos Titovim apokaliptičnim propovedima i oživljenoj staljinističkoj retorici, nije bilo povratka na neostaljinističko ledeno doba. Umesto ponovne centralizacije državne i ekonomske vlasti jednake onoj koju je Tito mislio da je nametnuo partiji, nastavila se potraga za održivim, rutinskim i decentralizovanim instrumentima odlučivanja i dodele resursa. Titove poslednje godine nisu dovele do stvaranja jednog novog Tita, već do gotovo potpune konfederalizacije partije, pošto su baze moći nastavile da prebacuju kontrolu nad ulaganjima na republičke i pokrajinske centre. Nije nimalo slučajno što su preostale godine 1970-ih bile i vreme vrtoglavog prosperiteta, potrošačkog rasipništva i izdašnog zaduživanja u inostranstvu.

Pošto su i euforični nacionalizam i otpadničke partijske frakcije smireni, ustavom iz 1974. (bio je to najduži ustav na svetu, četvrti socijalističke Jugoslavije, a šesti od 1921.) i Zakonom o udruženom radu iz 1976. nastojalo se da se privede kraju stvaranje samoupravnog društva i ekonomije. Cilj je bio da se postigne ravnoteža između konkurentskih nacionalno-republičkih, regionalnih, socijalnih i ekonomskih interesa uspostavljanjem mehanizama za objedinjavanje problema, razrešenje sukoba, izgradnju konsenzusa i sprovođenje politike, mehanizama koji ne bi ni iziskivali ni dozvolili pojavu još jednog Tita. Umesto toga, integritet, jedinstvo i trajnost socijalističkog uređenja obezbeđivala bi partija (koja je delovala na i kroz svaki nivo usitnjenog, ali međusobno povezanog sistema) a garantovala Jugoslovenska narodna armija (ili JNA, koja je sada bila zadužena kako za odbranu države, tako i socijalizma).

Malo je društveno-političkih sistema koji su tako loše ispunili svoje ciljeve. On ne samo da je previše zahtevao od onih koji su trebali da obezbede njegovo funkcionisanje, već je i uveo zatupljući politički rečnik koji je sve ostale otuđio ili kod njih podsticao infantilnost. Pokazalo se da je iziskivao ne samo Titovo dalje prisustvo kao arbitra, što je trebalo da potisne, već je pretpostavljao i dalje obilje (i to obilje stranih zajmova) da bi uopšte funkcionisao. Ne samo da je potvrdio apoteozu nacionalizma kao glavnog faktora definisanja identiteta i vrednosti, faktora o kojem se sve manje moglo

pregovarati, već je republičke i pokrajinske komunističke partije pretvorio praktično u neprijatelje. I, na kraju, ne samo da je, po svemu sudeći, Jugoslaviju sveo na manje od zbira njenih delova, već su Srbi počeli da je doživljavaju kao podmuklu zaveru protiv svojih interesa, istorije, teritorije i naroda.

Raspad

Tito je umro 1980. Kriza je izbila gotovo odmah i ubrzavala se početkom i sredinom 1980-ih. Ugušena pobuna narastajuće albanske većine na Kosovu, najsiromašnijem jugoslovenskom regionu, bila je dokaz međusobnog jačanja nacionalnih i ekonomskih nezadovoljstava. Neplaćeni dugovi, loša sreća i paraliza partije i države na saveznom nivou iznedrili su pravu oluju inflacije, osiromašenja i politike međurepubličkog reciprociteta. Međutim, albanski buntovnici koji su zahtevali da Kosovo dobije status republike - ili, kad već o tome govorimo, ujedinjenje sa Albanijom - nisu mogli da unište Jugoslaviju. Nisu to mogli ni slovenački mirovni pokreti, alternativni novinari, pank rokeri ni ekonomski nacionalisti. Ta čast je bila rezervisana za Srbe. Jer, Hrvati su za to vreme i dalje ćutali kao što su to činili od 1971.

Godine 1987. Slobodan Milošević je iskoristio ogorčenost Srba demografskim otuđenjem Kosova - i sve rašireniju uverenost da je Titova Jugoslavija bila podmukla zavera da se oni namame u nju i da im se podvali - da svrgne staru gardu u srpskoj partiji i pokrene, kako je on to nazvao, "antibirokratsku revoluciju". To je donelo još radikalniju represiju nad Albancima, kampanju masovnih okupljanja na kojima se zahtevalo "ponovno ujedinjenje" Srbije sa njenim poluodvojenim pokrajinama, a zapravo i sa Crnom Gorom, do huškanja i mobilizacije Srba iz dijaspore i ovekovečenja komunističke vlasti u Srbiji na bazi populističkog šovinizma i antititoizma. Milošević je sve to vreme govorio o svojoj privrženosti Jugoslaviji, samo kad bi bio zamenjen nefunkcionalni ustav iz 1974. godine.

U pokušaju da umire Miloševića i neviđeni talas masovne histerije koju je on raspalio, savezno i republička rukovodstva su 1988-89. prihvatila to što je on ukinuo autonomiju Kosova i Vojvodine i srušio crnogorsku vladu. To je bila velika greška. Prvo, to je predstavljalo nasrtaj na ustav iz 1974. koji je obezbeđivao njihove vlastite prerogative. Drugo, Miloševiću je to dalo moćnu vlast nad kolektivnim saveznim i partijskim predsedništvima (gde je on sada imao najmanje polovinu glasova). Treće, pojačalo je istorijski uslovljene strahove nesrba od srpskog hegemonizma. Najzad, diskreditovalo je partijske

elite ostalih republika kod njihovih vlastitih naroda koji su sada bili skloni da sudbinu Albanaca dožive kao obrazac onoga što će se i njima desiti. Shvativši svoju grešku i nadajući se da će izbeći vihor koji je zahvatio ostale zemlje Istočne Evrope, slovenački i hrvatski komunisti su napustili poslednji kongres savezne partije u januaru 1990. godine, promenili imena svojih partija i zatražili produžetak svojih mandata na slobodnim izborima koje su zakazali za april i maj 1990. godine.

Tobožnji bivši komunisti bolje su prošli u Sloveniji nego u Hrvatskoj, ali su ih na opštim izborima u obema republikama porazili nekompromitovani, pa stoga i uverljiviji nacionalisti. U decembru 1990. u Sloveniji i u maju 1991. u Hrvatskoj, nove vlasti su obezbedile ubedljivu podršku građana na referendumima o njihovim namerama da se "odvoje" od Jugoslavije, ako do juna 1991. ne bude postignut sporazum o preobražaju zemlje u labavi savez ili "asimetričnu konfederaciju" suverenih republika. Pokazalo se da to nije bio blef, bez obzira na sve oštija upozorenja hrvatskih Srba (podsticanih iz Beograda i podržanih na lokalnom nivou od JNA) počev od leta 1990. da na njih ne treba računati.

Milošević je u međuvremenu, potpomognut time što su Albanci bojkotovali izbore, obezbedio impresivan mandat za svoje preimenovane komuniste (Socijalističku partiju Srbije, ili SPS) na izborima u decembru 1990. Njegove crnogorske udovice uspele su tog istog meseca da pobede, iako se nisu potrudile čak ni da uklone komunističku etiketu. U Bosni i Hercegovini su u novembru i decembru i bivši komunisti i novoformirani Savez reformskih snaga, partija koju je osnovao savezni premijer, pretrpeli poraz od muslimanskih, srpskih i hrvatskih nacionalističkih partija koje su formirale krhku koalicionu vladu srazmerno svojim rezultatima. Na kraju, u Makedoniji su izbori krajem 1990. doveli do nerešnog ishoda u parlamentu i koalicione vlade sa predsednikom bivšim komunistom.

Sve je to, krajem 1990. godine, značilo da je raspad Jugoslavije više nego verovatan. CIA je u jesen prognozirala da će se to desiti u roku od 18 meseci, možda praćeno nasiljem. To što su hrvatski Srbi počeli da preuzimaju policijske stanice, formiranje milicija, održavanje referenduma, proglašavanje autonomija i prećutni pristanak JNA na ove događaje - sve to je učinilo ovu mračnu prognozu još težom, ali nije doprinelo da se preduzmu hitni međunarodni naponi da se to spreči. Ipak, Jugosloveni su godinama živeli sa krizom. Pozivanje upomoć bilo je omiljeni hobi svih naroda. Rešenja u minut do dvanaest ostala su specijalnost. Izgledalo je da iskustva i iz perioda neposredno posle Titove smrti i, ponovo, za vreme spektakularno uspešnog -

mada kratkog - mandata Ante Markovića na mestu saveznog premijera 1989-90. pokazuju ili da bi konfederalni sistem mogao, u nuždi, da profunkcioniše ili da bi Jugoslavija mogla da nadživi komuniste oslanjajući se na sposobnu, tehokratsku vladu centra koja bi uživala međunarodnu podršku. U stvari, tek kada je JNA 27. juna krenula da poništi slovenačku deklaraciju o nezavisnosti usvojenu dva dana ranije zauzimanjem graničnih prelaza u Sloveniji - a Slovenci tome pružili otpor - igra je konačno završena. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija bila je mrtva.

Kada je Jugoslavija umrla?

Države retko propadaju brzo ili glatko. Dugotrajne navike je teško napustiti. Zajedničke institucije je teško izbeći. Vlade Slovenije i Hrvatske nisu bile sigurne - kada su izmenile i dopunile svoje ustave kako bi afirmisale primat tih dokumenata nad ustavom federacije, ili kada su održale referendume da bi sebi obezbedile ovlašćenja da traže nezavisnost, ili čak i kada su odredile datume usvajanja deklaracija o nezavisnosti - da su se upustile i bilo šta presudnije od podizanja uloga u igri u nastojanju da iznude temeljnu rekonstrukciju savezne države. Trend je očigledno išao ka potpunom odvajanju; ali, on nije postao nepovratan sve dok nije počela pucnjava u Sloveniji. Čak i tada, s obzirom na ne baš naklonjeno međunarodno okruženje, masovno prisustvo JNA na njihovim teritorijama i njihovu vlastitu nepotpunu spremnost da afirmišu svoju vlast, one su morale su da budu spremne da pregovaraju, prave kompromise i čekaju.

U to vreme nije bilo dovoljno jasno u kojoj meri je njihov glavni suparnik - Slobodan Milošević - prvi stigao na cilj. Zato što je Srbija, gotovo po definiciji, smatrana braniocem Jugoslavije; zato što su Milošević i njegovi srpski sledbenici u Hrvatskoj i Bosni i dalje tvrdili da nastoje da spasu Jugoslaviju; i zato što se za JNA mislilo da je rešena da se bori za Jugoslaviju - posmatračima, i u zemlji i u inostranstvu, bilo je teško da procene u kojoj meri Milošević već odbacio SFRJ, dao blagoslov za otcepljenje Slovenije, pomirio se sa gubitkom većeg dela Hrvatske, podrio JNA i odlučio da stvori Veliku Srbiju.

Gledano unazad, moguće je prepoznati niz događaja, izjava i pregovora za koje se može reći da su obeležili smrt SFRJ, a u gotovo svima njima prednjačio je Milošević:

- Ustavno zagarantovana autonomija Kosova i Vojvodine ukinuta je 1989.

- Vladajući Savez komunista Jugoslavije (SKJ) raspada se u januaru 1990.

- Milošević u junu 1990. preti da će proglasiti nezavisnost Srbije ako Jugoslavija formalno postane konfederacija.

- Milošević krade oko 1,8 milijardi dolara iz savezne kase kako bi finansirao svoju izbornu kampanju krajem 1990.

- Milošević uverava predsednika Slovenije Milana Kučana u januaru 1991. da neće stajati na putu otcepljenju Slovenije, ali da Srbi traže da i oni imaju to pravo.

- Milošević javno izjavljuje u januaru i februaru 1991. da će Srbija tražiti promene granica tako da joj pripadnu teritorije naseljene Srbima, ako Jugoslavija postane konfederacija ili se raspadne.

- Kučan tvrdi da je Jugoslavija "prestala da postoji" u februaru 1991.

- Polovinom marta 1991. srpski predstavnik Borisav Jović podnosi ostavku na funkciju predsednika saveznog Predsedništva pošto su njegove kolege odbile da prihvate zahtev JNA da se uvede vanredno stanje. Milošević izjavljuje da je "Jugoslavija gotova" i da Srbija više ne priznaje ni Predsedništvo (koje je "odavno prestalo da funkcioniše" i sada je "ušlo u poslednju fazu svoje agonije") ni vlast savezne države.

- Pošto je prilikom susreta sa studentima Beogradskog univerziteta rekao da "nama ne pada na pamet da osporavamo pravo hrvatskog naroda da se otcepi od Jugoslavije" - doduše, bez oblasti Hrvatske nastanjenih Srbima - Milošević se tajno sastaje sa predsednikom Hrvatske Franjom Tuđmanom krajem marta 1991. u Karađorđevu. Milošević navodi Tuđmana da poveruje da JNA neće upotrebiti silu da bi sprečila otcepljenje proširene Hrvatske (koja bi uključivala veliki deo Bosne i Hercegovine i čak i delove Vojvodine i Srema).

- Jović i blok pod srpskom kontrolom, vrativši se u Predsedništvo posle neuspelog pokušaja da JNA oslobode ustavne kontrole, polovinom maja 1991. stavljaju veto na dolazak predstavnika Hrvatske Stipe Mesića na mesto predsednika Predsedništva. SFRJ sada nema šefa države. Kučan to kvalifikuje kao "kamufilirani državni udar" i ponovo izjavljuje da "Jugoslavije nema".

Svi ovi događaji i izjave, ako ostavimo po strani postepeno i sve nasilnije otcepljenje buduće "Republike Srpske Krajine" od Hrvatske u periodu od avgusta 1990. do decembra 1991, pokazuju da su smrt SFRJ isplanirali, pospešivali i registrovali njeni prividno naodaniji branioci još pre nego što su Slovenija i Hrvatska proglasile nezavisnost 25. juna.

Hrvatska klizi u rat

Slovenački jednonedeljni rat za nezavisnost potvrdio je propast Jugoslavije. Nekompetentnost i nerelevantnost akcija JNA jasno su pokazale da se nije radilo o poslednjem pokušaju odbrane Jugoslavije, već o definitivnom preobražaju armije u sredstvo za stvaranje velike Srbije. Kompromitovana predvidljivim i nesumnjivo namernim neuspehom svoje akcije u Sloveniji, armija nije imala kome da se zavetuje na večnu vernost osim Miloševiću. Događaji u Hrvatskoj su predskazali ovakav razvoj. Sada je trebalo da ga oni privedu kraju. Isti obrazac biće upotrebljen u Bosni.

Ratovi za otcepljenje od Jugoslavije počeli su u sredstvima informisanja mnogo pre nego što su počeli na terenu. Milošević je shvatio moć medija u borbi za Kosovo. Stoga su mediji u Srbiji krenuli u hajku protiv neposlušnih režima u Vojvodini i Crnoj Gori, protiv Titovog nasleđa, protiv sebičnih Slovenaca i svih drugih koji su hteli da podvale Srbima i srpskim interesima. Mnogo pre nego što su se Tuđman i njegova Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) pojavili kao ozbiljni pretendenti na vlast u Hrvatskoj, hrvatski komunisti i njihov predsednik Ivica Račan žigosani su kao ustaše. Cilj je bio da se hrvatski Srbi podstaknu da na svako eventualno labavljenje saveznih karika gledaju kao na pretnju svojim egzistencijalnim interesima i da, zapravo, zatraže da se ponovo ujedine sa Srbijom.

Tuđman je bio neuporedivo uverljivija meta. Njegova neoprezna retorika za vreme kampanje i trijumfalističko ponašanje posle pobede išli su na ruku Miloševićevim medijima, posebno kada je i njegova, i sama ukroćena, štampa prihvatila bačenu rukavicu. Televizija Beograd je neselektivno predstavljala Hrvate kao krvožedne ustaše, željne da nastave tamo gde su stali 1940-ih godina. Zagrebačka štampa je, sa svoje strane, počela da ismeva Srbe kao pijane, nasilne četnike, direktne potomke njihovih predaka iz Drugog svetskog rata. Psihološka ranjivost Srba iz ruralnih delova Hrvatske - onih koji su živeli u siromašnim krajevima gde su uspomene na teror ustaša lako oživljene, gde su sredstva za život više nego na bilo kom drugom mestu zavisila od radnih mesta u državnom sektoru koja su sada bila ugrožena i gde je raspad SKJ stvorio duboki osećaj političke dezorijentacije - probudila je u njima želju da pronađu i slede novog vođu.

Srpska demokratska stranka (SDS), osnovana početkom 1990, nije na početku bila sklona da u Miloševiću vidi tog vođu. Ali, kao što je uradio i sa JNA, on je ovu stranku uzdrmao i zaveo. To isto se desilo sa Udruženjem srpskih opština, osnovanim u maju, koje je povezivalo gradove pod srpskom

kontrolom u severnoj Dalmaciji, Lici, na Kordunu i u Baniji. Milošević je u junu rekao Joviću da će to biti jezgro za amputaciju Hrvatske, pošto je izbacivanjem Slovenije i Hrvatske iz federacije obezbeđena saradnja JNA. Tuđman je u tome pomogao kada je u junu predložio novi ustav koji Srbe više nije pominjao kao konstitutivni narod Republike Hrvatske, sveo ih na status nacionalne manjine i izbacio ćirilicu kao zvanično pismo. Opštine u Lici i severnoj Dalmaciji, predvođene SDS-om, proglasile su ujedinjenje u julu. Bio je to početak pobune Srba protiv ponovo uspostavljene "ustaške" vlade u Zagrebu.

JNA je oduzela gotovo sve naoružanje koje je pripadalo hrvatskoj Teritorijalnoj odbrani (TO) pred izbore u aprilu. (Sovenci su, pošto su bili bolje pripremljeni, tajno izneli dobar deo svog naoružanja pre nego što je JNA reagovala.) Tuđman je tako lišen oružja koje bi inače postalo jezgro hrvatske vojske. On nije mogao da se osloni ni na policiju, pošto je jedna od glavnih zamerki koje je izneo u kampanji bila ta da u policiji (kao i gotovo svuda u Hrvatskoj) po sastavu ima nesrazmerno mnogo Srba. Međutim, ako je Hrvatska predvođena HDZ-om bila praktično bespomoćna, njeni Srbi to nisu bili. Oružje koje je JNA oduzela TO-u podeljeno je nervoznim Srbima, počevši od kninskog područja.

Kako su napetosti rastle, konfrontacije se intenzivirale i Tuđman kupovao vreme da bi rekonstruisao svoju policiju i kupio oružje u inostranstvu, uporedo su se nastavile akcije Srba u pravcu otcepljenja. Novoproglašeno Srpsko nacionalno vijeće saopštilo je da će u avgustu biti održan referendum o srpskom "suverenitetu i autonomiji" u Hrvatskoj. Improvizovani pokušaj Hrvata sredinom meseca da pošalju dva helikoptera puna lojalnih policajaca u Knin da zauzmu zgradu Skupštine opštine i policijsku stanicu osujetili su MiG-ovi JNA, ali je to poslužilo kao varnica za otvorenu pobunu u Kninu. Hrvatska je presečena na dva dela: drumske i železničke veze između kontinentalne Hrvatske i Dalmacije presečene su ovom "balvan revolucijom" (nazvanom po barikadama koje su podigli pobunjenici). Održan je referendum na kojem su učestvovali samo Srbi i krajem avgusta u Kninu je rođena "Autonomna oblast Srpska Krajina", iako taj grad nikada nije pripadao staroj habzburškoj Vojnoj krajini.

Teritorija koju je obuhvatala pobunjenička oblast prostirala se na sever preko Like i Korduna i na istok do Banije, pošto su joj se priključivali gradovi sa srpskom većinom. Zastrašivani od SDS-a i nahuškani propagandnom mržnjom koja je dolazila iz Beograda, hrvatski Srbi su se odazvali na zov da ostvare nacionalnu solidarnost. Još niko nije bio izgubio život, ali je sada bilo

samo pitanje vremena kada će se to desiti. To se gotovo desilo u Pakracu (zapadna Slavonija) početkom marta 1991, kada su Srbi lojalni SDS-u zauzeli policijsku stanicu i proglasili ovu oblast delom državnice čiji je centar bio Knin. Reformisana i ponovo naoružana hrvatska policija, zajedno sa novoformiranim paravojnim specijalnim snagama, odmah je reagovala, dejstvujući svim snagama po Pakracu i izbacivši pobunjenike. Tenkovi JNA koji su kasnije stigli da razdvoje sukobljene strane mogli su samo da konstatuju da Hrvati imaju kontrolu i da su srpski ustanici otišli. Iako su beogradski mediji javili da su ustaše izvršile pokolj, niko nije nastradao.

U roku od mesec dana dvoje ljudi jeste stradalo. Srpska milicija je početkom marta zauzela Nacionalni park Plitvice - oblast koja je povezivala krajeve pod srpskom kontrolom u severnoj Dalmaciji sa onima u Lici. Zakasneli protivudar Hrvata doveo je do razmene vatre 31. marta, kada su Srbi autobusu sa hrvatskim policajcima postavili zasedu. Na svakoj strani ubijen je po jedan čovek, ali su Hrvati povratili kontrolu. Umešala je JNA i tražila da Hrvati napuste park. Tuđman je povukao svoje specijalce, ali je rasporedio više policajaca iz redovnog sastava. Lokalne srpske vlasti su u međuvremenu zatražile veću pomoć od Beograda i glasanjem odlučile da postanu "integralni deo ujedinjenih teritorija Srbije".

Borbe se šire na istočnu Slavoniju

U plodnoj oblasti istočnoj Slavoniji do tada nije bilo mnogo problema. Delikatno policijsko patroliranje oblasnog načelnika u Osijeku i tradicionalno odsustvo vatrenih nacionalista i među Srbima i među Hrvatima verovatno je doprinelo očuvanju mira. Izmešanost nacionalnih grupa u ovoj oblasti bila je izuzetno kompleksna, mada nešto manja od kada su pripadnici nemačke manjine pobešli ili proterani posle Drugog svetskog rata. S druge strane, starosedeooci su smatrali da je dolazak na njihovo mesto srpskih i hrvatskih kolonista iz dinarskih krajeva doneo napetosti između Srba i Hrvata za koje se ranije nije znalo. Iako su Račanovi reformisani komunisti pobedili u Vukovaru na izborima 1990, u maju je ova podunavska opština postala poprište dotad najstrašnijeg nasilja u Hrvatskoj. Teško da je bila slučajnost to što je grad bio i meta operacija paravojnih bandi iz Srbije.

Vukovarski okrug je 1991. godine imao 84.000 stanovnika. Od toga su Hrvati činili 43,7 odsto, Srbi 37,4 odsto, Mađari 1,6 odsto, "Jugosloveni" 7,3 odsto i ostali (Slovaci, Rusini, Ukrajinci, Muslimani itd.) 10 odsto. Procenat "Jugoslovena" u to vreme bio je drugi po redu u Hrvatskoj (iza Belog

Manastira u Baranji). Kada se neko izjašnjavao kao "Jugosloven" po nacionalnosti, to je obično značilo da potiče iz mešovitog braka, ali je moglo da bude i izraz ideološkog ubeđenja.

U proleće su se u ovoj oblasti aktivirale razne paravojne grupe iz Srbije, koje su najpre izolovale srpska sela s obe strane autoputa Vukovar-Osijek i širile strah. Bande koje su se stacionirale u selima Vera, Bobota i Bijelo Brdo navodno je naoružavalo i obezbeđivalo im objekte za obuku i propagandu za vrbovanje srpsko Ministarstvo unutrašnjih poslova.

S druge strane, "Tigrovi" Željka Ražnatovića Arkana stacionirali su se u Erdutu u junu. Profesionalni pljačkaš banaka i bivši agent jugoslovenske tajne službe zadužen za likvidacije, Arkan je navodno uživao pokroviteljstvo KOS-a (vojne kontraobaveštajne službe).

Druga paravojna formacija u tom kraju koja će ubrzo postati ozloglašena bila je ona koja je pripadala Vojislavu Šešelju, Srbinu rođenom u Bosni. Prihvativši ideologiju, simbole i oznake četnika iz 1940-ih, Šešeljevi "Beli orlovi" bili su poznati kao novi četnici. Šešelj je bio i političar koji je imao svoju partiju; njegova Srpska radikalna stranka tada je bila pod patronatom Miloševića kao magnet za srpske ekstremne nacionaliste koji nisu mogli da svare predsednikovu komunističku prošlost. Šešelj je propagirao tezu da gde god su srpski grobovi, to su zauvek srpske zemlje. Kada je reč o secesionističkoj Hrvatskoj, tvrdio je da njene granice ne smeju da se prostiru dalje na istok od linije koja ide od Karlobaga na Jadranu preko Ogulina i Karlovca do Virovitice, blizu mađarske granice. Pored toga što je na ovaj način pozivao na komadanje Hrvatske, Šešelj je javno pretio da će "klati Hrvate, ali ne noževima, već zardalim kašikama".

"Beli orlovi" su svoj štab za istočnu Slavoniju osnovali u pretežno srpskom Borovom Selu, industrijskom gradiću severozapadno od Vukovara. Izgleda da ih je JNA snabdevala oružjem i davala im logističku podršku.

Tokom proleća su usijane glave počele da preuzimaju istaknutu ulogu i na hrvatskoj strani. Izgleda da su organizovane namerne provokacije lokalnih Srba. Krajem aprila, umerenog osiječkog načelnika policije ubio je jedan od njegovih ljudi.

Do eksplozije je došlo u roku od nekoliko dana. Prvog maja su dvojica hrvatskih policajaca zarobljena u Borovom Selu. Sledećeg dana su njihove kolege iz Osijeka u jednom autobusu pokušale da im pritekne u pomoć. Autobus je upao u zasedu i ubijeno je 12-15 policajaca. Pronosile su se stravične priče o tome da su im odrubili glave i na druge načine telesno

unakazili. JNA se umešala da razdvoji sukobljene strane. Vukovar je sada praktično bio odsečen od ostalog dela Hrvatske.

Završetak slovenačkog rata za nezavisnost - tokom koga je Tuđman sedeo skrštenih ruku - i kasnije povlačenje JNA iz Slovenije u Hrvatsku i Bosnu doveli su, kao što se i moglo predvideti, da izbijanja sukoba u Hrvatskoj. Glina i Petrinja, gradovi u centralnoj Hrvatskoj, pali su u ruke srpskih pobunjenika tokom jula. Hrvati su još gore prošli u istočnoj Slavoniji. Žitelji Čelije su proterani, a selo spaljeno. Dalj je krajem jula pregažen i ubijeno je oko 70 hrvatskih policajaca. Oko 20 ljudi je stradalo u borbama u selu Mirkovci i za vreme granatiranja susednog grada Vinkovaca, 22. jula. Devetoro je potom poginulo u napadu na Erdut. Pobunjenici su sada proglasili drugu mini državu: Srpsku Autonomnu Oblast Slavoniju, Baranju i Zapadni Srem. U Zagrebu Tuđman je rekonstruisao vladu, formiravši vladu nacionalnog jedinstva u kojoj su bili i ministri iz opozicionih partija, a 11. avgusta je formirana hrvatska vojska o kojoj se dugo sporilo - ZNG ili Nacionalna garda.

Borbe su se nastavile. Okučani, u zapadnoj Slavoniji, pali su polovinom avgusta, posle zajedničkog napada milicije krajinskih Srba i Banjalučkog korpusa JNA. Time su presečene drumske i glavne železničke veze sa istočnom Slavonijom. JNA je, u sadejstvu sa svojim paravojnim pomagačima, 24-25. avgusta zauzela čitavu hrvatsku Baranju. Srbi su činili samo 25,5 odsto stanovnika ove oblasti; u njoj ranije nije bilo gotovo nikakvog međunacionalnog sukoba. Gotovo svi Hrvati (koji su činili 41,7 odsto stanovništva) i Mađari (16,5 odsto) sada su bili "očišćeni". Ove ofanzive su ne samo pokazale da JNA tesno saraduje sa srpskim milicijama u nastojanju da se od niza enklava stvori Velika Srbija, već su ukazale na to da su se namerili i na četvrti po veličini grad u Hrvatskoj - Osijek.

Međutim, da bi se krenulo na Osijek (66,6 odsto hrvatskog i 20 odsto srpskog stanovništva) ili dalje, najpre je bilo potrebno ugušiti uporni hrvatski otpor u centru Vukovara i osvojiti taj grad. U svakom slučaju, Vukovar je određen za glavni grad nove srpske pokrajine tako da ga je trebalo "osloboditi" iz političkih razloga. Vukovar je od sredine avgusta bio praktično u okruženju i izložen stalnoj artiljerijskoj vatri. Sredinom septembra, bio je teško oštećen, ali se još držao. Krajem oktobra, pretvoren je gotovo potpuno u ruševine, pri čemu je preostalih oko 10.000 stanovnika (i Hrvata i Srba) živelo u podrumima, a 1.000 do 1.500 raznorodnih branilaca borili su se iz ruševina. Bombardovan iz vazduha i neprekidno granatiran iz artiljerijskih oruđa na kopnu i sa topovnjača na Dunavu, ovaj grad koji je odbijao da padne počeo je

da se naziva "hrvatskim Staljingradom". Međutim, dok su Hrvati, sa svoje strane, maštali o vojnom čudu, kod Srba je, na drugoj strani, to pobuđivalo sve veću frustraciju i gnev zbog osujećenih ambicija.

JNA je nastojala da grad osvoji oružanom silom, a ne ljudstvom. Dezerterstva - i nesrba i Srba - i izbegavanje mobilizacije bili su masovni. Pripadnici lokalnih paravojnih snaga i iz Srbije bili su potrebni da popune taj sve veći manjak. Međutim, njihovo angažovanje - i stalna nesigurnost nižih oficira JNA u pogledu toga zašto se vodi ovaj rat - stvorili su operativni haos i još više podrili moral. U oktobru, vršilac dužnosti ministra odbrane, general Blagoje Adžić, poverio je komandu nad celokupnim slavonskim frontom generalu Životi Paniću, komandantu Prve vojne oblasti. On je uveo jedinstvenu komandnu strukturu, u koju je potpuno integrisao pripadnike paravojnih snaga i nevoljno zamenio mobilisane vojnike dobrovoljcima. S obzirom na to da se sezona vojnih dejstava bližila kraju - a s njom i čuveno slavonsko blato - bilo je neophodno požuriti. Četvrta po veličini armija u Evropi te godine je već doživela dovoljno poniženja.

Hrvati, sa svoje strane, nisu bili u mogućnosti da spasu Vukovar, iako je njegov konačni pad pokrenuo bujicu optužbi za prevaru, velezdaju i cinizam zbog Tuđmanovog navodnog "žrtvovanja" ovog grada ne bi li izdejstvovao međunarodno priznavanje i oslobodio se paravojne formacije HOS (fašistički nastrojani Hrvatskih obrambenih snaga, koje su se pridružile ZNG-u i lokalnim braniocima u gradu). Tuđman je naredio protivnapad na JNA gde je i kako je mogao: opkolio je kasarne JNA u oblastima nad kojima je inače sigurno držao kontrolu.

Očigledno ragnevljen ovom taktikom (a priželjkujući i da u svoj rat uključi i kompromituje Crnogorce), vrh JNA naredio je napad na Dubrovnik krajem septembra. Šaljuci pojačanja i u istočnu Slavoniju i oko Dubrovnika posle sporazuma u Hagu po kojem je trebalo da se povuče iz delova Hrvatske koji nisu bili sporni, JNA je polovinom oktobra napala i Ilok. Hrvatski živalj koji je prethodno očišćen iz oblasti jugoistočno od Vukovara tada je već bio okupljen u ovom gradu sa hrvatskom većinom. Njih i tamošnje Hrvate, ukupno čak 8.500 ljudi, deportovala je potom sama armija.

Vukovar je konačno pao u ruke napadača 17. novembra, a zadatak je ovog Suda da oceni direktne posledice tog pada. Međutim, četnici među napadačima ušli su u grad uzvikujući: "Slobo, daj salate, biće mesa, biće mesa, klačemo Hrvate".

Kratkoročno gledano, pad Vukovara bio je vojni uspeh JNA i Srba, a tragedija Hrvata. Gledano na duge staze, sreća se preokrenula. Ima nekih

rasprava oko toga koliko su Milošević i/ili JNA ozbiljno nameravali da idu dalje: do Osijeka i samog Zagreba. U svakom slučaju, nedostatak ljudstva i poodmakla jesen verovatno su isključili tu mogućnost polovinom novembra 1991. Gubitak severnog dela isturenog položaja u zapadnoj Slavoniji koji je usledio svakako govori o tome da su srpski resursi već bili prenapregnuti. Štaviše, međunarodna dimenzija je naterala Miloševića da ograniči i konsoliduje svoja osvajanja. On se sada spremao da prihvati ulogu UN i Vanceov plan, kako bi izolovao hrvatsko ratište od rata koji će uslediti u Bosni - i da dozvoli UNPROFOR-u da, umesto njega, štiti teritorije koje je osvojio u Hrvatskoj. To što je nešto takvo uopšte bilo neophodno, međutim, bilo je u izvesnoj meri i rezultat "propagandne" katastrofe izazvane opsadom, razaranjem i osvajanjem Vukovara.

Za Hrvate je gubitak Vukovara bio još traumatičniji u psihološkom smislu nego što je bio razoran u vojnom. Dubinu njihove nesreće nije ublažila činjenica da je savest međunarodne zajednice, kojoj su se obraćali za priznavanje za koje su mislili da bi sprečilo poraz, bila mnogo dublje pogođena relativno zanemarljivom štetom koju je JNA nanela Dubrovniku nego potpunim sravnjenjem Vukovara sa zemljom. Međutim, zajednički učinak sudbina ova dva grada u novembru 1991. bio je taj da je uništena moralna jednakost sa kojom je većina spoljnog sveta do tada gledala na srpsko-hrvatski sukob. Srbi su Hrvatima napravili neprocenjivu uslugu time što su učinili da njihova borba izgleda opravdana i herojska.

M. C. Wheeler
12. januar 1998.

SUĐENJE SLOBODANU MILOŠEVIĆU - ISPITIVANJE SVEDOKA -

Svedok Dobrila Gajić-Glišić
šef kabineta generala Simovića...

Utorak, 21. oktobar 2003.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: (...) Da li je ministar Simović imao informaciju o onome što se dešava na bojnopolju, da li mi je podnošen izveštaj u vezi s tim i ako je odgovor da, možete li nam onda reći u kom stepenu je on prenosio te informacije optuženom?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Informacije koje se dešavale na ratom zahvaćenim područjima bile su iz različitih izvora, bile su retke, bile su često nedorečene, dolazile su od strane onih koji su dolazili u kabinet da nam se žale. Najviše smo informacija dobijali iz štaba Vojislava Šešelja, onda smo dobijali informacije od gospodina ministra Zorana Sokolovića i povremeno smo dobijali informacije i od generala Ace Vasiljevića. Sve važne informacije i informacije koje su tražile hitno reagovanje bile su odmah prenete predsedniku Slobodanu Miloševiću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Informacije sa terena, sa bojišta, da li su one sadržavale takođe i informacije o herojskim podvizima dobrovoljaca i informacije kao što su pljačke?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Najviše je bilo informacija o herojskim borbama dobrovoljaca, o zaštiti srpskog življa na teritorijama, ratom zahvaćenim područjima, na oslobađanje pojedinih bolesnih i zarobljenih sa tog područja. Bile su užasne informacije o deci zatvorenoj u kasarnama u Hrvatskoj, ali bili je i informacija koje su se odnosile na razne vrste pljačke, na pljačkanja i srpskih i hrvatskih kuća.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, vratimo se na paragraf 14, na penzionisanje generala na osnovu nekompetentnosti, mislim da je o tome bilo reči. Šta se događalo između optuženog i ministara Simovića na ovu temu u ovom smislu?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Kako mi je govorio general Simović, predsednik Milošević je od generala Simovića tražio da napravi spisak nesposobnih generala i da pripremi spiskove za njihovo penzionisanje. Ja sam pitala generala kako on to misli da napravi kad on nije za to nadležan, kad nema nikakve nadležnosti, zašto to nije rekao predsedniku, a on je rekao, "Pa valjda moj predsednik to zna". "Kako zna, da on zna, on vam to ne bi rekao?". On je rekao: "On neprestano od mene traži da penzionišem generale i nesposobne generale i da spremim spiskove, a ja niti znam kome da se obratim niti to mogu da uradim".

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Paragraf 16. 26. septembra, kao što navodite u svom rezimeu, saznali ste od dobrovoljca po imenu Mira da je oružje transportirano iz Srbije u područja gde se odvijao sukob. Mislim da je ministar Simović imao jedan sastanak sa optuženim 30. septembra. Recite nam šta je optuženi tom prilikom rekao u vezi sa dobrovoljcima srpske vojske, odnosno dobrovoljcima generalno?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Dobrovoljci su trebali da predstavljaju okosnicu buduće srpske vojske, nadstranačke neprofesionalne vojske za odbranu srpstva i srpskih nacionalnih interesa. Kada se tog dana ministar Simović vratio od predsednika Miloševića, ljut kao ris, počeo je da diktira da mu je predsednik Milošević rekao da se formira jedan bataljon dobrovoljaca od 1200 dobrovoljaca, da se mobilišu dodatni dobrovoljci za ratom zahvaćena područja, da se obezbede sredstva za pomoć dobrovoljcima, da se napravi spisak generala za penzionisanje, da se, ja sam nabrojala još nekoliko stvari koje sam ja zapisala i koje ja sad imam u svom dnevniku, a mislim da ih imate i vi tu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možda bih vam mogao pomoći, a da ne prekršim pravila suda. Da li je išta rečeno o obuci o elitnim jedinicama možda?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Obuke su se već sprovodile i to je bilo pre dolaska generala Simovića i to je bilo u centru za obuku dobrovoljaca, prvo u Kninu, pa onda u Erdutu, a posle toga su osnovani još na nekoliko mesta.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Oprostite, ponovo ću vas zaustaviti. Zanima me ono što je optuženi rekao Simoviću, da li je on njemu išta rekao o obuci i elitnim jedinicama?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: General Simović mi je rekao da svi ti dobrovoljci koji se javljaju preko centara za obaveštavanje treba prethodno da se upute u centre za obuku, da se sa njima izvrši doobuka i kad je, kad su spremni i da se šalju u centre u Erdutu i u Kninu i da se otuda raspoređuju u jedinice teritorijalnih odbrana mesta koja su ratom ugrožena.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospođo Gajić-Glišić, pre pauze, bavili smo se onim što je ministar Simović rekao da mu je rekao optuženi na tom sastanku koji je održan 30. septembra. Ima nekoliko stvari koje bih hteo da raščistimo u ovom trenutku. Da li je optuženi rekao gospodinu Simoviću bilo šta o pomoći koju treba pružiti Hadžiću?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Da, da treba punu podršku pružiti Goranu Hadžiću, predsedniku SAO Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je on bilo šta rekao?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Treba mu dati punu medijsku podršku, predstaviti ga sredstvima informisanja, dati mu zatim materijalnu pomoć i malu vojničku pomoć. Ali kao što je predsednik Milošević malopre rekao, ja zbilja to nikada nisam čula to od predsednika Miloševića, ja samo prenosim ono šta je general Simović meni govorio da mu je ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je optuženi bilo šta rekao nakon tog sastanka od 30. septembra o postavljenju Radovana Stojičića (na mesto komandanta Teritorijalne odbrane u Istočnoj Slavoniji, Baranji i Zapadnom Sremu)?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Da, ali ja sam isto tako čula telefonski razgovor koji su predsednik Milošević i general Simović govorili gde je predsednik Milošević rekao generalu "Pa opet je došlo do zbrke tamo u toj Zapadnoj Slavoniji. Zamisli da je tamo postavio Goran Hadžić tog Radovana Stojičića za predsednika Teritorijalne odbrane". I tada mi je general Simović, u toj priči rekao: "Pa došlo je do zbrke, Goran Hadžić je postavio Stojičića za predsednika, za komandanta Teritorijalne odbrane Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema".

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sada prelazimo na paragrafe od 11 do 35 u rezimeu. Od Simovića je tražena oprema za dobrovoljce kada se ispraznio fond narodne odbrane i vi ste u vašem rezimeu opisali kako ste uspostavili kontakte sa finansijskim stručnjakom Jezdimirom Vasiljevićem i drugim ljudima. Kao rezultat određenih sastanaka, a ja želim da se time vrlo kratko bavimo, da li je upriličeno kako da se nabavi najrazličitija oprema, dalekovodi, džipovi, pištolji, oklopna vozila? Recite nam samo da ili ne.

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Molim vas, dalekovodi nemaju veze sa vašim pitanjem. Dalekovodi su sasvim nešto drugo. Dalekovode ja nikad nisam pomenula. Dalekovodi spadaju u elektrotehniku, sa time nismo radili, ali trebalo je nabaviti opremu za dobrovoljce, trebalo je, fondovi za narodnu odbranu su bili prazni. General Simović je jednom, vraćajući se od predsednik Miloševića rekao: "Kako da obezbedimo dodatna sredstva, kako da obezbedimo finansije za dobrovoljce?". Ja sam rekla: "Generale, da pozovemo stručnjake iz oblasti finansija?". "Koje stručnjake?". Ja sam rekla: "Ja poznajem jednog stručnjaka, za koga mislim da je veliki stručnjak, zove se Ljubivoje Šundić ", bio je finansijski direktor "Centrotekstila". On je rekao da ga pozovem. Ja sam ga pozvala, ali Ljubivoje je rekao "Ja ću da dođem sa svojim gazdom, sad radim u privatnom preduzeću ". Došao je sa Jezdimirom Vasiljevićem ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zastanite za trenutak. Svi detalji su o tome u rezimeu, vi ste potvrdili tačnost tog rezimea. Ako možemo da idemo dalje, da li je održan sastanak između Simovića i optuženog u vezi sa tim 1. oktobra 1991. godine i ako jeste, šta vam je rekao Simović, kakvo je bilo reagovanje optuženog na planove koje ste vi pripremali? To je paragraf 18.

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: To jutro je general Simović otišao da informiše predsednika Miloševića o svim detaljima sa tog sastanka koji smo tokom noći održali, vratio se sa sastanka i rekao da je predsednik Milošević rekao da se otvori novi račun za pomoć dobrovoljcima. Tada je Jezdimir Vasiljević dao ček dinarske protiv-vrednosti koji je Vladimir Kovačević dao na neki novi račun koji je kasnije služio za nabavku, za nabavku iz " Zavoda Crvene Zastave ", opreme i oružja za dobrovoljce.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A da li se sećate na koji je iznos bio taj ček? To je paragraf 22.

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Ja sam videla ček, ali ja se broja ne sećam. Govorilo se tada da je to vrednosti između 750 i milion nemačkih maraka u dinarskoj protivvrdnosti. Ali ja onda nisam videla.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste ovde naveli hronologiju tih sastanaka. Želim samo da vam postavim pitanje u vezi sa nekoliko detalja. Paragraf 21, da li je u nekoj fazi napravljen plan koji se sastojao u tome da se novac, gotovinski novac prenese u jednom koferu preko granice?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Ne bih ja baš tako rekla. Postojala je potreba da se nabave šlemovi i pancir prsluci iz inostranstva i za to su bila potrebna devizna sredstva. Pošto novca nije bilo na računima i pošto je bilo teško nabaviti to, tražili smo način kako da se prenesu, kako da se obezbede ta devizna sredstva za plaćanje u inostranstvu. Ministar Zoran Sokolović je rekao, pošto je Jezdimir Vasiljević imao pare, da čovek iz Državne bezbednosti po imenu Savić može preko granice da u koferu prenese pare, keš pare sa kojima bi Jezdimir Vasiljević platio šlemove, pancir prsluke i ostalu opremu, opremu, naglašavam opremu, za dobrovoljce.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, to će biti dovoljno za sada. Organizacija i obuka dobrovoljaca je sledeća tema, paragraf 26. Ovde je navedeno kako su različite vrste dobrovoljaca i pod kakvom kontrolom bile, da li pod Ministarstvom odbrane, Teritorijalnom odbranom Srbije ili JNA i kako su dolazili iz različitih političkih stranaka. Arkanovi Tigrovi su bili pod kojim telom?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Ja bih malo da vas ispravim. Dobrovoljci nisu bili pod Ministarstvom odbrane Srbije, mi smo samo preko centara za informaciju imali sva obaveštenja o dobrovoljcima koji se prijavljuju centrima za obaveštavanje, a koji su bili u sastavu Ministarstva odbrane Srbije. Dobrovoljci su bili vezani, pre svega, za Teritorijalnu odbranu i to mesta u kojima su se nalazili. Međutim, po mojim znanjima, postojalo je više vrsta dobrovoljaca. Postojali su dobrovoljci...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, to se sve nalazi u rezimeu. Arkanovi "Tigrovi" su bili vezani za koje telo?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Za Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije, po onome što je nama rekao gospodin Zoran Sokolović. Hoćete više?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ne. Da li je Sokolović ikada išta rekao o kriminalcima u Arkanovim snagama?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Jednom je došao i rekao da su neki kriminalci iz zatvora pušteni i da su otišli na ratište kod Arkana. General Simović je bio zgranut i rekao: "Pa ko je to odobrio, kako to može, zar je to moguće?". A on je slegao ramenima i rekao: "Gazda".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na osnovu vašeg iskustva, na koga je mislio kada je rekao gazda?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: To sam ja shvatala da je to bio predsednik, ali danas nisam sigurna ko je to sve bio gazda.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je donesena jedna uredba sa zakonskom snagom u vezi organizovanja, odnosno otvaranja centra za obuku za dobrovoljce?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Da, ta uredba sa zakonskom snagom o dobrovoljcima doneta je pre Simovićevog i mog postavljenja u Ministarstvo odbrane. Ministar Simović mi je tu odredbu pokazao na samom početku mog rada u Ministarstvu odbrane, a ja sam tu uredbu videla i kod vas u vašem Tužilaštvu. Mislim da je ta uredba bila sa zakonskom snagom i ja duboko verujem da je sve što je rađeno sa dobrovoljcima i što smo mi radili sa dobrovoljcima bilo je pokriveno našim zakonima u koje sam ja verovala.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prvi centar za obuku, mislim da ste rekli da je bio pod Vasiljkovićem, drugi pod Arkanom. Vi ste u rezimeu naveli što se onde događalo, a zamoliću vas samo da identifikujemo neke dokumente u istom dokaznom predmetu, broj 567, ne, 568, hvala. Dokument pod tabulatorom broj 2, samo ćemo ga na kratko pogledati. Vi ste videli ovaj dokument, njega je potpisao Vasiljković sa imenom Dragan, a tu stoji, podvučeno je na engleskom, na ekranu, datirano 8. novembra 1991. godine, dakle piše: "Ja imam obaveza prema Službi državne bezbednosti Republike Srbije i moje angažovanje mora biti u punoj saglasnosti sa pomenutom službom", kraj citata. Da li je to u skladu sa vašim saznanjima o Vasiljkovićevom izvršavanju njegove uloge?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Nama je ministar Sokolović, insistirajući da ministar Simović primi Dragana Vasiljkovića, rekao da je Vasiljković njihov čovek i Služba državne bezbednosti je organizovala sastanak u Botičevoj vili sa Draganom Vasiljkovićem i mi smo imali informacije da je on radnik, saradnik Službe državne bezbednosti. Kasnije ovo što ste mi pokazali, ja imam ovde dokument koji mi je Dragan potpisao i koji je Dragan uputio ministru odbrane Srbije na kome piše ova rečenica.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Sledeći paragraf se ne tiče optuženog, ali zamoliću da nakratko pogledamo tabulatore 4 i 5. Tabulator 4 je jedan novinski članak, nekoliko prvih redaka me zanima, ali nemam datum, trebao bi se nalaziti negde u sadržaju, naćićemo datum, ali ovde se kaže da se

između 25. i 29. septembra 1991. godine 1377 dobrovoljaca javilo jedinicama JNA i Teritorijalne odbrane. Zatim dalje u dokumentu pod tabulatorom 5 dokaznog predmeta 568 u tekstu pod naslovom "Petokraka", na stranicama 3 od ukupno 7 stranica negde u donjoj trećini teksta govori se o ustavnom zadatku Srbije da štiti interese Srba izvan administrativnih granica postojeće republike. "Ona tu obavezu izvršava tako što angažuje svoj vojni potencijal, što razmešta ljudstvo u jedinice JNA i što mobilise svoje ljude u sastav JNA". Da li je to u skladu sa vašim iskustvom?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Ti tekstovi se odnose tačno na kraj septembra i početkom oktobra, znači na period pre nego što je međunarodna zajednica priznala republike kao samostalne države. Prema tome, i po mom mišljenju, to je bilo u skladu sa našim Ustavom i sa našim zakonima u to vreme. A što se tiče broja od 1377 dobrovoljaca koji su se za tri dana javili, tek u centar za obaveštavanje, to je informacija koju su prikupili centri za obaveštavanje sa kojima sam ja kontaktirala i te informacije ja imam i sada zabeležene u svojoj svesci i po odobrenju ministra, ja sam ih dala sredstvima informisanja. A drugi tekst, koji vi govorite kao "petokraka" je intervju koji je general Simović dao Zoranu Bogavcu, ali koji nikada nije bio objavljen.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prelazimo na sledeću temu, odnos između Ministarstva odbrane i Arkana. O njemu se detaljno govori u vašem rezimeu. Da li se 3. oktobra Arkan našao okružen u Vukovaru i jesu li preduzeti neki koraci da se oslobodi? Da li je optuženi imao neku ulogu u tome i ako jeste, kakvu? Vrlo kratko, molim vas.

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Mi smo dobili informaciju od Dušana Stupara Kuma, i ljudi koji su bili sa nama na vezi da je Arkan ostao u obruču u Vukovaru i ja sam sigurna da je predsednik Milošević bio o svemu informisan. Koliko mi je general Simović rekao, predsednik Milošević ga je zamolio da on moli Ratno vazduhoplovstvo da nadleće nad Vukovarom kako bi dobrovoljci koji su ostali u obruču Vukovara mogli da se izvuku. Mi smo tada proveli 48 sati u kancelariji i general Simović je stvarno molio i molio avijaciju da samo nadleće nad Vukovarom da bi se dobrovoljci zajedno sa Arkanom izvukli i vratili živi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li se Arkan pojavio u zgradi Vlade?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: O da, Arkan se pojavio u zgradi Vlade, na ramenu je nosio snajperku pušku i na njoj ustašku kapu umrljenu krvlju. Bili su, ja mislim, kod generala Đorđevića, Milisava Đorđevića i u radnim grupama i ja sam ih pozvala da uđu i kod generala

Simovića, da uđu kod nas, jer mi još uvek nismo bili otišli iz Ministarstva, nalazili smo se još uvek čekajući šta će sa njima biti, a oni nam nisu ni javili da su se oslobodili i da stižu u Ministarstvo. I tom prilikom je održan kraći sastanak sa njima. I to je bio jedini...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je nešto rečeno o zarobljavanju od strane Arkana kada je pobeo iz Vukovara?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Vi ste me malopre baš prekinuli kad sam htela da kažem da je to bio jedini sastanak generala Simovića sa Arkanom. A, da, general Simović ga je pitao između ostalog: "A šta vi radite sa zarobljenim?". On je rekao: "Ih, generale, imamo dve kokoške zarobljene", ostale, rekao je praktično time da nemaju zarobljenih apsolutno. General je pitao: "Kako to u ratu nema apsolutno zarobljenih?". "Mi, generale nemamo zarobljenih". Tada je rekao da je on u obruču ubio 24 ustaše tihom likvidacijom. Ja sam se zgranula: "Kako to?". Onda je on rekao: "Gospođo, vi napolje ako ne možete to da slušate". A Kum je rekao: "Ma ona je više muško nego što ti misliš".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Za zapisnike, svedokinja je rukom pokazala jedan pokret ispod grla i pripisala ga Arkanu. Ova strašna, grozna verzija, da li je ona prenesena optuženom?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Da, i general Simović se tada zakleo da više nikad neće primiti Arkana niti da će bilo šta sa njim razgovarati, da on kao general ne može da razgovara sa nekim ko vodi rat na ratištu, a nema zarobljenih, da je to nemoguće biti na ratištu, a nemati zarobljenih.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, paragraf 35. Da li je Dušanka Vorkapić iz Šida i lokalnog TO za Vukovar 5. oktobra došla u vaše Ministarstvo i rekla da hrvatske snage koriste kanalizacioni sistem kao sklonište iz kojeg napadaju Srbe? Ako je to tačno, šta je Simović u vezi toga učinio?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: U naš kabinet je došla žena potpuno u crnom koja nije htela da se predstavi. Na moje izričito insistiranje rekla je da se zove Dušanka Vorkapić, ali da ne želi da se ikada njeno ime objavi. Ovo naglašavam zbog toga što ja i danas ne znam da li je njeno ime stvarno Dušanka Vorkapić, ali ona je donela nacрте podzemnih hodnika, u stvari stare kanalizacije koja je u Vukovaru pretvorena u skloništa u kome su se sklanjale ustaše i Zenge i sve paravojske koje su bile u Vukovaru i koje su obavezno izlazile sa zadnje strane, otpozadi od dobrovoljaca i od vojske i

likvidirale veliki broj srpskih vojnika i dobrovoljaca. Mi smo bili svi vrlo iznenađeni, jer za te hodnike stare kanalizacije mi to nismo znali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi, naravno, shvatate da se veliki deo ovoga već nalazi u rezimeu, pa ćemo uštedeti vreme. Hteo bih preći sa priče o Dušanki Vorkapić ako to jeste njeno pravo ime na način na koji je to rešio general Simović. Da li je on išta pitao optuženog i da li je donesen kakav plan?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: General Simović je sa tim nacrtima otišao, kako je on meni rekao, kod predsednika Slobodana Miloševića. Kad se vratio otuda rekao je: "Dobrila, rekao je predsednik da Arkanovi dobrovoljci dobiju zadatak da zabetoniraju te hodnike, a da ih Badža sa svojim jedinicama pomaže". Ja sam na tome radila, ja sam uspostavljala kontakt sa Arkanom i sa Badžom i ja sam nekoliko godina kasnije, kad sam tražila zaštitu za moj život i život moje porodice od predsednika Miloševića o tome pisala njemu otvoreno pismo objavljeno u NIN-u. To je za mene bilo veoma teško.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Stranačke vojske, o tome govorite u paragrafu 36, 37 i 38 rezimea. Zanima me samo jedan pasus. Vi ste u jednom trenutku pripremili izveštaj o Šešeljevim dobrovoljcima i hrabrim borcima. Da li je optuženi dao neka uputstva Simoviću u vezi toga treba li taj dokument dostaviti Skupštini ili ne?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Ja sam pripremila dokument za Skupštinu u kome sam veličala Šešelja i njegove borce i tražila sam od generala Simovića da to iznese na Skupštinu kao pozitivan primer. Kad sam gledala izveštaj koji je general Simović podneo Skupštini, tog dela apsolutno nije bilo. Kad se vratio general Simović sa Skupštine, ja sam ga pitala: "Zašto to niste izneli, jer to je tačno, mi svakog dana dobijamo od gospodina Šešelja izveštaje, zašto to niste rekli da znaju svi?" On je rekao: "Naredio predsednik, rekao je zašto da ga veličamo."

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali mislim da je jednom drugom prilikom, da li je pomoć ukazana Šešelju kada su bili na frontu i da li je tom prilikom neku ulogu imao optuženi?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: E, samo to je bilo pre toga. To je bilo kad je gospodin Šešelj tražio helikopter da poseti borce na prvoj liniji fronta i on je tražio helikopter, da mu Ministarstvo odbrane da helikopter da leti na front. Ja sam rekla da mi nemamo helikopter i da ne možemo da mu damo. General Simović je rekao da mu dam telefon Broveta, on je rekao: "Brovet nije Srbin, on je srpski izdajnik ". Ja kažem: "Kadijevića ", on: "Ne, Kadijević je hrvatski kadar, neću s njim da razgovaram". Ja kažem: "General

Adžića". "E dobro, može general Adžić". I posle smo pratili Šešelja i izveštaje Šešelja sa prve linije fronta.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Rekli ste nam o informacijama u vezi zločina u paragrafu 40, o tome vam ne moram postaviti pitanje. Paragraf 41, osoba po imenu Marak Gulding izaslanik UN-a ili funkcioner UN-a, da li je on 18. novembra 1991. godine došao u Beograd?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Da, on je bio visoki podsekretar Ujedinjenih nacija, komandant snaga Ujedinjenih nacija u vreme rata i veliki prijatelj sa generalom Slavkom Jovićem. On je došao u Beograd, kako su nama preneli, tajno i sastao se u nekoj kafani sa generalom Jovićem jedno veče. Ujutro smo mi dobili obaveštajne podatke da je general Jović razgovarao sa nekim vrlo interesantnim čovekom, ali da Služba bezbednosti nije mogla da snimi i da identifikuje ceo njihov razgovor. Zamolili su generala Simovića da pozove generala Jovića i da ga pita o čemu se zapravo radi. General Jović je po pozivu došao u naš kabinet, za to vreme je general Simović obavestio predsednika Miloševića o dolasku generala Jovića u naš kabinet i odmah po dolasku generala Jovića, a tu se nalazio i predsednik Hadžić i još nekoliko ljudi, iz kabineta je specijalnom vezom pozvan predsednik Milošević gde je general Slavko Jović pričao generalu, ovaj, predsedniku Miloševiću detalje njihovog sinočnjeg razgovora. Ja sam po zadatku beležila razgovor koji, šta priča Slavko Jović.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste vodili beleške, međutim vi ste čuli samo jednu stranu tog razgovora. Na osnovu onoga što ste mogli konstruisati, možete li nam reći šta je optuženi rekao Joviću o broju dobrovoljaca na frontu?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Molim vas, mi se nismo razumeli, ja sam čula obe strane, tu je bio uključen spikerfon, ali ja nisam imala ovlašćenje da pišem šta priča predsednik i šta pita predsednik Milošević, mada je on najviše i ćutao, postavio je samo nekoliko pitanja i samo nekoliko rečenica rekao. Ja sam pisala samo ono šta priča general Jović.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I čega se sećate, šta je optuženi rekao Joviću o broju dobrovoljaca na frontu i kako se o njima treba govoriti?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: General Jović, koji bio već nekoliko godina penzionisan, kako mi se čini, rekao je predsedniku Miloševiću da je Maraku Guldingu rekao da na frontu ima oko 1000 dobrovoljaca, na šta je predsednik Milošević rekao "Ima oko pet stotina paravojnika", ta naša, tako nešto, u tom stilu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I šta je Jović na to odgovorio?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: "O, druže predsedniče, nisam znao da ih ima pet stotina, mislio sam, a ja sam mu rekao da ih nema više od hiljadu".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovo možemo naći u dokumentu tabulatora pod brojem 7 dokaznog predmeta 568. To je zapisnik, beleška o tom sastanku, ali po vašim ovlašćenjima, vi ste zapisali samo ono što je rekla vaša strana, uslovno rečeno. Na stranama 3 i 9, nekoliko redova od dna dokumanta, kaže se sledeće: "E to nisam znao, nisam znao da ih ima 500, rekao sam mu da broj ne prelazi 1000. Mi nismo završili razgovor". Kraj citata. Prema vašim saznanjima, koliko je dobrovoljaca bilo?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Kada su tražili opremu i kad su tražili pomoć, uvek su govorili o šest hiljada, osam hiljada. Tražili su osam hiljada šlemova, tražili su osam hiljada dugih cevi, tražili su dve hiljade, ovaj, uvek se govorilo o nekoliko hiljada. Ja to govorim na osnovu onoga što su tražili, što su tražili kao pomoć, a zapravo koliko ih je bilo, to postoji u centrima za obaveštavanje jer su se dobrovoljci, oni koji su redovno išli, koji su legalno išli na front i koji su hteli da brane srpsko, Srbe ugrožene u Hrvatskoj, ovaj, bili su registrovani u centrima za obaveštavanje u celoj...

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala lepo. Oprostite što sam to propustio. Da, dakle, što se tiče informacija o ratnim zločinima, da li ste vi došli do informacija u vezi jedinice "Dušan Silni" Mirka Jovića ili možda nekih drugih nezavisnih četničkih grupa?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Mi smo, mi smo dobijali od, ovaj, od onih koji su se vraćali sa fronta i koji su demonstrirali pred Vladom, dobijali smo informacije od brojnog, od velikog broja invalida koji su sedeli kod, koji su sedeli ispred Vlade i čekali da ih neko primi. Od majki koje su protestovale što su im sinovi zarobljeni u hrvatskom kasarnama dobijali smo informacije da na, da određene grupe dobrovoljaca čine razne zločine i oni su se najviše plašili da će se Hrvati osvetiti, i ustaše osvetiti njihovim zarobljenim sinovima za ono što čine te dobrovoljačke jedinice na ratištu. Ja isto tako napominjem...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. U redu, završite šta ste počeli.

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Hvala vam lepo za dozvolu da završim. Ja samo hoću da kažem da te jedinice, "Dušan Silni", jedinice Paroškog, jedinice nekog Mauzera za koga su govorili da je iz Demokratske stranke, da mi sa njima nismo imali nikakve veze, da niko nije imao informacije koliko ih ima, kad idu na front, ko ih vodi, kako ih prevode i, i o

njima mi u Ministarstvu nismo imali, mi nismo imali informacije. To hoću da kažem, da je na ratištu bilo i onih koji nisu bili u okviru sistema.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Paragraf 42, da li je bila jedna prilika kada je general Simović trebalo da se pojavi na televiziji sa Arkanom i njegovim dobrovoljcima, ali se pojavio neko drugi umesto njega? Možete li nam objasniti kako je do toga došlo?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Bilo je, ja sam se bila dogovorila sa gospodinom Alimpijevićem sa "Studija B" da pozove dobrovoljce, predstavnike dobrovoljaca i predstavnike vlasti da govore o njihovom uključivanju u legalne sisteme i o tome da dobrovoljci budu izjednačeni sa redovnim rezervistima i vojnim obveznicima. Bilo je dogovoreno da general Simović gostuje na televiziji sa grupama dobrovoljaca, sa grupom dobrovoljaca i njihovim predstavnicima. Neposredno pre polaska, ispred samog polaska, kad je trebalo da krene na taj sastanak, u kabinet je ušao pukovnik Mladen Kovačević i rekao: "Generale, ja sad idem na televiziju, zvao me je predsednik Milošević i rekao mi da ja tamo predstavljam, budem sa dobrovoljcima na televiziji". I mi smo ćutali, gledali u njega, i mi smo se namestili pored ekrana i gledali program i svi začuđeni, pukovnik Mlađa Kovačević sa svojim strogim vojničkim licem govorio je kako nema veze nikakve sa dobrovoljcima, kako su to paravojska, kako mi ne znamo ni koliko ih ima, mi nemamo, mi ništa o njima ne znamo. I mi smo bili, ja nikad neću da zaboravim lice generala Simovića: "Šta je sad ovo?"

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U rezimeu ste se bavili koordinacionim grupama u Ministarstvu odbrane, mislim da se tu niste konkretno bavili optuženim. U paragrafu 45 kažete da jedan od glavnih zadataka koordinacionih grupa bio da koordiniraju aktivnosti između Vlade Srbije, Teritorijalne odbrane, policijskih snaga autonomnih oblasti i vojske. Da li je to tačno? Samo nam recite da ili ne?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Te oblasti u Hrvatskoj su dobijale logističku, pravnu i ekonomsku pomoć od Vlade Srbije preko svih ministarstava Vlade Srbije. To piše u vašem rezimeu, da li je to tačno?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Idemo sada na kratko na temu koja se bavi Goranom Hadžićem. 29. septembra 1991. godine da li je vaš ministar razgovarao telefonom sa optuženim, a nakon toga da li ste vi morali da odete u kabinet predsednika Vlade Zelenovića da biste ga povezali sa Hadžićem?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Taj telefonski razgovor ja nisam čula, ali mi je ministar Simović rekao da je predsednik Milošević rekao da odem u, kod predsednika Zelenovića, tamo je bio gospodin ministar Zoran Sokolović i sa njim su bili Goran Hadžić, Arkan i Kum. Meni su rekli da treba da predstavim Gorana Hadžića srpskoj javnosti, da mu damo publicitet jer on treba da, on je predsednik i da on treba da predstavlja Srbe u Hagu. Ja sam pitala Gorana Hadžića čega je on predsednik, on nije znao ništa da kaže, ja ne znam kako da ga predstavim sredstvima informisanja i šta da kažem. Ja sam pozvala Zorana Bogavca, novinara i rekla mu da treba da obuči Gorana Hadžića koji je predsednik nečega, da mu kaže čega je predsednik i šta treba da priča na sredstvima informisanja i na radiju. Pozvala sam mog bivšeg urednika Momu Brkića i zamolila sam ga da primi predstavnike dobrovoljačkih jedinica i predstavnike sa ratom zahvaćenih područja i da ih predstavi u udarnoj emisiji u 3 sata na Radio Beogradu. Nakon toga, Moma Brkić me je pozvao i rekao: "Pobogu Dobrila, pitaj ministra što mi je poslao te kriminalce u radio stanicu. Ušli su pod punom ratnom spremom i sve mi ljude poplašio. I kad mi takog nekog šalješ, kaži mi koga mi šalješ, da ne predstavljamo kriminalce". Posle toga, više nisu govorili da je Goran Hadžić i Arkan kriminalci.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste u vašem kontaktu Momiru Brkiću objasnili ko vam je dao uputstvo da taj čovek treba da se promovise putem televizije?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Naravno, jer kako bih mogla dalje da ga promovisem da mu nisam objasnila, i onda je on ćutao i radio dalje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Paragraf 49 se bavi Krajinom. Da li je Babić redovno dolazio u Ministarstvo odbrane i tražio pomoć? Odgovorite nam samo sa da ili ne, molim vas.

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Da li možete da mi dozvolite da se vratim na prethodno pitanje malo, samo malo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, izvolite.

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Predsednik Milošević je u jednom telefonskom razgovoru pitao ko je taj Goran Hadžić i general Simović je pozvao generala Nenezića da objasni ko je Goran Hadžić, ali tada su zaključili da je Goran Hadžić već daleko stigao, da je stigao čak do Haga i da se nije moglo natrag. Ja samo ovim hoću da kažem da je general Nenezić Gorana Hadžića podmetnuo predsedniku Miloševiću i da predsednik Milošević zapravo nije ni znao ko je Goran Hadžić kad je s njim kontaktirao.

Ja se predsedniku Miloševiću izvinjavam što ovo kažem, ali to su bila moja saznanja koja su me uvek bolela i opterećivala, što se to tako radilo. Dalje, da odgovorim na vaše pitanje, da li mogu da čujem vaše pitanje?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je optuženi izneo neko zapažanje Simoviću u vezi sa Babićem i tome da Babić na svoju ruku postavlja osoblje u Krajini?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Da. Predsednik Milošević se žalio generalu Simoviću na ponašanje Milana Babića. Mira, sekretarica Mira i ja smo često satima tražili Milana Babića po Beogradu gde se on nalazio, on nikada nije stizao na vreme na sastanak koji je zakazao kod predsednika Miloševića, zatim Goran...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nestaje nam vremena. Recite nam samo da li je optuženi išta rekao i ako jeste, šta je rekao u vezi s tim da je Babić na svoju ruku postavljao lica u Krajini?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Rekao je: "On ne pita nikoga, ni Kadrijevića, ni tebe, ni mene, on postavlja Đujića, postavlja potpukovnika Mladića kome su ubili nekoga i koji će tamo da se sveti. Šta to on tamo radi, taj Milan Babić, on ne znam da l' radi na struju ili na baterije?"

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Sledeće pitanje. Da li ste bili prisutni na sastanku sa generalom Đujićem...

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: ...u kancelariji Simovića kada je on tražio novac, i ako jeste, kako je rešen taj zahtev i kakvu ulogu je imao optuženi u svemu tome? Ali samo kratko, jer smo u stisci sa vremenom.

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Da, bila sam u kabinetu kad je general Đujić upao sa svojom svitom, sa nekoliko pratioca koji su ostali ispred naših vrata i tada više niko nje mogao da uđe u naš kabinet. General Đujić je govorio: "Pare Tomo, pare Tomo, pare Tomo". General je zvao Zebića, zvao je predsednika Miloševića i onda je se pokupio i otišao, kako nam je rekao, kod predsednika Miloševića. Kad ja nisam mogla da izađem iz kabineta, ni da odgovaram na telefone, general Đujić je čekao u kabinetu da se donesu pare. Kad se general Simović vratio, on je pitao: "Šta je bilo, šta je bilo, šta je bilo?" General je ćutao. Posle izvesnog vremena došao je Zebić, doneo je jedan kufer veličine, malo veći od akten tašne i stavio ga na sto pred generala Đujića. General Đujić je samo otvorio kofer, gornju stranicu od kofera, zatvorio je, podigao kofer ovako u ruku, ustao i izašao na vrata. General Simović i Zebić su samo slegli ramenima, raširili ruke jedan prema drugome,

pogledali se, Zebić otišao na vrata, a general Simović više nije progovorio nijednu jedinu reč.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vašem rezimeu se bavite i uticajem Socijalističke partije Srbije i propagandom. Kada je reč o propagandi, kada je Radovan Karadžić promovisan od strane Jevrema Damjanovića, glavnog i odgovornog urednika "Ilustrovane politike" i "Ekspresa", na osnovu čijih instrukcija je to učinjeno?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Pogrešno postavljeno pitanje. Ja sam napisala jedan tekst koji sam odnela mom glavnom i odgovornom uredniku "Ilustrovane politike" Jevremu Damjanoviću. Ja se vama izvinjavam što vam ovo kažem, ali je ovako bilo. I ja sam u tom tekstu obrađivala temu gde su bili Jovan Rašković, Karadžić, još mnogi drugi i moj urednik Jevrem Damjanović mi je rekao: "Dobri, ovaj tekst ne sme niko da ti objavi". "Zašto". "Zbog Radovana Karadžića". "Zašto?" "Zato što je predsednik Milošević naredio da se Radovan Karadžić promovise, a ja sam postavljen na mesto glavnog i odgovornog urednika "Ekspres politike" da izvršim taj zadatak. I nemoj da izgubiš glavu zbog tvojih ludosti". Uz izvinjenje vama za moju korekciju vašeg pitanja.

22. oktobar 2003. godine

TUŽILAC NAJS: Dakle, postavljeno je pitanje javno Arkanu ko je njegov vrhovni komandant, citat: "U kabinetu je nastao tajac, svi smo očekivali da će Arkan posle par trenutaka ćutanja progovoriti i da će tu sad pred čitavom javnošću reći, general Simović. "Patrijarh Pavle." Nastao je opšti smeh, to je bilo neozbiljno u njegovom stilu. "Mi nikoga ne priznajemo, mi sve radimo na svoju ruku. Neki dan kasnije nam je Kum doneo kasetu koju je opet "Studio B" snimio i na kojoj dobrovoljci pozdravljaju ministra Simovića i kako ga proglašavaju svojim vrhovnim komandantom što im je neko od zvaničnika prilčno zamerio. To nije bio Simović".

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da ispravim, to pitanje da ne priznaje nikoga što je nesumnjivo, nisam postavio ja, nego gospodin Tapušević.

SUDIJA MEJ: Po mom sećanju stranica 41 je nešto što ste vi izneli ili se ja varam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, tačno, prihvatam ispravku, to je rekao gospodin Tapušević, on je to rekao. Molim vas gospođu Gajić-Glišić, vi ste nam rekli kome je Arkan odgovarao već na početku pa sad me zanima tačno da ponovimo, kome?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Arkan odgovarao na početku? Je l' to vaše pitanje?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ne, ne, vi ste nam na početku vašeg svedočenja rekli kom telu je bio podređen, odnosno kome je odgovarao?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Drug Zoran Sokolović je rekao, oni su odgovarali SUP-u Srbije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. U toj emisiji, s obzirom na njegove načine, da li je nešto moglo izazvati sumnju kod vas?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Mi smo očekivali da će on da kaže: "O, naš vrhovni komandant je general Simović", zbog toga što je general Simović deklarativno izjašnjavao da su dobrovoljci okosnica buduće srpske vojske, nadstanačke, neprofesionalne vojske za odbranu srpstva i srpskih nacionalnih interesa i u koju je spadala u to vreme i Srpska dobrovoljačka garda.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Govorili ste o avizo naložima i opisali ste na koji način je optuženi te naloge donosio. Rekli ste da je bilo prikladno, u to vreme, s obzirom na neposrednu ratnu opasnost činiti tako nešto. Ono što je optuženi radio, da li je to bilo u skladu sa onim što čovek na njegovom položaju i treba da čini s obzirom na neposrednu ratnu opasnost?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Ja sam rekla da je avizo naređenje bilo nešto uobičajeno u organima državne uprave i čak u našem razgovoru sa vama rekla, "O pa ponekad sam i ja koristila da dam avizo naređenje svojim saradnicima" i to je bilo uobičajeno. Onda se avizo naređenje daje u četiri oka i pretpostavljeni daje svom podređenom. Naravno, ja nisam čula i ja nisam bila u prisustvu predsednika Miloševića, nisam čula ni jedno avizo naređenje koje je direktno predsednik Milošević nekome izdao. Ja sam samo čula ono što je meni general Simović govorio: "Predsednik Milošević mi je rekao to, to, to", ja sam onda pisala, ja imam ovde svoje dnevnikke koje mogu da vam pokažem, časni Sude, vi svojom ekspertizom...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prekinuću vas zbog vremena. Vi ste u vašem odgovoru povezali ovaj tip naređenja s neposrednom ratnom opasnošću, a pitanje je bilo na osnovu onoga što je Simović činio, odnosno što je Simović rekao konzistentnost činjenice da je postojala neposredna ratna opasnost ili je on postupao kao da jeste postojala takva opasnost?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Koliko se meni čini u nekim opštinama, pograničnim, bila je i uvedena neposredna ratna opasnost tako da je, da se naravno može reći da je poštvao te propise. Ali o avizo naređenju,

toliko ste imali vojnih lica koji su o tome znali kao iz rukava, o tome su trebali da govore oni koji su ih propisivali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, u redu, idemo dalje. Postavljeno vam je pitanje u vezi granatiranja iz jednog dela Jugoslavije u drugi deo. Prema vašim saznanjima, odakle se granatirao Vukovar u Istočnoj Slavoniji, je li to uvek bilo sa teritorija unutar granica ili van granica?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Ja ne znam da odgovorim na to pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Takođe vam je postavljeno jedno pitanje od optuženog da li je Badža bio dobrovoljac ili ne. Pitanje se povezalo sa jednim drugim pitanjem, stranica 38, red 15. Radi pojašnjenja, je li Badža bio dobrovoljac ili ne?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Kako je nama drug Zoran Sokolović rekao, on je bio poslat iz Ministarstva odbrane da pomogne Arkanu i da pomogne tom življu na tim područjima. Da li je on dobrovoljno, što je rekao, ja idem tamo, i otišao, ja to ne znam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Optuženi vas je takođe pitao o postupcima, odnosno delovanju vazduhoplovstva u Vukovaru u vreme kada se Arkan izvukao iz Vukovara. Sugerirano je da je tamo bilo puno civila. Da li je to delovanje vazduhoplovstva zapravo bilo zbog civila ili zbog situacije u kojoj se Arkan našao?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: U Vukovaru je bilo dosta civila, i srpskih civila i hrvatskih civila, ali delovanje je tada bilo baš zbog toga što se Arkan našao u takvoj situaciji, zbog toga se Arkan našao u takvoj situaciji. Zbog toga smo mi molili, general Simović je molio Ratno vazduhoplovstvo da samo nadleće i da ne gađa da ne bi neko stradao, a predsednik Milošević je...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Samo trenutak, jer moje sledeće pitanje se na to odnosi. Mislim da je optuženi zamolio Simovića i da je Simović onda to učinio, da je to bila, naime reč koja se koristila. Da li ste vi ikad čuli i videli, odnosno čuli Simovića da je poricao da je optuženi ikada od njega nešto tražio?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Nisam razumela pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kad je reč o njihovom odnosu, naime optuženi i Simović, da li je Simović ikada negirao da je optuženi ikada nešto od njega tražio?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Da li je optuženi negirao, da li je predsednik Milošević negirao da je Simović negirao, ko je negirao?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kad je optuženi zatražio od Simovića da nešto uradi, da li je Simović uvek to uradio ili je odbio da uradi?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Pa nešto nije mogao da uradi. Nije napravio spiskove nesposobnih generala, nije mobilisao nikoga, ali nije rekao Predseniku da to neće da uradi. Najčešće je izvršavao ono što mu je predsednik Milošević rekao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dolazim do poslednjih pitanja. Kada je reč o paravojsci i o tome da su pripadnici paravojske bili ilegalni, jeste li ikada čuli da se bilo ko od njih krivično gonio što je van zakona?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Bili su pokretani neki postupci sudski i znam da je Vojislav Koštunica sa svojom ekipom stavio na raspoloženje da brani te optužene za koje je pokrenut sudski postupak. Međutim, najčešće kada smo dobijali neke informacije da su napravljeni neki ratni zločini od strane tih nelegalnih paravojnih formacija, mi nismo dobijali ni gde, ni kada, ni ko, ni ime, ni ništa i onda nismo ni mogli da vršimo neku veliku istragu. A i bilo je kratko vreme, sve se događalo u okviru dva i po meseca.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobrovoljci, odnosno podrška koje je njima pružalo Ministarstvo odbrane, kako se to nastavljalo nakon obuke, gde bi oni bili raspoređeni?

SVEDOK GAJIĆ-GLIŠIĆ – ODGOVOR: Oni su bili raspoređeni u jedinice Teritorijalne odbrane mesta, ugroženih mesta. Znači tamo gde je postojala opasnost da se izvrši genocid nad srpskim stanovništvom. I oni su imali tretman isto kao stanovništvo tog mesta, ako se ja ne varam.

Borislav Jović, o etničkom čišćenju:

TUŽILAC NAJS – PITANJE: (...) Prema tome, gospodine Joviću, ovde se vidi da je gospodin Zečević uzeo reč odmah nakon vas. Molim vas da sada u originalu pronađete taj pasus gde je zabeleženo ono što govori Zečević, on počinje rečima: "Ovo je jedno vrlo kompleksno, složeno pitanje". To je verovatno na sledećoj strani. Dakle, to je četvrti red na ovoj strani koju sada vidimo na engleskom jeziku, govori Zečević i ovde stoji: "Ovo je jedno vrlo komplikovano pitanje", molim vas, gospodine Joviću, da to pokušate da pronađete u originalu gde stoji "Ovo je jedno vrlo kompleksno, složeno pitanje". Pronađite to u originalu, gde stoji: "Instiktivno sve hrvatsko je bilo uništeno i spaljeno da bi se oni sprečili da se vrate. Ali ovde postoji još jedna druga istina, a to je da mi ne možemo da živimo zajedno. Mi to ne želimo i nećemo". Dakle, vi ste bili na tom sastanku koji je održan u martu 1992. godine. Za optuženog ću reći da se to nalazi na strani 78 i 79 pod tabulatorom 7 u dokumentu koji je na BHS-u. Možete li nam molim vas objasniti da li je to bilo rečeno dok ste vi bili prisutni na tom sastanku?

SVEDOK JOVIĆ – ODGOVOR: Pa ja ne mogu da nađem tu rečenicu o kojoj vi govorite ali po sadržaju vidim da je to tu. Vidite, to je jedan vrlo veliki stenogram, možda ima stotinak stranica, nisam siguran i ovo se može razumeti samo ako se razumeju zakljuci koji su doneti, a naročito ako se razume, ako se pročita sve što je tamo govoreno. Suština toga sastanka bila je priprema za dolazak mirovnih snaga Ujedinjenih nacija na teritoriju Republike Srpske Krajine i zadaci šta treba uraditi kada se to desi. Jedan od zadataka o kome je bilo reči jeste da se obezbedi da se svi građani koji su prognani i pobjegli ili na bilo koji način napustili svoje kuće, vrate svojim kućama i da im se obezbedi ne samo da tamo žive, nego i da normalno rade, da zarađuju i da se život nastavi onako kako treba da bude. To je i u zaključcima Predsedništva napisano. Jedna od epizoda ovde jeste bila da je gospodin Zečević rekao "Ali mi imamo jedno selo u kome su bili Hrvati i oni su instiktivno prognani". Instiktivno, to znači nije po našem nalogu, nije po nekom planu, nego su građani jedni druge proganjali koliko su mogli i ovi su instiktivno prognani i na žalost, on je više, on je više jadikovao šta da radi kad se to desilo, a ne što je to pozdravljao. Na žalost, i njihova je imovina spaljena. I rekao je da se boji ako i njih vrate, da će tu teško biti, jer Srbi i Hrvati tu teško

mogu da se slože. Takvi su međunacionalni odnosi bili jer se ratovalo. Mi smo zaključili da svi moraju da se vrate na svoja mesta, mora im se omogućiti i da svima mora da se omogućiti da normalno žive, da se sve vrati u prvobitni položaj, što će reći, ono što im je spaljeno, mora da se nanovo napravi i popravi. To je zaključak Predsedništva, a čovek je rekao to što je rekao. Zaključak je potpuno u smeru koji je politički jedino bio moguć.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Samo da bih shvatio pa ćemo onda ići dalje. To je vaše objašnjenje izraza "uništeni i spaljeni", da bi se sprečili da se vrate, je li tako?

SVEDOK JOVIĆ – ODGOVOR: Instiktivno, molim vas. Insistiram na reči, čovek je rekao instiktivno, ne da je planirala vlast, ne da je neko naredio, nego instiktivno, a to znači revolt srpskoga naroda prema njima, jer su oni zavađeni među sobom. Revolt građana.

**Intevju: Potpukovnik Veselin Šljivančanin,
načelnik Štaba Prve motorizovane brigade VJ**

Zašto sam srušio Vukovar

Nakon što smo se složili da smo neistomišljenici, razgovor je mogao da počne. Potpukovnik Šljivančanin, utisak je, ne priča ono što m isli: riječi koje je izgovarao kao da su bile nečije tuđe, skinute sa matrice propagande. Na neki način mi je žao ovog kršnog Durmitorca, čini se da nije svjestan šta je uradio i u čemu je učestvovao. Na kraju razgovora, htio sam da ga pitam ima li grižu savijesti, ali se ispostavilo da bi to bilo suvišno. Rekao sam mu da je igračka u ruci krvavih manipulanata. Ne čini mi se da je shvatio.

MONITOR: Gospodine potpukovniče, vjerovatno ste čuli za izvještaj specijalnog izvještača UN o stanju ljudskih prava za oko 175 pacijenata iz vukovarske bolnice, 20. novembra prošle godine, nakon „oslobađanja“, dakle. Mnogi od njih su, dok ste vi stajali ispred bolnice i ljudima iz Međunarodnog Crvenog krsta branili ulazak u nju („Ovo je moja zemlja“) odvedeni na zadnja vrata bolnice. Šta Vi znate o svemu tome, o zločinima i masovnim grobnicama?

Šljivančanin: Ja dosta znam o svemu što se dešavalo i želim da govorim pošteno i objektivno. Prvo, još u vrijeme oslobađanja Vukovara, tvrdio sam da su svi Evropejci protiv Srbije i srpskog naroda, kao i protiv armije. Mnogo toga lijepoga što je bilo – oni nisu željeli da čuju. Drugo, tada je bilo jasno šta oni hoće. Oni žele da srpski i crnogorski narod bace na koljena. Evropejci ni danas ne pominju stradanja i golgotu srpskog naroda. Ja sam ubijeđen, i znam sigurno, da mi iz Gardijske jedinice nismo s nikim postupali van međunarodnih propisa. Mi smo formirali kolone ljudi, i to sledećim redosljedom: prvo da se zbrinu žene i djeca, a potom ostali. Tu kolonu smo poslali u Hrvatsku, a oni su ih istog dana vratili natrag. Tako, jednostavno, nismo imali mogućnosti da ih zbrinjavamo. Bilo je pokušaja od strane tih zarobljenika i tog naroda, noću, da sami bježe preko kukuružišta itd.

Takođe, bilo je pokušaja od ovog drugog stanovništva – znate nekome je srušena kuća, osveta je to – da neko nekog ubije i unakazi. Ali, dok smo mi situaciju držali pod kontrolom toga nije bilo. Nisam siguran da je bilo ikakvih masovnih grobnica. E, sad, mi pošaljemo 50 autobusa u 20 km udaljene Vinkovce, a oni nam ih vrate. Kažu im: „Nek' vas armija hrani!“ Pa, nemam ja toliko prostora i smještaja. Mi smo ih ostavljali da spavaju po zgradama i kućama, nismo ih dirali pošto su bili razoružani.

MONITOR: Dva i po kilometara jugoistočno od farme Ovčara tvrdi se da postoji masovna grobnica. Govori se o dvije noći stalnog klanja i preko 300 pobijenih, među kojima su civili i žene. Vlada tzv. SAO Krajine, Mazovjeckom i ekspertima UN, nije dovela da se obavi istraživanje na tom lokalitetu...

Šljivančanin: Zašto se tu pominje Ovčara? Mi smo komandanta Mitnice, nekog Mitra Kraulu, pitali da sav narod izađe, mi mu sve garantujemo. On je došao do mene i rekao da on hoće njemu da sudimo, da narod ne diramo – što sam ja cijenio, mada je bio najveći zlikovac. Nije tačna cifra koja se tu pominje (175), bilo ih je 183, čini mi se – imam taj spisak negdje. Oni su se sami javili i rekli: „Mi smo ustaška vojska“.

MONITOR: Ali, ovdje se govori o pacijentima vukovarske bolnice...

Šljivančanin: Reći ću Vam... Mi smo te zarobljenike doveli na tu Ovčaru. To je neko selo, šta ja znam. Ali, oni su bili obezbijeđeni svim stražama i mi smo spriječili bilo kakav masakar nad njima. Oni su tu bili dan-dva (više se ne sjećam) i odatle smo ih sproveli direktno u zatvor, u Sremsku Mitrovicu. Mnogi od njih nedavno su pušteni na slobodu.

A ti svi, u bolnici, su u pratnji EZ i drugih organizacija sprovedeni u Hrvatsku. Istog dana, Hrvati su ih sami otuda vratili.

MONITOR: Vi ne znate za noćno odvođenje pacijenata autobusima sa Ovčare?

Šljivančanin: Ne. Svi su po spisku odvedeni u mitrovačku kaznionicu. Taj spisak imaju međunarodne organizacije i one su ga provjeravale. Znači, strijeljanja i ubijanja nije bilo. Doduše, postojali su leševi koji su skupljani na gomilu prilikom čišćenja grada. Bile su to većinom ustaše. Zamislite kako je bilo teško sada njih sahranjivati, a uz to im i davati neke vojne počasti...

MONITOR: Vi znate ko je Arkan?

Šljivančanin: Da.

MONITOR: On je učestvovao sa Vama, na Vašoj strani u svim tim stvarima. Njegovi dobrovoljci bili su, odlukom SSNO-a, tretirani kao sastavni i regularni dio zvaničnih Oružanih snaga. Da li su Vam poznati njegovi zločini?

Šljivančanin: Hoću da ovo obavezno napišete: Arkanova vojska nije učestvovala u oslobađanju Vukovara, već Borova Naselja. To mora da se razgraniči...

MONITOR: To ne mijenja stvar...

Šljivančanin: Oni su pokušali da stupe u kontakt sa nama, ali ja nisam htio da primim nikog u Operativnu grupu JUG, ko nije bio spreman da izvršava moja naređenja ili mijih pretpostavljenih. Što se Arkana lično tiče, ja sam nekad... Ne, nikad se u Vukovaru nismo sreli, niti je dolazio u Vukovar, dok smo mi bili tamo. Nikad!

MONITOR: Vi, dakle, tvrdite da on nije radio zločine?

Šljivančanin: Ne zna. To ja ne mogu da govorim i ne želim ni o kome da govorim ništa... Ja nikada nisam bio sa Arkanovim jedinicama u borbi, nisam te ljude nikada vodio. Ne želim da govorim o njihovim dobrim i lošim stranama jer nisam bio i nisam vidio – o tome Vam ne mogu ništa reći.

MONITOR: Vi znate za zločine hrvatske vojske?

Šljivančanin: Da, znam.

MONITOR: Ali, Vi ste u pozadini imali Arkana, mnoge dobrovoljce i teritorijalce koji su klali. To niste ni čuli ni vidjeli?

Šljivančanin: Ne, ja ne tvrdim za zločine Arkana, niti bilo koga drugog. To je boljka nas samih, što o tome govorimo. Mi stalno među sobom tražimo zađevce... Ja mogu da primim samo ono što vidim, a ne šta slušam. Tako hrvatski časopis „Globus“, na primjer, za mene tvrdi da sam najveći zločinac hrvatskog naroda. To ne mogu ni da sanjam, to što mi oni pripisuju. Ali, ja o ustaškim zločinima mogu da govorim zato što sam to doživio (kada su mi ubili vozača, npr.). Hrvati su prvi počeli da prave zlodjela.

MONITOR: Da li Vam je, g. Potpukovniče, poznato da su Vukovar branili i Hrvati i Srbi?

Šljivančanin: Da su ga branili Srbi? Ne, nije bilo takvih. Bilo je samo njih dvojica, iz miješanih brakova. Predali su mi se i rekli da su prisilno mobilisani.

MONITOR: Kažite, zašto ste srušili Vukovar?

Šljivančanin: Mi nismo htjeli da rušimo Vukovar. Ali, ako hoćemo da vodimo neku vojničku operaciju... Postavljalo se pitanje: kako rušiti gradove? Kako rušiti svoju otadžbinu? Kako ubijati svoj narod, s kojim si do juče bio prijatelj? Ali, kad je svim silama od strane ustaške Hrvatske, od strane Evrope, od strane svih, navaljeno na armiju i srpki narod, onda smo mi krenuli u odlučujuću bitku za Vukovar. Recimo, da je tada taj ustaški komandant Dedaković pošao prema meni i rekao: „Slušaj, Šljivo, ej, majore, oficire,

četniče“ – da mi je rekao „Slušaj da se dogovorimo kao ljudi“, ja bih svim vojnicima zabranio da pucaju. Ali, kada su mi 6. oktobra ubili vozača..., neka mi priča ko šta hoće, ja više milosti prema tim ustašama nisam imao, niti ću imati.

Onda sam na komandnom mjestu rekao: ako treba, rušićemo sve do temelja, ali ćemo spasiti živote naših vojnika, građana, žena i ostalih – ali da imamo što manje mrtvih – pa ćemo srušiti taj grad i kazaćemo ustašama da oni ne mogu nama komandovati. I uspjeli smo! Žao mi je, ja sad gledam iz drugog ugla, što je Vukovar srušen, ali to treba da bude opomena svima onima koji hoće silom da rješavaju politička pitanja.

MONITOR: Šta mislite o braniocima Vukovara?

Šljivančanin: Oni su dali mangupima i huliganima da vode rat. Kad sam zarobio Marina Vidića, ja sam mislio da je to ličnost – on je bio povjerenik hrvatske4 vlade za Vukovar – a li kada sam ga prvi put vidio, to je bio najobičniji uličar. A on je rukovodio hrvatskim narodom. On!? Dok smo razgovarali, popio je flašu rakije koju sam mu dao. Da li takvi ljudi mogu da vode jedan narod u slobodu i demokratiju?

MONITOR: G. Potpukovniče, da li Šešelj može da vodi jedan drugi narod?

Šljivančanin: Ja ne kažem da može i mislim da neće nikad...

MONITOR: Nemojte tako, juče ste bili u Vukovaru s njim, ćaskali ste.

Šljivančanin: On je za mene normalan, kao i svaki drugi. Ja želim da razgovaram sa svakim čovjekom, ukoliko je on spreman na razgovor.

MONITOR: Šta za Vas znači Velika Srbija?

Šljivančanin: Ja i nisam razmišljao o Velikoj Srbiji, ali sam siguran da će Jugoslavija postojati, makar ovolika. U njoj se pruža ruka Albancima i Muslimanima i Hrvatima, ali moraju da poštuju njene zakone. Oni hoće da primaju plate i drugo, a neće da budu njeni vojni obveznici, neće da rade u fabrikama, neće da rade ništa.

MONITOR: Sve je to dobro, g. Potpukovniče, ali Vi pričate o pravima koja ne postoje. Ja se lično ne osjećam slobodan sa Miloševićem i Šešeljem na čelu i zločinačkom vojskom u pozadini. Shvatam osjećanja neslobode pripadnika nacionalnih manjina, ali i dobrog dijela većinskog naroda. Služio sam, prije izvjesnog vremena, JNA. Sada, u vojsku, koja je podsticala i vršila zločin – ne bih išao.

Šljivančanin: Dobro je što štite protivnike i to je jedan od običaja našeg čojstva.

MONITOR: Ljudi druge nacionalnosti mi nijesu protivnici... Da Vas pitam: Vi ste Srbin?

Šljivančanin: Ja sam Crnogorac.

MONITOR: Ako VJ uvede šajkaču, pa onda pride i kokardu, kao službene oznake, da li ćete to staviti na glavu?

Šljivančanin: Stavio bih, zašto ne...?

„MONITOR“, 27. novembar 1992.

Intervjuisao: Vladimir Jovanović

Nenad Čanak: Dnevnik dobrovoljca

Doživljaji vojnika Čanka

08. 11. 1991.

Vratio sam se kući oko ponoći. Jučerašnji dan bio je pun događaja, kao i nekoliko ranijih. Događaji u Senti i Adi bili su zaista impresivni. Okupljeni ljudi odlučni da se ovo ratno ludilo zaustavi, različiti maternji jezici ali zajednička želja za mirom. Sa druge strane, lokalni političari zatečeni situacijom i nespremni da reaguju. Odvojeni od onih koje bi trebalo da predstavljaju, navikli da se uvek odluke donesu i saopšte "negde odgore". Delegati opštinskih skupština osokoljeni masom pod prozorima suprotstavljaju se lokalnim moćnicima i u svoje diskusije unose sve o čemu su morali da čute ko zna koliko dugo. Momci u čojanim uniformama okruženi majkama, porodicama, komšijama, sa nekom dečicom u rukama, stoje na ulici.

Kratko sam govorio u Adi. Govorio sam o svim ugroženim i svima onima kojima je naša pomoć potrebna i os premnosti da ih branimo, ali ne ovako. Da ne želimo da živimo u zemlji krojenoj generalskim makazama. Da smo svi mi, bez obzira na naciju i veru, svoji, i da se u ovom trenutku delimo samo na one koji su za rat i one koji su protiv njega. Policajci (poznanci iz Sente) ljubazno su nas pozdravili kada smo odlazili.

U Beogradu smo obišli nekolik prijatelja. Bio sam u "Vremenu", i rekao im da je ova mobilizacija genocid na Vojvođanima i neistomišljenicima uopšte. (U Senti je i sam predsednik opštine u jednom trenutku rekao da je iz Vojvodine do sada mobilisano oko osamdeset i tri hiljade ljudi. Hoće li iko ostati ako se ovako nastavi?) U B92 smo svratili na kafu. Dok smo ćaskali, dobili su vest da nas je pokrajinski odbor SPS žestoko napao nazivajući nas "pomagačima Tuđmana i genocida nad Srbima". Direktan poziv na linč. Uostalom, šta sam mogao drugo i očekivati. Kako drugačije i mogu da reaguju oni koji žive od nedostatka dokaza i obraza. Izglasavanje referendumu o miru u Senti i Adi je prva pobjeda mirotnorne opozicije, jer se najzad uspelo kako-

tako prodreti u neakve strukture legalne vlasti. I načeti sistem koji i tako služi samo za prenošenje naređenja "odozgo" (prvo što mi pada na pamet – crveni pravoslavni sultan), a ni na koji način ne vodi računa o "volji naroda" u koju su se tako glasno kleli. Ovo će mi teško oprostiti.

Ivana je rekla da će ubrzo doći, samo da popije kafu sa drugaricama u kafiću. Čekala me je do 11, pa su otišle.

4:30

Oko jedan je neko zvonio na vrata. Mislio sam da je Ivana, pa sam odmah otvorio. Bila su dva policajca u civilu, znam ih iz vremena septembarskih demonstracija u Novom Sadu (oni su me tada odveli na "informativni razgovor"). Pozvao sam ih unutra, i rekli su mi da "neko hoće da me vidi". Nešto mi se tu nije dopalo. Jedan od njih kaže da imaju nalog u kolima, mogu mi ga pokazati ako hoću. NE treba, kažem. Pitam ih hoće li me likvidirati. Malo su zatečeni pitanjem, i kažu da neće, ali da obučem nešto toplije. Presvukao sam se i pošao sa njima.

U policiji, jedan od njih kaže "ja sam fer igrač". Pokazuje mi nalog za hapšenje po zahtevu vojnih vlasti, sa obrazloženjem "nemogućnost uručivanja poziva za služenje u oružanim snagama". Datum, jučerašnji. Kako nemoguće, pitam, kada ste već tri dana znali da ću biti juče u Adi. Nema odgovora. Pozivaju vojnu policiju da dođe po mene.

Došla su četiri vojnika sa belim opasačima i jedan oficir. Pozdravio sam se sa policajcima i dobacio "Čuvajte mi Vojvodinu!" Policajac kaže vojnicima da ne moraju da me vežu, miran sam i ne pravim probleme. Guraju me u sivomaslinasti kombi. Tamo je već jedan uplašeni momak u uniformi SAO Krajine. Pita me da li će nas tući. Kažem da ne znam.

Kada smo stigli u njihovu kasarnu, gurnuli su nas u neku garažu i zaključali. Nekoliko rashodovanih vojničkih kreveta, neki ljudi već spavaju pokriveni pocepanim konjskim ćebadima preko glave. SAO momak leže na slobodan krevet i pokriva se. Nabacujem na njega i moju ćebad, meni se nešto ne spava. Sedam na stolicu bez jedne noge i pokušava da saberem utiske. Dobro je što su mi ostavili cigarete.

Neverovatno je koliko je sada sve ogolićeno. Nationalsocijalisti beskrupulozno zloupotrebljavaju ostatke sistema koji nije njihov. U svemu ovom e do sada, nema nijedne formalnopravne mane. Poziv "nisu mogli da mi uruče", vojska može da traži od civilne policije da za njih uradi posao privođenja, vojna policija može da me zatvori, da me prosledi u kasarnu i uputi "na vojnu vežbu". Ali, to su sve pravila iz nekog prošlog vremena.

Nisam u putanju ja nego funkcija koju obavljam, misao koju zastupam. Kako se može govoriti o demokratiji u uslovima kada se svaki čovek od osamnaest do bog-zna-koliko godina može bez suda i presude, bez advokata i prava žalbe, voljom "nekoga", udaljiti iz javnog života na neograničeno vreme? Šta štiti čoveka od režima? Šta štiti od volje referenta koji te može zbog ženske ili mrkog pogleda u kafani "ukloniti do daljnog". Izgleda, ništa. "Odnos snaga" je jedino što postoji kao merilo prava. A organizacija je to "jača" što u svojim redovima ima više batinaša i koljača. Režim nas sve zajedno decivilizuje u čopor u kome je vrhovni i jedini princip pravo jačeg da tlači slabijeg. O kakvoj onda demokratiji tu može biti reči. Zašto ne pokušaju da ovo urade sa Vukom, ili Ugljaninom, ili Suroijem? Kao i svaki siledžija, plaše se da zbog strukture njihovih organizacija, ne dobiju batine. Nema demokratije bez čvrstih pravila igre jednakih za sve. Nacisti se drže stare pašićevske mudrosti "Zakoni su za protivnici".

Jutro je bilo hladno i maglovito. Jedan podoficir i jedan vojnik su me odvezli do kasarne i predali dežurnom oficiru. Izgleda da ništa više ne zavisi od mene.

Da li ću biti još jedna žrtva Blagoje – Li Peng doktrine "Zgaziš tenkom, par dana galame i gotova priča. Posle opereš ulicu šmrkom i idemo dalje".

10. 11. 1991.

Jutros sam doveden u Ilok. Predaju me kapetanu i odlaze. Raspoređen sam u dobrovoljačku jedinicu. Ne mogu da verujem. Da li je to cinizam? Ili lukavstvo? Verovatno oboje.

Dobrovoljci me primaju sa nepoverenjem, ali korektno. Upoznajem se sa svima. Nude mi kafu i pokazuju gde ću spavati. Smešteni smo u napuštenoj ciglani "Razvitak", kacerarije u pogonu nam služe za spavanje, a laboratorija za testiranje uzoraka kao "dnevni boravak". Svuda oko zgrade su naslagane palete sa ciglama. U hali zaustavljena postrojenja za pečenje cigle. Našao sam bačen bilten firme. Prošle godine je imala dve stotine pedeset i jednog zaposlenog. Gde su oni sada? Od čega žive?

Uveče smo išli u patrolu. Obilazimo pust gradić i kontrolišemo policijski čas koji je od osam uveče do šest ujutro. Dobrovoljci mi pričaju kako je bilo kada je Ilok "oslobođen". Vojska je dala ultimatum da se Ilok preda, a da svi oni koji neće da ostanu mogu slobodno da odu. Tako je i bilo. Otišlo je oko sedam hiljada ljudi. Kažu mi da su zenge presrele konvoj kada je odmakao od mesta i da su žene i decu uputili na Hvar, a muškarce mobilisali i poslali da se bore, te da su mahom izginuli. Video sam mnogo velikih i lepih

napuštenih kuća. Mnogo je napuštenih pasa na ulicama, uglavnom šepaju. Izgleda da vojska puca na svaki šum.

Čuo sam da je jedna vranjanska jedinca na mostu otvorila usred noći besomučnu vatru preko ograde – u vodu. Kada su ostali uspanično dotrčali pitajući se šta je, odgovor je bio "Ene gi podmornica!" U stvari je Dunav podlokao i poneo neki busen sa obale. Posle su morali da im reflektorima osvetljavaju reku. Neki rezervisti su opasni. Piju i pucaju od straha, pa može neko da strada.

12. 11. 1991.

Život u Iloku me nepodnošljivo asociira na leš priključen na aparate koji simuliraju život. Nema nikakve socijalne infrastrukture, kao da svi učestvujemo u velikoj pozorišnoj predstavi. Ljudi odživljavaju svakodnevni život, sa jednim motivom da sačuvaju imovinu za neko "normalno vreme". Mi smo sve. Imamo puške i boje nas se. Strašan je osećaj kada je čitav jedan grad prepušten na milost i nemilost kućnog vaspitanja onoga ko ima pušku.

Jedan dečkić mi je tražio čokoladu. Kada sam mu dao, kaže "A sada pucaj pa da sutra ne idem u školu". Još kaže da nas više voli od zengi zato što su zenge od njegovog tate tražile rakiju. A naši ne traže, ali uzmu ako im se ponudi.

Brka priča kako je vodio patrolu po groblju 1. 11. na Dan mrtvih. U dnu groblja (punog ljudi), našao je traktor sa prikolicom na kojoj se nalazilo šest unakaženih leševa, pet muškaraca i jedna žena. Iz besa i očaja, počeo je da puca u vazduh, pa su svi pobjegli (... a pop zadigao mantiju do pola dupeta pa beži...). Ne zna se ni ko su bili ti nesrećnici, ni odakle su se tu tvorili. Posle su ih sahranili ukraj groblja u zajedničku jamu. Ko li ih čeka? Ko se još nada da su možda živi? Koliko će dugo posle ovog rata ljudi obilaziti stratišta i neobeležene grobove u potrazi za sebi dragima? Posle je Suvi odneo cveće na grob jer ga niko drugi ne obilazi.

Dobrovoljci su me već pomalo prihvatili i oslobodili se. Jedan kaže da bi (kada bi se njega pitalo), prvo stavio "uza zid" Dragana Veselinova i mene. Na radiju ide pesma "Marširala, marširala kralja Petra garda". Pozdrav borcima na ratištima.

Nađeno je mnogo bačenih zenga-uniformi u okolini. Izgleda da ni kod njih ne cvetaju ruže što se tiče motivisanosti za učešćem u ovom ratu.

18. 11. 1991.

Sinoć je objavljeno da je "oslobođen" Vukovar. Televizija bombarduje slikama ruševina, leševa i izbeumljenih ljudi koji izlaze iz nekakvih skloništa. Dobrovoljci slave. Nadaju se da će biti premešteni negde gde će biti "više akcije". Razmišljam o Vukovaru. Ako su ljudi bili u skloništima nekoliko meseci, sklanjali su se od granata. Granate je ispaljivala JNA. Sada te iste ljude oslobađaju iz skloništa vojnici JNA. Save me to podseća na sliku Gadafija koji buldožerom ruši zatvor u Libiji okružen oduševljenim ljudima koji su već zaboravili da ih je taj isti Gadafi u taj isti zatvor i poslao. Znam da to nije isto, ali mi ipak nije jasno. Kome sad treba bivši grad sa bivšim stanovništvom, možda još jedino treba sve to poreorati i posuti solju da nikada više ni travka ne nikne, pa dau bude mir. Generali obično i donose mir groblja. Nema problema smeštaja, a i komšiluk je veoma tolerantan. Rečeno je – suživot. Učinjeno je – susmr. Pričaju da u Vukovaru na jednom mestu stoji napis: "Sačuvajte ovaj zid, može vam doneti kolor televizor".

Uveče sam dugo sedeo sa Zoranom. On je rezervista, otprilike moje godište, pokupili su ga u fabrici. Nije mu jasno šta će on ovde. Pokazuje mi slike žene i ćerke. Kažem mu da je za njega najbolje da sve ovo shvati kao elementarnu nepogodu. Slaže se.

Neverovatna je količina pogrešnosti u ovom ratu. Ne zna se ko ratuje, šta su kome ciljevi rata, dokle će da ratuje. Rat sa dve pogrešne strane u kome se sopstvena pogrešnost (umanjena sopstvenom propagandom) pravda protivničkom pogrešnošću (uvećanom istom tom propagandom). U ratu su "hrvatski secesionisti" i JNA (tako kažu). Danas su opet Tuđman, Kadrijević i Milošević nešto "potpisivali". To me podseća na situaciju u kojoj bi mi se komšije razvodile, a na papiru o razvodu stajao i moj potpis. Pa ti sad ubedi bilo koga da nisi imao ništa sa komšinicom.

Obe strane rade na tome da ponovo uspostave jednopartijske centralističke države. Opozicija u Hrvatskoj je već skoro sasvim legla na tu priču (ne menja se konj usred trke). Opozicija u Srbiji "u ovom trenutku treba samo da preživi" kako sam čuo na televiziji. Ko sada samo preživi, mrtav je sigurno. Bez aktivnog učešća u okončavanju ove tragedije niko nema budućnosti ni u kom smislu. Stara panonska mudrost kaže: Kada ti konji zaglave kola u blato, odma ih isprezi dovodi druge da ih izvade. Oni koji su ih zaglavili, izvaditi ih ne mogu. Sada svi vode pravedan rat. Hrvati štite teritoriju, Srbi štite narod. Od teritorije ostaju zgarišta, od naroda ostaju grobnice. Kome ovo treba? Ratnim profiterima, najboljim drugarima Slobi i Franji. Nikom više ni za šta ne odgovaraju, ko im se suprotstavi bude

"nacionalni izdajnik" i kraj. Na kraju će postojati dve velike kasarne, jedna do druge, obe ograđene bodljikavom žicom, obe sa međunarodnim subjektivitetom, obe sa dežurnim oficirima i stražama koje motre na "one druge" i pronalaze "njihove" koji su "ubačeni ovde". Jedni drugima veiti izgovor za nesposobnost i surovost. I opet "drugovi, mi moramo biti budni jer spoljašnji neprijatelj vreba a unutrašnji rovari". A za to vrme će pukovnici i satnici održavati redovne sastanke na biranim mestima bogatih lovišta u cilju "iznalaženja miroljibivog rešenja krize", i ostvarivati "korisne kontakte putem pregovora".

19. 11. 1991.

Gledali smo na televiziji neki loš film, američki maturanti, kola i koka-kola. Dobrovoljac Ljuba (izbeglica iz Osijeka) kaže: "Menjaj ovo govno, nije to za nas. Za vojsku je karanje i ubijanje". Prebacujemo na neki kung-fu. Karanje i ubijanje. Nikada nisam čuo sažetije i kompletnije objašnjenje tanatos-eros principa ovih prostora.

21. 11. 1991.

Rano jutros su nas digli da se pakujemo i idemo negde kod Bogojeva. Kiša pada, a cerada na kamionu prokišnjava. Sa nama su i nekoliko rezervista iz neke druge jedinice. Oni su bili smešteni u neki "oslobođeni" vinski podrum, o čemu nedvosmisleno svedoče veoma crvene oči i loša koordinacija pokreta. Čim smo krenuli, otvaraju flaše sa izvrsnim iločkim vinom i nazdravljaju. Jedina tema im je kako bi bilo lepo da s sada nešto desi pa da budu demobilisani.

Brka mi je na polasku dao kabanicu, šlem i veliki nož koji je sam iskovao. U šali ga naziva "hrvosek". Zabrinut je za mene. Kaže mi da ni u kamionu ne skidam šlem. Ratno drugarstvo je čudna, snažna i plemenita stvar. Gledam nož koji mi je dao. Sečivo je dugo četrdesetak santimetara a široko šest. Stavio sam ga za pojas kao najstrašniji podsetnik ovog vremena. Prenosivi spomenik ludilu.

Usput nas ljudi pozdravljaju po mestima, neko celom šakom, neko sa tri prsta. Svako u nama vidi ono što hoće da vidi. Trucka se sanduk sa bombama, flaše, puške, mi.

Stigli smo u neku "oslobođenu" kafanu koja služi kao sabirno mesto. Sve je puno neke strašne vojske, blatnjave i iscepane, nagorele. Oči su im staklene i gledaju kroz nas. Seli smo u ćošak. Gledam oko sebe. Na zidu ispisana pravila ponašanja: Naređuje se: "Uvažavati i poštovati osoblje.

Popijeno piće uredno i u celosti platiti. Zabranjuje se psovanje vojnih referenata i dovođenje ženskih".

Prilazi nam jedan visok mladić i pita da li može da vidi moj nož. Pitam ga odakle je. Kaže iz Han Pijeska. Ratuje već odavno. Vadim "hrvosek" iz kanije i dajem mu. On ga razgleda i vadi iz čizme još veći i deblji nož. Kaže: "Ovo je original srbojsjek. Našli smo ga kod jednoga kad smo osvajali neke kuće. Vidiš ovo ovdje (pokazuje mrlje sasušene krvi na oštrici), to je srpska krv, djecu je srpsku klao ovim nožem. E, ja sam ga onda istim tim nožem zaklao".

Gledao sam strašni alat u mirnoj ruci. Oči su mu potpuno mrtve. I on je mrtav a hoda, i diše, i jede. Nema u njemu čak ni mržnje.

Sudbina je pakleno cinična. Setio sam se dvadesetpetomajske štafete, sleta na stadionu u Beogradu, iskrene sreće koju smo osećali kada je "najdraži gost" čestitao naciji svoj rođendan. Štafeta je išla iz ruke u ruku. Sada srbo-hrvo-sek ide iz ruke u ruku. Na dršci se meša znoj oznojenih dlanova "najboljih sinova svih naših naroda i narodnosti". Na oštrici se meša krv ovih prostora. Kod kog zarobljenika bude nađen taj nož, tim nožem ga pobjednik zakolje. Pa ga nosi sobom dok on ne bude zarobljen i njime zaklan. Svako svog sudiju i dželata nosi u čizmi ili za pojasom. Samo nož ostaje kao trajno prisutan, svakom veran, uvek na pobjedničkoj strani, zaboravan za dojučerašnje gospodare i gazde.

Setio sam se emocija sa kojima je Ćosić opisivao nož. Nikada to do sada nisam mogao da razumem ali, sada shvatam. Shvatam i gutu koja obuzima one kojima je rat prirodno tanje kada im se nekim "sramnim mirom" noževi oduzmu. Onda su svedeni na sebe i moraju da se bore rečima i argumentima. A to ne umeju.

Momak iz Han Pijeska odlazi do vrele manjerke i neosetljivim pristima vadi iz nje komad mesa koji se puši, stavlja ga na hleb i jede. Gleda preda se. Nisam saznao njegovo ime, ni bilo šta o njemu. Rat je sramota ljudske golotinje.

22. 11. 191.

Prenočili smo u nekom napuštenom postrojenju za prebacivanje vode iz Dunava u kanal. Zaustavljene ogromne turbine i mi mokri i smrznuti okupljeni oko užarene bubnjare. Tu je pord živeo i čovek koji je to održavao, pa ga je neki rezervista ranio u nogu misleći da je zenga. Suvi je već organizovao da se na peći ispeče slanina i sira, pa jedemo. Malo je bolje, ali utisak rata, blata i razvaljenosti ne jenjava. Ima mnogo miševa. Miševi i

vojnici. Vojnici su živa bića koja žive u napuštenim ljudskim staništima. Miševi su miševi.

23. 11. 1991.

Suvi peče kestenje na peći. Slušamo radio-pozdrave borcima, uz popularne pesme – "Bože pravde", "Marš na Drinu" i sl. Izgleda da narod u svemu ovom na neki suludo-mahohistički način uživa. Kulisa "opšteg učešća" svakome daje osećaj epske istoričnosti koja ga odvaja od "neistorijskih persona".

Puno je tenkova otišlo na drugu stranu mosta.

24. 11. 1991.

Bio sam do grada da pomognem oko nekog kamiona. Posle smo svratili na pivo. Konobarica je Ukrajinka iz Odese, ovde je već mesec dana. Ima tesnu suknju, kratku, od streča. Ima mutne oči, loš ten, proraslu izblajhanu kosu i sama zaračunava bakšiš kada naplaćuje ceh. Prihvata ponuđeno piće i sedi za stolom. Vijetnam je ružan i kada je hiljadama kilometara daleko od kuća, a ne kada te od njega deli sat vožnje. Dok te deli. Dok ti ne dođe i do trpezarije i do spavaće sobe. Suvi kaže: velika zaraza za male pare.

26. 11. 1991.

Jutros sam se pogledao u parče ogledala. Zakrvavljene oči od prašine u kojoj spavamo, brada od nekoliko dana (problemi sa vodom), blatnjava uniforma, crni izlomljeni nokti. Skrama civilizacije je veoma tanka.

27. 11. 1991.

Proneo se glas da Arkanovi hoće da me likvidiraju. Ne znam od kuda potiče. Dobrovoljci su nezadovoljni. Kažu da to neće dozvoliti. Suvi kaže: Šta ima on da te ubije? Mi te hranimo, mi te oblačimo, a ko treba, mi ćemo te i ubiti.

30. 11. 1991.

Nisam bio tu juče, a bilo je gužve. Čujem da je oboreno nekoliko "neprijateljskih migova". Jedan vojnik mi kaže: Kako sad da verujemo da oni nemaju migove kao što nam kažu, kad smo ih videli?

Zabrinut sam. Ako nešto zaškripi, ZGB i BGD će se dogovoriti da se bombarduje, recimo, Novi Sad. Sa one strane: "Ura, pokazali smo četnicima!!!", sa ove: "Aman, napadoše nas!!!". Sa one strane: "A sada u odlučujući napad,

slušajte čiča Franju koji tako lepo pobeđuje", sa ove: "Napadoše nas, sada moramo svi zajedno, nemoj da je neko rovario, sabotirao ili mirotvorio, sa'će Sloba da im pokaže". A u svemu tome Novi Sad u ruševinama. Pogodili su se i oko Vukovara. Sve su se pogodili.

01. 12. 1991.

Bio nam je u poseti jedan visoki oficir (došao da vidi "i to čudo od mirotvorca"). Ručali smo zajedno i dosta razgovarali. On smatra da treba češće udarati i da je linija Karlobag – Ogulin – Karlovac – Virovitica koješta (... Kakav Karlobag? Metlika, Metilka mora biti naša granica...) Pitao sam ga kakve mi imamo veze sa Metlikom kada to sigurno nikada nije bila srpska teritorija. Jeste da nije naša, ali nije ni njihova, kaže on. Pitam ga koje je on to vojske oficir i kakva je to JNA kojoj smotru vrši četnički vojvoda. Kaže da mu je svejedno da li neko nosi zvezdu ili kokardu ako se bori "na našoj strani". Pitao sam ga zašto je dopustio da se od profesionalnog vojnika pretvori u mog zatvorskog čuvara u miloševićevskom zatvoru. Zar ja to tako vidim, pitao je. Ne, ne vidim to ja tako, nego je to tako, odgovorio sam mu. Nije mu se dopalo.

03. 12. 1991.

Čuo sam razgovor dva oficira gde jedan kaže kako je u mstu L. jedan "s naše strane" naterao sedamdeset i tri "njihova" zarobljenka na minsko polje da ga "razminiraju". Svi su izginuli ali su ga razminirali. Neki "naši" dobrovoljci juče uhvatili tri mupovca. Tukli su ih ceo dan i terali da pevaju "Bože pravde" i da viču "Slobodan Milošević je najbolji čovek na svetu", "Franjo je svinja" i slično. Ujutru su nađeni zaklani. "Nije šteta", komentariše jedan od njih, "zna se da su i oni klali".

04. 12. 1991.

Ceo dan grme topovi sa one strane Dunava. Ruše Osijek. Zima je neumitno došla.

Ova zemlja je neverovatni nadrealistički eksperiment. Felini bi se trenutno povukao kada bi mogao da vidi naše favorite: krvolični poslastičar – osvjetnik, nekrofilni egzibicionista sa govornom manom, tajanstveni kapetan koga neće metak ali ga hoće novci, državotvorni bankarski činovnik koji otkupljuje tuđe kuće i stali. Otac mi je uvek govorio da bi italijanski fašizam bio janveća opereta na svetu da nije stradalo toliko ljudi. Ovo bi pod istim uslovom bio komad sa pevanjem i pucanjem.

05. 12. 1991.

Bili smo danas u gradu. OD ranog jutra smo se spremali kao da idemo na ne znam kakav put. U civilizaciju – berberin. Brijali smo se, prali kose i uživali. Bog blagoslovio onoga ko je izmislio toplu vodu. Posle smo šetali. Jedan momak prodaje beretke na pijaci. Priča nam kako je i on služio dva meseca. Žao mu je samo što je straža dan pred skidanje nesporazumom ubila njihovog drugara koji je hteo da i njima odnese nešto da pojedu sa oprostajne večere. Jedino što je stigao da kaže bilo je: Što me ubi, što me ubi! Krivo mu je što su zaklali osamdesetogodišnju staricu koja je snajperom sa tavana ubila dva njihova vojnika.

Vratili smo se u logor posle podne. Brka nam je iz Iloka poslao pola pečenog praseta. Ima i rakije. Piva nema, popili smo.

Uz večeru mi Neđa objašnjava zašto je na kapi kapetana Dragana srpski grb sa naopako nacrtanim ocilima. Ja sam mislio da je to neka greška, ali nije. To je, valjda, Milić od Mačve dao predlog da se ocila okrenu prema unutra da ne bi bila otvorena i nezaštićena. Pa je to sada znak SAO.

Svašta sam video u životu, ali toliko koča na jednom mestu – nikada.

05. 12. 1991.

Ljuba je negde našao puno naručje nevažećih novčanica od 10, 20 i 50 dinara. Gledam Aliju Sirotanovića, smeška se ponosno. Iz kog si ti filma? Neko potpuno drugo vreme "revolucionarnog zanosa", ko će iskopati više uglja?! Sirotinja i beda, udarničke značke umesto svega što nemaš, ali si ponosan. Ugrađuješ se u svetski proces i neumitni dolazak komunizma. Šta je on imao od svog lica na novčanici? I koliko takvih novčanica u novčaniku? Setio sam se jednog davnog razgovora sa Radetom Konstantinovićem kada je pričao kako je kao još mlad novinar išao da piše članak o Aliji. Sišao je u okno da prati kako se ruši rekord u kopanju uglja, kada je video da je ceo zid već unapred izbušen i pripremljen da bi rekord bio spektakularniji. Od kada su prevare počele? I kada će se završiti? I da li će?

U daljini čujem kako neko pijano viče "Za Srbiju" i puca u vazduh. Brojim metke i množim sa dve marke. Puno para.

06. 12. 1991.

Boli me stomak.

07. 12. 1991.

Boli me stomak.

08. 12. 1991.

Jako me boli stomak. Jebem ti cigarete. Zamolio sam da me danas zamene na straži.

12. 12. 1991.

Rano je jutro. Celu noć tuku topovi sa druge strane. A kako su čuli da "plavi šlemovi" ne dolaze, tako udri opet, isponova. Jedan poručnik što je prošao u pratnji razbijenih tenkova koje stalno donose od preka kaže: pola Osijeka smo srušili, još pola, pa gotovo. Strašno je videti razlupane čelične grdosije, garave školjke u kojima su životi prekinuti.

Najstrašnija je spoznaja da je ovo vreme, vreme lažnih legitimacija. Sve ima neku prikrivenu sadržinu, a narod je tu da veruje lažima i plaća glavom. Da je neko pre godinu dana rekao da armija i vlasti u Srbiji naoružavaju ljude u Krajini, svi bi mu skočili u oči jer "podriva poverenje u garanta bezbednosti svih naroda i narodnosti..." Danas to više niko ne krije, ali tu je naknadni legitimitet: Šta ti misliš, da se nije tako radilo, ustaše bi ih sve poklale mesto da im se pomogne, ti sada teraš mak na konac... Šta li se tek sada radi što ćemo (uz obrazloženje) saznati kroz desetak godina? Koji je to ratni cilj "zaštite ugroženog srpskog naroda", kada ljudi beže po Papuku kao gonjene zveri a vojska opседа Dubrovnik? Nije li to sprovođenje u život SANU-SPS koncepta "razmene stanovništva"? Da li oni koji celu ovu krvavu obmanu grade na reči "ognjište" znaju šta ta reč uopšte znači ako misle da će onim nesrećnicima iz zbegova biti jednako draga neka nova "ognjišta" u napuštenim hrvatskim kućama Baranje i istočne Slavonije? Oteto – prokletu!

Na radiju razaznajem da je Zelenović podneo ostavku. Dosta je i potrajao, kud se i turao. Daj bože samo da ga nasledi Božović. Ovako slabašna opozicija bi se teško tukla sa nekim pametnim, skromnim i nekompromitovanim, a sa R. B. tih problema nema. Razmišljam: ako stvarno dođe Božović, to će biti zaredom treći premijer Srbije iz Vojvodine. Ljudi će u Srbiji misliti da su kod nas samo takvi. Ne verujte, dobri ljudi, oni nemaju veze sa nama isto koliko ni sa vama!

Uz večeru se potegla neka rasprava o istorijskim i neistorijskim narodima. Zoran u prolazu kaže: "Nemojte sрати, narodi se dele na narodne i zabavne".

13. 12. 1991.

Danas je objavljeno produženje rezervistima do četiri meseca, a redovnoj vojsci do tri. Svi su poludeli. Nezadovoljstvo je ogromno i nije mi

nikako jasno ko vuče ovako blesave poteze. kako bilo ko misli da ratuje uz vojnike koji ne znaju ništa o svojoj sudbini, a iz dana u dan ih lažu. Očekujem da će uskoro biti ogromnih potresa, odlazaka vojnika sa ratišta, i niz sličnih problema. A to će isprovocirati novi talas nasilnih mobilizacija, hapšenja, straha i terora. Mislilo sam da će se nešto slično uraditi, ali ovo je strašno.

Uostalom, šta sam ja očekivao? Ljudi ginu, kako to opravdati? Ovako oni koji pokušavaju da sakriju sve svoje neuspehe i žrtve tih neuspeha dobijaju još nekoliko meseci vremena da ne moraju da odgovaraju na pitanja. Kada bi sada bila demobilizacija, kako bi objasnili gde su oni za koje se misli da su još "negde na frontu", a odavno više nisu među živima. Ovo me podseća na staru legendu o kralju, lopovima i konju. Jednom kralju dovedu dva lopova da im sudi i on ih osudi na smrt. Međutim, jedan od njih kaže: "Kralju, poštedi nam život, ja mogu da za godinu dana naučim tvog konja da govori". Kralj se začudi, i poštedi im život misleći: "U mojoj su vlasti, ako ne nauče konja da govori, smaknuću ih za godinu dana". Kada su ih pustili, drugi lopov reče prvom: "Šta si to uradio? Ti ne umeš da učiš konje da govore!", a prvi mu odgovori: "Ne umem, ali se za godinu dana svašta može dogoditi. Možda umre kralj, ili možda umrem ja. A možda i konj progovori".

Uveče je došao jedan oficir iz komande i rekao da se ujutro skidam, da sam demobilisan, da idem kući. Bez objašnjenja.

Želim da verujem da je pritisak javnosti zaslužan za moje puštanje. Želim da verujem da je razum prevladao, i da je to znak nekog osećaja za "spoljni život" u ovim krugovima, i da javno mnjenje ima bar neki uticaj na postupke vojske. Da je to otklon od miloševićevskog režima koji je zloupotrebio sve u ovoj zemlji uključujući i njenu armiju. Ako je tako, ima nade. Neću biti ništa bezbedniji napolju nego što sam ovde, jer razlozi zbog kojih sam uhapšen nisu nestali. Ali ipak je ovo važan presedan.

14. 12. 1991.

Kada sam polazio iz logora, dobrovoljac Neđa me je izljubio i rekao: "Želim ti što više sreće u životu, a što manje u politici". Hvala, takođe, rekao sam.

Posle svega, bogatiji sam i siromašniji. Koliko sam metaka dobio, toliko sam i vratio. Ruke nisam okrvavio. Upoznao sam Brku, Suvog, Milana, Braneta, Ostoju, Ljubu, Neđu, Crnogorca, Kuma, Zorna, Andreja, Žutog, Omera i sve druge, a i oni mene. Ako do sada nisam bio sasvim siguran zašto se mora boriti protiv ovog rata, sada jako dobro znam zašto. Kome je do rata, ratovalo mu se u kući. Na Dedinju. Dabogda.

18. 12. 1991.

Tekst ovog dnevnika nije menjan, samo su izuzeti striktno lično delovi. Da mi je neko rekao da ću objaviti "ratne memoare" sa trideset i dve godine, a samo nekoliko dana posle događaja koje opisujem u njima, ne bih mu verovao. Baš su ovo neka luda vremena.

Objavljeno u dva nastavka,

Vreme, 23. decembar 1991. i 30. decembar 1991.

**PRED HAŠKIM
TRIBUNALOM**

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Predmet br. IT-02-54-T

PRED PRETRESNIM VEĆEM

U sastavu:

sudija Richard May, predsedavajući

sudija Patrick Lipton Robinson

sudija O-Gon Kwon

Sekretar: g. Hans Holthuis

Datum podnošenja: 22. oktobar 2002.

TUŽILAC

protiv

SLOBODANA MILOŠEVIĆA

ANEKS A ZAHTEVA OPTUŽBE ZA DALJU IZMENU

NALOGA PRETRESNOG VEĆA OD 17. SEPTEMBRA 2002.

Izmenjena optužnica za Hrvatsku

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

PREDMET BR. IT-02-54-T

TUŽILAC MEĐUNARODNOG SUDA

PROTIV

SLOBODANA MILOŠEVIĆA

PRVA IZMENJENA OPTUŽNICA

Tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, u skladu sa svojim ovlašćenjima iz člana 18 Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (u daljnjem tekstu: Statut Međunarodnog suda), optužuje:

SLOBODANA MILOŠEVIĆA

za ZLOČINE PROTIV ČOVEČNOSTI, TEŠKE POVREDE ŽENEVSKIH KONVENCIJA i KRŠENJA ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA, kako sledi:

OPTUŽENI:

1. **Slobodan MILOŠEVIĆ**, sin Svetozara Miloševića, rođen je 20. avgusta 1941. godine u Požarevcu u današnjoj Srbiji. Godine 1964. diplomirao je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu i započeo karijeru kao privredni rukovodilac i bankar. Do 1978. godine bio je zamenik direktora, a zatim generalni direktor preduzeća *Tehnogas*, velikog naftnog preduzeća u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (u daljnjem tekstu: SFRJ). Zatim je postao predsednik *Beogradske banke (Beobanke)*, jedne od najvećih banaka u SFRJ, i na tom radnom mestu je ostao do 1983. godine.

2. **Slobodan MILOŠEVIĆ** je postao član Saveza komunista Jugoslavije 1959. godine. Godine 1984. postao je predsednik Gradskog komiteta Saveza komunista Beograda. Za predsednika Predsedništva Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije izabran je 1986, i ponovo 1988. godine. Savez komunista Srbije i Socijalistički savez radnog naroda Srbije ujedinili su se 16. jula 1990. u novu stranku, koja je nazvana Socijalistička partija Srbije (u daljnjem tekstu: SPS). Dana 17. jula 1990. godine za njenog predsednika izabran je **Slobodan MILOŠEVIĆ** i na toj funkciji ostao je do danas, osim u periodu od 24. maja 1991. do 24. oktobra 1992. godine.

3. **Slobodan MILOŠEVIĆ** je izabran za predsednika Predsedništva tadašnje Socijalističke Republike Srbije 8. maja 1989. godine, i ponovo 5. decembra 1989. godine. Posle usvajanja novog Ustava 28. septembra 1990. godine, Socijalistička Republika Srbija postala je Republika Srbija, a **Slobodan MILOŠEVIĆ** je na višestranačkim izborima održanim u decembru 1990. godine izabran na novo-ustanovljenu funkciju predsednika Republike Srbije. Ponovo je izabran na ovu funkciju na izborima održanim 20. decembra 1992. godine.

4. Po isteku dva mandata na funkciji predsednika Republike Srbije, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je 15. jula 1997. godine izabran za predsednika Savezne Republike Jugoslavije (u daljnjem tekstu: SRJ), a zvanično je stupio na dužnost 23. jula 1997. godine. Posle poraza na predsedničkim izborima u Saveznoj Republici Jugoslaviji, održanim u septembru 2000. godine, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je 6. oktobra 2000. godine prestao da obavlja ovu funkciju.

INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

Član 7(1) Statuta Međunarodnog suda

5. **Slobodan MILOŠEVIĆ** snosi individualnu krivičnu odgovornost za zločine navedene u članovima 2, 3 i 5 Statuta Međunarodnog krivičnog suda i opisane u ovoj optužnici, koje je planirao, podsticao, naredio, počinio ili čije je planiranje, pripremu ili izvršenje na drugi način pomagao i podržavao. Kad koristi u ovoj optužnici reč "počiniti" tužilac nema nameru da sugerise da je optuženi fizički počinio ijedan od zločina za koji se lično tereti. Reč "počiniti" se u ovoj optužnici odnosi na učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu u svojstvu saizvršioca.

6. **Slobodan MILOŠEVIĆ** je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu kako je navedeno u paragrafima od 24 do 26. Svrha ovog udruženog zločinačkog poduhvata bila je prisilno uklanjanje većine hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva približno s jedne trećine teritorije Republike Hrvatske, teritorije za koju je on planirao da postane deo nove države pod srpskom dominacijom, činjenjem zločina kojima se krše odredbe članova 2, 3 i 5 Statuta Međunarodnog suda. Ova područja obuhvatala su oblasti koje su srpske vlasti pominjale i koje se ovde u daljnjem tekstu pominju pod nazivima "Srpska autonomna oblast (u daljnjem tekstu: SAO) Krajina", "SAO Zapadna Slavonija" i "SAO Slavonija, Baranja i zapadni Srem" (za koje su srpske vlasti od 19. decembra 1991. koristile zajednički naziv "Republika Srpska Krajina" (u daljnjem tekstu: RSK)) i "Dubrovačku republiku".

7. Ovaj udruženi zločinački poduhvat nastao je pre 1. avgusta 1991, a trajao je najmanje do juna 1992. Među pojedincima koji su uzeli učešća u ovom udruženom zločinačkom poduhvatu bili su **Slobodan MILOŠEVIĆ**, Borisav JOVIĆ, Branko KOSTIĆ, Veljko KADIJEVIĆ, Blagoje ADŽIĆ, Milan BABIĆ, Milan MARTIĆ, Goran HADŽIĆ, Jovica STANIŠIĆ, Franko SIMATOVIĆ zvani "Frenki", Tomislav SIMOVIĆ, Vojislav ŠEŠELJ, Momir BULATOVIĆ, Aleksandar VASILJEVIĆ, Radovan STOJIČIĆ zvani "Badža", Željko RAŽNATOVIĆ zvani "Arkan", i drugi poznati i nepoznati učesnici.

8. Zločini nabrojani u tačkama od 1 do 32 ove optužnice bili su u okviru cilja udruženog zločinačkog poduhvata. Alternativno, zločini nabrojani u tačkama od 1 do 13 i od 17 do 32 bili su prirodne i predvidive posledice ostvarenja cilja udruženog zločinačkog poduhvata, a optuženi je bio svestan toga da su takvi zločini mogući ishod izvršenja udruženog zločinačkog poduhvata.

9. Da bi se uspešno realizovao cilj udruženog zločinačkog poduhvata, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je radio u dogovoru sa ili preko nekolicine pojedinaca, učesnika ovog udruženog zločinačkog poduhvata. Svaki učesnik ili saizvršilac udruženog zločinačkog poduhvata odigrao je svoju ulogu ili više uloga koje su značajno doprinosile ukupnom cilju poduhvata. Uloge tih učesnika ili saizvršilaca, između ostalog, uključuju sledeće:

10. Borisav JOVIĆ, koji je bio nosilac različitih funkcija kao član, potpredsednik i predsednik Predsedništva SFRJ od 15. maja 1989. do aprila 1992. godine, predsednik SPS-a od maja 1991. do oktobra 1992. godine, te drugih ključnih funkcija u SPS-u do novembra 1995. godine, i Branko KOSTIĆ, potpredsednik i zatim vršilac dužnosti predsednika Predsedništva SFRJ u relevantnom periodu, zajedno sa drugima, komandovali su, rukovodili ili na drugi način vršili efektivnu kontrolu nad jedinicama Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: JNA), Teritorijalne odbrane (u daljnjem tekstu: TO) i dobrovoljačkim jedinicama koje su delovale u koordinaciji sa JNA i pod njenim nadzorom.

11. General Veljko KADIJEVIĆ, kao savezni sekretar za narodnu odbranu od 15. maja 1988. do 6. januara 1992. godine, komandovao je, rukovodio ili na drugi način vršio efektivnu kontrolu nad jedinicama JNA i TO-a i dobrovoljačkim jedinicama koje su delovale u koordinaciji sa JNA i pod njenim nadzorom.

12. General Blagoje ADŽIĆ, u svojstvu načelnika štaba JNA od oktobra 1989. do 8. maja 1992. godine i vršioca dužnosti saveznog sekretara za narodnu odbranu od januara 1992. do 8. maja 1992. godine, zajedno sa drugima, komandovao je, rukovodio ili na drugi način vršio efektivnu kontrolu nad jedinicama JNA i TO-a i dobrovoljačkim jedinicama koje su delovale u koordinaciji sa JNA i pod njenim nadzorom.

13. General Aleksandar VASILJEVIĆ, u svojstvu generala JNA i do 8. maja 1992. godine načelnika Uprave za bezbednost JNA, a naročito vojne Kontraobaveštajne službe (u daljnjem tekstu: KOS), učestvovao je u aktivnostima smišljenim da pobude mržnju, strah i nasilje, što je znatno pomoglo da se ostvare ukupni ciljevi udruženog zločinačkog poduhvata. Agenti KOS-a usmeravali su i pružali podršku lokalnim vođama hrvatskih Srba, lokalnoj srpskoj policiji i vojnim snagama, uključujući i pripadnike TO-a i dobrovoljce iz Srbije.

14. Jovica STANIŠIĆ, u svojstvu zamenika načelnika ili načelnika Državne bezbednosti (u daljnjem tekstu: DB) Republike Srbije od marta 1991.

do oktobra 1998. godine, komandovao je, rukovodio ili na drugi način vršio efektivnu kontrolu nad pripadnicima DB-a koji su učestvovali u činjenju zločina koji se navode u ovoj optužnici. Pored toga, obezbeđivao je oružje, finansijska sredstva, obuku i drugu značajnu pomoć ili podršku srpskim dobrovoljačkim jedinicama i policijskim jedinicama koje su počinile zločine koji se navode u ovoj optužnici.

15. Franko SIMATOVIĆ, zvani "Frenki", kao načelnik odeljenja za specijalne operacije DB-a Republike Srbije, komandovao je, rukovodio ili na drugi način vršio efektivnu kontrolu nad agentima DB-a koji su počinili zločine koji se navode u ovoj optužnici. Pored toga, obezbeđivao je obuku, finansijska sredstva, oružje i drugu značajnu pomoć ili podršku pripadnicima "Martićeve policije" i srpskim dobrovoljačkim jedinicama koje su počinile zločine koji se navode u ovoj optužnici.

16. Tomislav SIMOVIĆ, zahvaljujući svom položaju ministra odbrane Republike Srbije na kojem se nalazio od 31. jula 1991. pa najmanje do 19. decembra 1991. godine, formirao je, raspoređivao i pružao znatnu pomoć ili podršku srpskim dobrovoljačkim jedinicama i drugim srpskim snagama koje su učestvovala u činjenju zločina koji se navode u ovoj optužnici.

17. Milan MARTIĆ, kao "sekretar Sekretarijata unutrašnjih poslova" SAO Krajine od 4. januara 1991. do 29. maja 1991. godine; kao "ministar odbrane" SAO Krajine od 29. maja 1991. do 27. juna 1991. godine; i kao "ministar unutrašnjih poslova" SAO Krajine (kasnije Republike Srpske Krajine) od 27. juna 1991. do januara 1994. godine, osnovao je, komandovao, rukovodio i na drugi način vršio efektivnu kontrolu nad pripadnicima svojih policijskih snaga (koji se pominju kao "Martićeva policija", "Martićevci", "Policija SAO Krajine" ili "Milicija SAO Krajine".)

18. Milan BABIĆ, kao "predsednik Izvršnog veća" SAO Krajine najmanje od 19. januara 1991. do 29. maja 1991. godine, "predsednik Vlade" SAO Krajine od 29. maja 1991. do decembra 1991. godine i "predsednik Republike" Republike Srpske Krajine od 19. decembra 1991. do 26. februara 1992. godine, organizovao je i upravljao postupcima udruženog zločinačkog poduhvata u SAO Krajini.

19. Goran HADŽIĆ, u svojstvu "predsednika Srpskog nacionalnog veća" SAO Slavonije, Baranje i zapadnog Srema (u daljnjem tekstu: SBZS) od 17. marta 1991. pa najmanje do 25. septembra 1991. godine, "predsednika Vlade" SAO SBZS-a najmanje od 25. septembra 1991. do 26. februara 1992. godine, a zatim "predsednika Republike" Republike Srpske Krajine do januara 1994. godine, osnovao je, komandovao, rukovodio i na drugi način vršio

efektivnu kontrolu nad jedinicama policije (zvanom "milicija") i nad Srpskom nacionalnom bezbednošću (u daljnjem tekstu: SNB) SAO SBZS-a. Obezbeđivao je finansijska sredstva i drugu značajnu pomoć i podršku jedinicama TO-a SAO SBZS i Republike Srpske Krajine. Pored toga, lično je učestvovao u zločinima navedenim u paragrafima od 50 do 55 optužnice.

20. Radovan STOJICIC zvani "Badža", nekadašnji komandant jedne specijalne policijske jedinice na Kosovu, otišao je po nalogu **Slobodana MILOŠEVIĆA** u Hrvatsku u leto 1991. godine i osnovao jedinice TO-a SBZS, čiji su pripadnici počinili zločine opisane u ovoj optužnici. Od početka jeseni 1991. pa do decembra 1991. godine lično je učestvovao u tim zločinima kao komandant TO-a SBZS.

21. Željko RAŽNATOVIĆ zvani "Arkan" je 1990. godine osnovao i postao komandant Srpske dobrovoljačke garde, dobrovoljačke jedinice uglavnom poznate pod imenom "Arkanovci" ili "Arkanovi tigrovi", koja je bila pod komandom TO-a SBZS-a. Za vreme na koje se odnosi ova optužnica imali su značajnu vojnu bazu u Erdutu u SAO SBZS-u, odakle su pripadnici ove jedinice učestvovali u zločinima opisanim u ovoj optužnici. Ova vojna baza služila je i kao centar za obuku drugih jedinica TO-a. Sâm Željko RAŽNATOVIĆ bio je komandant baze u Erdutu i lično je učestvovao u zločinima navedenim u paragrafima od 50 do 51, od 53 do 54 i od 56 do 58 optužnice.

22. Vojislav ŠEŠELJ, kao predsednik Srpske radikalne stranke (u daljnjem tekstu: SRS), najmanje od februara 1991. godine pa tokom celog vremenskog perioda na koji se odnosi ova optužnica, regrutovao je ili na drugi način pružao značajnu pomoć ili podršku srpskim dobrovoljcima, uglavnom poznatim pod nazivom "četnici", "Šešeljevci" ili "Šešeljevi ljudi", koji su počinili zločine navedene u ovoj optužnici. Pored toga, otvoreno je zagovarao i podsticao stvaranje "Velike Srbije" nasiljem i drugim protivpravnim sredstvima i aktivno učestvovao u ratnoj propagandi i širenju međunacionalne mržnje.

23. Momir BULATOVIĆ, kao predsednik Republike Crne Gore od 1990. do 1998. godine, mobilisao je i pružao značajnu pomoć crnogorskim jedinicama, uključujući jedinice TO-a, te policijske i dobrovoljačke jedinice koje su kao deo snaga JNA poslate u Republiku Hrvatsku i koje su počinile zločine navedene u ovoj optužnici.

24. Od 1987. do kraja 2000. godine, **Slobodan MILOŠEVIĆ** bio je dominantna politička ličnost u Srbiji. Stekao je kontrolu nad svim aspektima vlasti u Srbiji, uključujući policiju i druge službe državne bezbednosti. Pored

toga, stekao je kontrolu nad političkim liderima Kosova, Vojvodine i Crne Gore.

25. U svojstvu predsednika Srbije i zahvaljujući svom rukovodećem položaju u SPS-u, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je vršio efektivnu kontrolu ili je imao znatan uticaj na gorenavedene učesnike u udruženom zločinačkom poduhvatu te je, sam ili u dogovoru s njima i drugim poznatim i nepoznatim osobama, efektivno kontrolisao ili u znatnoj meri uticao na postupke saveznog Predsedništva SFRJ i kasnije SRJ, Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije (u daljnjem tekstu: MUP), JNA, pripadnika TO-a kojim su rukovodili Srbi na teritorijama koje su predmet ove optužnice, kao i grupa srpskih dobrovoljaca.

26. **Slobodan MILOŠEVIĆ**, delujući sam ili u dogovoru s drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, učestvovao je u udruženom zločinačkom poduhvatu na sledeći način:

a. davao je uputstva i pružao pomoć političkom rukovodstvu SAO SBZS, SAO Zapadna Slavonija, SAO Krajina i RSK u preuzimanju vlasti na tim područjima i kasnije prisilnom uklanjanju hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva.

b. pružao je finansijsku, materijalnu i logističku podršku regularnim i neregularnim vojnim snagama neophodnim za preuzimanje vlasti na tim područjima i kasnije prisilno uklanjanje hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva.

c. dao je uputstva organima vlade Republike Srbije da formiraju oružane snage odvojene od saveznih oružanih snaga radi angažovanja u borbenim dejstvima van Republike Srbije, a posebno na navedenim područjima u Hrvatskoj, i kasnije u prisilnom uklanjanju hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva.

d. učestvovao je u formiranju, finansiranju, snabdevanju, pružanju podrške i rukovođenju specijalnim snagama Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije. Te specijalne snage su formirane i data im je podrška da bi pomogle u ostvarivanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata počinjenjem zločina koji predstavljaju povredu članova 2, 3 i 5 Statuta Međunarodnog suda.

e. učestvovao je u pružanju finansijske, logističke i političke podrške i rukovođenju srpskim neregularnim i paravojnim snagama. Takva podrška davana je kao potpora udruženom zločinačkom poduhvatu počinjenjem zločina koji predstavljaju povredu članova 2, 3 i 5 Statuta Međunarodnog suda.

f. učestvovao je u planiranju i pripremama za preuzimanje vlasti u SAO SBZS, SAO Zapadnoj Slavoniji, SAO Krajini i Dubrovačkoj republici i kasnije prisilno uklanjanje hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva.

g. vršio je efektivnu kontrolu ili znatan uticaj na JNA koja je učestvovala u planiranju, pripremi i izvršenju prisilnog uklanjanja hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva iz SAO SBZS, SAO Zapadne Slavonije, SAO Krajine i Dubrovačke republike.

h. pružao je finansijsku, logističku i političku podršku jedinicama TO-a i srpskim dobrovoljačkim jedinicama koje su delovale u SAO SBZS, SAO Zapadnoj Slavoniji, SAO Krajini i u Dubrovačkoj republici, a koje su pomagale u sprovođenju cilja udruženog zločinačkog poduhvata počinjenjem zločina koji predstavljaju povredu članova 2, 3 i 5 Statuta Međunarodnog suda.

i. efektivno je nalagao donošenje zakona i propisa vezanih za angažovanje jedinica JNA, TO-a i srpskih dobrovoljačkih jedinica u Hrvatskoj.

j. rukovodio je, komandovao, kontrolisao ili na drugi način pružao značajnu pomoć ili podršku JNA, pripadnicima TO-a kojim su rukovodili Srbi i dobrovoljačkim jedinicama razmeštenim u SAO SBZS, SAO Zapadnoj Slavoniji, SAO Krajini i u Dubrovačkoj republici, angažovanim na sprovođenju cilja udruženog zločinačkog poduhvata počinjenjem zločina koji predstavljaju povredu članova 2, 3 i 5 Statuta Međunarodnog suda.

k. rukovodio je, komandovao, kontrolisao ili na drugi način pružao značajnu pomoć ili podršku policijskim snagama MUP-a Republike Srbije, uključujući DB, čiji su pripadnici pomagali da se sprovede cilj udruženog zločinačkog poduhvata u SAO SBZS, SAO Zapadnoj Slavoniji, SAO Krajini i u Dubrovačkoj republici.

l. finansirao je srpsku vojsku, policiju i neregularne snage u Hrvatskoj koji su počinili zločine navedene u optužnici.

m. kontrolisao je, doprinio ili na drugi način koristio državna sredstva javnog informisanja u Srbiji da bi manipulirao srpsko javno mnjenje širenjem preuveličanih i neistinitih poruka o nacionalno motivisanim napadima Hrvata na srpski narod kako bi se među Srbima koji žive u Srbiji i Hrvatskoj stvorila atmosfera straha i mržnje. Propaganda koju su stvarala srpska sredstva javnog informisanja bila je važno oruđe koje je doprinelo tome da se u Hrvatskoj počine zločini.

27. **Slobodan MILOŠEVIĆ** je svesno i hotimično učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu, imajući istu nameru kao i drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata ili svestan predvidivih posledica njihovih

postupaka. Po tom osnovu snosi individualnu krivičnu odgovornost za ove zločine po članu 7 (1) Statuta Međunarodnog suda, a po istom članu odgovoran je i za to što je planirao, podsticao, naredio ili na neki drugi način pomogao i podržavao planiranje, pripremu i izvršenje ovih zločina.

28. Optuženom i drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata bila je zajednička ista namera i stanje svesti koji su neophodni za počinjenje svakog od zločina koji se terete u tačkama od 1 do 32.

Član 7(3) Statuta Međunarodnog suda

29. **Slobodan MILOŠEVIĆ**, za vreme dok se nalazio na najvišim položajima vlasti, takođe snosi individualnu krivičnu odgovornost za dela i propuste svojih podređenih, u skladu sa članom 7(3) Statuta Međunarodnog suda. Nadređeni je odgovoran za krivična dela svojih podređenih ako je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine takva dela ili da su ih već počinili, a nadređeni nije preduzeo neophodne i razumne mere da spreči takva dela ili kazni počinioce.

30. Najmanje od marta 1991. do 15. juna 1992. godine, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je imao kontrolu nad četvoročlanim "srpskim blokom" u Predsedništvu SFRJ (kasnije SRJ). Te četiri osobe bile su Borisav JOVIĆ, predstavnik Republike Srbije, Branko KOSTIĆ, predstavnik Republike Crne Gore, Jugoslav KOSTIĆ, predstavnik Autonomne Pokrajine Vojvodine i Sejdo BAJRAMOVIĆ, predstavnik Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija. **Slobodan MILOŠEVIĆ** je koristio Borisava JOVIĆA i Branka KOSTIĆA kao svoje glavne zastupnike u Predsedništvu i preko njih rukovodio postupcima "srpskog bloka". Od 1. oktobra 1991. godine, u odsustvu predstavnika Hrvatske, Slovenije, Makedonije i Bosne i Hercegovine, četvoročlani "srpski blok" vršio je vlast Predsedništva, koja je uključivala i ovlašćenja kolektivnog "vrhovnog komandanta" JNA. Ovo "krmje Predsedništvo" bespogovorno je izvršavalo politiku **Slobodana MILOŠEVIĆA**. Savezno predsedništvo imalo je efektivnu kontrolu nad JNA u svojstvu "vrhovnog komandanta", te nad jedinicama TO-a i dobrovoljačkim jedinicama koje su delovale u koordinaciji sa i pod nadzorom JNA. Generali Veljko KADIJEVIĆ i Blagoje ADŽIĆ, koji su rukovodili i nadzirali snage JNA u Hrvatskoj, stalno su komunicirali s optuženim i konsultovali se sa njim.

31. **Slobodan MILOŠEVIĆ** je imao efektivnu kontrolu nad KOS-om, kontraobaveštajnom komponentom JNA. Zahvaljujući kontroli koju je imao nad rukovodiocima KOS-a, a posebno nad generalom Aleksandrom

VASILJEVIĆEM, u Hrvatskoj su angažovani agenti KOS-a. Agenti KOS-a su u Hrvatskoj sprovodili politiku **Slobodana MILOŠEVIĆA**, usmeravajući postupke lokalnih političkih rukovodilaca hrvatskih Srba, usmeravajući i pružajući podršku lokalnoj srpskoj policiji i snagama bezbednosti, te dovodeći u Hrvatsku srpske dobrovoljačke grupe i pružajući podršku njihovim aktivnostima.

32. **Slobodan MILOŠEVIĆ**, shodno članu 7 (3) Statuta Međunarodnog suda, stoga snosi individualnu krivičnu odgovornost za učešće pripadnika jedinica JNA, TO-a i dobrovoljačkih jedinica, koje su delovale u koordinaciji sa JNA i pod njenim nadzorom, u zločinima opisanim u ovoj optužnici.

33. Od trenutka kada je **Slobodan MILOŠEVIĆ** došao na vlast u Srbiji, imao je kontrolu nad najvažnijim funkcionerima MUP-a Srbije, među kojima su bili Radmilo BOGDANOVIĆ i Zoran SOKOLOVIĆ, obojica ministri unutrašnjih poslova Srbije, ali u različito vreme, Radovan STOJČIĆ, zamenik ministra unutrašnjih poslova, te Jovica STANIŠIĆ i Franko SIMATOVIĆ, visoki funkcioneri DB-a. Preko ovih funkcionera, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je imao efektivnu kontrolu nad agentima MUP-a i DB-a koji su rukovodili i podržavali aktivnosti lokalnih političkih lidera Srba u Hrvatskoj, srpske policije i snaga bezbednosti, te dovodili u Hrvatsku srpske dobrovoljačke grupe i pružali podršku njihovim aktivnostima. Optuženi **Slobodan MILOŠEVIĆ**, shodno članu 7 (3) Statuta Međunarodnog suda, stoga snosi individualnu krivičnu odgovornost za učešće pripadnika MUP-a i DB-a Srbije u zločinima opisanim u ovoj optužnici.

OPTUŽBE:

TAČKA 1 (PROGONI)

34. Od 1. avgusta 1991. godine ili približno tog datuma do juna 1992. godine, **Slobodan MILOŠEVIĆ**, delujući sam ili u dogovoru sa drugim poznatim i nepoznatim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na neki drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje progona hrvatskog i drugog nesrpskog civilnog stanovništva na područjima SAO SBZS, SAO Zapadna Slavonija, SAO Krajina i Dubrovačke republike.

35. Tokom celog tog perioda, srpske snage, koje su sačinjavale jedinice JNA, lokalnog TO-a i jedinice TO-a iz Srbije i Crne Gore, lokalne policijske jedinice i policijske jedinice MUP-a Srbije i paravojne jedinice, napadale su i preuzimale vlast u gradovima, selima i naseljima na gorenavedenim područjima. Nakon preuzimanja vlasti, srpske snage, u saradnji sa lokalnim srpskim vlastima, uspostavile su režim progona smišljen da bi se hrvatsko i drugo nesrpsko civilno stanovništvo isteralo sa tih područja.

36. Ovi progoni bili su zasnovani na političkom, rasnom ili verskom osnovu i obuhvatali su sledeće:

a. istrebljenje ili ubistvo **više stotina** hrvatskih i drugih nesrpskih civila, uključujući žene i starije osobe, u Dalju, Erdutu, Klisi, Lovasu, Vukovaru, Voćinu, Baćinu, Saborskom i okolnim selima, Škabrnji, Nadinu, Bruškoj, te u Dubrovniku i okolini, kao što je detaljno opisano u paragrafima od 38 do 59 i od 73 do 75.

b. dugotrajno i rutinsko zatvaranje i zatočenje **više hiljada** hrvatskih i drugih nesrpskih civila u zatočeničkim objektima u Hrvatskoj i izvan nje, uključujući zatvoreničke logore koji su se nalazili u Crnoj Gori, Srbiji i Bosni i Hercegovini, kao što je detaljno opisano u paragrafu 64.

c. uspostavljanje i održavanje nehumanih životnih uslova za hrvatske i druge nesrpske civile zatočene u pomenutim zatočeničkim objektima.

d. višekratno mučenje, premlaćivanje i ubijanje hrvatskih i drugih nesrpskih civila zatočenih u pomenutim zatočeničkim objektima.

e. Šizbrisoć

f. Šizbrisoć

g. protivpravni napadi na Dubrovnik i nebranjena hrvatska sela širom gorenavedenih područja.

h. Šizbrisoć

i. premlaćivanje i pljačkanje hrvatskih i drugih nesrpskih civila.

j. mučenje i premlaćivanje hrvatskih i drugih nesrpskih civila za vreme i nakon njihovog hapšenja.

k. deportacija ili prisilno premeštanje najmanje **170.000** hrvatskih i drugih nesrpskih civila sa gorenavedenih područja, uključujući i deportaciju najmanje **5.000** stanovnika Iloka i **20.000** stanovnika Vukovara u Srbiju, te prisilno premeštanje na druge lokacije u Hrvatskoj najmanje **2.500** stanovnika Erduta, kao što je detaljno opisano u paragrafima od 67 do 69.

l. hotimično uništavanje stambenih objekata i druge javne i privatne imovine, kulturnih ustanova, istorijskih spomenika i verskih objekata

hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva u Dubrovniku i njegovoj okolini, Vukovaru, Erdutu, Lovasu, Šarengradu, Bapskoj, Tovarniku, Voćinu, Saborskom, Škabrnji, Nadinu i Bruškoj, kao što je opisano u paragrafima 71 i od 77 do 82.

37. Ovim delima i propustima, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je počinio:

Tačka 1: Progone na političkoj, rasnoj i verskoj osnovi, **ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(h), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

TAČKE od 2 do 5

(ISTREBLJENJE, UBISTVO, HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA)

38. Od 1. avgusta 1991. do juna 1992. godine, **Slobodan MILOŠEVIĆ**, delujući sam ili u dogovoru sa drugim poznatim i nepoznatim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na neki drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje istrebljenja, ubistva i hotimičnog lišavanja života hrvatskih i drugih nesrpskih civila na područjima SAO Zapadne Slavonije, SAO Krajine i SAO SBZS-a, kako je navedeno u paragrafima od 39 do 59 ove optužnice.

SAO ZAPADNA SLAVONIJA

39. Počev od avgusta 1991. godine, srpske snage, među kojima i dobrovoljačke jedinice "Šešeljevaca" i "Belih orlova", imale su kontrolu nad Voćinom. Dana 13. decembra 1991. godine, dok su se srpske snage povlačile iz Voćina i okolnog područja, oni su išli od kuće do kuće i ubili veliki broj preostalih hrvatskih civila. Pre nego što su se povukli 13. decembra 1991. godine, pripadnici ove dve jedinice ubili su ukupno **trideset dva** civila. Preživeli su samo oni koji su se sakrili, a koje srpske snage nisu pronašle. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

SAO KRAJINA

40. Otprilike od 7. oktobra 1991. godine, srpske snage koje su se sastojale od JNA, pripadnika TO-a i pripadnika Milicije SAO Krajine (zване i policija SAO Krajine i Martićeva policija), kontrolisale su područje Hrvatske Kostajnice. Većina hrvatskih civila pobjegla je iz svojih kuća za vreme napada u septembru 1991. Oko 120 hrvatskih civila, uglavnom žena, starih i nemoćnih

osoba, ostalo je u selima Dubica, Cerovljani i Baćin. Ujutro 20. oktobra 1991. godine, pripadnici srpskih snaga uhvatili su pedeset tri civila u Dubici i zatočili ih u seoskom vatrogasnom domu. Tokom tog dana i noći, desetoro je pušteno na slobodu zato što su bili Srbi ili su imali veze sa Srbima. Dana 21. oktobra 1991. godine, srpske snage odvele su preostala četrdeset tri Hrvata na jedno mesto u blizini sela Baćin. Pored njih, srpske snage su iz Baćina i Cerovljana na to isto mesto dovele najmanje trinaest nesrpskih civila. Tu su ubili svih **pedeset šest** žrtava. Otprilike u isto vreme, pripadnici srpskih snaga su na jedno nepoznato mesto odveli još **trideset** civila iz sela Baćin i još **dvadeset četiri** civila iz sela Dubica i Cerovljani, i tamo ih ubili. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

41. Od početka avgusta 1991. do 12. novembra 1991. godine, srpske snage, uključujući JNA, TO i "Martićevu policiju", napale su hrvatska sela Saborsko, Poljanak i Lipovanić. Čim su srpske snage ušle u ova sela, ubile su sve preostale nesrpske stanovnike koje su tamo zatekli.

42. Dana 28. oktobra 1991. godine, jedinice TO-a ušle su u Lipovanić i ubile **osam** civila. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

43. Dana 7. novembra 1991. godine, jedinice JNA i TO-a, a posebno specijalna jedinica JNA iz Niša, ušle su u zaselak Vukovići u blizini Poljanka i pogubile **devet** civila. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

44. Dana 12. novembra 1991. godine, pripadnici JNA, "Martićeve policije" i TO-a ušli su u selo Saborsko, gde su ubili najmanje **dvadeset** hrvatskih civila. Posle toga, selo je srasnjeno sa zemljom. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

45. U novembru 1991. godine, srpske snage koje su se sastojale od JNA, TO-a i "Martićeve policije", napale su selo Škabrnja u blizini Zadra. Dana 18. novembra 1991. godine, srpske snage ušle su u Škabrnju. Idući od kuće do kuće, ubile su najmanje **trideset osam** nesrpskih civila u njihovim domovima i na ulicama. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

46. Pored toga, kada su srpske snage sledećeg dana napale susedno selo Nadin, ubile su **sedam** nesrpskih civila. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

47. Između 18. novembra i februara 1992. godine, živote su izgubili svi preostali hrvatski civili u Škabrnji. Srpske snage ubile su **dvadeset šest**

preostalih starih i nemoćnih hrvatskih civila. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

48. Dana 21. decembra 1991. godine, srpske snage, a posebno pripadnici "Martićeve policije", ušli su u selo Bruška i zaselak Marinović i ubili **deset** civila, među kojima **devet** Hrvata. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

VUKOVARSKA BOLNICA

49. Na dan ili približno 20. novembra 1991. godine, kao deo opšte kampanje progona, srpske vojne snage, pod komandom, kontrolom ili uticajem JNA, TO-a SBZS i drugih učesnika udruženog zločinačkog poduhvata, odvele su oko **dve stotine pedeset pet** Hrvata i drugih ne-Srba iz Vukovarske bolnice nakon preuzimanja vlasti u tom gradu. Žrtve su prebačene u kasarnu JNA, a zatim na poljoprivredno dobro Ovčara, oko pet kilometara južno od Vukovara. Tu su pripadnici srpskih snaga satima tukli i mučili žrtve. Tokom večeri 20. novembra 1991. godine, vojnici su žrtve u grupama od 10-20 prevozili na jedno udaljeno stratište između poljoprivrednog dobra Ovčara i Grabova, gde su ih ubili vatrenim oružjem. Njihova tela pokopana su u masovnu grobnicu. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

SAO SBZS

50. U septembru i oktobru 1991. godine, srpske snage, pripadnici TO-a i Milicije SAO SBZS, hapsile su hrvatske civile i zatvarale ih u jedan zatočenički objekat u zgradi policije u Dalju. Dana 21. septembra 1991. godine, Goran HADŽIĆ i Željko RAŽNATOVIĆ posetili su u ovaj zatočenički objekat i naredili da se dva zatočenika puste na slobodu. Pripadnici TO-a SAO SBZS, predvođeni Željkom RAŽNATOVIĆEM, ubili su vatrenim oružjem **jedanaest** zatočenika i pokopali njihova tela u masovnu grobnicu u selu Čelije. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

51. Dana 4. oktobra 1991. godine, pripadnici TO-a SAO SBZS, predvođeni Željkom RAŽNATOVIĆEM, ušli su u zatočenički objekat u zgradi policije u Dalju i vatrenim oružjem ubili **dvadeset osam** zatočenika, hrvatskih civila. Tela žrtava odneta su iz zgrade i bačena u obližnju reku Dunav. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

52. Dana 18. oktobra 1991. godine, pripadnici JNA, TO-a SAO SBZS, i dobrovoljačke jedinice "Dušan Silni" prisilili su **pedeset** hrvatskih civila, zatočenih radi prisilnog rada u zgradi zadruga u Lovasu, da odu do jednog

minskog polja na izlazu iz sela Lovas, oko 20 kilometara jugozapadno od Vukovara. Na putu prema tom minskom polju, pripadnici ovih srpskih snaga ubili su vatrenim oružjem **jednog** zatočenika. Kada su došli do minskog polja, zatočenici su prisiljeni da uđu u minsko polje i da nogama čiste tlo ispred sebe kako bi polje očistili od mina. Najmanje jedna mina je eksplodirala i srpske snage su otvorile vatru na zatočenike. Poginuo je **dvadeset jedan** zatočenik, neki u eksplozijama mina, neki u puščnoj vatri. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

53. Dana 9. novembra 1991. godine, pripadnici TO-a SAO SBZS, predvođeni Željkom RAŽNATOVIĆEM, i pripadnici Milicije SAO SBZS uhapsili su mađarske i hrvatske civile u Erdutu, Dalj Planini i Erdut Planini i odveli ih u centar za obuku TO-a u Erdutu, gde su narednog dana vatrenim oružjem ubili njih **dvanaestoricu**. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice. Nekoliko dana posle 9. novembra 1991. godine, pripadnici SNB-a SBZS, u saradnji sa nekoliko pripadnika "Arkanovih tigrova", uhapsili su i pogubili **troje** civila, od kojih su dvoje bili članovi porodice prvobitno uhapšenih žrtava, Mađara, koji su se raspitivali za sudbinu svojih rođaka. Tela osam od prvobitnih dvanaest žrtava pokopana su u selu Čelije, a jedna žrtva pokopana je u Daljskom Ataru. Tela još tri žrtve bačena su u jedan bunar u Borovu. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice. Dana 3. juna 1992. godine, pripadnici SNB-a, u saradnji sa pripadnicima "Arkanovih tigrova", uhapsili su Mariju Senaši (rođenu 1937. godine), člana porodice prvobitnih žrtava Mađara, koja se i dalje raspitivala za sudbinu svojih rođaka. Ova žena je kasnije ubijena, a njeno telo bačeno je u jedan napušten bunar u Dalj Planini.

54. Dana 11. novembra 1991. godine, pripadnici TO-a SAO SBZS, pod komandom Željka RAŽNATOVIĆA, uhapsili su sedam nesrpskih civila u selu Klisa. Dva zatočenika koja su imala rođake Srbe, puštena su na slobodu. Preostalih **pet** civila odvedeno je u centar za obuku TO-a u Erdutu. Nakon ispitivanja, žrtve su ubili i pokopali u masovnu grobnicu u selu Čelije. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

55. Između 18. i 20. novembra 1991. godine, kad su završene vojne operacije u Vukovaru i okolini, JNA je deportovala **na hiljade** Hrvata i drugih nesrpskih stanovnika na teritoriju Republike Srbije. Na zahtev Gorana HADŽIĆA da se zadrže oni ne-Srbi za koje se sumnja da su učestvovali u vojnim operacijama, JNA je 20. novembra 1991. godine ili približno tog datuma prebacila veliki broj stanovnika Vukovara u zatočeničke objekte u Dalju. Tu su pripadnici srpskog TO-a izdvojili one za koje se sumnjalo da su

učestvovali u odbrani Vukovara. Izdvojene zatočenike su ispitivali, tukli i mučili. Pogubljeno je najmanje **trideset četvero**. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

56. Dana 10. decembra 1991. godine, pripadnici TO-a SAO SBZS, predvođeni Željkom RAŽNATOVIĆEM, i pripadnici Milicije SAO SBZS uhapsili su **pet** nesrpskih seljana iz Erduta. Žrtve su odvedene u centar za obuku TO-a u Erdutu i kasnije ubijene. Tela tri žrtve kasnije su bačena u jedan bunar u Daljskom Ataru. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

57. Od 22. decembra 1991. do 25. decembra 1991. godine, pripadnici TO-a SAO SBZS, predvođeni Željkom RAŽNATOVIĆEM, i pripadnici Milicije SAO SBZS uhapsili su u Erdutu **sedam** civila, Mađara i Hrvata, i doveli ih u centar za obuku TO-a u Erdutu. Dana 26. decembra 1991. godine, ubijeni su vatrenim oružjem. Tela šest žrtava pokopana su u Daljskom Ataru. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

58. Dana 21. februara 1992. godine, pripadnici TO-a SAO SBZS, predvođeni Željkom RAŽNATOVIĆEM, i pripadnici Milicije SAO SBZS uhapsili su u Erdutu **četiri** nesrpska civila. Sve žrtve ispitivane su u centru za obuku TO-a u Erdutu, a zatim ubijene. Tela žrtava pokopana su u masovnoj grobnici u Daljskom Ataru. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

59. Dana 4. maja 1992. godine, pripadnici odeljenja za specijalne operacije DB-a uhapsili su u selu Grabovac **pet** nesrpskih civila. Ovi civili su odvedeni i ubijeni. Njihova tela kasnije su pokopana u Tikveš Parku. Imena žrtava navode se u Dodatku I koji se daje u prilogu ove optužnice.

60. Delima i propustima vezanim za incidente koji se navode u paragrafima od 39 do 49, **Slobodan MILOŠEVIĆ** počinio je:

Tačka 2: Istrebljenje, **ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(b), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

61. Delima i propustima vezanim za sve incidente koji se navode u paragrafima od 39 do 59, **Slobodan MILOŠEVIĆ** počinio je:

Tačka 3: Ubistvo, **ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(a), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 4: Ubistvo, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

62. Delima i propustima vezanim za sve incidente koji se navode u paragrafima od 39 do 49 i od 52 do 59, **Slobodan MILOŠEVIĆ** počinio je:

Tačka 5: Hotimično lišavanje života, **TEŠKU POVREDU ŽENEVSKIH KONVENCIJA IZ 1949**, kažnjivu po članovima 2(a), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

TAČKE od 6 do 13
(PROTIVPRAVNO ZATOČENJE, ZATVARANJE,
MUČENJE i NEHUMANA DELA)

63. Od avgusta 1991. do marta 1992. godine, **Slobodan MILOŠEVIĆ**, delujući sam ili u dogovoru sa drugim poznatim i nepoznatim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje protivpravnog zatočenja ili zatvaranja pod nehumanim uslovima hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva sa područja SAO SBZS-a, SAO Zapadne Slavonije, SAO Krajine i Dubrovačke republike.

64. Srpske vojne snage, koje su se sastojale od JNA, TO-a i dobrovoljačkih jedinica koje su delovale u saradnji sa lokalnim policijskim osobljem i policijskim osobljem iz Srbije, te lokalnim srpskim vlastima, uhapsile su i zatočile **više hiljada** hrvatskih i drugih nesrpskih civila sa navedenih područja u sledećim kratkoročnim i dugoročnim zatočeničkim objektima:

a. vojno skladište JNA u Morinju, Crna Gora, oko **trista dvadeset** zatočenika.

b. kasarna u Kumboru, Crna Gora, tranzitni zatočenički objekat kojim je upravljala JNA, u kome se nalazilo i **na desetine** zatočenika koji su tu držani dugoročno,

c. kasarna JNA u Bileći, Bosna i Hercegovina, oko **stotinu** zatočenika.

d. poljoprivredno dobro JNA STAJIĆEVO, Srbija, oko **hiljadu sedamsto** zatočenika.

e. kasarna JNA u Begejcima, Srbija, oko **dvesta šezdeset** zatočenika.

f. kasarna JNA u Zrenjaninu, Srbija, **na desetine** zatočenika.

g. vojni zatvor JNA u Sremskoj Mitrovici, Srbija, **na stotine** zatočenika.

h. zatvor JNA u Kninu, SAO Krajina, oko **sto pedeset** zatočenika.

i. stara bolnica u Kninu, SAO Krajina, kojom je upravljala "Martićeva milicija", oko **sto dvadeset** zatočenika.

j. zgrade policije i hangar JNA i TO u blizini železničke stanice u Dalju, SAO SBZS, **na stotine** zatočenika.

k. zgrada zadruge u Lovasu, SAO SBZS, kojom su upravljali pripadnici TO-a i dobrovoljačke jedinice "Dušan Silni", oko **sedamdeset** zatočenika.

l. centar za obuku TO-a u Erdutu, zvan i "Arkanova" vojna baza, SAO SBZS, kojim su upravljali pripadnici TO-a i "Arkanovih tigrova", oko **pedeset dva** zatočenika.

m. poljoprivredno dobro JNA Ovčara, u blizini Vukovara, SAO SBZS, oko **trista** zatočenika.

n. skladište "Veleprometa" u blizini Vukovara, SAO SBZS, kojim je upravljala JNA, oko **stotinu** zatočenika.

o. vojni zatvor JNA u Šidu, Srbija, oko **stotinu** zatočenika.

p. policijska stanica u Opatovcu, SAO SBZS, kojom je upravljala JNA, **na desetine** zatočenika.

q. štala ili radionica u Borovom Selu, SAO SBZS, kojom su upravljali pripadnici milicije i TO-a, oko **osamdeset** zatočenika.

65. Životni uslovi u ovim zatočeničkim objektima bili su surovi i karakterisalo ih je nečovečno postupanje, pretrpanost, izgladnjivanje, prisilni rad, neadekvatna zdravstvena zaštita i konstantno fizičko i psihičko zlostavljanje, uključujući lažna pogubljenja, mučenje, premlaćivanje i seksualno zlostavljanje.

66. Ovim delima i propustima, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je počinio:

Tačka 6: Zatvaranje, **ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(e), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 7: Mučenje, **ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(f), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 8: Nehumana dela, **ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(i), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 9: Protivpravno zatočenje, **TEŠKU POVREDU ŽENEVSKIH KONVENCIJA IZ 1949**, kažnjivu po članovima 2(g), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 10: Mučenje, **TEŠKU POVREDU ŽENEVSKIH KONVENCIJA IZ 1949**, kažnjivu po članovima 2(b), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 11: Hotimično nanošenje velikih patnji, **TEŠKU POVREDU ŽENEVSKIH KONVENCIJA IZ 1949**, kažnjivu po članovima 2(c), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 12: Mučenje, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 13: Okrutno postupanje, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

TAČKE od 14 do 16

(DEPORTACIJA, PRISILNO PREMEŠTANJE)

67. Od 1. avgusta 1991. do maja 1992. godine, **Slobodan MILOŠEVIĆ**, delujući sam ili u dogovoru sa drugim poznatim i nepoznatim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na neki drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje deportacija ili prisilnog premeštanja hrvatskog i drugog nesrpskog civilnog stanovništva sa područja SAO SBZS, SAO Zapadne Slavonije, SAO Krajine i Dubrovačke republike.

68. Da bi ostvarile ovaj cilj, srpske snage koje su se sastojale od JNA, TO-a i dobrovoljačkih jedinica, među kojima su bili "Beli orlovi", "Šešeljevci", "Dušan Silni" i "Arkanovi tigrovi", u saradnji sa policijskim jedinicama, uključujući "Martićevu policiju", SNB i MUP Srbije, i drugi pod efektivnom kontrolom **Slobodana MILOŠEVIĆA** ili drugih učesnika udruženog zločinačkog poduhvata, opkolili su hrvatske gradove i sela i zatražili od njihovih stanovnika da predaju svoje oružje, uključujući i lovačke puške koje su zakonito posedovali. Nakon toga su napali te gradove i sela, pa i onda kada su se stanovnici povinivali zahtevima. Namera ovih napada bila je da se stanovništvo natera u beg. Preuzevši kontrolu nad gradovima i selima, srpske snage su ponekad sakupljale preostalo hrvatsko i drugo nesrpsko stanovništvo i prisilno ga premeštale na lokacije u Hrvatskoj pod kontrolom hrvatske vlade ili ga deportovale na lokacije van Hrvatske, naročito u Srbiju i Crnu Goru. U drugim prilikama, srpske snage u saradnji s lokalnim srpskim vlastima, nametale su nesrpskom stanovništvu restriktivne i diskriminatorne mere i vodile kampanju terora smišljenu da ih istera sa tog područja. Većinu

preostalog nesrpskog stanovništva su nakon toga deportovali ili prisilno premestili.

69. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, hrvatsko i drugo nesrpsko stanovništvo bilo je u tim područjima zastupljeno kako sledi:

SAO Krajina: 28% Hrvata (70.708), 5 % ostalih (13.101)

SAO Zapadna Slavonija: 29% Hrvata (6.864), 11% ostalih (2.577)

SAO SBZS: 47% Hrvata (90.454), 21% ostalih (40.217)

Praktično celokupno hrvatsko i nesrpsko stanovništvo sa tih područja prisilno je uklonjeno, deportovano ili ubijeno. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, struktura hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva u Dubrovačkoj republici bila je oko 82% Hrvata (58.836), 11% ostalih (7.818). Nije ostvaren cilj udruženog zločinačkog poduhvata da se čitavo hrvatsko i nesrpsko stanovništvo Dubrovačke republike prisilno ukloni, deportuje ili ubije.

70. Ovim delima i propustima, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je počinio:

Tačka 14: Deportaciju, **ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(d), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 15: Nehumana dela (prisilno premeštanje), **ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(i), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 16: Protivpravnu deportaciju ili premeštanje, **TEŠKU POVREDU ŽENEVSKIH KONVENCIJA IZ 1949**, kažnjivu po članovima 2(g), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

TAČKE od 17 do 20

(BEZOBZIRNO RAZARANJE, PLJAČKA JAVNE ILI PRIVATNE IMOVINE)

71. Od 1. avgusta 1991. do maja 1992. **Slobodan MILOŠEVIĆ** je, delujući sam ili u dogovoru sa drugim poznatim i nepoznatim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje bezobzirnog razaranja i pljačke javne i privatne imovine hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva na teritorijama SAO SBZS, SAO Zapadna Slavonija i SAO Krajina mada te akcije nisu bile opravdane vojnom nuždom. To namerno i bezobzirno razaranje i pljačka uključivali su pljačku i razaranje stambenih, te verskih i kulturnih objekata, a odigrali su se u sledećim gradovima i selima:

SAO SBZS, od avgusta do oktobra 1991: gradovi i sela Dalj, Čelije, Vukovar, Erdut, Lovas, Šarengrad, Bapska i Tovarnik.

SAO Zapadna Slavonija, od avgusta do decembra 1991: grad Voćin.

SAO Krajina, od avgusta do decembra 1991: gradovi i sela Saborsko, Škabrnja, Nadin i Bruška.

72. Ovim delima i propustima, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je počinio:

Tačka 17: Uništavanje i oduzimanje imovine širokih razmera koje nije opravdano vojnom nuždom, a sprovedeno je protivpravno i bezobzirno, **TEŠKU POVREDU ŽENEVSKIH KONVENCIJA IZ 1949**, kažnjivu po članovima 2(d), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 18: Bezobzirno razaranje sela ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, kažnjivo po članovima 3(b), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 19: Uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namenjenim obrazovanju ili religiji, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, kažnjivo po članovima 3(d), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 20: Pljačku javne ili privatne imovine, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, kažnjivo po članovima 3(e), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

DUBROVNIK

TAČKE od 21 do 27

(UBISTVO, HOTIMIČNO ODUZIMANJE ŽIVOTA, HOTIMIČNO NANOŠENJE VELIKIH PATNJI, OKRUTNO POSTUPANJE, NAPADI NA CIVILE)

73. Od 1. oktobra 1991. do 7. decembra 1991. **Slobodan MILOŠEVIĆ**, delujući sam ili u dogovoru sa drugim poznatim i nepoznatim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje vojne kampanje usmerene na grad Dubrovnik i njegovu okolinu da bi se postiglo prisilno uklanjanje njegovog nesrpskog stanovništva.

74. U tom vremenskom periodu, srpske snage koje su se sastojale od kopnenih, vazdušnih i pomorskih jedinica JNA, kao i jedinica TO-a, te dobrovoljačkih jedinica i jedinica specijalne policije iz Srbije i Crne Gore podređenih JNA i pod efektivnom kontrolom **Slobodana MILOŠEVIĆA** i drugih učesnika udruženog zločinačkog poduhvata, posebno Momira BULATOVIĆA, pokrenule su vojni napad velikih razmera na obalska područja Hrvatske između grada Neuma, u Bosni i Hercegovini, na severozapadu, i crnogorske

granice na jugoistoku. Cilj srpskih snaga bio je da odvoje to područje od Hrvatske i pripoje ga Crnoj Gori. Iako su srpske snage zauzele teritoriju jugoistočno i severozapadno od Dubrovnika u roku od dve nedelje, sam grad bio je izložen napadu tokom celog perioda navedenog u ovoj optužnici.

75. Tokom protivpravne kampanje granatiranja širokih razmera sa uzvisina istočno i severno od Dubrovnika, odakle se pruža neometan pogled na grad i njegovu okolinu, i sa brodova JNA na pučini, poginula su **četrdeset tri** hrvatska civila, a brojni drugi su ranjeni. Incidenti granatiranja i imena poginulih civila navedeni su u Dodatku II ove optužnice.

76. Ovim delima i propustima, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je počinio:

Tačka 21: Ubistvo, **ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(a), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 22: Hotimično lišavanje života, **TEŠKU POVREDU ŽENEVSKIH KONVENCIJA IZ 1949**, kažnjivu po članovima 2(a), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 23: Ubistvo, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 24: Nehumana dela, **ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI**, kažnjiv po članovima 5(i), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 25: Hotimično nanošenje velikih patnji, **TEŠKU POVREDU ŽENEVSKIH KONVENCIJA IZ 1949**, kažnjivu po članovima 2(c), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 26: Okrutno postupanje, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 27: Napade na civile, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, sankcionisano članom 51(2) Dopunskog protokola I i članom 13(2) Dopunskog protokola II Ženevskih konvencija iz 1949, kažnjivo po članovima 3, te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

TAČKE od 28 do 32

(BEZOBZIRNO RAZARANJE, PLJAČKA JAVNE ILI PRIVATNE IMOVINE)

77. Od 1. oktobra 1991. do 7. decembra 1991, tokom tog istog artiljerijskog napada, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je, delujući sam ili u dogovoru

sa drugim poznatim i nepoznatim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu i izvršenje bezobzirnog razaranja ili hotimičnog nanošenja štete i pljačke javne i privatne imovine hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva na području Dubrovačke republike. Ta kampanja uključivala je razaranja, nanošenje štete ili pljačku stambenih, te verskih, istorijskih i kulturnih objekata i drugih javnih ili privatnih zgrada, koje nije bilo opravdano vojnom nuždom.

78. Tokom te kampanje granatiranja, otprilike 1000 granata koje su ispalile srpske snage palo je na područje Starog grada. Predeo Starog grada Dubrovnika bio je u celosti pod zaštitom UNESCO-a kao svetska kulturna baština. Više zgrada u Starom gradu i tvrđave na gradskim bedemima bili su obeleženi znakovima koje nalaže Haška konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba (1954). Na zidinama Starog grada, kao ni unutar njih, nije bilo nikakvih vojnih ciljeva.

79. Tokom granatiranja grada Dubrovnika od 8. do 13. novembra 1991. oštećene su zgrade u Starom gradu, kao i hoteli u kojima su bile smeštene izbeglice i drugi civilni objekti u drugim delovima grada.

80. Tokom granatiranja grada Dubrovnika 6. decembra 1991. najmanje šest zgrada u Starom gradu je u potpunosti uništeno, a oštećeno ih je na stotine. Hoteli u kojima su bile smeštene izbeglice, i drugi civilni objekti teško su oštećeni ili uništeni u drugim delovima Dubrovnika, posebno u području Lapada i Babinog Kuka.

81. U oktobru 1991. srpske snage uspostavile su kontrolu nad hrvatskim gradovima i selima Konavle, Župa Dubrovačka i Primorje blizu grada Dubrovnika. U danima nakon tog zauzimanja, od 2. do 24. oktobra 1991, vojnici JNA sistematski su pljačkali javnu, privrednu i privatnu imovinu u gradovima i selima Brgat, Čilipi, Dubravka, Gruda, Močići, Osojnik, Slano, Donja Ljuta, Popovići, Mihanići, Drivenik, Konavle, Plat, Čepikuće, Uskoplje, Gabrili, Pridvoje, Molunat, Donja Čibaća, Karasovići i Zvekovica. Veliki deo te imovine transportovan je u Crnu Goru u vojnim vozilima JNA. JNA je nakon toga uvela mere da bi se opljačkana imovina evidentirala i održavala.

82. Jedinice JNA takođe su sistematski uništavale javne, poslovne i verske zgrade, kao i privatne stambene objekte u gorenavedenim gradovima i selima. Do tog uništavanja dolazilo je nakon prestanka borbi, kad su ta područja bila pod sigurnom kontrolom JNA.

83. Ovim delima i propustima, **Slobodan MILOŠEVIĆ** je počinio:

Tačka 28: Uništavanje i oduzimanje imovine širokih razmera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, **TEŠKU POVREDU ŽENEVSKIH KONVENCIJA IZ 1949**, kažnjivo po članovima 2(d), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 29: Bezobzirno razaranje sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, kažnjivo po članovima 3(b), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 30: Uništavanje ili hotimično nanošenje štete istorijskim spomenicima i ustanovama namenjenim obrazovanju ili religiji, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, kažnjivo po članovima 3(d), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 31: Pljačku javne ili privatne imovine, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, kažnjivo po članovima 3(e), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 32: Protivpravne napade na civilne objekte, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, sankcionisano članom 52(1) Dopunskog protokola I Ženevskih konvencija iz 1949. i običajnim pravom, kažnjivo po članovima 3, te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

OPŠTI NAVODI:

84. Sva dela i propusti koji se terete u ovoj optužnici između 1. avgusta 1991. i juna 1992. dogodili su se na teritoriji bivše Jugoslavije.

85. Najmanje od 1. avgusta 1991. do najmanje juna 1992. u Hrvatskoj je postojalo stanje oružanog sukoba. Do 7. oktobra 1991. taj oružani sukob je po svojoj prirodi bio unutrašnji. Od 8. oktobra 1991. u Republici Hrvatskoj postojali su međunarodni oružani sukob i delimična okupacija.

86. Sva dela i propusti koji se terete kao teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. dogodili su se tokom međunarodnog oružanog sukoba i delimične okupacije Hrvatske.

87. Za sve vreme na koje se odnosi ova optužnica žrtve teških povreda Ženevskih konvencija iz 1949. bile su lica zaštićena odredbama odgovarajućih Ženevskih konvencija.

88. Sva dela i propusti koji se terete u vezi sa uništavanjem imovine kao teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. obuhvatali su "zaštićenu imovinu" prema relevantnim odredbama Ženevskih konvencija.

89. Za sve vreme na koje se odnosi ova optužnica **Slobodan MILOŠEVIĆ** morao se pridržavati zakona i običaja koji regulišu vođenje

oružanih sukoba, uključujući Ženevske konvencije iz 1949. i njihove dopunske protokole.

90. Sva dela i propusti koji se terete kao zločini protiv čovečnosti bili su deo rasprostranjenog i sistematskog napada uperenog protiv hrvatskog i drugog nesrpskog civilnog stanovništva u velikim delovima Hrvatske.

DODATNE ČINJENICE:

91. Republika Hrvatska, nekada jedna od šest republika SFRJ, nalazi se u jugoistočnoj Evropi i graniči sa Slovenijom i Mađarskom na severu i severoistoku i Saveznom Republikom Jugoslavijom i Bosnom i Hercegovinom na istoku i jugu.

92. Teritorije SAO SBZS, SAO Zapadna Slavonija, SAO Krajina i Dubrovačke republike prikazane su u Dodatku III koji se nalazi u prilogu.

93. Prema popisu stanovništva iz 1991. u Hrvatskoj je bilo 4.784.265 stanovnika, od čega 3.736.356 (78,1%) Hrvata, 581.663 (12,2%) Srba, 43.469 (0,9%) Muslimana, 22.355 (0,5%) Mađara, 106.041 (2,2%) Jugoslovena i 294.381 (6,1%) ostalih ili neopredeljenih.

94. U aprilu i maju 1990. u Republici Hrvatskoj održani su izbori na kojima je Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) osvojila većinu glasova i osigurala većinu mesta u hrvatskom Saboru. Novi Sabor je tada izabrao kandidata HDZ-a Franju TUĐMANA za predsednika Hrvatske.

95. Pre izbora održanih 1990. godine u Kninu je osnovana nacionalistička Srpska demokratska stranka (u daljnjem tekstu: SDS) koja je zagovarala autonomiju, a kasnije i otcepljenje većinski srpskih područja od Hrvatske.

96. Između 19. avgusta i 2. septembra 1990. hrvatski Srbi održali su referendum o pitanju srpske "suverenosti i autonomije" u Hrvatskoj. Glasanje je održano u većinski srpskim područjima Hrvatske i bilo je ograničeno samo na srpske glasače. Hrvatima koji su živeli u tim područjima bilo je onemogućeno da učestvuju na referendumu. Rezultat glasanja bio je velikom većinom u prilog srpskoj autonomiji. Dana 30. septembra 1990. "Srpsko nacionalno veće", kojim je predsedavao Milan BABIĆ, proglasilo je "autonomiju srpskog naroda na etničkim i istorijskim teritorijama na kojima on živi a koje su unutar sadašnjih granica Republike Hrvatske kao federalne jedinice Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije".

97. Dana 21. decembra 1990. hrvatski Srbi u Kninu objavili su stvaranje "Srpske autonomne oblasti" i proglasili svoju nezavisnost od

Hrvatske. Sukobi između Srba i hrvatskih policijskih snaga izbijali su tokom celog proleća 1991.

98. U martu 1991. sukob se pojačao kad su srpske policijske snage pokušale da konsoliduju vlast nad područjima sa značajnim udelom srpskog stanovništva. Srpska policija kojoj je na čelu bio Milan MARTIĆ preuzela je kontrolu nad policijskom stanicom u Pakracu i došlo je do borbi kad je hrvatska vlada pokušala da ponovo uspostavi svoju vlast u tom području. Na Plitvicama su Srbi napali autobus koji je prevezio hrvatske policajce pa je i tamo došlo do borbe. JNA je razmestila svoje trupe u tom području i izdala ultimatum hrvatskoj policiji da se povuče sa Plitvica.

99. U martu 1991. rad kolektivnog saveznog Predsedništva SFRJ bio je blokiran zbog nekoliko pitanja, među kojima je bilo i pitanje uvođenja vanrednog stanja u Jugoslaviji. Članovi Predsedništva iz Republike Srbije, Republike Crne Gore, Autonomne Pokrajine Vojvodine i Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija dali su ostavke na svoje položaje. U svom govoru od 16. marta 1991. koji je emitovala televizija, **Slobodan MILOŠEVIĆ** u svojstvu predsednika Republike Srbije izjavio je da je sa Jugoslavijom svršeno i da Srbiju više ne obavezuju odluke saveznog Predsedništva.

100. Dana 19. maja 1991. Hrvatska je održala referendum na kojem su glasači velikom većinom glasali za nezavisnost od SFRJ. Dana 25. juna 1991. Hrvatska i Republika Slovenija proglasile su nezavisnost od Jugoslavije. Dana 25. juna 1991. JNA je preduzela akciju da spreči otcpljenje Slovenije.

101. Evropska zajednica nastojala je posredovati u sukobu. Dana 8. jula 1991. postignut je sporazum da Hrvatska i Slovenija suspenduju stupanje na snagu odluke o nezavisnosti na rok od 90 dana, do 8. oktobra 1991. Evropska zajednica na kraju je priznala Hrvatsku kao nezavisnu državu 15. januara 1992. i Hrvatska je postala članica Ujedinjenih nacija 22. maja 1992.

102. Dana 18. jula 1992. savezno Predsedništvo, uz podršku srpske i crnogorske vlade i generala Veljka KADIJEVIĆA, izglasalo je povlačenje JNA iz Slovenije, čime je pristalo na njeno otcpljenje i raspad SFRJ.

103. Pozivi **Slobodana MILOŠEVIĆA** na ujedinjenje svih Srba u jednoj državi poklopili su se sa pozivima za stvaranje "Velike Srbije". Srbi u području kninske Krajine, u istočnoj Slavoniji i u zapadnoj Slavoniji počeli su primati sve više podrške od vlasti Republike Srbije. U avgustu 1991. srpske dobrovoljačke i policijske snage u tim područjima snabdevali su i vodili funkcioneri Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije.

104. U području Knina, snage JNA počele su otvoreno pomagati srpskim policijskim snagama kojim je na čelu bio Milan MARTIĆ. Zajedno su

učestvovali u napadu na hrvatsko selo Kijevo u avgustu 1991. Tokom avgusta i septembra 1991. velika područja Hrvatske dospela su pod srpsku kontrolu kao rezultat akcija srpskih vojnih, dobrovoljačkih i policijskih snaga sprovedenih uz podršku JNA.

105. U područjima severne Dalmacije, Like, Korduna, Banije, zapadne Slavonije i Baranje pod srpskom okupacijom, sistematski je proterivano hrvatsko i drugo nesrpsko stanovništvo, a ta područja su ušla u sastav raznih "srpskih autonomnih oblasti". JNA je ostala razmeštena u područjima gde su srpski pobunjenici preuzeli kontrolu, obezbeđujući tako osvojena područja.

106. U avgustu 1991. JNA je preduzela operacije protiv gradova u istočnoj Slavoniji, što je rezultiralo njihovom okupacijom od strane JNA i drugih srpskih snaga. Hrvatsko i drugo nesrpsko stanovništvo tih područja je prisilno proterano. Krajem avgusta JNA je započela opsadu grada Vukovara. Do sredine oktobra 1991. srpske snage su zauzele sve druge većinski hrvatske gradove u istočnoj Slavoniji, osim Vukovara. Ne-Srbi su podvrgnuti brutalnom okupacijskom režimu koji se sastojao od progona, ubistva, mučenja i drugih oblika nasilja. Gotovo sve nesrpsko stanovništvo je na kraju ubijeno ili silom isterano iz okupiranih područja.

107. Opsada Vukovara nastavila se do 18. novembra 1991, kada je grad pao u ruke srpskih snaga. Tokom tromesečne opsade grad je u velikoj meri razoren granatiranjem JNA, a poginulo je na stotine lica. Kad su JNA/srpske snage okupirale grad, srpski vojnici su ubili još na stotine Hrvata. Nesrpsko stanovništvo proterano je iz grada u samo nekoliko dana nakon što je on pao pod kontrolu Srba.

108. U Ženevi su 23. novembra 1991. **Slobodan MILOŠEVIĆ**, savezni sekretar za narodnu odbranu Veljko KADIJEVIĆ i Franjo TUĐMAN sklopili sporazum, koji su potpisali pod pokroviteljstvom specijalnog izaslanika Ujedinjenih nacija Cyrusa VANCEA. Sporazumom se tražilo da hrvatske snage deblokiraju kasarne JNA, a da se snage JNA povuku iz Hrvatske. Obe strane obavezale su se da će jedinice "pod njihovom komandom, kontrolom ili političkim uticajem" odmah sprovesti prekid vatre u celoj Hrvatskoj, a obavezale su se i da će obezbediti da sve paravojne ili neregularne jedinice povezane sa njihovim snagama takođe poštuju prekid vatre.

109. Dana 3. januara 1992. Franjo TUĐMAN i **Slobodan MILOŠEVIĆ** potpisali su još jedan sporazum o prekidu vatre kojim su stvoreni uslovi za sprovođenje mirovnog plana Ujedinjenih nacija koji je predložio Cyrus VANCE. Prema Vanceovom planu u područjima koja su okupirale srpske snage stvorene su četiri zone pod zaštitom Ujedinjenih nacija (UNPA).

Vanceovim planom tražilo se povlačenje JNA iz Hrvatske i povratak raseljenih lica u njihove domove u UNPA. Iako se JNA zvanično povukla iz Hrvatske u maju 1992, veliki delovi njenog naoružanja i ljudstva ostali su u područjima pod srpskom kontrolom i predani su "policiji" Republike Srpske Krajine (RSK). Raseljenim licima nije bilo dozvoljeno da se vrate u svoje domove, a ono malo Hrvata i drugih ne-Srba koji su ostali u područjima pod srpskom okupacijom proterano je sledećih meseci. Teritorija RSK ostala je pod srpskom okupacijom sve do 1995, kad su hrvatske snage u dve operacije povratile velike delove te teritorije. Preostalo područje pod srpskom kontrolom u istočnoj Slavoniji mirnim putem je reintegrirano u Hrvatsku 1998. godine.

110. SFRJ je postojala kao suverena država do 27. aprila 1992, kad je usvojen Ustav Savezne Republike Jugoslavije kojim je zamenjen Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine.

Dana 23. oktobra 2002.

U Zagrebu,

Hrvatska

/potpis na originalu/

Carla del Ponte

tužilac

Uvodna reč Tužilaštva za onaj deo optužnice protiv Slobodana Miloševića koji se odnosi na Hrvatsku i BiH

26. septembar 2002

TUŽILAC NAJS: (...) u ovoj uvodnoj reči samo podsetiti Veće na događaje iz ove dve optužnice i kako smo postavili naš slučaj. Pokazaću vam i nekoliko mapa za koje mislim da će biti od pomoći u popunjavanju slike, i koje će biti od koristi za rasvetljavanje okolnosti ovog slučaja. Na kraju ću se vratiti da kažem jednu ili dve stvari u vezi samog sudskog postupka. Mi već imamo prilično dokaza u vezi događaja, posebno od svedočenja dobijenih tokom kosovskog dela suđenja. Slom bivše Jugoslavije sa razvijanjem različitih oblika nacionalizma je dobro poznat Veću. U ranim fazama, Srbi su uglavnom izražavali stav da bivša Jugoslavija treba da se razloži na sastavne etničke grupe a to su Srbi, Hrvati i druge grupacije koje su zvanično bile priznate ali naravno, ne i Kosovari. Verujem da je Veće dobilo foldere mapa pa bih zamolio poslužitelja da bude ljubazan i stavi prvu mapu na projektor. Naravno, ne tražim da to trenutno bude urađeno, možemo to učiniti i kasnije jer su to samo pomoćni dokumenti. Ova prva karta je uzeta iz Tajmsove mape Balkana. To je karta sa prilično komplikovanom legendom na kojoj sa leve strane možemo videti razdvajanje, podelu stanovništva prema nacijama i nacionalnim manjinama. Ova karta različitim bojama prikazuje Hrvate, Makedonce, Crnogorce i ostale, uz naznaku koje konkretne oblasti oni zauzimaju i koliko procenata ukupne populacije čine. Ne treba da to detaljno razmatramo, ali daje vizuelnu sliku. Ideja da se ova karta nacrti drukčije, na takav način da jedna nacionalna grupa živi u jednoj državi je izuzetno teška za sprovođenje na miran način, teška odnosno nemoguća. Vratićemo se kasnije na ovu kartu, za sada je možemo ostaviti po strani dok se sledeća ne stavi na projektor. Tužilaštvo tvrdi da je srpski plan bio sastavljen onako kako planovi ponekad mogu da se prave, što ne znači nužno da ljudi moraju da sede oko

jednog okruglog stola sa vođom koji im sve objašnjava. I taj plan se sastoji se od srpske pretenzije da se zauzme veliko parče teritorije bivše Jugoslavije. Njihov plan je bio, u svakom slučaju, uvijen u formulaciji o tome kako narodi žele da ostanu u Jugoslaviji, mada sama ta fraza, po tvrdnji Tužilaštva, predstavlja samo pokriće za želju da se stvori srpska država.

Pre nego što pređemo na događaje iz ove dve optužnice, na hrvatsku i bosansku optužnicu, hteo bih da kažem nešto o tome da treba da odolimo jednom iskušenju. Postoji možda iskušenje da se ovaj optuženi prikaže kao jedini stvaralac tog plana, jedini arhitekta svih tih događaja. Tom iskušenju treba odoleti, sve dok se tačno ne utvrdi njegova uloga onako kako na nju budu ukazivali konkretni događaji. Ponekad se planovi javljaju a da nemaju jednog jedinog autora. Takvim planovima se može pridružiti, može biti onih koji se takvim planovima priklanjaju ili izbore za sebe rukovodeću ulogu u takvim planovima. To mogu biti i oportunisti, ljudi koji su se našli u toj situaciji i koji su kasnije sticajem okolnosti dobili vrlo bitnu ulogu u tom planu. To može biti zapravo i istina o biografiji ovog optuženog. To je čovek kome su se drugi priklonili u sprovođenju plana, drugi su tražili vođu koji bi bio sposoban da taj plan sprovede.

Sada ćemo da pređemo na Hrvatsku malo detaljnije. Hrvatska je napustila komunističko stado u maju 1990. godine. U Hrvatskoj su od onda započele pobune, u oblasti poznatoj kao Krajina, u avgustu 1990. godine. Čućemo dokaze o tome kako su u to vreme Jovica Stanišić i Frenki Simatović čija su nam imena, kao i raspravnom Veću, dobro poznata, boravili u ovom kraju, naoružavali, obučavali i organizovali lokalnu srpsku policiju i naoružane grupe, u saradnji sa čovekom po imenu Milan Martić, za koga naravno znate. Sada stižemo na početak 1991. godine. U martu te godine, kao što će sledeće nedelje govoriti gospodin Mesić, predsednik Hrvatske, u Karađorđevu su održani pregovori gde se nesumnjivo radilo o nekom sporazumu između ovog optuženog i predsednika Tuđmana, tadašnjeg predsednika Hrvatske, o podeli Bosne. To je plan koji je već tada bio na vidiku i koji nimalo nije smetao u predstojećem ratu u Hrvatskoj. U isto vreme Radovan Karadžić, vođa bosanskog krila SDS-a (Srpske demokratske stranke), delio je Miloševićev cilj. Za njega se zna da je izgovarao stvari kao što je sledeća rečenica "Mi smatramo da o ovome ne treba uopšte razgovarati, da Srbi treba da žive isključivo u jednoj državi. Isto kao što je prirodno da pada kiša, tako je prirodno da Srbi žive u istoj državi". 15. marta 1991. godine ovaj optuženi je obznanio da Predsedništvo Jugoslavije više ne postoji, i na jednom sastanku predstavnika lokalnih vlasti objasnio je šta je mislio kada je rekao

"Uvek je bilo da jaki određuju granice a ne slabi". Takođe je rekao da Srbija više nije vezana odlukama saveznog Predsedništva mada je on zapravo bio na čelu tog predsedništva, mada je ono zapravo bilo pod njegovom kontrolom.

Taj rat, koji se tiče hrvatske optužnice, započeo je zapravo u avgustu 1991. godine. Optuženi je tada bio predsednik Srbije, a savezne institucije su još samo nominalno ostale cele, netaknute. Međutim, otkrićemo da je Kadrijević, savezni sekretar za odbranu, već tada bio uočljivo podložan uticaju optuženog i slušao ga, iako je optuženi tada, kao što sam već rekao, bio predsednik Srbije i samim tim nije imao formalni autoritet nad Armijom, ali je bio u mogućnosti da vrši efektivnu kontrolu. Ti mehanizmi kontrole su pokazali početak jednog novog poretka. On je, ne samo u okviru svojih zvaničnih saopštenja, imao kontrolu nad JNA, ili Vojskom Jugoslavije a nezvanični načini te kontrole bili su važniji od zvaničnih.

Prva krv u ovom ratu prolivena je u proleće 1991. godine, između hrvatske policije i srpskih pobunjenika, uz intervencije od strane JNA koja je podržavala Srbe a ne jugoslovenske institucije. Ovaj optuženi je vršio pritisak na vojsku da podržava srpsku stvar, bez obzira na svoje javne izjave i stavove koje je zvanično zauzimao. Izjave su već tada bile usmerene na otklanjanje međunarodne osude. Ova obmana je bila vrlo bitna, kao što je bilo vrlo bitno i da se sakrije srpsko učešće u tom ratu a mi ćemo pokazati da su neke srpske vođe u trenucima nesmotrenosti to učešće priznali. Upravo zbog toga je optuženi toliko toga radio preko posrednika, kao što su savezno i krnje Predsedništvo ili kroz druge vođe u Kninu i na drugim mestima, kojima se moglo upravljati i koji su se mogli podsticati, kojima su se mogle slati potrepštine i obezbeđivati zalihe ali kojih se kasnije on mogao odreći. Gospodin Mesić ili bi trebalo da kažem predsednik Mesić, trebalo je tada da postane član, tačnije predsednik rotirajućeg Predsedništva bivše Jugoslavije. Međutim, on dugo nije mogao da zauzme tu dužnost, čak nekoliko meseci, između maja i jula, kada mu je dozvoljeno da uđe u kabinet, ali zapravo nije mogao da vrši tu funkciju još nekoliko meseci, do septembra.

Sada možemo da pogledamo kartu koja pokazuje nacionalni sastav Hrvatske. To je mapa broj 2. Nisam siguran da su boje na ovim kartama koje ću vam pokazivati iste na svakoj od karata ali videćete gde Srbi predstavljaju dominantno stanovništvo. To su krajevi označeni crvenom bojom a žutom je označeno hrvatski većinsko stanovništvo. I ono što ovde treba primetiti je da na zapadu ove karte, to je na istoku Hrvatske, imamo dosta tih jarko crveno označenih krajeva. Dalje na istoku, iako imamo nijanse crvenog, videćete da srpsko stanovništvo nije zastupljeno u velikom broju. Nema jasnih većina, ima

samo nekih izmešanih zajednica i mnogo naselja sa hrvatskom većinom, kao što je i za očekivati. Ostavićemo ovu kartu na grafoskopu i nastavićemo.

Početak avgusta, JNA je počela da zauzima Baranju u istočnoj Slavoniji, to je ovde na severoistočnom delu karte, pojačavajući napade na sela koja su držali Hrvati i na druge krajeve Baranje gde je hrvatsko stanovništvo bilo u većini. Međutim, JNA je te krajeve predala u ruke lokalnih Srba, koje je u to vreme predvodio Goran Hadžić. Tada je započela kampanja terora, kao što vidimo u optužnici, koju su karakterisali proizvoljna hapšenja, odvođenja, masovna ubijanja, proterivanja, uništavanja i razaranja dobara koje su vršili pripadnici paravojskih formacija, lokalne srpske snage, i u nekim slučajevima čak i sama JNA. Tako polako počinje da izbija na videlo cela slika o tome kako su razne vrste snaga operisale zajedno. Paravojska koja je bila deo tih snaga, kao što ćemo pokazati, imala je vrlo bliske veze sa MUP-om Srbije, sa bliskim saradnicima ovog optuženog koje je on nastavio godinama da podržava, pa i sa samim optuženim. Hrvati su blokirali kasarne JNA u Hrvatskoj sredinom septembra. Možemo da se oslonimo na ovu činjenicu kao na objašnjenje za neke od događaja koji su usledili. Ono što je usledilo je to da je JNA iz drugih krajeva zajedno sa lokalnim Srbima udarila u pet pravaca, sa ciljem da se Hrvatska raskomada i potpuno porazi, mada cilj JNA u to vreme možda i nije bio baš taj, možda je bio i drugačiji od ciljeva ovog optuženog, kako sam ih ja utvrdio i rezimirao.

Sada možemo da stavimo na grafoskop kartu broj 3. Na njoj vidimo srpske autonomne oblasti koje su proklamovane. Ja ću koristiti ovu mapu u drugu svrhu. Ovde imamo strelice koje prikazuju napade koje su srpske snage izvršile na istočnu Slavoniju, onda ovde imamo jednu štrafiranu površinu u kojoj se naravno nalazi Vukovar. Napadi su izvršeni sa ciljem da se odseku bitne magistrale u Hrvatskoj, iz Bosne na sever prema Slavoniji, to je sredina ovog štrafiranog dela, zatim imamo napade iz Bosne prema slovenačkoj granici, koji su imali za cilj da se odvoji Zagreb od obale. Zatim, sa juga i sa zapada, na ovoj karti vidimo napade iz Knina prema Zadru i Šibeniku, koji su bili usmereni na obalu i čiji je cilj bio razbijanje, razdvajanje Dalmacije. Kao što vidite, ovde je selo Škabrnje koje je označeno zajedno sa mestom Nadin koje ću uskoro pomenuti. I na kraju, iako nije obeleženo ali časni Sud će to znati, napadi iz Crne Gore i istočne Hercegovine na Dubrovnik. Vidimo Škabrnje blizu Zadra, koje je bilo mesto jednog važnog događaja. Ratko Mladić, načelnik Štaba devetog korpusa JNA je izvršio svoju pretnju da će uništiti ova dva sela, što je i uradio bez ikakvog opravdanja, ubijajući pri tome 45 starijih Hrvata, a kasnije u mesecima koji su usledili, još njih 26. Tada je on bio

komandant zvanično neutralne JNA, ali su on i Milan Martić, komandant pobunjeničke srpske milicije, koji je takođe učestvovao u ovim zločinima, kasnije javno govorili o svojoj punoj saradnji i integraciji. Ova dva čoveka, Mladić i Martić, kasnije su imali koristi od odluka koje je ovaj optuženi donosio, zajedno sa drugima. Mladić je postao komandant bosanskih Srba, a Martić je postao politički vođa hrvatskih Srba. Dubrovnik, grad u kome je bilo vrlo malo legitimnih ciljeva, ukoliko ih je uopšte bilo, granatiran je oko hiljadu puta, bez ikakvog vidljivog razloga. Ovde i u celom tom području ubijeno je oko 40 civila. Raspravno Veće imaće priliku da odluči o tome, moraće da odluči da li su ovi napadi možda bili opravdani ili su bili apsolutno kriminalni i zločinački zbog prekomerne upotrebe sile ili su učinjeni apsolutno namerno, zašta optuženi snosi odgovornost.

Vukovar u istočnoj Slavoniji, imate ga na vrhu vaših mapa, uništen je i tu je došlo do velikog razaranja i velikih gubitaka života, otprilike negde između 200 i 300 ljudi je pogubljeno, ljudi koji su bili u bolnici. Vukovar je možda primer toga kako je tokom vremena JNA donela sudbonosnu odluku da sarađuje, odnosno da u svoje redove integrira ono što se nazivalo dobrovoljcima. Vrlo često se radilo o pojedincima kojima nije bilo mesta u vojsci, odnosno pripadnicima paravojske, kao što su jedinice Željka Ražnatovića Arkana. Vremenska ograničenja na ovom suđenju nužno su dovela do selekcije optužbi pa treba biti prilično pažljiv u postupanju kako se ne bi došlo do pogrešnog dojma.

Vukovar i Dubrovnik su gradovi koji su ovde opisani i koji su bili izloženi teškim napadima. Ali, bilo je i ostalih koje ne smemo zaboraviti, Zadar, Osijek, Vinkovci u istočnoj Slavoniji, a isto tako i neki drugi manji gradovi i sela u Hrvatskoj. Najvažniji i po zlu poznati događaji, kao što je na primer Vukovar, ne smeju zaseniti činjenicu da su sela u toj oblasti, kao i sela u zaleđu Dubrovnika bila razarana i uništavana, da je tu došlo do velike pljačke i da je odatle stanovništvo pobjeglo. Te priče ne treba zaboraviti. Njih ne može zaseniti drama većih gradova.

Što se tiče kriminalnih bandi, kao što je bila Arkanova, ne može se zamisliti nikakav razumljiv i ubedljiv razlog da bi se takve grupe, takvi pojedinci pustili na ratište. Dokazi će pokazati da je to optuženi učinio sa umišljajem. Mi ćemo izvesti dokaze o njegovoj kriminalnoj nameri. I ne može biti sumnje, kao što će svedok sa sastanka sa Sajrusom Vensom obelodaniti, nema sumnje da je ovaj optuženi bio suočen, i to na vrlo oštar način, sa detaljima onoga što je Arkan uradio. U septembru, dok su se napadi pripremali, bosanski Srbi su se organizovali i došlo je do uspostavljanja

srpskih autonomnih oblasti u Bosni, i to u velikom delu Bosne, na sličan način kao što je to pre činjeno drugde. Videćete, ovde ćemo pokazati kakav je bio kontakt optuženog i tih bosanskih Srba. Ja ću, budući da se ovde radi o sažetku, kada dođe vreme ostaviti Hrvatsku, ali treba imati na umu sledeće: mnogi od najgorih zločina u Hrvatskoj događali su se uglavnom pred sam kraj borbi i vrlo često nisu imali nikakve veze sa vojnim ciljevima, dakle radi se o čistim zločinima. Navešću kao primer bolnicu u Vukovaru, masakr u Voćinu, koji se dogodio na dan srpskog povlačenja, zatim ubistva u Škabrnji nakon prekida vatre, kao i najgora granatiranja Dubrovnika koja su se dogodila dan pre prekida vatre.

Dolazimo do meseca oktobra 1991. godine koji je vrlo loš ali znakovit mesec, gde se počinju nazirati neki obrasci delovanja koji jasno ukazuju na postojanje plana. JNA je u svoje redove počela inkorporirati dobrovoljce koje sam već opisao, i usko saradivati sa Arkanom. Takvo delovanje vidljivo je oko Dubrovnika, gde su oficiri ne samo tolerisali, već su i predvodili pljačku i uništenje sela u dubrovačkom zaleđu i gde je došlo do neselektivnog granatiranja i velikog gubitka života. Slična sudbina zadesila je i Bosnu. Svaki mir, svaki privid mira je bio varljiv i mi ćemo pokazati, budući da raspoložemo sa snimcima telefonskih razgovora, da je rukovodstvo bosanskih Srba bilo uključeno, odnosno da je sudelovalo u ratu u Hrvatskoj. Šaljući dobrovoljce i regrute na front, na liniju fronta u toj zemlji, bosanski vrh SDS-a finalizira svoje planove za preuzimanje vlasti i nametanje etničke separacije a Karadžić između ostalog preta da će Muslimani nestati. Mi ćemo čuti i videti, mi ćemo izvesti pisane dokaze koji će pokazati da su se Srbi pripremali za uzimanje vlasti i da su se pripremali za etničku separaciju, što će se vrlo jasno videti i iz karata, a pokazaćemo da je to bilo nemoguće učiniti bez velikog premeštanja stanovništva.

U Beogradu je srpski blok u potpunosti napustio zakonito legalno postupanje i preuzeo efektivnu kontrolu. Ovaj optuženi je imao efektivnu kontrolu nad situacijom, kao što će, na primer, pokazati svedok Mesić. Pokazaćemo takođe, da su aktivnosti odnosno delovanja bila deo jednog te istog obrazca, kako u Hrvatskoj, tako i u Bosni, i Veće će se moći uveriti da se nešto vrlo slično dogodilo i na Kosovu nekoliko godina kasnije. Obrazac je bio sličan, najčešće bi prvo došlo do opkoljavanja i granatiranja sela, uglavnom od strane JNA, a onda bi u dotično selo ušli Teritorijalna odbrana, policija, paravojska i lokalni dobrovoljci. Dolazilo je do ubistava, ponekad nekoliko ljudi, ponekad mnogo, bilo je kampanje terora, proterivanje neželjenog dela stanovništva, pljačkanja domova i uništenja sela i svega što je preostalo

eksplozivom i vatrom. Ukupan, opšti napredak je proizveden ako je pojedinačno oružje postiglo poseban cilj, veći i gori nego što je bilo individualno i sastavno ubijanje ili neki drugi akti. A pitanje za ovo sudsko Veće je, naravno, ko je bio sposoban, ko je bio u mogućnosti da kontroliše, da utiče i iskorišćava ovo oružje. Ko je vršio uticaj na ove operacije, u vezi ove optužnice a i inače? Tužilaštvo tvrdi da je došlo do jednog sistematskog i organizovanog načina napada na nesrpsko stanovništvo u Hrvatskoj, iz čega će biti vidljivo da je postojala vrlo pažljivo razrađena šema i strategija koja se uklapala u jedan opšti cilj i koje je mogla biti vođena od strane ovog optuženog.

A sada ću moliti da pogledamo kartu broj 4. Ambicije Srba u Hrvatskoj nisu u potpunosti ostvarene. Ova karta plavom bojom pokazuje proglašene nezavisne teritorije, a crvenom bojom teritorije gde su imali uspeha, odnosno područja koja su uspeli okupirati. U Bosni ćemo videti materijal koji se tiče popisa stanovništva i koji pokazuje do koje mere su Srbi bili uspešni u okupiranju, zauzimanju teritorija. Mi nemamo podatke popisa stanovništva iz posleratnog razdoblja u Hrvatskoj jer su se ljudi, kada je došlo do popisa stanovništva, već bili vratili. Međutim, ova karta u izvesnoj meri pokazuje koliko su bili uspešni u promeni etničkog sastava i etničkog balansa stanovništva.

(...)

A sada molim da se vratimo na kartu broj 5. Mi smo pogledali samo gornje delove karte broj 5, a sada možemo pogledati i gornji i donji deo zajedno, a ne zaboravite da imate i kartu broj 8 koja je isečak ove druge. Mi ćemo saslušati dokaze statističke prirode o smrtnim slučajevima, o preseljenjima stanovništva u Hrvatskoj i u Bosni. Ovo ne vidimo na kartama koje su naravno, grafičke prirode. Kao što sam rekao, ne možemo isto uraditi za Hrvatsku jer rezultati popisa nisu dostupni, odnosno radi se o razdoblju posle rata, no gornja slika pokazuje koliko je raznolika u etničkom smislu bila Bosna. Na njoj možete videti ljudsko lice Bosne, kakvo je bilo pre rata. Ova donja karta, moliću da je sada pogledamo, daleko je, da tako kažem, čistija, urednija, sa jasnim većinskim područjima, srpskim većinskim područjima, muslimanskim većinskim područjima i hrvatskim većinskim područjima. Hrvatska i muslimanska većina su bile, sastavljale su federaciju, razdvojenu po upravama, kao što Veće već zna. Ova uredna mapa je bila cilj raznih pojedinaca, uključujući i ovog optuženika. Upravo ta sređena, uredna mapa rezultat je tisuća i tisuća ubistava, bezbrojnih nehumanih činova i nebrojanih akata etničkog čišćenja. Kada bi karta Hrvatske bila dostupna na isti način,

ona bi mogla pokazati sličnu sliku. Dakle, put od jedne neuredne do jedne vrlo uredne karte. A šta leži u srcu svega toga? Šta je uzrok svih tih promena? Nehumano postupanje, nehumanost koju mi ovde moramo istražiti.

(...)

AGENCIJA SENSE O SUĐENJU "VUKOVARSKOJ TROJCI"

VOJNA PRECIZNOST OPERACIJE U VUKOVARSKOJ OVČARI
HAG/DEN HAAG, 11.10.2005

U uvodnoj reči na početku suđenja "Vukovarskoj trojki", tužilac je ukazao da su selekcija ljudi iz vukovarske bolnice, njihov transport, privremeno zatočenje, egzekucija i sahranjivanje u masovnu grobnicu... predstavljali "operaciju koja je zahtevala vojnu preciznost." Šljivančanin i Radić odriču svaku odgovornost za zločin u Ovčari i veruju u "istinu i pravdu." Izvođenje dokaza počinje 25. oktobra.

Optuženi Mile Mrksić, Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić "nisu fizički počinili ni jedan od zločina za koje se terete ali su doprineli da se sprovede zajednički zločinački plan" – istakao je tužilac Marks Mur/Moore u uvodnoj reči na početku suđenja "Vukovarskoj trojki" oficira bivše JNA. Plan je, prema tužiocu, bio da se "ubiju, sahrane i sakriju tela" više od 200 Hrvata odvedenih 20. novembra 1991. godine iz vukovarske bolnice, a ostvaren je "korišćenjem snaga koje su bile pod komandom optuženih." Tužilaštvo će, najavio je Mur, dokazati da su optuženi "znali šta se dešava i imali efektivnu kontrolu nad svojim snagama, ali nisu učinili ništa da spreče zločine ili kazne podređene koji su ih počinili."

Četrnaest godina nakon zločina i deset godina od podizanja optužnice, u Tribunalu je konačno počelo suđenje "Vukovarskoj trojki" oficira bivše JNA, optuženoj za masakr u Ovčari. Tužilac Mur je, u uvodnoj reči, u najopštijim crtama izložio tok događaja od 18. do 20. novembra 1991. godine: od ulaska JNA u razoreni Vukovar, pregovora i sporazuma o evakuaciji bolnice, onemogućavanja evropskih posmatrača i predstavnika Međunarodnog crvenog krsta da nadziru realizaciju tog sporazuma, zatim selekcije bolesnika, ranjenika i civila u dvorištu bolnice, odlazak autobusa sa odabranim Hrvatima u dvorište kasarne JNA a potom u Ovčaru, zlostavljanje

zarobljenika u hangaru i njihovo pogubljenje u Grabovu, gde je bila pripremljena jama velikih dimenzija što, po tužiocu, "otkriva nameru da se ubije i sahrani veliki broj ljudi." Selekcija, transport, privremeno zatočenje, egzekucija i sahranjivanje tako velikog broja ljudi su, prema tužiocu, predstavljali "operaciju koja je zahtevala vojnu preciznost."

Tužilac je rekao ponešto i o ulozi svakog od optuženih u tim događajima. Mrkšić je zapovedao Operativnom grupom Jug koja je bila odgovorna za evakuaciju bolnice i pod njegovom komandom su, osim Prve gardijske brigade, bile i jedinice teritorijalne odbrane kao i dobrovoljci iz Srbije. Šljivančanin je bio oficir bezbednosti podređen Mrkšiću a nadređen Radiću, kojeg je smatrao svojom desnom rukom. Radić je komandovao jednom od "jurišnih grupa" u čijem su sastavu, pored vojnika JNA, bili i dobrovoljci iz Srbije i lokalne jedinice TO "Leva supoderica" i "Petrova gora", čiji su pripadnici, prema tužiocu, neposredni izvršioци zločina u Ovčari.

Optuženi su, tvrdi tužilac, mogli da "predvide da će se tako nešto desiti." Zbog teških borbi i žrtava i velike mržnje, postojala je bojazan da bi moglo doći do odmazde i osvete nad ratnim zarobljenicima i civilima, pa je tadašnji načelnik Generalštaba Života Panić 18. novembra 1991. izdao naređenje u kojem se izričito navodi da su zapovednici na svim nivoima lično odgovorni za poštovanja Ženevskih konvencija o ratnim zarobljenicima, kako bi se sprečile odmazde i osvete. Šljivančanin i Radić su bili svesni šta će se dogoditi sa ljudima iz vukovarske bolnice, tvrdi tužilac i kao dokaz navodi iskaze dvoje svedoka: žene kojoj je Šljivančanin rekao da će "te ljude pojesti mrak usred dana" i novinara kojem je Radić govorio da su "oni svi mrtvi ljudi."

Branioци trojice optuženih su najavili da će svoje uvodne reči izgovoriti na početku dokaznog postupka odbrane, a Šljivančanin i Radić su iskoristili mogućnost da se sudijama obrate izjavama bez polaganja zakletve. Obojica su porekli svaku odgovornost za zločin u Ovčari i izrazili nadu da će se na suđenju utvrditi "prava istina." U svom 20 minutnom izlaganju, Šljivančanin je rekao da su taj zločin "počinili oni koji su mrzeli JNA i sprečavali je u težnji da očuva Jugoslaviju."

Izvođenje dokaza na suđenju "Vukovarskoj trojki" počće 25. oktobra, kada će se pred većem pojaviti prvi svedok optužbe - upravnica vukovarske bolnice doktorka Vesna Bosanac.

CRVENI KRST KAO "META" ZA AVIONE I TENKOVE HAG/DEN HAAG, 25.10.2005.

Već na početku sukoba dr. Vesna Bosanac – prvi svedok optužbe na suđenju "Vukovarskoj trojki" - je zgradu bolnice u Vukovaru obeležila velikim znakom Crvenog krsta koji je, kako su joj kasnije zamerali, poslužio JNA kao "odlična meta za avione, tenkove i topove."

Prikazivanjem snimka vukovarske bolnice uoči njene evakuacije 20. novembra 1991. godine, tužilac Marks Mur/Moore počeo je izvođenje dokaza na suđenju oficirima bivše JNA Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću, optuženim za masakr u vukovarskoj Ovčari.

Snimak je sudnici komentarisala dr. Vesna Bosanac, tadašnja i sadašnja upravnica vukovarske bolnice. Gladajući kadrove stepeništa, hodnika i bolničkih soba prepunih ranjenika i bolesnika, dr. Bosanac se prisećala "vojnog" rasporeda u bolnici, čiji su gornji spratovi, usled stalnog bombardovanja i granatiranja, postali potpuno neupotrebljivi.

Već u avgustu 1991. godine, posle prvih napada, bolnica je jasno obeležena ogromnim znakom Crvenog krsta ali je na nju – prema svedočenju dr. Bosanac - svakodnevno padalo "80 do 90 bombi, projektila, granata". Kasnije su joj, rekla je, mnogi prebacivali, smatrajući da je crveni krst na beloj podlozi zapravo bio odlična meta za avione, tenkove i topove JNA.

Tužilac Marks Mur je tokom današnjeg ispitivanja detaljno prošao kroz više desetina pisama koje je doktorka Bosanac, tokom oktobra, slala kancelariji Evropske posmatračke misije u Hrvatskoj ili "Lekarima bez granica". Navodeći podatke o ranjenim i bolesnim - kojih je 18. novembra u bolničkoj zgradi bilo oko 450 – doktorka je apelovala na međunarodnu zajednicu da "prekine agresiju i uspostavi mir".

Doktorka Bosanac je rekla da je više puta pokušala da stupi u kontakt sa čelnicima JNA i obavesti ih da u bolnici nema hrane, vode, struje, lekova i sanitetskog materijala. Oni sa kojima je razgovarala – general Rašeta u Zagrebu i admiral Brovet u Beogradu - su, ocenila je, "sve znali" ali "nisu hteli da prestanu" sa granatiranjem bolnice. "Hteli su nas uništiti", zaključila je doktorka.

Iako povređenog gležnja i u invalidskim kolicima, doktorka Vesna Bosanac je i četvrti put došla da pred Tribunalom svedoči o grantiranju bolnice i odvođenju bolesnika, ranjenika i ljudi koji su se tu sklonili na poljoprivredno dobro Ovčara. Prethodno je svedočila na raspravi o

potvrđivanju optužnice 1996, potom dve godine kasnije na suđenju bivšem predsedniku vukovarske opštine Slavku Dokmanoviću optuženom za isti zločin, a u februaru 2003. i na suđenju Slobodanu Miloševiću. Tužilaštvo je ipak odlučilo da se ne služi transkriptima njenog svedočenja u drugim predmetima, već da doktorka ponovo svedoči o svim relevantnim okolnostima, kako bi i branioci trojice optuženih imali priliku da je unakrsno ispitaju.

Ovo je inače, prvo "elektronsko suđenje" u Hagu i već prvog dana je zadalo dosta muke tužilaštvu. Kako bi suđenja bila efikasnija, optužba i odbrana su u obavezi da dokazne predmete – dokumenta, fotografije, video snimke - unesu u elektronski sistem i učine ih dostupnim svima. Tužilaštvo je međutim previdelo da pored dokaznih predmeta koje planira da koristi, u kompjuterski sistem unese i prevode tih dokumenata tako da su i danas sudnicom kružili papiri.

Doktorka Vesna Bosanac će svoje svedočenje nastaviti sutra.

MRKŠIĆ NIJE ZNAO ZA DETALJE SPORAZUMA O EVAKUACIJI BOLNICE

HAG/DEN HAAG, 26.10.2005.

Optuženi Mile Mrkšić se, prema svedočenju doktorke Vesne Bosanac, nije protivio evakuaciji vukovarske bolnice ali navodno nije znao kako bi ona trebalo da se odvija prema sporazumu koji su dan ranije u Zagrebu potpisali predstavnici JNA i hrvatskih vlasti.

“Razgovarali smo o evakuaciji ranjenih i bolesnih, opisala sam situaciju u bolnici, rekla sam da je bolnica prljava, bez zaliha hrane, vode, struje, rekla sam da se širila gangrena”. Tako je u današnjem nastavku svedočenja na suđenju "Vukovarskoj trojki" doktorka Vesna Bosanac opisala razgovor koji je 19. novembra 1991., u štabu Operativne grupe Jug, vodila sa komandantom Miletom Mrkšićem.

Mrkšić je zajedno sa Veselinom Šljivančaninom i Miroslavom Radićem optužen da je bolesnike i ranjenike iz vukovarske bolnice umesto u Hrvatsku ili Srbiju, 20. novembra 1991. prebacio na poljoprivredno dobro Ovčara, gde su ti zarobljenici, kojih je bilo blizu tri stotine, mučeni a potom i ubijeni.

Razgovor upravnice vukovarske bolnice i komandanta Operativne grupe Jug, trebalo je da dovede do primene sporazuma koji je dan ranije

potpisan u Zagrebu, a prema kojem bi bolesnici i ranjenici iz vukovarske bolnice bili prebačeni u Vinkovce. Iako se nije protivio evakuaciji Mrkšić je tvrdio da ne zna kakav je sporazum general Andrija Rašeta potpisao sa hrvatskim vlastima. Rekao joj je da je situacija "sada bolja, pošto se više ne puca" i da će moći "bolje da sprovedu evakuaciju."

Pre nego što je svedokinju pitao za sastanak sa optuženim Mrkšićem, tužilac Marks Mur/Moore u spise uveo niz dokumenata – pisama i beleški o telefonskim pozivima koje je doktorka Bosanac tokom oktobra i novembra 1991., upućivala kancelariji Evropske posmatračke misije u Zagrebu. U njima je apelovala da međunarodna zajednica zaustavi granatiranje bolnice i organizuje evakuaciju bolesnika i ranjenika. Ona je objasnila da se "bojala šta će biti ako jugoslovenski vojnici, koji su razarali grad i ubijali" dođu u bolnicu bez posmatrača i Međunarodnog crvenog krsta.

Vesna Bosanac je danas negirala da je vukovarska bolnica korišćena u vojne svrhe. "Hrvatski vojnici ni na koji način nisu koristili bolnicu", insistirala je ona dodajući da je "svaki dan bila u bolnici i obilazila sve prostorije, pa bi samim tim ili videla ili bi joj neko rekao da je bolnica korišćena na vojni način".

Svedočenje Vesne Bosanac biće nastavljeno sutra kada bi trebalo da govori o događajima od 20. novembra 1991.: selekciji pacijenata i civila iz vukovarske bolnice i njihovom odvođenju na Ovčaru.

ČETIRI SUSRETA DOKTORKE BOSANAC SA MAJOROM ŠLJIVANČANINOM

HAG/DEN HAAG, 27.10.2005.

U nastavku svedočenja na suđenju "Vukovarskoj trojki", dr. Vesna Bosanac opisala svoja četiri susreta sa "arogantnim i strogim" majorom Veselinom Šljivančaninom.

Veselin Šljivančanin je bio "arogantantan i strog", rekla je doktorka Vesna Bosanac trećeg dana svedočenja na suđenju "Vukovarskoj trojki". Nekadašnji oficir za bezbednost Operativne grupe Jug ostavio je takav utisak posle "informativnog razgovora" koji je sa upravnicom vukovarske bolnice vodio u svom štabu u Negoslavcima, 19. novembra 1991.

Te večeri, vojnici JNA "prosledili" su doktorku Bosanac iz bolnice - u kojoj se spremala evakuacija ranjenih, bolesnih i civila - u štab Operativne grupe. Ispitujući doktorku major Šljivančanin je želeo da sazna gde se kriju

hrvatski vojnici i zapovednik odbrane Vukovara. Pitao je, takođe, "ko je ubio njegove mladiće, vojnike JNA" i "koliko bi Tuđman platio za nju". Doktorka mu je, kako je danas izjavila, odgovorila da "ne zna ni ko ih je ubio, ni zašto ih je doveo da ruše Vukovar".

Odgovarajući na pitanja tužioca Marksa Mura/Moore, Vesna Bosanac je rekla da se tog dana još dva puta susrela sa Šljivančaninom. U prvom od tih susreta major je upozorio doktorcu da se "ne petlja u ono što nije njen posao". Drugi put je Šljivančanin, u prisustvu Nikolasa Borsingera, predstavnika Međunarodnog crvenog krsta, zatražio od nje spiskove sa imenima 400 težih i lakših ranjenika, insistirajući da mu se predaju sve kopije. Borsinger je, tvrdi svedokinja, "bio uplašen" i priznao je da "nije sposoban da utiče na način sprovođenja evakuacije".

Vesna Bosanac je majora Šljivančanina poslednji put videla sledećeg dana, u bolnici, kada je sazvao medicinsko osoblje i saopštio mu da je JNA "oslobodila Vukovar" i da bolnica prelazi u nadležnost Vojno-medicinske akademije u Beogradu

Tužilac je glavno ispitivanje završio uvođenjem u dokazni materijal spiska sa imenima više od 250 žrtava masakra na Ovčari, za čiju se smrt terete Mile Mrkšić, Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić. Vesna Bosanac je, prethodno, obeležila ko je od ljudi na spisku bio civil, ranjenik a ko hrvatski vojnik.

Unakrsno ispitivanje prvog svedoka optužbe otvorio je Mrkšićev branilac Miroslav Vasić, čija su se pitanja odnosila uglavnom na početak sukoba na vukovarskom ratištu i događaje koji su prethodili blokadi grada. Posebno ga je zanimalo kako je doktorka izračunala da je na bolnicu svakodnevno padalo 80 do 90 granata. Vesna Bosanac je ostala pri toj tvrdnji, navodeći da je na "bolnicu sigurno padalo toliko a na grad još 100 puta više". Vidno razljučena pitanjem, uputila je branioca da to pitanje uputi "nazočnim štićenicima" - Mrkšiću, Radiću i Šljivančaninu – pošto oni to "jako dobro znaju."

Unakrsno ispitivanje doktorke Bosanac sutra će nastaviti advokat Borivoje Borović koji zastupa optuženog Miroslava Radića.

IZGUBLJENI U PREVODU

HAG/DEN HAAG, 28.10.2005.

Branilac Miroslava Radića optužuje doktorcu Vesnu Bosanac da je, u saradnji sa zapovednicima odbrane Vukovara, upućivala međunarodnoj

zajednici apele u kojima je pogrešno predstavljala situaciju u bolnici i gradu. Da li je dr. Bosanac istražiteljima tužilaštva izjavila da se nešto dogodilo "u novembru" ili "do studenog"?

U oštrom unakrsnom ispitivanju prvog svedoka optužbe, branilac Miroslava Radića je tvrdio da je doktorka Vesna Bosanac tokom čitavog trajanja sukoba na vukovarskom ratištu saradivala sa pripadnicima Zbora narodne garde i lokalne policije. U prilog tome, beogradski advokat Borivoje Borović navodi da su apele međunarodnoj zajednici u kojima se traži obustava granatiranja Vukovara i hitna evakuacija gradske bolnice – umesto doktorke pisali hrvatski policajci i vojnici.

Radićev branilac je svoju tvrdnju nastojao da potkrepi pozivajući se na jedan od tih dokumenta, sačinjen 22. oktobra 1991. u kome se navodi da su tog dana u bolnicu primljena tri vojnika JNA. On je ukazao da se taj podatak razlikuje od izjave doktorke Bosanac date istražiteljima Tribunala jula 1995, gde stoji da su vojnici primljeni u bolnicu u novembru. Svedokinja je protestovala, objašnjavajući da je datum netačan. Ona naime tvrdi, da u izjavi istražiteljima o datumu prijema vojnika, nije rekla "u novembru" već "do studenog", to jest novembra.

U žučnu raspravu u kojoj su učestvovali sudija Kevin Parker, advokat Borović, i doktorka Bosanac, umešao se i tužilac Marks Mur/Moore, ukazujući da se rešenje možda nalazi u činjenici da ja jedna od verzija sporne izjave sačinjena na hrvatskom a druga na srpskom jeziku. "Mislio sam da je to isti jezik, ali ko sam ja da sudim o tome", zbunjeno je rekao tužilac. Spor je konačno ražrešen preporukom sudije Parkera da se pronađe original izjave iz 1995. godine.

Nastavak unakrsnog ispitivanja, obeležila su nastojanja Radićeve odbrane da ospori kredibilitet svedokinje optužbe. Odbrana naime tvrdi da je doktorka Vesna Bosanac bila pod istragom vojnih organa u Srbiji zbog sumnje da je i sama počinila ratni zločin odbijanjem da pruži pomoć ranjenom vojniku JNA.

Branilac Borović je tokom unakrsnog ispitivanja optužio doktorcu Bosanac da je "nehumana", da je ranjenike i bolesnike "držala kao taoce" u bolnici dok je sama svaku noć spavala kod kuće, u kako je rekao "udobnom krevetu" i vozila automobilom trošeći benzin umesto da ga štedi za pokretanje bolničkog agregata. Svedokinja je uzvratila da se automobil kreće na benzin dok agregati koriste naftu, kao i da u Vukovaru "u to vreme nije

bilo udobnog kreveta, kada su na grad svakodnevno padale granate", tako da je stanovništvo živelo u podrumima i skloništima.

Unakrsno ispitivanje doktorke Bosanac u ponedjeljak će nastaviti branilac Veselina Šljivančanina, advokat Novak Lukić.

ZAVRŠENO SVEDOČENJE DOKTORKE BOSANAC

HAG/DEN HAAG, 31.10.2005.

U unakrsnom ispitivanju upravnice vukovarske bolnice, branilac Veselina Šljivančanina sugerisao da "u Ovčari nisu bili pacijenti bolnice." Doktorka Bosanac, međutim, tvrdi da je u obdukciji pozitivno utvrđeno da su najmanje 97 od ukupno 192 identifikovane osobe bili pacijenti vukovarske bolnice.

Najmanje 97 od ukupno 192 identifikovane osobe čiji su posmrtni ostaci ekshumirani iz masovne grobnice u Ovčari bili su pacijenti vukovarske bolnice – tvrdi doktorka Vesna Bosanac na osnovu poređenja bolničke baze podataka iz 1991. godine i nalaza američkih veštaka koji su izvršili obdukciju žrtava.

Odbrana Vukovarske trojke, međutim, tvrdi da su u hangar na Ovčari – pored nekoliko ranjenika i bolesnika - odvedeni pripadnici Zbora narodne garde i policije, koji su se posle pada Vukovara sakrili u bolnicu u nadi da će biti evakuisani zajedno sa bolničkim pacijentima.

Branilac Veselina Šljivančanina, beogradski advokat Novak Lukić je tokom unakrsnog ispitivanja doktorke Bosanac sugerisao da "hrvatskim vlastima možda ne bi odgovaralo da se objave izveštaji o bolesnim i ranjenim poslani u Zagreb 17. i 18. novembra 1991, jer bi se pokazalo da na Ovčari nisu bili pacijenti bolnice". Odbijajući tu sugestiju, svedokinja se pozvala na nalaze američkih forenzičara koji su kod najmanje polovine žrtava nad kojima su izvršili obdukciju pozitivno utvrdili da je reč o bolesnicima ili ranjenicima, pacijentima vukovarske bolnice.

Advokat Lukić se u unakrsnom ispitivanju Vesne Bosanac pozvao na podatke Evropske posmatračke misije prema kojima je iz vukovarske bolnice evakuisano ukupno 400 osoba. Prvog dana, 20. novembra, prema podacima ECMM evakuisana su 82 teža i 263 lakša ranjenika, a sledećeg dana još 52 ranjenika. Lukić tvrdi da je, od 400 bolničkih pacijenata, 110 želelo da budu evakuisani u Srbiju, ali za sada ne nudi nikakve dokaze za tu tvrdnju.

Doktorica, međutim, insistira da je u ta dva dana evakuisano samo 174 od ukupno 400 do 450 pacijenata koliko ih je 20. novembra 1991. bilo u vukovarskoj bolnici. Mada, kako je rekla, veruje Evropskoj posmatračkoj misiji, smatra da "oni ipak nemaju tačne podatke" jer "nisu došli na vreme" u bolnicu. Došli su, naime, tek nakon što je šest autobusa sa pacijentima napustilo bolnicu u pravcu kasarne JNA i Ovčare.

Nakon doktorke Bosanac, na klupu za svedoke je sela Binazija Kolesar, glavna medicinska sestra na odeljenju hirurgije u vukovarskoj bolnici 1991. godine, čije će se svedočenje nastaviti sutra.

ŠLJIVANČANINOVA LISTA

HAG/DEN HAAG, 01.11.2005.

Svedočenje Binazije Kolesar, bivše glavne medicinske sestre hirurškog odeljenja bolnice u Vukovaru, o događajima od 20. novembra 1991. godine.

Neposredno po ulasku JNA u grad, u vukovarsku bolnicu je 20. novembra 1991. došao dr. Marko Ivezić, lekar Vojno medicinske akademije (VMA) iz Beograda, koji je pregledao nekoliko pacijenata sa spiska koji je imao sa sobom – svedočila je u nastavku suđenja Vukovarskoj trojki Binazija Kolesar, glavna medicinska sestra hirurškog odeljenja bolnice u Vukovaru.

Ti pregledi, tvrdi svedokinja, nisu bili detaljni: "on bi pomerio zavoj, pogledao ranu" a "ako neki od pacijenata (sa njegovog spiska) nije bio pronađen... on ne bi mnogo insistirao na tome". Sve vreme "vizite", svedokinju i lekara sa VMA pratio je naoružani vojnik JNA. Kolesar je rekla i da je pet do šest pregledanih ranjenika odvezeno iz bolnice pre svih ali nije mogla da navede kojim vozilima ili u kom pravcu, niti šta se sa njima dogodilo.

Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić terete se da su "lično učestvovali u selekciji 400 nesrba iz vukovarske bolnice koji su potom ukrcani u autobuse, znajući da će zatočenici biti dalje progonjeni i ubijeni." Treći optuženi, tadašnji pukovnik Mile Mrkšić, se kao komandant vukovarske operacije JNA tereti za zločine koje su nad bolesnicima, ranjenicima i drugim ljudima odvedenim 20. novembra iz bolnice na farmu u Ovčari počinile snage pod njegovom komandom.

Binazija Kolesar je danas svedočila i o sastanku medicinskog osoblja ujutro 20. novembra na kojem ih je major Šljivančanin obavestio da je

“evakuacija počela i da treba sačekati autobuse”. Svedokinja nije mogla da kaže na čiju je inicijativu sastanak sazvan, a sve dok se nije predstavio, nije prepoznala majora Šljivančanina koga je opisala kao “čoveka u maskirnoj uniformi”. Ovom sastanku su pored osoblja bolnice prisustvovali i lekari iz Beograda, među kojima je i doktor Ivezić, tada imenovan za upravnika bolnice umesto dotadašnje upravnice doktorke Vesne Bosanac.

Dok je sastanak trajao, rekla je svedokinja, bolničko dvorište je počelo da se puni muškarcima i pokretnim ranjenicima kojima je bilo naloženo da napuste bolničke sobe. Među njima je, navela je svedokinja, bilo zdravstvenih radnika, tehničkog osoblja, kao i “njihovih muževa” koji su, prema njenim rečima, jedini “preživeli odvođenje iz bolnice”.

Po izlasku u dvorište, ranjenici i oni koji su potražili utočište u bolnici, a među njima se nalazio i suprug Binazije Kolesar, autobusima su odvezeni u pravcu kasarne JNA. Pokušavajući da spasi supruga, svedokinja je potražila pomoć i od majora Šljivančanina, kome su prethodno dali spisak članova porodice medicinskog osoblja koje se tog dana nalazilo u bolnici. “On me nije odbio, ali mi nije ni pomogao” – rekla je svedokinja i dodala: “Rekao mi je samo – ako je u autobusu, izaći će.”

Većina odvedenih članova porodica medicinskog osoblja je kasnije tog dana vraćena u bolnicu, a među njima i suprug Binazije Kolesar. Ispričao joj je da su odvezeni do kasarne, govoreći im da ih “vode na streljane”. Potom su ih prozivali po spisku koji je dat Šljivančaninu i naterali ih da - “trčeći kroz špalir sačinjen od nekih ljudi koji su ih tukli” - pređu iz jednog autobusa u drugi. Kada se vratio u bolnicu, opisala je Kolesar, njen suprug je “šepao, jer su ga tukli u desno koleno i trbuh”, pa je “posledice tih udaraca osećao do smrti.” Koliko je svedokinji poznato, barem dvojica sa “Šljivančaninovog spiska” – Josip Zeljko i Jozo Adžaga - se nisu vratili u bolnicu i njihova su tela kasnije ekshumirana iz masovne grobnice u Ovčari.

Binazija Kolesar je svedočila i o događajima koji su prethodili evakuaciji bolnice u kojoj je, prema njenim procenama, bilo “oko hiljadu civila - žena, dece, izbezumljenih ljudi”. “To su bili ljudi koji su više od 80 dana proveli u podrumima, gladni i žedni. Došli su u bolnicu da potraže mir i spas”, rekla je svedokinja. Potvrdila je i iskaz Vesne Bosanac da se 20. novembra u bolnici nalazilo oko 400 pacijenata, ukazujući da su “to bile sve osobe kojima je bila potrebna lekarska pomoć, ranjenici ali i bebe, porodilje, ljudi sa psihijatrije”.

Binaziju Kolesar će sutra unakrsno ispitivati branioci trojice optuženih.

BOLNIČKA "PRERUŠAVANJA"

HAG/DEN HAAG, 03.11.2005.

Odbrana Vukovarske trojke tvrdi da su se po ulasku JNA u Vukovar pripadnici Zbora narodne garde (ZNG) krili u bolnici preobučeni u lekare ili su stavljali zavoje i gips kako bi izgledali kao ranjenici. Medicinska sestra Binazija Kolesar "teško može u to da poveruje", mada ne može sa sigurnošću da tvrdi da takvih slučajeva nije bilo.

Branioci Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića su tokom unakrsnog ispitivanja Binazije Kolesar tvrdili da su se po ulasku JNA u Vukovar pripadnici Zbora narodne garde (ZNG) krili u bolnici preobučeni u lekare ili su stavljali zavoje i gips kako bi izgledali kao ranjenici.. Svedokinja optužbe, koja je u novembru 1991. bila glavna medicinska sestra na hirurškom odeljenju vukovarske bolnice, nije ni potvrdila, ali ni demantovala, tu tvrdnju branilaca.

Dodala je, međutim, da njoj “nije čudno da se ljudi bore za položaj ranjenika” s obzirom da su “znali da su ranjenici zaštićeni međunarodnim konvencijama”. Takođe je ukazala da “niko nije mogao samog sebe da pretvori u ranjenika, stavi gips i napiše nalaz” već je “svako morao da prođe pregled” o čemu je postojala i dokumentacija.

Pripadnici ZNG, prema svedokinji, nisu nosili bele mantile koji su bili rezervisani “za osobe određene da pomažu pri transportu ranjenika”. Mada joj je teško u to da poveruje, Binazija Kolesar priznaje da ipak ne može da bude sigurna da ni jedan “zenga” nije obukao beli mantil pošto je, kako je rekla, “bilo teško pogoditi ko je u onoj masi nosio beli mantil.”

Ukazujući na izjavu koju je svedokinja pre deset godina dala istražiteljima tužilaštva, branioci su nastojali da pokažu da su se srpski civili pre izbijanja sukoba plašili da potraže medicinsku pomoć u vukovarsku bolnicu, kao i da se loše postupalo sa onim Srbima koji su to ipak učinili.

U izjavi iz 1995. godine svedokinja je, naime, rekla da se od sukoba u Borovu selu u maju 1991. godine, “bolnica brinula o ranjenicima, koje su čuvali naoružani policajci a srpski pacijenti su prestali da dolaze jer su se bojali”. Sada je tu izjavu korigovala rekavši da pacijenti nisu mogli da dolaze u bolnicu zbog barikada na putevima ka Vukovaru, ali je dozvolila mogućnost da su se Srbi “plašili policajaca” koji su na odeljenju hirurgije čuvali kolege, ranjene u Borovu selu. Smatra, ipak, da je “malo verovatno da su ti policajci nosili oružje u bolnici”.

Odbrana takođe tvrdi da povređeni vojnici JNA nisu adekvatno lečeni i da su držani u bolnici "kao taoci", da bi ih pokazivali međunarodnim posmatračima. Branioци su to pokušali da dokažu na primeru ranjenog vojnika JNA Saše Jovića, čije rane, po njima, nisu bile toliko ozbiljne da bi proveo u bolnici više od mesec dana. "Nikad nisam čula za tako nešto" rekla je svedokinja navodeći da ne zna kakve su bile njegove povrede. Pomenula je, zatim, slučaj vojnika Trifunovića koga su pripadnici ZNG pronašli teško ranjenog u jednoj napuštenoj kući, gde je ležao dva dana. Prebacili su ga u bolnicu gde su ustanovili da je rana inficirana i da, kako je rekla svedokinja, nemaju izbora nego da mu amputiraju nogu.

Optužba nije imala dodatnih pitanja za Kolesara, a suđenje Vukovarskoj trojki će se nastaviti danas posle podne, izkazom zaštićenog svedoka.

DA LI JE "DRUG MRKŠIĆ" BIO U VUKOVARSKOJ BOLNICI?

HAG/DEN HAAG, 07.11.2005.

Zaštićena svedokinja tvrdi da je 20. novembra 1991. u vukovarskoj bolnici videla oficira kojeg je lekar u njegovoj pratnji oslovljavao sa "druže Mrkšiću". Odbrana najavljuje da će dokazati da pukovnik Mile Mrkšić, tadašnji zapovednik Vukovarske operacije JNA, tog dana uopšte nije bio u bolnici.

Ujutro 20. novembra 1991. zaštićena svedokinja je, kako tvrdi, u hodniku vukovarske bolnice videla oficira JNA u pratnji lekara koji ga je oslovljavao sa "druže Mrkšiću." U hodniku su bili kreveti sa težim ranjenicima a lekar je, tvrdi svedokinja, išao od jednog drugog i govorio "drugu Mrkšiću": "Ovo je naš, ovo nije." Po njoj, kako je objasnila, "naši" su Srbi, a oni drugi su Hrvati.

Svedokinja zaštićena šifrom 013 je 1991. godine radila u kuhinji vukovarske bolnice. Na suđenju Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću svedočila je da je rano ujutro 20. novembra 1991. svim lakšim ranjenicima, bolesnicima i civilima naređeno da napuste zgradu bolnice. Na ulazu u bolnicu stajao je vojnik koga je svedokinja označila kao Nikolu Dukića a koji je muškarcima govorio da idu na levu stranu ka autobusima, dok su žene, deca i starci upućivani na desnu stranu.

U bolničkom dvorištu je stajao major Šljivančanin i, tvrdi svedokinja, "izričito zapovedao vojnicima, koji su radili sve kako im je on govorio." Tvrdi, takođe, da je čula razgovor majora Šljivančanina sa "čovekom u belom" – verovatno pripadnikom evropske posmatračke misije – koji je insistirao da se

napravi spisak ranjenika koji se izvode iz bolnice. Šljivančanin je, seća se svedokinja, to odbio rečima: "Ovo je moja država i ovde ja zapovedam. U vašoj državi vi zapovedajte."

Svedokinja, dalje, tvrdi da je tog 20. novembra čula i razgovor vojnika JNA sa "jednom gospođom" koja ga je pitala "šta će biti sa ljudima" koji su odvedeni iz bolnice. Vojnik je, rekla je svedokinja, odgovorio da će "svi biti ubijeni" i da je "to već dogovoreno." Branilac Mileta Mrkšića, beogradski advokat Miroslav Vasić, je u unakrsnom ispitivanju ukazao da svedokinja nije pomenula "druga Mrkšića" u izjavi koju je haškim istražiteljima dala 1995. godine. U istoj izjavi, primetio je Vasić, svedokinja je za lekara koji je govorio "Ovo je naš, ovo nije" rekla da je bio uniformisan, dok je u današnjem svedočenju rekla da je bio u belom mantilu. Vasić je, takođe, najavio da će odbrana dokazati da Mile Mrkšić, tadašnji zapovednik Operativne grupe Jug, nije 20. novembra 1991. bio u vukovarskoj bolnici.

Nakon Vasića, svedokinja će unakrsno ispitivati branioци Miroslava Radića i Veselina Šljivančanina.

SVEDOČENJE IZ KNJIGE I SA TELEVIZIJE

HAG/DEN HAAG, 08.11.2005.

Da li je svedokinja lično videla razgovor Majora Šljivančanina i "čoveka u belom", ili ga je gledala na televiziji i čitala o njemu u knjizi "Ovo je moja zemlja"?

Branioци Vukovarske trojke osporili su u unakrsnom ispitivanju deo iskaza svedokinje zaštićene šifrom P-013 koja je tvrdila da je 20. novembra 1991. u dvorištu vukovarske bolnice čula delove razgovora optuženog majora Šljivančanina sa "čovekom u belom", za koga je rekla da je "najverovatnije predstavnik međunarodne posmatračke misije."

Odgovarajući na pitanja tužioca, svedokinja je juče rekla da je "čovek u belom" tražio da se sastavi spisak svih ranjenika koji se izvode iz bolnice ali da je Šljivančanin odbio taj zahtev rečima: "Gospodine, ovo je moja zemlja. Gospodine, ovde je rat. Ovde ja zapovedam a kad dođem u vašu zemlju, ja ću se ponašati kako vi budete tražili, pa se i vi tu tako ponašajte".

U unakrsnom ispitivanju od strane branioца Momčila Bulatovića, svedokinja je danas dodala da je Šljivančanin tom prilikom izgovorio i rečenicu: "Gospodine, ovde su i večeras ginuli moji vojnici." Ta je rečenica, inače, registrovana na televizijskom snimku žučnog razgovora majora Šljivančanina

sa predstavnikom Međunarodnog Crvenog krsta Nikolasom/Nicholas Borsingerom, vođenog 19. novembra 1991. na jednom od vukovarskih mostova. Snimak je na početku suđenja prikazala optužba a detalji tog razgovora su, tvrdi odbrana, zapisani i u knjizi "Ovo je moja zemlja" posvećenoj majoru Šljivančaninu. U unakrsnom ispitivanju, svedokinja je priznala da je tu knjigu pročitala tri meseca pre dolaska u Hag na svedočenje.

Po završenom svedočenju P-013, odbrana je prigovorila na učestale izmene iskaza svedoka, što je, smatraju branioci, "postalo praksa" tužilaštva. Branioci su, naime, neposredno pred svedočenje zaštićenih svedoka dobili dopune njihovih iskaza datih istražiteljima tužilaštva 1995. godine ili na suđenju Slavku Dokmanoviću 1998. godine. Te dopune, tvrde branioci, "bitno menjaju činjenično stanje", svedocima se sugeriše u kom pravcu treba da ide njihova izjava i ugrožava se interes optuženih pošto odbrana nema dovoljno vremena da se pripremi za unakrsno ispitivanje svedoka.

Optužba međutim na ove dopune gleda kao na mogućnost da svedok pojasni svoju izjavu, s obzirom da, kako kažu, svedoci nisu imali prilike da vide te izjave od 1995. ili 1998. godine do danas.

Predsedavajući sudija Kevin Parker prihvatio je argumente odbrane i naložio tužilaštvu da ubuduće ostavi odbrani dovoljno vremena da prouči dopunjene izjave jer će Veće, u suprotnom, biti prinuđeno da odlaže unakrsno ispitivanje svedoka. Sudija Parker je uputio braniocima da u takvim slučajevima, u unakrsnom ispitivanju, ukažu na promene u iskazima i pokušaju da ospore kredibilitet svedoka. Po mišljenju sudije Parkera, izmene u iskazima dosadašnjih svedoka optužbe mogu se pripisati "normalnim ograničenjima ljudskog pamćenja ili, u jednom slučaju, time što je svedok pročitao knjigu" koja se odnosi na događaje na suđenju.

Suđenje Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću biće nastavljeno sutra iskazom novog svedoka tužilaštva.

VOJNIČKA "VIZITA" U VUKOVARSKOJ BOLNICI HAG/DEN HAAG, 09.11.2005.

Još jedno svedočenje o vojniku ili lekaru VMA koji je 20. novembra 1991. pregledao pacijente vukovarske bolnice i odvajao one koji, po njegovoj oceni, nisu bili "pravi" ranjenici ili bolesnici.

I pored najave da će nastojati da dokazni postupak protiv Mrkšića, Radića i Šljivančanina završi za tri meseca, tužilaštvo i dalje izvodi dokaze o

događajima koji su prethodili evakuaciji vukovarske bolnice i masakru u Ovčari. Kao peti svedok optužbe o tome je danas govorila lekarka vukovarske bolnice, zaštićena pseudonimom P-021.

Prema njenom svedočenju, u bolnicu je 20. novembra ujutro došao "vojnici JNA" koji je pregledao neke od ranjenika sa spiska koji je imao kod sebe. Pošto su na spisku bili i njeni pacijenti Josip Bradarić i Nikica Holjevac, od kojih je jedan imao ruku u gipsu a drugi u zavoju, vojnici su tražili od lekara da ga upozna sa prirodom njihovih povreda. Nakon toga je sam pregledao Bradarića i Holjevca i poslao ih u drugi deo bolnice. Njihova se imena, inače, navode u dodatku optužnice, na spisku ekshumiranih žrtava iz vukovarske Ovčare.

"Vojnika JNA" koji je 20. novembra 1991. pregledao i vršio selekciju ranjenika je jedna od prethodnih svedokinja optužbe, medicinska sestra Binazija Kolesar, identifikovala kao doktora Marka Ivezića sa Vojno medicinske akademije u Beogradu.

Prema spisku koji je sastavila nekoliko dana uoči evakuacije, svedokinja P-021 je imala ukupno 25 pacijenata. Poslednji put ih je videla sat vremena posle opisane "vojne vizite", nakon sastanka medicinskog osoblja sa majorom Veselinom Šljivančaninom. Vojnici JNA su ih izvodili iz bolnice i prolazili se pored prostorije u kojoj je još bilo okupljeno medicinsko osoblje.

Odgovarajući na pitanja tužioca, svedokinja je priznala da su se na listi njenih pacijenata nalazile i 4 zdrave osobe. Kada je, međutim, pokušala da objasni zašto ih je stavila na listu, intervenisao je branilac optuženog Mrkšića koji je tražio da se rasprava zatvori za javnost.

Odbrana Vukovarske trojke tvrdi da su se, pošto je JNA zauzela Vukovar 18. novembra 1991. godine, pored civila u bolnicu sklonili i pripadnici Zbora narodne garde, koji su se, stavljajući gips i zavoj, pretvarali da su ranjenici.

Svedočenje P-021 nastavlja se sutra, unakrsnim ispitivanjem od strane branilaca optuženih Mrkšića, Šljivančanina i Radića.

ODBRANA: VUKOVARSKA BOLNICA JE BILA LEGITIMNA META HAG/DEN HAAG, 10.11.2005.

Teza odbrane Vukovarske trojke je da je bolnica bila legitimni vojni cilj, s obzirom da se, prema braniocima, sa njenog krova pucalo na avione JNA kao i da su se u njoj nalazili i pripadnici policije i Zbora

narodne garde, a znak crvenog krsta je bio mali i nije se video sa leve obale Dunava, gde je bila artiljerija JNA.

Posle tri nedelje dokaznog postupka na suđenju za vukovarsku Ovčaru, nazire se pravac kojim se kreće odbrana oficira bivše JNA – Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića.

Branioци najpre postavljaju sukob na vukovarskom ratištu u okvir drugačiji od onog koji je navelo tužilaštvo i tvrde da su opsada i granatiranje Vukovara usledili nakon postavljanja barikada na ulazu u grad u junu 1991. godine, odnosno, posle miniranja objekata koji su pripadali Srbima i blokade kasarne JNA tokom leta 1991. godine.

O ovim događajima je danas u unakrsnom ispitivanju govorila i svedokinja optužbe zaštićena pseudonimom P – 021 koja je 1991. godine bila lekar u vukovarskoj bolnici. S obzirom da, kako su rekli, pred sobom imaju "intelektualca", branioци su je pitali "da li istorija Hrvatske počinje 1991. godine", "da li je ona bila za odcepljenje Hrvatske", "ko su bile ustaše", "ko je bio Franjo Tuđman"... ali je svedokinja uglavnom odbijala da odgovori na ta i slična pitanja.

Teza odbrane je, dalje, da je vukovarska bolnica bila legitimni vojni cilj, s obzirom da se, prema branioциma, sa njenog krova pucalo na avione JNA kao i da su se u njoj nalazili i pripadnici policije i Zbora narodne garde. Kao i prethodni svedoci iz bolnice, i svedokinja P – 021 je danas odgovorila da "nema saznanja o takvim delovanjima", kao što ne zna ni da su ranjeni vojnici JNA, kako to tvrdi odbrana, "držani u vukovarskoj bolnici kao taoci" u iščekivanju evropskih posmatrača.

Svedokinja je potvrdila da znak crvenog krsta, postavljen u dvorištu u na krovu stare bolnice, nije bio dovoljno uočljiv. Time odbrana nastoji da dokaže da bolnica nije bila jasno obeležena kao medicinski objekat, pošto se taj znak nije mogao videti sa leve obale Dunava odakle su dolazile granate JNA. Pozivajući se na izjavu hirurga Juraja Njavra, datu istražiteljima tužilaštva 1995. godine, odbrana takođe tvrdi da je taj znak posle izvesnog vremena uklonjen.

Deo unakrsnog ispitivanja svedoka optužbe odbrana posvećuje i apelima koje je upravница bolnice, doktorka Vesna Bosanac, slala međunarodnoj zajednici. Branioци tvrde da je u tim apelima neistinito predstavljano stanje u bolnici.

Svedokinja P 021 će svoje svedočenje završiti sutra kada bi tužilaštvo trebalo da izvede novog svedoka.

Mrkšić, Šljivančanin i Radić terete se za ubistvo najmanje 264 Hrvata koji su se, posle ulaska JNA u grad, 18. novembra 1991., kao bolesnici i ranjenici zatekli u bolnici, ili su se u nju sklonili u nadi da će biti evakuisani u druge delove Hrvatske. Umesto toga su odvedeni najpre u kasarnu JNA u Vukovaru a potom na farmu Ovčara gde su po kratkom postupku pogubljeni.

**DR. NJAVRO: ŠLJIVANČANIN KOMANDOVAO,
RADIĆ MALTRETIRAO
HAG/DEN HAAG, 11.11.2005**

Doktor Juraj Njavro tvrdi da je optuženi major Šljivančanin je komandovao vojnicima i teritorijalcima koji su došli u vukovarsku bolnicu, a kapetana Radića identifikuje kao osobu koja je vršila selekciju ranjenika i bolesnika.

Doktor Juraj Njavro, hirurg vukovarske bolnice prvi je svedok na suđenju Vukovarskoj trojki koji je jednog od optuženih, kapetana Miroslava Radića, identifikovao kao osobu koja je vršila selekciju ranjenika i bolesnika u vukovarskoj bolnici.

Doktor Njavro je svedočio da je Radić došao u bolnicu 18. novembra 1991. godine oko 13 časova i u pratnji nekadašnjeg portira bolnice i pripadnika Teritorijalne odbrane Bogdana Kuzmića, "obavio inspekciju." Radić i Kuzmić su obišli sve ranjenike i civile, kako bi, tvrdi svedok, "prepoznali one koji će 20. novembra biti izvedeni i završiti na Ovčari".

Kada je Radić oko 17 časova napustio bolnicu, svedok je obišao neke od ranjenika i bolesnika. Požalili su se da su ih kapetan Radić i Bogdan Kuzmić "psihički maltretirali," nazivali ih "ustašama i koljačima" i pretili im ubistvom. Svedok je rekao i da su pacijenti pretpeli i fizičku bol, jer im je kapetan Radić "dirao one delove tela koji su zbog ozleda najboljniji."

Doktor Juraj Njavro je prvi kontakt sa optuženim kapetanom imao sledećeg dana, 19. novembra oko 8 sati ujutro. Radić se predstavio činom, imenom i prezimenom i obavestio doktora da je "od tog trenutka uhapšen" i da "ne sme da napušta prostoriju" u kojoj ga je čuvao vojnik JNA. Kada je doktor protestovao zbog torture kojoj se izlažu bolesnici i ranjenici, Radić mu je odgovorio da se "to dešava po naređenju ili dopuštenju zapovednika majora Šljivančanina".

Šljivančanin je, tvrdi svedok, i sam potvrdio da on jedini rukovodi bolnicom. Prema dr. Njavri, optuženi se prvi put predstavio kao zapovednik

18. novembra u razgovoru sa predstavnikom Međunarodnog crvenog krsta Nikolasom/Nicholas Borsingerom. Drugi put je na sastanku bolničkog osoblja, 20. novembra, rekao da je "bolnica pod njegovim zapovedništvom". Oko devet sati tog dana, improvizovana čekaonica u podrumskim prostorijama, nekada prepuna ranjenika i bolesnika, bila je skoro potpuno ispražnjena. Doktor Njavro je pokušao da sazna šta se dogodilo ranjenicima i gde su odvedeni ali mu je kolega sa vojno medicinske akademije, doktor Marko Ivezić, rekao da ne može da odgovori na to pitanje i da se "sve odvija po naređenju majora Šljivančanina". Optužnica tereti Šljivančanina i Radića da su "komandovali srpskim snagama odgovornim za zlostavljanje i lišavanje života nesrba odvedenih iz vukovarske bolnice na poljoprivredno dobro Ovčara" te da su "lično učestvovali u njihovom odvođenju i selekciji" znajući da će biti zatvoreni a potom progonjeni i ubijeni.

OD BOLNICE U VUKOVARU DO ZATVORA U SREMSKOJ MITROVICI

HAG/DEN HAAG, 14.11.2005.

Na suđenju oficirima bivše JNA optuženim za masakr u Ovčari, doktor Juraj Njavro završio glavno svedočenje opisom "putovanja" iz Vukovara preko zatvora u Sremskoj Mitrovici do Zagreba.

Hirurg vukovarske bolnice dr Juraj Njavro je na suđenju Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću svedočio kako je 20. novembra 1991. godine, nakon što su vojnici "evakuisali" vukovarsku bolnicu, odveden najpre u kasarnu JNA, a potom preko Šida i Beograda u zatvor u Sremskoj Mitrovici. U Sremsku Mitrovicu su, zajedno sa doktorom Njavrom, odvedeni i upravnica vukovarske bolnice doktorica Vesna Bosanac i medicinski tehničar Ante Arić. Arić, koji je prethodnog dana već prošao kroz ispitivanje JNA, ispričao je svedoku da su vojnici želeli da znaju da li je dopremao, skrivao ili koristio oružje, koga je ubio i ko mu je naređivao. Pošto nisu bili zadovoljni odgovorima, vojnici su Arića, vezanog za stolicu, napili litrom vina i u potpunosti ga ošamutili. Arić mu je, tvrdi dr. Njavro, rekao da je tom događaju prisustvovao i major Šljivančanin.

Po dolasku u Sremsku Mitrovicu, svedok i doktorica Bosanac bili su očevici premlaćivanja kolege Arića koji je, kako je opisao dr Njavro, pretučen "poput beštije, toliko da su se čudili da je ostao živ".

Svedok je ostao u sremsko-mitrovačkom zatvoru sledećih 18 dana. Rekao je da su ga često saslušavali, a da su mu stražari pretili i ponekad ga ozledili. To, međutim, nije bilo njegovo poslednje iskustvo sa JNA. Naime, doktor Juraj Njavro je optužen pred Višim vojnim sudom u Beogradu za organizovanje oružane pobune, transplantaciju i prodaju ljudskih organa a na osnovu navodnih izjava kolega iz vukovarske bolnice, doktora Mladena Ivankovića i Tomislava Đuranca. Taj sudski proces, rekao je svedok, nikada nije okončan a doktori koji su ga navodno optuživali se nikada nisu pojavili u sudnici Vojnog suda da potvrde navode svojih izjava.

Doktor Njavro je tokom glavnog ispitivanja dao sud o toj dvojici kolega: za dr Ivankovića je rekao da je bio dobar hirurg ali "kadar komunističke partije", dok je dr Tomislava Đuranca opisao kao prosečnog lekara, "sklonog čašici". Unakrsno ispitivanje dr Juraja Njavra počelo je danas posle podne i nastaviće se sutra. Nakon njega će, kako je danas najavljeno, svedočiti ambasador Herbert Okun, koji je zajedno sa Sarjusom Vensom/Cyrus Vance, specijalnim izaslanikom generalnog sekretara UN, 19. novembra 1991. bio u Vukovaru i bezuspešno pokušavao da dođe do bolnice. Ambasador Okun je o toj poseti Vukovaru već svedočio na suđenju Slobodanu Miloševiću, koji se takođe tereti za masakr u Ovčari.

"NEZABORAVNI SUSRET" DR NJAVRA SA ŠLJIVANČANINOM I RADIĆEM

HAG/DEN HAAG, 15.11.2005.

Na sugestiju branilaca Vukovarske trojke da se optuženih "seća samo sa televizije", bivši hirurg vukovarske bolnice dr Juraj Njavro odgovara da nikada ne može da zaboravi susrete sa majorom Šljivančaninom i kapetanom Radićem u novembru 1991. i potvrđuje da je optuženog Mrkšića video na televiziji, ali ne i u bolnici.

Upoređivanjem sadašnjeg svedočenja doktora Juraja Njavra sa navodima iz knjige "Glava dole, ruke na leđa", koju je svedok objavio 1992. godine, advokat Borivoje Borović je nastojao da ospori delove njegovog iskaza koji se odnose na optuženog Miroslava Radića.

Dr Njavro je u glavnom ispitivanju identifikovao kapetana Radića kao oficira JNA koji je 20. novembra 1991. u vukovarskoj bolnici vršio selekciju ranjenika i bolesnika. U knjizi je, međutim, napisao da su to radili "četnici", odnosno pripadnici Teritorijalne odbrane Vukovara, Bogdan Kuzmić i Simo

Samardžić. Ostajući pri iskazu koji je dao pred sudom, svedok je objasnio da su sve razlike između sadašnjeg iskaza i knjige pisane pre 13 godine posledica "slobodne intervencije urednika" koji je želeo da "učini knjigu zanimljivijom".

Branilac je, takođe, ukazao da je dr Njavro u svojoj knjizi napisao da ga je 19. novembra 1991. godine uhapsio major Veselin Šljivančanin i rekao mu da ne sme da se udaljava iz bolnice, dok je u svedočenju tvrdio da je to bio kapetan Radić. Dalje, nastavio je branilac, oficira kojeg je u knjizi opisao kao "kapetana KOS-a" dr Njavro je u sadašnjem svedočenju identifikovao kao kapetana Radića. Svedok je, međutim, odbacio Borovićeve sugestije da se radi o "zabludi u pogledu ličnosti", insistirajući da je "istina samo ono što je rekao pred Većem". Kako svedok nije umeo da opiše kako je izgledao kapetan kojeg je u novembru 1991. video u vukovarskoj bolnici a kojeg je sada pred sudom identifikovao kao optuženog Radića, advokat Borović je sugerisao da se dr Njavro optuženih seća samo "sa televizije". Svedok je revoltirano odgovorio da je "Šljivančanina i Radića sigurno video u bolnici i da ih nikada ne bi zaboravio", a da je pukovnika Mrkšića prvi put video na televiziji.

Odbrana Mileta Mrkšića je suočila i ovog svedoka sa serijom pitanja o političkoj situaciji u tadašnjoj SFRJ i Hrvatskoj tokom 1991. godine. Dr Njavro, koji je 1992. godine izabran za ministra zdravlja u hrvatskoj vladi, odgovarao je da nije obraćao pažnju na politička dešavanja, da se u to vreme nije bavio politikom i da njegov zadatak nije bio "da sluša šta se priča po selu već da pita pacijente za zdravlje." Doktor Juraj Njavro sutra odlazi u Vukovar kako bi prisustvovao komemoraciji povodom 14. godišnice pada grada i masakra u Ovčari, a u Hag će se vratiti sledeće sedmice, na unakrsno ispitivanje od strane branilaca majora Veselina Šljivančanina. U glavnom ispitivanju, svedok je za njega rekao da je u novembru 1991. komandovao vojnicima i teritorijalcima u vukovarskoj bolnici.

ŠLJIVANČANINOVA "NEZGRAPNA I OČIGLEDNA LAŽ"

HAG/DEN HAAG, 16.11.2005.

Ambasador Herbert Okun je na suđenju Mrkšiću, Šljivančaninu i Radiću opisao posetu Vukovaru 19. novembar 1991. godine, u pratnji Sajrusa Vensa, tadašnjeg specijalnog izaslanika UN. Njihove pokušaje da dođu do bolnice sprečio je major Šljivančanin, najpre "nezgrapnim i očiglednim lažima" o navodno miniranom mostu, a zatim i puškom koju je, tvrdi Okun, uperio u specijalnog izaslanika Vensa.

Ni posleratni Berlin nije bio razrušen koliko Vukovar, rekao je ambasador Herbert Okun opisujući prizor koji je, zajedno sa Sajrusom Vensom, zatekao prilikom posete Vukovaru, 19. novembra 1991. godine.

Opis razrušenog Vukovara i detalji svih sastanaka Sajrusa Vensa tokom mirovnih misija 1991. i 1992. godine, zapisani su u dnevnicima, odnosno beleškama koje je ambasador Okun vodio tokom tih putovanja u svojstvu Vensovog savetnika. Prema navodima iz dnevnika, pre nego što su iz Beograda stigli u Vukovar gde je trebalo da posete bolnicu, ambasador Okun i Sajrus Vens, tadašnji specijalni izaslanik generalnog sekretara UN, su se nakratko zaustavili u Negoslavicima u komandi operativne grupe Jug kojom je zapovedao optuženi Mile Mrkšić. Tokom polučasovnog razgovora o opštoj vojnoj situaciji i eventualnim mirovnim rešenjima krize, pukovnik Mrkšić je, kako je zapisano u dnevniku, odavao utisak "vojno korektnog ali čvrstog čoveka". Pojašnjavajući danas tu belešku ambasador Okun je rekao kako je to "samo učtiv način da se za nekoga kaže da je bio brutalan".

Okun i Vens su iz Negoslavaca nastavili ka Vukovaru sa željom da dođu do bolnice ali ih je u tome sprečio major Veselin Šljivančanin. On ih je uveravao da je nemoguće doći do bolnice, pošto je most koji bi morali da pređu miniran. Pošto je Vens nastavio da insistira i u jednom je trenutku čak krenuo ka bolnici, Šljivančanin je, po rečima Okuna, podigao pušku, uperio je ka specijalnom izaslaniku i tako ga i fizički sprečio da dođe do bolnice.

Priča o miniranom mostu je, rekao je danas Okun, bila "nezgrapna i očigledna neistina" pošto su i on i Vens mogli da vide kako se preko tog mosta odvija saobraćaj. Pošto im je "bilo jasno da šta god da urade neće videti bolnicu", Vens i Okun su u popodnevnim časovima 19. novembra 1991. godine napustili Vukovar. Ambasadora Herberta Okuna će u nastavku suđenja unakrsno ispitati branioci Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića.

ODBRANA: VUKOVARSKI TERITORIJALCI POD KONTROLOM HADŽIĆA

HAG/DEN HAAG, 18.11.2005

Odbrana Vukovarske trojke u unakrsnom ispitivanju ambasadora Okuna ukazivala da u novembru 1991. Hrvatska još nije bila nezavisna država i da su pripadnici Teritorijalne odbrane – neposredni izvršioci zločina na Ovčari - bili pod kontrolom Gorana Hadžića a ne JNA

Branilac Mileta Mrkšića nastojao je da, u unakrsnom ispitivanju ambasadora Herberta Okuna, pokaže da su se pripadnici Teritorijalne odbrane Vukovara nalazili pod kontrolom Gorana Hadžića, predsednika SAO Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srem.

Prema tvrdnjama odbrane, Goran Hadžić je "imao kontrolu nad više od 95 odsto teritorijalaca u tom području". Svedok je rekao da je Sajrus Vens/Cyrus Vance, specijalni izaslanik generalnog sekretara UN, bio svestan te činjenice i da je o tome razgovarao sa Slobodanom Miloševićem koji je tada, seća se Okun, preuzeo na sebe obavezu, da "Hadžića stavi pod kontrolu".

Na području Hrvatske su, ukazuje dalje odbrana, delovale brojne paravojne formacije a njihovo dejstvo je nastavljeno i nakon odluke krnjeg predsedništva SFRJ i tadašnjeg predsednika Srbije Slobodana Miloševića da se te jedinice rasformiraju. Svedok je citirao izreku da su "dela jača od reči" i primetio da se te naredbe niko nije pridržavao a da je on sam, tokom posete Hrvatskoj, video "pripadnike srpskih paravojnih formacija i JNA kako jedni drugima dodaju šljivovicu".

Iako je predstavljen kao internacionalni svedok koji bi trebalo da svedoči o opštem kontekstu događaja u Hrvatskoj, ambasador Okun nije mogao da odgovori na brojna ustavno - pravna pitanja odbrane jer, kako je rekao, "nije specijalista za jugoslovensko ustavno pravo". Pošto je braniteljica Miroslava Radića, insistirala da je Hrvatska u novembru 1991. godine i dalje bila republika u sastavu bivše SFRJ i da je to konstatovala i Badinterova komisija u svom prvom izveštaju, svedok je podsetio da su kasniji izveštaji, koji su jedini validni, govorili o Jugoslaviji kao "državi u procesu raspadanja".

Tužilac Marks Mur/Moore je prigovorio zbog ovakvog pravca ispitivanja odbrane, ali je predsedavajući sudija Kevin Parker ukazao da je "pravni status Hrvatske relevantno pitanje za navode iz optužnice"

Nastojeći da dokaže da Šljivančanin nije bio u mogućnosti da odvede ambasadora Okuna i specijalnog izaslanika Vensa u vukovarsku bolnicu, njegov branilac Novak Lukić rekao je da je JNA ušla u bolnicu tek u popodnevnom časovima 19. novembra 1991., pa u vreme posete mirovne misije optuženi major nije imao nikakvih nadležnosti u odnosu na bolnicu.

Advokat Lukić je, takođe, ukazao da su među pratiocima mirovne misije prilikom njene posete Vukovaru bili i oficiri sa višim činom od majora Šljivančanina, pukovnici Nebojša Pavković, Dragoljub Đukić i Petar Stojić, sugerišući da je optuženi zapravo izvršavao njihova naređenja kada je sprečio Vensov u posetu vukovarskoj bolnici.

VEZA ŠLJIVANČANIN – MRKŠIĆ
HAG/DEN HAAG, 21.11.2005

U odgovoru na "hipotetičko pitanje o evakuaciji neke bolnice", penzionisani general HV i bivši obaveštajac JNA Imra Agotić odgovorio da bi oficir za bezbednost (u konkretnom slučaju Šljivančanin) morao je da izvesti nadređenog komandanta (u konkretnom slučaju Mrkšić) o načinu sprovođenja dobijenog naređenja o evakuaciji.

JNA je bila upoznata sa svim događajima na terenu, uključujući i zločine koje su "srpski dobrovoljci počinili nad hrvatskim civilima", tvrdi penzionisani general Hrvatske vojske Imra Agotić pozivajući se na lanac komandovanja i dokumente jugoslovenske vojske..

Prema generalu Agotiću, iza kojeg je dvadesetogodišnja karijera u vojnim službama bezbednosti, JNA je imala jedinstveni komandni lanac. Međutim, u službama bezbednosti je, rekao je svedok, postojala dvostruka linija komandovanja: bezbednosna i redovna. Oficiri za bezbednost su, s jedne strane, podnosili izveštaje komandantima jedinica kojima su bili pripojeni, a s druge strane nadređenim starešinama u službi bezbednosti. Svi ti izveštaji su, po "bezbednosnoj liniji", išli do generala Aleksandra Vasiljevića, kao tadašnjeg načelnika vojne službe bezbednosti.

U odgovoru na tužiočevo "hipotetičko pitanje u slučaju evakuacije neke bolnice", svedok je odgovorio da bi oficir za bezbednost morao da izvesti nadređenog komandanta o načinu sprovođenja dobijenog naređenja. Na taj način tužilac je ukazao na vezu između pukovnika Mileta Mrkšića, komandanta operativne grupe Jug i njegovog oficira za bezbednost, Veselina Šljivančanina, koji se tereti da je 20. novembra 1991. godine rukovodio evakuacijom vukovarske bolnice.

S obzirom da general Agotić svedoči po pravilu 92 bis, tužilac je samo pročitao sažetak njegovog prethodnog svedočenja sa suđenju Slobodanu Miloševiću a potom je u spise uveo brojne dokumente – između ostalih i naredbu od 12. oktobra 1991., koju je načelnik generalštaba JNA Blagoje Adžić uputio jedinicama na terenu.

Ovom naredbom, koja je objavljena samo četiri dana pošto su počeli pregovori o povlačenju JNA sa teritorije Hrvatske, vojsci se zabranjuje povlačenje a sve oružane formacije stavljaju se pod jedinstvenu komandu JNA uključujući i jedinice Teritorijalne odbrane i dobrovoljce.

Pregovore sa JNA i generalom Andrijom Rašetom vodio je upravo general Agotić. On je rekao da je od 8. oktobra 1991. kada su pregovori počeli, svakodnevno zahtevao prekid granatiranja bolnice. Međutim, mandat za pregovore generala Rašete zavisio je od uputstva koja je dobijao od generala Živote Panića, komandanta I vojne oblasti u čijoj se zoni odgovornosti nalazila vukovarska bolnica. Pozivajući se na razgovore sa Rašetom, svedok je rekao da je general Panić posmatrao bolnicu sa osmatračnice i "vodio operacije", a da je otvaranje vatre na nju pravdao tvrdnjama da se iz bolnice granatiraju položaji jugoslovenske vojske.

Sporazum o evakuaciji ranjenika i bolesnika iz vukovarske bolnice zaključen je 18. novembra 1991. godine, ali ga JNA – svedočio je Agotić - nije poštovala, pošto pojedini pacijenti, prema njegovim rečima, "nisu stigli na odredište". Kada je pokušao da sazna šta se sa njima dogodilo, general Rašeta mu je rekao da "ne zna gde su.". Prema Agotiću, JNA nikada nije dala objašnjenje šta se desilo sa nestalim pacijentima.

Po optužnici, Mrkšić, Šljivančanin i Radić su odgovorni za ubistvo više od 250 ljudi koji su 20. novembra odvedeni iz vukovarske bolnice na poljoprivredno dobro Ovčara i tamo ubijeni i zakopani u masovnu grobnicu.

ZAVRŠENO SVEDOČENJE GENERALA AGOTIĆA

HAG/DEN HAAG, 22.11.2005

Na suđenju Vukovarskoj trojki, branioci kapetana Radića i majora Šljivančanina pokušali su da diskredituju svedoka optužbe, hrvatskog generala Imru Agotića, navodeći da je veći deo vojničke karijere proveo "rame uz rame" sa političkim strukturama, prvo uz komunističku partiju a potom Hrvatsku demokratsku zajednicu.

Branilac Mileta Mrkšića pokušao je tokom unakrsnog ispitivanja generala hrvatske vojske Imre Agotića da dokaže da su se tokom 1991. godine najvažnije informacije u JNA prenosile po takozvanoj bezbednosnoj liniji, bez znanja i obaveštavanja vojnog vrha.

Penzionisani general i nekadašnji načelnik službe bezbednosti u 5. korpusu ratnog vazduhoplovstva bivše SFRJ je potvrdio da je "u vreme rata na prostoru Hrvatske" tadašnji ministar odbrane Veljko Kadrijević imao najviše poverenja u takav način prenošenja informacija. Međutim, dodao je Agotić, komanda JNA imala je uvid u sve aktivnosti službe bezbednosti. Ponovio je da su oficiri za bezbednost u JNA bili potčinjeni "prevashodno

vojnoj komandi" a tek po vertikalnoj, "stručnoj liniji", nadređenima u vojnoj službi bezbednosti.

U glavnom ispitivanju generala Agotića, tužilac je nastojao da ukaže na vezu koja je postojala između komandanta Operativne grupe Jug Mileta Mrkšića i njegovog oficira za bezbednost Veselina Šljivančanina. Insistirajući na vezi između nižih i viših struktura u službi bezbednosti, Mrkšićeva odbrana je u unakrsnom ispitivanju, majora Šljivančanina povezivala sa generalom Aleksandrom Vasiljevićem, tadašnjim načelnikom vojne službe bezbednosti.

Branilac je sugerisao da su odluke Ace Vasiljevića imale istu težinu kao i one koje bi doneo vojni vrh ali se svedok nije s tim složio. Rekao je, ipak, da je general Vasiljević imao "veliki autoritet i izazivao strahopoštovanje kod potčinjenih", tako da su njegove procene poštovane.

General Agotić, koji je, po napuštanju JNA u julu 1991. imenovan za komandanta Zbora narodne Garde, je odgovarajući na pitanja odbrane Veselina Šljivančanina, potvrdio da je Hrvatska krajem 1990. i tokom 1991. godine uvozila oružje iz Nemačke, Paname i Mađarske. On je međutim dodao da je u maju 1990. razoružna Teritorijalna odbrana i da je razvoj političke situacije bio takav da su "šanse da se oduzeto oružje vrati bile ravne nuli", a procenjeno je da je Hrvatska ugrožena pa je snabdevanje oružjem rešila na taj način.

Branilac Miroslava Radića je u unakrsnom ispitivanju ukazivao da su se Srbi u Hrvatskoj "plašili novog Jasenovca" i da su, prema tome, "imali razloga da se bore protiv nezavisnosti Hrvatske". Pošto je, prema konstrukciji branioca, u Vukovaru bila stacionirana "velika vojna sila" sastavljena od pripadnika Zbora narodne garde, Hrvatske obaveštajne službe i branitelja Vukovara, "Srbima je bila neophodna pomoć JNA da se izbore sa tim snagama". Svedok je odgovorio da "pripadnicima srpskog naroda nije bila potrebna nikakva pomoć jer jedinice u Vukovaru nisu bile organizovane niti da pojedu pripadnike srpskog naroda niti da ih proteraju".

Branioci kapetana Radića i majora Šljivančanina pokušali su da diskredituju svedoka navodeći da je veći deo vojničke karijere proveo "rame uz rame" sa političkim strukturama, prvo uz komunističku partiju a potom Hrvatsku demokratsku zajednicu. Takođe su ga optužili da je kao komandant hrvatskog ratnog vazduhoplovstva učestvovao u sukobu u Bosni i Hercegovini 1993. i operaciji Oluja 1995 godine. Predsedavajući Veća, sudija Kevin Parker, prekinuo je tu liniju ispitivanja rekavši da događaji iz 1993. i 1995. nisu relevantni za optužnicu koja se odnosi na događaje iz 1991. godine a prema kojoj se Mrkšić, Šljivančanin i Radić terete za ubistvo 264 osobe u vukovarskoj Ovčari, 20. novembra 1991.

MRTVI ŽIVI LJUDI

HAG/DEN HAAG, 24.11.2005.

Svedok optužbe na suđenju Vukovarskoj trojki tvrdi da su optuženi Mrkšić i Šljivančanin naredili ubistvo ljudi iz vukovarske bolnice a da je Radić za žive ranjenike koje su iznosili vojnici JNA rekao da su "mrtvi ljudi".

Zaštićeni svedok optužbe na suđenju Vukovarskoj trojki tvrdi da su pukovnik Mile Mrkšić i major Veselin Šljivančanin naredili ubistvo ranjenika, bolesnika i ljudi koji su 20. novembra 1991. godine izvedeni iz vukovarske bolnice i streljani na Ovčari.

Oficir JNA čijeg se imena ne seća, tvrdi svedok P016, mu je u novembru 1992. rekao da su Miroslav Radić i Šljivančanin "odredili oficire, ljude od poverenja, koji su obezbeđivali bolnicu" i da su ljudi iz bolnice "pobijeni u nekoj pustari". Svedok je naknadno, kako tvrdi, saznao da se "pustara" nalazi na poljoprivrednom dobru Ovčara, kod Vukovara.

O profesiji zaštićenog svedoka bilo je reči na zatvorenim sednicama, a iz onoga što je javnost mogla da čuje moglo se zaključiti da se bavio nekom vrstom novinarskog posla i da je tim poslom došao u Vukovar 18. novembra 1991. dan nakon što su u grad ušle jedinice JNA. Moglo se, takođe, zaključiti da je bio u maskirnoj uniformi, da je poznao neke od oficira JNA angažovanih u vukovarskoj operaciji i da je slobodno komunicirao sa njima kao i sa pripadnicima Teritorijalne odbrane i paravojnih grupa, pa bi se moglo reći da je bio neka vrsta "insajdera",

Svedok tvrdi da se je u vukovarskoj bolnici sreo kapetana Miroslava Radića, kojeg je poznavao od ranije i koji mu je za "dvadesetpetogodišnje mladiće" iznošene na nosilima iz bolnice rekao da su "sve to mrtvi ljudi." Na njegovu primedbu da su ti ljudi živi, Radić mu je navodno odgovorio da "ne vidi dobro" i ponovio da su oni zapravo mrtvi.

U parku u blizini bolnice svedok je, tvrdi, video 80 leševa u plastičnim kesama. U razgovoru sa civilima koji su, napuštajući podruma u kojima su se skrivali, dolazili iz okolnih ulica, saznao da su to umrli iz bolnice, koji zbog "ratnih uslova", nisu mogli da budu sahranjeni.

Sledećeg dana, 19. novembra, zaštićeni svedok je posetio Borovo naselje. Video je, tvrdi, kako pripadnici paravojnih formacija "pljačkaju i pale kuće." Ljudi u gumenim kabanicama i sa zaštitnim maskama, rekao je, su iz

dvorišta i iz kuća iznosili leševe i bacali ih u rupe. Objašnjeno mu je da se tako štite od zaraze.

Na ulazu u neko dvorište svedok je, tvrdi, video "zagrljene leševe" sedamdesetogodišnje starice i čoveka za kojeg pretpostavlja da je bio njen sin i da je pokušavao da je zaštiti. Nedaleko je ležalo telo žene i trogodišnjeg deteta sa rupom na čelu. U istoj ulici je, prema svedoku, "bilo još leševa dece i čitavih porodica" i svi su, tvrdi on, "stradali od metka, a ne od gelera."

Danas posle podne, zaštićenog svedoka P016 će unakrsno ispitivati branioci Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića.

NEPOZNATI POZNANIK OFICIRA-NOVINARA

HAG/DEN HAAG, 25.11.2005.

Odbrana oficira bivše JNA optuženih za masakr u vukovarskoj Ovčari osporava verodostojnost zaštićenog svedoka optužbe, ukazujući na njegovo "kratko pamćenje" i "naknadna sećanja"

Branioci Mileta Mrkšića i Miroslava Radića su u unakrsnom ispitivanju osporavali verodostojnost zaštićenog svedoka optužbe P- 016 ukazujući na brojne "drastične izmene" njegovog svedočenja u odnosu na izjavu datu istražiteljima Tužilaštva 1996. godine.

Svedok je u glavnom ispitivanju tvrdio da su Mile Mrkšić i Veselin Šljivančanin naredili ubistvo pacijenata i ranjenika koji su 20. novembra 1991. godine izvedeni iz vukovarske bolnice i pogubljeni na Ovčari. To je, kako je rekao, čuo od poznanika – oficira antiterorističke jedinice JNA - čije je ime u međuvremenu zaboravio.

Kao i glavno, i unakrsno ispitivanje najvećim delom protiče na zatvorenim sednicama, kako bi se zaštitio identitet svedoka, bivšeg oficira JNA koji je u novembru 1991. bio u Vukovaru na novinarskom zadatku. Na delovima sednice otvorenim za javnost, odbrana je ukazivala na "kratko pamćenje" svedoka. On je, naime, u izjavi tužilaštvu rekao da zna ime tog oficira ali ne želi da otkrije njegov identitet pošto "hoće da ga zaštiti".

Advokat Miroslava Radića pozivao se tokom unakrsnog ispitivanja na drugu svedokovu tvrdnju - da su Šljivančanin i Radić, kao oficiri Prve gardijske brigade, odredili ljude koji će obezbeđivati "tamo neku pustaru" u kojoj su ubijeni pacijenti i ranjenici iz vukovarske bolnice. Branilac je tu izjavu nazvao "izmišljotinom" i upitao svedoka zašto o tome nije govorio tužilaštvu 1996. godine. Zaštićeni svedok je odgovorio da se "naknadno setio da mu je

poznanič tako rekao" a na pitanje zašto se taj oficir baš njemu poverava, objasnio je da su "ljudi imali potrebu da pričaju i da su pričali".

Na primedbu branilaca da je samoinicijativno "ponudio usluge tužilaštvu 1996. godine", zato što je, "ozlojeđen zbog prestanka službe", želeo da se osveti svedok je odgovorio da on "nikada nije bio osvetoljubiv" i da je "bio dužan da kaže istinu".

Unakrsno ispitivanje svedoka P016 će tokom popodneva, nastaviti branilac Veselina Šljivančanina.

"EVAKUACIJA" CIVILA U ZATVOR

HAG/DEN HAAG, 28.11.2005.

Prema svedočenju Šarlote Foro na suđenju Vukovarskoj trojki, oko 120 civila iz predgrađa Mitnica je 18. novembra 1991., umesto u delove Hrvatske u kojima nije bilo ratnih dejstava, "evakuisano" u zatvor u Sremskoj Mitrovici, u Srbiji.

Prva evakuacija civila iz Vukovara organizovana je 18. novembra 1991., nakon što su pripadnici Zbora narodne garde iz predgrađa Mitnica predali oružje pošto im je, kako je danas svedočila Šarlota Foro, "postalo jasno da više ne mogu da se odupru JNA".

Predaja oružja je ugovorena na pregovorima na kojima je JNA predstavljao major Veselin Šljivančanin. Dogovoreno je, takođe, da se civili iz Mitnice istog dana evakušu u delove Hrvatske u kojima nije bilo ratnih dejstava, a da se sa vojnicima koji predaju oružje postupa kao sa ratnim zarobljenicima, u skladu sa međunarodnim konvencijama.

Evakuacijom mitničkih civila je, tvrdi svedokinja, komandovao major Šljivančanin. Jedna grupa civila odvedena je autobusima u pravcu Srbije ili Hrvatske, a oni koji su imali automobile - njih oko 120 - krenuli su za vozilima JNA u pravcu Ovčare. Kada su stigli u Ovčaru, naređeno im je da napuste automobile, ostave ključeve na prednjem sedištu i pređu u autobuse. Prethodno im je major Šljivančanin održao govor i objasnio da je "Vukovar oslobođen" a da su "građani Vukovara ubijali njegove golobrade vojnike". Na Ovčari su se pored vojnika JNA, nalazili i pripadnici paravojnih formacija, kojima je, tvrdi svedokinja, takođe komandovao optuženi Šljivančanin.

Iz hangara u Ovčari su autobusima nastavili put kroz sela nastanjena uglavnom srpskim stanovništvom koja su, prema rečima svedokinje, bila

"potpuno neoštećena, kao da tu nije bilo rata, a nalaze se na samo nekoliko kilometara od Vukovara".

Šarlota Foro i oko 120 mitničkih civila su završili put u zatvoru u Sremskoj Mitrovici. Svedokinja je ostala u zatvoru do 5. decembra 1991., kada je razmenjena. Pošto je stigla u Zagreb, počela je da radi u Uredu za nestala lica.

Ured, rekla je svedokinja, nije imao popis osoba koje su 20. novembra 1991. odvedene iz vukovarske bolnice. Na osnovu prijave porodica nestalih, sačinjen je spisak sa 300 imena ali se on, kako je rekla, u međuvremenu smanjio pošto se saznalo za sudbinu nekih od nestalih. Na pitanje tužioca šta se desilo sa ostalima, Šarlota Foro je odgovorila da je 200 ljudi sa spiska nestalih iz vukovarske bolnice pronađeno odnosno ekshumirano iz masovne grobnice u Ovčari.

SLIKOM NA SLIKU

HAG/DEN HAAG, 29.11.2005.

Istim snimcima pregovora i predaje pripadnika ZNG u naselju Mitnica, tužioci i odbrana na suđenju Vukovarskoj trojki pokušavaju da dokažu različite stvari.

Predsedavajući sudija Kevin Parker je danas obema stranama na suđenju Vukovarskoj trojki skrenuo pažnju da je njihovo ispitivanje usmereno na "beznačajne stvari umesto na pravno relevantne činjenice". Najavio je da će im narednih dana dati "detaljnije sugestije" kako bi, po mišljenju veća, trebalo da nastave sa izvođenjem dokaza.

Prilikom unakrsnog ispitivanja nekoliko poslednjih svedoka optužbe, veće je upozoravalo braniocima da pitanja kojima pokušavaju da dovedu u pitanje kredibilitet svedoka "jesu važna ali ne i presudna." Branioci su svedokinju Šarlotu Foro ispitivali o njenom stavu prema Hrvatskoj demokratskoj zajednici, promenama hrvatskog Ustava, uniformama i naoružanju pripadnika Zbora narodne garde (ZNG), razlikama između rakete i minobacača, o tome gde je bila linija fronta i da li su branioci Vukovara imali protivavionsku odbranu. Svedokinja je odgovarala da se nije bavila politikom, da je rat provela u skloništu, da nema vojno iskustvo ali je "brzo naučila da razlikuje zvuk granate od rakete", kao i da "vojnika JNA razlikuje od pripadnika paravojnih formacija", kojih se, kako je rekla, najviše plašila.

Pošto je Šarlota Foro tokom granatiranja boravila u skloništu u predgrađu Mitnica, gde je bio smešten i lokalni štab ZNG, advokat Borivoje

Borović, branilac Miroslava Radića, je u nekoliko navrata insistirao da je i ona bila pripadnica ZNG i nosila uniformu. Svedokinja je to negirala ali je advokat nastavio da insistira na svojim tvrdnjama, što je dovelo do žučne rasprave koju je prekinuo sudija Parker.

Novak Lukić, branilac Veselina Šljivančanina, je unakrsno ispitivanje usmerio na tvrdnje koje je svedokinja iznela u glavnom ispitivanju. Za ruku koja se vidi na jednoj od fotografija sa pregovora o predaji mitničkog bataljona 18. novembra 1991. godine, koju joj je pokazao tužilac, ona je rekla da je "verovatno ruka Veselina Šljivančanina". Takođe je rekla da je Šljivančanin komandovao predajom pripadnika ZNG u Mitnici i da su tome prisustvovali predstavnici Međunarodnog crvenog krsta koji su popisivali vojnike i Sajrus Vens/Cyrus Vance, tada specijalni izaslanik Generalnog sekretara UN.

Da bi pobio njene tvrdnje, branilac je prikazao dva snimka. Na prvom je zabeleženo da je pregovore o predaji sa strane JNA predvodio tadašnji pukovnik JNA Nebojša Pavković a ne major Šljivančanin. Snimak potvrđuje i drugu tezu odbrane: da je 18. novembra 1991. u Vukovaru bilo oficira JNA sa višim činom od optuženog majora. Na drugom snimku vidi se predaja pripadnika mitničkog bataljona ZNG, ali ne i ko je popisivao te vojnike. Odbrana tvrdi da je spisak sastavila JNA a ne Međunarodni crveni krst. Tvrdi, takođe, da Šljivančanin nije komandovao predajom oružja i evakuacijom civila, kao i da je Sajrus Vens 18. novembra bio u Beogradu a ne u Vukovaru.

Tužilac Aga Kan je u, dodatnom ispitivanju, prikazao drugi deo snimka predaje u Mitnici na kojem se vidi prisustvo predstavnika Crvenog krsta a od svedokinje Foro je tražio da sudu naknadno dostavi fotografiju sa pregovora o predaji na kojoj se, prema njenim tvrdnjama, "jasno vide" tri pregovarača ZNG i major Šljivančanin kao pregovarač JNA.

ŠLJIVANČANIN RAZDVAJAO MUŠKARCE OD ŽENA

HAG/DEN HAAG, 30.11.2005.

Novinarka Zvezdana Polovina je na suđenju Vukovarskoj trojki svedočila da je Veselin Šljivančanin razdvajao muškarce od žena u vukovarskoj bolnici 20. novembra 1991. Kada su ga neke od žena pitale šta će biti sa njihovim muževima, odgovorio im je da ne brinu i da će im se oni priključiti kasnije.

Muškarac u uniformi koji je 20. novembra 1991., na izlazu iz vukovarske bolnice razdvajao muškarce od žena bio je Veselin Šljivančanin,

tvrdi Zvezdana Polovina, novinarka "Hrvatskog radija Vukovar" koja se tada našla među odvojenim ženama.

Nakon što je JNA zauzela Vukovar, zaposleni vukovarskog radija su se, prema rečima svedokinje, 18. novembra 1991. godine podelili u dve grupe. Jedni su, smatrajući da je tako sigurnije, pokušali da se izvuku iz okupiranog grada sa braniteljima Vukovara a drugi, među kojima su pored svedokinje bili i njen suprug Branimir Polovina, novinar Siniša Glavašević i novinarka Vesna Vuković su otišli u bolnicu. Tamo su 20. novembra dočekali evakuaciju.

Zvezdana Polovina je rekla da tada nije znala ko je oficir koji je razdvajao muškarce od žena. Da je u pitanju major Šljivančanin saznala je iz razgovora sa drugim ženama koje su, u dvorištu bolnice, čekale evakuaciju. Neke od njih su mu prišle želeći da saznaju šta će se desiti sa njihovim muževima, a Šljivančanin im je, tvrdi svedokinja, odgovorio da ne brinu i da će im se muževi priključiti posle kraćeg ispitivanja u kasarni JNA. Među odvojenim muškarcima bio je i Branimir Polovina, suprug svedokinje. Nakon što su muškarci odvedeni, žene i deca su autobusima evakuisani u Zagreb, Beograd i Novi Sad.

Posmrtni ostaci Branimira Polovine ekshumirani su, sa telima još 200 ubijenih, iz masovne grobnice u Ovčari. U dodatku optužnice protiv Vukovarske trojke, na spisku osoba ekshumiranih iz Ovčare nalazi se i ime novinara vukovarskog radija Siniše Glavaševića.

Branilac Mileta Mrkšića je u unakrsnom ispitivanju pokušao da dokaže da su prvi napadi JNA na Borovo selo i Vukovar 1991., bili isprovocirani napadima hrvatske vojske, a da je granatiranje Vukovara usledilo nakon što je 24. avgusta nad gradom oboren avion ratnog vazduhoplovstva JNA. Odbrana Miroslava Radića je nastojala da ukaže da je vukovarski radio "stavljn u službu bolnice i korišćen za prikrivanje pripadnika Zbora narodne garde (ZNG) i drugih paravojskih formacija". Svedokinja je to negirala ocenivši da "braniteljica greši".

Unakrsno ispitivanje svedokinje Zvezdane Polovine nastaviće sutra odbrana Veselina Šljivančanina.

ŠLJIVANČANIN I ZAKONI FIZIKE

HAG/DEN HAAG, 01.12.2005.

Nakon što su prethodni svedoci optužbe tvrdili da je major Šljivančanin ujutro 20. novembra 1991. zakazao i vodio sastanak bolničkog osoblja, svedokinja Zvezdana Polovina izjavila da je majora u to vreme

videla u dvorištu bolnice. Odbrana ukazuje da njen klijent nije "čovjek koji ruši zakone fizike." Tužilac: Šljivančanin je u dvorištu "smirivao žene, kako bi muškarci bili izdvojeni i kasnije ubijeni na Ovčari".

U unakrsnom ispitivanju svedokinje optužbe Zvezdane Polovine, branioci Veselina Šljivančanina su pokušali su da dokažu da 20. novembra 1991. godine optuženi nije prisustvovao sastanku medicinskog osoblja, već je, u to vreme, bio u dvorištu bolnice.

Svedokinja, koja je 20. novembra 1991. u vukovarskoj bolnici čekala na evakuaciju, je juče rekla da je oko 8 sati ujutro njoj, njenom suprugu i kolegini sa vukovarskog radija vojnik JNA naredio da izađu iz bolničke zgrade. Na izlazu, tvrdila je svedokinja, stajao je major Šljivančanin koji je muškarce usmeravao na levu a žene na desnu stranu.

Šljivančaninov branilac Momčilo Bulatović je danas pitao svedokinju da li je, u vreme razdvajanja, u dvorištu bolnice bilo i medicinsko osoblje. Pošto je na to odrečno odgovorila, branilac je svedokinju podsetio na izjavu koju je 1995. godine dala haškim istražiteljima, a u kojoj je navela da je medicinsko osoblje u to vreme bilo na sastanku sa JNA. Zvezdana Polovina je potvrdila da je osoblje bolnice bilo na sastanku i ponovila je da je major Šljivančanin u to vreme bio u dvorištu. Prema optužnici i prethodnim svedocima optužbe, sastanak u bolničkoj gipsari je zakazao i vodio upravo major Šljivančanin.

Ukazujući da odbrana "ne osporava da je Šljivančanin 20. novembra bio u bolnici", branilac je primetio da njegov klijent nije "čovjek koji ruši sve zakone fizike i prostora", time što bi u isto vreme mogao da bude na dva različita mesta: u dvorištu bolnice i na sastanku sa medicinskim osobljem. Bulatović smatra da svedočenje Zvezdane Polovine potvrđuje "da nije sve onako kako je to zamislio tužilac".

U razmeni koja je potom usledila između tužioca i Šljivančaninovog branioca, vođa tima optužbe Marks Mur/Moore je prisustvo optuženog u dvorištu i uveravanja koja je tom prilikom dao ženama da će im se odvedeni muševri brzo priključiti, tumačio kao dokaz o nameri "da se te žene smire, kako bi muškarci bili izdvojeni i kasnije ubijeni na Ovčari".

Optužba će sutra početi glavno ispitivanje Mare Bučko, medicinske sestre vukovarske bolnice čiji je muž odveden u kasarnu JNA. Na njenu inicijativu, prema ranijim svedočenjima, je sastavljen spisak imena odvedenih muševa medicinskih radnica koji su zahvaljujući tome, nakon nekoliko sati iz kasarne vraćeni u bolnicu.

"ČISTE RUKE" - GARANT SLOBODE
HAG/DEN HAAG, 02.12.2005.

Svedokinja optužbe Mara Bučko je na suđenju Vukovarskoj trojki svedočila o odvođenju muža Irineja iz bolnice u kasarnu JNA. Pošto je ustanovio da Irinej Bučko nije "okrvavio ruke", Veselin Šljivančanin je dozvolio da se, sa suprugom, evakuise u Zagreb.

Veselin Šljivančanin je medicinskom osoblju vukovarske bolnice održao dva govora – jedan 19. novembra 1991. godine kada je vojska ušla u bolnicu a drugi 20. novembra, kada su ranjenici i pacijenti iz bolnice odvedeni u kasarnu JNA a potom na Ovčaru gde su pogubljeni. Prema svedočenju medicinske sestre Mare Bučko, Šljivančanin je oba puta obećao da će sa lekarkama i bolničarkama biti evakuisani i njihovi muševri.

Irinej Bučko, suprug svedokinje je, međutim, u jutarnjim časovima 20. novembra autobusom odvezen u kasarnu JNA. Za to vreme je, rekla je svedokinja, Šljivančanin medicinskom osoblju predstavljao novog upravnika, lekara Vojno medicinske akademije u Beogradu Marka Ivezica, koji je zamenio dotadašnju upravnicu Vesnu Bosanac.

Pre nego što je odveden, Irinej Bučko je potražio suprugu i obavestio je šta će se dogoditi. Mara Bučko je zatim od Šljivančanina tražila objašnjenje zašto vojnici odvođe muševri, podsećajući ga da je prethodnog dana obećao da će porodice biti zajedno evakuisane.

Šljivančanin je, rekla je svedokinja, najpre negirao da su muševri odvedeni, a potom je tražio da mu naprave spisak sa njihovim imenima, obećavajući da će se pobrinuti da se oni vrate, "ako nisu okrvavili ruke".

Nakon što je utvrdio da "su ruke Irineja Bučko čiste" Šljivančanin mu je dozvolio da izađe iz autobusa koji je u međuvremenu vraćen iz vukovarske kasarne. Bračni par Bučko je istog dana evakuisan u Sremsku Mitrovicu a zatim u Zagreb.

Branioći Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića su tokom unakrsnog ispitivanja svedokinje ukazivali da je njen suprug Irinej Bučko bio pripadnik Zbora narodne garde (ZNG) i da se 19. novembra 1991., sakrio u bolnici kako bi izbegao hapšenje. Svedokinja je potvrdila da se njen suprug priključio braniteljima Vukovara i rekla da je u bolnicu došao 19. novembra kako bi pomogao u evakuaciji ranjenika. Zbog toga je, objasnila je, imao "beli mantil, jer je njegova civilna garderoba bila zaprljana".

Branioци tvrde da su se pripadnici ZNG sakrili u bolnici i preobukli u bele mantile kako se ne bi videlo da su vojnici. Svedokinja je, međutim naglasila da je njen suprug, kada je vojska trebalo da ga odvede u kasarnu, vratio beli mantil i prebukao se u svoju civilnu garderobu.

Branioци će imati prilike da to provere već u ponedjeljak, kada optužba izvodi svog novog svedoka Irineja Bučko.

KO JE BIO "GAZDA" U VUKOVARSKOJ BOLNICI?

HAG/DEN HAAG, 05.12.2005.

Tužilaštvo pokušava da dokaže da je JNA imala kontrolu nad pripadnicima Teritorijalne odbrane Vukovara, kojima je komandovala i u bolnici i u kasarni JNA. Veselin Šljivančanin je novom svedoku optužbe Irineju Bučko, predstavljen kao "gazda bolnice."

Iako su pripadnici teritorijalne odbrane ili "četnici" - kako ih naziva svedok optužbe Irinej Bučko, 19. novembra 1991. godine uspeali da uđu u vukovarsku bolnicu tražeći "nekoг ustašu da ga zakolju", vojska je ipak imala kontrolu nad njima. Opisao je kako je "četničkog vojvodu" i još nekoliko "četnika", među kojima je bila i jedna žena, tog dana iz bolnice isterao vojnik JNA koji im je zapretio "kalašnjikovim".

Irinej Bučko tvrdi da je došao u bolnicu nakon što je JNA zauzela Vukovar kako bi pomogao pri evakuaciji ranjenika, pacijenata i civila. Međutim, pre nego što je počela evakuacija, on je i sam, sa ostalim muškarcima iz bolnice, prisilno odveden u kasarnu JNA. Prethodno se, u jednom od hodnika, slučajno susreo sa optuženim Veselinom Šljivančaninom za koga mu je jedan od lekara, kome se obratio za pomoć, rekao da je novi "gazda" bolnice.

U kasarni je, svedočio je Irinej Bučko, bilo ukupno pet autobusa punih ljudi koji su, prema tvrdnjama tužilaštva, kasnije prevezeni na poljoprivredno dobro Ovčara gde su ubijeni i zakopani u masovnu grobnicu. Samo njih petnaestak su iz kasarne vraćeni natrag u bolnicu, zahvaljujući spisku koji je sastavila supruga današnjeg svedoka, Mara Bučko, medicinska sestra vukovarske bolnice. Irinej Bučko je svedočio da su teritorijalci i vojni policajci vredali, psovali, zastrašivali i tukli ljude u kasarni dok su oficiri JNA stajali po strani i nisu radili ništa da spreče zlostavljanje.

Nakon što je autobus sa muževima medicinskih radnica, vraćen u bolnicu, Veselin Šljivančanin, koji je prema opisu svedoka "podigao rep kao

paun" im je naredio da se postroje na pločniku. Svedoka je pustio da se pridruži ženi tek kad je postao siguran da "nije okrvavio ruke". Irinej i Mara Bučko su 20. novembra 1991. evakuisani u Sremsku Mitrovicu a potom i u Zagreb.

Branioци Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića će sutra unakrsno ispitati svedoka koji je već danas pokazao da nerado odgovara na njihova pitanja.

SUDIJA "POSREDUJE" IZMEĐU SVEDOKA I BRANILACA

HAG/DEN HAAG, 06.12.2005.

S obzirom da je svedok optužbe Irinej Bučko tokom unakrsnog ispitivanja bio izuzetno uzrujan, branioци Vukovarske trojke su teško dobijali odgovore na pitanja o "belim mantilima" u vukovarskoj bolnici ili aktivnostima civilne odbrane.

Tokom unakrsnog ispitivanja svedoka optužbe Irineja Bučka, branioци Vukovarske trojke su sa manje ili više strpljenja pokušavali da dokažu da su se među ranjenicima i bolesnicima vukovarske bolnice nalazili i pripadnici Zbora narodne garde (ZNG) preobučeni u bolnička odela. Odbrana tvrdi da su se u bolnicu sklonili nakon što je JNA zauzela Vukovar 18. novembra 1991. godine, želeći da izbegnu hapšenje.

Svedok je, međutim, negirao da je u novembru 1991. godine postojala 204. brigada ZNG, tvrdeći da u Vukovaru nije bilo regularne vojske već samo branitelja, "običnih ljudi, koji su voleli svoj grad i za njega se žrtvovali zbog čega su završili na Ovčari". Branitelji Vukovara, ukazao je Bučko, su se samostalno organizovali a "nisu imali ni komandanta ni oružje, već lovačke puške", kojima su čuvali napuštene "srpske kuće od pljačke".

Nakon što mu je jedan od branilaca pročitao izjavu koju je 1995. godine dao istražiteljima Tužilaštva, svedok je priznao da je u novembru 1991. bio razočaran što su branitelji Vukovara u bolnici vojničke uniforme zamenili bolničkim. Kada je upitan zbog čega je on nosio beli mantil, Irinej Bučko je ponovio da je bio "uprljan i da takav nije mogao da prenosi ranjenike" tokom evakuacije.

S obzirom da je bio izuzetno uzrujan, Irinej Bučko je teško i nerado odgovarao na pitanja branilaca, tražeći od njih da prihvate krivicu za ubistvo pacijenata vukovarske bolnice. Zbog toga je predsedavajući veća, sudija Kevin Parker, u nekoliko prilika, preuzeo ulogu "posrednika" između advokata i

svedoka, ukazujući da "branioci nemaju nameru da ga provociraju ili vređaju sećanja na ljude koji su poginuli ili bili ranjeni u Vukovaru".

Kako su, međutim, branioci Vukovarske trojke izneli tvrdnju da je dvorac Grofa Elca - u kojem je Irinej Bučko dočekaao pad grada - bio vojni objekat a ne muzej, svedok je to doživeo kao njihov novi pokušaj da ga zbune, pa je demonstrativno prekinuo da odgovara na ta pitanja.

Suđenje Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću biće nastavljeno sutra, saslušanjem svedoka čiji je identitet zaštićen pseudonimom P 032.

PREŽIVELI IZ "SOBE SMRTI"

HAG/DEN HAAG, 07.12.2005

Ukazujući na činjenicu da je optuženi Veselin Šljivančanin u Vukovaru naređivao "teritorijalcima", optužba nastoji da dokaže da je optuženi imao kontrolu nad njima, pa je mogao da spreči ubistvo civila na poljoprivrednom dobru Ovčara 20. novembra 1991. godine. Prvo svedočenje o "sobi smrti" u skladištu Veleprometa u Vukovaru.

Premda je u maju 1991. bio maloletan, svedok optužbe čiji je identitet zaštićen pseudonimom P-032 se dan posle ubistva hrvatskih policajaca u Borovu selu, 2. maja, pridružio Zboru narodne garde (ZNG) i ostao u rezervnom sastavu do 18. novembra kada je JNA zauzela Vukovar.

Na suđenju oficirima bivše JNA – Mrkšiću, Šljivančaninu i Radiću - P-032 je danas opisao kako je 19. novembra krenuo ka bolnici verujući da su mu tamo roditelji. Na putu, zaustavio ga je major Šljivančanin, rekao mu da uđe u kola i odveo ga do bolnice. Kada su stigli major je, tvrdi svedok, naredio pripadnicima teritorijalne odbrane da "ga pričuavaju dok ne pošalje nekog da ga vodi na Velepromet". Ukazujući na činjenicu da je Šljivančanin naređivao "teritorijalcima", optužba nastoji da dokaže da je optuženi imao kontrolu nad njima, te je mogao da spreči ubistvo civila na poljoprivrednom dobru Ovčara 20. novembra 1991. Svedok je, zatim, vojnim transporterom prebačen do skladišta Veleprometa gde je predat "teritorijalcima." Oni su ga "pretresli i malo pretukli" a potom ga sa još 50 do 60 muškaraca zatvorili u "sobu smrti", prostoriju u koju se, prema njegovim rečima, "niko nije vraćao, kada bi ga jednom izveli". P-032 se ipak vratio, nakon ispitivanja u kojem je od njega traženo da "prizna koliko je srpske dece pobio" i kada ga je "dobrovoljac Topola" naterao da proguta dva metka. U "sobi smrti" je ostao tri dana, a onda

se pojavio izvesni "paravojni kapetan" koji je konstatovao da su "četnici dovoljno ljudi poubijali", te je 38 preživelih muškaraca vratio u vukovarsku kasarnu. Istog dana svedok i ostali muškarci su odvedeni u zatvor u Sremskoj Mitrovici, gde su ostali 4 meseca.

Branioci su tokom unakrsnog ispitivanja pokušavali da dokažu da je skladište Veleprometa tokom borbenih dejstava i po zauzimanju Vukovara bilo pod kontrolom Teritorijalne odbrane a ne JNA. Takođe su ukazali da se iskaz svedoka pred sudom razlikuje od onoga što je rekao istražiteljima tužilaštva 1995. godine, između ostalog i u delu kada govori o osobi koja ga je iz Veleprometa vratila u kasarnu. Svedok je potvrdio da je u izjavi istražiteljima tu osobu označio kao kapetana a ne "paravojnog kapetana".

Svedoka P-032 će sutra ispitati odbrana Veselina Šljivančanina.

ODBRANA: PREPOZNAVANJE SA SLIKE IZ NOVINA

HAG/DEN HAAG, 08.12.2005

Odbrana tvrdi da zaštićeni svedok nikako nije mogao da vidi optuženog Veselina Šljivančanina 19. novembra 1991., budući da se P 032 u to vreme nalazio u skladištu Velepromet u Vukovaru. Nastavak suđenja 23. januara 2006. godine

Odbrana Veselina Šljivančanina tvrdi da svedok zaštićenog identiteta P 032 nije 19. novembra 1991. godine mogao da razgovara sa optuženim na putu do bolnice, budući da je dan ranije lišen slobode i nalazio se u skladištu Veleprometa u Vukovaru.

Svedok, nekadašnji pripadnik Zbora narodne garde (ZNG) je to negirao i ponovio ono što je rekao i u glavnom ispitivanju – da se 19. novembra u jutarnjim časovima, sa još jednim pripadnikom ZNG uputio ka vukovarskoj bolnici kako bi potražio roditelje. Na putu im se, međutim, isprečio džip iz koga je izašao Šljivančanin i naredio im da uđu u kola kojima su zajedno nastavili ka vukovarskoj bolnici. Svedok je rekao da su ispred bolnice uhapšeni i odvedeni u Velepromet a potom u zatvor u Sremskoj Mitrovici.

Odbrana danas osporava ovaj deo svedočenja dokumentom srpske Vlade, sačinjenim, prema njihovim tvrdnjama, na osnovu informacija dobijenih od svedoka tokom njegovog četvoromesečnog zatočeništva. Prema tom dokumentu, pored svedoka su istog dana, 18. novembra 1991. uhapšena i njegova dva brata, dok se za drugog pripadnika ZNG koji je prema svedočenju kad i on krenuo ka bolnici, tvrdi da je uhapšen tek dva dana kasnije.

Branilac Momčilo Bulatović je tvrdio da svedok nikada nije video Šljivančanina već njegov lik poznaje sa slike koju je tokom boravka u zatvoru video u novinama. Svedok je, međutim i to negirao opisujući Šljivančanina kao visokog čoveka sa brkovima u maskirnoj uniformi i sa kapom "titovkom" na glavi.

Svedočenjem P 032 je, za ovu godinu, završeno izvođenje dokaza optužbe protiv oficira bivše JNA Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića. Tužilaštvo će svoj dokazni postupak, koji bi prema najavama trebalo da traje do aprila, nastaviti posle novogodišnje pauze, 23. januara 2006.

NASTAVAK SUĐENJA ZA OVČARU 23. JANUARA

HAG/DEN HAAG, 13.12.2005.

Iako je tužilaštvo, od 25. oktobra kada je počelo izvođenje dokaza za zločin na Ovčari, izvelo 14 svedoka, dokazni postupak samo što je "izašao" iz vukovarske bolnice. Izuzev generala hrvatske vojske Imre Agotića i američkog diplomate Herberta Okuna, svi dosadašnji svedoci su ili radili u bolnici ili se tu sklonili kako bi sačekali najavljenju evakuaciju.

U prvih mesec dana suđenja za zločin na Ovčari, veće australijskog sudije Kevina Parkera saslušalo je 14 svedočenja o granatiranju vukovarske bolnice, odvođenju pacijenata u kasarnu JNA i odgovornosti koju Vukovarska trojka, prema tužiocu, snosi za ubistvo najmanje 264 hrvatska zarobljenika 20. novembra 1991. godine.

Tužilaštvo koje predvodi Marks Mur/Moore je u "prvoj rundi" dokaznog postupka, svedočenjima lekara, medicinskih sestara i pomoćnog osoblja nastojalo da dokaže da je major Veselin Šljivančanin 19. novembra 1991. godine, nakon ulaska JNA u Vukovar preuzeo kontrolu nad bolnicom. On se tereti i da je zajedno sa Miroslavom Radićem, komandantom "jurišnika" gardijske brigade, a uz pomoć pripadnika lokalne Teritorijalne odbrane, vršio selekciju bolesnika i ranjenika koji su 20. novembra 1991. iz vukovarske bolnice odvedeni u Ovčaru i pogubljeni. Svedoci su Šljivančaninu pripisali i razdvajanje muškaraca od žena u krugu bolnice, a kada su opisivali situacije u kojima je pomogao nekim pojedincima, zapravo su svedočili o njegovoj komandnoj odgovornosti.

Šljivančanin je, prema tvrdnjama tužilaštva, imao kontrolu ne samo nad vojnicima JNA već i pripadnicima Teritorijalne odbrane i "šešeljevcima"

ili "četnicima", kojima je, pokazala su svedočenja, mogao da naređuje i koji su ga, sudeći po iskazima svedoka, slušali.

Vežu između komandanta operativne grupe jug Mileta Mrkšića, u čijoj je zoni odgovornosti bila vukovarska bolnica, i njegovog oficira za bezbednost Šljivančanina, tužilac je dokazivao svedočenjem generala Agotića, nekadašnjeg "bezbednjaka" JNA, koji je do detalja objasnio dvostruku liniju izveštavanja u bivšoj JNA. Prema njegovim tvrdnjama oficiri za bezbednost su bili podređeni kako komandantu jedinice tako i načelniku u službi bezbednosti, te su i jednog i drugog morali da obaveštavaju o načinu sprovođenja naređenja.

Branioci Vukovarske trojke koje predvode beogradski advokati Miroslav Vasić (Mrkšić), Novak Lukić (Šljivančanin) i Borivoje Borović (Radić) su veći deo vremena, tokom unakrsnih ispitivanja, potrošili na osporavanje verodostojnosti svedoka optužbe. Pored pitanja - "ko su bile ustaše i Franjo Tuđman", branioce je zanimalo i da li su muževi medicinskih sestara vukovarske bolnice bile pripadnici Zbora narodne garde. Takođe su optuživali lekare vukovarske bolnice za nesavesno lečenje pacijenata srpske nacionalnosti, a neke od svedoka da su i sami pripadnici ZNG.

Odbrana je do sada nastojala da postavi sukob na vukovarskom ratištu u okvir drugačiji od onog koji je navelo tužilaštvo tvrdeći da su opsada i granatiranje Vukovara usledili nakon postavljanja barikada na ulazu u grad u junu 1991. godine, odnosno, posle miniranja objekata koji su pripadali Srbima i blokade kasarne JNA tokom leta 1991. godine. Teza branilaca Vukovarske trojke je da su se pripadnici ZNG skrivali u bolnici i prurušavali u ranjenike kako bi sa osobljem i pacijentima napustili Vukovar i izbegli hapšenje.

Dokazni postupak optužbe biće nastavljen 23. januara 2006. i trebalo bi da bude okončan u aprilu. Veće u kojem pored sudije Parkera sede i Kristin Van den Vajngart/Christine Van Den Wyngaert iz Belgije i švedski sudija Krister Telin/Thelin, će od januara slušati svedočenja nekadašnjih i sadašnjih oficira JNA, iskaze preživelih žrtava i očevidaca zločina u Ovčari.

"SABLASNI GRAD"

HAG/DEN HAAG, 24.01.2006.

Suđenje Vukovarskoj trojki oficira bivše JNA, posle šestonedeljne pauze, nastavljeno svedočenjem ratnog izveštča televizije Skaj Njuz barona Ernouta Van Lindena. Vukovar je delovao "sablasno" a Šljivančanin se ponašao kao "čovek koji sve drži u svojim rukama"

Major Veselin Šljivančanin se novembra 1991. u Vukovaru ponašao kao "čovjek koji drži stvari u svojim rukama", rekao je baron Ernaut Van Linden/Aernout Van Lynden svedočeći na suđenju oficirima bivše JNA optuženim za masakr u vukovarskoj Ovčari.

Nekadašnji dopisnik britanske televizijske kuće Skaj Njuz/Sky News je ovaj utisak stekao tokom razgovora sa optuženim Šljivančaninom kada je pokušavao da se iz Negoslavaca probije do "prvih linija fronta".

Potvrđujući tezu optužbe da su optuženi Mrkšić, Šljivančanin i Radić kontrolisali paravojne jedinice, svedok je rekao da je JNA intervenisala svaki put kada bi joj neko ukazao na neprimereno ponašanje dobrovoljaca iz Srbije - "Šešeljevaca", "Četnika" ili Arkanovih "Tigrova". Optužba tvrdi da su pripadnici Teritorijalne odbrane i dobrovoljci iz Srbije, pod kontrolom JNA, 20. novembra 1991. godine odveli iz vukovarske kasarne blizu 300 Hrvata, koje su lišili života na poljoprivrednom dobru Ovčara.

Svedok je tog dana prisustvovao "evakuaciji muškaraca, žena i dece" iz bolnice i njihovom odvođenju u Sremsku Mitrovicu. Kada ih je, sledećeg dana, posetio, primetio je da nekih od tih ljudi nema, međutim nije dobio odgovor šta se sa njima dogodilo.

Budući da su ga vojnici JNA sprečili da uđe u zgradu bolnice, Van Linden je u njenom dvorištu kamerom zabeležio raspravu majora Šljivančanina sa predstavnikom Međunarodnog crvenog krsta Nikolasom Borsingerom. Prema snimku koji je prikazan u sudnici, Borsinger je optuživao JNA za "onemogućavanje rada" i "kršenje sporazuma" prema kojem je vojska trebalo da se drži podalje od bolnice dok traje evakuacija, dok je Šljivančanin zamerao "pristrasnost" Međunarodnom crvenom krstu.

Tokom više poseta Vukovaru u oktobru i novembru 1991. godine, Van Linden je imao prilike da se uveri u nadmoć JNA koja je teškom artiljerijom otvarala vatru na hrvatske položaje. Vukovar, u kome se tokom noći čula muzika sa razglasa JNA, je delovao "sablasno" i podsećao na scene iz filma "Apokalipsa danas", rekao je svedok. Granatiranje je, prema njegovim rečima, bilo "jednosmerno", jer osim sporadičnih snajperskih hitaca nije primetio druga vatrena dejstva branitelja.

Baron Van Linden je već svedočio pred Tribunalom – na suđenjima Slobodanu Miloševiću i Stanislavu Galiću o događajima u Bosni i Hercegovini kojima je takođe prisustvovao kao ratni izveštač. Svedočenje na suđenju Vukovarskoj trojki nastaviće danas posle podne u unakrsnom ispitivanju odbrane.

SVEDOCENJE PREŽIVELOG SA OVČARE

HAG/DEN HAAG, 25.01.2006.

Novi svedok optužbe na suđenju Vukovarskoj trojki je jedan od sedmorice hrvatskih zarobljenika koji su 20. novembra 1991. oslobođeni iz hangara na Ovčari.

Zahvaljujući intervenciji poznanika Srbina, koji ga je prepoznao u hangaru poljoprivrednog dobru Ovčara, svedok optužbe zaštićen pseudonimom P 031 izbegao je sudbinu ostalih zarobljenika iz vukovarske bolnice, koji su u noći između 20. i 21. novembra 1991. godine ubijeni na obližnjem stratištu Grabovo. Zajedno sa njim, sa Ovčare je u Vukovar vraćeno još šest zarobljenika, koje su takođe prepoznali i izveli iz hangara njihovi srpski poznanici. Pre nego što su napustili hangar, svedočio je P 031, zarobljenici su bili izloženi psihičkom i fizičkom zlostavljanju. Najpre su morali da prođu kroz špalir "teritorijalaca" i "dobrovoljaca", a potom su u hangaru stajali okrenuti licem prema zidu, podignutih ruku, izloženi batinama, pretnjama i provokacijama. Iako je u hangaru bilo vojnika JNA, niko nije učinio ništa da zaštiti zarobljenike.

Iz hangara na Ovčari, sedmorica srećnika su odvedeni u skladište Veleprometa i smešteni u "sobu smrti", nazvanu tako jer se oni koji su iz nje odvedeni nikada nisu vraćali. Dok je boravio u toj sobi, svedok je video odvođenje trojice ljudi koje je poznao, a čija se imena danas nalaze u dodatku "Vukovarske optužnice", na spisku nestalih osoba čiji posmrtni ostaci još nisu identifikovani. Po naređenju kapetana JNA koji im je rekao da bi, ako ostanu u Veleprometu, mogli tokom noći stradati od "teritorijalaca" i dobrovoljaca", svedok i ostali zarobljenici oslobođeni sa Ovčare su sprovedeni u vukovarsku kasarnu, odakle su sutradan odvedeni u zatvor u Sremskoj Mitrovici. Svedočenje preživelog sa Ovčare biće nastavljeno sutra, unakrsnim ispitivanjem od strane branilaca optuženih oficira bivše JNA: Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića.

"SMENA BATINAŠA" U HANGARU OVČARE

HAG/DEN HAAG, 26.01.2006.

Odbrana optuženih oficira bivše JNA u unakrsnom ispitivanju pokušava da ospori svedočenje zaštićenog svedoka optužbe P 031 koji je

Veselina Šljivančanina opisao kao "glavnog" u vukovarskoj bolnici a paravojnike u hangaru na Ovčari kao "batinaše".

Mada je u glavnom iskazu rekao da je major Veselin Šljivančanin bio "glavni" u vukovarskoj bolnici i da se "sve odvija pod njegovom kontrolom", svedok optužbe zaštićen pseudonimom P 031 je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da nikada nije video ili čuo optuženog majora da izdaje naređenja.

Branioци Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića su, tokom unakrsnog ispitivanja pokušali da dokažu da su se na Ovčari nalazili samo zarobljeni pripadnici Zbora narodne garde koji su se prethodnih dana skrivali u bolnici kako bi bili evakuisani sa civilnim stanovništvom. Svedok, međutim, to negira i ukazuje na primer šesnaestogodišnjeg mladića koji je, i pored intervencije poznanika Srbina, zadržan u hangaru i kasnije ubijen, "samo zato što mu je otac bio u Hrvatskoj vojsci".

Svedok P 031 je jedan od desetorice zarobljenika odvedenih iz vukovarske bolnice koji su sticajem različitih, po njih srećnih okolnosti, u noći između 20. i 21. novembra 1991. godine izbegli smrt na poljoprivrednom dobru Ovčara. Dok je ispred hangara iz kojeg ga je izveo poznanik Srbin čekao da ga vrata u Vukovar svedok je, kako je svedočio, čuo zvižduk pištaljke što je, po njemu, bio znak za smenu "teritorijalaca" i "dobrovoljaca" koji su u hangaru tukli i zlostavljali zarobljenike sa paravojnicima koji su pred vratima hangara čekali "svoj red." Odbrana je to pokušala da ospori ali je svedok ostao pri svojoj tvrdnji, ukazujući kako su se posle "smene batinaša" iz hangara ponovo čuli jauci.

Suđenje oficirima bivše JNA će, posle kraće pauze koju je zatražio tužilac, biti nastavljeno 31. januara.

KAKO JE EVOLUIRALA MISIJA JNA

HAG/DEN HAAG, 27.01.2006

Vojno-obaveštajni analitičar tužilaštva Rejnoa Tunens svedoči na suđenju Milanu Martiću o "evoluciji JNA" tokom 1991. godine, stvaranju oružanih snaga SAO Krajine i ulozi koju je optuženi imao u komandovanju njima.

Nakon "krajinskog insajdera" Veljka Džakule, optužba je kao drugog svedoka na suđenju Milanu Martiću izvela svog vojno-obaveštajnog analitičara Rejnoa Tunensa/Reynaud Theunens, autora ekspertskog izveštaja o

organizaciji i strukturi oružanih snaga Krajine tokom sukoba u Hrvatskoj i njihovom odnosu sa optuženim. U periodu koji pokriva optužnica (1991-1995. godina), Martić je obavljao dužnosti ministra unutrašnjih poslova i odbrane, zamenika komandanta Teritorijalne odbrane i, konačno, predsednika takozvane Republike Srpska Krajina.

Osim samog ekspertskog izveštaja na oko 300 stranica, tužilaštvo je tokom njegovog svedočenja uvelo u dokaze niz dokumenata koji, po Tunensu, ukazuju da je na početku sukoba u Hrvatskoj došlo do evolucije JNA od armije tadašnje SFRJ u vojsku koja predstavlja i štiti samo jednu etničku grupu i njene interese. Pored naređenja i naloga Generalštaba i tadašnjeg "krajnjeg" Predsedništva SFRJ, u dokaze su uvedeni i delovi memoara generala Veljka Kadijevića u kojima se, prema Tunensu, "vojnički metodično i jasno" opisuje kako je tokom 1991. godine "radikalno promenjena misija JNA." O toj promeni svedoči i jedno pismo načelnika Generalštaba, generala Blagoja Adžića iz oktobra 1991. godine, u kojem se definiše da je uloga JNA "odbrana delova srpskog naroda od genocida." U jednom od dokumenata Kninskog korpusa iz tog vremena, koji je takođe uvršćen u dokaze, navodi se da je njegov zadatak "zaštita stanovništva i objekata u zoni odgovornosti", bez pominjanja etničke pripadnosti tog stanovništva. Međutim, kako je primetio Tunens, dokumenti nižih jedinica u kojima se razrađuje naređenje Korpusa jasno ukazuju da je zaštita "usmerena na jedan – srpski – deo stanovništva na tom prostoru."

Tužilaštvo je, takođe, prezentiralo dokumente o formiranju Teritorijalne odbrane tadašnje SAO Krajine, mobilizaciji njenih pripadnika i njihovom stavljanju pod komandu JNA. Priloženo je i nekoliko naređenja i izveštaja koje je potpisao Milan Martić, upućenih ne samo snagama MUP već i Teritorijalnoj odbrani SAO Krajine. Poseban kuriozitet nekih od tih dokumenata je njihova "lista primalaca": pored Vrhovne komande i ministarstava odbrane i unutrašnjih poslova stoji da se dokumenti upućuju i "Frankiju". Prema Tunensu, radi se o Franku Simatoviću, tadašnjem visokom funkcioneru Državne bezbednosti Srbije, što po njemu ukazuje na Martićevu vezu sa MUP-om Srbije.

O Martićevim velikim de facto ovlašćenjima, prema Tunensu, svedoči i zahtev koji je uputio tadašnjem ministru odbrane Srbije, generalu Simoviću, u kojem traži velike količine municije i vojne opreme za potrebe Teritorijalne odbrane SAO Krajine.

Svedočenje Rejnoa Tunensa biće nastavljeno sledeće sedmice.

NEJASNA STRATEGIJA ODBRANE

HAG/DEN HAAG, 30.01.2006

Predsedavajući sudija upozorio branioca Milana Martića na "nejasnu strategiju odbrane" i pitanja koja "nisu relevantna" za pobijanje navoda optužnice o odgovornosti optuženog za zločine u Hrvatskoj i BiH

Umesto da se usresredi na odbranu, branilac Milana Martića "stalno postavlja pitanja čija je relevantnost nejasna sudskom veću". Pritom, branilac Predrag Milovančević, prema mišljenju predsedavajućeg sudije Bakone Molotoa, od početka izvođenja dokaza vodi odbranu "oko slučaja" a ne "na samom slučaju" i čini celokupnu strategiju odbrane nejasnom.

Ova primedba južnoafričkog sudije usledila je nakon što je Martićev branilac, tokom unakrsnog ispitivanja svedoka tužilaštva Rejnoa Tunensa/Reynaud Theunens citirao odluku Međunarodnog suda pravde iz 1966. godine koja se odnosi na pitanja secesije na afričkom kontinentu. Budući da je svedok vojno – obaveštajni analitičar, a ne pravni ili politički veštak, on nije mogao da govori ni o "afričkoj secesiji", ni o istorijskim okvirima sukoba ili detaljima republičke i savezne legislative u bivšoj Jugoslaviji, o čemu ga je sve pitao Milovančević.

Martićev branilac je, takođe, insistirao na pitanjima koja su se odnosila na "ulogu međunarodne zajednice u balkanskoj krizi" ili na "aktivnosti hrvatskih oružanih snaga" uoči sukoba 1991. godine. Tunens je više puta naglasio da je u svom ekspertskom izveštaju govorio "isključivo o organizaciji i strukturi oružanih snaga Krajine tokom sukoba u Hrvatskoj i njihovoj povezanosti sa optuženim". Martić, optužen za zločine u Hrvatskoj, je od 1991. do 1995. godine bio na funkcijama ministra unutrašnjih poslova i odbrane, zamenika komandanta Teritorijalne odbrane i predsednika takozvane Republike Srpska Krajina.

Posle primedbe branioca da se neposredno pred rat državni vrh Jugoslavije nalazio u rukama Hrvata Ante Markovića i Budimira Lončara, Tunens je odgovorio da su se operativni i vojni položaji nalazili u rukama Srba i Crnogoraca dok su svi nesrbi ili otišli ili bili uklonjeni sa položaja u vojsci. U prilog tome svedok je ponovio tvrdnje iz glavnog ispitivanja - da je u leto 1991. godine JNA preuzela ulogu vojske koja štiti samo srpski deo stanovništva i njihove interese.

DIVLJANJE "ŠEŠELJEVACA" U DVORIŠTU VELEPROMETA

HAG/DEN HAAG, 31.01.2006.

Prema svedočenju Josipa Čovića, u dvorištu vukovarskog Veleprometa je u noći 19. novembra 1991. ubijeno "duplo više" ljudi nego na Ovčari, gde je prema optužnici streljano oko 260 bolesnika, ranjenika i civila odvedenih iz bolnice u Vukovaru.

U dvorištu preduzeća Velepromet u Vukovaru, prema procenama svedoka optužbe Josipa Čovića, ubijeno je "duplo više" ljudi nego na poljoprivrednom dobru Ovčara. Ti ljudi su u Velepromet dovezeni kamionima iz vukovarske bolnice, gde su 19. novembra 1991. godine čekali evakuaciju u slobodne delove Hrvatske. Sledećeg dana na Ovčari je ubijeno oko 260 ljudi za šta se terete oficiri bivše JNA Mile Mrkšić, Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić

Iz pravca hangara u dvorištu Veleprometa su se, prema svedočenju Josipa Čovića, u intervalima od svaka 2 do 3 minuta čuli prigušeni pucnji. Iz grupe od oko 50 muškaraca koji su zajedno s njim odvedeni iz bolnice, tvrdi svedok, izdvojeno je najmanje 25 koje su "Šešeljevci" sproveli iza hangara, odakle se nakon prigušenih pucnjeva nisu vraćali. Neki su ubijeni pred očima ostalih zarobljenika koji su stajali u koloni ispred hangara. Svedok tvrdi da je video "dvojicu četnika, sa kokardama i bradama" kako su prerezali grkljan jednom od zarobljenika za koga su sumnjali da je branitelj Vukovara. Rekao je da bi se isto desilo i njemu, jer su već počeli da ga "udaraju, da mu prete i nazivaju ga ustašom", međutim pojavio se oficir JNA i pozvao "četnike", pa su se oni udaljili, poručujući da će se vratiti i obračunati sa svedokom.

Međutim, pre povratka "četnika", drugi oficir JNA je zarobljenicima u dvorištu Veleprometa naredio da se upute ka autobusima kojima su potom odvedeni u logor Stajićevo u Srbiji. Usled batinanja koje tamo preživeo, prolazeći svakodnevno kroz špalir "Šešeljevaca" pri izlasku i ulasku u hangar, svedok je zadobio teške telesne povrede čije posledice i danas, nakon 15 godina, oseća.

Vođa tima optužbe Marks Mur/Moore je danas najavio da će dokazni postupak protiv oficira bivše JNA – Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića optuženih za masakr u Ovčari, okončati do kraja aprila. Tužilaštvo će do tada ispitati još oko 30 svedoka – pripadnika JNA, zarobljenika odvedenih u skladište Veleprometa i preživelih sa vukovarske Ovčare.

S druge strane, s obzirom da su izjave pojedinih, već saslušanih svedoka dopunjene novim detaljima, branioci Vukovarske trojke će do početka izvođenja svojih dokaza dodatno unakrsno ispitati te svedoke – među njima i doktore Vesnu Bosnac i Juraja Njavra. Kako je ranije najavljeno, doktorica Bosnac će iskaz dopuniti svedočenjem o dokumentu kojim tužlaštvo nastoji da dokaže da je među ubijenim na Ovčari bilo najmanje 97 ranjenika iz vukovarske bolnice.

UNIFORME I ORUŽJE SU ODLOŽENI IZVAN BOLNICE

HAG/DEN HAAG, 02.02.2006

Svedok optužbe Josip Čović je u unakrsnom ispitivanju potvrdio da su se hrvatski branitelji po padu Vukovara sklonili u gradsku bolnicu, preobučeni u civilnu odeću i bez oružja. Međutim, suprotno tvrdnjama odbrane, ukazao je da su oružje i uniforme branitelji odložili izvan bolnice, a ne u njoj.

Budući da svedok optužbe Josip Čović u glavnom iskazu nije spomenuo optužene Mrkšića, Šljivančanina i Radića, branioci su unakrsno ispitivanje usmerili na već ustaljene teme – naoružavanje i nasilna secesija Hrvatske i brojnost i oružje branitelja Vukovara.

Teza odbrane je da je granatiranje Vukovara usledilo nakon što su pripadnici Zbora narodne garde (ZNG), protivavionskim naoružanjem oborili dva aviona JNA koji su nadletali grad. Svedok je to delom potvrdio, tvrdeći da su tokom sukoba pogođena “ne dva, već dvadeset aviona ratnog vazduhoplovstva”, što je on “lično video iz svog naselja” udaljenog samo 2 kilometra od mesta gde su avioni oboreni.

Svedok je u unakrsnom ispitivanju delimično potvrdio i tezu odbrane da su se hrvatski branitelji po padu Vukovara sklonili u gradsku bolnicu, preobučeni u civilnu odeću i bez oružja. Međutim, suprotno tvrdnjama odbrane, ukazao je da su oružje i uniforme branitelji odložili izvan bolnice, a ne u njoj.

Navodeći da je svedok bio očevidac samo jednog ubistva, branioci su pokušali da ospore deo glavnog iskaza koji se odnosio na broj mrtvih u Veleprometu gde je i sam odveden 19. novembra 1991. godine. Čović je, naime, u glavnom iskazu rekao da je u Veleprometu ubijeno “najmanje duplo više ljudi nego na Ovčari”. Na poljoprivrednom dobru Ovčara, nadomak

Vukovara je, prema optužnici koja tereti Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića, ubijeno više od 260 ljudi.

Svedok je i u unakrsnom ispitivanju ponovio da su se u Veleprometu pored pripadnika Teritorijalne odbrane, “šešeljevaca” i “četnika”, nalazili i pripadnici JNA koji nisu učinili “ništa da spreče zločine”. Precizirao je da je video “dva ili tri oficira” JNA, ali je na sugestiju odbrane dopustio mogućnost da bi “jedan od njih mogao da bude i pripadnik teritorijalne odbrane Vukovara”, koga nije dobro video, jer je bio mrak.

TRAGEDIJA PORODICE DOŠEN

HAG/DEN HAAG, 06.02.2006.

Udovica Martina Došena opisala kako je njen muž 20. novembra 1991. na nosilima iznesen iz vukovarske bolnice, a za njim i njegova braća Tadija i Ivan. Svoj trojici se od tada gubi svaki trag.

Tri rođena brata – Tadija, Martin i Ivan Došen odvedena su iz vukovarske bolnice 20. novembra 1991. i od tada im se gubi svaki trag. O okolnostima koje su prethodile tragediji porodice Došen danas je video linkom svedočila Ljubica Došen, udovica srednjeg brata Martina. U granatiranju Vukovara poginula im je i rođena sestra, dok je sin druge sestre takođe odveden iz vukovarske bolnice a njegovo je telo ekshumirano iz masovne grobnice na Ovčari.

Ljubica Došen je na početku svog svedočenja opisala atmosferu u Vukovaru tokom intenzivnog granatiranja grada od strane JNA koje je, kako je rekla, bio glavni razlog zbog kojeg je njen muž “morao da uzme oružje i brani svoju porodicu”.

Martin Došen je u vukovarsku bolnicu odveden 17. novembra pošto je teško povredio kičmu posle pada sa terase spasavajući ljude iz granatirane i zapaljene zgrade. Iz bolnice je iznesen na nosilima tri dana kasnije, pošto su snage JNA i srpski dobrovoljci zauzeli grad. Pošto je tokom ta tri dana i ona bila u bolnici zajedno sa mužem, pratila je izlazak ranjenika iz bolnice. Dvojica vojnika koje je opisala kao “rezerviste” ušli su u bolnicu i objavili da počinje evakuacija i počeli da prozivaju ranjenike sa spiska koji su imali kod sebe. “Ranjenici su požurili ka vratima, misleći da će biti spaseni”, rekla je ona.

Ljubica Došen je, zajedno sa ćerkom, muža otpratila do četiri autobusa u koje su ukrcavani lakši ranjenici. Nepokretni ranjenici, među kojima i njen muž, su “kao snoplje” ubacivani u vojne kamione koji su

naknadno došli. Pored kamiona i autobusa svedokinja je videla "visokog crnog oficira sa brkovima" koji je "komandovao operacijom ukrcajanja ranjenika". To je shvatila pošto su mu se svi obraćali sa "gospodine majore" i slušali njegova naređenja. Tu je, kako je svedočila, čula da je to major Šljivančanin. Pitala ga je šta će biti sa njenim mužem i rekla mu kako se zove, a Šljivančanin je na to uzvratilo "Aha, Došen" i naredio dvojici vojnika da Martina premeste na izlaz iz bolničkog dvorišta. Tu ga je, kako je rekla, poslednji put videla, pošto je Šljivančanin uputio da sa ćerkom ide u drugi deo dvorišta gde su žene i deca čekali da budu evakuisani.

Pored Veselina Šljivančanina, za masakr više od 260 bolesnika, ranjenika i civila odvedenih 20. novembra 1991. iz vukovarske bolnice i streljanih iste večeri na poljoprivrednom dobru Ovčara, terete se još i Mile Mrkšić i Miroslav Radić. Svedočenje Ljubice Došen biće nastavljeno sutra.

DA LI JE SVEDOKINJA "MAJORA SA BRKOVIMA" VIDELA NA TV ILI UŽIVO?

HAG/DEN HAAG, 07.02.2006.

Branilac Veselina Šljivančanina je nastojao da dokaže da Ljubica Došen nije istinito opisala svoj razgovor sa optuženim majorom, tvrdeći da joj je "visoki crni major sa brkovima" postao poznat tek kada ga je posle rata viđala na televiziji. Svedokinja je uveravala branioca da "može biti siguran da ga je videla u bolnici", pored autobusa i kamiona u koje su 20. novembra 1991. ujutro utovarani ranjenici

Branioci Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića su tokom unakrsnog ispitivanja Ljubice Došen nastojali da dokažu da je među oko tri stotine ljudi odvedenih iz vukovarske bolnice 20. novembra 1991. bilo i pripadnika hrvatskih oružanih snaga. Ta činjenica je, inače, navedena i u optužnici, a ni svedokinja, supruga jednog od odvedenih iz bolnice, nije to poricala. Svedokinja je tokom današnjeg ispitivanja još jednom ponovila detalje u vezi sa odvođenjem njenog nepokretnog muža Martina i dva njegova brata, ne pokušavajući da sakrije da su sva trojica tokom leta i jeseni 1991. bili pripadnici hrvatskih snaga u Vukovaru.

Ona, takođe, nije pobijala navode branilaca vukovarske trojke da je među odvedenima iz bolnice bilo i onih koji su na rukama imali "lažni gips", ali je ponovila i da je među 300 izvedenih, od kojih ih je više od 260 pogubljeno, bilo mnogo teških, pa i nepokretnih ranjenika.

Branilac Veselina Šljivančanina je nastojao da dokaže da Došenova u jučerašnjem iskazu nije istinito opisala svoj razgovor sa optuženim majorom i suočio je sa tvrdnjom da joj je "visoki crni major sa brkovima" postao poznat tek kada ga je posle rata viđala na televiziji. Svedokinja je potvrdila da je Šljivančanina viđala na televiziji, ali je uveravala branioca da "može biti siguran da ga je videla ispred bolnice", pored autobusa i kamiona u koje su 20. novembra ujutro utovarani ranjenici.

Šljivančaninov branilac je, dalje, tražio od svedokinje da objasni zašto prilikom popunjavanja formulara u Ministarstvu za nestale osobe 1993. godine nije "detaljno kao danas" opisala svoj razgovor sa majorom Šljivančaninom niti ga navela kao jednog od ljudi koji su bili prisutni kada je njen muž odveden. Došen je, međutim, ostala pri svojoj izjavi da su prilikom ukrcajanja ranjenika u autobuse vojnici "izvršavali njegova naređenja", kao i da joj je Šljivančanin naredio da supruga ostavi na nosilima i sa ćerkom se priključi ženama i deci na drugom kraju bolničkog dvorišta.

Nastojeći da ospore verodostojnost svedokinje, branioci su tragali za nedoslednostima između njenog sadašnjeg iskaza pred sudom i izjave date istražiteljima Tribunala u avgustu 1995. godine. Pošto su se njene tadašnje i sadašnje izjave uglavnom poklapale, branioci su insistirali na pojašnjenju detalja. Tako je jedan od branilaca insistirao da Došenova odgovori da li je njen muž, koji je sa ozbiljnom povredom kičme i prostrelnom ranom na ruci iznet na nosilima iz bolnice, "mogao da mrda prstima na nogama", kako je rekla 1995., ili da nije, kako je rekla tokom jučerašnjeg glavnog svedočenja.

MRAK U PODNE

HAG/DEN HAAG, 08.02.2006.

Vojnici koji su 20. novembra 1991. ujutro izvodili ranjenike i bolesnike iz vukovarske bolnice i ukrcajali ih u autobuse i kamione, uključujući i majora Šljivančanina koji je komandovao tom operacijom, znali su da će te ljude "pojesti mrak" – tvrdi svedokinja Tanja Došen.

"Srpski vojnici koji su 19. novembra 1991. godine ušli u bolnicu i verbalno ponižavali hrvatske ranjenike prestali su to da rade nakon što se na vratima bolnice pojavio major Veselin Šljivančanin", rekla je svedokinja tužilaštva Tanja Došen tokom današnjeg suđenja oficirima bivše JNA Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću. Svedokinja koja je u to vreme imala samo 14 godina je tako potvrdila tezu optužbe da je major

Šljivančanin komandovao jedinicama koje su 20. novembra 1991. iz bolnice izvele ranjenike i bolesnike od kojih je većina iste noći ubijena na Ovčari.

Slično je ulogu Šljivančanina opisala i prethodna svedokinja, Tanjina majka Ljubica Došen, koja je tvrdila da su vojnici koji su ukrcavali ranjenike u autobuse izvršavali naređenja "visokog crnog oficira sa brkovima". Ljubica i Tanja su svog muža i oca Martina Došena, tada nepokretnog i ranjenog u ruku, kao i njegova dva brata Tadiju i Ivana i još nekoliko bliskih rođaka, poslednji put videle u ili ispred autobusa parkiranih nadomak vukovarske bolnice.

Tanja Došen je ponovila navode iz jučerašnjeg svedočenja svoje majke koja je rekla da je major Šljivančanin tokom ukrcavanja u autobuse znao za prezime Došen, te da joj je rekao da Martinu "torba sa njegovim stvarima neće više biti potrebna". Na taj način obe su potvrdile navod optužnice da je ubistvo ranjenika bilo planirano.

Takođe, obe svedokinje su rekle da su i ostali srpski vojnici znali da će ranjenici biti ubijeni. Opisale su da im je tokom ukrcavanja ranjenika jedan od vojnika rekao da će te ljude "pojesti mrak u sred bela dana", a da je Ljubici Došen drugi vojnik dao novac oduzet od Ružice Mrkobašić "jer ovoj sigurno više neće biti potreban". Ružica Mrkobašić, majka troje dece i tada u petom mesecu trudnoće, jedna je od dve žene ubijene na Ovčari.

Advokati odbrane su tokom unakrsnog ispitivanja ukazivali na nedoslednosti u iskazima majke i ćerke Došen, kao i razlike između iskaza koji je Tanja Došen dala istražiteljima tužilaštva 1995. godine i današnjeg svedočenja. Iako je danas rekla da je čula razgovor svoje majke i Veselina Šljivančanina i detaljno ga opisala u skladu sa onim što je i Ljubica Došen rekla prekjuče, advokat Novak Lukić je svedokinju danas suočio sa njenom izjavom iz 1995. godine. Tada je ona rekla da pomenuti razgovor "nije čula jer se majka udaljila, a ona ostala pored oca". Objasnila je da je "možda 1995. napravila lapsus zbog uzbuđenja" i da je tadašnja izjava "bila površna, a ne ovako detaljna kao današnja". Svedočenje Tanje Došen je okončano, a suđenje Vukovarskoj trojki nastavlja se sutra.

LJUDI, A NE USTAŠE

HAG/DEN HAAG, 09.02.2006.

Govoreći o progonu nesrpskih civila koji su se zatekli u vukovarskoj bolnici i ubistvima, mučenjima i ponižavanjima koja su usledila, zaštićeni svedok P7 opisao kako je pod nadzorom vojnika JNA

odveden u "Velepromet" i kako ga je jedan oficir odatle spasio. Njegov je sin, međutim, sa još oko 260 ljudi ubijen na Ovčari

Osim za mučenje i ubistvo više od 260 ljudi na Ovčari, Mile Mrkšić, Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić terete se i za progon hrvatskih civila koji su se zatekli u vukovarskoj bolnici pošto je JNA ušla u grad. Zaštićeni svedok optužbe P7 je danas potvrdio te navode optužnice opisujući svoj put od vukovarske bolnice do logora u Sremskoj Mitrovici.

Svedok je četiri ratna meseca proveo u Vukovaru i, pošto je invalid, nije bio u hrvatskim snagama, a ulazak vojske u grad dočekao je u bolnici, gde se sa suprugom sklonio u nadi da će biti evakuisani. Međutim, pošto je major Šljivančanin ušao u bolnicu, P7 je u popodnevним satima 19. novembra 1991., utovaren u kamion i odveden u dvorište preduzeća "Velepromet." Tamo je vladao, kako je rekao, "opšti, opšti, opšti haos" jer su vojnici, među kojima je prepoznao mnoge svoje komšije, tukli, pljačkali i ponižavali ljude.

Opisujući događaje u "Veleprometu", rekao je da je tog popodneva video Mirka Vojnovića zvanog Čapalo sa krvavim nožem u jednoj i odsečenom ljudskom glavom u drugoj ruci. "Siguran sam 99% da je to bila ljudska glava", rekao je danas P7. Vojnović je, inače, bio optužen za zločin na Ovčari pred Većem za ratne zločine u Beogradu, ali je preminuo neposredno pred početak procesa u kojem je na visoke zatvorske kazne osuđeno 17 pripadnika Teritorijalne odbrane Vukovara, u sastavu tadašnje JNA.

U optužnici je, inače, navedeno i da su trojica optuženih oficira već 20. novembra ujutro "bili obavesteni o mučenjima i ubistvima nesrpskih zatočenika na "Veleprometu", ali da nisu preduzeli ništa da počinioci budu kažnjeni.

Posle viščasovnog boravka u jednoj maloj prostoriji, nazvanoj "soba smrti", svedok P7 je spasen zajedno sa još pedesetak komšija nesrba i odveden u Sremsku Mitrovicu. Izbavio ih je oficir JNA koji je ušao u prostoriju i rekao: "Ljudi, ustanite i krenite ka autobusu koji se nalazi na ulici." Svedok kaže da je to "bilo prvi put tog dana da ih je neko nazvao ljudima", pošto su ih do tada zvali "ustašama" i drugim pogrđnim imenima.

Pošto je spasen iz Veleprometa i progнан iz Vukovara, P7 je po povratku iz Sremske Mitrovice saznao da je njegov sin nestao, a kasnije će saznati da se nalazi među više od 260 Vukovarčana ubijenih na Ovčari. O sinu je svedočio na sednicama zatvorenim za javnost.

Tokom sutrašnje sednice zaštićenog svedoka će unakrsno ispitivati advokati optuženih.

OFICIRI (NI)SU ZNALI ŠTA RADE "OSTALI SRBI"

HAG/DEN HAAG, 10.02.2006.

Odbrana Vukovarske trojke nastoji da dokaže da optuženi oficiri nisu znali da će "ostali Srbi" – kako je svedok opisao lokalne "teritorijalce" i dobrovoljce iz Srbije - počinili zločine u skladištu "Veleprometa" i na Ovčari.

Svedok pod pseudonimom P7 je tokom današnjeg suđenja tvrdio da je Veselin Šljivančanin preuzeo komandu nad vukovarskom bolnicom, ali i da vojnici JNA nisu prisustvovali mučenju zarobljenika u "Veleprometu" 19. novembra 1991.

Svedočeći protiv Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića, P7 je rekao i da je "crni markantni oficir u šarenoj uniformi sa titovkom na glavi" 19. novembra popodne ušao u bolnicu, predstavio se kao major Šljivančanin, naredio civilima da se ukrcaju u kamione i pođu ka skladištu preduzeća "Velepromet" gde će se "obaviti razdvajanje". Svedok je tvrdio da Šljivančanin nije rekao šta pod tim "razdvajanjem" podrazumeva, ali da im je kada su u "Velepromet" stigli rečeno da se odvoje u tri grupe na Srbe, Hrvate i "ostale".

Pošto je u jučerašnjem svedočenju detaljno opisivao zlostavljanje zarobljenika u "Veleprometu", branioци su nastojali da dokažu da u skladištu tada nije bilo pripadnika JNA, što je svedok i potvrdio. U glavnom ispitivanju, on je rekao da je njega i još 50 zatočenika tog 19. novembra uveče "spasao" jedan oficir JNA i smestio ih u autobus da bi bili prebačeni u Srbiju u logor. Svedok P7 proveo je u logorima u Stajićevu i Sremskoj Mitrovici ukupno šest meseci.

Nastojeći da dokaže da su mučenja i premlaćivanja u "Veleprometu" i ubistva na Ovčari počinjeni bez znanja trojice optuženih oficira, branilac Mileta Mrkšića je svedoka podsetio na deo izjave koju je dao tužiocima Tribunala 1995. godine. "Moj zaključak je bio da JNA nije znala da će ostali Srbi izvršiti zločine nad nama", rekao je tada P7.

Danas je precizirao da pod terminom "pripadnici JNA" podrazumeva samo profesionalne oficire i redovnu vojsku, a da su svi drugi, uključujući i teritorijalce i rezerviste – paravojske.

Pošto je P7 završio svoje svedočenje, u sudnici se pojavio još jedan zaštićeni svedok, ali je taj deo sednice sve vreme bio zatvoren za javnost.

PRVI JNA "INSAJDER" NA SUĐENJU VUKOVARSKOJ TROJKI

HAG/DEN HAAG, 16.02.2006.

Opisujući svoj angažman na evakuaciji ratnih zarobljenika iz skladišta vukovarskog preduzeća Velepromet, pukovnik bivše JNA govorio o tome šta su sve znali optuženi Mrkšić i Šljivančanin, koje su povrede imali hrvatski zatočnici i kako je autobus sa ranjenicima koje je on izveo iz Veleprometa i otpremio za Sremsku Mitrovicu... završio na Ovčari

Na suđenju Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću, optuženim za masakr u vukovarskoj Ovčari, optužba je danas izvela svog prvog "insajdera" iz bivše JNA. Pukovnik Bogdan Vujić, tada oficir vojne službe bezbednosti sa tridesetogodišnjim iskustvom, je zajedno sa još nekoliko oficira upućen 19. novembra 1991. u Negoslavce. Naređeno im je da se jave komandantu Operativne grupe Jug Miletu Mrkšiću i da dalje postupaju po njegovim naređenjima.

U štabu u Negoslavcima, pukovnik Mrkšić im je rekao da je Gardijska brigada kojom je komandovao "uspostavila red i mir u zoni zahvaćenoj borbenim dejstvima", a da predstoji evakuacija hrvatskih zarobljenika o čemu će ih detaljnije informisati njegov pomoćnik za bezbednost – major Šljivančanin. Vujić je ocenio da je Mrkšić držao pod kontrolom situaciju u svojoj zoni odgovornosti i da je upoznat sa planom evakuacije koji im je kasnije izložio major Šljivančanin. Mrkšić je, svedočio je Vujić, naglasio da je "nejasna situacija" jedino u vukovarskoj bolnici gde se "skriva veliki broj ratnih zločinaca".

Šljivančanin im je, nastavio je Vujić, rekao da su se u bolnicu "posakrivale ustaše" i da su neki od njih čak "izvršili i samoranjavanje." Vujić je dobio zadatak da sa svojim ljudima ode u Velepromet i postara se za izdvajanje vojnosposobnih zatočenika "od 16 do 60 godina" i evakuiše ih autobusima u Sremsku Mitrovicu, u Srbiji. Šljivančanin je, prema Vujićevom svedočenju, rekao da skladištem komanduje vojna policija pod njegovom kontrolom, ali je svedoka i njegove kolege upozorio i da "se ne začude ako tokom večeri u Veleprometu četnici budu klali ustaše".

Po dolasku u Velepromet Vujić i njegovi ljudi su, zajedno sa pripadnicima vojne policije, evakuisali sve zarobljenike osim njih 30-40 smeštenih u prostoriju pod stražom "četnika", odnosno pripadnika TO sa bradama i kokardama.

Četnici su, svedočio je Vujić, sprečili njegova nastojanja da te ljude izvede u autobus i otpremi za Sremsku Mitrovicu, uz objašnjenje da se radi o "okorelim ustašama i ratnim zločincima". Opisao je da su zarobljeni Hrvati imali teške povrede i da su nekima bili odsečeni nos ili uši.

Pod pretnjom da će upotrebiti sva raspoloživa sredstva i da će "zadatak izvršiti živ ili mrtav", Vujić je nakon izvesnog vremena ukrcao zarobljenike u autobus. Za Vujićem je, međutim, ušao jedan od teritorijalaca sa bradom i kokardom pod nadimkom "vojvoda Topola", stavio mu nož pod grlo i rekao da autobus ne može da krene, jer "ustaše moraju da plate". Svedok je, kako je tvrdio, tada izvadio pištolj i više puta ponovio: "U pamet se vojvodo! Nanosiš štetu srpskom narodu". Kada je vojvoda Topola ustuknuo, autobus je krenuo prema Sremskoj Mitrovici. Ubrzo je međutim presretnut i na kraju je ipak završio na Ovčari, što će Vujić saznati tek 1998. godine.

Svedočenje Bogdana Vujića nastavlja se sutra.

KAD KOMANDANT GLEDA KROZ PRSTE

HAG/DEN HAAG, 17.02.2006.

Svedok optužbe - bivši pukovnik vojne bezbednosti JNA - potvrdio tezu optužbe da su optuženi Mile Mrkšić i Veselin Šljivančanin bili upozoreni da teritorijalci u vukovarskom Veleprometu muče i ubijaju ljude, kao i da su znali da će hrvatski zarobljenici na silu biti odvezeni na Ovčaru

Pošto je juče detaljno opisao svoju ulogu u evakuaciji oko 800 hrvatskih zarobljenika iz vukovarskog Veleprometa u vojni zatvor u Sremskoj Mitrovici 19. novembra 1991., pukovnik Bogdan Vujić je tokom današnjeg svedočenja tvrdio da je iste večeri Mrkšića i Šljivančanina izvestio pod kakvim je okolnostima izvršio zadatak koji su mu poverili. Vujić, koji je tada bio oficir vojne službe bezbednosti, je komandantu operacije "Vukovar" Miletu Mrkšiću preneo da su u Veleprometu ubijani ljudi, kao i da je umalo i sam bio žrtva četnika, ali je ovaj samo ćutao.

Isto je Vujić preneo i majoru Šljivančaninu, kolegi po "bezbednosnoj liniji", koji nije hteo o tome da govori već je samo ponavljao da je "zadatak izvršen, da su autobusi ispraćeni za Srbiju." Svedok je tako potvrdio navod optužnice prema kojem su Šljivančanin i Mrkšić bili upoznati sa situacijom na terenu, a nisu ništa preduzeli da istraže zločine i kazne počinioce. Jedan od Vujićevih kolega sutradan je obišao Velepromet i tamo zatekao 17 leševa.

Vujić je svedočio o pritiscima kojima je bio izložen zbog stoga što je, kako su mu govorili, "spasao ustaše i ratne zločince". Prvo je imao "bliski susret" sa Željkom Ražnatovićem Arkanom, komandantom srpskih dobrovoljaca, koji mu je rekao da je "glup i lud" kad je mogao da "pusti 2.000 ustaša" i rekao mu da će "morati da ih vrati". Svedok je uzvratio pitanjem: "A otkud ti, pametnjakoviću, znaš da ih je bilo toliko i da su zločinci?" Arkan je potom, tvrdi Vujić, odgovorio da "ne priznaje status ratnih zarobljenika i da one koji su ubijali treba likvidirati".

Sličnoj verbalnoj torturi Vujić je 20. novembra bio izložen i na sednici Vlade SAO Istočna Slavonija, Baranja i Zapadni Srem kojoj je prisustvovao u ime JNA, a kojom je predsedavao tadašnji premijer Goran Hadžić. Svedok je naveo da mu je bivši predsednik opštine Slavko Dokmanović "dao rok od dva sata" da zarobljene Hrvate vrati u Vukovar. "Osećao sam se kao talac zbog toga", rekao je Vujić. U vreme sednice zarobljenici iz vukovarske bolnice već se nalazili u kasarni pod stražom vojnika JNA i okruženi srpskim teritorijalcima. Vujić je to saznao za vreme sednice kada mu je rečeno da mu neće biti dozvoljeno da "zločince iz bolnice" odvede kao što je odveo one iz Veleprometa. To će, rečeno mu je, biti sprečeno "ako treba i oružjem".

Nakon sastanka Vlade, Vujić je otišao u Negoslavce na komandno mesto pukovnika Mrkšića i tamo zatekao svog saradnika pukovnika Slavka Tomića koji mu je preneo da je u dva navrata Mileta Mrkšića upozorio da teritorijalci nastoje da "na silu odvezu autobuse na Ovčaru". Mrkšić, preneo je Tomić, nije ništa odgovorio, osim što je podigao šaku, raširio prste i pogledao kriz njih. To je, smatra Vujić, trebalo da znači da bi teritorijalcima trebalo progledati kroz prste.

Glavno svedočenje Bogdana Vujića danas je završeno, a u ponedeljak će ga unakrsno ispitivati branioci optuženih Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića.

ZONA ODGOVORNOSTI PUKOVNIKA MRKŠIĆA

THE HAGUE, 20.02.2006.

Branilac Mileta Mrkšića prvog dana unakrsnog ispitivanja pukovnika Bogdana Vujića nastojao da ospori verodostojnost svedoka ali ne još i konkretne optužbe koje je svedok izrekao na račun zapovednika Vukovarske operacije JNA – da je znao da su pripadnici Teritorijalne odbrane počinili masakr na Ovčari ali je odlučio da im "progleda kroz prste"

Odbrana Mileta Mrkšića je prvog dana unakrsnog ispitivanja nastojala da ospori navode svedoka optužbe, pukovnika Bogdana Vujića, koji je u glavnom iskazu rekao da je evakuacija civila i ratnih zarobljenika u Vukovaru sprovedena planski, pod kontrolom optuženog komandanta Gardijske brigade i Vukovarske operacije JNA.

Budući da je svedok tokom glavnog ispitivanja rekao da se Vukovar nalazio u zoni odgovornosti pukovnika Mileta Mrkšića, advokat Miroslav Vasić sugerisao je svedoku da bi za to područje, pa samim tim i počinjene zločine "možda mogli da budu odgovorni i Života Panić, Mile Babić ili Aleksandar Vasiljević". Reč je o komandantu i "bezbednjaku" Prve vojne oblasti odnosno načelniku Uprave za bezbednost, koji su u vojnoj hijerarhiji bili nadređeni optuženima Mrkšiću, Šljivančaninu i Radiću.

Pukovnik Vujić je, međutim, odbacio takvu mogućnost, ukazujući da je Gardijska brigada imala tačno određenu zonu odgovornosti, a da je "njen komandant pukovnik Mile Mrkšić, znao gde se ta odgovornost prostirala i koje su mu jedinice bile potčinjene".

Iako je svedok u glavnom ispitivanju optužio Mrkšića da je znao da su pripadnici Teritorijalne odbrane pogubili više od 260 ratnih zarobljenika na Ovčari ali je odlučio da im "progleda kroz prste", odbrana još nije pokušala da ospori tu konkretnu optužbu. Umesto toga, branilac je nastojao da umanjiti kredibilitet svedoka tražeći nedoslednosti u izjavama koje je, od 2000. do danas, davao pred vojnim istražnim sudijom, istražiteljima tužilaštva, tokom svedočenja pred Posebnim odeljenjem Veća za ratne zločine u Beogradu i u glavnom ispitivanju u Hagu.

Advokat Vasić će unakrsno ispitivanje Bogdana Vujića nastaviti sutra, posle čega će svedok odgovarati i na pitanja odbrane Miroslava Radića i Veselina Šljivančanina.

DA LI JE MRKŠIĆ SPAVAO DOK SU TERITORIJALCI UBIJALI
HAG/DEN HAAG, 22.02.2006.

Branioci Mileta Mrkšića i Veselina Šljivančanina tvrde da optuženi nisu mogli da budu obavešteni o ubistvima hrvatskih zarobljenika u vukovarskom "Veleprometu" budući da je prvi "spavao" a drugi "propitivao" osoblje bolnice

Pukovnik Mile Mrkšić, prema tvrdnjama branioca, u noći 19. novembra 1991. nije bio u štabu Gardijske brigade u Negoslavcima "već je

spavao", te samim tim nije razgovarao sa svedokom optužbe, pukovnikom Bogdanom Vujićem.

"To nije tačno", odgovorio je Vujić i naglasio da "Mrkšić te noći nije mogao da spava u pidžami" s obzirom na to što se događalo u Vukovaru. Ostao je pri svom iskazu iz glavnog ispitivanja da je te noći, po povratku iz skladišta Veleprometa, obavestio komandanta Gardijske brigade o ubistvima koja su počinili pripadnici Teritorijalne odbrane (TO). Mrkšić je tada, svedočio je Vujić, "samo ćutao".

Prema navodima branioca, optuženi Mrkšić nije bio obavešten ni da pripadnici TO žele da "na silu preuzmu ratne zarobljenike iz kasarne" 20. novembra 1991. godine. Takođe "nikada nije bio pristalica navodne ideje da se bilo kome gleda kroz prste" zbog zločina počinjenih u Veleprometu i na poljoprivrednom dobru Ovčara, kako je to tvrdio svedok. Vujić je, međutim, ostao pri stavu da je Mrkšić "bio izveštavan o događajima".

Tokom unakrsnog ispitivanja od strane branioca Miroslava Radića, svedok je potvrdio da tokom 19. i 20. novembra, kada je boravio u Vukovaru, nije video optuženog kapetana ni u Veleprometu, ni u vukovarskoj bolnici, ni u kasarni JNA. Branilac Veselina Šljivančanina je osporavao tvrdnju pukovnika Vujića da je optuženog majora obavestio o zločinima koji su se desili u dvorištu Veleprometa. Šljivančanin, preneo je branilac, tvrdi da se u noći između 19. i 20. novembra 1991. uopšte nije susreo sa pukovnikom Vujićem već je "razgovarao sa Vesnom Bosanac, Marinom Vidićem, Acom Vasiljevićem" i obilazio hangar na Ovčari.

Svedok je, međutim, ostao pri navodima iznetim tokom glavnog ispitivanja i dodao da je "Šljivančanin odlazio i dolazio" ali je ipak održao sastanak na kojem je obavešten o događajima na Veleprometu i preneo nove zadatke u vezi sa evakuacijom bolnice.

Razlike u svedočenju pred Tribunalom i izjavama koje je dao istražiteljima haškog tužilaštva kao i pred Vojnim sudom i Većem za ratne zločine u Beogradu, pukovnik Vujić je objasnio "posebnom metodologijom" koju su u ispitivanju imali različiti tužioci, istražitelji i sudije.

BOLNICA – KASARNA – BOLNICA
HAG/DEN HAAG, 23.02.2006.

Svedočeći protiv Vukovarske trojke oficira bivše JNA koji se terete za masakr na Ovčari, svedok optužbe Vilhelm Rudolf opisao "tretman" kroz koji je 20. novembra 1991. prošao u kasarni JNA. Potvrdio je da su se

među njegovim saputnicima na putu od bolnice do kasarne nalazili i ljudi čija su imena navedena na spisku žrtava čija su tela ekshumirana iz masovne grobnice na Ovčari

Među zarobljenicima koji su 20. novembra 1991. godine autobusima odvezeni iz vukovarske bolnice u kasarnu JNA našao se i svedok optužbe Vilhelm Rudolf. On je u bolnicu došao tri dana ranije iz skladišta Veleprometa gde se tokom sukoba u Vukovaru, kako je rekao, "skrivao od četnika".

Za razliku od više od 260 zarobljenika, koji su, posle kraćeg zadržavanja u kasarni nastavili put ka Ovčari gde su i pogubljeni, svedok je vraćen u bolnicu pošto je jedan od vojnika pročitao njegovo ime sa spiska muževa bolničarki i lekarki vukovarske bolnice. Zarobljenici su prethodno morali da protiče kroz špalir, sastavljen od "rezervista i regularne vojske", koji su ih tukli "i rukama i nogama i puškama".

Prisutni oficiri JNA, prema tvrdnjama svedoka nisu učinili ništa kako bi prekinuli premlaćivanje. "Samo su gledali i smejali se, niko nije ni prstom mrdnuo", rekao je svedok.

Po povratku u bolnicu zarobljenici su postrojeni ispred autobusa gde je Veselin Šljivančanin uz pomoć pripadnika Teritorijalne odbrane Miroljuba Vujovića određivao ko je od zarobljenika "podoban", odnosno ko će biti oslobođen a ko poslat na Ovčaru. Tužilac na taj način želi da ukaže na vezu JNA i pripadnika TO, neposrednih izvršilaca zločina na Ovčari. Vujović je, inače, u međuvremenu u Beogradu osuđen na 20 godina zatvora zbog zločina u Ovčari.

Iako ga je Vujović označio kao "nepodobnog", odnosno "ustašu", svedok je posle intervencije jednog od lekara evakuisan u Sremsku Mitrovicu. Neki od ljudi koji su se nalazili u njegovom autobusu, među njima Josip Zelko, Ivan Ađaga, i otac i sin Andrija i Zoran Međeši, proglašeni su "nepodobnim" a njihova imena su navedena na spisku žrtava čija su tela ekshumirana iz masovne grobnice na Ovčari.

Branioци Vukovarske trojke su u unakrsnom ispitivanju ukazivali na razlike između izjave koju je svedok dao haškim istražiteljima 1995. godine i njegovog današnjeg svedočenja. Između ostalog, svedok je istražiteljima rekao da je 17. novembra prisustvovao sastanku na kojem je upravnik bolnice Vesna Bosanac savetovala braniteljima Vukovara da obuku bele mantile i da se predaju, dok je pred Tribunalom negirao da je bio na tom sastanku i tvrdio da je za savet doktorke Bosanac čuo od sina.

Tokom dodatnog ispitivanja tužilac je ukazao na dodatak izjave Rudolfa Vilhelma u kojem je svedok – uoči svedočenja - uneo ispravke o upravo onim stvarima na koje su se danas pozivali branioци Vukovarske trojke.

BATINE I JAUCI U HANGARU OVČARE

HAG/DEN HAAG, 02.03.2006.

Dragutin Berghofer na suđenju Vukovarskoj trojki svedoči o "mučnoj atmosferi, batinama i jaucima" u hangaru na poljoprivrednom dobru Ovčara 20. novembra 1991. godine

Ljudi u hangaru i izvan hangara su doslovno bili pretučeni do smrti - "duplih glava da ih ni majka rođena ne bi prepoznala", svedočio je Dragutin Berghofer opisujući prizor koje je zatekao po dolasku na Ovčaru, 20. novembra 1991. godine.

Berghofer je u Tribunalu već svedočio 1998. godine, na suđenju nekadašnjem predsedniku opštine Vukovar Slavku Dokmanoviću, koji je izvršio samoubistvo neposredno uoči izricanja presude. Danas je ponovio da je Dokmanović u hangaru učestvovao u batinanju ljudi dovedenih iz vukovarske bolnice i da je jednog od zarobljenika "u stilu nogometaša" šutnuo u lice.

Svedok je opisao i premlaćivanje Siniše Glavaševića, novinara radija Vukovar, koga su, rekao je, "tukli gvozdenim šipkama - toliko da se posle dva sata nije pomerio". Damjana Samardžića, komandira jednog od odreda Zbora narodne garde (ZNG) je pripadnik Teritorijalne odbrane Milan Bulić "pretukao do smrti", svedočio je Berghofer. Bulić je za taj zločin osuđen na osmogodišnju zatvorsku kaznu pred Većem za ratne zločine u Beogradu.

Najbrojniji među batinama su, po sećanju svedoka, bili "rezervisti" – lokalni Vukovarčani koje je prepoznao dok je dobijao udarce prolazeći kroz špalir na ulasku u hangar. U samom hangaru je, prema Berghoferu, "moglo da bude i oficira JNA i mladih vojnika", ali ih on nije razlikovao.

Zahvaljujući posredovanju poznanika Srbina, Berghofer je sa još šestoricom zatočenika, posle tri sata provedena u hangaru, odveden sa Ovčare – najpre u preduzeće Modateks, a sutradan u skladište Veleprometa. Ostali zarobljenici, kojih je prema proceni svedoka bilo oko 270, su u noći između 20. i 21. novembra 1991. odvedeni na obližnje stratište Grabovo, gde su ubijeni i zakopani u masovnu grobnicu.

Berghofer je na kraju glavnog ispitivanja pročitao 32 imena sa spiska koji je sačinio po dolasku u Hag. Na njegovom spisku nalaze se ljudi za koje se seća da ih je video u hangaru a njihova imena su navedena i u dodatku vukovarske optužnice, na spisku 200 žrtava eksumiranih iz masovne grobnice. Za zločin na Ovčari terete se oficiri bivše JNA Mile Mrkšić, Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić.

Branilac Mileta Mrkšića je veći deo današnjeg unakrsnog ispitivanja posvetio učešću svedoka u odbrani Vukovara i dejstvovanjima 204. vukovarske brigade čiji je Berghofer bio pripadnik. Odbrana takođe dokazuje da "rezervisti" koji su se, prema svedočenju nalazili u hangaru na Ovčari i izvan njega, nisu bili pripadnici JNA, već lokalne Teritorijalne odbrane.

BRANILAC "NA GRANICI NEPROPISNOG PONAŠANJA"

HAG/DEN HAAG, 03.03.2006.

Zbog tvrdnji da svi svedoci optužbe "izmišljaju nove činjenice", sudija Kevin Parker ukorio beogradskog advokata Borivoja Borovića, branioca optuženog Miroslava Radića

Predsedavajući sudija Kevin Parker upozorio je danas beogradskog advokata Borivoja Borovića da je "na granici vrlo, vrlo nepropisnog ponašanja", nakon što je branilac optužio svedoka Dragutina Berghofera da "izmišlja".

Prema Boroviću, braniocu optuženog Miroslava Radića, svi svedoci optužbe protiv Vukovarske trojke "izmišljaju nove činjenice", pa tako i Berghofer. Svedok je u glavnom ispitivanju tvrdio da su autobusi sa zarobljenicima iz vukovarske bolnice dovezeni na Ovčaru u pratnji "vojne kampanjole". Međutim, ukazao je Borović, svedok je to prvi put rekao na suđenju, dok je u ranijim svedočenjima govorio samo o prisustvu "mladih vojnika" u autobusu a ne i o vojnom vozilu koje je pratilo kolonu.

Budući da je branilac insistirao na optuživanju svedoka, predsedavajući sudija Parker ga je upozorio da se ponaša "na granici nepropisnog", te da nove činjenice kojih se svedok seti ili iskaz koji je različit od prethodnih ne znače da svedok izmišlja. Takvo poimanje, ukazao je Parker, nije posledica različite prirode pravnog sistema, kako to tvrdi Borović, već je posledica ljudske prirode.

I branilac Veselina Šljivančanina je u unakrsnom ispitivanju često citirao ranija svedočenja Dragutina Berghofera, pokušavajući da ospori navod

optužnice koja Šljivančanina tereti da je "lično rukovodio odvođenjem i selekcijom oko 400 nesrba iz vukovarske bolnice". Berghofer je o komandnoj ulozi Šljivančanina već svedočio 2004. godine pred Većem za ratne zločine u Beogradu. Danas je, međutim rekao da "ne želi da optužuje Šljivančanina" ali da major bivše JNA jeste "u prolazu doviknuo da se ljudi iz dvorišta bolnice ukrcaju u autobuse".

Ti autobusi su kasnije odvezeni u kasarnu JNA a potom na Ovčaru gde je više od 260 ljudi ubijeno. Berghofer je u glavnom ispitivanju svedočio da su on i još šestorica zatočenika preživeli masakr tako što su iz hangara izveli prijatelji Srbi. Nakon toga su odvezeni najpre u preduzeće Modateks a potom u skladišta Veleprometa gde su se, prema Berghoferu, nalazili i rezervisti i "mladi vojnici". Iako je Šljivančaninov branilac to pokušao da ospori, svedok je ostao pri tvrdnji da su to bili "mladi vojnici u novim uniformama JNA".

Do uskršnje pauze u aprilu, tužilaštvo će, prema najavama ispitati sve svedoke o činjeničnom stanju, između ostalih i osobu koja je bila zadužena da iskopa masovnu grobnicu na Ovčari.

SVEDOK: JNA JE MOGLA DA SPREČI "OVČARU"

HAG/DEN HAAG, 07.03.2006.

Ako je JNA mogla da oslobodi jednog čoveka, mogla je da oslobodi sve ljude koji su novembra 1991. ubijeni na Ovčari, zaključak je Hajdara Dodaja koji svedoči na suđenju optuženim oficirima bivše JNA

Hajdar Dodaj je prvi svedok optužbe koji govori o prisustvu oficira JNA na poljoprivrednom dobru Ovčara i tvrdi da su oni mogli da odluče ko će ostati u hangaru na Ovčari a ko će biti pušten.

Do takvog zaključka Dodaj je došao nakon što je oficir JNA udovoljio molbi pripadnika lokalne Teritorijalne odbrane da se jedan njegov hrvatski poznanik oslobodi iz hangara. "Budući da je JNA oslobodila tog čoveka, mogla je da oslobodi svih 260 ljudi" koji su 20. novembra 1991. ubijeni na Ovčari, zaključio je Dodaj. Za ovaj zločin terete se oficiri bivše JNA – Mile Mrkšić, Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić.

Zarobljenici su do hangara dovezeni autobusima iz vukovarske bolnice, gde su po naređenju optuženog majora Veselina Šljivančanina, muškarci razdvojeni od žena, dece i staraca. Dodaj je svedočio da im se

Šljivančanin tada predstavio i rekao da je JNA oslobodila Vukovar i da se nikome ništa neće dogoditi.

Hajdar Dodaj je i sam odveden na Ovčaru, ali je preživio zahvaljujući snalažljivosti jednog od zarobljenika - Petra Kuščevića - koji je dok su ga teritorijalci u špaliru tukli povikao da je vojnik JNA. Pošto je izašao iz špalira, Kuščević je pokazao još trojicu zarobljenika, među njima i Dodaja, govoreći da su i oni vojnici JNA koje su "zarobile ustaše".

Njih četvorica su izdvojeni na stranu i ispitivani od strane dvojice oficira JNA, a zatim su prebačeni u Negoslavce i zatvoreni u podrumu neke kuće, gde su nastavljena ispitivanja i batinanja. Za masakr koji je izvršen nakon njihovog odlaska sa Ovčare saznali su već sledećeg dana kada je, kako je rekao Dodaj, došao vojnik JNA koji ih je obavestio da su "naši četnici na Ovčari ubili oko 600 ustaša".

Tokom ispitivanja u Negoslavcima Dodaj je priznao da je od marta 1991. bio na odsluženju vojnog roka i da je nekoliko puta pokušao da pobjegne ali mu je to pošlo za rukom tek u septembru, nakon čega se pridružio vukovarskim policajcima. Iz Negoslavaca, Dodaj je prebačen u Beograd gde je, kao dezertar, osuđen na 5 godina zatvora.

U unakrsnom ispitivanju, Dodaj je rekao da je iz JNA pobjegao zato što je "tu vojsku smatrao zločinačkom i agresorskom". To je branioca Mileta Mrkšića navelo da zaključi da je razlog za "ovakvo svedočenje" upravo "odnos svedoka prema JNA i Srbiji". Svedok je odgovorio da svedoči "samo o onome što je video i doživio od te vojske".

BEKSTVO IZ KAMIONA ZA GUBILIŠTE

HAG/DEN HAAG, 08.03.2006.

Na suđenju Vukovarskoj trojki, počelo svedočenje jedinog preživelog hrvatskog zarobljenika iz Ovčare koji je, u noći 20. novembra 1991., pobjegao iz kamiona koji je vozio sa gubilištu u Grabovu

Jedini preživeli iz hangara na Ovčari sačuvao je "živu glavu" tako što je iskočio iz vojnog kamiona koji je 20. novembra 1991. zarobljenike vozio do obližnjeg stratišta Grabovo.

Svedok se priključio braniteljima Vukovara polovinom septembra 1991. Komandovao je grupom od desetak ljudi koji su imali zadatak da na linijama fronta postavljaju protivtenkovske i protivpešadijske mine. Kada je JNA zauzela Vukovar, otišao je u bolnicu kako bi sa roditeljima sačekao

evakuaciju u slobodne delove Hrvatske. Tu je 20. novembra 1991. zarobljen, zajedno sa još oko 300 bolesnika, ranjenika i drugih ljudi koji su se okupili u bolnici.

Svedočeći na suđenju optuženim oficirima bivše JNA – Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću - svedok optužbe sa zaštićenim likom i izmenjenim glasom je opisao put od vukovarske bolnice gde je zarobljen, preko kasarne JNA do hangara na Ovčari.

Posle nekoliko sati batinanja, svedočio je, vojnici su počeli da izvode zarobljenike iz hangara u grupama od po 10 do 20 ljudi. Zarobljenici su potom ukrcani u vojni kamion, prekriven ciračom, koji se kretao u pravcu Grabova. Svedok je bio u trećoj grupi izvedenih zarobljenika, a vojnik koji ih je vodio do kamiona im je rekao da ih prevoze u drugi hangar. U prvom trenutku svedok je u to poverovao pošto je, kako je rekao, znao da u Grabovu ima nekoliko hangara. Svedok se detaljno seća puta kojim su prošli: kod jedne udoline, vozilo je naglo prikočilo i skrenulo na levu stranu, a potom je uz močvaru i deo poljoprivrednog dobra vozilo ka Grabovu. Jedan od zarobljenika, koga je svedok poznao, "pomišljao je da iskoči iz kamiona" ali ga je drugi zarobljenik u tome odvratio.

Svedok je u tom trenutku odlučio da beži. Uhvatio se za gornji deo kamiona i iskočio, a onda je nastavio da trči u pravcu Vukovara. Pole nekoliko minuta čuo je kratak rafal i nekoliko pojedinačnih hitaca iz pravca Grabova. Cele noći je trčao kroz kukuruze da bi, sutradan ujutro, u selu Cerić pao u ruke rezervistima JNA. O tome kako je preživio zarobljeničvo biće reči u sutrašnjem nastavku svedočenja.

Prema optužnici, na stratištu u Grabovu su 20. novembra 1991. pogubljene najmanje 264 osobe. Njihova tela su potom zakopana u masovnu grobnicu koja je ekshumirana 1996. godine.

IZ KAMIONA ZA GUBILIŠTE – U VOJNI ZATVOR

HAG/DEN HAAG, 09.03.2006.

Zaštićeni svedok na suđenju Vukovarskoj trojki je opisao kako je, nakon bekstva iz kamiona kojim je vožen na streljanje, čitave noći bežao da bi u zoru ponovo pao u zarobljeničvo i sledećih sedam meseci proveo u vojnom zatvoru u Beogradu

Nakon što je iskočio iz vojnog kamiona kojim je sa još desetak ljudi iz hangara na Ovčari vožen na gubilište u Grabovu, svedok optužbe zaštićen

pseudonimom P 011 je sledećeg jutra ponovo zarobljen od strane rezervista JNA.

Nekadašnji branitelj Vukovara jedini je preživeli od oko 260 ljudi koji su noći 20. novembra 1991. izvođeni iz hangara u grupama od po desetak i kamionom odvoženi do Grabova, udaljenog oko kilometar od Ovčare. Ostali su te noći streljani a njihova su tela zakopana u masovnu grobnicu koja je ekshumirana 1996. godine. Za taj zločin optuženi su oficiri bivše JNA - Mile Mrkšić, Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić.

Nakon što je čitave noći bežao kroz kukuruze, svedok se pred zoru 21. novembra zaustavio u selu Cerić, nekoliko kilometara od Vukovara, kako bi se okrepio. Umesto civila, u kući kod koje se zaustavio bili su rezervisti JNA koji su ga odmah zatvorili i pretukli toliko da je "prokrvario od batina". Kada se razdanilo, pod pratnjom vojnika JNA je odveden u Stare Jankovce gde ga je preuzela, i opet tukla, vojna policija. Od njihovih udaraca, rekao je, bio je "plav po celom telu".

Budući da je tokom rata komandovao grupom ljudi čiji je zadatak bilo postavljanje protivpešadijskih i protivtenkovskih mina, svedok je u komandi vojne policije podvrgnut ispitivanju - o lokacijama na kojima je postavio mine i njegovoj ulozi u odbrani grada. Tu je prenoćio, liscama zavezan za radijator, da bi ga sledećeg jutra odvezli na ispitivanje u policijsku stanicu u Šidu, u Srbiji. Inspektor u Šidu mu je rekao da ga "poznaje sa Ovčare" i pitao ga je "koliko je ljudi tamo ubijeno". Svedok negirao da poznaje inspektora i nije mu odgovorio na pitanje o ubijenim ljudima, a inspektor nije na tome insistirao tako da je posle nekoliko minuta razgovor završen.

Iz Šida, svedok je 22. novembra 1991. godine odveden u zatvor u Sremskoj Mitrovci a u februaru sledeće godine je prebačen u vojni istražni zatvor u Beogradu. Optužen je za zločine protiv civilnog stanovništva i oružanu pobunu, da bi posle sedam meseci zarobljeništva, 14. avgusta 1992. godine, bio razmenjen i vraćen u Zagreb.

BATINAŠI I POSMATRAČI

HAG/DEN HAAG, 14.03.2006.

Emil Čakalić je na suđenju Vukovarskoj trojki svedočio da su tri oficira JNA 20. novembra 1991. došli u hangar na Ovčari i prisustvovali prebijanju zarobljenika koji su nakon toga ubijeni u Grabovu. Optuženi Šljivančan je, kaže Čakalić, bio popularna vojna ličnost u Vukovaru. Poštovao ga je "kao vojnika... ali ne i kao čoveka"

Emil Čakalić je još jedan od svedoka optužbe koga je poznanik Srbin oslobodio iz hangara na Ovčari pre nego što su ostali zarobljenici ukrucani u vojni kamion i odvedeni na obližnje stratište Grabovo gde su streljani.

Spašen je, veruje, zato što je pre rata radio u vukovarskoj opštini kao sanitarni inspektor, tako da je, zadužio neke od Vukovarčana a među njima i srpskog poznanika koji ga je izveo iz hangara.

Čekajući da ga odvedu sa Ovčare, Čakalić je video dolazak trojice oficira bivše JNA – pukovnika i dvojice potpukovnika. Njihov dolazak je na kratko zaustavio prebijanje zarobljenika pošto su, rekao je svedok, "paravojnici pobegli" a u hangaru je "nastupio tajac". A onda su u hangar ušli "ljudi sa kacigama, batinama i bejzbol palicama" koji su bili podeljeni u dve grupe i "na smenu" tukli zarobljenike. Čakalić tvrdi da su se jauci pretučenih daleko čuli i da je tada ubijeno nebrojeno ljudi.

Svedok je sa još oko 260 pacijenata i civila, 20. novembra 1991. odveden iz vukovarske bolnice gde je došao tri dana ranije, smatrajući da je "humanitarna ustanova sigurno mesto". U bolnici je video majora Veselina Šljivančanina koga je opisao kao "operativnog oficira, koji je po nečijem nalogu ili svojoj zamisli upravljao svim poslovima najbolje kako je mogao". Zbog toga ga je svedok, kako je rekao, "poštovao kao vojnika... ali ne i kao čoveka".

Nakon što je "oslobođen" iz hangara, Čakalić je sa još šestoricom zarobljenika odvezen najpre u fabriku tekstila Modateks a potom dva dana kasnije u skladište Veleprometa. Svedočio je da su bili zatvoreni u "sobi smrti", tako nazvanoj "zato što se tamo svašta događalo". Iako su ih čuvali "mladi vojnici" na odsluženju vojnog roka, ljudi su, po tvrdnjama Čakalića, izvođeni i ubijani. Nakon dolaska kapetana KOS i upozorenja da "sa njim treba da napuste Velepromet jer će ih četnici ubiti", svedok i šestorica zarobljenika su odvedeni u kasarnu JNA a potom u zatvor u Sremskoj Mitrovici.

Čakalić danas nastavlja svedočenje odgovarajući na pitanja branilaca Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića koji se terete za maskar na Ovčari.

KOBNA "MEDICINSKA ODEĆA"

HAG/DEN HAAG, 15.03.2006.

Emil Čakalić je u unakrsnom ispitivanju potvrdio da su branitelji Vukovara koji su se sklonili u bolnicu nosili bele mantile i zaključio da je neke od njih to koštalo života. Da li je Slavko Dokmanović bio u "civilu ili uniformi" i ko je izvodio zarobljenike iz bolnice i autobusa?

Odbrana Vukovarske trojke je u unakrsnom ispitivanju svedoka optužbe Emila Čakalića nastavila da dokazuje svoju tezu – da su se u vukovarskoj bolnici skrivali "prerušeni" branitelji grada.

Svedok je to najpre negirao i rekao da "nije obraćao pažnju na odore, jer je razmišljao o budućnosti". Nakon podsećanja na ranije izjave setio se da je u autobusima ispred bolnice, u kasarni i na Ovčari video ljude u bolničkim mantilima i da im je savetovao da ih skinu kako bi se zaštitili. Čakalić smatra da su oni koji su ga poslušali "mnogo bolje prošli". Ukazao je na primer Damjana Samarđića, vođe jednog odreda Zbora Narodne Garde (ZNG), koji je "pretučen do smrti" upravo zbog "medicinske odeće."

Tužilac, inače, ne negira da je među ljudima koji su 20. novembra 1991. odvedeni na Ovčaru, pored ranjenika, bolesnika i civila bilo i branitelja Vukovara.

Prikazivanjem različitih video snimaka branioci su nastojali da ospore neke od tvrdnji iz Čakalićevog svedočenja. Na jednom od snimaka zabeleženom u centru Vukovara 20. novembra 1991. vidi se bivši predsednik vukovarske opštine, Slavko Dokmanović u civilnom odelu. Svedok tvrdi da je Dokmanović tog dana bio na Ovčari, u "plavoj uniformi JNA" i da je jednim svojim komentarom na račun Čakalića naveo teritorijalce da ga prebiju. Dopuštajući mogućnost da je Dokmanović bio i u centru Vukovara, Čakalić je ostao pri tvrdnji da ga je tog dana video na Ovčari.

Na drugom snimku je zabeležen razgovor majora Šljivančanina sa predstavnikom Crvenog krsta Borsingerom na jednom od vukovarskih mostova. Svedok je u glavnom ispitivanju tvrdio da je iz autobusa kojim je iz bolnice prevožen u kasarnu JNA video majora u razgovoru sa Sajrusom Vensom/Cyrus Vance ili čovekom koji je podsećao na njega.

Branilac je nastojao da dokaže da je svedokovo sećanje na taj događaj posledica toga što je snimak razgovora na mostu često prikazivan na televiziji, "bar svaki put za godišnjicu Vukovara".

Branilac je, takođe, ukazao da Čakalić ni u jednoj od prethodnih izjava istražiteljima nije pomenuo da je Šljivančanina, kako je tvrdio u glavnom ispitivanju, video da iz bolnice izvodi Marina Vidića, poverenika hrvatske vlade za Vukovar. U prethodnim izjavama Čakalić, takođe, nije pominjao da je Šljivančanin ulazio u autobuse ispred bolnice i tražio da se izvedu zarobljenici koji su imali bolničke legitimacije.

Čakalić je, međutim, ostao pri tvrdnji da je optuženi - "lepo obučen i šarmantan kao i uvek" - došao i odveo Marina Vidića, ali je prihvatio

braniočevu sugestiju da je zarobljenike iz autobusa mogao da izvede neko drugi.

ŠLJIVANČANIN VIĐEN I NA OVČARI?

HAG/DEN HAAG, 16.03.2006.

Svedočenjem insajdera iz Teritorijalne odbrane optužba ukazuje na saradnju "teritorijalaca" i JNA u Vukovaru. Zaštićeni svedok tvrdi da je optuženog Šljivančanina 20. novembra 1991. video i u kasarni i na Ovčari

Posle pukovnika Bogdana Vujića koji je protiv Vukovarske trojke svedočio kao insajder iz JNA, optužba je izvela i prvog insajdera iz lokalne Teritorijalne odbrane. Premda je odrastao u Vukovaru, svedok zaštićen pseudonimom P 009 je svedočio skrivenog lika i na tečnom engleskom jeziku.

Budući da potiče iz mešovitog braka, svedok se 1991. našao na udaru obeju strana, tako da je bio prinuđen da se preseli najpre u Beograd, a posle nekoliko meseci u Bijeljini. Početkom novembra otišao je u Šid da vidi prijatelje iz lokalne TO koji su ga, tvrdi, uhapsili i vojnim kamionom odvezli u skladište Veleprometa, u Vukovaru.

Iz pritvora ga je izbavio prijatelj Srbin, pripadnik TO, koji ga je skrivao u kući u srpskom delu Vukovara. A onda su ga, kako je rekao, "drugi teritorijalci prisilili da obuče srpsku uniformu i uzme oružje".

U Veleprometu, sada u uniformi, ponovo se našao 18. novembra 1991. Objekat je obezbeđivala vojna policija, čiji su pripadnici takođe bili i na ulazu u vukovarsku bolnicu. U dvorištu bolnice je, sledećeg dana, video i oficira JNA kojeg je opisao kao "istinskog vojnika, kome biste se divili". Prema svedoku P 009 to je bio major Veselin Šljivančanin. Ponovo ga je video 20. novembra 1991.– prvo u kasarni JNA a potom na Ovčari.

Dok su u kasarnu pristizali autobusi sa zarobljenicima iz bolnice, Šljivančanin se, tvrdi svedok, raspravljao sa zapovednicima lokalne TO. Vojna policija je za to vreme obezbeđivala autobuse, a okupljeni "teritorijalci" su – rekao je svedok - pretili da će "preklati ustaše". Tadija i Ivan Došen čija tela još nisu pronađena, su pred svedokom prebijeni do smrti. Šljivančanin, prema tvrdnjama P 009, nije prisustvovao njihovom prebijanju u kasarni ali je nekoliko sati kasnije, na Ovčari gledao kako "teritorijalci" u špaliru prebijaju zarobljenike. Opisao je da je Šljivančanin "bio ljut" i da je stajao po strani.

Svedok je u hangaru na Ovčari, po naređenju vojne policije, "čuvao stražu". Nakon petnaestak minuta uspeo je da oslobodi nekoliko zarobljenika.

Po izlasku je video da je dovezen kamion sa prikolicom prekriven plastičnom ciračom koji odgovara opisu vozila kojim su, prema optužnici koja tereti Mrkšića, Šljivančanina i Radića, zarobljenici odvedeni na Grabovo i tamo streljani.

Svedok P 009 nastaviće svedočenje sutra u unakrsnom ispitivanju branilaca Vukovarske trojke.

**ODBRANA: SVEDOK NIJE VIDEO ŠLJIVANČANINA
NA OVČARI**

HAG/DEN HAAG, 17.03.2006.

Šljivančaninova odbrana osporavala tvrdnje svedoka da je optuženog oficira JNA video ne samo u bolnici već i u kasarni JNA i na Ovčari

U unakrsnom ispitivanju insajdera optužbe zaštićenog pseudonimom P 009, branilac Veselina Šljivančanina je nastojao da ospori tvrdnje svedoka da je majora video ne samo u vukovarskoj bolnici već i u kasarni JNA i na Ovčari.

Šljivančaninov branilac, advokat Novak Lukić tvrdi da se svedok 1998. godine, kada je davao izjavu tužilaštvu, plašio mogućnosti da će ga neki od izbeglih "Hrvata koji su počeli da se vraćaju u Vukovar", prepoznati kao srpskog teritorijalca. Za razliku od svedoka koji kaže da je 1991. bio prisiljen da se priključi srpskoj Teritorijalnoj odbrani (TO), Lukić tvrdi da je insajder tužilaštva to dobrovoljno učinio.

Prema rečima branioca on je kao pripadnik TO čuvao stražu ispred skladišta preduzeća Velepromet i ispred hangara na Ovčari gde je vređao zarobljene Hrvate nazivajući ih ustašama.

Svedok je zato februara 1998, nastojao da napusti Vukovar, a u razgovoru sa istražiteljima je, po Lukiću, video šansu da to i ostvari. Zbog toga je, sugerisao je dalje branilac, ispričao tužilaštvu da je video Šljivančanina tamo gde on, po odbrani nije bio – u kasarni JNA i na Ovčari.

Lukić je svoje tvrdnje potkrepio i zaključkom da je jedina osoba koja bi mogla da potvrdi navode svedoka, njegov prijatelj i stalni pratilac u Vukovaru 1991., koji je, dve godine kasnije, poginuo u saobraćajnoj nesreći. Mada se s tim složio, svedok je negirao sve druge tvrdnje odbrane ostavši pri svom iskazu da je Šljivančanina video i u kasarni JNA i na Ovčari gde je prema optužnici streljano više od 260 ljudi izvedenih iz vukovarske bolnice.

Svedok P 009 je osim na suđenju Vukovarskoj trojki oficira bivše JNA Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću, pre tri svedočio

godine i na suđenju Slobodanu Miloševiću, u oba slučaja uz mere zaštite i na engleskom jeziku.

**KAKO JE "ŠTUKA" SPASAO "ZENGU" OD ČETNIKA
HAG/DEN HAAG, 20.03.2006.**

Vilim Karlović svedoči kako se spasio iz hangara na Ovčari iz koga je 260 ljudi odvedeno na Grabovo i tamo streljano. Za taj zločin tereti se Vukovarska trojka oficira bivše JNA

Tek sklopljeno poznanstvo sa izvesnim "Štukom", sačuvalo je život svedoku optužbe Vilimu Karloviću koji je zajedno sa još oko 260 ljudi 20. novembra 1991. iz vukovarske bolnice doveden u hangar poljoprivrednog dobra Ovčara.

Karlović se sa "Štukom", kojeg je opisao kao redovnog vojnika JNA, upoznao ispred hangara, čekajući da prođe kroz špalir u kojem se, kako je rekao, nalazilo oko tridesetak pripadnika redovnog i rezervnog sastava JNA, lokalnih teritorijalaca i "četnika". Posle kraćeg razgovora u kojem se ispostavilo da imaju zajedničke poznanike, svedok se ohrabrio i upitao novostečenog prijatelja da li može nekako da ga oslobodi. Iako je najpre rekao da ne može ništa da učini, "Štuka" se posle nekog vremena pojavio u hangaru, sa čovekom koga je nazivao kapetanom. Uz odobrenje i upozorenje da je bolje da sačuva prijatelja "da ga četnici ne bi ubili", "Štuka" je izveo Karlovića iz hangara.

Na suđenju sedamnaestorici neposrednih izvršilaca masakra u Ovčari pred Većem za ratne zločine u Beogradu, "Štuka" je identifikovan kao Spasoje Petković i imao je status "svedoka-saradnika."

Od svih oslobođenih iz hangara Karlović se razlikuje po tome što je u Vukovar došao iz Zagreba i od kraja septembra do 17. novembra 1991. borio se u sastavu Zbora Narodne Garde. Kada je shvatio da je samo "pitanje dana" kada će Vukovar pasti, potražio je utočište u gradskoj bolnici, odbacivši prethodno uniformu i oružje. Dva dana kasnije je, međutim, izveden iz bolnice, ukrcan u jedan od pet autobusa i odveden najpre u kasarnu JNA a potom na Ovčaru.

Iz Ovčare, Karlović je odveden u preduzeće Modateks, pa u Velepromet i na kraju u zatvor u Sremskoj Mitrovici gde je proveo šest meseci. Po povratku u Zagreb, ponovo se priključio hrvatskoj vojsci.

Karlović je jedan od sedmorice ljudi koje su srpski poznanici oslobodili iz hangara. Neki od njih, Dragutin Berghofer i Emil Čakalić već su, prethodnih nedelja, svedočili protiv Vukovarske trojke oficira bivše JNA – Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića.

REBIĆEV "OBAVEŠTAJNI PRODOR" U TRIBUNAL

HAG/DEN HAAG, 21.03.2006.

Branilac Miroslava Radića je u unakrsnom ispitivanju svedoka optužbe Vilima Karlovića prezentirao dokument Markice Rebića – koji je nedavno osuđen na globu od 15.000 eura zbog nepoštovanja suda – a u kojem se tvrdi da je hrvatska vojna služba sigurnosti "izvršila obaveštajni prodor u Međunarodni krivični sud", i "pripremala" svedoke optužbe kako će svedočiti pred Tribunalom

Pređavajući dokumente koje je odbrani obelodanilo tužilaštvo a koji potiču od hrvatske vojne obaveštajne službe, branilac Miroslava Radića je u današnjem unakrsnom ispitivanju Vilima Karlovića sugerisao da je ta služba "pripremala" ovog i druge svedoke optužbe koji su 1996. svedočili na raspravi na kojoj je potvrđena optužnica protiv "Vukovarske trojke", kao i na suđenju Slavku Dokmanoviću 1998. godine.

Branilac, zapravo, i nije imao potrebe da to "sugeriše", već je samo pročitao dokument sa potpisom Markice Rebića, tadašnjeg pomoćnika hrvatskog ministra odbrane i šefa Sigurnosno informativne službe (SIS), u kojem se izričito navodi da je služba "pripremala svedoke optužbe." I ne samo to. Rebić, naime, dalje navodi kako je služba "izvršila obaveštajni prodor u Međunarodni krivični sud" što bi, valjda, trebalo da znači da je Tribunal infiltrirala svojim agentima.

Svedok Vilim Karlović je potvrdio da je 1996. godine, kao penzionisani podoficir Hrvatske vojske, stupio u kontakt sa vojnom obaveštajnom službom i da je dva dana razgovarao sa njenim pripadnicima. Tvrdi da im je tom prilikom govorio o tome šta je u novembru 1991. preživeo u Vukovaru, kako je oslobođen iz hangara na Ovčari, zatim ponovo zarobljen od strane "četnika" i na kraju završio u zatvoru u Sremskoj Mitrovici. Tvrdi, međutim, da mu pripadnici službe koji su tada s njim razgovarali nisu ni na koji način sugerisali šta bi trebalo da govori na suđenjima pred Tribunalom. Jedini savet koji je tom prilikom dobio, tvrdi Karlović, bio je da u Hagu "kaže istinu o onome što mu se dogodilo, jer je ona dovoljna". Tvrdi, takođe, da mu

pripadnici vojne obaveštajne službe nisu sugerisali o čemu u Hagu "ne bi trebalo da govori", kako ne bi "ugrozio bezbednost Hrvatske." Što se, pak, Rebićeve tvrdnje o "obaveštajnom prodoru" u Tribunal tiče, Karlović je rekao da o tome ne zna ništa i da prvi put vidi taj dokument.

Radićev branilac Borivoje Borović nije mnogo insistirao na pitanjima o "pripremama svedoka" i "obaveštajnom prodoru", ali je tražio da se Rebićev dokument uvrsti u dokazni materijal. Veće je to prihvatilo.

REDOSLED PO KOJEM SE "RADILO" U VUKOVARU

HAG/DEN HAAG, 21.03.2006.

Nakon što je izveden iz hangara na Ovčari, svedok Vilim Karlović odveden u jednu kuću nedaleko od skladišta Veleprometa gde su se "četnici" izivljavali nad njim. Po drugi put je spašen intervencijom dvojica teritorijalaca

Selekcija zarobljenika u vukovarskoj bolnici, njihovo odvođenje u kasarnu JNA, zatim zatvaranje u hangar na Ovčari, batinanje i streljanje na stratištu u Grabovu, po svedoku optužbe Vilimu Karloviću, ukazuju da je 20. novembra 1991. godine u Vukovaru postojao "nekakav redosled po kojem će se raditi".

Svedok – nekadašnji pripadnik Zbora narodne garde (ZNG) je, međutim, oslobođen iz hangara na Ovčari, posle intervencije vojnika sa nadimkom "Štuka". Taj nadimak se, inače, vezuje za Spasoja Petkovića, nekadašnjeg pripadnika TO Vukovara i "svedoka- saradnika" na beogradskom suđenju za masakr u Ovčari.

"Štuka" je, po svedoku, "imao nameru da mu pomogne do kraja" i izvede ga iz Vukovara. Lično je otpratio Karlovića i još sedmoricu oslobođenih sa Ovčare do preduzeća Modateks gde su žene, deca i starci čekali evakuaciju. Sledećeg dana su, međutim, vraćeni u sabirni centar u Veleprometu, gde su ih preuzeli vojni policajci. Dok su pripadnici JNA čuvali ulaz u prostoriju, "četnici" su, rekao je Karlović, izvodili jednog po jednog zarobljenika, nakon čega su usledili "plač, zapomaganje, urlikanje, vrištanje i neprirodni zvuci" koji su prestajali tek nakon što bi se čuli pucnjevi.

Vilim Karlović je rekao da je iz prostorije izveden uz "psovke, pretnje i pljuvanje" i nakon toga odveden u jednu kuću gde su "četnici" sa nadimcima "Belgija" i "Čedo" nastavili sa izivljavanjem. Svedočio je da su upaljačem a onda i plamenom sveće pokušali da mu upale kosu i sprže delove tela, žena sa

šajkačom koja se takođe nalazila u prostoriji je tražila a ga siluju, dok bi ona, kako je rekao, na sebe preuzela "odsecanje genitalija". Pošto je svedok pokušao da se odbrani, treći "četnik" ga je flašom udario po glavi a potom mu je rasekao leđa i desnu ruku.

Maltretiranje je, svedočio je, okončano kada su u prostoriju ušli Predrag Milojević – "Kinez" i Marko Ljuboja, dvojica "teritorijalaca" kojima se za zločin na Ovčari sudilo pred beogradskim sudom. Milojević je osuđen na dvadesetogodišnju zatvorsku kaznu dok je Ljuboja oslobođen odgovornosti za ubistvo oko 260 zarobljenika.

Svedok je rekao da su ga dvojica teritorijalaca čuvali "svojim telima" i posle nekog vremena predali jednom kapetanu JNA, čijeg se imena ne seća a koji ga je odveo u Velepromet. Svedok je nakon toga upućen u kasarnu JNA a sutradan 22. novembra 1991. godine, je sa još oko 60 zarobljenika prebačen u zatvor u Sremskoj Mitrovici. Posle desetine ispitivanja i batina, svedok je šest meseci kasnije u razmeni zarobljenika vraćen u Hrvatsku.

Optužba tereti trojicu oficira bivše JNA – Mrkšića, Šljivančanina i Radića - da su "sve vreme trajanja vukovarske operacije radili u dogovoru sa pripadnicima srpske Teritorijalne odbrane", te da su 20. novembra 1991. godine "teritorijalcima prepustili nadzor nad zatvorenincima" koji su tokom noći ubijeni nedaleko od poljoprivrednog dobra Ovčara.

KAKO JE JNA RASELJAVALA HRVATE SA PODRUČJA VUKOVARA HAG/DEN HAAG, 24.03.2006

Ambasador Petr Kipr svedoči o planu JNA da raseli hrvatsko stanovništvo iz sela u okolinu Vukovara, kao i o obrascu po kojem je taj plan ostvarivan

Suđenje Vukovarskoj trojki oficira bivše JNA nastavljeno je posle dvodnevne pauze, nakon što je optužba prevela niz dokumenata neophodnih za svedočenje Petra Kipra/Petr Kypra, češkog diplomate koji je oktobra 1991. upućen u Posmatračku misiju EZ u Zagrebu. Pored ambasadora Kipra, u misiji su bili i Hju Kaningam/Hugh Cunningham i Jan Alan Šu/Schou – naredni svedok optužbe.

U dokumentima koji čine deo analize Posmatračke misije EZ od 10. novembra 1991. a koja je poslata svim članicama Evropske zajednice se detaljno govori o obrascu po kojem je JNA delovala u selima u okolini

Vukovara. Posmatrači su zaključili da je namera JNA bila da "raseli što je moguće više Hrvata" i to saradujući sa "četnicima, rezervistima i lokalnom srpskom teritorijalnom odbranom".

Ta namera je, zaključili su tada posmatrači, sprovedena tako što bi JNA, svojim prisustvom u blizini sela izazivala "napetost, zbrku i strah", nakon čega bi usledilo granatiranje iz artiljerije ili minobacača u trajanju od nekoliko dana, prevashodno usmereno na katoličke crkve i hrvatske delove sela. Sledio bi ultimatum stanovništvu da preda oružje, ali kako pregovori nisu doveli do miroljubivih rešenja, sela su napadana tenkovima ili pešadijom. Paralelno sa akcijama JNA, navodi se dalje u izveštaju evropskih posmatrača, "četnici su ulazili da završe posao". Ubijanje, paljenje kuća, pljačka i diskriminacija, pogađali su uglavnom starije stanovništvo koje nije bilo u stanju da pobjegne i odbrani se.

Kako jedino Ilok nije bio razoren on je, zaključeno je u izveštaju, "predstavljao kapital koji je služio kao model za pokazivanje predstavnicima Posmatračke misije Evropske zajednice."

Kako je naznačeno u uvodnoj reči optužbe, ambasador Kipr će svedočiti i o sastanku evropskih posmatrača sa Miletom Mrkšićem, komandantom operativne grupe Jug u Negoslavcima 20. novembra 1991. godine, kao i o sukobu sa Mrkšićevim oficirom za bezbednost Šljivančaninom. Optužba tvrdi da je Šljivančanin, 20. novembra 1991. ujutro, na mostu preko reke Vuke, sprečio evropske posmatrače da dođu do vukovarske bolnice, pod izgovorom da bi tamo bila ugrožena njihova bezbednost.

Upravo u to vreme, navodi se u optužnici, iz vukovarske bolnice su izvođeni ranjenici, bolesnici i drugi koji su se tu sklonili. Autobusima su odvoženi prvo u kasarnu JNA a zatim na Ovčaru, gde su iste večeri streljani i zakopani u masovnu grobnicu. Za taj zločin terete se oficiri bivše JNA Mile Mrkšić, Miroslav Radić i Veselin Šljivančanin.

JNA NIJE DOZVOLILA EVAKUACIJU RANJENIH VOJNIKA HAG/DEN HAAG, 28.03.2006.

Uvodeći u spis beleške koje je ambasador Kipr sačinio novembra 1991, tužilac nastoji da dokaže da je JNA, suprotno zagrebačkom sporazumu, sprečila evakuaciju jednog broja ranjenika iz vukovarske bolnice. Plan je, tvrdi svedok, bio da se ratni zarobljenici iz bolnice razmene za zarobljenje "teritorijalce"

Tužilac Marks Mur/Moore je tokom svedočenja ambasadora Petra Kipra/Petr Kypr uveo u spis niz dokumenata - beležaka koje je češki diplomata sastavio tokom trodnevnog boravka u Vukovaru nakon što su u grad ušle snage JNA. U beleškama su detaljno opisane pripreme za evakuaciju vukovarske bolnice koja je - prema sporazumu JNA i hrvatskih vlasti - trebalo da se izvrši 20. novembra 1991. godine.

Sporazum je predviđao da evakuaciju nadgledaju predstavnici Međunarodnog crvenog krsta (MCK) i Evropske posmatračke misije u koju je svedok upućen oktobra 1991. godine. Sporazumom je, rekao je ambasador, bilo predviđeno da će se evakuisati "svi ranjenici i bolesnici koji po oceni medicinskog osoblja mogu da se kreću". Međutim, komanda gardijske brigade se, tvrdi svedok, oglasila o potpis generala Andrije Rašete na zagrebačkom sporazumu i nije dozvolila njihovu evakuaciju navodeći da jedan broj pacijenata smatra ratnim zarobljenicima.

Pitanje "ranjenih hrvatskih vojnika" je prvi put postavljeno na sastanku održanom 18. novembra 1991. u štabu Operativne grupe Jug u Negoslavicima. Sastanku su pored svedoka Kipra prisustvovala još dva člana posmatračke misije - pukovnik Hju Kanningam/Hugh Cunningham i doktor Jan Alan Šou/Jan Allan Schou kao i predstavnici MCK. Svedok je rekao da im je jedan od dvojice prisutnih oficira JNA - komandant Mile Mrkšić ili pukovnik Nebojša Pavković - preneo poruku lokalnih teritorijalaca da "neće dozvoliti evakuaciju ranjenih pripadnika Zbora narodne garde" te da će, ukoliko se to dogodi, "likvidirati i predstavnike posmatračke misije" i stražare JNA koji prate evakuaciju.

Sledećeg dana je, tvrdi svedok, isti stav izneo i "komandant Operativne grupe Jug". Kada je tužilac tražio pojašnjenje ko je komandovao operativnom grupom, ambasador Kipr je rekao da je to bio pukovnik Nebojša Pavković. On je, naglasio je Kipr, insistirao da neće pustiti ratne zarobljenike već će ih zameniti za, kako je rekao, "zarobljene iregularne vojnike – lokalno stanovništvo". Insistirao je da je to usaglašeno sa pregovaračem JNA, generalom Andrijom Rašetom.

Taj plan je, po svedoku, ostvaren u jutarnjim časovima 20. novembra 1991. kada je oko 300 ljudi izvedeno iz bolnice i upućeno u kasarnu JNA. Ambasador Kipr je za to saznao pošto je prošao "blokadu" koju je major Šljivančanin postavio na mostu preko reke Vuke. Za to vreme su ljudi iz bolnice odvedeni na Ovčaru i u noći između 20. i 21. novembra 1991. godine pogubljeni a njihova tela zakopana u masovnu grobnicu.

ŠTA JE PUKOVNIK PAVKOVIĆ RADIO U VUKOVARU?

HAG/DEN HAAG, 29.03.2006.

Branioци Vukovarske trojke tvrde da je pukovnik Nebojša Pavković bio zadužen za komunikaciju sa predstavnicima Evropske posmatračke misije, Međunarodnog crvenog krsta i kontrolu nad ratnim zarobljenicima iz vukovarske bolnice

Branioци Mileta Mrkšića i Veselina Šljivančanina su unakrsno ispitivanje svedoka optužbe Petra Kipra/Kypr iskoristili kako bi ukazali na ulogu pukovnika Nebojše Pavkovića u evakuaciju oko 300 ljudi iz vukovarske bolnice uoči masakra na Ovčari.

I ambasador Kipr i pukovnik Pavković su u novembru 1991. bili posmatrači – Kipr je u Vukovar upućen kao član Posmatračke misije tadašnje Evropske zajednice kako bi nadgledao evakuaciju vukovarske bolnice dok je drugi u ime Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu trebalo da nadgleda predaju grada.

Prema beleškama koje je ambasador Kipr sačinio tokom trodnevnog boravka u Vukovaru, a o čemu je svedočio u glavnom ispitivanju, sa Pavkovićem se sastao dva puta, 19. i 20. novembra 1991. u štabu Operativne grupe Jug u Negoslavicima. Odbrana tvrdi da je Pavković tada obavestio evropske posmatrače o pripremama za evakuaciju vukovarske bolnice, uverio ih da je JNA sposobna da "korektno organizuje i realizuje evakuaciju ranjenika i bolesnika", kao i da je saopštio da su ratni zarobljenici pod kontrolom JNA i da im neće dozvoliti da napuste Vukovar.

Svedok je potvrdio da su sastancima prisustvovali i Pavković i Mrkšić, međutim, i pored beležaka koje je sačinio, nije mogao da se seti koji od dvojice pukovnika mu je to rekao.

Branilac Veselina Šljivančanina je, s druge strane, nastojao da dokaže da je pukovnik Pavković, a ne major Šljivančanin, zaustavio konvoj evropskih posmatrača i predstavnika Međunarodnog Crvenog Krsta nedaleko od mosta preko reke Vuke. Advokat Lukić je u sudnici prikazao snimak na kojem predstavnik MCK Borsinger traži od Pavkovića da propusti konvoj ka bolnici, pozivajući se na sporazum JNA i hrvatskih vlasti o evakuaciji bolesnika i ranjenika. Pavković je, međutim, negirao da je upoznat sa "bilo kakvim sporazumom".

Ambasador Kipr je odgovorio da se ne seća tog razgovora i ponovio je ono što je rekao u glavnom ispitivanju - da je siguran da je prisustvovalao

žučnoj raspravi Šljivančanina i Borsingera na mostu preko Vuke. Prema optužnici, dok je Šljivančanin na mostu onemogućavao posmatrače i predstavnike Crvenog krsta da dođu do bolnice, oko 300 ljudi je iz vukovarske bolnice odvedeno u kasarnu JNA a kasnije na poljoprivredno dobro Ovčara gde su pogubljeni.

ŠLJIVANČANIN NE DA (U) BOLNICU
HAG/DEN HAAG, 30.03.2006.

Predstavnici Međunarodnog crvenog krsta su, prema svedočenju danskog lekara Jana Alana Shoua, dva puta sprečeni da uđu u vukovarsku bolnicu, a oba puta ih je u tome onemogućio major Šljivančanin

Na suđenju Vukovarskoj trojki oficira bivše JNA svedočio je još jedan predstavnik Evropske posmatračke misije, doktor Jan Alan Shou/Jan Allan Schou, koji je u oktobru i novembru 1991. godine boravio u Vukovaru. Danski lekar bio je zadužen da nadgleda dve evakuacije pacijenata vukovarske bolnice u kojima je, kako je svedočio, optuženi major bivše JNA Veselin Šljivančanin imao presudnu ulogu.

Doktor Shou se prvi put susreo sa Šljivančaninom 19. oktobra 1991. godine kada je sa konvojem od 109 ranjenika i bolesnika napuštao Vukovar. Put im je, kako je svedočio, preprečio major Šljivančanin sa tenkom i borbenim vozilom i naložio im da krenu drugim putem. Na putu kojim ih je poslao major Šljivančanin jedan kamion "Lekara bez granica" je naleteo na minu, od čije su eksplozije povređene dve bolničarke.

Mesec dana kasnije, doktor Shou je ponovo upućen u Vukovar da prati evakuaciju ranjenika i bolesnika u skladu sa zagrebačkim sporazumom koji su 18. novembra 1991., potpisali predstavnici JNA i hrvatskih vlasti. Sledećeg dana, na informativnom razgovoru u štabu Operativne grupe Jug u Negoslavcima, JNA je obavestila evropske posmatrače da je vojska preuzela bolnicu i da su neki ljudi, među njima i upravnica doktorka Vesna Bosanac, odvedeni zato što su "kriminalci".

Evropski posmatrači su tada pokušali da stignu do bolnice ali ih je sprečio Šljivančanin, tvrdeći da "nije sigurno, jer i dalje traju borbe". Svedok je naveo da u bolnicu nije mogao da uđe ni predstavnik Međunarodnog crvenog krsta (MCK) Nikolas Borsinger/Nicholas iako je, prema zagrebačkom sporazumu, trebalo da sastavi popis svih ranjenika i bolesnika i pripremi ih za evakuaciju.

Nakon intervencije kancelarije Evropske posmatračke misije iz Zagreba, dogovoreno je da će doktor Shou i njegov kolega ambasador Petr Kipr/Kypr ipak moći da nadgledaju evakuaciju. Međutim, na mostu preko reke Vuke ih je ponovo dočekao major Šljivančanin tvrdeći da put do bolnice i dalje nije siguran. Konvoj međunarodnih posmatrača, predstavnika Crvenog krsta i lekara je propušten tek nakon žustre rasprave između Šljivančanina i Borsingera. Zaustavljeni su, ponovo, pred bolnicom, u koju su propušteni samo Shou i Kipr.

Evropski posmatrači su 20. novembra 1991., u bolnici zatekli uglavnom žene i decu. Kada su upitali Šljivančanina gde su ljudi iz bolnice, odgovorio im je da su odvedeni u zatvor zato što su "kriminalci i ratni zarobljenici". Tih ljudi je, po optužbi, bilo oko tri stotine i umesto u zatvor, odvedeni su na poljoprivredno dobro Ovčara. Nihova tela su 1996. godine ekshumirana iz masovne grobnice u obližnjem Grabovu.

POSMATRAČKA A NE OBAVEŠTAJNA MISIJA
HAG/DEN HAAG, 31.03.2006

Evropski posmatrač negira tvrdnje odbrane da je iz Vukovara novembra 1991. danskoj obaveštajnoj službi dostavljao podatke o vojnoj opremi JNA

Nastojeći da diskredituje danskog lekara Jana Alana Shoua/Jan Allan Schou, branilac Mileta Mrkšića je, u unakrsnom ispitivanju odbrane na suđenju Vukovarskoj trojki oficira JNA, tvrdio da je svedok "prikupljao podatke o opremi i jedinicama JNA koji su predstavljali vojnu tajnu i dostavljao ih danskoj vojno-obaveštajnoj službi", te je na taj način, prema odbrani, počinio krivično delo špijunaže.

Negirajući da je slao bilo kakve "šifrovane ili nezaštićene podatke ili fotografije obaveštajnoj službi danske armije" svedok je potvrdio da je kao rezervni kapetan, uoči dolaska u Vukovar, imao kraći razgovor sa predstavnicima danske armije. Tada je dobio zadatak da uporedo sa dužnostima u okviru evropske posmatračke misije, osmatra kakvom opremom raspolažu jugoslovenska i hrvatska vojska.

Naglasio je međutim da je njegov prevashodni zadatak bio da pomogne posmatračkoj misiji. Sporazumom koji je potpisan u Zagrebu 18. novembra 1991. bilo je predviđeno da evropski posmatrači, među kojima i doktor Shou nadgledaju evakuaciju ranjenika i bolesnika.

Po braniocu Miroslava Radića, cilj evropskih posmatrača bio je da, sa civilima i ranjenicima, evakušu i pripadnike Zbora narodne garde, koji su se, po odbrani skrivali u bolnici, i tako ih "sačuvaju od progona zbog oružane pobune". Doktor Shou je i to negirao, tvrdeći da je jedini zadatak posmatrača bio evakuacija bolnice i bolničkog osoblja.

Svedok tvrdi da ih je u tome onemogućio major Veselin Šljivančanin koji im čak dva puta nije dozvolio da priđu bolnici. Dok su predstavnici Međunarodnog crvenog krsta, Evropske posmatračke misije i lekari čekali Šljivančaninovo odobrenje da pređu most preko reke Vuke, oko 300 pacijenata bolnice je odvedeno u kasarnu JNA a potom na Ovčaru gde su pogubljeni.

Doktor Shou će na pitanja odbrane Veselina Šljivančanina odgovarati i u ponedjeljak, posle čega bi svoje iskaze trebalo da dopune doktorka Vesna Bosanac i doktor Juraj Njavro, koji su već svedočili o događajima u vukovarskoj bolnici. Tokom sledeće nedelje tužilac će zatražiti da se spisak svedoka optužbe dopuni sa još dva imena – Antom Arićem, radiologom bolnice i Florans Artman/Florence Hartmann, predstavnicom za medije haškog tužilaštva koja je 1991. godine iz Vukovara izveštavala za pariski list Mond/Le Monde.

"KONFLIKTNI" PREDSTAVNIK CRVENOG KRSTA

HAG/DEN HAAG, 03.04.2006

Unakrsnim ispitivanjem evropskog posmatrača Jana Alana Shoua odbrana majora Šljivančanina nastoji da dokaže da je predstavniku Međunarodnog crvenog krsta ipak bilo dozvoljeno da uđe u vukovarsku bolnicu. Doktorka Vesna Bosanac sutra ponovo na klupi za svedoke

Dok optužba tvrdi da je major Veselin Šljivančanin sprečio evropske posmatrače i predstavnike Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (MKCK) da nadgledaju evakuaciju vukovarske bolnice, odbrana optuženog majora nastoji da dokaže da JNA nikome nije branila da uđe u bolnicu.

Da bi to potvrdio, branilac Veselina Šljivančanina je u unakrsnom ispitivanju doktora Jana Alana Shoua/Allan Schou, posmatrača Evropske zajednice, prikazao snimak rasprave između pukovnika Nebojše Pavkovića i predstavnika MCK Nikolasa Borsingera/Nicholas Borsinger na mostu preko reke Vuke. Snimak se završava Pavkovićevim uveravanjem da "Borsinger može da počne da radi svoj posao u bolnici" čim konvoj stigne na odredište.

Branilac je sugerisao da je Nikolas Borsinger "konfliktna ličnost i čovek koji nije radio ništa" i da samo zbog toga nije ispunio zadatak utvrđen sporazumom o evakuaciji bolnice koji su 18. novembra 1991. u Zagrebu potpisali predstavnici hrvatskih vlasti i JNA. Prema sporazumu, MCK je trebalo da izvrši popis bolesnika i ranjenika i učestvuje u njihovoj evakuaciji u slobodne delove Hrvatske.

Doktor Shou je rekao da je i sam zaključio da Borsinger "nije dobro uradio svoj posao", ali je dodao da je to što "Borsinger sa mnogima nije bio u dobrim odnosima", bio samo jedan od razloga za osujećenu evakuaciju 20. novembra 1991. godine. On je u glavnom ispitivanju svedočio da je Šljivančanin sprečio predstavnike MCK i evropske posmatračke misije da učestvuju u evakuaciji ranjenika i bolesnika.

Izvođenje dokaza protiv trojice oficira bivše JNA, optuženih za masakr u Ovčari, biće nastavljeno sutra posle podne dodatnim svedočenjem doktorke Vesne Bosanac, upravnice vukovarske bolnice. Doktorka Bosanac je bila prvi svedok optužbe u oktobru 2005. godine a ponovo je pozvana u Hag kako bi svedočila o bazi podataka bolnice, prema kojoj je najmanje 97 od ukupno 192 identifikovane osobe čiji su posmrtni ostaci ekshumirani iz masovne grobnice u Ovčari, bilo na lečenju u vukovarskoj bolnici.

DOPUNSKO SVEDOČENJE DOKTORKE BOSANAC

HAG/DEN HAAG, 04.04.2006.

Šest meseci nakon svedočenja na suđenju Vukovarskoj trojki, doktorka Vesna Bosanac se vratila u Hag da bi dopunila svoj iskaz o evidenciju ranjenih i bolesnih pacijenata vukovarske bolnice koji su novembra 1991. pogubljeni na Ovčari

Kada je u oktobru prošle godine svedočila protiv trojice oficira bivše JNA, upravnica vukovarske bolnice Vesna Bosanac je rekla da je novembra 1991. prema bolničkoj bazi podataka najmanje 97 od ukupno 192 identifikovane osobe čiji su posmrtni ostaci ekshumirani iz masovne grobnice u Ovčari, bilo na lečenju u bolnici. Budući da je dokument koji to potvrđuje naknadno dostavila tužilaštvu, svedokinja je još jednom došla u Hag da dopuni svoj iskaz.

Doktorka Bosanac je danas svedočila da je evidenciju o ranjenim i bolesnim pacijentima sačinilo hrvatsko Ministarstvo zdravlja na osnovu informacija iz bolnice, lokalne policije i od predstavnika Crvenog krsta.

Bolnička baza je, kaže, bila najpotpunija jer je pored ličnih podataka i lokacije na kojoj je osoba povređena sadržala i dijagnozu ali i informaciju da li je pacijent došao u bolnicu kao civil ili branitelj Vukovara.

Lični podaci o pacijentima su, rekla je dalje, svakodnevno unošeni u bolničku evidenciju odakle su potom elektronskom poštom dostavljani Ministarstvu zdravlja. Kada su početkom novembra 1991. prekinute elektronske veze bolnice sa Zagrebom, podaci su prenošeni putem faks poruka.

Svedokinja tvrdi da su kopije svih lista sa podacima o ranjenicima i bolesnicima arhivirane u Ministarstvu zdravlja i da se među tim ljudima nalaze i osobe čija su imena navedena u dodatku optužnice protiv Mrkšića, Šljivančanina i Radića. Originali su, prema uverenju svedokinje, na Vojno medicinskoj akademiji u Beogradu gde su odneseni nakon evakuacije bolnice novembra 1991. godine.

Branioци Vukovarske trojke su izrazili sumnju u autentičnost dokumenata i tražili su da se podaci kojima raspolaže tužilaštvo uporede sa originalnim elektronskim i faks porukama koje su pohranjene u hrvatskom Ministarstvu zdravlja. Umesto o evidenciji ranjenika i bolesnika, branioци su doktoru Bosanac unakrsno ispitivali o druga dva dokumenta - izjavama koje je 1993. dala kanadskim istražiteljima i na suđenju u odsustvu nekadašnjem saveznom sekretaru za narodnu odbranu Veljku Kadijeвиću u Hrvatskoj, takođe 1993. godine.

"NEZABORAVNI" SUSRET DOKTORA NJAVRA SA MAJOROM ŠLJIVANČANINOM

HAG/DEN HAAG, 05.04.2006.

Doktor Juraj Njavro se posle gotovo pet meseci vratio u Hag na unakrsno ispitivanje od strane odbrane majora Veselina Šljivančanina, za kojeg je u glavnom iskazu u novembru prošle godine rekao da je "zapovedao vukovarskom bolnicom" nakon zauzimanja grada od strane JNA

Odgovarajući na pitanja branioca Veselina Šljivančanina, hirurđ vukovarske bolnice Juraj Njavro je danas priveo kraju svedočenje na suđenju trojici oficira bivše JNA, započeto u novembru prošle godine. Njegovo unakrsno ispitivanje je bilo prekinuto uoči 18. novembra, kako bi prisustvovao komemoraciji povodom četrnaestogodišnjice pada Vukovara i masakra u Ovčari.

Doktor Njavro je u glavnom ispitivanju tvrdio da je major Šljivančanin zapovedao vukovarskom bolnicom. To je, rekao je svedok, potvrdio i sam optuženi, tokom žučne rasprave sa predstavnikom Međunarodnog komiteta Crvenog krsta, Nikolasom/Nicholas Borsingerom, 18. novembra 1991. Svedok tvrdi da je na udaljenosti od nekoliko metara čuo Šljivančaninove reči da "on zapoveda bolnicom, da je to njegova zemlja i da će se slušati njegova naređenja".

Šljivančaninov branilac je u unakrsnom ispitivanju sugerisao da svedok nije video tu raspravu već se detalja seća sa televizije. Takođe je sugerisao da je doktor Njavro verovatno prisustvovao drugom događaju - susretu Borsingera i Šljivančanina sa upravnicom bolnice Vesnom Bosanac, koja im je 19. novembra 1991. predala popis sa ranjenicima i bolesnicima.

Doktor Njavro je, međutim i u unakrsnom i u dodatnom ispitivanju ostao pri svome tvrdeći da je možda i video snimak na televiziji ali da to "neće promeniti ono što je doživio i što nikada neće zaboraviti".

Svedok je negirao i tvrdnje odbrane da je Šljivančaninu rekao da se u bolnici kriju pripadnici Zbora narodne garde koji su odložili uniforme i preobukli se u civilna odela, kao i da se zdravim ljudima stavljaju gips i zavoji kako bi ih predstavili kao ranjenike. Naveo je da on "tada nije ni mislio da se Zenge nalaze u bolnici", a da "su gips i zavoji stavljeni samo težim ranjenicima" kako bi ih pripremili za evakuaciju. U tome, zaključio je svedok, nije bilo "ničega novog ili neuobičajenog".

Poput doktora Njavra i doktorke Bosanac koji su juče i danas dopunili svoje izjave, optužba će sutra ponovo izvesti i svedokinju čiji je identitet zaštićen pseudonimom P 021. Ona je protiv Mrkšića, Šljivančanina i Radića već svedočila u novembru prošle godine.

KOBNA POPULARNOST MAJORA ŠLJIVANČANINA

HAG/DEN HAAG, 06.04.2006

Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić su 24. novembra 1991., samo četiri dana nakon masakra u Ovčari, u razgovoru za beogradski nedeljnik "Intervju" priznali da su komandovali teritorijalcima koji se terete kao neposredni izvršioци tog zločina

Slavoljub Kačarević, bivši direktor beogradskog dnevnog lista "Glas Javnosti" a u vreme na koje se odnosi optužnica protiv Vukovarske trojke novinar nedeljnika "Intervju", došao je u Vukovar 24. novembra 1991. s

namerom da razgovara sa tada "sve popularnijim oficijom JNA" Veselinom Šljivančaninom.

Optuženi major je "slavu" stekao četiri dana ranije, kada su TV ekipe zabeležile njegovu raspravu sa predstavnikom Međunarodnog komiteta Crvenog krsta Nikolasom/Nicholas Borsingerom u blizini gradske bolnice. Snimak koji je emitovan u mnogim informativnim emisijama, je po svedoku optužbe učinio Šljivančanina "apsolutno najpoznatijim oficijom JNA".

U odlomcima iz teksta koji je Kačarević objavio poslednje nedelje novembra 1991. u nedeljniku "Intervju", Šljivančanin objašnjava kako je JNA ratovala. Ispričao je svedoku da je u noćima pred pad Vukovara, nakon što bi podelio zadatke u komandi, odlazio u obilazak ratišta, da je znao ko je u svakoj kući, da je obilazio artiljerijske osmatračnice sa kojih je JNA navodila granate na Vukovar.

Šljivančanin je svedoku rekao da se "nije desilo da vojnik ili teritorijalac pod njegovom komandom pokuša da se osveti i jednom zarobljenom ustaši" i da su se paravojnici ponašali "dostojanstveno i viteški". Pripadnici Teritorijalne odbrane Vukovara su, inače, prošle godine u Beogradu osuđeni na maksimalne zatvorske kazne nakon što su proglašeni krivim za pogubljenje 196 zarobljenika na poljoprivrednom dobru Ovčara.

Osim sa Šljivančaninom, Kačarević je u Vukovaru razgovarao i sa kapetanom Miroslavom Radićem.

U intervjuu na koji teško pristao, Radić sebe naziva komandantom skupine od oko 500 ljudi – redovnih i rezervnih vojnika ali i "četnika", dobrovoljaca i teritorijalaca koje je, kako je tvrdio, objedinio pod jedinstvenu komandu. Prema optužnici nadređeni Miroslavu Radiću su bili komandant Gardijske brigade Mile Mrkšić i njegov načelnik za bezbednost Veselin Šljivančanin.

Pre Kačarevića, dodatno je ispitana lekarka vukovarske bolnice čiji je identitet zaštićen pseudonimom P 021. Ona je posle skoro pet meseci ponovo pozvana da svedoči o tri dokumenta koje je tužilaštvo naknadno obelodanilo odbrani. Iako se ispitivanje od strane odbrane optuženih oficira uglavnom odvijalo na sednicama zatvorenim za javnost, iz dodatnog ispitivanja tužioca se moglo naslutiti da je jedan od dokumenta o kojima je svedočila, spisak njenih pacijenata koji je sačinila uoči evakuacije ranjenika i bolesnika.

Imena osoba sa spiska doktorke P 021 se nalaze na popisu žrtva iz Ovčare u dodatku optužnice protiv Mrkšića, Šljivančanina i Radića, kojom se terete za ubistvo više od 260 ljudi 20. novembra 1991. godine.

STAREŠINA A NE MANEKEN
HAG/DEN HAAG, 07.04.2006.

Beogradski novinar unakrsno ispitan o karakteru optuženih Šljivančanina i Radića, koje je intervjuisao u novembru 1991. godine

Slavoljub Kačarević je krajem novembra 1991. godine, samo četiri dana nakon pogubljenja oko 260 ljudi na Ovčari, kao novinar dvonedeljnika "Intervju" razgovarao sa majorom Veselinom Šljivančaninom i kapetanom Miroslavom Radićem. Intervjui u kojima oficiri Gardijske brigade JNA potvrđuju da su imali kontrolu nad pripadnicima TO - neposrednim izvršiocima zločina, su objavljeni u prazničnom broju magazina, 29. novembra 1991. godine.

Kačarević je u odgovorima na pitanja branilaca rekao da su obojica optuženih ostavili na njega dobar utisak. Radića je opisao kao "uzornog oficira" o kojem je vladalo uverenje da je "hrabar i odgovoran, protivnik pljački i ubijanja" dok je Šljivančanin, po svedoku, bio "vrsni vojnik i iskusni starešina", kojeg su "i mediji i javnost doživljavali kao heroja".

Na insistiranje Šljivančaninovog branioca, advokata Novaka Lukića, svedok je potvrdio da je optuženi major bio "ponosan na višenacionalni sastav JNA i da se zalagao za očuvanje celovitosti Jugoslavije". Po Kačareviću, major je verovao da je JNA "jedina regularna vojska čija je dužnost da održi red na svojoj teritoriji".

Iako je u glavnom ispitivanju rekao da Šljivančanin nikada nije sporio sadržaj intervjuja, svedok se naknadno setio da je major bio nezadovoljan zbog naslova "Vitez iz Vukovara – povratak ratnika" i portreta koji je objavljen na naslovnoj strani nedeljnika. "Smatrao je da je to preterano ali je tekst na kraju odštampao", rekao je Kačarević.

Odgovarajući na pitanja branilaca svedok je govorio o motivima JNA za osvajanje Vukovara i svojim saznanjima o navodnim zločinima hrvatske strane i propagandi srpskih medija. U dodatnom ispitivanju od strane tužioca rekao je da je vehinu informacija o "srpskim civilima koje je trebalo spašavati", "leševima oko četrdesetoro srpske dece" "noćnim likvidacija Srba" dobijao iz medija koji su, kako je rekao ranije, bili pod kontrolom države, tada oličene u predsedniku Slobodanu Miloševiću.

ODGOVORNOSTI KOMANDANATA

HAG/DEN HAAG, 02.05.2006.

Uvodeći u dokaze niz zakona, pravilnika i priručnika JNA, tužilac nastoji da dokaže komandnu odgovornost oficira bivše JNA Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića, optuženih za zločin u vukovarskoj Ovčari

Da bi potkrepio optužbe o komandnoj odgovornosti trojice oficira bivše JNA – Mrkšića, Šljivančanina i Radića - za zločine koje su počinili njihovi potčinjeni, tužilac je na klupu za svedoke izveo vojnog eksperta Radoja Trifunovića, penzionisanog pukovnika Vojske Srbije i Crne Gore (VSCG).

Analizirajući Zakon o opštenarodnoj odbrani, Trifunović je potvrdio da su oružane snage tadašnje SFRJ predstavljale jedinstvenu celinu i sastojale se od redovne vojske i Teritorijalne odbrane (TO). U vreme rata, rekao je, oružane snage su mogle da budu dopunjene dobrovoljačkim jedinicima koje su imale isti status kao regularna vojska. Komandovanje svim tim jedinicima je, ukazao je Trifunović, bilo jedinstveno i zasnivalo se na principima "jednostarešinstva". A to, kako je objasnio, znači da su jednom komandantu bili potčinjeni "svi subjekti u zoni njegove odgovornosti", pa su i sve jedinice na području Vukovara bile pod komandom jednog starešine, pukovnika Mileta Mrkšića.

Prema optužnici, Mrkšić je komandovao Prvom gardijskom brigadom a zatim i Operativnom grupom Jug koja je obuhvatila i rezervni sastav JNA, odnosno pripadnike TO, dobrovoljce i paravojnike. Mrkšićev oficir za bezbednost Veselin Šljivančanin je komandovao bataljonom vojne policije Gardijske brigade dok je Miroslav Radić bio komandir Prvog jurišnog odreda takođe u sastavu Gardijske brigade.

Pukovnik Trifunović je analizirao i Uputstvo za rad komandi i štabova u JNA prema kojem je komandant bio u obavezi da "u svakom trenutku zna stanje svih jedinica" i da zahteva da mu se dostavljaju izveštaji. Takva praksa se, po svedoku, odnosila na sve situacije, i u doba mira, i tokom rata. Analizom ovog dokumenta optužba nastoji da dokaže da su trojica oficira "znali i morali da znaju" da će jedinice pod njihovom kontrolom počiniti zločin za koji se terete.

Svedok je, takođe, govorio i o Propisima o primeni pravila međunarodnog ratnog prava prema kojima su "pripadnici oružanih snaga

SFRJ bili dužni da neprijatelju, koji se preda i koji preda oružje, poštede život i sa njim postupaju čovečno". Ovi propisi su, navodi se u optužnici, "uređivali obaveze i odgovornosti oficira JNA, određivali njihov položaj u komandnom lancu i obavezivali optužene da se pridržavaju ratnog prava".

Svedok je, inače, u vreme vukovarske operacije i sam bio u Gardijskoj brigadi na poziciji Prvog referenta u Odseku za operativne poslove. Jedna od njegovih dužnosti bilo je vođenje ratnog dnevnika. O tome i konkretnim naređenjima koje je u novembru 1991. godine dobijala Gardijska brigada biće više govora sutra, u nastavku glavnog ispitivanja.

ŠTA JE MRKŠIĆ ZNAO ILI MORAO DA ZNA

HAG/DEN HAAG, 04.05.2006

Zvanični dokumenti Operativne grupe Jug ne sadrže informacije o zlostavljanju zarobljenika na Ovčari 20. novembra 1991. Ako su izveštaji postojali, prosleđeni su direktno komandantu Mrkšiću, tvrdi pukovnik Radoje Trifunović

Komandant Operativne grupe Jug Mile Mrkšić je morao da zna da pripadnici Teritorijalne odbrane i dobrovoljačkih odreda zlostavljaju zarobljenike u vukovarskoj kasarni, skladištu preduzeća Velepromet i na poljoprivrednom dobru Ovčara, svedočio je vojni ekspert optužbe, pukovnik Radoje Trifunović.

Konkretno informacije o zlostavljanjima zarobljenika na Ovčari Mrkšić je, tvrdi svedok, trebalo da dobije od pukovnika Milorada Vojinovića, komandanta 80. motorizovane brigade koja je 20. novembra 1991. godine obezbeđivala hangar na Ovčari. U hangaru se nalazilo više od 260 zarobljenika koji su tog dana dovedeni iz vukovarske bolnice, odnosno kasarne JNA. Oni su tokom noći odvedeni na stratište Grabovo gde su ih pripadnici Teritorijalne odbrane pogubili.

Vojinović se, rekao je svedok, u večernjim časovima 20. novembra pojavio u komandi tražeći da razgovara sa komandantom Mrkšićem "o problemima sa Teritorijalnom odbranom" koji su se odnosili na zlostavljanje zarobljenika na Ovčari.

O tome, međutim, ne postoji zvanična informacija budući da se "problemi na Ovčari" ne navode u naređenjima ili izveštajima Operativne grupe Jug koje tužilac već treći dan uvodi u dokaze nastojeći da dokaže

komandnu odgovornost trojice oficira bivše JNA – Mrkšića, Šljivančanina i Radića.

Sudeći po izveštaju koji je, dan nakon masakra, iz Prve vojne oblasti upućen Generalštabu JNA, pukovnik Mrkšić je imao problema sa "meštanima i dobrovoljcima koji samostalno preduzimaju aktivnosti suprotne naređenjima komande". Ti problemi se, stoji u izveštaju, ne odnose na ratne zarobljenike sa kojima se, kako je napisano, "postupalo striktno u skladu sa Ženevskim konvencijama".

Dobrovoljci i teritorijalci su se, u vreme pogubljenja u Grabovu, nalazili pod komandom Operativne grupe Jug. Oni su priključeni drugim vojnim jedinicama nakon što je Mrkšić izdao naređenje o pretpotčinjavanju i povratku Gardijske brigade u Beograd 21. novembra 1991. godine.

Pukovnik Trifunović, koji je u vreme vukovarske operacije bio referent za operativne poslove Gardijske brigade, tvrdi da i pored saznanja o zlostavljanjima, koja je dobijao od komandanata potčinjenih jedinica, Mrkšić nije insistirao na zaštiti zarobljenika niti je po dolasku Gardijske brigade u Beograd pokrenuo istragu da se utvrdi ko je odgovoran za ubistva. "Koliko ja znam", rekao je, "Ovčaru niko nije spominjao".

KO JE KOME KOMANDANT

HAG/DEN HAAG, 05.05.2006

Odbrana tvrdi da se u vreme masakra, poljoprivredno dobro Ovčara nalazilo u zoni odgovornosti 80. motorizovane brigade i pukovnika Milorada Vojinovića a ne njemu nadređenog komandanta Operativne grupe Jug Mileta Mrkšića

Vojni ekspert optužbe pukovnik Radoje Trifunović je u unakrsnom ispitivanju rekao da je pukovnik Mile Mrkšić trebalo "da predvidi da će se desiti nešto teže od vređanja, psovanja i lakših fizičkih povreda", koje su pripadnici Teritorijalne odbrane nanosili zarobljenim civilima i vukovarskim braniteljima nakon pada grada 18. novembra 1991. godine.

Mrkšić je, tvrdio je juče svedok, bio obaveštavan o zlostavljanju zarobljenika u Vukovaru, ali nije preduzeo ništa da ih zaštiti, smatrajući da se radi o "pokušajima fizičkih nasrtaja, bez težih posledica".

Mrkšićev branilac Miroslav Vasić je međutim negirao odgovornost komandanta Operativne grupe Jug, tvrdeći da se u vreme masakra na vukovarskoj Ovčari, 20. novembra 1991. godine, poljoprivredno dobro

nalazilo u zoni odgovornosti 80. motorizovane brigade i njenog komandanta pukovnika Milorada Vojinovića.

Ta brigada je, prema naredbi izdatoj istog dana, ojačana sa još tri jedinice, koje su zajedno brojale oko hiljadu ljudi. Njihov osnovni zadatak je, prema navodima Mrkšićeve odbrane, bio "obezbeđivanje područja Ovčare, Grabova i Jakobovca" gde je u noći između 20. i 21. novembra 1991., ubijeno oko 260 ljudi, dovedenih iz vukovarske bolnice i kasarne JNA.

Advokat Vasić je danas osporavao i da je Vojinović 20. novembra u večernjim časovima obavestio Mrkšića o, kako je svedok rekao, "problemima sa Teritorijalnom odbranom" na poljoprivrednom dobru Ovčara.

Prema odbrani, tog razgovara nije bilo jer se Mrkšić tada nalazio u Beogradu, na prijemu u Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu.

Pukovnik Trifunović je rekao da se, na osnovu zapisa u ratnom dnevniku, može zaključiti da je Mrkšić išao na prijem u Beograd, ali ne 20. već 21. novembra. Kao potvrdu, svedok je naveo da se seća da je prethodne noći dobio zaduženje da pripremi mapu vukovarske operacije koja je trebalo da bude predstavljena saveznom sekretaru prilikom referisanja.

Advokat Vasić tvrdi da je to referisanje održano na drugom sastanku sa saveznim sekretarom, nakon 24. novembra 1991. i povratka Gardijske brigade u Beograd.

OSPORAVANJE KOMANDNE ODGOVORNOSTI

HAG/DEN HAAG, 08.05.2006

Vojni ekspert tužilaštva u unakrsnom ispitivanju potvrđuje da jedinica Miroslava Radića nije imala odrede Teritorijalne odbrane u svom sastavu. Veselin Šljivančanin je, po svedoku, rukovodio vojnom policijom ali nije imao komandnu funkciju

Vojni ekspert tužilaštva Radoje Trifunović je u unakrsnom ispitivanju tvrdio da Treća četa Prvog motorizovanog bataljona Gardijske brigade kojom je komandovao kapetan bivše JNA Miroslav Radić nije u svom sastavu imala odrede Teritorijalne odbrane.

Ti odredi su dejstvovali na istom području na kojem i Radićeva jedinica, ali su se, prema pukovniku Trifunoviću, nalazili pod komandom majora Borivoja Tešića, zapovednika Prvog jurišnog odreda u čijem je sastavu bila i četa optuženog Radića. Tužilaštvo inače tvrdi da je kapetan Radić komandovao pripadnicima JNA i Teritorijalne odbrane, dobrovoljcima i

paravojnicima koji su u Beogradu već osuđeni kao neposredni počinioci zločina na Ovčari.

Nastojeći da ospori Radićevu komandnu odgovornost u vukovarskoj operaciji, branilac Borivoje Borović je uveo u dokaze naređenje komandanta Operativne grupe Jug Mileta Mrkšića po kojem je 14. novembra 1991. godine, Prvi motorizovani bataljon izdvojen iz sastava Prve jurišne grupe. Svedok je objasnio da su na osnovu te naredbe, teritorijalci i dobrovoljci ostali pod Tešićevom de iure i de facto komandom dok je Radićeva jedinica dobila novi zadatak.

I branilac majora Veselina Šljivančanina je tvrdio da nekadašnji načelnik bezbednosti Gardijske brigade i Operativne grupe Jug nije komandovao jedinicama vojne policije. Prema Pravilima službe koje je branilac danas uveo u dokaze, starešina organa bezbednosti nema komandnu funkciju već "rukovodi u stručnom pogledu jedinicama Vojne policije, predlaže kako će te jedinice biti upotrebljene i odgovoran je za njihovo stanje i aktivnosti".

Iako je u unakrsnom ispitivanju rekao da nikada nije video naredbu kojom je Gardijska brigada preuzela komandu nad Operativnom grupom Jug, svedok je u dodatnim odgovorima na pitanja tužioca razjasnio da je bilo moguće da je pukovnik Mrkšić usmenom naredbom postavljen na mesto komandanta. To, po svedoku, nije bilo logično ali je bilo moguće.

Posle petodnevnog svedočenja pukovnika Trifunovića, tužilaštvo je počelo ispitivanje novog vojnog svedoka - rezervnog kapetana Dragana Vezmarovića. On je komandovao četom vojne policije koja je u novembru 1991. godine obezbeđivala hangare na poljoprivrednom dobru Ovčara.

KAPETAN "NIJE NIŠTA MISLIO"

HAG/DEN HAAG, 09.05.2006.

Vojna policija je 20. novembra 1991. napustila Ovčaru po naređenju "bezbednjaka" iz Gardijske brigade, prepuštajući zarobljenike teritorijalcima - svedočio je kapetan bivše JNA Dragan Vezmarović. Na pitanje šta je mislio da će se desiti sa tim zarobljenicima, kapetan je odgovorio da "nije ništa mislio" već je samo "bio srećan što se neće i dalje mrznuti na Ovčari."

Zarobljenici iz vukovarske bolnice su prepušteni pripadnicima Teritorijalne odbrane po naređenju "bezbednjaka" iz Gardijske brigade,

svedočio je rezervni kapetan Dragan Vezmarović koji je 20. novembra 1991. godine, sa četom vojne policije, obezbeđivao hangar na poljoprivrednom dobru Ovčara.

U hangaru je, rekao je, vladala "haotična" atmosfera. Zarobljenici u zavojima su bili "sa leve i sa desne strane hangara" a između njih su se kretali vojni policajci, vojnici u uniformama JNA i pripadnici Teritorijalne odbrane.

"To nije ličilo na obezbeđenje zarobljenika već na rasulo", opisao je svedok koji je pokušao da uspostavi red tako što je sve zarobljenike prebacio na jednu stranu, a vojnicima i paravojnicima je naredio da napuste hangar. Pripadnici Teritorijalne odbrane su se bunili, pretili i psovali ali on ipak "nije stekao utisak da će se nešto desiti" sa tim ljudima.

U jednom trenutku, svedočio je Vezmarović, na Ovčaru je došao kapetan Borčo Karanfilov, oficir bezbednosti Gardijske brigade, koji mu je naredio da na osnovu dogovora između JNA i TO Vukovara zarobljenike iz hangara prepusti teritorijalcima koji će "preuzeti kontrolu". Starešine Teritorijalne odbrane su uveravali Vezmarovića da imaju dovoljan broj ljudi da obezbede hangar tako da se četa Vojne policije povukla u komandu u Negoslavicima.

Na pitanje tužioca šta je mislio da će se desiti sa tim zarobljenicima, Vezmarović je odgovorio da "nije ništa mislio" već je samo "bio srećan što se neće i dalje mrznuti na Ovčari."

Vezmarović je ostao u Vukovaru narednih dvadesetak dana. Rekao je da su gradom "kružile glasine da su ljudi ubijeni" ali ih niko nije smatrao ozbiljnim.

Svedočenje se nastavlja sutra.

KO JE NAREDIO POVLAČENJE JNA SA OVČARE

HAG/DEN HAAG, 10.05.2006.

Po komandiru čete vojne policije JNA se povukla sa Ovčare nakon naređenja oficira za bezbednost Gardijske brigade. Odbrana Veselina Šljivančanina tvrdi da oficiri za bezbednost nemaju ovlašćenje da komanduju, već samo da rukovode jedinicama vojne policije. Naređenja izdaje "neko drugi"

Odbrana majora Veselina Šljivančanina, nekadašnjeg načelnika bezbednosti Gardijske brigade je u unakrsnom ispitivanju kapetana Dragana Vezmarovića nastojala da ospori svedokovu tvrdnju da su zarobljenici iz

vukovarske bolnice prepušteni pripadnicima srpske Teritorijalne odbrane (TO) po naređenju Šljivančaninovog "bezbednjaka".

Komandir čete Vojne policije Dragan Vezmarović je 20. novembra 1991. godine obezbeđivao hangare na Ovčari. On je u glavnom ispitivanju rekao da je po naređenju "nadređenog starešine", oficira za bezbednost Borča Karanfilova, povukao četu iz Ovčare u Negoslavce, u komandu jedinice kojoj je pripadao.

Advokat Novak Lukić, branilac optuženog majora Šljivančanina, tvrdi da oficir bezbednosti nije ovlašćen da izda takvo naređenje jer po pravilima službe Vojne policije, "komandant komanduje" a "oficir za bezbednost rukovodi" vojnim policajcima. Teza advokata Lukića je da je Karanfilov samo preneo "stručne instrukcije" kapetanu Vezmaroviću, a da je naređenje za povlačenje jedinice izdao neko drugi. Branilac nije rekao ko bi taj "neko drugi" mogao da bude.

Jedna od teza branilaca trojice oficira bivše JNA je da se Ovčara nalazila u zoni odgovornosti potpukovnika Milorada Vojinovića, komandanta 80. motorizovane brigade a ne Operativne grupe Jug u kojoj su bili optuženi. Iako je pred Većem za ratne zločine u Beogradu to potvrdio, kapetan Vezmarović je danas tvrdio da se ne seća ko je bio odgovoran za Ovčaru.

Odgovarajući na pitanja branilaca, kapetan Vezmarović je tvrdio da dok je on bio na Ovčari nije bilo zlostavljanja zarobljenika u hangaru. Rekao je i da ga niko nije obavestio o premlaćivanju, ubijanju ili izvođenju zarobljenika pre njegovog dolaska na Ovčaru. Međutim, neki od ranijih svedoka, preživelih sa Ovčare, se sećaju vojnika sa belim opasačima koji su obezbeđivali hangar u vreme dok su ih tukli pripadnici TO i dobrovoljci. Bele opasače, potvrdio je kapetan Vezmarović, nose pripadnici Vojne policije.

MRKŠIĆ NEMA VREMENA ZA ZAROBLJENIKE

HAG/DEN HAAG, 11.05.2006.

Nakon obaveštenja o "gužvi" na Ovčari, pukovnik Mrkšić odgovorio da "nema vremena time da se bavi", svedočio bivši "bezbednjak" 80. motorizovane brigade Dragi Vukosavljević. Ispitivanje kapetana Dragana Vezmarovića završeno pitanjem: ko je naredio povlačenje vojne policije sa Ovčare

Četa vojne policije povukla se 20. novembra 1991. sa Ovčare po naređenju načelnika bezbednosti 80. motorizovane brigade Dragog

Vukosavljevića, tvrdio je danas branilac Veselina Šljivančanina u završnici unakrsnog ispitivanja komandanta te čete, kapetana Dragana Vezmarovića.

Vezmarović je, međutim, i danas ponovio da mu je naređenje o povlačenju izdao kapetan Borčo Karanfilov, Šljivančaninov referent za bezbednost u Gardijskoj brigadi. Na insistiranje branioca, svedok je dopustio mogućnost da je "možda i kapetan Dragi isto izgovorio".

Kapetan Dragi - još jedan oficir JNA koji svedoči protiv Vukovarske trojke - je tokom popodneva dobio priliku da kaže po čijem su naređenju, prema njegovoj verziji, zarobljenici prepušteni teritorijalcima i nakon toga ubijeni.

Vukosavljević je svedočio da je na Ovčaru otišao sa zadatkom da vidi "kakva je to gužva tamo" i ispita da li "nešto može da se uradi". Zatekao je, kaže, oko 300 naoružanih pripadnika lokalne Teritorijalne odbrane koji su uzvikivali da "zarobljeni pacijenti vukovarske bolnice pripadaju njima a ne JNA". Pošto je zaključio da četa kapetana Vezmarovića ne može da obezbedi hangar, Vukosavljević je potražio pomoć od svog pretpostavljenog, komandanta 80. brigade Milorada Vojinovića.

O događajima u hangaru i oko njega izvestio je i komandanta Operativne grupe Jug Mileta Mrkšića koji, međutim, nije imao sluha za "probleme sa teritorijalcima" već je, tvrdi Vukosavljević, ljutito rekao da "nema vremena da se bavi time".

Vojinović je zatim Vukosavljevića poslao natrag na Ovčaru da, kako je rekao, "prenese naređenje o povlačenju jedinice Vojne policije." Međutim, kada je tamo stigao, zatekao je vojnu policiju koja se pripremala za povlačenje tako da "nije imao razloga da prenosi naređenje."

Ostalo je nejasno čije je naređenje Vukosavljević trebalo da "prenese" ali će to, verovatno, biti rasvetljeno u sutrašnjem nastavku njegovog svedočenja.

MRKŠIĆ SE NE SEĆA RAZGOVORA SA SVEDOKOM

HAG/DEN HAAG, 12.05.2006.

Nedoumica oko toga po čijem su naređenju zarobljenici vukovarske bolnice prepušteni Teritorijalnoj odbrani 20. novembra 1991. nije u potpunosti razjašnjena ni u unakrsnom ispitivanju svedoka optužbe Dragog Vukosavljevića. Mrkšić se ne seća da je te večeri razgovarao sa svedokom

Nekadašnji načelnik bezbednosti 80. motorizovane brigade Dragi Vukosavljević je juče, svedočeci protiv Vukovarske trojke oficira bivše JNA, rekao da mu je nadređeni komandant Milorad Vojinović "naložio da ode na Ovčaru i prenese naređenje o povlačenju čete Vojne policije". Nije, međutim, precizirao čije je naređenje trebalo da prenese.

Taj iskaz je danas, u unakrsnom ispitivanju, dopunio objašnjenjem da se Vojinović – pre nego što mu je izdao taj nalog - konsultovao sa pretpostavljenim starešinom, komandantom Operativne grupe Jug Miletom Mrkšićem. Dodao je, međutim, da "lično nije čuo Mrkšića da izdaje naređenje o povlačenju".

Optuženi Mrkšić se inače, rekao je njegov branilac, "uopšte ne seća" da je predveče 20. novembra 1991. s bilo kim razgovarao o događajima na Ovčari. Ne seća se ni da je, kako tvrdi Vukosavljević, rekao da "ima preča posla" kada ga je svedok obavestio o "gužvi na Ovčari". Mrkšić tvrdi da je oko 18 časova te večeri, nakon redovnog raporta komandanta jedinica, otišao u Beograd na sastanak sa tadašnjim saveznim sekretarom za narodnu odbranu.

I branilac kapetana Miroslava Radića je u unakrsnom ispitivanju pokušao da odgovornost za ubistvo oko 260 ljudi na Ovčari prebaci na 80. motorizovanu brigadu i njenog komandanta Vojinovića. Svedok je odgovorio da je "komandant radio po naređenju pretpostavljene komande i zato ne može da bude odgovoran."

Vojinovićeve brigada se u vreme masakra na Ovčari nalazila pod komandom Operativne grupe Jug i njenih starešina - Mrkšića, Šljivančanina i Radića.

MRKŠIĆ "ODMAHNUO RUKOM"

HAG/DEN HAAG, 15.05.2006

Kako je komandant vukovarske operacije reagovao kada je obavešten o zlostavljanju zarobljenika na vukovarskoj Ovčari

Kada je svedok optužbe Milorad Vojinović 20. novembra 1991. godine izvestio pretpostavljenog starešinu Mileta Mrkšića o zlostavljanju zarobljenika dovedenih iz vukovarske bolnice na Ovčaru, on je "samo odmahnuo rukom" i rekao "nemoj o tome da mi pričaš".

Bivši komandant 80. motorizovane brigade je svedočio da je Mrkšiću preneo kako se pripadnici srpske Teritorijalne odbrane (TO) "nekorektno ponašaju" prema zarobljenicima, da ih "propuštaju kroz špalir" i tuku. Mrkšić je

istom prilikom obavešten i da je vojna policija koja je obezbeđivala zarobljenike "potisnuta" i da je došlo do "gurkanja" sa teritorijalcima ali je njegov odgovor i na to bio "da ga više ne gnjave i ne opterećuju", rekao je svedok.

Vojinović je svedočio da je pre referisanja kod Mrkšića proveo oko pola sata u hangaru na Ovčari, pokušavajući da zaštiti zarobljenike od batina. U hangaru su se, opisao je, nalazili i "bezbednjaci" iz Operativne grupe Jug kojom je komandovao optuženi Mrkšić. Oni, međutim, "nisu ni pokušali da spreče batinanje", rekao je pukovnik Vojinović.

80. motorizovana brigada se tokom večeri povukla sa Ovčare i zarobljenici su prepušteni srpskim teritorijalcima koji su ih ubrzo pogubili na obližnjem stratištu u Grabovu. Ni svedočenje pukovnika Vojinovića, međutim, nije razjasnilo odakle je stiglo naređenje za povlačenje JNA. Svedok je naveo da je Mrkšićevo pitanje "šta ćeš ti na Ovčari shvatio kao naređenje da ne treba da bude tamo", pa je povukao vojnike u kasarnu.

O pogubljenju ljudi na Ovčari, svedočio je pukovnik Vojinović, počelo je da se priča već sledećeg dana. On Mrkšića nije obavestio o tome šta se priča, pošto je, kako kaže, smatrao da komandant Operativne grupe Jug to već zna budući da su "njegove najodgovornije starešine bile uključene u tu akciju".

Šta je pod tim mislio pukovnik Vojinović će verovatno više govoriti sutra kada bude odgovarao na pitanja branilaca Vukovarske trojke oficira bivše JNA – Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića.

MEĐUSOBNE OPTUŽBE OFICIRA BIVŠE JNA

HAG/DEN HAAG, 16.05.2006

Branilac Mileta Mrkšića optužuje komandanta 80. motorizovane brigade JNA da je odgovoran za masakr na vukovarskoj Ovčari. "To je isto kao kad neko baci bombu, a vi optužite onog ko je nije uhvatio i tako spasio druge", odgovara pukovnik Milorad Vojinović

U ispitivanju poslednjih nekoliko svedoka optužbe – oficira JNA - branioci Vukovarske trojke su tvrdili da je za masakr na Ovčari 20. novembra 1991. godine odgovorna 80. motorizovana brigada i njen komandant Milorad Vojinović. Tužilac za taj zločin tereti oficire Operativne grupe Jug – Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića. Odbrana je u unakrsnom ispitivanju pukovnika Vojinovića tu svoju tvrdnju dokazivala naređenjem Operativne grupe Jug od 18. novembra 1991. kojim je svedoku poverena komanda nad mestima Ovčara, Grabovo i Jakobovac.

Odgovarajući na te optužbe, pukovnik Vojinović je rekao da je komanda Operativne grupe Jug naknadno poslala dvojicu svojih oficira na Ovčaru i tako preuzela nadležnost nad hangarom i zarobljenicima. Pokušaj branioca da ga na njega svali odgovornost za masakr na Ovčari, svedok je ovako opisao: "To vam je isto kao kad idete pored zida i prebacite bombu u moje dvorište pa kažete da nije kriv onaj što je bacio bombu, već onaj ko je nije uhvatio i nekoga spasio". U Vojinovićevom ratnom dnevniku je 19. novembra 1991. godine, kako je ukazao Mrkšićev branilac, zapisano da 80. Motorizovana brigada treba da "bude pripravna za organizaciju čuvanja zarobljenika." Prema braniocu, to je bilo "naređenje za obezbeđivanje zarobljenika na Ovčari", dok je prema Vojinoviću – koji je tvrdio da "prvi put vidi taj zapis u ratnom dnevniku" – to "samo informacija." Ponavljajući da njegova jedinica nije imala zadatak da obezbeđuje zarobljenike, Vojinović je tvrdio da se na Ovčari "našao slučajno", pošto se tim putem vraćao iz obilaska jedinica."

Pukovnik Vojinović je i danas ponovio da je optuženi Mrkšić odmahnuo rukom i rekao "nemoj o tome da mi pričaš" kada je obavешten o zlostavljanjima zarobljenika na Ovčari. Odbrana, međutim, tvrdi da Mrkšić, nakon što je to rekao, izdao Vojinoviću naređenje da preduzme "sve mere iz svoje nadležnosti i sve jedinice koje ima na raspolaganju a ako to nije dovoljno, da upotrebi i vojnu policiju i oklopne transportere", kako bi zaustavio zlostavljanja zarobljenika. "Svašta, ja to nikada nisam čuo" – uzvratilo je Vojinović.

Razlike između iskaza u sudnici i prethodne izjave koju je dao istražnom sudiji u Beogradu, svedok je objasnio naknadnim raspitivanjem "o tome što se dogodilo na Ovčari." Rekao je da su njegova saznanja o tom zločinu "skromna", pa ih je dopunio čitajući izjave drugih svedoka u štampi i na internetu. Pred kraj današnje rasprave je unakrsno ispitivanje pukovnika Vojinovića počeo branilac Miroslava Radića, a nakon toga će svedok odgovarati i na pitanja odbrane Veselina Šljivančanina.

ODBRANA: SPORNA ODGOVORNOST ZA OVČARU

HAG/DEN HAAG, 17.05.2006.

U žustrom unakrsnom ispitivanju, pukovnik Milorad Vojinović tvrdi da nije imao zadatak da obezbeđuje hangar na Ovčari. Da je dobio takvo naređenje zarobljenike bi, kako je rekao, predao samo "legitimnim organima vlasti" a ne pripadnicima vukovarske Teritorijalne odbrane

Pukovnik Milorad Vojinović je, u unakrsnom ispitivanju, ponovio da njegova 80. motorizovana brigada nije imala zadatak da obezbedi zarobljenike koji su 20. novembra 1991. godine pogubljeni nadomak poljoprivrednog dobra Ovčara. Da je od komandanta Mileta Mrkšića dobio takvo naređenje, Vojinović bi, kako je rekao, zarobljenike predao samo "legitimnim organima vlasti" a ne pripadnicima vukovarske Teritorijalne odbrane.

Odgovarajući na pitanja branilaca Miroslava Radića i Veselina Šljivančanina, svedok je tvrdio da je za zarobljenike bio odgovoran oficir bezbednosti Operativne grupe Jug Ljubiša Vukašinić koji ih je "i doveo iz vukovarske bolnice". On je, po svedoku, "stajao na sred hangara i posmatrao zlostavljanje zarobljenika a nije učinio ništa da to spreči". Major Vukašinić je, inače, bio podređen optuženim oficirima Operativne Grupe Jug - komandantu Miletu Mrkšiću i njegovom načelniku bezbednosti Veselinu Šljivančaninu. Šljivančaninov branilac, advokat Novak Lukić, ne negira da je major Vukašinić bio na Ovčari, ali tvrdi da se kratko zadržao u hangaru. Kao i sa prethodnim svedocima, Lukić je nastojao da dokaže da je naređenje za povlačenje čete Vojne policije sa Ovčare i prepuštanje zarobljenika "teritorijalcima", došlo od oficira za bezbednost 80. brigade a ne Operativne grupe Jug. Najviše što je svedok dozvolio kao mogućnost bilo je da su naredbu prenela oba oficira.

Tužilac je u dodatnom ispitivanju najviše pažnje posvetio "zoni odgovornosti" u koju, po svedoku, bez odobrenja može da uđe samo oficir pretpostavljene komande, koji samim tim, "preuzima rizik za sve što se događa nakon toga". Pukovnik Vojinović je rekao da je u hangaru na Ovčari video majora Vukašinića i pošto se, zbog toga, "osećao sigurnim da se zarobljenicima ništa neće desiti", odlučio je da ništa ne preduzme u obezbeđenju hangara.

ČAS ISTORIJE

HAG/DEN HAAG, 18.05.2006.

Unakrsno ispitivanje istoričara Marka Vilera/Willer koji govori o kontekstu događaja u bivšoj Jugoslaviji, Hrvatskoj i Vukovaru 1991. godine. Tužilaštvo najavljuje kraj dokaznog postupka protiv Vukovarske trojke za sredinu juna

Od posrednika između uznemirenih i pobunjenih Srba i policijskih vlasti nove Tuđmanove vlade, JNA je od jula 1991. godine počela da preuzima

aktivnu ulogu u osvajanju teritorija, ocenio je ekspert tužilaštva istoričar Mark Viler/Willer na suđenju trojici oficira bivše JNA.

Viler je danas kratko odgovarao na pitanja tužioca, budući da se o njegovom ekspertskom izveštaju o istorijskom kontekstu koji je prethodio oružanim sukobima u bivšoj Jugoslaviji, govorilo 1998. godine na suđenju Slavku Dokmanoviću, bivšem gradonačelniku Vukovara. Dokmanović je kao i Mile Mrkšić, Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić, bio optužen za masakr koji je 20. novembra 1991. godine počinjen na poljoprivrednom dobru Ovčara. Nije dočekao presudu, pošto je jula 1998. izvršio samoubistvo u ćeliji Pritvorske jedinice UN. Opisujući način delovanja JNA u Hrvatskoj, Viler je rekao da je regularna vojska "dejstvovala u savezu sa ostacima Teritorijalne odbrane i drugim paravojnim formacijama poslatim iz Srbije". JNA i TO su zajednički "zastrašavali i proterivali seljane", posle čega bi zauzimala teritorije. U tome su, po izveštaju profesora Viler, imali svesrdnu pomoć srpskog Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP).

Zajedničkim snagama, profesor Viler i Mrkšićev branilac Vladimir Domazet su održali čas istorije u sudnici, od formiranja jugoslovenske države 1918. godine do njenog raspada 1991. Saglasili su se da je Srbima bila potrebna Jugoslavija daleko više nego drugim južnim Slovenima, jer bi u tom slučaju svi Srbi živeli u jednoj državi. "Zbog toga se pretpostavljalo da će se režim u Beogradu truditi da održi Jugoslaviju ali kada se pojavio Milošević ta istorijska mudrost nije više važila", zaključio je profesor Viler.

Braniteljica Miroslava Radića, Mira Tapušević, je svoje unakrsno ispitivanje posvetila burnoj ustavnoj istoriji Jugoslavije i ustavnim promenama koje su dovele do buđenja nacionalizma. Ona je zastupala tezu da se nacionalizam najpre javlja u Hrvatskoj sedamdesetih godina prošlog veka, ali je veštak taj navod korigovao i rekao "da je sve počelo 1968. sa Srbima i Kosovom", dodajući da su "svi političari, bez obzira na nacionalnu pripadnost, igrali na nacionalnu kartu". Tužilaštvo je danas najavilo da će svoj dokazni postupak protiv trojice oficira bivše JNA završiti sredinom juna. Optužba, odbrana i sudije će do tada saslušati i ispitati još osam svedoka.

OD JUGOSLOVENSKE DO VELIKOSRPSKE ARMIIJE

HAG/DEN HAAG, 19.05.2006.

Istoričar Mark Viler potvrđuje da je JNA bila zloupotrebljena od strane Slobodana Miloševića. Iako se jedan broj oficira tome protivio,

armija je podlegla pritiscima i zajedno sa "teritorijalcima" počela da radi na ostvarivanju "interesa velikosrpske politike"

Odbrana Veselina Šljivančanina je u unakrsnom ispitivanju zahtevala od istoričara Marka Viler/Wheeler da pojasni tezu po kojoj je JNA na početku rata u bivšoj Jugoslaviji bila zloupotrebljena.

Profesor je na to rekao da je JNA zloupotrebio Slobodan Milošević koji se još 1990. "hvalisao" da će "tu Armiju prilagoditi sebi". Na pitanje branioca da li se ekspert slaže sa tvrdnjom da Slobodan Milošević 1991. godine nije podržavao ustavnu ulogu i položaj JNA jer to nije odgovaralo interesima velikosrpske politike", Viler je odgovorio potvrdno. "Često se tvrdi, rekao je on, da je razlog slanja JNA u Sloveniju dva dana nakon potpisivanja Deklaracije o nezavisnosti, 27. juna 1991. godine, bila želja da se Armija "diskredituje i uništi kako bi ostala bez alternative, osim da izrazi lojalnost Miloševiću".

Vojska je, prema Vileru, početkom rata i dalje težila ostvarenju ustavne uloge – zaštititi teritorijalnog integriteta bivše Jugoslavije. Ubrzo se, međutim, priklonila Miloševiću i počela da štiti srpske interese. Takav razvoj događaja Viler objašnjava time što je, raspadom SFRJ, 1991. godine, JNA ostala bez države. Mnogi oficiri koji nisu bili srpske nacionalnosti su dezertirali i po ekspertu tužilaštva, "nije bilo iznenađujuće što su se ostaci JNA priklonili Velikoj Srbiji".

Milošević, međutim, nikada nije verovao JNA, rekao je svedok, i učinio je sve da stvori "alternativnu vojsku koju će držati pod kontrolom". To je, kaže Viler, i učinio formiranjem Specijalnih jedinica MUP Srbije.

U dodatnom ispitivanju tužioca, profesor Viler je potvrdio da je JNA saradivala sa Teritorijalnom odbranom (TO) i da su te združene snage bile nadmoćnije od hrvatskih protivnika i u ljudstvu i oružju. Paravojske su, po Vileru, bile fenomen kojem su se oficiri JNA protivili. Oni su paravojnike smatrali "krvožednim, pijanim banditima, željnim silovanja". Ipak, rekao je Viler, usled brojnih dezertiranja, JNA nije mogla da se upusti u ulične borbe već se oslanjala na "vatrenu silu a prljave poslove je prepuštala TO".

Ovaj scenario je, prema optužbi, primenjen i u Vukovaru, 20. novembra 1991. godine. Ranjenici i bolesnici vukovarske bolnice su odvedeni u kasarnu JNA, a nakon toga prepušteni "teritorijalcima" koji su ih tokom noći pogubili na poljoprivrednom dobru Ovčara.

POLOVINA STRELJANIH RANJENICI

HAG/DEN HAAG, 23.05.2006.

Specijalista sudske medicine Davor Strinović svedoči o ekshumaciji i identifikaciji 200 žrtava iz masovne grobnice na poljoprivrednom dobru Ovčara. Obdukcijom utvrđeno da su prostrelne rane uzrok smrti većine ekshumiranih

Međunarodni forenzičari, predvođeni doktorom Klajdom Snouom/Clyde Snow, su u oktobru i novembru 1996. godine ekshumirali ukupno 200 tela iz masovne grobnice na Ovčari. Iako je grobnica pronađena 1992. godine, tela žrtava su ekshumirana tek četiri godine kasnije, zato što su se "srpske vlasti tome protivile".

Te podatke je na suđenju Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću prezentovao specijalista sudske medicine, doktor Davor Strinović koji je, kao posmatrač ispred Ureda hrvatske Vlade za zatočena i nestala lica, nadgledao ekshumaciju na Ovčari.

Prema izveštaju o obdukciji koji je tužilac uvrstio u dokaze zajedno sa još oko 100 fotografija ekshumacije, većina žrtava iz masovne grobnice na Ovčari – njih 188 – stradalo je od posledica prostrelnih rana. Obdukcijom je utvrđeno da su žrtve bile starosti od 16 do 72 godine i da su se među njima nalazile i dve žene.

Izveštaj međunarodnih patologa takođe pokazuje da je 86 od 200 ekshumiranih žrtava imalo prethodne ozlede što po dr. Strinoviću upućuje na zaključak da je reč o ranjenicima i bolesnicima iz vukovarske bolnice.

Identifikacija 192 žrtve urađena je na osnovu medicinske dokumentacije pronađene u masovnoj grobnici, stomatoloških nalaza, odeće, ličnih predmeta ili DNK analize. Nije utvrđen identitet 8 ekshumiranih osoba. Imena svih žrtava sa Ovčare nalaze se u dodatku optužnice protiv trojice oficira bivše JNA dok se 64 osobe koje su 20. novembra 1991. godine odvedene iz vukovarske bolnice i dalje vode kao nestale.

Dr. Strinović već treći put svedoči pred sudijama Haškog tribunala. Prethodno je, takođe u ulozi eksperta tužilaštva, svedočio 2003. godine na suđenju Slobodanu Miloševiću, a ove godine i u procesu protiv Milana Martića.

ZAVOJI I GIPS BEZ POVREDA

HAG/DEN HAAG, 24.05.2006.

Ekspert tužilaštva Davor Strinović u unakrsnom ispitivanju potvrđuje da je od 200 ekshumiranih žrtava sa Ovčare, 41 osoba imala gips i zavoje ali ne i povrede. U dodatnom ispitivanju ukazuje da je siguran da je 86 žrtava imalo ozlede pre izvođenja iz vukovarske bolnice

Branioци trojice oficira bivše JNA su u unakrsnom ispitivanju sudskog patologa Davora Strinovića tvrdili da je od 200 žrtava ekshumiranih iz masovne grobnice na vukovarskoj Ovčari, 41 osoba imala zavoje ili gips ali ne i povrede. Odbrana, inače, od početka suđenja Mrkšiću, Šljivančaninu i Radiću nastoji da dokaže da su 20. novembra 1991. godine, iz vukovarske bolnice izvedeni hrvatski branitelji koji su se tu skrivali prerušeni u ranjenike..

Doktor Strinović, koji je ekshumaciji žrtava sa Ovčare prisustvovao kao posmatrač hrvatske Vlade, je potvrdio da se u izveštajima Zavoda za sudsku medicinu u Zagrebu navodi da neke od žrtava nisu imale povrede iako su na njihovom telu pronađeni zavoji ili gips. Dodao je da su to utvrdili međunarodni patolozi koji su obavili ekshumaciju i obdukcije.

Jedan deo unakrsnog ispitivanja dr Strinovića posvećen je uzroku smrti ekshumiranih žrtava. On tvrdi da je za 188 od 200 ekshumiranih osoba, starosti između 16 i 72 godine, utvrđeno da su stradale od posledica prostrelnih rana. Odbrana, međutim upućuje na druge ekspertske izveštaje u kojima se navodi da za veći procenat žrtava ne može da se utvrdi uzrok smrti.

Doktor je objasnio da, nakon 6 godina - od 1991. do 1996. - koliko su tela bila u zemlji, dolazi do promena na odeći, koži i kostima koje se raspadaju, što je razlog za "različite interpretacije i različiti stepen sigurnosti" koje se javljaju kod stručnjaka prilikom utvrđivanja uzroka smrti.

Tužilac je u dodatnom ispitivanju ukazao da se u jednom od ekspertskih izveštaja navodi da je 110 osoba od 200 ekshumiranih imalo ozlede pre ubistva na Ovčari. Doktor Strinović, koji je juče rekao da je za 86 osoba sa sigurnošću utvrđeno da su bili prethodno lečeni u vukovarskoj bolnici, danas je objasnio da su verovatno primenjeni različiti kriterijumi i da je ponekad dovoljno da "neko bude u pižami, da bi ga proglasili ranjenikom". Zagrebački zavod za sudsku medicinu je, po Strinoviću, utvrdio da su kod 86 osoba postojala prethodna ranjavanja ili ozlede zbog kojih su bili u bolnici.

SPONTANI ODGOVOR MAJORA ŠLJIVANČANINA

HAG/DEN HAAG, 25.05.2006.

Na proslavi prve godišnjice "oslobađanja" Vukovara, 18. novembra 1992., francuska novinarka Florans Artman je majora Šljivančanina pitala "šta je bilo na Ovčari?" Major joj je, izjavila je danas Artman svedočeći na suđenju "Vukovarskoj trojki", odgovorio: "Morali smo negde da pokopamo tela"

Prve vesti o postojanju masovne grobnice na području Vukovara saopštene su na konferenciji za novinare Komisije za ljudska prava UN, 22. oktobra 1992. godine u Zagrebu. Nekoliko nedelja ranije je zagrebački Vjesnik objavio ispovest jedinog preživelog sa Ovčare, sa detaljnim opisom kretanja kamiona koji je zarobljenike iz hangara na Ovčari vozio do gubilišta u Grabovu.

Tragom tih informacija, tadašnja beogradska dopisnica pariskog Monda/Le Monde, Florans Artman/Florence Hartman se, zajedno sa kolegicom iz AFP, uputila u potragu za, kako je rekla, "prvom masovnom grobnicom od Drugog svetskog rata".

Sledeći opis koji je u Vjesniku dao čovek koji je iskočio iz kamiona za gubilište, francuske novinarkе su 27. oktobra 1992. od hangara na poljoprivrednom dobru Ovčara poljskim putem krenule ka jezeru u Grabovu. Nedaleko od mesta na kojem je patolog Klajde Snou/Klyde Snow pronašao ostatke lobanja i ljudskih kostiju, zatekle su ruske "plave šlemove" kako prodaju gorivo lokalnim Srbima. Da ih ne bi prijavile, Rusi su pristali da Francuskinje odvedu do lokacije na kojoj je otkrivena masovna grobnica. Lokaciju je čuvalo šest "plavih šlemova" od kojih im je jedan, pokazujući nekoliko kostiju i lobanja na površini, rekao: "Sigurno ih je pod zemljom mnogo više." Florans Artman je to napisala u izveštaju koji je sledećeg dana objavio "Mond" i koji je danas uveden u dokaze.

Artman je 18. novembra 1992. ponovo otišla u Vukovar, na ceremoniju povodom godišnjice "oslobođenja" grada. Prepoznavši majora Veselina Šljivančanina kao "jednog od glavnih zapovednika evakuacije ljudi u bolnici", Artman je odlučila da mu priđe sa pitanjem "šta je bilo na Ovčari?" Očekivala je, kaže, da će joj major odgovoriti "otkud znam" ili "ništa ne znam o Ovčari." Umesto toga major joj je, tvrdi, odgovorio: "Morali smo negde da pokopamo tela".

Šljivančaninov odgovor nije zapisala u novinarskoj beležnici, zato što se, kako je rekla, "ne očekuje spontan odgovor na takvo pitanje" i "ne postavljate ga sa olovkom i beležnicom u rukama, jer inače ne bi ni razgovarali s vama". Ono što je major rekao, objasnila je Artman, urezalo joj se u pamćenje i na osnovu tog sećanja, ona danas svedoči. No, taj njegov odgovor nije unela u članak koji je 20. novembra 1992. objavila u "Mondu" jer ga je smatrala optužujućim i jer nije imala čime da ga potkrepi.

Nekadašnja portparolka haškog tužilaštva Florans Artman nastavlja svedočenje u unakrsnom ispitivanju od strane branilaca "Vukovarske trojke" – Mrkšića, Šljivančanina i Radića.

OVČARA I "HRVATSKE VEZE"

HAG/DEN HAAG, 25.05.2006.

Branilac Veselina Šljivančanina insistirao da Florans Artman – do današnjeg svedočenja – nije nikad i nigde javno spomenula ili napisala da joj je optuženi major u novembru 1992. godine rekao da je "trebalo negde pokopati tela" sa Ovčare. Branioci "Vukovarske trojke" pokušali da diskredituju francusku novinarku ukazujući na njene "hrvatske veze."

Nekadašnja novinarka pariskog Monda/Le Monde Florans Artman/Florence Hartman je u glavnom ispitivanju izjavila da joj je na pitanje "šta je bilo na Ovčari", major Šljivančanin 18. novembra 1992. na vukovarskom groblju "spontano" odgovorio da "smo morali negde da pokopamo tela." Bila je, kako je svedočila, "zaprepašćena" tom izjavom koja je, po njoj, predstavljala "priznanje da major zna šta se dogodilo" sa ljudima koji su godinu dana ranije odvedeni iz vukovarske bolnice i nestali.

Citirajući deo izveštaja koji je Florans Artman objavila u "Mondu" dva dana nakon posete Vukovaru, Šljivančaninov branilac Novak Lukić je ukazao da se optuženi major u njenom članku izjašnjava samo o "masovnim grobnicama u kojima su sahranjene žrtve rata" ali ne i o Ovčari.

Advokat Lukić je insistirao da svedokinja objasni zašto tu Šljivančaninovu izjavu nije pomenula ni u jednom od svojih članaka za "Mond", kao ni u knjizi "Milošević – Dijagonala lauffera", koju je objavila 1998. godine. Nakon više puta ponovljenog pitanja o tome, Florans Artman je primetila da je "osnovni problem u komunikaciji sa braniocem u tome što on ne razume posao novinara". Objasnila je da "novinari sakupe hiljade podataka, što ne znači da će ih sve iskoristi, posebno ako nemaju čime da ih

potkrepe." Da je objavila takvu optužbu protiv Šljivančanina, bez mogućnosti da je bilo čime potkrepi, Artman bi se, kako je rekla, izložila riziku da bude optužena za klevetu.

Branioći Miroslava Radića i Mileta Mrkšića su pokušali da svedokinju diskredituju sugerišući da je udata za Hrvata, kao i da joj je tast bio general KOS (kontraobaveštajne službe JNA). Artman je odgovorila da njen suprug potiče iz mešovitog braka a da je tast, kada se udala, već dugo bio u penziji.

U nastojanju da diskredituje svedokinju najdalje je otišao Radićev branilac Borivoje Borović, citirajući dokument hrvatske Sigurnosno informativne službe (SIS) u kojem se navodi da je "izvršen obaveštajni prodor u Tribunal" zahvaljujući kojem se služba dokopala velikog broja "značajnih dokumenata i informacija." Radilo se o jedva prikrivenoj insinuaciji da bi Florans Artman – s obzirom na svoje "hrvatske veze" – mogla da bude "krtica", odnosno izvor SIS u Tribunalu. Borović je, međutim, prevideo jedan "mali detalj" na koji mu je, u prigovoru, ukazao tužilac. Da je, naime, dokument SIS na koji se pozvao napisan u junu 1998. godine, a da je Artman u Tribunal, na dužnost portparola tužilaštva, došla u oktobru 2000. godine.

ŠLJIVANČANIN ZAPOVEDA, RADIĆ IZVRŠAVA
HAG/DEN HAAG, 30.05.2006.

Svedok optužbe zaštićen pseudonimom P 030 tvrdi da je major Šljivančanin zapovedao odvođenjem pacijenata iz vukovarske bolnice, a da je kapetan Radić izvršavao njegova naređenja

"Kapetane Radiću, pretresite ove ljude", bila je naredba koju je svedok zaštićen pseudonimom P 030 više puta čuo u dvorištu vukovarske bolnice, u jutarnjim časovima 20. novembra 1991. godine. Naređenje je, tvrdi, izdao oficir JNA sa brkovima, kojeg je identifikovao kao majora Veselina Šljivančanina.

Svedok je, kako je rekao, u bolnicu došao prethodnog dana s namerom da se priključi evakuaciji ranjenika, bolesnika i civila u delove Hrvatske koji nisu bili zahvaćeni ratnim dejstvima. Umesto toga je sa još oko 300 muškaraca izveden iz bolnice i odveden u kasarnu JNA.

Prisećajući se događaja od pre 15 godina, svedok je rekao da je odvođenjem ljudi iz bolnice zapovedao major Šljivančanin a da je kapetan Miroslav Radić izvršavao njegova naređenja. Radića je, tvrdi, video i u kasarni, kako sa nekakvog spiska čita imena ljudi koji su kasnije posebnim

autobusom vraćeni u bolnicu. Pošto se njegovo ime nije nalazilo na spisku, svedok je ostao u autobusu koji je vozio do hangara na Ovčari. Po dolasku, prošao je kroz špalir teritorijalaca koji su, kako je rekao, "brutalno tukli sve iz autobusa". Svedočio je da su najmanje dva čoveka koje je poznavao premlaćeni "toliko da više nisu davali znakove života". Opisao je da je na sredini hangara stajao "bezbednjak" JNA sa zviždaljkom koji je "govorio teritorijalcima da ne tuku ljude, a onda bi okrenuo glavu dok su oni skakali po besvesnim telima".

Za razliku od ranijih svedoka koji su o izbavljenju iz hangara svedočili javno, današnji svedok je o tome govorio na zatvorenoj sednici. Zna se, međutim, da je bio u grupi od sedam muškaraca koji su hangar napustili zahvaljujući poznanstvima sa lokalnim Srbima.

Sa Ovčare, svedok je odveden u skladište preduzeća Velepromet i iste noći u fabriku tekstila Modateks, odakle ga je izveo jedan srpski prijatelj. Svedok je rekao da se kod tog prijatelja raspitivao za sudbinu ljudi iz hangara na Ovčari, i da je saznao da su "svi oni ispod trave".

Pred kraj današnje rasprave svedok je petnaestak minuta odgovarao na pitanja branilaca Vukovarske trojke, ali je taj deo suđenja bio zatvoren za javnost. Unakrsno ispitivanje svedoka biće nastavljeno sutra.

RAZUMEM DRUŽE MAJORE!
HAG/DEN HAAG, 31.05.2006.

Da je major Šljivančanin naredio: "Kapetane Radiću, pretresite ove ljude", kapetan bi morao da odgovori: Razumem družu majore Šljivančaninu! Pošto svedok nije čuo da je Radić tako odgovorio, njegov branilac tvrdi da mu Šljivančanin nije ni izdao takvo naređenje i da optuženi kapetan nije učestvovao u selekciji i odvođenju ljudi iz vukovarske bolnice 20. novembra 1991. godine

Branilac Miroslava Radića je svedoka zaštićenog pseudonimom P 030 optužio da je svedočio "pod uticajem hrvatskih medija", uz "pripremu od strane tajnih službi hrvatskog ministarstva odbrane", "sa zlom namerom da optereti položaj" optuženog kapetana bivše JNA.

Radić, tvrdi njegov branilac Borivoje Borović, nije 20. novembra 1991. godine učestvovao u selekciji oko 300 ljudi iz vukovarske bolnice, nikome nije izdavao naređenja, niti je "prozivao" zarobljenike iz autobusa u kasarni JNA - kako je to tvrdio svedok u glavnom ispitivanju.

Pozivajući se na izjave drugih svedoka koji su kao i P 030 izvedeni iz vukovarske bolnice, odvedeni u kasarnu JNA i nakon toga na Ovčaru, a koji su preživeli maskar zahvaljujući snalažljivosti ili intervenciji prijatelja, advokat Borović je tvrdio da je ovaj svedok jedini čuo majora Šljivančanina kako izdaje naređenje: "Kapetane Radiću pretresite ove ljude". I on sam je, tvrdi branilac, to prvi put rekao na suđenju bivšem predsedniku vukovarske opštine Slavku Dokmanoviću kojem je, kao i trojici oficira bivše JNA, suđeno za ubistvo oko 260 ljudi na stratištu Grabovo, nedaleko od Ovčare.

P 030 je ostao pri svojim tvrdnjama i kada ga je advokat Borović podsetio na izjavu istražiteljima iz 1995. godine u kojoj umesto kapetana Radića, spominje izvesnog kapetana Simića. Po objašnjenju branioca, radi se o komandiru čete Vojne policije, koji je bio zadužen za pretres zarobljenika u dvorištu vukovarske bolnice. Svedok je rekao da je "Simić možda bio u bolnici" ali da "to ne menja stvari jer se Šljivančanin obraćao čoveku do sebe sa "kapetane Radiću".

Po braniocu, međutim, takvo obraćanje nije moguće, jer se "prema pravilima službe oficir uvek oslovljava po činu a nikad po imenu". Iz toga, po Boroviću, sledi da je Radić morao da odgovori rečenicom: "Razumem družje majore Šljivančaninu". Svedok je odgovorio da "on ne zna način ophođenja u JNA, ali zna šta je čuo".

Advokati Mileta Mrkšića i Veselina Šljivančanina su svoja unakrsna ispitivanja posvetili uobičajenoj tezi odbrane – da su se u vukovarskoj bolnici skrivali pripadnici Zbora narodne garde prurušeni u ranjenike ili medicinsko osoblje. Svedok, koji je i sam bio u ZNG, je to potvrdio i rekao da je i on, "iz straha od mogućih sankcija zbog pripadnosti hrvatskoj vojsci", 20. novembra 1991. otišao u bolnicu u civilnoj odeći. Prethodno je, svedočio je, odložio sva obeležja a oružje zakopao u zemlju iza skloništa u kojem je boravio prethodna dva meseca.

HILJADE UBIJENIH, ZATOČENIH, PROGNAHNIH I NESTALIH
HAG/DEN HAAG, 01.06.2006.

Nakon svedočenja na suđenjima Slobodanu Miloševiću i Milanu Martiću, predsednik Ureda hrvatske vlade za zatočene i nestale Ivan Grujić je u postupku protiv trojice oficira bivše JNA svedočio o statistici žrtava zločina u Hrvatskoj, posebno u Vukovaru i Ovčari

Broj žrtava čiji su posmrtni ostaci ekshumirani iz masovne grobnice na Ovčari a čija su imena navedena u dodatku optužnice protiv Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića poklapa se sa zvaničnom statistikom Ureda hrvatske vlade za zatočene i nestale.

Prema podacima koje je na suđenju prezentovao predsednik tog Ureda Ivan Grujić, iz masovne grobnice na Ovčari je ekshumirano 200 osoba koje su, po optužnici protiv trojice oficira bivše JNA, 20. novembra 1991. godine izvedene iz vukovarske bolnice i pogubljene na stratištu Grabovo, kilometar udaljenom od Ovčare.

Prema izveštaju koji je Grujić sačinio na zahtev tužilaštva, do sada je identifikovano 190 žrtava iz masovne grobnice na Ovčari. U prilogu optužnice navedena su imena još 74 osobe odvedene iz vukovarske bolnice od kojih se 58 i dalje vodi kao nestalo, tela 14 žrtava pronađena su u drugim grobnicama na području Vukovara, dok su posmrtni ostaci dve osobe sa tog spiska preuzeti iz tadašnje SR Jugoslavije.

Grujić je naveo da je u Vukovaru i okolini pronađeno 14 masovnih grobnica od kojih je ona na Novom groblju najveća u Hrvatskoj i iz nje su ekshumirana tela 938 žrtava.

U značajnom delu glavnog ispitivanja, ekspert tužilaštva je svedočio o ukupnom broju nestalih, zatočenih, prognanih ili ubijenih na području Hrvatske. Prema tim podacima, kao posledica rata u Hrvatskoj 1991. i 1992. godine, oko 220.000 ljudi je prognano, 7600 je zatočeno, 1140 osoba se i dalje vodi kao nestalo a više od 12.000 ljudi je ubijeno. Oko 60 odsto ubijenih su, rekao je Grujić, bili hrvatske nacionalnosti.

Ivana Grujića će sutra unakrsno ispitivati branioci Vukovarske trojke.

ODBRANA: SPORAN STATUS EKSHUMIRANIH NA OVČARI
HAG/DEN HAAG, 02.06.2006.

Analizom izveštaja hrvatskog Ureda za zatočene i nestale, timovi odbrane trojice oficira bivše JNA zaključili su da postaje "preklapanja statusa" ekshumiranih osoba iz masovne grobnice na Ovčari

Zastupnica odbrane Miroslava Radića je u unakrsnom ispitivanju predsednika Ureda hrvatske vlade za zatočene i nestale Ivana Grujića tvrdila da su podaci predstavljeni u njegovom izveštaju o zločinima u Vukovaru i na Ovčari - nepotpuni i netačni.

Da bi to potvrdila, Mira Tapušević je podatke iz izveštaja koji sadrži imena 192 identifikovane žrtve sa Ovčare uporedila sa podacima iz upitnika o nestalim osobama. Navodeći nekoliko slučajeva, ukazala je da se podaci ne poklapaju, posebno u delu koji se odnosi na status. Naime, neke od osoba za koje se u izveštaju hrvatske vlade navodi da su civili, su u upitnicima o nestalim osobama, koje su popunjavali njihovi bližnji, označene kao pripadnici hrvatskih oružanih snaga ili civilne zaštite.

Grujić je priznao da Ured nije vršio upoređivanje podataka iz upitnika i izveštaja i da su ljudi koji traže nestale često upisivali dva statusa za jednu osobu. Kako je objasnio, nestale su često tražili i oni koji nemaju ni osmogodišnje obrazovanje a podaci koje su upisivali su služili za lociranje osoba a ne sudske procese.

Branilac Mileta Mrkšića je tvrdio da podaci iz izveštaja "ne odgovaraju stanju iz 1991. godine jer je statistika rađena po drugačijoj administrativnoj podeli". Dok su 1991. godine postojale opštine, sadašnje županije obuhvataju manji ili veći prostor i zbog toga je, po njemu, netačan broj nestalih, zatočenih, ubijenih i ekshumiranih.

Ivan Grujić će svoje svedočenje nastaviti tek 12. juna, pošto zbog obaveza u Hrvatskoj nije u mogućnosti da sačeka unakrsno ispitivanje odbrane Veselina Šljivančanina.

PUCNJI POSLE POVLAČENJA JNA

HAG/DEN HAAG, 06.06.2006.

Svedok optužbe, insajder iz JNA tvrdi da je povukao vojnike sa Ovčare po naređenju zamenika Veselina Šljivančanina, majora Ljubiše Vukašinića. Dok je odlazio, iz pravca Ovčare su se čuli pucnji

Svedok P 001 je još jedan insajder iz JNA koji izmenjenog glasa i zaštićenog lika svedoči protiv trojice nekadašnjih komandanta i učesnika vukovarske operacije – Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića, optuženih za masakr na Ovčari.

Iako je najveći deo svedočenja bio zatvoren za javnost, iz glavnog ispitivanja se moglo zaključiti da je svedok i sam bio oficir JNA i da je 20. novembra 1991. godine izvesno vreme obezbeđivao zarobljenike u hangaru na Ovčari. Svedočio je da je već posle petnaestak minuta od dolaska u hangar, oko 22 sata, povukao vojnike, po naređenju majora Ljubiše Vukašinića,

pomoćnika majora Veselina Šljivančanina, načelnika bezbednosti Gardijske brigade.

Napuštajući Ovčaru, svedok je, tvrdi, čuo pucnje iz vatrenog oružja, sa udaljenosti od nekoliko stotina metara. Po optužnici, pucnji su se čuli sa Grabova, stratišta nedaleko od Ovčare na kojem je pogubljeno oko 200 zarobljenika dovedenih iz vukovarske bolnice.

Svedok je u kratkom glavnom ispitivanju rekao da je početkom 1992. godine, iz razgovora sa oficirima koji su u novembru 1991. takođe bili u Vukovaru, saznao da je četa inženjerije JNA "buldožerom zatrpavala leševe na Ovčari". Tadašnji referent bezbednosti iz Gardijske brigade Srećko Borisavljević mu je, tvrdi, rekao da je Željko Ražnatović Arkan, vođa srpskih dobrovoljaca, po završetku borbi zahtevao da mu se predaju zarobljenici smešteni u vukovarskoj kasarni, ali je Borisavljević, po svedoku, to odbio.

"EUFORIČNA PUCNJAVA" A NE POGUBLJENJE

HAG/DEN HAAG, 07.06.2006.

Odbrana Vukovarske trojke tvrdi da je svedok – insajder pod pseudonimom P 001 - bio u hangaru na Ovčari 18. a ne 20. novembra 1991. godine. Kada je čuo rafale iz pravca Ovčare, svedok je pomislio da je reč o "euforičnoj pucnjavi" a ne ubistvu zarobljenika iz vukovarske bolnice

Oficir bivše JNA koji svedoči protiv Vukovarske trojke pod pseudonimom P 001 je u unakrsnom ispitivanju prihvatio mogućnost da je obezbeđivao grupu zarobljenika na Ovčari 18. a ne 20. novembra 1991. godine, kako je rekao u glavnom ispitivanju. Po odbrani pukovnika Mileta Mrkšića, to mogu da potvrde i pripadnici jedinice kojom je svedok komandovao u novembru 1991. godine.

Unakrsno ispitivanje svedoka P 001 se kao i njegov glavni iskaz u većem delu odvijalo na zatvorenim sednicama. Branioci su u delu otvorenom za javnost ukazivali na razlike u njegovom svedočenju pred Tribunalom i izjavama koje je prethodno dao istražiteljima tužilaštva.

Branilac Miroslava Radića je nastojao da dokaže da je vukovarsku bolnicu obezbeđivala četa Vojne policije kojom je komandovao kapetan Simić a ne četa kapetana Radića, kako se navodi u optužnici. I nakon insistiranja branioca, svedok nije mogao precizno da odgovori koga od dvojice kapetana je video u bolnici 19. novembra 1991. godine.

Potvrdio je međutim, da je bio u dobrim odnosima sa tadašnjim načelnikom Uprave bezbednosti Aleksandrom Vasiljevićem i da su razgovarali o Vukovaru. Branilac je nastojao da utvrdi da su tim susretima prisustvovali novinari nedeljnika "Vreme", između ostalih Jovan Dulović koji je o događajima na Ovčari svedočio pred Većem za ratne zločine u Beogradu i na suđenju Slobodanu Miloševiću. Svedok je rekao da je upoznao novinare Miloša Vasića i Filipa Švarma ali nije mogao da se seti da li je ikada razgovarao sa Jovanom Dulovićem.

Odgovarajući na pitanja Šljivančaninovog branioca, svedok je potvrdio da je napuštajući hangar na Ovčari čuo rafalnu pucnjavu iz vatrenog oružja sa udaljenosti od nekoliko stotina metara. Rekao je da je tada pomislio da je to "euforična pucnjava" koja se čula u Vukovaru nakon pada grada i da sa pripadnicima jedinice nije diskutovao o tome.

Suđenje Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću nastavljeno je svedočenjem Zlatka Zloglađe, nekadašnjeg regruta JNA, koji je upućen na vukovarsko ratište ali je dezertirao jer "nije pristao da ubija svoje".

JNA ZAROBILA, JNA OSLOBODILA

HAG/DEN HAAG, 07.06.2006.

Svedok optužbe tvrdi da je 20. novembra 1991. godine na Ovčari sigurno video majora Šljivančanina a možda i pukovnika Mrkšića. Zlatka Zloglađu je JNA zarobila u vukovarskoj bolnici i onda oslobodila u hangaru na Ovčari pošto se predstavio kao vojnik JNA

Svedok optužbe Zlatko Zloglađa tvrdi da je 20. novembra 1991. godine dva puta video optuženog majora Veselina Šljivančanina - jednom u vukovarskoj bolnici i drugi put na poljoprivrednom dobru Ovčara. Nakon što mu je tužilac prikazao snimak oficira JNA, među kojima je i pukovnik Mile Mrkšić, svedok je rekao da je možda i njega video na Ovčari, ali nije u to siguran.

Zloglađa je u jesen 1991. godine kao regrut JNA upućen u Vukovar. Dezertirao je ne želeći da, kako je rekao, "puca na svoje" i priključio se vukovarskim braniteljima, sa kojima je ostao do pada grada. Pošto je jedan od njegovih saboraca ranjen, Zloglađa je otišao u vukovarsku bolnicu, gde se zatekao i 20. novembra 1991. godine. Iz bolnice je izveden sa još oko 300 muškaraca, koji su potom postrojani i pretreseni u dvorištu bolnice. Selekcijom zarobljenika je, tvrdi, rukovodio "visok crn oficir sa brkovima",

koga je već viđao na televiziji i prepoznao ga kao majora Veselina Šljivančanina

Zarobljenici su potom upućeni u kasarnu JNA gde je nekolicina njih, tvrdi svedok, prebačena u poseban autobus kojim su vraćeni u vukovarsku bolnicu. Zloglađa je, sa još oko 250 ljudi, odveden u hangar na poljoprivrednom dobru Ovčara gde su ih, kao i u kasarni, dočekali "lokalni srpski rezervisti", koji su na ulazu u hangar formirali špalir. Svedok je rekao da su tukli sve koji su izlazili iz autobusa "čime su stigli" dok su se, za to vreme, ispred hangara nalazili redovni vojnici JNA.

Izlazeći iz autobusa, svedok je ugledao dvojicu poznanika kako stoje na ulazu u hangar i razgovaraju sa oficirom JNA. Pokazali su na Zloglađu i Hajdara Dodaja koji je takođe svedočio protiv Vukovarske trojke, tvrdeći da su sva četvorica vojnici JNA koje su zarobili Hrvati.

Izdvojeni su na stranu i ispitivani od strane oficira JNA koji ih je, nakon što je saznao da se radi o dva Hrvata, Albancu i Muslimanu, nazvao dezerterima i upozorio da je "kazna za dezertiranje streljanje". Taj oficir, za koga je svedok u izjavi istražiteljima tužilaštva rekao da je pukovnik Panić, im je "savetovao" da govore istinu jer "će se samo tako izvući i biti prebačeni u vojni istražni zatvor u Beogradu". Svedok danas nije identifikovao Panića na snimku koji mu je pokazalo tužilaštvo ali je prepoznao pukovnika Mrkšića kao "oficira koga je možda video na Ovčari".

Za majora Šljivančanina je, s druge strane, siguran da je 20. novembra 1991. bio na Ovčari. Svedok je rekao da je Šljivančanin došao vojnim vozilom, da je prišao srpskim rezervistima u špaliru, nešto im rekao i nakon 5 minuta napustio Ovčaru.

Svedok Zloglađa je sa Ovčare odveden u Negoslavce, gde je pod batinama i pretnjama smrću, proveo 3 ili 4 dana.

Svedočenje će završiti sutra.

DA LI SU MRKŠIĆ I ŠLJIVANČANIN BILI NA OVČARI

HAG/DEN HAAG, 08.06.2006.

Branioци oficira bivše JNA u unakrsnom ispitivanju Zlatka Zloglađe osporavali svedokovu tvrdnju da su Mile Mrkšić i Veselin Šljivančanin 20. novembra 1991. godine bili na Ovčari, u vreme kada je u jednom od hangara bilo zatvoreno više od 200 ljudi odvedenih tog jutra iz vukovarske bolnice

Odbrana Mileta Mrkšića tvrdi da optuženi pukovnik bivše JNA nikada nije bio na Ovčari, osporavajući iskaz svedoka optužbe Zlatka Zloglađe koji je u glavnom ispitivanju rekao da ga je tamo "možda video" 20. novembra 1991. godine, u vreme kada je u jednom od hangara bilo zatvoreno više od 200 ljudi odvedenih tog jutra iz vukovarske bolnice.

Budući da je Zloglađa danas ponovio da nije siguran da li je video optuženog Mrkšića, branilac Domazet nije dalje insistirao na toj temi.

S druge strane, branilac Veselina Šljivančanina je na različite načine nastojao da "ubedi" svedoka da je optuženog majora video samo u vukovarskoj bolnici ali ne i na Ovčari. Ukazao je da je svedok juče rekao da je Šljivančanin na Ovčaru došao "sam, u pratnji vozača", dok je u prethodnim izjavama istražiteljima i na suđenju Dokmanoviću tvrdio da je bio "u pratnji vojnika" ili "oficira JNA." Svedok je na to danas odgovorio da je Šljivančanin "došao sa vozačem" a da su na Ovčari "bili i oficiri JNA."

Suočen sa braniočevom tvrdnjom da niko od svedoka koji su, poput njega, oslobođeni iz hangara pre nego što su zarobljenici pogubljeni, nije pred sudom izjavio da je Šljivančanin bio na Ovčari, Zloglađa je uzvratilo da "za njih ne zna", ali da sam "dobro zna šta je video i preživeo".

Konačno, Šljivančaninov branilac je sugerisao Zloglađi da ne pamti i ne prepoznaje likove baš najbolje, na šta je svedok odgovorio da "dobro prepoznaje kada je siguran" da je nekoga video. A Šljivančanina je, zaključio je, "nesporno video na Ovčari".

Suđenje Vukovarskoj trojki nastavlja se u ponedeljak, unakrsnim ispitivanjem svedoka optužbe Ivana Grujića, koji je svoje svedočenje počeo prošle nedelje.

PROGNANI SILOM ILI OTIŠLI "IZ PREDOSTROŽNOSTI"?

HAG/DEN HAAG, 12.06.2006.

Predsednik Ureda hrvatske vlade za zatočene i nestale Ivan Grujić vratio se danas u Hag, kako bi dovršio svedočenje na suđenju Vukovarskoj trojki oficira bivše JNA. Odbrana nastoji da ospori optužbe za progone tvrdnjom da su Vukovarčani odlazili iz grada iz predostrožnosti i pre sukoba

Odbrana Veselina Šljivančanina je danas dobila priliku da nakon gotovo dve nedelje završi unakrsno ispitivanje Ivana Grujića, predsednika Ureda hrvatske vlade za zatočene i nestale.

Grujić je kao ekspert tužilaštva početkom juna svedočio o statistici zločina počinjenih u Hrvatskoj i posebno u Vukovaru 1991. godine. Prema podacima koje je izneo u izveštaju, sačinjenom na zahtev optužbe, tokom i nakon sukoba iz Vukovara je prognozirano oko 22.000 ljudi.

Odgovarajući na pitanja Šljivančaninovog branioca, Grujić je rekao da je najveći broj prognanih, oko 14.000, napustilo Vukovar od početka 1991. godine do 18. novembra, kada je JNA zauzela grad. Ukazujući da je reč o "statističkim a ne personalnim podacima" Grujić je dodao da ne može da precizira koliko je ljudi napustilo Vukovar od kraja avgusta do novembra 1991., što je period obuhvaćen optužnicom protiv Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića.

Branilac Veselina Šljivančanina nije osporavao Grujićevu statistiku, već razlog zbog kojih su ljudi koji se zvanično vode kao "prognani" napustili mesto boravka. Po Grujiću, "prognanici" su osobe koje su napustile domove zbog sile ili pretnje silom. Odbrana, međutim, smatra da sila nije jedini razlog zbog kojeg su stanovnici Vukovara napuštali mesto boravka. Deo njih je, tvrdi branilac, otišao od kuće i pre nego što su izbili sukobi – iz predostrožnosti, "zbog nesigurnosti ili straha". Zaključio je da Ured hrvatske vlade nema podatke da je te ljude proterala JNA. Trojica oficira bivše JNA su, inače, optuženi za progon civilnog stanovništva u Vukovaru 1991. godine.

Drugi deo unakrsnog ispitivanja odnosio se na broj nestalih u Vukovaru. Po podacima iz Grujićevog izveštaja, za 353 osobe se u 15 godina od pada Vukovara i dalje ne zna gde su. Oko 250 ljudi je, po svedoku, nestalo u periodu od početka oktobra do decembra 1991. godine. Kada ga je branilac upitao na čemu zasniva tu tvrdnju, Grujić je ponovio da nema "podatke o svakom pojedincu" ali to tvrdi "na osnovu spoznaja iz dosadašnjeg rada". Grujić je na čelu Ureda za zatočena i nestala lica od 1993. godine.

Suđenje Vukovarskoj trojki biće nastavljeno u sredu, iskazom svedoka čiji je identitet zaštićen pseudonimom P 002 i čije će svedočenje biti zatvoreno za javnost.

KOMANDANT JE UVEK ODGOVORAN

HAG/DEN HAAG, 19.06.2006.

U ekspertskom izveštaju vojnog analitičara tužilaštva Rejnoa Tunensa se navodi da je u bivšoj JNA vladao princip jednostarešinstva i jedinstva komande, po kojem komandant i kada delegira ovlašćenja, ostaje odgovoran za dela svojih potčinjenih

Vojno obaveštajni analitičar tužilaštva Rejno Tunens/Reynaud Theunens je prvi od tri veštaka koji će svedočiti u završnici dokaznog postupka optužbe na suđenju Vukovarskoj trojki oficira bivše JNA.

Tunens je autor dvodelnog ekspertskog izveštaja o komandnoj strukturi oružanih snaga SFRJ i ulozi Operativne grupe Jug u vukovarskoj operaciji, u jesen 1991. godine. Uz izveštaj, tužilaštvo će u dokaze uvesti još oko 150 dokumenata – pravila o organizaciji i delovanju oružanih snaga i naredbi komande Operativne grupe Jug i potčinjenih jedinica.

Optužnica za zločine na Ovčari 20. novembra 1991. godine tereti Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića po oba osnova odgovornosti: individualno krivičnoj i komadnoj. Prema personalnim dosjeima koje je tužilac uveo u dokaze, Mrkšić je u to vreme komandovao Prvom gardijskom brigadom i privremeno formiranom Operativnom grupom Jug; Šljivančanin je bio njegov oficir za bezbednost a Miroslav Radić je komandovao jednom četom u okviru Gardijske brigade.

Analizom propisa koji su bili na snazi 1991. godine, Tunens je zaključio da je u JNA važio princip jednostarešinstva prema kojem je jedan komandant izdavao naredjenja potčinjenima i bio odgovoran za njihovo delovanje. Na osnovu principa jedinstva komande, ova pravila su važila i za Mrkšićevu Operativnu grupu Jug. Prema optužnici, Mrkšić je preneo ovlašćenje za evakuaciju vukovarske bolnice na optuženog Veselina Šljivančanina. I pored toga, tvrdi Tunens, Mrkšić je ostao odgovoran za sve što se dešavalo u Operativnoj grupi Jug.

S druge strane, Šljivančanin, kao načelnik bezbednosti je, u skladu s pravilima rukovođenja i komandovanja na koje se Tunens poziva u svom ekspertskom izveštaju, imao zadatak da “izvrši procenu bezbednosti” i savetuje komandanta o upotrebi jedinica vojne policije koje su se 20. novembra nalazile u vukovarskoj bolnici, potom u kasarni JNA i na kraju na Ovčari.

Po Tunensu, Šljivančanin je bio svestan “slabosti u sistemu komandovanja” pa je početkom novembra 1991. komandi Operativne grupe uputio izveštaj u kojem upozorava na posledice tih slabosti. U istom dokumentu, koji je tužilac uvrstio u spis, Šljivančanin govori o “pozitivnom uticaju” dobrovoljačkih grupa sa Petrove gore. Ti dobrovoljci su pred većem za ratne zločine u Beogradu osuđeni na maksimalne zatvorske kazne, kao neposredni izvršioци zločina na Ovčari.

Eksperta Rejnoa Tunensa će sutra unakrsno ispitivati branioci Vukovarske trojke.

ODBRANA OSPORAVA VOJNOG EKSPERTA TUŽILAŠTVA HAG/DEN HAAG, 20.06.2006.

Branioци Vukovarske trojke nastoje da ospore delove ekspertskog izveštaja analitičara tužilaštva Rejnoa Tunensa, tvrdeći da su zaključili da kojih je došao nepotpuni i pristrasni. Svaku eventualnu prazninu u izveštaju, Tunens objašnjava odbijanjem vlasti u Beogradu da dostave relevantna dokumenta pod izgovorom da ne postoje

Branilac Mileta Mrkšića je u unakrsnom ispitivanju vojno obaveštajnog analitičara Rejnoa Tunensa/Reynaud Theunens sugerisao da je analiza koju je sačinio za potrebe tužilaštva nepotpuna i pristrasna. Ekspertski izveštaj se sastoji iz dva dela – u opštem delu Tunens objašnjava komandnu strukturu oružanih snaga SFRJ a u posebnom delu govori o ulozi i funkcijama Operativne grupe Jug u vukovarskoj operaciji, u jesen 1991. godine.

Po sugestijama odbrane, u izveštaj nisu uvršteni materijali koji bi potencijalno mogli da budu oslobađajućeg karaktera za optužene Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića. Takođe, smatra odbrana, analiza je nepotpuna jer je sačinjena na osnovu malog broja relevantnih dokumenata iz Operativne grupe Jug kojom je komandovao pukovnik Mrkšić.

Svedok je rekao da je izveštaj sačinjen u avgustu 2005. godine i da su u njega uključeni svi do tada obelodanjeni oslobađajući materijali. S druge strane, rekao je Tunens, određeni broj relevantnih dokumenata nije bio dostupan u vreme kada je izveštaj sačinjen. Objasnio je da su vlasti SCG, na svaki zahtev tužilaštva da se dostave materijali koji se tiču Mrkšića ili izveštaji organa bezbednosti iz vremena na koje se odnosi optužnica, odgovarale da takvi dokumenti ne postoje i da se ne nalaze u vojnim arhivama.

Budući da je Tunens između 1994. i 1997. godine radio za UN u Zagrebu i Vukovaru i istovremeno bio u obaveštajnoj službi belgijske vojske, branilac je sugerisao da je imao dvostruku ulogu u bivšoj Jugoslaviji i slao izveštaje kako centrali UN tako i belgijskoj obaveštajnoj službi. Mada je ukazao da je i dalje pod obavezom ćutanja, Tunens je odgovorio da je sugestija Mrkšićevog advokata tačna.

Branilac Miroslava Radića je u unakrsnom ispitivanju tvrdio da se zaključili Tunensa o Radićevoj komandnoj odgovornosti zasnivaju isključivo na intervju koji je Radić, nakon operacija u Vukovaru, dao jednom beogradskom novinaru. Radić je tada rekao da je komandovao grupom od

oko 500 vukovarskih "teritorijalaca", koji su, prema optužnici, bili neposredni izvršioци zločina na Ovčari.

Pređočavajući ekspertu niz naredbi iz komande Operativne grupe Jug koje govore o komandovanju i rukovođenju jedinicama, branilac Miroslava Radića je ukazivao da su teritorijalci bili pod komandom Borivoja Tešića, komandanta Prvog bataljona Gardijske brigade a ne Radićeve čete u sastavu tog bataljona. Tunens je kratko odgovorio da se "na osnovu pređočenih naređenja ne može izvesti zaključak pod čijom su se komandom nalazili pripadnici Teritorijalne odbrane".

Svedok nije prihvatio ni stav odbrane Veselina Šljivančanina da je optuženi major u jesen 1991. godine bio na položaju načelnika bezbednosti Gardijske brigade ali ne i Operativne grupe Jug. U prilog tome, odbrana navodi da Šljivančanin nije potpisivao izveštaje i naređenja u svojstvu "bezbednjaka" Operativne grupe Jug. Tunens je, međutim, ostao pri svom stavu da je Šljivančanin - kada je komanda Gardijske brigade preimenovana u komandu Operativne grupe Jug – postao njen načelnik bezbednosti.

Suđenje Vukovarskoj trojki sutra se nastavlja svedočenjem medicinskog veštaka optužbe Ivica Kostovića.

STATISTIKA KAO POTVRDA ZLOČINA

HAG/DEN HAAG, 21.06.2006

Na Ovčari su ubijeni pacijenti vukovarske bolnice, tvrdi bivši načelnik Odjela za informisanje hrvatskog Ministarstva zdravlja, na osnovu podataka o ranjenim i ozleđenim pacijentima koje je 1991. godine svakodnevno dobijao od doktorke Vesne Bosanac i upisivao u centralnu bazu podataka

Doktor Ivica Kostović je u avgustu 1991. godine, na zahtev hrvatskog Ministarstva zdravlja formirao Odjel za informisanje sa zadatkom da sačini bazu podataka o ranjenim, ozleđenim i poginulim pacijentima na području Hrvatske. Odjel je radio pri Medicinskom fakultetu u Zagrebu, a Kostović je kao dekan imao funkciju načelnika.

Svrha Odjela, rekao je Kostović, bila je da se, na osnovu dnevnih izveštaja iz hrvatskih bolnica, sačini detaljna centralna statistika koja bi obuhvatala podatke o vrsti zadobijenih povreda, dijagnozama, podatke o smrti i uzrocima smrti.

Podatke je dostavljala i upravnica vukovarske bolnice, doktorka Vesna Bosanac, "najpre redovno a kasnije sve ređe" i to putem elektronske pošte iz bolnice ili telefaks poruka iz vukovarskog MUP-a. Odjel za informisanje, tvrdi Kostović, nije došao u posed originalnih dokumenata o istoriji bolesti pacijenata vukovarske bolnice. Te dokumente je, kako je saznalo od medicinskog osoblja, JNA odnela u Beograd prilikom evakuacije iz Vukovara. To je pre nekoliko meseci tvrdila i doktorka Bosanac, koja je takođe svedočila na suđenju Vukovarskoj trojki.

Kada je drugi put došla u Hag da dopuni svoj iskaz, doktorka Bosanac je sa sobom donela dokument nazvan Plava knjiga, u kojem se poredi spisak žrtava iz optužnice sa listom pacijenata vukovarske bolnice. Doktor Kostović je danas rekao da se ti spiskovi, u većem delu, podudaraju sa bazom podataka o ranjenim i ozleđenim kojom raspolaže njegov Odjel. Po njemu, spiskovi potvrđuju da su 20. novembra 1991. godine na Ovčari ubijeni ljudi koji su prethodno lečeni u vukovarskoj bolnici.

Odbrana Vukovarske trojke je najviše vremena za unakrsno ispitivanje ovog svedoka ustupila advokatu Miri Tapušević koja brani kapetana Miroslava Radića. Ona je nastojala da ukaže na propuste u bazi podataka i kao primer je navela jednu osobu čije se ime nalazi na spisku žrtava iz Ovčare, a čije je telo ekshumirano iz masovne grobnice na vukovarskom Novom groblju. Prema njoj, 14 osoba čija su imena navedena u optužnici za masakr na Ovčari, ekshumirano je na Novom groblju, gde je pronađena najveća masovna grobnica u Vukovaru sa više od 900 tela.

Radićev advokat je svedoka suočila i sa tvrdnjom da je masovna grobnica na Ovčari prekopana. Mada je dozvolio mogućnost da su ljudi ubijani na drugim mestima a njihova tela potom zakopana na Ovčari, doktor Kostović je rekao da nikad nije pronašao dokaze za takvu tvrdnju.

ODBRANA VUKOVARSKE TROJKE POČINJE U AVGUSTU

HAG/DEN HAAG, 21.06.2006

Dokazni postupak trojice oficira bivše JNA optuženih za masakr u Ovčari počinje 14. avgusta ove godine. Odbrana najavila oko 50 svedoka i tri vojna veštaka

Dokazni postupak odbrane Vukovarske trojke oficira bivše JNA koji se terete za masakr na Ovčari počće nakon redovne letnje pauze u Tribunalu, 14. avgusta ove godine.

Odluka Veća usledila je nakon što je Mrkšićev branilac, advokat Miroslav Vasić objasnio da je "nemoguće i neizvodljivo" da odbrana počne izvođenje dokaza za dve nedelje jer se "tokom letnjih meseci većina svedoka nalazi na godišnjim odmorima". Drugi problem sa kojim se odbrana suočava, ukazao je Radićev branilac advokat Borivoje Borović, je "na žalost, raspad Državne zajednice Srbija i Crna Gora". Naime, Savet ministara koji je donosio odluke o oslobađanju obaveze čuvanja vojne tajne više ne postoji, tako da su svedoci suočeni sa pravnim vakuumom i ne znaju kome da se obrate, rekao je Borović. Pomeranjem datuma početka izvođenja dokaza, odbrana Mileta Mrkšića – prva po redu u pozivanju svedoka, dobiće više vremena da se pripremi za svoj dokazni postupak, koji bi trebalo da traje 30 do 40 dana. U Mrkšićevu odbranu svedočiće oko 20 svedoka, među kojima bi mogli da se nađu i neki koje je optužba planirala da pozove ali je od toga odustala. Po Mrkšićevoj odbrani, reč je o "najznačajnijim svedocima", među kojima su komandant Drugog bataljona Vojne policije Radoje Paunović i komandant Prvog bataljona Gardijske brigade Borivoje Tešić, koji su često pominjani tokom dokaznog postupka optužbe.

Odbrana Miroslava Radića je najavila "desetak" svedoka dok bi u korist Veselina Šljivančanina iskaze trebalo da dâ između 15 i 20 svedoka. Konačnu odluku o broju svedoka, svedočenju optuženih i dokaznim predmetima koje namerava da uvede u spis, odbrana će izneti u predraspravnim podnescima koje je u obavezi da dostavi do 12. jula.

Predsedavajući Veća, australijski sudija Kevin Parker je i tužilaštvu i odbrani stavio da znanja da je Veće postupak protiv Vukovarske trojke "videlo kao kratko suđenje" i da je dužina dosadašnjeg dokaznog postupka – optužba je iskoristila 125 radnih dana – uticala i na optužene i na njihove porodice. Zbog toga, ukazao je sudija Parker, od obrane očekuje da, kad god je moguće primeni postupak depozicije, odnosno uvođenja pisanih izjava svedoka, umesto svedočenja pred Većem.

**OPTUŽBA OKONČALA IZVOĐENJE DOKAZA
PROTIV VUKOVARSKE TROJKE
HAG/DEN HAAG, 23.06.2006.**

Vojni veštak, general britanske vojske Endrju Pringl bio je 52. svedok optužbe na suđenju Vukovarskoj trojki. Uvođenjem u spis njegovog izveštaja o komandnoj ulozi trojice oficira bivše JNA, optužba je nakon 125 dana završila svoje izvođenje dokaza

Koristeći se izjavama svedoka i transkriptima sa suđenja Vukovarskoj trojki, penzionisani britanski general Endrju Pringl/Andrew Pringle je, na zahtev optužbe, sačinio izveštaj o ulozi trojice oficira bivše JNA u vukovarskoj operaciji. Njegovi nalazi podudaraju se sa zaključcima eksperta tužilaštva, belgijskog pukovnika Rejnoa Tunensa/Reynaud Thunens, koji je tvrdio da je komandant uvek odgovoran za dela svojih potčinjenih, čak i kada delegira deo ovlašćenja na podređene komandante.

Po optužnici za masakr na Ovčari 20. novembra 1991. godine, pukovnik Mile Mrkšić bio je komandant Operativne grupe Jug, Veselin Šljivančanin njegov načelnik bezbednosti dok je Miroslav Radić komandovao jednom četom u Prvog motorizovanog bataljona Gardijske brigade. Optužba tvrdi da su pod Radićevom komandom bili i odredi srpske Teritorijalne odbrane i dobrovoljaca čiji su pripadnici osuđeni kao neposredni izvršioци zločina na Ovčari.

Zaključujući svoj dokazni postupak, tužilac Marks Mur/Moore je citirao delove izveštaja generala Pringla u kojima on tvrdi da komandant Operativne grupe Jug "nije preduzeo akcije koje se očekuju od komandanta njegovog iskustva". Tako je, smatra veštak, "doprineo događajima koji su usledili" – ubistvu oko 260 ljudi koji su iz vukovarske bolnice odvedeni na poljoprivredno dobro Ovčara.

General Pringl je zaključio i da je Veselin Šljivančanin komandovao evakuacijom bolnice i bio svestan ponašanja "teritorijalaca" i srpskih dobrovoljaca. Miroslav Radić, po nalazima britanskog generala, "nije bio prisutan na Ovčari" u vreme zločina, ali je već sledećeg dana u razgovoru sa pripadnicima TO, saznao šta se dogodilo a nije o tome izvestio pretpostavljene niti je preduzeo išta da istraži zločin.

Branioци Vukovarske trojke su u unakrsnom ispitivanju nastojali da komandnu odgovornost za zločin na Ovčari prebace sa optuženih na njihove nadređene ili podređene komandante.

Ovčara je, po braniocu Mileta Mrkšića, bila u zoni odgovornosti 80. motorizovane brigade pukovnika Milorada Vojinovića koja se nalazila u sastavu Mrkšićeve Operativne grupe Jug. Radićev branilac tvrdi da "teritorijalci" i dobrovoljci nisu bili u sastavu njegove čete već deo Prvog jurišnog odreda majora Borivoja Tešića. Odbrana Veselina Šljivančanina negira komandnu ulogu majora JNA u evakuaciji bolnice tvrdeći da naloge za pretres zarobljenika nije izdavao on već komandir čete Vojne policije, koji se 20. novembra 1991. takođe nalazio u bolnici.

Izveštaj generala Pringla uveden je u spis kao 601. dokazni predmet tužilaštva. Svedočenjem britanskog generala, tužilac Marks Mur je, nakon više od 120 dana i 52 saslušana svedoka, završio svoj dokazni postupak. Po uobičajenoj proceduri, Veće će sledeće sedmice saslušati argumente strana o tome da li ima navoda optužnice koja optužba nije dokazala, tako da odbrana ne treba da ih pobija u svom dokaznom postupku, čiji je početak zakazan za 28. avgust ove godine.

ODBRANA VUKOVARSKE TROJKE IMA ŠTA DA OSPORAVA HAG/DEN HAAG, 28.06.2006.

Nakon jednodnevne rasprave i polučasovnog većanja sudije zaključile da je optužba u svom dokaznog postupku iznela dovoljno dokaza koji bi, ukoliko ih odbrana ne ospori i Veće na kraju suđenja prihvati, bili dovoljni za osuđujuću presudu Vukovarskoj trojki oficira bivše JNA

Pošto je saslušalo argumente odbrane i optužbe po pravilu 98 bis, pretresno Veće australijskog sudije Kevina Parkera zaključilo je da "u ovom trenutku nema osnova za donošenje oslobađajuće presude po bilo kojoj od tačaka optužnice za masakr na Ovčari i u odnosu na bilo kog od optuženih" oficira bivše JNA.

Veće je zaključilo da se, na osnovu iznetih dokaza tužilaštva, može utvrditi da su pukovnik Mile Mrkšić, major Veselin Šljivančanin i kapetan Miroslav Radić imali efektivnu komandu i kontrolu nad redovnom vojskom i jedinicama Teritorijalne odbrane i srpskih dobrovoljaca.

Optužba je po mišljenju Veća izvela dovoljno dokaza koji potvrđuju da su trojica oficira bivše JNA bili svesni da se jedinice pod njihovom komandom pripremaju da izvrše zločin. Veće takođe smatra da postoje dokazi da su optuženi znali da su pripadnici TO i dobrovoljačkih jedinica pogubili oko 260 ljudi na poljoprivrednom dobru Ovčara 20. novembra 1991. godine. Na osnovu izloženih dokaza se, procenilo je Veće, može zaključiti i da su optuženi, uprkos svesti i znanju o zločinima, propustili da kazne počinioce.

Predsedavajući sudija Parker je naglasio da je, tokom dokaznog postupka optužbe, izvedeno "dosta suprotstavljenih dokaza i kontradiktornih navoda". Konačnu procenu iznetih dokaza Veće će izvršiti nakon što sasluša i svedoke odbrane. Početak dokaznog postupka odbrane zakazan je za 28. avgust ove godine.

"NERAZUMNA" LISTA SVEDOKA VUKOVARSKE TROJKE HAG/DEN HAAG, 28.08.2006.

Ako branioci Vukovarske trojke pozovu svih 67 svedoka koji su navedeni u njihovim spiskovima, dokazni postupak odbrane će potrajati do aprila 2007. godine, što bi po oceni veća bilo "nerazumno." Odbrana bi svog prvog svedoka trebalo da izvede u sredu, 30. avgusta

Uzimajući u obzir broj svedoka i vreme koje su branioci predvideli za njihovo ispitivanje, dokazni postupak Vukovarske trojke mogao bi da potraje do sredine aprila sledeće godine. Budući da veće takvu procenu trajanja dokaznog postupka odbrane smatra "nerazumno", predsedavajući sudija Kevin Parker je pozvao branioce da "još jednom razmisle" o načinu i vremenu potrebnom za izvođenje dokaza.

Kako je saopšteno na današnjoj konferenciji pred početak izvođenja dokaza odbrane, branioci Vukovarske trojke su planirali da pozovu oko 67 svedoka među kojima su i optuženi Miroslav Radić i Veselin Šljivančanin. Po sadašnjim najavama, u korist pukovnika Mileta Mrkšića će svedočiti 36 svedoka. Taj broj bi, međutim, mogao da bude značajno smanjen nakon konsultacija sadašnjeg Mrkšićevog branioca Vladimira Domazeta sa glavnim zastupnikom odbrane Miroslavom Vasićem koji je obavio najveći broj razgovora sa svedocima, ali se u međuvremenu razboleo.

Odbrana majora Šljivančanina namerava da pozove 24, a kapetana Radića 7 svedoka. Oba optužena će svedočiti na početku svojih dokaznih postupaka, nakon uvodnih reči branilaca. Trojica optuženih pozvaće i svoje vojne veštace, kako bi osporavali optužbe za odgovornost nadređenog. Mrkšić, Šljivančanin i Radić se terete po osnovama individualne i komandne odgovornosti za ubistvo 264 osobe na poljoprivrednom dobru Ovčara nadomak Vukovara, 20. novembra 1991. godine.

Prvi svedok odbrane pukovnika Mrkšića trebalo bi da se pred Većem pojavi već u sredu, 30. avgusta. Reč je o svedoku čije je identitet zaštićen a koji se prethodno nalazio na listi svedoka optužbe. Pošto je odbio da svedoči u korist Mrkšića, odbrana je tražila da se izda obavezujući nalog kojim će osigurati njegov dolazak u Hag.

ODBRANA: MRKŠIĆ NIJE KRIV ZA ZLOČINE U VUKOVARU
HAG/DEN HAAG, 30.08.2006.

U uvodnoj reči, branilac Mileta Mrkšića najavio da će dokazati da optuženi pukovnik nije naredio da se 264 pacijenta vukovarske bolnice prepuste pripadnicima srpske Teritorijalne odbrane i pogube na Ovčari 20. novembra 1991. godine

Dokazni postupak Vukovarske trojke oficira bivše JNA počeo je uvodnom rečju odbrane optuženog pukovnika Mileta Mrkšića, koji je u vreme borbi na vukovarskom ratištu komandovao Prvom gardijskom motorizovanom brigadom a od oktobra 1991. godine i Operativnom grupom Jug.

Mrkšićev branilac, Vladimir Domazet je najavio da će u "što kraćem vremenu" dokazati da optuženi pukovnik nije odgovoran za zločine koja mu optužba stavlja na teret. Tužilaštvo tvrdi da su snage pod Mrkšićevom komandom 20. novembra 1991. godine, izvele iz vukovarske bolnice više od 250 ljudi koje su odveli najpre u kasarnu JNA, a potom na poljoprivredno dobro Ovčara, a zatim na stratište u Grabovu gde su ih pogubili. Za isti zločin terete se i major Veselin Šljivančanin i kapetan Miroslav Radić.

Branilac ukazuje da u noći masakra u Ovčari između 20. i 21. novembra 1991. godine, Mrkšić uopšte nije bio u Vukovaru, već u Beogradu, gde je ostao i naredna dva dana, pre nego što se helikopterom vratio na vukovarsko ratište. Ali ne u sam grad, već u Negoslavce tako da, po braniocu, nije imao kada ili gde da sazna za masakr u Ovčari, jer se već 24. novembra sa Gardijskom brigadom vratio za Beograd.

Branilac je podsetio Veće i na argument odbrane koji je mogao da se čuje kroz čitav dokazni postupak optužbe – da je za evakuaciju bolesnika bila zadužena grupa oficira Prve vojne oblasti i Uprave bezbednosti iz Beograda. Mrkšić je, istina, razgovarao o evakuaciji pacijenata sa doktorkom Vesnom Bosanac, upravnicom vukovarske bolnice ali, tvrdi branilac, nije bio upoznat "ni sa kakvim zagrebačkim sporazumom koji je predviđao evakuaciju bolesnika", kako navodi optužba.

Prema najavama branioca, svedočenjima tridesetak Mrkšićevih svedoka, odbrana će pokušati da dokaže i da je u Hrvatskoj u toku 1991. godine došlo do "oružane pobune nelegalnih naoružanih formacija" te da je "JNA jedina imala ustavno ovlašćenje da razoruža te formacije i povrati mir i sigurnost na vukovarskom području".

Prvi svedok Mrkšićeve odbrane je njegova supruga, Đurđica Mrkšić.

SUPRUGA – SVEDOK ALIBIJA MILETA MRKŠIĆA
HAG/DEN HAAG, 30.08.2006.

Prvi svedok odbrane, supruga optuženog Mrkšića, tvrdi da je u noći između 20. i 21. novembra 1991. godine, kada su ubijeni hrvatski zarobljenici na Ovčari, optuženi pukovnik bio u Beogradu a ne u štabu u Negoslavcima kod Vukovara

"Moj muž nikada ne bi dozvolio da se desi to što se desilo", tvrdila je danas Đurđica Mrkšić, prvi svedok odbrane i supruga optuženog Mileta Mrkšića. Ono što njen muž nikada ne bi dozvolio jeste ubistvo više od 250 ljudi na poljoprivrednom dobru Ovčara u noći između 20. i 21. novembra 1991. godine.

Te noći Mrkšić je, po optužbi, bio u svom štabu u Negoslavcima u blizini Vukovara, gde su ga potčinjeni komandanti, kako su svedočili u dokaznom postupku optužbe, obavestavali o maltretiranjima i ubistvima hrvatskih zarobljenika u hangaru na Ovčari i obližnjem stratištu Grabovo. Mrkšićeva supruga se, međutim, jasno seća da je komandant vukovarske operacije te noći bio u Beogradu. Kaže da je stigao tokom emitovanja Drugog dnevnika RTS koji je sa svim tadašnjim "dodacima" mogao da potraje i po dva sata, do pola deset naveče. Svedokinja je rekla da je sigurna da je njen suprug došao kući baš tog datuma jer se "sledećeg dana, 21. novembra, u Srbiji slavi velika slava Sveti Arhanđel".

Ujutro je, tvrdi svedokinja, Mrkšić sa njom i sa sestrom popio kafu, a nakon toga otišao na prijem kod saveznog sekretara za narodnu odbranu Veljka Kadrijevića, što je i bio razlog njegovog dolaska u Beograd. Već 22. novembra Mrkšić se, po svedočenju njegove supruge vratio u Negoslavce, gde je ostao do 24. novembra kada je Gardijska brigada vraćena u Beograd.

Osim o tom konkretnom događaju, Đurđica Mrkšić je svedočila i o karakteru svog supruga. Rekla je da je odrastao u "multietničkoj sredini", služio "u multietničkoj armiji" i da ima "multietničku rodbinu". Njegova sestra je naime, čitav sukob provela u Vukovaru. Svedokinja je ukazala i da Mile Mrkšić "nije bio nacionalista i da je imao veliko poštovanje prema drugim ljudima".

Vođa tima optužbe Marks Mur/Moore je pred svedokinju izneo stav tužilaštva da je Mrkšić došao u Beograd tek 21. novembra ujutro i da je sa porodicom proveo samo jednu a ne dve noći. Đurđica Mrkšić je, međutim, ostala pri tvrdnji da je "sigurno došao 20. novembra i da nije upleten u

ubistvo". Tužilac je nastojao da utvrdi i da li je optuženi pred porodicom spominjao svog nekadašnjeg načelnika bezbednosti Veselina Šljivančanina ali mu svedokinja nije bila od pomoći pošto "sa mužem nikada nije razgovarala o vojnim stvarima". Ipak, ubeđena je da "nije upleten u ubistvo".

APSOLUTNO NEZNANJE

HAG/DEN HAAG, 01.09.2006.

Po naređenju koje je došlo iz Beograda, "niko nije smeo da dira" hrvatske vojnike koji su 18. novembra 1991. godine dovedeni u hangar na Ovčari, tvrdi Stevo Bisić, svedok odbrane pukovnika Mileta Mrkšića. O masakru koji je usledio dva dana kasnije kada je ubijeno više od 250 ljudi, svedok ne zna "apsolutno ništa".

Dok su neki vojnici JNA pekli prase u vukovarskoj gimnaziji i proslavljali zauzimanje Vukovara nakon 3 meseca opsade, svedok odbrane Stevo Bisić je sa komandrom njegove antiterorističke čete vozio ka Ovčari. Dobili su "dojavu da hitno odu tamo jer se nešto dešava". Po svedoku, sve se to događalo 18. novembra 1991. godine.

Oficiri antiterorističke jedinice su se pred hangarom na Ovčari pojavili neobrijani i bez činova na uniformama. Upravo zbog toga što je, kako je zaključio, izgledao najstarije, njemu je prišao jedan kapetan vojne policije i rekao da "ne dira zarobljenike" koje je vojna policija obezbeđivala u hangaru. Naređenje da "niko ne dira zarobljenike" je, kaže, stiglo iz Beograda. Vozač Bisić je opisao da je "uhvatio tog kapetana za revere" i naredio mu da se "makne" kako bi ušao u hangar.

Zatekao je, tvrdi, 86 zarobljenih hrvatskih vojnika koji su se, kako je saznao u razgovoru sa vojnim policajcima, predali u naselju Mitnica. Svi su bili u civilnoj odeći i glatko izbrijani. Na jednom od zarobljenika je, međutim, video crnu trenerku, što je za njega bio znak da se radilo o "ratnim profesionalcima" pripadnicima HOS Dobroslava Parage.

Pošto su zaključili da je situacija u hangaru normalna, Bisić je sa komandrom i još jednim vojnikom, otišao u gimnaziju na već spremno praseće pečenje. Nakon četiri dana, svedok odbrane optuženog pukovnika Mileta Mrkšića se sa Gardijskom brigadom, vratio u Beograd. Tek nekoliko godina kasnije je, kaže, čuo da je 20. novembra 1991. godine na Ovčari ubijeno više od 250 ljudi.

Vođa tima optužbe Marks Mur/Moore tvrdi da je svedok odbrane bio na Ovčari upravo 20. novembra 1991. godine a ne dva dana ranije. Došao je, navodi tužilac, sa jednim vojnikom i komandrom čete koji je svedočio protiv Vukovarske trojke pod pseudonimom P 001. Tužilac tvrdi da je komandir antiterorističke jedinice nakon razgovora sa "bezbednjacima" Gardijske brigade, dobio naređenje da se povuče sa Ovčare. U međuvremenu se, po optužnici, povukla i jedinica vojne policije a zarobljenici dovedeni iz vukovarske bolnice su prepušteni pripadnicima Teritorijalne odbrane koji su ih pogubili. Svedok Stevo Bisić je odgovorio da "ceni mišljenje tužioca" ali da "iza svojih stavova stoji svim svojim bićem".

ALIBI ZA KOMANDANTA

HAG/DEN HAAG, 04.09.2006.

Nakon supruge optuženog, još jedan svedok odbrane tvrdi da je Mileta Mrkšića video u Beogradu 20. novembra 1999. godine. Prema odbrani, to znači da Mrkšić te večeri nije mogao da bude obavešten o zlostavljanjima i ubistvu hrvatskih zarobljenika na Ovčari

Nele Reljić je drugi svedok odbrane Mileta Mrkšića čijim iskazom branioci nastoje da ospore tvrdnje svedoka tužilaštva da je optuženi pukovnik 20. novembra 1991. godine, na redovnom sastanku sa potčinjenim komandantima, bio obavešten o zlostavljanjima hrvatskih zarobljenika na Ovčari. Mrkšić je u jesen 1991. godine kao komandant "Vukovarske operacije" svakodnevno, oko 18 časova, održavao sastanke sa komandantima potčinjenih jedinica koji su mu podnosili izveštaje o borbenim aktivnostima na terenu.

Odbrana, međutim, dokazuje da je Mile Mrkšić 20. novembra 1991. godine u večernjim časovima stigao u Beograd, kako bi se sutradan sastao sa saveznim sekretarom za narodnu odbranu. Pošto je bio u Beogradu, optuženi pukovnik – ukazuje odbrana - nije mogao da istovremeno bude i u komandi u Negoslavcima, pa tako nije mogao ni da bude obavešten o zbivanjima na Ovčari.

Svedok odbrane Nele Reljić je u novembru 1991. godine bio vozač u Gardijskoj brigadi JNA. U današnjem svedočenju je tvrdio da je 20. novembra 1991. godine dobio naređenje od Mrkšića da ode po njegovu sestru koja je rodom iz Vukovara a u to se vreme nalazila na Avali, nadomak Beograda. Pošto ju je dovezao do Mrkšićevog stana, svedok se zadržao još neko vreme, a onda se dogovorio da ujutro dođe po komandanta, kako bi ga odvezao na

prijem kod saveznog sekretara. Sutradan je, tvrdi Reljić, bio praktično sve vreme uz Mrkšića, do večeri kada ga je odvezao do kuće.

Narednog dana, 22. novembra 1991. godine, svedok je trebalo da vozi Mrkšića na vojni aerodrom kako bi se helikopterom vratio u komandu u Negoslavcima. Mrkšić se, međutim, nije pojavio u dogovoreno vreme, već se svojim kolima odvezao u komandu Gardijske brigade, odakle je produžio za vojni aerodrom.

Ovaj deo svedokovog iskaza razlikuje se od onoga što piše u sažetku njegove izjave koji je odbrana dala tužilaštvu, gde stoji da je Reljić 22. novembra vozio Mrkšića na vojni aerodrom. Tužilac je, zato, u unakrsnom ispitivanju sugerisao da je Reljić izmenio iskaz kako bi ga prilagodio prošlonedeljnom svedočenju Đurđice Mrkšić, supruge optuženog. Ona je, naime, rekla da se Mrkšić na aerodrom odvezao sopstvenim kolima. Svedok je, međutim, odbio tu sugestiju tužioca, tvrdeći da u njegovom iskazu "apsolutno nema nikakvih prilagođavanja".

Suđenje "Vukovarskoj trojki" oficira bivše JNA – Mrkšiću, Šljivančaninu i Radiću - biće nastavljeno u sredu, kada će se pred Većem pojaviti novi svedoci odbrane.

ANTITERORISTIČKI VOD PROTIV PIJANOG KAPETANA

HAG/DEN HAAG, 06.09.2006.

Razvigor Virijević je drugi svedok Mrkšićeve odbrane koji osporava tvrdnje svedoka optužbe P001 da je antiteroristička jedinica JNA obezbeđivala zarobljenike na Ovčari 20. novembra 1991. godine. Na Ovčaru su, tvrdi svedok, otišli kako bi zarobljenike zaštitili od "pijanog kapetana" koji im je pretio

Posle Steve Bisića, bivšeg vozača u antiterorističkoj četi Gardijske brigade, odbrana pukovnika Mileta Mršića je na klupu za svedoke izvela još jednog podoficira iz te jedinice, zastavnika Razvigor Virijevića. Obojica su osporavali tvrdnje komandira njihove čete, svedoka optužbe zaštićenog pseudonimom P 001, koji je tvrdio da je 20. novembra 1991. godine izvesno vreme obezbeđivao zarobljenike na Ovčari.

Svedok P001 je tada rekao da se sa Ovčare povukao po naređenju majora Ljubiše Vukašinovića, tadašnjeg pomoćnika optuženog majora Šljivančanina, te da je napuštajući Ovčaru iz pravca Grabova čuo pucnje iz

vatrenog oružja. Zarobljenici su, po optužnici, prepušteni pripadnicima Teritorijalne odbrane Vukovara koji su ih pogubili na stratištu u Grabovu.

Razvigor Virijević je danas svedočio da su pripadnici antiterorističke čete bili na Ovčari na dan kada je JNA zauzela Vukovar, 18. novembra 1991. godine. Iako su dobili obaveštenje da se "tamo nešto događa", kada su došli do hangara "sve je bilo mirno". Kasnije je saznao da je trebalo da intervenišu na Ovčari pošto je "neki pijani kapetan došao i počeo da preti zarobljenicima".

Po Virijeviću, u hangaru je bilo pedesetak zarobljenika starosti oko 30 godina. Bili su uredno ošišani i obučeni u civilna odela. Nakon što im je kapetan jedinice koja je obezbeđivala hangar rekao da je "odozgo, iz Beograda, stiglo naređenje da niko ne sme da dira zarobljenike", pripadnici antiterorističke čete su se povukli sa Ovčare.

Tužilac je u unakrsnom ispitivanju ukazivao da svedok nije mogao "u svakom trenutku da zna gde su se nalazili pripadnici njegove čete". Svedok je to potvrdio. U odgovoru na pitanje sudije Parkera da li je moguće da se događaj o kojem je svedočio dogodio nekog drugog datuma, Virijević je odgovorio da se ne seća datuma, ali zna da je na Ovčaru otišao na dan pada Vukovara. Objasnio je da je tog dana bio "srećan što se završio rat" u tom gradu i da mu je "bilo teško" kada je komandir naredio da krenuo ka Ovčari.

OVČARSKA "ZEMLJA ZDRAVICA"

HAG/DEN HAAG, 08.09.2006.

Svedočeci u odbranu Mileta Mrkšića, bivši pukovnik JNA tvrdio da nije video nikakvu grobnicu na Ovčari, iako je posle 20. novembra 1991. godine boravio na tom poljoprivrednom dobru i nadgledao pokop životinja uginulih tokom opsade Vukovara. Ovčarske njive je, kaže, krasila samo "zemlja zdravica" i nikakvih grobnica nije bilo

Svedočeci u korist bivšeg pukovnika JNA Mileta Mrkšića, jednog od trojice optuženih za masakr na Ovčari, penzionisani pukovnik jugoslovenske armije Zoran Bašić je negirao da je kao šef Komisije za asanaciju terena po ulasku JNA u Vukovar bilo šta znao o masovnoj grobnici na Ovčari u kojoj je pokopano oko 200 Hrvata. Za nju je, kaže, saznao tek u proleće 1993. godine kada su ga o tome obavestili "neki australijski novinari".

Tvrdio je da je posle 20. novembra 1991. godine nedaleko od hangara na Ovčari u toku asanacije terena prisustvovao pokopavanju leševa uginulih životinja, ali da tom prilikom nije otkrio nikakve druge grobnice. Da bi

pokazao kako ništa nije ukazivalo na postojanje humki, opisao je da je njive oko Ovčare krasila samo "zemlja zdravica".

Pronalaženje i identifikovanje leševa je, kako je rekao, "bio ponos" ljudi koji su radili na asanaciji terena i zato bi oni, po njemu, "vrlo rado" otkopali i grobnicu na Ovčari da su za nju znali. Tvrdi, međutim, da on i njegovi saborci iz JNA nisu imali nikakvih podataka o grobnici, osim što su pojedini teritorijalci o tome "ponešto nabacivali".

Na tim "nabacivanjima" teritorijalaca tužilac se najduže zadržao u svom unakrsnom ispitivanju, jer je, po njemu, to znak da je Bašić čuo za postojanje masovne grobnice na Ovčari, ali da se njome nije bavio jer su tamo pokopani zarobljeni Hrvati. Svedok je vidno uzrujan takvom konstatacijom, povišenim tonom odgovorio su sve to "imaginacije" tužioca kojima pokušava "da mu naturi nešto što nije imao ni u podsvesti".

Rekao je i da se ne oseća odgovornim što je na teritoriji za čiju je asanaciju bio zadužen godinu dana kasnije otkrivena masovna grobnica, jer, objasnio je, "nije mogao da zna ono što je prikriveno".

Odbrana će svog narednog svedoka izvesti u ponedeljak.

MRKŠIĆEVA ODBRANA ISTRAJAVA NA ALIBIJU

HAG/DEN HAAG, 11.09.2006.

Pukovnici Velimir Ćorić i Mile Mrkšić su, tvrdi odbrana, 20. novembra 1991. godine zajedno otišli iz Negoslavaca za Beograda. "Časkajući" su proveli put koji je, prema Ćoriću, možda trajao dva a možda i nekoliko sati, s obzirom da su u Beograd kako je prvo rekao stigli "pre ponoći", da bi se zatim ispravio i rekao da je to bili "između 9 i pola 10" sati uveče

Branioci Mileta Mrkšića ne odustaju od namere da optuženom pukovniku potvrde alibi za noć 20. novembra 1991. godine kada je na poljoprivrednom dobru Ovčara pogubljeno više od 250 hrvatskih zarobljenika. Velimir Ćorić je, naime, već četvrti svedok odbrane koji tvrdi da je Mile Mrkšić te noći bio u Beogradu, a ne u komandi u Negoslavcima.

Siguran je u svoje tvrdnje zato što je, kaže, lično prevezao Mrkšića do Beograda, službenim vozilom kojim je ranije istog dana došao u Vukovar. Ćorić je upućen u jednodnevni obilazak jedinica Gardijske brigade u Vukovaru po nalogu Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu u kojem je tada obavljao posao referenta.

Nakon završenog posla a u vreme vojničke večere – oko 19 časova, Ćorić, Mrkšić i još dve osobe su se uputili ka Beogradu. Za taj put im je, po proceni svedoka trebalo oko sat i trideset minuta do 2 sata, što bi značilo do su u Beograd stigli "pre ponoći". Pošto ga je branilac "ispravio" sugerišući mu da je to bilo "između 9 i pola 10" uveče, svedok je "korigovao" svoj iskaz i prilagodio ga prethodnim svedočenjima o alibiju pukovnika Mrkšića.

Po optužbi, Mrkšić je u noći masakra bio u štabu u Negoslavcima, nadomak Vukovara, gde su ga komandanti podređenih jedinica obavestili o zlostavljanjima zarobljenika u hangaru na Ovčari. Da bi to dokazao, tužilac je danas svedoku predočio iskaze koje je Mrkšić dva puta tokom 1998. godine dao istražnom sudiji u Beogradu. U tim iskazima, Mrkšić kaže da je iz Negoslavaca otišao 21. novembra 1991. u jutarnjim časovima, na sastanak sa saveznim sekretarom Kadijevićem. Kaže, takođe, da je u Beograd otišao helikopterom a ne automobilom.

Uprkos predočenim izjavama samog optuženog, svedok je ostao pri svojim tvrdnjama - Mrkšić i on su 20. novembra 1991. godine otišli za Beograd istim kolima i stigli su posle otprilike dva sata.

Branioци su prigovorili što se izjave koje je Mrkšić dao u istražnom postupku u Srbiji koriste u unakrsnom ispitivanju. Sudije su, međutim "privremeno" dozvolile da se svedok suočava sa sadržinom tih izjava, s tim što će "naknadno ceniti snagu tog dokaza".

Novi svedok odbrane je Ivan Minić, pilot helikoptera koji je saobraćao između Beograda i Negoslavaca. Po dnevniku letenja, koji je odbrana pokušala da uvede u dokaze, 20. novembra nije bilo letova iz Vukovara. Sledećeg dana bila su dva jutarnja leta. Tužilac se usprotivio uvođenju tog dokumenta tvrdeći da nije poštovan red letenja i da je bilo moguće da je Mrkšić jednim od helikoptera u jutarnjim časovima 21. novembra doleteo u Beograd.

NOVI SVEDOCI MRKŠIĆEVOG ALIBIJA

HAG/DEN HAAG, 12.09.2006.

Odbrana Mileta Mrkšića nastoji da dokaže da optuženi pukovnik nije odleteo za Beograd 21. novembra već se odvezao kolima dan ranije. To, po odbrani, potvrđuju dvojica pilota helikoptera koji su u novembru 1991. godine saobraćali između Negoslavaca kod Vukovara i aerodroma u Batajnici

Svedočenjem Nenada Novičevića i Milana Babića, pilota 890. helikopterske eskadrole bivše JNA, branioci nastoje da ospore tvrdnju optužbe da je pukovnik Mile Mrkšić odleteo za Beograd 21. novembra 1991. godine. Po odbrani, Mrkšić se do Beograda prevezao automobilom 20. novembra uveče, upravo u vreme kada su pripadnici Teritorijalne odbrane pogubili oko 250 hrvatskih zarobljenika na poljoprivrednom dobru Ovčara.

Milan Babić je svedočio da je 21. novembra vozio samo zapovednika lokalne TO Miroljuba Vujovića i komandanta Prvog jurišnog odreda Borivoja Tešića, koji su kao i Mrkšić pozvani na prijem za "oslobodioce Vukovara" kod generala Veljka Kadijevića, tadašnjeg Saveznog sekretara za odbranu. Drugi svedok, Nenad Novičević je tog dana bio u Negoslavicima i prvi let za Beograd je, tvrdi, imao tek 24. novembra 1991. godine, kada je vozio Mrkšića u komandu Prve vojne oblasti.

Međutim, na beogradskom suđenju za masakr u Ovčari, optuženi Miroljub Vujović je svedočio da se u helikopteru kojim je 21. novembra leteo za Beograd pored njega nalazio i pukovnik Mrkšić. Iako ga je tužilac suočio sa tim Vujovićevim iskazom, svedok Babić je ostao pri tvrdnji da "Mrkšić nije bio u njegovoj letelici", a da li je bio u nekoj drugoj to, kaže, "nije mogao da zna".

Dokazni postupak odbrane pukovnika Mrkšića nastaviće se u četvrtak kad bi trebalo da svedoči Dušan Jakšić, prethodnik Miroljuba Vujovića na mestu komandanta Teritorijalne odbrane Vukovara.

ODLUČNO "NE" PUKOVNIKA MRKŠIĆA

HAG/DEN HAAG, 14.09.2006.

Pukovnik Mrkšić se "svom žestinom suprotstavio" zahtevu teritorijalca da im se prepuste ratni zarobljenici kako bi im bilo suđeno pred lokalnim sudovima, tvrdi svedok odbrane Dušan Jakšić. Ljudima odvedenim iz vukovarske bolnice je i pored toga presuđeno po kratkom postupku na poljoprivrednom dobru Ovčara, 20. novembra 1991. godine

Dušan Jakšić se povukao sa pozicije komandanta srpske Teritorijalne odbrane u Vukovaru dva dana uoči zauzimanja grada pošto je, kako je rekao, počeo da ga "hvata vijetnamski sindrom". Po naređenju majora Šljivančanina, na mesto komandanta teritorijalca je došao Miroljub Vujović koji je prošle godine pred beogradskim sudom za ratne zločine osuđen na dvadesetogodišnju zatvorsku kaznu zbog ubistva oko 250 hrvatskih zarobljenika na Ovčari.

Svedočeći u odbranu bivšeg komandanta Gardijske brigade, Jakšić je opisao kako je formirao Teritorijalnu odbranu, sarađivao sa JNA i konačno šta mu je Mrkšić rekao prilikom poslednjeg susreta u štabu u Negoslavicima, 20. novembra 1991. godine.

Tog dana je, po svedoku, u vukovarskom preduzeću Velepromet održana sednica vlade SAO Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema. Istovremeno su, tvrdi optužba, pripadnici JNA i Teritorijalne odbrane izvodili pacijente iz vukovarske bolnice koji su trebalo da budu evakuisani ka slobodnim delovima Hrvatske. Uoči sednice Vlade, Jakšiću se obratio predsednik suda i predložio da odu kod Mrkšića, kako bi dogovorili da ratni zarobljenici - a pacijenti vukovarske bolnice su smatrani zarobljenicima - ostanu u Vukovaru da bi im se sudilo pred lokalnim sudovima.

Jakšić je prihvatio predlog i otišao u Mrkšićevu komandu u Negoslavicima. Međutim, kada mu je izložio ideju predsednika suda, Mrkšić se, tvrdi svedok, "svom žestinom suprotstavio" i rekao da "zarobljenici idu u Srbiju i da će im tamo biti suđeno". Nakon "decidnog odgovora" komandanta vukovarske operacije, svedok je zaključio da više ne može da utiče na Mrkšića da promeni odluku, te je to i preneo predsedniku suda i predstavnicima Vlade na sednici u Veleprometu.

Po svedočenjima oficira JNA koji su na njoj učestvovali, sednica je završena odlukom da se zarobljenici preuzmu od JNA kako bi im se sudilo Vukovaru. Autobusi sa zarobljenicima su iz bolnice odvezeni u kasarnu JNA a potom na poljoprivredno dobro Ovčara. Vojna policija koja je obezbeđivala autobuse i hangar na Ovčari se u jednom trenutku povukla i zarobljenici su prepušteni "teritorijalcima" koji su ih pogubili na kilometar udaljenom stratištu Grabovo.

ZA MRKŠIĆA, PROTIV ŠLJIVANČANINA

HAG/DEN HAAG, 15.09.2006.

Dušan Jakšić je došao u Hag kao svedok odbrane pukovnika Mileta Mrkšića. O Veselinu Šljivančaninu, koji ga je četiri dana pre masakra u Ovčari smenio sa položaja komandanta lokalne TO je, međutim, imao da kaže samo najgore – podržavao je "ološ, kriminal i nesposobne ljude" a "časne i poštene" je uklanjao

Momčilo Bulatović, branilac Veselina Šljivančanina, optužio je danas svedoka Dušana Jakšića da ne govori istinu i da ima lični animozitet prema

optuženom majoru koji ga je, nakon "bezbednosne procene i obaveštajne kontrole" smenio sa položaja zapovednika lokalne srpske Teritorijalne odbrane" zbog sumnje da je bio umešan u šverc oružja i automobila".

Bulatović je, time, izazvao burnu reakciju Jakšića, koji je u Hag došao kao svedok odbrane Mileta Mrkšića, prvooptuženog za zločin u vukovarskoj Ovčari. Tvrdeći da "nije imao nikakvu korist od rata i ostao siromašniji nego što je bio", Jakšić je uzvratilo da je "problem gospodina Šljivančanina" bio u tome "što je ološ, kriminalce i nesposobne ljude postavio, a časne i poštene skinuo." To je, po Jakšiću, bila Šljivančaninova "velika greška i zato danas i jeste tu."

Jakšić je smenjen 16. novembra 1991. a na njegovo mesto Šljivančanin je postavio Miroljuba Vujovića. Četiri dana kasnije pripadnici Teritorijalne odbrane pod njegovom komandom su na poljoprivrednom dobru Ovčara ubili više od 250 hrvatskih zarobljenika, zbog čega je Vujović prošle godine pred Većem za ratne zločine u Beogradu osuđen na 20 godina zatvora.

Tužilac je u unakrsnom ispitivanju ukazivao da je Vujović bio Šljivančaninov izbor i da je to imalo tragične posledice. Pitao je Jakšića da li je, dok je bio komandant TO, učinio bilo kakav propust ili odbio da izvrši neko naređenje. Svedok je to negirao, tvrdeći da "nije bilo praktičnih razloga da bude smenjen sa funkcije". Sledeća serija pitanja odnosila se na to da li je Jakšić dobio naređenje da ubije civile, da li bi takvo naređenje izvršio i da li bi svojim potčinjenima naredio da ubijaju zarobljenike. "Apsolutno nikada" – odgovorio je Dušan Jakšić.

KAKO JE MRKŠIĆ IŠAO NA PRIJEM ZA "OSLOBODIOCE VUKOVARA"

HAG/DEN HAAG, 19.09.2006.

Odbrana je pozvala još jednog pilota 890. helikopterske eskadrile kako bi dokazala da 21. novembra 1991. godine nije bilo leta kojim je Mile Mrkšić mogao da odleti za Beograd. Prethodno je Mrkšićeva supruga tvrdila da je njen muž došao u Beograd uveče 20. novembra, službenim automobilom.

Dušan Milošević je četvrti pilot 890. helikopterske eskadrile koji kao svedok odbrane Mileta Mrkšića nastoji da ospori tvrdnje tužioca da je optuženi pukovnik poletio za Beograd ujutro 21. novembra 1991. godine. Teza branilaca je da se Mrkšić odvezao u Beograd prethodne večeri,

službenim automobilom, te da nije bio prisutan u Vukovaru kada je na poljoprivrednom dobru Ovčara pogubljeno 250 hrvatskih zarobljenika.

Pozivajući se na dnevnik letenja 890. helikopterske eskadrile, svedok Milošević je tvrdio da 21. novembra 1991. godine nije bilo letova iz Negoslavaca ka Beogradu. U dnevniku su, istina, upisani neki letovi, ali je Milošević – kao i ostala trojica pilota koji su svedočili za odbranu - tvrdio da se radi o "grešci u pisanju".

Tužilac međutim tvrdi da je postojao još jedan let koji nije upisan u dnevnik i to onaj kojim je Mrkšić, zajedno sa komandantom TO Vujovićem i još jednim oficirom Gardijske brigade 21. novembra ujutro odleteo za Beograd, na prijem koji je za "oslobodioce Vukovara" priredio tadašnji savezni sekretar za odbranu, general Kadrijević. Optužba se poziva na ratni dnevnik Gardijske brigade i svedočenje pukovnika Radoja Trifunovića, koji tvrdi da je u dnevnik lično upisao da je Mrkšić otišao helikopterom u Beograd u 8:15 ujutro 21. novembra 1991. godine.

Na sugestiju optužbe da taj let nije upisan u dnevnik letenja svedok je odgovorio da "nikada nije čuo da neki let nije upisan" i "da ne može da shvati kako bi se to desilo". Piloti, ukazao je svedok, uvek traže da se upiše gde, kada i na kojoj letelici lete jer se iz toga vidi "njihov lični nalet".

Pošto je Milošević završio svedočenje, odbrana pukovnika Mrkšića ostala je privremeno bez svedoka. Suđenje Vukovarskoj trojki oficira bivše JNA nastaviće se u četvrtak ujutro, svedočenjem potpukovnika Lešanovića, načelnika Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane pri komandi Gardijske brigade.

POSLEDNJE UPOZORENJE NEVOLJNOM SVEDOKU

HAG/DEN HAAG, 20.09.2006.

I pored obavezujućeg naloga, nesuđeni svedok optužbe zaštićen pseudonimom P019 odbio da svedoči u korist pukovnika Mileta Mrkšića. Ako se ne odazove poslednjem pozivu da dođe u Hag, mogao bi da bude optužen za nepoštovanje suda

Svedok zaštićen pseudonimom P 019 ni nakon obavezujućeg sudskog naloga, "ni po koju cenu", nije spreman da svedoči u odbranu pukovnika Mileta Mrkšića, saopštio je danas sudija Kevin Parker, predsedavajući Veća koje sudi Vukovarskoj trojki oficira bivše JNA. Sudije su zbog toga odlučile da upute još jedan formalni poziv svedoku, pre nego što pristupe jedinoj meri

koja im ostaje na raspolaganju – da pokrenu postupak za nepoštovanje suda i naredbe hapšenje i transfer svedoka u Hag.

Sudija Parker je odbrani skrenuo pažnju da je pokretanje postupka za nepoštovanje suda zbog neodazivanja na poziv suda "dramatičan korak, toliko radikalan da do sada još nije preduzet" u praksi Tribunala. Najdalje je otišlo veće koje sudi Momčilu Krajišniku kada je izdalo nalog za hapšenje svedoka Branka Đerića, ali ga je povuklo kada se Đerić predomislio i pristao da se dobrovoljno pojavi u Hagu.

Pošto smatraju da je njegovo svedočenje "zaista važno za odbranu pukovnika Mrkšića", branioci su istrajni u zahtevu da se svedok prinudno dovede u Hag. P 019 se prvobitno nalazio na listi svedoka tužilaštva, međutim kako je optužba odustala od tog svedočenja, odbrana nije imala prilike da ga unakrsno ispituje.

Kako je danas ukazao Mrkšićev advokat Vladimir Domazet odbrana do sada nije uspela ni da razgovara sa tim svedokom jer je "izričito zabranio optužbi da braniocima dostavi podatke" koji bi im omogućili da s njim stupe u kontakt. O razlozima za pozivanje ovog svedoka Mrkšićev branilac je govorio na sednici zatvorenoj za javnost. Iz otvorenog dela rasprave se moglo zaključiti da je P 019 bio na visokim položajima i obavljao različite funkcije. Ne zna se, međutim da li je reč o položajima u saveznim, hrvatskim ili srpskim organima političke ili vojne vlasti.

Branioci druge dvojice optuženih Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića su se saglasili da bi "rado unakrsno ispitivali ovog svedoka da je ostao svedok optužbe". U ovom slučaju se Radićev branilac "protivi da se bilo koji svedok natera da svedoči" dok Šljivančaninov branilac prenosi stav optuženog majora da "želi da čuje samo svedoke koji dobrovoljno svedoče"

Ukoliko se P 019 ne odazove poslednjem pozivu za svedočenje mogao bi da bude optužen za nepoštovanje suda i suočen sa zatvorskom kaznom u trajanju do 7 godina i/ili novčanom kaznom u iznosu do 100.000 evra.

PREBACIVANJE ODGOVORNOSTI

HAG/DEN HAAG, 22.09.2006.

Za Ovčaru je, po odbrani pukovnika Mrkšića, bio odgovoran komandant 80. brigade Milorad Vojinović kojem je 18. novembra prepuštena ta zona odgovornosti. Kao Mrkšićev naslednik na mestu komandanta Operativne grupe Jug, Vojinović je bio nadležan i za krivično gonjenje počinilaca masakra na Ovčari

Odbrana Mileta Mrkšića tvrdi da je poljoprivredno dobro Ovčara 20. novembra 1991. godine - u vreme masakra nad više od 250 hrvatskih zarobljenika - bilo u zoni odgovornosti 80. motorizovane brigade pukovnika Milorada Vojinovića a ne Operativne grupe Jug kojom je komandovao optuženi Mrkšić.

Da bi potvrdili tu tezu, branioci su na klupu za svedoke izveli pukovnika Milovana Lešanovića, načelnika štaba protivvazdušne odbrane pri Mrkšićevoj Gardijskoj brigadi. Lešanović je svedočio da je komandant Vojinović, postupajući po Mrkšićevom naređenju od 18. novembra 1991. godine, preuzeo zonu odgovornosti u području Ovčare, Jakobovca i Grabova. Sledećeg dana Vojinović je tu zonu podelio na dva dela, tako da se Ovčara našla pod komandom Lakog artiljerijskog diviziona protivvazdušne odbrane (LAD PVO) 80. brigade.

Po naređenjima koje je branilac predočio svedoku, Ovčara je ostala u zoni odgovornosti artiljerijskog diviziona do 21. novembra 1991. godine. Sledećeg dana je komandant 80. brigade Vojinović od Mrkšića preuzeo komandu nad Operativnom grupom Jug. Odbrana tako nastoji da ukaže da Mrkšić ne samo da nije bio odgovoran za Ovčaru već nije bio dužan ni da preduzme mere da se počinio zločina kazne. On se, navodi odbrana, 22. novembra vratio na položaj komandanta Gardijske brigade, a dva dana kasnije je jedinicu povukao u Beograd.

Pozivajući se na jedno naređenje od 23. novembra 1991. koje je Mrkšić potpisao kao komandant Operativne grupe Jug, tužilac je tvrdio da je optuženi i tog dana bio nadležan za sve jedinice na području Vukovara. Po tužiocu, i artiljerijski divizion je morao da bude pod komandom OGJ jer se i 80. brigada nalazila pod Mrkšićevom komandom.

Lešanović je potvrdio da je Vojinović primao naređenja od Mrkšića, ali se nije složio ni sa jednom drugom tezom optužbe, ponavljajući da jedinice 80. brigade nisu bile prepotčinjene Operativnoj grupi Jug.

KO JE BIO ODGOVORAN ZA ZAROBLJENIKE NA OVČARI

HAG/DEN HAAG, 25.09.2006.

Analizom zapisa iz Operativnog dnevnika 80. motorizovane brigade, svedok Mrkšićeve odbrane Rade Danilović zaključuje da je za Ovčaru bio odgovoran Laki artiljerijski divizion protivvazdušne odbrane (LAD PVO) 80. brigade

Obrana Mileta Mrkšića je izvela još jednog svedoka koji tvrdi da se Ovčara nije nalazila u zoni odgovornosti optuženog pukovnika, već Milorada Vojinovića, komandanta 80. motorizovane brigade i njenog Lakog artiljerijskog diviziona protivvazdušne odbrane (LAD PVO).

Da bi to dokazali, Mrkšićevi branioci su za svedoka pozvali Radeta Danilovića, bivšeg načelnika štaba 80. brigade koji je analizirao zapise iz Operativnog dnevnika te jedinice. Prema dnevniku, "prtvorenički objekat Ovčara" je do 20. novembra 1991. godine bio pod Danilovićevom komandom, što je on kao svedok i potvrdio.

Naređenjem komandanta Vojinovića od 20. novembra 1991. godine, komandu nad Ovčarom je preuzeo Laki artiljerijski divizion protivvazdušne odbrane koji je, po svedoku, imao zadatak da "spreči svako maltretiranje i uredi pravila po kojima će se postupati u pritvoru".

Tokom svog dokaznog postupka, tužilac je ukazivao da je pukovnik Mrkšić bio odgovoran za zarobljenike na Ovčari jer je kao komandant Operativne grupe JUG komandovao i 80. motorizovanom brigadom i Lakim artiljerijskim divizionom u njenom sastavu. Svedok je, međutim, danas tvrdio da je Laki divizion sve vreme trajanja borbi na vukovarskom ratištu ostao u sastavu 80. brigade i da nikada nije prepotčinjen Mrkšiću.

Danilović će na pitanja tužioca odgovarati sutra.

SLOJEVI MRKŠIĆEVE KOMANDNE ODGOVORNOSTI

HAG/DEN HAAG, 26.09.2006.

Pukovnik Mrkšić je bio odgovoran za celokupni prostor "na kojem su raspoređene njemu potčinjene jedinice", rekao svedok odbrane u unakrsnom ispitivanju i priznao da nikada nije dobio pismeno naređenje generala Panića da spreči odmazdu nad hrvatskim civilima. Prosleđivanje tog naređenja je, po optužbi, bio Mrkšićev zadatak

Pukovnik Mrkšić nije podređenim jedinicama preneo naređenje generala Živote Panića od 18. novembra 1991. godine, kojim se jedinicama JNA angažovanim u vukovarskoj operaciji nalaže da spreče odmazdu srpske Teritorijalne odbrane nad civilnim stanovništvom. I to ga, smatra optužba, čini komandno odgovornim za ubistvo više od 250 ljudi na poljoprivrednom dobru Ovčara 20. novembra 1991. godine koje su počinili pripadnici lokalne TO.

Tužilac je tu tezu izneo nakon što je svedok Mrkšićeve odbrane Rade Danilović, u unakrsnom ispitivanju, rekao da "žali što su ljudi na Ovčari ubijeni na neljudski način" ali isto tako "žali i što su trojica oficira bivše JNA po komandnoj odgovornosti optuženi za taj zločin".

Tužilac je nakon toga svedoku predočio izvode iz Operativnog i Ratnog dnevnika 80. motorizovane brigade u kojoj je Danilović bio načelnik štaba. Zajednički su pregledali upise od 18. 19. i 20. novembra 1991. godine, ali nigde nisu našli zapis o naređenju generala Panića da se spreči odmazda nad civilima. Takvo naređenje, smatra optužba, moralo da bude zabeleženo... da je preneto. Svedok se sa time saglasio ukazujući da je odmazda "ozbiljan zločin".

Još jedan od segmenta Mrkšićeve odgovornosti je, po optužbi, komanda nad područjem u kojem se nalazila Ovčara. Obrana je do sada dokazivala da je Ovčara bila u zoni odgovornosti divizionu 80. brigade. Tužilac međutim tvrdi da se i 80. brigada, budući u sastavu Operativne grupe Jug, nalazila u zoni odgovornosti pukovnika Mrkšića. Prema tome, ukazao je tužilac, "ako komandant 80. brigade izvesti komandanata Operativne grupe Jug da se nešto događa u njegovoj zoni odgovornosti, onda Mrkšić ima odgovornost da rešava taj problem". Mada je rekao da svaki komandant ima svoju zonu odgovornosti, svedok se saglasio sa tužiocem da je komandant Operativne grupe Jug pukovnik Mrkšić bio odgovoran za celokupni prostor "na kojem su bile raspoređene njemu potčinjene jedinice".

Današnje i jučerašnje zasedanje odvijalo se bez prisustva optuženog Mrkšića koji je nakon redovnih lekarskih pregleda, zadržan u bolnici. Mrkšić je, saopštio je predsedavajući sudija Parker, dao dopuštenje da se izvođenje dokaza nastavi u njegovom odsustvu.

ZAGUBLJENO NAREĐENJE KAO DOKAZ

HAG/DEN HAAG, 27.09.2006.

Mada tvrdi da postoji Mrkšićevo naređenje podređenim jedinicama da spreče odmazdu, odbrana taj dokument nema, pošto je, kao i ratni dnevnik, zagubljen u vojnom arhivu Gardijske brigade

Dodatnim ispitivanjem Radeta Danilovića, odbrana pukovnika Mrkšića je najverovatnije završila izvođenje svojih dokaza. Na listi svedoka Mrkšićeve odbrane nalaze se još tri osobe – jedna i pored obavezujućeg naloga suda ne želi da svedoči, druga je nakon obavezujućeg naloga odlučila da svedoči, a treća je usled lošeg zdravstvenog stanja onemogućena da dođe u

Hag. Odbrani je naloženo da do ponedjeljka popodne organizuje dolazak tih svedoka u sudnicu ili njihovo svedočenje putem video linka, pošto je za taj dan zakazan početak izvođenja dokaza odbrane Miroslava Radića. Na listi Radićevih svedoka nalazi se 8 imena, uključujući i optuženog.

Svedok Mrkšićeve odbrane Rade Danilović je u nastavku unakrsnog ispitivanja tvrdio da on, kao načelnik štaba 80. motorizovane brigade, nije bio zvanično obavješten o ubistvu 250 hrvatskih zarobljenika na Ovčari već je čuo samo "govorkanja da su zločin počinili pripadnici TO". Nije se, međutim, time bavio pošto je smatrao da će "mere preduzeti komandant Milorad Vojinović koji se u noći masakra nalazio u komandi". Takve Danilovićeve tvrdnje tužilac je nazvao "glupostima." Danilović je do kraja unakrsnog ispitivanja tvrdio da "ne zna da li su se jedinice TO nalazile pod Mrkšićevom komandom" i uporno je govorio da mu je "veoma teško da se seti događaja od pre 15 godina". Tužilac je rekao da je njemu teško da u to poveruje, jer je zločin na Ovčari "zverstvo koje se obično ne dešava u životu". Pošto se svedok pobunio da ga "vređa što mu tužilac ne veruje", dobio je kratak odgovor da "optužba ne sumnja u njegovu iskrenost ali sumnja u njegovu čestitost".

U dodatnom ispitivanju, odbrana pukovnika Mrkšića je pokušala da popravi štetu koja je prouzrokovana svedokovom tvrdnjom iz unakrsnog ispitivanja da mu "nikada nije prosleđeno pismeno naređenje generala Žvota Panića da se spreči odmazda nad hrvatskim civilima". Prosleđivanje naređenja je, po optužbi, bio Mrkšićev zadatak a dokaz da nije prosleđeno, tvrdio je tužilac, je taj što ne postoji zapis o tome u Operativnom dnevniku 80. brigade.

Branilac je, međutim, ukazivao da je takvo naređenje postojalo ali da nije upisano u Operativni dnevnik jer to "nije bila praksa" u Vukovaru 1991. godine. Da bi to potvrdio branilac je pokazao niz naređenja komande Prve vojne oblasti, Operativne grupe Jug i 80. brigade koja nisu upisana u Operativni dnevnik. Konkretno naređenje generala Mrkšića podređenim jedinicama da spreče odmazdu branilac nije pokazao jer "odbrana nije uspela da pronade taj dokument". Između ostalih dokumenata, u vojnom arhivu nedostaje i Ratni dnevnik komandanta Gardijske brigade Mileta Mrkšića.

PUKOTINE U "VUKOVARSKOJ TROJKI"

02.10.2006

Na samom početku izvođenja dokaza Miroslava Radića, novi zastoj u suđenju Vukovarskoj trojki, zbog bolesti prvo-optuženog Mileta Mrkšića

koji se ne slaže da se postupak nastavi u njegovom odsustvu. Radićev branilac pozvao Veće da "stane na put odugovlačenju prvooptuženog"

Suđenje Vukovarskoj trojki oficira bivše JNA optuženih za masakr u Ovčari novembra 1991. godine je danas prekinuto po treći put u poslednjih dva meseca, nakon što je branilac Miroslava Radića izložio uvodnu reč i tako započeo dokazni postupak odbrane nekadašnjeg kapetana JNA.

Razlog za odlaganje je, saopštio je predsedavajući sudija Kevin Parker, bolest Mileta Mrkšića koji je prethodne nedelje imao operativni zahvat i nije dao saglasnost da se suđenje nastavi bez njegovog prisustva. Mrkšić se saglasio da u njegovom odsustvu Radićeva odbrana može izneti svoju uvodnu reč, ali ne i saslušavati svedoke od kojih je prvi trebalo da bude sam optuženi. Radićev branilac Borivoje Borović se oštro usprotivio novom odlaganju postupka ukazujući da "neki nemaju razloga da odugovlače sa suđenjem" i pozivajući veće da "stane na put odugovlačenju prvookrivljenog". Prethodno je suđenje bilo odloženo u avgustu, na više od mesec dana, zbog zdravstvenih problema advokata Miroslava Vasića, branioca Mileta Mrkšića.

Novak Lukić branilac Veselina Šljivančanina se takođe izjasnio protiv odlaganja, prenoseći Veću želju optuženog majora da se "suđenje odvija u kontinuitetu".

Pošto Mrkšić, po savetima lekara, neće biti sposoban da dolazi u sudnicu još najmanje nedelju dana, advokat Borović je predložio da se između Tribunala i Pritvorske jedinice UN uspostavi video link i direktna telefonska linija. Po mišljenju Borovića, optuženom će tako biti omogućeno da ima stalnu vezu sa advokatima i direktno prati Radićevo svedočenje. Veće će odluku o upotrebi video linka doneti u toku sutrašnjeg dana, nakon što utvrdi da li za to postoje tehničke mogućnosti i da li je optuženi Mrkšić zdravstveno sposoban da na taj način prati suđenje.

KAPETAN RADIĆ JE SAMO IZVRŠAVAO NAREĐENJA

HAG/DEN HAAG, 02.10.2006

Odbrana Miroslava Radića će dokazati da optuženi kapetan bivše JNA nije odgovoran za ubistvo više od 260 hrvatskih zarobljenika iz vukovarske bolnice odnosno da nije komandovao neposrednim izvršiocima tog zločina na Ovčari

Miroslava Radića je u kratkoj uvodnoj reči najavio da će tokom dokaznog postupka izvesti osam svedoka među kojima će biti i sam optuženi. Dvoje svedoka će svoj iskaz dati putem pisane izjave a među svedocima i jedan vojni veštak.

Beogradski advokat Borivoje Borović je, kako je rekao, uveren da će tokom dvonedeljnog izvođenja dokaza pokazati da optuženi Radić nije učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu, niti je znao ili bio svestan koji su njegovi ciljevi. Takođe, tvrdi branilac, optuženi "nije radio u dogovoru sa bilo kojom osobom koja je navedena kao učesnik udruženog zločinačkog poduhvata". Po optužnici, to su pored Radića bili bivši oficiri JNA Mile Mrkšić, Veselin Šljivančanin i neposredni izvršioци zločina na Ovčari - komandanti i pripadnici Teritorijalne odbrane (TO) Vukovara, od kojih se u optužnici navode Miroljub Vujović i Stanko Vujanović.

Suprotno tvrdnjama optužbe, Radićeva odbrana negira da su se TO i dobrovoljačke jedinice u vreme zločina na Ovčari nalazili pod Radićevom komandom. Radić je, tvrdi branilac, komandovao samo svojom četom dok su TO i dobrovoljci bili "nezavisno telo" koje je "sadejstvovalo sa JNA."

Radić je tokom borbi u Vukovaru komandovao jednom četom Gardijske brigade JNA i, kako je istakao branilac, poštovao je naređenja pretpostavljenih, "postupao u skladu sa tada važećim pravilima službe i visokim ličnim, profesionalnim standardima i principima". Zbog uspeha postignutih na vukovarskom ratištu, Radić je, naveo je Borović, unapređen i odlikovan ordenom za hrabrost.

MRKŠIĆ ODLOŽIO RADIĆEVO SVEDOČENJE

HAG/DEN HAAG, 03.10.2006.

Pošto Mile Mrkšić ne daje saglasnost da u njegovom odsustvu počne svedočenje suoptuženog Miroslava Radića, suđenje Vukovarskoj trojki je privremeno obustavljeno i moglo bi da počne u ponedeljak... ukoliko se Mrkšić do tada oporavi

Mile Mrkšić se protivi da svedočenje Miroslava Radića počne u njegovom odsustvu, zbog čega je suđenje otkazano i nastaviće se najranije u ponedeljak. Pod uslovom, naravno, da se Mrkšić do tada oporavi.

Kako se postupak ne bi odugovlačio, Radićev branilac Borivoje Borović je juče predložio da se između Pritvorske jedinice i sudnice uspostavi

video link i direktna telefonska linija kako bi Mrkšić, iako nije u sudnici, mogao direktno da prati svedočenje kolege sa optuženičke klupe.

Veće predsedavajućeg sudije Kevina Parkera je bilo spremno da izađe u susret Borovićevom predlogu, ali je nakon konsultacija sa lekarima utvrdilo da za Mrkšića ne bi bilo dobro da prati suđenja čak ni posredno, preko video linka. Zbog toga je Veće odlučilo da će se Vukovarska trojka u punom sastavu vratiti u sudnicu tek u ponedeljak.

Bivši pukovnik JNA Mile Mrkšić je kao komandant vukovarske operacije bio nadređen kapetanu Miroslavu Radiću. Osim njih dvojice, za zločin na Ovčari u novembru 1991. je optužen i Mrkšićev oficir za bezbednost Veselin Šljivančanin.

POČELO SVEDOČENJE MIROSLAVA RADIĆA

HAG/DEN HAAG, 09.10.2006.

Na početku svedočenja u svoju odbranu, Miroslav Radić rekao da je Gardijska brigada bila "jedinica za obezbeđenje ličnosti i objekata, protokole i ukazivanje počasti" a ne "elitna jedinica" za borbu, kako su tvrdili svedoci optužbe. Na regrute JNA je gledao "kao na svoju decu" i savetovao ih da "ne okrvave ruke a sačuvaju živote". Teritorijalcima, kaže, nije komandovao nego ih je "koordinirao."

Kapetan Miroslav Radić je danas sa optuženičke prešao na klupu za svedoke i tako započeo svoj dokazni postupak. Zajedno sa pukovnikom Miletom Mrkšićem i majorom Veselinom Šljivančaninom, Radić je optužen za ubistvo više od 250 ljudi na poljoprivrednom dobru Ovčara, 20. novembra 1991. godine. Radićev iskaz je trebalo da počne prošle nedelje, ali je odložen zbog zdravstvenih problema optuženog Mrkšića koji je odbio da saglasnost da se Radićevo svedočenje odvija u njegovom odsustvu.

Pošto se predstavio, Radić je opisao dolazak njegove Treće čete I motorizovanog bataljona Gardijske brigade na vukovarsko ratište, početkom oktobra 1991. godine. Gardijska brigada je, po Radićevom tumačenju, imala zadatak da oslobodi vukovarsku kasarnu koja se nalazila pod blokadom, kako ih je opisao, "neprijateljskih paravojnih formacija Republike Hrvatske".

To je za mlade regrute pod njegovom komandom, smatra Radić, "bio težak teret, nametnut silom zakona", jer su se nalazili u uslovima u kojima se "lako gubio život". Oni, kaže, nisu bili "sposobni da se bore sa neprijateljem u gradskoj borbi", jer je obuka kroz koju su prošli "bila površna". Pritom su,

tvrdi, bili i psihički nepripremljeni za ratovanje, tako da je među njima vladao veliki strah koji je "mogao rukom da se opipa". Radić kaže da se prema svojim vojnicima odnosio kao prema deci i savetovao ih da obavljaju zadatke koji su im povereni tako da "ne okrvave ruke a sačuvaju život".

Na početku svedočenja, Radić je negirao neke od teza koje su mogle da se čuju tokom dokaznog postupka optužbe. Tako je tvrdio da Gardijska brigada nije bila "elitna jedinica" obučena za borbena dejstva, već da je do upućivanja na vukovarsko ratište imala zadatak da "obezbeđuje objekte i odaje počasti stranim državicima prilikom dolaska u Beograd".

Optužba tereti Radića je da je komandovao pripadnicima Teritorijalne odbrane koji su - kao neposredni počinioci zločina na Ovčari - pred beogradskim sudom za ratne zločine osuđeni na maksimalne zatvorske kazne. Iako je svedočio o prvim danima dolaska na vukovarsko ratište, Radić je već nagovestio da će se braniti tvrdnjom da je samo "koordinirao" akcije teritorijalaca i da im nije bio nadređeni komandant.

KAPETAN RADIĆ NEGIRA DA JE KOMANDOVAO ČETNICIMA 10.10.2006

Miroslav Radić osporava tvrdnje zaštićenih svedoka optužbe da je učestvovao u selekciji zarobljenika u vukovarskoj bolnici, njihovom odvođenju u kasarnu JNA i na poljoprivredno dobro Ovčara. Negira da je komandovao četom od 1.000 "četnika, dobrovoljaca, teritorijalaca" ukazujući da "nije četnički oficir već oficir JNA"

Svedočeci u svoju odbranu, kapetan Miroslav Radić je osporavao izjave zaštićenih svedoka koji su ga tokom dokaznog postupka optužbe teretili za pripreme masakra oko 260 ljudi na Ovčari, 20. novembra 1991. godine. Radić je negirao da je učestvovao u selekciji ljudi u vukovarskoj bolnici, njihovom zarobljavanju, odvođenju u kasarnu JNA i na poljoprivredno dobro Ovčara gde su pogubljeni.

Radić priznaje da je tog dana bio u vukovarskoj bolnici ali tvrdi da se kratko zadržao pošto "nije bio zainteresovan za ono što se dešava". U bolnici su se, kaže, već nalazili njegov komandant Borivoje Tešić i pukovnik Nebojša Pavković, oficir iz pretpostavljene komande.

Svedok-optuženi tvrdi da "nikada nije imao razloga da svoje vojnike šalje na Ovčaru" i da nije znao da se u hangarima poljoprivrednog dobra bilo šta događa. Da je znao da se nešto događa i uverio se da za to postoji potreba,

kaže da bi "lično tamo otišao". U vreme masakra optuženi je, prema sopstvenom svedočenju, bio na prasećem pečenju i proslavi oslobođenja Vukovara gde je ostao do ranog jutra 21. novembra 1991.

Pozivajući se na svoj oficirski čin i ulogu starešine, Radić je danas rekao da bi "preduzeo potrebne mere protiv svakoga ko je počinio zločin" samo da je znao da je zločin počinjen. A on je, kaže, saznao za ubistvo nekoliko stotina hrvatskih zarobljenika tek 1992. godine, čitajući štampu. Masakr na Ovčari su počinili pripadnici Teritorijalne odbrane i dobrovoljačkih odreda koji su se, po tvrdnjama optužbe, nalazili pod Radićevom komandom. Optuženi to negira tvrdeći da je samo "koordinirao" njihove akcije.

Radić je danas nastojao da ospori i svedočenje novinara Slavoljuba Kačarevića koji je nakon razgovora sa Radićem u časopisu "Intervju" napisao da je optuženi komandovao grupom od 1.000 ljudi, među kojima je bilo "četnika, dobrovoljaca, pripadnika Teritorijalne odbrane". Kačarević je, kaže Radić, to napisao misleći da kapetan želi da se hvali. Istina je da on "nije komandovao tim ljudima, već ih je samo "naučio da daju stražu". Među njima je, ukazao je bilo različitih grupacija, između ostalih i četnika, a on, kaže Radić "nije četnički oficir već oficir JNA".

Danas posle podne Miroslav Radić će odgovarati na pitanja tužioca.

ŠTA SVE KAPETAN RADIĆ NIJE RADIO U VUKOVARU HAG/DEN HAAG, 10.10.2006.

U unakrsnom ispitivanju, Miroslav Radić tvrdio da mu je sećanje na događaje u Vukovaru danas mnogo bolje nego što je bilo pre osam godina, kada je dao izjave Upravi bezbednosti VJ i Vojnom sudu u Beogradu. Od dolaska u Hag Radić je, kaže, "imao vremena da razmisli."

Kapetan Miroslav Radić je u unakrsnom ispitivanju ostao pri tvrdnji da je u vukovarsku bolnicu prvi put ušao 19. novembra 1991. godine a ne dan ranije kako je rekao radnicima Uprave bezbednosti Vojske Jugoslavije u izjavi iz 1998. godine.

Tužilac je tvrdio da Radić menja svoj iskaz iz 1998. godine zato što ga je doktor Juraj Njavro u prošlogodišnjem svedočenju optužio da je 18. novembra 1991. godine fizički zlostavljao pacijente bolnice i vršio inspekciju kako bi utvrdio ko su ranjenici a ko prerušeni pripadnici Zbora Narodne Garde.

Radić, međutim, odgovara da "nikada nije izvršio ni jednu akciju koja bi ugrozila bilo čiji život". Za izjavu iz 1998. godine je rekao da je "neprecizna" i rezultat "nepripremljenosti za razgovor u Upravi bezbednosti." Tek po dolasku u Hag Radić je, tvrdi, razmislio i setio se šta se dešavalo 18. a šta 19. i 20. novembra 1991. godine.

Po njegovoj verziji događaja, 20. novembra je uz praseće pečenje slavio oslobođenje Vukovara. U bolnicu je došao "na kratko" i tada je video kako se žene, deca i starci ukrcajavu u vojne autobuse i po "sopstvenom izboru, bez prisile" odlaze u Hrvatsku ili Srbiju. Svedoci optužbe su, međutim, tvrdili da je Radić tog dana u vukovarskoj bolnici po naređenju majora Veselina Šljivančanina vršio selekciju ranjenika i bolesnika. "Odabrani" su, po optužnici, iz bolnice odvedeni u kasarnu JNA a nakon toga na Ovčaru gde su pogubljeni.

Radić kaže da se uopšte ne seća da je bilo ikakve selekcije, a ako je i bilo "on za to nije znao". Rekao je i da "nije imao utisak da je bilo kakva akcija u toku" i da u to vreme, "nije ni znao da postoji Ovčara".

Za optužbu da je pacijente izvođene iz vukovarske bolnice nazvao "mrtvim ljudima" - što mu je na teret stavio jedan od zaštićenih svedoka optužbe - Radić je rekao da je "nelogična". Takva situacija se, po njemu, nikada nije odigrala a taj svedok je i ranije pisao "neistine o njemu". Neistine su, po Radiću, govorili i drugi svedoci koji su tvrdili da je prisustvovao sastanku sa Vojislavom Šešeljem kada je vođa radikala rekao "da ni jedan ustaša neće živ izaći iz Vukovara."

Unakrsno ispitivanje Miroslava Radića biće nastavljeno sutra.

ZA UŠI PA PRED PRAVDU

HAG/DEN HAAG, 11.10.2006.

Miroslav Radić tvrdi da u noći masakra na Ovčari, 20.novembra 1991. nije mogao da bude obavešten o ubistvima jer se nalazio na večeri u Vukovaru. Da je znao ko su počinioci ubistva "uhvatio bi ih za uši i priveo pravdi". Svedoci koji kažu drugačije - "izmišljaju"

Poput pukovnika Mileta Mrkšića i kapetan Miroslav Radić deo odbrane zasniva na alibiju, tvrdeći da je u noći između 20. i 21. novembra 1991. godine, kada su na Ovčari pogubljena 264 hrvatska zarobljenika, bio na večeri sa ostalim starešinama Prvog bataljona Gardijske brigade. Zbog toga,

kaže, nije mogao ni da bude obavešten o masakru, za koji je saznao tek godinu dana kasnije.

Sličnim alibijem su se, ukazao je danas tužilac, na beogradskom suđenju za zločin na Ovčari branili i optuženi pripadnici Teritorijalne odbrane i dobrovoljačkih odreda ali su sudije odbacile takvu odbranu i osudile ih na maksimalne zatvorske kazne kao direktne počinioc ubistva. Osuđeni "teritorijalci" i "šešeljevci" su, po tužiocu, bili pod Radićevom komandom.

Radić je u unakrsnom ispitivanju tvrdio da ni sledećeg jutra, 21. novembra 1991. godine nije bio obavešten o počinjenim ubistvima. Najmanje dva svedoka optužbe su izjavili da su 21. novembra sa Radićem razgovarali o masakru na Ovčari, ali je njihove iskaze optuženi danas nazvao "izmišljotinama". Da je znao za ubistva on bi, kako je danas rekao, počinioc "uhvatio i za uši i za ruku i priveo ih pravdi".

Pošto Radić tvrdi da je vršio samo koordinaciju teritorijalaca i šešeljevaca, tužilac je u unakrsnom ispitivanju ukazivao da je "koordinacija aspekt komandovanja" i da je optuženi imao ovlašćenje da tim jedinicama izdaje naređenja. Radić je odgovorio da ne može da preuzme "odgovornost za život i rad više od hiljadu ljudi", koliko ih je po njegovim procenama bilo u području na kojem je imao komandu. Naređenja nije izdavao već "samo prenosio" ono što je naređivao njemu nadređeni major Borivoje Tešić. Po Radiću, teritorijalci su se nalazili pod Tešićevom komandom sve do povratka Gardijske brigade u Beograd 24. novembra 1991. godine.

Radić je nazvao izmišljotinama i tvrdnje zaštićenih svedoka optužbe koji su bili u sastavu odreda TO i dobrovoljaca i svedočili da im je Radić komandovao. Rekao je i da je "siguran je da čak ni tužilac više ne veruje" u tezu o njegovoj komandnoj odgovornosti.

Radić se danas posle podne vratio na optuženičku klupu a na mestu za svedoke ga je zamenio Slavko Stijaković, zamenik komandanta Prvog bataljona Gardijske Brigade u čijem je sastavu bila i Radićeva četa.

HRABROST, ODLUČNOST I DISCIPLINA

HAG/DEN HAAG, 12.10.2006.

Kapetan Miroslav Radić je, tvrdi njegov pretpostavljeni starešina Slavko Stijaković, bio "hrabar, odlučan i disciplinovan oficir" čije su jedinice "najuspešnije obavljale dodeljene zadatke". Teritorijalna odbrana i "Šešeljevci" nisu bili pod komandom optuženog, kaže Stijaković

Kapetan bivše JNA Slavko Stijaković je u novembru 1991. godine bio zamenik komandanta Prvog bataljona Gardijske brigade u čijem se sastavu nalazila i četa kapetana Miroslava Radića. Svedočeći u Radićevu odbranu, Stijaković je tvrdio da optuženi nije komandovao pripadnicima Teritorijalne odbrane i dobrovoljačkih odreda koji su 20. novembra 1991. godine počinili ubistvo više od 250 ljudi na poljoprivrednom dobru Ovčara.

Prema odbrani, teritorijalci i "Šešeljevci" su se do povratka Gardijske brigade u Beograd nalazili pod komandom Borivoja Tešića, komandanta Prvog bataljona i Jurišnog odreda. Stijaković je dodao da su neregularne formacije do 14. novembra 1991. bile "u sadejstvu" sa Radićevom četom, ali ne i pod njegovom komandom. Nakon tog datuma Radićeva četa, po naređenju pukovnika Mrkšića, više nije bili u sastavu Jurišnog odreda u kojem su ostali teritorijalci i dobrovoljci, koji su nedelju dana kasnije počinili zločin na Ovčari.

Nakon što je opisao Radićevu komandu ulogu, svedok je ukazao i na njegove vojničke sposobnosti. Reкао je da je Radić bio "hrabar, odlučan i disciplinovan oficir" čije su jedinice "najuspešnije obavljale dodeljene zadatke".

Tužilac je u unakrsnom ispitivanju ukazao na dva naređenja pukovnika Živote Panića od 19. oktobra i 18. novembra 1991. godine u kojima se nalaže razoružavanje dobrovoljaca i upozorava na rizik odmazde nad hrvatskim zarobljenicima. Svedok je odgovorio da je Prvi bataljon "u potpunosti vladao stanjem na terenu" i dodao da on, u to vreme, "nije znao za slučajeve odmazde".

Mada je tužilac sugerisao da je od jutra 21. novembra 1991. godine "ceo Vukovar - uključujući civile, neposredne počiniocе zločina, pripadnike teritorijalnih i dobrovoljačkih odreda - govorio o ubistvima na Ovčari", Stijaković je tvrdio da je za masakr čuo tek 1995. godine.

Radićeva odbrana će svoj dokazni postupak završiti do kraja sledeće nedelje, svedočenjem vojnog veštaka a nakon toga bi na klupu za svedoke trebalo da pređe optuženi Veselin Šljivančanin.

NE KOMANDUJE NEGO NAREĐUJE

HAG/DEN HAAG, 13.10.2006.

Po svedoku odbrane, Miroslav Radić kao komandir čete nema ovlašćenje da komanduje već samo da "izdaje naređenja u vezi sa borbenim dejstvima". Pošto je njegova četa prestala sa borbenim dejstvima 10.

novembra, tog datuma je prestalo i sadejstvo sa teritorijalcima i šešeljevcima koji su deset dana kasnije počinili masakr na Ovčari

Nekadašnji starešina u jedinici Miroslava Radića je danas, pod merama zaštite lika i glasa, svedočio da je Treća četa Prvog bataljona Gardijske brigade prestala sa borbenim dejstvima 10. novembra 1991. godine. Tog datuma je, po odbrani, prestalo i "sadejstvo" Radićeve čete sa pripadnicima Teritorijalne odbrane i Šešeljevog dobrovoljačkog odreda.

Deset dana kasnije, teritorijalci i šešeljevci su na poljoprivrednom dobru Ovčara pogubili više od 250 ljudi. Optužba tvrdi da su se oni i tada nalazili pod Radićevom komandom a da je optuženi, u međuvremenu, redovno održavao sastanke sa komandantima teritorijalaca i dogovarao dalje borbene operacije.

Svedok je danas to negirao ukazujući da Radić, kao komandir čete, nije mogao da ima komandno mesto već osmatračnicu, kao i da nikada nije održavao sastanke i komandovao već "izdavao naređenja u vezi sa borbenim dejstvima". A to je kaže svedok "mogao da radi i na ulici" i nije mu bilo potrebno komandno mesto, kako sugerise optužba.

Svedoci optužbe su tvrdili i da je Radić bio prisutan kada je Vojislav Šešelj rekao da "ni jedan Ustaša neće živ izaći iz Vukovara". Svedok je potvrdio da je vođa radikala krajem oktobra 1991. godine došao u Vukovar ali se, tvrdi, nije zadržavao. Radić je za to vreme bio "na izvršenju zadatka" i nije se susreo sa Šešeljem, kaže svedok.

NEZABORAVNA VEČERA U VUKOVARU

HAG/DEN HAAG, 16.10.2006.

Odbrana dokazuje da su nakon 10. novembra 1991. godine, prestala "sadejstva" Radićeve čete sa teritorijalcima i šešeljevcima. U noći masakra na Ovčari, 20. novembra 1991., Radić je bio na večeri, tvrdi njegov nekadašnji vukovarski kolega

Kapetan Miroslav Radić, nakon 10. novembra 1991. nije "sadejstvovao" sa pripadnicima Teritorijalne odbrane i dobrovoljačkog odreda Leva Supoderica, tvrdi Zoran Zirojević, komandir jedne od četa u sastavu Prvog bataljona Gardijske brigade. Zirojević svedoči u odbranu Miroslava Radića optuženog da je komandovao "teritorijalcima" i

“šešeljevcima” koji su 20. novembra 1991. godine pogubili 264 hrvatska zarobljenika na poljoprivrednom dobru Ovčara.

Radić je prvi sledeći zadatak, kaže Zirojević, dobio tek nakon pada Vukovara, 19. novembra 1991. godine, kada je po naređenju pretpostavljenog komandanta Borivoja Tešića obezbeđivao vukovarsku bolnicu. Zirojević je to mogao da potvrdi pošto je preko radio veze čuo kako Tešić izdaje naređenje Radiću da obezbedi bolnicu. Optužba inače tvrdi da je Radić 19. i 20. novembra samovoljno otišao u vukovarsku bolnicu gde je, zajedno sa optuženim majorom Šljivančaninom, vršio selekciju bolesnika i ranjenika koji su tokom noći pogubljeni.

U svom dokaznom postupku, odbrana nastoji da ospori tvrdnje svedoka optužbe koji su svedočili da je uoči masakra Radić bio na Ovčari. Zirojević je to negirao navodeći da je u noći između 20. i 21. novembra 1991. godine sedeo za istom stolom sa Radićem do “ranih jutarnjih časova”, na večeri kod komandira minobacačkog voda Prvog bataljona. Te večere se, rekao je svedok, dobro seća pošto su za dva meseca na ratištu “samo dva puta jeli kuvanu hranu”.

RADIĆEV ALIBI: "DRUŽENJE DO SVANUĆA"

HAG/DEN HAAG, 17.10.2006.

Radićeva odbrana nastavila da dokazuje da su teritorijalci i "šešeljevci" - neposredni izvršioци zločina na Ovčari - primali naređenja od majora Borivoja Tešića. Svedok Davor Vučković potvrđuje da je u noći 20. novembra 1991. Radić "do svanuća" bio u njegovoj osmatračnici, na "druženju" i "prasećem pečenju"

Odbrana Miroslava Radića je na klupu za svedoke izvela oficira bivše JNA Davora Vučkovića koji je u novembru 1991. godine, komandovao minobacačkom baterijom Prvog bataljona Gardijske brigade. Vučković je svedočio da je po naređenju majora Borivoja Tešića pružao artiljerijsku podršku četi kapetana Radića.

Kao oficir sa najvišim činom u Prvom bataljonu Tešić je, po svedoku, dobio zadatak da komanduje Prvim Jurišnim odredom u čijem su se sastavu, tvrdi odbrana, nalazili i pripadnici dobrovoljačkog odreda Leva Supoderica i lokalni teritorijalci. Vučković je rekao da su dobrovoljci i teritorijalci primali naređenja direktno od Tešića. Optužba tvrdi da su se ove paravojne formacije

nalazile pod komandom kapetana Radića i da su njihovi komandanti dolazili na redovne sastanke na Radićevom komandnom mestu.

Kao i prethodni svedoci odbrane Vučković je to negirao, tvrdeći da nikada nije video komandante teritorijalaca i dobrovoljaca na Radićevoj osmatračnici. Osporio je i navode optužbe da je kapetan Radić na svom komandnom mestu - zajedno sa suoptuženim pukovnikom Mrkšićem i majorom Šljivančaninom - "planirao operaciju oslobođenja Vukovara".

Pozivajući se na nekoliko svedočenja iz svog dokaznog postupka, optužba navodi da je Radić rukovodio selekcijom zarobljenika u vukovarskoj bolnici i da je u noći maskara na Ovčari za koji se tereti bio na poljoprivrednom dobru Ovčara.

Radić se od tih optužbi brani alibijem, tvrdeći da je 20. novembra 1991. godine bio na večeri kod jednog od komandanata iz Prvog bataljona. Vučković je danas potvrdio da je večera organizovana u njegovoj osmatračnici i da se Radić "na druženju" i "prasećem pečenju" zadržao "do svanuća".

Optužba ne negira "druženje", ali tvrdi da se Radić već oko ponoći vratio na svoje komandno mesto gde je obavešten o ubistvima na Ovčari.

EKSPERTIZA RADIĆEVE ULOGE U VUKOVARU

HAG/DEN HAAG, 18.10.2006.

Svedočenje vojnog eksperta odbrane o ulozi kapetana Miroslava Radića u borbenim dejstvima u Vukovaru novembra 1991. godine. Veštak potvrđuje osnovnu tezu odbrane da Radić nije bio nadređen lokalnim teritorijalcima i Šešeljevima dobrovoljcima – neposrednim izvršiocima masakra u vukovarskoj Ovčari

Pukovnik Vojske Srbije Božidar Forca je na zahtev odbrane Miroslava Radića sastavio dvodelni izveštaj o ulozi i zadacima optuženog kapetana bivše JNA u vukovarskoj operaciji u novembru 1991. godine. Izveštaj je sastavljen na osnovu brojnih vojnih dokumenta koje Radićeva odbrana dostavila svom vojnom ekspertu.

U prvom delu izveštaja profesor Forca uopšteno govori o organizaciji, rukovođenju i komandovanju oružanim snagama bivše Jugoslavije. Drugi deo dokumenta posvećen je komandnom lancu u Gardijskoj brigadi i borbenim aktivnostima Treće čete Prvog bataljona kojom je komandovao Miroslav Radić.

Potvrđujući tezu odbrane, vojni veštak je zaključio da Radić nije bio pretpostavljeni komandant Miroljubu Vujoviću koji se nalazio na čelu odreda Teritorijalne odbrane Petrova Gora ili dobrovoljcima iz odreda Leva Supoderica pod vođstvom Milana Lančuzanina. Oni su, tvrdi veštak, kao i Radić primali naređenja od komandanta Prvog bataljona, Borivoja Tešića.

Profesor Forca je dalje, na osnovu Ratnog dnevnika Prvog bataljona i naređenja pukovnika Mileta Mrkšića, zaključio da je angažovanje Radićeve jedinice u borbenim dejstvima prestalo 10. novembra 1991. godine kada je četa ispunila dodeljeni zadatak. Teritorijalci i dobrovoljci su, ukazao je veštak, četiri dana kasnije i fizički razdvojeni od Radićeve čete, po naređenju komandanta Operativne grupe Jug Mileta Mrkšića.

Veštak odbrane osporava još jedan navod iz optužnice protiv Vukovarske trojke - da je Miroslav Radić učestvovao u selekciji i odvođenju ljudi iz vukovarske bolnice 20. novembra 1991. godine. Veštak, naime, zaključuje da Radić "nije imao zadatke u vezi sa transportom i obezbeđenjem konvoja civila i ranjenika". Usmeno naređenje da obezbedi krug bolnice dobio je 19. novembra 1991. a već u popodnevnim časovima ga je na toj poziciji smenila četa vojne policije, zaključio je ekspert odbrane.

Profesor Forca će u nastavku svedočenja odgovarati na pitanja branilaca Mileta Mrkšića i Veselina Šljivančanina kao i na pitanja optužbe.

HIPOTETIČKA ODGOVORNOST

HAG/DEN HAAG, 19.10.2006.

Postavljajući veštaka odbrane Miroslava Radića u niz hipotetičkih situacija, tužilac dobio odgovore koje je tražio – da je znao da je u toku izvršenje zločina, oficir JNA je morao da "preduzme mere da spreči zločin i izvesti nadležne organe o onome što se dogodilo..." Optužba tvrdi da Radić nije učinio ništa od toga i tako doprineo ubistvu oko 260 ljudi na Ovčari

Optužba je u unakrsnom ispitivanju pukovnika Vojske Srbije Božidara Force nastojala da ospori deo njegovog ekspertskog nalaza u kojem zaključuje da se pripadnici odreda Teritorijalne odbrane Petrova Gora i dobrovoljačkog odreda Leva Supoderica nisu nalazili pod komandom Miroslava Radića.

Da bi potvrdio svoju tezu o Radićevoj komandnoj odgovornosti, tužilac je citirao izjavu koju je komandant njegove jedinice dao tužilaštvu, a u kojoj se navodi da je "Radićev odnos sa komandantima odreda Petrova Gora i

Leva Supoderica bio prijateljski i da su se njegova naređenja sledila". To, po veštaku, i dalje ne znači da je kapetan Radić izdavao naređenja koja su potčinjeni izvršavali. Pukovnik Forca je ostao pri tom mišljenju i kada je tužilac citirao Radićevo svedočenje u kojem je on rekao da je "izrađivao planove za borbene akcije i na osnovu toga delio zadatke komandantima". Po tumačenju veštaka to samo znači da je Radić "određivao trenutak kad će se krenuti u akciju", dok su naređenja ranije pripremali i izdavali drugi.

Ostatak unakrsnog ispitivanja protekao je u tužiočevim hipotezama o mogućnostima koje je "komandir čete mogao da iskoristi da je znao da je u toku izvršenje zločina i aktivnostima koje je trebalo da preduzme pošto je identifikovao počinioce". Optužba naime tvrdi da je Radić već tokom masakra na Ovčari, 20. novembra 1991. godine, bio obavešten o ubistvima a nije učinio ništa da spreči ili kazni počinioce, već je naprotiv zatajio zločin.

Unakrsno ispitivanje je često prekidano prigovorima advokata odbrane Borivoja Borovića koji je ukazivao da takva pitanja nisu od velike koristi veću. Mada se predsedavajući sudija saglasio sa stavom odbrane, tužilac je nastavio sa svojom linijom ispitivanja, sve dok veštak nije zaključio da je hipotetički komandir čete ako je znao za zločin "morao da preduzme mere da spreči zločin, pozove četvu vojne policije, naredi svojim vojnicima da napuste mesto zločina, izvesti nadležne organe o onome što se dogodilo". A Radić, tvrdi tužilac, nije učinio ništa od toga, mada je znao šta se događalo na Ovčari .

Suđenje trojici oficira bivše JNA za masakr na Ovčari biće nastavljeno sledeće srede kada će na klupu za svedoke preći i poslednji optuženi, major Veselin Šljivančanin.

ŠLJIVANČANINOVA ISTINA O OVČARI

HAG/DEN HAAG, 25.10.2006.

Major bivše JNA Veselin Šljivančanin, optužen za masakr na Ovčari, počeo dokazni postupak najavom da će u narednih tridesetak dana izneti "svoju istinu" o vukovarskim zločinima

Odbrana Veselina Šljivančanina će u svom dokaznom postupku "izneti ubedljive dokaze u prilog utvrđivanja istine" o događajima u Vukovaru iz novembra 1991. godine, najavio je u današnjoj uvodnoj reči Novak Lukić, vođa tima Šljivančaninove odbrane.

Po braniocu, istina je da je major Šljivančanin 20. novembra 1991. godine bio u vukovarskoj bolnici ali ne i u kasarni JNA i na poljoprivrednom dobru Ovčara gde su ga navodno videli neki od svedoka optužbe. Tužilac je, naveo je advokat Lukić, "preko svojih svedoka pokušao da predstavi da je Šljivančanin bio na različitim mestima u isto vreme" pa će odbrana zbog toga deo svog dokaznog postupka posvetiti tačnom utvrđivanju gde se optuženi nalazio u tri dana koja su obuhvaćena optužnicom za masakr na Ovčari.

Odbrana će, najavio je advokat Lukić, osporavati i komandnu odgovornost Šljivančanina u odnosu na pripadnike vojne policije i "teritorijalce" koji su, po optužnici, učestvovali u evakuaciji bolnice, zlostavljanju zarobljenika u kasarni JNA i njihovom pogubljenju na poljoprivrednom dobru Ovčara. Takođe će, najavio je branilac, dokazati da sukob u kojem je Gardijska brigada učestvovala nije imao karakter napada na civilno stanovništvo, što je jedan od uslova da se krivična dela za koja se Šljivančanin tereti kvalifikuju kao zločini protiv čovečnosti. Gardijska brigada u kojoj je optuženi bio na položaju načelnika bezbednosti je, naprotiv, "učinila sve da pomogne civilnom stanovništvu", ukazao je branilac.

U dokaznom postupku koji će trajati najdalje do božićne pauze u radu Tribunala, odbrana Veselina Šljivančanina izvešće ukupno 16 svedoka. Prvi je sam optuženi koji je danas prešao sa optuženičke na klupu za svedoke. U prvom delu iskaza je govorio o svojoj vojnoj karijeri, zaduženjima Gardijske brigade u mirnodopsko i ratno vreme, zatim o zadacima, rukovođenju i komandovanju bezbednosnim strukturama Gardijske brigade i učešću vojne policije u vukovarskoj operaciji. Budući da je današnje svedočenje završeno dolaskom Gardijske brigade na vukovarsko ratište, može se pretpostaviti da će Šljivančanin u sutrašnjem nastavku izneti "svoju istinu" o ubistvu 250 hrvatskih zarobljenika na Ovčari.

PRECIZNA SATNICA KRETANJA

HAG/DEN HAAG, 26.10.2006.

Svedočeci u svoju odbranu, Veselin Šljivančanin detaljno opisuje šta je radio 18. i 19. novembra 1991. godine, dan uoči ubistva oko 260 ljudi na Ovčari

Major bivše JNA Veselin Šljivančanin je negirao da je bio oficir za bezbednost Operativne grupe Jug, nadležne za područje Vukovara u novembru 1991. godine. Drugog dana svedočenja je tvrdio da je prisustvovao

isključivo sastancima komande Gardijske brigade, u kojoj je, kaže, obavljao dužnost načelnika bezbednosti, te da "nikada nije primio bilo kakvo naređenje ili papir" kojim je postavljen na položaj "bezbednjaka" u Operativnoj grupi.

Prolazeći kroz brojna naređenja, izveštaje i izvode iz ratnog dnevnika, Šljivančanin je ukazao da je vojska već polovinom oktobra imala informacije da se "centri odbrane hrvatskog MUP i Zbora narodne garde" nalaze u vukovarskoj bolnici ili njenoj neposrednoj blizini. Odbrana je inače tokom dokaznog postupka optužbe tvrdila da su se u bolnici skrivali pripadnici Zbora narodne garde preobučeni u bolničko osoblje. Ti ljudi su, po optužnici, izvedeni iz bolnice, odvedeni u kasarnu JNA i tokom noći 20. novembra 1991. godine pogubljeni na Ovčari. Šljivančanin se zajedno sa Miletom Mrkšićem i Miroslavom Radićem tereti za taj zločin.

Major bivše JNA je drugog dana svedočenja opisao različite događaje kojima je prisustvovao tokom vukovarske operacije. Detaljno je govorio o dve evakuacije ranjenika i bolesnika iz oktobra 1991. godine, pregovorima i predaji "hrvatskih paravojnih formacija" na Mitnici nadomak Vukovara 18. novembra 1991. i uspešnoj evakuaciji oko 4.000 civila iz vukovarskog naselja Vučedol. Tog dana Šljivančanin se susreo i sa evropskim posmatračima koje je proveo kroz Vukovar i izlazio im u susret mada je, kaže, "znao da se bave obaveštajnim radom".

Šljivančanin je svedočio da je pre podne i rano popodne 19. novembra 1991. godine proveo sa specijalnim izaslanikom UN Sajrusom Vensom/Cyrus Vance i ambasadorom Herbertom Okunom koji su došli da posete Vukovar. Okun je o svojim zapažanjima iz Vukovara već svedočio tokom dokaznog postupka optužbe. Tada je, između ostalog, rekao da ih je Šljivančanin "nezgrapnim i očiglednim lažima" o navodno miniranom mostu preko reke Vuke sprečio da odu u vukovarsku bolnicu. Major Šljivančanin je to danas negirao tvrdeći da se bolnica, u to vreme, "nije nalazila u zoni dejstva njegove jedinice".

O detaljima svojih aktivnosti u preostalim časovima 19. i 20. novembra, Šljivančanin će govoriti sutra, u nastavku svedočenja.

EVAKUACIJA PO PLANU

HAG/DEN HAAG, 27.10.2006.

Veselin Šljivančanin negira da je imao komandnu ulogu u evakuaciji ranjenika i bolesnika vukovarske bolnice, njihovom odvođenju u kasarnu JNA i pogubljenju na Ovčari. Kada se raspitivao o zarobljenicima

iz kasarne, rečeno mu je da je "evakuacija obavljena po planu". Kasnije su i on i pukovnik Mrkšić obavješteni da se teritorijalci na Ovčari ponašaju "nasilnički"

Major bivše JNA Veselin Šljivančanin je trećeg dana svedočenja tvrdio da je 20. novembra 1991. godine veći deo dana proveo u vukovarskoj bolnici. Po navodima optužbe, Šljivančanin je rukovodio evakuacijom bolesnika i ranjenika i selekcijom ljudi u bolnici, a potom u kasarni nadgledao maltretiranja zarobljenika, da bi na kraju prisustvovao njihovom pogubljenju na Ovčari.

Optuženi major je danas negirao tvrdnje svedoka optužbe nazivajući ih "raznim izmišljanjima". On kaže da je u bolnicu došao već oko 6 sati ujutro i zadržao se do kasnog popodneva. Trijažu ili odvajanje prerusenih pripadnika Zbora narodne garde (ZNG) od "pravih ranjenika" su, svedočio je, vršili organi bezbednosti i pripadnici Teritorijalne odbrane, ali pre svih lekari vukovarske bolnice, dok je pretres "odvojenih" obavljala vojna policija.

Kada je konvoj sa ranjenicima napustio bolnicu, Šljivančanin se, kaže, još neko vreme zadržao u bolnici gde je "pio kafu i razgovarao sa lekarima" a predveče je došao do kapije na ulazu u kasarnu gde ga je komandir čete vojne policije obavestio da je evakuacija "sprovedena po planu".

Šljivančanin tvrdi da je u večernjim časovima od svojih referenata za bezbednost saznao da su ljudi iz bolnice odvedeni na Ovčaru gde su ih već čekali pripadnici TO koji su se ponašali "nasilnički". Tvrdi da je i Mrkšić o tome bio obavješten, ali da "ništa nije rekao". Na redovnom referisanju, Mrkšić je, kako svedoči njegov načelnik bezbednosti, saopštio da je održana sednica Vlade SAO Istočne Slavonije na kojoj je odlučeno da se zarobljenici prepuste "terotrijalcima".

Šljivančanin je u potpunosti negirao svoju odgovornost za evakuaciju bolnice i za tretman prema zarobljenicima u kasarni JNA. On tvrdi da je za evakuaciju bio nadležan pukovnik Nebojša Pavković koji je u Vukovar došao po naređenju Saveznog sekretara za narodnu odbranu, da se o zarobljenicima u kasarni starao komandant kasarne, a hangar na Ovčari je obezbeđivala vojna policija iz 80. motorizovane brigade. Kada se vojna policija povukla sa Ovčare, teritorijalci su ljude iz hangara odveli na obližnje stratište Grabovo, gde su ih streljali.

ŠLJIVANČANIN: OVČARA JE BILA U MRKŠIĆEVOJ
ZONI ODGOVORNOSTI
HAG/DEN HAAG, 30.10.2006.

Optuženi Veselin Šljivančanin tvrdi da su masakr na Ovčari počinili "kukavice i psihopate koji su želeli da ukaljaju ugled i dostojanstvo JNA". Kaže da se "nije udruživao" sa Mrkšićem i Radićem sa ciljem progona nesrpskog stanovništva u Vukovaru. Za masovnu grobnicu na Ovčari je saznao iz medija ali nije verovao "dezinformacijama"

Kao što je učinio u oktobru prošle godine na početku suđenja za zločin na Ovčari, major bivše JNA Veselin Šljivančanin je danas pod zakletvom ponovio da su ubistvo oko 260 ljudi počinili "kukavice i psihopate kako bi ukaljali ugled i dostojanstvo JNA i onih koji su voleli Jugoslaviju". Zbog toga ga, rekao je, "pogađa kao čoveka što se nalazi na optužnici" za masakr od 20. novembra 1991. godine.

Šljivančanin tvrdi da je za postojanje masovne grobnice na Ovčari saznao "iz sredstava javnog informisanja" nakon što su mediji počeli da pišu o tome. Nije, međutim, verovao "dezinformacijama iz žute štampe" niti im je, rekao je, "pridavao značaja".

Pre nego što je počeo da odgovara na pitanja branilaca suoptuženih Mrkšića i Radića, Šljivančanin je ukazao da nikada nije bio deo udruženog zločinačkog poduhvata što mu tužilac stavlja na teret. Rekao je i da se "profesionalno odnosio prema dodeljenim zadacima", da mu Mrkšić nikada nije naredio "bilo šta suprotno zakonu" i da se nije "udruživao sa Radićem" koji je, po Šljivančaninu, imao svoje starešine i od njih dobijao zadatke.

Branilac Mileta Mrkšića je u unakrsnom ispitivanju negirao Šljivančaninovu tvrdnju da je optuženi pukovnik znao da je deo ljudi odvedenih 20. novembra 1991. godine iz vukovarske bolnice, na zahtev vlade SAO Istočne Slavonije prepušten pripadnicima lokalne Teritorijalne odbrane. Radićev branilac je dokazivao da Radić tog dana nije vršio selekciju i pretres zarobljenika u bolnici i da nije dobijao naređenja od Šljivančanina.

Na početku unakrsnog ispitivanja, tužilac je podsetio na Šljivančaninovu tvrdnju da je "nevin čovek" i tražio je od optuženog da kaže "ko je po njemu odgovoran za ubistva". Posle uobičajenog odgovora da se radi o "kukavicama", da se Ovčara "nije nalazila u zoni odgovornosti njegove jedinice" ili tvrdnje da "nije imao prilike time da se bavi", Šljivančanin je rekao da mu je "teško da bude sudija i presuđuje ko je počinio gnusni zločin".

Na više puta ponovljeno pitanje tužioca u čijoj se zoni odgovornosti nalazila Ovčara, Šljivančanin je najpre izbegavao direktan odgovor da bi na kraju ipak potvrdio da to bila zona odgovornosti Operativne grupe Jug, čiji je komandant bio optuženi Mile Mrkšić.

Unakrsno ispitivanje Veselina Šljivančanina se nastavlja sutra.

ČOVEK ZA SVE

HAG/DEN HAAG, 31.10.2006.

Veselin Šljivančanin je, po tužiocu, imao "mnogo veću ulogu od one koja je odgovarala načelniku bezbednosti Gardijske brigade". Optuženi major je potvrdio da mu komandant Mrkšić nije preneo naređenje pretpostavljene komande da se spreči odmazda nad hrvatskim zarobljenicima. To naređenje je, tvrdi optuženi, "prvi put video u Hagu."

Naređenje generala Živote Panića da se zabranjuje "svaka odmazda nad hrvatskim zarobljenicima" u Vukovaru, major Veselin Šljivančanin je, tvrdi, prvi put video tek kada je došao u Hag. On je tako, u unakrsnom ispitivanju, potvrdio tezu optužbe da je komandant Operativne grupe Jug Mile Mrkšić propustio da potčinjene jedinice upozori na ponašanje teritorijalaca koji su dva dana nakon upućenog naređenja, 20. novembra 1991. godine, pogubili 264 ljudi na poljoprivrednom dobru Ovčara.

Šljivančanin je, međutim, dodao da je Mrkšić svakodnevno izdavao takve zadatke, a da je Panićevo naređenje "uopšteni zadatak, prepisan iz vojnih pravila".

Citirajući odredbe pravila međunarodnog ratnog prava, tužilac je tvrdio da su oficiri JNA bili odgovorni ne samo za dela svojih potčinjenih, već i za dela drugih jedinica pa čak i pojedinaca. Optuženi oficir bivše JNA je potvrdio da je "uvek bio svestan da je u potpunosti odgovoran za svoje postupke kao i za postupke potčinjenih". Reкао je da bi, u slučaju da su saznali za zločin, oficiri JNA bili dužni da počinioce kazne ili prijave nadležnom komandantu. To se po Šljivančaninu odnosilo na sve oficire, uključujući i Mrkšića.

Vođa tima optužbe Marks Mur/Moore je optuženog pitao i šta je "on, major Veselin Šljivančanin, uradio da bi sprečio napade na zarobljenike", koji su, po njegovoj ideji iz vukovarske bolnice upućeni u kasarnu JNA. Šljivančanin je odgovorio da "nije ni pretpostavio da će autobusi biti

napadnuti" a kasarna je, kako je rekao, "bila najbezbedniji objekat u tom trenutku.

Šljivančanin je u unakrsnom ispitivanju tvrdio da nije bio na položaju načelnika bezbednosti u Operativnoj grupi Jug, već u Gardijskoj brigadi. Tužilac je, međutim, na kraju današnjeg ispitivanja ukazao da je Šljivančaninova uloga u Vukovaru bila daleko veća od one koju je imao kao načelnik bezbednosti Gardijske brigade. Šljivančanin je, po tužiocu, učestvovao u borbenim dejstvima, korigovao artiljerijsku paljbu vodova Gardijske brigade, bio je odgovoran za evakuaciju vukovarske bolnice i naredio je transfer zarobljenika iz bolnice u kasarnu JNA.

Unakrsno ispitivanje Veselina Šljivančanina biće nastavljeno sutra posle podne.

ODABIR PO SPISKU

HAG/DEN HAAG, 01.11.2006.

Tužilac je u unakrsnom ispitivanju Veselina Šljivančanina ukazivao da se među ubijenima na Ovčari nalaze i ljudi sa spiskova "pripadnika ZNG ili MUP" koje su tokom Vukovarske operacije sastavljali oficiri bezbednosti Gardijske brigade i Uprave bezbednosti JNA

Tužilac je u nastavku unakrsnog ispitivanja majora bivše JNA Veselina Šljivančanina tvrdio da su na Ovčari ubijeni ljudi čija su imena prethodno zabeležena u izveštajima oficira bezbednosti Gardijske brigade i beogradske Uprave bezbednosti.

U izveštajima su se, po optužbi, nalazila imena ljudi koji su smatrani "političkim i vojnim protivnicima JNA" i bili pripadnici Zbora Narodne Garde (ZNG) ili vukovarskog MUP. Tužilac je ukazivao i da se na spiskovima organa bezbednosti nalazilo "mnogo imena" a ne samo 10 do 15 vođa otpora u Vukovaru, kako je Šljivančanin tvrdio u unakrsnom ispitivanju.

Optuženi major se žustro suprotstavljao tužiocevim tvrdnjama navodeći da su se na spiskovima nalazili samo "osumnjičeni" na koje su ukazali ili pripadnici Teritorijalne odbrane ili "drugi ljudi" u informativnim razgovorima sa oficirima za bezbednost. Tvrdio je i da je dokumente koja je tužilac koristio u unakrsnom ispitivanju sačinila Uprava bezbednosti kako bi ukazala na "one koji su smatrani učesnicima oružane pobune".

Šljivančanin je, tvrdi tužilac, 20. novembra 1991. godine postupio po jednom od tih spiskova osumnjičenih kada je u vukovarskoj bolnici izvršio

odabir ljudi za koje se smatralo da su bili pripadnici ZNG, preobučeni u bolnička odela. Taj spisak je, potvrdio je Šljivančanin, zaista postojao u bolnici ali vojnici JNA koji su vršili "trijažu" nisu znali ko je ko. Na pripadnike ZNG i MUP su im, tvrdi Šljivančanin, ukazali lekari vukovarske bolnice, među njima upravnica Vesna Bosanac i glavni hirurg Juraj Njavro.

Unakrsno ispitivanje Veselina Šljivančanina biće nastavljeno i završeno sutra.

"EGOISTA ILI SLAMKA MEĐU VIHORIMA"

HAG/DEN HAAG, 02.11.2006

Dok tužilac Šljivančanina smatra "egoistom" koji je komandovao evakuacijom vukovarske bolnice 20. novembra 1991. godine, optuženi za sebe kaže da je "slamka međ' viorima" . Tužilac, po shvatanju Šljivančanina, vodi unakrsno ispitivanje "sa pozicije sile"

Veselin Šljivančanin je bio "ne samo pravno već i faktički komandant u vukovarskoj bolnici i na drugim mestima", zaključio je tužilac Marks Mur/Moore na kraju unakrsnog ispitivanja optuženog majora bivše JNA. Šljivančanin je, po tužiocu, dobro znao da je zona odgovornosti Gardijske brigade u kojoj je bio načelnik za bezbednost obuhvatala teritoriju bolnice, kasarne JNA i poljoprivrednog dobra Ovčara. Time tužilac ukazuje da je major Šljivančanin bio odgovoran za ubistvo više od 260 ljudi na Ovčari 20. novembra 1991. godine.

Šljivančanin je u odgovoru na tvrdnje optužbe ponovio više puta izgovorenu rečenicu: bio je samo načelnik bezbednosti Gardijske brigade a ne i Operativne grupe Jug i trudio se da svoje obaveze izvršava profesionalno. Rekao je da je poverovao da su na Ovčari ubijeni ljudi tek kad je došao u Hag i čuo šta govore svedoci optužbe.

Poslednji dan unakrsnog ispitivanja majora Šljivančanina protekao je u oštrim suprotstavljanjima tužioca i optuženog. Tužilac je optuženog nazvao "egoistom" koji je u bolnicu u Vukovaru došao da bi kontrolisao situaciju. Šljivančanin nije odgovorio na tu optužbu, ukazujući da je on "samo slamka međ' viorima" nasuprot tužioca koji, po njemu, istupa "sa pozicije sile".

Tužilac Mur je potom Šljivančaninu predočio brojne iskaze svedoka koji su tvrdili da je on odvajao muškarce u vukovarskoj bolnici i poslao ih u kasarnu JNA gde su bili izloženi maltretiranjima od strane pripadnika lokalne Teritorijalne odbrane. Šljivančanin međutim tvrdi da je u kasarni "bilo

pokušaja" da se hrvatski zarobljenici izvedu iz jednog u drugi autobus ali da njegov oficir za bezbednost Vukašinović "nikome nije dozvolio da im priđe".

Kada je saznao da su zarobljenici iz kasarne odvedeni na Ovčaru, Šljivančanin je, tvrdi, bio "iznenađen i zabrinut", pošto je prethodno dogovoreno da se "osumnjčeni za izvršenje krivičnih dela" prebace u zatvor u Sremskoj Mitrovici. Pošto je od komandanta Mrkšića te večeri saznao da je vlada SAO Istočne Slavonije preuzela zarobljenike i da je vojna policija "uspostavila potpunu kontrolu" u Ovčari, verovao je da su ti "ljudi bezbedni". Osim toga, kaže, nije bio zadužen ni za kasarnu, ni za Ovčaru i "nije mogao svaki čas da podseća Mrkšića koje su njegove obaveze".

Šljivančanin će svedočenje završiti sutra, nakon dodatnog ispitivanja od strane njegovog branioca.

ŠLJIVANČANIN: ŠEŠELJ JE KOMIČAR A NE POLITIČAR

HAG/DEN HAAG, 03.11.2006.

Veselin Šljivančanin poslednjeg dana svedočenja tvrdio da nikada nije prihvatao ideologiju Vojislava Šešelja ukazujući da je lidera srpskih radikala "prihvatao kao komičara u pozorištu a ne političara"

Veselin Šljivančanin je u dodatnom ispitivanju od strane svog branioca dobio priliku da odgovori na neke od tvrdnji optužbe, koja ga tereti za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu sa ciljem "progona hrvatskog stanovništva iz Vukovara".

Tužilac je u unakrsnom ispitivanju tvrdio da je Šljivančanin podržavao ideologiju lidera srpskih radikala Vojislava Šešelja i bio prisutan na sastanku u Vukovaru kada je Šešelj rekao da "nijedan ustaša neće otići živ iz grada". Predočio je Šljivančaninu izvod iz jednog intervjuua iz 1996. godine kada je optuženi major rekao da "nema ničega lošeg u onome što Šešelj govori kada kaže da smo dovedeni u situaciju da moramo da se borimo".

Šljivančanin je taj citat opisao kao "proizvoljne reči novinara", ukazujući da je više puta "pokazao da se ne slaže sa Šešeljevima stavovima". Danas je u dodatnom ispitivanju kao primer svog neslaganja sa Šešeljem naveo situaciju u kojoj je lider srpskih radikala sa svojim pristalicama došao u Kuću cveća "da ruši grob druga Tita". Šljivančanin kaže da je Šešelja "odmah hteo da uhapsi ali je on pobjegao". Rekao je i da Šešelja "nikada nije prihvatao kao političara nego kao komičara u pozorištu".

Tužilac je u unakrsnom ispitivanju tvrdio i da Šljivančanin "ništa nije uradio kako bi sprečio maltretiranje ljudi" koji su 20. novembra 1991. godine iz vukovarske bolnice odvedeni u kasarnu JNA. Optuženi major je i danas ponovio da je "kasarna bila najbezbedniji objekat u Vukovaru" i da su se tamo, tog jutra, nalazile "odgovorne starešine" koje bi trebalo njemu da izdaju naređenja a ne on njima.

Šljivančanin je tvrdio da nikada nije zabranjivao predstavnicima Evropske posmatračke misije i Međunarodnog crvenog krsta da uđu u bolnicu, da nikoga nije sprečavao da sazna gde su osobe iz bolnice odvedene i da je bilo predviđeno da ti ljudi idu u zatvor u Sremskoj Mitrovici na ispitivanje a ne on njima.

Na kraju osmodnevnog svedočenja u svoju odbranu, Šljivančanin je ukazao da ni po jednom dokumentu nije bio "komandant u bolnici" kako je tvrdio tužilac. Potvrdio je da je rekao da je bio "na čelu svojih vojnika" ali, dodao je, "kakav bi to starešina bio kad ne bi predvodio svoje vojnike".

Dokazni postupak odbrane Veselina Šljivančanina nastaviće se u ponedeljak.

VUKOVARSKI "ČETNICI-MANEKENI"

HAG/DEN HAAG, 06.11.2006.

Svedok Šljivančaninove odbrane Radoje Paunović tvrdi da se pripadnici Teritorijalne odbrane Vukovara koji su proglašeni krivim za ubistvo oko 260 ljudi na Ovčari, dan uoči masakra "nisu ponašali nasilnički". Svedok ih je zvao četnicima-manekenima jer "nisu učestvovali u borbenim dejstvima niti su predstavljali bilo kakvu opasnost"

Nakon što je Veselin Šljivančanin prošle sedmice završio svedočenje i vratio se na optuženičku klupu, njegova odbrana je kao svedoka pozvala pukovnika Radoja Paunovića, komandanta Drugog bataljona vojne policije Gardijske brigade.

Paunović je potvrdio navode odbrane da je četa Vojne policije obezbeđivala vukovarsku bolnicu u popodnevnim časovima 19. novembra 1991. godine. Rekao je da su se tog dana ispred bolnice okupili "civili sa lakim naoružanjem", kako je nazvao pripadnike TO, koje međutim nije smatrao opasnim pošto se nisu ponašali nasilnički već "samo provocirali", nazivajući pripadnike JNA "komunjarama". Pošto su to bili ljudi koji, po Paunoviću,

uglavnom "nisu učestvovali u borbenim dejstvima niti su predstavljali bilo kakvu opasnost", on ih je nazivao "četnicima-manekenima".

Jedan vod Vojne policije je, kaže Paunović, obezbeđivao bolnicu i 20. novembra 1991. godine. U bolnici su se, po informacijama koje je Paunović dobio od organa bezbednosti Gardijske brigade nalazili pripadnici Zbora narodne garde preruseni u ranjenike, medicinsko osoblje i bolesnike pa je, po njemu, bilo neophodno da se "zbog bezbednosti" izvrši njihova selekcija od "stvarnih" ranjenika i bolesnika. Ukazujući da su iz bolnice izvedeni pripadnici vojne formacije "osumnjičeni da su počinili zločine", odbrana nastoji da ospori odgovornost optuženih za zločine protiv čovečnosti. Da bi se jedan zločin okarakterisao kao zločin protiv čovečnosti neophodno je da bude počinjen prema civilnom stanovništvu.

Paunović je rekao da 20. novembra u krugu bolnice, nije primetio "grupe koje su ugrožavale ljude". Iako "u tom trenutku nije postojala nikakva opasnost", Paunović je izdao naređenje da vojni policajci prate autobuse koji je trebalo da idu u kasarnu JNA i nakon toga u zatvor u Sremskoj Mitrovici. Po optužnici, autobusi su, međutim, iz kasarne upućeni na poljoprivredno dobro Ovčara a ljudi su prepušteni pripadnicima Teritorijalne odbrane koji su ih pogubili u večernjim časovima 20. novembra 1991. godine.

Odbrana je svedočenjem Paunovića nastojala da ospori i tezu optužbe da je Šljivančanin, kao načelnik bezbednosti Gardijske brigade i Operativne grupe Jug, imao komandna ovlašćenja u odnosu na Vojnu policiju. Svedok je to negirao, tvrdeći da Šljivančanin njemu "nikada nije izdavao naređenja". Teza odbrane je da je Šljivančanin mogao da "stručno rukovodi ali ne i komanduje vojnom policijom".

Pukovnik Paunović će sutra odgovarati na pitanja optužbe.

SVEDOK A NE PRIJATELJ

HAG/DEN HAAG, 07.11.2006.

Pukovnik Radoje Paunović u unakrsnom ispitivanju negira da je menjao iskaz kako bi pomogao optuženom majoru bivše JNA Veselinu Šljivančaninu. Kaže da je došao u Hag u ulozi "svedoka a ne prijatelja"

Tužilac je u unakrsnom ispitivanju pukovnika Radoja Paunovića tvrdio da je svedok prilagodio neke delove svog iskaza kako bi "pomogao prijatelju, majoru Šljivančaninu". Nekadašnji komandant bataljona vojne

policije Gardijske brigade, međutim, kaže da "nema veze da li je Šljivančanin njegov prijatelj ili ne", pošto je u Hag došao kao "svedok a ne kao prijatelj".

Tvrđnje optužbe zasnivaju se na razlikama između sadašnjeg svedočenja Radoja Paunovića i izjava koje je 1999. i 2005. godine dao pred Vojnim sudom i Većem za ratne zločine u Beogradu. Paunović je, na primer, juče prvi put izjavio da su lekari vukovarske bolnice "učestvovali u selekciji ranjenika i bolesnika". Ranije je tvrdio da su "trijažu" vršili organi bezbednosti Gardijske brigade, kojima je komandovao major Veselin Šljivančanin.

Tužilac je potom svedoka suočio sa dve hipotetičke situacije. Pitao je Paunovića kako bi postupio da mu je komandant Gardijske brigade naredio da sa četom vojne policije ode na Ovčaru i zaštititi ljude koji su 20. novembra 1991. godine odvedeni iz vukovarske bolnice u kasarnu JNA a potom na poljoprivredno dobro gde su pogubljeni. Komandant bataljona Vojne policije je odgovorio da bi izvršio takvo naređenje – da ga je Mrkšić izdao.

U drugom slučaju tužilac je nastojao da ukaže na komandnu odgovornost Veselina Šljivančanina u evakuaciji vukovarske bolnice. Predočio je Paunoviću njegovu izjavu pred Vojnim sudom u Beogradu, kada je rekao da je "Šljivančanin možda rukovodio evakuacijom", a potom mu je sugerisao da bi u tom slučaju kao načelnik bezbednosti Šljivančanin imao komandna ovlašćenja u odnosu na vojnu policiju. Pukovnik Paunović je odgovorio da "on ne zna da je optuženi major bio zadužen za evakuaciju" ali nije rekao da li bi – u slučaju da jeste rukovodio evakuacijom – bio nadređen vojnoj policiji.

SKUPA ODLUKA JNA

HAG/DEN HAAG, 08.11.2006.

General Miodrag Panić svedoči da je evakuacijom zarobljenika iz vukovarske bolnice komandovao pukovnik Nebojša Pavković a ne major Veselin Šljivančanin. Tvrdi da mu je komandant Mrkšić, uoči sednice Vlade SAO Istočne Slavonije, rekao da će se sa zarobljenicima postupiti "onako kako predstavnici Vlade odluče"

Major Veselin Šljivančanin se tereti da je 20. novembra 1991. godine komandovao evakuacijom ranjenika i bolesnika iz vukovarske bolnice. Optužba tvrdi i da je "lično rukovodio" selekcijom ljudi koji su iz bolnice odvedeni u kasarnu JNA a nakon toga na poljoprivredno dobro Ovčara gde su pogubljeni.

Odbrana optuženog majora, međutim, tvrdi da je komandant evakuacije bio pukovnik Nebojša Pavković koji je kao i Šljivančanin optužen pred Tribunalom, ali za zločine počinjene na Kosovu osam godina kasnije.

Pavković je, po svedočenju generala Miodraga Panića, bivšeg načelnika štaba Gardijske brigade, došao u Vukovar kao pojačanje Operativnoj grupi Jug. Na dan evakuacije je, kaže Panić, bio "vodeći čovek" dok su "po pitanjima bezbednosti" bili angažovani oficiri iz Uprave bezbednosti JNA. Šljivančaninov branilac je još u uvodnoj reči najavio da će odbrana deo svog dokaznog postupka posvetiti događajima u kasarni JNA i sednici vlade Istočne Slavonije koja je održana u prepodnevnom časovima 20. novembra.

Panić je svedočio da je tog jutra bio u kasarni JNA i da je u dvorištu video autobus koji je, po njegovim rečima, dovezen iz vukovarske bolnice. Lokalni pripadnici Teritorijalne odbrane su, rekao je, nastojali da priđu autobusu, kako bi pokazali ko im je navodno ubio bližnje, ali ih je u tome onemogućila vojna policija.

Po naređenju komandanta Mileta Mrkšića, Šljivančaninovog suoptuženog za masakr na Ovčari, Panić je iz kasarne otišao na sednicu Vlade SAO Istočna Slavonija, gde je zatekao tadašnjeg predsednika Gorana Hadžića, sve ministre i Željka Ražnatovića Arkana. Ministri su tražili da se spreči transport ratnih zarobljenika u Sremsku Mitrovicu i ne dozvoli razmena "svi za sve". Panić kaže da su zapretili da će zarobljenici napustiti grad "samo preko mrtvih građana Vukovara" a na kraju su izglasali da će ljudima odvedenim iz bolnice suditi njihova vlada i da će zatvor biti na Ovčari. Kada je Mrkšića pitao šta da radi sa zarobljenicima, on mu je, tvrdi Panić, rekao "da će biti kako oni (predstavnici Vlade) odluče".

Po optužnici protiv Vukovarske trojke, oko 260 ljudi je iz kasarne JNA odvedeno na poljoprivredno dobro Ovčara, prepušteni su "teritorijalcima" koji su ih tokom noći pogubili.

JNA POKLEKLA PRED ZAHTEVIMA TERITORIJALACA

HAG/DEN HAAG, 09.11.2006.

Načelnik štaba Gardijske brigade Miodrag Panić tvrdi da je pukovnika Mileta Mrkšića dva puta obavestio o nameri predstavnika vlade SAO Istočna Slavonija da ne dozvole transfer zarobljenika iz Vukovara u istražni zatvor u Sremskoj Mitrovici. Mrkšić je oba puta rekao da će biti "kako vlada odluči"

General Miodrag Panić je 20. novembra 1991. godine, po naređenju komandanta Mileta Mrkšića prisustvovao sednici vlade SAO Istočna Slavonija na kojoj je odlučeno da će se zarobljenicima iz vukovarske bolnice suditi u Vukovaru. Zarobljenici su se u tom trenutku nalazili u kasarni JNA gde su dovezeni autobusima iz bolnice.

Mrkšić je, kaže njegov načelnik štaba, i pored upozorenja da lokalni teritorijalci žele da spreče transfer zatvorenika u istražni zatvor u Sremskoj Mitrovici, rekao da će biti "kako predstavnici vlade odluče". Na isti način Mrkšić je, po svedoku, odgovorio i kada ga je nakon sednice izvestio o žustroj raspravi teritorijalaca sa predstavnicima JNA, pretnjama da će "leći pred vozila" ako vojska pokuša da razmeni zarobljenike i zaključcima Vlade o formiranju suda i zatvora na Ovčari.

Pre nego što je na redovnom izveštavanju u štabu Gardijske brigade obavestio komandanta o zaključcima sa sednice Vlade, Panić je odlučio da ode na Ovčaru i vidi da li su ljudi iz bolnice već smešteni u hangar. Zatekao je naoružane teritorijalce koji su, po tvrdnjama Panića, "cirkulisali na putu Ovčara – Grabovo" a vojna policija 80. brigade JNA je obezbeđivala hangar. Iz razgovora sa komandantom te brigade Miloradom Vojinovićem, Panić je stekao utisak da je "postojao revanšizam" ali ga je komandant uverio da nije dozvolio osvetničko ponašanje.

Panić tvrdi da je po povratku u Negoslavce, izvestio Mrkšića o događanjima na Ovčari i da mu je savetovao da u hangare pošalje dodatno obezbeđenje. Nije, međutim, sa sigurnošću mogao da kaže da li ga je komandant poslušao. Kasnije tokom te večeri, vojna policija se povukla sa Ovčare a oko 260 hrvatskih zarobljenika je prepušteno teritorijalcima, koji su ih tokom noći pogubili na obližnjem stratištu Grabovu.

Veselin Šljivančanin, po rečima Panića, tog dana nije bio na Ovčari, svedok ga nije video ni u kasarni, ni na referisanju u štabu Gardijske brigade. Optužba tvrdi da je Šljivančanin "lično nadgledao maltretiranje zarobljenika u kasarni JNA" i da je 20. novembra 1991, kao osoba odgovorna za evakuaciju bolnice, bio "lično prisutan na Ovčari", dok su vršena pogubljenja.

KO ZNA "ISTINU O SLUČAJU OVČARA"

HAG/DEN HAAG, 10.11.2006.

Odbrana Mileta Mrkšića optužila svedoka Miodraga Panića da je u glavnom ispitivanju prebacio odgovornost za masakr na Ovčari na komandanta Mrkšića kako bi sebe zaštitio. Tvrdi da će se "istina o slučaju

Ovčara" saznati tek kada se utvrdi ko je naredio da se zarobljenici iz vukovarske bolnice prepuste lokalnoj Teritorijalnoj odbrani. On nema odgovor na to pitanje

General Miodrag Panić, svedok odbrane Veselina Šljivančanina, je u glavnom ispitivanju tvrdio da su zarobljenici iz vukovarske bolnice prepušteni teritorijalnoj odbrani "uz blagoslov" komandanta Gardijske brigade Mileta Mrkšića. Pukovnik Mrkšić je, po svedoku, 20. novembra 1991. godine rekao da će se sa zarobljenicima postupati "kako su predstavnici Vlade Istočne Slavonije odlučili". Oni su u zaključcima sa sednice naveli da će zarobljenicima suditi u Vukovaru i da će zatvor biti na Ovčari.

Mrkšićev branilac je u unakrsnom ispitivanju sugerisao Paniću da je odgovornost za ubistvo oko 260 ljudi na Ovčari prebacio na pukovnika Mrkšića kako bi sebe zaštitio jer je 20. novembra 1991. godine, u noći masakra, zamenjivao odsutnog komandanta. Mrkšić je, po odbrani, te večeri otišao u Beograd kako bi se sutradan sastao sa Saveznim sekretarom Kadijevićem. Branilac Mileta Mrkšića je tvrdio i da nije bilo nikakve predaje zarobljenika kao i da o tome ne postoji nijedan pisani dokument.

Panić je na sugestiju branioca odgovorio da "nikada nije bežao od svoje odgovornosti" i dodao da je cenio komandanta Mrkšića. Mada tvrdi da su zarobljenici prepušteni uz Mrkšićev blagoslov, Šljivančaninov svedok ne zna ko je naredio predaju ljudi Teritorijalnoj odbrani. Kada se bude saznalo ko je naredio povlačenje jedinice Vojne policije sa Ovčare, tada će se, po Paniću, "znati istina o slučaju Ovčara".

Tužilac je u unakrsnom ispitivanju tvrdio da je "bilo moguće da se pretpostavi da će biti izvršen zločin na Ovčari". Podsetio je svedoka na naređenje komandanta Prve vojne oblasti Živote Panića, u kojem on dva dana uoči masakra nalaže da se "spreči svaka odmazda" nad hrvatskim zarobljenicima u Vukovaru. Potom je svedoku Paniću predočio delove svedočenja u kojima kaže da je vlada SAO Istočne Slavonije bila neprijateljski raspoložena prema JNA. Na kraju je zaključio da je svedok trebalo da razmotri Mrkšićevu odluku i spreči da zarobljenici budu prepušteni pripadnicima Teritorijalne odbrane. Svedok je odgovorio da "ništa nije nagoveštavalo da će se desiti krivično delo" kao i da je Mrkšić imao informacije o situaciji u vukovarskoj bolnici, kasarni JNA, na sednici Vlade i na poljoprivrednom dobru Ovčara.

Unakrsno ispitivanje biće nastavljeno u ponedeljak.

IZJAVA KOJU SVEDOK "NIKADA NE BI PONOVIIO"

HAG/DEN HAAG, 13.11.2006

Na osnovu dokumentacije koju je video kada je došao u Hag, svedok odbrane Miodrag Panić zaključio da je evakuacijom vukovarske bolnice i selekcijom ljudi kasnije pogubljenih na Ovčari komandovao pukovnik Nebojša Pavković a ne Veselin Šljivančanin. Taj se zaključak, međutim, razlikuje od onoga što je svedok rekao u prošlogodišnjoj izjavi tužilaštvu

General Miodrag Panić je u izjavi koju je prošle godine dao istražiteljima tužilaštva rekao da je major Šljivančanin 20. novembra 1991. godine komandovao evakuacijom vukovarske bolnice i obavljao selekciju ljudi koji su iz bolnice odvedeni u kasarnu JNA a potom na Ovčaru gde su pogubljeni. Šljivančanin je prema Panićevoj izjavi na taj položaj postavljen odlukom komandanta Gardijske brigade Mileta Mrkšića.

Međutim, odgovarajući proteklih dana na pitanja Šljivančaninove odbrane, Panić je tvrdio da je evakuacijom vukovarske bolnice komandovao pukovnik Nebojša Pavković, koji je u Vukovar poslat iz Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu kako bi pomogao u izvršenju zadataka Gardijske brigade.

Svedok je pri tom iskazu ostao i kada ga je tužilac, u današnjem unakrsnom ispitivanju, podsetio na izjavu koju je dao i potpisao 2005. godine. Rekao je da je od događaja u Vukovaru prošlo mnogo godina i da je on "nenamerno pojedincima dodelio zadatke koje ti ljudi nisu obavljali".

Tužilac, međutim, tvrdi da je Panić promenio iskaz u nastojanju da sa Gardijske brigade i sebe lično "ukloni odgovornost za zločin na Ovčari", gde je 20. novembra 1991. godine pogubljeno više od 260 ljudi koji su tog jutra odvedeni iz vukovarske bolnice.

Panić to pobija i tvrdi da je do razlika između prošlogodišnje izjave i sadašnjeg svedočenja došlo kada je pogledao dokumentaciju koja "govori drugačije" od njegovog sećanja. Mada nikad nije video dokument kojim je Pavković imenovan za komandanta evakuacije - a priznaje da je bio prisutan kad je Mrkšić na tu poziciju postavio Veselina Šljivančanina - svedok je ostao pri tvrdnjama da optuženi major nije imao komandna ovlašćenja u bolnici.

U izjavi istražiteljima, međutim, svedok je rekao i da je Šljivančanin "mogao da izdaje naredbe vojnoj policiji ili bilo kojoj drugoj jedinici koja je učestvovala u evakuaciji", a da je naredba za povlačenje vojne policije iz

Ovčare i prepuštanje zarobljenika teritorijalcima "morala da dođe od Mrkšića". Danas je u dodatnom ispitivanju ukazao da su to bile "samo pretpostavke" i da "nikada ponovo ne bi izjavio" ono što je prošle godine rekao haškim istražiteljima.

SVEDOK: ŠLJIVANČANIN NIJE KOMANDOVAO

VOJNOM POLICIJOM

HAG/DEN HAAG, 14.11.2006.

Svedočeci u odbranu Veselina Šljivančanina, komandir čete vojne policije Milivoj Simić tvrdi da nije dobijao naredjenja od optuženog majora. Simić je u novembru 1991. godine vršio pretres zarobljenika izvedenih iz vukovarske bolnice. Ne zna koja su bila Šljivančaninova zaduženja

Odbrana majora Veselina Šljivančanina izvela je na klupu za svedoke Milivoja Simića, još jednog oficira Gardijske brigade JNA koji je u jesen 1991. godine učestvovao u operacijama na vukovarskom ratištu. Pukovnik Simić je bio komandir jedne čete i zamenik komandanta Drugog bataljona vojne policije.

Na dan evakuacije vukovarske bolnice 20. novembra 1991. godine, Simić je dobio zadatak da izvrši pretres ljudi koji su, nakon "trijaže", izvedeni iz vukovarske bolnice. Simić tvrdi da je nalog za pretres ali i sva druga naredjenja dobijao od komandanta bataljona vojne policije Radoja Paunovića, jednog od prethodnih svedoka Šljivančaninove odbrane. Svedočenjem vojnih policajaca, odbrana nastoji da ospori navode optužnice po kojoj je Šljivančanin, kao oficir za bezbednost i komandant evakuacije vukovarske bolnice, komandovao i vojnom policijom.

Nakon obavljenog pretresa, svedok je zarobljenike sproveo do autobusa i napustio bolnički krug. Dok je on bio odgovoran za bezbednost ljudi iz bolnice, tvrdi Simić, niko nije bio fizički napadnut. Istina, dodao je, bilo je "verbalnih provokacija" lokalnih teritorijalaca koji su vojnike JNA optuživali da "brane ustaše", ali se "sve završavalo na tome". Po optužnici protiv Vukovarske trojke, oko 260 ljudi od 400 koliko ih je tog dana izvedeno iz bolnice odvedeno je na poljoprivredno dobro Ovčara. Tamo su prepušteni pripadnicima Teritorijalne odbrane koji su ih u noći između 20. i 21. novembra 1991. godine pogubili na stratištu u Grabovu.

Simić je u unakrsnom ispitivanju potvrdio da je major Šljivančanin 20. novembra 1991. godine došao u bolnicu, raspitao se da li je tokom noći bilo

problema i ušao u zgradu. Takođe je potvrdio da je u ranijim izjavama Vojnom sudu u Beogradu 1999. i pred Većem za ratne zločine 2005. godine, rekao da je "imao utisak da Šljivančanin rukovodi evakuacijom". Na direktno pitanje tužioca da li je optuzeni major bio odgovoran za evakuaciju, Simić je danas odgovorio da je on dobijao naređenja od komandanta Paunovića, a da "ne zna šta je Šljivančanin radio u bolnici i koja su bila njegova zaduženja".

"PALI KOLA, IDEMO!"

HAG/DEN HAAG, 15.11.2006.

Podoficir bivše JNA Branko Korica svedoči o "trijaži" koju je 20. novembra 1991. godine obavljao u vukovarskoj bolnici, susretu sa Arkanom i odlasku na poljoprivredno dobro Ovčara. Pošto nije bilo uslova za ispitivanje, sa Ovčare se vratio u Šid

Branko Korica je 19. novembra 1991. godine došao u Vukovar kao penzionisani podoficir JNA sa zadatkom da pomogne majoru Veselinu Šljivančaninu u "trijaži" ljudi u Vukovaru. U vukovarskoj bolnici i u Veleprometu se, po informacijama koje je po dolasku dobio od majora Šljivančanina, nalazilo puno zarobljenih hrvatskih vojnika i izbeglica.

Korica se, odmah nakon sastanka sa Šljivančaninom, uputio ka Veleprometu gde je, kaže, zatekao "gužvu" i pijane teritorijalce "kako se komešaju". Muškarci su se, po rečima Korice, nalazili u hangarima dok su žene, deca i stariji ljudi čekali u dvorištu Veleprometa. O onome što je video odmah je obavestio pukovnika Bogdana Vujića koji je te večeri došao u Vukovar po nalogu beogradske Uprave bezbednosti. Vujić je, inače, o istom događaju i na isti način svedočio u dokaznom postupku optužbe. Po rečima Korice, pukovnik Vujić se sukobio sa "teritorijalcima" koji su tražili da JNA ne odvodi zarobljenike već da ih prepusti njima. Pošto su došli autobusi, zarobljenici su popisani i poslani u zatvor u Sremskoj Mitrovici.

Ista procedura trebalo je da bude obavljena i narednog dana u bolnici. Kako je saznao od Šljivančanina, u vukovarskoj bolnici je bilo pripadnika Zbora narodne garde i hrvatskog MUP koji su se "zakamuflirali u lekarske uniforme", te ih je trebalo izdvojiti i poslati na ispitivanje u Sremsku Mitrovicu. Korica kaže da je on izdvojio oko dvadesetak ljudi, na koje mu je ukazao bivši zaposleni iz bolnice. Izdvojeni su sprovedeni do vojne policije koja je obavljala pretres a nakon toga ih ukrcavala u autobuse.

Po obavljenom zadatku Korica je zajedno sa Vujićem otišao na Velepromet gde su se sukobili sa Željkom Ražnatovićem Arkanom, koji je Vujića nazvao "ludim čovekom i budalom" zato što želi da zarobljenike iz bolnice sprovede u Sremsku Mitrovicu. Na sednici Vlade Istočne Slavonije, održanoj sat kasnije, odlučeno je da će te ljude preuzeti lokalna teritorijalna odbrana. Vujić koji je prisustvovao sednici je rekao Korici da je za prepuštanje zarobljenika postojala saglasnost JNA jer je izvesni potpukovnik obavestio učesnike da je dobio odobrenje da formira logor, ako Vlada tako odluči.

Sa još dvojicom oficira koji su učestvovali u "trijaži", Korica je predveče 20. novembra otišao na Ovčaru sa namerom da ispita neke od zatvorenika odvedenih tog jutra iz vukovarske bolnice. Ostao je u kolima, dok su ostala dvojica ušli da izvide situaciju u hangaru. Vratili su se posle pet minuta i rekli: "Pali kola, idemo. Nema uslova za rad." Korica i njegovi pratilci su produžili ka Srbiji, a zarobljenici su tokom noći pobijeni i bačeni u masovnu grobnicu.

Korica će sutra odgovarati na pitanje branilaca Mileta Mrkšića i Miroslava Radića, nakon čega će ga unakrsno ispitati tužilac.

PREDLOZI KAO NAREĐENJA

HAG/DEN HAAG, 16.11.2006.

Penzionisani zastavnik prve klase Branko Korica negira da je dobijao naređenja od majora Veselina Šljivančanina. Mada svedok kaže da su to bili samo "predlozi a ne naređenja" njihov efekat je, po tužiocu bio isti – Korica ih je sledio

Branko Korica, svedok odbrane Veselina Šljivančanina je došao u Vukovar 19. novembra 1991. godine, iste večeri kada se kao ispomoć Gardijskoj brigadi priključio i svedok optužbe pukovnik Bogdan Vujić. Njihov zadatak je, tvrdi Korica, bio da pomognu optuženom majoru Šljivančaninu i Gardijskoj brigadi u "trijaži" ljudi koji su se nalazili u skladištu preduzeća Velepromet i vukovarskoj bolnici.

Korica i Vujić su zajedno obavljali zadatke u Vukovaru pa je branilac komandanta Gardijske brigade Mileta Mrkšića u ispitivanju Korice nastojao da ospori delove Vujićevog svedočenja. Vujić je, naime, tvrdio da su Mile Mrkšić i Veselin Šljivančanin bili obavešteni o mučenju i ubijanju ljudi u vukovarskom Veleprometu.

Vujić je, rekao je Korica, dodao pojedine detalje u svoje svjedočenje, kako bi dao sebi na značaju. Jedan od detalja koje je svjedok osporio je Vujićeva tvrdnja da je u Veleprometu naredio "primenu sile i upotrebu vatrenog oružja" da bi evakuisao hrvatske zarobljenike. Neistina je, kaže, i da je bilo ko pretio Vujiću da će ga ubiti, kako je ovaj svjedočio u februaru ove godine.

Branilac Miroslava Radića je u kratkom ispitivanju dobio odgovor koji je tražio. Korica je naime rekao da se ne seća da je video Radića u vukovarskoj bolnici tokom selekcije ljudi 20. novembra 1991. godine. Optužba Radića tereti da je pod komandom Šljivančanina izdvajao ljude u bolnici koji su potom odvedeni u kasarnu JNA i tokom noći pogubljeni na poljoprivrednom dobru Ovčara.

Odgovarajući na pitanja tužioca, svjedok je negirao da je major Šljivančanin naređivao njemu i Vujiću. Rekao je da je Šljivančanin samo "davao predloge ali nije izdavao naređenja". Po tužiocu, i Vujić i Korica su postupali po Šljivančaninovim "predlozima", pa je "efekat bio isti".

Tužilac je Korici predočio niz izjava drugih svjedoka koji su govorili o mučenjima i ubijanjima u Veleprometu. Svjedok kaže da je to, "ako se zaista odigralo", moralo da se desi pre nego što su on i drugi oficiri iz Beograda stigli u taj sabirni centar. Potvrdio je, međutim, da je, kada su došli, vladala "panika, komešanje i, u početku, potpuni kaos".

"NAORUŽANI CIVILI" PROTIV CIVILA
HAG/DEN HAAG, 17.11.2006

Pukovnik Mile Mrkšić je 20. novembra 1991. godine bio obavješten da "naoružani civili" prete hrvatskim zarobljenicima u kasarni JNA u Vukovaru. O pretnjama ga je obavestio svjedok odbrane majora Veselina Šljivančanina, pukovnik Jovan Šušić

Pukovnik Jovan Šušić je u vreme vukovarske operacije komandovao Prvim bataljonom vojne policije Gardijske brigade a jedna njegova četa je 20. novembra 1991. godine obezbeđivala kasarnu JNA u Vukovaru.

Šušić je svjedočio da je tog dana oko 11 sati dobio poziv od komandira čete da hitno dođe u kasarnu, pošto su "naoružani civili" opkolili 4 autobusa sa hrvatskim zarobljenicima dovezenim iz vukovarske bolnice. Naoružani civili, kako ih svjedok i branilac majora Šljivančanina nazivaju su, tvrdi optužba, pripadnici lokalne Teritorijalne odbrane. Neki od njih su pred

beogradskim sudom za ratne zločine osuđeni na maksimalne zatvorske kazne kao neposredni izvršioци maskara na Ovčari.

Pošto je sagledao situaciju u kasarni, Šušić je odmah obavestio komandanta Gardijske brigade Mileta Mrkšića, da "teritorijalci vređaju ljude u autobusima, psuju i viču da su im ovi nekoga ubili". Mrkšić je, kaže Šušić, naredio da Vojna policija "u potpunosti obezbedi autobuse" dok se ne završi sednica Vlade Istočne Slavonije koja je bila u toku i na kojoj se, kako mu je Mrkšić preneo, "rešava gde će biti upućeni autobusi iz kasarne".

Šušić je, po naređenju nadređenog komandanta Mrkšića, pojačao obezbeđenje i u narednih pola sata udaljio nepoželjne iz kasarne. Oko 14 časova u kasarnu su, rekao je, došli jedan pukovnik JNA i kapetan Teritorijalne odbrane koje svjedok nije poznao i odveli su kolonu autobusa u pravcu Negotlavaca. Na čelu kolone se nalazilo vojno vozilo, koje je, smatra Šušić moglo da bude ili iz Gardijske brigade ili iz Prve vojne oblasti JNA.

Autobusi su, po optužnici protiv Vukovarske trojke, umesto u Sremskoj Mitrovici, završili na poljoprivrednom dobru Ovčara i to nakon odluke predstavnika Vlade SAO Istočne Slavonije da će se zarobljenicima suditi u Vukovaru. Iz kasarne je izvedeno ukupno 264 čoveka koji su u noći između 20. i 21. novembra 1991. godine pogubljeni na Ovčari a njihova tela su bačena u masovnu grobnicu.

ZATAŠKAVANJE ISTINE O OVČARI
HAG/DEN HAAG, 20.11.2006.

Optužba tvrdi da oficiri Gardijske brigade koji su svjedočili u odbranu trojice optuženih kolega Mrkšića, Šljivančanina i Radića znaju ko je, po čijem naređenju i kuda odveo ljude izvedene iz vukovarske bolnice na današnji dan pre 15 godina. Svjedoci odbrane međutim "zataškavaju" istinu, smatra tužilac

Na današnji dan pre 15 godina pripadnici Gardijske brigade su tokom evakuacije vukovarske bolnice izdvojili više od 250 ljudi koji su autobusima odvezeni u kasarnu JNA. Optužba tvrdi da je vojska u kasarni čekala kraj sednice Vlade SAO Istočne Slavonije na kojoj je trebalo da bude odlučeno šta će biti sa zarobljenicima. Vlada je, po iskazima svjedoka, odlučila da će se tim ljudima suditi u Vukovaru i da će na Ovčari biti formiran zatvor. JNA je nakon sednice zarobljenike prepustila pripadnicima Teritorijalne odbrane koji su ih tokom noći pogubili.

Niko od učesnika današnje rasprave nije pomenuo činjenicu da su se događaji o kojima se pred sudom govori odigrali pre tačno 15 godina. Branioći Mileta Mrkšića i Miroslava Radića, kao i vođa tima optužbe Marks Moore, nastavili su sa ispitivanjem svedoka Jovana Šušića, komandanta Prvog bataljona vojne policije čija je četa tog dana obezbeđivala kasarnu JNA u Vukovaru.

Mrkšićev branilac je tvrdio da je svedok izmislio razgovor sa optuženim pukovnikom u kojem je, kako je rekao u glavnom ispitivanju, navodno obavestio komandanta Gardijske brigade da "teritorijalci vređaju ljude u autobusima, psuju i viču". Odbrana takođe tvrdi da nije tačno da je Šušić dobio zadatak od Mrkšića da obezbedi zarobljenike dok se ne završi sednica Vlade Istočne Slavonije.

Tužilac je svedoka optužio da "dobro zna" ko je, po čijem naređenju i kuda odveo ljude iz kasarne ali da "kao i svi drugi oficiri Gardijske brigade to zataškava". Svedok to negira i kaže da "nije bilo na njemu da zna ko je i gde vodio zarobljenike". Šušić je inače potvrdio da je kasarna bila u njegovoj zoni odgovornosti.

Odbrana majora Šljivančanina je nakon svedočenja majora Šušića izvela novog svedoka, pukovnika Ljubišu Vukašinića, koji je u jesen 1991. godine bio zamenik načelnika bezbednosti Gardijske brigade, majora Šljivančanina. Vukašinić će sutra izpričati šta je on radio 20. novembra 1991. godine. Šljivančanin je svedočio da je Vukašinić tog dana, po njegovom naređenju, vratio 20 osoba iz kasarne JNA u vukovarsku bolnicu. po tvrdnjama optužbe Vukašinić je u noći masakra bio u hangaru na Ovčari.

LIKVIDACIJA BEZ POTVRDE

HAG/DEN HAAG, 21.11.2006.

Major Vukašinić, svedok odbrane Veselina Šljivančanina, je već 21. novembra 1991. čuo da su zarobljenici sa Ovčare "negde odvedeni ili likvidirani" ali nije poverovao tim glasinama... "pošto ih niko nije potvrdio"

Mada je dan nakon masakra, 21. novembra 1991. godine, čuo da su zarobljenici iz hangara na Ovčari "negde odvedeni ili likvidirani", major Ljubiša Vukašinić nije na to obratio pažnju. Kaže da je verovao da je to bila još jedna u nizu glasina koje su u to vreme kružile Vukovarom.

Vukašinić je svedočio da je od majora Šljivančanina, čiji je pomoćnik u to vreme bio, predveče 19. novembra 1991. godine dobio zadatak

da narednog jutra "lica izdvojena iz vukovarske bolnice preveze do kasarne JNA a potom organizuje konvoj za Sremsku Mitrovicu". Među izdvojenima su se, tvrdi on, nalazila lica koja nisu bili bolesnici, ranjenici ili bolničko osoblje, a među njima i "borci Zbora narodne garde koji nisu želeli da se predaju, pa su se preobukli u bolničke uniforme".

Vukašinić je, kako je rekao, "lično" komandovao ukrcavanjem ljudi u autobuse. Situacija je, po njegovim rečima, bila mirna sve dok autobusi nisu odvezeni u kasarnu JNA. Tamo je zatekao grupu od oko 30 do 40 pripadnika TO koji su, kaže, "negodovali, pretili, pokušavali da dođu do autobusa". Prvi put se s njima sukobio kada je, po Šljivančaninovom nalogu, pokušao da vrati dvadesetak zarobljenika u bolnicu. Teritorijalci su udarali i "njega i te ljude", optužujući JNA da je "zaštitnica" hrvatskih zarobljenika.

Vukašinić se drugi put sukobio sa teritorijalcima na Ovčari, gde su zarobljenici dovedeni po, kako tvrdi, "naređenju komandanta". U to vreme, svim jedinicama na području Vukovara komandovao je pukovnik Mile Mrkšić.

U hangaru na Ovčari, opisao je svedok, zatekao je "vidno pretučene, krvave i uplašene ljude." Tu su bili i lokalni teritorijalci koje je Vukašinić pokušao da izbac, govoreći im da "ti ljudi nisu dovedeni u hangar da bi ih oni prebijali i da bi im tu sudili". Uz pomoć komandanta Teritorijalne odbrane je, tvrdi, uspeo da zavede red, izbac teritorijalce i postavi obezbeđenje koje su činili vojni policajci, a nakon toga se povukao sa Ovčare.

Tokom večeri 20. novembra je o prebijanjima u hangaru obavestio i pukovnika Mrkšića i majora Šljivančanina. Mrkšić mu je, tvrdi, rekao da je "slobodan da ide" a Šljivančanin je pohvalio njegove napore da zaštiti zarobljenike. Nakon toga je, kaže, saznao da je prethodno održana sednica vlade SAO Istočne Slavonije i da je doneta odluka da su "svi zarobljenici u nadležnosti lokalne vlasti". Iste noći, pripadnici lokalne TO su na Ovčari pogubili oko 260 zarobljenika.

MRKŠIĆEV ALIBI POD SUMNJOM

HAG/DEN HAAG, 22.11.2006.

Ljubiša Vukašinić tvrdi da bi "sve bilo u redu" da zarobljenici iz vukovarske bolnice, po naređenju optuženog Mrkšića, nisu premešteni iz kasarne JNA na Ovčaru. Svedok obara Mrkšićev alibi tvrdeći da je komandant Gardijske brigade otišao u Beograd 21. novembra 1991. godine a ne dan ranije kako tvrdi optuženi

Major Ljubiša Vukašinić je još jedan svedok odbrane Veselina Šljivančanina koji bi "voleo da zna ko je naredio da se vojska povuče iz hangara na Ovčari 20. novembra 1991. godine" i da se više od 260 ljudi prepusti teritorijalcima koji su ih tokom noći pogubili. To je, smatra Vukašinić, jedino što treba da se dokaže u ovom predmetu. Njegovo mišljenje deli i Miodrag Panić, tadašnji načelnik štaba komandanta Gardijske brigade Mileta Mrkšića i jedan od prethodnih svedoka odbrane majora Šljivančanina.

Vukašinić je u unakrsnom ispitivanju rekao da je naređenje za transfer zarobljenika iz kasarne JNA na poljoprivredno dobro Ovčara došlo od komandanta Mrkšića. Zarobljenike koji su tog jutra izvedeni iz vukovarske bolnice Vukašinić je autobusima prevezao do kasarne, a odatle je trebalo da ih prebaci do vojnog zatvora u Sremskoj Mitrovici.

Kada je čuo da je Mrkšić promenio mišljenje Vukašinić je shvatio da "nešto nije u redu". Odgovarajući na pitanje tužioca zbog čega ta situacija nije bila normalna, svedok je odgovorio da je "promena zadatka bila čudna i iz toga je nastao problem" jer da su zarobljenici ostali u kasarni sve bi, smatra on, "bilo u redu".

Vukašinić je sve vreme unakrsnog ispitivanja nastojao da zaštiti Šljivančanina dok o interesima Mrkšićeve odbrane nije vodio mnogo računa. Tako je na primer, promenio izjavu iz 1998. godine u kojoj je tvrdio da je Mrkšić njega i Šljivančanina 20. novembra 1991. godine oko 22 sata uputio na Ovčaru. Danas je tvrdio da se to sve dešavalo dan ranije, da je "pobrkao datume" i da 20. novembra ni on ni Šljivančanin nisu bili na Ovčari.

Prava zbrka je međutim nastala kada je tužilac sugerisao svedoku da je taj iskaz promenio kako ne bi doveo u pitanje alibi pukovnika Mrkšića, koji tvrdi da je 20. novembra 1991. godine predveče otišao za Beograd.

"Vi to niste znali kada ste davali izjavu jer vam to nisu rekli. Niste znali da je Mrkšić otišao kući u Beograd, uključio bojler i u 22 sata se kupao", sugerisao je tužilac svedoku. Mислеći da se suprotstavlja tužiocu, Vukašinić je rekao da Mrkšić "nije mogao da uključi bojler" te večeri jer je u Ratnom dnevniku Gardijske brigade zapisano da je otišao za Beograd tek narednog jutra, 21. novembra 1991. godine a ratni dnevnik je, kaže, "najtačniji dokument." Vukašinić je tako potkrepio tezu optužbe koja Mrkšićev alibi smatra lažnim i dokazuje da se komandant Gardijske brigade u noći masakra nalazio u štabu u Negoslavcima, gde je obavešten o počinjenim ubistvima.

NEMOĆ VOJNE POLICIJE

HAG/DEN HAAG, 23.11.2006.

U trenutku kada su zarobljenici iz vukovarske bolnice dovedeni u kasarnu JNA taj objekat je obezbeđivala jedna četa vojne policije a u krugu kasarne su se nalazili i komandir protiv-terorističke čete i komandant bataljona Vojne policije. Uprkos tome, tvrdi optužba, teritorijalci su u kasarni pretukli neke od zarobljenika

Kapetan prve klase Mladen Marić je 20. novembra 1991. godine dobio zadatak da u kasarni JNA u Vukovaru razduži opremu svoje protiv-terorističke čete. U kasarni je, međutim, zatekao pripadnike Teritorijalne odbrane (TO) kako "protestuju" zbog namere JNA da se zarobljenici iz vukovarske bolnice – koje su teritorijalci nazivali "zlikovcima" - prebace u vojni zatvor u Sremskoj Mitrovici.

Svedok kaže da su teritorijalci "pretili, psovali i tražili da se zarobljenicima sudi u Vukovaru". Po njegovim rečima, u kasarni je bilo 30 do 50 pripadnika TO i tri do četiri autobusa puna ljudi dovedenih iz bolnice. Kada je shvatio da će se situacija oteći kontroli, Marić je odlučio da pomogne komandiru čete vojne policije koja je obezbeđivala kasarnu. Najpre su se, kaže, verbalno sukobili sa teritorijalcima a nakon toga ih "udaljili iz kasarne". U tome im je pomogao i Jovan Šušić, komandant Prvog bataljona vojne policije, koji je već svedočio o istom događaju.

Optužba je u svom dokaznom postupku tvrdila da su teritorijalci, dok su se nalazili u kasarni, ulazili u autobuse i pretukli neke od zarobljenika. Marić o tome nije svedočio.

Marić je rekao da je nakon što su teritorijalci izbačeni iz kruga kasarne otišao da razduži opremu i da se u zgradi zadržao oko dva sata. Kada je ponovo izašao u dvorište, autobusa više nije bilo. Tvrdi da ne zna šta se dogodilo sa zarobljenicima nakon toga.

Po optužnici protiv vukovarske trojke autobusi su iz kasarne odvezeni na Ovčaru a hrvatski zarobljenici su u noći između 20. i 21. novembra 1991. godine pogubljeni na obližnjem stratištu u Grabovu.

NEVOJNIČKO ODEVANJE ILI NEVOJNIČKO PONAŠANJE

HAG/DEN HAAG, 24.11.2006

General Stojić negira da je major Veselin Šljivančanin sprečio Sajrusa Vensa da poseti vukovarsku bolnicu 19. novembra 1991. godine i tvrdi da se jedina Vensova primedba tokom posete Vukovaru odnosila na prisustvo dobrovoljaca i teritorijalca koji su zbog načina odevanja odavali "nevojnički utisak". Tužilac smatra da problem nije bio u "nevojničkom odevanju već nevojničkom ponašanju"

Svedočenjem generala Petra Stojića odbrana Veselina Šljivančanina je nastojala da ospori tvrdnju tužilaštva da je optuženi major bivše JNA sprečio specijalnog izaslanika generalnog sekretara UN Sajrusa Vensa/Cyrus Vance da 19. novembra 1991. godine poseti vukovarsku bolnicu. General Stojić je poslat u Vukovar kao pratnja Vensu, ispred Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu u kojem je rukovodio Upravom za vezu sa diplomatskim vojnim predstavništvima.

Svedočeći o poseti Vukovaru, Stojić je negirao tvrdnje ambasadora Herberta Okuna, koji je u Vukovaru bio u Vensovoj pratnji. Okun je prošle godine svedočio da je major Šljivančanin uperio pušku u specijalnog izaslanika, sprečavajući ga da ide u bolnicu. General Stojić je danas rekao da je to "apsolutna neistina" i da Vens "nije insistirao već je samo dva-tri puta pitao da li bi mogao da poseti bolnicu", a da Šljivančanin nije ni nosio pušku da bi mogao da je uperi u Vensa. Da se to desilo, on bi svakako – tvrdi Stojić - imao zabeležku o tom incidentu u izveštaju koji je iste večeri predao saveznom sekretaru.

Jedina primedba koju je, po rečima generala Stojića, imao specijalni izaslanik odnosila se na prisustvo pripadnika dobrovoljačkih jedinica i Teritorijalne odbrane ispred kasarne JNA. Oni su, po navodima iz Stojićevog izveštaja i Vensovih zaključcima, odavali "nevojnički utisak" zbog načina odevanja i "motali se", pa bi ih zbog toga trebalo "što pre staviti pod kontrolu regularne Armije".

Tužilac je u unakrsnom ispitivanju sugerisao da je "nevojnički utisak" koji su odavali teritorijalci, ukazivao na određeno ponašanje neregularnih jedinica a ne samo na njihovo odevanje. Stojić je odgovorio da je Vens "verovatno mislio na nevojničko odevanje" koje je ukazivalo da ti ljudi nisu deo regularnih struktura i da bi u skladu s tim "mogli da urade nešto što nije po vojnim propisima".

Tužilac je takođe tvrdio da je Vens na sastanku sa saveznim sekretarom 21. novembra bio "besan" zbog postupanja JNA, da je Kadrijeviću rekao da je bio "opstruiran tokom posete Vukovaru", i da mu je JNA "servirala laži i neistine". Pošto je Stojić rekao da su i te tvrdnje netačne, tužilac je zaključio da svedok "možda i nije bio na sastanku kod saveznog sekretara". "Moje prisustvo na takvim sastancima je bilo obavezno", kratko je odgovorio general Stojić.

"BEZBEDNJACI" NE NAREĐUJU VOJNIM POLICAJCIMA

HAG/DEN HAAG, 27.11.2006.

Šljivančaninov oficir za bezbednost Borčo Karanfilov negira tvrdnju svedoka optužbe da se četa vojne policije povukla sa Ovčare po njegovom naređenju. Tvrdi da tog dana "nije bio na Ovčari" već u Beogradu. I da je bio u Vukovaru, kaže, "ne bi imao pravo" da izdaje naređenja pripadnicima vojne policije

Po tvrdnjama svedoka optužbe, četa vojne policije JNA se 20. novembra 1991. godine povukla iz Ovčare po naređenju Borča Karanfilova, referenta za bezbednost majora Veselina Šljivančanina. Time je oko 260 zarobljenika, dovedenih tog jutra iz vukovarske bolnice, prepušteno lokalnim pripadnicima Teritorijalne odbrane koji su ih tokom noći pogubili.

Pukovnik Borčo Karanfilov je danas, kao Šljivančaninov svedok odbrane, negirao te tvrdnje optužbe, navodeći da tog dana "nije bio na Ovčari". Tvrdi da je na Ovčari bio 18. novembra 1991. godine, kada su u hangaru bili smešteni pripadnici Zbora narodne Garde koji su se predali, a potom i sledećeg jutra kada je ta grupa odvedena u Sremsku Mitrovicu. Oba puta je, kaže, postupao po naređenju majora Šljivančanina koji ga je poslao "da se uveri da nikome od zarobljenika ne nedostaje dlaka s glave".

Karanfilov je tvrdio da je 20. novembra, u vreme kada se četa vojne policije povukla sa Ovčare, već bio u Beogradu, sa zadatkom da Upravi bezbednosti dostavi dokumenta pronađena ranije tog dana u štabu Zbora narodne Garde. Takođe je rekao da je za ime Dragana Vezmarovića, komandira čete vojne policije koja je obezbeđivala hangar i koji je kao svedok optužbe tvrdio da mu je Karanfilov izdao naređenje, prvi put čuo deset godina nakon masakra na Ovčari, kada je davao izjavu istražnom sudiji u Novom Sadu.

Vežmarović je u svom svedočenju tvrdio da mu je Karanfilov bio "nadređeni starešina". Karanfilov je i to negirao, ukazujući da ni on ni Šljivančanin, kao oficiri za bezbednost, nisu mogli da izdaju naređenja vojnoj policiji.

Pukovnik Karanfilov će sutra odgovarati na pitanja optužbe.

ODOBRENJE ZA "KLANJE"

HAG/DEN HAAG, 28.11.2006.

Tužilac tvrdi da je Šljivančaninov svedok Borčo Karanfilov "dobro znao" da je povlačenjem vojne policije "omogućio klanje više od 200 ljudi" koji su 20. novembra 1991. godine iz vukovarske bolnice dovedeni u hangar na Ovčari. Svedok negira da je tog dana i u to vreme bio na Ovčari

Vođa tima optužbe Marks Mur/Moore je u unakrsnom ispitivanju pukovnika Borča Karanfilova nekoliko puta sugerisao da se četa vojne policije 20. novembra 1991. godine povukla sa Ovčare po njegovom naređenju. To su, ukazao je tužilac, potvrdila čak tri svedoka optužbe: Dragan Vežmarović, komandir čete vojne policije koja je obezbeđivala hangar na Ovčari i dvojica svedoka zaštićenih pseudonimima P 022 i P 001.

Tužilac je, takođe, sugerisao da je Karanfilov "dobro znao" da je povlačenjem čete vojne policije "omogućio klanje više od 200 ljudi" koji su u hangar na Ovčari dovedeni ranije tog dana iz vukovarske bolnice. Nakon odlaska vojne policije pripadnici lokalne teritorijalne odbrane su, prema optužnici protiv Vukovarske trojke, pogubili te ljude na obližnjem stratištu u Grabovu.

Karanfilov je odgovorio da su navodi svedoka optužbe "izmišljotine" i da su ga naveli kao oficira koji je izdao naređenje za povlačenje "zato što je njegovo prezime upamćeno kao specifično". Ponovio je tvrdnje iz glavnog ispitivanja da tog dana nije bio na Ovčari a da se u vreme masakra nalazio u Beogradu. Rekao je i da "oficiri kontraobaveštajne grupe ne izdaju naređenja" te da je zadatak za povlačenje vojne policije mogao da izda "samo onaj ko je prethodno naredio da ta četa obezbeđuje hangar".

Tužilac je, u prilog svojim tvrdnjama, uporedio svedočenje Karanfilova sa njegovim prethodnim iskazima u kojima je rekao da "ne može da se seti kada je napustio Vukovar" ali da zna da je otišao za Beograd tri do pet dana pre Gardijske brigade u kojoj je obavljao dužnost pomoćnika majora Šljivančanina. Tužilac je na osnovu toga zaključio da je Karanfilov 20.

novembra 1991. godine ipak bio u Vukovaru i preneo naređenje majora Šljivančanina da se vojna policija povuče iz Ovčare. Karanfilov je odgovorio da je i to "pogrešna procena tužilaštva".

Suđenje Vukovarskoj trojki nastavljeno je svedočenjem penzionisanog pukovnika bivše JNA Mladena Karana, koji je u jesen 1991. godine iz Uprave bezbednosti u Beogradu poslat u Vukovar kao ispomoć majoru Šljivančaninu.

ŠTA JESTE A ŠTA NIJE "SELEKCIJA"

HAG/DEN HAAG, 29.11.2006.

Svedok Šljivančaninove odbrane, pukovnik Mladen Karan, tvrdi da 20. novembra 1991. godine u vukovarskoj bolnici nije vršio "selekciju", već je samo "pomagao lekarima da utvrde ko je bolestan ili ranjen, a ko nije." A onima koji nisu ranjeni ili bolesni, rekao je Karan, "i nije mesto u bolnici."

Evakuacija vukovarske bolnice je, po pukovniku Mladenu Karanu, nosila "visok stepen rizika" jer su se unutra nalazili naoružani pripadnici Zbora narodne garde koji su odbili da se predaju nakon zauzimanja Vukovara 18. novembra 1991. godine. Pukovnik Karan je u Vukovar došao po nalogu Uprave bezbednosti JNA, kako bi majoru Veselinu Šljivančaninu pomogao u kontraobaveštajnom radu.

Na dan evakuacije vukovarske bolnice 20. novembra 1991. godine, Karan je dobio zadatak da zajedno sa Šljivančaninom obezbedi da lekari koji su došli iz Novog Sada nesmetano izvrše selekciju ranjenih i povređenih. U tom poslu su im, kaže, pomagali i oficiri za bezbednost koji su specijalno po tom zadatku poslati iz beogradske Uprave bezbednosti ali i lekari vukovarske bolnice.

Karan je rekao da je plan bio da se "osumnjičeni za izvršenje krivičnih dela" prebace u zatvor u Sremskoj Mitrovici. U odgovoru na pitanje Šljivančaninovog branioca, Karan je objasnio da su sumnjivi bili "svi koji su stariji od 16 godina".

Karan nije svedočio o ključnim događajima iz optužnice protiv Vukovarske trojke pošto je već oko 11 sati 20. novembra 1991. godine napustio bolnicu i otišao na komandno mesto u Negoslavicima. Tamo je, kaže, organizovao transport upravnice bolnice, doktorke Vesne Bosanac, za Sremsku Mitrovicu.

U unakrsnom ispitivanju, pukovnik Karan je precizirao kojim događajima nije prisustvovao 20. novembra 1991. godine. Rekao je da nije bio

u kasarni JNA kada su zarobljenici dovedeni iz bolnice, da nije znao ništa o sednici vlade SAO Istočne Slavonije u skladištu "Veleprometa" na kojoj je odlučeno da će zarobljenici biti prepušteni pripadnicima teritorijalne odbrane, niti je bio na Ovčari gde je ubijeno oko 260 ljudi dovedenih tog dana iz vukovarske bolnice. Optužba Šljivančanina tereti da je bio na sve tri ključne lokacije na dan kada su ti ljudi pogubljeni.

ZAVRŠNICA SUĐENJA ZA OVČARU

HAG/DEN HAAG, 01.12.2006.

Naredne nedelje kraj dokaznog postupka odbrane Veselina Šljivančanina. Optužba najavila mogućnost osporavanja izvedenih dokaza odbrane Vukovarske trojke. Završne reči najverovatnije 28. februara, 1. i 2. marta 2007. godine

Odbrana majora Veselina Šljivančanina će sledeće sedmice zaključiti svoj dokazni postupak iskazom pukovnika Petra Vuge o strukturi i ovlašćenjima organa bezbednosti u Gardijskoj brigadi u jesen 1991. godine. Nakon toga će branioci trojice oficira bivše JNA ponovo unakrsno ispitati svedoka optužbe zaštićenog pseudonimom P 002 koji bi trebalo da razjasni neke navode iz beleznice koju je vodio tokom boravka u Vukovaru u jesen 1991. godine. Taj svedok je, inače, dao iskaz na zatvorenoj sednici, pa će i njegovo dodatno unakrsno ispitivanje biti najverovatnije nedostupno javnosti.

U prvoj sedmici nakon zimske sudske pauze, optužba bi mogla da izvede nove svedoke čijim će iskazima nastojati da pobije neke od izvedenih dokaza odbrane. Ukoliko se to dogodi, završene reči obe strane, Veće će saslušati poslednjeg dana februara, kao i 1. i 2. marta 2007. godine.

Unakrsno ispitivanje poslednjeg svedoka Šljivančaninove odbrane pukovnika Mladena Karana završeno je sugestijom tužioca da svedok ne govori istinu. Po tužiocu, "jedini razlog Karanovog dolaska u Hag" je želja da pomogne svom nekadašnjem načelniku bezbednosti u Gardijskoj brigadi, majoru Veselinu Šljivančaninu.

Karan je u novembru 1991. godine bio na položaju referenta bezbednosti za kontraobaveštajne poslove. U unakrsnom ispitivanju je tvrdio da 20. novembra 1991. godine, u vukovarskoj bolnici nije video spiskove po kojima su izdvajani zarobljenici koji su kasnije pogubljeni na Ovčari. Tužilac međutim smatra da je Karan znao za postojanje spiskova kao i da je znao da

su njegove kolege iz organa bezbednosti u toku noći otišli do hangara na Ovčari gde je pogubljeno više od 250 ljudi.

Karan je odgovorio da je tužiočeva tvrdnja "netačna konstrukcija" a da je on častan čovek koji "najviše od svih ljudskih poroka mrzi laž". U dodatnom ispitivanju je dodao da "u potpunosti stoji iza svake svoje reči" i da je ozbiljno shvatio zakletvu da će pred Većem govoriti samo istinu.

Veštak odbrane Petar Vuga će svoj iskaz početi u utorak.

ZAROBLJENICI PREPUŠTENI "EKSTERMISTIMA I REVANŠISTIMA"

HAG/DEN HAAG, 06.12.2006.

Veštak Šljivančaninove odbrane tvrdi da nema naređenja po kojem je optuženi major bio ovlašćen da komanduje evakuacijom vukovarske bolnice 20. novembra 1991. Mrkšić je odobrio prepuštanje zarobljenika lokalnoj Vladi, zaključuje veštak i dodaje da "Vlada nije bila na nivou preuzetih obaveza pa je tako omogućeno jednoj grupi srpskih ekstremista i revanšista da to iskoristi za svoje ciljeve"

Odbrana Veselina Šljivančanina završava svoj dokazni postupak iskazom Petra Vuge, penzionisanog pukovnika JNA koji je na zahtev odbrane sastavio ekspertski izveštaj o funkcijama i delovanju organa bezbednosti i vojne policije u vukovarskoj operaciji u jesen 1991. godine.

Vuga je u ekspertskom izveštaju zaključio da ne postoji pisano naređenje kojim je major Šljivančanin postavljen za komandanta evakuacije vukovarske bolnice 20. novembra 1991. godine. Sama evakuacija je, po mišljenju pukovnika Vuge, bila "rizična i neizvesna" sa stanovišta bezbednosti jer je bolnica korišćena kao utočište za pripadnike ZNG i hrvatskog MUP. Bolnica je, na taj način, bila "pogodan cilj za otmice, ucene, diverzantske i terorističke akcije", naveo je veštak odbrane.

Obaveza Šljivančanina je, zaključio je ekspert odbrane, bila da "organizuje brzo i bezbedno sprovođenje ratnih zarobljenika od bolnice do kasarne gde su se mogle obaviti sve pripreme za njihov transport u Sremsku Mitrovicu". Kasarna je određena kao prostor za privremeni smeštaj zarobljenika zato što je bila "najsigurnije mesto".

Pukovnik Vuga je u izveštaju naveo da je odluka o predaji zarobljenika vladi SAO Istočne Slavonije i lokalnim teritorijalcima doneta dok su se zarobljenici nalazili u kasarni JNA. Ta odluka je doneta uz odobrenje

pukovnika Mrkšića, zaključio je veštak i tako potvrdio iskaze prethodnih svedoka Šljivančaninove odbrane. Zarobljenici su potom odvedeni u hangar na Ovčari gde su, nakon povlačenja čete vojne policije, pogubljeni. Na osnovu dokumenata koji su mu bili dostupni, pukovnik Vuga nije mogao da utvrdi po čijem se naređenju vojna policija povukla iz hangara. Po njegovoj oceni, "vlada nije bila na nivou preuzetih obaveza pa je tako omogućeno jednoj grupi srpskih ekstremista i revanšista da to iskoristi za svoje ciljeve".

Branilac Mileta Mrkšića je u unakrsnom ispitivanju ukazao da je netačan zaključak eksperta da je pukovnik Mrkšić napustio komandno mesto u Negoslavcima dan nakon masakra na Ovčari, 21. novembra 1991. godine. Mrkšić se naime brani alibijem i tvrdi da je otišao za Beograd u kasnim večernjim časovima 20. novembra i zbog toga nije bio obavešten o zlostavljanjima zarobljenika u hangaru na Ovčari.

Radićev branilac nije imao pitanja za veštaka a optužba je osporavala dokaznu vrednost izveštaja, tvrdeći da je neobjektivan i sastavljen "selektivnom metodom". Vuga je, ukazuje tužilac, koristio samo one delove svedočenja koji su išli u korist optuženom Šljivančaninu. Procena Veća o objektivnosti izveštaja uticaće na težinu koju će dati tom dokaznom predmetu prilikom većanja o presudi.

ZAVRŠENO IZVOĐENJE DOKAZA VUKOVARSKE TROJKE

HAG/DEN HAAG, 08.12.2006.

Timovi odbrane izveli ukupno 36 svedoka – po 14 je svedočilo u odbranu pukovnika Mrkšića i majora Šljivančanina dok je osam svedoka dalo iskaz u korist kapetana Radića. Tužilac najavio da će tražiti pobijanje dokaza odbrane

Nakon što je odbrana majora Veselina Šljivančanina juče završila izvođenje svojih dokaza, tužilaštvo je na zahtev trojice branilaca ponovo pozvalo svedoka zaštićenog pseudonimom P 002 kako bi dopunio iskaz dat u dokaznom postupku optužbe. Svedočenje P 002 se i ovog puta odvijalo na sednici zatvorenoj za javnost.

Odbrane Vukovarske trojke su od 29. avgusta ove godine kada je počeo dokazni postupak Mileta Mrkšića pozvale ukupno 36 svedoka. U odbranu Mileta Mrkšića je svedočilo ukupno 14 svedoka koji su nastojali da potkrepe alibi optuženog pukovnika po kojem je je u noći masakra na Ovčari 20. novembra 1991. godine bio u Beogradu a ne na komandnom mestu u

Negoslavcima. Odbrana je time nastojala da ospori tvrdnje svedoka optužbe da su pukovnika Mrkšića obavestili o premlaćivanju zarobljenika dovedenih tog jutra iz vukovarske bolnice u hangar poljoprivrednog dobra Ovčara.

Kapetan Miroslav Radić i major Veselin Šljivančanin su na početku svojih dokaznih postupaka preuzeli uloge svedoka. Radić je tvrdio da bi "da je znao ko su izvršio zločina na Ovčari, iste uhvatio za uši i priveo pravdi". Njegovi svedoci – oficiri Gardijske brigade i vojni veštak, dokazivali su da optuženi nije učestvovao u evakuaciji bolnice 20. novembra 1991. godine niti je od polovine novembra komandovao pripadnicima Teritorijalne odbrane Vukovara i "šešeljevcima". Pripadnici tih formacija su, presudom Veća za ratne zločine na beogradskom suđenju za Ovčaru, osuđeni kao neposredni izvršioци masakra.

Veselin Šljivančanin je rekao da je odlučio da svedoči kako bi "predstavio svoju istinu o događajima na Ovčari". Osporavao je tvrdnje optužbe da je "lično komandovao evakuacijom vukovarske bolnice" i da je vršio izdvajanje ranjenika i bolesnika od navodnih pripadnika Zbora narodne Garde koji su se skrivali u bolnici. Takođe je tvrdio da nije bio u kasarni JNA u koju su zarobljenici dovedeni iz bolnice, niti na Ovčari gde su tokom večeri pogubljeni. Šljivančanin je svedočio da je "čuo glasine" o ubistvu 250 ljudi, ali je verovao da je reč o "dezinformacijama".

Šljivančaninovi svedoci, uglavnom oficiri Gardijske brigade bivše JNA nisu svedočili samo u njegovu korist, već često i protiv pukovnika Mrkšića. Osporavili su Mrkšićev alibi i tvrdili da je prepuštanje hrvatskih zarobljenika teritorijalcima i "šešeljevcima" izvršeno uz odobrenje optuženog pukovnika.

Tužilac Marks Mur/Moore je najavio da će tražiti dozvolu za pozivanje novih svedoka, kojima će osporavati neke od dokaza odbrane. Ukoliko Veće dozvoli pobijanje dokaza, ti svedoci će dati iskaz nakon zimske sudske pauze. Odbrana i optužba će u tom slučaju izložiti završne reči poslednjeg dana februara i 1. i 2. marta sledeće godine.

NOVI DOKAZI PROTIV VUKOVARSKE TROJKE?

HAG/DEN HAAG, 14.02.2007.

Optužba traži da Veće ponovo otvori dokazni postupak i uvede u spis jedan audio snimak i prateći transkript. Izlaganje završnih reči umesto 28. februara počinje 14. marta ove godine

Mada je izvođenje dokaza na suđenju Vukovarskoj trojki oficira bivše JNA i formalno završeno, tužilac je od Veća zatražio da ponovo otvori dokazni postupak optužbe i uvede u spis jedan audio snimak i prateći transkript. Sadržina audio snimka je međutim ostala nepoznata budući da je dokument kojim se traži ponovno otvaranje dokaznog postupka optužbe poverljive prirode.

Veće bi o zahtevu tužilaštva trebalo da odluči pre nego što strane dostave svoje završne podneske. Prvi rok za dostavljanje finalnih podnesaka optužbe i odbrana je bio 16. februar, međutim, branioci Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića su tražili trodnevno odlaganje. Pošto je Veće zaključilo da su branioci pokazali "dobar razlog da zatraže dodatno vreme" i uzimajući u obzir da bi sudije trebalo da odluče da li će ponovo otvarati dokazni postupak optužbe, rok za dostavljanje završnih podnesaka pomeren je na 26. februar.

Istovremeno je odloženo i izlaganje završnih reči – umesto 28. februara, 1. i 2. marta -optužba i odbrana će svoje poslednje argumente iznositi od 14. do 16. marta ove godine.

BEZ NOVIH DOKAZA PROTIV VUKOVARSKJE TROJKE

HAG/DEN HAAG, 23.02.2007.

Uz obrazloženje da "nema dokaza koji bi potvrdili autentičnost audio snimka i transkripta" koje je optužba tražila da naknadno uvede u dokaze, Veće odbilo zahtev tužilaštva da ponovo otvori dokazni postupak protiv Vukovarske trojke. Završne reči od 14. do 16. marta

Pretno veće sudije Kevina Parkera je odbilo zahtev tužilaštva da ponovo otvori dokazni postupak optužbe u predmetu Vukovarske trojke i uvede u spis audio snimak i transkript razgovora Veselina Šljivančanina sa novinarom podgoričkog lista "Monitor". Na osnovu tog razgovora, u Monitoru je u novembru 1992. godine objavljen članak pod naslovom "Kako sam rušio Vukovar" u kojem se govori o postojanju masovne grobnice u blizini poljoprivrednog dobra Ovčara. Šljivančanin je u svom svedočenju tvrdio da je intervju "izmišljen".

Tužilac je u postupku pobijanja dokaza odbrane koji je bio najavljen za polovinu januara pokušao da obezbedi dolazak novinara Monitora ali on, kako je zaključilo Veće "nije bio dostupan za svedočenje."

U obrazloženju današnje odluke, Veće ukazuje da "nema dokaza koji bi potvrdili autentičnost audio snimka i transkripta" pošto je izostalo svedočenje najavljenog svedoka. Veće takođe smatra da bi "bilo nepravedno prema optuženom" da dozvoli uvođenje u spis audio snimka i transkripta spornog intervjua, pošto odbrana neće imati prilike da to ospori u unakrsnom ispitivanju crnogorskog novinara, nesuđenog svedoka tužilaštva.

Nakon ove odluke Veća, optužba i branioci Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića su u obavezi da do ponedeljka 26. februara dostave završne podneske. Strane će svoje završne reči izneti od 14. do 16. marta ove godine.

ZAVRŠNE REČI NA SUĐENJU ZA MASAKR NA OVČARI

HAG/DEN HAAG, 14.03.2007.

Pukovnik Mile Mrkšić je "imao dovoljno snage i sredstava da preduzme mere i reši svaku situaciju koja bi mogla da iskrnsne" u njegovoj zoni odgovornosti; major Veselin Šljivančanin je "imao potpunu kontrolu nad evakuacijom vukovarske bolnice i trijažom bolesnika i ranjenika" a kapetan Miroslav Radić je kontrolisao pripadnike TO i "Šešeljevce" – tvrdi se u završnoj reči optužbe na suđenju za Ovčaru. Sutra predlozi o kaznama

Završna reč optužbe na suđenju Miletu Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću otvorena je istim video snimkom kojim je 11. oktobra 2005. godine počelo suđenje za ubistvo 264 osobe na poljoprivrednom dobru Ovčara. Na vazдушnom snimku Vukovara, napravljenom nekoliko godina nakon opsade grada, najbolje se, smatra tužilac, vidi ukupni stepen razaranja "hrvatskog Staljingrada".

U završnoj reči koja je trajala oko 4 sata tužilac je posvetio značajnu pažnju identifikaciji optuženog majora Šljivančanina koji se, po tvrdnjama brojnih svedoka čiji su iskazi citirani, 20. novembra 1991. godine nalazio i u vukovarskoj bolnici i u kasarni JNA i na poljoprivrednom dobru Ovčara. Tog jutra je iz bolnice izvedeno oko 300 ranjenika, bolesnika i drugih ljudi ljudi koji su odvedeni u kasarnu JNA i nakon toga na Ovčaru. Tamo su, tvrdi tužilac, prepušteni pripadnicima lokalne teritorijalne odbrane i "šešeljevcima", koji su na stratištu Grabovo, kilometar udaljenom od Ovčare, pogubili 264 osobe.

Mada je Šljivančanin bio načelnik bezbednosti Gardijske brigade i Operativne grupe Jug, njegova ovlašćenja su, po tužiocu, bila jednaka

ovlašćenjima komandata Mrkšića koji ih je preneo na njega. Veselin Šljivančanin je, zaključio je tužilac Mur/Moore, "imao potpunu kontrolu" nad evakuacijom i trijažom ljudi u bolnici i sve što se tog dana dešavalo je "prolazilo kroz Šljivančaninove ruke".

Iako je Mrkšić delegirao komandovanje evakuacijom na svog načelnika bezbednosti, optuženi pukovnik je, smatra tužilac, ostao odgovoran za ono što se dešavalo u njegovoj zoni odgovornosti. Mur tvrdi da je Mrkšić "bio informisan o svim bitnim pitanjima" i da je imao "potpunu kontrolu nad snagama koje su mu bile podređene. Takođe je, kaže tužilac, "imao dovoljno snage i sredstava da preduzme mere i reši svaku situaciju koja bi mogla da iskrne" uključujući i sprečavanje masakra na Ovčari. Mrkšić je bio "vojnički korektan, ali tvrd", citirao je tužilac reči ambasadora Okuna i njegovo objašnjenje da je to "pristojan način da se kaže da je Mrkšić bio brutalan".

Kapetan Miroslav Radić je, po tvrdnjama optužbe, imao i de iure i de facto kontrolu nad pripadnicima teritorijalne odbrane i "Šešeljcima" koji su počinili masakr na Ovčari i bilo mu je "dobro poznato njihovo kriminalno i nasilno ponašanje". Takođe je bio svestan svog učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu i uloge koju je imao.

Tužilac će predloge o kazni za trojicu oficira bivše JNA izneti sutra na početku zasedanja nakon čega će Veće saslušati završne reči odbrane kapetana Radića i pukovnika Mrkšića. Odbrana Veselina Šljivančanina će završnu reč izneti u petak.

TUŽILAC TRAŽI DOŽIVOTNI ZATVOR ZA VUKOVARSKU TROJKU HAG/DEN HAAG, 15.03.2007.

Optužba traži da se Mile Mrkšić, Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić osude na kazne doživotnog zatvora za ubistvo 264 osobe na poljoprivrednom dobru Ovčara

U zaključku završne reči na suđenju Vukovarskoj trojki, tužilac Marks Mur/Moore je danas zatražio da se Mile Mrkšić, Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić proglašavaju krivim za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu i osude na kazne doživotnog zatvora.

Istu kaznu tužilac traži i za slučaj da Pretresno veće proglasi trojicu optuženih krivim za naređivanje zločina ili pomaganje i podržavanje njegovog izvršenja. Za propust da spreči ubistvo velikog broja ljudi tužilac za

Mrkšića i Šljivančanina takođe traži kaznu doživotnog zatvora, a za Radića zatvorsku kaznu u rasponu od 10 do 15 godina.

Za propust optuženih oficira bivše JNA da kazne počinioce masakra u vukovarskoj Ovčari, tužilac za Mrkšića i Šljivančanina traži kazne od 10 do 15, a za Radića od 8 do 10 godina zatvora. Ako veće utvrdi da pripadnici Teritorijalne odbrane i "Šešeljevci" koji su počinili zločin nisu bili pod kontrolom JNA tada, smatra tužilac, Radića treba osuditi na kaznu od 4 do 6 godina zatvora jer su mu bila podređena najmanje tri pripadnika JNA koji su učestvovali u ubistvima na Ovčari.

Trojica oficira bivše JNA se po oba osnova odgovornosti - individualnoj krivičnoj i komandnoj - terete za ubistvo 264 osobe na poljoprivrednom dobru Ovčara 20. novembra 1991. godine.

Nakon što je tužilac predložio kazne, završnu reč je počela odbrana prvooptuženog Mileta Mrkšića.

ZAVRŠNO POBIJANJE DOKAZA OPTUŽBE HAG/DEN HAAG, 15.03.2007.

Nakon što je tužilac zatražio kaznu doživotnog zatvora za Vukovarsku trojku, branioci Mileta Mrkšića i Miroslava Radića su u završnim rečima negirali sve navode optužbe i tražili oslobađajuću presudu za oficire bivše JNA, optužene za masakr u Ovčari

Branioци Mileta Mrkšića i Miroslava Radića su u svojim završnim rečima zatražili da se dvojica oficira bivše JNA oslobode odgovornosti za masakr na Ovčari, u kojem su 20. novembra 1991. godine ubijene 264 osobe.

Advokat Miroslav Vasić, branilac pukovnika Mrkšića je rekao da bivši komandant vukovarske operacije JNA nije "imao ništa sa prevozom i selekcijom zarobljenika u vukovarskoj bolnici". Za taj posao je, po braniocu, bila zadužena grupa "bezbednjaka" koji su došli u Vukovar iz beogradske Uprave bezbednosti.

Tužilac je tvrdio da su zarobljenici po Mrkšićevom naređenju iz bolnice odvedeni u kasarnu JNA i nakon toga na poljoprivredno dobro Ovčara. Mrkšić je, rekao je tužilac, u večernjim časovima naredio da se četa vojne policije povuče iz hangara na Ovčari nakon čega su zarobljenici prepušteni lokalnim teritorijalcima koji su ih tokom noći pogubili. Odbrana negira i taj navod optužbe i tvrdi da Mrkšić "nije doneo odluku o prepuštanju zarobljenika teritorijalcima niti je ikome izdao naređenje za povlačenje vojne policije". On se u to vreme nije nalazio u komandi brigade u Negoslavcima

već na putu za Beograd gde je narednog dana trebalo da se sastane sa tadašnjim saveznim sekretarom Veljkom Kadijevićem, navodi odbrana.

Branilac je primetio i da je "za mnoge svedoke koji su svedočili protiv Mrkšića trebalo da se nađe mesta u optužnici". Među njima su, smatra branilac, oficiri 80. motorizovane brigade u čijoj se zoni odgovornosti nalazila Ovčara i koji su čuvali ratne zarobljenike nad kojima se zločin i odigrao.

Branilac Miroslava Radića je započeo i zaključio završnu reč citatom iz Gorskog Vijenca da "strah životu kalja obraz često". Takvim filozofskim pristupom se služio i Radić i zato je odlučio da u svom svedočenju kaže istinu o događajima u Vukovaru, rekao je advokat Borović ukazujući da Radić "osuđuje zločin na Ovčari kao gnusni čin i kukavički akt".

Advokat Borović je rekao da su svi svedoci protiv Radića, izuzev hirurga vukovarske bolnice doktora Juraja Njavra, svedočili uz zaštitine mere, što po njemu znači da "javnost Srbije i Hrvatske nikada neće saznati koji su dokazi izvedeni protiv optuženog". Branilac je negirao da je Radić "učestvovao u donošenju plana da se progoni stanovništvo Vukovara, u selekciji zarobljenika u bolnici i njihovom ukrcavanju u autobuse". Radić je, kaže branilac, došao u bolnicu kasnije, 20. novembra 1991. godine, nije bio u kasarni JNA kada su dovezeni zarobljenici, niti je bio na Ovčari. On nije bio svestan pretnji prema zarobljenicima ni događaja koji su usledili, kaže branilac. Takođe, tvrdi advokat Borović, Radić nije kontrolisao pripadnike TO Vukovara i Šešeljevce iz odreda Leva Supoderica koji su označeni kao neposredni izvršioци zločina, niti je bilo na njemu da ih kazni zbog izvršenog zločina jer su te jedinice 21. novembra ujutro pretpotčinjene 80. motorizovanoj brigadi.

Odbrana Veselina Šljivančanina će završne reči izneti sutra popodne.

ZAVRŠENO SUĐENJE ZA MASAKR NA OVČARI

HAG/DEN HAAG, 16.03.2007.

Branilac Veselina Šljivančanina traži od Veća da optuženog majora bivše JNA proglasi nevinim. U obraćanju sudijama, trojica optuženih negiraju da su učestvovali u masakru i žale zbog žrtava

"Veselin Šljivančanin nije učestvovao u zločinu na Ovčari ni na koji način, ni u kom obliku odgovornosti. Njegov jedini zločin je bio u tome što je verovao jednoj zemlji, jednoj zastavi i jednoj zakletvi. Zbog te vere vi morate utvrditi da nije kriv za zločin na Ovčari". Tako je advokat Novak Lukić,

branilac Veselina Šljivančanina zaključio svoju završnu reč na suđenju Vukovarskoj trojki za ubistvo 264 osobe na poljoprivrednom dobru Ovčara, 20. novembra 1991. godine.

Advokat Lukić je ponovio većinu argumenata iznetih tokom dokaznog postupka odbrane. Rekao je da je Šljivančanin, kao bivši načelnik organa bezbednosti Gardijske brigade, imao samo jedan zadatak u evakuaciji vukovarske bolnice – da bolesne i ranjene odvoji od hrvatskih boraca koji su se, po tvrdnjama odbrane, skrivali u bolnici kao i da obezbedi uslove za bezbednu evakuaciju ranjenika i bolesnika.

Ratni zarobljenici koji su iz vukovarske bolnice tokom prepodneva 20. novembra prevezeni u kasarnu JNA a potom na poljoprivredno dobro Ovčara su, kaže branilac, bili u rukama Vojne policije koja je, kako tvrdi, bila podređena komandantu Gardijske brigade, optuženom pukovniku Miletu Mrkšiću. Advokat Lukić je, na taj način, direktno upro prstom u pukovnika Mileta Mrkšića, komandanta vukovarske operacije.

Branilac je negirao i da je major Šljivančanin postavljen za komandanta evakuacije vukovarske bolnice jer, kako kaže, po pravilima organa bezbednosti, komandant Gardijske brigade Mile Mrkšić nije imao ovlašćenje da na Šljivančanina prenese zadatke koji su izvan delokruga nadležnosti organa bezbednosti. Čak i da je doneo nezakonitu odluku, Mrkšić je morao da izda pismeno naređenje, a ono ne postoji, ukazao je advokat Lukić. Konačno, rekao je branilac, na dan evakuacije vukovarske bolnice, niko se nije obraćao Šljivančaninu već su svi raporti ili izveštaji o delovanju upućivani komandantu Mrkšiću.

Na kraju, branilac je ukazao da naređenje za povlačenje čete vojne policije sa Ovčare nije došlo preko oficira za bezbednost. Komandant 80. motorizovane brigade u čijoj je zoni odgovornosti bila Ovčara je poslao pripadnike vojne policije u hangar i povukao ih iz hangara, rekao je branilac. Zarobljenici su, po tvrdnjama optužbe, potom prepušteni pripadnicima lokalne teritorijalne odbrane i Šešeljevim dobrovoljcima koji su ih pogubili na stratištu Grabovo.

Nakon Lukića, Veću su se obratili i trojica oficira bivše JNA – pukovnik Mrkšić, major Šljivančanin i kapetan Radić koji su odbacili odgovornost za masakr na Ovčari i iskazali žaljenje za žrtvama.

Posle završnih reči optužbe i odbrane, sudije su zvanično zaključile suđenje Vukovarskoj trojki i saopštile da će presudu doneti "u dogledno vreme".

MRKŠIĆ 20, ŠLJIVANČANIN 5, RADIĆ OSLOBOĐEN
HAG/DEN HAAG, 27.09.2007.

Mile Mrkšić i Veselin Šljivančanin proglašeni krivim za pomaganje i podržavanje zločina na Ovčari i osuđeni na kazne od 20 odnosno 5 godina zatvora. Miroslav Radić oslobođen svih optužbi

Pukovnik bivše JNA Mile Mrkšić osuđen je na kaznu od 20 godina zatvora zbog pomaganja i podržavanja ubistva, mučenja i nehumanog postupanja prema ratnim zarobljenicima na Ovčari 20. novembra 1991. godine. Major Veselin Šljivančanin je proglašen krivim za pomaganje i podržavanje mučenja i osuđen je na zatvorsku kaznu od 5 godina, dok je kapetan Miroslav Radić oslobođen svih optužbi.

Pretno veće australskog sudije Kevina Parkera je komandanta Prve Gardijske brigade Mrkšića i njegovog načelnika za bezbednost Šljivančanina osudilo samo za kršenja zakona i običaja ratovanja ali ne i za zločine protiv čovečnosti.

Po mišljenju sudija, "osobe koje su 20. novembra 1991. godine izvedene iz vukovarske bolnice i ubijene na Ovčari su identifikovane i izdvojene upravo zato što se znalo ili verovalo da su učestvovali u borbama". Pošto je, po mišljenju Veća, reč o ratnim zarobljenicima a ne civilima, nije zadovoljen osnovni kriterijum koji se traži za osudu za zločine protiv čovečnosti. Najmlađa osoba čije se ime navodi u dodatku optužnice protiv Vukovarske trojke je sedamnaestogodišnji mladić a najstariji je u vreme pogubljenja imao 76. godina. Među ubijenima su i dve žene.

Veće je takođe zaključilo da trojica oficira bivše JNA nisu učestvovali u udruženom zločinačkom poduhvatu sa namerom da počine zločin za koji su optuženi. U obrazloženju presude se navodi da je "prvobitna namera Mileta Mrkšića bila da se zarobljenici odvedu u Sremsku Mitrovicu i tamo razmene za zarobljene vojnike JNA". Mrkšić se, zaključuje Veće, tokom 20. novembra predomislio i naredio da se zarobljenici koji su iz bolnice odvedeni u kasarnu JNA prevezu u hangar na Ovčari. Potom je, "iz samo njemu znanih razloga", naredio povlačenje vojne policije iz Ovčare ostavljajući ratne zarobljenike u rukama teritorijalaca. To je učinio iako je znao za "neprijateljsko raspoloženje pripadnika TO prema hrvatskim snagama" i tako je neposrednim počinocima zločina "pružio praktičnu pomoć i ohrabrenje".

Šljivančanin je, po mišljenju Veća, jedini od trojice optuženih za koga je dokazano da je 20. novembra 1991. "neko vreme proveo na Ovčari dok se

odvijalo zlostavljanje zarobljenika". Tamo je mogao da vidi brutalno postupanje prema zarobljenicima i bio je svestan da se vrše teška krivična dela, navodi se u obrazloženju presude. Nije, međutim, preduzeo mere koje su mu bile na raspolaganju da zaštiti zarobljenike, što je bila dužnost koju je dobio od nadređenog Mrkšića.

Iskazi svedoka koji su teretili Miroslava Radića, po mišljenju Veća, nisu bili "iskreni i pouzdani" i sudije ih nisu uzele u obzir. Kada je sudija Parker proglasio da Radić nije kriv za zločine koji mu se stavljaju na teret, nekoliko članova njegove porodice i prijatelja ne galeriji za publiku su aplaudirali. Aplauz se ponovio i kada je Šljivančaninu izrečena kazna od pet godina zatvora.

U obrazloženju presude, sudija Parker je naveo da je tužilaštvo dokazalo ubistvo 194 od 264 osobe za čiju je smrt tužilaštvo teretilo oficire bivše JNA. Po mišljenju Veća, dokazi, međutim, "ne upućuju da su Mrkšić i Šljivančanin naredili ubistva, mučenje i premlaćivanje zarobljenika" već ukazuju da su za te zločine odgovorni pripadnici Teritorijalne odbrane Vukovara i srpskih paravojnih snaga.

Radić će pritvorsku jedinicu UN napustiti nakon što se obave administrativne formalnosti. Drugoj dvojici optuženih će u kaznu biti uračunato vreme koje su proveli u pritvoru. Mrkšić se dobrovoljno predao 15. maja 2002. godine i istog dana je prebačen u Tribunal a Šljivančanin je uhapšen u Beogradu 13. juna 2003. godine, tako da će i on uskoro biti oslobođen.

U tužilaštvu za sada nemaju komentara na presudu "Vukovarskoj trojci", sem što glavna tužiteljica Karla/Carla del Ponte – prema izjavi njene predstavnice za štampu Olge Kavran – smatra "neshvatljivim da osoba proglašena krivom za mučenje 200 ljudi bude osuđena na samo pet godina zatvora".

PROTEST VUKOVARACA PRED HAŠKIM TRIBUNALOM
HAG/DEN HAAG, 11.10.2007.

U protestnom pismu koje su predali sekretaru Tribunala porodice žrtava ubijenih na Ovčari godine traže "pravdenu kaznu za zločine počinjene u Vukovaru". "Da su ubili 265 pasa dobili bi veću kaznu", kaže majka Damira Polherta, ubijenog na Ovčari 20. novembra 1991. godine

Nekoliko desetina majki i rođaka žrtava ubijenih na Ovčari 20. novembra 1991. godine okupilo se danas ispred Tribunala na protestu pod nazivom "Žrtve traže pravdu". Došli su u Hag da bi izrazili nezadovoljstvo prvostepenom presudom kojom su Mile Mrkšić i Veselin Šljivančanin proglašeni krivim i osuđeni na 20 odnosno 5 godina zatvora, dok je Miroslav Radić oslobođen odgovornosti.

U protestnom pismu koje su predali sekretaru suda Hansu Holthuisu, traži se "maksimalna, dakle pravdena kazna za zločine počinjene u Vukovaru, suđenje pravednog i nepristrasnog suda i presuda koja će žrtvama konačno doneti mir i spokoj". U potpisu je naznačeno da je za njih "Hag umro 27. septembra 2007", na dan izricanja presude Vukovarskoj trojki oficira bivše JNA.

U ime žrtava Vukovara sa sekretarom suda su se sastali Slavko Jurić, predsjednik Koordinacije udruga proisteklih iz Domovinskog rata, Zvonimir Šeparović koji vodi Hrvatsko žrtvoslovno društvo, gvardijan vukovarski fra Zlatko Špehar i Jaka Škondro, majka jednog od ubijenih na Ovčari.

Jurić je izjavio da je u Hag došao "zbog prijatelja koji su ubijeni na Ovčari kako bi svetu pokazao da se ne slaže sa sramotnom presudom Trubunala". Pošto, kako kaže, "zna da ne može da utiče na presudu", Jurić ovim protestom želi da "ispuni moralnu obavezu prema ubijenima".

Marija Polhert kojoj je na Ovčari ubijen sin kaže da je presuda "veliki šok i poniženje ne samo za žrtve i Hrvatsku već i za Hag i Evropu". Po njenom mišljenju, "čisto je kao suza da su za ubistva krivi Mrkšić, Šljivančanin i Radić koji su prvo uništili grad a onda sa predumišljajem odveli svoje žrtve na Ovčaru". Sina koji je 22. novembra 1991. godine trebalo da napuni 29 godina je poslednji put videla krajem oktobra te godine u vukovarskoj bolnici. Njegovo telo, ekshumirano iz masovne grobnice na Ovčari, je prepoznala po garderobi koju mu je, kako kaže, "sama spremila".

Kada bi imala priliku da se obrati sudijama koji su presudili Vukovarskoj trojki, šezdesetčetvorogodišnja Marija bi pitala "kako ih nije stid doneti takvu presudu". "Da su ubili 265 pasa dobili bi veću kaznu", rekla je Marija Polhert.

Učesnici skupa su na platou ispred Tribunala zapalili sveće u obliku krsta koji je uokviren srcem. U središtu srca je postavljena drvena figura koja simbolizuje žrtve poginule na Ovčari 20. novembra 1991. godine.

IZRICANJE PRESUDE "VUKOVARSKOJ TROJCI"

(Eksluzivno za medijsko korišćenje. Ovo nije zvaničan dokument)

Hag, 27. septembra 2007.

Donji tekst je rezime presude koju je pročitao sudija Parker:

Ovo veće danas zaseda da bi donelo presudu u suđenju tri optužene osobe, Mileta Mrkšića, Miroslava Radića i Veselina Šljivančanina.

Radi ciljeva ovoga saslušanja, ovo veće će dati kratak rezime svojih analiza, to jest rezime istih, to jest samo merodavan opis nalaza veća, i razloga za iste koji se mogu naći u pisanoj presudi, a čije kopije će biti dostupne strankama po završetku ovoga saslušanja.

Trojica optuženih, Mile Mrkšić, Miroslav Radić i Veselin Šljivančanin, optuženi su za navodno učešće u zlostavljanju i usmrćenju 264 Hrvata i drugih ne-Srba koje su srpske snage odvele iz vukovarske bolnice 20. novembra 1991, po kapitulaciji hrvatskih snaga u Vukovaru koja se zbilila na dan 18. novembra 1991. Navodi se da su te osobe odvedene u hangar u Ovčari, gde su ih srpske snage prvo zlostavljale, da bi ih kasnije, istoga dana, i pogubile. Ovi navodi podržavaju pet tački optužbe za zločine protiv humanosti navedene u Članu 5 Statuta Ujedinjenih nacija na osnovu kojeg je ovaj sud i osnovan (to jest, proganjanje, istrebljivanje, ubistvo, torturu i druga nehumana nedela) i tri tačke optužbe navedene u Članu 3 Statuta (to jest, ubistvo, torturu i surovo postupanje).

Trebalo bi jasno ukazati da se optužnica ograničava na navedena krivična dela koja se odnose na zlostavljanje i usmrćenje Hrvata i drugih ne-Srba koji su odvedeni iz vukovarske bolnice na dan 20. novembra 1991. Ona ne uključuje napad uperen na grad Vukovar i na njegovo civilno stanovništvo koje su izvršile JNA i druge srpske snage 1991, ili na razaranje Vukovara tokom dužeg vojnog angažmana, kao ni na veliki broj civilnih žrtava koje su

pale kao posledica vojnih operacija, a ni veliku imovinsku štetu nastalu tokom vojnih operacija, niti na druge smrti koje su se dogodile tokom predaje hrvatskih snaga u Vukovaru 18. novembra 1991. Većina ovih pitanja čini predmet jedne druge optužnice suda, sa kojom je u vezi još uvek neizvršeni nalog za hapšenje Gorana Hadžića. No ipak, ta pitanja su od izvesne važnosti za vaspostavljanje elemenata krivičnih optuzbi u ovom slučaju i koje su kao takve uzete u obzir prilikom donošenja presude. No nije na ovom veću da donosi bilo kakve zaključke u vezi krivice ili nevinosti tri optužena po gore pomenutim pitanjima.

U vreme navedenih krivičnih dela optuženi Mile Mrkšić bio je pukovnik Jugoslovenske narodne armije (koje ću u daljem tekstu ovoga rezimea zvati "JNA"). On je bio komandant kako prestižne Garde motorizovane brigade JNA i Operacione grupe za Jug. U svojstvu komandanta Operacione grupe za Jug on je pod svojom komandom imao sve srpske snage uključujući JNA, Teritorijalnu odbranu i paramilitarne snage u geografskoj oblasti u kojoj su se sva krivična dela navedena u optužnici dogodila. Kasnije je postao general, da bi onda neko vreme komandovao armijom ondašnje Srpske Krajine. Miroslav Radić je u vreme kada su počinjena navedena krivična dela bio kapetan JNA. On je bio komandant Prvog bataljona Garde motorizovane brigade. Veselin Šljivančanin je bio major JNA i bio je na mestu Šefa bezbednosti kako Garde motorizovane brigade tako i Operacione grupe za Jug u vreme navedenih krivičnih dela. Kasnije je unapređen u čin pukovnika.

Nakon nekoliko meseci intenzivnih vojnih okršaja između JNA i drugih srpskih snaga, sa jedne strane i hrvatskih snaga, sa druge strane, potonje su u oblasti Vukovara kapitulirale 18. novembra 1991. Na osnovu sporazuma postignutog tog dana hrvatski borci iz oblasti Mitnice predali su se JNA snagama Operacione grupe za Jug. Kasnije tokom tog dana tu predaju su monitorovali predstavnici Međunarodnog komiteta Crvenog krsta. Onda su već odabrani ratni zarobljenici na osnovu naređenja Mileta Mrkšića odvedeni u veliki hangar u Ovčari u blizini Vukovara. Tamo su držani celu noć, a sutradan ujutru su prebačeni u strukturu za ratne zarobljenike u Sremskoj Mitrovici, preko granice, u Srbiji. Za vreme tog prebačaja nije bilo nikakvih incidenata.

U Zagrebu je isto tako na dan 18. novembra 1991, postignut sporazum između vlade Hrvatske i predstavnika JNA u vezi evakuacije vukovarske bolnice. Na osnovu toga sporazuma ranjenici ili bolesnici iz vukovarske bolnice "sposobni za putovanje" trebalo je da budu evakuisani u Hrvatsku,

dok je vukovarska bolnica trebalo da ostane pod zaštitom Međunarodnog komiteta Crvenog krsta. Tu evakuaciju je trebalo da nadzire Monitoring misija Evropske unije, kojoj je trebalo da bude dozvoljen pristup svim fazama evakuacije. Uprkos suprotnih mišljenja izvesnog broja hrvatskih svedoka, ovaj sporazum nije obuhvatao bolničko osoblje, njihove porodice i osobe koje nisu bile pacijenti u bolnici.

Na dan 18. novembra vukovarska bolnica, teško oštećena za vreme borbi, je bila daleko ispod svog punog kapaciteta, to jest, popunjenosti. U njoj je naime potražio utočište izvestan broj civila u nadi da će i oni biti evakuisani. U bolnici su bili bolesnici, ranjenici, bolničko osoblje, i neki članovi njihovih porodica. Uprkos suprotnih svedočenja nekih hrvatskih svedoka, u bolnici su bili i neki pripadnici hrvatskih oružanih snaga, koji su se pretvarali da su pacijenti ili da su bolničko osoblje. Operaciona grupa za Jug ušla je u vukovarsku bolnicu 19. novembra 1991. Optuženi Miroslav Radić postavio je čuvare na ulaz bolnice, ali je kasnije toga dana od njih dužnost obezbeđivanja bolnice preuzela vojna policija Garde motorizovane brigade. U popodnevnim časovima 19. novembra 1991. JNA je većinu civila koji su se skupili u bolnici transportovala u Velepromet, veliko, obližnje skladište.

Međunarodni predstavnici iz Monitoring misije Evropske unije i Međunarodnog komiteta Crvenog krsta bili su Vukovaru 18 i 19. novembra. JNA je sprečila pristup članova Monitoring misije Evropske unije bolnici i 18 i 19. novembra. Jednom jedinom predstavniku Međunarodnog komiteta Crvenog krsta je bio dozvoljen samo ograničen pristup bolnici 19. novembra. Međunarodnim predstavnicima je jedan viši JNA oficir Operacione grupe za Jug, u prisustvu Mileta Mrkšića, rekao da članovima hrvatskih oružanih snaga, bilo pacijentima, ili aktivnim vojnicima, neće biti dozvoljeno da napuste bolnicu tokom evakuacije, pošto bi u slučaju da se odobri njihova evakuacija "srpske paramilitarne snage ili lokalni žitelji napali taj konvoj. Međunarodnim predstavnicima je isto tako rečeno da će te pripadnike hrvatskih oružanih snaga JNA tretirati kao ratne zarobljenike, kao i da će ih kasnije razmeniti za JNA zarobljenike. Predstavnicima Monitoring misije Evropske unije je isto tako rečeno da ne smeju da se angažuju tokom evakuacije. Sporazum o evakuaciji ranjenika, potpisan prethodnog dana, je tako bio ignorisan.

19. novembra 1991. Mile Mrkšić je naredio da se evakuacija vukovarske bolnice izvrši sutradan, to jest 20. novembra 1991. On je naložio da tom operacijom rukovodi optuženi Veselin Šljivančanin, i to tako što će podeliti ljude u bolnici u dve grupe, prvu u kojoj će biti osumnjičeni za ratne zločine, i

drugu koju će činiti civili. Grupa sačinjena od osumnjičenih za ratne zločine trebalo je da bude prebačena pod nadzorom JNA do strukture za ratne zarobljenika u Sremskoj Mitrovici, u Srbiji. Civili, su po njihovom sopstvenom izboru, trebalo da budu prebačeni ili u Hrvatsku ili u Srbiju. Veselin Šljivančanin je bio zadužen za bezbednost ratnih zarobljenika do njihovog prispeća u Sremsku Mitrovicu.

20. novembra 1991. u sedam sati ujutru osoblje bolnice pozvano je na sastanak koji je organizovao optuženi Veselin Šljivančanin. Dok je sastanak bio u toku, JNA vojnici obišli su bolnicu obaveštavajući pokretne da mogu da napuste ustanovu. Na izlazu iz iste JNA vojnici u razdvojili muškarce od žena, dece i starijih osoba. Te muškarce su JNA vojnici prvo pretražili, pa im onda naredili da se popnu u već parkirane autobuse koju si bili pod oružanom pratnjom. U toj grupi je bilo preko 200 muškaraca, kao i dve žene. Svi oni su bili Hrvati ili ne-Srbi. Oni su bili, ili se tako bar mislilo, povezani sa hrvatskim snagama. U isto vreme na drugoj strani bolnice, formirana je druga grupa u kojoj su bile žene, deca i nekoliko starijih osoba. Oni su ukrcani na autobuse, čija je destinacija bila ili Hrvatska ili Srbija. Autobusi sa muškim zarobljenici napustili su vukovarsku bolnicu oko 10 ujutru. Oni su se u konvoju prvo uputili ka JNA kasarni u Vukovaru.

JNA je to jutro sprečila predstavnike Monitoring misije Evropske unije i Međunarodnog komiteta Crvenog krsta da dodju u bolnicu. Naime, oni su držani preko dva sata, u gradskom centru, na mostu preko reke Vuka. Jedno JNA borno vozilo im je blokiralo put ka bolnici. Optuženi Veselin Šljivančanin bio je na tom mostu i on je lažno sugerisao međunarodnim predstavnicima da ne mogu dalje iz bezbednosnih razloga. Dok su oni zadržavani na mostu, autobusi u kojima su bili ljudi iz bolnice, putujući u suprotnom smeru, prešli su drugi most preko reke Vuka, i uputili se ka JNA kasarni. Zbog gore pomenutog zadržavanja, međunarodni predstavnici stigli u bolnicu tek oko 10.30 ujutru. Tu su zatekli uglavnom samo žene i decu. Svi muškarci, osim nekoliko bolničara i staraca, su bili odvedeni.

Autobusi sa ratnim zarobljenicima, tojest muškarcima iz bolnice, stigli su u JNA kasarnu u Vukovaru oko 10.30. Pripadnici Lokalne srpske teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga počeli su da se tiskaju oko autobusa, počeli su da vređaju i fizički prete muškarcima u autobusima. No red je ponovo uspostavljen kada je JNA vojna policija odstranila pripadnike Teritorijalne odbrane i paramilitarce iz dvorišta kasarne. JNA vojnici su onda izveli iz autobusa nekih 12-15 identifikovanih muškaraca. Prvo su ih tukli kundacima, onda šutirali i pesničili, da bi ih kasnije ponovo odveli u bolnicu,

gde ih je optuženi Veselin Šljivančanin, u konsultaciji sa liderima Lokalne teritorijalne odbrane, ispitivao o njihovoj mogućoj povezanosti sa hrvatskim oružanim snagama. Ti muškarci su uglavnom bili bolničko osoblje ili članovi njihovih porodica. Neki od njih su kasnije, na osnovu naređenja Veselina Šljivančanina, ponovo vraćeni u JNA kasarnu, a neki su pušteni da se pridruže konvoju žena i dece.

U međuvremenu je, to jutro, samoproklamovana "vlada" Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema, koje je operisala u oblasti Vukovar, a koju su oformili lokalni srpski žitelji, održala sastanak u Veleprometu. Mi ćemo u daljem tekstu ovu vladu nazivati lokalnom srpskom vladom. Tom sastanku su prisustvovali Goran Hadžić, u svojstvu premijera pomenute "vlade", Slavko Dokmanović, u svojstvu ministra poljoprivrede, kapetan Jakšić iz Vukovarske teritorijalne odbrane, kao i dva viša oficira JNA, potpukovnik Panić, šef generalštaba Operacione grupe za Jug, i pukovnik Vujić iz bezbednosne administracije u Beogradu. Na tom sastanku izraženo je oštro protivljenje mogućnosti da JNA prebaci ratne zarobljenike iz Vukovara u Sremsku Mitrovicu, u Srbiji. Neki od prisutnih su zagovarali mogućnost da lokalni sudovi organizuju sudjenja ratnim zločincima. Na ovom sastanku potpukovnik Panić je prisutnima preneo saglasnost optuženog Mileta Mrkšića da on (Mrkšić) dela u skladu sa odlukom koju "vlada" bude donela na ovom sastanku u vezi ratnih zarobljenika iz vukovarske bolnice. Međutim dokazni material ukazuje da nikakva finalna odluka u tom pogledu nije doneta tokom rečenog sastanka, mada je kasnije toga dana premijer Goran Hadžić izjavio da je postignut sporazum da se zarobljenici drže "u našim logorima za zarobljenike" u okolini Vukovara. Ono što se kasnije desilo, konsistentno je sa ovom izjavom.

Posle ovoga sastanka lokalne srpske vlade, autobusi sa muškarcima, zarobljenicima iz bolnice, pod oružanom pratnjom, u konvoju su napustili JNA kasarnu i uputili se umesto Sremske Mitrovice u Srbiji, u hangar u Ovčari. Stigli su između 13.30 i 14.30 časova. Autobusi su sukcesivno ispražnjeni, a dok su muškarci izlazili iz njih, polako su se formirala dva reda sa oko 12 do 15 vojnika. Zarobljenici su morali da prodju između ta dva reda vojnika, ili takozvanu, šibu. Dok su prolazili vojnici su ih nemilosrdno tukli kundacima, lancima, drvenim štapovima, šipkama, pa čak i štakama. Ratni zarobljenici su onda nasilno uterani u hangar, u kojem su držani pod nehumanim uslovima sve do večeri. Velika većina zarobljenika u hangaru je tučena, često sa spravama kao što su gvozdene šipke, pa i kundacima, a bili su i šutirani. Najžešće je tučeno nekoliko zarobljenika za koje se verovalo da su

bili tesno povezani sa hrvatskim oružanim snagama. Svedoci veruju da su neki od njih i preminuli od posledica takvog batinjanja. Oformljena je neka vrsta spiska, sa imenima i smenama onih zaduženih za tučenje i drugo zlostavljanje zarobljenika.

Vojnici koji su formirali nasilnu šibu ispred hangara i zlostavljali zarobljenike unutar hangara, bili su pripadnici Srpske teritorijalne odbrane, uključujući lidera iste, Miroljuba Vujovića, kao i paramilitarci. Oni su pratili autobuse do Ovčare i ostali tamo do kasno uveče. Možda je nekoliko JNA vojnika po sopstvenom izboru isto tako učestvovalo u zlostavljanju zarobljenika.

Kada su autobusi sa ratnim zarobljenicima stigli u hangar, u njemu je već bila straža koju je činilo 15 do 20 JNA vojnika, uglavnom JNA vojnih policajaca. Pojačanje policajcima stiglo je kasnije. Njihovi naponi da obezbede sigurnost zarobljenika nisu bili dosledni, a bili su i nedovoljni. Povremeno bi pripadnici Teritorijalne odbrane i paramilitarci bili držani na distanci, van hangara, a povremeno su isti, a naročito kada bi zarobljenici tek prispeli, imali neograničen pristup istima.

U popodnevnim časovima 20 novembra izvestan broj viših JNA oficira je stigao u Ovčaru. Kada su videli šta se dešava, preduzeli su korake da se poboljša efikasnost vojne policije. No ti naponi vojne policije ili nisu bili delotvorni ili su bili delotvorni samo u jednom ograničenom vremenskom periodu.

To veče, između 20.00 i 21.00 časa komandant Operativne Grupe za Jug, Mile Mrkšić, izdao je naređenje da se JNA vojni policijaci koji su čuvali ratne zarobljenike, povuku. I oni su se pre 21.00 povukli, čime su pripadnicima Srpske teritorijalne odbrane i paramilitarcima odmogućili potpuni pristup zarobljenicima. Ratni zarobljenici bili su ostavljeni na čuvanje Vukovarskoj teritorijalnoj odbrani, koja je tada bila pod komandom Miroljuba Vujovića.

Onda su pripadnici Teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga odveli zarobljenike raspoređene u male grupe na jednu udaljenu lokaciju i usmrtili ih. Njihova tela zakopana su u masovnu grobnicu iskopanu ranije toga dana. Ta grobnica je otkrivena tek godinu dana kasnije, a proces ekshumacije je počeo tek 1996. Izvršena je detaljna autopsija 200 iskopanih tela. Veće je utvrdilo na osnovu svih dokaza da su svih 200 osoba umrli u Ovčari u noći između 20. i 21. novembra od trauma izazvane fizičkim masiljem, a skoro u svim slučajevima od jedne ili više pušćanih rana.

190 od 200 osoba sahranjenih u toj masovnoj grobnici je identifikovano. Njihova imena navedena su u Optužnici. Dokazi su isto tako vaspstavili da

druge četiri identifikovane osobe, koje su držane kao zarobljenici u hangaru toga dana, više nisu vidjene. Svaka od njih je bila brutalno pretučena toga dana od strane srpskih snaga. No na osnovu dokaznog materijala ne može da se utvrdi da li su njihova tela među 10 neidentifikovanih tela pronadjenih u masovnoj grobnici. U presudi je ovo veće iznelo efekte nekih drugih dokaza koji se odnose na druge osobe pomenute u optužnici kao žrtve ubistva. Iz već pomenutih razloga ovo veće nije uspelo da utvrdi da li su neke od tih osoba ili sve one, izgubile život u Ovčari kao što se tvrdi. Naši nalazi naravno ne isključuju mogućnost da je više od 200 osoba, od kojih su 194, identifikovane, umrlo u Ovčari toga dana. Međutim raspoloživi dokazi ne omogućavaju nam da gornje utvrdimo. Vaspstavljeno je da su 194 osobe od svih žrtava navedenih u optužnici bile ubijene u Ovčari od strane srpskih strana u noći između 20 i 21 novembra 1991.

Tačke 1, 2, 3, 5 i 6 optužnice odnose se na zločine protiv čovečnosti na osnovu Člana 5 Statuta suda. Iz razloga iznetih u presudi, a radi ciljeva Člana 5 Statuta, potrebno je da žrve pomenutih zločina budu civili. Pojam "civil" po Članu 5 Statuta ne uključuje aktivne borce ili neaktivne borce. U slučaju kojim se bavimo osobe koje su JNA snage odvele iz vukovarske bolnice na dan 20 novembra 1991, a koje su srpske snage ubile u Ovčari, specifično su identifikovane i odabrane zbog njihove znane ili pretpostavljene povezanosti sa hrvatskim snagama u Vukovaru. Srpske snage koje su zlostavljale žrtve i ubile ih, delovale su na osnovu poimanja da je reč o ratnim zarobljenicima, a ne o civilima. Jurisdikcioni preduslovi Člana 5 Statuta nisi uspostavljeni. Stoga proističe da presude ne bi trebalo doneti u vezi sa tačkama 1, 2, 3, 5 i 6. Ove optužbe će biti odbačene u odnosu na sva tri optužena i u ovom rezimeu ovo veće više neće razmatrati ove tačke optužbe.

Tačke optužbe 4, 7 i 8, koje se u osnovi zasnivaju na istom ponašanju, navode se kao ratni zločini u Članu 3 Statuta. Član 3 odnosi se na krivična dela izvršena prema ratnim zarobljenicima. Veće je zadovoljno što može da potvrdi da je u pomenutom materijalnom vremenu postojao vojni konflikt u Hrvatskoj, i da su drugi jurisdikcioni preduslovi Člana 3 utvrdjeni. Stoga će ponašanje svakog optuženog biti u potpunosti uzeto u obzir u razmatranju optužbi za ratne zločine.

Član 4 navodi krivično delo ubistva u vezi bar 264 osobe navedene u optužnici. Iz ranije navedenih razloga, tačka 4 je vaspstavljena u odnosu na 194 identifikovane žrtve ubistva. Raspoloživi dokazi ne omogućavaju utvrđivanje nalaza u vezi drugih osoba navedenih u optužnici.

Tačke 7 i 8 navode krivično delo torture i surovog postupanja. Ove optužbe odnose se na zarobljavanje ratnih zarobljenika u hangaru u Ovčari, njihovo fizičko zlostavljanje, uslove pritvora, i uskraćivanje lekarske nege. Dokazi pokazuju da su ratni zarobljenici bili tučeni, u mnogim slučajevima, surovo, kao odmazda za njihovu stvarnu ili umišljenu povezanost sa hrvatskim snagama. Time se vaspostavljaju elementi krivičnog dela torture (Član 7). Ta ista tučenja bi mogla da predstavljaju surovo postupanje (Član 8), ali pošto su fizička dela ista, odgovarajuća je samo presuda za torturu. Međutim elementi krivičnog dela surovog postupanja (Član 8) su isto tako uspostavljeni u vezi sa uslovima pritvora u Ovčari. Razlozi prednjeg su iscrpnije navedeni u pisanoj optužnici.

A sada preostaje kritičko pitanje da li je dokazano da su tri optuženika ili bilo koji od njih bila krivično odgovorna za krivična dela vaspostavljena od strane tužilaštva.

U tom pogledu glavni navod u optužnici je da su optuženi bili umešani u zajednički zločinački poduhvat, čiji je glavni cilj bio izvršenje zločina navedenih u optužnici. U suštini navod je da su trojica optuženih delovala zajedno s ciljem zlostavljanja i ubijanja ratnih zarobljenika iz bolnice. Ni nijedan direktan dokaz to ne ustvrđuje. No sa druge strane, iako se na osnovu nekompletnog poimanja nekih događaja iz noći između 20. i 21. novembra 1991, i nekih izolovanih dokaznih materijala, takvo gledište može sugerisati, u nalazima ovoga veća dokazni material ne utvrđuje da su se tri optuženika, ili bilo koji od njih, udružili u zajednički zločinački poduhvat radi izvršenja krivičnih dela za koja ih tereti optužnica.

Mada su mnoge od ovih činjenica bile snažno osporavane, dokazi su jasno pokazali, po mišljenju ovoga veća, da su po naređenju optuženog Mileta Mrkšića, izdatog na dan 19. novembra 1991, a izvršenog od strane optuženog Veselina Šljivančanina, ratni zarobljenici izvedeni iz bolnice u jutarnje sate 20. novembra 1991, i kasnije odvedeni u Ovčaru. Ovo veće međjutim sa zadovoljstvom može da konstatuje da je prvobitna namera Mileta Mrkšića bila da se ratni zarobljenici odvedu u Sremsku Mitrovicu, kako bi, između ostalog, bili kasnije razmenjeni sa srpskim ratnim zarobljenicima koje su držale hrvatske vlasti. Takvo naređenje je dato Veselinu Šljivančaninu, i kao takvo preneto mnogim drugim osobama angažovanim u evakuaciji. To je trebalo uraditi sa drugim ratnim zarobljenicima i prethodnih dana.

Tokom jutarnjih časova 20. novembra 1991, optuženi Mile Mrkšić je prvo promenio mišljenje, pa onda i svoje naređenje. Naime, on je naredio da se zarobljenici prvo drže u autobusima, u JNA kasarni, a onda u hangaru u

Ovčari, ali i da ih u oba slučaja čuva, mada manje efikasno, vojna policija JNA. No, kasnije, tokom dana, optuženi Mile Mrkšić, je prvo odlučio, pa onda naredio da se povuku vojni policajci JNA koji su čuvali zarobljenike. Efekat dokaza je da je u vreme izdavanja potonjeg naređenja, optuženi Mile Mrkšić konačno odlučio da ratne zarobljenike čuvaju pripadnici Vukovarske teritorijalne odbrane. Razlozi takve odluke poznati su samo Miletu Mrkšića. Izgleda da su u donošenju takve odluke značajnu ulogu igrale želje lokalne srpske vlade, koja nije imala zakonsku moć ili pravo da naredi niti optuženom Miletu Mrkšiću niti JNA kako da postupe sa ratnim zarobljenicima.

Ono što je važno jeste da dokazi ni u jednom trenutku ne ukazuju da su Veselin Šljivančanin ili Miroslav Radić, imali uticaj na proces donošenja odluke Mileta Mrkšića da JNA prestane da čuva ratne zarobljenike tako što će se sa te dužnosti povući JNA vojni policajci. Ove činjenične okolnosti isključuju bilo kakav zaključak da su optuženi zajedno delovali u zajedničkom zločinačkom poduhvatu.

U optužnici se isto tako navodi da je Mile Mrkšić između ostalog odgovoran za izdavanje naređenja da se zarobljenici ubiju, za šta je i optužen. Međutim nema nikakvih dokaza koji podržavaju takav zaključak. Mada je kao komandant Operacione grupe za Jug Mile Mrkšić imao nadređen položaj u odnosu na Teritorijalnu odbranu i paramilitarne snage koje su izvršile zločine surovog postupanja, torture, i ubistva u Ovčari, nije utvrđeno da im je on naredio da izvrše zločine za koje je optužen.

No, sa druge strane, Mile Mrkšić, je znao koliko su pripadnici Srpske teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga mrzeli hrvatske oružane snage. Ta snažna osećanja animoziteta ispoljila su se tokom dana kroz ponašanje pripadnika teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga u JNA kasarni i u Ovčari, I kao takva prijavljena su Miletu Mrkšiću od strane izvesnog broja JNA oficira. On je isto tako bio obavešten o ubistvima u Veleprometu koja su se dogodila prethodnog dana. Time što je naredio da se vojna policija JNA povuče iz Ovčare, iako je bio svestan da postoji velika opasnost da ratni zarobljenici budu izloženi velikom nasilju i usmrćenju od strane pripadnika Teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga, Mile Mrkšić je u stvari pomogao i podstakao krivično delo ubistva, koja su izvršena kao posledica njegovog naređenja da se vojna policija JNA povuče. Iz tog razloga ovo veće je utvrdilo da je Mile Mrkšić odgovoran, na onsovu Člana 7(1) Statuta za pomaganje u izvršenju i podsticanje krivičnog dela ubistva.

Nadalje, Mile Mrkšić nije tokom popodnevnih časova 20. novembra 1991. preduzeo korake da pojača stražu u Ovčari, ili da na bilo koji drugi

način poboljša mere zaštite ratnih zarobljenika od nasilja i zlostavljanja od strane pripadnika Teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga, iako je već bio obavješten o ozbiljnom zlostavljanju zarobljenika. Time što nije delovao u gore navedenom smislu, Mile Mrkšić je u stvari praktično pomogao i podstakao one u Ovčari koji su pokušavali da se osvete preko ratnih zarobljenika. Stoga je utvrđeno da je odgovoran na osnovu Člana 7(1) Statuta za ispomoc u sprovođenju i podstrekivanje zločina surove torture i zlostavljanja.

Tužilaštvo je, pak, u slučaju Miroslava Radića, iznelo argumente da je on kroz učesće u evakuaciji iz bolnice, učestvovao i u zajedničkom zločinačkom poduhvatu navedenom u optužnici, ili da je pomagao i podsticao zločine. Isto tako se navodi da su zločine u Ovčari izvršili vojnici pod njegovom komandom i da je on kao nadređeni odgovoran za ponašanje direktnih počilaca.

Dokaznim postupkom je utvrđeno da je Miroslav Radić bio u bolnici na dan 19. novembra 1991. u da su vojnici JNA pod njegovom komandom u početku obezbeđivali bolnicu. Nadalje je utvrđeno da je Miroslav Radić bio prisutan u dvorištu bolnice u jutarnjim časovima 20. novembra 1991, ali da nije učestvovao u trijaži ispred bolnice. Nema dokaza da je Miroslav Radić bio u Ovčari na dan 20. novembra 1991. Iz razloga pomenutih prilikom razmatranja odgovornosti Mileta Mrkšića, utvrđeno je da ne postoje dokazi o učešću Radića u navedenom zajedničkom zločinačkom poduhvatu. Dva svedoka dala su potupuno različite iskaze koji su sugerisali da je Miroslav Radić bio informisan da su vojnici pod njegovom komandom učestvovali u zlostavljanju i ubistvu ratnih zarobljenika u Ovčari. Jedan drugi svedok je pak ukazao da je Radić imao saznanje o događajima u Ovčari. Veće nije bilo uvereno u poštenost iskaza ta dva svedoka niti u pouzdanost iskaza trećeg svedoka. Stoga je veće, iz razloga u potpunosti iznetih u pisanoj presudi, utvrdilo da tužilaštvo nije dokazalo da je Miroslav Radić znao ili imao razloga da zna da su vojnici pod njegovom komandom izvršili zločine u Ovčari.

Što se tiče sledećeg optuženog, Veselina Šljivančanina, veće je utvrdilo da iz razloga izraženih tokom razmatranja odogovornosti Mileta Mrkšića, dokazni postupak nije uspeo da dokaže da je Veselin Šljivančanin učestvovao u zajedničkom zločinačkom poduhvatu kao što je navedeno u optužnici.

Optužnica navodi da je Veselin Šljivančanin odgovoran, po Članu 7(1) Statuta za izdavanje naredbe da se izvrše zločine, za koje se tereti u istoj. Ne postoje dokazi koji ukazuju da je Veselin Šljivančanin naredio bilo kojim snagama da u Ovčari počine bilo koje krivično delo navedeno u optužnici. Nadalje, zločini su u ovom slučaju bili počinjeni od strane teritorijalne

odbrane i paramilitarnih snaga. Ove snage nisu bile pod komandom Veselina Šljivančanina niti je on imao moć nad njima. Stoga se na osnovu dokaza ne može smatrati da je Veselin Šljivančanin na osnovu Člana 7(1) Statuta, naredio izvršenje bilo kojih zločina utvrđenih u ovom slučaju. Uz to ne postoje dokazi da je on bio odgovoran, na osnovu Člana 7(3), za to što nije pokušao da spreči izvršenje zločina i kazni počinioce istih.

Ovo veće je utvrdilo da je na dan 20 novembra 1991 Veselin Šljivančanin vršio komandnu vlast, koju mu je poverio Mile Mrkšić, nad vojnom policijom angažovanom u evakuaciji ratnih zarobljenika iz bolnice, i obezbeđivanju zarobljenika tokom njihovog prebacivanja autobusima do Ovčare, i u samoj Ovčari. Nije navedeno, niti je to utvrđeno dokazima da su članovi policije izvršili bilo koji zločin iz ovoga slučaja. Nasuprot tome, oni su bili angažovani, iako na nezadovoljavajući način, na zaštiti ratnih zarobljenika od zlostavljanja od strane Teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga. Kako to činjenice ovoga slučaja otkrivaju, bezbednost i zaštita ratnih zarobljenika u Ovčari nije bila dovoljna. Broj trupa vojne policije u Ovčari bio je veoma mali, a njihov učinak je povremeno bio nezadovoljavajući, tako da su veliki deo vremena zarobljenici bili izloženi neprijateljskim postupcima pripadnika Teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga koje su se okupile o Ovčari. Nasuprot Mrkšićevim i drugim dokazima, veće je utvrdilo da je Mile Mrkšić bio u Ovčari u vreme kada su zarobljenici zlostavljani. Stoga je on bio u mogućnosti da posmatra brutalno ponašanje Teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga i tako se lično uveri da se ozbiljni zločini vrše nad ratnim zarobljenicima. On je uz to imao saznanje o sličnim zbivanjima u prošlosti, a posebno o zlostavljanju koje je uključivalo ubijanje hrvatskih ratnih zarobljenika od strane Srpske teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga prethodnog dana, kao i o sličnim incidentima koji su se dogodili u oblasti Vukovara tokom oktobra i novembra 1991. Medjutim on je odlučio da ne potegne ni jednu raspoloživu meru da spreči te događaje. On nije ispunio svoju dužnost da brine o ratnim zarobljenicima koje je JNA pritvorio, to jest dužnost koju su mu nametali zakoni rata, a u koju je spadala i odgovornost koju mu je poverio Mile Mrkšić. Veselin Šljivančanin je mogao da traži ili naredi angažman dodatnih trupa u Ovčari. Mogao je da izda naređenje da vojna policija prisutna u Ovčari pojača zaštitu ratnih zarobljenika. On nije izdao odgovarajuća naređenja, niti preduzeo odgovarajuću akciju. Time je olakšano dalje zlostavljanje ratnih zarobljenika, i posledično izvršavanje zločina i surovog postupanja, što njemu mora da je bilo jasno pod ondašnjim okolnostima. Iz istih razloga utvrdjena je odgovornost Veselina Šljivančanina,

u skladu sa Članom 7(1) Statuta, za pomaganje u izvršavanju zločina torture i surovog postupanja i podsticanja istih.

Medjutim nije utvrđeno da je on odgovoran za pomaganje u izvršavanju zločina surovog postupanja, i podsticanje istog, koji je izvršeno nametanjem neljudskih uslova pritvora u hangaru u Ovčari. Isto tako dokazni materijal nije pokazao da je Veselin Šljivančanin ušao u hangar, te se tako lično uverio u uslove pritvora u istom.

Zločin ubistva je bio počinjen tokom noći, posle povlačenja vojne policije JNA iz Ovčare, u skladu sa naređenjem Mileta Mrkšića. Na osnovu toga naređenja Veselin Šljivančanin je prestao da bude odgovoran za bezbednost ratnih zarobljenika, te je posledično prestala njegova komandna vlast nad vojnom policijom koja je obezbeđivala zarobljenike. Stoga on nije odgovoran za ubistva koja su počinili pripadnici Teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga posle povlačenja vojne policije JNA iz Ovčare.

Što se tiče zatvorske kazne, veće je u pisanoj presudi iznelo mnoge faktore koji su uzeti u obzir prilikom ocenjivanja odgovarajućih kazni. Veće je posebno uzelo u obzir, kao što mu je to bilo nužno da uradi, strukturu izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji. Veće primećuje da je današnji efekat zakona u Srbiji i Hrvatskoj koji se odnosio na kazne za pomaganje ubistva izvršenog 1991 i podsticanje istog, u pogledu ovoga slučaja, taj da predviđa mogućnost izricanja maksimalne kazne zatvora od 20 godina. Veće je isto tako uzelo u obzir kazne koje je ovaj sud do sada izrekao, ali nije pronašlo druge slučajeve sa okolnostima dovoljno sličnim ovom slučaju koje bi mu bile od koristi u razmatranju odgovarajuće kazne za ovaj slučaj.

Ovo veće želi da naglasi da se ovaj slučaj tiče posebno tragičnih događaja u Ovčari na dan 20 novembra, kada su, kao što je dokazano, 194 identifikovana zarobljenika bila ubijena, dok su prethodno ratni zarobljenici bili mučeni tako što su surovo batinjani u odmazdi za njihov angažman u hrvatskim oružanim snagama u bitci za Vukovar. U njihovo zlostavljanje spada i činjenica da su ih snage JNA držale zarobljene pod neljudskim uslovima. Dokazi pokazuju da su stvarni počinioци torture, batinjanja i zločina bili članovi Srpske teritorijalne odbrane, od kojih su mnogi bili rodnom iz same oblasti Vukovar, i srpskih paramilitarnih snaga. Ubistva, torturu, i batinjanja nisu naredili ni Mile Mrkšić ni Veselin Šljivančanin.

Mile Mrkšić će biti kažnjen za podsticanje i ispomoc u ubijanju, jer je uprkos saznanju o prisustvu pripadnika Teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga u Ovčari i pretnji koji oni predstavljaju za ratne zarobljenike, a očigledno u reakciji na pritisak lokalne srpske vlade, naredio da se povuku

JNA trupe koje su obezbeđivale zarobljenike, čime je posledično omogućio pripadnicima Teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga da ubiju zarobljenike. JNA snage kojima je komandovao su ranije utvrdile neljudske uslove pritvora, a Mrkšić tokom popodnevnih časova nije ništa učinio da obezbedi valjanu zaštitu zarobljenika od strane JNA, to jest da spreči torturu zarobljenika od strane pripadnika Srpske teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga.

Veselin Šljivančanin će biti kažnjen za pomaganje u torturi i podsticanje iste, jer nije obezbedio odgovarajuće JNA stražare u Ovčari, niti su JNA stražari pod njegovom komandom bilo šta učinili da spreče batinjanje ratnih zarobljenika od strane Srpske teritorijalne odbrane i paramilitarnih snaga u odmazdi za njihovu povezanost sa hrvatskim snagama u Vukovaru.

Mile Mrkšić: Molim vas ustanite.

Ovo veće vas proglašava **KRIVIM**, u skladu sa Članom 7(1) Statuta, u vezi sa sledećim tačkama optužnice:

- Tačka 4: Ubistvo, kršenje zakona i običaja rata, po Članu 3 Statuta, za pomaganje u ubistvu i podsticanje ubistva 194 osobe identifikovane u rasporedu ove presude, na mestu lociranom u blizini hangara u Ovčari na dan 20. i 21. novembra 1991;

- Tačka 7: Tortura, kršenje zakona i običaja rata, po Članu 3. Statuta, za pomaganje u torturi i podsticanju iste nad zarobljenicima rata u hangaru u Ovčari na dan 20. novembra 1991;

- Tačka 8: Surovo postupanje, kršenje zakona ili običaja rata, po Članu 3 Statuta za pomaganje u, i podsticanje održavanja neljudskih uslova pritvora u hangaru u Ovčari na dan 20. novembra 1991.

Mile Mrkšić, vi ste osuđeni na jedinstvenu kaznu zatvora od 20 godina. U obzir će u potpunosti biti uzeto vreme koje ste proveli u pritvoru. Vi ćete ostati u pritvorskoj jedinici suda sve dok se ne okončaju aranžmani za vaš prebačaj u državu u kojoj ćete izdržavati vašu zatvorsku kaznu.

Možete da sednete.

Miroslave Radiću: Molim vas ustanite

Ovo veće je utvrdilo da **NISTE KRIVI** ni po jednoj tački optužnice. Ovo veće naređuje da budete pušteni iz Jedinice za pritvor Ujedinjenih nacija odmah po ispunjenju nužnih modaliteta.

Možete da sednete.

Veseline Šljivančaninu : Molim vas da ustanete

Ovo veće vas proglašava **KRIVIM**, u skladu sa Članom 7(1) Statuta, po sledećim tačkama optužnice:

Tačka 7: Tortura, kršenje zakona ili običaja rata, po Članu 3 Statuta, zbog pomaganja u vršenju torture nad ratnim zarobljenicima i podsticanju iste u hangaru Ovčara na dan 20. novembra 1991 ;

Ovo veće je utvrdilo da **NISTE KRIVI** ni po jednoj drugoj tački optužnice.

Veseline Šljivančaninu, osuđujete se na 5 godina zatvora. U obzir će u potpunosti biti uzeto vreme koje ste proveli u pritvoru. Vi ćete ostati u pritvornoj jedinici suda dok se ne okončaju aranžmani za vaš prebačaj u državu u kojoj ćete izdržavati vašu zatvorsku kaznu.

Možete da sednete.

Ovim se ovo sudjenje završava.

Ovo veće se sada povlači.

SVEDOČENJA PRED HAŠKIM TRIBUNALOM I NA SUĐENJU U BEOGRADU ZA "OVČARU"

LOVAS: NA MINSKOM POLJU

SVEDOK C-1204

UŽILAC MEK KION – PITANJE: Gospodine, da li ste vi po nacionalnosti Hrvat, rođen u Vukovaru 1963. godine? Da li ste živeli u mestu Lovas, Hrvatska, do 24. decembra 1991. godine kada ste bili prisiljeni da napustite to mesto?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Možete li nam opisati kako je izgledalo selo Lovas pre rata, i pri tome obratite pažnju na etnički sastav sela, odnosno na odnos hrvatskog stanovništva i stanovništva koje nije bilo hrvatske nacionalnosti.

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bilo je to jedno mirno slavonsko selo, bilo je većinsko hrvatsko, bilo je oko 8% nehrvata, nešto malo Mađara, ostalo su bili Srbi. Nije bilo nikakvih problema, ni nacionalnih ni ovako, zajedno smo živjeli, družili se, odrastali, išli u školu i sve do 1991. godine.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Koliko je selo Lovas otprilike udaljeno od granice između Hrvatske i Srbije?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Pa ima zračne linije oko dva, dva i pol do tri kilometra.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: A kada je reč o stanovništvu koje nije bilo hrvatske nacionalnosti, možete li nam reći koje je nacionalnosti bilo to stanovništvo?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bilo je Mađara nešto i, ovaj, Srbi.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li je većina bila Srba ili je većina bila Mađara?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Većina Srba.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Možete li nam opisati kada je došlo do prvog napada na selo Lovas? Možete li nam reći nešto više o tom napadu?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bilo je jesen, tenkovi su išli prema Vukovaru preko jednog polja repe, mi smo brali jabuke u jednom voćnjaku i začuli smo pucnjavu, preko nas je taman išlo, gađali su prema selu. Normalno, od straha smo pobjegli svi prema selu i kad sam dolazio prema crkvi našoj katoličkoj u selu, vidio sam da je toranj oštećen od tenkovske granate.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Kada kažete pucali su, da li su pucali iz tenkova ili iz pušaka? Iz čega su pucali?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Iz tenkova.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: I koliko je otprilike granata ispaljeno u pravcu Lovasa?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ispaljeno je par komada, tri ili četiri. Jedna je pogodila, oštetila toranj crkve, ove su druge bile u istom pravcu, samo promašile su crkvu. Pale su na rub sela.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li je do ovog napada na Lovas došlo pre ili posle zauzimanja sela Tovarnik, dakle pre ili nakon što je JNA zauzela selo Tovarnik?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Prije.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li je došlo i do drugog tenkovskog napada na Lovas i ako jeste, možete li nam opisati šta se desilo tokom tog drugog napada?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Isto je bilo posle zauzimanja Tovarnika. Posle nekoliko dana išli su gore, glavnom cestom Šid – Vukovar, pucali su na silose od poljoprivredne zadruge i gađali su sa onom "maljutkom", to je navodeća raketa, crkvu. Onda se toranj crkve zapalio.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li je iko od ljudi u Lovasu ubijen ili ranjen tokom bilo kojeg od ova dva tenkovska napada?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Po vašoj proceni, koliko je granata ispaljeno na Lovas tokom drugog tenkovskog napada?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Četiri do pet komada.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Pomenuli ste da je do drugog tenkovskog napada došlo par dana nakon zauzimanja Tovarnika. Koliko je selo Tovarnik udaljeno od sela Lovas?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Oko sedam kilometara.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Onda pretpostavljam da je selo Tovarnik zauzeto pre nego što je zauzeto selo Lovas. Je li to tačno?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Nakon zauzimanja Tovarnika, da li su ljudi iz tog sela napustili selo i ako jesu, da li je iko od njih došao u vaše selo, u Lovas?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Većina ih je pobjegla u Lovas, neki su otišli prema Iloku. Uglavnom bili su razmješteni kod prijatelja i rodbine po Lovasu.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: A zašto su ti ljudi napustili Tovarnik?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Kako su nam oni objasnili da je, tenkovi su ušli u celo, počeli su pucati, gađali su crkvu, zapalili su crkvu, gađali su kuće hrvatske, palili su kuće, ljudi su bježali u strahu.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Ti ljudi koji su bežali iz Tovarnika u Lovas, da li su oni bili Hrvati ili Srbi?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Hrvati.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Gospodine, nakon što je Tovarnik zauzet, da li je održan sastanak između seljana Lovasa i JNA da bi se razgovaralo o mogućoj predaji sela Lovas?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bili su razgovori. Išlo se, četiri su osobe, mještani sela, dva Srbina i dva Hrvata, išli su u Šid, tamo su razgovarali sa oficirima JNA. On je zahtjevao da se preda oružje, spominjao je nekih stotinjak pušaka automatskih. Međutim, toga nije bilo i stvorila se već jedna panika koja je ljude, znali smo što je bilo u Tovarniku.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Kada kažete panika, da li mislite na ljude koji su otišli na taj sastanak ili na ljude u selu Lovas?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: U cijelom selu se stvorila panika, ljudi su se bojali da ćemo proći kao i susjedno selo Tovarnik.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Ta četvorica meštana koji su otišli na sastanak sa predstavnicima JNA u Šidu, jesu li oni bili Hrvati ili Srbi?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Dvojica su bili Hrvati, dvojica su bili Srbi.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Ljudi koji su bili u selu, rekli ste da su se plašili zbog onoga što se desilo Tovarniku. Šta su ti ljudi uradili?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ljudi su čekali mrak, ljudi su odlazili prema Iloku i prema, jednostavno nisu znali više gdje bi. Dalje se nije moglo,

niti u Vinkovce, niti u Vukovar, tako da su, zatvarali su se u kuće i čekali šta će se dogoditi.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Možete li nam reći šta se desilo sledećeg dana nakon tog sastanka u Šidu?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Sljedećeg dana je došao oficir JNA sa velečasnim svećenikom katoličkim iz Tovarnika. Došao je sa vozačem, oficir taj JNA i svećenik. Zahtjevao je, tamo je galamio, vikao i zahtjevao je da se preda oružje, jel' da će doći vojska unutra i da će oni pretresati i da će tražiti oružje.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li je taj oficir JNA na bilo koji način pretio ili rekao šta će se desiti sa ljudima iz sela Lovas ako se oružje ne preda? I ako jeste, šta je rekao?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Prijetio je, govorio je da će doći vojska unutra, da će oni pretresati, da ćemo proći kao Tovarnik.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Kada je došlo do glavnog napada na selo Lovas?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: 10. desetog 1991. godine.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Možete li nam opisati taj napad?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Pa negdje ujutro, oko sedam sati je, začuli smo detonacije, čulo se da udara negdje, tenkovi su pucali, padalo je po selu. Onda se to malo primirilo par minuta, da bi se zatim čula rafalna paljba i od pravca Opatovca. Bili smo pobjegli u podrum. Ja sam, živim u centru pa sam provirio malo van na ulicu i vidio sam da od pravca Opatovca idu maskirani ljudi sa oružjem i vidim da su ispred sebe terali neke moje mještane. Vratio sam se nazad u podrum da bi za jedno par minuta i kod mene na kapiju lupali i vikali da izlazim van iz podruma jer će bacit' bombu unutra. Ja sam izašao van, otvorio kapiju. Oni su ušli unutra. Izveo sam djecu vani i obitelj. Oni su tamo vikali, galamili da bi se pojavio jedan Srbin iz sela koji je bio također sa njima i govorio im da odu van. Meni je došao i pitao me da li imam oružje. Ja sam rekao da nemam. On je rekao da neće bit' problema, da stavim bijelu plahtu na kapiju i da ne idem vani nikuda. Oni su nastavili dalje ulicom. Čula se dalje pucnjava. Tako ja sam ostao u dvorištu, nisam više izlazio van.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Na koji način ste vi shvatili zašto je bilo potrebno da stavite beli čaršav, belo platno na kuću?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Pa da smo označeni da smo pregledani, da smo Hrvati.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li su i od drugih seljana koji su bili Hrvati tražili da stave bela platna na svoje kuće? I da li su bela platna stavljena i na kuće koje su pripadale Srbima?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ne, sve su hrvatske kuće morale staviti bijelu plahtu van a srpske ne.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Tokom dana koji su usledili nakon zauzimanja Lovasa, da li se od vas tražilo da stavite nešto na svoju odeću kako bi se lično identifikovali kao Hrvat, da ste Hrvat?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Morali smo, kad smo se kretali kroz selo morali smo imati bijelu krpu oko ruke.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Kad kažete "morali smo", da li se to odnosi na hrvatske stanovnike sela, da li su oni morali da nose belu traku?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Samo na hrvatsko.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li su Srbi koji su živeli u selu morali da nose bilo šta na svojoj odeći da bi se identifikovali?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Rekli ste da je napad na vaše selo počeo tenkovskom vatrom, granatama, a da je onda nakon zatišja usledila artiljerijska vatra pa rafali puščane vatre. Koliko dugo je trajala tenkovska vatra na selo pre nego što je započela pojedinačna, rafalna pucnjava?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Pa jedno par minuta. Tu je palo nekoliko granata, onda su prekinuli da bi ovi njihovi mogli ući u selo, da ne bi njih pogodili.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Rekli ste "da bi ovi njihovi mogli ući". Vi ste videli neke od tih ljudi kako idu po selu. Je li tako?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Ti ljudi koje ste videli, da li su to bili lokalni Srbi, meštani? Ali pre toga, opišite nam ih.

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Oni su bili onako u djelovima uniforme, i one milicijske, i vojne, i u civilu. Imali su oružje svakakvo, "zolje", puške automatske, poluautomatske. Onako, bili su i neuredni, bili su mještani moji iz sela, bilo je nekih nepoznatih, bilo je iz drugih sela koje sam poznao sa posla.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Ti meštani koje ste poznavali, da li su oni bili Srbi?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li su oni išli zajedno sa ostalima koje niste poznavali ili su oni, ili su ti meštani bili u zasebnim grupama, a oni koji nisu bili meštani u drugim grupama?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bili su izmešani jer oni su pokazivali hrvatske kuće.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: U tom prvom periodu, tokom prvog dana, da li ste videli vojnike koje ste mogli identifikovati kao redovne vojnike JNA ili rezerviste JNA?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Pa negdje pred večer su došli tenkovi u selo, rasporedili se oko sela, došlo je desetak autobusa vojske. Došli su i desetak kamiona sa pratećom opremom nekom. Uglavnom bilo je tu i rezervista, a bilo je mladih vojnika u redovnoj uniformi.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Kad su tenkovi ušli u selo?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Predvečer.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: A kada su ušli autobusi puni vojnika?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Poslije njih, odmah za njima.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Pre nego što su tenkovi ušli u selo, da li ste tog prvog dana videli nekog vojnika JNA u selu?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Nisam vidio, nisam smjeo izlaziti na ulicu. Gledali smo kroz prozor, malo onako koliko se moglo na ulicu vidjeti, ali bilo je nepoželjno gledati jer oni su pucali na sve strane, onda.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Tokom tog napada 10. oktobra, da li su seljani branili Lovas? Da li su pucali, uzvratili vatru na ljude koji su napali Lovas ili je selo praktično zauzeto bez odbrane?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Zauzeto je bez odbrane.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Koliko ljudi je ubijeno tokom napada na Lovas?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Oko 20.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Možete li nam reći bilo šta o tim ljudima koji su ubijeni, da li su oni bili mladi, stariji ljudi, muškarci, žene? Možete li nam bilo šta tome slično reći?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bili su većinom stariji ljudi. Tri žene su ubijene po ulici, na ulici gdje su ih zatekli. To su ljudi, njih par od 35 godina, ovo ostalo je sve stariji do 65, 60 godina.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Ti ljudi koji su ubijeni tokom napada, da li su ubijeni granatama, dakle vatrom iz tenkova ili su ubijeni, ustreljeni puščanim mecima?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Po mom saznanju, samo je jedan čovjek ubijen u svom dvorištu od granate jer pala mu je u dvorište granata, a ostali su svi ubijeni mecima.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Gospodine, kada je stiglo tih deset autobusa punih vojnika JNA, gde su otišli? Jesu li ostali u selu, da li su se smestili u selu?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Smestili su se u osnovnu školu i na izlazima iz sela. Onda su, tu su Hrvate istjerali iz njihovih kuća, da oni budu bliže izgleda tim punktovima.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: A hrvatske kuće u kojima su se oni smestili, šta se desilo sa ljudima koji su živeli u tim kućama?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Njih su jednostavno istjerali van iz kuće i rekli im da se snalaze, neka idu kod nekog drugog u kuću.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li je bilo ko od Srba izbačen iz svoje kuće da bi se u tu kuću smestili vojnici JNA?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li je JNA postavila kontrolne punktove oko sela?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da, postavili su na izlazu iz sela. Na par izlaza iz sela su postavili tenkove, to su bili kontrolni punktovi.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li je bilo moguće napustiti selo kada su postavljeni ti kontrolni punktovi? Da li je bilo moguće izaći iz sela, a da se ne prođe kroz te kontrolne punktove?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Prvu noć se još moglo jer su još pojedini sa obiteljima koji su bili na kraj sela pobjegli, a kasnije su oni pojačali te punktove tako da se više nikako nije moglo izaći. Drugi dan se više nije moglo nikako izlaziti van.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Ljudi koji su otišli nakon napada, kuda su otišli? I otprilike koji procenat stanovništva je napustio selo nakon napada?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Većina ih je pobjegla u Ilok, a negde sve skupa oko 60% ljudi je pobjeglo, što prvi dan u vrijeme napada i tu prvu noć.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li ste vi napustili selo? I ako niste, zašto niste?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Nisam. Ja sam u centru, tako da nisam mogao više nikud se kretat', a plus toga imao sam malu djecu i obitelj, tako da sam ostao sa njima i nisam se htio razdvajati od njih.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Pored vojnika i rezervista JNA koji su bili u selu, da li je bilo paravojskih grupa koje su ostale u selu? I ako jesu, možete li nam opisati te grupe koje su bile u selu?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bilo ih je dosta. Bili su, zvali su se, oni sami između sebe su se zvali "Jovićevci", "Dušan Silni", "Beli orlovi", bili su i neki Valjevci. To su sve bili, svi dečki jednako obučeni, dobro naoružani, u maskirnim uniformama, uredni.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: A kakav je bio odnos tih paravojskih grupa u odnosu na JNA? Da li je bilo više redovnih snaga JNA u odnosu na paravojske grupe ili ih je bilo otprilike jednako? Možete li nam to objasniti?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ovih je bilo, nismo ih mogli brojati, oni su se kretali, mi smo imali, slali su nas na poslove, morali smo raditi. Uglavnom, bilo ih je jako puno u selu. Oni su odlazili, dolazili. Ja mislim da je bilo više JNA, aktivne vojske koja je bila tamo.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: A kada su te paravojske grupe dolazile u selo, kada su dolazile i odlazile iz sela, da li su morale da prolaze kontrolne punktove JNA da bi ušli ili izašli iz sela?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Šta se desilo sa kućama Hrvata tokom napada na Lovas i nakon napada na Lovas?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bili su, kad su ulazili bilo je dosta kuća zapaljeno. Onda su i kasnije ulazili u kuće, pljačkali, uzimali što je vrijedno, novac, zlato, tehničku robu, automobile.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li su zapaljene i kuće koje su pripadale stanovnicima srpske nacionalnosti?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Niti jedna.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: A da li su pljačkane kuće koje su pripadale stanovnicima srpske nacionalnosti?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Ko je pljačkao kuće?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ti, paravojske te jedinice, oni su pljačkali.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li ste ikada videli da je bilo ko od vojnika JNA, bilo redovni ili rezervista, preduzeo bilo kakve korake da zaustavi ove pripadnike paravojskih grupa da ne pljačkaju kuće, hrvatske kuće?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Pomenuli ste da su seljani morali da rade. Kakav ste zadatak vi dobili nakon zauzimanja sela?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ja sam radio, par dana smo morali fizičke radove obavljati, skupljali smo granje za krušnu peć, da bi mi nakon par dana došao jedan seljanin i rekao mi da moram ići da dobujem.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Možete li nam reći šta radi dobošar?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: On ide kroz selo, ima jedan bubanj, lupa sa jednom palicom, dobije tekst jedan koji mora, pa mora ić' po selu, na uglovima ulica čitat'.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: I da li ste vi to radili?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Na osnovu teksta koji ste dobili da čitate, da li ste mogli da zaključite ko je zauzeo položaj predsednika sela Lovas?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: A ko je to?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ljuban Devetak.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li je gospodin Devetak imao neki zvanični položaj u selu pre zauzimanja Lovasa?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ne, on je bio mještanin a živio je u Osijeku.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li je takođe postojao i lokalni komandant snaga teritorijalne odbrane u selu? I ako jeste, ko je to bio?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Postojao je. To je bio Milan Radojčić.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: I na kraju, da li ste na osnovu dokumenata koje ste videli kao seoski dobošar mogli da zaključite ko je bio komandant snaga JNA u selu, nakon što je JNA zauzela selo?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bio je kapetan Marko Kovač.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Sada bih htio da skrenem vašu pažnju na događaje od 17. oktobra. Za časni Sud, ovo počinje od paragrafa 19 rezimea napravljenog prilikom razgovora sa svedokom. Gospodine, ja bih vas zamolio da nam svojim rečima ispričate šta se desilo tog dana, i da počnete sa obaveštenjem koje je pročitano, da se svi muškarci moraju javiti u centru sela.

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ja sam dobio obavijest da idem obavijestiti ljude da se skupe u centru sela u 17 sati, svi od 18 do 55 ili 60 godina, radi nekog dogovora i obavijesti i tako. Kad su se ljudi skupili, ja sam bio među njima, oni su nas opkolili, jednog po jednoga puštali, uterivali

unutra u dvorište mehaničke radionice. Tu su nas pretresali na grub način, oduzimali nam sve, cigarete, upaljače, terali nas da sjednemo na klupe koje su već bile poređane u dvorištu u dva reda. Tu su nas ostavili cijelu noć, popisali su nas, pretili su nam, udarali nas. U toku noći su nas obilazili, a na jednom povišenom dijelu su bili postaviti mitraljezi, desetak metara od nas. Pretili su nam da, ako se bude ko micao, da će nas poubijati'. Oni su nas u toku noći obilazili, udarali kundacima pušaka po leđima, po bubrezima, po glavi, tako da smo tu noć preživeli puno straha i udaraca i svega. Bilo je dosta hladno, tako da smo ujutro bili svi promrzli, ali eto, preživili smo kao tu noć pa mislili smo, biće nešto bolje, neće bit', neće nas poubijati tu.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Dozvolite mi da vas nešto pitam pre nego što pređemo na ono što se dogodilo ujutru. To naređenje da ljudi, odnosno muškarci treba da se okupe, ko je potpisao to naređenje?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ljuban Devetak.

SUDIJA MEJ: Samo da razjasnimo. Da li su trebali da se okupe svi ljudi ili svi muškarci?

SVEDOK C-1204: Muškarci.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: A to su bili muškarci određene starosne grupe. Mislim da ste rekli starosti od 18 do 55 godina.

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Koliko se otprilike muškaraca okupilo na taj način?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Oko 70.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: I kada ste počeli da opisujete te događaje, rekli ste "oni su nas opkolili, imali su mitraljeze". Možete li nam reći ko je to bio, ko je držao vas i te ostale muškarce kao zarobljenike?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Valjevci.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li su to bili redovni vojnici JNA, rezervisti ili su to bili pripadnici paravojne grupe koju nazivate Valjevci?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ja bih rekao redovni, jer oni su bili svi jednaki dečki, solidno građeni, kao jedna specijalna jedinica, elitna. Disciplinirani su bili.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li je tokom noći tim ljudima, da li je toj sedamdesetorici muškaraca tokom noći bilo dozvoljeno da legnu, da promene položaj, da ustanu ili su morali da ostanu u istom položaju tokom cele noći?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Morali smo uspravno sedeti i nismo se smeli naginjati i ogrtati.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: U redu. Možete li nam reći šta se desilo ujutro?

SUDIJA MEJ: Pre nego što pređemo na to, mislim da je ovo možda zgodan trenutak da prekinemo jer se sada počinjemo baviti novom temom. Svedoče C-1204, molim vas da imate na umu, tokom ove pauze i bilo koje druge pauze, da ni sa kim ne razgovarate o svom svedočenju dok se ono ne završi, a to uključuje i predstavnike Tužilaštva. Sada ćemo napraviti pauzu na 20 minuta. Posle toga se molim vas, vratite.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Hvala, časni Sude. Mislim da smo došli do jutra nakon ona duge noći. Recite nam šta se dogodilo to jutro?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ujutro je došao Devetak i zapovednik tih Valjevaca, oni su ga zvali Bokser. Počela je neka prozivka i kako je ko prolazio, morao je proći ispred njih. Tamo je njih bilo poslagano, oni su ga udarali kundacima pušaka, željeznim armiranim crijevima, komadima željeza tako da su ljudi krvavi padali razbijenih i glava i karlica i zdjelica i naišli su na neke, na imena oca i dvojice braće, njih nije bilo tamo, poslali su kući po njih a oni su nastavili dalje mlatiti', udarati'. Kad su ovi doveli ovu trojicu, njih su odmah sa vrata počeli tuć', jedan od njih kojega su zvali Petronije ub'o je Antu Luketića u slabinu, u predelu bubrega nožem. Čovjek je pao, krv je liptala iz njega, tamo su ga još nogama udarali. Nastavili su prozivku da bi odjedanput zaustavili, nešto su se dogovarali. Rekli su nam da ćemo sad ići sa njima van, van sela da bi oni pregledali teren da li ima ustaša okolo. Nas su poredali u dvije kolone, ovi dečki što su bili pretučeni ostali su tamo ležati'. Mi smo krenuli van, mi smo išli unutra kao u dva reda, a oni su sa strana nas išli, sa lijeve i desne strane. Kad smo došli na izlaz, vojska je otvorila samo rampu jer bila je napravljena neka proizvoljna rampa. Mi smo prošli, tu su se oni, ovaj, mi smo onda izašli na vanjsku stranu, a oni su išli unutra, tako objasnili su, ako ovi pucaju da pucaju prije po nama nego po njima. Kad smo došli na krivinu na izlazu iz sela, jedan dečko nije mogao više, bila mu je razbijena zdjelica, šepao je, nije mog'o više hodati', krvario. Oni su vikali da ne sme zaostajati', da ide napred, on je rek'o da ne može. On je zaostao, mi smo čuli samo rafal i čovjek je ubijen. Mi smo nastavili dalje, došli smo do one djeteline. Tamo su nas poslali prvo da s ceste idemo u pravcu, prema uzvišenju i morali smo nogama, tu držati' se za ruke i nogama detelinu rušiti' jer bila je visoka, oko 30 centimetara. Kad smo prošli taj dio, onda su nas vratili, morali smo se licem okrenuti prema pogonu "Borovo", ić' prema gore. Tu smo nakon desetak metara naišli na neku žicu, neko je viknuo "žica", najedanput se čula eksplozija i onda pucnjava. Rekli su nam da, ako išta bude, da ne smemo leći

prije toga. Ja sam sam, više od straha od one eksplozije, pucnjave leg'o, meci su zujali oko glave, čulo se jaukanje. Onda su počeli vikati da prekinemo paljbu, da je neki njihov Joco ranjen. Mi smo ostali ležati a oni su tamo oko njega brinuli. Onda su rekli nama da moramo ustati, mi koji smo ustali, koji nisu bili ranjeni, mi smo ustali. Ko je bio ranjen da digne ruku, ljudi su podizali. I u tome je naišao vojno vozilo "pingauer" JNA iz pravca sela. Kada je došao, stao je na toj krivini gore, pitao je šta je bilo, a oni su rekli da su to ustaše minirale, da smo mi naletili kao na minu. On je rekao da nije istina, da je to vojska minirala kad je ušla u selo, i rekao je da se ranjeni odvezu kod doktora, a nas vrata u selo nazad. Seo je u to vozilo i otišao. Oni su međutim nas naterali dok nije doš'o kamion da vozi ranjene, naterali su da idemo skidati te mine. Ja sam osobno skinio jedno četiri-pet komada. Morali smo skinuti minu, bila je vezana nekom, potezna mina, žicom, to smo nekako pokidali. Nosili smo pred njih raširenih ruku, u jednoj ruci eksploziv, u jednoj minu, poseli smo tamo. Kad sam se okrenio, video sam da ima čet'ri reda ugažene djeteline u pravcu gdi smo mi išli. Znači da se vidilo da je postavito prije. Kad je došao kamion, išli smo pomoći ovim ranjenima da se utovare. Jedan mještanim je nagazio na malu minu, odnjelo mu je prste na nozi. Njih su onda utovarili u kamion, odvezli, a bio je jedan dečko koji je dobio u kičmu, on je samo vikao da nema noge. Mi gledamo, ima noge čovjek, a ne može ništa. Njih su odvezli u pravcu Tovarnika, a nas su vratili u selo. Rasporedili su nas da idemo dalje raditi kao da nije ništa bilo. Kad smo došli u zadrugu, oni dečki što su bili pretučeni tamo nije bilo nikog više, krv je još ostala, kopali smo ispod škole rovove nekih tamo za vojsku. Vidili smo da iz općine izvode braću Pavlić, jedan Nikola, tako su ga zvali...

(...)

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Gospodine svedoče, vratimo se na onaj trenutak kada su zatvorenike tukli ujutro i kada su ljudi prozivani navodno da odu na rad. Da li je gospodin Devetak bio prisutan dok su se ta batinjanja koja ste vi opisali odvijala?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bio je prisutan on i taj zapovednik tih Valjevaca, taj Bokser.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Ono polje deteline na koje su vas odveli, koliko je ono udaljeno od zgrade zadruga u centru Lovasa gde ste na početku bili zatočeni?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Jedno 700 do 800 metara.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Kako bi došli od zgrade zadruga do polja deteline, da li ste morali da prođete kroz kontrolni punkt JNA? I ako

jeste, šta se dogodilo kada je vaša kolona koja je bila pod stražom prošla kroz taj punkt JNA?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Morali smo proći kroz taj glavni ulaz u selo, ništa, kako smo mi nailazili, tako su oni digli samo rampu i mi smo prošli bez nekih pitanja ili bilo čega.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Možete li nam reći ko je bio, ali ne treba nam ime već eventualno jedinica ili opis onih koji su sproveli zatočnike od zadruga do polja deteline. Ko vas je odveo na polja deteline?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Valjevci.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Ti Valjevci, jesu li to bili oni isti koji su držali stražu nad zatvorenicima dok ste bili primorani da hodate kroz polje deteline?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Spomenuli ste neko vozilo JNA koje je prošlo. Osoba koja je bila u tom vozilu, da li je ona bila oficir JNA ili običan vojnik?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bio je oficir JNA.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Sa onog mesta gde se nalazilo njegovo vozilo odnosno gde je on bio, da li je bilo moguće videti tela ljudi koji su poginuli ili bili ranjeni u toj eksploziji mine?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bilo je moguće vidjeti jer taj put, ta cesta je podignuta jedno pet do šest metara od polja deteline.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li ste vi stajali na cesti kad kažete da ste mogli videti četiri reda mina? Jeste li vi tamo stajali?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da, morao sam doći do kanala, preko kanala preći, popet' se gore i na cesti uz rub ceste ostaviti te mine.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Mesto na kojem su ostale mine, kada ste se okrenuli i kada ste mogli jasno videti gde su mine postavljene, gde je to mesto bilo u odnosu na mesto gde su stajali Valjevci sa puškama i stražarili nad zatvorenicima koji su hodali kroz minsko polje?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Jedni su nam bili iza leđa, a jedni su bili gore na cesti.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li su oni bili na položaju sa kojeg su takođe jasno mogli da vide redove mina na tom polju?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: U trenutku kada su zatvorenici bili prisiljeni da hodaju kroz to minsko polje, da li su im vojnici pokazali gde su bile mine ili su im jednostavno rekli da hodaju kroz to polje?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ništa nisu pokazali, samo su rekli da se moramo držati za rukle i nogama rušiti djetelinu.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Spomenuli ste nekog mladića, dečaka koji je bio ozbiljno ranjen, i onda ste čuli pucnjavu i on je ubijen. Zna li njegovo ime?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Ovaj momak što je ranjen, on je umro u Tovarniku. Zove se Turkalj Josip. A dečko koji je ubijen uz put na krivini je Bođanac Boško.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Gospodin Bođanac, da li ste videli njegovo telo kada ste se vraćali u Lovas?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da, ležao je uz rub ceste.

(...)

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Gospodine svedoče, od onih sedamdesetoro ljudi koji su bili zatvoreni u zgradi zadruga preko noći, otprilike koliko njih je hodalo kroz polje deteline?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Oko 50.

(...)

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Gospodine svedoče, recite nam ko su ljudi čija se imena nalaze na ovom spisku?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: To su ljudi koji su poginuli, ubijeni na minskom polju.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Onaj čovek u koga je pucano dok je išao ka minskom polju, da li je se i njegovo ime pojavljuje na ovom spisku? Ukoliko je odgovor da, možete li nam ponovo reći kako se on zvao?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Nalazi se, Bođanac Boško.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: A čovek koji je ranjen na minskom polju, ali je podlegao ranama kasnije, kako se on zove i da li je i njegovo ime na spisku?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Jeste na spisku, Turkalj Josip.

(...)

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Nakon tog prvog prolaska kroz polje, jeste li promenili smer i krenuli, gledajući na ovu kartu, negde od sredine polja prema gore i u tom trenutku ste počeli da hodate kroz minsko polje?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Vojnici koji su vas držali na puškometu i koji su počeli da pucaju kada su prve mine eksplodirale, gde su oni stajali na ovoj karti?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Jedni su bili na broju 10, jedni su bili na cesti.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Recite nam, molim vas, šta se dogodilo sa zatvorenicima koji su ostali u zgradi zadruga i koji nisu odvedeni na minsko polje?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Mi, kad smo se vratili njih tamo nije bilo, ostala je samo krv. Drugi dan smo saznali, ja sam saznao od mojih prijatelja koji su ih išli vaditi po kućama, raznim kućama, po podrumima, iz kapele na groblju, bili su poubijani ili mecima ili bombama i tako.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Da li ste i vi lično u jednom trenutku bili zaduženi za sakupljanje tela ljudi koji su poginuli na minskom polju?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Drugi dan su nas pokupili ujutro i vodili su nas na minsko polje i tamo smo morali one naše prijatelje mrtve tovariti u kamion, da bi oni odvezli taj kamion. I on je stajao dva dana na ulasku u selo, na rubu sela.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Šta se na kraju dogodilo sa tim telima?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Iskopali su bagerom jednu rupu i pobacali su, mislim naši su ih ljudi morali slagat', to je bilo mala rupa, pa su slagali jednog na drugoga i zatrpali kasnije zemljom.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: A gde se nalazila rupa u koju su zakopani ti ljudi?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Na groblju, katoličkom groblju.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Nakon incidenta na minskom polju, da li je hrvatsko stanovništvo Lovasa bilo primorano da napusti selo i ako jeste, šta se dogodilo sa njihovom imovinom nakon odlaska?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Bili su proterivani i morali su potpisati dokumenat kojim kao ostavljaju sve za SAO Krajinu, Zapadni Srem i Slavoniju.

TUŽILAC MEK KION – PITANJE: Kada ste vi otišli iz sela i zašto?

SVEDOK C-1204 – ODGOVOR: Otišao sam 24. 12. Negde tu oko 20. 12. su se "Beli orlovi" vratili odneklen, po njihovoj priči su poginuli dosta, negde su naleteli na vojsku i počeli su privoditi ljude, odvoditi ih naveče u podrum, prebijati, tući. Meni je osobno došao jedan Srbin i upozorio me da sam za sutra na spisku, i rekao mi je ako ikako mogu da nestanem. Ja sam tu noć prespavao kod rodbine da bi ujutro, jedan mi je rezervista nabavio

propusnicu, otišao sam do Šida, od Šida za Bijeljinu, sa obitelji dakako, za Bijeljinu, iz Bijeljine u Tuzlu i za Zagreb.

Preuzeto sa <http://www.hlc-rdc.org/>

SVEDOCI O ULOZI JNA U HRVATSKOJ

Svedok Aleksandar Vasiljević

5. februar 2003.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vaše puno ime je Aleksandar Vasiljević. Je li tako?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste general u penziji?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na prvoj stranici smo rezimea. Ja ću ukratko nešto reći o vašem iskustvu i prošlosti. Generale, da li ste rođeni 1938. godine? Da li ste pohađali Vojnu akademiju između 1958. i 1961. godine? Paragraf 3. Tokom svoje karijere prvo ste radili u Upravi za bezbednost od 1961. do 1964. godine. U paragrafu 5 se kaže da ste kasnije tokom karijere 1982. godine postali načelnik Uprave za bezbednost sarajevske vojske, a onda ste od 1986. do 1988. godine bili načelnik Kontraobaveštajne službe u okviru Uprave za bezbednost SSNO, odnosno Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu. Od 08. jula 1990. godine ste bili zamenik načelnika Uprave za bezbednost i na tom ste položaj ostali do 16. juna 1991. godine kada ste postavljeni za načelnika te Uprave, a onda ste preuranjeno penzionisani 08. maja 1992. godine.

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Tačno je.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste 07. aprila 1999. godine ponudili svoje usluge vašoj zemlji, i da li ste postavljeni za zamenika načelnika Službe bezbednosti Vojske Jugoslavije i na tom položaju ste se nalazili do marta 2000. godine, a onda ste postavljeni za savetnika za bezbednost načelnika Generalštaba vojske i penzionisani ste 31. decembra 2000. a konačno ste napustili službu 31. marta 2001. godine?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izvinjavam se što se boja na grafoskopu ne vidi dobro, nadali smo se da ćemo to moći da vidimo. Za one koji to ne vide na monitoru, savezno predsedništvo koje postaje vrhovna komanda ima osam članova, po jedan iz svake od šest republika i po jedan iz dve autonomne pokrajine. A sada prelazimo na ulogu teritorijalne odbrane i koordinaciju teritorijalne odbrane sa JNA. To je paragraf 21, stranica 4. Generale, u vreme mira, ko vodi teritorijalnu odbranu?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Teritorijalna odbrana u vreme mira u nadležnosti je dotične republike. Vrhovni komandant teritorijalne odbrane u ratu za sve teritorijalne odbrane je vrhovna komanda. U miru u teritorijalnoj odbrani postoji republički štab teritorijalne odbrane koji je vojno, stručno, profesionalno telo koje je praktično potčinjeno predsedniku republike.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Dakle, u stanju mira oni su praktično potčinjeni predsedniku republike, a u jednom od ta tri stanja, dakle stanju rata, vanrednom stanju i stanju neposredne ratne opasnosti su potčinjeni kome?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Znači na nivou Jugoslavije, Predsedništvu Jugoslavije kao vrhovnom komandantu, a predsednik republike postaje komandant teritorijalne odbrane.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Ako jedinica teritorijalne odbrane, govorim o paragrafu 22, ako se zatekne da deluje u zoni koja je pod kontrolom JNA, koje telo bi bilo potčinjeno kojem telu?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Uvek vlada princip jednostarešinstva, dakle jedne komande koja objedinjava dejstva svih oružanih snaga na jednom prostoru. U ovom slučaju, ako su dominantna dejstva JNA u tom prostoru u kojem se ona nalazi, potčinjene su jedinice teritorijalne odbrane Jugoslovenskoj narodnoj armiji, znači vrši se prepotčinjavanje tih jedinica. Međutim, ove jedinice teritorijalne odbrane mogu i da deluju autonomno, ako se radi, na primer, o problemima kontrole teritorije. Ali ako se radi o borbenoj upotrebi i zajedničkim dejstvima, onda su potčinjeni komandi JNA.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li se teritorijalna odbrana sastojala i od teritorijalnih i od manevarskih jedinica?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa pravi je prevod, ja sam shvatio da je to teritorijalne jedinice, misli se na prostornu strukturu. Znači,

teritorijalna odbrana je imala prostornu strukturu i manevarsku strukturu, ako se misli na ovaj izraz teritorijalna kako je meni prevedeno. Smisao je ja mislim prepoznatljiv.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je manevarskim jedinicama bilo dozvoljeno da deluju izvan svoje teritorije?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Mogla je, u situaciji na bojištu, ako je to zahtevalo da se te jedinice upotrebljavaju i tamo gde je neophodno da se upotrebljavaju. Znači nije bilo striktno vezano, da je moralo da bude na teritoriji jedne republike.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako su manevarske jedinice teritorijalne odbrane delovale na teritoriji druge republike, kome su onda bile potčinjene, kome su tada odgovarale?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Po istom principu, znači trebalo bi da budu potčinjene jedinicama JNA ako izvode borbeno dejstva.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Za jedinice koje dolaze iz Republike Srbije, čije bi ovlašćenje bile potrebno da bi te jedinice mogle da se razmeste?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja mislim da bi trebalo da o tome da saglasnost predsednik republike, kao vrhovni komandant tih jedinica u republici, ili bi to moglo da ide po liniji vrhovne komande, od predsedništva prema republici i prema JNA.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: JNA i sukob u Hrvatskoj, to je paragraf 27. Po vašem iskustvu i po vašem shvatanju generale, mislim je JNA imala ciljeve, i vi kažete da su postojala tri takva cilja, to je pasus 27. Koja su bila prva dva cilja, što se vas tiče, cilja JNA u toku razvoja sukoba?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa taj sukob je imao različite etape ali prvi i osnovni cilj je bio u prvoj fazi da JNA razdvoji sukobljene strane u sukobu u kojem ona nije učestvovala. Te sukobljene strane su bile srpske strane na prostoru Hrvatske i paravojni sastavi u Hrvatskoj. Kasnije, ciljevi su da se pre svega zaštite jedinice JNA koje su bile tada u najvećoj meri u blokiranim objektima i kasarnama na prostoru Hrvatske. I negde od septembra, možda avgusta ili septembra 1991. godine govori se i o zaštiti ugroženih naroda koji su na tom prostoru bili napadnuti, bilo sa koje strane. Konkretno se u tom vremenu o kojem govorimo, septembru 1991. godine, radilo o zaštiti srpskog naroda u nekim krajevima - Banija, Lika, Kordun - gde je došlo do borbenih dejstava i do napada Zbora narodne garde koji se u to vreme već bio konstituisao kao vojska.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Po vašem mišljenju, da li je bilo govora o tome da JNA nameće političko rešenje za tu krizu?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Nikada, ni u jednom periodu JNA nije nametala rešenja i puteve izlaska iz krize, a proklamovano je bilo, i ja koliko znam toga se JNA pridržavala, da će sačekati politička rešenja i postupiti po njima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: 30. juna 1991. godine, da li je Borisav Jović javno najavio jedan cilj i da li se sećate šta je to bilo?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Sećam se. To je bila 19. sednica Saveznog saveta za zaštitu ustavnog poretka na kojoj sam bio i ja prisutan, a na kojoj se raspravljalo oko sukoba u Sloveniji. U najkraćem, na pitanje koje ste postavili, Borisav Jović koji je predsedavao tom sednicom izneo je stav za koji sam ja tada prvi put čuo, da ne treba nikoga silom pa ni Slovence prisiljavati da ostanu u Jugoslaviji ako oni to neće i da vojska, odnosno JNA treba da izađe, da se povuče iz Slovenije i da izađe na nove granice, a da konkretno nije govorio koje su to granice.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dokazni predmet 387 tabulator broj 3, ti dokumenti se bave ovom temom. Da bi uštedeli na vremenu, molim da se jedan dokument da svedoku, a engleska verzija da se stavi na grafoskop. Kako je moja uobičajena praksa da original stavim na grafoskop, a imamo jako puno materijala kroz koji treba da prođemo pa osim ako ne dobijem druge instrukcije, ja ću jednostavno originale dati svedoku i direktno preći na engleski prevod. Generale, da li pred sobom imate direktivu o upotrebi oružanih snaga? Ako je pogledamo, vidimo da piše "10. decembar 1991. godine, od Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu" i tu se nalazi direktiva o upotrebi oružanih snaga u narednom periodu, to je potpisao general-major Polić. Sama direktiva na narednoj strani, molim da poslužitelj okrene stranu, u dnu strane u paragrafu broj tri pod naslovom "Jugoslovenska narodna armija i Teritorijalna odbrana", molim da pređemo na narednu stranu, na vrh strane broj 3. U tom pasusu se kaže: "Naše oružane snage ulaze u novi izuzetno značajan period realizacije krajnjih ciljeva rata - zaštite srpskog stanovništva, mirnog razrešenja jugoslovenske krize i stvaranja uslova za očuvanje Jugoslavije za one narode koji žele da u njoj žive. Zato je očuvanje borbene gotovosti JNA i oružanih snaga u celini i dalje težišni zadatak svih nivoa rukovođenja i komandovanja". I prelazimo na poslednju stranu. Vidimo da je to potpisao general Veljko Kadijević. Generale Vasiljeviću, da li taj nalog ili ta direktiva odgovara vašem shvatanju ciljeva JNA u to vreme?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa ja mislim da sam u prethodnom odgovoru već rekao, i to je identično sa onim što je kazano. Ja sam govorio o periodu negde oko septembra ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U tom slučaju generale, možemo da nastavimo dalje. Prelazimo na pitanje naoružavanja Srba u Hrvatskoj. To je strana 6, paragraf 36. Generale, da li ste početkom 1991. godine saznali za incident u kome je učestvovao čovek po imenu Arkan u Dvoru na Uni?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta je on tada radio i sa kim je to radio?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa po onome što je bilo objavljeno i preko sredstava informisanja, on je uhapšen od MUP-a Hrvatske sa Stevanović Zoranom i Bambićem, ne sećam se njegovog imena, u Dvoru na Uni, i tom prilikom je kod njih pronađeno oruđe koje su transportovali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ko je stajao iza tog snabdevanja oružjem, onako kako ste vi to shvatili na osnovu informacija koje ste imali u to vreme?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa ja sam shvatio da je iza toga, na neki način, stajao MUP Srbije, a ovo iz razloga što mi je poznato da je tadašnji ministar unutrašnjih poslova Srbije, Radmilo Bogdanović, intervenisao kod ministra unutrašnjih poslova Hrvatske Josipa Boljkovca da Arkan i ova njegova dva saputnika budu oslobođeni i vraćeni u Srbiju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li znate koji su bili uslovi te transakcije? Da li znate da li je neki novac promenio ruke?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Meni to nije poznato.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Paragraf 38. Došlo je do odluke, odnosno do pokušaja da se u Predsedništvu SFRJ donese odluka o proglašenju vanrednog stanja. Međutim, takva odluka nije donešena. Posle toga da li je došlo do uspostavljanja obrasca po kome su se Srbi naoružavali?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Prema podacima koje je imala Uprava bezbednosti JNA u to vreme, manje količine oružja su išle iz Srbije prema Kninskoj krajini. Po mojim saznanjima, to je rađeno bilo u tri ture. Radilo se o lovačkom oružju koje je nabavljeno preko radne organizacije "Sport" u Beogradu, a posredstvom firme "Univerzal". To oružje je većim delom bilo vraćeno nakon izlaska, u januaru 1991. godine, nakon izlaska naredbe Predsedništva Jugoslavije o razoružavanju paravojnih sastava. Iza toga, ja nemam neka precizna saznanja, znam opštu situaciju, da nakon neuspele, neuspelog pokušaja u martu 1991. godine da se izvrši opšte razoružavanje i Hrvata koji nisu vratili oružje po ranije naredbi, moja saznanja su ukazivala da je krenulo nešto obimnije naoružavanje srpskih snaga u

Kninskoj krajini. Tada, u tom periodu, to je početak 1991. godine počinje i obuka, dolazimo do saznanja da počinje obuka dobrovoljačkih jedinica u kampu u Golubiću pored Knina.

Četvrtak 6. februar 2003.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Paragraf broj 39. Generale, juče smo se bavili naoružavanjem Srba. Da li ste u drugoj polovini 1991. godine saznali o izvesnim individualnim slučajevima manjih isporuka oružja, isporukama manjih količina oružja koje su predate Srbima i da su to radili pojedinci iz JNA?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Jesam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Želim da navedem dva primera iz vašeg rezimea. Da li je postojao oficir bezbednosti po imenu Čedo Knežević i ako jeste, možete li nam reći šta je on uradio u vezi toga?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Koliko sam ja saznao, on je bio u Bihacu u kontraobaveštajnom detašmanu koji se iz Zagreba premestio na tu lokaciju. I u tom periodu je vršena evakuacija nekih skladišta teritorijalne odbrane i JNA sa prostora koji su već bili ugroženi od Zbora narodne garde i on je jednu količinu, ja ne znam koja je, prebacio na neki način do Zemuna, do Batajnice i planirano je valjda da je negde da po Slavoniji. Međutim, načelnik odeljenja bezbednosti je saznao za to i to je sprečio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Drugi primer, u februaru 1992. godine da li je bio pukovnik Zečar koji se takođe angažovao u nekoj dostavi oružja?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Jeste, on je radio u Upravi bezbednosti i takođe je jednu količinu oružja trebalo da prebaci, koliko se ja sada sećam, negde prema Srpskim Moravićima i u tome je isto bio otkriven, tako da ni to oružje nije otišlo. Kada sam ga ja ispitivao, jer je on bio kod mene, zašto je to radio, on je naveo neke starešine po čijem je odobrenju navodno to učinio bez mog znanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je on rekao odakle su došla ta ovlašćenja?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: To nisu bila pismena ovlašćenja, to je izgleda bio usmeni, usmena saglasnost od generala jednog.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi kritikovali tog pukovnika zbog toga što je uradio? Ako možete, pomozite nam. Recite nam da li je on konkretno naveo ime.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izvolite, nastavite. Koga je naveo?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: On je rekao da je to uradio po odobrenju generala Živote Panića.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Paragraf 42. Da li vam je bilo poznato kakvu vrstu oružja su nosili određeni paravojni sastavi i posebno koju vrstu automatskog oružja su imali?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Pa ja nisam imao tada neke konkretne podatke, mislim o vrsti naoružanja po paravojnim grupama, ali sećam se da je jedna vrsta bila karakteristična. Radilo se u Slavoniji o automatima "tompson" (Thompson) koji su bili više trofejni, a oni su bili karakteristični po tome što ih je posedovala Teritorijalna odbrana Srbije tako da najverovatnije da je to bilo oružje iz skladišta Teritorijalne odbrane Srbije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Bilo vam je poznato da se to dešavalo u Slavoniji, u istočnoj Slavoniji. Da li je to bila lokalna srpska teritorijalna odbrana ili su to bile paravojne organizacije, paravojne grupe ili i jedni i drugi?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Taj konkretan slučaj su bile paravojne grupe.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kada se JNA povukla, da li znate šta se desilo sa delom naoružanja koje je ostalo u skladištima JNA?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Pa jedan deo naoružanja iz skladišta koja nisu blagovremeno evakuisana zarobile su snage ZNG-a na tom prostoru, a iz skladišta koja su pravovremeno evakuisana oružje je izvlačeno u dubinu teritorije. Jedan deo naoružanja je išao na prostor Bosne i Hercegovine, u skladišta jedinica JNA koje su se tamo tada nalazile, a u to vreme se konstituišu i veći sastavi i veći broj jedinica teritorijalne odbrane u Krajini i deo tog naoružanja je bio namenjen i za te jedinice, za naoružavanje po materijalnoj formaciji koja je bila propisana.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da se svedoku pokaže tabulator 4 da ga on pogleda. Pre nego što zatražim da se uvede kao dokazni predmet, postaviću nekoliko pitanja u vezi sa njim. Generale Vasiljeviću, pogledajte ovaj dokument, upoznajte se sa njim a onda ću vam postaviti nekoliko pitanja. Mislim da je to dokument koji vam je lično poznat. Kada ste vi prvi put dobili ovaj dokument ili bolje da kažem kada ste ga prvi put videli?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Prvi put sam video dokumenat negde krajem 1990. godine, konkretno početkom decembra 1990. godine kada

je rađeno na dokumentovanju ilegalnog naoružavanja i kod Srba i kod Hrvata, u celoj Hrvatskoj pa i šire.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi videli tu osobu, odnosno da li ste videli i/ili razgovarali sa osobom koja je dala ovu izjavu?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ne, ja nisam razgovarao. Razgovarao je organ bezbednosti u Kninu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A da li vam je ova izjava pokazana tokom obavljanja vaše dužnosti kao izjava nekoga sa kim je obavljen razgovor u vezi sa ilegalnim naoružavanjem?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Da, da. To je sve rađeno u fazi kada je pripremano razoružavanje svih paravojnih sastava u Hrvatskoj.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste kasnije saznali za neke razloge zbog kojih ne bi trebalo verovati ovom konkretnom svedoku o onome što je rekao o ilegalnom naoružavanju u svojoj izjavi?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ne, i bilo je više izjava, to su uzete od jednog broja lica srpskog nacionalnosti u Kninskoj krajini i manje-više, one su bile identične.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da se onda tabulator 5 stavi pred svedoka. Tabulator 5 engleska verzija, molim da se stavi na grafoskop. Generale, sada gledate dokument Prvog krajiškog korpusa koji je potpisao general-major Talić, datum je 31. avgust 1992. godine, to je inventar oružja koje je izdato u vezi sa vašim poverljivim nalogom. "Dodali smo inventar oružja i opreme koji su izdati jedinicama i štabovima teritorijalne odbrane, dakle strukturama izvan oružanih snaga, od početka aktivnosti čiji je cilj da se od genocida zaštite Srbi u Hrvatskoj i Srpskoj Republici. Oružje i oprema koji su navedeni na ovoj listi izdavani su po reversima i još uvek se knjigovodstveno vode kod jedinica Prvog krajiškog korpusa koje su uzele naoružanje, te vas molimo da nam date vaš stav po ovom pitanju". I onda imamo tabelu sa oružjem, spisak naoružanja i opreme koja je izdata teritorijalnoj odbrani, štabovima teritorijalne odbrane i jedinicama Petog korpusa, i vidimo puške, puškomitraljeze i tako dalje. Da li ovaj dokument odgovara vašem sećanju u vezi sa oružjem koje je izdato, odnosno da li imate neki komentar?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ovaj dokumenat je iz Prvog krajiškog korpusa iz avgusta 1992. godine, dakle u vreme kada ja nisam u aktivnoj službi u Vojski Jugoslavije i ja ne mogu da dam ocenu verodostojnosti pečata vojne pošte i potpisa komandanta korpusa jer taj potpis nikada nisam

viđao. Međutim, iz ovog tabelarnog pregleda, u naslovu gore stoji da je to pregled izdatog naoružanja i opreme štabovima i jedinicama teritorijalne odbrane iz Petog korpusa, a to je upravo ono o čemu sam govorio, da je deo naoružanja išao iz nekih jedinica JNA za naoružavanje jedinica teritorijalne odbrane koje su se u to vreme konstituisale i formirale po formacijama.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala lepo. Tabulator 6 molim. Original svedoku, engleska verzija na grafoskop, datum 25. april, iz komande Druge vojne oblasti, MUP-u Republike Srpske Krajine, stanici MUP-a u Korenici. Paragraf za koji smo mi, pre svega, zainteresovani: "Na osnovu rešenja Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, strogo poverljivo - u cilju popune municijom MUP-a Republike Srpska Krajina izdaje se iz našeg skladišta Golubići bez naknade za potrebe stanice MUP-a Korenica ..." i onda se nabraja municija, u milionima, meci 7,62 milimetara, zatim ručne bombe M75, 6 000 komada i tako dalje, čitav spisak. Ponovo, čak i ako niste videli ovaj dokument ranije, da li ovaj dokument dolazi na osnovu naloga ili rešenja Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, da li je to nešto što odgovara vašem iskustvu iz tog vremena?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Da, odgovara zbog toga što je ovo faza kada je po Vensovom planu trebalo da se izvrši demobilizacija aktivnih sastava na području Kninske krajine i da se konstituišu jedinice teritorijalne odbrane i milicije čije naoružanje je trebalo da bude pod ključem i pod kontrolom međunarodnih snaga. I kada su te jedinice konstituisane, koje treba da budu stavljenе u rezervni sastav, jedan deo opreme i naoružanja je iz JNA upućivan na teren da bi te jedinice mogle da budu kompletne. Ja ponovo podvlačim da se ne radi o oružju i municiji za aktivne sastave nego za rezervne sastave na tom prostoru koji će biti pod kontrolom međunarodnih snaga.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da sada pređemo na obuku dobrovoljaca. Časni Sude, mi ćemo možda pustiti par presretnutih razgovora, ne više, čisto da bi svedok potvrdio svoju identifikaciju tih glasova tamo gde je materijal već razmotren ili da nam povremeno da rezime onoga što zna na osnovu tih presretnutih razgovora. Generale, da pređemo sada na obuku dobrovoljaca. Da li je Uprava za bezbednost saznala za Frenkija Simatovića u Krajini i ako jeste, kada je to bilo i u kom smislu?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Pa to je bila prva informacija, negde u jesen 1990. godine. U tom periodu nemamo potpune identifikacione

podatke, znamo za naziv Frenki i za prisustvo tog čoveka na području Krajine i da je u to vreme bio funkcioner MUP-a Srbije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste saznali i za osobu po imenu Kapetan Dragan i ako jeste, šta ste o njemu saznali?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Kapetan Dragan se po saznanjima našim pojavio u Kninu negde početkom 1991. godine. On je vršio obuku dobrovoljaca iz Kninske krajine u kampu ili u objektu Golubići. Dosta je vremena prošlo dok njegov identitet nije ustanovljen. Po tim podacima koji su kasnije i potpuno potvrđeni, on je došao iz Australije posredstvom ljudi iz Državne bezbednosti Srbije čiji je bio verovatno neki izvor, neka vrsta izvora ili pozicije. To je oko obuke u Krajini. Kada sam bio u Šidu, to je 28. oktobra 1991. godine, u vezi sa određenim okolnostima oko zločina koji su počinjeni u tom selu, imao sam kratak susret sa tadašnjim organima bezbednosti Prve vojne oblasti, koji su bili stacionirani u Šidu (*izbrisano po nalogu sudskog Veća*). Tom prilikom, on mi je rekao da na području Šida i okoline ima nekoliko paravojnih dobrovoljačkih jedinica koje nisu pod komandom JNA, i nekih kampova gde se vrši prihvat i obuka tih dobrovoljaca za koje se kasnije ne zna gde odlaze i ko ih upućuje. Jedan od takvih kampova je bio kamp Lipovača koji je imao negde, po njegovom saznanju, oko 100 dobrovoljaca. Pokušavale su neke starešine iz bezbednosti, iz njegovog sektora tamo gde se nalazio da dođu do tog kampa ali im nije bio dozvoljen ulaz. Tu je bila jedinica Mirka Jovića koja je imala naziv "Dušan Silni" i koja je neposredno izvršila zločin u Lovasu. Zatim, pojavljivao se jedan odred, kako su ga zvali, "Crnogorac" koji je bio mobilan, sa više vozila i koji se premeštao sa jednog terena na drugi. Iza ovog odreda su stajali ljudi iz MUP-a, konkretno po njegovim saznanjima je Radovan Stojčić Badža imao jurisdikciju nad njime. Zatim je izneo da se u Erdutu nalazi jedinica Ražnatović Arkana čije brojno stanje oscilira od nekoliko desetina do dve ili tri stotine ljudi. I zadnja jedinica koje se ja sećam, koja je po nazivu bila specijalna, Jedinica specijalne policije kojom je komandovao Vasilije Mijović. Ta jedinica je operisala negde kasnije na području Baranje, a imala je svoj kamp u nekom salašu kod Sombora. Znači, to su moja sećanja iz tog perioda.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Jedina pojedinost, a to ćemo dobiti na drugom mestu, ili možda ipak da to sada uradimo, centar za obuku Kapetana Dragana se nalazio blizu kog grada ili sela u Kninu?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Znači nalazio se u Golubiću kod Knina. Ja sam rekao bio, spomenuo sam da je bio u Golubiću.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možete li nam reći šta se dogodilo kada su pozivani rezervisti u Srbiji u JNA i šta je, kakav je bio stav optuženog u odnosu na mobilizaciju rezervista i upotrebu dobrovoljaca?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: U Srbiji su bili evidentni problemi oko odziva rezervista 1991. godine. Veliki broj jedinica, ratnih jedinica JNA nije mogao biti formiran, a i neke koje su bile sa velikim problemima formirane, ubrzo su se raspadale. Geslo tada u Srbiji koje je na sceni, koje se plasira i preko medija bilo je da Srbija nije u ratu, a koliko se sećam, i optuženi je govorio da mi nikoga nećemo silom terati da idu u rat, i iz toga je proizašlo da će u JNA odlaziti samo oni koji to dobrovoljno hoće. Praktična posledica na terenu je bila da veliki broj vojnih dezertera MUP Srbije nije hteo da procesuiru niti da ih privodi u jedinice armijske, što su bili dužni po zakonu, i time je otvoren jedan širok prostor za razne dobrovoljačke grupe koje su često imale i stranačka obeležja i koje su mobilisane i poslate od pojedinih stranaka radi njihovog političkog imidža u to vreme. JNA ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što nastavimo, u isto vreme dok je bilo tih poteškoća sa mobilizacijom i sa onim što bi se moglo okarakterisati kao izbegavanje da se odazovu, nisam siguran, ali da li je Teritorijalna odbrana Srbije dala bilo kakve ponude da obezbedi trupe za JNA?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Da. Ja sam bio na jednom sastanku, to je bilo u Ministarstvu odbrane Srbije negde krajem oktobra 1991. godine gde je raspravljano, između ostalog, o slabom odzivu i slaboј popuni jedinica JNA. I tada je komandant Teritorijalne odbrane Srbije rekao da oni nemaju nikakvih problema sa potpunom jedinica teritorijalne odbrane i da može da se ponudi armiji da neke jedinice budu angažovane gde god to bude bilo potrebno. Da li je došlo do tog zvaničnog predloga meni nije poznato, ali znam da su neki teritorijalni odredi iz Srbije bili angažovani na slavonskom ratištu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kao što ste nam već rekli juče, ovlašćenje da se jedinice teritorijalne odbrane koriste na taj način može da dođe samo od koga, u krajnjoj instanci?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ja mislim samo od predsednika republike.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I samo nešto da raščistimo što sam propustio juče dok smo govorili o vlastima u Lici, časni Sude, to je paragraf 24. Kada govorimo o tome da bi se tražila odgovarajuća nadležnost ukoliko bi se koristile jedinice TO iz Valjeva u Lovasu ili teritorijalne jedinice iz Crne

Gore na Kordunu, da li vi kažete da su se takvi razmeštaji desili i da je za to bila potrebna nadležnost, to jest odobrenje i samog predsednika?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Inače ja znam da su te jedinice bile na ovim prostorima koje ste vi naveli, a rekao sam da pretpostavljam i smatram da je to, da je takva odluka u nadležnosti predsednika republike, zbog toga što je to ipak kategorija koju ja, za koju nisam ekspert da znam koja su ovlašćenja predsednika republike. Znam načelno da je on vrhovni komandant i da po tome on daje odobrenje za takvu upotrebu jedinica.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se vratimo sada na ono što ste govorili o dobrovoljcima koji su bili povezani sa političkim partijama. To je paragraf 48. Da li je u jednom kratkom periodu bilo centara za obuku dobrovoljaca, od kojih su dva bila u Srbiji? Jedan je bio u Smederevskoj Palanci, a drugi u Vojvodini.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Da. To su bili centri koje je pokušala da organizuje JNA da bi prihvati dobrovoljaca tekao u skladu sa propisima. Međutim, ti centri su kratko vreme funkcionisali. Ja se sećam tog ekscesa sa ovim centrom u Palanci, jer sam dobio izveštaj da tu dolaze ljudi sa stranačkim obeležjima, neuredni, sa bradama, i nisu hteli da prihvate oblačenje uniforme JNA i stavljanje tada važećih oznaka. Zatim, nisu hteli da se razdvajaju kao kompaktna celina. A pravili su i nered, izlazili su u grad i tamo je došlo do ekscesa, do razbijanja izloga nekih radnji koje su držali Albanci u tom mestu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li je tačno ta dva centra nisu dugo radila?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada prelazimo na srpsku teritorijalnu odbranu u Hrvatskoj tokom vremena za koje nam vi možete pomoći. Ako možemo da koristimo termin istočna Slavonija za Istočnu Slavoniju, Baranju i Zapadni Srem. Možete li da nam ukažete na razlike koje ste uočili između načina na koji su funkcionisale ove teritorijalne odbrane u Krajini i istočnoj Slavoniji?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Pa u najkraćem, u Krajini se teritorijalna odbrana konstituiše na osnovu do tada važećih principa po kojima se konstituišu štabovi i jedinice. To je podrazumevalo da su komandanti štabova teritorijalne odbrane uglavnom bili, da je to uglavnom popunjavano sa aktivnim starešinskim sastavom. Konkretno, tu u krajini Kninskoj znam da je jedan broj starešina redovnim putem preko personalne uprave poslat na komandantske dužnosti u te jedinice teritorijalne odbrane.

Jednog da navedem, to je bio general Đuić koji je bio postavljen za komandanta štaba teritorijalne odbrane. Te jedinice su bile potčinjene tamošnjim jedinicama JNA u dejstvima. Za razliku od ovoga, u istočnoj Slavoniji meni nije poznato da je bilo koji aktivni starešina JNA bio upućen za komandanta nekog štaba teritorijalne odbrane u istočnoj Slavoniji. Čak su i oni koji su se nalazili na tim dužnostima do početka rata, u istočnoj Slavoniji bili smenjivani. Konkretno, znam za takvu smenu i komandanta i načelnika štaba i organa bezbednosti u opštinskom štabu Teritorijalne odbrane u Šidu. Tako da je to za razliku od ovoga, tu na prostoru istočne Slavonije postoje legalne jedinice teritorijalne odbrane. Jedan od ljudi koji su bili na čelnim tim funkcijama, koji su u stvari rukovodili tim jedinicama teritorijalne odbrane, koliko se sećam, bio je general Mandarić koji se nalazio na isturenom komandnom mestu Prve vojne oblasti zajedno sa generalom Životom Panićem što je sasvim prirodno da se sada u takvoj jednoj operaciji vrši koordinacija dejstava između jedinica JNA i jedinica teritorijalne odbrane.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da samo prođemo kroz par detalja. Pominjali ste generala Đuića koji je, čini mi se, bio aktivni oficir JNA i koji je postavljen za komandanta Teritorijalne odbrane SAO Krajine. Mislim da ste rekli da ga je postavila kadrovska služba SSNO, moram to da proverim. Postavljanje generala na taj položaj je tražilo ovlašćenje sa kog nivoa?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Generali su ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Po vašem shvatanju, sa kog nivoa i ko je postavio generala Đuića na taj položaj?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ja koliko znam, general Đuić je bio u inspekciji oružanih snaga SFRJ. Generale postavlja bilo na koju dužnost ukazom Predsedništvo Jugoslavije i ja koliko se sećam, on je iz inspekcije oružanih snaga otišao u Krajinu. Da li je pre toga bio njemu promenjen status u službi, ja to ne znam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, Predsedništvo Jugoslavije je svojim dekretom postavljalo generale i čiji bi potpis u krajnjoj instanci očekivali za takvo postavljanje, za takvo ovlašćenje?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Znači predsednika Predsedništva ili nekoga ko ga zastupa.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još malo detalja. Kada je reč o istočnoj Slavoniji, moguće je da ste vi to već pomenuli a da sam ja prevideo, vi ste govorili o tome kako mislite da je to tamo uspostavljano i organizovano, ali da li imate neku dokumentaciju koja podržava ta vaša saznanja?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Pa pored onoga što ima zabeleženo od 28. oktobra u mojoj radnoj beležnici to je, to su kadrovske promene izvršene u štabu Teritorijalne odbrane u Šidu. Sećam se i 25. februara 1992. godine, sastanka koji je bio u Vukovaru između generala Živote Panića, generala Mandarića, Jovice Stanišića, Radovana Stojičića Badže i Gorana Hadžića, gde je izvršeno postavljanje novih komandanata štaba Teritorijalne odbrane u Vukovaru. Na te dužnosti su, po onome što je mene obavestio organ bezbednosti, postavljeni, postavljena su dva funkcionera MUP-a, dotadašnja dva funkcionera MUP-a Srbije. To je ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zastanite za trenutak, molim vas generale. Dajte nam detalje, ja shvatam da je ovo još uvek rana faza vašeg svedočenja. Da li je reč o materijalu koji biste izneli na javnoj sednici ili biste radije to učinili na zatvorenoj?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Nije problem, mogu da iznesem taj deo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Znači postavljeni su Ćurčić Branko i još jedan čijeg sad trenutno imena ja ne mogu da se prisetim. Dakle, time se postavljaju ljudi iz MUP-a na dužnosti komandanta, iz MUP-a Srbije na dužnost komandanta štaba Teritorijalne odbrane u Vukovaru. Bilo bi prirodno da se tu postave vojna lica ili vojni stručnjaci za to, jer je takva praksa inače bivala.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I na kraju što se tiče ove teme, da li ste primetili prisustvo grupa kao što su "Dušan Silni" i da li je to na neki način razlikovalo delovanje u Krajini, operacije u Krajini od operacija u istočnoj Slavoniji?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Pa jeste. Meni je prisutno da je bilo pokušaja nekih stranaka iz Srbije da upute veće grupe dobrovoljaca u Krajinu i znam da je to na tom terenu nerado prihvatano i da su uglavnom te grupe vraćane najkraćim putem. Radi se, sad mi je u sećanju znači grupacija, jedna veća grupacija iz Srpskog pokreta obnove koja je bila i zna se kasnije da su dvojica čelnih ljudi iz tog odreda stradali u Krajini. Ali na području Krajine nisu harali, da tako kažem, ovaj, ti nazovi dobrovoljački sastavi koji nisu bili pod legalnom komandom teritorijalne odbrane ili armije, ili nisu mogli dugo opstati kao takvi. Za razliku od toga, u istočnoj Slavoniji je situacija obrnuta.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još par detalja pre nego što možda pređemo na zatvorenu sednicu, uz dozvolu Veća. Govorili ste o generalu Mandariću koji je bio komandant redovne Teritorijalne odbrane Vojvodine i

koji je bio prisutan, mislim, na isturenom komandnom mestu. Da li je to bilo u vojnom objektu Karađorđevo u gradu Mladenovo?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ja baš ne znam da li je to grad, ovo Mladenovo. Znači, radi se o toj lokaciji koju ste vi naveli i mislim da ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Rekli ste da je on tamo dolazio redovno, ili da li ste rekli da dolazi redovno ili neredovno? Ako je bio tamo redovno, kakav bi to značaj imalo?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: A redovno je bio, zbog toga što je bilo jedinica teritorijalne odbrane iz Vojvodine i zbog toga što je on bio u to vreme komandant Teritorijalne odbrane Vojvodine, tako da je bio neposredno sa komandantom Prve vojne oblasti i na taj način je vršena koordinacija dejstava jedinica teritorijalne odbrane i JNA.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da je bila redovna i potpuno efikasna teritorijalna odbrana u istočnoj Slavoniji, da li biste onda očekivali da general Mandarić bude redovno tamo?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: To zavisi od, zavisi od konkretne situacije. Mislim, ništa nije uobičajeno, čak je poželjno da u takvim uslovima dva komandanta budu zajedno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Možda ste pomenuli jedinicu koja se zvala Šajkaška brigada, ako niste, možda sam ja to propustio, ali ako niste, možete li nam reći šta ste za njih saznali?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ne, ja sam to naveo kao ilustraciju da su bile jedinice teritorijalne odbrane Vojvodine na prostoru istočne Slavonije, znači kad sam govorio o legalnim tim jedinicama. I to je naziv takve jedne jedinice teritorijalne odbrane.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine generale, da li je održan jedan sastanak 25. februara 1992. godine u Erdutu? Izvinite, upravo mi je rečeno da ste vi već o tome govorili. U tom slučaju povlačim pitanje. Dajte mi samo trenutak. Izvinjavam se, nisam se dodirnuo svih detalja paragrafa 58. Mislim da ste ga vi pokrili, barem deo, kada ste govorili o sastanku od 25. februara 1992. godine u Erdutu ali možete li nam još jednom reći ko je bio na tom sastanku?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Pa rekao sam da je raspravljano oko postavljenja u opštinskom štabu Teritorijalne odbrane Vukovar, da je bio general Života Panić, general Mandarić, Jovica Stanišić, Radovan Stojičić Badža i Goran Hadžić.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kakve su odluke donesene u vezi sa tim ko će biti komandant Teritorijalne odbrane u Vukovaru?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Rekao sam, ovaj, to da su postavljena dva čoveka iz sastava MUP-a Srbije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Časni Sude, u ovom delu rezimea smo naznačili da je karta dokazni predmet 327 tabulator 12 i možda bi bila korisna Veću da bi moglo geografski da se orijentiše. Pre nego što pređemo na drugu kratku zatvorenu sednicu generale, mislim da ste rekli da je bilo razlike u odnosu prema vama i u odnosu prema Arkanu kada ste došli u posetu srpskom Ministarstvu odbrane. Možete li nam to ukratko objasniti?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: A mogu. Na ulazu u Ministarstvo odbrane, iako sam bio u terenskoj uniformi, na prijavnici je traženo da ostavim oružje, da je takav propis. To je bilo čudno i obzirom na vreme i da sam bio u terenskom odelu a ne u službenoj odeći, a meni je bilo prisutno da je na neke sastanke kod nekoga, ovaj, dolazio i Ražnatović u isto to Ministarstvo i da je ulazio sa heklerom, automatskim oružjem. I ja sam reagovao: "Zašto se meni kao generalu oduzima oružje a Arkan ulazi sa automatom?". I ovaj mi je čovek prostosrdačno odgovorio "Ali vi niste Arkan".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dok ste još uvek bili na čelu Uprave bezbednosti, da li ste otkrili bilo kakvu vezu između angažovanja dobrovoljaca i političkih stranaka? Vi ste malo već o tome govorili, ali sam zainteresovan za vaše komentare ili zapažanja u vezi sa bilo čim što je rekao Šešelj.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Pa prvo ovo što pitate to je tamo gde živim, u sredini gde živim opšte poznata stvar. A konkretno oko angažovanja članova Radikalne stranke u te dobrovoljačke sastave koji su upućivani na slavonsko ratište, ja se sećam emisije BBC "Umiranje Jugoslavije" u kojoj je gospodin Šešelj sasvim otvoreno izjavio da je bio angažovan od Jovice Stanišića za prikupljanje dobrovoljaca i da je dobijao oružje od Službe državne bezbednosti za njihovo naoružavanje. Pada u oči da niko iz MUP-a to nije demantovao tako da je njegova izjava verovatno verodostojna. A inače na terenu ja sam imao saznanja da postoji jedna grupa radikala, grupa sastavljena od članova Radikalne stranke i taj odred je bio nazvan, znači imao je naziv "Leva Supoderica".

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dokazni predmet 387, tabulator 10 molim vas. Pogledaćemo ga veoma kratko, posle toga ćemo pogledati dokument u tabulatoru 11. Engleski prevod je donekle nekompletan zbog rukom pisanog originala. Generale Vasiljeviću, da li ovo pismo od 10. avgusta 1991. godine

upućeno od osobe po imenu Branislav Vakić? Sadržaj pisma je sledeći. Upućen je vojnoj pošti u Baošićima i kaže se: "Dana 06. jula 1992. godine u skladu sa naređenjem predat je T1, registarski broj K5459, jedinici Srpski radikalne stranke koja je trenutno raspoređena u Grabu. Ime jedinice je Srpski dobrovoljci ..." ili tako nekako i deo je, u sastavu je hercegovačkog korpusa pod komandom pukovnika čije ime nije čitljivo. Zatim se kaže: "PG- 4463 je ostao u jedinici dok se ne popravi i zameni. 10. avgusta uz saglasnost generala", ko god da je, "PG-4463 je dat pod uslovom da se 'nešto' vrati komandi srpskih dobrovoljaca Hercegovine, četničkom majoru". Potpisao Branislav Vakić. Molim da na brzinu pogledamo tabulator 11. Da li je ovo putni nalog, u vezi sa zvaničnim izveštajem o putovanju za "Pincgauer", i ovde se govori o potrošnji goriva, a primećujemo da je vozač isti čovek po imenu Branislav Vakić? Ova dva dokumenta u tabulatorima 10 i 11 generale, šta nam oni govore u odnosu na ono što ste nam ranije pričali o političkim strankama i dobrovoljcima?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Onaj prvi dokumenat, mislim da je ili meni pogrešno prevedeno ili nije tačno rečeno. To je dokumenat iz avgusta 1992. godine, a vi ste rekli 1991.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da. Da, očigledno se radi o grešci u prevodu.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Iz oba dokumenta se vidi da su jedinice koje su upućivane po relaciji nekih stranaka iz Srbije na teren, ovde konkretno Crne Gore, bile naslonjene na komande JNA gde su dobijale ili vozila ili tankirali gorivo na vojnim pumpama jer znam da je Branislav Vakić bio član Radikalne stranke.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala vam. Paragraf 62. U kojoj meri se DB Srbije infiltrirala u političke partije, opozicione partije u to vreme?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Državna bezbednost Srbije je imala kvalitetne pozicije u gotovo svim u to vreme opozicionim strankama i partijama i dobro je poznavala ukupnu situaciju u njima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kome je bila direktno podređena Državna bezbednost Srbije?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Praktično je bila podređena predsedniku Srbije u to vreme, Slobodanu Miloševiću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači informacije o opozicionim partijama koje su bile na raspolaganju Državnoj bezbednosti, da li su one po vašoj proceni bile na raspolaganju i njemu?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Morale su biti, zbog toga što ni jedna služba koja skuplja podatke ne skuplja radi sebe nego je o njima dužna da obavještava onoga ko je njoj nadređen.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kada je on postao predsjednik SRJ, kakav je onda bio položaj Državne bezbednosti Srbije, kome je ona tada bila podređena?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Za vrlo kratko vreme biće opet podređena, suprotno propisima koji su tada važili, bila je ponovo podređena predsjedniku Miloševiću kao predsjedniku Jugoslavije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Paragraf 63. Časni Sude, nakon njega ima nekoliko paragrafa koji nisu numerisani i ja ću možda onda malo da vas uvedem u kontekst onoga što se nalazi na dnu strane 11 i u jednom paragrafu na strani 12. Generale, da li je postojao admiral Mamula koji je imao i političke i vojne interese?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Postojao je general Mamula, a odgovor na ovo da li je imao vojne ili političke interese, moralo bi konkretnije pitanje da bude.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je prema vašem mišljenju on imao bilo kakve određene političke interese ili određeni politički interes za neku konkretnu političku partiju? Ako ne, ja ću da nastavim.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Jasno je meni, ali ja samo treba da govorim o periodu, znači kad je admiral Mamula bio savezni sekretar za narodnu odbranu, odnosno kad je admiral Mamula bio penzionisani admiral. I ja pretpostavljam da vas interesuje ovaj drugi period, kad je admiral Mamula penzionisan.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, tako je.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: On je nakon penzionisanja bio na, da, jedno vreme, to je 1991. godina, letnji meseci, bio je na visokim pozicijama u Savezu komunista - Pokretu za Jugoslaviju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala vam, to je sve što sam hteo u vezi toga. Sada prelazimo na stranu 12. Da li je on sa vama tražio sastanak?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Jeste, negde u letnjim mesecima, ja mislim da je to kraj jula ili eventualno početak avgusta 1991. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi odbili da se sa njim sastanete, ali ste zato zamolili vašeg zamenika generala Tumanova da se sa njim sastane?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ja nisam odbio nego je pravilniji izraz da sam izbegao da se s njim sastanem, zbog toga što je već bio jedan manji konflikt, ili neki sukob mali između generala Kadijevića i admirala Mamule. To je bilo ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U svakom slučaju, da li se general Tumanov sastao sa njim i da li vam je preneo ono što je admiral tražio?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Jeste, kratko se sastao i rekao mi je da je uglavnom bio admiralov interes da se nešto od kadrova iz Službe bezbednosti pošalje na teren Like, Banije i Korduna za bezbednosno obezbeđenje tamošnjih jedinica koje su se formirale, jedinica teritorijalne odbrane.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li je to onda Državna bezbednost uradila ili nije uradila?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Mislim da mislite na vojnu bezbednost. Meni je prevedeno kao državna bezbednost?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izvinjavam se, moja greška. Da, vojna bezbednost, vaše jedinice. Znači, da li su oni onda pružili te usluge to jest oficire u skladu sa njegovim zahtevom? Sada smo na paragrafu 64, časni Sude.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ne, nije to moglo da ide bez mog odobrenja, a ja to odobrenje nisam dao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Paragraf 65. Hvala vam. 28. novembra 1991. godine, da li ste vi razgovarali sa vašim nadređenim Kadijevićem o paravojnim grupama?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Jesam. I ranije su povremeno bile generalu Kadijeviću i najužem rukovodstvu dostavljane informacije oko prisustva paravojnih grupa na teritoriji Slavonije. Konkretno, konkretan povod za ovo jedno iscrpnije referisanje bili su problemi nakon završavanja dejstava u Vukovaru, oko insistiranja nekih dobrovoljačkih grupa koje nisu bile u okviru sastava JNA da se i njima izvrši isplata sledujućih novčanih prinadležnosti. I pošto im to nije prihvaćeno, jer nisu bili u spisku pripadnika JNA, oni su pravili razne ekscese. Inače su postojale informacije da su nakon završenih dejstava u Vukovaru te grupe vršile pljačke po napuštenim kućama i iz toga je razloga general Kadijević naredio da se sačini naredba o proterivanju i raspuštanju i razoružanju svih paravojnih sastava iz zona gde se nalaze vojne jedinice. To je, ta naredba je izašla, koliko se sećam, 10. decembra 1991. godine, a izdalo ju je Predsedništvo u smanjenom sastavu, Predsedništvo SFRJ.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tabulator 12 dokaznog predmeta 387. Interesuje nas samo gornji deo prve strane gde je "Naredba o angažovanju dobrovoljaca u oružanim snagama SFRJ za vreme neposredne ratne opasnosti", to je naslov. Onda ako pređemo na drugu stranu, to je paragraf 7, čitamo: "Dobrovoljački sastavi koji su trenutno angažovani van oružanih snaga SFRJ na izvršavanju određenih vojnih zadataka i dobrovoljci koji se trenutno nalaze u jedinicama ili ustanovama oružanih snaga SFRJ dužni su da u roku od ..." nekoliko dana, nisam siguran koliko je to dana "postupe u skladu sa propisima iz ove naredbe". Koliko je to dana, generale?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Nije mi poznato, ovaj, koliko dana.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je pasus 7 te naredbe u originalu, aha, radi se o 10 dana i to je naredba koju je potpisao Branko Kostić o kojoj ste nam vi govorili.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Da, ja je nisam video ranije, sada je vidim.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je Arkanova grupa poslušala ovu naredbu?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ne, Arkanova grupa nije poslušala ovu naredbu, a to znam po izveštaju koji mi je stigao preko Prve vojne oblasti od pukovnika Petkovića. Konkretno, 28. januara 1992. godine general Života Panić je naredio pukovniku Petkoviću da stupi u kontakt sa Radovanom Stojčićem Badžom iz MUP-a Republike Srbije i da ga upozori da Arkanovi sastavi moraju napustiti zone gde se nalaze vojne jedinice.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nastavite. I kakav je bio Badžin odgovor?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Badžin odgovor je bio da sa Arkanovim "Tigrovima" neće biti problema, on će njih uzeti u sastav brigade koju formira MUP Srbije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možete li nam ukratko, u nekoliko rečenica reći nešto o operativnim grupama. Imajući na umu ono što ste nam juče govorili o konceptu jednostarešinstva i objedinjene komande, kako su ove operativne grupe formirale i kako su počele da deluju?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Operativne grupe se po pravilima formiraju kada više raznorodnih jedinica koje nisu iz istog organskog sastava dejstvuju na jedinstvenom zadatku i na jedinstvenom prostoru. Da bi se obezbedilo efikasnije komandovanje i izvršavanja zadatka i da bi se smanjio broj direktnih veza prema komandantu, formiraju se operativne, a kao niža kategorija i taktičke grupe. Dakle, operativna grupa je

uobičajena kategorija u vojnoj terminologiji, a meni je poznato da je na prostoru Banije, Like i Korduna, bile su formirane tri operativne grupe JNA, Šesta, Sedma i Osmo operativna grupa i operativna grupa Jug na području Slavonije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A ko je imao ovlašćenja da stvori operativnu grupu koja bi se sastojala od jedinica kako JNA tako i teritorijalne odbrane?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Operativnu grupu stvara komandant vojne oblasti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tabulator 13, molim. Molim da se engleska verzija stavi na grafoskop. Ovo je od general-majora Špire Nikovića. Teritorijalna odbrana, Socijalistička Republika Hrvatska, 19. oktobar 1991. godine, komanda Prve operativne grupe, prepotčinjavanje jedinica Teritorijalne odbrane jedinicama JNA komandi Prve operativne grupe, naređenje, drugi pasus: "Sve jedinice Teritorijalne odbrane iz zone Teritorijalne odbrane, odnosno štaba Teritorijalne odbrane Banije i Korduna u gore navedenom naslovu prepotčinjavaju se komandi Prve operativne grupe od 19. 10. 1991. godine i u daljem dejstvuju i upotrebljavaju se kao organski sastavi jedinica JNA u zonama borbenih dejstava gde se nalaze jedinice JNA". Da li je ovo primer stvaranja operativne grupe?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ne. Ovo je primer prepotčinjavanja jedinica teritorijalne odbrane i zonskog štaba Teritorijalne odbrane Banije i Korduna komandi Prve operativne grupe, a komandant te operativne grupe je Špiro Niković. Dakle, on je morao dobiti naređenje o formiranju operativne grupe u kojoj bi mu bilo navedeno da će se njemu prepotčiniti i ovaj zonski štab Teritorijalne odbrane i na bazi tog naređenja koje je dobio iz komande vojne oblasti, on šalje naređenje i zonskom štabu i ovim jedinicama da ulaze u njegov sastav. Znači, ovo nije organizaciono naređenje o formiranju operativne grupe nego naređenje kojim se upućuje ovim sastavima, obaveštenje da od sada ulaze pod njegovu komandu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim vas pogledajte tabulator 14. Molim da se stavi na grafoskop. Nije sve prevedeno, ali ovo je pismo koje je upućeno drugu Martiću i kada je reč o samom materijalu kaže se, upućeno je "Ministarstvu SAO Krajine, Martić Milanu: "Od strane saveznog Sekretarijata za narodnu odbranu naređeno mi je da sa grupom starešina određenog dana dođem u Vrhovine i pristupim formiranju Druge ličke brigade Šeste ličke divizije koja će preuzeti komandovanje od teritorijalne odbrane i objedinjavati

delatnost svih struktura na ovom prostoru". Da li ovo objašnjava stvaranje Ličke brigade i kombinovanje aktivnosti u tom području?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Da. Meni je poznato da je negde u avgustu 1991. godine na sastanku sa saveznim sekretarom za narodnu odbranu, generalom Kadrijevićem, doneta odluka o formiranju Šeste ličke divizije, a iz toga proizilazi i formiranje ovih brigada. I to je u kontekstu o kojem sam govorio, da to nisu paravojne jedinice nego jedinice pod komandom JNA.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sada da se vratimo na temu stvaranja ove divizije, odnosno brigade Šeste divizije, za koju ste nam rekli da je na osnovu odluke generala Kadrijevića. Jedinice JNA, govorim o paragrafu 52, ko je bio komandant te divizije?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ja sam prvo dužan da objasnim zašto se formira Šesta lička divizija, ako dozvoljavate. Taj prostor je nakon reorganizacije JNA 1987. godine objektivno bio bez postojanja većih jedinica JNA na tom prostoru, a pošto su počela ratna dejstva i sukobi, javila se potreba da se formiraju i reaktiviraju one jedinice koje su ranije, pre 1987. godine, postojale. I u tom kontekstu je odluka o formiranju Šeste ličke divizije. Ja ne mogu da kažem ko je bio komandant, mogu pogrešiti. Ja znam samo pouzdano da je tada određen general Čušić Mićo, aktivni general, da ode na ovaj prostor i da pomogne tamošnjim komandama u formiranju jedinice. Ko je postavljen za komandanta, ja ne znam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Čušić je naravno bio oficir JNA. Je li tako?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: General JNA. Tada je bio još u aktivnoj službi, ali je bio na raspolaganju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Paus 72 molim. Želim da se sada pozabavimo podrškom JNA koja je pružena vojskama Krajine i Republike Srpske. Možete li nam reći sledeće. Od sredine 1992. godine pa do kraja sukoba, koji broj, odnosno koliko je oficira Vojske Jugoslavije bilo u, tačnije služilo u Vojski Republike Srpske i Vojski Republike Srpske Krajine?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: *(izbrisano po nalogu sudskog Veća).*

(....)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sad smo na otvorenoj sednici, generale. Da li je krajem aprila ili eventualno početkom maja 1992. godine krnje Predsedništvo donelo odluku o oficirima JNA koji su rođeni u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini u vezi sa tim gde oni treba da služe?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Jeste, ali takva je odluka doneta na bazi razgovora koje su Branko Kostić i Blagoje Adžić vodili sa predsednikom Izetbegovićem iz Bosne i Hercegovine u Skoplju 26. aprila 1992. godine. Tada je postignuta saglasnost da svi pripadnici JNA koji su građani Bosne i Hercegovine treba da ostanu u Bosni i Hercegovini i da se Muslimani i drugi građani Bosne i Hercegovine sa teritorije SR Jugoslavije isto imaju u određenom vremenskom roku vratiti u Bosnu i Hercegovinu, a da će iz Bosne i Hercegovine izaći sve one starešine i vojnici koji nisu građani Bosne i Hercegovine. Ja koliko se sećam, rok za povlačenje iz Bosne i Hercegovine vojnika i starešina u Jugoslaviju trebalo je da bude do 19. maja 1992. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tabulator 15 molim. Molim da stavite englesku verziju na grafoskop. Kao što ćemo videti, ovo dolazi od načelnika Generalštaba, odnosno iz operativnog centra štaba oružanih snaga, i upućeno je komandi Petog, Desetog, 13. i 17. korpusa i Četvrte vojne oblasti, a na znanje Drugoj vojnoj oblasti. I kaže se: "Na osnovu ukupne situacije na prostoru Republike Bosne i Hercegovine, u skladu sa odlukom Predsedništva SFRJ o premeštanju pripadnika JNA državljana SRJ sa teritorije Bosne i Hercegovine na prostor SRJ i obrnuto, naređujem - Pod 1: Izvršite sve potrebne pripreme i premestite ... ". I onda prelazimo na drugu stranicu, paragrafi 2 i 3. "Starešini, vojnici i civili iz ovih jedinica koji su rođeni na teritoriji Srpske Republike Krajine, odnosno Bosne i Hercegovine ili se po planu personalne uprave Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu predviđaju za popunu Teritorijalne odbrane i milicije Srpske Republike Krajine ili Srpske Republike Bosne i Hercegovine, ostaju na tom prostoru". I onda dalje sledi naređenje. Da li imate komentare o ovom dokumentu, generale Vasiljeviću?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Mislim da je ovo u skladu sa ovim što sam već rekao i sa ovim rokom do 19. maja, dakle izmeštaju se i jedinice i kadrovi koji su građani Savezne Republike Jugoslavije. Ovde jedino meni nije dovoljno jasno, ovaj nastavak ovde, u ovoj tački 2. kada se kaže: "Ili se po planu personalne uprave SSNO predviđaju za popunu Teritorijalne odbrane i milicije Krajine". Pretpostavljam da bi to moglo da bude da su to ovi građani iz Krajine i Bosne i Hercegovine koji su aktivni sastav tada još uvek JNA i koji treba da pređu u Krajinu i u Bosnu i Hercegovinu a biće postavljeni po planu personalne uprave. Jer ovo je dokumenat kada sam ja već penzionisan, ovaj, 11. maj.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Tabulator 16. Ako pogledamo, ovo je dokument iz kasnijeg perioda, od 07. decembra 1993. godine. Ne treba da

sada mučimo poslužitelja da stavlja ovaj dokument na grafoskop. Videćemo kasnije da je ovo dokument od general-majora Mileta Novakovića i to je spisak vojnih lica koji su napustili bez odobrenja, odnosno koji su samovoljno napustili Srpsku Vojsku Krajine i to se upućuje, između ostalih, i general-potpukovniku Perišiću. U dokumentu se kaže: "Našim aktom, poverljivi broj ...", taj i taj, ne vidi se "dostavili smo vam spisak starešina koji su samovoljno bez odobrenja napustili Vojsku Srpske Krajine i vratili se u Vojsku Jugoslavije". I zatim dalje piše, "Izveštavamo vas da su se sledeće osobe odazvale našem pozivu ...", i onda na sredini stranice, "molimo da se preduzmu mere za povratak u Srpsku Vojsku Krajine onih koji se nisu odazvali i čija vam imena ponovo šaljem ..." i zatim sledi podugačka lista. Generale, u čemu nam pomaže ovaj dokument? Da li imate nekih komentara u vezi sa ovim dokumentom i u vezi sa načinom na koji je organizovana podrška u ljudstvu?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Pa pomaže, pre svega, meni u ovome što sam do sada rekao. Znači, vršena je intervencija da se upute iz Vojske Jugoslavije oni njeni pripadnici koji po osnovi da su rođeni na prostoru Krajine ili Bosne i Hercegovine nisu ostali u tim jedinicama na terenu pa se onda apeluje na načelnika Generalštaba da po svojoj nadležnosti ta lica vrati u Vojsku Srpske Krajine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vidimo da je ranije već bio podnesen jedan spisak koji nije ostvaren, koji je propušten da se ostvari, tako da je ovo dodatni pritisak koji je posledica ranijeg nepoštovanja ili nepridržavanja. Da li to tako?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još uvek smo na otvorenoj sednici. Možda ste to već ranije rekli ali ako možete da nam date neke pojedinosti, ako hoćete da nam ukratko kažete, ovde su takođe bili i građani a ne samo vojnici kojima je bilo naloženo da služe u Vojsci Krajine ili Republike Srpske? Da li je to tačno ili ne?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Na ovom dokumentu koji ste mi sada davali?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ne, ne, zaboravite taj dokument. Idemo dalje.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: I jedni i drugi. Objasnio sam da je vršena praktično neka vrsta mobilizacije na prostoru Savezne Republike Jugoslavije, na kojoj su prikupljeni oni građani Bosne i Hercegovine ili Hrvatske koji se nisu odazvali pozivu da se imaju javiti u vojsku svoje krajine

ili republike, a nalazi se na prostoru Jugoslavije. I drugi aspekt je gde su aktivni pripadnici Vojske Jugoslavije, evo ovim putem isto dovođeni u situaciju da se moraju javiti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Časni Sude, pokrili smo paragrafe 75 i 76, a što se tiče paragrafa 77, možda samo nekoliko rečenica o tome. Da li su promocije koje su urađene u Srpskoj Vojski Krajine ili Vojski Republike Srpske podržane i kada su se oni vratili u Vojsku Jugoslavije? Odgovorite sa da ili ne?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Pošto verovatno nije adekvatan prevod jer se govori o promocijama, ja mislim da se to odnosi na unapređenja...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: ... ja mislim da se to odnosi na unapređenja u više činove u Vojski Krajine ili Republike. Ako se odnosi na unapređenja, a mislim da se odnosi na unapređenja, onda pri povratku onih starešina koji su posle određenog perioda vremena ponovo se vraćali iz Krajine ili iz Republike Srpske u Vojsku Jugoslavije, ti njihovi činovi su morali biti verifikovani od nadležnih organa u Saveznoj Republici Jugoslaviji. I znam za slučajeve gde neki činovi u koje su bile unapređene neke starešine nisu bili verifikovani u Vojski Jugoslavije, iako je u Vojski Krajine ili Republike Srpske to bilo već gotova stvar.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na osnovu vašeg iskustva, da li su oficiri u Srpskoj Vojski Krajine ili u VRS održavali veze sa jedinicama Vojske Jugoslavije i sa komandantima tih jedinica?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Jesu. Ja sam ih doživljavao, jer sam sa nekima od njih kontaktirao, kao da su to ljudi koji su na nekom privremenom radu, da se privremeno nalaze van Vojske Jugoslavije. A pošto su im porodice živele u Jugoslaviji i oni su dolazili da ih obilaze, onda su bivali u prilici da neformalno kontaktiraju sa svojim ranijim pretpostavljenim starešinama, verovatno da bi se, verovatno u interesovanju da li su njihova mesta popunjena i hoće li biti mogućnosti da se na njih vrate.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Generale Vasiljeviću, podrška koju ste opisali, podrška Vojske Jugoslavije Vojski RSK i Vojski RS, po vašem mišljenju kako se to odražavalo, u smislu da li su to bile potpuno odvojene armije ili su one možda ipak na neki način bile povezane?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Po faktičkom stanju, to su bile dve države koje su imale dve vojske, a one su finansirane iz jedne treće države. Ne znam da li to treba da pojašnjavam, da bude jasnije. Znači, legalno postoji Savezna Republika Jugoslavija, postoje dve krajine, Krajina i Republika

Srpska koje imaju svoju vlast, imaju svoje vojske, ali se finansiranje vrši iz Savezne Republike Jugoslavije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možda ćemo kasnije da se time pozabavimo malo detaljnije na drugoj raspravi. To je strana 16, radi informacije Veću. Ali, ako se još bavimo obimom podrške u osoblju, personalnom podrškom, i prihvatajući činjenicu da su te vojske bile stacionirane u različitim zemljama, da li su one na bilo koji način operisale kao da su stacionirane u istoj zemlji ili su operisale kao da su istinski i potpuno stacionirane u različitim zemljama?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ja oko tih konkretnih operacija ne mogu da budem autoritativan sagovornik za to, tako da ne mogu da dam precizan odgovor na to pitanje, ako mislite na to ko je kojom vojskom komandovao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ne, ne mislim na to. Ja ću se na to vratiti malo kasnije. Dajte sada da pogledamo, molim vas, dokazni predmet broj 327, tabulator 23. Ovo je naravno nakon vašeg penzionisanja ali bio bih vam zahvalan na vašim komentarima na ovaj i još neke druge dokumente. Ovo je pismo od 09. juna, dolazi od Milana Martića, ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske Krajine i tu se kaže, pošto je upućeno optuženom: "Gospodine predsedniče, procenjujući vojno-političku situaciju u Republici Srpskoj Krajini kao izuzetno složenu, smatramo se obaveznim da vas upoznamo sa istom, uz molbu da svojim autoritetom i funkcijom utičete na poboljšanje stava". Prelazimo sada na drugu stranu, na dnu strane. "Vojska SRJ nije ispunila svoje obaveze u smislu rezervnih delova i molimo vas da nam ispunite molbu po sledećem - da ostvarite uticaj na Generalštab Vojske Jugoslavije da nam obezbedi traženu municiju, rezervne delove i ostalu opremu ... ; da Radio Televizija Srbije medijski obradi namere Hrvatske i da u udarnom delu dnevnika budu vesti i iz RSK. Bilo bi dobro, ukoliko ima mogućnosti, da se iz Radio Televizije Srbije uputi na prostor severnodalmatinskog ratišta jedna TV ekipa; da Vojska, Generalštab Vojske Jugoslavije uputi tražene starešine u RSK". Sledeća strana, molim. "Napominjemo da smo načelniku Generalštaba Vojske Jugoslavije uputili ove zahteve ali se sporo ili čak i ne realizuju". Što se tiče integracije ili zajedničkog rada različitih vojski na različitim teritorijama, šta imate da kažete u smislu komentara vezano za ovo pismo?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Pa iz ovoga poslednjeg što ste pročitali, normalno bi bilo da se gospodin Martić za probleme koje ima u saradnji sa Vojskom Jugoslavije obrati predsedniku Savezne Republike

Jugoslavije koji je nadležan za komandovanje Vojskom Jugoslavije. A ako se obraća onome kome se obratio, on je tada u to vreme bio samo jedan od članova Vrhovnog saveta odbrane Savezne Republike Jugoslavije pa bi bilo prirodno da to uputi i drugom članu Vrhovnog saveta odbrane Republike Jugoslavije. Znači, on se ovde obraća, u stvari, onome za koga misli da ima stvarni i faktički uticaj da može načelniku Generalštaba narediti da ispuni ovo što Martić traži.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: (...) Ovo je dokument od Gorana Hadžića, predsednika Republike Srpske Krajine, primljeno 24. juna 1993. godine, to je van vremenskog okvira vašeg angažmana, vi ste već bili penzionisani. Upućen je predsedniku Republike, gospodinu Miloševiću, "Želimo da vam skrenemo pažnju na neka od pitanja koja nismo u mogućnosti da samostalno rešimo, a predstavljaju urgentan problem za Srpsku Vojsku Krajine". Sledeći pasus, tu se traži obezbeđivanje osoblja i vojnih sredstava. Sledeći pasus, tu se radi o tehničkom održavanju oružja, onda u sledećem se govori o minimalnim količinama municije i onda u sledećem pasusu se kaže: "Molim vas da unutar ovlašćenja kojima raspolazete utičete da se realizuje bar deo naših zahteva koji su precizirani Generalštabu Vojske Jugoslavije što je pre moguće". Ovo je adresirano na optuženoga. Da li komentari koje ste vi dali u odnosu na prethodno pismo takođe važe i za ovo?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tabulator 17 molim. Molim da pogledate prvu stranu i molim da se ta strana stavi na grafoskop. Ovo je izveštaj o situaciji od 25. novembra i možemo da vidimo da je upućen kabinetu predsednika Republike, lično gospodinu predsedniku kao i načelniku Generalštaba, generalu Perišiću. Molimo vas da onda pređete na treću stranu. To je paragraf broj 2.3 i kaže: "Mobilizacijska i personalna problematika: od poslednjeg izveštaja nema bitnih promena; dana 23.11.1993. godine došla je nova grupa aktivnih vojnih lica iz Vojske Jugoslavije, od pozvanih 259 odazvalo se 82 ili 31%; postoji problem sa nedostatkom lekara". Ovo je potpisao Borislav Đukić. Molim vaš komentar. Ovaj dokument dolazi iz Glavnog štaba Vojske Srpske Krajine. Molim vas da date vaš komentar.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: To je u kontekstu upućivanja starešina Vojske Jugoslavije u Vojsku Republike Srpske Krajine i ponovo intervencija u skladu sa onim dokumentima koja ste ranije pokazivali, intervencija da se moraju odazvati oni koji se nisu odazvali, a o tome se obaveštava i načelnik Generalštaba a i Vrhovni savet odbrane. Znači, to je jedan još dokumenat u tom smislu, i ukazuje i na to gde je Glavni štab Srpske

Vojske Krajine prema Vojsci Jugoslavije. Bilo bi interesantno da se vidi sada da li je kasnije na ove intervencije nešto učinjeno, da se pošalju oni koji se nisu odazvali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I poslednji u ovom nizu dokaznih predmeta tabulator 18, molim. 25. maj, to je dokument od Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, potpis nije čitak ali imamo pečat na originalu, predmet je sledeći: "Potvrda: odobrava se prenošenje iz Skelana stvari koje su preuzete kao ratni plen sa teritorije gde su vođena borbena dejstva". Navode se neke nebitne stvari. "Ova potvrda se izdaje na osnovu naredbe komandanta taktičke grupe Jedan, generala Mile Mrkšića". Molim za vaš komentar na ovaj dokument koji dolazi iz Republike Srpske i u kojem se radi o ratnom plenu, a potpisao ga je Mile Mrkšić.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Prvo što se vidi to je da je jedinica za posebne namene MUP-a Srbije u maju 1993. godine, da je njena komanda bila u Bajinoj Bašti. Ali drugo što se vidi, da se prenose televizor, šporet, pišalice mašine i bojler iz Skelana sa teritorije Bosne i Hercegovine, vidi se da je ta jedinica dejstvovala na tom prostoru, a da postoji taktička grupa Jedan kojom komanduje general Mrkšić koji je izdao naredbu o tome kako se postupa sa ratnim plenom. Meni nije poznato da je postojala ta taktička grupa Jedan, to je 1993. godine, ja ne znam za to, ali iz dokumenta je ovo očigledno.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: (...) Generale, mi ovde imamo jedan dokument od 31. decembra 1991. godine, dakle to je iz vašeg perioda, opremanje jedinica teritorijalne odbrane sredstvima Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, opremanje jedinice teritorijalne odbrane oružjem i vojnom opremom. I kaže se: "Od početka borbenih dejstava formirane jedinice teritorijalne odbrane neposredno ili preko svojih štabova obraćale su se direktno SSNO-u radi popune sredstvima", to je na vrhu stranice, "radi popune sredstvima NVO, naoružanja i vojne opreme, iz rezervi JNA. U vreme kada su za to postojali uslovi, vršeno je opremanje tih jedinica neposredno dodelom sredstava, naoružanja i vojne opreme od strane taktičkih nosilaca rodova i službi SSNO preko 608. ", mislim da piše TSB ili tako nekako, nerazumljivo je, "ili preko drugih SSNO ili vojnih komandi. Zbor velikog broja zahteva i teškoća da se to i dalje rešava na nivou Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, a da bi se i dalje poštovali propisi i na taj način sprečile eventualne zloupotrebe, naređujem ..." I onda, to je načelnik generalštaba Adžić koji naređuje popunu jedinice teritorijalne odbrane u skladu sa važećim propisima. Izvinjavam se, izgleda da imam pogrešan dokument. Izvinjavam

se, očigledno da sam čitao iz pogrešnog dokumenta. Verovatno su se ljudi pitali iz čega čitam. Ovo je na osnovu naređenja načelnika Generalštaba oružanih snaga SFRJ, broj 2260: "U cilju poštovanja propisa i sprečavanja eventualne zloupotrebe kod opremanja jedinice teritorijalne odbrane sredstvima NVO iz rezervi JNA, naređujem popunu jedinica teritorijalne odbrane u skladu sa odredbama koje su na snazi. Pod dva: analizirati primljene zahteve, oceniti njihovu opravdanost i prosleđivati SSNO-u. Pod tri: nakon odobrenja taktičkih nosilaca, pripremiti rešenja za ustupanje sredstava NVO. Pod četiri: komande korpusa i pozadinske baze su obavezne da izveštavaju taktičke nosioce ove komande o realizaciji donetih rešenja o ustupanju sredstava NVO štabovima i komandama jedinica TO". Č Ovo je tabulator 20. Hvala. Nadam se da su sudije pronašle taj dokument i mogle da ga vide na način na koji sam ja to sada pokazao. Prelazimo na tabulator 21. Generale, možda bi ipak bilo bolje da vi odmah date svoj komentar o ovom tabulatoru 20. Šta nam kaže ovaj dokument iz januara 1992. godine o logističkoj podršci Vojske Jugoslavije?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ovaj dokument je proistekao iz naređenja načelnika Generalštaba iz decembra 1991. godine, a sve se ovo događa u periodu kada, po Vensovom planu, JNA treba da napusti određene prostore, a da naoružanje, sredstva i vojna oprema jedinica teritorijalne odbrane treba da budu pod kontrolom međunarodnih snaga. I u tom periodu se vrši dokompletiranje i donaoružavanje nekih jedinica teritorijalne odbrane koje verovatno nisu imale sva sredstva koja im pripadaju po formaciji. Pošto smo ranije već iznosili da su se neke jedinice teritorijalne odbrane, pa i MUP Republike Srpske direktno obraćali komandama na terenu gde su se oni nalazili, načelnik Generalštaba je svojim naređenjem uredio postupak kako se to naoružanje može predavati i kako zaduživati ove jedinice sa onim što im je potrebno. Inače ja prepoznajem potpis generala Kukanjca, u stvari paraf njegov na naređenje načelnika Generalštaba, iako je general Kukanjac dužnost primio tek početkom 1992. godine. Da ne bude zabune što je ovde datum 31.12, a njegov paraf.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Tabulator 21 molim. Ovo je sada dokument iz kojeg sam ranije čitao, onaj od ranijeg datuma, od 31. decembra 1991. godine. Ne, izvinjavam se, ovo je sad drugi dokument, od 07. aprila 1992. godine. "Na osnovu člana 46. privremenog Pravilnika o nadležnostima organizacijskih jedinica i člana 9. Pravilnika o nadležnosti komande vojne oblasti u miru ...", ovo je sada naređenje Vladana Šljivića generalpotpukovnika za logističku podršku SSNO, i on naređuje: "Da pozadinsko

obezbeđenje svih jedinica i ustanova na teritoriji Republike Srpske Krajine koja je pod kontrolom UNPROFOR-a treba da se pripremi za relokaciju u nove reone ... Razmeštaj izvršiti sopstvenim snagama i sredstvima". Zatim paragraf 2: "Formiranje pozadinske baze Glavnog štaba TO Republike Srpske Krajine i zonskih pozadinskih baza i ojačavanje njihovih formacija, u skadu sa zahtevom Glavnog štaba Teritorijalne odbrane RSK ..." Zatim paragraf 4: "Sanitetska uprava SSNO u saradnji sa personalnom upravom doneće odgovarajuća rešenja o zdravstvenom osiguranju aktivnih vojnih lica, građanskih lica na službi u Vojski Jugoslavije i penzionisanih vojnih lica ...". Šta nam to kaže ukratko o logističkoj podršci koja je dolazila u Republiku Srpsku Krajinu?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Znači formiranje pozadinske baze Glavnog štaba Teritorijalne odbrane Republike Srpske Krajine govori da takva institucija armijska nije postojala na tom prostoru. Pozadinska baza je jedna veoma složena logistička institucija sa brojnim materijalnim sredstvima, sa remontnim kapacitetima i ta se baza formira u skladu sa jedinicama teritorijalne odbrane koje će ostati na ovom prostoru pod kontrolom međunarodnih snaga. I reguliše se u ovoj četvrtoj tački zdravstveno obezbeđenje onih lica koja ostaju na teritoriji Republike Srpske Krajine, a ja koliko znam, to obezbeđenje je uslužno obavljano u vojno-medicinskim ustanovama u JNA u tom periodu, kasnije Vojski Jugoslavije, uz materijalno regulisanje troškova lečenja, zbrinjavanja i svega što iz toga proističe. Znači, ovo je sve pripremna faza za stavljanje kompletne teritorijalne odbrane po svim principima kako ona mora da bude konstituisana na prostoru Krajine u vreme dolaska UNPROFOR-a na taj prostor.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I na kraju dokazni predmet 352, tabulator 157. Ovo je ponovo van vašeg perioda, ovo je 23. decembar 1993. godine, od Milana Čeleketića, pukovnika, komanda 18. korpusa Srpske Vojske Krajine, pretpostavljam, i radi se, kaže se: "Naređenje o obezbeđivanju materijalnih sredstava od Vojske SRJ". Kaže se: "I pored naređenja i više upozorenja da se obezbeđenje materijalnih sredstava od Vojske Jugoslavije vrši planski i preko Glavnog štaba Srpske Vojske Krajine, i dalje ima pojava da se komande ili pojedinci direktno obraćaju Generalštabu Vojske Jugoslavije ili pojedinim jedinicama. Neposredno obraćanje bez odobrenja Glavnog štaba Srpske Vojske Krajine odaje utisak neorganizovanog i stihijskog rada, a stvaraju se i nepotrebni troškovi ... U cilju sprečavanja samovolje pojedinih komandira i pojedinaca, na osnovu naređenja Glavnog štaba Srpske Vojske Krajine naređujem ... " i onda sledi naređenje za popunu jedinica koje je poslato

direktno komandama korpusa, za dosledno sprovođenje ovog naređenja kao i za slučajeve kršenja ovog naređenja. Ovim naređenjem se znači zabranjuje potčinjenim komandama da se direktno obraćaju Generalštabu. Da li vi imate komentara? Očigledno je da se ovde otkriva podrška Vojske Jugoslavije Komandi 18. korpusa. Da li vi imate nekih komentara o tome?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Pa nemam, mislim, jasno je iz ovoga. Ovo je decembar 1993. godine i to je, iz ovog naređenja se vidi da je bio uređen način kako se snabdevao Glavni štab Srpske Vojske Krajine, a neki pojedinci su mimo takvog naređenja uspostavljali neke direktne veze, preskačući te zvanične kanale. Ja pretpostavljam, samo pretpostavljam, po liniji gde su neka službovali u JNA, a posle toga u Vojski Jugoslavije, da su hteli te veze svoje da iskoriste za popreko ili direktno snabdevanje, a da to nije išlo preko Glavnog štaba pa se daju upozorenja da se više tako ne radi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Generale, sada se bavimo različitim aspektima onoga što se događalo sa vojskama Republike Srpske Krajine i Republike Srpske i njihovom povezanošću sa Vojskom Jugoslavije. Ja sam vas ranije već nešto pitao ali nisam dobro formulisao pitanje, to je bila moja greška. Na osnovu svih ovih različitih faktora, da li se moglo videti da li su ove dve vojske delovale u različitim zemljama ili su na bilo koji način delovale kao da su u jednoj zemlji? Ako mislite da pitanje nije dobro postavljeno ili da ne može na njega da se odgovori, recite to pa ćemo ići dalje.

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ja sam već dao odgovor. Znači, objektivno postoje dve vojske u dve države, a iz treće države, iz Savezne Republike Jugoslavije, one se tretiraju kao da su vojske te države, Savezne Republike Jugoslavije, jer se vrši finansiranje, kadrovska obezbeđenje, materijalna podrška. I ja nemam više šta tu da dodam na to.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Molim da sada pređemo na uticaj, ako ga je optuženi imao na savezne i srpske institucije. Na osnovu vašeg iskustva, da li su članovi Predsedništva, odnosno u koju kategoriju političara bi ste ih vi svrstali?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Članovi Predsedništva Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, a bilo ih je u prvoj fazi osam, po mojoj oceni, a i inače po ocenama koje su opšte vladale, predstavljali su trećerazredne kadrovske garniture. Mnogi od njih su bili ili nepoznati široj javnosti ili ono što bi se nazvalo politički skorojevići. Stvarnu moć u to vreme imaju republički lideri, a članovi Predsedništva su, ako ja to mogu tako slikovito da kažem, bili ambasadori iz svojih republika i pokrajina u Predsedništvu. Dakle, oni su morali da zastupaju stavove koje su dobijali iz

republike. To je moj utisak oko članova Predsedništva i stvarne moći Predsedništva.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kakav je bio položaj optuženog u ovoj strukturi kako ste je vi opisali?

SVEDOK VASILJEVIĆ - ODGOVOR: Ja mislim da on nije imao neki različit položaj u odnosu na predsednike iz drugih republika, ali pošto je on u pitanju, znači nesporno je da je bio jaka politička figura, da je bio autoritativan i da je po toj relaciji bio u mogućnosti i stvarnoj poziciji da utiče na četiri člana tog Predsedništva koji su bili iz uže Srbije, Kosova i Metohije i Vojvodine.

Sreda, 12. februar 2003.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Generale Vasiljeviću, možemo li sada da se pozabavimo "Vojnom linijom" MUP-a Srbije? Molim vas, recite nam šta znači ovaj izraz i ukratko nam je opišite. Mi ćemo se verovatno baviti detaljima na zatvorenoj sednici, tako da bi bilo dobro da se u ovoj fazi bavite onim materijalom kojim možete, odnosno onim što mislite da je prikladno za javnu sednicu, a zatim ćemo zamoliti Veće da pređemo na zatvorenu sednicu.

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa pod "Vojnom linijom" se podrazumevaju aktivnosti nekih čelnih ljudi MUP-a i Državne bezbednosti Srbije ali i drugih koji su se mimo svoje funkcionalne zakonom propisane dužnosti bavili poslovima koji nisu u njihovoj nadležnosti a odnose se na formiranje paravojnih jedinica i njihovo usmeravanje na pojedinim delovima ratišta.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li su te aktivnosti bile zakonite ili nisu?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Te aktivnosti, ako se tiče izvođenja dejstava na ratištu, svakako nisu u nadležnosti ljudi koji se bave ovim poslovima u MUP-u, znači za te poslove nadležne su odgovarajuće vojne jedinice.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Intervencija tih konkretnih osoba, da li se to moglo smatrati legalnim, odnosno zakonitim ili nelegalnim ili je to bilo negde između?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa oni su pored svojih legalnih funkcija koje su obavljali u MUP-u i u Državnoj bezbednosti imali jedan deo aktivnosti, ja sam rekao, koji nije u njihovoj nadležnosti. To nije neka posebna ilegalna aktivnost, ali u svakom slučaju nije ni legalna aktivnost.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Reč je o MUP-u Srbije. U kom stepenu je ovo bilo usmereno ka paravojnim grupama? Govorili ste o paramilitarcima. U kom stepenu je ovo bilo usmereno na aktivnost paravojnih grupa?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa neki ljudi iz MUP-a Srbije kao i iz Državne bezbednosti stajali su, na jednoj strani, iza dovođenja nekih instruktora iz inostranstva, pretežno onih koji su bili ranije u Legiji stranaca, koji će kasnije služiti za obuku nekih paravojnih sastava ili direktno njihovo rukovođenje i usmeravanje. Na drugoj strani, angažovani su pojedinci koji su imali svoje kriminalne dosijee u ranijoj prošlosti, koji su takođe konstituisali neke paravojne sastave. Ja mogu kasnije da govorim o tome koji su to sastavi i koji ljudi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vas je u julu ili avgustu 1991. godine Zoran Sokolović, ministar unutrašnjih poslova Srbije pozvao da dođete na sastanak u njegov kabinet?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da, jeste.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta je tamo rečeno?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Prvo, rekao mi je da dođem sam kod njega jer ja nisam imao običaj da idem sam u Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije. Kada sam došao, u najkraćem direktno da vam na to odgovorim, rekao mi je da njegovog šefa interesuju podaci o generalitetu. Ja sam pitao: "Kojeg šefa?", a on je rekao: "Nemoj da se šališ, ovo je predsednik Milošević". Mogu da prepričam taj kontakt ako treba.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta ste vi odgovorili na ovaj zahtev za informacije o generalima? Da li je to bilo prikladno da se vama optuženi na taj način obraća, tražeći informacije?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ne, nije, ne da nije prikladno nego nije ni redovni put niti je to dozvoljeno. Ja sam rekao da te podatke koje on traži slabo poznajem jer sam malo u Beogradu, a i to kratko vreme koliko sam bio, bio sam na terenu dosta. I onda sam mu rekao da te podatke zna jedan general i to vrlo dobro. On je pitao ko a ja sam rekao "General Krstić", on je u stvari vodio generalski kadar u personalnoj upravi. A onda je Sokolović rekao: "Pa znam, ali ja ne znam hoće li on te podatke da da". Ja sam odgovorio da hoće, ali ako ne postupi kao sa mnom, da to traži direktno nego da za to dobije odobrenje od generala Kadrijevića. I ja sam se izgovorio da imam sastanak, da moram da idem i na tome se ovaj razgovor završio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je u septembru 1991. godine bilo pokušaja da se Kadrijević ukloni sa svog položaja, sa položaja saveznog sekretara?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da, bilo je, i to je bilo 29. septembra 1991. godine. Mislim da, hteo bih da napomenem da je četiri dana pre toga, 25. septembra pokušano na sličan način da bude uklonjen general Jurijević Zvonko, tada komandant Ratnog vazduhoplovstva.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Veću bi možda bilo korisno ako bi se podsetilo na strukturu koja je prikazana u dokaznom predmetu 387 tabulator 1, mi imamo kopiju koja može da se stavi na grafoskop kako bi pomogla. Ko je učestvovao u ovom pokušaju, generale Vasiljeviću?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Delovi Prve gardijske motorizovane brigade.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To vidimo na desnoj strani ove tabele. Hvala lepo. Kao što se vidi na tabeli, njima je zapovedao pukovnik Mile Mrkšić.

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ko je još učestvovao?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa zgradu su blokirali specijalni policijski sastavi. Ja sam kada se to dogodilo bio na terenu i pozvan sam da se vratim. A kada sam stigao, to je već bila faza u kojoj je general Kadijević bio izolovan u svojoj kancelariji, a pukovnik Mrkšić Mile i tada još pukovnik Vuk Obradović, koji je bio šef vojnog kabineta, i jedan od komandanata vojne policije bili su u kabinetu kod generala Blagoja Adžića i ubedivali ga da prihvati funkciju saveznog sekretara za narodnu odbranu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali to nije uspeo?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Nije uspelo zbog toga što prvo, general Adžić je rekao da on u tim njihovim prljavim poslovima neće da učestvuje, "a ako hoćete", rekao je, "možete hapsiti i mene". I drugi elemenat je bio to što sam ja razgovarao sa pripadnicima vojne policije i ubedio ih da je to nerazuman potez, tako da su se povukli i na tome se to završilo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tabela pokazuje da je Prva motorizovana gardijska brigada bila potčinjena šefu kabineta koji je bio umešan, rekli ste da je to Vuk Obradović. Možda se čini kao detalj ali da li je on imao brata Pavića?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je on, taj brat, bio važan član SPS-a u to vreme?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Jeste, ja mislim da je bio i na funkciji potpredsednika Skupštine Srbije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na osnovu vašeg iskustva, da li je Vuk Obradović ikada reagovao na bilo kakav uticaj njegovog brata Pavića Obradovića?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Vuk Obradović je imao nekih stavova u to vreme koji su odudarali od opštih stavova i opšte klime u SSNO, i ne samo ja nego veći deo ljudi iz SSNO su to tumačili da je Vuk pod određenim uticajem svoga brata Pavića i da se tim putem reflektuju neki ti politički uticaji prema kabinetu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vas je 05. marta 1992. godine pozvao Zoran Janačković koji je u to vreme bio u Saveznom sekretarijatu za inostrane poslove da bi ste se sastali sa optuženim?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Jeste.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi pre nego što je došlo do tog sastanka razgovarali o njemu sa generalom Adžićem?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Kada sam saznao da sam pozvan na taj sastanak, ja sam o tome obavestio generala Adžića koji je u to vreme zastupao saveznog sekretara za narodnu odbranu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta je on bio u stanju da vam preliminarno kaže u vezi sa tim sastankom?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa on je rekao: "Hvala ti kao čoveku što si mi to saopštio, ali ja znam da njih", mislio je na generale, "Slobodan poziva, ali siguran sam da ćeš ti biti prvi i zadnji koji mi je to rekao".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što dođemo do samog sastanka, da li je u to vreme Upravi bezbednosti bilo dozvoljeno da referiše, da daje informacije direktno saveznom Predsedništvu ili bilo kom drugom republičkom organu ili je imala obavezu da deluje preko SSNO?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ne, samo preko SSNO.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na vašem sastanku sa optuženim, šta je on ukratko hteo od vas, ako je išta tražio da mu kažete?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja sam možda malo u šali, možda malo više neozbiljno tada nastupio. Rekao sam, pošto sam očekivao da će ga verovatno interesovati neki podaci vojne službe, rekao sam da sam u toj službi skoro 30 godina, da mi je posao bio uvek da drugim ljudima postavljam pitanja, a da mi oni moraju odgovarati pa ga molim da me sada ne dovodi u obrnutu poziciju, da on postavlja pitanja a ja da moram da odgovaram. I on se nasmejao i rekao: "Dobro, kažite ono što mislite da mene može interesovati".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da. I da li ste vi na to odgovorili?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Jesam. Ja sam cenio da je u to vreme najaktuelnija jedna politička neizvesnost bila kako će proći najavljujane masovne demonstracije za obeležavanje 09. marta iz 1991. godine i najiscrpnije sam izneo saznanja vojne službe o tome.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nakon tog dela vašeg razgovora, da li je on od vas tražio nešto konkretno?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Nije konkretno, ovaj, ništa tražio, rekao mi je da je zadovoljan sa ukupnom informacijom koju sam dao i da nema šta da me pita. A onda mi je rekao da je čuo da mi u Upravi bezbednosti radimo neke informacije i da bi voleo, ako mogu da mu pošaljem da vidi neku od tih informacija. Ja sam mu odgovorio da ja te informacije šaljem redovno MUP-u Srbije, MUP-u Crne Gore i saveznom MUP-u i da ih je i on verovatno dobio. Nakon ovoga mi je odgovorio da on neke informacije dobija ali da nije siguran da li mu MUP svaki put tu informaciju dostavlja. Ja sam rekao ako ne bude dobio i za 01. maj, znači da su je sklonili. I u ovom delu se, znači o ovom problemu se razgovor na tome završio. Ja sam procenio da u stvari je tada optuženi od mene tražio kompletnu informaciju koja je imala četvrti deo, to je bilo stanje u JNA koje je dostavljeno samo vojnom vrhu, i moj je utisak bio da je tražio u stvari podatke o JNA. A to mi nije direktno rekao ali po onome kako je tražio da mu dostavljam informacije, ja sam cenio da ga interesuju posebni podaci o JNA.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Otprilike u isto vreme pukovnik Nedeljko Bošković je unapređen u generala. Šta možete da nam kažete o njegovom naimenovanju i o tome kakve to ima veze sa "vojnom linijom"?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Prvo, dovodenje Nedeljka Boškovića iz penzije u martu 1992. godine za načelnika bezbednosti u Komandi Ratnog vazduhoplovstva nije išlo uobičajenom procedurom, znači izvršeno je bez ičijeg konsultovanja u Generalštabu, niti sam bio konsultovan ja kao načelnik Uprave bezbednosti. On tada nije bio reaktiviran, bio je privremeno raspoređen do šest meseci u Vojsku Jugoslavije. 08. maja on je reaktiviran, dakle primljen u aktivnu vojnu službu a 11. maja je bio proizveden u čin generala, iako za to nije imao ni minimalne uslove zakonske. Iza njega je stajao, to pouzdano znam, tadašnji vrh SDB MUP-a Srbije.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Lovas, 23. oktobra 1991. godine. To je bilo mesto gde je došlo do zločina. Kako su to otkrili vaši organi bezbednosti?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja sam dobio jednu kratku nepotpunu informaciju od odeljenja bezbednosti Prve vojne oblasti o tome da je jedna veća grupa civila stradala na minskom polju i da je te civile na minsko polje kao živi štit ispred sebe terala, terao odred "Dušan Silni". O tome sam sačinio sutradan kratku informaciju za saveznog sekretara i najuži vojni vrh, njegove najbliže saradnike i tražio sam detaljniju informaciju od organa bezbednosti o tom događaju. Nju sam dobio u roku od 24 sata i u njoj je opisan, ovaj, taj događaj nešto šire. Prvo, da je odred "Dušan Silni" bio pod jurisdikcijom i pod nadzorom komandanta mesta u tom selu Ljube Devetaka. Zatim, da su oni pre nego što se, dan pre nego što se zločin ovaj dogodio, iz odreda "Dušan Silni" su saslušavali neke Hrvate koji su živeli u tom selu i u tom njihovom ispitivanju četvoricu su likvidirali. Sutradan, kada je odred teritorijalne odbrane iz Valjeva trebalo da izvrši pretres terena oko sela, iz odreda "Dušan Silni" su izdvojili oko tridesetak meštana Hrvata, uglavnom su to bili, ovaj, stariji ljudi i kao živi štit ispred sebe oni su išli u taj pretres terena. Naleteli su na minsko polje. Tu je poginulo 17 ljudi ukupno, od toga 14 meštana i tri iz odreda "Dušan Silni". To je u najkraćem o tom događaju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Valjevo o kojem ste govorili, časni Sude, u rezimeu je pogrešno napisano, gde se nalazi Valjevo, na kojoj teritoriji?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Valjevo je u Zapadnoj Srbiji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Južno od Beograda, mislim.

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da, jugozapadno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, imamo teritorijalnu odbranu iz Valjeva koje se nalazi južno od Beograda zajedno sa paravojnom jedinicom "Dušan Silni", na teritoriji, a sudije se verovatno toga sećaju, ta se teritorija nalazi u Hrvatskoj. Na stranici 23. dokaznog predmeta 336 u kvadratiću E2 se vidi da je Lovas preko reke zapadno, odnosno jugozapadno od Bačke Palanke. Vaš izveštaj o tom događaju generale je dostavljen u skladu sa redovnom procedurom. Kome je dostavljen?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da, 25. oktobra mi u Upravi bezbednosti izradili smo i deset informacija za devet generala JNA i jednog pukovnika koji je bio vojni tužilac u to vreme Jugoslovenske narodne armije. Naknadno, dva dana iza toga dostavljena je informacija o ovom slučaju i MUP-u Srbije. Od generala koji nisu bili u sastavu JNA, informacija je dostavljena ministru odbrane Srbije i komandantu Republičkog štaba Teritorijalne odbrane Srbije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Časni Sude, vratiću se na dokazni predmet 342, tabulator 11 jer je reč o jednom konkretnom pasusu na koji želim

da vam ovog jutra ukažem pažnju, ali možda treba da idemo korak po korak jer se on bavi jednim drugim pitanjem. Vukovar. U vreme događaja u Vukovaru, da li je postojala koordinacija između jedinica teritorijalne odbrane preko Badže, Radovana Stojčića?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja sam govorio o dve teritorijalne odbrane u Slavoniji. Znači, govorio sam o legalnim jedinicama teritorijalne odbrane iz Srbije koje su deystvovala na tom prostoru. Jedan od tih odreda je odred iz Valjeva. I govorio sam o drugoj naoružanoj strukturi na teritoriji, koja po mome nije imala obeležja prave teritorijalne odbrane kako bi trebala da bude uređena. Međutim, dolasci Radovana Stojčića na komandno mesto, istureno komandno mesto kod generala Panića očigledno je to bilo u funkciji koordinacije tih jedinica sa drugim snagama.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koliko je vama poznato, koje jedinice su učestvovala u bitkama za Vukovar?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja ne mogu da navedem konkretne jedinice, mislim sve jedinice. Bila je Prva gardijska motorizovana brigada pod komandom tada pukovnika Mrkšića. Bile su jedinice Novosadskog korpusa pod komandom generala Biorčevića. Bila je jedna oklopna brigada iz Kraljeva. Bila je 80. motorizovana brigada iz Kragujevca. Bili su neke jedinice Teritorijalne odbrane Srbije i neke jedinice Teritorijalne odbrane Vojvodine. To je u globalu što znam od jedinica.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledaćemo samo par dokumenata, tabulator 26. Molim da se stavi pred svedoka i na grafoskop. Ovo je naređenje. Mislim da je datum 19. oktobar, barem na pečatu piše 19. oktobar, iz komande Prve motorizovane gardijske brigade komandi Prve vojne oblasti i Generalštabu oružanih snaga SFRJ: I pored više upozorenja da u reonima dejstava jedinica nisu objedinjena dejstva svih snaga koje se nalaze u tim reonima", preskačem ostalo, "naređujem da sve snage koje deystvuju u zonama dejstva jedinica stavljaju pod komandu komandanata jedinica JNA koja izvodi borbena dejstva u tim reonima". Zatim detalji na koji način to treba izvršiti. Možda Veće samo može pogledati ostatak ove stranice bez mog čitanja, a mi ćemo u međuvremenu preći na tabulator 27. Ovo je od 15. novembra, naređenje Mile Mrkšića "Regulisanje pitanja prepotčinjavanja - sa ciljem da se ostvari što uspešnija realizacija odluke od 14. novembra i objedinjavanje komandovanja za naredna dejstva, prepotčiniti odred Teritorijalne odbrane Stara Pazova, 80. motorizovanu brigadu ...", i onda, "80. motorizovana brigada sa odredom Teritorijalne odbrane Stara Pazova u narednim dejstvima izvršavaće zadatke u skladu sa odlukom od 14.

novembra". Dakle, ovo je naređenje Mrkšića koje prepotčinjava jedinice teritorijalne odbrane u ovoj operaciji, prepotčinjava ih svojoj operativnoj grupi. Te jedinice koje on prepotčinjava, da li su one iz Srbije?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zatim tabulator 28 molim. Dolazi od Mrkšića, a upućeno je generalu Paniću, to je izveštaj o evakuaciji vukovarske bolnice. Ako pogledamo izveštaj, paragraf 2: "Na osnovu vašeg zahteva dostavljamo izveštaj o realizaciji zadataka koje ste postavili naređenjem. Kako ste u zadatku operativne grupe Jug precizirali da operativna grupa Jug u toku prepodneva do 10 časova 19.11. zauzme bolnicu i MUP i očisti od ustaških snaga Vukovar, ovaj zadatak je izvršen do 11 časova 19.11. i obezbeđena je sigurnost kretanja gradom". Onda se bavi "raščišćavanjem naselja Mitnica", problemima sa evakuacijom i transportom civilnog stanovništva koje se šalje u Republiku Hrvatsku, zbog blokade na auto-putu, pošto hrvatska Vlada nije htela da ih primi. Tvrdi se da se sve izvodi u skladu sa Ženevskom konvencijom o ratnim zarobljenicima: "Preduzete su mere za učvršćivanje komande i kontrole ...". Zatim ide raščišćavanje mina, u podpasusu dva: "Aktivnosti na čišćenju oslobođenog prostora i objekata u Vukovaru od ostataka ustaških snaga - preduzete mere za uspostavu potpune kontrole u gradu". Zatim se dalje to pominje na sledećoj stranici. Govori se o transportu civila koji je juče vraćen sa autoputa i danas nekoliko puta vraćen sa ugovorenog mesta za predaju u reonu Nuštara. Isto se desilo i sa transportom civila iz reona "Veleprometa" koji je nekoliko puta vraćen. "Regulisali smo da se transport uputi u Šid pošto drugog izbora nismo imali". To bi bio rezime ovog izveštaja koji je upućen generalu Paniću. Govori se o povređenim, ranjenim i poginulim vojnicima. Možemo li sada pogledati dok se još uvek bavimo temom Vukovara, da pogledamo dva kratka video snimka koji nam mogu pomoći.

(Pušten video snimak)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovo je video snimak koji smo gledali prilikom svedočenja prethodnog svedoka. Molim vas da se sada fokusirate na konkretno vojno lice za koje mislimo da će nam ovaj svedok moći, kojeg će ovaj svedok moći da identifikuje. Molim vas zaustavite ovde. Čovek na kojeg je usmerena kamera koji sedi na dnu stola, ko je to?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: To je tada po činu pukovnik Pavković Nebojša.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: On je kasnije postao general?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS: Molim da pogledamo drugi snimak. Nadam se da je on spreman. Ako nije, možemo kasnije na njega da se vratimo.

(Pušten video snimak)

Tekst sa trake:

- Odvode nas kao zločince, otimaju i ono malo ničega, zadnjih uspomena što smo ih mogli prikupiti. S mržnjom i neviđenom okrutnošću naši dojučerašnji susjedi i štitićenici lažu o nama kako bi nas poslali u logor ili još bolje, smrt ... jer mrtvi se, misle oni, ne vraćaju osim u snovima. Velepromet, obučara, kasarna, bolnica, samo su neka od mjesta na kojima smo treba ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kasnije ćemo pogledati drugi snimak, bojim se da sada nećemo moći da ga vidimo. U svakom slučaju, ono što smo videli u drugom delu ovog prvog snimka pokazuje "Velepromet" i Vukovar. Je li tako?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ne mogu da budem siguran jer ja taj teren ne znam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali možete biti sigurni da prvi deo ovog snimka pokazuje pukovnika, a kasnije generala Pavkovića. Upravo mi tehnička kabina pokazuje da ima spreman drugi snimak. Molim da ga pustimo. To je verovatno nešto malo više od zaustavljene slike.

(Pušten video snimak)

Tekst sa trake:

- ... neka, istaknite problem onda, istaknite problem.

- Problem je u tome što vidimo kako se vojnici šetaju po ulici i da prolaze kamioni. Pogledajte eto tamo.

- Mogli ste tamo da idete. Taj most je bio otvoren za saobraćaj.

- Moje kolege su bile tamo.

- Moji vojnici su pratili taj konvoj.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zaustavite molim. Oficir kojeg vidimo napred, koji ne govori, čija se glava okreće i vidimo profil na mostu sa Šljivančaninom, ko je to?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Nebojša Pavković.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možete li nam reći koja je bila njegova funkcija u to vreme? Na kom položaju je bio u to vreme dok je bio u Vukovaru?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: On je u Vukovaru boravio kao predstavnik kabineta saveznog sekretara za narodnu odbranu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, bio je predstavnik vrlo visokog organa, najvišeg organa o kojem ste vi govorili.

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Taj organ je bio na visokom mestu, morao je imati i visoku funkciju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovčara. Molim vas, recite nam nešto ukratko o tome. Reč je o paragrafu 137. Kasnije tokom 1993. godine, da li ste kontaktirali Zjaju Murisa, mislim da se tako zvao?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vam je on pričao o onome što se desilo u Vukovaru?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možete li nam to ukratko reći?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa ja sam sa Zjajom Murisem imao jedan veoma kratak kontakt u januaru 1993. godine zbog nekih optužbi da sam ja maltene ukrao neki novac iz Vukovara. I pošto je Zjajo Muris bio komandir specijalne policijske jedinice, ja sam hteo od njega da čujem kolika je količina novca bila i šta je sa tim urađeno jer stvarno nisam znao ništa o tome. On mi je tada rekao da on nije bio angažovan na tom zadatku jer je bio poslat u Ovčaru, i ja sam tada prvi put čuo za takvo mesto, u stvari nije mi ni bilo jasno da li je mesto ili je to štale za ovce. I onda je rekao: "Ne znate taj deo, kasnije ću vam to ispričati". I kada se završilo, ovaj, moje suđenje, ja sam imao priliku da sretnem, ovaj, Murisa koji je već bio demobilisani oficir i u najkraćem šta mi je ispričao – da su iz bolnice zarobljenici za koje su postojale sumnje da su presvučeni pripadnici Zbora narodne garde koji su hteli da izvrše, da iskoriste evakuaciju bolnice i da budu evakuisani sa bolnicom, da su bili prebačeni na Ovčaru gde se nalazila 80. motorizovana brigada iz Kragujevca. Njega je neko iz gardijske brigade uputio sa nekoliko policijskih, sa nekoliko policajaca na Ovčaru da ode da vidi šta se tamo događa, jer navodno, po nekim izveštajima, tamo ima problema. Kada se približio Ovčari, po njegovoj priči, čuo je pucnje i o tome preko radio veze obavestio komandu brigade. Rekao je da se tamo puca. I odgovoreno mu je: "U redu, vrati se nazad, to više nije naš problem". Nakon izvesnog vremena, nije mi objasnio kada, saznao je od drugih ljudi u brigadi gardijskoj da su tu vukovarski teritorijalci, kako su ih zvali, streljali oko 160 civila. To je u najkraćem što je meni Muris preneo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da pogledamo tabulator 30 i 31. Vi ste nam na početku govorili nešto uopšteno o jedinicama koje su bile u području Vukovara. Ovde vidimo dokument od 18. oktobra 1991. godine, Šid,

pečat Teritorijalna odbrana Vukovara, štab Teritorijalne odbrane Vukovar. "Legalizacija rada jedinice, odred "Leva Supoderica", komandant jedinice Milan Lančužanin. Preostali deo jedinice evidentiran kod komande jedinice, za dejstva jedinice odgovoran komandant Milan Lančužanin", potpisao Dušan Filipović. Kakve posledice je imalo ovo naređenje u odnosu na ovu jedinicu "Leva Supoderica"?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa ovaj dokumenat upravo ilustruje ono stanje o kojem sam ja govorio, od one takozvane teritorijalne odbrane u Slavoniji. Znači, legalizuje se jedinica. Postavlja se pitanje šta je pre toga bio taj odred "Leva Supoderica", znači da nije bio legalan. Sada se kao prima u sastav ovog štaba Teritorijalne odbrane u Vukovaru. Mislim, ovaj dokumenat nema formu kako bi trebalo da, ovaj, normalno postoji. Znači, u najkraćem, ova se jedinica od ovog datuma ima računati da je jedinica teritorijalne odbrane štaba Teritorijalne odbrane u Vukovaru, ali forma po kojoj se radi govori o stanju kakvo je bilo. I drugo, mislim da po onome što znam, ovaj, kasnije, ovo nije Lančužanin Milan nego Lančužanin Miodrag. Znači, Lančužanin Miodrag je bio komandant odreda "Leva Supoderica". A iz onoga što sam kasnije saznavao, iz ovog sastava su učestvovali i u likvidacijama na Ovčari.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A "Leva Supoderica" sa koje teritorije dolazi?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa nju su uvek označavali meni kao četničku jedinicu, Šešeljeva jedinica, tako su je zvali. Znači, to je i Zjajo Muris govorio o "Levoj Supoderici", jer je meni taj naziv nekako bio veoma čudan, šta je to. I onda je to uvek upotrebljavano da je to Šešeljeva jedinica, da su to radikali njegovi. Kasnije sam saznao i od novinara koji su bili na tom terenu, ovaj, istu kvalifikaciju za tu jedinicu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako pogledamo tabulator 31, da li Lančužanin ima nekakav nadimak, molim vas?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ima. Njegov nadimak je Kameni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tabulator 31, molim vas. Ovo je naređenje od, ovo je odluka od 29. oktobra 1991. godine, od operativne grupe o nastavku napada na Vukovar, nastavku "operacije Vukovar". Dokument je potpisao pukovnik Mrkšić i mislim da se tu odmah prelazi na raspored i na zadatke. I vidimo da je sastav borbenih jedinica, odnosno jurišnog odreda sledeći - Prva motorizovana brigada, onda odred "Leva Supoderica", isto tako odred "Petrova Gora" i razne druge jedinice koje su stavljene zajedno. Da li

onda ovo funkcioniše na način da se potčine, na primer dve grupe, "Leva Supoderica" i "Petrova Gora" Prvoj motorizovanoj gardijskoj brigadi?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da. Iz ovoga se vidi naređenja da je odred "Leva Supoderica" i odred "Petrova Gora" u sastavu jurišnog odreda Jedan iz sastava verovatno operativne grupe Jug, odnosno Gardijske motorizovane brigade. Ja bih hteo ovde da ukažem da po tome kako se označava, piše odred "Leva Supoderica", odred "Petrova Gora", znači ne stavlja se odred Teritorijalne odbrane kako je to, na primer, navedeno u drugim dokumentima, odred Teritorijalne odbrane Valjevo, odred Teritorijalne odbrane Stara Pazova, ovde se jednostavno upotrebljava izraz odred. A to je u stvari ona improvizovana teritorijalna odbrana koja nema sve attribute kakve bi trebalo da ima. Znači više kao neki paravojni sastavi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Rekli ste nam kako ste vi shvatili Šešelja i "Leve Supoderice". Da li znate išta o "Petrovoj Gori"? To je ja mislim mesto koje se nalazi u oblasti Knina. Ali da li znate išta o toj jedinici, ako je to uopšte bila jedinica?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja ne znam o toj jedinici detalje, kome je ona pripadala. Međutim, znam da u Vukovaru, deo Vukovara se zove Petrova Gora i ja pretpostavljam da se radi o jedinici sa tog područja, kao što postoji i Leva Supoderica, isto deo grada, tako da se to ne odnosi ni na kakvu jedinicu iz Knina. To je moja procena.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ostaćemo još na Vukovaru. Vi ste prvo obavestili generala Dimitrijevića. Kada ste vi prvi put obavestili generala Dimitrijevića o onome što vam je Muris rekao?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa to je negde nakon njegovog postavljanja na mesto načelnika Uprave, znači negde ili krajem 1993. godine ili u samom početku 1994. godine. Jer meni nije bilo baš dozvoljeno da mogu da ulazim u Generalštab zbog još svežih tragova boravka Nedeljka Boškovića tamo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Iako ste imali još nekoliko kontakata o Vukovaru, nećemo time da se bavimo detaljno, ali to se sve nalazi u rezimeu pa ako bude relevantno, mi ćemo to da uvedemo. U paragrafu 143, da li ste vi u jesen 1998. godine imali kratak sastanak sa penzionisanim generalom Mrkšićem, on je tada već bio penzionisan?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Jesam. To nije bio sastanak, to je bio kratak iznenadni susret.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li je bilo govora o tim događajima u Vukovaru, da li je o njima diskutovano? Ili ako nije diskutovano, da li su se barem spomenuli na ovom sastanku?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa ja sam imao stalno želju, ako bih nekog sreo od tog rukovodećeg sastava brigade, da postavim neka tri pitanja koja su mene interesovala. I tako sam generalu Mrkšiću uspeo da postavim prva dva. To je bilo "Šta se to dogodilo na Ovčari?". Ja ću govoriti doslovno kako mi je odgovarao. On je rekao: "Aco, dece mi moje, da sam znao šta će im uraditi, nikad ih ne bi predali". E ja sam ga onda upitao a kad su saznali, šta je urađeno, zašto nisu obavestili po liniji izveštavanja. A on je rekao: "Kada smo videli šta su im uradili, onda smo se zakleli da ćutimo". I treće pitanje nisam stigao da mu postavim jer bili smo u saobraćaju i morao sam da pomerim kola tako da je na ovome završen ovaj kratak susret.

SUDIJA KVON – PITANJE: Generale Vasiljeviću, kakva je vaša procena bila u to vreme, da li ste smatrali da on govori istinu?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Delovao mi je veoma iskreno. Mislim, to je šest, sedam godina nakon događaja koji se zbilo. Drugo, ja nisam bio ni u kakvoj funkciji, ja sam bio penzioner, sreli smo se kao dva čoveka i moj je utisak da mu je čak bilo teško kad je to govorio.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Čuli smo Slobodana Lazarevića. Da li je on radio za Upravu bezbednosti? I ako nije, da li je imao ikakav odnos sa pukovnikom Zimonjom, i ako jeste, kakav je bio njegov odnos sa pukovnikom Zimonjom?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Znači kategorički mogu da kažem da Slobodan Lazarević nije imao nikakve veze sa Upravom bezbednosti i njenim organima. Znači, meni je taj čovek apsolutno nepoznat, niti znam niti mi je poznat neki njegov naziv u okviru organa bezbednosti JNA, sasvim je sigurno da nije bio ni aktivni starešina u JNA. Pukovnik Zimonja je oficir Obaveštajne uprave Generalštaba JNA i nalazio se na različitim dužnostima. Koliko ja znam, negde 1991. godine on je na dužnosti u inostranstvu, na dužnosti vojnog izaslanika ili pomoćnika.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači, ako je, kao što smo čuli, Lazarević imao zvaničnu vezu sa pukovnikom Zimonjom, onda je to mogla biti i veza sa Upravom za, sa Obaveštajnom upravom Generalštaba JNA?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja za tu njihovu vezu ne znam, ali ako je bio sa njim u službenoj vezi, onda je to po vertikalni naslonjeno na Obaveštajnu upravu Generalštaba.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Generale Vasiljeviću, želim da prođemo kroz neke stvari koje sam prevideo ili koje sam odložio iz jednog ili drugog razloga. Ako Veće može da se vrati sada na stranu 25, imam samo par pitanja o Lovasu kao i jedan dokazni predmet u vezi toga. Rekli ste nam gde ste slali svoje izveštaje o Lovasu. To je paragraf 135. Da li ste vi primili izveštaj od oficira, od dežurnog oficira u SSNO u vezi onoga što je pronađeno krajem novembra 1991. godine od strane patrole Vojne policije, to jest pronađena su neka tela na farmi Lovas u blizini Dalja?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Recite nam u jednoj rečenici sadržaj tog izveštaja, šta je pronađeno?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Znači to je išao izveštaj linijom dežurne službe Vojne policije. Po tom izveštaju iz Prve vojne oblasti, negde krajem novembra 1991. godine na farmi Lovas patrola je pronašla, patrola Vojne policije je pronašla 23 masakrirana leša civila. Oni su ovo mesto snimili i dokumentovali kratko i o tom događaju su obavestili teritorijalno nadležni MUP u Dalju, i dalju istragu oko tog slučaja je preuzeo MUP u Dalju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Svi ovi izveštaji, vaš i ovaj dodatni izveštaj, da li znate da li su oni vodili bilo kakvom krivičnom gonjenju?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Trebalo bi verovatno da se pokrene postupak protiv nepoznatog počinioca tog krivičnog dela. Znači o događaju bi trebao kasnije da bude obavešten nadležni teritorijalni tužilac i on bi postavljao zahteve pred organe unutrašnjih poslova koje radnje treba da učine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali da li je vama na bilo koji način poznato da li su preduzeti bilo kakvi koraci za krivično gonjenje?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ne znam da li je pokretan ovaj prethodni postupak ili kasniji krivični postupak, to je u nadležnosti MUP-a bilo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da sada pogledamo dokazni predmet koji sam odložio, a to je dokazni predmet 342 tabulator 11. Ovo je pismo od 23. oktobra 1991. godine od Milana Eremije, zamenika komandanta nadležnog za instrukcije o pitanjima morala i političke propagande, upućeno je komandi Prve vojne oblasti, Odeljenju za moral. Na drugoj strani, paragraf 4, generale, da li vidimo aktivnosti i pojave koje negativno utiču na stanje morala u jedinicama divizije, što se podvači u trećem pasusu i pod crticom kaže: "U zoni borbenih dejstava nalazi se više grupa raznih paravojnih formacija iz Srbije, od četnika preko odreda "Dušan Silni" i raznih samozvanih

dobrovoljaca kojima nije osnovni motiv borba protiv neprijatelja već pljačka narodne imovine i izživljavanje nad nedužnim stanovništvom hrvatske nacionalnosti. Prilikom zarobljavanja 80 meštana hrvatske nacionalnosti u selu Lovas, od strane teritorijalne odbrane Lovasa i odreda "Dušan Silni" vršeno je fizičko zlostavljanje nad istima, nakon čega je ubijeno četiri meštana sela Lovas". I onda se dalje pominje ubistvo još 17 meštana i tako dalje. I onda pod tačkom 5 "Predlog mera za poboljšanje stanja morala u jedinicama – da se organizovano pristupi razoružavanju paravojnih formacija, posebno odreda "Dušan Silni", četnika i Arkanovih vojnika i da se u tu akciju uključe organi vlasti i organi Republike Srbije". Da li ovaj dokument beleži ono što ste nam vi rekli u vezi sa učešćem paravojnih snaga iz Srbije u onome što se dešavalo?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da pređemo na stranicu 27, na četiri navedena dokazna predmeta. Mislim da vas mogu poštediti jednog od njih, dakle preskočićemo 32 i ići ćemo odmah na tabulator 33. Da li vam je, generale Vasiljeviću, pokazan neki drugi izveštaj ili izveštaji koji su pokrivali događaje o kojima niste ništa znali iz prve ruke ili čak niste ni čuli o njima, a izgleda po onome kako su napravljeni da su to bili redovni izveštaji?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da. Ovaj sam izveštaj video ovde kada mi je pokazivana dokumentacija. To je izveštaj organa bezbednosti 180. motorizovane brigade, majora Ristić Branislava. Po formi, ovaj dokumenat odgovara organima bezbednosti, a iz istog se vidi da je rađen u jednom primerku i da nije nikome dostavljen.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mislim da je činjenica da postoji samo jedan primerak tog izveštaja neuobičajena ili ne?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa ako to notira kao sebi neko saznanje koje će kasnije možda proširivati i produbljivati, onda iz više ovako pojedinačnih dokumenata on može napraviti zbirnu informaciju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Ako pogledate tekst ovog izveštaja gde se navode činjenice, proći ćemo relativno brzo kroz to. Ovaj dokument originalno beleži razgovore koji su privatno obavljani, gde jedan vojnik kaže oficiru: "Kad smo skrenuli prema Škabrnji putem, video sam borbeno vozilo BOV (borbeno oklopno vozilo) i jednog mrtvog pripadnika Zengi, a pored njega je bila PAP-ovka. Kad smo ušli u selo, iz jedne kuće teritorijalci i dobrovoljci koji sebe nazivaju četnicima iz jednog podruma su izveli oko 20 civila. Jedan od njih je imao PAP (poluautomatska puška), njega su odmah odvela iza BOV-a i streljali. Ispred BOV-a su doveli jednu staricu i dva starca, legli ih na zemlju i pucali im u potiljak. Iz jedne od kuća u selu izveli su tri

muškarca od kojih je jedan imao 35 godina, a ostala dvojica oko 45. Njih su u dvorištu malo ispitivali i onda ih streljali. Čuo sam po nekim pričama da su ubili neku ženu od 19 godina sa detetom od osam meseci, ali to lično nisam video. Iz podruma jedne kuće izveli su curu, i oca i kćer. Oca su joj odmah ubili iz automatske puške. Nju su oborili na zemlju povukavši za kosu i rekli joj: "Hoćeš da prođeš kao otac?". Viknuo sam "ne pucaj" i uperio sam pušku u njega. Tu curu smo posle doveli u komandu. Video sam da su grupu od pet civila teritorijalci vodili ispred sebe, a onda ih stavili ispred tenka da bi pokazali put i služili kao štit. Kad smo išli prema Nadinu, videli smo da su teritorijalci zarobili nekog civila. Sa njima je razgovarao Dražić, načelnik Službe javne bezbednosti ali sam potom čuo od nekih da su i njega ubili". Oficir koji podnosi ovaj izveštaj daje napomenu: "Iz podataka koje je dostavio Mitrović vidi se da su pojedine grupe teritorijalaca više delovale kao banda nego kao vojska. Ovako ponašanje i njihov odnos izazvao je revolt kod vojnika koji su skoro dolazili u otvoren sukob sa njima da bi zaštitile neke civile hrvatske nacionalnosti". Dakle, da li ovo vama izgleda kao redovni izveštaj s kraja novembra 1991. godine?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da, po formi kako je sačinjen, znači to nije izveštaj, to je njegova beleška, znači službena beleška ili službena zabeleška. A na osnovu ovih prvih informacija, ovaj organ bezbednosti je trebalo da izvrši njihovu proveru i dokumentaciju. Prvo, ovo je vozač borbenog vozila vojne policije, to vozilo ima komandira, starešinu iz Vojne policije. Znači, trebalo je da traži i zvaničan izveštaj komandira Vojne policije koji je bio u tom borbenom vozilu. Da li je on to kasnije radio ja ne znam, ali za ovo što je opisao nemam sumnje.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nekoliko pitanja za dodatno ispitivanje i pokušaću njima da se bavim na uobičajen način. Ali prvo nekoliko opštih pitanja a onda ću pokušati da idem hronološki. Generale, pre par trenutaka vi ste napravili razliku između Makedonije i Slovenije s jedne strane i drugih delova bivše Jugoslavije, sa druge strane, kada vam je postavljeno pitanje o mirnom odvajanju Makedonije. Čini se da ste vi rekli, a ispravite me ako grešim, da je razlika između te dve države i ostatka bivše Jugoslavije to što u Makedoniji i Sloveniji nije bilo Srba. Da li je to karakteristika na osnovu koje ste vi pravili razliku i zbog čega je došlo do odvajanja ovih država mirnim putem?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja nisam rekao da nije bilo Srba nego nije ih bilo u značajnijem broju i zbog toga u Makedoniji, odnosno u

Sloveniji nisu držani plebisciti Srba, njihovi referendumi oko toga gde hoće da žive, u kojoj državi hoće da žive. I zbog toga taj problem izlaska JNA u Sloveniji i Makedoniji je išao daleko lakše. U Bosni i Hercegovini i u Hrvatskoj Srbi su se na referendumu izjasnili da hoće da žive u Jugoslaviji. Problem je bio u tome što je njima uglavnom se prihvatilo da oni mogu da žive u Jugoslaviji, ali mogu da odu u Jugoslaviju a ne da sa njima odu i prostori na kojima žive. I ta kontradiktornost je u stvari dovela do oružanih sukoba i do građanskog rata.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako tokom mog dodatnog ispitivanja neko pitanje skrene vašu pažnju na bilo šta u vezi sa tim aspektom, molim vas recite nam. Kada je reč o Kadijevićevoj knjizi, mogu li vas zamoliti da komentarišete nekoliko drugih pasusa. Već ste rekli da je pozivanje na Karlobag liniju nešto što vi ne prihvatate, ili razumete, mislim da ste tako rekli, sada je reč o 49. stranici knjige. On govori da su bile tri faze izvršenja zadatka u konceptu raspoređivanja snaga, i na početku je zadatak oružanih snaga bio da brani Srbe i nacionalni interes Srba u Hrvatskoj. Drugi je da povuče garnizone iz Hrvatske, garnizone JNA iz Hrvatske. Treći je bio da se ostvari puna kontrola nad Bosnom i Hercegovinom i četvrti da se stvori i odbrani nova jugoslovenska država, država jugoslovenskih naroda koji žele da budu deo nje. Da li prihvatate da su to bila četiri cilja ili četiri zadatka raspoređivanja snaga?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ne. Ja mislim da upravo je tu moje neslaganje sa nekim delovima knjige, imajući u vidu kada je tu knjigu i u kojim okolnostima general Kadijević sastavljao i pisao. To je period kada se ja nalazim u zatvoru, to je period kada sam ja ispitivan u smislu da, ako se ja otvorim, o tome šta je radio vojni vrh Kadijević, Adžić i Brovet ja ću drugačije, ovaj, proći. Znači, tada je postojala objektivno klima u kojoj je na neki čudan način tada Kadijeviću dat i radni prostor i deo materijala da to može pisati, a kasnije se do nikakvog vojnog materijala nije moglo doći, čak ni do banalnih stvari. Ja mislim da je on pisao u skladu sa onim što se tada želelo čuti. Ja ne znam uopšte da je bio raspored snaga iz Slovenije u Bosnu radi toga da bi se Bosna, ovaj, kontrolisala. U Bosni je bilo dosta snaga. Bio je problem gde tu toliku vojsku iz Slovenije razvući, a ona je razmeštena i u Crnoj Gori, u Baru konkretno i u drugim južnim delovima. Tako da ja, meni takav pristup koji je general Kadijević pisao nije jasan.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Postaviću vam pitanje u vezi sa još par pasusa jer su vam ekstenzivno postavljena pitanja o tome i vi ste

izrazili neslaganje sa njima. U izvesnom smislu vaše neslaganje je dovoljno, kao što je rekao časni sudija Mej ali ipak bih želio da vas pitam. Na stranici 52 general je rekao "Konstanta rata u Hrvatskoj je da se srpski narod morao braniti, odnosno osloboditi na prostoru gde je živeo". Da li prihvatate da je ovo analiza onoga što se desilo u Hrvatskoj?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pa to je veoma pojednostavljeno, jedan deo takve analize i jedan deo takvog ukupnog stanja, sve zavisi o kojoj se fazi govori. Znači, u prvoj fazi kada je došlo do masovnog naoružavanja po stranačkoj osnovi, po liniji HDZ-a i minimalne količine oružja i demonstracije te sile oko krajeva gde su pretežno živeli Srbi, govorio sam o onih 19 novoformiranih policijskih ispostava kod srpskih krajeva, onda to važi, takva konstatacija za taj period, da je bilo straha i da su nastojali da se pre svega organizuju mesno po selima, po naseljima, od straha od upada tih snaga, kao što je to bilo zapamćeno u ranijoj istoriji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možda ću se kasnije vratiti na to, ali bih zamolio da komentarišete poslednji pasus na stranici 83, bavi se napadima na JNA. I ja želim da vam postavim pre toga jedno pitanje. Generale, da li ste vi i dalje ponosni na JNA onakvu kakvoj ste vi pripadali, čiji ste bili pripadnik? Iz vaše perspektive, da li ste i dalje ponosni na nju?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja sam ponosan kao oficir i kao svaki drugi starešina koji je tu profesiju izabrao po svojoj volji i ponosan sam što sam bio u toj armiji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala lepo. Kadijević je rekao sledeće o onima koji su napadali JNA ignorišući njena pozitivna dostignuća, posebno za novu Jugoslaviju a naročito za srpski narod u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini. I on ide dalje i kaže: "U isto vreme, oni su se nadali da će kompromitovati politiku trenutnog srpskog vođstva koje je vodilo JNA, čak i pre toga". Dakle, Kadijević govori o srpskom vođstvu koje je vodilo JNA u svojoj knjizi. Vi se ne slažete sa takvim objašnjenjem koje je on dao ili se slažete sa tim?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Slažem se zato što je na sastancima na kojima sam ja bio čak imao i kritički stav prema srpskom rukovodstvu i to ima i zabeleženo u mojoj beležnici. To je bilo opstruisanje mobilizacije, opstruisanje i pružanje pomoći da se oružana sila kompletira.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pitanje na koje još uvek želim da mi odgovorite je, naime, ako je oružje koje je izdato Srbima ono oružje koje je prethodno bilo uskladišteno na tom području, na kojem nivou vlasti bi se

takva odluka trebala doneti? Dakle, da je do toga došlo, koji nivo vlasti bi bio potreban za to?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja mislim da bi to morala takva odluka da ide od Predsedništva, a operativno da je realizuje JNA. Ali ja opet ponavljam, vi opet upotrebljavate izraz "naoružavanje Srba", ja govorim o teritorijalnoj odbrani.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prema vašim saznanjima, kada je prvi predstavnik Državne bezbednosti Srbije bio u Kninu? Možete li nam u vezi toga pomoći, kada tokom 1990. godine, ako znate?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: To je početak druge polovine 1990. godine. Ja sam došao u Upravu bezbednosti 08. jula 1990. godine i možda u narednih dva meseca već sam imao prva saznanja o tome.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Materijal koji se vezuje za Špegelja, neću vam postaviti puno pitanja u vezi sa tim, ali taj materijal je bio dostupan negde krajem 1990. godine, zar ne?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ne znam na koji materijal mislite, koji konkretno?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Za onaj za koji imate direktnu odgovornost, naime, filmovi, oni tajni filmovi za koje vi kažete da su definitivno njegovi. Kada su oni prvi put bili vama dostupni?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Prvi snimak, fono snimak je bio sačinjen 14. oktobra 1990. godine. Prvi televizijski snimak je bio sačinjen 19. oktobra 1990. godine i sukcesivno dalje. To je što se tiče snimaka, a što se tiče saznanja šta je Špegelj tada radio i šta je zagovarao, ja imam ta saznanja od 02. oktobra 1990. godine a načelnik bezbednosti u Petoj vojnoj oblasti nekih desetak dana pre toga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li sam vas ispravno shvatio da je to materijal za koji nedvosmisleno kažete da se na njemu pojavljuje Špegelj i da ga je snimila tajna kamera?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Drugi materijal koji je u to montiran nije materijal za koji vi imate ličnu direktnu odgovornost?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja pretpostavljam da nemam direktnu odgovornost ni za ono što sam tajno snimao jer sam otkrivao pripremanje oružane pobune protiv Jugoslavije, nego, ako je meni to dobro prevedeno, ja zbog toga reagujem. A drugi delovi filma koji su snimljeni su iz javnih nastupa lica koja se tu prikazuju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Montiranje tog materijala u onaj materijal koji ste vi naručili, odnosno korišćenje takvog materijala to su činili drugi, to vi niste radili?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja to nisam radio, ja sam objasnio da sam u to vreme bio uglavnom u zatvoru.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, ali da razjasnimo. Vi zato niste u poziciji da definitivno decidno kažete da je u tom materijalu snimljen Špegeljev glas. Ja ne kažem da to nije njegov glas, ja samo tvrdim da vi niste u poziciji da definitivno kažete da se uvek, u svakoj rečenici, radi o njegovom glasu.

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja decidirano kažem i tvrdim da je to njegov glas, da sam lično snimao te sastanke tajne koje su održavali, da je materijal tajno snimljen bio sve vreme apsolutno pod mojom kontrolom i da je samo jedan deo materijala dat za snimanje filma i izuzimanje tog materijala i njegovo usnimavanje na budući film. Znači prisustvovao sam, i nakon završenog snimanja, kasetu vraćao ponovo kod sebe. Znači, nikakve sumnje nema da se radi o apsolutno verodostojnom materijalu jer sam lično snimao i lično je materijal bio kod mene.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možda ću se na to vratiti, mada sumnjam. Poslednje pitanje u vezi sa Špegeljem. S obzirom na činjenicu da je materijal bio dostupan već u jesen 1990. godine, zašto se on nije pustio u javnost sve do proleća 1991. godine? Koja je bila svrha toga?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Svrha snimanja materijala nije bila da se pravi film. Mi smo radili na otkrivanju paravojnog organizovanja i ilegalnog uvoza oružja i to profesionalno dokumentovali za sudsku proceduru i za presecanje te delatnosti. Znači materijal nije sniman da bi se pravio film, a zašto je to došlo da je konačno pušteno 25. januara, to je zbog toga što su sve do prikazivanja tog materijala čelnici Hrvatske, od Franje Tuđmana pa preko Stipe Mesića negirali da je u Hrvatskoj vršen ilegalni uvoz oružja i da su pravljene paravojne organizacije u okviru HDZ-a. Ja sam, ja nisam bio u Beogradu kada je to puštano ali sam izvešten da, kada je video film, da je tek tada Tuđman promenio stav i obećao da će krivci biti isporučeni sudu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dosta pitanja vam je postavljeno u vezi sa kontrolom, posebno u vezi sa teritorijalnom odbranom i rekli ste da postoje tri stvari koje mogu dovesti, koje mogu prouzrokovati promene u kontroli - proglašenje vanrednog stanja, stanja neposredne opasnosti i ratnog stanja. Do

1991. godine da li je u tom smislu došlo do ikakve relevantne deklaracije, da li je tako nešto izdano pre 1991. godine?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Pre 1991. godine, ja mogu da govorim o 1981. i 1989. godini kada su proglašavana vanredna stanja na Kosovu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je sve?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ne, a o 1991. godini ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Da li je ikakva deklaracija koja bi imala pravosnažnu moć proglašena 1991. godine, tokom 1991. godine?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Jeste.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kada kažete da je do toga došlo?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: To je došlo, koliko ja mogu da se setim, ali tu ne mogu da budem apsolutno siguran, ja mislim negde ili krajem septembra ili početkom oktobra kada je proglašeno stanje neposredne ratne opasnosti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Od strane krnjeg Predsedništva, bez predstavnika većine bivših država?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja sam rekao da je to za nas bilo Predsedništvo i da je stav vojnog vrha bio ako i jedan član tog Predsedništva funkcioniše, a drugima nije zabranjeno da tu prisustvuju, mi ćemo to tretirati kao vrhovnu komandu i od Predsedništva u sastavu kako je tada bilo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Generale, 1991. godine teritorijalna odbrana u istočnoj Slavoniji je bila tema o kojoj vas je pitao optuženi, pitao vas je da li ste bili u pravu kada ste govorili o dve vrste teritorijalne odbrane, da li ste vi bili u pravu kada ste to rekli, i vi ste njemu rekli, to je bilo 13. februara, u prošli četvrtak: "Ja sam objašnjavao o teritorijalnoj odbrani na čelu koje su bili ljudi iz vašeg MUP-a". Ne znam da li želite da dodate nešto više detalja u vezi sa tim, bilo na javnoj ili na zatvorenoj sednici.

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja mislim da smo o tome dosta razgovarali. Ja nemam više šta da dodam od onoga što sam rekao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To se odnosi na čoveka pod nadimkom Badža?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vama je pokazan ili tačnije pročitana spisak od 16 generala iz 1991. godine i vi ste stalno pokušavali da napravite razliku između onoga što se desilo početkom i onoga što se desilo krajem, pri kraju 1991. godine. Ne znam, nisam siguran da li ste na kraju uspeali da to kažete. Pre svega, želim da proverim ako je to neophodno, da li tih 16

generalu uključuju, ja mislim da su četvorica njih bili neka vrsta akademika, dakle ne uključuju sve one koji su bili zaduženi za borbene jedinice. To je dokazni predmet D101, ali nemamo vremena da ga pogledamo. Ako se ne možete setiti, nećemo trošiti vrijeme na to, ali recite nam u čemu je bila razlika između prve i druge polovine 1991. godine, na šta ste hteli da skrenete našu pažnju kada je reč o sastavu generaliteta sa stanovišta njihove etničke pripadnosti?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Optuženi je tvrdio uporno da u 1991. godini su samo, ja mislim, dva Srbina ili tri Srbina eventualno bili u generalitetu, a ja sam uporno govorio da je to do juna 1991. godine, a nakon toga, u istoj toj 1991. godini došlo je do pomeranja sa funkcije ili penzionisanja nekih generala, i navodio sam imena o kojima se radi i na kojim funkcijama su bili. A ko je od njih imao akademsko zvanje, ja tu analizu nisam pravio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li je to promenilo balans sa stanovišta nacionalne pripadnosti ili nije?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Što se tiče tog užeg generaliteta i ljudi koji su bili na komandnim funkcijama, jeste. Konkretno u Prvoj vojnoj oblasti je promenjeno, promenjen je u Drugoj operativnoj grupi komandant i sva ona druga lica koja sam navodio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hadžić je postavljao pripadnike teritorijalne odbrane u istočnoj Slavoniji i ako je to činio, činio je u svojstvu premijera ili predsednika tamošnjih organa. Koliko vi znate, kome je on odgovarao, ako je ikome raportirao?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja ne znam i da je postavljao i ne znam pouzdano kome je i da li je on to raportirao. Ostajem pri onome što sam rekao, da je najuticajniji čovek na tom prostoru u pogledu i kadrovanja i upotrebe tih jedinica te, kako sam ja rekao, druge teritorijalne odbrane bio upravo Stojičić Badža.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, koliko ste vi mogli to videti, nije postojala zvanična linija raportiranja u pravcu nekog zvaničnog vladinog tela ili ministarstva ili ministra. Koliko ste vi to mogli primetiti?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja tu liniju nisam video i ne znam za to.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na vašem položaju tokom 1991. godine očigledno bi ste se brinuli o bilo kakvom izveštaju o pogrešnom delovanju. Pre nego što pređemo na to, recite mi, da je postojao izveštaj Amnesty International o pogrešnom delovanju srpskih paravojskih snaga, da li bi vama bila skrenuta pažnja na njega?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ne znam od koga bi trebala da mi bude skrenuta pažnja. Kod koga je bio taj izveštaj?

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Onda ne možemo da trošimo vreme suda pokazujući ovaj dokazni predmet, ali vi nam pomozite kod sledećeg generale. U vreme do vašeg penzionisanja 1992. godine, s obzirom na nivo na kojem ste vi bili u vojsci, rekli ste da JNA nije uzimala u obzir međunarodne izveštaje o lošim stvarima učinjenim od strane JNA.

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: JNA nije pratila sistemski, pretpostavljam da u saveznoj državi je postojala služba u nekom ministarstvu koja se bavila time šta pišu strani mediji, ali u armiji takva institucija nije postojala. Do nas nije dolazilo tako nešto na upoznavanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A ni savezna Vlada ni Vlada Srbije nisu dostavljale takve informacije Vojsci, koliko je to vama poznato?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Nije, koliko je meni poznato.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se pozabavimo jednim detaljem. Jutros su vam ponovo postavljena pitanja o Lovasu i Tesliću i vi ste vrlo detaljno odgovorili časnom Veću o tome kome ste vi podnosili izveštaje, kada je došlo do izvesne zabune u pitanjima koja je postavljao optuženi. Da li treba da pravimo razliku između Lovasa i Teslića i takođe u vezi sa tim, ko je koga trebao da informiše u svakom od ovih slučajeva?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Treba da se pravi razlika zato što oko Lovasa, ja sam tada bio u aktivnoj službi i po funkcionalnoj dužnosti sam slao informacije, a oko Teslića ja nisam u aktivnoj službi nego su to moja posredna saznanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ne, ova tema koju sam hteo da vas pitam bila je na zatvorenoj sednici pa neću sada time da vas zamaram. Idemo dalje. U jednoj fazi je optuženi sugerisao da su samo opozicione stranke u to vreme stvarale paravojne grupe. Da li vi to prihvatate ili ne? A onda nakon vašeg odgovora imam jedno dodatno pitanje.

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Prihvatam. Ja ne znam da je tadašnja stranka na vlasti formirala paravojne sastave.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako pogledamo stranke koje su ih osnivale, da li su ciljevi tih stranaka, iako su one tehnički bile opozicione stranke, bili u stvari vrlo naklonjeni ciljevima optuženog?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ne bih mogao to decidno da kažem. Ja sam to tada tumačio, a i sad sam uverenja, da formiranje tih

paravojnih sastava je pre svega bilo radi stvaranja nekog svog političkog imidža da se te stranke bore za interese ugroženih Srba.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako su takvi paravojni sastavi stvarani, da li znate, ako ne, možemo da pogledamo odgovarajući članak, kakve bi onda bile posledice po Zakonu o opštenarodnoj odbrani iz 1982. godine, kada je reč o kontrolisanju tih paravojnih sastava? Da li znate da li je njih trebalo onda smatrati delom oružanih snaga?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ne, postoji procedura po kojoj se formiraju jedinice koje su sastavni deo oružanih snaga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da pogledamo jedan deo Zakona o opštenarodnoj odbrani iz 1982. godine. To je već uvedeno kao dokazni predmet 352 tabulator 21. Molim da to stavimo na grafoskop. Englesku verziju na grafoskop, original svedoku molim. Gledamo član 91. Zakona o opštenarodnoj odbrani u kome piše: "Oružane snage čine jedinstvenu celinu i sastoje se od Jugoslovenske narodne armije i teritorijalne odbrane. Pripadnik oružanih snaga je i svaki građanin koji sa oružjem ili na drugi način učestvuje u otporu protiv neprijatelja". Da li su paravojni sastavi o kojima su vam postavljena pitanja, o kojima ste govorili, iza kojih su stajale određene političke stranke, zar se oni ne bi kvalifikovali, da li su se oni trebali kvalifikovati kao pripadnici oružanih snaga po ovom Zakonu?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ovo je samo jedan član koji govori o tome ko može da uđe u oružane snage, ali postoje mehanizmi po kojima oni mora da budu organizovani - prvo u pogledu uniforme, obeležja, starešinstva i svega onoga što je poznato, šta čini oružane snage, bez obzira da li se radi o teritorijalnoj odbrani ili o Jugoslovenskoj narodnoj armiji. A ovakvih grupa, kao neke od kojih sam ja navodio je bivalo van ovog sistema i postojalo je naređenje oko primanja tih dobrovoljačkih sastava, dobrovoljaca u stvari, u legalne sastave oružanih snaga. Ja govorim o JNA i o legalnoj teritorijalnoj odbrani. Znači, nije dovoljno da neko bude naoružan da bi bio pripadnik oružanih snaga nego postoje drugi atributi po kojima se to može vrednovati kao takvo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sada kažete da su oni svi bili uključeni u oružane snage ili kažete da je njima na neki način bilo dozvoljeno da deluju izvan kontrole?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ne, ja nisam rekao ni jedno ni drugo. Ja sam rekao da tumačenje samo ovog prvog člana, 91. kojeg ste naveli, znači to nije jedini atribut, da nosi oružje i da je sa time postao pripadnik oružanih snaga. Ja znam za konkretne grupe koje su dolazile po liniji

stranaka, to je pre svega u Krajini Kninskoj i koje su bile odatle proterivane, vraćane istim autobusom nazad. To su grupe bile iza kojih je uglavnom stajala SPO u to vreme. I govorio sam o onim slučajevima ranije u onim centrima za prihvatanje dobrovoljaca koje je organizovala JNA 1991. godine, kada nisu hteli da obuku uniformu i stave obeležja koje je nosila tada JNA, i isto su udaljeni ih tih centara.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ukratko još jedan drugi dokazni predmet koji je već uveden. To je dokazni predmet 352, tabulator 24. To je Službeni glasnik Republike Srpske u vezi sa proglašenjem Zakona o odbrani. Za nas samo prva stranica, žao mi je što smo ovoliko kopirali, trebao sam da smanjim broj stranica. Vidimo ovde Zakon o odbrani Republike Srbije, Službeni glasnik od 27. jula 1991. godine. Za Veće, na drugoj stranici član 118, u stvari to nije na drugoj stranici, to je mnogo stranica kasnije. Generale, molim vas pogledajte član 118. Tu se kaže: "Oružane snage u skladu sa zakonom organizuju, popunjavaju, naoružavaju, opremaju, osposobljavaju samo nadležni državni organi". Da li ste bili upoznati sa ovom odredbom i na koji način se to uklapalo sa postojanjem paravojnih sastava izvan tog sistema?

SVEDOK VASILJEVIĆ – ODGOVOR: Ja nisam imao prilike da vidim ovaj član niti ovaj Službeni glasnik Srbije, a mislim da je to u redu ko može da naoružava i oprema, znači nadležni državni organi. Verovatno se misli na Ministarstvo odbrane Srbije, na Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije, pošto je ovo Službeni list Republike Srbije.

Svedok Vesna Bosanac

4. februar 2003

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je vaše puno ime Vesna Bosanac?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Jeste.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Po nacionalnosti ste Hrvatica, rođeni ste 1949. godine u Subotici u Srbiji, završili ste medicinu, specijalizirali pedijatriju i postali ste direktor Opšte bolnice u Vukovaru 25. jula 1991. godine?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja ću sada da rezimiram taj transkript, odnosno pitanja koja su pokrivena u tom svedočenju koje ste ranije dali pred Međunarodnim sudom. Vi ste se bavili etničkim sastavom Vukovara, 43% Hrvata, 37% Srba i još 19 drugih manjina. Paragraf 3, tokom rata koji se nas ovde tiče, koliko je ljudi otprilike ostalo u Vukovaru?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: U Vukovaru je ostalo u potpunosti blokadi nakon 25. avgusta oko 15.000 ljudi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Područje koje je ostalo pod hrvatskom kontrolom koje veličine je bilo, približno?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: To je bio centar grada, Borovo Naselje i to je otprilike 10 kilometara dužine i tri kilometra širine, uz desnu obalu Dunava.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tih 15 hiljada ljudi koji su ostali u Vukovaru, da li su bili raznih nacionalnosti? I koliko vi znate, da li su dve glavne etničke grupe, Hrvati i Srbi, jednako patili tokom napada na Vukovar?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da, sigurno su jednako patili. Ostali su zapravo i Hrvati i Srbi i mnoge druge nacionalnosti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vukovar je bio opkoljen tako da nije bilo moguće da ljudi izađu ili uđu, a isto tako ni roba?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vašem prethodnom svjedočenju, paragraf 4, da li ste se bavili prvim granatiranjem vukovarske bolnice, 15. avgusta 1991. godine, kada su artiljerijske granate došle iz Borova Sela? Da li ste se bavili time kako je 24. avgusta 1991. godine vozilo JNA naletelo na minu

i kako su četiri vojnika koji su bili povređeni dovezeni u vašu bolnicu na lečenje? Dva zbog veoma teškog stanja nisu mogli da budu prebačena, ali kasnije su odvedeni na insistiranje vojnika JNA. Je li to tačno? Možete nam odgovoriti sa da ili ne.

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sledećeg dana nakon što su ti vojnici odvedeni, govorim o paragrafu 6, da li je JNA po prvi put bombardovala bolnicu iako je bila označena velikim crvenim krstom na krovu i jednim koji se nalazio u dvorištu, na tlu?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste mogli da zaključite da granatiranje dolazi sa položaja koje je držala JNA sa druge strane Dunava, i takođe iz Negoslavaca i Borovog Sela, i da su avioni JNA nadletali bolnicu gotovo svakodnevno, od 14. septembra do 17. novembra?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Među bombama je bila jedna koja je eksplodirala na drugom spratu i jedna koja je prošla kroz sve spratove ali zapravo nije eksplozirala? I svaka od tih bombi je bila težine od 400 do 450 kilograma?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Očigledno da je u Vukovaru bila strašna situacija, Kasetne bombe, bombe sa fosfornim nabojem su korišćene i vaša bolnica je svakog dana primala približno oko 90 ranjenih ljudi?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Bolnica nije branjena, bilo je ranjenih vojnika tamo ali nije bilo boraca pod oružjem jer se oružje oduzimalo kada su dolazili u bolnicu. Je li to tačno?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jedanaestog meseca 1991. godine hrvatski vojnici su doveli tri ranjena vojnika JNA u bolnicu. Vi ste razgovarali sa generalom Rašetom i tražili ste da prestane granatiranje bolnice. Jedan od tih vojnika je uzeo telefon i razgovarao sa generalom, da mu kaže da se bolnica granatira. Rašeta je rekao da će pokušati da uradi nešto u vezi s tim, ali se ništa nije desilo.

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Niste mogli da dobijete snabdevanje lekovima jer ste bili u opsadi, snage su opkoljavale grad. Bilo je i neizbežnih

nestašica hrane. Gospođo doktor, da li ste vi protestovali spoljnom svetu u vezi sa onim što se dešavalo u Vukovaru?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da, svakodnevno sam slala apele i proteste sa zamolbom za deblokadu, za pomoć, za prestanak granatiranja bolnice.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Te proteste ste upućivali JNA, kao što smo već čuli, pomoćniku načelnika Generalštaba JNA i takođe generalu Rašeti, komandantu JNA u Zagrebu?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste i dalje mogli da šaljete faksove i da telefonirate spoljnom svetu?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Pa mogla sam do 15. novembra slati faksove, a telefonom sam mogla skroz do kraja, dok me nisu zapravo zarobili, do 20-og.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Među ljudima sa kojima ste komunicirali, da li su bili i lord Karington, gospodin Genšer (Genscher) i gospodin Van Den Bruk (Van Den Broek)?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Ja sam slala te moje apele i zahtijeve za pomoć Evropskoj promatračkoj misiji u Zagrebu i molila da tim političarima koji su ondje imali utjecaj na rat i mir u bivšoj Jugoslaviji prosljede te faksove.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Štampana je knjiga i kopije su na raspolaganju Veću, a takođe je obezbeđen i prevod svih onih pisama koja ranije nisu bila prevedena ili napisana na engleskom. U toj knjizi se nalaze apeli koje ste vi slali u to vreme. Je li tako?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Doktorka, vidimo iz ove knjige da ste vi pisali pisma, žalbe, zahteve, izjave zabrinutosti i da ste tražili pomoć ili je to bilo pisano u vaše ime, od 20. oktobra pa sve do kraja, ja mislim novembra 1991. godine. Obeležio sam, označio sam jedno pismo koje treba da se stavi na grafoskop. Molim da se pokaže prvo originalna hrvatska verzija na grafoskopu, tako da možemo da vidimo šta u stvari gledamo. Veće će da pogleda, to je otprilike na dve trećine i broj je 72539, to je ERN broj na vrhu. Ono što vidimo je da na ovom pismu postoji nešto napisano rukom, vidimo i potpis u rukopisu. Molim da se ta kopija sada da doktoru, a da se kopija stavi na grafoskop, to jest naredna strana da se stavi na grafoskop. Pismo je datirano 7. novembra, upućeno je Evropskoj misiji u Zagrebu i tu se govori o

situaciji u bolnici, pominje se tenkovska granata i ugrožavanje života novorođenčadi i tako dalje. Četvrti paragraf: "Molim hitnu obustavu vatre i povlačenje JNA iz područja opštine Vukovar i dalje, van dometa teške artiljerije. Radi verifikacije a za potrebu istinitosti za gospodina Rašetu i sve ostale odgovorne za ovaj masakr nad bolnicom, zamolila sam ranjene vojnike JNA da posvedoče svojim potpisom" i napisi koje smo videli na drugoj strani su zapravo bili potpisi vojnika JNA, ranjenih vojnika. Srđan Miljković, to je vojnik JNA iz Niša, isto tako Jović Saša, vojnik iz Beograda i Pavle Teofanić, rezervista JNA. Da li je to tačno?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li su oni potpisali to pismo zbog položaja u kojem su se nalazili, u kojem su bili i oni i vi?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste dogovorili evakuaciju putem telefona sa hrvatskim Ministarstvom zdravlja i sa doktorom Hebrangom. Da li ste organizovali da evakuacija počne 18. novembra i da li su vas obavestili da je napravljen dogovor o uslovima evakuacije? Časni Sude, taj dogovor je u stvari jedini prilog svedočenju iz prethodnog predmeta i može da se nađe na predzadnjoj strani dokaznog predmeta 379. I ponovo, to je deo prethodnog svedočenja, dodatak i nije potrebno da se detaljno bavimo time. Gospođo doktor, dogovorena su konkretna pitanja i konkretni uslovi te evakuacije, zar ne?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da, taj sporazum je potpisan u Zagrebu u Evropskoj promatračkoj misiji, gospodin Rožmar ...

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: .. je to potpisao i predstavnik Međunarodnog crvenog križa, a sa strane jugoslavske armije general Andrija Rašeta i za hrvatsku Vladu tadašnji ministar zdravstva, profesor Andrija Hebrang. Po tome je trebala biti neutralizirana bolnica i izvršena evakuacija 18. novembra ujutro u 8 sati, s tim da su trebale doći tri ekipe Međunarodnog crvenog križa.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A možete li da nam kažete šta se desilo, vi ste u prethodnom svedočenju već to rekli pa to možemo brzo da pređemo. Ti timovi nisu došli, stupili ste u kontakt sa generalom Rašetom ponovo, i on vam je rekao da razgovarate, savetovao vas je da razgovarate sa pukovnikom Mrkšićem. Rečeno vam je da su predstavnici Međunarodnog komiteta Crvenog krsta i JNA na mostu blizu bolnice. Otišli ste na most da pokušate da dovedete te ljude do bolnice, i kad ste došli na most, videli ste vojnike JNA i

ljude koje ste opisali kao četnike. Videli ste ih kako druge ljude teraju, izbacuju iz kuća i kako ih ukrcavaju na kamione koji su tu bili, a lokalni komandant JNA ništa nije znao o lokaciji evropskih posmatrača ili ljudi iz Međunarodnog komiteta Crvenog krsta koji su trebali da organizuju evakuaciju. I vi ste se vratili u bolnicu, kako kažete u svom prethodnom svedočenju, kada se pojavio džip i od vas je traženo da odete u Negoslavce, to je nekoliko kilometara južno od Vukovara i može se videti u atlasu na strani 23. I vi ste otišli u taj grad ili u to selo, u jednu privatnu kuću gde ste videli pukovnika Mileta Mrkšića, sa kojim ste razgovarali o problemu. I na kraju, on je pristao na evakuaciju. Vi ste se odatle vratili u bolnicu da čekate da počne evakuacija. Usput ste videli jedan beli kombi koji je pripadao posmatračima Evropske zajednice. Odveli su vas nazad u bolnicu. Kada ste se vratili u bolnicu, poslali ste nekoga da potraži vašeg svekra i svekrvu, i oni su pronađeni i dovedeni u bolnicu. Vaš svekar je posle toga uhapšen i njegovo telo je bilo među telima koja su pronađena u Ovčari u masovnoj grobnici, na šta ćemo se ukratko vratiti kasnije. Naravno, svi su tada u bolnici bili jako preplašeni, bilo je jako puno vojnika a nije bilo nikoga iz Međunarodnog komiteta Crvenog krsta, bolnicu su čuvali vojnici JNA. U vašoj bolnici su bili predstavnici lokalnog Crvenog krsta. Vi ste obišli sve spratove, vladala je panika. Vi ste krenuli da smirite ljude i sreli ste osobu po imenu major Šljivančanin, mislim da ste ga tada prvi put videli. Videli ste da iz bolnice izvode civile i da ih utovaraju na kamione. Pitali ste Šljivančanina šta se dešava. On je rekao da je plan bio da se prvo evakušu ranjenici a onda civili. Rekao ih je da ih vode u "Velepromet". Vi ste protestovali zato što evropski posmatrači i Međunarodni komitet Crvenog krsta nisu bili prisutni, ali Šljivančanin se nije osvrtao na vaše proteste. To je sve pokriveno u vašem prethodnom svedočenju. Da li je to tačno?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Negde oko 7 sati uveče Šljivančanin je došao u vašu kancelariju sa osobom iz Međunarodnog komiteta Crvenog krsta, to je bio gospodin Nikolas (Nicholas). Šljivančanin je tražio spisak ranjenih. Vi ste mu dali tri kopije tog spiska i dali ste jednu gospodinu Nikolasu koji je rekao da će se vratiti narednog dana. Isti oficir JNA vas je ponovo te večeri odveo u Negoslavce, i kada ste tamo došli, da li ste videli Šljivančanina koji je rekao da pukovnik Mrkšić nije tamo zato što je na jednom drugom zadatku, neko drugi je bio tamo ko je bio zadužen za sve, i za kontakte sa vama. Šljivančanin vas je pitao koliko bi predsednik Tuđman platio za vas. Odveli su vas u jednu školsku zgradu i držali zarobljenu preko

noći. 20. novembra su vas vratili u bolnicu. Od tada vam više nije bilo dozvoljeno da koristite telefon zato što je tamo bio jedan oficir JNA sa puškom. Šljivančanin je došao u 7 sati ujutru i naredio vam je da sazovete sastanak medicinskog osoblja kome se onda on obratio. I vi ste se povinovali, iako ste rekli da želite da čekate predstavnike ICRC (International Committee of the Red Cross), Međunarodnog komiteta Crvenog krsta. Isti vojnik koji vas je vodio u Negoslavce je ušao i rekao da je imao naređenje da odvede vas i Marina Vidića na pregovore sa Međunarodnim komitetom Crvenog krsta. Međutim, ispostavilo se da to nije tačno. I kada su vas izvodili napolje iz bolnice, videli smo kako taj put ide od jedne strane bolnice do druge, vi ste izašli na jednu stranu i šta ste videli da se dešava na drugoj strani tog puta?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Vidjela sam da veliki broj bolničkog osoblja zapravo čeka vani da se pripremi evakuacija. Jedna me je medicinska sestra pitala kud me vode, ja sam rekla na pregovore, da ću se brzo vratiti i onda sam otišla i više se nisam vraćala. Više mi nisu dopustili da se vratim.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Odvedeni ste, a kao posledica tih pogrešnih informacija koje su vam dali, vi niste otišli na pregovore već u kasarnu JNA koju smo videli na karti, u južnom delu grada, gde su vas držali u jednoj sobi čitav dan, tako da niste mogli ni da vidite šta se dešava u bolnici niti ste mogli da se žalite, niti da protestujete. U 6 sati uveče vam je rečeno da je došlo do nekakvih promena i da je ICRC već obavio evakuaciju. Držali su vas preko noći i narednog jutra su vas odveli u Sremsku Mitrovicu. Da li je to sve tačno?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Jeste. Po noći su me vodili.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada ćemo da pogledamo jedan postojeći dokazni predmet, to smo već ranije videli, to je dokazni predmet 342 tabulator 10, to je video snimak sa vukovarskog mosta gde se vidi Šljivančanin. Veće možda želi da se podseti na osnovu karata da postoje dva mosta. Jedan se vidi sa drugog mosta i Šljivančanin je okrenut leđima mostu, on stoji na jednom mostu a leđima je okrenut prema drugom mostu na koji pokazuje čovek iz Međunarodnog komiteta Crvenog krsta. Dokazi će pokazati da u vreme tog razgovora, konvoj sa ljudima koji su izvedeni iz bolnice prelazi preko drugog mosta. U jednom trenutku ću ja zaustaviti video da vam skrenem pažnju na jednog vojnika sa šlemom i njega će identifikovati sledeći svedok koga ćemo pozvati. Ja ću vam ga sada pokazati tako da sledeći put ne bi bilo potrebe da ponovo puštamo ceo video snimak.

(Puštena video traka)

Tekst sa trake:

- Vidim kako se vojnici šetaju po ulici i da prolaze kamioni. Pogledajte eto tamo. Moje kolege su bile tamo.

- Padalo oko 400 do 500 granata. ... sinoć izvršili zarobljavanje ostalih ustaških formacija i drugog dijela građana bio sam ponosan na svoje vojnike koji ni jednog trenutka nisu pokušavali nikome da se svete nego su im pružali pomoć koliko god je trebalo. I sve vojnike naše i sve starešine učimo i obučavamo da je velika humanost i velika čast pomagati svakom čoveku i svakom narodu. Ujedno gospodine, radi o jednom prljavom ratu koji nije do sada vođen ovako u istoriji. Jugoslovenska narodna armija je nikla iz one armije narodne koja je u Drugom svjetskom ratu sa ostalim saradnicima se zajedno borila protiv fašizma.

- Da li su vojnici koji su tu bili otišli kućama, svojim porodicama ili...

- Ne, naši vojnici su zajedno na položajima, učestvovali su zajedno u izvođenju, u oslobađanju grada Vukovara...

- Da li postoji bilo kakva mogućnost da se dogovorimo sa njima iz severnog, te severne grupe da se nekako dođe do bolnice?

- Ne, ne. Ja mislim da to trenutno ja ne mogu obezbediti. To može da riješi, jer na tom dijelu gdje postoji prelaz preko rijeke Vuke između nas i te operativne grupe sever postojala su minska polja i nismo sigurni da vas vodimo tamo gde nije bezbedno. Mi još nismo završili deminiranje tih minskih polja ...

- Nećemo da vas vodimo tamo ...

- Dajte da ja razgovoram sa kolegom ...

- Pošto je obišao kasarnu, u Negoslavcima se zadržao kraće vreme, ovde razgovarao sa komandantom operativne grupe pukovnikom Miletom Mrkšićem i članovima njegovog štaba.

- Ovo je selo Negoslavci, tri kilometra južno od Vukovara.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospođo doktor, u vreme kada su ovi događaji snimani, naravno od tada ste vi mogli u svom sećanju da se saberete i da složite sve ove događaje, ali u vreme kada je snimljen ovaj video snimak, da li ste vi tada već bili zarobljeni?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šljivančanin je naravno isti onaj čovek kojeg smo videli i ranije. Mrkšić koji razgovara sa Sajrusom Vensom, da li je to isti onaj čovek sa kojim ste se vi sreli i razgovarali kada su vas odveli u Negoslavce? Mislim da ste tamo bili sa njim jednom ili dva puta.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mislim da je to 19. novembar, ali gospođa doktor se možda može setiti.

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da, 20. oko deset sati.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: (...) Gospođa doktor, vas su držali kao zatvorenika u Sremskoj Mitrovici, a takođe i u Beogradu. Je li tako?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koliko nedelja su vas držali u zatvoru?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Tri tjedna.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tokom vašeg zatočeništva, šta ste primetili u vezi sa ispitivanjem, odnosom prema zatvorenicima i tome kako su izgledali zatvorenici nakon ispitivanja?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Prvi dan sam bila u samici, a iza toga u jednoj sobi sa još 65 žena iz Vukovara, i zadnja dva dana sam bila u vojno-istražnom zatvoru u Beogradu, dva dana. Kada su me provodili na ispitivanje, vraćali sa ispitivanja vidjela sam, vidjela sam ljude koji su bili istučeni i čula sam krike i veliki broj batinanja po noći.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vaš suprug je takođe držan u zatvoreničkim logorima u Srbiji, uključivši Sremsku Kamenicu i Stajicevo?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako su se prema njemu odnosili, koliko ste vi to znali?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Tako, vrlo brutalno, imao je jako puno udaraca i prijeloma rebara, udaraca po glavi. Po cijeli dan je bio u komi. Ima velike posljedice kao zarobljenik, koji je doživio u Stajicevu i Kamenici. Posjetili smo lorda Karingtona u decembru 1991. godine moj suprug i ja. Insistirala sam da, da utječe na to da se nađu ljudi ...

SUDIJA MEJ: Možete li samo malo glasnije da govorite, prevodioci su molili.

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Moj suprug je bio sa mnom kod lorda Karingtona i insistirala sam da traži od gospodina Miloševića da pusti Vukovarce jer sam čula da tih dana ide na pregovore sa njima. Još nismo znali gdje su ranjenici, ni moj svekar, ni rođaci. Međutim, kasnije smo saznali da su na Ovčari ubijeni. Tako da je gospodin Karington znao i za logor Stajicevo, ali na žalost nisu pustili ljude, tek su ih pustili one koji su preživjeli u proljeće, ljeto 1992. godine, a mnogi su pobijeni. Još uvijek se ne zna za 400 ljudi iz Vukovara, tačno 396 gdje su, iako je identifikovano do sad 45 masovnih grobnica.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pokreti ljudi za koje se zna da su ubijeni na ekonomiji Ovčara vide se na dve fotografije koje, i dva plana koji su napravljeni uz vašu pomoć. Je li tako? Molim da prvo vidimo ta dva plana, te skice. Molim da prvi stavimo na grafoskop, da mu se da broj i da ga kratko prokomentarišemo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Po vašem shvatanju, da li ta maršruta od bolnice do ekonomije Ovčara ide kroz JNA, izvinjavam se, ovo nije pravi plan. Molim prvo da stavimo prvi plan, prvu skicu jer će to onda biti logičan redosled. Da li je to maršruta od bolnice preko mosta gde je Šljivančanin stajao na drugom mostu, paralelno sa ovim i zatim dole, do kasarne JNA? A onda druga skica, ova druga mapa pokazuje maršutu od kasarne do hangara u Ovčari i na kraju grobnicu onih koji su ubijeni. Možda bismo mogli da damo isti broj za obe mape. Da li je to moguće? Nije. U redu, onda to prepuštam sekretaru.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Časni Sude, vidite da su različiti identifikacioni brojevi stavljeni na različite tačke duž ove maršute. Sledeći dokazni predmet je jedna zbirka fotografija. Proći ćemo kroz to brzo, ne tražim od Veća da to sada uradi ali možete da povežete brojeve koji se nalaze u donjem desnom uglu ovih fotografija sa mestima koja su obeležena istim tim brojevima na karti, tako da možete da vidite na koji način su ljudi odvođeni. Počecemo sa fotografijom broj jedan, to je fotografija bolnice. Fotografija broj dva je na putu do mosta. Fotografija broj tri je ponovo na putu do mosta. Fotografija broj četiri je na samom mostu, vidimo most na desnoj strani. Fotografija broj pet je nešto južnije od mosta. Izvinjavam se, fotografija pet je takođe fotografija mosta, kao i fotografija broj šest. Tu se vide i jedan i drugi most. Fotografija broj sedam. Fotografija broj osam pokazuje deo maršute južno od mosta prema kasarni. Fotografija broj devet isto to, i fotografije broj 10 i 11 takođe. Zatim posle ove fotografije, sledeću fotografiju molim, sledeću. To je to. Ovo je kasarna. Koliko smo shvatili, tu su ljudi držani neko vreme. Zatim sledeća fotografija je slična. Zatim dolazimo, molim vas sledeću fotografiju, i sledeću. Ovo je put od kasarne do ekonomije u Ovčari. Zatim možemo da sledimo tu maršutu. Sledeća fotografija je kroz selo, put kroz selo. Sledeća fotografija. Sledeća fotografija. Sada vidimo po prvi put hangar u Ovčari. Sledeća fotografija, nešto bliži snimak hangara. Sledeća fotografija. Sledeća. Ovo je hangar gde su držali ljude. Tu je sada poljoprivredna oprema. Sledeća fotografija. Sledeća. Poslednja fotografija pokazuje maršutu od hangara, gore levo na dole. Pri dnu fotografije desno je

jedna od grobnica gde su po vašem saznanju sahranjeni neki od ubijenih na farmi Ovčara. Je li tako?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Samo da podsetimo sudije, da li su svi oni koji su odvedeni pronađeni u toj grobnici ili se za veliki broj jednostavno i dalje ne zna?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Ne zna se još za veliki broj. Odvedeno je šest autobusa. Šest autobusa je odvedeno, ali tamo je nađeno u toj grobnici 200 mrtvih tijela, od kojih je za sada identificirano 186.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Poslednji dokazni predmet za koji predviđam da bi mogao biti dokazni predmet broj 385, to su stranice od 44 do 50. Poslednji dokazni predmet su stranice 44 do 50 optužnice, hrvatske optužnice, koje su ovde označene plavom, žutom i zelenom bojom. Vi ste označili ovaj spisak imena, odnosno on je označen po vašim uputstvima. Kakvo je značenje ovoga što je obeleženo plavo?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Ovi koji su obilježeni plavom bojom su zaposlenici tadašnjeg medicinskog centra Vukovar. To su većina vozači, majstori. Oni su isto odvedeni toga jutra u te autobuse zajedno sa nekim ranjenicima i identificirani su na Ovčari.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: 19 njih, da li ste vi neke od njih lično identifikovali ili ste se oslanjali na identifikaciju drugih?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Oni, ti ljudi koji su pobijeni na Ovčari su 1995. godine, kada je identificirana masovna grobnica, 1996. godine su odvedeni na sudska medicinu, na Medicinski fakultet u Zagrebu. I tamo su familije pozivane koje su tražile svoje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Dakle, 19 radnika, 19 zaposlenih obeleženih plavom bojom. Žutom bojom su obeležena deca mlađa od 18 godina, jedan, dva, tri, četvoro njih. A zelenom bojom su obeleženi članovi vaše porodice. Vidimo dva imena. Možete li nam, molim vas, reći nešto više o članovima vaše porodice koji su tamo ubijeni? Već ste spomenuli vašeg svekra.

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Moj svekar je čekao evakuaciju u bolnici zajedno sa mojom svekrvom i mojom mamom, i bio je star i bolestan i bilo mu je teško sjediti celu noć. Jedan vojnik jugoslavenske vojske je prošao kroz bolnicu i rekao da svi oni koji mogu hodati izađu van, i on je izašao van da prohoda i da vidi kad će biti evakuacija. I kad je izašao, tako su ga otjerali u taj autobus i poslije se više nikad nije javio dok nismo ga identificirali da je

ubijen na Ovčari. A ovaj drugi naš rođak, Bosanac Tomislav, on je bio civil koji je bio u pratnji svoje supruge. Njegova supruga je bila teško ranjena medicinska sestra, jedva je preživjela. Ja sam posebno pitala majora Šljivančanina da li mogu članovi obitelji uz ranjeno osoblje i ranjenike sve koji su bili ić' u pratnju, i on je rekao da mogu. Međutim, evo i ovaj naš rođak je isto tako odveden i ubijen na Ovčari.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još dva pitanja i mislim da sam time onda završio u vezi tema koje se odnose na vaše svedočenje i koje je optuženi spominjao, rekavši da u tome nije učestvovala JNA. Govorio je o 200 autobusa, mislim da je rekao 200 autobusa koje su ljude iz Vukovara izveli pod zaštitom JNA. Da li je postojao neko, da li je bilo nešto zbog čega je ljudima u to vreme u Vukovaru bila potrebna zaštita od strane JNA, da ih štiti JNA?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Trebali su zaštitu od Arkanovih dragovoljaca i četnika, nažalost.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta se desilo, dobro, time ćemo se baviti kroz druga svedočenja ...

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Ali ja vam mogu reći jer znam da su i dvije moje medicinske sestre ubijene nakon okupacije, i suprug od jedne moje suradnice koji je Rusin, ona je Srkinja. Ostali su u Vukovaru i on je odveden i ubijen samo zato što je bio svjedok Ovčare. Ukupno prema podacima našim podacima ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala vam.

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: ... ukupno 347 osoba je ubijeno nakon okupacije Vukovara od strane JNA.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na sudijama je da o tome odlučuju, kada za to dođe vreme. Ako je Šljivančanin sprečio Crveni krst da vidi šta se dešava na drugom mostu ili ako je držao Crveni krst izvan vaše bolnice, da li postoji bilo kakav razlog zašto u to vreme Crvenom krstu ne bi trebalo da se dozvoli pristup vašoj bolnici?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Ne postoji, jer Crveni krst je već bio naveče, prethodnog dana naveče su bili u bolnici. Ratne operacije su potpuno prestale. Uopće nije bilo razloga, prema potpisanom sporazumu već 18-og u ponedjeljak su svi mogli doći u bolnicu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vašem svedočenju u predmetu Dokmanović mislim da govorite o belom kombiju, o tome govorite i u rezimeu, koji ste videli kada ste odvedeni od strane vojnika JNA. Da li postoji

ikakav razlog zašto vam taj vojnik JNA nije dopustio da pridete tom belom kombiju u kome smatrate da su bili međunarodni posmatrači?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Nije postojao nikakav razlog.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I na kraju, postoji mogućnost da se ponavljamo, ali čisto da bi bilo sasvim jasno, vi govorite o režimu razoružavanja ljudi kada bi došli u bolnicu. U jednoj rečenici, možete li da opišete taj protokol sudijama?

SVEDOK BOSANAC – ODGOVOR: Na ulazu u bolnicu gdje su dovoženi ranjenici i vojnici i civili je bio zadužen čovjek iz policije koji se zvao Lukenda Branko i koji je bio u civilu i koji je preuzimao oružje od ranjenika, popisivao ih i odnosio ga u zgradu policije koja je bila jedno 300 metara od bolnice. Tako da svi kad su došli u bolnicu, ranjeni ili bolesni, oduzeto im je oružje. Kad je neko došao u posjetu, isto je morao ...

Svedok VOJISLAV ŠEŠELJ

Juli 2005

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Idemo dalje. Recite, koje je bilo opravdanje za to što su Srbi zauzeli Vukovar?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Prvo, Vukovar je bio srpski grad odvajkada, a pred rat u njemu ni Srbi ni Hrvati nisu imali ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta ste mislili time da kažete? Kakvo je bilo stanovništvo Vukovara u vreme kad je napadnut? Da li znate procenete?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Nije napadnut, Vukovar je oslobođen.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vreme kad je oslobođen, kakav je bio nacionalni sastav Vukovara u procentima?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Naravno, to ne može biti baš do kraja pouzdano, ni Srbi ni Hrvati nisu imali apsolutnu većinu, ali je negde bio ujednačen procenat Srba i Hrvata, bilo je onda nešto Jugoslovena, nešto drugih nacionalnosti, tako, ni Srbi ni Hrvati nisu imali više od 50 posto.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zaustavimo se na trenutak. Da li su to bili pravi Hrvati koji su govorili čakavski, kajkavski ili lažni Hrvati koji su govorili štokavski i nekako zamislili da su Hrvati? Šta su oni bili?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: To su bili lažni Hrvati koji su govorili štokavski, a koje je politika, stogodišnja politika katoličke crkve obmanula da su Hrvati.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, razumem. Znači oni koji su poginuli, oni koji su patili tokom oslobađanja su, u stvari, prema vašim rečima bili Srbi i nekako je trebalo da se kazne ili čak ubiju zbog nekih viših interesa, iako oni nisu znali da su Srbi i mislili su da su Hrvati - oni su, zapravo, bili Srbi? Pa šta su onda Srbi radili? Zašto su napadali druge Srbe? Kako vi shvatate te događaje?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Nisu Srbi napali nego su hrvatske paravojne formacije napale kasarnu JNA u Vukovaru i tako je počeo sukob. Drugo, u Vukovaru su se pojavile hrvatske paravojne formacije Franje Tuđmana i počele da maltretiraju srpsko pravoslavno stanovništvo, pre nego što je izbio sukob, kao što su nasrtali i na srpska pravoslavna sela u okolini Vukovara. A vi biste trebali da znate podatak iz Drugog svetskog rata: Bobota,

ogromno srpsko selo i mnoga sela u okolini, nasilno su pokatoličavana u vreme Drugog svetskog rata, da bi od njih stvorili Hrvate, navodne. Tamošnji Srbi su bili uznemireni dolaskom Franje Tuđmana na vlast, njima je zaprerala egzistencijalna opasnost, a hrvatski su, hrvatske paravojne formacije su prve napale kasarnu JNA u Vukovaru i tako je počeo sukob sa JNA. Nisu Srbi napali, nego hrvatske paravojne formacije.

SUDIJA BONOMI: Da li bite vi išli tako daleko da kažete da je i Tuđman bio Srbin, a koji je mislio da je Hrvat?

SVEDOK ŠEŠELJ: Tuđman je poreklom Nemač i to je opšte poznata činjenica. I samo prezime mu kaže - "tuđ - man", strani čovek, "stranger - man" (stranac), to je njegovo prezime.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Imamo ovde transkript sledećeg vido inserta, to je broj 56. Ovo ide preko softvera "Senkšn" (Sanction). Molim vas, pustite snimak.

(Video snimak)

Vojislav Šešelj: Ovo je najjače ustaško uporište. Kad padne Vukovar, ustaše nemaju šansi. Razume se, onaj ko je došao ovde dobrovoljno da se bori, taj zna zbog čega je došao i zašto se bori i njega ne treba ubeđivati da ide u borbu ... Vrlo brzo smo stekli to poverenje i onda nam je režim dao i kasarnu u Bujanj Potoku. Čitava jedna kasarna je bila samo za dobrovoljce Srpske radikalne stranke. I mi smo dobrovoljce okupljali u Beogradu, tu smo dobijali uniforme za njih, oružje za njih, autobuse za prebacivanje na frontove i tako dalje.

(Kraj video snimka)

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, mene je samo zanimalo ...

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ovo su uobučajeni falsifikati na ovim Bi-Bi-Si-jevim (BBC) snimcima. Nijednom gospodin Šešelj nije izgovorio reč "Srbija". Nijednom. U prevodu, u titlovanju, tri puta se ponavlja reč "Srbija". Nijednom je nije izgovorio u ovome šta je govorio. Ja više uopšte ne znam kako možete da dozvilite da se upotrebljavaju takvi falsifikati iz dana u dan. BBC-jevi falsifikati su neverovatni ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, ako je to tako, mi smo vam zahvalni na vašoj ispravci.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pretresno veće sigurno zna da od kako smo primetili teškoće sa titlovima na filmu, da pravimo uvek nove prevode. Mene sada zanima prvi deo inserta. Tamo se ne spominje reč "Srbija". Ono šta ste vi tada rekli, gospodine Šešelj, dok ste bili na čelu jedne grupe naoružanih ljudi je da je to najjače ustaško uporište i da kad Vukovar padne, ustaše neće

da imaju šanse. Isto tako rekli ste da neko ko je tamo došao dobrovoljno da se bori, da zna zašto je došao i zašto se bori, da ne mora da se nagovara da ide u bitku. Recite nam sada, molim vas, šta su vaši ljudi, "šešeljevci", koji su išli u Vukovar, radili?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Oni su išli da se bore za slobodu Vukovara i da poraze ustaške formacije koje su zauzele Vukovar, a ustaše, to su hrvatski fašisti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li se sećate da sam vas na samom početku ispitivanja pitao kako ste mogli da razlikujete ustaše od neustaša, civile od necivila? Kako je u Vukovaru trebalo zaštititi one nesrećne civile koji su mislili za sebe da su Hrvati?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Prvo, JNA je štitila sve civile i pravoslavne Srbe i katolike i sve ostale. Drugo, ustaše su se javno i otvoreno eksponirale u Vukovaru, u Zboru, u takozvanom Zboru nacionalne garde. To je bila ustaška paravojna formacija Franje Tuđmana, potpuno nelegalno formirana. Na severu od Vukovara, u Osijeku, čak jedna formacija je postojala koja je za sebe otvoreno govorila da je ustaška. To je Glavaševa formacija. Oni su nosili i crne uniforme po ugledu na ustaše uniforme iz Drugog svetakog rata. Srpski narod je veoma jasno razlikovo ustaše od Hrvata i nikada tu nije pravio zabunu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li su vaši ljudi tamo išli znajući da se od njih očekuje da ubiju one na koje naiđu?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Ja sam neprekidno držao govore na ispraćaju dobrovoljaca u Beogradu kako srpski vojnici treba da se bore: časno, viteški, hrabro na bojnopolju, a kako treba da postupaju prema civilima, ratnim zarobljenicima, ranjenicima protivne strane i tako dalje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U svakoj operaciji koristi se izraz "čišćenje". Čišćenja određenog terena od određene nacionalne grupe neizbežno nosi sa sobom rizik nasilja i smrti, gospodine Šešelj, zar ne?

SUDIJA ROBINSON: Da li se on slaže da li je bilo takvih operacija?

TUŽILAC NAJS: Ne znam, za sada ne, to je pripremno pitanje. Videćemo kasnije.

SVEDOK ŠEŠELJ: Hoću da odgovorim na ovo, gospodine Najs, što se tiče čišćenja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izvolite.

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Vi stalno činjenice falsifikujete mešajući dve stvari: vojno čišćenje terena koje predstavlja sasvim legalnu i legitimnu vojnu akciju i etničko čišćenje koje je apsolutno zabranjeno po

međunarodnom pravu. Vi te dve stvari uporno mešate i ne samo u ovom procesu nego i u mnogim drugim procesima koji se vode. Operacija čišćenja terena je operacija čišćenja zaostalih džepova otpora.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zaustavite se, gospodine Šešelji. Molim vas nemojte da vičete. Veoma je teško da se prate vaši odgovori sa toliko decibela.

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Mislim da vi pratite prevodioce, a oni ne viču, zar ne?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se vratimo da razjasnimo kakav je vaš stav: u mom pitanju se radi o etničkom čišćenju i ponoviću pitanje za slučaj da niste razumeli. U svakom slučaju kada se radi o etničkom čišćenju, u svakoj takvoj operaciji nužno postoji nasilje i smrt, zar ne?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Ako je postojalo etničko čišćenje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ne znam šta mislite pod tim da li je postojalo etničko čišćenje. Etničko čišćenje je postojalo?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Pitajte me šta sa sobom donosi etničko čišćenje, a onda biste moj odgovor interpretirali kao moju potvrdu da je zaista bili etničkog čišćenja. Pa to su podvale za malu decu, gospodine Najs. Niste vi meni dorasli na taj način. Te podavale kod mene ne prolaze.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Šešelji, molim vas ograničite se na odgovore na pitanja. To je vaša funkcija ovde, kao što vam je već objašnjeno. Ako neko, vojni ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson (Robinson) ...

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodin Najs je krajnje nekorektno postavio pitanje svedoku u prvoj formulaciji pitanja. Rekao je: "Čišćenje terena od pripadnika drugih nacionalnosti", upravo je tako formulisao. Meni je već transkript pobegao sa ekrana, ali je govorio o čišćenju terena od drugih nacionalnosti, podrazumevajući, dakle, već pitanjem netačni činjenicu. Niko nije čuo za čišćenje terena od drugih nacionalnosti.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, mogu li da se vratim ispitivanju?

SUDIJA ROBINSON: Preformulišite.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mislim da nema nikakve potrebe da preformulišem pitanje, uz dužno poštovanje, jer svedok samo odbija da odgovori, ali pitaću još jednom: ako vojni komandant, gospodine Šešelji, ili neko ko ima komandu nad nekim vojnim snagama, mada se pritom ne smatra vojnim komandantom, ako da instrukcije svojim ljudima da obavljaju etničko čišćenje, on zna, pri tom, da će neizbežno da uslede nasilje i smrt, zar ne?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Apstrakto, ali ako sada apstrahujemo od konkretnih činjenica, dakle ako odbacimo vašu mogućnost da zlonamerno zlupotrebite moj odgovor, naravno onaj ko naredi kao vojni komandant etničko čišćenje, on je svestan da će to izazvati i dodatne zločine. Onaj ko naredi etničko čišćenje, ali vi još niste među visokim srpskim komandantima našli nijednog ko je naredio etničko čišćenje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači bilo ko, ko je poslat u Vukovar, na primer da odbaci Hrvate do linije Karlobag - Virovitica, bi dobio instrukcije koje bi morale nužno da dovedu do nasilja i smrti, zar ne?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Niko nije dobio instrukcije da odbaci Hrvate do linije Karlobag - Ogulin - Karlovac - Virovitica, nego da porazi hrvatske paravojne formacije Franje Tuđmana. Do kraja 1991. godine, po mojim informacijama, Generalštab JNA je spremao plan da u potpunosti porazi Tuđmana i da zauzme Zagreb, da se potpuno poraze njegove paravojne formacije, jer Generalštab JNA je hteo da cela Hrvatska ostane u sastavu Jugoslavije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada ću da vam prikažem jedan kratak isečak iz jednog programa. Prvi put je prikazan na početku ovog suđenja, vrlo davno i od tada nije zvanično uveden u spis. Tu se čuje neko pevanje četnika. To je verovatno pesma koju vi znate. Imaćemo i titlove na engleskom, a vi, ako možete, recite nam da li je to tačno.

(Video snimak)

Novinar: Vojnici slave na ulicama za koje su se borili i pevaju primitivne pesme protiv Hrvata.

(Kraj video snimka)

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Ja ništa nisam čuo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prikazaćemo ponovo.

(Video snimak)

Novinar: Vojnici slave na ulicama za koje su se borili i pevaju primitivne pesme protiv Hrvata.

(Kraj video snimka)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je to pesma gde se govori "Slobo, šalji nam salate, biće mesa, biće mesa, klačemo Hrvate". Da li je to to šta oni pevaju?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: To je pesma koja je nastala među navijačima na fudbalskim stadionima krajem osamdesetih godina. Ova pesma je mogla biti otpevana negde ovde, ali treba videti ko je pevao i s kojim motivima. Ta pesma nije bila oficijalna pesma i nikad je nisu pevali pripadnici

Srpske radikalne stranke, a naravno svakakvih pesama je bilo sa svih strana u ovome ratu.

SUDIJA ROBINSON: Da li su u toj pesmi sadržane te reči koje vam je upravo naveo tužilac?

SVEDOK ŠEŠELJ: Sada sam bolje čuo, sadržane su.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A taj "Slobo" koji se pominje u pesmi je ko?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: To morate da pitate one koji su pevali pesmu. Ja nikada u životu takvu pesmu nisam pevao. Ja ne mogu da vam tumačim tu pseudo narodnu poeziju koja ipak pripada socijalnom podzemlju. Onaj ko je pevao neka vam je tumači. Ja je u životu nisam zapevao.

SUDIJA BONOMI: Možete li da nam kažete koga smo to videli na ovom filmu?

SVEDOK ŠEŠELJ: Videli ste vojnike. Koje, ja ne znam. To bi trebalo ...

SUDIJA BONOMI: Da li je to neki deo JNA?

SVEDOK ŠEŠELJ: Verovatno, ali treba identifikovati, znate, ko je bio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izvinjavam se, časni Sude. Kažete ne znate ko su ti ljudi, ali da li ste videli zastavu? Možemo da prikažemo insert još jednom, da bismo pogledali zastavu.

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Radi se o tradicionalnoj četničkoj zastavi. Treba imati u vidu jednu činjenicu. Posle sloma komunizma, ono klatno koje su komunisti pola veka pomerali u jednu stranu napadajući četnike kao svoje ideološke protivnike u srpskom narodu, naglo se vratilo na drugu i u ovome ratu mi smo imali činjenicu da su se skoro svi srpski borci nazivali četnicima ili su ih drugi smatrali četnicima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hteo sam upravo da dođem na to. Izgleda da su to srpski četnici iz Srpskog četničkog pokreta, a vi nas sad podsetite kakva je bila vaša veza s tim pokretom?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Prvo, četnički pokret se nije pojavljivao od avgusta meseca, od 1. avgusta 1991. godine nigde kao takav na frontovima. Kad se ujedinio Srpski četnički pokret, formiran u Srbiji kao politička partija, sa glavninom Narodne radikalne stranke, ostao je da deluje unutar Srpske radikalne stranke kao podorganizacija koja je negovala slobodarske tradicije srpskog naroda. Mi smo 1995. godine rasformirali Srpski četnički pokret sa obrazloženjem i to vi možete naći u jednoj od mojih knjiga to obrazloženje, da se danas skoro svi srpski borci za slobodu smatraju

četnicima, da je četništvo svesrpska tradicija i da nema pravo nijedna politička partija da je prisvaja. Ovde vi ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izgleda, vi ste sami rekli da je ovo socijalno podzemlje, međutim izgleda da ti ljudi pod zastavom Srpskog četničkog pokreta ulaze u Vukovar, zar ne?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: To nije zastava Srpskog četničkog pokreta i nigde ne piše na njoj "Srpski četnički pokret". Pogledajte bolje tu zastavu. Ovo je jedna od mogućih četničkih zastava, ali ne zastava Srpskog četničkog pokreta. Drugo, pogledajte da su svi ovi vojnici pod šlemovima JNA što nije bilo karakteristično za dobrovoljce Srpske radikalne stranke. Izegavali su da nose šlemove zbog crvene petokrake na šlemovima, pa su najčešće išli gologlavi. Neko je spontano zapevao ovu pesmu. Ja nisam rekao, nemojte opet da falsifikujete da su ovo ljudi iz podzemlja. Pesa je nastala u socijalnom podzemlju kao oblik inačjenja sa hrvatskim navijačima na fudbalskim utakmicama, na kojima je dolazilo do žestokih sukoba, a vidite da su ovde skoro svi pod šlemovima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zaustavite se na trenutak i pogledajte sliku. Vidite nekoliko ljudi sa bradama, vidite jednog čoveka u sredini sa kokardom, zar to ne liči na grupu ljudi koji su četnici, čiji ste vi bili vođa, zar ne? Komandant, kako me podsećaju kolege.

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Prvo, ja nisam bio komandant, a drugo, ja jesam bio, u izvesnom smislu, vođa Srpskog četničkog pokreta, bio sam predsednik Srpskog četničkog pokreta, ako vi to smatrate vođom. Ali ovde je reč očigledno o jednoj jedinici. Zastava nije zastava Srpskog četničkog pokreta, a ja vam mogu dostaviti original zastavu Srpskog četničkog pokreta. Ovo nije ta zastava, ovo je delimično četnička zastava, jer dole piše samo "Sloboda ili smrt", koliko ja ovde mogu da pročitam. Nema na zastavi "Srpski četnički pkret". Dok je postojao Srpski četnički pokret, na zastavi je pisalo "Srpski četnički pokret".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste, naravno, bili vojvoda, zar ne? Rekli ste nam sve o tome.

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Ja sam i danas vojvoda i ostaću do kraja života i ponosan sam na zvanje srpskog četničkog vojvode.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da ovo uđe u dokazni materijal.

SUDIJA ROBINSON: Da. Da li ima nekih problema sa dodeljivanjem brojeva?

TUŽILAC NAJS: Ja mislim da ovo ranije nije ušlo u spis.

SUDIJA KVON: Nema transkripta.

TUŽILAC NAJS: Ovo je prikazano na početku suđenja, ali nije nikada uvođeno u spis i nije nikada dobilo zvanični broj kao dokazni predmet.

sekretar: To će da bude broj 904.

TUŽILAC NAJS: Sada ćemo da pogledamo još jedan kratak insert. Podeliću i transkript.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da li se zna gde je snimljeno, kad je snimljeno, na kojoj je to lokaciji snimljeno?

SUDIJA ROBINSON: Gospodin Najs?

TUŽILAC NAJS: Novinar Martin Bel (Martin Bell) kaže na snimku da je to iz Vukovara. To je ono šta mi znamo.

SVEDOK ŠEŠELJ: A da li vam je rekao taj novinar da je možda pevanje te pesme bilo naručeno zbog snimanja? I to je vrlo moguće. I ne bi bilo prvi put. Pošto vidim da ste sa nekim novinarima imali veoma uspešnu saradnju, vrlo je moguće.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možemo li da pogledamo sledeći insert? Ovaj insert je prilog jednog novinara koji se zove baron Van Linden (Baron Aernout Van Lynden). Za njega ste verovatno čuli ...

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Je l' mene pitate?

(Pretresno veće se savetuje)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sledeći tabulator je prilog gde se čuje glas barona Van Lindena koji je ovde svedočio i opisuje događaje i šta su vojnici rekli. Nadam se da to može da se pusti ...

(Video snimak)

(Kraj video snimka)

SVEDOK ŠEŠELJ: Ja prevoda nemam.

TUŽILAC NAJS: Možemo li da se vratimo na početak. Moja greška što nisam dao broj tabulatora prevodiocima. To je broj 57. Molim da se vratimo na početak. Svedok treba da dobije prevod, jer mislim da baron Van Linden govori i to u razumnoj brzini.

(Video snimak)

Baron Van Linden: ... koji nikad nisu stigli do bolnice. Krv je još sveža i bili su očigledno ubijeni. Ukoliko ruševine Vukovara simbolišu bilo šta, to mora da bude mržnja koja još uvek postoji između Srba i Hrvata, koja je latentna, uspravna 45 godina mira, a sada se izražava u uzajamnoj predanosti ratu koja izgleda nije zadovoljena čak ni posle tri meseca borbi ovde. I među svim ovim užasima vidimo nadrealnu scenu slavlja. Ekstremisti Srbi i žene među njima poziraju pobeđnički za fotografiju na kraju bitke, pre nego što će da se vrate jutarnjem slavlju sa muzikom i

smehom potpaljeni alkoholom. Lozinka na njihovoj zastavi je "Sloboda ili smrt" i zaklinju se da će za to da se bore.

Baron Van Linden: "Šta još Srbi treba da urade pre nego što se rat završi?"

Vojnik: Rat završen. Rat će da bude završen kad stignemo do svoje granice Karlobag - Ogulin - Karlovac - Virovitica. Sva mesta gde žive Srbi moraju da budu slobodna. Moramo da očistimo Hrvate."

Baron Van Linden: U centru grada su i drugi u sličnom stanju svesti i slave.

(Kraj video snimka)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada nekoliko pitanja. Prvo zastava. Šta biste rekli za ovu zastavu? Čija je to zastava?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Ovo nije zastava Srpskog četničkog pokreta. Ovo je zastava koja je ručno rađena od strane lica koje ne zna tačno četničku heraldiku. Ono je moglo biti četnički inspirisano ali je ipak neznalica u tom pogledu, a drugo, izjava je očigledno naručena od tog vašeg novinara. I ja bih voleo da sam čuo na srpskom jeziku izjavu tog vojnika. Je l' ona data izvorno na engleskom?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Stanite malo. Prvi vojnik sa velikom bradom koji se prekrstio, po izgledu liči da je jedan od šešeljevaca.

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Po bradi mislite? Ja nikad u životu nisam nosio bradu. On se krsti? Svaki Srbin koji se krsti je šešeljevac, ili svaki Srbin koji nosi bradu je šešeljevac? To vama izgleda.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ne, ne, ja vas pitam, pitam vas ...

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Prvi put vidim tog čoveka i ne mogu da kažem ni ko je ni šta je, a ovaj koji je dao izjavu Van Lindenu, njega je moguće identifikovati. I ovde umesto Van Lindena, trebalo je njega dovesti da svedoči. Da li je on tu izjavu dao po narudžbi novinara ili je bio inspirisan mojim parolama ili šta je on pod tim mislio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson ...

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Nesumnjivo je da je taj morao dati izjavu na srpskom. Trebalo bi da čujemo šta kaže. Mi smo imali ovde samo prevod prevodioca sa engleskog transkripta, a ne reči svedoka koji navodno to govori pred televizijom, vojnika.

SUDIJA ROBINSON: Da li vi stavljate u pitanje prevod ili ...

SUDIJA KVON: Ja mislim da je vojnik govorio na engleskom. U ovom insertu vojnik je govorio na engleskom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa onda da čujemo tog srpskog četnika koji govori na engleskom. Meni bi bilo vrlo drago da to čujem, a biće drago i

gledaocima u Srbiji da čuju srpskog četnika koji govori na engleskom. Da ga čujemo.

SUDIJA ROBINSON: Hoćete li da prikažemo ponovo?

SVEDOK ŠEŠELJ: Meni sad ne treba prevod, da ga baš čujem na engleskom.

(Video snimak)

Baron Van Linden: ... koji nikad nisu stigli do bolnice. Krv je još sveža i bili su očigledno ubijeni. Ukoliko ruševine Vukovara simbolišu bilo šta, to mora da bude mržnja koja još uvek postoji između Srba i Hrvata, koja je latentna, uspravna 45 godina mira, a sada se izražava u uzajamnoj predanosti ratu koja izgleda nije zadovoljena čak ni posle tri meseca borbi ovdje. I među svojim ovim užasima vidimo nadrealnu scenu slavlja. Ekstremisti Srbi i žene među njima poziraju pobjednički za fotografiju na kraju bitke, pre nego što će da se vrate jutarnjem slavlju sa muzikom i smehom potpaljeni alkoholom. Lozinka na njihovoj zastavi je "Sloboda ili smrt" i zaklinju se da će za to da se bore.

Baron Van Linden: "Šta još Srbi treba da urade pre nego što se rat završi? **Vojnik:** Rat završen. Rat će da bude završen kad stignemo do svoje granice Karlobag - Ogulin - Karlovac - Virovitica. Sva mesta gde žive Srbi moraju da budu slobodna. Moramo da očistimo Hrvate."

Baron Van Linden: U centru grada su i drugi u sličnom stanju svesti i slave.

(Kraj video snimka)

SUDIJA ROBINSON: Evo čuli ste, gospodine Miloševiću, srpski četnik govori engleski.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da i vidim hrvatsku zastavu koju razvija na kraju, koju gospodin Šešelj uopšte nije komentarisao.

SVEDOK ŠEŠELJ: Pa kod mene je slab ovdje snimak, ali očigledno on ne zna ni da razlikuje srpsku od hrvatske zastave. Snimak je naručen, izjava je naručena.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: A zastava je sa šahovnicom, hrvatska, koju na kraju razvija, nova hrvatska zastava sa šahovnicom. Ovo je sve jedan cirkus.

SVEDOK ŠEŠELJ: Vaš novinar je našao Hrvata da mu da poželjnu izjavu kako bi Srbima pripisao nameru da etnički čiste Hrvate.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Uzdržite se od komentara, ja ću da vam postavljam pitanja. To je, zapravo, zasatva koja je zapaljena ...

SUDIJA KVON: Ja sam shvatio da oni upravo pale zastavu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sad ću da vam postavim pitanje, gospodine Šešelj. Vi ste otišli u Vukovar posle tamošnjih događaja, zar ne?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Ja sam otišao u Vukovar polse oslobođenja Vukovara na proslavu prve godišnjice.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi tamo niste bili tokom samih borbi, ali ste bili kratko ...

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Bio sam dvaput tokom samih borbi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovaj vojnik koji, kako smo čuli govori engleski, izražava mišljenje da će, kako on kaže, rat da bude gotov kad "mi budemo imali svoje granice Karlobag - Karlovac - Ogulin – Virovitica". To je raspoloženje koje se, pretpostavljam, slaže sa vašim željama, zar ne?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Vi ovde insinuirate, vi morate prvo identifikovati tog vojnika, pa da vidimo šta je on rekao i koji su mu bili motivi. Zna, to je kao kad biste rekli "silovao nepoznatu devojkicu".

SUDIJA BONOMI: To nije bilo pitanje.

SUDIJA ROBINSON: Ne, vrlo je jednostavno. Pitanje je glasilo da li ovo mišljenje koje je izrazio vojnik, da bi srpske granice trebale da budu na liniji Karlobag - Karlovac - Ogulin – Virovitica se poklapa sa vašim mišljenjem ili raspoloženjem. Ja sam čuo od vas lično da ste izrekli nešto vrlo slično tome, ako ne i upravo to.

SVEDOK ŠEŠELJ: Ja ću izreći više puta nešto vrlo slično tome, a možda i upravo to, ali vam nikada neću potvrditi da se mišljenje ovog nepoznatog vojnika slaže sa mojim, ni u kom pogledu, jer mene interesuju motivi njegove izjave. Dakle u prvom delu njegove izjave ima podudarnosti sa idelogijom koju ja ...

SUDIJA ROBINSON: To je već drugo pitanje, to je već drugo pitanje i sada je vreme za pauzu.

SUDIJA BONOMI: Samo bih hteo da jedna stvar bude jasna. To nije vezano za ovaj insert, to je nešto šta ste rekli mnogo ranije u vašem svedočenju. Kada su se pominjale rane devedesete i masovne grobnice sa Srbima koje su tada otkopavane, malo pre toga u svom svedočenju ste porekli tvrdnju da su ubijanja i genocid iz Drugog svetskog rata bili delo ustaša. Da li sam ja to pravilno shvatio, da li ste vi to porekli?

SVEDOK ŠEŠELJ: Pa u Drugom svestskom ratu ustaše, hrvatske ustaše su sprovele genocid nad srpskim narodom. Imate svedočenje nemačkog Hitlerovog (Adolf Hitler) poslanika u Zagrebu da su hrvatske ustaše ...

SUDIJA BONOMI: To je dovoljno razjašnjenje. Ja sam mislio da ste u odgovoru rekli da nije tako, sad ste razjasnili da jeste i da je to vaš stav.

SVEDOK ŠEŠELJ: Ja sam rekao da u ovom sadašnjem ratu nije bilo genocida, jer ja vrlo dobro znam definiciju genocida iz međunarodne

konvencije (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide). U ovom ratu koji je sada vođen devedesetih godina, nije bilo genocida. Bilo je raznih ratnih zločina, ali krivičnog dela genocida nije bilo. Ja sam tu bio jasan, rekao sam da ...

SUDIJA ROBINSON: Mislim da znam o čemu govori sudija Bonomi, naćićemo to tokom pauze. Sada idemo na pauzu od 20 minuta.

(...)

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Poslednje pitanje koje sam hteo da vam postavim u vezi sa dokumentom koji smo gledali pre pauze, nemamo ga sada na grafoskopu, ali ćemo da ga pročitamo. Jedan vojnik u vreme događaja u Vukovaru je rekao da se moraju osloboditi sva mesta gde se nalaze Srbi, rekavši na engleskom "moramo to da očistimo od Hrvata" i on izgleda kao vojnik koji je svoj zadatak shvatio kao zadatak da se Hrvati potisnu na liniju Karlobag - Virovitica, zar ne?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Ne, ja mislim da ovde ima jedan problem u prevodu. I ovo mi treba rastumačiti. Ovde stoji u originalu: "We must clean up with the Croats" (moramo da očistimo Hrvate). Ja koji ne znam engleski, osim pomalo i ponekad, ovo tumačim, "mi moramo raščistiti sa Hrvatima", a meni prevodilac prevodi "mi moramo počistiti Hrvate" ili "očistiti od Hrvata". Jesam li ja ovde u pravu, vi bolje znate od mene engleski? Ovo "We must clean up with the Croats" (moramo da očistimo Hrvate) bi značilo obračunati se s njima, a ne očistiti od Hrvata.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zaustavite se, gospodine Šešelj ...

SUDIJA ROBINSON: Da li vi kažete da bi ovde moralo da stoji "moramo da raščistimo stvari sa Hrvatima", jer u tom slučaju mislim da bismo to trebali ponovo da čujemo. Ne, to je bilo na engleskom, da.

SVEDOK ŠEŠELJ: Na engleskom. Piše "We must clean up with the Croats" (moramo da očistimo Hrvate), a meni prevodilac prevodi da moramo očistiti Hrvate.

SUDIJA BONOMI: Mislim da je to dobro rečeno, ali na Sudu je da protumači te reči u svetlu konteksta u kome su te reči izrečene. O tome možemo večno da debatujemo. Ja svakako primam na znaje ovo šta je rekao gospodin Šešelj i što ima neke osnove.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Šešelj, ako pogledamo prethodne dve rečenice, taj vojnik identifikuje granicu Karlobag - Virovitica i kaže "sva mesta gde žive Srbi moraju da budu slobodna". To zvuči kao da vojnik ima zadatak da se Hrvati pomaknu iza te granice, zar se ne slažete?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Ne, ovo meni uopšte ne zvuči kao vojnik. Ovo je nepoznati vojnik, nešto poput spomenika neznanom junaku. Ja ne znam ni da li je on vojnik, ni kako mu je ime, ni zašto je dao takvu izjavu, ni u koje svrhe, ni koji su mu motivi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Šešelj, vratimo se sada na jedan od prethodnih transkripata kada ste rekli: "Podrazumeva se da kad neko dođe dobrovoljno ovamo da se bori, on zna zašto je došao i zašto se bori". Ja sam vam dao priliku da odgovorite na to. I ja sam izrekao tvrdnju da su vaši vojnici u Vukovaru znali da se bore za to da će, ako uspeju, Hrvati da budu potisnuti iza linije Karlobag - Virovitica.

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Ne Hrvati kao narod, odnosno oni koji su se kao Srbi katolici izjašnjavali kao Hrvati, nego hrvatske paravojne formacije, a naša linija Karlobag - Ogulin - Karlovac - Virovitica, podrazumeva da svi Srbi katolici koji su veštački stvarani Hrvati kroz 100 godina, ostanu da žive zajedno sa Srbima pravoslavicima i Srbima muslimanima i to je u skladu sa čitavim nizom mojih izjava. Ja vam nijednu svoju izjavu neću opovrći, ali moje izjave kad dovodite u vezu sa izjavama nepoznetog vojnika, onda vam nećni ni potvrđivati "jeste, taj nepoznati vojnik govori ono šta ja govorim", to je nemoguće. Čak kada doslovno ponovi moje reči, ni onda vam nećni prihvatiti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Poslednje pitanje koje sam hteo da vam postavim u vezi sa dokumentom koji smo gledali pre pauze, nemamo ga sada na grafoskopu, ali ćemo da ga pročitamo. Jedan vojnik u vreme događaja u Vukovaru je rekao da se moraju osloboditi sva mesta gde se nalaze Srbi, rekavši na engleskom "moramo to da očistimo od Hrvata" i on izgleda kao vojnik koji je svoj zadatak shvatio kao zadatak da se Hrvati potisnu na liniju Karlobag - Virovitica, zar ne?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Ne, ja mislim da ovde ima jedan problem u prevodu. I ovo mi treba rastumačiti. Ovde stoji u originalu: "We must clean up with the Croats" (moramo da očistimo Hrvate). Ja koji ne znam engleski, osim pomalo i ponekad, ovo tumačim, "mi moramo raščistiti sa Hrvatima", a meni prevodilac prevodi "mi moramo počistiti Hrvate" ili "očistiti od Hrvata". Jesam li ja ovde u pravu, vi bolje znate od mene engleski? Ovo "We must clean up with the Croats" (moramo da očistimo Hrvate) bi značilo obračunati se s njima, a ne očistiti od Hrvata.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zaustavite se, gospodine Šešelj ...

SUDIJA ROBINSON: Da li vi kažete da bi ovde moralo da stoji "moramo da raščistimo stvari sa Hrvatima", jer u tom slučaju mislim da bismo to trebali ponovo da čujemo. Ne, to je bilo na engleskom, da.

SVEDOK ŠEŠELJ: Na engleskom. Piše "We must clean up with the Croats" (moramo da očistimo Hrvate), a meni prevodilac prevodi da moramo očistiti Hrvate.

SUDIJA BONOMI: Mislim da je to dobro rečeno, ali na Sudu je da protumači te reči u svetlu konteksta u kome su te reči izrečene. O tome možemo večno da debatujemo. Ja svakako primam na znaje ovo šta je rekao gospodin Šešelj i što ima neke osnove.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Šešelj, ako pogledamo prethodne dve rečenice, taj vojnik identifikuje granicu Karlobag - Virovitica i kaže "sva mesta gde žive Srbi moraju da budu slobodna". To zvuči kao da vojnik ima zadatak da se Hrvati pomaknu iza te granice, zar se ne slažete?

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Ne, ovo meni uopšte ne zvuči kao vojnik. Ovo je nepoznati vojnik, nešto poput spomenika neznanom junaku. Ja ne znam ni da li je on vojnik, ni kako mu je ime, ni zašto je dao takvu izjavu, ni u koje svrhe, ni koji su mu motivi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Šešelj, vratimo se sada na jedan od prethodnih transkripata kada ste rekli: "Podrazumeva se da kad neko dođe dobrovoljno ovamo da se bori, on zna zašto je došao i zašto se bori". Ja sam vam dao priliku da odgovorite na to. I ja sam izrekao tvrdnju da su vaši vojnici u Vukovaru znali da se bore za to da će, ako uspeju, Hrvati da budu potisnuti iza linije Karlobag - Virovitica.

SVEDOK ŠEŠELJ – ODGOVOR: Ne Hrvati kao narod, odnosno oni koji su se kao Srbi katolici izjašnjavali kao Hrvati, nego hrvatske paravojne formacije, a naša linija Karlobag - Ogulin - Karlovac - Virovitica, podrazumeva da svi Srbi katolici koji su veštački stvarani Hrvati kroz 100 godina, ostanu da žive zajedno sa Srbima pravoslavicima i Srbima muslimanima i to je u skladu sa čitavim nizom mojih izjava. Ja vam nijednu moju izjavu neću opovrći, ali moje izjave kad dovodite u vezu sa izjavama nepoznetog vojnika, onda vam neći ni potvrđivati "jeste, taj nepoznati vojnik govori ono šta ja govorim", to je nemoguće. Čak kada doslovno ponovi moje reči, ni onda vam neći prihvatiti.

Priča s naslovne strane:

Javnost i svedoci

U političkoj čaršiji: haški Tribunal je "ka-ka" i "no-no". Neki to torde iskreno; mnogo više njih licemerno i izokola pokušava da Gde Treba ukaže na svoju novu "političku korektnost". Nije ovde reč samo o novinarima koji svedoče u Hagu; ovde je reč o svakom svedoku koga optužba izvede pred Miloševića: što je svedok precizniji i pouzdaniji to će ga politička čaršija više olajavati

piše: **Miloš Vasić**

Mora da postoji neki razlog zbog koga su novinari "Vremena" Dejan Anastasijević i Jovan Dulović – više od svih dosadašnjih haških svedoka – bili tako napadnuti. Poznato je koliko Milošević, od samog početka svoje karijere, ignoriše nezavisne i prezire režimske novinare, ali teško da bi to bio razlog za ovako široku antipatiju kakva je pokazana ovih dana. Pre će biti da je o nečemu drugom reč: o postoktobarskom taloženju i razdvajanju ("diferencijaciji", kako su govorili drugovi komunisti) srpske, štaviše beogradske političke scene. S nepogrešivim njuhom iskusnih političkih karijerista, nekadašnji Miloševićevi propagandisti, javni i intimni simpatizeri, novinari u civilu i uopšte "nacionalni radnici" u bankrotiranom preduzeću "Velika Srbija d.o.o." (društvu sa zaista veoma ograničenom odgovornošću, ali i znatnim dividendama) potražili su sebi novog generalnog direktora. *Ono* što se Petog oktobra popodne zavuklo u mišju rupu, pokrilo ušima i gledalo da bude tiše od trave, sada polako ispuzava i diže glavu, ohrabreno "umerenim nacionalizmom" ("još smo u poslu!") Vojislava Koštunice, ali i "palanačkim fašizmom" (Dragan Babić) Velje Ilića (Taj Labus nije Srbin, a biće i da je Čivut).

Prve žrtve te postoktobarske "obnove i izgradnje" ruševina Miloševićevog preduzeća ispali su novinari; a i ko bi drugi? Dvanaest godina je ta šaka jada, naoružana samo sa one Krležine "dvije-tri kutije olovnih slova" (*Banket u Blitvi*), iritirala i nervirala i Miloševića i njegove talibane, "nacionalne radnike" i ostalu bratiju ("popovi, topovi, lopovi"; Balašević) svojim hladnim i

preciznim izveštavanjem sa raznih mesta gde su se događale razne stvari, za koje bi sada nastavljači i zatočnici nekako najviše voleli da se zaborave i ne pomenu više nikada. Ta srpsko-hrvatska antihaška koalicija evo se profilisala sasvim jasno, deleći zajedničku filozofiju koju su uglavnom formulisali iz Zagreba neonacista Mladen Švarc, a iz Beograda Marija Milošević, kćer: vidite li kako Hrvati brane svog Norca i Gotovinu, njih sto hiljada na splitskoj rivi, a ne kao vi, kukavice, kaže Marija; ugledajte se na Srbe kako ne daju svoje u Hag, a ne kao vi, kukavice, kaže Švarc. Ako nam je to neka uteha, mi imamo nekako širu odbranu od Haga: ostatke SPS-a, JUL-a, radikale i dva udruženja – Slobodu i ono za odbranu Šljivančanina; u Hrvata je to bolje strukturisano jer imaju piramidu raznih "stožera za odbranu digniteta Domovinskog rata", okupljenu u zajedničkoj koordinaciji crnokošuljaša i otvorenih neoustaša. To je ekipa dobrovoljnih davalaca tuđe krvi, koja čuti i uživa dok drugi rade radnju, a sama glasa telefonom u živim TV emisijama ("Za i protiv" na RTS-u; "Latinica" na HTV-u), šapuće o pogrešnim prezimenima komšija i uopšte je "politički korektna" u bakalnici, na pijaci, kod kuće i na poslu. Suprotno raširenom mišljenju, ovaj novinar smatra da je ta ekipa puno opasnija od otvoreno deklariranih neofašista svih pasmina bivše Jugoslavije.

Naravno da je ta pomenuta iritacija i nervoza, izazvana *drugacijim* izveštavanjem te šake novinarskog jada koja – zamislite! – nije htela da zavija u istom čoporu s Miloševićevim *balkanskim krooslednicima* morala da dođe do izražaja. Nije, naime, nimalo lako, niti je u ljudskoj prirodi, pogledati se u ogledalo, videti na sebi magareće uši kao u crtanom filmu i reći sam sebi: "Budalo glupa, dopustio si da te Milošević voza tolike godine, davao si pare Jezdi i Dafini, glasao si naizmenice za SPS i radikale, nosio si *target* i đuskao po mostovima i šta sad?" Tu, opet sasvim u skladu s ljudskom prirodom, nastupaju dve psihološke kategorije poznate kao potiskivanje i racionalizacija: "ništa se nije desilo" i "ako se i desilo, trebalo je" i "a šta su oni nama radili?"; i sve to istovremeno. Ako ste primetili neku sličnost sa strategijom Miloševićeve odbrane u Hagu – u pravu ste. Optuženi, međutim, ima pravo da se brani kako zna i ume; ostali svet bi trebalo da ima neku svoju sopstvenu mrvu morala i savesti, što se od optuženog ne očekuje.

Из takve atmosfere svako je izvukao svoje zaključke i smernice za napad na Anastasijevića i Dulovića. Kad su se zgodne mete već namestile, trebalo je samo malo podgrejati desetogodišnju Miloševićevu čorbu, zaprženu "špijunima" (kako on to dobro zna: "Jeste li vi špijun?", pitao je oba svedoka), "patriotizmom" i belosvetskim zaverama. Tu su se sada ocrtała dva pristupa za napade: direktni (pravo u glavu) i pseudoprincipijelni.

Direktni pristup je barem jasan i iskren: svedoci lažu i kvit. Tako se, naravno, prvo pojavilo udruženje Sloboda (za Slobu), sa lakonskim saopštenjem: svedok Dulović govori "laži i neistine"; ostatak saslušanja zatvoren je za javnost da bi se sakrilo kako ga je Sloba raskrinkao, kaže izvesni Dragan Ivanović iz Slobode. Njemu se pridružio i čuveni Goran Matić, koji je odmah, tek što se saslušanje završilo, izjavio da je Sloba trijumfovao. Kasnije će se doznati da Milošević nije hteo da iskoristi preostalih 25 minuta za unakrsno ispitivanje svedoka Dulovića – što je prvi takav slučaj od početka suđenja: uvek je Milošević kukao da nema dovoljno vremena da ispita svedoke. Ta okolnost ukazuje na suprotan zaključak.

Onda se – takođe očekivano – javio i Odbor za odbranu Veselina Šljivančanina. Izvesna Vesna Gojković izjavila je za "Nacional" kako ih "nije iznenadila količina laži koje su izrekli Dejan Anastasijević i Jovan Dulović. Uostalom, zar iko očekuje da se iz Haškog tribunala čuje bilo kakva istina. Iznenadilo nas je da Tribunal za tolike pare nije uspeo da dovede nijednog svedoka koji je zaista bio u Vukovaru. Dulović u svom svedočenju spominje samo ulicu koja se zove Nova. To je ulica koja se nalazi na Petrovoj gori i teško da je mogao čuti i videti šta se dešavalo u Vukovaru. Taj sud je najgori svetski cirkus", kaže Vesna Gojković i najavljuje da će Odbor vrlo brzo objaviti "svedočenja novinara, odnosno ratnih izveštača, koji su zaista bili u Vukovaru", a da je "Šljivančanin otišao u Vukovar da brani narod od ustaša".

Nekako istovremeno u "Glasu javnosti", a iz pera Dragana Vlahovića, pojavljuje se hvalospev knjizi *Masakriranje istine* izvesnog Miša Vujovića, "beogradskog novinara i publiciste", kao uzora pravog novinarstva. Recenzent Zoran Bogavac ("Duga" iz najveselijeg perioda) kaže da Vujović "preciznim mirom obducenta nad već pomalo ohladnelim lešom srpstva (Srbi će i ovaj svoj novi poraz preživeti, samo nisam siguran da li će mi se taj novi narod, pod starim imenom svideti)" i tako dalje "rasprema fakta i faktoide" i u tom pravcu. Sam vrlo autor otkriva da "čak ni tokom Drugog svetskog rata svet nije bio toliko homogenizovan u borbi protiv Hitlera, kao u kampanji satanizovanja i bombardovanja Srba". Pa kaže: "Rame uz rame marširali su islamisti, rimokatolici, sajentolozi, protestanti, baptisti, masoni, satanisti, *judaistički finansijski centri moći*, antisemitske organizacije, trilaterale, humanitarni fondovi, narko-karteli, lovci na glave i senzacije, psi rata, hijene za odnose sa javnošću i ko već ne", rekao je Vujović. A? Toliko nas mrze da su se spojili Jevreji i antisemiti sa "poraženim komunistima sa Osme sednice".

Dve-tri stranice dalje, "Glas javnosti" objavljuje celu stranu pisma "očevica događaja Ljubiše Vukašinića" pod naslovom "Minhauzenska

prisećanja novinara Dulovića". To prilično konfuzno i histerično pismeno puno je polupisмениh emocionalnih izliva tipa "učesnik ove planetarne lakrdije, novinar 'Vremena' Jovan Dulović"; "preispoljne laži" itd., zbog čega je autor odlučio da – doslovce – "ovim napisom pokušam da ogoljenu sramotu istine pokrijem barem smokvinim listom". To se inače zove frejdovska omaška: upravo je "ogoljena sramota istine" autorov problem, pa ga stoga on i pokriva "smokvinim listom", mada neuspješno. Kad se čovek – uz izvesne napore – probije kroz taj dosadni i pregrejani tekst, koji kao da je pisan u najslavnija doba "Ekspresa" i "Novosti" iz 1991–1992, stvar se svodi na dva-tri argumenta, podudarna s argumentacijom Odbora za odbranu Veselina Šljivančanina i očito istog porekla. Argumentacija je, međutim, pogrešna u osnovnim činjenicama, što ukazuje da "očevidad" ne zna gde je Dulović i šta radio po Vukovaru, već ga je neko – sva je prilika Šljivančanin sam – nahranio podacima. Pre svega, Jovan Dulović ne pije i uopšte je umeren čovek, pa su blesave aluzije na "alkoholne pare" (isparenja), žderanje i pijančenje ("svoju privrženost srpstvu uglavnom /i jedino/ iskazivao stavljanjem na tantalove /zapazite malo "t"; M.V./ muke svoj želudac i bešiku prilikom bitaka protiv obilne trpeze"...) a sve "smišljajući usput kako će jednog dana ocrniti svoje tadašnje domaćine"... (greške u padežu su iz originala u "Glasu javnosti"; svaka čast uredniku), dakle, sasvim neistinite. Slično je i s topografskim detaljima: nije Dulović "dojezdio... u naselje Petrova Gora (ulica Nova) pod firmom borca za srpstvo", već je reč o ulici Novoj na Sajmištu, za koje "očevidad" kaže da Dulović nije na njega kročio. A "firma borca za srpstvo" je poslednja pod kojom bi se on ikada javio, kao što znaju svi koji su ga ikada videli – za razliku od Vukašinovića. Da je "Glasov" vrlo "očevidad" barem gledao onaj deo direktnog prenosa iz Haga koji je bio otvoren, stigao bi da razmisli. Vukašinović se iščuđava nad Dulovićevim zapažanjem da je tadašnji major Šljivančanin nosio pušku; ta puška, AKSU-74, igra izvesnu ulogu u ovoj priči, a to će se videti kasnije. I tako dalje; tu se negde završava psihološki mehanizam potiskivanja i negacije (nalik na "izmišljene hladnjače", "kakav Sjeverin, koji Štrpci" i slično).

Pseudoprincipijelni napadi malo su – ne mnogo, međutim – prefinjeniji. Tu je pre svega argumentacija Udruženja novinara Srbije koja se oslanja na "profesionalne razloge" koje nikada ne bi samo smislilo da im ih vašingtonski "Post" nije ponudio u slučaju Džonatana Randala. K'o biva, ako novinari svedoče na sudu, onda će kolegama otežati rad na terenu. Kao da su članovi tog udruženja ikada videli opasnog terena i radili preko linija fronta u ovim našim ratovima, pa znaju. Novinara čuva njegovo pošteno izveštavanje i ništa

drugo. Zaštita izvora informacija je nešto sasvim drugo, što sa ovom pričom nema veze. Tu je o nečemu drugome reč: o novinarskoj čaršiji koja operiše iz "bermudskog trougla" ("Šumatovac" – "Lipa" – "Grmeč") i njegovih depandansi ("Prešernova klet" itd.). Iz tog vrela nepresušne mudrosti napojio se i Ivan Nikolić, novinar "Danasa", pišući portret zlosrećnog Jovana Dulovića. Zna se dobro zašto dotični Jovan uživa izuzetnu nepopularnost u krugovima Miloševićevih propagandista iz redakcija kojima su rukovodili Slobodan Jovanović, Dragan Milanović, hađija Antić, Teodor Anđelić, Rade Brajović i slični predvodnici pseudopatriotskog čopora; da ne ulazimo u detalje... Odatle i priča "Danasovog" novinara o "pranju biografije" i ostalom: ta se priča po "bermudskom trouglu" priča već danima; pričaju je isti oni koji su svojevremeno zapenušeno raznosili propagandističke laži, dok su Dejan i Jovan rizikovali kožu na terenu.

Ako ima neke koristi iz cele ove tužne priče, ta je korist nekako klasičnog tipa: u cara Trajana kozje uši i to. Pre ili kasnije će "ogoljena sramota istine" izaći ispod onog "Glasovog" nesrećnog frejdovskog "smokvinog lista". Ipak su – na kraju krajeva – one dve Krležine "kutijice olovnih slova" ispale jače i trajnije od Šljivančaninovih pušaka, Miloševićevih "crvenih beretki", tenkova i artiljerije.

"Vreme", br. 616, 24. oktobar 2002.

Transkript audio zapisa sa glavnog pretresa od 13.09.2005. godine

SVEDOK KARLOVIĆ VILIM: Pa evo ja ću krenuti od početka pa do nekakvog svog kraja, do nekog svog privođenja u Sremsku Mitrovicu, inače ako malo budem zastajkivao ja se ispričavam odmah unapred. Malo sam uzbuđen i zbog nekih emotivnih razloga, jer sam saznao da su na ovom sudu dva čoveka zbog kojih sam ja danas i živ imam obitelj i funkcioniram kao normalan čovek.

Ja sam kao dobrovoljac pristupio Zboru narodne garde u vreme onim događanja svih koji su bili 1991. godine i po zadatku, po zapovedi kao pripadnik Zbora narodne garde sam bio upućen na ratište u Vukovat. Tamo sam proveo do zadnjih dana gde sam se i predao sa kompletnim ljudstvom, znači koji se zateklo tih dana u bolnici. Iz bolnice 20. studenog, jeli, 20. novembra smo otpremljeni na to poljoprivredno dobro "Ovčara". Po mom sjećanju na Ovčaru je dovezeno 5 i po autobusa. Znači, pet punih autobusa i sećam se da je jedan autobus bio na pola pun, a to sjećam još jer smo pre nego što smo doveženi na Ovčaru jedno vreme stajali u mislim da je to Vukovarska kasarna, pa pošto smo bili u grupu, ja sam uspeo videti da je taj jedan autobus poluprazan, zato je ta neakva moja procena bila negde oko 270 ljudi da je doveženo na to poljoprivredno dobro "Ovčara". Kada smo doveženi na samu "Ovčaru" autobusi su stali u koloni i izvođeni smo autobus po autobus i kroz špalir smo, prvo smo stajali pred hangarom naše osobne stvari dokumente, novac u biti sve što smo imali kod sebe čak i odeću i onda smo ulazili u taj hangar gde su ljudi normalno, mislim nije normalno ali su tučeni, maltretirani i sve ono što je dalje bilo. Dok sam ja boravio na samoj Ovčari osobno nisam video niti jedno pucanje ni streljanje niti ubijanje, ali bile su strahovite batine i video sam da su ljudi ležali u nesvestici, tamo se tuklo čim se god stiglo od batina, lanaca, neakvih, praktički od pušaka, od svega što se našlo pri ruci udarali su ljude. Bitno je samo napomenuti da ima još jedan čovek ja sam

imao stvarno malo svima vama koji me slušate ta moja priča zvuči neverovatno zato jer ovoga sam iz Zagreba i nisam imao nikakvih poznatih ljudi koji bi me spasili eto ja pa pošto sam jedan pa ću reći samo bog i eto tako tri čoveka na kraju su bitna zašto sam ja danas živ. Na "Ovčari" mi je glavu spasio jedan momak pod nadimkom "Štuka" koji mi se tad predstavio da je iz Rume. Pošto sma ja pre rata dolazio u Rumu i s jednim kolegom sam, prijateljem od svoga oca putovali smo u Istanbul i tako malo ono biću iskren neku smo robu kupovali tako da sam dolazio u Rumu i u tom redu dok smo čekali da uđemo u hangar ja sam ušao u razgovor s tim vojnikom "Štukom" pod nadimkom "Štuka" jer imena, sećam se da mi je rekao ime, ali ne bih rekao, slučajno da ne bi krivo rekao jer se dobro sećam "Štuke" to mi je ostalo u sećanju. I u trenucima ono kad je on mene pitao otkud sam ja sam rekao da sam iz Zagreba, on je onda je on meni rekoa pa šta ti je trebalo da se tu nađeš, i tako u uglavnom toj konverzaciji on mi je otkrio da je iz Rume na šta sam ja njemu rekao da sam često dolazio u Rumu i malo smo uspoređivali gde sam ja to dolazio i ispostavilo se da on tamo blizu stanuje. Ja sam ga pitao pa prijatelju, ono mi smo malo pomalo dolazili u tom redu do tog špalira gde smo ulazili u hangar, kako smo izvedeni iz autobusa. Ja velim prijatelju pa šta će biti ovo. Veli on, veli bojim se da ćete svi biti ubijeni takomi je rekao. Ja velim njemu, pa daj molim te spasi mi život ako možeš. On je rekao ne znam, teško da ću moći ono jer on je isto bio, ja sam tadaimao 20 i mislim jednu godinu, a mislim da je i on bio mojih 20-tak godina, znam da je bio mlađi momak, uglavnom kad sam ja prošao taj špalir i počeo dobijati prve batine, on je sa jednim zapovednikom, čini mi se da je to bio po činu kapetan došao ponovo u taj hangar i kad sam ja već počeo dobijati batine i izvukao me van. Nas je bilo čini mi se sedam ukupno pod hangarom koji smo izvučeni i bilo je tu još momaka sa srpske strane koji su čuvali te svoje koji su izvadili Hrvate vani. Među njimaje i taj "Štuka" čuvao mene čini mi se i da je od doktora sad ne mogu se točno setiti se Ivankovića ili Ivanovića čini mi se Ivankovića sin bio vani i još je bilo nekoliko tih ljudi iz srpskih formacija koji su nas čueli vani. Sećam se dobro da je kapetan rekao "Štuki" veli čuvajte ih vani da ih ne bi četnici ubili. Nakon toga, nakon jedno dva sata mi smo vani stajali možda jedno sat, sat i po, dva unutra i dalje su se zarobljenici tukli i počelo je neakvo popisivanje čak mislim da sam u tom popisivanju da je inas sedam popisano da smo uvedeni u hangar kad su batine prestale i nas sedamje popisano tamo kod nekakvog oficira, uglavnom smo neakvim kombijem nas sedamje odveženo na skladište "Modoteks" u Vukovaru. Boraveći na tom skladištu došli smo na skladište gde su uglavnom bili starci, žene djeca civili i nakon

nekoj vremena, ja ću tako reći, ne bih hteo da uvredim nikoga u ovoj sudnici ali ja ću se izraziti izrazom kojim su i sami ti ljudi sebe nazivali pa ću tako i upotrebiti izraz ne s namerom da bilo koga vređam. Na to skladište su došli ponovo ljudi četničke formacije i čoveku pod nadimkom čini mi se "deda" koji je bilo malo stariji koji je čuvao sve civile koji su trebali tu noć negde otići ili predjutro, znači to vam još uek govorim o razdoblju večeri 20. novembra na 21. Uglavnom, ta četnička formacija je zapretila tom dedi da pošto je činjenica da se nas ttamom skupilo 7 muškaraca među svim tim ljudima civilima, ženama itd. i onda su oni zapretili tom dedi da mi ne možemo na nikakvu razmenu ići nego da nas ujutru mora odvesti negde drugde. I tako je bilo tokom noći su te žene, djeca i ostali su otišli sa autobusima i nas je sedam ostalo u tom skladištu i deda i još neznam koliko vojnika, čini mi se to su bili ovi redovni vojnici su nas otpratili ponovo u novo skladište "Velepromet". Ja sam posle saznao od ovih Vukovaraca koji su tamo bili samnom da je to čini mi se to na "Veleprometu" da se te prostorije zovu prostorije stolarije. Ja to tada nisam znao jer stvarno velim iz Zagreba sam i uopće nisam poznavao taj kraj. E sad, na tom, koliko god je, pazite ja ću biti slobodan pa ću tako mi je najlakše da svojim rečima, i kroz priču vam ispričam pa onda posle tko bude imao pitanja normalno će me pitati. Koliko god je ta "Ovčara" bila reći ću opasna za preživeti, toliko je taj "Velepromet" bio možda na neki način isto specifičan i težak. Taj celi dan 21. studenog – novembra s tog skladišta, ja ću opet upotrebiti taj izraz i opet velim da ne žalim nikoga uvrediti s tim izrazom iz razloga što su ti ljudi sami sebe tako predstavljali cjeli dan su te, ja se sećam dve grupe ljudi u četničkim odorama koje su dolazile na to skladište na tu "stolariju" i izvodili su ljude vani. Specifično je to što je ovoga, neki su se morali odmah i skinuti i uglavnom to su relativno se to blizu sve događalo da smo čuli i krikove i zapomaganja uglavnom ljudi koji su izvedeni, bile su dve prostorije, ali ja pričam o svojoj prostoriji iz koje su izvedeni ti ljudi, znači te dve grupe su se cjeli dan tamo izmenjivale i ljudi su ubijani s tog skladišta u "Veleprometu".

Ja sam došao na red negde pred večer. U tu "stolariju", prostoriju stolarije, po mene je došla grupa ljudi koje taj dan nisam ih još video da su bilo koga izveli, sećam se kao dan danas, ja sam posle saznao kako tog čoveka zovu. Posle mi se predstavio kao "Belgija" uglavnom taj "Belgija" i posle sam saznao i za drugog koji se predstavio kao "Čedo" su izveli mene, "Belgija" mi je došao i rekao mi je to se sećam kao danas ti lepi crni dođi. Kako sam ja na sebi imao neaku jaknu koju mi je "Štuka" s one hrpe odeće i garderobe sad se malo vraćam retroaktivno na "Ovčaru", imao sam dve specifične stvari na

sebi imao sam tzv. "zenga" čizme žute i kako sam ušao u hangar već sam bio ono skinut i onda mi je "Štuka" sa te hrpe našao neakve cipele i rekao mi je skidaj te "zenge" neću te moći sačuvati i dao mi je neakvu jaknu na nagnem na sebe, sad se ponovo vraćam na tu "stolariju" kada sam se ja dignuo kad me taj "Belgija" provao ti lepi crni dođi i meni je ta jakna pala on mi je rekao ne treba, neće ti trebati. Ja sam znao što mi se, što me sledi, s obzirom da celi dan je bio takav mučan, slušali smo i krikove i pucnjeve i znali smo da se ljudi izvode na ubijanje. Zanimljivo je da te "stolarije", te dve prostorije je čuvao čovjek sećam se da je Makedonac, bio je zapovjednik voda Vojne policije. Ustvari ne znam, da li je bio, pardon, ne zapovjednik voda, znam da su ga zvali vodnik. E sad da li je on bio zapovjednik voda jer je bio samo u osiguranju, uglavnom on je bio zadužen za nas i on nas je dao tim formacijama koje su dolazile. Izveden sam iz te prostorije. Nakon jedno 100 metara je došao neakav auto i svi smo zajedno seli u auto znači, vozač, "Belgija", "Čedo" i ja i odvežen sam u jednu kuću na Petrovoj gori. Sad je malo ono specifično mi smo imali određenu konverzaciju, ja sam rekao "Belgiji" rekao, veli on meni idemo na neakvo ispitivanje, ja velimreko ma prijatelju znam da ovoga će te me ubiti, a ne nećemo, nećemo, uglavnom kad smo ušli u tu kuću onda je nastalo jedno ošće veselje ono u stilu, evo ga imamo ga biće zabave i tako. Opet je specifično u tu kuću kad sam došao tu su opet bili ljudi u formacijama, znači obučeni u četničke odore i oni su se kao takvim predstavljali. Ja sam posjednut na jednu stolicu. Normalno odmah sa počeo dobijati batine i skinuli su mi odeću i ono počela je tortura. "Belgija" je bio sa moje ljeve strane. Znam da je bio s njima u društvu i jedan čovek koji je bio starijih godina, makar neverujem da toliko imao godina kako se on meni predstavio. On je rekao meni kao ja sam još bio četnik u prošlom ratu. Sumnjam da je, ali vjerovatno mu je to inponiralo da me tako uplaši ili ne znam šta. Čedo, koji je imao pušku on mi je bio celo vrijeme dok sam ja sedeo njih je bilo jedno 15-tak, 16 više ne znam u toj prostoriji, uglavnom bio jedan veliki tol kroz celu prostoriju tu ja sam sjedio s druge strane, oni su svi okolo i Čedo mi je bio iza leđa cjelo vreme s puškom na glavi, s desne strane mi je bio taj stariji čovjek i s ljeve strane mi je bio "Belgija". I uglavnom u toj cjeloj torturi bio sam, pokušali su me upaljačem paliti bradavice, uho, kosu, međutim kad je te dane ono rominjala kiša pa nije mi baš sve to planulo i bio sam onako vlažan, ono je to malo izgorelo ali nije to bilo strašno onda je "Belgija" sa stola uzeo sveću, pa mi je sa svećom palio bradavice, ruku i uho mi je isto palio, imao samneke mehure, a ovaj stariji čovek mi je razbio od flašu glavu i sa flašom me je isekao po ruci i po leđima.

E sad, dolazim do onoga što je meni bitno i što na neki način mene stavlja u jedno emotivno stanje jer nisam zaista očekivao da ću doći u priliku da sve to ispričam i drago mi je što je to sve u Beogradu i nije u Hagu ili bilo gdje drugde. Ja ću biti iskren nisam očekivao da mi se mazi, da mi se pazi ali nisam ni očekivao da me netko zakolje. Specifično je to, pre nego što dođem na ovu glavnu stvar koja se dogodila i zašto sam ja u biti danas došao ovde zbog dvojice ljudi da ispričam svoju priču i da vi kao sudci i sudsko vjeće shvatite da, nemojte me krivo razumjeti ali ljudi koji treba odgovarati, neka odgovaraju a oni koji su zaista izložili svoj život da bi spasili moj život mislim da treba dobro razmisliti o tome što učiniti s takvim ljudima.

Bitno je još naglasiti da je cjelo vreme s njima bila u društvu jedna žena koja ih je nagovorila da, nagovarala dame oni odu silovat, da će mi ona onda odrezati genitalije a onda nek me oni u dvorištu tamo zakolju. U kući se pojavio čovjek koji je, ja ga se sjećam kao dan danas glavna karakteristika po kojeg ga se sjećamimao je zamotan u ljevu ruku i znam da je bio viši od mene i on je "Belgiji" u jednom trenutku rekao što to radiš, on se, ja se ne mogu sada sjetiti, uglavnom taj čovjek se zatekao na vratima došao je u tu prostoriju i počeo se svađati s "Belgijom" zašto to radi. Nemoj to raditi, zašto to radiš, koji ti je, da ne kažem šta i na to mu je "Belgija", ja upotrebljavam nadimke koje sam tad čuo od njih. Možda taj čovjek se nikad više nije predstavio "Belgija" možda nikad ni prije nije bio "Belgija". Ja upotrebljavam nadimke koje sam tada čuo. I tad je "Belgija" njemu rekao veli ti ako ne možeš veli, ako ne želiš gledati, ne moraš biti ovdje. Taj čovjek je izašao i još je i dalje nastavljen ta tortura, tučenje, sećam se da sam ovoga, rekao sam im ja znam da ćete vi mene ubiti reko tri dana nisam pio ni jeo ništa ovo kako je ta predaja i ja ću upotrebiti zagrebački "sleng" i ta frka cjela bila, ljudi dajte imam jednu želju ispunite mi je pa onda neka bude što bude, rekao žedan sam i gladan sam dajte mi samo vode da se napijem. I tad naravno nisam dobio ni vode ni ništa, kroz to neko vreme taman u trenutku kad su se spremali negde mene izvesti vani ja opet govorim taj čovjek je otišao. Znači to je nekakvo razdoblje 15-tak minuta se događa. Znam mogu se sjetiti da je to neakvo kraće vreme jer nije bilo puno vremena i pošto sam ono u tim trenucima, vjerovatno će te me mnogi od vas shvatiti kad više nemaš nikakve mogućnosti jedino ono što ti ostane razmišljanje o bogu da će ti možda bog pomoći. Sjećam se ja sam onda u tim trenucima samo razmišljao ono kao neakav klinac koji je odgojen u neakvoj vjeri reko "Isuse pomoz mi sada da izdržim muke kako si ih ti izdržao" jer sam video da je to ozbiljna priča. U tom trenutku dolazi u tu istu prostoriju vraća se taj čovjek, taj čovjek sa zamotanom rukom i s njim dolazi

čovjek u odori, čini mi se da je šarena odora, a bio mi je specifičan po dvije stvari. Sećam se dobro da je nosio beretku čini mi se plavu sa zvjezdom petokrakom i ja ne znam da li su optuženi tu ne bih hteo čovjeka uvrediti ali to je jedna karakteristika po kojoj sam ga zapamtio da je malo u križ gledao. Uglavnom tu je počela jedna velika svađa. Sjećam se njega sam prvog zapamtio po nadimku jer su ga počeli tako zvati. To je bio čovjek pod nadimkom "Kina" koji se počeo svađati s njima, sjećam se da je "Belgiji" govorio koji ti je vrug ne možeš veli ruke krvariti. Sjećam se da je rekao ti si mlad čovjek, šta to radiš i prošao je kroz prostoriju s druge strane stola i primio me za ruku i on me vukao prema van a taj "Belgija" me vukao na svoju stranu. I uglavnom, ovoga tu je izbila jedna svađa među njima, međutim, "Kina", Kinez nije opće hteo odstupiti izveo me vani na dvorište a uz njega cjelo vreme je bio taj čovjek sa zamotanom rukom. Ja ću sad upotrebiti njegov nadimak da cjelo vreme ne govorim čovjek sa zamotanom rukom jer sam posle saznao posle se on meni predstavio kako mu je nadimak. Rekao je on meni ime i prezime, ali sam ja to samo zapamtio nadimak nisam mogao ime i prezime zapamtiti. To je bio čovjek pod nadimkom "Mare" koji je stao skupa sa Kinezom u to dvorište kad su me izveli vani i oni su mene stavili iza svojih leđa. Cjela ta formacija ljudi je izašla vani. Najgori je bio taj "Čedo" koji je s puškom cjelo vreme pokušavao doći nekako do mene i uglavnom "Kina" je rekao njima, veli ako će te htjeti njega moraćete prvo u nas pucati pa nećete valjda u svoje pucati. I tu je i dalje oni su tražili vratite ga, pustite ga nemoj sad, kako ga možeš ti nama doći uzet, šta to radiš, međutim, "Kinez" je mene izveo na ulicu skupa sa Marom. Mara i Kinez i rekao mi je kao odi ispred nas par metara i tu su svi ostali u dvorištu nisu više izlazili na tu ulicu. Ja bih volio da vam mogu reći koja je ulica i to ali zaista nemam pojma, ono bio je mrak, to je taj dio nikad nisam bio niti ne znam gde je to. Znam da je samo Petrova gora. I uglavnom mi smo po toj neakvoj ulici došli i došli smo do jedne kuće gde jebila neakva žena i neakav čovjek. Pošto sam ja bio gore gol, onda je Kina i Mare su tražili od te žene da mi daju vode i žena je iznela i dala mi je jabuku i dobio sam vode i iznela mi je neakav džemper da se obučem da se zagnem. I u tom trenutku je kako smo mi u dvorištu bili ponovo došao Belgija. I ponovo je tražio Kinu da mene predaju ipak njima, još kao samo njega i neću više, i tako neakve priče, uglavnom opet je Kinez sve to odbio i Kinez i Mare su me dalje dovezli do jedne kuće u kojoj je bila, koliko se sjećam, čini mi se da je bila vojna policija i tu je isto bio jedan zapovjednik te vojne policije čovjek srednjih godina. Oni su mene stavili u transporter, tj njihov zapovjednik srednjih godina po činu više ne znam šta je, čini mi se i tada daje bio kapetan

ali manje važno i u transporter su ušli i Kina i Marei još jedno dva vojnika, bilo nas je jedno 7-8. I oni su mene, ponovo su me vratili na to mjesto u "stolariju" "Velepromet". Međutim, tu je ovoga, specifično da je došlo do jedne svađe između Mare i tog vojnog policajca, jer sećam se da je Mare rekao tom vojnom policajcu kako možeš, zašto to radiš, zašto ljude daješ, pa šta ti je pa šta si govno i tako u tom stilu, ovaj opet na njega. Tu je onako došlo skoro do verbalnog sukoba. I uglavnom taj zapovjednik koji je došao sa Marom i sa Kinom, taj od te Vojne policije, čovjek srednjih godina on je obavjestio zapovjednika vukovarske voarne – kasarne koji je tad bio sa vojskom u vukovarskoj kasarni. To je sad jedan zaključak da ga je obavjestio jer nedugo iza toga je došao on sa vojskom i došao je vidjet što se to događa. Kada je čovjek došao ponovo i sjećam se ja sam ponovo vraćen u tu ćeliju. Doduše, ja sam tada Maru pitao sam ga prijatelju kako da te zapamtim, mislim zašto mi glavu spašavaš. Ne razumem. Veli on meni sećam se onako uneo mi se u facu, veli dobro me zapamti, ko ti je život spasio, veli ti si za sad siguran veli, a što će biti samnom ne znam. I tu sam rastao se od njega, ušao sam u tu prostoriju "stolarije" i nakon nekog vremena dolazi taj gospodin. Posle sam saznao da je on zapovjednik u vukovarskoj kasarni. Sjećam se ja sam ono kako sam bio izrezan, zapaljen, bila mi je tu glava razbijena, tu od flaše, tu od puške i onako bio sam zagrnuto onom jaknom koja mi je ostala kad sam odlazio iz te stolarije. Onako sam malo kunjao, čuo sam onako grupan glas gdje taj momak što su ga izrezali. Ja se dignem, skinem jaknu i onaj džemper što sam dobio od one žene, i on mi je to pogledao. Sjećam se kao dan danas čovjek veliki, iza njega je bio jedan dječko specijalac isto sa oružjem, ono psovka, naša klasična balkanska, majku im i do sad smo se sa ustašama veli obračunavali a sad ćemo morati s četnicima. I uglavnom taj je zapovjednik sad ulazim u dio priče koji nije bitan za ova dva čovjeka skratću je koliko god mogu. Nas je sa tog "Veleprometa" nas je stavio u autobus, mene je stavio u svoj osobni auto "Opel Omega" sjećam se kao dan danas odvezli su nas u vukovarsku kasarnu. Tu smo noć 21. prenočili i 22. ujutro su nas autobusi deportovali u Sremsku Mitrovicu gde sam ja nakon toga još šest mjeseci proveo u logoru. Ja ne mogu vama ni dočarat, niti opisat trenutke koje sam ja preživljavao i što je normalno niti ne očekujem od vas da se skroz uživite u to, ali ljudi koji su meni spasili život "Kina" i "Mare" oni su se zaista morali izboriti da mi spasu život. Oni su stali pred oružje oni su bili cjelo vreme sa mnom i štitili me. Ja zaista biću iskren nisam znao uopće da su ljudi optuženi za ratni zločin, inače biću vam iskren, ja sam nekako po strani svih tih događanja. Probajte me razumjeti i vi koji vodite optužbu i vi koji branite da sam u posebnim

emotivnim dojmom. Pokušavam bit realan i svi koji su napravili bilo kakve gadosti trebaju odgovarati bilo s vaše strane srpske, bilo s naše strane takav je moj stav.

Danas imam šestoto djece, imam predivan život, uživam u obitelji, odgajam djecu a sve to ne bi bilo moguće da nije bilo trojice ljudi opet moram reći trojice krenuću od malog "Štuke". Za njega sam jedino saznao da je zaštićeni svjedok pa do onda "Kineza" i do Mare. Ja sam u ratu izgubio i brata koji je imao 18 i po godina. Naravno mi smo bili dobrovoljci i ja i on dok smo kao klinci razgovarali znali smo da će možda jedan od nas izgubiti život i tako se i dogodilo. Vjerovali smo u neke svoje ideale, i neku svoju stvar isto kao i što su Srbi koji su s druge strane se borili vjerovali u svoje. I ljudi koji su meni sa srpske strane spasili glavu pomogli su mi da ja u sebi, bez obzira na se svoje patnje koje sam prošao ne osjećam nikakvu mržnju kao prema narodu što se tiče Srba. Tako da, na žalost svako zlo ima neko dobro. Velim pod posebnim sam emotivnim dojmom. Ja molim i optužbu i odbranu da me razumeju i vas kako sudsko vjeće i ja bih osobno volio ako mogu imati šansu opće vidjet ta dva čovjeka pa bio bi red da im stisnem ruku i da im zahvalim za to što sam ja danas živ.

PREDSEDNIK VEĆA: A šta to znači? Imamo tu neka svedočenja koja ne govore o predaji nego o jednom sklanjanju u vukovarsku bolnicu u smislu razoružavanja prethodnog sklanjanja municije, oružja, sklanjanje u vukovarsku bolnicu imamo i jednu zvaničnu predaju Mitničkog bataljona koja je znači urađena zvanično po vojnim propisima itd. pa bih Vas u tom smislu pitao kad ste vi ušli u vukovarsku bolnicu i kako, jer to kompletna neka jedinica, koja jedinica? Kako je to uopšte bilo?

SVEDOK KARLOVIĆ VILIM: Pa gledajte ti dani Vukovara su bili specifični. Ja sam došao sa svojom postrojom koja je, jedinicom, koja je brojala 20.tak ljudi. Međutim, tih zadnjih dana Vukovara to vam je bilo jedno rasulo svih tih naših hrvatskih formacija. Praktički, tu nije bilo neakvih sad jedinica da bih ja mogao reći bio sam ova ili ona jedinica. Mi smo došli tamo kao Zbor narodne garde. Podjelili smo se sa domaćim tim članstvom i uglavnom ono kako je ja ću se izraziću se tako protivnička strana kako je stezala obruč mi smo sve bliže i bliže bili ovoga i centru grada i toj bolnici. Uglavnom u bolnicu sam ušao večer prije, znači prije tog odvođenja na Ovčaru. Znači prije tog 20.

PREDSEDNIK VEĆA: E to Vas pitam. Dan, dva, tri, koliko pre toga?

SVEDOK KARLOVIĆ VILIM: Dan prije ulaska, znači. Jer mi smo držali neakve pozicije oko bolnice makar tu više nije bilo neakvog aktivnog otpora jer je praktički smo bili već, bili smo svesni, bilo je pitanje sata i dana

da se predamo. I uglavnom znam da je bio na neki način ultimatum da više iz kruga bolnice ne sme nijedan metak biti ispaljen. U bolnici je bilo već par tisuća ljudi koji su čekali da se nešto završi i među njima sam bio ja, bio sam nešto lakše ranjen. U bolnici je bilo 7 ili 8 mojih kolega vojnika koji su ranjeni i meni je bilo najshodnije da odem isto u bolnicu i da pričekamo da se dogodi to što se dogodilo. Mislim ako Vas zadovoljava opće taj odgovor.

SVEDOK KARLOVIĆ VILIM: Čini mi se da je vojska u bolnicu ušla 19. Sad ne mogu se sjetiti da li je to bilo u neakvom podnevnom terminu, popodnevnom, predvečernjem zaista to mi je danas kao u magli. U tom prvom ulasku je bilo sve okej. Mi nismo opće osjećali da će se nešto događati. Tek drugo jutro, znači 20-og je počela ta selekcija. Da budem iskren ja kad sam se zatekao među tom grupom, ovoga, 200 i nešto ljudi za Ovčaru, nisam tad opće znao da se selekcioniraju lakše ranjeni, teže ranjeni. Vidio sam uglavnom da su ljudi ranjeni.

PROCES U BEOGRADU

PONOVO ĆE SE SUDITI ZA ZLOČIN NA 'OVČARI'
2.1.2007 17:02 BEOGRAD (Tanjug)

U Specijalnom sudu ponovo će se suditi optuženima za ubistvo oko 200 hrvatskih zarobljenika na poljoprivrednom dobru "Ovčara" kod Vukovara 1991. godine, jer je Vrhovni sud Srbije ukinuo prvostepenu presudu za ovaj zločin i predmet vratio na ponovno suđenje.

U Veću za ratne zločine Okružnog suda 12. decembra 2005. godine doneta je prva presuda za ratne zločine - za ubistvo više od 200 zarobljenika na "Ovčari" u noći između 20. i 21. novembra 1991.

Sa glavnog pretresa od 01.10.2004. godine
Svedok JOVAN DULOVIĆ

PREDSEDNIK VEĆA: Gospodine Duloviću ono o čemu bismo želeli da čujemo od Vas jeste, jesu događaji kojima ste Vi prisustvovali, shvatio sam da ste bili ratni izveštaj "Politike ekspres" u jesen 91. godine iz Vukovara?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Da.

PREDSEDNIK VEĆA: Pričajte nam o tim danima i o dešavanjima i o Vašim zapažanjima i tog perioda.

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Pa moje prisustvo na tim ratnim područjima datira još od maja, od maja 91., kada sam bio izveštač i bio sam u Borovom selu. Između Borovog sela, Borovog naselja "Aerodrom", tamo su bile hrvatske oružane snage, s ove strane naše. Tu sam boravio tokom nekoliko meseci, s tim što sam prelazio kod Bogojeva, zajedno sa kolegama. Novinara je bilo puno koji su isključivo sa propusnicama mogli da prisustvuju i da budu na tome delu ratišta i izveštavo sam, pošto sam imao i kola i vozača i fotoreportera, prelazili smo most kod Bogojeva i iz Odžaka je postojala u hotelu u Odžacima telefonska veza, pa smo slali, svi smo slali izveštaje na taj način. Dobro, taj period to je, Vas više zanima jesen, je li tako?

PREDSEDNIK VEĆA: Naravno.

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Tada sam bio sa druge strane Vukovara, odnosno do Negoslavaca i bio sam u toj ulici Novoj, valjda zove se Sajmište taj deo, tu je uglavnom naseljeno sa Srbima i tu kako sam čuo, nikada Hrvati nisu ni napadali, niti, bar ne sa ljudima, sa vojskom, bombardovanja je bilo, ne zna se tačno odakle je to bombardovanje bilo, povremeno, zapravo vrlo retko i tu sam bio u ul. Novoj, kod porodice Pajić. To je preko puta kuće malo u šreh samo preko puta kuće oca Stanka Vujanovića. Nisam samo ja bio, tu su bili bar jedno 10, 12 do 15 novinara koji su dolazili jer je tu bilo nekako najzgodnije da se dobijaju informacije, jer se odatle polazilo u razne akcije, ratne. U toj kući kod Stanka Vujanovića su vrlo često bili kapetan Radić, dolazio je povremeno Šljivančanin, a do te kuće, nedaleko od te kuće u istom nizu, sa iste strane ulice, je bila jedna, jedna formacija vojna, paravojna, kako bih nazvao, gde su bili Lančuzanin, Kameni su ga zvali, imao je neki feler u grlu, kada je govorio, malo je krkljao, i tu su bili njegovi dobrovoljci, ne dobrovoljci, nego pripadnici te jedinice sastavljena od, kako smo je zvali, "šešeljevaca". Meni je ceo taj oružani sukob ličio na pljačkaški pohod, tu se dosta nesinhronizovalo i ratovalo, ako može da se nazove taj rat, pljačke je bilo koliko hoćete. To sam gledao svojim očima, znate. U tim akcijama više puta sam išao zajedno sa ekipama koja je bila formirana uoči, na primer, neke akcije, kako su to zvali. Tu je bilo izmešano, tu je bio Stanko Vujanović je bio, to je bila kombinovana neka četa ili formacija koja nije stalno jedno isto brojno stanje imala, nego je tu bilo i dobrovoljaca i teritorijalaca i raznoraznih tipova. Vojska je tu po meni, tu su bili kapetan Radić, dolazio je i Šljivančanin povremeno, artiljerci Bojkovski, imam imena sva taj, jer sam ja beležio to i svi su znali da sam novinar kao i svi ostali fotoreporteri i novinari ostalih listova, čak i iz Prištine iz "Jedinstva", TV Politike ekipa, televizijska, tako da smo mi tu dobijali informacije i lično se uveravali u događanja na tom delu ratišta. Ja imam da se osvrnemo na kritične dane, možda ako sam nešto preskočio, najverovatnije da Vas najviše zanima 29. na 30. novembar kada se, to je ulica Nova 81, kao što rekoh. Pa na primer, jedan detalj. 13. 11. 91, 17,30 dolazi Šešelj sa svitom kod Nade i Stanka. Nada Kalaba, Stanko Vujanović. Ceo komandni kadar je tu, telohranitelji, sa oružjem na gotovs, Šešelj posetio front. "Svi smo mi jedna armija", kaže Šešelj, "ali čija", dodaje kapetan Bojkovski. "Nema pljačkaša, alkoholičara" - Šešelj, "Ima malih propusta, Vaši su borci odlični" - potpukovnik Bojkovski. "Nisu to moji, svi smo mi jedna armija", Šešelj kaže, ne može nekažnjeno da se dezertira, šire se laži o vojsci. Izdajničke stranke evo sad su pokupile ovog Čanka koji je bunio Mađare u Vojvodini". Šešelj priča, vrata su otvorena, sedim u kujini, oni u sobi, ceo komandni kadar.

Drži govor Šešelj starešina, svi ga slušaju, "Nijedan ustaša ne sme živ da izađe iz Vukovara". A pre toga, još u proleće, kada je Šešelj dolazio u Borovo selo, isto sa svitom, postoji slika i dokumentacija, bio sam tu kada je rekao: "U Vukovaru su svi ustaše". Pojednostavljeno, ispade da svi koji su u Vukovaru, niko ne sme da izađe živ. Mislim da je to dosta uticalo na ponašanje, naročito tih paravojski, teritorijalaca i ostalih ljudi koji su dolazili tu i priključivali se tim jedinicama, kod paravojske, teritorijalnoj odbrani. Bilo je i svetlih momenata. Sećam se kad su došla dvojica, Crnogorci su, čini mi se, bili su jedan dan, to se događalo u Stankovoj kući, sedeli su i kazali: "mi nismo došli ovako da ratujemo i mi napuštamo". Niko ih nije dirao, oni su napustili i otišli. Odnosno nisu se priključili tom, jer su videli, ustvari, da je tu jedna od bitnih stvari pljačkanje, znate, to se nosilo iz kuća, srpskih i hrvatskih i to je bilo masovno, ovako, baš mučno, mučno je bilo videti i celu jednu jedinicu rezervista koji prolaze i svako nosi oko vrata po jedan par ili dva para cipela, to su one "kanadanke" žute, polučizme što su lom poslovi pravljene u toj fabrici obuće i to su ostali u magacinu i onda su svi oni to okačili oko vrata i tako išli, malo je bilo, inako, degutantno. Vojska sa oružjem i sa cipelama okolo, meni je bar mučno bilo. Ja bih Vas molio sudija, mogu da pričam ovako dugo, nego da pređemo na određene stvari one što Vas zanima, odnosno sud.

PREDSEDNIK VEĆA: Da li ste bili u vukovarskoj bolnici?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Unutra ne, bio sam ispred vukovarske bolnice, to je, čini mi se, 20-ti.

PREDSEDNIK VEĆA: Eto, kad ste bili, da li imate u tim beleškama kada ste bili ispred vukovarske bolnice?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Ovčara, bolnica, 20. 11. 91., 11,30.

PREDSEDNIK VEĆA: 11,30?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Da. Tako piše ovde. Užas. Stotine ljudi, bolesnika, ranjenih, užas, zadah smrti, rane zapuštene, mrtvi od sinoć uvijeni u čaršave preko puta poređani između kuća, civili, žene, deca, još se puca po gradu. Uporni snajperisti.

PREDSEDNIK VEĆA: Vezano za ovo, vezano za ovo, kako ste došli do vukovarske bolnice, da li znate, lično Vi, da?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Jeste, do vukovarske bolnice sam došao tako, ne samo ja, nego još neke kolege, vodio nas je, "Štuka" nas je vodio, jer mi nismo znali iz tog dela Vukovara kako se dolazi, jer to je moj prvi susret sa bolnicom, odnosno prvi put sam tad otišao u bolnicu, i onda nas je odveo on. "Štuka" nas je odveo, ne odveo nego doveo, peške smo išli, normalno.

PREDSEDNIK VEĆA: Ko je on bio? Ko je "Štuka" bio?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Pa on je bio, kako mi je rečeno, on je bio redovni vojnik. Bio je sasvim normalan, meni nije nikako, čak smo onako vrlo često se viđali, jer je on tu bio u ul. Novoj, gde je i Radić dolazi, nije mi, posle sam čitao po novinama kao, nije mi ličio na nekog ko je ubica. Pojednostavljeno, bar po nekim mojim procenama, ja ne znam šta se, nisam bio na Ovčari. Ovo je pre Ovčare i moj kontakt sa njim.

PREDSEDNIK VEĆA: Kako je bio obučen? Kažete bio je redovni vojnik?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Da, bo je u uniformi.

PREDSEDNIK VEĆA: U redovnoj uniformi?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Da, mislim da je zimska bila uniforma, ne sećam se baš, ne sećam se baš dobro, ali čini mi se.

PREDSEDNIK VEĆA: Na toj svojoj uniformi, garderobi u kojoj je bio?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: U uniformi je bio, koliko se ja sećam, ne mogu da se, znao da je kao vojnik, tako je i bio, naoružan sa kalašnjikovom, to je držao u ruci, nikada nisam video nešto drugo, možda je imao farmerke, možda, ali ne mogu precizno da odgovorim, verujte mi.

PREDSEDNIK VEĆA: Da, da, dobro. On Vas je doveo do bolnice?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Do bolnice. Usred bolnice zatičeno Veselina Šljivančanina i lekare bez granice, čini mi se da je Francuz, jeste, Francuz je bio u belom mantilu, što je trebalo da bude znak raspoznavanja. Tu je bilo i novinara puno tu oko njega. Šljivančanin drži govor i kaže: "gospodo novinari, trudimo se da pomognemo našem narodu i da sprečimo ubijanje. Ovo je JNA. Više od 60-70 ljudi koji nisu uopšte ni bolesni sa oružjem i bombama u bolnici. Naša želja je da svima pomognemo. Ni jedan lekar ni ostalo medicinsko osoblje neće im biti ništa loše. Ovo je zona ratnih dejstava, puca se itd. Svako ovde može da izgubi glavu svakog trenutka i propisi se moraju poštovati. Konvoj ljudi koji su hteli 50 autobusa za Hrvatsku, hrvatske vlasti su ih jutros vratile". To je oko 2.500 ljudi koji su hteli u Hrvatsku, navodno, to je on rekao, ja nisam imao nikakav drugi podatak, sem taj, nisam ga koristio, normalno. Konvoj bi trebalo prema Vinkovcima da ide. I nije dozvolio, kaže još prevodioc, neka gospođa je bila prevodilac, ovaj je insistirao, imao je dozvole lekar da uđe u bolnicu, Šljivančanin nije dao. "To je budaletina jedna", kaže Veselin Šljivančanin za tog Francuza i nisu im dali da uđu unutra, iako su oni pokazivali, ja nisam pročitao, niti video, redovne dozvole da mogu da posete bolnicu.

PREDSEDNIK VEĆA: Koliko ste se Vi tu zadržali?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Pa tu, šta znam, jedno možda 45 minuta. Gledao sam kada su izlazili iz bolnice. To su oni koji nisu bili vođeni u kasarnu ili u "Velepromet" ili tako nešto. To su bile časne sestre i neke bebe i žene, koje su slobodno izlazile i izašle, kako se izlazi desno, a s druge strane su ovi vadili, ja nisam video lično, ali su mi to pričali, kako su na drugoj strani izvodili neke druge ljude iz bolnice, u kamione i vozili negde.

PREDSEDNIK VEĆA: Da li ste se sa "Štukom" i vratili nazad od bolnice?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Pa ne, nismo, nismo. Mi smo još sa, imalo je grupe novinara, tako neke su se razdvajale, jer smo više bazali po teritoriji nekoj, dotle nismo bili jer je tad bilo već gotovo, puklo je, potpuno odbrana bila. Vratili smo se, ne svi zajedno, kako ko, ja sam sa fotoreporterom, valjda Žikicom Jovanovićem iz "Ekspresa", baš detalja kako, mnogo je prošlo, znate, znam samo da smo išli tamo gde je bolnica i još neke zgrade koje su bile bombardovane, bilo je dosta onako, posle smo otišli na drugu stranu kod fabrike cipela. Tu su bili zatvoreni pripadnici hrvatske vojske i tu su ih tovarili u kamione i navodno rekli da ih vode za Sremsku Mitrovicu. Zanimljivo je to, sećam se taj autobus, pa prolaze, unutra su Hrvati sa onim oznakama, čak i mašu ovako vojnici onako, što je malo čudno bilo meni, bar onako, jer odlaze u Sremsku Mitrovicu, a šta se posle događalo, ne znam. Mnogi su stigli u Sremsku Mitrovicu, većina.

PREDSEDNIK VEĆA: Da li ste odlazili do kasarne, do "Veleprometa" taj dan?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Ne, taj dan nisam išao.

PREDSEDNIK VEĆA: Taj dan niste?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Taj dan nisam išao, bio sam ranije u "Veleprometu" kada je jedna velika grupa koja je bila mesecima jedno 150 ljudi, u nekom podrumu, tu je bilo izmešano, valjda, pa vojska ih je valjda, Zjajo Muris, Zjajo Muris je bio valjda vojnik, jedan otresit, pametan koji je bio onako baš pravi vojnik, on je učestvovao u tom oslobađanju. Naime, naišli su na taj podrum, već su Hrvati, snage se povukle bile, i te ljude su doveli u "Velepromet" iz tog podruma. Znam da je tu učestvovao Zjajo Muris, on je vodio tu ekipu vojnika, oni su najkorektnije postupali s njima. I Šljivančanin je bio tu. Vodili su novinare da pokažu kako su oslobodili 150 ljudi posle nekoliko meseci boravka u podrumu, jer je to bila zona ratnih dejstava. Taj podrum je pripadao Srbinu nekom i kuća, tako su mi rekli, bar.

PREDSEDNIK VEĆA: Dobro, šta se dalje dešava, sutradan?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Ono što stoji kod mene, piše "važno": kaže u noćima između 19. i 10. i 21. novembra teritorijalci Vukovara, Stanko, Daca, kapetan Rale i ostali, noću izvodili i streljali zarobljenike, zarobljene Hrvate koji su osumnjičeni za ubistva. Mesto likvidacije je Ovčara, u zagradi napušten salaš u naselju Petrova gora. Više njih koji su to činili, pričali nam javno, naročito jedan krupni bradonja iz Smedereva, ima još dva brata, čini mi se reče da je Crnogorac, puši na muštiklu, slava mu je upravo bila Sveti Arhanđel, pa kaže: sinoć smo ih od 17 do 01 ubijali, od sedam do jedan noću ubijali na Ovčari i mole, plaču, tvrde da nisu pucali u naše. Detalje mi te pričala i Dragica iz Novog Sada, ima oko 35 godina, crnka, sudeći po nausnicama, odnosno ne samo po nausnicama, nego, noću pisano, uveče, borac uvek u prvoj liniji i ima poverenja, nju brine što svi koji su učestvovali u tom ubijanju hvale se s tim i svuda pričaju. Na Ovčari bager iskopao grobnice, uzimali im vrednije stvari i burme, prstenje, satove. Dragica – Daca mi reče i koliko ih je ona sredila. Kaže da je major Šljivančanin učestvovao i tražio da i on poslednjeg ubije, to je neprovereno, to ona priča, ja ne znam da li bi joj verovao. I zapravo nisam, ne znam. Taj major im je omogućio da iz kasarne gde su bili ti zarobljenici, oni teritorijalci izvedu na streljanje one za koje ljudi iz teritorijalne odbrane smatraju da ih treba likvidirati. Daci nisam dozvolio, prekidajući je, da mi priča o detaljima. Sa mnom je bio i moj kolega da bih proverio, govorio sam sa Stankom i kapetanom Raletom, to bi bilo nasumice, sve je to ovako.

PRESEDNIK VEĆA: Koji je datum tih beležaka koje nam sad pročitate? Sa kojim datumom ste Vi to?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Datum 21., 19., 20. i 21., tako se vodi kod mene.

PRESEDNIK VEĆA: Da li se sećate kada i gde ste bili sa tim visokim što puši na muštiklu i kojima je to pričao?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Kako ne? To, samo trenutak. To je bilo 21. ujutru, pre podne. Kod tog Nikole Pajića kod koga sam spavao i Mara valjda žena, ima kćerku i sina. Sin nije bio tu, zajedno sa Tomislavom Peternekom, fotoreporterom poznatim. Radio je tada mislim za "Ilustrovanu politiku". Spavali smo u toj zgradi koja je bila oštećena, falio je jedan deo zida noću, onda su tu ujutru pili kafu, taj bradonja za koga sam posle saznao da se zove, imam ime kako se zove, Slaviša Pavlović iz Smedereva. On je pričao detalje kako je, rekao sam malopre, i to onako baš sa uživanjem. Ovi ostali, koji su najverovatnije učestvovali, nisu bili pričljivi, ali on se baš raspričao i pričao je do detalja kako se to događalo na Ovčari i kako su ih ubijali.

PRESEDNIK VEĆA: Da li Vam je to tada i Dragica pričala tu ili je to neki drugi susret?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Ne, ovo je kod Pajića, sa ovim bradonjom, a Daca mi je pričala u kući kod Vujanovića.

PRESEDNIK VEĆA: Aha, ona je to pričala u kući kod Vujanovića?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Da, da, ali istog dana, isto prepodne.

PRESEDNIK VEĆA: Da, da.

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Za Dacu čujem da je poginula u Bosni, valjda.

PRESEDNIK VEĆA: Vi rekoste bio je neki kolega sa Vama?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Da, setiću se sada.

PRESEDNIK VEĆA: Novinar?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Mlad, poveo sam ga, niko nije hteo da ide iz redakcije, nego sam poveo setiću se samo, molim Vas, mlad je, nisam ga video od onda, maltene, Branko Preljić.

PRESEDNIK VEĆA: Preljić?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Prljević. Bio je novinar u "Ekspresu", posle je otišao u penziju, u invalidsku. Mlad je relativno bio, valjda živi negde sad u Vojvodini, pored Dunava, ne znam. Pokušao sam da ga nađem, ali nisam mogao. E Branko Preljić baš to nije mogao da, on nije mogao da sluša te detalje kada je Daca pričala, pa je, onako zgrožen bio malo i otišao, nije hteo da sluša to. Dok je Daca pričala to kako su ih streljali, likvidirali na Ovčari, da.

PRESEDNIK VEĆA: Da li je on bio sa Vama i prilikom tog razgovora, tog pijenja te kafe, gde je ovaj bradonja ili sa Dragicom?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Ne, ne, samo on je bio već tamo kod Vujanovića, a to smo bili zajedno kada je Daca pričala, a ovo je pričao ovo kod Nikole Pajića dok su pili kafu.

PRESEDNIK VEĆA: Da li sam Vas dobro shvatio, da je i Peternik bio tu, Tomislav?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Kako ne? Toma Peternik je bio tu sve vreme. Uleće jedanput Toma kod Pajića gde smo spavali, tu u tom razrušenom delu kuće, kaže Toma sav usplahiren: tako mi i treba kada ne nosim aparat sa sobom i onda zgrabi svoj aparat i ode tamo kod dela gde su "šešeljevci", da slika istorijsku sliku, navodno, šalim se, Šešelj go do pola, poliva ga jedan matorni sa Čukarice, koji je, evidentno lopov bio, znate to je bio stručnjak za ono, kad se uđe u kuću, vodili su ga jer je bio prvak sveta da otkrije gde su pare i gde je žuto, žuto je zlato, znate, on to tras, tras, tras tu je i tu bude. To je bila ta prva ekipa, ja sam ih podelio na ekipe, ko je šta pljačkao,

to je bilo počev od toga, pa do razvaljivanja kuće i nošenja vrata, prozora i svega, pa ono odeljenje bele tehnike, ovako vidite sa zadovoljstvom kada guraju frižidere i tako nešto ili stoku vode, tako da je to bilo ovako dosta mučno.

(...)

PRESEDNIK VEĆA: O čemu ona govori, isto o Ovčari?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Isto o Ovčari, isto o Ovčari i o Šljivančaninu i to.

PRESEDNIK VEĆA: Da, da, da.

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: To su me pitali i u Hagu, to oko Šljivančanina. Znače, Dragica kaže kako je Veselin rekao da ne ubijaju sve da bi on, Šljivančanin, probao svoju novu pušku. E sad, to dosta glupo zvuči na prvi pogled, međutim, Šljivančanin je nosio jedno specifično oružje koje niko nije imao tada tu. To je, ustvari, model skraćene automatske puške, kalašnjikov i napravljen automat, to je kraći, znate, ima skrivač plamena za razliku od ovih koji nemaju, tako daje to bilo jedinstveno oružje, dosta neefikasno, ne valja, takva varijanta uopšte nije ni proizvođena više, ne kod nas, nego mislim da je to od neke druge, a možda i naša varijanta, tako da mi je to onako da proba novo oružje, glupo zvuči, ali ako je on imao to oružje koje niko nije imao i kod nikoga nisam video tako nešto, onda je to imalo neke veze, ali nemam ni jednog podatka, niti je iko rekao da je Veselin Šljivančanin učestvovao u masakru na Ovčari. Tako da ja verujem da on nije.

PRESEDNIK VEĆA: Posle tog razgovora sa Dragicom, da li ste vi što s kim razgovarali vezano za to?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Da li sam razgovarao sa?

PRESEDNIK VEĆA: Da li ste što s kim razgovarali oko toga, što Vam je Dragica rekla, što Vam je prethodno rekla, taj Slaviša?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Da, da. Istog dana, možda uveče čini mi se, pitao sam u dvorištu te kuće, nekako smo se susreli, Stanku sam kazao: "bre Stanko, šta se to događa, bre to na Ovčari, ovi to pričaju na sva usta oko streljanja", a on kaže: "Jebi ga, nisam imao dovoljno dobrovoljaca, pa sam morao da uzmem ove pijane šešeljevce koji će sad da pričaju svuda, kao što jeste, i to neće na dobro da ispadne". Tako. Pa sam isto večer i Radića zaustavio i pitao ga isto, on mi je otprilike tako nešto isto rekao, odmahnuo rukom, ono kao to neće valjati, to što pričaju svi, što se zna, za ta streljanja i za ta ubistva na Ovčari.

(...)

PRESEDNIK VEĆA: Da li je neko branio, da li je neko zabranjivao odlazak na Ovčaru, Vama kao novinaru?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Mi smo manje-više tu bili ljudi koji ne znamo ni gde je Ovčara, ni kako se ide, ni koliko je daleko, ni gde je to. Drugo, nije bilo tu ni prevoza neko da vas odvede na Ovčaru i tako nešto, nikome nije padalo na pamet. Najveći deo je prećutkivao taj događaj oko Ovčare, nije hteo o tome da priča, ali je bilo iluzorno uopšte insistirati na odlasku na Ovčaru u to doba. I proveravati, eventualno.

PRESEDNIK VEĆA: Jer, u istrazi ste rekli, u tom delu u istrazi ste rekli da su nake vaše kolege pokušale da odu na Ovčaru, pa im to nije dozvoljeno? Navodno je sve bilo blokirano?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Da, da.

PRESEDNIK VEĆA: Tako ste rekli u istrazi, evo ja Vam mogu pričati.

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Ja ne znam ko je od ovih mojih kolega, ne sećam se više ko je, najverovatnije ovi koji su radili za AP ili za ne znam ko, ali samo se to pričalo. Ja tačno ne mogu da se setim ko je u pitanju bio koji su hteli da idu na Ovčaru da to provere. Međutim, nije bilo šanse nikakve da im neko to, ne bih mogao da preciziram ljude koji su to tražili da odu, ja sam shvatio da je to iluzorno, nisam ni pokušavao, shvatajući situaciju.

PRESEDNIK VEĆA: To još vezano za kapetana Radića u istrazi ste u ovom delu Vi, ustvari, rekli: on ništa nije komentarisao, samo je odmahnuo rukama, jedino je dobio: "ma pusti, sranje je veliko".

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Da, da, ja sam to razumeo kao apsolutno ovo što mi je rekao i Stanko. To je to isto, potvrđivanje da se to dogodilo, nei je to dovoljno da je to, čim kaže sranje je veliko, pusti to, nije, on je bio mnogo kraći nego Stanko kada mi je ispričao događaj, ali sam ja to poistovetio, to je znači to, to se dogodilo. Ja sam hteo da proverim šta on zna o tome, da li je to istina, da li će to da demantuje i da kaže nije to istina ili tako nešto. Kada je to rekao, meni je bilo jasno da je to to isto, da je to ustvari jedno potvrđivanje da se Ovčara dogodila.

(...)

PRESEDNIK VEĆA: Šta je Stanko Vujanović a u tim aktivnostima?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Bio je komandant kao prve čete, kombinovane teritorijalne odbrane. Ja nikada nisam od njega lično čuo, da sam ga pitao šta si ti. Inače to je bilo opšte prihvaćeno da je on, ustvari, komandant, tako može da se kaže, komandant, ili komandir ili uopšte, da

rukovodi tom jednom formacijom teritorijalne odbrane u kojoj je bilo i dobrovoljaca.

PRESEDNIK VEĆA: Jel znate eventualno brojni sastav te formacije?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Pa šta znam, nisam mogao da odredim to po meni je bilo, tako se menjalo, pa jedno možda dvadesetak, tridesetak. Jedanput sam išao u neku akciju, zajedno sa fotoreporterom i sa Radićem i sa Bojkovskim, tu je bilo odabrano dvadesetak ljudi, da li su to dobrovoljci ili teritorijalci, ali u svakom slučaju nisu išli pod prisilom. Imam ovde i kako se zove, nikada to nije bila formacija koju si mogao da vidiš postrojenu, na primer ili uopšte, tako da su bili razbacani. Jedan deo je možda mali tu spavao, ovaj tamo, onaj tamo, otkud znam gde se ko, pa to je nešto što je bilo promenljivo po meni.

(...)

PRESEDNIK VEĆA: U tom razgovoru sa generalom Vasiljevićem, da li ste iznosili kakva Vaša zapažanja ili utiske, zaključke vezano za to, ko je to organizovao, ko je to uradio?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Šta ko je?

PRESEDNIK VEĆA: Ko je to organizovao, ko je to uradio? To streljanje na Ovčari?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Moj, nisam istraživao, raspitivao se, ko je to uradio ili ko je naredio, ili da li je uopšte neko naredio?

PRESEDNIK VEĆA: Ko je to organizovao, kako je došlo do toga?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Moj zaključak, koji ne mora da bude tačan, je na osnovu svega tamo što sam video i svega, da se tu radilo o jednom potpuno, da tu nikada niko nije dao naredbu, pogotovo ne vojska koja je tamo formalno vodila glavnu reč, a ustvari, nije. Vojska je po meni tada bila tamo u vrlo podređenom položaju jer je, ako se sećate, mobilizacija bila neuspela, nije bilo ljudstva, tako da su tu glavnu reč vodili teritorijalci, dobrovoljci i paravojska. Jednostavno, vrlo često se nisu povinovali onome što su oficiri govorili i tražili da se uradi. Jednostavno su odbijali. Tako da je to bio, kažem Vam, čini mi se, da je radio ko je šta hteo. Ovo oko streljanja, ja nemam nikakva saznanja da je to neko naredio, mislim da je to bio skup ljudi koji su jednostavno to počinili što su počinili, organizovao se. Da li je neko organizovao i ko je organizovao, da li su bili spremni da urade to što su uradili. Nisam imao saznanja od vojske, ne verujem da je to neki oficir naredio. Mislim da je tu došlo do dosta raščišćavanja, ne, nego revanšizma među ljudima koji su živeli tamo, a bilo je Srbi i Hrvati, bilo je revanšizma, ubijani ljudi, te dve žene na primer, navodno i treća je nestala, meni to malo

mi je ovako nepojmljivo. Ne bih mogao izričito da tvrdim da je to neko lično organizovao. Ne lično neko, nego da ima naređenja nekog sa neke više instance. Znate tu je neki Ivica Andrić, zvani Đerić. To je jedan poseban tip.

PRESEDNIK VEĆA: Jeste njega poznavali?

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: Kako ne, kako ne: Samo da se podsetim, znate...

PRESEDNIK VEĆA: Da, da.

SVEDOK JOVAN DULOVIĆ: To su bile ovako, on je bio poseban, mislim da je imao dosta krvoločnosti u sebi, zakrvavljene oči, i on je pričao kako je on ubijao, evo kaže ovog sam lično ubio, na televizoru, radio, pošto taj deo tog gde je Stanko, tu je bio neki agregat koji je davao struju, pa je mogao povremeno i da se vidi televizor, slika, znate ili tako nešto i onda se neki fotoreporter pojavio koji priča da je četrdeset zaklane dece video u Borovom naselju, što je bilo onako glupo, strašno, iz zabavišta, sto dana traje bombardovanje iz sve snage tog Borovog naselja, žive duše nema unutra, svi su se povukli, pogotovu deca u zabavištu, pa zaklano četrdeset. To je bilo onako propagandni, onako jeftin trik kako su Hrvati pobili četrdesetoro dece u zabavištu, to znači dve – tri godine, što nigde nije bilo deteta, znate. Taj Ivica Andrić on je učestvovao u tom streljanju na Ovčari. A to zaključujem, sam je pričao, pripit i tu bila su dva oficira, da li Bojkovski ili, imam zapisano, on je došao onako i počeo da puca i da se razmeće, a onda je izvukao, zavukao ruku u džep od pantalona vojničkih, sa strane džepovi, i kaže Nadi: "odi sestro da ti nešto poklonim". Izvuče neko lanče i okači joj oko vrata. Ovoj dvojici oficira koji su sedeli onako skrušeno, pa navuče na prst po prsten, neki prsten i jednom i drugom. Bilo je jasno da su to stvari koje su pokupljene sa stratišta. Meni kaže ivica: "tebi nijesam ništa poklonio". Ovako, izvadi u šaku burme, prstenje, minduše, ne znam ni ja šta je tu bilo, vidim samo da je nakit, mučninu čovek mora da ima, meni, kako mi je u tom trenutku sinulo: vidi, pokazuje mi ruke i kaže: vidi, pogledaj, nemam ništa, ja bih dobio alergiju, a nemam tu injekciju, počnem da ga lažem, da dižem frku kako bi rekli, tako da nisam uzeo ništa i nisam hteo, da sam se izvadio sa te strane. Kažem Vam, to je bio jedan spektakl, spektar tipova koji su po meni, dosta njih psihijatrijski slučajevi.

Transkript audio zapisa sa glavnog pretresa od 01. 09. 2005.

Svedok BOŽO LATINOVIĆ

PREDSEDNIK VEĆA: Pričajte nam, dakle, od početka rata tamo na tim prostorima, na tim područjima. Vi ste živeli, kažete, od 1963. godine u Vukovaru?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Prvo da počnem to što sam i pre već iskazao.

PREDSEDNIK VEĆA: Gde Vam je kuća bila, šta ste imali od imovine i šta se dešavalo sa Vama, Vašom porodicom i kasnije?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Ulica Sajmište broj 91, između kasarne i Veleprometa, znači, Velepromet je preko puta, kasarna je na istoj strani gde mi je i kuća. Svi ovi nemili događaji su počeli, ustvari počeli su već pobedom HDZ, dolaskom HDZ na vlast. Srbi su se osećali ugroženim, dobijali su otkaze na radnim mestima, pa, najbolji drugari, komšije, više nas nisu pozdravljali, ustvari, nas Srbe, više nije bilo pozdrava. Srpski lokali i kuće su, pa, počele napucavati, pa kasnije i miniranjem, tako da je i moja negde, ne znam tačno datum, u aprilu, da li polovinom aprila, tu negde 1991. godine, kuća izrešetana, tj. lokal, a pošto je lokal u sastavu kuće, to ja smatram kuća, jelte.

PREDSEDNIK VEĆA: Kažete lokal. Šta je to?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Držao sam kafanu.

PREDSEDNIK VEĆA: Kafana?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Kafanu sam držao u sastavu kuće, jedna etaža je bila kafana. Tako da smo se mi Srbi onda počeli samoorganizovati, kako sprečiti, kako se odbraniti od tog zla. Počeli smo držati prvo svako svojoj kući straže, nespavanje i to, paziti na familiju, decu i kasnije smo, što je bilo moguće pre i bolje, ja sam makar prvi put decu u Srbiju, tj. tačnije u id pbacio, negde u maju, jel osećali smo se ugroženima, pa smo morali i da sačuvamo i svoje familije. Onda iz škole sam dobio poziv od nastavnika, razrednika dece da dođu, da se vrate, da završe školsku godinu, kao biće to sve u redu,

međutim, da, dozvolio sam da se deca vrate. Završili su tu školsku godinu i odmah po završetku školske godine, ponovo dolaze u Srbiju. Ja sam ostao sa roditeljima u Vukovaru, iako je već veći broj Srba uzeli su godišnje odmore, navodno idu na godišnji. Uglavnom su se ljudi sklanjali iz Vukovara. Pa, ja sam i moje probao i oca i majku, da nagovorim da izađemo, međutim, moja mama je rekla: ja neću, i šta ja znam, 1941. je moja sva familija poubijana na pragu, neka i ja, mislim nije htela da se napusti, pa sam ja jedno vreme bio sa njima u kući, ali više po baštama nego u kući, jer u više navrata su dolazili, obilazili, pitali, ima li koga, da li sam ja kod kuće. Čak su hteli inventar da iznesu iz lokala, navodno, nije platila neka reklama, pošto je firma bila, ja sam držao firmu preko "Vojvodina tursa" - Šida i kao, navodno, ta reklama što je njihova firma, nije plaćena par meseci. To je bio samo izgovor, da bi ušli u kuću. Posle nekoliko vremena, ljudi sa jednog dela grada Mitnice, njih trojica, koliko se ja sećam, jedan je bio instruktor u SUP-u, uglavnom su pobjegli sa tog dela Mitnice i došli su u kuću kod mog tetka da spase glavu. One koje su pohapsili, te su premlačivali i odvozili ih u zatvor u Osijek, pa smo se kod tetka sakupljali, šta da radimo sa njima i onda smo odlučili da nekako pređemo, da odemo iz sela Negoslavaca, prvo selo srpsko do Vukovara. Ja sam sa njima zajedno, ja sam ih, ustvari, preveo, pošto sam tamo znao, tu sam i živeo i odrastao u tom delu i preko tih atara sam ih ja odveo do sela Negoslavaca. Iz Negoslavaca sam se vratio, tamo sam bio od 01. 07. do 01. 08., tako otprilike, vratio sam se ponovo u Vukovar. Tu su već bile, pa jedna jedinica, ako se može nazvati jedinica, ljudi su se grupisali u jednu ulicu koja se zove Petrova gora i tako je ta jedinica i dobila ime, upravo "Petrova gora". Nije nas tu bilo puno. Bilo nas je tih koji su živeli u toj uličici, jer to je ulica sa, ja ne znam, nema u to vreme, da li je bilo 25-30 kuća, tako, po mojoj nekoj proceni, nije bilo puno kuća i mi smo se po kućama raspodelili. Imali smo oružje, dobili smo, ne znam ni ja kako, uglavnom smo ga dobili, da li preko teritorijalne odbrane, uglavnom mi smo dobili. Mlađi su dobijali automatsko oružje, stariji su dobijali karabine i tomsona, starije tipove one američke puške. Tu se formiralo na početku, jer nije bilo dovoljno ljudi, formiralo se, ovaj, dve, tri grupe su se bile formirale, koliko se ja sećam. Na čelu te tritorijalne odbrane tada je bio Jakšić Duško, a njegov zamenik Milan Čiča smo ga zvali, mislim da se tako ne preziva, ali, Milan, eto, bio je njegov zamenik. Jednu od tih grupa vodio je Miroljub Vujović, jednu Stanko Vujanović i jednu je vodio Siniša Fot. Ja sam pripadao grupi Siniše Fota do 02.10., kada je i on poginuo i ta se jedinica raspala. Većina iz te naše grupe je poginula, nešto je bilo ranjeno i više je bilo mrtvih, tako da se ta jedinica faktički raspala. Ja sam

se vratio na startno mesto nam je bilo Velepromet, ja sam se vratio dole do Veleprometa. Nakon dan-dva došao je Duško Jakšić i rasporedio nas je, koji smo ostali živi po drugim jedinicama. Ja sam pripao u grupu kod Stanka Vujanovića, neki su otišli u druge jedinice, uglavnom, ja mislim nas trojica da smo kod Stanka pripali. Sa Stankom sam bio, znači, od Zelene ulice, dejstvovali smo, znači, iz Zelene ulice, Svetozara Markovića, Kongres škola, to je vezano sa Milovim brdom, do Milovog brda i tako sve do centra. Dana 18.11. bilo je oslobođenje, tj. ušli smo u sam centar grada. Došli smo do reke Vuke. Na mostu smo bili. Tu je Šljivančanin, kada smo došli do mosta, došao sa vojnim vozilom, oklopnim vojnim vozilom, zv. "BOV" i ne znam kako, ali tu se nekako našao Međunarodni crveni krst. Sa Šljivančaninom su vodili razgovor. Znam da je Šljivančanin sa njima razgovarao, a o čemu, nisam baš, nisam prilazio i to ne bih znao. Uglavnom znam da je Šljivančanin rekao da svi mi koji nismo uredno, znači, obrijani i sređeni vojnički, da ne možemo prelaziti most, tačnije da se ide do bolnice i mi koji nismo tako bili ni sređeni, mi smo se vratili. Od centra prema Mitnici, jednog dela Mitnice, ustvari, to je sve pripadalo više užem centru, tako da smo i taj deo još pročešljali i to je za nas bio kraj. Taj dan se malo i proslavilo i slavili smo eto oslobođenje. Popilo se, popilo se toga i po prilici, tako da taj kritični dan, tj. 19., mi smo svi mislili da je 19, ustvari, to je bilo 20., jer posle tih pijanstava i šta ja znam, taj 19. nekako smo svi, svima je, mi smo mislili da je to bila Ovčara 19. Mnogi autobusi su dolazili, to sam video, preko puta svoje kuće, znači, dosta, dosta autobusa, to je čitava kolona bila. Tačnije, bio sam i u Negoslavcima kada su ti autobusi pripremati za prevoz zarobljenika, civila, žena, dece, pa to je bila čitava kolona autobusa, od početka do kraja sela. Tako da sam bio i ispred Veleprometa i u Veleprometu samome kada su se ti, bilo je i civila, dobro, sada ko je bio civil ko nije, ko je učestvovao u njihovim borbama, oni su ispitivani, tamo je bio u Veleprometu Petar Belebit i Žigić Nenad, bivši inspektori, penzionisani u SUP-u Vukovar. Oni su, uglavnom, oni su njih ispitivali i određivali status njihov, da li su bili borci, da li su bili ovo, šta ja znam šta su bili. Dobro, za civile se zna, žena, deca, tu nema šta. Tu je, što kažu, od jutra do mraka autobusi su odvozili te ljude, kao što sam i rekao, tu je bilonegde od 2.500 do 3.000 stacioniranih ljudi u samome Veleprometu. 20. novembra, kada sam se probudio, otišao sam do podne, znači, ne znam tačno koliko je sati, otišao sam u Velepromet. Isto sam video, istu sliku, autobusi odlaze, dolaze, kamerama se tamo snimalo i kada sam se vraćao iz Veleprometa, nisam se zadržao puno, možda nekih pola sata, jer bilo je puno i poznanika sa kojima sam se pozdravljao Hrvatima i odlazili. Jedni su odlazili

prema Srbiji, jedni u dubinu Hrvatske prema Zagrebu. Tu me susreo Bulić Milan na izlasku iz Veleprometa, neki kamionet je vozio. Sada tačno se ne sećam da li je kombi ili kamion, ali, on me susreo i rekao da je bio u bolnici i da zarobljenici iz bolnice su prebačeni u krug kasarne, tako da sam ja otišao do kruga kasarne. U krugu kasarne video sam pet do šest autobusa sa zarobljenicima. U svim tim autobusima bila su po dva vojna policajca sa šarenim uniformama i belim oprtačima. Mi koji smo bili u krugu kasarne obilazili smo te autobuse, s tim da niko nije mogao da uđe u autobuse, jer vojna policija je bila i nije bilo baš nekih, sada da ja kažem, da je neko baš pokušavao da uđe, to ja nisam video, znači nije bilo toga da se ulazi u autobuse. U samom krugu kasarne video sam poznatih lica. Od poznatih sam video Stanka, Miroljuba, Đankovića, Husnika, Šošića, Vojinović Mirka, Bulića, sada više, bilo je uglavnom koji su i bili na Ovčari, koji su otišli na Ovčaru bili su tamo, to su uglavnom isti.

PRESEDNIK VEĆA: Lančuzanina?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: E, sada, Lunčuzanina, to sam Vam rekao prošli put, video sam ga taj dan. Znači, da li ispred Veleprometa gde je benzinska pumpa ili u samom krugu, ali znam da sam ga video kasnije ispred hangara, kada sam došao na Ovčaru. To sada to dvoje nisam toliko, koliko se ja sećam, ne može baš da se popamti sto-posto, ali sam ga video, uglavnom sam ga video do podne, da li baš u samom krugu ili. U tome krugu kasarne postoji jedna platforma gdeje benzinska pumpa, vojna benzinska pumpa za njihove potrebe vojske, betonska platforma, tu je, tu sam video majora Šljivančanina i još tih nekoliko oficira, koji su uglavnom iz komande su bili, jer u toku rata, jedan od tih oficira, tako da im ne znam činove, nije niko nosio činove, to je bilo kao, navodno, nećemo svi činove, ako me snajperista vidi da me ne bi upucao i tako dalje. Šljivančanin je razgovarao sa doktoricom Vesnom Bosanac i sa doktorom Njavrom Juraj, ja mislim da mu je ime Juraj, a o čemu su razgovarali, ja nisam ni blizu prilazi, to, nije me toliko interesiralo, tako da sam ja još, kada sam polazio kući, obišao sam još jednom autobuse i otišao sam kući. Kada sam došao kući, nakon izvesnog vremena, kod mene u dvorištu je bilo dosta ljudi, ustvari, dosta. To su ovi koji su se već vraćali, kada su čuli da je 18. oslobođenje, ljudi koji su bili u Srbiji, oni su se već vraćali, ali nema se u centar nigde da se vrata negde, kada je to se porušeno, pa su kod mene u dvorištu puno poznanika je bilo. Ponudili smo ih sa pićem, a i bilo je, bilo je i hrane i suhomesnatog, pošto sam držao restoranski deo, tako da sam imao i suhomesnatoga, po prilici, tu sam malo nasekao. Uglavnom, u tom periodu kada sam bio kući, video sam autobuse, znači, nisam video špic kada

su prolazili kuću, nego video sam veću kolonu autobusa, više je bilo civilnih, mnogo više civilnih automobila i ti isti autobusi koji su bili u kasarni, njih sam video da odoše u pravcu ka Negoslavcima, u kojem je pravcu i poljoprivedno dobro Ovčara. Mislio sam ono, normalno, većina stotina autobusa je otišlo u tom pravcu, voze ih u Hrvatsku, u Srbiju, ko kome već pripada i ko je gde hteo, mogao je da ide, da bira, ustvari. Kod mene su nakon izvesnog vremena, ne bih vremenski mogao da se orijentišem da kažem, e sada bilo je pola sata, sat, došli su Dukić Nikola i Stamatović Zoran, kod mene kući, čak mislim da smo kod mene i ručali. Ne sećam se, ali to mi je mati rekla posle ovog suđenja, vamo-tamo, pa kaže, vi ste ručali i koji vas je đavo terao da idete. Mi smo izašli napolje. Bilo je i tih što su bili kod mene u dvorištu i ispred kuće, ispred kuće bila je zgrada od društvene firme "Drvopromet", tako da se tu narod malo iskupio i čula se priča kako ti isti autobusi odlaze ka Ovčari. I mi smo tu spontano, niko to nije rekao, e sada, Stamatović je došao sa nekim autom, "128" tačnije, plave boje, jer auta je bilo u centru jako mnogo. Znači, bitno je da ima goriva, a čiji je auto, tu su auta koja su ostavljena na parking, koji je čitav, nisu imali ključeva, ali se žicama direktno ono palilo, bitno je da ima goriva i da je akumulator ispravan. Tako da smo se mi, nas trojica, ja, Dukić i Stamatović uputili za tim autobusima. Kada smo došli na Ovčaru, tamo je zaustavila nas na ulazu, taj deo gde su hangari, tu nas je zaustavila vojna policija, pošto je već bilo mnogo automobila, nije se moglo dalje, pa su nam rekli da auto ostavimo da možemo peške do hangara. To smo i učinili. Došli smo do hangara.

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Znači, bio sam jednom pre rata, kupovao sam prasiće od njih, sa farme, ali to je opet drugi deo, to nije ovaj deo prvi, nego imaju tamo stari delovi, šta ja znam, koji su se svinjogojstvom se bavili. Kada smo došli, po mom mišljenju, koliko se ja sećam, da je to bio zadnji autobus koji se istovarao, i stao sam sa strane, kod izlaska, ustvari, ulaza u hangar, stajao sam sa strane, svojih nekih dvadesetak metara, eto, uglavnom sam video da ljudi pretrčavaju kroz taj špalir. Prvo što mi je zapalo, to je bio Vojinović Mirko, zvani Čapalo, on je bio i jedan od oficira, ne znam po činu šta je, bio je Mirko je bio nizak, ovaj oficir je bio višnji od njega, taj oficir je prvi stajao do samog ulaza, pa Mirko Vojinović, Bulić Milan i Mugoša Goran. Oni su, koliko sam ja video, oni su pretresali ljude i to što su imali od vrednosti, znači, novac, zlato, to je bacano u jednu kutiju, papirnu kutiju, veću od cigareta, mislim da je bilo od cigareta, ona jedna velika kutija. Tu su se odlagale, znači, vrednosne stvari. U tom špaliru, bilo je tu puno i nepoznatih stvarno i ljudi koje ja nisam ni poznavao, a to su verovatno iz jedinica koje su

tamo boravile na samoj Ovčari. Video sam i Predraga Milojevića, Kineza, Predraga Dragovića, Cecu, Đanković Miroslava, Cetinja, Sašu Radaka i još mnogih lica koji su bili obučeni u raznorazne uniforme. Potom smo, kada su pretrčavali kroz taj špalir, većina ih je, znači koji su stajali u samom špaliru, tukli su nogama, rukama, ko je sa čim stigao kada su prolazili, šamarali su kada su prolazili kroz špalir, ali oni su jako brzo pretrpavali, tako da nas u samome tome špaliru i nisu mogli dobiti, sada baš neke batine, sekundarno, to je desetak metara bilo, projuri kroz onaj špalir.

PREDSEDNİK VEĆA: Jesu li ovi u špaliru imali i kakvih oruđa, oružja, pušaka?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da, svi su imali.

PREDSEDNİK VEĆA: Da li su i time udarali ljude koje pretrče?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, bilo je i toga. Jednog vojnika sam video da sa nekom šipkom, štanglom, šta li je, da je udario nekoliko puta, koje može da zahvati. Bilo je, bilo je sa puškama, ali to je malo nezgodno, jako je nabijeno bilo, pa sada baš puškama, oni koji su bili bliže, oni su mogli i puškom da udaraju. Prilikom dolaska u sam hangar, da, tu su još oko stajali, Lančuzanina sam video, Lančuzanina, Stanka i Miroljuba, oni su stajali prema ulazu levo od hangara. Video sam tu i Husnika i Šošić Đorđeta, Kresović Jovicu, Dukić Nikolu, Mastikosa Dragicu i mnoga druga lica, više sada stvarno ne mogu se ni setiti.

PREDSEDNİK VEĆA: Štuku?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Molim?

PREDSEDNİK VEĆA: Štuku?

SVEDOK: BOŽO LATINVIĆ: Da, i štuku sam video, da, da, štuku sam isto video. On je bio sa tim upravo vojnikom, ja mislim da su oni zajedno iz iste jedinice, njih dvojica su bili zajedno, Štuka i taj vojnik što je tukao štanglom. Kada su svi ušli u sam hangar.

PREDSEDNİK VEĆA: Sada da Vas za momenat prekinem. Rekli ste da je jako puno automobila civilnih prošlo za tim autobusima?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Jeste.

PREDSEDNİK VEĆA: I toliko ih je bilo tamo, da Vas je vojna policija zaustavila i nisu Vam dozvolili da automobilom idete dalje? Da li to znači da je bilo jako puno naroda?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Jeste, po mojoj proceni, tu je bilo oko trista, možda i više ljudi, dvestapedeset, trista, sada, bilo je jako puno naroda, jeste, bilo je puno, ustvari, svi su oni bili uniformisani.

PREDSEDNİK VEĆA: Gde su ti ljudi?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Ispred hangara.

PREDSEDNIK VEĆA: Ispred hangara?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da.

PREDSEDNIK VEĆA: Probajte nas malo vratiti svojim kazivanjem, slikovitijim, da steknemo neku predstavu kako to izgleda. Ja imam predstavu, da tu stoji ispred hangara jako, jako puno ljudi, dvestopedeset, trista ljudi je jedna masa ljudi?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Jeste.

PREDSEDNIK VEĆA: Ali, Vi izdvajate špalir? U tom smislu Vi izdvajate špalir, pa Vas sada pitam, šta to znači, da li možete da opredelite, koliko je ljudi u špaliru, ako ga izdvajate iz te mase ljudi oko?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, u samom špaliru je bilo, bilo je tridesetak, možda i više osoba.

PREDSEDNIK VEĆA: Što s ajedne, što sa druge strane?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, da, da, da.

PREDSEDNIK VEĆA: Pa, ukupno tridesetak? Da li su oni takvi na tom rastojanju od desetak metara odvojeni od ove ostale mase ljudi koja je tu i sa leve i sa desne strane?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Jeste, većina je stajala na putu, na samom asfaltu i okolo, uglavnom gde su autobusi parkirani. Autobus staje, znači, ispred samog hangara, ulazi bočno i tu su, uglavnom, ta masa je bila na samom asfaltu i malo je, malo je bilo, špalir je bio više zgusnut, znači, oni su bili malo odvojeniji od samog ovog prostora, gde su drugi stajali. Neki su posmatrali, gledali, šta će se desiti, šta će biti.

PREDSEDNIK VEĆA: Da li su svi ljudi koji su u špaliru, svih tih tridesetak ljudi, da li su svi oni udarali te ljude koji protrčavaju?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, uglavnom, jer tamo ko god je stajao, uglavnom su udarali.

PREDSEDNIK VEĆA: Dobro. Kažete, hangari?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: I kada su svi zarobljeni ušli u sam hangar, i teritorijalci, i vojnici, i rezervisti, znači to niko nije branio ulaz znači, mogao je ući ko je god hteo, zabrane nije bilo, tako da sam i ja ušao unutra. Posmatrao sam, gledao sam, bilo je među njima tamo, među tim zarobljenim koje sam poznavao, znači, bilo je dosta i poznatih. Neki su dobijali batine, šamare, to je, opet, vidim ga, baš upravo tu gde sam ja stanovao ulica, Sajmište, put prema Negoslavicima, uglavnom su ti dobijali, njih nekoliko, Samardžić Damjan, Zeljko Josip, Lucić Marko, oni su ti bili koji su.

PREDSEDNIK VEĆA: Rekli ste, Marko?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Lucić.

PREDSEDNIK VEĆA: Lucić?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da. Oni su ti bili koji su tu barikadu, znači, danonoćno čuvali, pretesali Srbe, maltretirali ih, čak su uzimali, oduzimali su automobile, pojedinin Srbima, navodno za potrebe Zbora narodne garde i ljudi su bili prema njima dosta revoltirani, tako da, kada kažu da li su dobijali svi batine unutra, ne, njih nekoliko je dobilo batine, znači, ove druge nije niko tukao, šamarao, sada zvanično da se premlaćuje, ne, ono što je bilo kroz špalir pretrčavanje, to je bilo, znači, ko je dobio šamar, ko je dobio nogom, ko je dobio kundakom ili nekom letvom, štanglom, šta ja znam. Uglavnom, ova trojica, to sam zapazio, oni su dobili najviše batina. Video sam kada je Bulić Milan, zvani Bulidža sa nekom letvom, ustvari tu je Štuka nekoga izvodio napolje, ispitivao ga i ovaj, Damjan se taj pobunio, kao, i sada kada je Bulidža video da je taj Damjan tu u belom mantilu, obučen je bio kao bolničar, doktor, šta ja znam kako, oni su se kamuflirali, bili su u gipsevima, noge, ruke, ali su mogli trčati po svoj prilici i po mom mišljenju i većine nas koji smo tamo bili, da su im gipseve stavili da bi se nekako izvukli da prođu nekažnjeno ili kako su već bili prošli autobusi, put prema dubini Hrvatske da izađu napolje. Tako da je Bulić tu malo sa ovim Damjanom, Samardžićem zakačio. Bio je verovatno i revoltiran i udario ga je jedno nekoliko puta, par puta ga udario, otkud ti, kaže, doktor, pošto je sam Bulić radio u bolnici, bio je mesar i to ga je verovatno isprovociralo da vidi Damjana Samardžića koji je bio kamiondžija u Vukovaru. Uvek je vozio neke stare kamione, bio je prljav, musav, odjedanput doteran, sređen i tu su se oni onda, otkud ti znaš, pošto je Štuka izveo jednog, kao što sam i pre naveo, za kojeg je Damjan rekao da taj stranac, da li je Belgijanac, Francuz, ne znam tačno, mislim, uglavnom, kaže to je stranac, novinar koji kao radi svoj posao, da ga se ne dira i tako dalje. E, tu je nastao spor. Posle jednog vremena, otprilike sat i po dva, ne mogu to tačno vremenski sebi da predočim, ali u hangar, sada da pričam i ovo.

PREDSEDNIK VEĆA: Ko je to sve u hangaru od ovih ljudi koje znate? Ko je sve tu u hangaru?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: U hangaru.

PREDSEDNIK VEĆA: Evo, rekoste, Štuka je tu?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Bio je Štuka, bio je Bulić, bio je Husnik, bio je Vujović, bio je Vujanović, bio je Kresović, Dukić, bio je i Cetinja, Šošić, većina koji su bili vani, bili su i unutra, bili su i unutra. Tu sam video i Nadu Kalabu.

PRESEDNIK VEĆA: Bilo je, rekoste, dvestapedeset, trista ljudi ispred hangara.

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da.

PRESEDNIK VEĆA: Jesu li ti ljudi ulazili u hangar?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Uglavnom svi su ulazili.

PRESEDNIK VEĆA: Uglavnom svi?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Uglavnom svi su ulazili, neko je nekoga tražio, neko je nekoga gledao, bilo je traženja i familije svoje, to znam, kao što u samoj kasarni, nisam video, ali sam čuo kasnije priču da je Husnik izveo svog brata, da li je bio u tom autobusu, to sada stvarno, ali znam da je bio u Zboru narodne garde i da ga je on izvukao iz tih autobusa. Još je tu bilo ljudi koji su, Živko Ličina, njegova supruga Živka Ličina, to je, njega poznajem, jer bio mi je profesor u školi, u srednjoj školi, tako da sam ga poznao, predavao je matematiku i oni su iz tih autobusa izvučeni i sada ne znam tačno, neko ih je odvezao u Vukovar nazad do Veleprometa. U sam ulazak u hangar, tu su se odmah izdvojila, ja mislim, ja mislim trojica mlađih, da su to bili vojnici koji su se predstavili tome starešini iz autobusa da su oni vojnici i da su ih ustaše zarobile, tako da su ostali u bolnici, uglavnom imali su oni te vojne knjižice ili šta ja znam. Oni su ostali na ulazu u hangar, ja mislim sa desne strane da su stajali, da su stajali i bili su tamo jedno vreme. Došla je vojna policija, jedan od tih njihovih pretpostavljenih i naredio, ušao u hangar, isterao je, da li sada da pričam Štuka što je izveo, izvodio je, izveo je, da Štuka je izveo toga što sam rekao, novinara, novinara izveo ispred hangara. Kasnije sam čuo da ga je i ubio ispred hangara. Pucanj se nije mogao čuti u hangaru, jer pošto je u samom hangaru agregat bio koji je i proizvodio struju da se osvetli sam hangar. Sada da li je svetlo bilo na ulazu u hangar, to se tačno ne sećam.

PRESEDNIK VEĆA: Ali, unutra jeste?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Unutra jeste, da, unutra je bilo, tako da se pucanj nije mogao čuti unutra. Video sam Nadu Kalabu, ona, Štuka, mislim da je i Čipalo Mirko izašao sa njima napolje, izveli su isto jednoga, jednoga čoveka srednjih godina tada, navodno da je to bio njen šef u Robnoj kući "Nama" Zagreb i da je ona dobila otkaz, da je ona dobila otkaz u samoj "Nami", da joj je on dao kada je HDZ došao na vlast. E, sada, da li ga je ona ubila ili neko drugi, ja nisam išao napolje, niti to znam. Ali znam da je izveden taj njen šef i da se više nije vratio u hangar.

PRESEDNIK VEĆA: Da li se sećate, eventualno, kako je bio obučen?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, ja sam njega znao, on je napravio kuću, znao sam ga onako iz viđenja kada sam dolazio u Robnu kuću. Imao je

neku, ja mislim, svetlu jaknu, žute boje ili kabanicu, tako nešto, uglavnom, u civilu je bio. Znači, nije bio ni u kakvoj uniformi. Inače, od njih retko ko da je imao uniformu.

PRESEDNIK VEĆA: Da li je još dan, pričate o svim ovim dešavanjima, da li je još uvek dan?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, kada sam ja došao, znači, još je bio dan, ali je brzo suton hvatao, noć, jer, ipak je to novembar, polovina, tako da već oko četiri, pola pet, bude već suton. Dobro u hangaru su već bila svetla, vidi se, normalno sve se vidi. Znači, Nada kada je izvela toga zajedno sa Štukom, mislim da je i Čapalo bio sa njima, taj se isto nije vratio. Da li je još ko koga izvodio, to nisam video, ali ovo sam video, znači, tu dvojicu sam video kada su izvedeni. Kada je vojna policija naredila da svi izađu iz hangara, svi su izašli. Neko je malo gundao, nije to bilo nikakve pretnje, kao što su neki govorili, pretili su nam oružjem, vamo-tamo, ne, to sto-posto znam da nije istina, niko nikome nije pretio. Bilo koji oficir kada uđe unutra, mi smo njih ono poštovali i stvarno su svi izašli, svi do jednoga. Stajali smo jedno vreme napolju i mene je pozvao, ne znam kako, verovatno neko od tih koji su bili u hangaru zarobljeni, koji su me prepoznali, pa su rekli kao da ću ja garantovati za njih, da uđem unutra i pošto sam držao kafanu, da dođemo na prepoznavanje, ko je bio njihov vojnik, ko nije, tako da se zna, ko kojem statusu pripada. Mi nismo ni slutili ni znali da će to biti streljanje. Ja sam uvek mislio, kao mnogi autobusi što su otišli, da će otići i ovi. I kada je počelo odvajanje i popis, mene je pozvao, zvali su ga Joco Kafić, onako bradu je imao, bio je onda po toj proceni tada, bio je nešto stariji od mene i on kaže: uđi unutra, evo ljudi te zovu, kao da navodno garantujem za njih i ja sam, kada sam ušao u hangar, znao sam, to je bio mlad momak, sedamnaest, osamnaest godina, nije imao više, Kačić, Kačić Igor i stvarno sam ga stavio, znači kada se ulazi u hangar, sa leve strane, njega, Branka, ne mogu sada da se setim prezimena, Jovanovića, dvojicu, sada tačno ne mogu da se setim, znam, ima njih nekoliko, šest do sedam ljudi sam stavio sa strane koje sam poznao preko kafane, Jurišić Marka.

PRESEDNIK VEĆA: Koja je svrha bila toga odvajanja, Vašeg lično, kako ste Vi to doživeli, kako ste to shvatili?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Mi smo shvaćali, kao navodno, da ti nisu bili učesnici direktno u borbama protiv nas, jer drugih shvaćanja nismo ni mogli imati, nego to. Tu je bio i Emir Čakalić. Ja jesam sa njim razgovarao, čak, mislim, ali po mojoj tvrdnji ja mislim da sam i njega stavio sa strane, koji je kasnije rekao da sam mu rekao da sam sada ubio sto ustaša, mislim, to je

bilo za mene, ja mislim i za sve, kako sada, kada niko nije iz hangara izveden, nego to je bila jedna priča, to sam Vam isto i pre rekao, na prošlom suđenju, kada sam 02.10., ja sam ostao u okruženju, znači, ja sam se vratio 04. ili 05. na Velepromet i onda pošto je ta naša jedinica bila razbijena, faktički, pobijena, ja sam, pošto je bio tu u krugu samog Veleprometa moj komšija Petar Brozović, novinar borovski, sada da ne bude pognute glave, ja sam ono malo, kao, sada, ubili smo ih na stotine, a ustvari, taj dan, 02.10., čitao sam negde izveštaj, neki, ali ne mogu da se setim, najviše je poginulo taj dan naših boraca. To je bio 02.10., je za Vukovar bio najcrnji dan. E, sada da ja ne budem žalopoljka, da ne plaćem, onda kada sam ulazio u Velepromet, ja sam rekao, kao mi smo njih sredili, vamo-tamo. To je jedina ta priča, pošto se taj Petar Brozović i Emir Čakalić verovatno sastali u Zagrebu, pa to malo komentarisali, to je ta priča, druge nema.

PREDSEDNIK VEĆA: Šta je trebalo da se desi sa jednima, šta sa drugima, pošto ih odvajate? Evo, Vi odvajate, rekoste koga?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Kada smo odvojili, to smo mislili odmah vratiti u Velepromet nazad kući, kao, slobodno, ono, a ovi drugi, po svim saznanjima, drugi su odlazili u Mitrovicu, Sremsku Mitrovicu u zatvor, i to je bilo, a mi smo kao za ove garantovali da ih neće niko dirati, da ih niko ne dira, neka prođu opet ispitivanje, pa da su ljudi čisti.

PREDSEDNIK VEĆA: Ko to radi? Ko popisuje, bukvalno fizički, u smislu?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Taj Jovica, taj Joco Kafić je popisivao.

PREDSEDNIK VEĆA: Baš on lično?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: On i još jedan, nas dvojica smo bili sa strane, koji smo prepoznavali, tako da su jedni išli desno. Među njima je bilo, koliko sam ja video i koliko se ja sećam, bile su tri ženske osobe, znači, tri ženske osobe, dve su bile starije, Ružica Markobašić je bila mlađa, pošto sam je poznavao, nešto mlađa od mene, ali bila je tada trudna, a i poznavao sam je lično. Nismo mi ono kontaktirali, ali znam je iz grada još od malih nogu, tako da njen tata je bio oštrač noževa na pijaci i znali smo se iz grada. Ona je, inače, bila supruga od Markobašića Davora. Tu se svašta pričalo, da je taj isti Davor Markobašić sekao deci prste, pravio ogrlice od tih prstića, tako da su nju tu ispred hangara isto šutirali, šamarali. Kasnije je bila smeštena na desnu stranu hangara, gde su bile te dve starije žene. Od tih žena starijih, koliko sam ja čuo, koliko se sećam, kada je tih nekoliko pušteno, odvezeno nazad za Vukovar, čuo sam da je jedna od tih žena bila puštena, da li sa mužem, mislim, to ne bih

sada, ne sećam se, stvarno ne znam. U jednom momentu taj popis, koliko se ja sećam, čini mi se da tu popis do kraja nije izvršen.

PREDSEDNIK VEĆA: Kako je on vršen ovako tehnički, kako to izgleda? Zarobljeni su u hangaru?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da, oni su, staviti uz sam zid hangara.

PREDSEDNIK VEĆA: Uz sam zid hangara?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da.

PREDSEDNIK VEĆA: Hangar je dosta velika prostorija?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Jeste, jeste, to je po mom nekom mišljenju, hangar je svojih pedesetak metara dužine.

PREDSEDNIK VEĆA: Gde su uz koji zid? Da li tamo naspram ulaznih vrata?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pravac kada uđete, znači na suprotnu stranu od ulaza, znači, tu je većina bila, a nešto je bilo i bočno sa leve strane. Kroz sredinu, možda malo više, kanap jedan, neko postavio, razvučen, da se na drugu stranu ne prelazi.

PREDSEDNIK VEĆA: Dobro, ko je sada unutar hangara, sa ove strane kanapa, Vi rekoste, Vi, Joca Kafić, još neko je bio sa Vama ko je prepoznavao?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da, Vukovarčana.

PREDSEDNIK VEĆA: Da li znate, ko je to bio sa Vama?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Čak mislim, tu je često ulazi, izlazio Jovica kresojević, ja mislim da je čak i on bio.

PREDSEDNIK VEĆA: Popis, da li je bio neki sto, gde se sedi, pa se to piše?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: T je bila neki kao, u hangaru, to je verovatno čovek koji radi unutra, ima svoju kancelariju, u toj kancelariji, to je nešto provizorno, od dasaka lamperija napravljena ta kancelarija i taj stol su izneli napolje i nekoliko stolica.

PREDSEDNIK VEĆA: Napolje, ali u unutrašnjosti hangara, napolje iz kancelarije?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da.

PREDSEDNIK VEĆA: Sada, dobro, da li neko od ovih zarobljenih, da li oni prilaze stolu, da li ih neko dovodi, pa da Vi prepoznajete, pa da ovi koji su popisani da idu na jednu stranu, u tom smislu Vas pitam, kako to tehnički ide?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Jeste, pitanja su uglavnom bila, u kojoj ste jedinici bili i tako.

PREDSEDNIK VEĆA: Ime i prezime?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Ime i prezime, godište, koja jedinica, osim žena, svi su bili u nekim jedinicama, znači, svi su bili u popisu u jedinicama, jer oni su imali te svoje bojne, bojna ova, bojna ona, po brojevima, 118., 103., 101. i tako, uglavnom i ko im je komandir. Sve svoje generalije su, znači, što se tiče.

PREDSEDNIK VEĆA: I to se sve upisivalo?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: To se sve upisivalo, da.

PREDSEDNIK VEĆA: Da li ih je neko dovodio do toga stola, pojedinačno ili po grupama, to Vas pitam, da bi nam malo pojasnili kako to izgleda?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Oni su stajali, znači, u redu, jedan po jedan prilazili, verovatno je sada, koji su bili tamo malo dalje, neko da li je naredio ili rekao da prilaze ili dovodio, to se sada stvarno ne mogu setiti, ali uglavnom su prilazili, išli su u krug. I tu je bilo razdvajanje, levo-desno, desno su bili ovi koji su smatrani da nisu, za njih se ne zna da li su učestvovali ili nisu, išli su desno, a levo su oni za koje se znalo, jer oni su sami sebe, ti si bio komandir, ti si ovo, ti si ono. Oni su sami sebe počeli da rasklinjavaju ko je šta radio. U međuvremenu.

PREDSEDNIK VEĆA: Kažete, nije izvršen popis do kraja?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Ne, ne. Ja koliko se sećam da popis do kraja nije izvršen, koliko se ja stvarno sećam. Nakon izvesnog vremena.

PREDSEDNIK VEĆA: Problem Vam je da govorite, hoćete čašu vode?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Ne, ne, malo sam, sinoć sladoled jeo, pa me, inače, grlo muči od toga. Nakon izvesnog vremena, dolazio je, vrata su se otvorila, svi su bili isterani napolje, kao što sam i rekao prethodno, prilazila je traktorska prikolica u rikverc sa spuštrenom zadnjom stranicom. Imala je arnjeve sa ciradom koja je bila prekrivena i metalne lestvice koje su visile po stranici. To su te prikolice koje razvoze radnike poljoprivrednog dobra kada idu na okopavanje, uglavnom, u te svrhe je korišćena. Unutra su bile klupe, sa strane u prikolici, samo po sredini nije bilo. Stanko je ušao unutra i ove što smo odvojili, pošto je i Lančuzanin odvojio jedan deo ljudi, Stevan Zorić je isto odvojio jedan deo ljudi sa strane u ulaz u hangar. Stanko je rekao, kada je prikolica stala na samom ulazu, znači na sam ulaz hangara, da prvi sa leve strane da ulaze u prikolicu i navodno, da će biti prebačeni za Velepromet. Kada su ti ljudi ušli u samu prikolicu, svetla su bila upaljena na traktoru, odnapred su se videla svetla. Mrak je već bio vani. Prikolica je krenula ka Grabovu, a ne prema Vukovaru nazad i pošto je bilo puno automobila i sa jedne i sa druge strane hangara, nekoliko auta, znači, ja sam stajao ispred

samog ulaza, ispred samog ulaza, nisam išao baš skroz da vidim ko odlazi, kako odlazi, uglavnom nekoliko auta. Dva auta, otprilike, koliko se ja sećam su išla ispred traktorske prikolice i tako dva do tri su išla iza traktorske prikolice. Prikolica je otišla u pravcu Grabova. Onda smo mi koji smo bili tamo, shvatili smo šta se dešava. Znači prikolica nije otišla na Velepromet, već u pravcu Grabova.

PREDSEDNIK VEĆA: Kako ste shvatili šta se dešava? Samo na osnovu toga, ili je bilo neke priče?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Da, pošto se prikolica i ubrzo vratila, možda svojih nekih pola sata, četrdesetpet minuta, prikolica se jako brzo vratila nazad i bilo nam je jasno, znači, da ti ljudi nisu otišli, odveženi za Velepromet, jer vremenski ne može to sa traktorom. U samome, u tom međuprostoru, znači, između odlaska prikolice na Grabovo i vraćanja nazad, tu je došlo jedno, ustvari, tačnije došao je džip vojni, marke "puh". U njemu su bila dva vojna, dva oficira, sada ne znam da li je ovaj što je sa njima došao iza leđa, da li je bio sa njima u autu, vojni policajac ili su njih dvojica sami, to sada, toliko ne mogu baš da ocenim, da li su zajedno njih trojica došli i ta dva oficira. Jedan od njih je, pošto je Stanko i otišao sa prvom tom grupom, Miroljub je bio vani i sa Miroljubom su razgovarala ta dvojica oficira. Koliko sam ja shvatio i razumeo, rekli su Miroljubu da nisu dali te ljude da se tuku ili ubijaju, ja sam shvatio da se ne ubijaju, nego da se sa njima, da su im dali da se raspolazu sa njima i da ih ispituju, a ne da ih tuku, ja sam razumeo da ih ne ubijaju. Međutim, Miroljub je rekao: to je sada naša stvar, to ostaje na nama. Traktor se vratio, kada se vratio prazan, sledeća prikolica na isti način, isto sve, traktorska prikolica, zadnja stranica se spušta. Zarobljenici ulaze, bilo je rečeno da idu, ako stoje, krug, otprilike u prikolici je stajalo, po mojoj proceni od trideset, dvadesetpet, trideset ljudi, tako neka moja procena, sada, možda i više, ali, uglavnom, to je to.

PREDSEDNIK VEĆA: Ko je naredio da ta druga grupe uđe u prikolicu?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Pa, Stanko je stalno sa njima, vraćao se, dolazio, jer imao je, sa njim su dolazili Ćirić Petar i Nikolić Slavko, Pero i Slavko Cigan, kako smo ih mi zvali, oni su stalno dolazili zajedno sa Stankom i vrćali se i odlazili u pratnji te iste prikolice. Nakon treće ili četvrte, to sam i pre rekao isto, prikolice kada je odvežena, prišao je Jovica Kresojević i rekao: Boro, ajde ići ćemo ja i ti i Balaban u pratnju da obezbedimo deo puta kuda prolazi prikolica, navodno, da je neko pobjegao. To sada nisam shvatio, da li je pobjegao iz same prikolice ili sa rupe, to, uglavnom, da idemo na obezbeđenje, jer pošto se više ni jedno auto nije vratilo da ide u pratnju te iste prikolice.

Tako da smo nas trojica i krenuli videli smo usput, do same te krivine ulaska u njivu, atar, bilo je ljudi raspoređeno u jednom delu, ali ne baš, na samoj toj krivini, taj jedan od tih što su stajali, to su verovatno bili, jer te ljude nisam nikada video, to su verovatno rezervisti koji su bili artiljerci na samoj Ovčari, pa na tom uglu je stajao i pokazivao pravac kuda prikolica treba da prolazi. Uz sami prolaz te prikolice, sa desne strane, znači skreće se levo u njive, sa desne strane, tu je bila jedna mlada posejana šuma bagremova, mlada, vidi se, to je bilo malo drveće, to je Lovачko društvo presađivalo za fazane i šta ja znam, uglavnom, lovci su to sadili, pošto sam ja tamo nedaleko, pre, nekada kada sam bio klinac, imali smo zemlju, pa smo to sve Vupiku prodali, onda su oni to zaokruživali svoje imanje, da ne bude između privatno, nego da bude sve u njihovom krugu. Kada smo došli na samo rupu, iz prikolice su, prikolica je bila parkirana ispred rupe. Tu sam video kada sam došao na samu rupu, sa desne strane, Stanka, Peru i Slavka, Dukića, Dukića Nikolu, Predraga Milojevića, Mastikosa Dragicu. Sada stvarno ne mogu da se setim, taj što je poginuo u Bosni, kako se preziva, nikako da se setim, mada je i on tu bio, ne mogu sada stvarno da se setim. Video sam Topolu, dobrovoljca Topolu. On je stajao kod same prikolice i sa njim je stajao još jedan stariji čovek, po mojoj proceni je bio stariji, čak mislim, da li je imao neki šlem ili neku kapu na glavi, crn, nizak, sa naočarima. Sa leve strane rupe sam video Šošić Đorđeta i Husnik Ivicu. Oni su sedeli na iskopu zemlje, jer tamo je, sa leve strane rupe, tu je bilo nešto više zemlje i prednje strane rupe. Tu je bilo nešto više zemlje, a sa desne nešto manje, tako da se moglo videti sa ove desne strane, maltene, poravnato je bilo. Da li je tu bila neka uvala pa zemlja se taman onda poravnala, to sada ne bih znao, kada nisam bio.

PRESEDNIK VEĆA: Kolika je rupa bila dimenzija?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, rupa je, koliko sam ja onako mogao da vidim, nekih 6, 7 do 8 metara širine, tako i dužine. Leševa je već bilo, kada sam došao, tako da dubinu i nisam mogao sam da ocenim kolika je ta dubina bila.

PRESEDNIK VEĆA: Zaključio bih iz ovoga, da je bila četvrtasta?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Molim?

PRESEDNIK VEĆA: Iz ovog Vašeg kazivanja o dimenzijama, zaključio bih da je četvrtasta.

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Tako, otprilike.

PRESEDNIK VEĆA: A ne okrugla?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Ne, ne, ne, nije bila okrugla, znači, četvrtasta, da. Da, setio sam se ovoga, Dašić, Dašića koji je bio isto sa

Dragicom. Prilikom, kada sam ja došao, tu gde su sedeli Husnik i Šošić, sa leve strane na iskopu zemlje, tu je bilo još ljudi. Oni su sedeli na padini tog iskopa, znači, na drugoj strani.

PRESEDNIK VEĆA: Ova dvojica prema rupi, a ovi ostali?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da, njih nekoliko prema rupi, ovi ostali su na padini, na suprotnoj strani.

PRESEDNIK VEĆA: Tog brega!

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da, njih je tu, onako po mojoj proceni, bilo dvadesetak, možda i više. Tu su sedeli. Uglavnom, između Husnika i Šošića je ležao mlađi čovek. Šošić je zabadao nož u njega, ali je još taj davao znake života. Da li ga je, znači, ja nisam video kada ga je obarao, uglavnom taj je ležao i on tako ponekada, kada se ovaj mrdnje, on ubode nož u njega.

PRESEDNIK VEĆA: Šošić?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Šošić, da. Na samom izlaženju iz prikolice, Topola je bio, tu je bio i Šošić i taj čovek sa naočalima, oni su izvodili, kada sam ja došao i isti koji su izvođeni negde od pet do šest njih je izvođeno napolje, stajali su ispred rupe. Naređenje je bilo da legnu, znači oni su bili potrbuške, na stomaku ležali i streljani su iza njih, dva do tri metra. Menjali su se ljudi koji su tamo bili. Oni su se uglavnom menjali.

PRESEDNIK VEĆA: Leže, kažete?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Molim?

PRESEDNIK VEĆA: Leže trbuhom na zemlji?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da, da.

PRESEDNIK VEĆA: Glave bliže rupi ili streljačkom ovom stroju?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Bliže rupi, da, bliže rupi. Kada bi streljanje bilo izvršeno, uvek su od tih koji su dovoženi, da li je to bilo iz prethodne prikolice ili iz te uvek su dvojica ostajala koji su leševa bacali u samu rupu, u samu rupu, tako da sam i ja, što sam naveo, i ja sam učestvovao isto, pošto sam prvo bio sa strane od te prikolice, pazio da se između prikolice, tako, par metara između, da ne bi ko pobegao. Tu su se, ja sam bio u jednom momentu, ja, Husni, Dašić, Pero i Slavko Cigan i taj Topola, mi smo bili u jednom momentu isto ispred same rupe, naspram zarobljenika i pucali smo u njih.

PRESEDNIK VEĆA: Ko je naredio da se to tako radi, da legnu tako?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pre su pucali kada su stajali rafalno, pa je ponestajalo municije. E, onda, da ne bi ponestalo municije, onda se pucalo pojedinačno, radi same municije. Nije se imalo dovoljno municije.

PRESEDNIK VEĆA: Ko je to tako naredio?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: To je Stanko naredio, jer Stanko je konsantno tamo stajao i bio sa desne strane od rupe. On nije nosio pušku, imao je, koliko se ja sećam, škorpion je nosio.

PREDSEDNIK VEĆA: Da li je i on bio u streljačkom stroju? Vi rekoste za sebe da jeste bili. Da li je Stanko bio i u jednom momentu?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Ja kada sam bio.

PREDSEDNIK VEĆA: U samom streljačkom stroju, ili je, eventualno pucao sa tog mesta gde je bio ili uopšte nije pucao?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Ja kada sam bio, znači, ja njega nisam video da je pucao, niti ga video, ali da li je pre, uglavnom tamo ko god je bio, jer tako je i rečeno da niko ne može otići sa rupe a da ne puca, znači, da svi moraju da pucaju, da ne bi sada bilo, ja sam pucao i bilo je koji nisu pucali. To su ovi dalje, znači, što su davali straže uz pratnju tog puta, te ljude nisam ni video, niti znam, ali ti nisu dolazili tamo ka rupi. To je trajalo do kasno u noć, do kasno u noć, kada je bilo završeno streljanje.

PREDSEDIK VEĆA: U koliko navrata je traktor dolazio sada na rupu? Ako sam Vas dobro shvatio, Vi ste tu na rupi ostali?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Sa tom prikolicom.

PREDSEDNIK VEĆA: Sa tom prikolicom?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Ja mislim još dva puta da je došla prikolica, da je još dv aputa prikolica došla, s tim da je u zadnjoj toj turi bilo nešto manje ljudi. I kada je, znači, završeno streljanje, da bilo je tu još.

PREDSEDNIK VEĆA: Da li ste učestvovali u streljanjima iz tih narednih prikolica?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Ne.

PREDSEDNIK VEĆA: Niste, nego samo?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Ne. Tu su stajali, kasnije sam, te momke nisam nikada video, vidim da su bili mlađi, stvarno su bili mlađi, čak sam čuo za jednoga da je negde od Sombora, dobrovoljac, ali da mu je brat, navodno, poginuo na vukovarskom ratištu i tu poslednju prikolicu, on je to potukao na stoječki način, rafalno kada su stajali, on ih je potukao rafalno, pošto smo mi stajali sa desne strane od rupe, tako da, čak sam mu ja cev podigao, jer puška automatska ako je ne držiš dobro na naslonu, znači ona nosi, znači gubiš kontrolu nad samim oružjem, tako da je, maltene i nas potukao. Tog momka, ja mislim da je onda imao sadamnaest godina, mlad, vidim, ne brije se i kada je to završeno, da, to sam zaboravio da kažem za ovu Markobašičku isto, ona je u toj zadnjoj turi bila. Ona je bila i Dašić Zoran je nju zadnju izveo. Ona je molila, kukala. Bilo je ono, radite od mene šta hoćete, ali nemojte me ubiti.

Dašić joj je prislonio na stomak, na donjem delu stomaka naslonio je pušku i opalio rafal, tako da je ona završila u desnom delu rupe, na samom ćošku, tako da je deo tog tkiva i Stanka pogodio, to tkivo kada je Dašić rafalom tukao i Stanka su kasnije malo zavrakavali, šta ja znam.

PREDSEDNIK VEĆA: U Vukovaru?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Da, ono, nisu baš svi, ali ono ko zna, pa nekada su mu nabacivali, kao na ustima ti je i tako dalje. Kada je završeno kompet streljanje, možda odmah po samom završetku, ne znam kako, ali koje pozvao, kako je pozvao, to stvarno to nisam nikada pitao, niti sam znao, došao je bager. To je ustvari utovarivač, "ult" kako ga zovu, ti što na njima rade, na "ultu", to je kašika, otprilike, nije otprilike, nego je tri kubika, ona velika kašika koja hvata. On je to za svojih desetak minuta tu zemlju preko leševa zagrnio i mi koji smo tamo bili, oni koji su došli sa kolima, oni su otišli sa autima i kolima nazad, a nas nekoliko koji smo došli jedan deo puta kolima, jedan peške, smo se vratili sa samim bagerom. Ja sam se zakačio na onu papuču sa strane, nisam ulazio u prikolicu, nego sa strane na papučicu. Došli smo do, opet smo se vratili, znači, do hangara. To je jedini put dolaska od Grabova do hangara i nazad prema Vukovaru, znači to je jedini put kojim se vraćamo, znači, opet do hangara. U dnu hangara, kada sam došao, vrata su bila otvorena širom. Bilo je njih, po mojoj proceni, ne više od desetak, desetak ih je još bilo u hangaru, desetak. Ispred hangara je bio Stanko, Miroljub, taj Pero i Slavko. Nije ih bilo više, mislim, nije ih bilo više, uglavnom većina ovih što su bili ispred hangara, taj narod, ti ljudi su otišli i možda još tamo nekolicina njih iz samih tih jedinica, koje su bile neposredno blizu hangara, pa, bilo je nekog drveća malog, uglavnom to je blizu, znači, ti su ljudi još bili tamo. Po naredbi, to sam zaboravio da kažem, po samoj naredbi vojne policije, da se izađe iz hangara, to im je bilo naređeno, verovatno od tih nekih oficira koji su ulazili unutra, da se ta vojna policija povuče. Jedan deo se povukao možda za jedno pola sata.

PREDSEDNIK VEĆA: Jeste li Vi to čuli?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Da, da.

PREDSEDNIK VEĆA: Jeste li videli ko je to naredio i kada je to naređeno?

SVEDOK BOŽO LATINOVIĆ: Ja se stvarno tih, te ljude koje nisam viđao na ratištu u Vukovaru, to su, uglavnom to su oficiri koji su bili u Negoslavcima. Ja njih nikada, mislim, ne bih se setio ni lika, niti bi ih prepoznao sada, niti znam kako se zovu. Štuka zato i zna imena, pošto je to bila njegova jedinica, on je njih nabrajao, ali ja stvarno što znam iz samog

Vukovara, njih nekoliko, video sam Šljivančanina, Radića, Bojkovskoga, ovoga Boru Tešića, Borislava Tešića, Zirojevića i to je ta grupa, njih pet do šest ljudi.

PRESEDNIK VEĆA: Koje ste Vi znali?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da, ali ti su bili, znači, na samim borbenim linijama. Ove druge koje nisam ni viđao nikada, niti bi ih ikada u životu mogao prepoznati. Uglavnom taj jedan je naredio da se ta vojna policija povuče. Vojna policija se uglavnom povukla, njih nekoliko je ostalo, maltene dok sam ja bio u hangaru, još je nekoliko bilo, i kasnije je i tih nekoliko otišlo.

PRESEDNIK VEĆA: Kada su se oni povukli, po Vama, kada su se oni povukli? To locirajte vezano za dešavanja, da li je došao taj prvi traktor, nije?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Jedni su, jedni su.

PRESEDNIK VEĆA: Rekli se nam za onu dvojicu koji su došli "puhom", pa razgovarali sa Vujovićem i rekli ste šta su mu rekli, pa u odnosu na to?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, jedni su se povukli ubrzo, znači, posle odlaska tog džipa, jedni su se ubrzo povukli. Jedan deo, verovatno ovaj drugi deo je ostao malo duže, jer nisu imali prevoza. Sada to ne znam tačno. Ja sam onda već otišao, ali jedna grupa, većina je njih otišla odmah, posle naredbe jednog od tih oficira što je naredio da se vojska, da se vojna policija povuče. A jedni su ostali, dok sam ja bio tamo.

PRESEDNIK VEĆA: Gde je tu Joca Kafić?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: I on je otišao, i on je otišao.

PRESEDNIK VEĆA: Kada?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, dok sam ja bio tamo, znači, dok je popis vršen, bio je, posle ga više nisam viđao, znači i on je otišao, verovatno u toj prvoj grupi. Mislim ja se stvarno ne sećam, ali mislim da je otišao među prvima tamo, koji su bili. Njih je samo dvojica-trojica ostalo, navodno čekali prevoz. Ja sam onda već otišao na rupu, da li je neko po njih došao, nije, verovatno jeste. Kada sam se vratio, više nije bilo od vojne policije nikoga.

PRESEDNIK VEĆA: Nikoga?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da.

PRESEDNIK VEĆA: Koliko je naroda ostalo tamo kod hangara, kada ste Vi otišli na rupu?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da, bila je još možda tu jedna grupica manja. E, sada to više ne znam da li su to ti koji su tamo bili blizu hangara, ta jedinica, većina tih ljudi, bilo je nešto i teritorijalaca, ali, kada sam se vratio, samo njih nekoliko sam video još ispred samog hangara.

PRESEDNIK VEĆA: Da, rekli ste, Vujović, Vujanović, Pero i Slavko?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da, njih par je tamo bilo.

PRESEDNIK VEĆA: I desetak zarobljenih u hangaru još?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da, da. Ja sam onda otišao kući. Otišao sam.

PRESEDNIK VEĆA: Ovi su ostali?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Ovi su ostali, da. I onda se sa tih, kao navodno, ta grupa što je ostala, njih su smatrali, verovatno su ih smatrali vođama hrvatske vojske, pa su ih, uglavnom su oni isto postreljani, to se odmah čulo, drugi dan, drugi dan, treći po gradu, ne po gradu, to nije ni bilo grada. Neko kaže grad i narod. Mi smo se svi mogli skupiti, koliko se ratovalo, na primer, koji su išli u samu borbu, pa to je moglo sati, pa po mojoj proceni u jedan onaj "harmonika" autobus. To nije bilo puno ljudi. Kada neko kaže celi grad – pa, celi grad, centar, ostalo baba i dedova tih što smo povadili, to je te dve, dve i po hiljade, tri većinom civila iz tih penzionerskih zgrada. To smo ih dopratili, jer mi kada idemo, znači, na čišćenje, uvek po kućama, kuće se blokiraju, ulice se blokiraju, jer, normalno, u svakoj toj blokadi, neko od nas pogine. Nikada se ne zna ko će poginuti. Znači, nikada se ne zna kada će ko poginuti, tako da sam, ovaj, i kada se išlo na Milovo brdo osvajti, onda sam prvi put, nisam direktno kontaktirao sa njim, sa Radak Sašom, Cetinjem, on je, ja sam bio malo napred, to je bila jedna mala uličica, on je bio kod Kongres škole na jednoj kapiji, on i Gutović, taj što je umro pre dve-tri godine, verovatno od posledica ranjavanja, njih dvojica su stali na kapiju. Ja sam im rukom govorio da se sklone iza. Oni su stali uz kapiju, pošto je kapija bila limena, sa preke strane kuće tog naselja, Boška Buha naselja. Cetinje je negde dobio naprsnuće po vratu, a Gutović je teže ranjen bio, tako da je, čuo sam da je pre dve ili tri godine preminuo od tih posledica ranjavanja.

PRESEDNIK VEĆA: Rekli ste za onu zadnju grupu, o tome da ste pričali u gradu, tj. među vama tamo, to su bile neke starešine i tako dalje?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Oni su verovatno smatrali da su oni.

PRESEDNIK VEĆA: Nemojte izvoditi zaključke – oni su smatrali ovo ili ono, nego šta Vi od toga znate?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Znam samo da su i njih postreljali.

PRESEDNIK VEĆA: To ste čuli?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da, to sam čuo.

PRESEDNIK VEĆA: Niste videli, Vi ste otišli kući?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Ne, nisam video, otišao sam kući, tako je.

PRESEDNIK VEĆA: To Vas pitam. Kada ste to čuli, eventualno, od koga ste to čuli i u tom kontekstu, kako se to pričalo o tom događaju?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, bilo je ono priče.

PRESEDNIK VEĆA: O tom delu dešavanja?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Šta se desilo sa onih desetak što je ostalo, kaže i te smo isto, da li je rekao Stanko ili Miroljub, i te smo kaže postreljali. To je to.

PRESEDNIK VEĆA: Da li je bilo overavanja na rupi?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Jeste, jeste. Ja kada sam bio, Kinez je prilazio, prilazio oko rupe, znači u krugu rupe, prilazio i koji bi davao znake života, on je prilazio i pucao sa rupe, overavao ih je, znači.

PRESEDNIK VEĆA: Sa ivice rupe?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Sa ivice rupe, da.

PRESEDNIK VEĆA: Da li Vas dobro pratim.

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Nosio je onu.

PRESEDNIK VEĆA: Ova dvojica bi nakon izvršenog streljanja, ova dvojica zarobljenih bi ubacivali te streljane u rupu?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Jeste.

PRESEDNIK VEĆA: Pa, Kinez bi potom sa ivice rupe vršio overavanja!

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Jeste, da.

PRESEDNIK VEĆA: A ne pre?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Ne, ne.

PRESEDNIK VEĆA: Da.

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Kada bace unutra.

PRESEDNIK VEĆA: Opišite malo taj "ult"?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: To je "ult" žute boje.

PRESEDNIK VEĆA: Žute boje?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da. Ne razumem se baš toliko u tu tehniku, ali znam da tri kubika.

PRESEDNIK VEĆA: Točkaš, guseničar?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Točkaš, gumeni veliki točkovi.

PRESEDNIK VEĆA: Gumeni veliki točkovi? Da li ste tamo na rupi videli, shvatio sam da poznajete gospodina Radak Sašu? Shvatio sam da ga znate, sa jednog događaja sa Milovog brda?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da. Pa, Radak Sašu sam tačnije i to sa Milovog brda, to je bilo samo površno, znači "na blic" sam ga video, ali kasnije kada smo došli dole do pumpe, benzinske pumpe, drvena pijaca, tu

smo, on je verovatno došao iz pravca, mislim da su on i Đanković, mislim da su bili zajedno u toj jedinici. Ko ih je vodio, to tačno ne znam, ni koja je, čija je to grupa bila, uglavnom njihova je grupa došla do benzinske pumpe iz pravca Milovog brda. A Stanko, ja i naša ta grupa, mi smo se spuštali od suprotnog pravca, ustvari, Preradovićeve ulica prema Milovom brdu, tačnije od fabrike "Vuteksa" prema istoj pumpi. Tu smo se i sastali, znači na samom uglu, evo ovako račvanje, znači ovo dole put ide ka centru i tu sam ga video, lično sam ga video i još jednom kada smo.

PRESEDNIK VEĆA: Kada je to?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: To je bilo jedno dva do tri dana.

PRESEDNIK VEĆA: Koliko je to, do završetka borbi?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Jedno dva do tri dana, tako, dva, tri možda i dan, ali neznam tačno, ne sećam se, ali znam da je to bilo. U jednom momentu, mi kada smo došli, išli smo prema pravoslavnoj crkvi "Sveti Nikola", poludesno od te pumpe, poludesno, kada se ide u pravcu grada, znači, to je par stotina metara od samog centra grada i sa brda smo, na nas su bacane bombe, pucalo se po nama, onda smo mi zaključili da niko ne može biti gore na tom delu brda, nego neka od naših jedinica. Pošto je Stanko nosio motorolu i kada smo preskakali neke zidove tu gde nismo mogli šta da miniramo, da prožemo, onda smo preskakali zidove i verovatno, ne verovatno, nego motorola mu je ispala i nismo bili u kontaktu ni sa jednom od naših jedinica i onda sam se vratio da kažem, ja i još jedan, ne znam kako se zove, taj je bio teško ranjen onda, negde su ga, mislim da je odnešen za Beograd u bolnicu, da se tu gde je bio Cetinje i Đanković da kažemo njima, pošto su imali motorolu, da nazove ove druge jedinice, da smo mi ispod, dole, kako se to brdo zvalo, Supančevo brdo ili Tri ruže, kasnije se to zvalo, dobro, to je nekada bilo ovo ime, nekada ono, da se ne tuče dole, da se nalazi Stankova jedinica, eto tako da.

PRESEDNIK VEĆA: Ko je imao motorolu, rekoste?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Njihova jedinica, ne znam ko u njihovoj jedinici, mislim da li je Đanković imao, da li je sam Cetinje, uglavnom oni su imali motorolu. Svaka grupa je imala motorolu, da se može kontaktirati.

PRESEDNIK VEĆA: Zašto ga zovete Cetinje?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, tako smo ga i videli, što kažu, Cetinje.

PRESEDNIK VEĆA: Molim?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, pošto je iz Crne Gore, Cetinje, verovatno, ne znam.

PRESEDNIK VEĆA: Kako ste ga Vi upoznali?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Kažem Vam, ja njega ovako da ga znam, sto-posto lično, ja njega znam više površno i pisalo je u novinama za njega Cetinje, jer svi smo mi brisali te svoje oznake sa šlemova. Na primer, ja sam imao četiri "S", uglavnom svi smo crvene petokrake skidali.

PRESEDNIK VEĆA: Njemu je na šlemu pisalo "Cetinje"?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da.

PRESEDNIK VEĆA: I tako ste ga i zvali Cetinje?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Pa, Cetinje, ja sa njima u grupi nisam ni bio, nego sam ga video u dva navrata, dva ili tri navrata, da i bio je, mislim, po mom saznanju, bio je dobar borac, tako da smo se, ako on ide sa neke strane, znači to je neka sigurnost, ipak bila da neće napustiti teren i šta ja znam.

PRESEDNIK VEĆA: Pa, kako on ide, šta to znači?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Mislim ta njihova grupa.

PRESEDNIK VEĆA: Ta njihova grupa?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da. Jer bilo je ljudi koji krenu, pa se vrate. Ako odete Vi, na primer u špic, a ovi Vam uđu sa bočne strane, onda tu dolazi, normalno do stradanja jedinice.

PRESEDNIK VEĆA: Sašu Radaka, rekose, da ste ga videli na Ovčari?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da.

PRESEDNIK VEĆA: I to kada ste došli, Vi kada ste došli tamo?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Da.

PRESEDNIK VEĆA: Opisali ste tu situaciju, ali nisam siguran da sam Vas dobro shvatio. Gde je Saša Radak kada ste ga videli prvi put tamo? Da li je on u tom špaliru?

SVEDOK BOŽO LATINVIĆ: Jeste, on je bio u tom špaliru, da kao i sve druge što sam naveo.

Presuda za masakr na Ovčari: Sudska overa zločina

Podsećajući na Marka Miljanova i njegovo viđenje razlike između čojstva i junaštva, sudija Vesko Krstajić je obrazloženo završio: "Junaštvo je sebe od neprijatelja sačuvati, a čojstvo je drugoga od sebe sačuvati. O svemu će istorija doneti sud, a ovu presudu shvatite kao presudu vašem čojstvu"

piše: Tanja Tagirov

Presudom vijeća Specijalnog suda za ratne zločine u Beogradu, u ponedjeljak, 12. decembra, nakon punih 14 godina od pada Vukovara, napokon je i službeno prekinuta zavjera šutnje o ratnom zločinu na poljoprivrednom dobru Ovčara, kad je u noći od 20. na 21. novembra 1991. godine pobijeno 200 ratnih zarobljenika, izvedenih iz vukovarske bolnice. Od ukupno 21 optuženog pripadnika nekadašnje Teritorijalne obrane Vukovara i paravojne jedinice "Leva Supoderica", koju je 1991. godine osnovala u Šidu Srpska radikalna stranka haškog optuženika Vojislava Šešelja, njih 16 je kraj suđenja dočekalo na optuženičkoj klupi: dvojica ranije optuženih dobila su status svjedoka saradnika, protiv jednoga (Milana Bulića Bulidže) postupak je izdvojen zbog lošeg zdravstvenog stanja, Saša Radak zvani Cetinje uhapšen je u proljeće ove godine, pa mu se također zasebno sudi, a Mirko Vojinović zvani Čapalo umro je u novosadskoj bolnici neposredno pred lanjski početak "velikog" suđenja, od ozljeda zadobijenih u pokušaju samoubojstva.

"Krivci nisu svi ovdje, puno ih je koji nisu u ovoj sudnici", konstatacija je predsjednika sudskog vijeća, suca Veska Krstajića u obrazlaganju presude kojom su, od 16 optuženih, osmorica osuđena na maksimalnih 20 godina zatvora, trojica na 15, jedan na 12 godina, jedan na pet i jedina žena među njima, Nada Kalaba, inače supruga drugooptuženoga, na devet godina zatvora, dok su dvojica oslobođena zbog nedostatka dokaza.

Nakon dugog i često mučnog istraživanja zločina u sudnici Specijalnog suda, sasvim je jasno da krivci još nisu svi na broju. Ovom prilikom, pred dugo čekanu – i ipak dostižnu – pravdu izvedeni su neposredni izvršioци zločina, a između njih i "vukovarske trojke", koja je po pravdu privedena u Haški tribunal, ima nekažnjena još cijela galerija likova. U tome se, osim suca Krstajića koji je konstatirao da "nisu svi krivci u sudnici", slažu mnogi koji su sudjelovali u postupku, ali – za nadati se – i Tužilaštvo, s obzirom na to da prvi čovjek te institucije, tužilac za ratne zločine Vladimir Vukčević kaže: "Ni u jednom našem predmetu, pa čak niti u Ovčari, spisak osoba koje su nama od interesa nije konačan. Po prirodi stvari, u tim krivičnim delima učestvuje veliki broj lica i mi stalno dolazimo do novih saznanja i do sve većeg i većeg broja ljudi koji su direktni učesnici ratnih zločina" ("Pravda u tranziciji", broj 2).

PREDAJA ZAROBLJENIKA: Ma koliko – kako to i Krstajić reče – bilo "nemoguće istražiti cijelu i potpunu istinu", pogotovo nakon proteka 14 godina, sud je uspio rekonstruirati i događaj, i učešće optuženih u zločinu. Kroz sudnicu su prošli mnogobrojni svjedoci, neki i sami neposredne žrtve koje su u posljednjem trenutku spašene nečijom milošću, neki od armije tugujućih čiji su najbliži ubijeni na Ovčari, ali i pripadnici formacija koje su – predvođene JNA, čiji su oficiri i niži kadar također svjedočili – "oslobađale" Vukovar; izvedeni su brojni drugi dokazi, među kojima i čitanje ratnih i operativnih dnevnika oružanih snaga koje su djelovale pod zapovjedništvom JNA, ispitani vještaci...

Rekonstrukcija je, u nakraćem, pokazala slijedeće: borbe za Vukovar prestale su 18. novembra. Istoga dana predaje se Mitnički bataljon, iz kojega je oko 170 "zengi", kako su ih zvali (Zbor narodne garde), položilo oružje, te nakon noći provedene u hangaru na Ovčari odvedeno u sremsko-mitrovački zatvor. Idućega dana, 19. novembra, iz podruma i ruševina izlaze civili koji su preživjeli opsadu svoga grada i koji organizirano, autobusima koje je osigurala JNA, odlaze iz Vukovara ili za Srbiju, ili za Hrvatsku. Dan nakon, događa se evakuacija vukovarske bolnice: "trijažu" obavljaju "organi bezbednosti" JNA, odvajajući ranjenike i osoblje bolnice od 250 ili 260 ljudi koji su, po njima, sudjelovali u borbama. Nejasno je, reći će Krstajić u usmenom obrazloženju presude, po kojem kriteriju su izdvojene i dvije žene, od kojih je jedna bila u visokoj trudnoći; svakako, oba su leša ekshumirana, zajedno s još 198 mrtvih, iz masovne grobnice na Grabovu pokraj Ovčare. Ti ljudi su, nakon "trijaže" odvedeni najprije u krug Veleprometa, a od tamo – nakon maltretiranja, pa i ubojstva – u hangar na Ovčari. U razmaku od te

dvije točke, nota bene, nestaje jedan broj ljudi, njih oko 60 (jedan autobus, rekli su neki svjedoci), za čiju sudbinu se ni dan-danas ne zna.

Dok zarobljenici, ne znajući to, idu na svoj posljednji put od Veleprometa do Ovčare, u neposrednoj blizini završio se sastanak tzv. vlade SAO Istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srema: sve najveće glavešine željne države, sve državnik do junaka, od skladištara, živog i odbjeglog Gorana Hadžića do vojvode, mrtvog Arkana, traže od JNA da im se prepuste zarobljenici – "jer imaju dokaze da je riječ o najokorjelijim ustašama kojima narod Vukovara treba suditi" – što se i događa, nakon što napadaju, vrijeđaju i pljuju pukovnika Bogdana Vujića, koji im je ispred nosa "noćas odveo 1500 zločinaca, ustaša". U taj kaos, naime, Mile Mrkšić donosi odobrenje kojim se daje "saglasnost da se predaju zarobljenici" lokalnim vlastima.

VOJSKA SE POVLAČI: Na Ovčari su već svi podanici te samozvane države i iste takve vlasti: po naređenju zapovjednika TO-a Miroljuba Vujovića i njegovog zamjenika Stanka Vujanovića, "čovjeka sa velikim crnim šeširom", njihovi podređeni formiraju špalir, kroz koji protrčavaju zarobljenici na putu od autobusa do hangara, koje mlate čime stignu: drvenim palicama, metalnim štangama, kundacima pušaka, rukama, nogama... Maltretiranje se nastavlja i u hangaru, gdje se zarobljenici popisuju, ulazi tko kako hoće i udara koga hoće. Tu dolazi i Nada Kalaba, koja – kako joj je presuđeno – traži čovjeka koji je kriv za njen otkaz prije nekoliko mjeseci, pa ga ubija ispred hangara metkom u potiljak. Vojska, to malo SMB uniformiranih koji su ipak tamo, pokušavaju uvesti reda, ali nakon silnih natezanja – po ne zna se čijem naređenju – povlače se s Ovčare u sigurne Negotlavce. Čuje se, pričaju neki svjedoci, buka građevinskih mašina, pada rani novembarški mrak, dolazi traktor s prikolicom, koja potom, jednu po jednu grupu zarobljenika, odvozi negdje u tamu. Drugooptuženi Vujanović izdvojenoj grupi kaže, da bi prikrio da im je namijenjena samo smrt, da ih voze nazad u Velepromet. "Šta da su znali da idu na streljanje? Za pretpostaviti je da bi došlo do pobune 250 ljudi. To je bila samo maska za ono šta će im se desiti", zaključuje sudsko vijeće.

U mraku, na Grabovu, mehanizacijom je već iskopana "rupa": na toj "rupi", svi su optuženi osim Kalabe, koja je svojih devet godina "zaradila" već kod hangara, i dvojice oslobođenih, za koje sud nije našao pouzdane dokaze da su ubijali na Ovčari. Uz naredbe drugooptuženog Vujanovića: "Pucajte, pičke ustaške", puca se u jednu po jednu grupu zarobljenih, koji posljednje trenutke u životu stoje na zemlji izvađenoj iz vlastite buduće grobnice, pogođeni padaju, a Predrag Milojević Kinez potom prilazi i "ovjerava" žrtve. Svaka nova skupina žrtava u iskopanu jamu ubacuje prethodno ubijene, da bi

potom i oni bili ubijeni. "Kad je neko u streljačkom stroju, nema sumnje da je učestvovao u streljanju", stav je sudskog vijeća, od čega nije izuzet ni komandant "Leve Supoderice" Milan Lančužanin Kameni, iako njega nitko ne tereti da je lično pucao u zarobljenike. Radili su to, međutim, njegovi podređeni, u njegovom prisustvu.

Svi optuženi tvrdili su u svojim obranama da nisu krivi, da nisu nikoga ubili, neki su tvrdili da nisu bili ni u Vukovaru, niti na Ovčari, niti na Grabovu toga dana. Jedan od njih, optuženi Milan Vojnović zvani Mićo Medonja, na primjer, tvrdio je u svojoj obrani da je na Ovčaru, do hangara, išao tek da nađe svoju kćer Zvezdanu, koja je rat provela u opsjednutom gradu Vukovaru. "Ništa, međutim, niste govorili o svom zetu (Ismetu Ivi) Ahmetoviću, koji je drugi na spisku žrtava", rekao mu je sudac Krstajić obrazlažući dodijeljeni mu petnaestogodišnji zatvor.

SVEDOCI SARADNICI: Tek su dvojica optuženih priznali zločin: trećeoptuženi Jovica Perić u policijskom ispitivanju (u prisustvu advokata i tužioca), čim je uhapšen u aprilu 2003. u akciji "Sablja". Od njega su se u civilnoj sudskoj proceduri prvi puta čuli detalji o tome što se doista događalo na Ovčari, mnoge detalje zločina koji su tek kasnije, u mukotrpnom postupku, stvarno dokazani. Drugo priznanje čulo se pri samom kraju dokaznog postupka: Ivan Atanasijević, prije rata Ivica Husnik, priznao je da je ubio jednog zarobljenika "na rupi", nakon što su ga – zbog toga što je Hrvat po ocu – na to prisilili drugi, u prvom redu teritorijalac zvani Topola, koji je kasnije poginuo negdje u Bosni. Valja sačekati pismeni otprijavač presude, pa vidjeti zašto vijeće nije to priznanje, kako su neki očekivali, honoriralo kaznom nižom od maksimalnih 20 zatvorskih godina. Atanasijevićev advokat Vojislav Vukotić kaže da je njegov branjenik istinu želio reći već u prvom ispitivanju: "Nije to uradio iz straha, zbog pretnji njemu i njegovoj porodici da ne otkrije istinu, ali je činjenica da je on, ne mogavši više izdržati taj teret i govoreći istinu na kraju postupka tom istinom veoma doprineo utvrđivanju istine o zločinu i žrtvama na Ovčari."

Još su dvojica optuženih progovorila o zločinu i na njihovim se svjedočenjima, u velikoj mjeri, i temelji presuda: dva svjedoka saradnika, koji su i sami ubijali na Ovčari, jedan kod hangara, drugi u streljačkom vodu na Grabovu. Obrana je tokom postupka osporavala validnost dvojice svjedoka saradnika, a većina optuženih prebacivala je odgovornost na njih. "Oni su ubojice", "Svedoka saradnika su zvali Monstrum" i slične kontraoptužbe pljuštale su u sudnici na račun dvojca koji je promijenio status optuženih u status surađivački sa sudom. Takvi su kakvi su, po samoj zakonskoj definiciji,

naglasio je sudac Krstajić, taj status dobijaju oni koji su i sami sudjelovali u krivičnim djelima. "Nema moralnih i etički ispravnih među njima, ali oni su neophodan instrument za procesuiranje ovako teških krivičnih dela", kaže Krstajić u usmenom obrazloženju, odgovarajući na primjedbe da su drugačije iskazivali o jednom konkretnom događaju, ubojstvu trudne Ružice Markobašić: oba o načinu lišenja života Ružice Markobašić identično iskazuju, da je ubijena rafalnim pucnjem u trbuh, što dokazuju i vještački nalazi nakon ekshumacije i identifikacije. Oba svjedoka saradnika su, inače, na "glavnom" suđenju svjedočili na zatvorenoj sjednici, uz isključenje javnosti, ali je drugi svjedočio otvoreno u septembru ove godine u izdvojenom postupku protiv Saše Radaka: "Dašić Zoran (momak s Karaburme, navodno kasnije poginuo) je nju zadnju izveo. Ona je molila, kukala. Bilo je ono, radite od mene šta hoćete, ali nemojte me ubiti. Dašić joj je prislonio na donji deo stomaka pušku i opalio rafal, tako da je ona završila u desnom delu rupe, na samom čošku. Deo tog tkiva je i Stanka (druoptuženog Vujanovića) pogodio i Stanka su kasnije malo zafrkavali i zvali ga 'pičkice'", ispričao je svjedok u "postupku Radak", objašnjavajući da je žrtvu poznao od malih nogu, te da se pričalo da je njen suprug "sekao deci prste, pravio ogrlice od tih prstića".

ŠTA JE VOJSKA ZNALA: Kad je o vojsci – koja je, kako su to stalno tokom suđenja isticali zastupnici porodica žrtava, "na milost i nemilost prepustila zarobljenike teritorijalcima i ostalima" – riječ, valja zaviriti u Operativni dnevnik 80. motorizovane brigade, čiji su pripadnici upravo to učinili. U 16 sati 20. novembra oni još čuvaju zarobljene na Ovčari, u 22.35 – kako stoji crno na bijelo – vojno osiguranje je povučeno, a ujutro u sedam sati narednoga dana, 21. novembra, u bilješci se kaže da je u toku noći "u rejonu Grabovo otvarana vatra iz pešadijskog naoružanja", te se istoga jutra na sastanku komande brigade govori o tome da je zločin počinjen. Ipak, većina svjedoka iz "JNA paketa" tvrdila je, jednako kao i optuženi, da su za zločin čuli tek nakon nekoliko godina, zahvaljujući medijima, jednako kao što je i Aleksandar Vasiljević, 1991. načelnik Uprave bezbednosti SSNO-a za zločin čuo – kako je svjedočio pred sudom – tek od novinara Jovana Dulovića, bez obzira na to da su i kamere 19. novembra, ispred vukovarske bolnice, zabilježile na snimku fino društvo: majora Veselina Šljivančanina, Nebojšu Pavkovića, tadašnjeg potpukovnika i šefa Kabineta tadašnjeg ministra obrane Veljka Kadrijevića, te Momira Gavrilovića, radnika Službe državne sigurnosti MUP-a Srbije, koji je u istočnoj Slavoniji bio u jedinici Željka Ražnatovića Arkana, što je – kako na suđenju reče zastupnik oštećenih, advokat Rajko

Danilović – dokaz da su i ta služba i Ministarstvo obrane "imali uvida u to što se događalo u Vukovaru".

"Ne mogu se kriti oni koji su ubijali i klali naše vojnike i da se izvuku odavde", izjava je Šljivčaninova koju su tad, ispred bolnice, zabilježile kamere RTS-a, čiji novinar komentira ratne zarobljenike koji su 19. novembra 1991. dovedeni u vukovarski Velepromet: "Reč je o više od tri hiljade zarobljenih ustaša", od kojih su "mnogi skinuli uniforme i ustaška znakovlja". Dokaz kojim dotični koji se naziva novinarom potkrepljuje svoje tvrdnje da su zarobljeni pripadali "ustaškim formacijama" jest da su mnogi od njih imali "vojne čizme strane proizvodnje", inače proizvod predratnog vukovarskog Borova, koji se u Beogradu nakon pada toga grada kupovao na crnoj berzi, za sitne pare. "Ti zlikovci ne izgledaju tako opasno bez narkomanskih špriceva", nastavlja s patriotskim ushitom ratnohuškački dojavnik i dodaje da je svim zarobljenima uzeta parafinska rukavica "čime je dokazano da su svi upotrebljavali oružje u poslednja 24 sata, a kod dvojice je nađena i krv, koja ne pripada njihovoj krvnoj grupi".

OBOSTRANE ŽALBE: Primjer je to – na žalost, tek jedan od tada prevladavajućih – kako je državna propaganda ubijala zdravu pamet. I ta je nezaobilazna dimenzija našla mjesto u sudskom postupku protiv 16 optuženih. Gordana Loznalijević-Danilović, zastupnica porodica žrtava konstatirala je u svojoj završnoj riječi da bi politička propaganda kao odgovor na pitanje kako je bila moguća tako bestijalna egzekucija među dojučerašnjim prijateljima i susjedima bila previše jednostavan i jednostran odgovor. "Ne mogu da verujem da je to neka iskonska mržnja, netrpeljivost koja je duboko usađena, jer se radi o ljudima koji su živeli jedni pored drugih, koji su zajedno radili u istim preduzećima, koji su posećivali iste kafane, koji su se družili na sportskim utakmicama...", kazala je, konstatirajući da odluka da se pogube zarobljenici, sugrađani druge nacionalnosti, "nije mogla biti ni spontana, niti podstaknuta od strane lokalnih pojedinaca koji su se nametnuli kao vođe, već je morala biti negde doneta gde se takva monstruoza odluka može doneti, negde u vrhovima neke vlasti", vojne ili u krugovima političkih moćnika.

Sud, jasno, u tu dimenziju nije ulazio, ma koliko se i politika povremeno uvlačila u sudnicu. Sud je u ovom predmetu sudio konkretnim ljudima, po konkretnoj optužnici. Podsjećajući na Marka Miljanova i njegovo viđenje razlike između čojstva i junaštva, sudac Vesko Krstajić je obrazloženo završio: "Junaštvo je sebe od neprijatelja sačuvati, a čojstvo je drugoga od sebe sačuvati. O svemu će istorija doneti sud, a ovu presudu shvatite kao presudu vašem čojstvu."

Presudu prvostepenog vijeća očekuje provjera na Vrhovnom sudu Srbije, žalbe su već najavili advokati optuženih, ali i Tužilaštvo, zasad u odnosu na oslobađanje dvojice optuženih. Već sad je, međutim, jasno da je odluka da se i sud i tužilaštvo specijaliziraju u problematici ratnih zločina bila potpuno pravilna i da je ovo sudsko vijeće, ali i Tužilaštvo tokom postupka, već u prvom vrlo zahtjevnom slučaju maksimalno profesionalno provelo suđenje, što su priznali i sami učesnici – advokati optuženih i oštećenih, u prvom redu – ali i brojni promatrači.

Čak i porodice žrtava s Ovčare, prvi puta u 14 godina, našle su bar komadić smirenosti u svom bolu.

Prvi siguran korak ka pravdi za krivce počinjenih zločina je srpsko pravosuđe učinilo, o čemu će i historija, osim više sudske instance, također donositi svoj sud. Pa makar pravda i kasnila 14 godina, nekako je lakše kad se pokaže da ipak nije nedostižna.

Kazne

Za ratni zločin na Ovčari 1991. godine osuđeno je 14, a oslobođena su dvojica pripadnika nekadašnje Teritorijalne obrane Vukovara i paravojne, dobrovoljačke jedinice "Leva Supoderica".

Na maksimalnu kaznu od 20 godina zatvora osuđeni su nekadašnji zapovjednik TO Vukovara Miroljub Vujović i njegov zamjenik Stanko Vujanović, te zapovjednik "Leve Supoderice" Milan Lančuzanin, kao i Predrag Milivojević, Predrag Dragović, Ivan Atanasijević, Đorđe Šošić i Miroslav Đanković, svi zbog maltretiranja i ubijanja ratnih zarobljenika na Grabovu kod Ovčare.

Na 15 godina zatvora osuđeni su Vujo Zlatar, Jovica Perić i Milan Vojnović, dok je Predrag Madžarac osuđen na 12 godina zatvora, Nada Kalaba – zbog ubojstva jednog zarobljenika ispred hangara na Ovčari – na devet godina zatvora i Goran Mugoša, zbog premlaćivanja zatvorenika ispred hangara i samom hangaru, na pet godina zatvora.

Marko Ljuboja i Slobodan Katić oslobođeni su optužbe, uslijed nedostatka dokaza da su sudjelovali u maltretiranju i ubijanju ratnih zarobljenika, te su nakon izricanja presude pušteni na slobodu, kao i Goran Mugoša, koji će pravomoćnost presude kojom je osuđen na pet godina zatvora sačekati na slobodi.

Optužnice

Prva optužnica Tužilaštva za ratne zločine podignuta je protiv osmorice (među njima i Vojinovića, te prvog svjedoka saradnika) 4. decembra 2003. godine, druga podignuta 24. maja 2004. godine obuhvatila je 11 optuženih, a treća je podignuta dva dana potom, protiv još jednog optuženog. Ove godine, nakon hapšenja i dovršetka istrage, podignuta je i četvrta optužnica protiv Saše Radaka.

Suđenje je počelo 9. marta prošle godine, najprije po prvoj optužnici, kojoj je nakon nešto više od tri mjeseca pripojena i druga u jedinstveno suđenje, koje se otad odvijalo svakog mjeseca po tjedan dana, s obzirom na tehničke kapacitete zgrade suda u Ustaničkoj ulici.

„VREME“, br. 780, 15. 12. 2005.

Nove presude i optužnice u sudu za ratne zločine

BEOGRAD, 29. decembar 2006. (Tanjug) - Presude državljanima Srbije za ratne zločine i podizanje novih optužnica obeležili su 2006. godine rad Veća za ratne zločine beogradskog Okružnog suda.

Na 13 godina zatvora osudjen je 18. septembra Anton Lekaj, nekadašnji pripadnik albanske terorističke organizacije OVK, za ubistvo jedne osobe iz grupe otetih svatova nealbanske nacionalnosti u Djakovici 1999. godine.

Lekaj je proglašen krivim i zbog toga što je kao član takozvane grupe "Cipat" pod komandom haškog optuženika Ramuša Haradinaja, sa još nekoliko saboraca učestvovao u protivzakonitom zatvaranju i višednevnom zlostavljanju 13 nealbanaca iz svatovske povorke, od kojih su četiri osobe ubijene.

Dobrovoljac bivše JNA Saša Radak osudjen je 6. septembra na maksimalnu kaznu zatvora od 20 godina zbog učešće u ubistvu 198 hrvatskih zarobljenika na poljoprivrednom dobru "Ovčara" 1991. godine.

U slučaju "Ovčara" 14 pripadnika teritorijalne odbrane Vukovara i paravojne formacije "Leva supoderica" osudjeno je 12. decembra 2005. godine na višegodišnje kazne zatvora.

Vrhovni sud Srbije ukinuo je 14. decembra prvostepenu presudu uz obrazloženje da nije pouzdano utvrđeno da su glavni optuženi Mirosljub Vujović i Stanko Vujanović bili komandant, odnosno zamenik komandanta, jedinica TO.

Sudjenje petorici pripadnika paravojne formacije "Škorpioni" koji se terete za ubistvo šestorice srebreničkih muslimana u julu 1995. godine ušlo je u završnu fazu.

Preostalo je da, početkom iduće godine, pre izricanja presude, tužilac, punomoćnici opštećenih, branioci i sami optuženi iznesu svoje završne reči.

Na sudjenju šestorici optuženih za više ratnih zločina počinjenjih na teritoriji Zvornika u junu 1992. godine, saslušani su dosad brojni svedoci, među kojima i dvojica zaštićenih svedoka Haškog tribunala.

U specijalnom sudu za ratne zločine 2. oktobra počelo je sudjenje osmorici bivših policajaca optuženih za ubistvo 48 članova porodice Beriša u Suvoj reci 26. marta 1999. godine. Prvooptuženi Radoslav Mitrović negirao je da je naredio ubistvo albanskih civila tvrdeći da je u to vreme bio u Prizrenu.

Sudjenje bivšim pripadnicima posebnih policijskih jedinica Sretenu Popoviću i Milošu Stojanoviću, koji su optuženi za ubistvo ratnih zarobljenika braće Bitići: Ilja, Argona i Mehmeta, amerikanaca albanskog porekla, počelo je 13. novembra.

Braća Bitići su ilegalno ušli na Kosovo i borili se na strani paravojske OVK za vreme NATO agresije na SRJ, a ubijeni su posle puštanja iz zatvora jula 1999. godine. Njihova tela otkrivena su u masovnoj grobnici u Petrovom selu 2001.

Sudeći prema najavama iz Haškog tribunala, specijalni sud za ratne zločine u Srbiji imaće "pune ruke" posla i u narednoj godini.

Specijalno tužilaštvo je već dobilo predmet oficira nekadašnje JNA Vladimira Kovačevića - Ramba optuženog za bombardovanje Dubrovnika 1991, a kako je najavio portparol tog tužilaštva Bruno Vekarić, Haški tribunal će pravosudju Srbije ustupiti još desetak predmeta o kojima je vodio istragu.

REAKCIJE NA HAŠKU PRESUDU "VUKOVARSKOJ TROJCI"

Sudeći po medijskim izveštajima od večeri 27 septembra 2007, cela Hrvatska je zgrožena gore pomenutim presudama.

Rezime:

Političari i dalje iskazuju svoje javne negativne reakcije na pomenute presude. Premijer Sanader je potvrdio svoju nameru da otvori debatu pri Ujedinjenim nacijama u vezi daljih aktivnosti Međunarodnog krivičnog suda suda za bišu Jugoslaviju, "u svetlu ovih sramnih presuda". Memorandum u vezi presuda je već poslat Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Predsednik Mesić predlaže da Hrvatska podigne optužnicu protiv vukovarske trojke, a izgleda da sudstvo u Hrvatskoj nema ništa protiv takve njegove ideje. U stvari slučaj je već pokrenut, pošto je dugo stajao u arhivi, u iščekivanju okončanja postupka Međunarodnog suda u Hagu. Negativne reakcije pristižu i iz američkih izvora, kako zvaničnih tako nezvaničnih, kao i od bivše glasnogovornice Tužilaštva suda u Hagu. HSP je započela kampanju prikupljanja potpisa za referendum o suspenziji Ustavnog zakona o saradnji sa MKS BJ, a kako se čini ta kampanja na samom početku uživa dosta široku podršku.

Vlada uručuje protestnu notu Ujedinjenim nacijama

Vlada je najavila da će zahtevati debatu u Ujedinjenim nacijama u vezi opšteg rada Međunarodnog suda u Hagu. U memorandumu koji je već poslat Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, Ban Ki Munu, protestuje se zbog "sramne presude" koje bacaju sumnju na pravičnost i nepristrasnost Međunarodnog suda". U memorandumu se dalje kaže da " je došlo vreme da

se postavi ozbiljno pitanje o svim aspektima rada ovoga suda, a posebno u kontekstu njegovog neuspeha da zadovolji pravdu na uravnotežen i nepristrasan način."

Glasnogovornik Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, Farhan Hak, potvrdio je da će pismo biti poslato članovima Ujedinjenih nacija i Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija, kao dokument Generalne skupštine Ujedinjenih nacija. Hrvatska će predstaviti svoj stav o ovom slučaju detaljno tokom debate Generalne skupštine, pod stavkom 77 dnevnog reda (izveštaj Međunarodnog suda), kao i u Savetu bezbednosti. Sudeći po najnovijim informacijama Savet bezbednosti će razmatrati sam rad Međunarodnog haškog suda na dan 15 oktobra.

Pretsednik Stipe Mesić je izjavio (u Njujorku gde prisustvuje sednici Generalne skupštine Ujedinjenih nacija) da je "presuda totalno neprihvatljiva" u smislu dužine izrečenih zatvorskih kazni. Po njegovim rečima obrazloženje presude koje je dalo sudsko veće "je isto tako neprihvatljivo." Predsednik Mesić veruje da će apel tužilaštva biti prihvaćen, "jer je to jedini način da se povрати kredibilitet tribunala."

U subotu je Mesić izjavio da s obzirom na način na koji je Međunarodni sud vodio ovaj slučaj "mi moramo da uradimo sve što je u našoj moći da dignemo tužbe pred našim sudskim organima, i zahtevamo ekstradiciju Vukovarske trojke. Premijere je Sanader se u potpunosti složio sa takvim smerom akcije. Naime on je izjavio sledeće: "Ovo nije pretnja, već zahtev koji su nam postavile vukovarske žrtve. No prvo ćemo sačekati ishod apela."

Komentari **Premijera Ive Sanadera** "Ne želim da komentarišem presude, jer su sramne. Prva Sanaderova reakcija je bila sledeća: "To je poraz Haškog tribunala. Razočarenje nije politička kategorija. No ja sam ipak više nego zapanjen. Trojica sudija neće pisati našu istoriju. Mi poznamo našu istoriju. Mi znamo šta se desilo u Vukovaru. Međunarodni sud u Hagu je bacio senku na svoj sopstveni rad sa ovakvim presudama. U Ujedinjenim nacijama ćemo otvoriti debatu u vezi daljeg rada tog suda, a posebno u svetlu ovakvih sramnih presuda."

On je najavio da će u ima hrvatske vlade zahtevati da nekoliko međunarodnih pravnih eksperata iskaže svoje mišljenje u vezi svih aspekata presuda i rada Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju.

No ipak, premijer je insistirao na činjenici da politika otvorenosti i potpune saradnje hrvatske vlade sa sudom u Hagu nije bila pogrešna i da kao takva treba da se nastavi.

U večernjim časovima 27 septembra Premijer Sanader je odleteo za Vukovar da se pridruži građanima, ratnim veteranima i raznim drugim udruženjima u Ovčari u odavanju počasti žrtvama zločina iz jeseni 1991, i ujedno njihovom protestu protiv odluka suda u Hagu.

Miran protest je isto tako održan u Zagrebu.

Vođi političkih partija i državni funkcioneri:

Njihova gledišta narednom smeru akcije možda se razlikuju, no samo četiri dana po izricanju presuda notornoj vukovarskoj trojci, političari diljem Hrvatske jednoglasno osuđuju haške presude.

Hrvatska stranka prava (HSP) započela je kampanju za prikupljanje potpisa za referendum o suspenziji Ustavnog zakona o saradnji sa MKSBJ. Ovu ideju odbacuju druge parlamentarne stranke, ali se može pokazati da ona uživa širu podršku građanstva. Naime već prvog dana kampanje peticiju je potpisalo nekih 51,000 građana.

Izjave nezadovoljstva i razočaranja mogle su se čuti i od značajnijih izvora u inostranstvu

Američki ambasador za pitanja ratnih zločina, Klint Vilijamson se slaže da su dokazi u slučaju Ovčara bili bar adekvatni. On je naglasio da je lično dao par izjava u kojima je izrazio svoje poverenje u snagu rapoloživih dokaza.

Ambasador je isto tako naglasio značaj ovoga slučaja time što je izjavio da su događaji u Vukovaru postavili osnovu za dalje masakre u ratovima u bivšoj Jugoslaviji, uključujući onaj u Srebrenici. No, kako je on izjavio "s obzirom na politiku američke administracije da ne komentariše presude Međunarodnog suda u Hagu, ja ipak imam razumevanja za duboku frustraciju i razočaranje koje osećaju kako oni koji su preživeli vukovarski užas tako i porodice vukovarskih žrtava u vezi presuda."

Američki ambasador u Hrvatskoj, Robert Bratke izrazio je svoje razočarenje i iznenađenje presudama: "Još uvek nisam video detalje, a to je bitno da bi se razumela osnova sudske presude. Međutim teško je shvatiti kako takve kazne zatvora mogu da korespondiraju sa obimom zločina počinjenih u Ovčari."

Bivši američki ambasador u Hrvatskoj, Piter Galbrajt ito tako je izrazio svoje iznenađenje: "Ne mogu da shvatim kako nekom može da bude

izrečena kazna zatvora od 5 godina za ubistvo preko 200 ljudi. Ja to jednostavno nemogu da shvatim. On je nadalje izjavio: "Ja to pokušavam da shvatim. Možda postoje neke činjenice o kojima ja ništa ne znam. Ali sumnjam u to, jer sam pomno i izbliza pratio sva ta zbivanja. Čovek (odgovoran za ovako nešto) trebalo bi da provede ostatak života u zatvoru."

Bivša glasnogovornica Tužilaštva Haškog tribunala, Florens Artman izrazila je svoju zapanjenost zaključcima sudskog veća u vezi odgovornosti optuženih JNA oficira: "Način rezonovanja tog veća liči na uputstvo budućim ratnim zločincima kako da izbegnu odgovornost."

Pretsednik evropskog parlamenta, Hans-Gert Petering preporučio je Hrvatskoj da nastavi da saradjuje sa Haškim tribunalom za ratne zločine, bez obzira na njeno razočarenje presudom suda u slučaju masakra u Ovčari. Petering je izjavio: "Često se dašava u praksi da se neke sudske presude smatraju pogrešnim, ali u tom slučaju postoji institucija apela, koji je glavna tužiteljka Karla del Ponte već najavila."

Evropska unija odbila je da da svoj komentar. Glasnogovornik EU, Amadeu Altafaj Tardio, samo je rekao sledeće : "Sve što mi možemo da kažemo je da je reč o odluci suda koju mi ne možemo da komentarišemo, pošto ne posedujemo elemente i materijale koje ima tribunal za donošenje takve presude."

Srebrenica saoseća:

Gradonačelnik istočnobosanskog grada Srebrenice, Abdurahman Malkić, u petak je poslao pismo gradonačelnici Vukovara, Zdenki Buljan, u kojem je izrazio svoje saosećanje sa porodicama žrtava koje su ubijene u Ovčari.

Reakcije iz Beograda:

Šef kancelarije Specijalnog srpskog suda za ratne zločine, Bruno Vekarić, prokomentarisao je da presude Haškog tribunala neće uticati na slučaj Ovčara koji se vodi pred Tribunalom za ratne zločine u Beogradu. On je isto tako izjavio da misli da protiv Vukovarske trojke optužbe neće biti podignute u Srbiji. Vekarić je dodao: "Spisak optužbi Haškog suda bio je tako širok da je sve bilo pokriveno. Stoga je malo verovatno da se bilokakve optužbe ponovo mogu podići."

Sonja Biserko, predsednica Srpskog Helsinškog komiteta za ljudska prava, izjavila je da Haške presude potpuno skidaju odgovornost za ratne

zločine sa jugoslovenskih vojnika i prebacuju je na pripadnike Srpske teritorijalne odbrane.

Nataša Kandić, Fond za humanitarno pravo: "Ove presude će ozbiljno uticati na domaću sudsku praksu, i to je vrlo loša poruka. Osnovno pitanje koje postavljaju kako javnost tako i žrtve je kako je moguće suditi direktnim počinocima zločina, kada oni ne bi bili u mogućnosti da počine zločine da njihovi nadređeni nisu znali da će zločini biti počinjeni...Poruka presuda izrečenih Šljivančaninu i Radiću je da ne postoji pravna osnova za započinjanje pravnog postupka protiv drugih JNA oficira, mada je beogradsko suđenje jasno obelodanilo njihovu odgovornost."

Večernje Novosti, beogradski dnevnik, u izveštaju o oslobadjanju Miroslava Radića naglašava da kancelarija tužilaštva nije dokazala postojanje zajedničkog kriminalnog poduhvata, niti Radićevu odgovornost, "što baca potpuno drugačije svetlo na prirodu "otadžbinskog rata" i na zbivanja u Hrvatskoj početkom 190-tih."

Rasim Ljajić, šef Srpskog nacionalnog veća za saradnju sa Haškim tribunalom izjavio je da reakcije u Hrvatskoj na presude Vukovarskoj trojci "samo mogu da uzburkaju emocije, što nam sada nije potrebno." Ljajić je dodao: "Bilo kakvi komentari, pogotovo oni iz Hrvatske, ne bi bili mudri. Čak ni ja sam nisam komentarisao ove presude, iako bi moglo što šta da se kaže u vezi presuda Haškog suda."

Hrvatska- Pravna tela i stručnjaci:

Hrvatska kancelarija državnog tužilaštva ne vidi nikakvog razloga da se smesta ne nastavi rad tužilaštva po ovom pitanju (a koji je već bio započet). Optužnica protiv deset osumnjičenih, uključujući Jugoslovensku armiju, i generale Veljka Kadijevića i Blagoja Adžica, podignuta je 2002. Optužnica za vukovarske zločine sada je pod jurisdikcijom osječkog suda, jednog od četiri suda u Hrvatskoj zaduženog za ratne zločine. Ako sud ne bude počeo da dela po sopstvenoj inicijativi, onda će ova kancelarija pokrenuti postupak. Glavni državni tužilac Mladen Bajić odbacio je tvrdnje da je njegova kancelarija propustila da sakupi dovoljno dokaza za terećenje viših JNA oficira. On očekuje da će Haški sud, posle apela, izreći "adekvatnije kazne".

Pravni stručnjaci:

Istaknuti pravni stručnjak, **Ivo Josipović**, vidi ove presude kao "veliki poraz tužilaštva Haškog tribunala. On veruje da se optužnica fokusirala na zločin u Ovčari (od svih vukovarskih zločina), jer je on najužasniji. No, po

Josipoviću, baš iz tog razloga, tužilaštvo je trebalo bolje da se pripremi za suđenje. On veruje da Hrvatska može i mora da sudi osumnjičenima za vukovarske zločine.

Ante Nobilo smatra da je presuda isto toliko šokantna i strašna kao i ona u slučaju Blaškića. No on veruje da apelacioni postupak može da ispravi ovu grešku. "Uprkos ove presude koja potkopava kredibilitet Haškog tribunala, trebalo bi da se suzdržimo od negativnih reakcija, jer je MKSBJ uradio ogroman posao da bi vaspоставio pravdu. Lokalne političke elite ne bi teretile bilo koga, i pravda ne bi bila zadovoljena. Nažalost neka veća ili nesposobni tužioci potkopavaju kredibilitet Tribunala."

Čedo Prodanović veruje da je tužilaštvo najodgovornije za blage kazne: "Izgleda da je tužilaštvo napravilo kardinalnu grešku. Sudija ne može da bira za koji zločin će doneti presudu, ako se optužbe tiču civila, a utvrđeno je da su u pitanju bili ratni zarobljenici. Sud ne može da sudi za taj zločin, osim ako tužilaštvo ne promeni optužnicu." U intervjuu "Slobodnoj Dalmaciji" Prodanović je izjavio da je "neobjašnjiv" propust tužilaštva da pozove u Hag svedoka koji je već svedočio na beogradskom suđenju za Ovčaru, i pružio dokaze protiv Šljivančanina.

Dr. Ivan Simonović (pravni predstavnik Hrvatske pred Međunarodnim sudom pravde) rekao je da je optužnica suviše "uska". On je rekao da ovaj slučaj treba da bude izuzetak od pravila Haškog suda po kome nacionalni sudovi ne mogu da procesuiraju slučajeve koje je prethodno vodio Haški tribunal. On je podsetio da je Međunarodni sud pravde ustanovio da je Mrkšić isto tako komandovao teritorijalnim i paramilitarnim snagama, i da je po njegovom mišljenju ta činjenica trebalo da bude iskorišćena.

Goran Mikuličić, Markačev advokat, očekuje da će se mišljenje Apelacionog veća, koja treba da bude dato za 14-18 meseci, razlikovati od presude ovog sudskog veća. On smatra da je naproblematičnija presuda izrečena Šljivančaninu.

Izjave hrvatskih zvaničnika i lidera političkih stranaka

Spiker parlamenta, Vladimir Šeks, izjavio je da je presuda "rugaње pravdi": "ponovljeno ubijanje vukovarskih žrtava."

Andrija Hebrang, član predsedništva HDZ-a (stranke na vlasti) izjavio je da su "presude ravne međunarodnoj legalizaciji zločina"

Predsednik Socijaldemokratske stranke (SDP) Zoran Milanović nazvao je presude "skandaloznim" i dodao da one "dalje umanjuju kredibilitet MKSBJ".

Predsednik Hrvatske stranke prava (HSP), Ante Đapić, rekao je da su presude "sramne, iako –očekivane".

Lider mesnog odbora Narodne stranke, Dragutin Lesar, izjavio je da je poruka da "se ništa nije dogodilo u Vukovaru". On je izrazio svoja strahovanja da ove presude mogu da imaju ozbiljne posledice po sva druga suđenja za ratne zločine.

Koalicija Hrvatske seljačke stranke (HSS) i Socijal Liberala (HSL) izjavila je da će započeti postupak za usvajanje rezolucije u kojoj bi parlament izrazio svoje nezadovoljstvo aktivnošću suda Ujedinjenih nacija.

Partijski lideri, Josip Friščić iz HSS i Đurđa Adlešić iz HSL izjavili su štampi da su zgroženi presudama, te da parlament mora da reaguje i na presude i na funkcionisanje Haškog tribunala.

Verski zvaničnici/tela:

Iusticia et Pax Komsija (telo Konferencije hrvatskih biskupa) izražava iznenađenje i tugu u vezi presuda, i naziva ih u svom subotnjem izveštaju za štampu "sramotnima."

Nekoliko hrvatskih biskupa, a među njima i kardinal Josip Božanić, su komentarišući ove presude, istakli ponižavanje vukovarskih žrtava, dali ocenu da je MKSBJ politički sud, itd.

Udruženja ratnih veterana zahtevala su od hrvatske vlade i Kancelarije glavnog državnog tužioca da obustavi sve postupke protiv Hrvata osumnjičenih da su počinili zločine u Otadžbinskom odbranbenom ratu, kao i da "drastično promeni svoj stav prema cinizmu i aroganciji Karle del Ponte" glavne tužiteljke Haškog tribunala.

NVO

Četiri udruženja za zaštitu ljudskih prava izjavila su da su žrtve zločina doživele donošenje ovako neodgovarajućih presuda kao novu viktimizaciju, i nepriznavanje njihovih patnji. U izjavi Dokumentacionog centra za suočavanje sa prošlošću, Građanskog odbora za ljudska prava, Hrvatskog Helsinškog komiteta za ljudska prava i Osiječkog centra za mir, nenasilje i ljudska prava,

kaže se da ih posebno zabrinjava činjenica što ove presude smanjuju mogućnost za vođenje postupaka protiv JNA oficira odgovornih za zločine.

Medijski komentari/izveštaji (kratak izbor)

JUTARNJI LIST, 29 septembar, Snježana Pavić -**Koga treba kriviti za presudu-Tri kardinalne greške Karle del Ponte**

Te greške su sledeće: 1. pet od 8 tački optužbe su odbačene zbog loše karakterizacije zločina, 2. Tužilaštvo je propustilo da baci svetlost na komandni lanac u Ovčari i da ga dokaže, 3. Tužilaštvo je propustilo da optuži JNA lidere za zločine u Vukovaru i u Ovčari.

JUTARNJI LIST, 1 oktobar, Snježana Pavić: **Da li Ante Gotovina može da bude osuđen u Hagu kao što je osuđen Veselin Šljivančanin**

Pavićeva razmatra nepredvidljivu i neravnopravnu praksu izricanja presuda Haškog tribunala. Ona zaključuje da su hrvatski generali optuženi za mnogo šire shvaćen "zločinački poduhvat" od onog koji je teretio Vukovarske trojke i da vrsta dokaznog materijala koja postoji u slučaju Gotovina et al (transkripti) nije postojala u slučaju Ovačare.

JUTARNJI LIST, 29 septembar, Inoslav Besker- **I zločin je isto tako poruka**- Besker govori o poruci koju šalju zločini koji se čine širom sveta, i u tom kontekstu pominje i zločine koje su hrvatske snage počinile protiv srpskih civila. On zaključuje da će poruka presuda Vukovarskoj trojki stići i do – Mijanmara: " jer će u stvari reći mijanmarskim generalima da oni neće biti surovo kažnjeni ako ikada završe u Haškom sudu. Haška poruka Jangunu je: samo ti nastavi, nas mnogo ne brine cela ta situacija. A Haški tribunal je telo Ujedinjenih nacija."

JUTARNJI LIST, 29 septembar, vikend dodatak "Časopis", Augustin Palokaj, dopisnik Jutarnjeg lista iz Brisela-**Najskandalozniji deo presude: istorijska amnestija koja je data JNA za zločine počinjene u ratu u Hrvatskoj**

Palokaj vidi ove presude kao "pobedu Beograda u njegovim stalnim naporima da dokaže da Srbija ništa nije imala sa ratovima i ratnim zločinima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Isto tako kao što je presuda za Srebrenicu vaspostavila da su snage Republike Srpske, a ne Beograd bile odgovorne za genocid, tako je presuda za Vukovarsku trojku pomerila odgovornost na takozvanu Teritorijalnu odbranu (lokalne Srbe) i paramilitarne jedinice."

Palokaj nadalje kaže da presuda povećava kredibilitet onih koji tvrde da je Beograd od početka saradnje sa Haškim sudom bio veoma selektivan u

dostavljanju dokaznog materijala istom, to jest da se trudio da ne dostavi dokaze koji bi potvrdili srpsku odgovornost za zločine u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

NOVI LIST, 30 septembar, -**Svedoci: Kada bi me sada pozvali da svedočim pred Haškim sudom, ne bih išao tamo.**

"Novi list" je razgovarao sa nekoliko hrvatskih svedoka koji su svedočili u Haškom tribunalu. Oni su uglavnom govorili o svom početnom poverenju u ovaj međunarodni sud, i sadašnjem razočarenju u isti.

SLOBODNA DALMACIJA, 29 septembar, Jasna Babić-**Del Ponteova je "nafrizirala" detektivsku optužnicu**

U razgovoru sa Babićkom nekoliko pravnih stručnjaka je izjavilo da misli da tužilaštvo nije obavilo dobar posao.

NOVI LIST, 29 septembar, Denis Romac-**Površnost Karle del Ponte obezbedila amnestiju za JNA rukovodstvo**

Osim što zauzima vrlo kritičan stav prema Haškom tribunalu, Romac isto tako kritikuje hrvatsko sudstvo i diplomatiju zbog sporosti i nedelotvornosti. On isto tako primećuje da je Hrvatska sada izgubila i onu mršavu šansu koju je imala da dobije genocidni proces protiv Srbije pred Međunarodnim sudom pravde.

NOVI LIST, 29 septembar, Sergej Abramov-**Vukovarska trojka i srpski generali nikada neće odgovarati za vukovarske zločine**

Abramov primećuje da sudovi u Hrvatskoj i Srbiji neće moći da sude vukovarskoj trojci za iste zločine, ako Apelaciono veće Haškog suda potvrdi presudu koju je skoro izreklo sudsko veće.

Poslije presuda za zločin u Vukovaru

Drago HEDL, Želimir BOJOVIĆ

Haški tribunal osudio je bivšeg zapovjednika JNA Milu Mrkšića na 20 godina zatvora, majora Veselina Šljivančanina na pet godina zatvora, dok je kapetan Miroslav Radić oslobođen optužbi. Mrkšić je proglašen krivim za kazneno djelo pomaganja ubojstava, mučenja i okrutnog postupanja, Šljivančanin je proglašen krivim za kazneno djelo pomaganja mučenja i okrutnog postupanja prema zarobljenicima na Ovčari dok je Radić oslobođen po svim tačkama optužnice.

Sva trojica pripadnika Jugoslavenske narodne armije bila su optužena za masovni pokolj počinjen na Ovčari 20. studenoga 1991., nakon pada Vukovara.

Današnja presuda Haškog suda „vukovarskoj trojci“ izazvala je šok među tamošnjim braniteljima i žrtvama obitelji stradalih na Ovčari.

Ta se presuda danas očekivala s velikim nestrpljenjem i podjednako su je čekale obitelji ubijenih na Ovčari, branitelji koji su nakon pada Vukovara završili u logorima u Srbiji, ali i obični građani. Nakon haške presude, njihov je prvi komentar: „Šokirani smo, skandalozno, nemamo riječi“.

Zdravko Komšić, nekadašnji zapovjednik vukovarskog naselja Mitnica, gdje su se vodile najžešće bitke za Vukovar, ostao je u šoku kada smo ga neposredno nakon što je prvostupanijsko vijeće Haškog suda danas popodne objavilo presudu, pitali za komentar. O izrečenim kaznama Mrkšiću, Radiću i Šljivančaninu, Zdravko Komšić kaže:

„Šokirali ste me. Jednostavno ne mogu da dođem sebi. To je nešto što graniči s ludošću. Ako je to zaista tako – iako u to još uvijek ne mogu da vjerujem – onda taj sud treba odmah ugasiti. Kome se tu onda više sudi? Čemu to? To je onda farsa od suđenja. Ta sudj troši milijarde, do sad je potrošio milijarde za neku pravdu. Ali ja nakon ovakve presude, ne vjerujem više u pravdu. Tu nema više pravde.“

Josip Blažević, nije vjerovao kada je čuo presudu Haškog suda „vukovarskoj trojci“ – Mrkšiću, Radiću i Šljivančaninu. Blažević je nakon pada Vukovara, zarobljen i odveden u logor u Srbiji. Kaže, imao je sreću da nije završio na Ovčari, poput ranjenika iz Vukovarske bolnice, koji su ondje pobijeni i zatrpani u masovnu grobnicu. Blažević smatra skandaloznom presudu Haškog suda Mrkšiću, Radiću i Šljivančaninu. Pita se je li to odgovarajuća kazna za 264 ubijenih ljudi na Ovčari, a o visini kazne kaže:

„Ako je to tako, to je smiješno. Šljivančanin pet godina, to je smiješno. Radić oslobođen... Zatečen sam. Očekivao sam doživotne kazne za svu trojicu. Kazna je skandalozno mala.“

Dragan Crnogorac, predsjednik Zajedničkog vijeća općina, tijela koje usklađuje interese srpske etničke zajednice na području hrvatskog Podunavlja, kaže da ne može komentirati visinu kazni koje je Haški sud danas izrekao Mrkšiću i Šljivančaninu, a o samoj presudi kaže:

„Uopšte ne sumnjam u nadležnost suda koji je donio ovakvu presudu. Presuda je donijeta vjerovatno po dokazima iznijetim na sudu od strane tužbe i odbrane. Utvrđeno je da su krivi, a visinu kazni koju su dobili ne bih komentarisao. Međutim, po dokazima koji su prezentirani Haškom tribunalu, utvrđena je njihova krivica.“

Reakcije u Srbiji kreću se od razočaranja do oduševljenja

Direktorica Helsinškog odbora za ljudska prava, **Sonja Biserko**, kaže za RSE, da je izrečena presuda skandalozna, pogotovu, kako kaže, ako se ima u vidu da je od zločina u Vukovaru, veći i okrutniji jedino onaj koji se dogodio u Srebrenici:

„Smatram da je ova presuda skandalozna zato što se pokazuje tendencija da Haški tribunal ide na amnestiranje JNA i da niko iz JNA neće odgovarati za te zločine na pravi, adekvatan, način. Smatram da je ovo jedna velika nepravda, u odnosu na sve ono što se desilo u Vukovaru na Ovčari, i da ova haška presuda neće ovde inicirati nikakvu odgovornost niti suočavanje sa onim što se tamo desilo. Naprotiv, ići će u pravcu u kojem su do sada išle sve analize vezane za Vukovar, a to je da je to bilo oslobađanje Vukovara od ustaša. Na žalost, kao i sve prethodne presude koje su donete pred Haškim tribunalom ni ova neće imati nikakav politički, moralni, pravni uticaj na društvo u Srbiji.“

I advokat **Dragoljub Todorović**, koji zastupa žrtve zločina počinjenog u Ovčari u procesu koji se vodi pred domaćim pravosuđem, kaže za RSE, da je užasnut presudom:

„Mrkšić je direktno i višestruko odgovoran za smrt 200 hrvatskih zarobljenika. To je katastrofa, ja sam veoma razočaran i međunarodnom i domaćom pravdom u pogledu prevazilaženja posledica zločina, osuđivanja zločinaca i regulisanja posledica tih ratova u Jugoslaviji.“

Ali, s druge strane, ima i onih koji ovakve presude slave. **Vesna Gojković**, koja je svojevremeno bila u Odboru za odbranu Veselina Šljivančanina, za RSE kaže:

„Moja reakcija na to da je Šljivančanin dobio pet godina je ta da sam zaista presrećna. Presrećna u smislu što to znači da će jako brzo biti slobodan čovek. Tamo gde je bio i gde mu se sudilo njemu nije bilo mesto – s obzirom od koga je mnogo je i dobro je. Biće mu jako teško da živi sa tim teretom, da je počinio ratni zločin, do kraja života iako svi znamo da nije. Mrkšić je jedini koji je kriv - drago mi je što Radić izlazi napolje.“

Iako su građani, te 1991.godine, tenkove nekadašnje JNA u Vukovar ispraćali sa cvećem i osmesima, a trojicu osuđenih oficira slavili kao heroje, građani Srbije, te slike, kao da su zaboravili.

„O tome danas niko ne priča“, kaže za RSE istoričarka Olga Manojlović Pintar. Ona naglašava da političke i intelektualne elite imaju najveću odgovornost u procesima suočavanja sa nedavnom prošlošću:

"Sigurno je da je veoma teško prihvatiti sopstvene probleme, i na individualnom i na kolektivnom planu, i u jednom trenutku započeti proces preispitivanja i izgradnje nekog novog sistema vrednosti koji bi omogućio pravilno prihvatanje onoga što se u prošlosti dogodilo."

Ipak, nakon pokretanja procesa pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu protiv 17 optuženih za streljanje oko 200 hrvatskih zarobljenika na farmi Ovčara, činilo se da su neki pomaci u pravcu suočavanja sa zločinima počinjenim u Vukovaru 1991. godine, ipak, učinjeni.

Međutim, taj proces je ponovljen, 13. marta ove godine, nakon što je Vrhovni sud Srbije krajem prošle godine ukinuo prvostepenu presudu Veća za ratne zločine.

Tom presudom, krajem 2005. godine, 15 pripadnika Teritorijalne odbrane Vukovara proglašeno je krivim za taj zločin i osuđeno na ukupno 231 godinu zatvora, dok je dvoje oslobođeno optužbi.

(Radio slobodna Evropa, 27. septembar 2007)

Varadi: Presuda vukovarskoj trojci umanjuje šanse Hrvatskoj

NOVI SAD - Pravni zastupnik Srbije pred Međunarodnim sudom pravde Tibor Varadi ocenio je da će presuda "vukovarskoj trojci" drastično umanjiti šanse Hrvatske da pred tim sudom dokaže da je Srbija u ratu početkom devedesetih počinila genocid u toj zemlji. "I dosad su postojale male šanse da Srbija bude proglašena krivom, ali su posle ove presude one još mnogo manje", rekao je Varadi za današnji novosadski "Građanski list".

Mile Mrkšić osuđen je pred Haškim tribunalom na 20 godina zatvora, Veselin Šljivančanin na pet, a Miroslav Radić oslobođen je optužbi za zločin na poljoprivrednom dobru "Ovčara" kod Vukovara, 1991. godine. Presuda je izazvala veliko nezadovoljstvo u Hrvatskoj, čiji su se zvaničnici žalili UN. Tibor Varadi je ocenio da je presuda "izbalansirana" i da uspostavlja "realne dimenzije".

On je još kazao da ne veruje da će se Međunarodni sud pravde uopšte proglasiti nadležnim po tužbi Hrvatske protiv Srbije za genocid. "Ako bi se sud, za mene potpuno neočekivano, proglasio nadležnim, onda bi Hrvatska morala da dokaže genocid, što bi bilo veoma teško", rekao je Varadi. Naveo je da se u presudi "vukovarskoj trojci" nigde ne pominje genocid i da trenutno niko iz Srbije pred Tribunalom nije ni optužen za to krivično delo. Pravni zastupnik Hrvatske Ivan Šimonović rekao je za "Građanski list" da će presuda imati i pozitivne i negativne efekte, iako, kako je kazao, ona nema nikakve direktne veze s procesom pred Međunarodnim sudom pravde.

"Sud je u ovom postupku ukazao na to da nedvosmisleno postoji zapovedni lanac, gde se pukovnik, kasnije general Mrkšić nalazi na čelu svih jedinica koje su delovale na području ne samo jugoslovenske vojske nego i paravojnih jedinica i teritorijalaca. Za hrvatsku tužbu to olakšava utvrđivanje zapovedne odgovornosti JNA i države čija je to armija bila", kazao je Šimonović.

Radio televizija Vojvodine, 01.10.2007

Nema osnova za suđenje u Hrvatskoj?

Radovan BOROVIĆ, Enis ZEBIĆ

U Beogradu smatraju da nema pravnog osnova da se 'vukovarskoj trojci' sudi pred sudovima u Hrvatskoj, pa čak i na osnovu proširene optužnice, jer je presuda doneta na osnovu raspoloživih dokaza, koji su uključivali i dokaze koje je Hrvatska dostavljala tom sudu. U Hrvatskoj su svesni da nema mogućnosti da Srbija izruči bivše oficire savezne vojske optužene za ratne zločine u Vukovaru 1991. godine, ali naši sagovornici misle da postoji moralna obaveza da se zatraži njihovo izručenje.

Povodom najava iz Zagreba da bi se članovima 'vukovarske trojke' po proširenoj optužnici moglo ponovo suditi pred sudovima u Hrvatskoj, portparol srpskog Tužilaštva za ratne zločine u Beogradu, Bruno Vekarić, podseća da se 'vukovarskoj trojci' ne može suditi po istom predmetu u dva procesa. Istovremeno, Vekarić kaže da nije upoznat sa najnovijom inicijativom da će hrvatsko pravosuđe i policija raspisati poternicu i obnoviti postupak protiv nekadašnjih čelnika JNA, odgovornih za zbivanja u Vukovaru, novembra 1991. godine:

"Ne znam na šta su mislili, ne želim da komentarišem niti da se konfrontiram. Shvatam tu ojađenost javnog mnjenja Hrvatske zbog takvih kazni. I ja sam bio ojađen kada je Bulić ovde dobio dve godine za ratni zločin – ako je u pitanju ratni zločin, po meni i nekom stavu našeg Tužilaštva, ne mogu se izricati male zatvorske kazne. Ali, suština je da se zaista utvrdi da li je neko odgovoran za te zločine, taj princip komandne odgovornosti je posebno veoma sofisticiran, i u tom smislu ne bih želeo da komentarišem na šta su mislili hrvatski zvaničnici kada su rekli da bi se moglo suditi vukovarskoj trojci. Možda za neko drugo delo, ali za ovo je, po meni, nemoguće jer važi to pravilo da se ne može suditi dva puta za istu stvar."

Kako je 'vukovarskoj trojci' donesena oslobađajuća presuda, čeka se da li će tužilac uložiti žalbu. Prema pravilniku Tribunala, Tužilaštvo mora da obavesti sudsko veće da će biti uložena žalba u roku od 30 dana od izricanja presude. Dakle, odluka nije pravosnažna, ali, kako za naš radio kaže Borivoje

Borović, advokat Miroslava Radića, u svakom slučaju odluka nadnacionalnog suda, odnosno Haškog suda, ima prioritet nad nacionalnim sudovima, pa se stoga ne mogu voditi dva postupka, pa ni onaj ponovljeni u Hrvatskoj, kaže Borović:

“Ako presudi Haški sud onda ne može nacionalni sud, niti Srbije niti Hrvatske, da po istoj pravnoj stvari vodi novi, kao što nije mogao voditi ni paralelni postupak. Apsolutno nema ništa sporno i potpuno sam bezbrižan ako se uloži neka žalba od strane Tužilaštva jer su dokazi koje je predložila i izvela odbrana bili ubedljivo snažniji od dokaza koje je predložilo Tužilaštvo. Uostalom, hrvatska javnost ne zna da je veliki broj svedoka imao status zaštićenih svedoka i ne znaju kako su oni prošli, mislim na svedoke koje je predložilo Tužilaštvo. Zbog toga postoji izvesna konfuzija i dosta nekompetentnih stavova od strane funkcionera hrvatske vlasti jer se oni uglavnom bave politikom. Ovo je jedna čista pravna odluka jednog uvaženog i kompetentnog veća u Haškom sudu.”

Pravni zastupnik Srbije pred međunarodnim sudom u Hagu po tužbama BiH i Hrvatske Radoslav Stojanović u izjavi za naš radio kaže da je Haški tribunal u procesu 'vukovarskoj trojci' sudio na osnovu raspoloživih dokaza, koji su uključivali i dokaze koje je Hrvatska dostavljala, što isključuje mogućnost ponovnog suđenja Miroslavu Radiću:

“Neću da ulazim u političke ni moralne ocene. Pravno, to je smešno - Haški tribunal je sudio na osnovu svih raspoloživih dokaza. Oni sada mogu da tuže samo za, recimo, genocid jer Haški tribunal nije sudio za genocid niti je optužnica bila podignuta za to. Prema tome, ako hrvatski sud podigne optužnicu za genocid onda je to novi zločin koji hrvatski sud ima nameru da sudi, pa se onda postavlja pitanje izručenja itd. Kažem vam da sve to, granatiranje Vukovara i streljanje u Ovčari, predstavlja ratni zločin i zločine protiv čovečnosti – za to je nadležan da sudi Haški tribunal. Ako se, na primer, sudi nekome za ratni zločin i zločine protiv čovečnosti na Kosovu ili U BiH, a ne sudi im se za pljačku narodne imovine za to možete da im sudite, ali za ovo je nadležan Haški tribunal. Dakle, ne mogu da im sude po istoj stvari ako je Haški tribunal već presudio – pravno je to tako.”

Postoji moralna obaveza

U Hrvatskoj su svjesni da nema mogućnosti da Srbija izruči bivše oficire savezne vojske optužene za ratne zločine u Vukovaru 1991. godine, ali naši sugovornici misle da postoji moralna obaveza da se zatraži njihovo izručenje.

Ideju da se, nakon razočaravajuće prvostupanjske presude za Ovčaru, u Hrvatskoj procesuiru oficire nekadašnje savezne vojske za razaranje Vukovara i zločine nad civilima, ratnim zarobljenicima i ranjenicima ujesen 1991. godine, iznio je pred koji dan predsednik Stipe Mesić, nakon razgovora sa glavnim tajnikom Ujedinjenih nacija (UN) Ban Ki-Moonom:

“Mi moramo poduzeti ono što je u našoj moći, pa da pred svojim pravosuđem dižemo optužnicu, da tražimo da nam ih izruče i da im sudimo u Hrvatskoj.”

Tu inicijativu, sada mnogo konkretnije, ponovio je premijer Ivo Sanader na susretu sa udrugama ratnih stradalnika povodom prvostupanjske presude za Ovčaru:

“Izražavamo naše očekivanje da u Hrvatskoj uskoro počne proces po optužnici koja postoji protiv Kadijevića, Adžića, Jurjevića, Stevanovića, Panića, Mrkšića, Šljivančanina, Radića, Šešelja i Hadžića. Ta optužnica je podignuta 2002. godine. S obzirom da se sudilo ovoj trojici, nije se moglo, po međunarodnoj i hrvatskoj praksi, istovremeno suditi i u Hrvatskoj, a za sve druge postoji tjeratica. Očekujemo da će biti raspisana tjeratica i za ovim koji je oslobođen, te da će suđenje uskoro početi.”

Pravni ekspert Ivo Josipović pojašnjava u izjavi za Radio Slobodna Europa da je ubojstvo ranjenika i medicinskog osoblja iz vukovarske bolnice na Ovčari nešto što je već presuđeno u Hagu:

“Za ono za što su već oslobođeni ne mogu biti optuženi u Hrvatskoj, prema Statutu Haškog suda i prema našem ustavnom zakonu. Dakle, za Ovčaru im se neće moći suditi.”

Hrvatska već pet godina, od 24. prosinca 2002. godine, ima optužnicu protiv 10 oficira nekadašnje savezne vojske za razaranje Vukovara i zločine nad civilima, ratnim zarobljenicima i ranjenicima ujesen 1991. godine, koja je šira od one haške, kaže za naš radio glasnogovornica Državnog odvjetništva Republike Hrvatske Martina Mihordin:

“Njih se tereti zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, ratnog zločina protiv ranjenika i bolesnika, ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika i ratnog zločina uništavanja kulturnih i povijesnih spomenika. Optužnica obuhvaća kaznena djela počinjena na području grada Vukovara, kao i u Općoj bolnici Vukovar, na poljoprivrednom dobru Ovčara i u skladištima poduzeća Velepromet na Sajmištu, otkuda su ljudi odvođeni u logore diljem Srbije.”

Prema tome, ako se više ne može suditi za Ovčaru, može se za ostale inkriminacije. Josipović podsjeća da Srbija – baš kao i Hrvatska – ima ustavnu

zabranu izručivanja svojih državljana drugim zemljama, ali ocjenjuje da treba tražiti izručenje:

"Mislim da Hrvatska – ako baš tako hoćemo – iz moralnih razloga, bez obzira na male izgleda na uspjeh, može zatražiti izručenje i treba to učiniti. Ali mislim da treba jako paziti da se u javnosti nepohtoranjuju očekivanja koja nisu realna, da se ne otvori neki novi krug frustracija, kakve imamo vrlo često zbog nerealnih obećanja, ambicija i očekivanja u odnosu na Hag."

(Radio slobodna Evropa, 2. oktobar 2007)

Borković: Haška presuda "vukovarskoj trojci" poraz je hrvatske politike

"Zahtijevam da pravna država započne istraživati ratne zločine na način na kako to i dolikuje i traži hrvatsko zakonodavstvo", kazao Borković ustvrdivši kako su se državne službe, umjesto ratnim zločinima, u godinama nakon sloma obrane Vukovara, više bavile zapovjednicima obrane grada Vukovara koje su, kako je naveo, "uhodili, dizali protiv njih optužnice i procesuirali"

Član HSS-a i posljednji zapovjednik obrane Vukovara 1991. godine Branko Borković Na današnjoj je konferenciji za novinare koalicije HSS-HSLS u Vukovaru, član HSS-a i posljednji zapovjednik obrane Vukovara 1991. godine Branko Borković prozvao je državnog odvjetnika Mladena Bajića i Državno odvjetništvo da ne rade dobro svoj posao.

Prema riječima Borkovića, haška presuda "vukovarskoj trojci" poraz je hrvatske politike iz kojeg Hrvatska mora izaći još jača. Hrvatska, nakon presude Haškoga suda protiv Šljivančanina, Mrkiša i Radića, nema pravo na plač, suze i žalopojke, poručio je Borković.

"Pravna država u Hrvatskoj ne funkcionira jer da je suprotno, onda bi se Ustavni zakon o suradnji s Hagom primjenjivao u potpunosti, za što se zalažemo jer smatramo da on štiti interese hrvatske države i hrvatskih građana", ocijenio je Borković, ustvrdivši da u Državnom odvjetništvu ne rade dobro posao za koji su plaćeni.

"Više od 1400 ljudi nalazi se u službama državnog odvjetništva. Toliko je ljudstva imala 204. vukovarska brigada. Rezultati te brigade su poznati i dobro znani, a gdje su rezultati Državnog odvjetništva u procesuiranju ratnih zločina, da ne govorim o vojsci, policiji i tajnim službama koji bi trebali prikupljati dokaze za ratne zločine", zapitao je Branko Borković.

"Zahtijevam da pravna država započne istraživati ratne zločine na način na kako to i dolikuje i traži hrvatsko zakonodavstvo", kazao je

ustvrdivši kako su se državne službe, umjesto ratnim zločinima, u godinama nakon sloma obrane Vukovara, više bavile zapovjednicima obrane grada Vukovara koje su, kako je naveo, "uhodili, dizali protiv njih optužnice i procesuirali".

"Ukazivali smo na pljačku novca za naoružavanje, pitanje oružja i onih tenkova koji su prodani van. Sve je to ratni zločin kao što je i pljačka koja je počinjena i što nikada nije procesuirano", kazao je Borković ocijenivši "sramotnim da je za sve ono što je počinjeno u Vukovaru 1991. godine optuženo samo deset osoba". (*Nacional*, 29. septembar 2007)

Bruxelles: Osude presude 'vukovarskoj trojci'

BRUXELLES - Presuda Haškog suda tzv. "vukovarskoj trojci" oštro je kritizirana na sjednici Zajedničkog parlamentarnog odbora EU-Hrvatska u ponedjeljak u Bruxellesu.

Raspravu o tome pokrenuo je portugalski veleposlanik pri EU-u Alvaro Mendonca e Moura, koji je u svom obraćanju članovima Zajedničkog parlamentarnog odbora, rekao da bi Hrvatska trebala pojačati suradnju s Haškim sudom.

Na to je reagirao zastupnik Miomir Žužul (HDZ), rekavši da se "iskreno nada da je tu riječ o slučajnoj pogrešci".

"Ponovio bih notornu činjenicu da ne samo da Hrvatska nema nijedno otvoreno pitanje s Haškim sudom, nego se svi slažu da postoji puna suradnja. Iskreno rečeno ta mi rečenica zvuči kao da je preuzeta iz nekog starog govora... U trenutku kada Hrvatska doživljava čestitke za suradnju, nažalost ne može se čestitati Haškom sudu na nedavnoj presudi koja je skandalizirala cijeli civilizirani svijet i vjerujem da bismo i mi ovdje o tome trebali porazgovati", rekao je Žužul, predloživši da se ta rečenica izbacila iz službenog zapisnika.

Portugalski veleposlanik je, nakon što je održao izlaganje napustio sastanak, tako da se nije mogao čuti razlog zašto je izgovorio tu rečenicu.

Presudu Mili Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću oštro je napao i njemački zastupnik iz CSU-a Bernd Posselt, nazvavši je "neshvatljivom". "Od te presude nema boljeg načina da se potkopa vjerodostojnost Haškog suda. Osobno sam bio u Vukovaru u jesen 1991. godine i ta me je presuda pogodila kao i mnoge Hrvate", rekao je Posselt, rekavši da se u Vukovaru dogodio "prvi genocid na prostoru bivše Jugoslavije".

Zastupnik Neven Mimica (SDP) je rekao da sposobnost Haškog suda da procesuirá ratne zločine opada, "što potvrđuje i posljednja presuda", dok s druge strane raste sposobnost hrvatskog pravosuđa da se uhvati u koštac s tim pitanjem.

Zajednički parlamentarni odbor, u čijem se sastavu nalazi 15 zastupnika Hrvatskog sabora i 15 zastupnika Europskog parlamenta, započeo je u ponedjeljak popodne dvodnevni sastanak na kojem će se raspravljati o nekoliko pitanja poput stanja pristupnih pregovora s Europskom unijom i pripreme Hrvatske za pristup EU-u, provedbe reformi u pravosuđu u javnoj upravi, borbe protiv korupcije, odnosima sa susjedima te ekonomskim reformama. Osim članova Hrvatskog sabora u radu odbora sudjeluje glavni pregovarač Vladimir Drobnjak i državna tajnica u ministarstvu pravosuđa Snježana Bagić. S europske strane, sudjeluje veleposlanik zemlje predsjedateljice Portugala Alvaro Mendonca e Moura i zamjenik glavnog direktora Opće uprave za proširenje u Europskoj komisiji Jan Truszczyński.

Sastankom supredsjedaju Pal Schmitt iz Europskog parlamenta i Gordan Jandroković iz Hrvatskog sabora. (Hina)

Šeks: Presuda trojci ponovno ubijanje vukovarskih žrtava

Predsjednik Hrvatskog sabora Vladimir Šeks izrazio je danas ogorčenost presudom Haškog tribunala "vukovarskoj trojki", ocnivši je "ponovnim ubijanjem vukovarskih žrtava".

"Upravo je neverovatno da je bivšem majoru JNA Veselinu Šljivančaninu, osuđenom za ratni zločin, koji je pomagao u zarobljavanju, mučenju i ubijanju 300 zarobljenika i civila na Ovčari, određena kazna od pet godina zatvora", rekao je Šeks novinarima u Saboru.

Naglasio je da takva osuda izaziva ogorčenost i zabrinutost za pravdu, da je ona "poruga pravdi", kao i presuda Miletu Mrkšiću i oslobađajuća Miroslavu Radiću.

Šeks je podsetio da je uz Srebrenicu, u Vukovaru počinjen najveći masovni ratni zločin posle Drugog svetskog rata, a ocenio je i da je haško Tužilaštvo u postupku protiv vukovarske trojke prikupilo mnoštvo snažnih dokaza za osudu po svim tačkama optužnice.

Rekao je da je sasvim neprihvatljiva činjenica da se izvršiocima zločina na Ovčari u Beogradu izriču više kazne od onih što ih je Hag danas izrekao njihovim naredbodavcima.

Većina hrvatskih elektronskih medija u svojim izveštajima i javljanjima prenosi i ogorčenje i zaprepasćenost presudom koje je izrazila većina

poslanika u Saboru, a iz Vukovara prenose i nevericu i tugu građana toga grada presudom.

Prvostepeno veće Haškog tribunala osudilo je danas bivšeg komandanta JNA Mileta Mrkšića na 20 godina zatvora, majora Veselina Šljivančanina na pet godina zatvora, dok je kapetan Miroslav Radić oslobođen optužbi.

Trojica pripadnika JNA bili su optuženi za masovni pokolj počinjen na Ovčari 20. novembra 1991, nakon ulaska srpskih vojnih jedinica u Vukovar.

(Beta, 27.09.2007, ZAGREB)

Sanader: Istina o Vukovaru je vladin prioritet

1. listopada - Hrvatski premijer **Ivo Sanader** je nakon sastanka s predstavnicima 32 udruge proistekle iz Domovinskog rata, kojem je nazočila i potpredsjednica Vlade **Jadranka Kosor** te ministri, istaknuo da je istina o Hrvatskoj Vladin prioritet.

Premijer Sanader najavio je da će Vlada nastaviti raditi punim tempom i izvjestio nazočne predstavnike udruga o dosad poduzetim potezima, a oni su podržali sve Vladine aktivnosti. Osim što je uputio pismo glavnom tajniku UN-a **Ban Ki-moonu**, koje je postalo službeni dokument UN-a i uručuje se svim zemljama članicama, Sanader je najavio da će govoriti u Općoj skupštini UN-a 15. listopada. Rekao je kako očekuje i skorašnju žalbu haškog tužiteljstva i sudsko preinačenje presude.

Također, predložit će da se formira međunarodna skupština eksperata za međunarodno kazneno pravo koja bi procijenila presudu i rad Haškog suda, koji prestaje 2010. "Očekujem da bi se i europski parlament mogao očitovati o problematici Haaškog suda", rekao je Sanader i izvjestio da je dosad razgovarao s njemačkom kancelarkom **Angelom Merkel**, bavarskim predsjednikom vlade **Edmundom Stoiberom**, austrijskim vicekancelarom **Wilhelmom Moltererom**, predsjednikom Europskog parlamenta **Hansom Goertom Poeteringom** i nizom europskih parlamentaraca.

Sanader je naveo kako očekuje da i u Hrvatskoj uskoro počne proces protiv **Kadijevića, Adžića, Jurjevića, Stevanovića, Panića, Mrkšića, Šljivančanina, Radića, Šešelja i Hadžića**. Dodao je da je ta optužnica podignuta još 2002. i napomenuo da se vukovarskoj trojci' nije istodobno moglo suditi i u Hrvatskoj.

(HRT, 4.oktobar 2007)

Presudu vukovarskoj trojci osudio i Bruxelles

Raspravu o presudi Haškog suda pokrenuo je portugalski veleposlanik pri EU-u Alvaro Mendonca e Moura.

Presuda Haškog suda tzv. "vukovarskoj trojci" oštro je kritizirana na sjednici Zajedničkog parlamentarnog odbora EU-Hrvatska u ponedjeljak u Bruxellesu.

Raspravu o tome pokrenuo je portugalski veleposlanik pri EU-u Alvaro Mendonca e Moura, koji je u svom obraćanju članovima Zajedničkog parlamentarnog odbora, rekao da bi Hrvatska trebala pojačati suradnju s Haškim sudom.

Slučajna pogreška

Na to je reagirao zastupnik Miomir Žužul (HDZ), rekavši da se "iskreno nada da je tu riječ o slučajnoj pogrešci".

"Ponovio bih notornu činjenicu da ne samo da Hrvatska nema nijedno otvoreno pitanje s Haškim sudom, nego se svi slažu da postoji puna suradnja. Iskreno rečeno ta mi rečenica zvuči kao da je preuzeta iz nekog starog govora... U trenutku kada Hrvatska doživljava čestitke za suradnju, nažalost ne može se čestitati Haškom sudu na nedavnoj presudi koja je skandalizirala cijeli civilizirani svijet i vjerujem da bismo i mi ovdje o tome trebali porazgovarati", rekao je Žužul, predloživši da se ta rečenica izbacila iz službenog zapisnika.

Portugalski veleposlanik je, nakon što je održao izlaganje napustio sastanak, tako da se nije mogao čuti razlog zašto je izgovorio tu rečenicu.

Presudu Mili Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću oštro je napao i njemački zastupnik iz CSU-a Bernd Posselt, nazvavši je "neshvatljivom". "Od te presude nema boljeg načina da se potkopa vjerodostojnost Haškog suda. Osobno sam bio u Vukovaru u jesen 1991. godine i ta me je presuda pogodila kao i mnoge Hrvate", rekao je Posselt, rekavši da se u Vukovaru dogodio "prvi genocid na prostoru bivše Jugoslavije".

Sposobnost Haga upitna?

Zastupnik Neven Mimica (SDP) je rekao da sposobnost Haškog suda da procesuirat ratne zločine opada, "što potvrđuje i posljednja presuda", dok s druge strane raste sposobnost hrvatskog pravosuđa da se uhvati u koštac s tim pitanjem.

Zajednički parlamentarni odbor, u čijem se sastavu nalazi 15 zastupnika Hrvatskog sabora i 15 zastupnika Europskog parlamenta, započeo je u ponedjeljak popodne dvodnevni sastanak na kojem će se raspravljati o nekoliko pitanja poput stanja pristupnih pregovora s Europskom unijom i pripreme Hrvatske za pristup EU-u, provedbe reformi u pravosuđu u javnoj upravi, borbe protiv korupcije, odnosima sa susjedima te ekonomskim reformama. Osim članova Hrvatskog sabora u radu odbora sudjeluje glavni pregovarač Vladimir Drobnjak i državna tajnica u ministarstvu pravosuđa Snježana Bagić. S europske strane, sudjeluje veleposlanik zemlje predsjedateljice Portugala Alvaro Mendonca e Moura i zamjenik glavnog direktora Opće uprave za proširenje u Europskoj komisiji Jan Trzszczycki.

Sastankom supredsjedaju Pal Schmitt iz Europskog parlamenta i Gordan Jandroković iz Hrvatskog sabora.

(Plavi radio, 01.10.2007)

MESIĆ RAZOČARAN PRESUDOM ZA OVČARU

Hrvatski predsjednik Stjepan Mesić izjavio je da je zabrinut i razočaran zbog presude Haškog tribunala "vukovarskoj trojci" za zločine na Ovčari.

Mesić je noćas, u izjavi za hrvatske novinare u Njujorku gde učestvuje na zasjedanju Generalne skupštine UN, rekao da veruje da se presuda neće održati i da će drugostepena presuda biti pravedna i utvrditi odgovornost Mileta Mrkšića, Veselina Šljivančanina i Miroslava Radića za zločine koje su počinili.

"Moramo za zabrinutošću reći da smo razočarani i da smo očekivali nešto više pravde na Haškom tribunalu", rekao je Mesić novinarima, naglasivši da veruje da presuda neće opstati, jer drugostepena presuda, kako je rekao, mora uzeti u obzir sve u čemu su oni učestvovali.

Konstatujući da je glavni problem verovatno bio u optužnici, u kojoj se trojica bivših oficira JNA terete samo za zločine na Ovčari, Mesić je dodao da smatra da je u nju trebalo staviti sve one zločine koje je počinila Teritorijalna odbrana u Vukovaru.

Zamoljen da prokomentariše najavu premijera Ive Sanadera da će uputiti pismo Savetu bezbednosti UN, Mesić je rekao da "kao pravnik smatra da Savet bezbednosti ne može rešavati ništa u vezi sa presudom, jer bi to značilo da se mešaju u suđenje".

"Ali ono što može, to obrazloženo pismo koje će premijer poslati, ulazi u dokumentaciju Saveta bezbednosti i dobija na težini, kao dokument Saveta bezbednosti koji evidentira i dostupan je svima u Savetu", rekao je Mesić.

Juče objavljene presude Haškog tribunala bivšim oficirima JNA, Miletu Mrkšiću i Veselinu Šljivančaninu i oslobađajuća presuda Miroslavu Radiću, optuženima za ratni zločin nad ranjenicima i zarobljenicima na Ovčari, u kojem je ubijeno više od 260 ljudi, izazvale su ogorčenje hrvatske javnosti i vlasti.

Haški tribunal je prvooptuženog generala Mrkšića osudio na 20 godina zatvora, pukovnika Šljivančanina na pet, dok je kapetana Radića oslobodio odgovornosti.

Premijer Sanader je kasno sinoć, u prvim komentarima na presudu, najavio da će u ime hrvatske vlade odmah uputiti pismo Savetu bezbednosti UN u kojemu će izraziti oštar protest i zatražiti raspravu o presudi, ali i raspravu o radu Haškog tribunala.

Premijer je, posle posete Vukovaru u kojoj se pridružio građanima i članovima porodica poginulih u obilasku spomenika na Ovčari i molitvi, kao reakciji na hašku presudu, izjavio da će Hrvatska Savetu bezbednosti ponuditi dve mogućnosti za raspravu.

Sanader je u izjavi za emisiju prvog programa hrvatske televizije "Otvoreno", koja je govorila o haškoj presudi, rekao kako će predložiti da to bude 15. oktobra u sklopu ranije najavljene rasprave ili ranije, kao i da će tražiti da na toj raspravi bude i hrvatski predstavnik.

U istoj emisiji je kao gost učestvovala i predsednica Helsinškog odbora u Srbiji Sonja Biserko, koja je između ostalog izjavila da je tom presudom potpuno amnestirana JNA i da je odgovornost za zločine prenesena na teritorijanu odbranu. (*Studio TV B*, 04 28.09.2007)

Raspirivanje strasti

Predsjednik Nacionalnog savjeta za saradnju s Haškim tribunalom, Rasim Ljajić, ocijenio je da bi reakcije iz Hrvatske na presude tribunala "vukovarskoj trojci" mogle samo da dalje raspiruju strasti, što u ovom momentu nije potrebno.

- Svako komentarisanje, kao i ono iz Hrvatske, nije uputno, jer je riječ o presuđenim stvarima, na koje ni ja nisam do sada davao komentar, čak i kada je bilo puno osnova da se nešto kaže o dosadašnjim presudama Haškog suda - rekao je Ljajić novinarima poslije posjete Savezu gluvih i nagluvih Srbije.

Hrvatski predsjednik, Stjepan Mesić, ocijenio je da se presuda Haškog suda "vukovarskoj trojci" neće održati, izražavajući zabrinutost i razočarenje odlukom Tribunala.

Mediji su prenijeli i izjavu hrvatskog premijera, Ive Sanadera, da presuda "vukovarskoj trojci" dovodi u pitanje dalje postojanje Haškog suda, kao i najavu da će Hrvatska pokrenuti u Savjetu bezbjednosti UN pitanje rada Tribunala u kontekstu presude.

Ljajić je rekao da je u kontaktu s advokatima Miroslava Radića, što je potvrdio i advokat Borivoje Borović.

Borović je naveo da se od cijelog državnog aparata jedino Ljajić javio da čestita Radiću i Boroviću, kao i da je jedini iz vlasti koji je tokom postupka pomagao okrivljenima.

Sudsko vijeće Haškog tribunala osudilo je juče bivše oficire JNA, Milu Mrkšića na 20 godina zatvora, Veselina Šljivančanina na pet godina, a Radića oslobodilo optužbi po svim tačkama optužnice i naložilo da bude oslobođen.

Njih trojicu optužnica je teretila za streljanje oko 260 hrvatskih zarobljenika na poljoprivrednom dobru "Ovčara", kod Vukovara, 20. novembra 1991. godine.

(Fokus, 28.09.2007)

Predsjednik Vlade Ivo Sanader pridružio se večeras na mjestu masovne grobnice na Ovčari velikom broju okupljenih stradalnika u povodu presude vukovarskoj trojci, istaknuvši da je na Ovčaru došao iz osjećaja otpora i prosvjeda prema nepravednoj i neljudskoj presudi te da je njome Haški sud pobio sam sebe.

VUKOVAR, 27. rujna 2007. (Hina) - Predsjednik Vlade Ivo Sanader pridružio se večeras na mjestu masovne grobnice na Ovčari velikom broju okupljenih stradalnika u povodu presude vukovarskoj trojci, istaknuvši da je na Ovčaru došao iz osjećaja otpora i prosvjeda prema nepravednoj i neljudskoj presudi te da je njome Haški sud pobio sam sebe.

Izjavio je kako se priprema pismo Vijeću sigurnosti UN-a u kojem će Hrvatska iznijeti stav kako je presuda Haškog suda za zločine počinjene na Ovčari 1991. godine, izrečena danas časnicima bivše JNA Veselinu Šljivančaninu, Mili Mrkšiću i Miroslavu Radiću, nepravedna.

Hrvatske će uložiti oštar prosvjed na tu presudu, koja, kako je rekao premijer Sanader, "za Hrvatsku ne vrijedi".

"Za nas su to zločinci koji su počinili strašna nedjela", dodao je rekavši kako je Haški sud presudom u kojoj je Veselina Šljivančanina osudio na pet, a Milu Mrkšića na 20 godina zatvora dok je Miroslav Radić oslobođen bilo kakve krivnje za Ovčaru, u stvari pobio sam sebe.

"Došao sam na Ovčaru iz jednog žestokog osjećaja otpora i prosvjeda prema jednoj ovakvoj nepravednoj i neljudskoj presudi. Došao sam biti s Vukovarcima u ime cijele Hrvatske", rekao je Sanader tijekom susreta sa članovima stradalničkih i braniteljskih udruga proisteklih iz Domovinskog rata grada Vukovara, koji se od ranih večernjih sati okupljaju na mjestu masovne grobnice na Ovčari kako bi izrazili prosvjed zbog presude Haškog suda Šljivančaninu, Mrkšiću i Radiću.

Sanader je također kazao kako je dao nalog da se piše prosvjedno pismo predsjedniku Haškog tribunala, ponovivši kako očekuje i da Haaško tužiteljstvo uloži žalbu.

"Koliko je ljudi ovdje na Ovčari trebalo da bude ubijeno da ti zločinci dobiju doživotnu kaznu, koju zaslužuju? Pozivam cijelu hrvatsku javnost da i u ovom teškom trenutku sačuvamo prisebnost jer znamo što treba napraviti i da žrtve koje su ovdje pale u Vukovaru nisu bile samo za Vukovar već za cijelu Hrvatsku a rekao bih i za Europu", kazao je predsjednik Vlade dodajući kako će Vlada poduzeti sve da se presuda protiv Šljivančanina, Mrkšića i Radića pobije.

Na pitanje novinara, je li moguće da su od strane Hrvatske napravljeni propusti u pripremi optužnice protiv "vukovarske trojke", predsjednik Vlade rekao je kako je "Hrvatska dala sve dokumente kao i što je dala dokumente koje je Haag tražio oko Šešelja".

"Hrvatska je učinila sve. Ali mi nećemo ulaziti u raspravu između suda i tužiteljstva. Nas samo zanima gdje je učinjena pogreška i zašto se nije poštovao zahtjev tužiteljstva za većim presudama", rekao je Sanader.

U pratnji potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti te ministara u Vladi Ivana Šukera i Petra Čobankovića, dr. Ivo Sanader položio je vijenac i zapalio svijeću podno spomen obilježja na Ovčari.

Na mjestu masovne grobnice, nad kojom je 20. studenoga 1991. godine ubijeno i u grobnicu bačeno 200 branitelja i civila odvedenih iz vukovarske bolnice, Sanader se pomolio te o križ objesio krunicu koju je prije nekoliko dana dobio od pape Benedikta XVI.

Nakon kratkog susreta sa stradalnicima, izaslanstvo Vlade, predvođeno dr. Ivom Sanaderom, posjetilo je i Spomen dom Ovčara.

Tijekom večeri na Ovčari se izmjenjuju brojni stradalnici Domovinskog rata iz Vukovara te u tišini mole za žrtve sa Ovčare. Duž cijelog puta, od Spomen doma do mjesta masovne grobnice, zapaljeno je na stotine lampiona kojima je obilježeno i mjesto masovne grobnice.

(http://www.vlada.hr/hrvatski/premier/aktualnosti/novosti/2007/predsjednik_vlade_sa_stradalnicima_na_ovcari)

27.09.2007.

Predsjednik Mesić o presudi Haškog tribunala tzv. "vukovarskoj trojci"

Predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić iznenađen je presudama izrečenima pred Haaškim sudom optuženicima za pokolj na Ovčari, Mrkšiću, Šljivančaninu i Radiću.

Iako Predsjednik Republike nikada ne komentira sudske postupke koji još traju, a ovdje je riječ o prvostupanjskoj presudi, već i pokušaj umanjivanja odgovornosti za zločine u Vukovaru traži jasnu reakciju. Presuda izrečena tzv. Vukovarskoj trojci apsolutno je neprihvatljiva kako po visini izrečenih kazni, tako i po njihovom obrazloženju. Takva presuda dijelom je i rezultat optužnice koja nije obuhvatila sve relevantne elemente nedjela u kojima su optuženi sudjelovali.

Predsjednik Mesić vjeruje da će Tužiteljstvo Haškog suda podnijeti žalbu i da će ta žalba biti uvažena, kako bi se vratilo sada ozbiljno poljuljano povjerenje u Međunarodni tribunal koji nam i dalje - do kraja svojega mandata - treba kako bi se individualizirala krivnja za ratne zločine počinjene u ratovima na tlu bivše Jugoslavije i zločinci priveli pravdi.

Na kraju, predsjednik Mesić smatra da ove prvostupanjske presude ne bi ni u kojem slučaju trebale biti predmet predizborne kampanje.

(<http://www.president.hr/>)

PILOG SUĐENJA KRVNICIMA S OVČARE

Kevin Parker - Sudac koji je oslobodio vukovarske zločince

SUDAC KEVIN HORACE PARKER blagim je presudama tzv. vukovarskoj trojci ogorčio mnoge u Hrvatskoj, ali i međunarodne eksperte za ratne zločine te haaško tužiteljstvo

KEVIN HORACE PARKER postao je sudac Međunarodnog suda za ratne zločine na području bivše Jugoslavije 2003. KEVIN HORACE PARKER postao je sudac Međunarodnog suda za ratne zločine na području bivše Jugoslavije 2003. "Svjestan sam da će moje imenovanje biti izazov, ali ono istodobno predstavlja važan zadatak koji se mora izvršiti. Haaški sud ima vitalnu ulogu pomagati u održavanju reda u međunarodnoj zajednici i u

donošenju pravde ljudima bivše Jugoslavije", izjavio je Kevin Horace Parker, kada je 14. studenoga 2003. doznao da će postati stalni sudac Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju u Haagu. Nepune četiri godine kasnije, čitajući nepravomoćnu presudu Mili Mrkšiću, Veselinu Šljivančaninu i Miroslavu Radiću, časnicima JNA koji su optuženi za ratne zločine u Vukovaru, Kevin Horace Parker nije donio pravdu Hrvatskoj i obiteljima 264 žrtve koje su 20. studenoga 1991. mučili i likvidirali srpski pobunjenici uz pomoć JNA.

Kevin Horace Parker našao se u središtu pozornosti nakon što je zajedno sa svojim kolegama u sudačkom vijeću Miroslava Radića oslobodio optužbi za ratne zločine na Ovčari u Vukovaru, Veselina Šljivančanina osudio samo na 5, a Milu Mrkšića na 20 godina zatvora. Takav epilog suđenja vukovarskim krvnicima mnoge je u Hrvatskoj ogorčio i uznemirio. Braniteljske udruge organizirale su niz prosvjeda, a HSP je inicirao potpisivanje peticije kojom želi doći do raspisivanja referenduma na komu bi se građani Hrvatske izjašnjavali treba li Hrvatska suspendirati Ustavni zakon o suradnji s Haaškim sudom.

Parkerova presuda šokirala je i glavnu haašku tužiteljicu Carlu Del Ponte i njene suradnike, koji su za optužene tražili kazne doživotnog zatvora i odmah najavili žalbu na presudu. Posebno je bio konsterniran Clint Williamson, američki veleposlanik za ratne zločine, koji je osobno prisustvovao čitanju presude. Williamson je bio haaški tužitelj, vodio istragu u vezi s Vukovarom, nadgledao postupak ekshumacije na Ovčari i pripremio početne optužnice u ovom predmetu. Williamson je danas visoki dužnosnik u američkoj vladi, a i ranije je više puta davao niz izjava o vlastitom povjerenju u snagu dokaza u ovom slučaju. Zato i ne čudi da ga je takva presuda konsternirala.

VUKOVARSKA TROJKA Veselin Šljivančanin, osuđen na pet godina zatvora, Miroslav Radić, oslobođen, Mile Mrkšić, osuđen na 20 godina zatvora VUKOVARSKA TROJKA Veselin Šljivančanin, osuđen na pet godina zatvora, Miroslav Radić, oslobođen, Mile Mrkšić, osuđen na 20 godina zatvora Presuda koju je pročitao Kevin Horace Parker otkrila je da je haaško tužiteljstvo napravilo nekoliko kardinalnih grešaka prilikom postavljanja optužnice, ali je prvenstveno pokazala da taj australski sudac zajedno s Krister Thelin i Christine van den Wyngaert, svojim kolegama u sudačkom vijeću, nije uspio, ili nije htio razumjeti prirodu sukoba u Vukovaru i Hrvatskoj tijekom Domovinskog rata, niti odnose između JNA i lokalnih paravojnih jedinica koje su djelovale posve koordinirano u razaranju Hrvatske, te

mučenju i ubijanju preživjelih i zarobljenih vukovarskih branitelja. Parker je na glasu kao jedan od najboljih australskih sudaca. Krister Thelin švedski je sudac koji se usavršavao na prestižnom američkom Harvard sveučilištu, a u vrijeme vukovarske tragedije bio je zamjenik švedskog ministra pravosuđa. Tijekom 90-ih radio je i u BiH, na osnivanju postdaaytonske regulatorne agencije i na suradnji prvostupanjnskih sudova BiH s Paktom o stabilnosti. Christine van den Wyngaert prije dolaska na Haaški sud predavala je kazneno i kazneno procesno pravo na belgijskom sveučilištu u Antwerpenu.

Brojni pravnici, domaći i međunarodni političari, uključujući Petera Galbraitha, bivšeg američkog ambasadora u Hrvatskoj, za Nacional su izjavili da je u spornoj presudi najsramočnije Parkerovo izricanje 5-godišnje zatvorske kazne Veselinu Šljivančaninu. Većina njih tvrdi da se 5 godina zatvora može dodijeliti za ozbiljnije imovinsko kazneno djelo, ali nikako ne za ratni zločin, ma kako sudačko vijeće pokušalo objasniti Šljivančaninovu ulogu u vukovarskim zbivanjima.

U uvodnom dijelu čitanja presude Mrkšiću, Šljivančaninu i Radiću, Parker je istaknuo kako se njima ne sudi za razaranja i druge strahote koje su se događale u Vukovaru 1991., već samo za tragediju koja je snašla 264 zarobljena Hrvata koje su srpski pobunjenici potpomognuti s JNA likvidirali na Ovčari. Neki dijelovi presude koje je Parker čitao optuženima i javnosti u najmanju su ruku proturječni i diskutabilni. (*Nacional*, 01.10. 2007)

UROVA POLITIKA

Velika kompromitacija Haaga

Hrvatska nikada ne će zaboraviti ubijene na Ovčari: stvorena je izravno na njihovoj žrtvi, a preko te žrtve i danas se posredno razotkriva hipokrizija segmenata u međunarodnoj zajednici koji oslobađaju ubojice, kao što su ih 1991. godine poticali na zločine. Unatoč svemu, hrvatska politika ne smije dopustiti da aktualna haaška presuda proizvede novu ekspanziju radikalizma i izolacionizma

Srećko JurdanaSrećko JurdanaAko je iz knjige Florence Hartmann jasno da su određene države - vrlo utjecajne na međunarodnoj sceni - sprečavale uhićenje Karadžića i Mladića, i da su nastojale izuzeti Miloševića od optužbe za genocid u Srebrenici, ne treba se previše čuditi ni aktualnim kaznama u Haagu za zločin na Ovčari. Malo je vjerojatno da su te kazne isključivo proizvod autonomne pravne procjene Suda. Veselin Šljivančanin, jedna od najstaknutijih dijaboličnih figura u vukovarskoj agoniji, čije su morbidno-cinične izjave ("Poslat ćemo ih da beru cvijeće") citirali mediji, morao je po

svakoj pravnoj logici dobiti kaznu adekvatnu svojim postupcima, umjesto de facto oslobađajuće. I tako dalje. No Sud je entitet za sebe, podložan specifičnim utjecajima, među kojima hrvatski nije presudan. U svakom slučaju, akumulacija frustracije Hrvatskoj ne će donijeti mnogo koristi. Vukovar je svojedobno trebalo osloboditi vojno, i time bi lekciju za sva vremena dobila ne samo rulja koja ga je zauzela, nego i inozemni centri moći koji su tu rulju i njezinoga vođu Miloševića na razne načine podupirali. Tuđman je, međutim - otvoreno rečeno - Vukovar žrtvovao za priznanje Hrvatske, i tada se počela razvijati hrvatska psihologija frustracije koju danas iznova stimulira Haag. Ali ona je bespredmetna i Hrvatsku hendikepira u sučeljavanju s realnim svijetom koji joj nije uvijek sklon.

Pravna diskriminacija hrvatske ratne žrtve

Hrvatska nikada ne će zaboraviti ubijene na Ovčari: stvorena je izravno na njihovoj žrtvi, a preko te žrtve i danas se posredno razotkriva hipokrizija segmenata u međunarodnoj zajednici koji oslobađaju ubojice, kao što su ih 1991. godine poticali na zločine. Unatoč svemu, hrvatska politika ne smije dopustiti da aktualna haaška presuda proizvede novu ekspanziju radikalizma i izolacionizma. Ogorčenje presudom izražavaju i mnogi ugledni ljudi iz inozemstva. U javnosti se s razlogom razvija dojam o međunarodnoj pravnoj diskriminaciji hrvatske ratne pozicije i hrvatske ratne žrtve, ali u tom kontekstu treba voditi računa o činjenici da politički krugovi koji stoje iza ovakvih presuda Hrvatsku zapravo žele gurnuti u novi nacionalistički ciklus, i time kreirati predtekst za generalno zaoštavanje stava prema njezinim međunarodnim ambicijama. Nemaju, uostalom, samo Hrvatska i njezino vodstvo razloge za nezadovoljstvo. Što bi trebala reći Carla Del Ponte?

(Nacional, 01.10.2007)

PETICIJU PROTIV HAAGA VEĆ POTPISALO
VIŠE OD 100 TISUĆA LJUDI

HSP-ovu peticiju je već prvog dana navodno potpisalo više od 50 tisuća ljudi. Pero Kovačević tvrdi da je HSP-ovu peticiju već prvog dana potpisalo više od 50 tisuća ljudi. Iako se činilo da ništa ne može pobuditi ni približno veliki interes javnosti kao javna ponuda dionica T-HT-a, čini se da je to uspjelo HSP-u. Naime, kako tvrdi jedan od lidera te stranke Pero Kovačević, njihovu peticiju kojom se traži suspendiranje Zakona o suradnji s Haaškim tribunalom

već je prvog dana potpisalo više od 50 tisuća ljudi. Kovačević kaže kako očekuje da će danas ta brojka biti veća od 100 tisuća.

"Naši aktivisti i simpatizeri će početi obilaziti kvartove u svim većim mjestima u Hrvatskoj i tako osigurati da svi koji žele mogu potpisati peticiju. Posebno me veseli što su želju za potpisivanjem peticije pokazali i mnogi članovi ostalih političkih stranaka što dokazuje kako je ovo pitanje nadilazi stranačke interese", rekao je Kovačević. HSP-ova peticija će trajati do 15. listopada, a nadaju se kako će uspjeti skupiti više od 400 tisuća potpisa, koje će nakon toga poslati u Sabor.

Peticija također podrazumijeva da slijedeći saziv hrvatskog Sabora raspiše i referendum na kojem bi se građani očitovali o odnosu prema tom sudu. Peticiju su pravaši organizirali nakon haaške presude Mrkšiću, Radiću i Šljivančaninu, koju smatraju dokazom da "Haag želi od žrtve napraviti agresora".

Kako je prilikom pokretanja ove inicijative u Splitu izjavila Ruža Tomašić HSP će ovog tjedna u Saboru zatražiti da se pokrene rasprava o ukidanju ovog ustavnog zakona.

"I sam HSP se prevario što se tiče Haškog suda. Mislili smo da Haag želi izjednačiti žrtvu i agresora ali vidimo nakon ove skandalozne presude da Haag zapravo želi da žrtva postane agresor. To su dokazali ovom najnovijom presudom i zato pozivam sve građane da potpišu ovu peticiju", kazala je dopredsjednica HSP-a Ruža Tomašić.

(Nacional, 01.10.2007)

ZAŠTO HRVATSKA IGNORIRA HAŠKA SUĐENJA SVE
DOK SE NE UKAŽU KAO POVOD
ZA POLITIČKO MANIPULIRANJE

NEZNANJE JE MOĆ
Ivica ĐIKIĆ
4. listopada, 2007.

Nijedan ovdašnji masovni medij, te Vladina i nevladina organizacija nisu čak ni površno i usputno pratili suđenje Mrkšiću, Radiću i Šljivančaninu, kao ni bilo koje drugo suđenje srpskim glavešinama za zločine u Hrvatskoj. Proces, u kojemu se propituje kvaliteta izvedenih dokaza i vjerodostojnost pozvanih sojedoka, jedini je relevantan za presudu, a o procesu ovdje nitko ne zna ništa, pa čak ni to da se potkraj

suđenja razbuktao žestoki sukob Mrkšića i Šljivančanina koji su međusobno prebacivali krivnju za više od dvjesto i šezdeset pobijenih na Ovčari

Brojni hrvatski političar, novinar, nadbiskup i biskup, te ostali javni djelatnik ovih je dana sa zgražanjem i u nevjerici komentirao ishod haškog sudskog procesa za zločine nad civilima na Ovčari kod Vukovara u studenome 1991. godine: Mile Mrkšić, tadašnji zapovjednik Gardijske brigade JNA, osuđen je na dvadeset godina zatvora, Veselin Šljivančanin, oficir sigurnosti u toj brigadi, osuđen je na pet godina robije, dok je Miroslav Radić, niži komandant u istoj elitnoj postrojbi, oslobođen optužbi. I ne bi bilo ničeg problematičnog i neobičnog u rečenoj konsternaciji da je ijedan od ljudi koji su se oglasili u povodu prvostupanjske presude u tom trenutku o dvogodišnjem sudskom procesu znao išta više od maglovitih imena optuženih i vrlo okvirnih i općenitih optužnih navoda.

Zatajeni proces

I da je htio nije mogao znati, jer nijedan ovdašnji masovni medij, te Vladina i nevladina organizacija nisu čak ni površno i usputno pratili suđenje ovoj trojici, kao ni bilo koje drugo suđenje srpskim glavešinama za zločine u Hrvatskoj. Proces, u kojemu se propituje kvaliteta izvedenih dokaza i vjerodostojnost pozvanih svjedoka, jedini je relevantan za presudu, a o procesu ovdje nitko ne zna ništa, pa čak ni to da se potkraj suđenja razbuktao žestoki sukob Mrkšića i Šljivančanina koji su međusobno prebacivali krivnju za više od dvjesto i šezdeset pobijenih na Ovčari.

Potpuna neupućenost, međutim, nije brana izricanju kategoričnih sudova i poduzimanju radikalnih političkih operacija. Ivo Sanader upustio se u pisanje prosvjednih pisama i u jeftino solidariziranje s obiteljima žrtava (čije bi se ogorčenje, by the way, moglo razumjeti čak i da su kazne trojici bile drastično teže); Đapićevi pravaši smjesta su pokrenuli potpisivanje peticije za suspenziju Ustavnog zakona o suradnji s Haškim sudom i dosad su, navodno, prikupili stotinjak tisuća potpisa; katoličko svećenstvo iskoristilo je povod da odmah prione prelativizaciji hrvatskih zločina i haških suđenja za iste; pojedini odvjetnici, pak, pokušali su pronaći malo svjetla u haškom mraku, pa procjenjuju da bi pad optužbe o zločinačkom pothvatu u vukovarskom slučaju mogao rezultirati jednakim ishodom i u slučaju optužbe za zločinački pothvat koji se stavlja na teret Anti Gotovini, Ivanu Čermaku i Mladenu Markaču. Koja nam se politička poruka šalje ovom presudom?: tako glasi centralno pitanje nakon pravorijeka suca Parkera. No, tom pitanju ne

prethode ova: zašto sudac Parker nije uvažio ovaj ili onaj materijalni dokaz i zašto nije poklonio vjeru ovom ili onom svjedoku? Ne prethode zato što nitko nema pojma ni o izvedenim dokazima ni o saslušanim svjedocima.

Industrija emocija

Nitko u ovoj zemlji nije pratio ni proces, primjerice, Milanu Martiću, ali izrečena kazna bila je dovoljno visoka, pa se nacija suzdržala od provale ogorčenja prema antihrvatskom sudu u Haagu. (Usput, nagradno pitanje: koliko je godina presuđeno Martiću?) Nitko, ali doslovno nitko i ni na bilo koji način, ne prati tekući haški proces šestorici nekadašnjih vojno-političkih funkcionara tzv. Herceg-Bosne. (Još jedno nagradno pitanje: kako glase imena te šestorice?) Nitko ne izvještava o potresnim svjedočenjima bivših zatočenika hercegovačkih koncentracijskih logora, o čvrstim dokazima hrvatske vojne umiješanosti u rat protiv Bošnjaka, o Tuđman-Šuškovoj ambiciji da se Hrvatska proširi do Gornjeg Vakufa... To što politika i mediji javnost štite od spomenutih neugodnih informacija neće ih spriječiti da istu javnost zaraze histerijom ako iz Haaga stignu osuđujuće presude Jadranku Prliću & družini, a sva je prilika da će presude biti upravo takve.

Što manje znamo, to je veća vjerojatnost da nam pamet neće biti smetnja u javnom djelovanju. Što je manje ozbiljnih argumenata i upućenosti, to je širi prostor za paušalnu zgroženost i za iskazivanje – iskrenih ili sasvim neiskrenih, svejedno – emocija, a emocionalni pristup materiji kao što je procesuiranje ratnih zločina mora dovesti do razgolićenja istinske naravi ovdašnjeg većinskog odnosa prema Haškom tribunalu. Odnos je sadržan u dežurnoj mantri koju ovih dana ponavlja svatko tko drži do sebe: Haški sud izgubio je smisao svoga postojanja! Čekala se samo zgodna prilika da se kaže ono što se odavno drži u sebi, jer što se ove zemlje tiče, sud u Haagu – koji, naravno, u mnogim svojim elementima obiluje manama – oduvijek je smatran besmislenim.

(Feral tribune, 04.10.2007)

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.143:341.645.5
355.426(497.6) "1992/1995"

BOSNA i Hercegovina – jezgro
velikosrpskog projekta / uredila i priredila
Sonja Biserko. – Beograd : Helsinški odbor
za ljudska prava u Srbiji, 2006 (Beograd :
Zagorac). – 1124 str. ; 21 cm. –
(Biblioteka Svedočanstva / Helsinški odbor
za ljudska prava u Srbiji ; br. 27)

Tiraž 750. – Napomene i bibliografske
reference: str. 1117-1124 i uz tekst.

ISBN 86–7208–127–7

1. Бисерко, Соња

а) Међународни кривични трибунал за бившу
Југославију (Хаг) – Сведочење б)

Грађански рат – Босна и Херцеговина –
1992-1995

COBISS.SR-ID 132751884